Bundel - Commissie Landelijk gebied van 12 januari 2026

Agenda bijlagen

Spreektijd 5 uur
Conceptagenda commissie Landelijk Gebied 12 januari
Beantwoording technische vragen commissie Landelijk Gebied 12 januari
Conceptverslag Landelijk Gebied 12 januari ter voorvisie

1 Opening en mededelingen

2 10:00 - Inspreekhalfuur

Schriftelijke inspreekbijdrage over NNN-realisatiestrategie
Bijlage bij schriftelijke inspreekbijdrage NNN-realisatiestrategie_Geredigeerd
Inspreekbijdrage dhr. Heitlager

3 Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen

Agenda commissie Landelijk Gebied 12 januari
Verslag commissie Landelijk Gebied 17 november
Verslag Commissie Landelijk Gebied 20 november
Lijst met moties Commissie Landelijk Gebied 12 januari 2026

3.a Planningsoverzicht

2026 01 12 planningsoverzicht Cie LG

4 10:30 - Terugkoppeling externe vertegenwoordiging door GS en PS leden.
De agendacommissie heeft dit punt aan alle commissie agenda's toegevoegd. Naast terugkoppeling door externe vertegenwoordigers vanuit PS (voor deze commissie betreft het RRK en IPO) geeft het punt ruimte aan GS leden om een korte terugkoppeling te geven over de activiteiten in bijvoorbeeld Europa, verbonden partijen en samenwerkingsverbanden.

5 A-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)

5.a 10:45 - Natuur: Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF)
Toelichting: De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) bevat de landelijk verzamelde natuurdata en is toegankelijk gemaakt voor eenieder. Landelijk is afgesproken dat het beheer van de NDFF gefinancierd wordt door de verschillende overheden. De provincies organiseren deze bijdrage middels een Gemeenschappelijke Regeling. Gedeputeerde Staten hebben hiertoe de voordracht aan PS vastgesteld. PS worden gevraagd om een zienswijze te geven over de concept gemeenschappelijke regeling UNO, ten behoeve van de Nationale Databank Flora en Fauna.
Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Zienswijze PS Oprichting Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).

Brief aan PS over Voordracht zienswijze NDFF GR UNO
Voordracht 2-2026 Zienswijze PS Oprichting Gemeenschappelijke Regeling UNO NDFF
1 Bijlage 1 - Ontwerpregeling GR UNO (18 sept 2025)
2 Bijlage 2 - artikelsgewijze toelichting GR UNO (18 sept 2025)
3 Bijlage 3 - Memo GR UNO (review)(1)
4 Bijlage 4 - Begroting GR UNO (aug 2025 - versie 0.96)
5 Bijlage 5 - Addendum bij Fiscaal memo GR UNO NDFF(1)
6 Bijlage 6 - Planning (versie 15 sept 2025)
7 Bijlage 7 - Ontwerp AMvB en Nota van Toelichting(1)
8 Bijlage 8 - 20250725U. Afstemmingsbrief GR UNO NDFF def(1)

5.b 11:15 - Water: Verlenging Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds
Toelichting: Het Rijk heeft in 2012 het Waddenfonds gedecentraliseerd naar de drie Waddenprovincies (Fryslân, Groningen en Noord-Holland). Het Waddenfonds is verantwoordelijk voor het verlenen van subsidies die passen binnen de hoofddoelen (natuur en duurzame economische ontwikkeling) van dit fonds.
Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Verlenging gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

Brief aan PS over verlenging gemeenschappelijke regeling Waddenfonds
Voordracht 3-2026 Verlenging gemeenschappelijke regeling Waddenfonds
Aanbiedingsbrief bij notitie verlengen GR Waddenfonds
Notitie Verlengen GR Waddenfonds

6 B-agenda Natuur & Landschap (gedeputeerde Gielen)

6.a 11:45 - Natuur: Agendaverzoek SP: Discussienota Bijenbeleid

Behandelvoorstel: De commissie kan de discussienota en in het specifiek de vragen uit het agendaverzoek met de commissie en gedeputeerde bespreken.

discussienota bijen SP

7 Rondvraag gedeputeerde Gielen

Rondvraag GroenLinks en SP over de natuurvergunning camping Sandervoerde

Rondvraag VVD over Aanlijnplicht honden in gehele duingebied NH

8 12:30 - Lunch

9 A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

9.a.1 13:15 - PLG: Programma Landelijk Gebied (PLG)

Toelichting: De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 - 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd.
Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Programma Landelijk Gebied. Hiernaast wordt de commissie gevraagd of de moties: M161-2024, M159-20242024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022 afgedaan kunnen worden.

Brief aan PS over Programma landelijk gebied en voorstel voor afdoening moties

Voordracht 4-2026 Programma Landelijk Gebied

Programma Landelijk Gebied

Pagina 3 PLG

Nadere toelichting Overgangsgebieden en gebiedsprocessen

M138-2022 AANGENOMEN.

M22-2024 AANGENOMEN.

M66-2024 AANGENOMEN.

Motie 80-2024 AANGENOMEN - D66 Volt PvdD CDA 50PLUS JA21-PPLG (1)

M110-2024 AANGENOMEN Volt GL D66 PvdA -Motie Vrij baan voor PPLG-reserves

M159-2024 AANGENOMEN PvdA Motie vrijwillige ontpachting

M161-2024 AANGENOMEN Motie Volt PvdD CU D66 50+ GL Reserve Groen aanvullen

9.a.2 Landbouw: Tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie 2020-2030

Toelichting: GS stellen met dit besluit de tussentijdse beleidsevaluatie van de Voedselvisie vast. De evaluatie bespreekt de uitvoering, behaalde resultaten en aanbevelingen. Ook besluiten GS de uitvoering van de Voedselvisie te integreren in het Programma Landelijk Gebied, met de focus op kringlooplandbouw, ketensamenwerking en eiwittransitie. Door aan te sluiten op andere doelen in het landelijk gebied (PLG) continueren we onze bijdrage aan de innovatie van de land- en tuinbouw in onze provincie.
Behandelvoorstel: Dit agendapunt zullen we tezamen met agendapunt 9.a.1 (PLG) behandelen.

Brief aan PS over Tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie 2020-2030

Rapport tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie DEF

Kringlooplandbouw 2040

Inzet Voedselvisie 2026 2030 in PLG

Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2026 2030

9.a.3 Schriftelijke inspreekbijdrage Programma Landelijk Gebied (te betrekken bij 9a)

Schriftelijke inspreekbijdrage PLG Jagersvereniging Noord-Holland

Begeleidende mail bij schriftelijke inspreekbijdrage PLG Jagersvereniging Noord-Holland

10 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

Rondvraag BBB over brand Vondelkerk aan gedeputeerde Beemsterboer

11 B-agenda Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)

11.a 16:15 - Water: Agendaverzoek Partij voor de Dieren geborgde zetels waterschappen (doorgeschoven naar vergadering van 9 februari 2026)

Toelichting: PS worden geïnformeerd over de aangehouden/ingetrokken motie 143/PS18-11-2024. Daarin is gevraagd de juridische ruimte te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie 'ongebouwd' (de geborgde zetels in de waterschapsbesturen) versterkt kan worden. Uit de Waterschapswet blijkt dat de geborgde zetels representatief moeten zijn voor de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via de geborgde zetels.
Behandelvoorstel: De commissie kan het agendaverzoek en in het specifiek de vragen aan de commissie met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

Agenderingsverzoek PvdD LG 13c geborgde zetels waterschappen

Brief aan PS over aangehouden motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143 PS 18-11-2024) (1)

Motie PS Utrecht 24-130 Onderzoek naar duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen

Statenbrief Utrecht Uitwerking Motie 24 130 Provincie Utrecht Duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen

12 Sluiting

13 C-Agenda Water en Bodem

13.a Water en Bodem: Gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grondwater en bodem (B-agenda cie. Landelijk Gebied 09-02-2026)

Toelichting: Dit agendapunt wordt behandeld op de B-agenda van de commissie Landelijk Gebied van 9 februari.
Het Centrum voor Leefomgeving en Milieu (CLM) heeft in opdracht van een aantal provincies, waaronder Noord-Holland, een onderzoek uitgevoerd naar het gebruik van PFAS-pesticiden en de risico's hiervan voor het grondwater en de bodem. Het onderzoek is afgerond en dit heeft geresulteerd in aantal aanbevelingen. Het college van GS heeft een voorstel opgesteld op welke wijze opvolging wordt gegeven aan deze aanbevelingen.

Brief aan PS over Rapport 'Gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grondwater en bodem'

CLM-rapportage PFAS-pesticiden provincies-okt 2025

13.b Water: Ingekomen brief PWN Jaaroverzicht Natuur & Beleving 2024 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)

Ingekomen brief PWN Jaaroverzicht Natuur & Beleving 2024

13.c Water: Toezegging/Ingetrokken motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143/PS18-11-2024) (B-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

PS worden geïnformeerd over de aangehouden/ingetrokken motie 143/PS18-11-2024. Daarin is gevraagd de juridische ruimte te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie 'ongebouwd' (de geborgde zetels in de waterschapsbesturen) versterkt kan worden. Uit de Waterschapswet blijkt dat de geborgde zetels representatief moeten zijn voor de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via de geborgde zetels.

Brief aan PS over aangehouden motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143 PS 18-11-2024)

Motie PS Utrecht 24-130 Onderzoek naar duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen

Statenbrief Utrecht Uitwerking Motie 24 130 Provincie Utrecht Duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen

14 C-Agenda Natuur en Landschap

14.a Natuur: Openstelling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) 2026 (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)

De provincie stelt op grond van het Natuurbeheerplan deze subsidie beschikbaar voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Deze subsidie is bedoeld voor agrarische collectieven. De Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland 2016 (SVNL) wordt gewijzigd zodat de beleidstarieven is verwerkt in de bijlagen 3 en 4

Brief aan PS over openstelling ANLb 2026

14.b Natuur: Ingekomen brief bewoners camping Sandevoerde (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)

Ingekomen brief: Dringend verzoek tot overleg inzake situatie Familiecamping Sandevoerde_Geredigeerd

14.c Natuur: Ingekomen brief over Natura2000-gebieden (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Ingekomen brief over Natura2000-gebieden

14.d Natuur: Natuurcompensatieovereenkomst NNN Reconstructie afsluiterschema aardgastransportnetwerk, N.V. Nederlandse Gasunie (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)

Het college gaat de Natuurcompensatieovereenkomst aan inzake reconstructie afsluiterschema aardgastransportnetwerk tussen de provincie en de Gasunie. Hiermee worden de werkzaamheden aan het afsluiterschema aardgastransportnetwerk in het Natuurnetwerk Nederland op basis van Groot Openbaar Belang gecompenseerd volgens de regels van de Omgevingsverordening 2022.

Brief aan PS over natuurcompensatieovereenkomst NNN reconstructie afsluiterschema aardgastransportnetwerk Gasunie - gemeente Laren

Plan- en compensatielocatie

Compensatieovereenkomst PNH Gasunie

Natuurcompensatieplan afsluiterschema aardgastransportnetwerk

14.e Natuur: Concept gebiedsvisie Weidse Polders (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)
Op 23 oktober 2024 hebben de provincie Noord-Holland, gemeente Bergen, HHNK, Natuurmonumenten, PWN, LTO Noord en KAVB een intentieovereenkomst getekend waarin de processamenwerking van het gebiedsproces Weidse Polders werd geformaliseerd. De concept gebiedsvisie Weidse Polders is het resultaat van deze samenwerking, waarin de opgaven voor natuur, stikstof, water en bodem, klimaat, landbouw, recreatie, landschap en cultuurhistorie integraal een plek vinden. De gemeente Bergen legt de visie ter inzage in januari 2026.

Brief aan PS over concept gebiedsvisie Weidse Polders
Gebiedsvisie Weidse Polders (GLG-BL)

14.f Natuur: Brief Vereniging BAKEN Realisatiestrategie en Programmering (C-agenda cie landelijk Gebied 12-01-2026)

Brief Vereniging BAKEN Realisatiestrategie en Programmering_Geredigeerd

15 C-Agenda Landbouw en Visserij

15.a Landbouw: Ingekomen brief over verbannen van boeren (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Ingekomen brief Politiek Den Haag wil boeren uit Nederland verbannen_Geredigeerd

15.b Landbouw: Openstellingsbesluit subsidie uitvoering samenwerking integrale gebiedsontwikkeling 2026 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)
GS hebben besloten om een subsidie open te stellen voor samenwerking integrale gebiedsontwikkeling, specifiek gericht op de uitvoering van gebiedsplannen. Deze openstelling komt voort uit het Nationaal Strategisch Plan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NSP-GLB) en heeft een subsidieplafond van €6.200.000. Met deze openstellingen geven we uitvoering aan de landelijk gemaakte afspraken over de uitvoering van het NSP-GLB en dragen we bij aan de Uitvoeringsagenda voor het Landelijk Gebied.

Brief aan PS over openstellingsbesluit subsidie uitvoering samenwerking integrale gebiedsontwikkeling 2026

15.c Landbouw: Wijziging beleidsregel tegemoetkoming faunaschade (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)
Gedeputeerde Staten wijzigen de beleidsregel over de tegemoetkoming van faunaschade. De beleidsregel wordt geactualiseerd naar de Omgevingswet. Tevens worden wijzigingen doorgevoerd die door de twaalf provincies zijn afgesproken in het IPO. Ook worden wijzigingen doorgevoerd over tegemoetkomingen in gevallen waar een omgevingsvergunning of vrijstelling voor is of kan worden verleend. Tot slot vragen GS BIJ12 om te organiseren dat grondgebruikers kosteloos een taxatie van faunaschade kunnen aanvragen voor soorten waarvoor geen tegemoetkoming meer wordt verleend omdat bestrijding mogelijk is. Zo wordt goed zicht gehouden op het schadebeeld. Het resultaat van deze taxaties evalueren GS na twee jaar.

Brief aan PS over nieuwe Beleidsregel tegemoetkoming Faunaschade Noord-Holland 2025
Wijzigingsbesluit Beleidsregel tegemoetkoming schade Noord-Holland

15.d Landbouw: Bericht Gedeputeerde Staten over voortgang pilot pasmelders Texel (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)

Bericht Gedeputeerde Staten over voortgang pilot pasmelders Texel

16 C-Agenda Cultureel erfgoed

16.a Cultureel erfgoed: Overdracht Oneindig Noord-Holland van Noord-Hollands Archief naar provincie (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)
In het Beleidskader Erfgoed en Cultuur 2022 is opgenomen dat de provincie het verhalenplatform Oneindig Noord-Holland (ONH) als instrument inzet om verhalen over cultuurhistorische structuren en provinciale monumenten toegankelijk te maken voor alle Noord-Hollanders. De activiteiten van ONH werden van 2019 tot en met 2025 uitgevoerd door het Noord-Hollands Archief (NHA). Het NHA heeft aangegeven deze activiteit niet voort te kunnen zetten vanaf 1-1-2026 en heeft GS verzocht om ONH vanaf deze datum over te dragen naar de provincie.

Brief aan PS over overdracht verhalenplatform Oneindig Noord-Holland naar provincie

16.b Cultureel erfgoed: Hollandse Waterlinies - actualisatie Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West en convenant (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)
GS hebben de geactualiseerde 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' (bijlage bij de Omgevingsverordening NH2022) vastgesteld. In deze geactualiseerde versie zijn ontwikkelprincipes voor het deelgebied Geniedijk Oost Haarlemmermeer opgenomen. Deze ontwikkelprincipes hebben als doel helderheid te bieden welke ontwikkelingen in dit gebied mogelijk zijn, rekening houdend met de kaders van het werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Wat betreft de ontwikkeling van het deelgebied Geniedijk Oost, hebben gemeente Haarlemmermeer en provincie een convenant opgesteld met wederzijdse inspanningsverplichtingen.

Brief aan PS over Actualisatie 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' en convenant Geniedijk Oost
GEBIEDSANALYSE KERNKWALITEITEN HOLLANDSE WATERLINIES

Convenant_PNH_Gemeente Haarlemmermeer
Brief Rijksdienst Cultureel Erfgoed 26-06-2025 inzake ontwikkelprincipes gebied Geniedijk Haarlemmermeer UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies

16.c Cultureel erfgoed: Wijziging Uitvoeringsregeling Onderhoud en Restauratie provinciale monumenten 2023 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)
Deze Uitvoeringsregelingen zijn bedoeld voor eigenaren van provinciale monumenten, die hun monument willen onderhouden of restaureren. GS hebben besloten om de jaarlijkse sluitingsdatum van deze regelingen te vervroegen van 31 december naar 1 oktober. Deze wijziging zal, net als het subsidieplafond, jaarlijks via een bulkbesluit opnieuw worden vastgesteld. Momenteel is het alleen mogelijk het subsidieplafond via het bulkbesluit ieder jaar vast te stellen. De gewijzigde subsidieregeling zal naar verwachting op 5 december 2025 worden gepubliceerd op de website van de provincie.
Brief aan PS over Uitvoeringsregelingen subsidie provinciale monumenten
Wijzigingsbesluit UvR Onderhoud en Restauratie provinciale monumenten 2023

17 C-Agenda Algemeen

17.a IPO: Agenda BAC Landelijk Gebied 27 november 2025 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)
IPO: Agenda BAC Landelijk Gebied 27 november 2025

Nieuwe Spreektijd Statencommissies 3 februari 2025

Verdeling per Fractie	Zetels	Cie 5 uur
VVD	**9**	17min. (10+7)
BBB	**8**	17 min. (10+7)
PvdA	**7**	15 min. (10 +5)
GroenLinks	**7**	15 min. (10+5)
D66	**4**	13 min. (10 +3)
PvdD	**4**	13 min. (10 +3)
JA21	**3**	12 min. (10 +2)
PVV	**3**	12 min. (10+2)
VOLT	**2**	11 min. (10+1)
CDA	**2**	11 min. (10+1)
Forum voor Democratie	**2**	11 min. (10+1)
SP	**2**	11 min. (10+1)
50PLUS	**1**	11 min. (10+1)
ChristenUnie	**1**	11 min. (10+1)
GS (25%)		*60 min.*

Provincie Noord-Holland

Agenda Commissie Landelijk gebied

Datum	12-01-2026
Tijd	10:00 - 16:45
Locatie	Vergaderzaal 1.4
Voorzitter	Chris Vonk
Toelichting	De agenda Statencommissie Landelijk Gebied 12 januari 2026 wordt op donderdag 18 december gepubliceerd. De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek als digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Landelijk Gebied. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 9 januari) door het aanmeldformulier in te vullen: Aanmeldformulier inspreken commissievergadering Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 3 eerder beginnen.

1	**Opening en mededelingen**
2 10:00	**Inspreekhalfuur**
3	**Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen**
3.a	**Planningsoverzicht**
4 10:30	**Terugkoppeling externe vertegenwoordiging door GS en PS leden.** De agendacommissie heeft dit punt aan alle commissie agenda's toegevoegd. Naast terugkoppeling door externe vertegenwoordigers vanuit PS (voor deze commissie betreft het RRK en IPO) geeft het punt ruimte aan GS leden om een

korte terugkoppeling te geven over de activiteiten in bijvoorbeeld Europa, verbonden partijen en samenwerkingsverbanden.

5 A-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)

5.a 10:45 Natuur: Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) (A-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Toelichting: De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) bevat de landelijk verzamelde natuurdata en is toegankelijk gemaakt voor eenieder. Landelijk is afgesproken dat het beheer van de NDFF gefinancierd wordt door de verschillende overheden. De provincies organiseren deze bijdrage middels een Gemeenschappelijke Regeling. Gedeputeerde Staten hebben hiertoe de voordracht aan PS vastgesteld. PS worden gevraagd om een zienswijze te geven over de concept gemeenschappelijke regeling UNO, ten behoeve van de Nationale Databank Flora en Fauna.

Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Zienswijze PS Oprichting Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).

5.b 11:15 Water: Verlenging Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds (A-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Toelichting: Het Rijk heeft in 2012 het Waddenfonds gedecentraliseerd naar de drie Waddenprovincies (Fryslân, Groningen en Noord-Holland). Het Waddenfonds is verantwoordelijk voor het verlenen van subsidies die passen binnen de hoofddoelen (natuur en duurzame economische ontwikkeling) van dit fonds.

Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Verlenging gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

6 B-agenda Natuur & Landschap (gedeputeerde Gielen)

6.a 11:45 Agendaverzoek SP: Discussienota Bijenbeleid (B-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Behandelvoorstel: De commissie kan de discussienota en in het specifiek de vragen uit het agendaverzoek met de commissie en gedeputeerde bespreken.

7 **Rondvraag gedeputeerde Gielen**

8 **Lunch**

12:30

9 **A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)**

9.a.1 **PLG: Programma Landelijk Gebied (PLG) (A-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

13:15

Toelichting: De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 - 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd.

Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Programma Landelijk Gebied. Hiernaast wordt de commissie gevraagd of de moties: M61-2024, M59-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M38-2022 afgedaan kunnen worden.

9.a.2 **Landbouw: Tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie 2020-2030 (B-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)**

Toelichting: GS stellen met dit besluit de tussentijdse beleidsevaluatie van de Voedselvisie vast. De evaluatie bespreekt de uitvoering, behaalde resultaten en aanbevelingen. Ook besluiten GS de uitvoering van de Voedselvisie te integreren in het Programma Landelijk Gebied, met de focus op kringlooplandbouw, ketensamenwerking en eiwittransitie. Door aan te sluiten op andere doelen in het landelijk gebied (PLG) continueren we onze bijdrage aan de innovatie van de land- en tuinbouw in onze provincie.

Behandelvoorstel: Dit agendapunt zullen we tezamen met agendapunt 9.a.1 (PLG) behandelen.

10 **Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer**

11 **B-agenda Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)**

11.a **Agendaverzoek Partij voor de Dieren geborgde zetels waterschappen (B-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)**

16:15

Toelichting: PS worden geïnformeerd over de aangehouden/ingetrokken motie 143/PS18-11-2024. Daarin is gevraagd de juridische ruimte te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie 'ongebouwd' (de geborgde zetels in de waterschapsbesturen) versterkt kan worden. Uit de Waterschapswet blijkt dat de geborgde zetels representatief moeten zijn voor de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via de geborgde zetels.

Behandelvoorstel: De commissie kan het agendaverzoek en in het specifiek de vragen aan de commissie met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

12 **Sluiting**

13 **C-Agenda Water en Bodem**

13.a **Water en Bodem: Gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grondwater en bodem (B-agenda cie. Landelijk gebied 09-02-2026)**

Toelichting: Dit agendapunt wordt behandeld op de B-agenda van de commissie Landelijk Gebied van 9 februari.

Het Centrum voor Leefomgeving en Milieu (CLM) heeft in opdracht van een aantal provincies, waaronder Noord-Holland, een onderzoek uitgevoerd naar het gebruik van PFAS-pesticiden en de risico's hiervan voor het grondwater en de bodem. Het onderzoek is afgerond en dit heeft geresulteerd in aantal aanbevelingen. Het college van GS heeft een voorstel opgesteld op welke wijze opvolging wordt gegeven aan deze aanbevelingen.

13.b **Water: Ingekomen brief PWN Jaaroverzicht Natuur & Beleving 2024 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)**

13.c **Water: Toezegging/Ingetrokken motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143/PS18-11-2024) (B-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

PS worden geïnformeerd over de aangehouden/ingetrokken motie 143/PS18-11-2024. Daarin is gevraagd de juridische ruimte te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie 'ongebouwd' (de geborgde zetels in de waterschapsbesturen) versterkt kan

worden. Uit de Waterschapswet blijkt dat de geborgde zetels representatief moeten zijn voor de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via de geborgde zetels.

14 C-Agenda Natuur en Landschap

14.a Natuur: Openstelling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) 2026 (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)

De provincie stelt op grond van het Natuurbeheerplan deze subsidie beschikbaar voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Deze subsidie is bedoeld voor agrarische collectieven. De Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland 2016 (SVNL) wordt gewijzigd zodat de indexatie van de beleidstarieven is verwerkt in de bijlagen 3 en 4

14.b Natuur: Ingekomen brief bewoners camping Sandevoerde (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)

14.c Natuur: Ingekomen brief over Natura2000-gebieden (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

14.d Natuur: Natuurcompensatieovereenkomst NNN Reconstructie afsluiterschema aardgastransportnetwerk, N.V. Nederlandse Gasunie (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)

Het college gaat de Natuurcompensatieovereenkomst aan inzake reconstructie afsluiterschema aardgastransportnetwerk tussen de provincie en de Gasunie. Hiermee worden de werkzaamheden aan het afsluiterschema aardgastransportnetwerk in het Natuurnetwerk Nederland op basis van Groot Openbaar Belang gecompenseerd volgens de regels van de Omgevingsverordening 2022.

14.e Natuur: Concept gebiedsvisie Weidse Polders (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Op 23 oktober 2024 hebben de provincie Noord-Holland, gemeente Bergen, HHNK, Natuurmonumenten, PWN, LTO Noord en KAVB een intentieovereenkomst getekend waarin de processamenwerking van het gebiedsproces Weidse Polders werd geformaliseerd. De concept gebiedsvisie Weidse Polders is het resultaat van deze samenwerking, waarin de opgaven voor natuur, stikstof, water en bodem, klimaat, landbouw, recreatie, landschap

en cultuurhistorie integraal een plek vinden. De gemeente Bergen legt de visie ter inzage in januari 2026.

14.f **Natuur: Brief Vereniging BAKEN Realisatiestrategie en Programmering (C-agenda cie landelijk Gebied 12-01-2026)**

15 **C-Agenda Landbouw en Visserij**

15.a **Landbouw: Ingekomen brief over verbannen van boeren (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

15.b **Landbouw: Openstellingsbesluit subsidie uitvoering samenwerking integrale gebiedsontwikkeling 2026 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

GS hebben besloten om een subsidie open te stellen voor samenwerking integrale gebiedsontwikkeling, specifiek gericht op de uitvoering van gebiedsplannen. Deze openstelling komt voort uit het Nationaal Strategisch Plan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NSP-GLB) en heeft een subsidieplafond van €6.200.000. Met deze openstellingen geven we uitvoering aan de landelijk gemaakte afspraken over de uitvoering van het NSP-GLB en dragen we bij aan de Uitvoeringsagenda voor het Landelijk Gebied.

15.c **Landbouw: Wijziging beleidsregel tegemoetkoming faunaschade (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

Gedeputeerde Staten wijzigen de beleidsregel over de tegemoetkoming van faunaschade. De beleidsregel wordt geactualiseerd naar de Omgevingswet. Tevens worden wijzigingen doorgevoerd die door de twaalf provincies zijn afgesproken in het IPO. Ook worden wijzigingen doorgevoerd over tegemoetkomingen in gevallen waar een omgevingsvergunning of vrijstelling voor is of kan worden verleend. Tot slot vragen GS BIJ12 om te organiseren dat grondgebruikers kosteloos een taxatie van faunaschade kunnen aanvragen voor soorten waarvoor geen tegemoetkoming meer wordt verleend omdat bestrijding mogelijk is. Zo wordt goed zicht gehouden op het schadebeeld. Het resultaat van deze taxaties evalueren GS na twee jaar.

15.d **Landbouw: Bericht Gedeputeerde Staten over voortgang pilot pasmelders Texel (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)**

16 **C-Agenda Cultureel erfgoed**

16.a **Cultureel erfgoed: Overdracht Oneindig Noord-Holland van Noord-Hollands Archief naar provincie (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

In het Beleidskader Erfgoed en Cultuur 2022 is opgenomen dat de provincie het verhalenplatform Oneindig Noord-Holland (ONH) als instrument inzet om verhalen over cultuurhistorische structuren en provinciale monumenten toegankelijk te maken voor alle Noord-Hollanders. De activiteiten van ONH werden van 2019 tot en met 2025 uitgevoerd door het Noord-Hollands Archief (NHA). Het NHA heeft aangegeven deze activiteit niet voort te kunnen zetten vanaf 1-1-2026 en heeft GS verzocht om ONH vanaf deze datum over te dragen naar de provincie.

16.b **Cultureel erfgoed: Hollandse Waterlinies - actualisatie Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West en convenant (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)**

GS hebben de geactualiseerde 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' (bijlage bij de Omgevingsverordening NH2022) vastgesteld. In deze geactualiseerde versie zijn ontwikkelprincipes voor het deelgebied Geniedijk Oost Haarlemmermeer opgenomen. Deze ontwikkelprincipes hebben als doel helderheid te bieden welke ontwikkelingen in dit gebied mogelijk zijn, rekening houdend met de kaders van het werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Wat betreft de ontwikkeling van het deelgebied Geniedijk Oost, hebben gemeente Haarlemmermeer en provincie een convenant opgesteld met wederzijdse inspanningsverplichtingen.

16.c **Cultureel erfgoed: Wijziging Uitvoeringsregeling Onderhoud en Restauratie provinciale monumenten 2023 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

Deze Uitvoeringsregelingen zijn bedoeld voor eigenaren van provinciale monumenten, die hun monument willen onderhouden of restaureren. GS hebben besloten om de jaarlijkse sluitingsdatum van deze regelingen te vervroegen van 31 december naar 1 oktober. Deze wijziging zal, net als het subsidieplafond, jaarlijks via een bulkbesluit opnieuw worden vastgesteld. Momenteel is het alleen mogelijk het subsidieplafond via het bulkbesluit ieder jaar vast te stellen. De gewijzigde subsidieregeling zal naar verwachting op 5 december 2025 worden gepubliceerd op de website van de provincie.

17 **C-Agenda Algemeen**

17.a **IPO: Agenda BAC Landelijk Gebied 27 november 2025 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)**

Provincie
Noord-Holland

Technische vragen commissie Landelijk Gebied 12 januari						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
1	PvdD	9a.1	Beemsterboer	PLG	1. Blz. 3 van het PLG is niet goed leesbaar, omdat het figuur op deze bladzijde over de tekst heen gaat. Kan de tekst leesbaar worden gemaakt?	Excuus dat klopt. In bijgevoegde versie is de figuur weer goed leesbaar
2	PvdD	9a.2	Beemsterboer	Voedselvisie	1. Klopt het dat in de Tussenrapportage Voedselvisie drie scenario's waren uitgewerkt over hoe verder te gaan met de Voedselvisie?	Nee, in de Tusserapportage zijn aanbevelingen gedaan die wij hebben meegenomen in de uitwerking van het vervolg.
3	PvdD	9a.2	Beemsterboer	Voedselvisie	2. Zo ja, kunt u deze bij de beantwoording van deze vragen meesturen?	Niet van toepassing, zie 1
	PvdD	9a.2	Beemsterboer	Voedselvisie	3. Op blz. 26 van de Evaluatie is te lezen: 'In de figuur is te zien dat veel projecten bijdragen aan meerdere indicatoren en daardoor een samenhangende verduurzaming van de landbouw bewerkstelligen.' Het gaat om figuur 5 'Aantal projecten dat positief bijdraagt aan de ecologische kpi's'. Dit zijn onder andere de indicatoren stikstofbalans, ammoniakemissie, milieubelasting, bodem organische stof, broeikasgasuitstoot, bodemkwaliteit, gewasdiversiteit, landschap en natuur, diergezondheid/-welzijn. Dit zijn baten van het beleid	a. Omdat nog niet alle icoonprojecten zijn afgerond, beschikken we nog niet over de eindresultaten. Bij de subsidieregeling van de Voedselvisie is er specifiek een kwantitatieve uitvraag gedaan naar deze indicatoren. Hierop zijn de icoonprojecten (hoogst scorenden) uitgekozen. Bij de afronding van elk project wordt gevraagd welke resultaten zijn behaald. Dit wordt vastgelegd in de Voedselvisiemonitor op Agrimatie.nl. 2de helft 2026 wordt er een update van alle cijfers doorgevoerd. b. Dat kan niet aangegeven worden, omdat de projecten reeds zijn gestart en afronden onder de voorwaarden van de reeds verstrekte subsidie. Tot en met 2030 wordt

Technische vragen commissie Landelijk Gebied 12 januari						
nr	Partij en indiener	Punt	PFH	Onderwerp	Vraag	Antwoord
					Voedsel. a) Kan GS gespecificeerd aangeven hoe groot die baten zijn? Ofwel, wat levert uitvoering van de Voedselvisie op aan de opgaven PLG? (mag ook een kwalitatieve schatting zijn) b) En hoe hadden die baten geweest als er voor die andere scenario's (uit de Tussenrapportage) wordt gekozen?	voorgesteld om 50.000 euro per jaar beschikbaar te stellen voor projecten. We zetten dit budget met name in om de lopende initiatieven verder te brengen en barrières te doorbreken.

Verslag concept
Commissie Landelijk Gebied

Datum commissievergadering	:	12 januari 2026
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk, dhr. M. Klein
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 46 28 / corne.borst@noord-holland.nl

Aanwezig:			
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk, dhr. M. Klein	
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst	
Leden van de commissie	:	VVD	Mw. G. Bakker, mw. L. Ouderkerken
		BBB	Dhr. G. Vendrig, mw. D. Sijbenga
		GroenLinks	Statenleden R. Bwefar, B. Balucu
		PvdA	Mw. W. Terra, dhr. T. Veenboer
		D66	Mw. K. Jansen
		JA21	Mw. C. Gordijn, dhr. I. Mantel
		CDA	Mw. W. Koning-Hoeve, dhr. S. Dijk
		FvD	Dhr. T. Bilgin
		PvdD	Mw. I. Haas, mw. M. van Aesch
		PVV	Dhr. R. van Tiggelen
		SP	Mw. H. Bouhlel-Lascaris, mw. R. Alberts-Oosterbaan
		CU	Mw. Y. Buit, dhr. M. Klein
		50PLUS	Mw. A. van der Helm-Chandansingh
		Volt	Mw. J. Schneemann
Gedeputeerden	:	Mw. A. Gielen (GL), dhr. Beemsterboer (BBB)	
Afwezig: *(Met bericht van verhindering)*	:		
Notulist	:	mw. A. Smakman (Notuleerservice Nederland)	

Agenda

1 Opening en mededelingen
2 Inspreekhalfuur
3 Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, lijsten moties en toezeggingen
3.a Planningsoverzicht
4 Terugkoppeling externe vertegenwoordiging door GS en PS leden
5 A-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)
5.a Natuur: Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF)
5.b Water: Verlenging Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds

	6	B-agenda Natuur & Landschap (gedeputeerde Gielen)
	6.a	Natuur: Agendaverzoek SP: Discussienota Bijenbeleid
	7	Rondvraag gedeputeerde Gielen
	8	Lunch
	9	A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)
	9.a.1	PLG: Programma Landelijk Gebied (PLG)
	9.a.2	Landbouw: Tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie 2020-2030
	9.a.3	Schriftelijke inspreekbijdrage Programma Landelijk Gebied (te betrekken bij 9.a)
	10	Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer
	11	B-agenda Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)
	11.a	Water: Agendaverzoek Partij voor de Dieren geborgde zetels waterschappen
	12	Sluiting

Voorzitter: de heer Klein

1 Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de vergadering om 10.01 uur en heet de aanwezigen en belangstellenden van harte welkom bij de commissievergadering Landelijk Gebied van 12 januari 2026.

Mededelingen

- Er is een quorum vastgesteld.
- De spreektijd is vastgesteld op vijf uur.
- Deze vergadering wordt live uitgezonden.
- Er zijn geen berichten van verhindering ontvangen.
- De voorzitter verzoekt de commissieleden in hun bijdrage rekening te houden met de hoeveelheid vragen. Technische vragen konden vooraf schriftelijk worden gesteld, zodat de discussie in de commissie zich kan toespitsen op de bestuurlijk-politieke aspecten.
- Voor het inspreekhalfuur hebben zich voorafgaand aan de vergadering vijf insprekers aangemeld: twee bij agendapunt 2, Inspreekhalfuur; één inspreker bij agendapunt 6.a, Discussienota SP over Bijenbeleid, en twee insprekers bij agendapunt 9.a, de Tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie.
- Er zijn voorafgaand aan de vergadering rondvragen ingediend door de BBB, de VVD, en GroenLinks en SP.

Mededelingen Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft een mondelinge toelichting op de stand van zaken rondom de pilot PAS-melders op Texel. Provinciale Staten ontvangen hierover al periodiek updates. Voor de kerst is ook een kort schriftelijk bericht verzonden met een verwijzing naar deze mondelinge toelichting.

De gedeputeerde meldt dat de pilot goed op gang is gekomen. Toch blijkt inmiddels dat het oorspronkelijk gestelde doel om de pilot uiterlijk in december 2025 af te ronden niet haalbaar is. Daar was eerder al twijfel over, maar nu is duidelijk dat meer tijd nodig is.

Vanwege de motie die hierover is aangenomen én uit een eigen gevoel van urgentie, spreekt gedeputeerde Beemsterboer inmiddels maandelijks met alle betrokken partijen. Dat zijn onder andere het ingenieursbureau Witteveen+Bos, dat de ecologische beoordeling uitvoert, en de zaakbegeleiders die via het ministerie van LVVN aan de pilot zijn verbonden.

Witteveen+Bos staat nu aan de vooravond van het afronden van de ecologische bureaustudie. Uit deze analyse blijkt dat de PAS-melders op Texel samen verantwoordelijk zijn voor een stikstofuitstoot van ongeveer 6 mol. De verwachting is dat na het toepassen van maatregelen en saldering, er nog op één of twee locaties op Texel sprake blijft van een stikstofdepositie van iets meer dan 0,1 mol. Dat betekent dat het overgrote deel van de uitstoot is verminderd of gecompenseerd.

De pilot bevindt zich momenteel in een traject van vier stappen:

1. **Ecologische beoordeling op basis van bureaustudie:**
   Deze fase wordt nu afgerond. Witteveen+Bos analyseert waar nog stikstofdepositie resteert en in welke mate.
2. **Opstellen van een passende beoordeling:**
   Hierbij worden de uitkomsten van de bureaustudie vergeleken met eerder genomen passende maatregelen. Zo ontstaat een compleet beeld van de stikstofimpact, inclusief eventuele saldering. Dit maakt inzichtelijk op welke specifieke hexagonen (kaartvlakken) nog een overschrijding van nuldepositie plaatsvindt.
3. **Onderzoek naar aanvullende maatregelen:**
   Als de stikstofdepositie op enkele locaties toch boven nul blijft, wordt gekeken of aanvullende maatregelen mogelijk zijn. Er zijn al verschillende bedrijven op Texel die hebben bijgedragen aan een verlaging van de stikstofuitstoot. Wellicht kan nog één extra bedrijf of andere maatregel bijdragen om onder de kritische grens te komen. Dat zou het verdere proces van passende beoordeling aanzienlijk vereenvoudigen.
4. **Mogelijk veldonderzoek in aanvulling op de bureaustudie:**
   Als aanvullende maatregelen niet voldoende zijn, moet Witteveen+Bos onderzoeken of de natuur op de betrokken locaties bestand is tegen een beperkte stikstofdepositie van bijvoorbeeld 0,11 mol. Voor zo'n veldonderzoek is het nodig om in het groeiseizoen de aanwezigheid en kwaliteit van bepaalde plantensoorten te controleren. Omdat dit in de winter niet mogelijk is, kan dat deel van het onderzoek pas in het voorjaar plaatsvinden. Daarnaast is het mogelijk dat terreinbeherende organisaties, die verantwoordelijk zijn voor het beheer van de natuurgebieden, bij dit onderzoek worden betrokken.

Tot slot benadrukt gedeputeerde Beemsterboer het belang van structurele communicatie met Provinciale Staten. Hij stelt voor om in de komende commissievergaderingen regelmatig op dezelfde manier te blijven rapporteren over de voortgang van de pilot. Er is naar verwachting elke maand relevante informatie te delen, bijvoorbeeld of veldonderzoek nodig is of dat het bij de bureaustudie kan blijven. Volgens gedeputeerde Beemsterboer zit er momenteel behoorlijk vaart in het proces.

2 Inspreekhalfuur

De heer **Keizer** spreekt namens de Nederlandse Mycologische Vereniging. Hij is bioloog en gespecialiseerd in paddenstoelen, en tevens secretaris van de commissie Paddenstoelen en Natuurbehoud. De heer Keizer heeft hij jarenlang onderzoek gedaan in de Schoorlse Duinen. Hij uit stevige kritiek op het voorliggende conceptbeheerplan Natura 2000 voor dit gebied.

Volgens de heer Keizer lijkt het nieuwe plan sterk op het vorige beheerplan, dat volgens hem al heeft geleid tot aanzienlijke schade aan de natuur. Als het huidige concept wordt uitgevoerd, vreest hij nog meer schade. Hij pleit daarom voor herziening van het plan. Zijn advies: behoud het bestaande dennenbos en richt het beheer op het goed uitvoeren van regulier natuurbeheer.

De heer Keizer heeft in opdracht van de provincie Noord-Holland onderzoek gedaan naar de gevolgen van het kappen van duindennenbos in 2020 en 2024. Hij stelt dat hierdoor 96% van de biodiversiteit aan paddenstoelen verloren is gegaan. Daarmee zijn ook functionele boselementen en zeldzame soorten verdwenen. Volgens hem is niet alleen schade aangericht aan paddenstoelen, maar ook aan andere natuurwaarden.

Het doel van het kappen – namelijk het bevorderen van verstuiving of het aanleggen van graslanden en grijze duinen – is volgens de heer Keizer mislukt. De nieuwe graslanden blijken soortenarm en laten vooral effecten van verstoring zien. Tegelijkertijd gaat het slecht met bestaande grijze duinen, die volgens hem onvoldoende worden beheerd. Verstuiving levert alleen natuurwinst op in de witte duinen, aan de zeereep of in zuidelijkere, kalkrijke duinen.

Het conceptbeheerplan stelt dat er wetenschappelijke consensus is over het nut van dynamisering via boskap. De heer Keizer weerspreekt dit. Volgens hem zijn de positieve effecten voor paddenstoelen, planten en insecten – zoals dagvlinders – niet aangetoond. Zo zag hij bijvoorbeeld hoe de biotoop van de beschermde heivlinder is vernietigd.

Tot slot stelt de heer Keizer dat de schade van eerdere maatregelen al groot is, mede doordat regulier beheer is verwaarloosd. De voorgestelde ingrepen zijn geen verplichting vanuit Natura 2000, maar beleidskeuzes. Volgens hem zijn dat verkeerde keuzes, waarvoor provincie en beheerder ook verantwoordelijkheid moeten nemen. Die verantwoordelijkheid geldt ook voor natuurwaarden die niet onder Natura 2000-habitattypen vallen.

Zijn oproep is duidelijk: stop met het kappen van dennenbos, herstel het reguliere natuurbeheer en pas het conceptbeheerplan hierop aan.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt wat de provincie heeft gedaan met de onderzoeksresultaten die de heer Keizer in opdracht heeft opgesteld. Zij wil weten hoe de provincie op zijn bevindingen heeft gereageerd.

De heer **Keizer** antwoordt dat het na het aanleveren van het onderzoek stil is gebleven vanuit de provincie. Het onderzoek is uitgevoerd door bureau Van der Goes en Groot, dat hem als specialist heeft ingeschakeld vanwege zijn expertise in paddenstoelen. Hij geeft aan dat hij de resultaten zorgvuldig heeft vastgelegd en dat hij zeker weet dat deze informatie aan de provincie is overgedragen. Volgens hem is dat ook formeel vastgelegd. Toch heeft dit niet geleid tot een inhoudelijke wijziging van het provinciale standpunt, terwijl de provincie als bevoegd gezag verantwoordelijk is voor het beheer en de uitvoering van Natura 2000-gebieden.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Keizer voor zijn inspraak.

De heer **Heitlager** spreekt in op persoonlijke titel. Hij woont in Oostzaan, binnen het Natura 2000-gebied, en nam deel aan het gebiedsproces Oostzanerveld. Zijn betrokkenheid begon via zijn werk als gids bij rondvaarten door het gebied met de Koeman Express.

Hij vergelijkt de situatie van het natuur- en landschapsbeheer met de uitspraak van Napoleon over een omsingelde positie: bedreigingen komen van alle kanten, maar dat kan ook kansen bieden. De heer Heitlager wijst erop dat die bedreigingen al jarenlang uitgebreid zijn gedocumenteerd in talloze rapporten, kaarten en studies, vaak van recente datum.

Als resultaat van het gebiedsproces ligt er nu een conceptgebiedsvisie: *Een Toekomstperspectief*

voor het Oostzanerveld. Deze visie omvat 113 pagina's tekst, een plan van aanpak van 24 pagina's en acht bijlagen. Hij vroeg de opstellers van de visie om een samenvatting te maken, in de hoop dat dit zou leiden tot prioritering van de opgaven en meer concreetheid in de oplossingen. Dat verzoek werd afgewezen met het argument dat het document al een samenvatting is.

Tijdens het gebiedsproces ontstond een initiatiefgroep Gegarandeerd Beheer, bestaande uit agrariërs, Staatsbosbeheer en het Collectief Waterland en Dijken. In hun rapportage staat een overzicht van vele recente onderzoeken over het beheer van het gebied, grotendeels gefinancierd door de provincie.

De heer Heitlager plaatst hierbij kritische kanttekeningen. Hij vraagt zich af hoeveel geld er nog besteed wordt aan rapporten en tussenlagen die volgens hem weinig nieuwe inzichten opleveren. De problemen zijn bekend, de uitdagingen zijn helder, maar er gebeurt te weinig op uitvoerend niveau. Volgens hem zijn lokale en generieke maatregelen wél mogelijk en kunnen die bijdragen aan het aanpakken van bredere milieuproblemen.

Zijn belangrijkste pleidooi: stop met investeren in papier en tussenlagen, en richt beschikbare fondsen op maatregelen die direct uitvoerbaar zijn. Er is beperkt geld, zegt hij, en dat moet efficiënt worden ingezet. Laat agrariërs die willen bijdragen ook echt aan het werk kunnen. Besteed geld aan concrete acties en voorkom verlies aan btw of onnodige studies. Red wat er te redden valt.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) bedankt de heer Heitlager voor zijn heldere toelichting en het delen van zijn zorgen. Zij vraagt hoe de aanpak volgens hem concreter kan worden gemaakt en welke maatregelen hij daarbij voor zich ziet.
De heer **Heitlager** verwijst in zijn antwoord naar de rapportage van de initiatiefgroep Gegarandeerd Beheer. Volgens hem benoemt die groep een aantal direct uitvoerbare maatregelen die nu al verschil kunnen maken. Hij noemt specifiek het tegengaan van verruiging, het uitvoeren van goed baggerbeheer, het bestrijden van ganzenoverlast om zo ook de schadevergoedingen te verminderen, en het massaal afvangen van rivierkreeften. Volgens de heer Heitlager dragen deze maatregelen niet bij aan het volledig oplossen van grote problemen zoals stikstof en klimaatverandering, maar wel aan verbetering op lokaal niveau. Daarmee leveren ze een zinvolle bijdrage aan de bredere opgaven.

De heer **Vendrig** (BBB) vraagt hoe de communicatie tussen de initiatiefgroep, andere betrokkenen en de provincie is verlopen tijdens het gebiedsproces Oostzanerveld.
De heer **Heitlager** antwoordt dat het proces over het algemeen goed is verlopen. Wel ontstonden er op de achtergrond wat spanningen, vermoedelijk door animositeit tussen partijen. Daar heeft hijzelf en ook de initiatiefgroep zich buiten gehouden.
Hij vertelt dat hij op een bepaald moment vroeg wanneer hij de rapportage van de initiatiefgroep kon inzien. Daar werd volgens hem wat terughoudend en geheimzinnig op gereageerd. Uiteindelijk deden de initiatiefnemers echter hun best om alle betrokkenen goed geïnformeerd te houden, en dat is volgens hem in deze fase het belangrijkste.
Over de actuele stand van zaken kan de heer Heitlager weinig zeggen. Hij hoorde dat er eind november mogelijk besluiten genomen zouden worden of informatie gedeeld zou worden, maar

moest via de media vernemen dat er inmiddels 200 miljoen euro beschikbaar is gesteld voor vijf gebieden. Volgens hem ligt de rapportage van de initiatiefgroep momenteel stil.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of de initiatiefgroep *Gegarandeerd Beheer* serieus wordt genomen en of er goed overleg is met de provincie. Ze wil weten of de heer Heitlager daar inzicht in heeft.
De heer **Heitlager** antwoordt dat het document van de initiatiefgroep als bijlage is opgenomen in het visiedocument *Toekomstperspectief voor het Oostzanerveld*. Het gaat om een fors stuk, dat dus wel is meegezonden. Toch is het voor hem onduidelijk of er op dit moment ook daadwerkelijk verder wordt gewerkt met de inhoud van die bijlage. Hij hoort van mensen uit de initiatiefgroep dat er op dit moment weinig mee gebeurt, en krijgt zelf de indruk dat de betrokkenheid van de groep in de verdere uitwerking beperkt is.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Heitlager voor zijn inspraak.

3 Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, lijsten moties en toezeggingen

Agenda, agendapunt **4 ,** *Terugkoppeling externe vertegenwoordiging door GS en PS leden*
Mevrouw **Schneemann** (Volt) verwijst naar een tussenrapportage met scenario's die bij enkele partijen bekend zou zijn, maar niet is gedeeld met de hele commissie. Zij vraagt waarom dit stuk niet breder is verspreid.
Gedeputeerde **Gielen** zegt toe te onderzoeken of er inderdaad een relevant document is dat nog niet is verzonden. Als dat zo is, komt zij daarop terug richting de commissie.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt wat de commissie precies kan verwachten van dit nieuwe vaste agendapunt, aangezien er geen stukken vooraf zijn aangeleverd. Zij vindt het onduidelijk of er vertegenwoordigers toelichting gaan geven, en of zij zich daarvoor hadden moeten aanmelden.
De **voorzitter** legt uit dat dit agendapunt bedoeld is voor Staten- of GS-leden die zitting hebben in externe organen. Zij kunnen uit eigen initiatief een korte update geven over actuele zaken. Een formele aanmelding vooraf is niet nodig; het feit dat het punt op de agenda staat is de aankondiging.

Mevrouw **Terra** (PvdA) vraagt of er een overzicht beschikbaar is van wie in welke externe organen zit, zodat commissieleden gerichter kunnen aangeven waar zij behoefte aan hebben qua informatie.
De **voorzitter** bevestigt dat zo'n lijst bestaat en dat de griffie deze op korte termijn op een toegankelijke manier zal verspreiden. Indien commissieleden behoefte hebben aan specifieke terugkoppeling, kunnen zij dit aangeven. Dat kan dan bij dit agendapunt worden besproken.

Schorsing wegens technische problemen van 10.25 uur tot 10.31 uur.

De **voorzitter** constateert dat de agenda, en het verslag van de vergadering van 17 en 20 november 2025 en de lijsten moties en toezeggingen van 12 januari 2026 ongewijzigd zijn vastgesteld.

3.a Planningsoverzicht

Mevrouw **Jansen** (D66) brengt drie punten in over het planningsoverzicht:

1. De behandeling van PFAS stond eerder gepland voor het eerste kwartaal van 2026, maar is nu niet meer zichtbaar op het overzicht. Mevrouw Jansen verzoekt om deze behandeling alsnog terug te plaatsen in **Q1**.
2. Het Regionaal Waterprogramma was oorspronkelijk ook gepland voor Q1, maar staat nu op de planning voor mei. Gezien de urgentie rondom de doelen van de Kaderrichtlijn Water (KRW), vraagt zij dringend om de behandeling niet verder uit te stellen.
3. Over de voortgang van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is eerder een toezegging gedaan. De Staten zouden hierover voor de zomer worden geïnformeerd. Mevrouw Jansen vraagt om deze bespreking ook op te nemen in het planningsoverzicht.

De **voorzitter** bevestigt dat PFAS opnieuw wordt ingepland in Q1 en voegt toe dat ook de andere twee punten worden genoteerd.

Gedeputeerde **Gielen** bevestigt dat er voor de zomer een brief komt over de voortgang van het NNN, waarin wordt teruggeblikt op de realisatiestrategie en de programmering. Volgens haar hoeft daar geen besluit over genomen te worden, maar is het wel belangrijk om er een gesprek over te voeren. Zij ondersteunt het voorstel om dit onderwerp toe te voegen aan de agenda.

De **voorzitter** concludeert dat de bespreking van de GS-brief over NNN wordt opgenomen in het planningsoverzicht.

4 Terugkoppeling externe vertegenwoordiging door GS en PS leden

De agendacommissie heeft dit punt aan alle commissie agenda's toegevoegd. Naast terugkoppeling door externe vertegenwoordigers vanuit PS (voor deze commissie betreft het RRK en IPO) geeft het punt ruimte aan GS leden om een korte terugkoppeling te geven over de activiteiten in bijvoorbeeld Europa, verbonden partijen en samenwerkingsverbanden.

De **voorzitter** constateert dat er deze keer geen terugkoppeling is vanuit leden van Provinciale Staten (PS) of Gedeputeerde Staten (GS) over externe vertegenwoordigingen. Voor toekomstige vergaderingen wordt dit beter voorbereid. Er zal vooraf een overzicht worden gedeeld van welke personen namens Noord-Holland in welke externe organen actief zijn. Zo kunnen commissieleden gerichter vragen stellen of informatie opvragen.

Mevrouw **Van Aesch** (PvdD) uit stevige kritiek op de wijze waarop terugkoppeling nu plaatsvindt, met name rond het Interprovinciaal Overleg (IPO). Zij stelt dat de informatie vaak onvolledig en onduidelijk is, waardoor Statenleden pas ná besluiten horen wat er precies besproken en besloten is.

Als voorbeeld noemt zij de commissie Landelijk Gebied van 27 november 2025, waarin zij achteraf hoorde dat Noord-Holland had ingestemd met een standpunt over voedselzekerheid, zonder dat duidelijk was wat de exacte beslispunten waren. Ook over andere onderwerpen, zoals de rekenkundige ondergrens in het bestuurlijk overleg, ontbreekt vooraf transparantie. Zij pleit ervoor dat Statenleden voorafgaand aan dergelijke overleggen toegang krijgen tot de agendapunten, zodat zij tijdig input kunnen leveren. Volgens haar is het huidige proces niet transparant en democratisch onvoldoende ingericht.

De **voorzitter** erkent het punt van mevrouw Van Aesch. Hij benadrukt dat dit agendapunt bedoeld is voor mededelingen, en niet voor inhoudelijke of politieke besluitvorming. Als er wél besluitvorming nodig is, moet het onderwerp expliciet worden geagendeerd. Dat kan via de gebruikelijke instrumenten van Provinciale Staten of op voorstel van GS. Hij roept op om elkaar hier scherp op te houden en het proces zo transparant mogelijk te maken.

5 A-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)

5.a Natuur: Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF)

Toelichting: De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) bevat de landelijk verzamelde natuurdata en is toegankelijk gemaakt voor eenieder. Landelijk is afgesproken dat het beheer van de NDFF gefinancierd wordt door de verschillende overheden. De provincies organiseren deze bijdrage middels een Gemeenschappelijke Regeling. Gedeputeerde Staten hebben hiertoe de voordracht aan PS vastgesteld. PS worden gevraagd om een zienswijze te geven over de concept gemeenschappelijke regeling UNO, ten behoeve van de Nationale Databank Flora en Fauna.

Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Zienswijze PS Oprichting Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).

Eerste termijn commissie

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) spreekt uit dat 50PLUS voor een publiek, wettelijk verankerd en toegankelijk natuurregister is. De fractie steunt het streven om de uitvoeringsorganisatie zo efficiënt en taakgericht mogelijk in te richten. Daarbij is het voor 50PLUS belangrijk dat de Gemeenschappelijke Regeling UNO enkel uitvoerende taken krijgt, en dat het daadwerkelijke beheer bij IPO-BIJ12 blijft.

Toch uit mevrouw Van der Helm-Chandansingh zorgen over de democratische legitimatie en het budgetrecht van Provinciale Staten, vooral omdat 80% van de financiering vanuit de provincies komt. Zij wil duidelijkheid over hoe wordt voorkomen dat eventuele tekorten automatisch via de provinciale jaarrekening worden afgedekt.

Zij stelt hierover de volgende vragen aan Gedeputeerde Staten:

- Welke juridisch bindende afspraken komen er in de nog op te stellen financiële verordening, met name over het voorkomen van onbegrote tekorten?
- Hoe wordt gewaarborgd dat de controlerende rol van GR UNO richting uitvoerder IPO-BIJ12 voldoende onafhankelijk blijft?
- Hoe worden rollen en governance praktisch ingericht zodat de scheiding tussen opdrachtgever en uitvoerder goed geborgd is?

Zij verwijst hierbij ook naar het memo van Cooperación (bijlage 3), waarin voor deze risico's wordt gewaarschuwd. De fractie vraagt om concrete beantwoording van deze punten voordat een definitief besluit wordt genomen.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) spreekt steun uit voor het plan om de databank flora en fauna wettelijk vast te leggen. GroenLinks vindt het een goede zaak dat deze gegevens worden

geborgd. De partij heeft geen bezwaar tegen het gebruik van een eenvoudige gemeenschappelijke regeling voor deze taak.

Wel heeft GroenLinks één concrete vraag. Statenlid Bwefar vraagt of zij het goed begrijpt dat Provinciale Staten geen formele zienswijze kunnen geven vóór de vaststelling van de regeling. Ze wil weten of PS dan wél vooraf inzage krijgen in de stukken en of zij kunnen zien waar de gedeputeerde namens Noord-Holland over zal stemmen binnen de UNO.

Mevrouw **Jansen** (D66) steunt het voorstel. D66 wijst erop dat het al eerder ingezette beleid is om de Nationale Databank Flora en Fauna duurzaam te borgen. De fractie onderstreept het belang van brede toegankelijkheid van de databank voor iedereen.

Volgens D66 is het logisch en passend dat het beheer wordt ondergebracht bij BIJ12. Mevrouw Jansen merkt op dat in de commissie wel eens discussie ontstaat over de waarde en interpretatie van de natuurdata. D66 spreekt de hoop uit dat met het instellen van deze databank die discussies in de toekomst minder vaak opnieuw hoeven te worden gevoerd, omdat er dan duidelijkheid is.

De heer **Vendrig** (BBB) spreekt zijn tevredenheid uit over het resultaat van het openbaar maken van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Hij benadrukt dat BBB zich hier al jaren voor inzet. De fractie vindt het belangrijk dat de gegevens uit de databank voor Provinciale Staten goed inzichtelijk zijn, omdat zij als basis dienen voor beleid op het gebied van natuur, ruimte en stikstof.

De heer Vendrig wijst erop dat de NDFF gegevens ontvangt van overheden, terreinbeheerders én burgers. Hij uit zorgen over de controleerbaarheid van deze informatie. Volgens hem is het voor belanghebbenden en derden momenteel niet mogelijk om te verifiëren of de gegevens juist zijn, terwijl dat wel cruciaal is. Beleidsbesluiten moeten immers gebaseerd worden op betrouwbare informatie. Zijn vraag aan Gedeputeerde Staten is dan ook: Hoe en door wie wordt de aangeleverde informatie in de NDFF geverifieerd?

De **voorzitter** verduidelijkt dat de openbaarheid van de data geen direct gevolg is van het besluit dat nu voorligt. Het voorstel betreft vooral de organisatorische inbedding van taken via de Gemeenschappelijke Regeling UNO. Tegelijk erkent de voorzitter dat het punt van data-verificatie en transparantie belangrijk is. Hij bevestigt dat dit signaal duidelijk is doorgekomen.

Mevrouw **Bakker** (VVD) uit stevige zorgen over de financiële kant van het voorstel voor deelname aan de Gemeenschappelijke Regeling UNO ten behoeve van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Zij benadrukt dat het gaat om een structurele bijdrage van 6 miljoen euro per jaar, waarvan het Rijk 20% betaalt. De overige 80% komt voor rekening van de twaalf provincies. Over een periode van vier jaar betekent dit een totaalbedrag van 24 miljoen euro, landelijk. Mevrouw Bakker vraagt zich nadrukkelijk af: is dat het allemaal waard?

De VVD vindt de informatie in de stukken onvoldoende onderbouwd, vooral over de verdeelsleutel per provincie. Zij maakt zelf een grove berekening: met circa 3 miljoen inwoners zou Noord-Holland mogelijk meer dan 1,2 miljoen euro per jaar bijdragen. Dat komt neer op

ongeveer 5 miljoen euro per Statenperiode. Volgens haar voelt dit als een blanco cheque, omdat Provinciale Staten geen directe grip hebben op deze bedragen en de verdeling.

Daarnaast stelt zij kritische vragen over de evaluatie die in de regeling is opgenomen. Die vindt eens in de vier jaar plaats, maar er is niet vastgelegd wat precies wordt geëvalueerd. Is dat de kwaliteit van de data? De effectiviteit van de organisatie? De besteding van het geld? Of alles samen? Mevrouw Bakker pleit ervoor om dit concreet en SMART te benoemen in de regeling.

Tot slot uit zij zorgen over de duur van de regeling, die is vastgesteld voor onbepaalde tijd. Statenleden stemmen daarmee in voor een langdurige financiële verplichting, zonder mogelijkheid om er snel of eenvoudig uit te stappen. De afbouwregeling bij uittreding beslaat drie jaar. Zij vraagt zich af of de databank als landelijke voorziening überhaupt nog functioneert als één provincie zich terugtrekt.

Mevrouw Bakker concludeert dat zij kritischer is dan haar voorgangers en spreekt duidelijke zorgen uit over het budgetrecht van Provinciale Staten, de langdurige financiële verplichting, en het gebrek aan concrete evaluatiecriteria.

De **voorzitter** benadrukt dat de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) al bestaat. De bespreking gaat nu vooral over het formaliseren van de gezamenlijke financiering via een gemeenschappelijke regeling tussen de provincies. Het doel is dus niet het oprichten van de databank zelf, maar het inrichten van de organisatie en structuur rondom de financiering ervan.

Wel geeft de voorzitter aan dat commissieleden uiteraard vrij zijn om alle aspecten — zoals kosten, governance en evaluatie — in de discussie te betrekken.

Mevrouw **Bakker** (VVD) reageert hierop door te benadrukken dat Provinciale Staten met dit voorstel wél instemmen met een nieuwe governance-structuur, waarin ook besluitvorming en zeggenschap wordt geregeld. Voorheen lag die verantwoordelijkheid uitsluitend bij het IPO; nu wordt dat breder geregeld via een gemeenschappelijke regeling, waaraan Noord-Holland zich langdurig verbindt.

De **voorzitter** bevestigt dit.

Mevrouw **Terra** (PvdA) spreekt namens haar fractie steun uit voor het voorstel om de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) onder te brengen in een gemeenschappelijke regeling. Tegelijk brengt zij namens de PvdA een aantal inhoudelijke aandachtspunten in.

1. Waardering en positie van vrijwilligers
Mevrouw Terra wijst op het belang van de vele vrijwilligers die natuurwaarnemingen invoeren. Volgens informatie van Soorten.nl zijn er in Nederland circa 150.000 mensen die gegevens invoeren. Daarvan zijn er ongeveer 25.000 voldoende bekwaam, en zo'n 750 deskundigen fungeren als analisten die kwaliteitscontroles uitvoeren.

Op dit moment vindt kwaliteitszorg plaats aan het eind van de pijplijn, bij het opstellen van rapportages. In de toekomst wordt de databank echter open source, wat betekent dat gebruikers

zelf gegevens kunnen opvragen. Daardoor moet de kwaliteitscontrole verschuiven naar het begin van de pijplijn, bij invoer van de data.

Volgens Soorten.nl brengt dit extra werk en kosten met zich mee, begroot op 1,5 miljoen euro per jaar landelijk, waarvan naar schatting 150.000 euro voor Noord-Holland. Mevrouw Terra vraagt of deze meerkosten zijn opgenomen in de begroting bij dit voorstel. Ze benadrukt het belang van een goede borging van de datakwaliteit bij invoer, zodat gebruikers op betrouwbare informatie kunnen rekenen.

2. Bescherming van kwetsbare natuur
PvdA uit zorgen over de toegankelijkheid van gevoelige natuurdata. Als zeldzame soorten, zoals een broedende uil in het Amsterdamse Bos, gemakkelijk te vinden zijn in de databank, kunnen grote aantallen bezoekers het gebied verstoren. Mevrouw Terra vraagt hoe hiermee wordt omgegaan in het kader van openbaarheid.

3. Veiligheid van waarnemers
Daarnaast benoemt PvdA mogelijke risico's voor waarnemers die gevoelige soorten vastleggen op terreinen waar bijvoorbeeld belangen of plannen van grondeigenaren spelen. De fractie wijst op risico's van intimidatie of bedreiging in zulke situaties.

Als oplossing stelt PvdA voor om medewerkers van de NDFF de bevoegdheid te geven om gevoelige waarnemingen tijdelijk af te schermen ("op zwart te zetten") wanneer dat nodig is. Mevrouw Terra vraagt in hoeverre dit mechanisme is geregeld in de gemeenschappelijke regeling.

Tot besluit wenst zij, met deze aandachtspunten in gedachten, de NDFF veel succes bij de verdere ontwikkeling.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) spreekt zich in principe positief uit over het voorstel voor deelname aan de gemeenschappelijke regeling voor de NDFF. Volt is voorstander van het borgen van natuurdata en vindt het belangrijk dat de databank goed georganiseerd wordt.

Tegelijkertijd toont zij begrip voor de zorgen van de VVD over de verdeelsleutel en de daaraan gekoppelde kosten per provincie. Volt stelt daarom een alternatieve benadering voor.

In plaats van een verdeelsleutel op basis van aantal inwoners, zou gekeken kunnen worden naar het aandeel bebouwd versus onbebouwd gebied, of het aantal hectares natuur per provincie. Daarmee wordt ook beter recht gedaan aan het belang van natuurgebieden binnen de financieringssystematiek. Volt vraagt of deze benadering mogelijk is of overwogen kan worden.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) sluit zich aan bij eerdere sprekers en spreekt namens haar fractie steun uit voor het voorstel over de gemeenschappelijke regeling voor de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).

JA21 is positief over het feit dat de data uit de NDFF kosteloos toegankelijk wordt voor inwoners en ondernemers. De fractie heeft zich hier in het verleden ook voor ingezet en er twee jaar geleden schriftelijke vragen over gesteld.

Hoewel JA21 het voorstel steunt, deelt de fractie de zorgen van andere partijen over de financieringsverdeling. Mevrouw Gordijn vindt dat het Rijk een grotere verantwoordelijkheid had moeten nemen. Nu draagt het Rijk slechts 20% bij, terwijl de provincies samen 80% opvangen.

Verder heeft JA21 op dit moment geen aanvullende opmerkingen, maar de fractie staat open voor suggesties van andere partijen in de verdere bespreking.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan dat zijn fractie beleid op basis van realiteit essentieel vindt. Volgens de PVV begint iedere vorm van wetenschappelijk inzicht met waarnemen, en dat is precies wat de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) faciliteert. De databank biedt informatie over de feitelijke staat van de natuur, en dat is cruciaal als je daar beleid op wilt baseren.

De PVV toont begrip voor de kritische kanttekeningen van de VVD, met name over de hoogte van de financiële bijdrage. Volgens de heer Van Tiggelen gaat het weliswaar om aanzienlijke bedragen, maar in zijn ogen zijn deze verklaarbaar, gezien de functie en reikwijdte van de databank.

Ook sluit hij zich aan bij zorgen over de vaagheid van evaluaties. Hij merkt op dat evaluaties vaak worden aangekondigd, maar zonder dat er heldere criteria worden geformuleerd. Volgens hem is het belangrijk om bij een periodieke evaluatie ook duidelijk vast te leggen waarop geëvalueerd wordt.

Alles afwegend concludeert de heer Van Tiggelen dat de voorgestelde gemeenschappelijke regeling een stap in de juiste richting is. De PVV steunt het voorstel.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Gielen** bedankt de commissieleden voor hun inbreng en reacties. Zij licht toe dat de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) al langere tijd bestaat. Het voorstel dat nu voorligt, geeft deze databank een formele wettelijke basis. Zij begrijpt de vragen over de financiën en over hoe Provinciale Staten invloed kunnen houden op de regeling. Volgens gedeputeerde Gielen is dit voorstel een belangrijke stap, omdat het bijdraagt aan een duurzame borging van natuurdata en het mogelijk maakt deze gegevens openbaar en breder toepasbaar te maken, bijvoorbeeld voor maatschappelijke processen.

Gedeputeerde Gielen benoemt twee hoofdpunten waar de vragen van de commissie op neerkwamen:

1. De financiële onderbouwing en mogelijke risico's
2. De controle en rol van Provinciale Staten

Over de controlerende rol van PS benadrukt zij dat deze regeling niet afwijkt van wat gebruikelijk is bij andere gemeenschappelijke regelingen. PS hebben de mogelijkheid om een zienswijze in te dienen bij de begroting van de regeling en bij een eventuele wijziging van de regeling. Ook is de GR verplicht om informatie met PS te delen wanneer daarom wordt gevraagd.

De gedeputeerde bevestigt dat hiermee de controlerende rol van Provinciale Staten, zoals onder andere gevraagd door 50PLUS, juridisch is geborgd in de Wet gemeenschappelijke regelingen en in de regeling zelf. Provinciale Staten stellen het beleid vast, terwijl de GR zich richt op de uitvoering daarvan. Besluiten binnen de GR worden namens Noord-Holland ingebracht door het college van GS.

De geannoteerde agenda's van GR-vergaderingen worden dan ook vooraf in het college besproken en vastgesteld.

Met betrekking tot de financiële risico's, zoals onvoorziene tekorten, geeft gedeputeerde Gielen aan dat Noord-Holland bij toetreding tot de regeling aansprakelijk is. Dat geldt ook voor eventuele tekorten. Zij benadrukt dat dit niet anders is dan bij andere regelingen waar de provincie aan deelneemt.

Mevrouw **Terra** (PvdA) geeft aan dat zij de uitleg van gedeputeerde Gielen onduidelijk en te procedureel vindt. Zij begrijpt niet goed hoe de borging van de controle op de kwaliteit van de NDFF-gegevens precies werkt en vraagt om een helderdere toelichting, in begrijpelijke termen.

Gedeputeerde **Gielen** reageert dat zij eigenlijk bezig was met het beantwoorden van vragen over de invloed van Provinciale Staten op de gemeenschappelijke regeling als geheel. Ze legt uit dat Staten op twee vaste momenten invloed kunnen uitoefenen:

- Bij de begroting van de regeling, via het indienen van een zienswijze.
- Bij een eventuele wijziging van de regeling, ook via een zienswijze.

Daarnaast ligt een deel van de besluitvorming bij het college van GS, zoals het vaststellen van geannoteerde agenda's voor de vergaderingen van de regeling. Gedeputeerde Gielen benadrukt dat dit niet anders is dan bij andere gemeenschappelijke regelingen waarin de provincie deelneemt.

Ze erkent dat het mechanisme ingewikkeld kan zijn en vraagt verduidelijking van de specifieke onduidelijkheid bij mevrouw Terra. Ze vermoedt dat de verwarring voortkomt uit het bredere systeem van gemeenschappelijke regelingen en niet alleen uit deze specifieke casus.

Mevrouw **Terra** (PvdA) vraagt vervolgens of gedeputeerde Gielen hiermee bedoelt dat Staten ook later nog invloed kunnen uitoefenen via een zienswijze, als bijvoorbeeld de controle of kwaliteit in de uitvoering ter discussie komt.

Gedeputeerde **Gielen** bevestigt dat. Ze herhaalt dat Provinciale Staten bij de begroting of bij wijziging van de regeling een zienswijze kunnen indienen. Daarnaast is de regeling verplicht om informatie te verstrekken als Staten daar om vragen.

Gedeputeerde Gielen vervolgt haar beantwoording met een reactie op de vraag van de BBB hoe wordt gezorgd voor controle van de aangeleverde gegevens. Gedeputeerde Gielen licht toe dat de validatie plaatsvindt door BIJ12 en de soortenorganisaties. Alleen gegevens die door hen zijn goedgekeurd, worden opgenomen in de NDFF. Deze werkwijze is niet nieuw, maar sluit aan bij de bestaande praktijk.

Zij koppelt dit ook aan de zorgen van de PvdA over de bescherming van kwetsbare soorten bij openstelling van de databank. Gevoelige waarnemingen worden niet op precieze locaties weergegeven, maar op een grover schaalniveau – bijvoorbeeld op kilometerhokken of op regio's – om de soorten te beschermen tegen verstoring. In sommige gevallen kunnen waarnemingen ook tijdelijk worden afgeschermd, zoals PvdA suggereerde. Dit gebeurt op basis van een afweging tussen openbaarheid en natuurbescherming, en maakt onderdeel uit van de databeheerpraktijk.

Financiële onderbouwing (vragen VVD en Volt)

Gedeputeerde Gielen reageert vervolgens op de zorgen, met name van de VVD, over de financiële omvang en zeggenschap. Zij legt uit dat de jaarlijkse bijdrage van Noord-Holland aan de GR UNO neerkomt op in totaal bijna €400.000 per jaar. Deze kosten zijn niet nieuw, maar worden nu al via het IPO bekostigd vanuit de begroting van BIJ12. Het enige wat verandert is de formele inrichting van de financieringsstroom, doordat deze nu via een gemeenschappelijke regeling wordt geregeld. De databank zelf, en ook de financiering, bestaan dus al.

Over de looptijd bevestigt gedeputeerde Gielen dat de regeling voor onbepaalde tijd geldt. Daarom is het des te belangrijker dat Provinciale Staten blijvend toezicht houden op de begroting. Als zich grote wijzigingen voordoen, moet daar tijdig op worden gestuurd. Op dit moment is daar echter geen aanleiding voor.

De verdeelsleutel voor de bijdrage is de bestaande IPO-verdeelsleutel, die eerder tussen de provincies is afgesproken. Voor Noord-Holland komt dat neer op een aandeel van 8,19% van de totale kosten. Daarmee beantwoordt gedeputeerde Gielen ook de vraag van Volt, die suggereerde om te kijken naar een alternatieve verdeelsleutel, zoals op basis van landgebruik. Gedeputeerde Gielen geeft aan dat is gekozen voor continuïteit door de bestaande verdeelsleutel te hanteren.

Tot slot erkent Gielen dat het feit dat het hier om een gemeenschappelijke regeling gaat, betekent dat het extra belangrijk is om scherp te blijven op de inhoud en de kostenontwikkeling. Ze spreekt uit dat GS zich daar bewust van is en dat Provinciale Staten via zienswijzen en informatieverzoeken invloed blijven houden.

Tweede termijn commissie
Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) bedankt gedeputeerde Gielen voor de beantwoording in de eerste termijn. Desondanks blijft haar fractie bezorgd over de financiële kant van de gemeenschappelijke regeling.

De regeling geldt voor onbepaalde tijd, en 50PLUS vraagt zich af hoe Provinciale Staten invloed kunnen uitoefenen als in de toekomst de financiële bijdrage van Noord-Holland substantieel verandert. Mevrouw Van der Helm-Chandansingh wil weten op welk moment en via welk mechanisme Staten richting Gedeputeerde Staten kunnen aangeven: *dit willen wij anders of opnieuw beoordelen*.

Zij vraagt specifiek of GS in zulke gevallen ruimte laat voor besluitvorming door PS, zodat er bij grote financiële afwijkingen niet automatisch wordt ingestemd namens Noord-Holland, maar Staten de kans krijgen hierover te beslissen of richting te geven.

Mevrouw **Bakker** (VVD) sluit zich aan bij de zorg van 50PLUS over de financiële borging in de toekomst. Zij mist in de huidige stukken een evaluatie van de bestaande databank, die nu al via het IPO functioneert. Volgens haar draait deze databank nu voor 6 miljoen euro per jaar, maar zij vraagt zich af of er ooit is gekeken naar de effectiviteit, efficiëntie en volledigheid van het systeem. Kort gezegd: *is het die 6 miljoen waard?*

Daarnaast wijst zij opnieuw op de bepaling in de gemeenschappelijke regeling dat het bestuur van de regeling de hoogte van de provinciale bijdrage bepaalt. Hoewel zij erkent dat het bedrag

voor Noord-Holland nu is toegelicht (ongeveer 1/12e deel), ziet zij dat deze verdeelsleutel in de toekomst kan wijzigen. Mevrouw Bakker bedankt de gedeputeerde voor de eerdere toelichting, die haar deels geruststelt. Toch zou zij het prettig en wenselijk vinden als in de officiële stukken duidelijk wordt opgenomen dat de bijdrage van Noord-Holland op dit moment ongeveer 8,19% is en voorlopig ook zo blijft, tenzij Provinciale Staten daar opnieuw over besluiten.

Mevrouw **Terra** (PvdA) komt terug op het punt van de controle van de data. De uitleg van de gedeputeerde werd haar inmiddels duidelijker, maar zij heeft nog twee aanvullende vragen.

Ten eerste wil zij bevestigd krijgen of het klopt dat de kwaliteitscontrole van de gegevens momenteel grotendeels door vrijwilligers wordt uitgevoerd.

Ten tweede wijst zij op een belangrijke overgang: de NDFF verschuift van een privaatrechtelijke organisatie naar een publiekrechtelijke gemeenschappelijke regeling. De PvdA maakt zich zorgen over het mogelijke effect hiervan op de vrijwilligersinzet. Zij vraagt de gedeputeerde of er een risico bestaat dat vrijwilligers afhaken, omdat zij niet meer willen bijdragen aan een organisatie met een publiekrechtelijk karakter. Als dat gebeurt, moeten de betrokken organisaties zaken zelf organiseren, wat leidt tot hogere structurele kosten. Mevrouw Terra vraagt of met dit risico rekening is gehouden in de financiële onderbouwing van het voorstel.

Schorsing van 11.06 uur tot 11.09 uur.

Tweede termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Gielen** legt op de vraag van 50PLUS over hoe Provinciale Staten betrokken blijven als de kosten in de toekomst veranderen uit dat er twee momenten zijn waarop Staten invloed kunnen uitoefenen:

1. Als er sprake is van nieuwe kosten of een aanvullende bijdrage vanuit Noord-Holland aan de GR UNO, dan verloopt dat via de begrotingscyclus van de provincie. In dat geval moeten Provinciale Staten zelf een besluit nemen.
2. Als het gaat om afwijkingen binnen de begroting van de gemeenschappelijke regeling, dan komt de begroting van de GR zelf bij de Staten en kunnen zij daarover een zienswijze indienen.

Volgens gedeputeerde Gielen betekent dit dat Staten op beide manieren voldoende grip houden op de financiële kant van de regeling.

Op de vraag van de VVD waarom er geen evaluatie is over de effectiviteit van de databank en de jaarlijkse kosten van 6 miljoen euro, geeft gedeputeerde Gielen aan dat de reden voor de invoering van de gemeenschappelijke regeling vooral ligt in de wens om een rijksbijdrage juridisch goed te kunnen ontvangen.

Daarvoor is een publiekrechtelijke structuur zoals een gemeenschappelijke regeling noodzakelijk. Het besluit om deze stap te zetten komt dus niet voort uit problemen met de huidige werking van de databank. Volgens de gedeputeerde is er geen evaluatie beschikbaar over de kosteneffectiviteit van het systeem, maar het nut van de databank blijkt uit de grote maatschappelijke vraag naar toegankelijke natuurdata, bijvoorbeeld bij ruimtelijke ordening, stikstof- en natuurbeleid.

Mevrouw **Bakker** (VVD) bedankt gedeputeerde Gielen voor haar antwoord en geeft aan dat zij begrijpt waarom de gemeenschappelijke regeling nodig is. Tegelijkertijd wijst zij erop dat er geen evaluatie ligt van het huidige functioneren van de databank. Ze vraagt daarom wat de stand van zaken op dit moment is, aangezien de databank al operationeel is.

Gedeputeerde **Gielen** bevestigt dat de databank inderdaad al draait. De databank wordt gevuld met gegevens van zowel professionals als vrijwilligers. Dat gebeurt nu al, en daarin verandert niets met het instellen van de gemeenschappelijke regeling. De manier waarop gegevens worden aangeleverd en verwerkt blijft gelijk. Gedeputeerde Gielen verwijst ook naar eerdere vragen van de PvdA over de rol van vrijwilligers. Zij geeft aan dat er geen signalen zijn dat die rol verandert of onder druk komt te staan door deze nieuwe inrichting. De verwachting is dat het werk van vrijwilligers op dezelfde manier blijft doorgaan.

Gedeputeerde Gielen licht verder toe dat overheden nu al data aanleveren voor de databank. Wat wél verandert met de invoering van de gemeenschappelijke regeling, is dat overheden verplicht kunnen worden om gegevens aan te leveren. Dat is nieuw. De werking van de databank zelf blijft gelijk.

Mevrouw **Bakker** (VVD) concludeert daarop dat de eerste evaluatie van het functioneren van de databank dan pas over vier jaar plaatsvindt, zoals vastgelegd in de regeling.

Gedeputeerde **Gielen** bevestigt dat. Zij zegt dat er op dit moment geen aanleiding is voor een eerdere evaluatie, omdat er geen urgente signalen of problemen bekend zijn die dat noodzakelijk maken. Het college ziet daarom geen reden om voor de invoering van de regeling al een evaluatie te laten uitvoeren. De evaluatie maakt onderdeel uit van de opzet van de gemeenschappelijke regeling en vindt volgens die cyclus plaats.

Gedeputeerde Gielen gaat vervolgens in op de vraag van mevrouw Bakker (VVD) over het terugvinden van de kostenverdeling in de stukken. Zij bevestigt dat de verdeling van het 1/12-deel, oftewel 8,19% voor Noord-Holland, in de stukken is opgenomen. Die verdeelsleutel is dus al benoemd en vormt de basis voor de huidige financiële bijdrage van de provincie.

Daarnaast verwijst gedeputeerde Gielen naar de eerdere vraag van de PvdA over de controle van de ingevoerde data. Zij herhaalt dat die controle gebeurt door een combinatie van vrijwilligers en professionals, en dat dit ook ongewijzigd blijft na het instellen van de gemeenschappelijke regeling. De communicatie met vrijwilligers blijft verlopen via de soortenorganisaties, zoals nu ook al het geval is.

Mevrouw **Terra** (PvdA) vraagt of bekend is hoe vrijwilligers aankijken tegen de overgang van een privaatrechtelijke naar een publiekrechtelijke organisatie, en of zij dit initiatief steunen.

Gedeputeerde **Gielen** geeft aan dat zij dat niet weet. Zij legt uit dat de overgang niet is ingegeven door de positie van vrijwilligers, maar voortkomt uit de noodzaak om de rijksbijdrage juridisch goed te regelen. Volgens haar verandert er voor de vrijwilligers inhoudelijk niets in hun werk. Daarom twijfelt zij aan de relevantie van deze vraag in relatie tot het voorstel. In haar ogen heeft de wijziging in governance geen directe impact op de manier waarop vrijwilligers hun bijdrage leveren.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) reageert op de vraag of de voordracht als hamerstuk kan worden doorgeleid naar Provinciale Staten. Zij geeft aan geen tegenstander te zijn van de regeling, maar dat zij overweegt een motie in te dienen. Daarom is voor haar nog onzeker of het voorstel als hamerstuk kan worden doorgeleid naar de Provinciale Statenvergadering van 2 februari 2026.

De **voorzitter** licht toe dat een voorstel alleen als hamerstuk kan worden behandeld als er geen motie wordt ingediend. Als mevrouw Van der Helm-Chandansingh besluit een motie in te dienen, wordt het voorstel automatisch een bespreekstuk. De voorzitter stelt voor dat zij hierover nog even nadenkt. Voor nu wordt uitgegaan van een hamerstuk. Mocht dat veranderen, dan kan zij dat aan de griffie doorgeven, waarna het verzoek tot onthamering wordt voorgelegd aan Provinciale Staten. Dat verzoek zal dan worden gehonoreerd.

Mevrouw **Bakker** (VVD) sluit zich aan bij dit voorstel.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is besproken. De Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank flora en Fauna (NDFF) zal als hamerstuk worden doorgeleid naar de Provinciale Statenvergadering van 2 februari 2026. Een samenvatting van deze bespreking zal aan de stukken van de Provinciale Statenvergadering worden toegevoegd.

5.b Water: Verlenging Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds

Toelichting: Het Rijk heeft in 2012 het Waddenfonds gedecentraliseerd naar de drie Waddenprovincies (Fryslân, Groningen en Noord-Holland). Het Waddenfonds is verantwoordelijk voor het verlenen van subsidies die passen binnen de hoofddoelen (natuur en duurzame economische ontwikkeling) van dit fonds.

Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Verlenging gemeenschappelijke regeling Waddenfonds.

Eerste termijn commissie

De heer **Van Tiggelen** (PVV) geeft aan dat zijn fractie deze voordracht steunt, met uitzondering van onderdelen die volgens de PVV zijn gebaseerd op misvattingen over de energievoorziening. Hij gaat daar verder niet inhoudelijk op in, omdat het onderwerp energie niet geagendeerd is bij dit punt. Verder heeft de PVV geen opmerkingen over het voorstel.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) geeft aan dat de SP akkoord is met de voordracht over de verlenging van de gemeenschappelijke regeling voor het Waddenfonds. Tegelijkertijd uit zij zorg over recente politieke ontwikkelingen op lokaal niveau.

Zij verwijst naar het verkiezingsprogramma van de VVD in Hollands Kroon, waarin de lijsttrekker – tevens voormalig wethouder datacenters – zou willen onderzoeken of de gebieden Balgzand en Breehorn kunnen worden ingepolderd. Mevrouw Alberts noemt dit onacceptabel en wijst erop dat dit plan in de jaren zeventig al is afgewezen. Zij roept de provincie op om, als er een dergelijk verzoek komt, zich daar krachtig tegen te verzetten. Volgens haar moet men de Wadden met rust laten.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) geeft aan dat Volt zich kan vinden in de voordracht over de verlenging van de gemeenschappelijke regeling voor het Waddenfonds.

Mevrouw **Terra** (PvdA) geeft aan dat de PvdA positief is over de voordracht voor verlenging van de gemeenschappelijke regeling voor het Waddenfonds.

Wel heeft de fractie een specifieke vraag over de toekomst. Zij wil weten wat er gebeurt na de voorgestelde verlengingsperiode van twee jaar. De PvdA vraagt of er vanuit de provincie al een visie of plan is ontwikkeld voor de periode daarna.

Mevrouw **Bakker** (VVD) geeft aan dat de VVD de voordracht steunt, maar wel zorgen heeft over de structurele financiering vanuit het Rijk. De fractie stelt voor dat er uiterlijk aan het eind van het jaar duidelijkheid komt over de rijksbijdrage. Als die uitblijft, moet wat de VVD betreft worden gekeken naar afbouw in lijn met het resterende budget.

Daarnaast geeft zij aan dat de VVD bij de inzet van het Waddenfonds wil streven naar een evenwichtige verdeling van middelen: 50% voor natuur en 50% voor economie.

Tot slot reageert zij op de opmerking van de SP. Mevrouw Bakker benadrukt dat de VVD zich sterk betrokken voelt bij de Wadden.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) geeft aan dat BBB begrip heeft voor de verlenging van de gemeenschappelijke regeling voor het Waddenfonds, omdat er nog grote opgaven liggen in het gebied. Tegelijkertijd plaatst zij kritische kanttekeningen bij de huidige stand van zaken.

Volgens BBB is er sprake van veel nieuwe plannen en mogelijkheden, maar ontbreken daarbij nog concrete feiten. Zij wijst erop dat het nieuwe investeringskader pas in 2027 door de provincie wordt vastgesteld. Tot die tijd is er volgens haar onduidelijkheid over de koers.

Net als de VVD vraagt zij of de eerdere afspraak van 50% inzet op economie en 50% op natuur ook voor de komende periode gehandhaafd blijft.

Tot slot vraagt zij namens BBB om een toezegging van GS: kan er in het tweede of derde kwartaal van dit jaar duidelijkheid worden gegeven over de structurele financiering door het Rijk, aangezien de nieuwe kaders nog ontbreken?

Mevrouw **Jansen** (D66) geeft aan dat D66 kan instemmen met de voorgestelde verlenging van de gemeenschappelijke regeling voor het Waddenfonds. Tegelijkertijd benadrukt zij dat deze verlenging geen structurele oplossing biedt voor de lange termijn.

D66 maakt zich zorgen over de balans tussen ecologie en economie in het Waddengebied, en over de huidige staat van de Waddenzee, die volgens haar ernstig onder druk staat. De fractie ziet nog veel uitdagingen en benadrukt dat de doelen en opgaven van het Waddenfonds ook op de langere termijn geborgd moeten worden. Daarom vraagt zij Gedeputeerde Staten om een toelichting: wat is de inzet na deze twee jaar, en hoe wordt gewerkt aan een duurzame samenwerking tussen de drie Waddenprovincies op langere termijn?

Statenlid **Balucu** (GroenLinks) geeft aan dat GroenLinks volledig achter het ontwerpbesluit staat om de gemeenschappelijke regeling voor het Waddenfonds te verlengen. Volgens haar is het nut en belang van het fonds meermaals bewezen, onder andere door de vele succesvolle projecten die zijn gerealiseerd.

Zij noemt het Waddenfonds bovendien een goed voorbeeld van samenwerking tussen provincies en van het effectief bundelen van krachten en middelen. GroenLinks steunt de voorgestelde besluitvorming volmondig.

Met betrekking tot de opmerkingen over mogelijke afbouw en de onzekerheid na twee jaar, benadrukt zij dat GroenLinks het internationale belang van het Waddengebied vooropstelt. Volgens haar is het gebied een uniek landschap en wereldwijde hotspot voor biodiversiteit, een soort kraamkamer voor talloze soorten. Daarom vindt GroenLinks het noodzakelijk dat dit bijzondere gebied niet alleen wordt erkend, maar dat ook de beschikbare middelen structureel ingezet blijven worden voor het realiseren van de doelen van het Waddenfonds.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) spreekt namens 50PLUS haar steun uit voor de verlenging van de gemeenschappelijke regeling voor het Waddenfonds. Tegelijk is haar fractie kritisch over de financiële dekking van de verlenging.

Zij wijst erop dat de extra kosten voor de jaren 2028 en 2029 volgens het voorstel worden gedekt uit rentebaten en deels uit het weerstandsvermogen van het fonds. Daarbij wordt gerekend met een conservatief rentepercentage van 1,6%. Zij stelt de vraag wat de verwachte impact is op het weerstandsvermogen van het fonds – en noemt dat mogelijk een technische vraag.

Daarnaast stelt zij een meer politieke vraag: als de rente-inkomsten tegenvallen, wordt dan teruggevallen op de vrijval van thematische projecten, en wat betekent dat voor de inhoudelijke doelen van het fonds?

Tot slot wil zij weten welke concrete maatregelen het Waddenfonds neemt om te garanderen dat de resterende middelen in de verlengde periode van 2028 en 2029 worden besteed aan kwalitatief hoogwaardige projecten, en dat het niet alleen gaat om het wegzetten van middelen om de kas leeg te maken.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Gielen** bedankt de commissie voor de inbreng en begint met een opmerking over de vragen van mevrouw Van der Helm-Chandansingh (50PLUS). Zij begrijpt de inhoud van die vragen goed, maar geeft aan dat ze van dusdanig technische aard zijn dat daar schriftelijk op zal worden teruggekomen.

Vervolgens licht gedeputeerde Gielen toe dat het voorstel vooral beoogt om de bestaande regeling voort te zetten, zodat de reeds beschikbare middelen uit het Waddenfonds nog kunnen worden uitgegeven. Volgens haar is dat een waardevolle stap, die ervoor zorgt dat lopende opgaven goed kunnen worden afgerond.

Over het thema afbouw geeft zij aan dat die al is meegenomen in deze regeling. De komende jaren worden de middelen uitgegeven en wordt tegelijkertijd toegewerkt naar een afronding van het Waddenfonds. Er verandert in deze verlengingsperiode niets aan de bestaande kaders, zoals de verdeling tussen natuur en economie. Die blijven ongewijzigd.

Gedeputeerde Gielen merkt op dat veel van de vragen in de commissie gingen over de toekomst van de samenwerking rond de Wadden. Zij noemt die vragen terecht en belangrijk. Ook binnen het college en met de andere Waddenprovincies leven deze vragen. Op dit moment wordt in opdracht van het Rijk gewerkt aan een advies over de toekomstige Waddensamenwerking, onder leiding van de heer Jan Jaap de Graaf. De drie Waddenprovincies zijn daarbij nauw betrokken.

Het adviesrapport is nog niet gereed, maar gedeputeerde Gielen verwacht dat dit zal worden besproken in het komende Bestuurlijk Overleg Wadden. Ook zij is benieuwd naar de uitkomsten van het rapport, omdat het van belang is dat de samenwerking structureel en goed wordt voortgezet, gezien de grote opgaven die er nog liggen in het Waddengebied.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt aan gedeputeerde Gielen of er al zicht is op wanneer het rapport van Jan Jaap de Graaf over de toekomst van de Waddensamenwerking wordt verwacht.

Gedeputeerde **Gielen** antwoordt dat het rapport naar verwachting in het eerste kwartaal van 2026 zal verschijnen. Ze bevestigt dat het onderwerp momenteel actueel is en dat de provincie in gesprek blijft met het Rijk rondom de publicatie van het rapport.

Mevrouw **Jansen** (D66) stelt twee vragen:

1. Wie is Jan Jaap de Graaf en wat is zijn rol?
2. Wat is de inzet van de provincie Noord-Holland ten aanzien van de toekomst van de Waddensamenwerking?

Daarnaast dringt ze aan op duidelijkheid over het tijdpad voor vervolginformatie, gelet op het beperkte tijdsbestek van de resterende twee jaar.

Gedeputeerde **Gielen** legt uit dat Jan Jaap de Graaf is aangesteld door het Rijk, de Waddenprovincies en de Waddengemeenten om een advies op te stellen over de toekomstige samenwerking in het Waddengebied, als vervolg op een eerder rapport.

Wat betreft de inzet van de provincie Noord-Holland, geeft zij aan dat het college veel waarde hecht aan de bestaande samenwerking, die voortbouwt op de Agenda Waddengebied 2050. Er liggen volgens haar nog aanzienlijke opgaven, en het is belangrijk om de samenwerking zo in te richten dat die blijvend bijdraagt aan de toekomst van het gebied.

Ten aanzien van het tijdpad meldt gedeputeerde Gielen dat het advies van de heer De Graaf in maart 2026 wordt besproken in het Bestuurlijk Overleg Wadden. Daarna zal het college de Staten daarover informeren. Een exacte maand of datum voor de terugkoppeling aan Provinciale Staten kon zij nog niet geven, maar zij verbindt zich ertoe om PS hierover bijtijds te informeren.

Gedeputeerde Gielen vervolgt met te constateren dat de meeste vragen uit de commissie betrekking hebben op de toekomst van de samenwerking in het Waddengebied en de mogelijke veranderingen in de governance. Ze benadrukt dat het belangrijk is om het gesprek hierover structureel te blijven voeren met Provinciale Staten, zeker nu het adviesrapport van Jan Jaap de Graaf binnenkort verschijnt. Ze bevestigt nogmaals dat de Staten hierover geïnformeerd zullen worden, mede omdat de Agenda Waddengebied 2050 en het uitvoeringsprogramma nog steeds leidend zijn.

Wat betreft de technisch-financiële vragen van mevrouw Van der Helm (50PLUS), zegt gedeputeerde Gielen toe deze schriftelijk te beantwoorden.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) verduidelijkt daarbij dat één van haar vragen, over de inzet van vrijgevallen rentebaten en het risico dat dit ten koste gaat van de primaire doelstellingen van het Waddenfonds, in haar ogen een politiek-bestuurlijke vraag is.

Gedeputeerde **Gielen** erkent het punt, maar blijft bij haar keuze om ook deze vraag schriftelijk te beantwoorden, omdat deze nauw samenhangt met de meer technische onderdelen over het weerstandsvermogen en de projectfinanciering.

De **voorzitter** concludeert dat de voordracht voor de verlenging van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds voorlopig als hamerstuk op de agenda geplaatst wordt, onder voorbehoud van mogelijke moties of onthamering:

- Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) geeft aan nog te wachten op schriftelijke beantwoording van haar vragen. Zij behoudt zich het recht voor een motie in te dienen, wat tot onthamering zou leiden.
- Mevrouw **Sijbenga** (BBB) sluit zich hier in principe bij aan: BBB steunt het voorstel, maar sluit motie/onthamering niet uit afhankelijk van de beantwoording.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) herhaalt haar zorg over het verkiezingsprogramma van VVD Hollands Kroon en de mogelijke inpoldering van Balgzand/Breehorn. Ze hoopt dat de provincie hiertegen zal optreden.

Gedeputeerde **Gielen** reageert hier terughoudend op: ze erkent het signaal, maar benadrukt dat er op dit moment geen concreet verzoek of ontwikkeling ligt. Mocht een gemeente met plannen komen die haaks staan op het provinciaal beleid voor het Waddengebied, dan zal daarover het gesprek gevoerd worden.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is besproken. De Verlenging Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds zal als hamerstuk worden doorgeleid naar de Provinciale Statenvergadering van 2 februari 2026. Een samenvatting van deze bespreking zal aan de stukken van de Provinciale Statenvergadering worden toegevoegd. Mochten fracties moties willen indienen, dan kunnen zij dat aan de griffie doorgeven, waarna het verzoek tot onthamering wordt voorgelegd aan Provinciale Staten. Dat verzoek zal dan worden gehonoreerd.

6 B-agenda Natuur & Landschap (gedeputeerde Gielen)

6.a Natuur: Agendaverzoek SP: Discussienota Bijenbeleid

Behandelvoorstel: De commissie kan de discussienota en in het specifiek de vragen uit het agendaverzoek met de commissie en gedeputeerde bespreken.

De heer **Van de Waal**, sprekend namens wilde bijen en de Bee Foundation, schetst de dramatische achteruitgang van bestuivers in Noord-Holland. Meer dan de helft van de wilde bijensoorten staat op de Rode Lijst. Hun uitsterven heeft niet alleen ecologische, maar ook economische gevolgen – zo becijferde De Nederlandsche Bank het verlies aan bestuivingsdiensten op € 510 miljard.

Hij koppelt dit direct aan de EU Natuurherstelverordening, die lidstaten verplicht vóór eind 2030 een positieve trend in te zetten voor bestuivers, op basis van een nulmeting en monitoring.

Verzoeken aan Provinciale Staten:

1. Erken de rechten van de bijen als bestuurlijk beginsel
    - Bijen hebben recht op een gezonde leefomgeving: voldoende voedsel, nestgelegenheid en een gifarme habitat.
    - Gemeenten zoals Amsterdam, Zaanstad en Utrecht erkennen inmiddels de "rechten van de natuur". De provincie Noord-Holland zou hierin een voorbeeld kunnen nemen.
2. Voer een nulmeting en structurele monitoring uit
    - In lijn met artikel 10 van de EU Natuurherstelverordening.
    - Meetbare doelen, jaarlijkse rapportage en bijsturing als doelen niet gehaald worden.
3. Stel een ‘voogd’ voor bestuivers aan
    - Een functionaris of instituut dat structureel de belangen van bestuivers bewaakt binnen beleid, beheer, pacht, inkoop en projecten.
    - Adviseert over bijsturing en rapporteert jaarlijks.

Hij eindigt met een oproep aan Provinciale Staten om een motie in te dienen die deze drie punten borgt, zodat Noord-Holland daadwerkelijk werk maakt van het keren van de achteruitgang van bestuivers.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Mevrouw **Buit** (ChristenUnie) vraagt naar de verhouding tussen het erkennen van de rechten van de natuur en de rechten van de bij, zoals voorgesteld door de heer Van de Waal. Ze wil weten of deze gelijk zijn aan elkaar of dat het toekennen van rechten aan bijen nog een stap verder gaat.
De heer **Van de Waal** verduidelijkt dat het erkennen van de rechten van bestuivers (zoals bijen) specifiek bedoeld is als concrete uitwerking van de bredere rechten van de natuur. Hij noemt bestuivers een signaalsoort: hun gezondheid weerspiegelt de algehele staat van biodiversiteit. Door hen een ‘stem’ en bescherming te geven (bijvoorbeeld via een voogd), bescherm je indirect het grotere ecosysteem.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) egt dat ze in een mooi open gebied woont en zich zeer betrokken voelt bij de bijen. Ze merkt op dat de heer Van de Waal in zijn verhaal vooral de nadruk legt op pesticiden als oorzaak van de achteruitgang van de bijen. Ze vraagt zich af waarom andere belangrijke oorzaken niet genoemd worden, zoals de verstening van steden waardoor bijen geen nectar meer kunnen halen, of de varroamijt die alleen met bestrijdingsmiddelen kan worden bestreden. Ze wijst erop dat er voedseltekorten zijn voor bijen in het voor- en najaar, mede door veranderende natuur, en dat het probleem dus veel complexer is dan alleen pesticiden.

De heer **Van de Waal** antwoordt dat pesticiden inderdaad slechts één onderdeel van het probleem vormen. Volgens hem draait het om het creëren van een aaneengesloten bijvriendelijk landschap, waarbij een brede bloeiboog wordt gerealiseerd van het vroege voorjaar tot het late najaar. Een gezonde leefomgeving is niet alleen gifarm, maar herstelt ook de structuur van het landschap. Vooral voor wilde bijen, die vaak binnen een straal van 300 meter voedsel moeten vinden, is het cruciaal dat hun leefgebied aansluitend is. Het probleem is dus veel breder dan enkel het gebruik van pesticiden.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) bedankt de heer Van de Waal voor zijn inspirerende verhaal. Ze vertelt dat ze zelf een volkstuin heeft en blij is met alle bestuivers. Ze vraagt verduidelijking over de nulmeting en monitoring waar hij over sprak: van wie die verplichting komt en of er sprake is van een deadline aan het eind van het jaar. Ook wil ze weten of hij met Utrecht doelt op de stad of de provincie.
De heer **Van de Waal** antwoordt dat hij doelt op de stad Utrecht, waar in december een motie is aangenomen. Wat betreft de verplichting rond nulmeting en monitoring, legt hij uit dat dit voortkomt uit Europees beleid, namelijk de EU-natuurherstelverordening, specifiek artikel 10.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) merkt op dat er vaak wordt gezegd dat maatregelen voor natuurherstel geld kosten, en vraagt of de heer Van de Waal kan uitleggen dat dit juist een investering is waarbij de kost voor de baat uitgaat.
De heer **Van de Waal** verwijst naar analyses van De Nederlandsche Bank en het Planbureau voor de Leefomgeving. Die hebben vastgesteld dat landbouw onmogelijk is zonder bestuivers, en dat er op dit moment € 510 miljard aan financiering zit in bedrijven die afhankelijk zijn van hen. Volgens hem zijn de kosten dus gerechtvaardigd, mocht daar sprake van zijn.

Mevrouw **Van Aesch** (PvdD) bedankt de heer Van de Waal voor zijn inspraak en vraagt hoe de monitoring van bestuivers op dit moment precies plaatsvindt en wat de onderliggende systematiek is.
De heer **Van de Waal** antwoordt dat de EU momenteel nog zoekende is naar een geschikte monitoringssystematiek en dat er gewerkt wordt aan een model, maar dat hij op dit moment niet precies weet hoe dat in de praktijk vorm krijgt.

Mevrouw **Terra** (PvdA) geeft aan dat haar fractie zich als provincie meer wil richten op biologische landbouw, zonder daarbij de niet-biologische boeren uit het oog te verliezen. Ze vraagt vervolgens concreet wat de provincie volgens de heer Van de Waal zou kunnen doen.
De heer **Van de Waal** antwoordt dat er drie duidelijke stappen zijn: ten eerste het erkennen van de rechten van de bij; ten tweede het opzetten van een nulmeting en een systeem voor monitoring, met de mogelijkheid tot bijsturing als de trends niet verbeteren; en ten derde het aanstellen van een voogd voor bestuivers, zodat zij structureel vertegenwoordigd worden aan de bestuurstafel.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) vraagt of het klopt dat wilde bijen soms voedseltekort ervaren doordat er te veel tamme bijenvolken worden geplaatst door imkers.
De heer **Van de Waal** bevestigt dat er inderdaad sprake kan zijn van concurrentie, maar dat dit een door mensen veroorzaakte situatie is. Als er voldoende voedsel, beschutting en een doorlopend, divers landschap beschikbaar zijn, is er genoeg ruimte voor alle soorten bijen. Hij legt uit dat de honingbij slechts één van de 360 soorten bijen is en dat de overige 359 wilde bijen vaak een veel kleinere actieradius hebben: zo'n 300 meter ten opzichte van drie kilometer bij honingbijen. Daarom

is het voor het voortbestaan van wilde bijen cruciaal dat er binnen die beperkte straal altijd voldoende voedsel aanwezig is. Is dat er niet, dan verdwijnen ze.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Van de Waal voor zijn inspraak.

Eerste termijn commissie

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) licht de discussienota kort toe en geeft aan dat de SP hoopt dat alle fracties de ernst van de situatie rondom bestuivers inzien. Ze doet een oproep aan de andere partijen om met de SP mee te denken over hoe dit urgente probleem effectief aangepakt kan worden. Haar bijdrage is kort, maar duidelijk gericht op het creëren van brede steun voor verdere actie op dit thema.

Mevrouw **Bakker** (VVD) bedankt voor de bijdrage over de bijen en richt zich vervolgens tot mevrouw Alberts (SP). Ze merkt op dat het onderwerp bijen al eerder in Provinciale Staten aan bod is gekomen, onder andere bij thema's als bermbeheer en natuurvriendelijke oevers. Daarnaast wijst ze op het belang van het aanpakken van invasieve exoten, zoals de Aziatische hoornaar. Ze herinnert eraan dat hierover al een motie is aangenomen, waarin is opgeroepen tot een lobby richting het Rijk voor het nemen van maatregelen. In de huidige discussienota mist zij een verwijzing naar deze aanpak en vraagt zich af of de SP dit punt heeft losgelaten of dat het nog steeds onderdeel is van hun inzet.

Mevrouw **Van Aesch** (PvdD) spreekt haar volledige steun uit voor de zorgen en voorstellen van de SP om de bijen te beschermen. Ze onderstreept dat het slecht gaat met de biodiversiteit in de provincie en dat de provincie hierin een actieve rol moet nemen. Ze verwijst naar de "Handleiding Regulering Bestrijdingsmiddelen Provincies" als praktisch instrument voor provinciaal beleid, en steunt de inzet op maatregelen via de Omgevingswet, bijvoorbeeld het verbieden van sierteelt of bestrijdingsmiddelen in bepaalde gebieden.

Daarnaast pleit ze voor een verbod op pesticiden met bewezen risico's voor bijen binnen provinciale projecten en aanbestedingen, en voor het stimuleren van biologische landbouw.

Over de Aziatische hoornaar wijkt de Partij voor de Dieren af van de lijn van andere partijen: zij willen geen intensieve bestrijding, maar pleiten voor een ecologische benadering. Volgens mevrouw Van Aesch ligt het echte probleem in de verarmde ecosystemen waarin de hoornaar gedijt. Herstel van biodiversiteit, natuurlijke predatoren en ecosysteemweerbaarheid zijn volgens haar de juiste aanpak, niet uitroeiing.

Mevrouw **Buit** (ChristenUnie) herinnert eraan dat haar fractie al eerder aandacht heeft gevraagd voor de bijenstand, onder meer met een voorstel voor bijensnelwegen: ecologische verbindingen tussen natuurgebieden via bijvoorbeeld bermen en dijken. In het licht van de aanhoudend zorgwekkende ontwikkelingen rondom de bijenpopulatie vindt zij extra stappen noodzakelijk.

Ze spreekt haar waardering uit voor de discussienota van de SP en geeft aan open te staan voor aanvullende maatregelen, vooral op het gebied van het verbieden van gifstoffen met aantoonbaar schadelijke effecten op bijen. Daarbij noemt ze het logisch om de mogelijkheden van de omgevingsverordening hierin te benutten.

Ze wijst erop dat sommige genoemde maatregelen al deels worden toegepast, zoals gefaseerd maaien, maar vraagt Gedeputeerde Staten om inzicht te geven in welke mogelijkheden er zijn om het bestaande beleid te intensiveren. Tot slot vraagt zij specifiek naar de overwegingen van GS om de bestrijding van de Aziatische hoornaar terug te schroeven, juist gezien de impact daarvan op de bijenstand.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) sluit zich aan bij het belang dat wordt gehecht aan bijen en hun rol in het ecosysteem, zowel voor de bestuiving van gewassen als voor de bredere natuur. Ze spreekt waardering uit voor het onder de aandacht brengen van dit onderwerp en geeft aan dat haar fractie graag de vijf gestelde vragen uit de discussienota van de SP wil beantwoorden.

Op de vraag welke rol de provincie volgens BBB moet spelen bij de bescherming van bijenpopulaties, stelt zij dat er een duidelijke rol ligt in het bestrijden van de Aziatische hoornaar, die een bedreiging vormt voor honingbijen, wilde bijen en andere insecten. Ze herinnert eraan dat hierover al een motie is aangenomen – zoals eerder ook door de VVD genoemd – en vraagt de gedeputeerde om te bevestigen dat er alles aan wordt gedaan om deze exoot effectief te bestrijden, om verdere bijensterfte te voorkomen.

Wat betreft het terugdringen van het gebruik van pesticiden erkent zij de noodzaak om de leefomgeving, natuur en drinkwater te beschermen. Ze wijst erop dat er in sectoren zoals de lelieteelt al significante stappen zijn gezet: volgens cijfers van het CBS is het gebruik van bestrijdingsmiddelen daar al ruimschoots gehalveerd. Ook de landbouw in bredere zin werkt volgens haar aan vermindering van pesticidengebruik. Daarnaast wijst zij op het gebruik van bestrijdingsmiddelen door particulieren. Ze richt zich daarom opnieuw tot de gedeputeerde met de vraag: welke concrete mogelijkheden heeft de provincie om bij te dragen aan het verder terugdringen van het gebruik van bestrijdingsmiddelen in zowel de landbouw als de particuliere sector?

De heer **Van Tiggelen** (PVV) spreekt zijn waardering uit voor het op de agenda zetten van dit onderwerp en noemt het beschermen van bijen van groot belang. Hij wijst op de veelheid aan oorzaken die bijdragen aan de afname van de bijenstand, waaronder het gebruik van gif, de Aziatische hoornaar, de varroamijt en de leefomgevingskwaliteit. Hij maakt een onderscheid tussen natuurlijke en onnatuurlijke vijanden van de bij en benadrukt dat het probleem ernstig is, want bijen zijn cruciaal voor onze voedselvoorziening. Hij verwijst daarbij naar schrijnende voorbeelden uit China, waar bestuiving soms al handmatig moet gebeuren, iets wat we volgens hem in Nederland absoluut moeten voorkomen vanwege de hoge loonkosten en praktische onhaalbaarheid.

Volgens de heer Van Tiggelen moeten alle vijanden van de bijen bestreden worden, maar is het ook belangrijk goed zicht te houden op wat de hoofdoorzaken zijn en welk beleid daadwerkelijk effectief is. Hij benadrukt dat dit geen probleem is dat de provincie alleen kan oplossen, maar een wereldwijd vraagstuk.

Hij spreekt ook vanuit persoonlijke ervaring: hij kent hobby-imkers die elk voorjaar met lege korven geconfronteerd worden omdat hun bijenvolken de winter niet overleven. Zelf is hij een groot liefhebber van honing en heeft hij zijn balkon ingericht met bijvriendelijke planten, al

merkt hij op dat hij in de praktijk vooral hommels ziet en weinig bijen. Hij wijst erop dat wilde bijen een zeer beperkte actieradius hebben – vaak niet meer dan 300 meter – wat hun afhankelijkheid van lokale voedselbronnen vergroot.

Tot slot noemt hij dat er stemmen opgaan over mogelijke negatieve effecten van 5G-straling op bijen, maar benadrukt dat hier nog veel onduidelijk over is. Daarom vindt hij dat niet alles op bestrijdingsmiddelen geschoven moet worden. Monitoring en onderzoek blijven volgens hem essentieel. Hij steunt maatregelen zoals aangepast maaibeleid en het stimuleren van bijvriendelijke beplanting in tuinen en op balkons.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) bedankt de SP voor het agenderen van het onderwerp en geeft aan dat GroenLinks net als de SP van mening is dat de provincie zeker een rol speelt in het beschermen van de bijenpopulatie. Zij benadrukt dat GroenLinks openstaat voor maatregelen via de Omgevingswet, vooral waar het gaat om het verbieden van bestrijdingsmiddelen die schadelijk zijn voor bijen.

Wat betreft het bestrijden van de Aziatische hoornaar erkent zij dat dit misschien verrassend klinkt, maar omdat deze invasieve soort daadwerkelijk de biodiversiteit bedreigt en er geen andere effectieve manieren zijn om de soort te beperken, ziet GroenLinks intensivering van de bestrijding als noodzakelijk om bijen en biodiversiteit te helpen. Wel vindt ze het belangrijk dat dit zo ecologisch verantwoord en diervriendelijk mogelijk gebeurt.

Vervolgens geeft ze aan dat van de voorstellen van de SP alleen punt drie volgens haar niet door de provincie, maar door gemeenten zou moeten worden opgepakt. Voor de rest ondersteunt GroenLinks de voorgestelde maatregelen.

Statenlid Bwefar stelt tot slot een vraag aan Gedeputeerde Staten over de nulmeting en monitoring van de bijenpopulatie, zoals genoemd door inspreker de heer Van de Waal. Zij vraagt specifiek of en op welke manier de provincie hier zelf een rol in kan spelen of dit kan oppakken.

Mevrouw **Jansen** (D66) bedankt de SP voor het agenderen van dit onderwerp en noemt het een terecht zorgelijk signaal. Volgens D66 ligt de grootste kans om de bijen te helpen in het versterken van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en het verbeteren van ecologische verbindingen. Deze verbindingen moeten migratie van insecten, en met name bijen, mogelijk maken. Daarnaast noemt ze dat biologische en natuurinclusieve landbouw, zoals benoemd in de provinciale Voedselvisie, een positieve impuls kunnen geven aan de groei van bijenpopulaties.

Ze stelt echter vast dat op beide punten – het versterken van het NNN en de omslag naar duurzamere landbouw – nog onvoldoende voortgang wordt geboekt. Ze benadrukt dat het aanhoudend gebruik van gewasbeschermingsmiddelen een van de grootste bedreigingen voor bijen is. Daarom ziet ze kansen in de aanleg van bijenlinten als maatregel om de bijenpopulatie te ondersteunen. Ze sluit af met een vraag aan de gedeputeerde: welke kansen ziet het college op korte termijn om gifvrije bijenlinten aan het landschap toe te voegen?

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) dankt de SP voor het agenderen van dit belangrijke onderwerp. Ze benadrukt dat de bijenstand, en vooral die van de wilde bijen, zorgwekkend is. De helft van de soorten staat op de rode lijst, wat volgens haar niet alleen de

biodiversiteit bedreigt, maar ook onze voedselzekerheid en economie, met mogelijke verliezen van miljarden euro's.

50PLUS pleit voor een evenwichtige aanpak, waarbij bescherming van de bij samengaat met behoud van een vitale agrarische sector. Ze roept op om de Omgevingswet gericht in te zetten om de meest schadelijke stoffen te weren uit wat zij noemt de "giftige cocktail", maar tegelijk agrarische ondernemers te blijven ondersteunen – bijvoorbeeld via subsidies en agrarisch natuurbeheer – in hun transitie naar duurzamer werken.

Ze uit ook scherpe kritiek op het voornemen van de provincie om de bestrijding van de Aziatische hoornaar vanaf 2026 af te schalen. Ze noemt deze exoot een ramp voor zowel de natuur als de agrarische sector en vraagt zich af hoe de provincie hierin juist meer regie kan nemen in plaats van minder.

Tot slot gaat ze in op enkele aanbevelingen uit de discussienota van de SP. Ze noemt dat het verbod op pesticiden onderwerp is voor verdere beantwoording. Over gefaseerd maaien geeft ze aan dat dit mogelijk een verantwoordelijkheid van gemeenten is en vraagt zich af hoe de provincie daarop kan bijsturen. Ze sluit af met de uitnodiging aan de SP om duidelijk te maken of zij met een motie wil komen, want 50PLUS is bereid mee te denken en te steunen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) benadrukt dat het CDA het grote belang van bijen erkent. Met betrekking tot de discussienota spreekt zij haar steun uit voor het pleidooi om de bestrijding van de Aziatische hoornaar in Noord-Holland juist weer op te voeren in plaats van af te schalen. Volgens haar vormt deze invasieve exoot een directe bedreiging voor de inheemse bijenpopulatie en moet er snel actie worden ondernomen. Ze vraagt Gedeputeerde Staten dan ook of ze bereid zijn die bestrijding weer te intensiveren.

Wat betreft het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen stelt het CDA dat zij zich willen houden aan het landelijke beleid, dat volgens hen gebaseerd is op wetenschappelijk onderzoek. Daarbij wijst ze erop dat er op nationaal niveau gewerkt wordt aan de toelating van meer zogenoemde groene gewasbeschermingsmiddelen, die minder schadelijk zijn voor bijen en biodiversiteit. Ze geeft aan dat deze ontwikkeling hoopvol is en onderschrijft daarmee een meer geleidelijke aanpak gebaseerd op landelijke regelgeving en innovatie.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Gielen** bedankt de SP voor het indienen van de discussienota en noemt het onderwerp belangrijk en passend bij het werk van de provincie. Ze geeft aan dat de provincie al via meerdere sporen een rol speelt in de bescherming van bijen en andere bestuivers, vooral via de inrichting van natuurgebieden en het agrarisch natuurbeheer. Daarbij is ook een duidelijke link met rijksbeleid, bijvoorbeeld via de doelstellingen in het aanvullend agrarisch natuurbeheer, waarin bescherming van bestuivers is opgenomen en wordt gemonitord.

Ze wijst op bestaande maatregelen in het provinciaal beleid die bijdragen aan het verbeteren van leefomstandigheden voor bestuivers, zoals het aangepaste maaibeleid. Noord-Holland past dit beleid toe met oog voor insecten en flora en zet volgens de gedeputeerde goede stappen in natuurinclusief beheer. Daarnaast is de provincie samen met andere provincies betrokken bij een

aanvraag voor een Europees subsidieprogramma (LIFE), gericht op het behoud van bijen en andere bestuivers.

Over pesticiden zegt gedeputeerde Gielen dat er al Europese richtlijnen gelden, zoals de richtlijn Duurzaam gebruik van pesticiden uit 2009. Binnen Natura 2000 speelt het gebruik van pesticiden ook een rol, en er komen steeds meer handhavingsverzoeken binnen. Het college onderzoekt momenteel hoe hiermee om te gaan, en daarover wordt Provinciale Staten op termijn geïnformeerd. Ze wijst er daarnaast op dat er ook in het kader van waterkwaliteit onderzoek loopt naar beperkende maatregelen voor het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

In reactie op de vraag van D66 over gifvrije bijenlinten zegt gedeputeerde Gielen dat op provinciaal eigendom wel maatregelen genomen kunnen worden. Voor het hele grondgebied zijn de mogelijkheden beperkter, maar binnen eigen beheer – bijvoorbeeld langs provinciale wegen – voert de provincie al een bijvriendelijk maaibeleid.

Aan GroenLinks meldt zij dat er bestaande meetnetten zijn voor hommels, die gebruikt worden om trends te volgen. Verder wordt in samenwerking met het Rijk en andere provincies gewerkt aan aanvullende monitoring van bestuivers in het kader van de Europese Natuurherstelverordening.

Mevrouw **Buit** (ChristenUnie) vraagt aanvullend waar de gedeputeerde intensivering op het beleid als mogelijk ziet.

Gedeputeerde **Gielen** stelt dat de provincie op het gebied van natuurinclusief beheer, met name het maaibeleid, al jarenlang een voorloper is en dat daar al veel inspanning wordt geleverd. Op dat vlak ziet zij momenteel weinig ruimte voor verdere intensivering. Wat betreft gewasbeschermingsmiddelen en pesticiden geeft ze aan dat er veel beweging is, met nieuwe jurisprudentie en handhavingsverzoeken, onder andere rondom Natura 2000-gebieden. Het college is bezig te onderzoeken wat de juridische en beleidsmatige mogelijkheden zijn, maar kan op dit moment nog geen concrete voorstellen doen. Zodra daar meer duidelijkheid over is, komt zij terug naar de Staten.

Verder noemt zij de lopende projectaanvraag voor een LIFE-subsidie, waarmee extra inzet rond bijen en bestuivers beoogd wordt, in samenwerking met andere provincies.

Vervolgens gaat zij in op de vragen over de Aziatische hoornaar. Ze bevestigt dat deze invasieve soort zich sinds 2023 heeft gevestigd in Noord-Holland en dat bijna alle gemelde nesten in de afgelopen jaren zijn verwijderd. Tegelijkertijd stelt zij dat volledige uitroeiing inmiddels niet meer haalbaar is en dat ook andere provincies de bestrijding aan het afschalen zijn. Daarom kiest Noord-Holland ervoor om alleen nog in te grijpen wanneer nesten een direct gevaar vormen voor de veiligheid van mens of natuur. De provincie volgt hiermee ook de lijn van zuidelijker gelegen provincies, die ondanks hogere bestrijdingsbudgetten de verspreiding van de hoornaar niet hebben kunnen stoppen.

Ze benadrukt dat uit onderzoek van het Kenniscentrum Insecten blijkt dat de hoornaar momenteel geen bedreiging vormt voor de inheemse biodiversiteit, maar vooral een probleem is voor imkers, omdat honingbijen wel een doelwit vormen. Wilde bijen zijn in veel mindere mate slachtoffer. Om

vrijwilligers die nesten opsporen en verwijderen te ondersteunen, is er € 20.000 beschikbaar gesteld.

Tot slot stelt ze dat het beleid nu gericht wordt op een realistische benadering van de situatie, waarbij bestrijding wordt ingezet op plekken waar het echt nodig is. De provincie moet leren leven met de aanwezigheid van de soort en tegelijkertijd gericht optreden waar het ertoe doet. Daarmee sluit ze de beantwoording van de vragen af.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) bedankt als indiener van het discussiestuk de commissie voor de inbreng. Ze geeft aan dat ze veel steun proeft voor de notitie, ondanks enkele kanttekeningen hier en daar. Daar wil ze graag op ingaan. Ze verwijst terug naar de inspreker, de heer Van de Waal, die nog eens benadrukte dat het niet om een paar soorten gaat, maar om een groot aantal bijensoorten die ernstig bedreigd worden. In dat licht vraagt ze zich af of de opsomming van maatregelen die de provincie al neemt, wel voldoende is. De gedeputeerde gaf aan dat er al veel gebeurt, maar mevrouw Alberts-Oosterbaan stelt dat het de vraag is of dat genoeg is, zeker gezien de verplichtingen vanuit de Europese Natuurherstelverordening. De deadline van 2030 nadert snel en zij constateert dat de provincie niet bekendstaat om haar snelheid. Daarom roept ze op om nu met nog vier jaar te gaan, vaart te maken,.

Ze had zelf overwogen om te vragen om een bestuurlijke reactie van GS op de discussienota, maar die is mondeling al gegeven. Toch wil zij een schriftelijke reactie, specifiek op de concrete voorstellen die de SP in de notitie heeft gedaan, zodat helder wordt welke stappen wel of niet worden opgepakt en op welk moment. Ze geeft aan dat ze het antwoord “we doen al veel” niet voldoende vindt, en ze wil concreet weten wat er in de pijplijn zit.

Verder is ze teleurgesteld in de reactie van GS op het punt van de bestrijding van de Aziatische hoornaar. Ze noemt het tegenstrijdig dat bij ganzenbestrijding wel meer geld wordt vrijgemaakt, terwijl bij de hoornaar wordt gezegd dat meer geld geen zin heeft. Dat vindt ze een vreemde redenering. Gezien de enorme economische schade die het verlies van bestuivers met zich meebrengt, zou hier juist het principe van ‘de kost gaat voor de baat uit’ moeten gelden.

Tot slot wijst ze op een punt dat door niemand is opgepakt: het gebruik van pesticiden die via huisdieren de natuur in komen, bijvoorbeeld middelen tegen vlooien. Deze vallen niet onder het agrarische beleid, maar zijn wel schadelijk voor bijen. Ze vraagt GS om te onderzoeken of ook daar stappen gezet kunnen worden, bijvoorbeeld door die middelen op een lijst te krijgen van middelen die verboden kunnen worden.

Mevrouw **Bakker** (VVD) vraagt aan mevrouw Alberts of zij het aanpakken van vlooienbanden voor huisdieren als een provinciale taak ziet. Want, zo stelt zij, dat lijkt eerder iets wat onder de verantwoordelijkheid van het Rijk valt.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) antwoordt dat zij soms denkt: ik val aan, wie volgt mij? En dat de provincie soms ook zaken doet die vooruitlopen op wat het Rijk doet. Volgens haar zou Noord-Holland ook hierin een goed voorbeeld kunnen stellen. Zij stelt voor om als provincie te erkennen dat dit een probleem is en eventueel een lobby te starten richting het Rijk om dit aangepakt te krijgen. Volgens haar moet de provincie creatief zijn, want uiteindelijk heeft

niemand er baat bij als de bijendiversiteit verloren gaat. Ze is van mening dat de provincie in elk geval moet verkennen wat er in werking gesteld kan worden.

Ze vervolgt met een herhaling van haar hoofdboodschap. Volgens haar heeft zij inmiddels twee keer gevraagd om een bestuurlijke reactie van GS waarin niet alleen de opmerkingen van de commissie, maar ook die van de inspreker worden meegenomen. Ze vraagt opnieuw om een concreet bestuurlijk antwoord op de voorstellen die in de discussienota zijn gedaan, en daarbij ook duidelijkheid over het tijdspad.

De **voorzitter** merkt op dat het wellicht wat veel gevraagd is om van GS te verlangen te reageren op alles wat in de vergadering naar voren is gebracht. Hij stelt in plaats daarvan de vraag aan GS of het mogelijk is om een schriftelijke bestuurlijke reactie te geven op de negen aanbevelingen die in de discussienota van de SP staan. Dat lijkt hem in ieder geval een concreet verzoek.

Gedeputeerde **Gielen** geeft aan dat zij ook zoekende is in deze situatie. Het agendapunt is opgevoerd als discussienota, en het gebruikelijke doel daarvan is om fracties onderling het gesprek te laten voeren. Ze heeft, zoals gebruikelijk, mondeling gereageerd op de inbreng. Een schriftelijke reactie op de negen punten is op zich mogelijk, zegt ze, en dat zou in lijn zijn met haar eerdere mondelinge beantwoording. Ze vraagt zich alleen af wat precies de bedoeling is van zo'n schriftelijke reactie, gezien het karakter van een discussienota.

De **voorzitter** erkent die zoektocht en doet het voorstel dat mevrouw Alberts-Oosterbaan (SP) wellicht enkele concrete vragen aan GS kan voorleggen waarop GS dan kan reageren. Dat maakt het voor alle partijen duidelijker en geeft mevrouw Alberts-Oosterbaan ook de mogelijkheid om beter te beoordelen of vervolgacties zoals moties nodig zijn.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) geeft aan dat ze zich ook afvroeg wat de juiste volgorde is: of eerst moties indienen en dan een bestuurlijke reactie krijgen of eerst een bestuurlijke reactie en op basis daarvan bekijken of moties nodig zijn? Ze zegt openlijk dat ze het niet goed weet en benadrukt dat haar intentie is om gericht te kunnen bepalen waarover moties nodig zijn. Als GS nu al op schrift duidelijk maakt wat ze kunnen en willen doen, helpt dat volgens haar enorm.

De **voorzitter** zegt dat de negen aanbevelingen uit de discussienota van de SP heel concreet zijn en dat de gedeputeerde daar al mondeling op heeft gereageerd. Als het helpt om die reactie ook op schrift te krijgen, zodat de SP eventueel scherper moties kan formuleren, dan lijkt hem dat een redelijk voorstel. Hij vraagt aan de gedeputeerde of zij dat ziet zitten.

Gedeputeerde **Gielen** zegt dat zij haar reactie zo nodig ook schriftelijk wil geven. Ze geeft aan dat dit in lijn zal zijn met wat zij net mondeling heeft toegelicht, dus dat er inhoudelijk geen verrassingen zullen zijn.

De **voorzitter** vat samen dat het belangrijk is dat die schriftelijke reactie duidelijk genoeg is om mevrouw Alberts-Oosterbaan (SP) in staat te stellen te beoordelen of moties zinvol zijn.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) geeft aan dat zij ook belang heeft bij een goede beantwoording, vooral met betrekking tot de Aziatische hoornaar. Ze geeft aan dat ze overweegt

een twee-minutendebat aan te vragen, maar benadrukt dat ze daarmee niet de SP wil overrulen. Haar vraag is of de bestuurlijke reactie op tijd komt zodat deze afweging gemaakt kan worden.

De **voorzitter** stelt dat iedere fractie het recht heeft om voor een B-agendapunt een twee-minutendebat aan te vragen. Tegelijkertijd kan hij zich voorstellen dat men eerst de schriftelijke reactie wil afwachten. Hij vraagt of GS de beantwoording uiterlijk een week voor de PS-vergadering kan aanleveren.

Gedeputeerde **Gielen** zegt dat het haar verwachting is dat dat haalbaar is. Ze houdt een kleine slag om de arm.

De **voorzitter** concludeert dat er een schriftelijke bestuurlijke reactie komt op de negen aanbevelingen uit de discussienota, in lijn met de mondelinge beantwoording. GS streeft ernaar deze reactie een week voor de PS-vergadering te leveren. Dan is er nog ruimte voor het aanvragen van een twee-minutendebat indien nodig. Als dat niet gebeurt, kan het altijd opnieuw in een commissie besproken worden. Dat is zijn conclusie.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt zich af of er nu wel of geen tweede termijn is. Ze is kritisch over het feit dat 50PLUS nu het voortouw lijkt te nemen terwijl het een discussienota van de SP is. Volgens haar is het beter eerst de SP de ruimte te geven om haar traject met de discussienota af te ronden.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) heeft dezelfde vraag: komt er nog een tweede termijn? Zij wil graag inhoudelijk reageren op de gedeputeerde.

De **voorzitter** zegt dat hij niet van plan was om een tweede termijn te houden, omdat het gesprek op een natuurlijk einde leek te lopen. Maar als er behoefte is aan een tweede termijn, kan dat uiteraard. Hij stelt dan wel voor om het kort te houden en alleen in te gaan op inhoudelijke punten van de beantwoording door de gedeputeerde of wat mevrouw Alberts-Oosterbaan (SP) heeft gezegd.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) zegt uit te kijken naar de bestuurlijke reactie van GS. Ze stelt voor om de schriftelijke reactie op een later moment opnieuw te agenderen in een volgende commissievergadering. Dan is er meer ruimte om inhoudelijk te reageren op de schriftelijke reactie van GS en kunnen eventuele moties worden voorbereid. Zo is er geen haast om nu al een twee-minutendebat aan te vragen.

De **voorzitter** onderschrijft dit voorstel. Hij heeft dit ook met de griffie besproken. De bestuurlijke reactie zal dan opnieuw op de commissieagenda komen. Die bespreking geeft dan eventueel aanleiding voor een twee-minutendebat tijdens een Provinciale Statenvergadering. Daarmee haalt hij nu even de druk van de ketel. Daarna opent hij alsnog de tweede termijn voor degenen die zich daarvoor aanmelden.

Tweede termijn commissie

Mevrouw **Buit** (ChristenUnie) bedankt voor de beantwoording en geeft aan dat de ChristenUnie het goed vindt dat in het kader van de Kaderrichtlijn Water ook wordt gekeken naar het

terugdringen van het gebruik van pesticiden. Ze zegt dat ze daarnaar uitkijken en daar ook alert op zullen zijn.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) gaat in haar tweede termijn in op de bestrijding van de Aziatische hoornaar. Ze wijst erop dat de gedeputeerde eerder aangaf dat de bestrijding lastig is en dat er subsidie is voor vrijwilligers om nesten op te sporen. Maar, zo stelt zij, uit gesprekken met imkers blijkt dat als nesten laag zitten – op de grond of bij een heg – vrijwilligers dit vaak zelf kunnen doen. Maar zodra de nesten hoger zitten, is er specialistische hulp nodig, omdat de hoornaars dwars door beschermende pakken heen prikken. Daarbij komt dat deze hoornaars, volgens haar, ook in de ogen van mensen kunnen spuiten, wat de bestrijding nog gevaarlijker maakt. Ze vraagt daarom of de subsidie niet verhoogd kan worden, juist om specialistische bestrijding mogelijk te maken wanneer vrijwilligers dit niet kunnen.

Tot slot vraagt zij of GS inzicht heeft in hoeveel nesten er momenteel zijn en benadrukt ze dat volgens haar alles op alles gezet moet worden om de opmars van de Aziatische hoornaar te stoppen.

Mevrouw **Bakker** (VVD) constateert dat het betoog van BBB zich richt op bestrijding van een invasieve exoot. De vraag is of en Aziatische hoornaar de enige invasieve exoot is waar de vraag op is gericht of dat dit breder is.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) antwoordt dat haar betoog in eerste instantie gericht is op de Aziatische hoornaar, maar dat haar zorg breder geldt voor andere invasieve exoten. Ze vindt de beschikbare € 20.000 aan subsidie te mager in verhouding tot de noodkreet van de mensen die deze soorten daadwerkelijk moeten bestrijden.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) onderstreept dat 50PLUS flexibel omgaat met de situatie en erkent dat het initiatief van de SP komt. Ze benadrukt dat er normaal gesproken via een 2-minutendebat gesproken wordt over beleidsnota's, maar dat er in dit geval geen verwarring hoeft te zijn over de te volgen werkwijze. 50PLUS steunt het voorstel om het onderwerp opnieuw te bespreken in de volgende commissievergadering zodra de schriftelijke beantwoording van GS binnen is. Ze maakt duidelijk dat het onderwerp ook voor haar fractie belangrijk is en dat zij zich hierin constructief zal opstellen.

Mevrouw **Van Aesch** (PvdD) verwijst in haar bijdrage naar de Handleiding Regulering Bestrijdingsmiddelen Provincies, die ze in haar eerdere betoog al heeft genoemd. Ze vraagt zich af in hoeverre de gedeputeerde hiervan op de hoogte is, of deze handleiding ook daadwerkelijk wordt ingezet in het provinciale beleid, en of de gedeputeerde deze kwestie kan meenemen in de schriftelijke bestuurlijke reactie die nog komt, op verzoek van haar collega mevrouw Alberts (SP).

Omdat er geen vragen zijn gesteld of aanbevelingen zijn gedaan aan de indiener van de discussienota, maar wel aan de gedeputeerde, geeft de **voorzitter** aan de gedeputeerde nog het woord voor een korte reactie.

Tweede termijn Gedeputeerde Staten

Allereerst gaat Gedeputeerde **Gielen** in op de vraag van de BBB over de bestrijding van de Aziatische hoornaar. Ze legt uit dat het beleid zich richt op het verwijderen van nesten die een direct gevaar

vormen voor mens of natuur. De eerdergenoemde subsidie van €20.000 is bedoeld ter ondersteuning van vrijwilligers, maar staat los van de bredere inzet van de provincie op dit gebied. Het totale budget voor bestrijding is dus groter. Ze erkent dat het verwijderen van hogere nesten lastig is, maar benadrukt dat de provincie bewust kiest voor een aanpak gericht op effect en proportionaliteit, waarbij vooral gekeken wordt naar de impact op biodiversiteit en veiligheid, en niet specifiek naar ondersteuning van imkers.

Ten tweede reageert zij op de vraag van de Partij voor de Dieren over de Handleiding Regulering Bestrijdingsmiddelen Provincies. De gedeputeerde bevestigt dat deze handleiding bekend is en ook wordt bestudeerd. Maar zij vindt het niet passend om nu, in reactie op deze discussienota over bijensterfte, een inhoudelijke reactie op die handleiding op te nemen. De reden daarvoor is dat de handleiding breder van aard is en beter past binnen een algemenere discussie over het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen, en dus niet specifiek thuishoort in dit debat.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is besproken. De voorzitter dankt mevrouw Alberts-Oosterbaan (SP) voor het op de agenda zetten en het schrijven van de nota. Zoals afgesproken volgt er een schriftelijke bestuurlijke reactie van GS op de negen aanbevelingen in de discussienota. Deze reactie wordt uiterlijk aangeleverd vóór de volgende commissievergadering, zodat er dan gelegenheid is om eventuele vervolgstappen te bespreken.

7 Rondvraag gedeputeerde Gielen

Rondvraag inzake de natuurvergunning camping Sandervoerde, ingediend door GroenLinks en SP.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) vraagt aandacht voor de situatie van de familiecamping Sandevoerde. Het bestuur van de camping probeert al langere tijd in gesprek te komen met de provincie om hun standpunten toe te lichten. Volgens het bestuur is dit gesprek noodzakelijk voordat de provincie een definitief ontwerpbesluit neemt over de natuurvergunning voor de bouw van Park Sandevoerde.

Op dit moment blijkt juridisch dat de provincie de zienswijze van het campingbestuur pas mag meenemen nadat het besluit is genomen. Volgens Statenlid Bwefar ondermijnt dit de rechtspositie van de camping, die eerder een rechtszaak won en in hoger beroep ging. Zij stelt dat het in de praktijk betekent dat de camping te laat is om nog invloed uit te oefenen.

GroenLinks en de SP hebben hierover schriftelijke vragen gesteld. Deze zijn als bijlage toegevoegd aan het agendapunt.

Gedeputeerde **Gielen** gaat puntsgewijs in op de vragen van GroenLinks en de SP.

Op de vraag waarom GS nog niet met het bestuur van de camping heeft gesproken, verwijst gedeputeerde Gielen naar een eerdere rondvraag van 17 november 2024. Toen is al uitgelegd dat de aanvraag voor de natuurvergunning nog niet compleet was. Een gesprek heeft pas zin zodra de informatie volledig is. Dat gesprek zal worden gevoerd door de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD). De gedeputeerde benadrukt dat dit overleg moet plaatsvinden tussen het moment dat de aanvraag compleet is en het ontwerpbesluit wordt afgegeven.

Op de vraag of gerechtelijke uitspraken kunnen worden meegenomen in het besluit over de natuurvergunning, bevestigt gedeputeerde Gielen dat hiermee rekening wordt gehouden. Daarom zal het gesprek met het campingbestuur plaatsvinden vóór het opstellen van het ontwerpbesluit.

Ook het stikstofrapport van de camping kan worden ingebracht in het gesprek met de OD. Deze dienst beoordeelt het rapport en kan de inhoud betrekken bij de besluitvorming. Normaal gebeurt dit in de ontwerpfase, maar vanwege de gerechtelijke uitspraak zal dit nu eerder gebeuren.

De gedeputeerde bevestigt dat de OD namens GS handelt. Zij zal erop toezien dat de stukken van het campingbestuur worden meegenomen in het proces.

Tot slot zegt gedeputeerde Gielen dat GS op dit moment geen reden ziet om Park Sandevoerde aan te spreken over het uitstellen van de ontruiming. De informatie van de familiecamping wordt namelijk meegenomen. Het college wacht eerst het gesprek tussen de OD en het campingbestuur af.

De **voorzitter** constateert dat de rondvraag voldoende is beantwoord.

Rondvraag inzake de aanlijnplicht van honden in gehele duingebied Noord-Holland, ingediend door de VVD.

Mevrouw **Bakker** (VVD) vraagt opheldering over berichten in het Noordhollands Dagblad van 10 januari 2026. Daarin staat dat de provincie Noord-Holland een algehele aanlijnplicht voor honden instelt in het gehele duingebied. Volgens haar is er lokaal verzet, onder andere van hondenbezitters in Groet.

Mevrouw Bakker verwijst naar een eerder aangenomen amendement van de VVD bij de begroting, waarin staat dat recreatie in de Noord-Hollandse natuur toegankelijk moet blijven. Zij wil weten om welk provinciaal besluit het precies gaat en welke bewezen effecten deze aanlijnplicht heeft op het beheer van het Natura 2000-gebied.

Daarnaast vraagt zij of de voordelen voor de natuur opwegen tegen de nadelen voor het welzijn van mens en hond. Tot slot wil zij weten of er laagdrempelige alternatieven zijn voor hondenbezitters, zodat zij niet ver hoeven te reizen om hun hond los te laten lopen.

Gedeputeerde **Gielen** bevestigt dat het krantenbericht uit het Noordhollands Dagblad bekend is bij de provincie. Het bericht verwijst naar het Natura 2000-beheerplan voor de Schoorlse Duinen. Dit plan bevindt zich nog in de voorbereidingsfase. GS verwacht hierover eind februari of begin maart een besluit te nemen. Het is dus nog geen vastgesteld besluit.

Eind maart vindt een informatieavond plaats voor bewoners en belangstellenden. Daar wordt meer uitleg gegeven over de voorgestelde maatregelen, waaronder de mogelijke aanlijnplicht.

Gedeputeerde Gielen zegt nog geen inhoudelijke uitspraken te kunnen doen over specifieke effecten, omdat het besluit nog niet is genomen. Wel stelt zij dat aanlijnplichten in het algemeen verstoring van fauna tegengaan. Ook hondenuitwerpselen kunnen schadelijk zijn voor de flora en fauna.

Het uitgangspunt van het provinciaal beleid blijft dat recreatie mogelijk moet zijn, zolang dit geen schade toebrengt aan de natuur. Maatregelen zoals een aanlijnplicht worden alleen overwogen als ze echt noodzakelijk zijn voor het behoud van natuurkwaliteit. Dat is ook de reden dat ze terugkomen in beheerplannen voor Natura 2000-gebieden.

Tot slot benadrukt gedeputeerde Gielen dat een aanlijnplicht niet betekent dat hondenbezitters worden geweerd uit het gebied. Alleen het loslopen van honden wordt dan beperkt. De concrete uitwerking van maatregelen gebeurt pas na besluitvorming, waarbij ook ruimte blijft voor inspraak van bewoners.

Mevrouw **Bakker** (VVD) stelt twee aanvullende vragen. Ten eerste vraagt zij of het besluit over het Natura 2000-beheerplan, dat het college eind februari wil nemen, ook wordt voorgelegd aan Provinciale Staten. Ten tweede wil zij weten of bewoners bij de informatieavond ook daadwerkelijke inspraak krijgen.

Gedeputeerde **Gielen** licht toe dat Provinciale Staten het vaststellen van het beheerplan eerder hebben gemandateerd aan het college. Het college neemt dit besluit dus zelfstandig. Na het nemen van het besluit worden bewoners geïnformeerd. Er is dan sprake van informatievoorziening, niet van participatie.

De gedeputeerde benadrukt dat de verdere uitwerking van de maatregelen uit het beheerplan wordt gedaan door de terreinbeheerder. Die beheerder kan bewoners mogelijk betrekken bij die uitwerking of hen daarover informeren.

De **voorzitter** constateert dat de rondvraag voldoende is beantwoord.

8 Lunch

Schorsing van 12.47 uur tot 13.33 uur.

Voorzitter: de heer Vonk.

9 A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

9.a.1 PLG: Programma Landelijk Gebied (PLG)

Toelichting: De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025-2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd.

Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Programma Landelijk Gebied. Hiernaast wordt de commissie gevraagd of de moties: M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022 afgedaan kunnen worden.

en

9.a.2 Landbouw: Tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie 2020-2030

Toelichting: GS stellen met dit besluit de tussentijdse beleidsevaluatie van de Voedselvisie vast. De evaluatie bespreekt de uitvoering, behaalde resultaten en aanbevelingen. Ook besluiten GS de uitvoering van de Voedselvisie te integreren in het Programma Landelijk Gebied, met de focus op kringlooplandbouw, ketensamenwerking en eiwittransitie. Door aan te sluiten op andere doelen in het landelijk gebied (PLG) continueren we onze bijdrage aan de innovatie van de land- en tuinbouw in onze provincie.

Behandelvoorstel: Dit agendapunt zal tezamen met agendapunt 9.a.1 (PLG) worden behandeld.

en

9.a.3 Schriftelijke inspreekbijdrage Programma Landelijk Gebied (te betrekken bij 9.a)

De heer **Verhart** spreekt namens Stichting Voedsel Verbindt, een netwerk dat werkt aan een robuust regionaal voedselsysteem. Hij geeft aan dat de stichting mede aan de basis stond van de Voedselvisie van de provincie Noord-Holland. Sinds de start in 2019 is het netwerk uitgegroeid tot een omvangrijke samenwerkingsstructuur met ruim vijftig partners, waaronder de provincies Noord-Holland en Flevoland. Volgens de heer Verhart geldt Noord-Holland als koploper in de voedseltransitie en wordt er vanuit andere regio's naar de provincie gekeken als voorbeeld.

In zijn bijdrage noemt de heer Verhart diverse lopende initiatieven. Zo werkt de stichting samen met de Vervoerregio Amsterdam aan een efficiënter systeem voor voedsellogistiek. Doel is het beperken van vervoersbewegingen in de regio. De gemeente Purmerend stelt hiervoor ruimte beschikbaar. In Amsterdam is een convenant gesloten met de twaalf grootste werkgevers in de stad, die gezamenlijk streven naar gezondere, lokale maaltijden. Het gaat hierbij om circa 55.000 maaltijden per dag. Volgens de heer Verhart draagt dit bij aan een transparanter en duurzamer voedselsysteem en krijgen lokale producenten betere afzetmogelijkheden.

Daarnaast ondersteunt Stichting Voedsel Verbindt gemeenten bij het opzetten van voedselbeleid. Dit gebeurt via een programma van het MRA-bureau, waaraan inmiddels zeventien gemeenten deelnemen. Volgens de heer Verhart is voedsel nu vaak versnipperd ondergebracht bij verschillende beleidsterreinen, terwijl integratie belangrijk is. Ook in de regio Alkmaar ondersteunt de stichting initiatieven van de Bioregio. De heer Verhart onderstreept dat deze activiteiten bijdragen aan een structurele verandering in het regionale voedselsysteem.

Een ander voorbeeld dat hij noemt, is de samenwerking met horecagroothandels. Sommige groothandels hebben hun assortiment aangepast om streekproducten beter aan te bieden aan horecaondernemers. Volgens de heer Verhart helpt dit om producenten in de regio nieuwe markten te bieden. Verder benoemt hij het streekdiner, dat voortkomt uit het coalitieakkoord en partijen in de voedselketen samenbrengt. Dit leidt tot meer onderling begrip en bespreking van thema's als betaalbaarheid en voedselzekerheid.

De heer Verhart verwijst naar de Europese oproep om te werken aan een veerkrachtig voedselsysteem. Hij stelt dat regionale samenwerking met producenten, onderwijsinstellingen, ondernemers en banken daarvoor noodzakelijk is. Zo noemt hij de samenwerking met Rabobank

en met chefs die tijdens de zogeheten “Chefs Challenge” worden gestimuleerd om met lokale producten te koken. Tot slot noemt hij het project met Blue Food Center Wieringen, dat zich richt op het versterken van de afzet van Noordzeevis in de regio.

De heer Verhart bevestigt de steun van Stichting Voedsel Verbindt voor de Voedselvisie van de provincie. Hij merkt op dat ook Zuid-Holland inmiddels een eigen Voedselvisie heeft vastgesteld. Volgens hem is het belangrijk dat de provincie Noord-Holland betrokken blijft om de voedseltransitie samen verder te brengen.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

De heer **Bilgin** (FvD) bedankt de heer Verhart voor zijn bijdrage en stelt een vraag over de Lutkemeerpolder. Hij verwijst naar ondernemers uit Amsterdam die behoefte hebben aan lokale voedselbronnen en vraagt of de inspreker bekend is met het dossier rond de Lutkemeerpolder. De heer Bilgin wil weten of de provincie volgens de heer Verhart hierin een actievere rol moet spelen.
De heer **Verhart** bevestigt dat het dossier Lutkemeerpolder al lange tijd bij Stichting Voedsel Verbindt bekend is. Hij geeft aan dat verschillende partijen zich actief inzetten om de ruimte daar anders te benutten. Volgens hem heeft de stichting onderzocht of de polder een plek kan zijn waar voedselstromen geconsolideerd worden, met distributie richting de stad. De heer Verhart benadrukt dat er wordt gekeken naar een invulling van het gebied die past bij de voedseltransitie, maar dat daarbij ook rekening wordt gehouden met de huidige logistieke bestemming die door de provincie is vastgesteld.

Mevrouw **Haas** (PvdD) bedankt de heer Verhart voor zijn inspreekbijdrage en de uitgebreide informatie over de Voedselvisie. Zij vraagt op welke manier de provincie volgens hem projecten kan helpen om een vervolg te krijgen, naast financiële steun. Zij nodigt de inspreker uit om alternatieve vormen van ondersteuning toe te lichten.
De heer **Verhart** antwoordt dat Stichting Voedsel Verbindt zich inzet om regionale ondernemers met elkaar te verbinden. Doel is om zo meer lokale voedselstromen op gang te brengen. Hij noemt het bestaande convenant als voorbeeld en meldt dat andere gemeenten, zoals Alkmaar, Dijk en Waard en Texel, ook willen aansluiten. Texel streeft er zelfs naar om 50% van het geconsumeerde voedsel lokaal te produceren. De heer Verhart wijst ook op de rol van voeding in de zorg. Veel zorginstellingen willen overstappen op vers en gezond voedsel, omdat dit bijdraagt aan het terugdringen van de ziektedruk. Volgens hem leidt dat niet alleen tot gezondere patiënten, maar ook tot lagere zorgkosten. De stichting onderzoekt of samenwerking met horecaleveranciers hierbij kan helpen.

De heer **Veenboer** (PvdA) bedankt de heer Verhart voor zijn bijdrage en stelt een vervolgvraag die aansluit bij eerdere vragen. Hij benoemt dat Provinciale Staten nu de evaluatie van de Voedselvisie bespreken en de manier waarop deze wordt opgenomen in het Programma Landelijk Gebied (PLG). De heer Veenboer vraagt of de visie en bijbehorende activiteiten voldoende zijn terug te vinden in het PLG, of dat deze volgens de inspreker te veel zijn uitgekleed.
De heer **Verhart** geeft aan dat de Voedselvisie veel in beweging heeft gebracht. Volgens hem staat de visie op het punt om uit te groeien tot een van de meest toonaangevende Voedselvisies in Nederland. Hij waarschuwt dat een afbouw van de visie nu zou betekenen dat iets wordt afgebroken wat net tot bloei komt. De heer Verhart benadrukt dat de activiteiten met 52 partners dan onder druk komen te staan, terwijl eerder is afgesproken dat de visie tot 2030 wordt

voortgezet. Als de provincie kiest voor een afbouwscenario met minder ruimte vanaf 2027, verwacht de heer Verhart dat het enthousiasme afneemt. Dit zou volgens hem vooral nadelig zijn voor ondernemers die investeren in een aanvullend verdienmodel naast hun bestaande activiteiten. Hij noemt het spijtig als die kansen verloren gaan.

De heer **Vendrig** (BBB) bedankt de heer Verhart voor zijn heldere toelichting en stelt een vraag over de financiering van Stichting Voedsel Verbindt. Hij wil weten welk deel van de financiering afkomstig is van de provincies, en in het bijzonder van Noord-Holland.
De heer **Verhart** antwoordt dat 70 procent van alle activiteiten van de stichting wordt gefinancierd door provincies. Noord-Holland draagt 40 procent bij en Flevoland 25 procent. Volgens hem is deze verdeling in lijn met de beschikbare budgetten van de betrokken provincies. Verder meldt de heer Verhart dat ook Zuid-Holland en Utrecht interesse tonen in het programma. Deze provincies zien wat er in Noord-Holland gebeurt en willen mogelijk aansluiten. Met Zuid-Holland vindt daarover binnenkort een vervolggesprek plaats. De heer Verhart benadrukt dat het programma dus ook buiten Noord-Holland navolging krijgt.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Verhart voor zijn inspraak.

De heer **Knook** spreekt in namens BIO-Noord-Holland, de vereniging van biologische ondernemers in de provincie. Hij benadrukt dat het biologische landbouwareaal in Noord-Holland in 2024 met 12 procent is gegroeid, de sterkste groei van alle provincies. Volgens de heer Knook is dit mede te danken aan het consistente provinciale beleid van de afgelopen jaren, en in het bijzonder aan de Voedselvisie.

Zonder de Voedselvisie waren projecten zoals Voedsel Verbindt, Bio Dichtbij, het Bio Fieldlab en de Regionale Biologische Ketensamenwerking volgens hem niet ontstaan, of in elk geval niet in hun huidige vorm. Deze projecten zijn geen op zichzelf staande initiatieven, maar vormen samen de basis voor een sterke biologische sector in Noord-Holland. Hij noemt als positieve ontwikkeling dat de communicatie tussen biologische telers, veehouders en winkels is verbeterd. Ondernemers stemmen hun assortiment op elkaar af, werken samen op markten, combineren logistiek, organiseren samen de opkweek van plantgoed – recentelijk nodig geworden na het wegvallen van plantenkwekerij Jongerius – en wisselen mest en voedergewassen uit.

De heer Knook stelt dat de Voedselvisie niet alleen gunstig is geweest voor de biologische sector zelf, maar ook breder bijdraagt aan provinciale doelen. Biologische landbouw vormt volgens hem een belangrijk transitiepad naar een duurzamere landbouw met minder stikstofuitstoot, minder gebruik van bestrijdingsmiddelen, meer biodiversiteit en minder voedselkilometers. Deze omslag vraagt tijd en inzet, en is volgens hem nog lang niet voltooid.

Op dit moment ligt er een kansrijke aanvraag onder de naam *Ondernemend Bio*, waarin de biologische sector, gemeenten, de provincie en kennisinstituut Louis Bolk samenwerken. Het doel van dit programma is het versterken van ondernemerschap, het opschalen van de sector, het verbeteren van de ketensamenwerking en het vergroten van kennis. Hiermee wil de sector stappen zetten richting het doel van 50 procent biologisch in 2030.

Als BIO-Noord-Holland maakt de heer Knook zich zorgen over de plannen om het

Voedselvisiebeleid af te bouwen. Hij stelt dat de sector veel baat heeft gehad bij de ondersteuning die via dat beleid mogelijk was. Hij vreest dat het afslanken van de visie de voortgang zal ondermijnen. Voor verdere professionalisering is volgens hem blijvende ondersteuning nodig, onder meer in de vorm van projectleiders en bestuursondersteuning. BIO-NH vraagt daarom om structurele financiering van 100.000 tot 150.000 euro per jaar in de komende jaren. De heer Knook doet een beroep op Provinciale Staten om dit mogelijk te maken en pleit voor het behoud van de Voedselvisie.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

De heer **Vendrig** (BBB) bedankt de heer Knook voor zijn bijdrage en stelt een vraag over de balans tussen vraag en aanbod in het stimuleren van de biologische sector. Hij wil weten hoe BIO-Noord-Holland kijkt naar de verhouding tussen beide kanten.
De heer **Knook** erkent dat dit een bekend spanningsveld is. Hij stelt dat het stimuleren van alleen het aanbod tot problemen leidt, omdat de afzet dan achterblijft. Daarom is hij blij dat ook het landelijke beleid inzet op vraagstimulering. BIO-NH werkt daar actief aan mee, omdat beide kanten gelijktijdig moeten worden ontwikkeld. Volgens de heer Knook vraagt de situatie om maatwerk. In Noord-Holland is het aanbod van sommige biologische producten, zoals eieren, nog beperkt. Daar liggen volgens hem marktkansen. Tegelijkertijd is er bij andere producten, zoals aardappelen en uien, momenteel sprake van overaanbod. Dat komt door een goed groeiseizoen. In zulke gevallen is het juist belangrijk om de vraag te stimuleren, zodat de producten ook daadwerkelijk worden afgezet.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Knook voor zijn inspraak.

De voorzitter attendeert de commissie op de afdoeningsvoorstellen voor de moties M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt om uitleg over een document dat zij bij het agendapakket mist, maar waar wel over wordt gesproken. Zij noemt het onbegrijpelijk dat dit stuk wel bij de coalitiepartijen bekend is, maar niet bij de oppositie. Zij noemt dit niet correct en stelt voor om het document alsnog te delen en de vergadering tijdelijk te schorsen zodat iedereen het kan lezen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat het gaat om een e-mail waarin drie scenario's worden geschetst voor de toekomst van de Voedselvisie:

1. Stoppen met de Voedselvisie.
2. Doorgaan als zelfstandig, afgeslankt programma.
3. Integratie in het PLG, dit is het huidige voorstel van GS.

Volgens de gedeputeerde is het document besproken met woordvoerders van de coalitiepartijen, nadat binnen GS de behoefte ontstond tot politiek overleg. Hij stelt dat er geen sprake is van geheimhouding, maar van gebruikelijk overleg binnen de coalitie.

De heer **Klein** (ChristenUnie) sluit zich aan bij de zorgen van Volt. Hij stelt dat het niet alleen om drie scenario's gaat, maar ook om de onderbouwing daarbij. Volgens hem is het onwenselijk dat de oppositie deze afwegingen niet kent, terwijl de coalitie daar wel over heeft kunnen

meedenken. Hij vindt dat deze afwegingen aan heel Provinciale Staten hadden moeten worden voorgelegd.

Mevrouw **Haas** (PvdD) sluit zich aan bij de zorgen van Volt en ChristenUnie. Zij noemt het schokkend dat stukken niet met alle Statenleden worden gedeeld. Volgens haar ondermijnt dit het dualisme. Zij pleit voor beschikbaarstelling van de e-mail en stelt voor om de bespreking uit te stellen totdat de informatie beschikbaar is.

Mevrouw **Jansen** (D66) herinnert eraan dat er herhaaldelijk is gevraagd naar de beleidsevaluatie van de Voedselvisie. Nu blijkt dat er intern al langer scenario's circuleren. Volgens haar hadden PS daarbij betrokken moeten worden. Ze benadrukt dat het niet alleen om overleg gaat, maar ook om documentatie die schriftelijk is gedeeld binnen de coalitie.

Mevrouw **Gordijn** (JA21), mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS), mevrouw **Bouhlel-Lascaris** (SP) en mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) sluiten zich aan bij de zorgen van eerdere sprekers. Mevrouw Koning-Hoeve begrijpt dat het geen officieel stuk is, maar vindt dat de scenario's met de hele Staten gedeeld hadden moeten worden. Mevrouw Van der Helm vraagt uiteindelijk om een schorsing om de situatie met oppositiepartijen te bespreken.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) stelt voor om het debat pas te hervatten nadat het document is gedeeld en Statenleden het kunnen inzien. Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) steunt dit en stelt voor om de vergadering te schorsen zodat men het document kan lezen.

De **voorzitter** beschouwt dit als een ordevoorstel. Bij stemming blijkt dat er geen meerderheid is voor schorsing, waarna de behandeling van het agendapunt doorgaat.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) relativeert de situatie. Volgens haar is er geen sprake van een geheim stuk, maar van een gedachtewisseling binnen de coalitie. Ze benadrukt dat er geen sprake is van achterhouden van informatie en vindt dat de situatie uit zijn verband is gerukt.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) wijst erop dat zodra een gedeputeerde betrokken is bij een gedachtewisseling, dit wél informatieplichtig is richting alle Statenleden. Zij stelt voor het document simpelweg te delen via e-mail om het probleem op te lossen.

Op verzoek leest gedeputeerde **Beemsterboer** het document voor. Het betreft een memo met drie scenario's over de toekomst van de Voedselvisie. Deze zijn:

1. Stoppen per 2027, afbouwen in 2026.
2. Doorgaan in afgeslankte vorm als apart programma.
3. Integratie in het PLG met beperkte extra middelen uit de landbouwbegroting (huidige GS-voorstel).

De mail bevat ook een tabel met onderdelen van de Voedselvisie en de wijze waarop deze zijn ondergebracht in de korte termijnagenda of het PLG. De gedeputeerde benadrukt dat de inhoud van deze mail nu grotendeels is verwerkt in het officiële voorstel dat aan PS is voorgelegd.

Mevrouw **Haas** (PvdD) noemt het nog steeds onaanvaardbaar dat deze politieke keuzes vooraf met slechts een deel van de Staten zijn besproken.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt expliciet om het stuk alsnog schriftelijk te ontvangen.

Mevrouw **Jansen** (D66) is verbaasd dat GS al veel eerder over scenario's heeft gesproken, terwijl de Staten meerdere keren te horen kregen dat de evaluatie nog niet klaar was.

Gedeputeerde **Beemsterboer** verdedigt zich door te zeggen dat hij altijd heeft benoemd dat er intern overleg plaatsvond. Volgens hem is niets bewust achtergehouden.

Mevrouw **Jansen** (D66) stelt dat onderliggende documentatie alsnog gedeeld had moeten worden.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt uiteindelijk alsnog om een schorsing van 10 minuten om met de oppositiepartijen te overleggen.

De heer **Klein** (ChristenUnie) herhaalt dat keuzes die nu zijn voorgelegd aan de coalitie juist aan de Staten als geheel hadden moeten worden gepresenteerd. Hij benadrukt dat het gaat om politieke keuzes die gezamenlijk gemaakt moeten worden.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) is niet voor schorsing, maar wel blij dat de drie scenario's nu gedeeld zijn.

De **voorzitter** stemt in met een schorsing van 10 minuten.

Schorsing van 14.11 uur tot 14.21 uur.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) benadrukt dat zij blij is dat het debat in een commissie plaatsvindt en niet in Provinciale Staten, omdat er nu geen moties kunnen worden ingediend. Toch wil zij namens de oppositie de afkeuring uitspreken over de gang van zaken rondom de informatievoorziening. Zij hoopt dat de betreffende informatie alsnog volledig wordt gedeeld. Ondanks haar kritiek geeft zij aan dat de oppositie het belangrijk vindt om het debat over de inhoud nu te starten. Daarmee maakt de oppositie een gebaar van constructieve samenwerking richting de rest van de commissie.

Eerste termijn commissie

De heer **Klein** (ChristenUnie) bedankt voor de toelichting op het Programma Landelijk Gebied (PLG) en de evaluatie van de Voedselvisie. De ChristenUnie kiest duidelijk voor scenario drie, waarbij de Voedselvisie wordt geïntegreerd in het PLG. Volgens de fractie is het positief dat er budget beschikbaar blijft voor de Voedselvisie, gezien het belang van de daarin opgenomen doelen.

Tegelijkertijd vindt de ChristenUnie het logisch om de visie niet als los programma te blijven uitvoeren, maar te verbinden aan het bredere beleid voor het landelijk gebied. De uitbreiding van het schema over de relatie tussen het PLG, de Omgevingsvisie en de stikstofaanpak wordt gewaardeerd, omdat dit bijdraagt aan overzicht.

Toch blijft een eerder uitgesproken zorg bestaan: het beleid is verdeeld over veel documenten en portefeuilles, waardoor het risico ontstaat dat de focus verloren gaat. De ChristenUnie vraagt zich

af welke gerichte keuzes de provincie maakt om op de zeven hoofddoelen van het PLG echte vooruitgang te boeken, en vooral: welke concrete resultaten daarbij worden nagestreefd.

De heer Klein verwijst naar het PLG van de provincie Utrecht als voorbeeld. Dat document bevat volgens hem duidelijker:

- Doelen met concrete jaartallen
- Beoogde resultaten
- Escalatiestappen als doelen niet worden gehaald

Hij noemt als voorbeelden: restricties op mestgebruik rond natuurgebieden, stikstofreductiedoelen met jaartallen en het stellen van een hectare-eis voor grondgebonden veehouderij.

De ChristenUnie vindt zulke concrete keuzes essentieel om:

- Stikstofreductie te garanderen en vergunningverlening weer mogelijk te maken
- Boeren duidelijkheid en perspectief te bieden

De heer **Vendrig** (BBB) verwijst naar een bijeenkomst van Agractie in Utrecht, waar zo'n 500 bezorgde agrariërs aanwezig waren. Volgens hem blijkt daaruit dat boeren grote scepsis hebben over het Utrechtse PLG. Hij vraagt zich af hoe de ChristenUnie deze zorgen duidt, zeker omdat de heer Klein juist het Utrechtse model als voorbeeld noemt voor Noord-Holland.

De heer **Klein** (ChristenUnie) geeft aan niet op de hoogte te zijn van de precieze inhoud van de Agractie-bijeenkomst. Wel erkent hij dat er zorgen leven bij agrariërs in Utrecht, zoals eerder door de BBB ook al was aangegeven. Volgens de ChristenUnie is het begrijpelijk dat er weerstand bestaat, omdat de provincie voor moeilijke keuzes staat. Tegelijkertijd benadrukt de heer Klein dat deze keuzes zorgvuldig moeten worden gemaakt, met aandacht voor de praktijk van boerenbedrijven.

Hij roept op om boeren serieus te betrekken en hun perspectieven en belemmeringen goed mee te nemen. Toch vindt hij dat het nu tijd is om knopen door te hakken. Er is volgens hem lang genoeg nagedacht en geschreven; de provincie moet nu richting geven en duidelijkheid bieden.

De heer Klein schetst dat het huidige PLG in zijn ogen vooral een bottom-up-document is. Volgens hem bevat het vooral een samenvatting van bestaand beleid en eerder gemaakte afspraken, samengebracht onder één parapluconstructie. Dat heeft volgens de ChristenUnie zeker waarde, maar het is onvoldoende om richting te geven.

De heer Klein pleit voor een aanvullende top-down-benadering, waarbij de provincie vertrekt vanuit de eerder vastgestelde doelen. Vanuit die doelen moet dan worden bepaald welke gerichte instrumenten en keuzes nodig zijn om ze daadwerkelijk te realiseren. Alleen op die manier ontstaat volgens de ChristenUnie een PLG dat niet alleen breed, maar ook sturend is.

De heer Klein wijst erop dat de belangrijkste beleidsontwikkeling die nog volgt, de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS) is. Gedeputeerde Staten besluiten hierover in februari. Hij vraagt expliciet of in dat document wél duidelijke beleidskeuzes zullen worden opgenomen, zoals:

- Restricties op mestgebruik rondom natuurgebieden

- Doelen voor grondgebondenheid in de veehouderij
- Concrete jaartallen voor stikstofreductie
- Escalatiestappen als doelen niet worden gehaald

Als die keuzes níet in de PAS komen, wil hij weten wanneer dan wel deze concrete besluiten worden genomen.

Tot slot richt hij zich ook tot de andere fracties met een oproep: is dit niet hét moment om deze keuzes te maken? En zijn zij het met de ChristenUnie eens dat de tijd van algemene en breedsprakige documenten voorbij is en dat er harde, richtinggevende keuzes nodig zijn – hetzij in het PLG, hetzij in de PAS? De heer Klein benadrukt daarmee de wens van zijn fractie om van visievorming naar daadkrachtige uitvoering te gaan.

De heer **Bilgin** (FvD) zet uiteen dat Forum voor Democratie kritisch blijft op het natuur- en stikstofbeleid van de provincie Noord-Holland. Hoewel hij geen koerswijziging signaleert, erkent hij wél een positief punt: de provincie lijkt nu te erkennen dat niet alle ambities haalbaar zijn vanwege beperkte financiële middelen. Volgens FvD is het dan ook logisch dat prioriteiten worden gesteld, iets waar de partij eerder al op aandrong.

Toch blijft FvD zich verzetten tegen het huidige stikstofbeleid. Gezien de landelijke ontwikkelingen, waarin normen mogelijk worden herzien, vindt de partij het voorbarig om nu stikstofreductie als vast doel in beleid op te nemen. Gedeputeerde Staten zouden volgens de heer Bilgin tijdelijk moeten stoppen met het voeren van actief stikstofbeleid. In plaats daarvan zou de provincie zich moeten beperken tot het niet laten toenemen van de uitstoot, totdat er meer duidelijkheid is vanuit het Rijk.

Verder uit FvD forse kritiek op het beleid rond veenweidevernatting. De partij vindt deze aanpak duur, ineffectief en risicovol. De heer Bilgin wijst op mogelijke methaanuitstoot en schade aan infrastructuur, wat tot hoge kosten kan leiden zonder gegarandeerd resultaat. Hij stelt dat eenzelfde CO_2-besparing goedkoper en nuttiger kan worden bereikt via investeringen in bijvoorbeeld het openbaar vervoer, dat wél tastbare voorzieningen oplevert.

Over de Voedselvisie is de heer Bilgin genuanceerder. Hij ziet veel draagvlak voor regeneratieve landbouw binnen de provincie en beschouwt dit als een kansrijke en duurzame vorm van landbouw. Volgens hem zijn dit soort initiatieven niet alleen ecologisch verantwoord, maar ook maatschappelijk waardevol – bijvoorbeeld door educatie en betrokkenheid van de buurt. Hij vindt het daarom opmerkelijk dat de provincie deze kansen niet actiever ondersteunt. In plaats van eindeloze experimenten en rapporten zou de provincie volgens hem concrete initiatieven moeten versterken.

Als voorbeeld noemt hij Voedselpark Amsterdam in de Lutkemeerpolder. Dit initiatief voldoet volgens FvD volledig aan de provinciale doelen en heeft op kleine schaal al bewezen succesvol te zijn. Het grootste obstakel voor opschaling is volgens de heer Bilgin de komst van een bedrijventerrein op aangrenzende vruchtbare grond, een ontwikkeling waarin de provincie zelf aandeelhouder is. Hij merkt op dat er inmiddels maatschappelijk en politiek spijt leeft over deze beslissing, en dat de gemeente Amsterdam zoekt naar manieren om de grond terug te kopen, maar tegen een te hoge prijs.

De heer Bilgin roept Gedeputeerde Staten daarom op om:

- De focus te verleggen naar concrete, bestaande initiatieven zoals Voedselpark Amsterdam
- Minder middelen te steken in complexe omvormingsprojecten van bestaande landbouw
- En actief gebruik te maken van bijvoorbeeld de reserve Groen om dergelijke projecten mogelijk te maken

Vervolgens noemt hij het onbegrijpelijk dat de provincie een project als Voedselpark Amsterdam laat liggen, terwijl het precies past binnen het eigen beleid. Volgens hem toont dit voorbeeld dat verandering ook bereikt kan worden door simpelweg alternatieven te creëren.

Mevrouw **Jansen** (D66) reageert verrast op de bijdrage van Forum voor Democratie. Zij hoort in de woorden van de heer Bilgin veel instemming met onderdelen van de Voedselvisie en vraagt zich af: is FvD nu ineens vóór de Voedselvisie?

De heer **Bilgin** (FvD) erkent dat hij deze vraag had verwacht. Hij legt uit dat zijn steun niet uit ideologische, maar uit maatschappelijke overwegingen komt. Er is volgens hem veel draagvlak voor lokaal geproduceerd voedsel en initiatieven zoals stadsboerderijen en stadslandbouw. Zulke projecten brengen vaak ook maatschappelijke activiteiten met zich mee en maken korte voedselketens mogelijk.

Volgens de heer Bilgin zijn dit ontwikkelingen die vanuit de samenleving zelf komen, zonder dat daar overheidssturing voor nodig is. Ze voorzien in een behoefte aan gezond, lokaal en betaalbaar voedsel. In Amsterdam ziet hij ondernemers die bewust kiezen voor lokale voedselbronnen, zoals mogelijk via het Voedselpark in de Lutkemeerpolder. Zijn conclusie: waarom zou de provincie zulke initiatieven tegenhouden? Wat hem betreft kunnen ze een waardevolle aanvulling vormen op het bestaande voedselaanbod.

Mevrouw **Jansen** (D66) hoort hierin een mogelijke steun voor wat zij noemt een scenario vier: het opschalen van de inzet op de Voedselvisie. Zij vraagt de heer Bilgin of zij bij een motie in Provinciale Staten op zijn steun kan rekenen.

De heer **Bilgin** (FvD) antwoordt genuanceerd. Of FvD een motie steunt, hangt af van de invulling van die opschaling. Hij wil nadrukkelijk een verschuiving in focus zien: niet méér abstracte plannen, maar juist steun voor concrete, kleinschalige en lokale initiatieven zoals het Voedselpark Amsterdam. Hij erkent dat de Voedselvisie in de huidige vorm veel bevat dat buiten die focus valt. Als de provincie dus inzet op het versterken van maatschappelijke initiatieven die lokaal voedsel produceren en breed draagvlak hebben, kan FvD mogelijk meebewegen. Maar opschaling van het huidige beleid zonder koerswijziging krijgt geen steun.

De heer Bilgin benadrukt dat het Voedselpark Amsterdam een goed voorbeeld is van een concreet alternatief met bewezen draagvlak. Volgens hem steunen tienduizenden omwonenden het initiatief, wat volgens FvD aantoont dat er geen overheidscampagnes of dwingend beleid nodig zijn om verandering te bereiken.

Hij stelt dat als je aansluit bij bestaand maatschappelijk enthousiasme, er vanzelf een verschuiving ontstaat in het voedselsysteem. Dan hoef je supermarktketens niet actief te veranderen, omdat de voorkeur van consumenten zich vanzelf verlegt naar het nieuwe aanbod.

De heer Bilgin doet vervolgens een herhaalde oproep aan Gedeputeerde Staten:

- Zoek actief naar vergelijkbare initiatieven als het Voedselpark, met lokaal draagvlak en maatschappelijk rendement.
- Grijp zulke kansen met beide handen aan, in plaats van alleen te investeren in grootschalige experimenten.
- Treed in overleg met de Amsterdamse wethouder Van Weyenberg om te verkennen wat de provincie kan betekenen in het dossier Lutkemeerpolder.

Hij sluit af met een positieve noot: mogelijk kan deze aanpak leiden tot een concrete en zichtbare stap voorwaarts, waar Noord-Holland op termijn met trots op terugkijkt.

De heer **Klein** (ChristenUnie) bedankt de heer Bilgin voor zijn bijdrage en waardeert diens inzet voor het Voedselpark in de Lutkemeerpolder. Hij vraagt vervolgens of Forum voor Democratie het ook eens is met de oproep van de ChristenUnie dat het tijd is om binnen het PLG concrete keuzes te maken. Daarbij doelt hij op beleidsmaatregelen zoals mestrestricties rond natuurgebieden en concrete stikstofdoelen. Hij wil weten of FvD zulke keuzes ook noodzakelijk acht voor de transitie naar toekomstbestendige landbouw.

De heer **Bilgin** (FvD) maakt duidelijk dat zijn focus elders ligt. Volgens hem gaat het FvD vooral om het aanpakken van nieuwe kansen op onbebouwde of ongebruikte landbouwgrond. Hij wil niet ingrijpen in bestaande landbouwbedrijven en verzet zich tegen het opleggen van nieuwe beperkingen.

In plaats daarvan pleit hij voor het creëren van nieuw aanbod, zoals kleinschalige, lokale landbouwinitiatieven. Die kunnen volgens hem vanuit maatschappelijke interesse vanzelf leiden tot veranderingen in consumptie en voedselproductie. Dat proces moet de provincie faciliteren, niet sturen via restricties.

Kortom: FvD ondersteunt geen extra beperkingen voor bestaande boeren, maar ziet vooral kansen in het ontwikkelen van alternatieve vormen van landbouw op beschikbare gronden.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) stelt dat de bespreking van de Voedselvisie in de kern gaat over ondernemerschap in de landbouw en over de vraag hoeveel invloed de overheid mag hebben op wat er op het land gebeurt én op het bord van inwoners.

JA21 steunt het besluit van Gedeputeerde Staten om te stoppen met sturen op supermarktketens. Volgens de fractie is de provincie geen supermarktmanager en moet zij zich niet bemoeien met het aanbod in de winkel.

Mevrouw Gordijn onderstreept het belang van keuzevrijheid voor boeren. In de stukken staat dat agrariërs zelf mogen bepalen of zij investeren in technologie, andere producten kiezen of inzetten op kringlooplandbouw. JA21 vindt dat positief, maar waarschuwt dat beleid niet alsnog sturend moet zijn via regels, subsidies of puntensystemen. Daarom stelt zij de vraag aan

Gedeputeerde Staten: hoe wordt voorkomen dat kringlooplandbouw indirect toch verplicht wordt gesteld?

Ook spreekt JA21 zorgen uit over de inzet van KPI's (kritieke prestatie-indicatoren). Hoewel belonen op prestaties goed kan werken, wil de fractie voorkomen dat vrijwillige normen alsnog verplicht worden. Zij vraagt daarom nadrukkelijk: kan GS garanderen dat KPI's niet verplicht worden en niet tegen boeren gebruikt gaan worden?

Over subsidies stelt JA21 dat deze tijdelijk kunnen helpen bij innovatie, maar niet als structureel verdienmodel mogen dienen. Boeren zijn ondernemers, geen subsidieafhankelijken. Als bepaalde activiteiten alleen kunnen bestaan dankzij overheidsgeld, dan moet dat volgens JA21 eerlijk worden erkend.

Tot slot uit mevrouw Gordijn kritiek op de eigen eiwitstrategie (BeanDeal) en de bredere eiwittransitie. Boeren mogen volgens haar vrij kiezen om over te stappen op het verbouwen van eiwitrijke gewassen, als zij daar een beter verdienmodel in zien. Maar ook hier wil JA21 geen enkele vorm van dwang. Zij vraagt GS om duidelijk te bevestigen dat Noord-Holland geen dieetbeleid voert en geen pogingen doet om het eetgedrag van inwoners te sturen.

Zij sluit af met een krachtige stelling: boeren willen ondernemen, niet formulieren invullen. En voedsel hoort op het bord, niet op het bureau van de provincie.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) reageert op de eerder besproken drie scenario's voor de toekomst van de Voedselvisie en stelt dat Volt twee essentiële scenario's mist:

1. Scenario vier: doorgaan met het oorspronkelijke plan en bijbehorend budget.
2. Scenario vijf: opschaling van de Voedselvisie.

Volgens Volt zouden juist deze opties overwogen moeten zijn, omdat er geen andere overkoepelende Voedselvisie bestaat die de volledige voedselketen – van producent tot consument – dekt. Mevrouw Schneemann benadrukt dat de Voedselvisie integraal onderdeel moet zijn van het PLG, en zelfs als uitgangspunt moet dienen. De voedseltransitie is immers onlosmakelijk verbonden met het landelijk gebied.

Volt vindt het positief dat de Voedselvisie nu onderdeel is van het PLG en dat er aandacht is voor kringlooplandbouw, maar constateert ook dat de visie hierdoor versmalt. De focus ligt nu te eenzijdig op landbouw, terwijl andere cruciale schakels in de keten – zoals visserij, glastuinbouw, zaadveredeling en voedselverspilling – buiten beeld blijven. De fractie vraagt zich af waarom deze onderdelen niet zijn meegenomen.

Daarnaast uit Volt kritiek op de verlaging van het budget voor de eiwittransitie, terwijl dat volgens de partij een essentieel onderdeel is van de voedseltransitie. Zij vraagt Gedeputeerde Staten om toelichting op deze keuze.

Mevrouw Schneemann gaat vervolgens in op de tussenevaluatie van de Voedselvisie, waarin tien aanbevelingen zijn geformuleerd. Zij merkt op dat aanbevelingen 1, 2 en 3 juist gericht zijn op het opstellen van concrete transitiepaden, maar dat GS ervoor kiest om deze niet uit te voeren. Volt wil weten wat de afweging is geweest om deze aanbevelingen naast zich neer te leggen.

Ook bij andere aanbevelingen uit de evaluatie ziet Volt een gebrek aan uitvoering:

- Aanbevelingen 5, 8, 9 en 10 over icoonprojecten zouden versneld moeten worden, maar GS kiest ervoor om ze alleen te volgen. Volt vraagt waarom hier geen extra inspanning wordt geleverd.
- Aanbeveling 7 krijgt eveneens geen opvolging, en ook daar wil Volt graag een toelichting op.

Volgens Volt worden feitelijk alleen aanbevelingen 4 en 6 verwerkt in het PLG, wat tot teleurstelling leidt. De partij concludeert dat veel beleid wordt afgebouwd en dat recent opgestarte initiatieven geen vervolg krijgen.

Als het gaat om het PLG zelf, blijft Volt teleurgesteld over het gebrek aan ambitie. Dat was eerder al benoemd, en dat beeld is niet veranderd. Mevrouw Schneemann vergelijkt het plan met het UPLG (Utrechts Programma Landelijk Gebied), dat volgens haar – en eerder ook de ChristenUnie – wél een goed samenhangend en richtinggevend plan vormt. Zij vraagt de gedeputeerde om hierop te reflecteren en aan te geven welke positieve lessen of elementen uit het UPLG mogelijk ook voor Noord-Holland relevant zijn.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) richt zich in haar bijdrage op zowel de beleidsevaluatie van de Voedselvisie als het Programma Landelijk Gebied (PLG). Ze uit zorgen over de onduidelijkheid en uitvoerbaarheid van het huidige beleid.

Allereerst stelt zij vast dat het college zélf toegeeft dat de route naar de doelen voor 2030 nog niet helder is. Zij vraagt zich af hoe de provincie voorkomt dat de Voedselvisie verdwijnt in het veelomvattende PLG, zonder dat voor agrariërs duidelijk is wat er concreet van hen verwacht wordt.

Een van de centrale doelen van de Voedselvisie is dat in 2030 25% van het voedsel uit de regio afkomstig is. Volgens 50PLUS ontbreekt echter een meetinstrument om de voortgang op dit punt te volgen. De vraag is dan ook hoe geloofwaardig het is om zulke harde doelen te stellen als we niet eens weten waar we nu staan?

Ze wijst verder op de twintig gesteunde icoonprojecten, die volgens haar tot nu toe kleinschalig en lokaal zijn gebleven. De initiatieven richten zich vooral op een beperkte groep koplopers, maar bereiken het brede landbouwveld nog niet. Ze vraagt het college hoe GS ervoor zorgt dat goede ideeën uit de pilotfase komen, zonder direct te spreken over opschalen.

Tot slot richt zij zich op de financiële risico's van het PLG. Ze vraagt wat er gebeurt als het Rijk de gevraagde €550 miljoen niet beschikbaar stelt.

- Wat is de strategie van het college in dat scenario?
- Stopt de uitvoering dan halverwege?
- Wordt er dan alsnog naar provinciale reserves gekeken, of wordt elders in de begroting gezocht naar dekking?

Met deze vragen roept zij het college op om vooruit te denken en transparant te zijn over de risico's en keuzes bij een tegenvallende financiering van het Rijk.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt aan mevrouw Van der Helm of zij het met de ChristenUnie eens is dat dit hét moment is om concretere doelen en keuzes te maken binnen het PLG. Daarmee sluit hij aan bij zijn eerdere pleidooi voor meer richtinggevend beleid.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) bevestigt dat zij het eens is met de noodzaak van concretere keuzes. Tegelijkertijd plaatst zij een belangrijke nuance: zij wil eerst over volledige en goede informatie beschikken voordat zij concrete toezeggingen kan doen. Zij legt de vraag terug aan de heer Klein en vraagt of hij het daar ook mee eens is. Daarmee benadrukt zij dat besluitvorming pas verantwoord is als alle feiten op tafel liggen.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) begint met een reflectie op de discussie eerder in de vergadering over de informatievoorziening. Volgens haar is het niet ongebruikelijk dat coalitiepartijen stukken onderling bespreken voordat die naar Provinciale Staten gaan. Wat het bijzonder maakt, is dat het nu zichtbaar wordt voor de buitenwereld.

Zij constateert dat het touwtrekken tussen beleidsdoelen en de agrarische sector nog steeds gaande is, ook binnen de coalitie. Daarom sluit zij zich aan bij de oproep van de ChristenUnie: het is tijd voor duidelijke keuzes. Die zullen volgens haar niet altijd prettig zijn, maar zijn noodzakelijk in het algemeen belang. Wanneer dat belang in gevaar komt, moet de overheid volgens de SP daadkrachtig optreden, ook als dat weerstand oproept.

Vervolgens gaat zij in op de recreatiedruk op het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Ze verwijst naar een eerdere motie over de zogeheten "Ladder van Leisure", die volgens Gedeputeerde Staten zou zijn uitgevoerd. In de beleidsstukken ziet zij echter geen sporen van die uitvoering terug. Bij besluiten wordt niet onderbouwd of schade aan natuurwaarden aanleiding is om activiteiten al dan niet toe te staan.

In de praktijk merkt zij dat omgevingsdiensten vergunningen verlenen voor activiteiten die schadelijk zijn binnen het NNN. Zij noemt het voorbeeld van het Twiske, waar ondanks beschermde status overnachtingen en andere verstorende activiteiten worden toegestaan. Ook de Gaasperplas noemt zij nu als nieuw voorbeeld, waar zelfs verstoring van beschermde soorten als de hermelijn, wezel en vleermuis wordt toegestaan.

De SP vindt dit onacceptabel en kondigt aan haar eerder aangehouden motie opnieuw in te dienen bij de Staten. Volgens haar staat hier de geloofwaardigheid van natuurbeleid op het spel.

Tot slot spreekt zij haar steun uit voor het betoog van de heer Bilgin (FvD) over de Lutkemeerpolder. Zij benadrukt dat de provincie hier niet alleen Amsterdam hoeft te helpen, maar ook zelf verantwoordelijk is, omdat zij mede-eigenaar is van het SADC-gebied. Volgens de SP kan de provincie dus zelf besluiten om het terrein anders in te zetten, bijvoorbeeld voor lokale voedselproductie binnen de Voedselvisie.

Zij sluit af met instemming met de heer Bilgin’s opmerking dat dit soort initiatieven niet opgedrongen hoeven te worden, maar juist vanzelf ontstaan. De provincie hoeft volgens haar alleen nog maar te kiezen om mee te bewegen.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) is positief dat het stuk over het Programma Landelijk Gebied en de Voedselvisie er nu ligt. Toch deelt zij de zorgen die ook door Volt zijn uitgesproken: de tussenevaluatie van de Voedselvisie bevat duidelijke aanbevelingen, maar deze zijn slechts deels overgenomen. Vooral het gebrek aan versnelling baart GroenLinks zorgen.

In de evaluatie wordt volgens Statenlid Bwefar expliciet gesteld dat versnelling cruciaal is om de doelen te behalen, maar dat komt in het huidige voorstel nauwelijks terug. Ook wordt in de evaluatie opgemerkt dat de icoonprojecten geen sleutelelementen bevatten: het is dus niet helder hoe deze projecten bijdragen aan het behalen van de gestelde doelen. Zij vraagt Gedeputeerde Staten om uitleg waarom deze belangrijke punten niet zijn meegenomen in het voorstel.

Daarnaast betreurt GroenLinks dat de korte keten weinig aandacht krijgt. Een van de doelen is dat 25% van het voedsel uit de regio komt, maar volgens Statenlid Bwefar wordt er onvoldoende ingezet op die ambitie. Zij begrijpt dat grote voedselverwerkers en ketens liever met het Rijk samenwerken, wat samenwerking op provinciaal niveau bemoeilijkt. Toch vraagt zij zich af of er is gekeken naar samenwerking met kleinere ketens zoals Crisp. Zij mist die inzet op alternatieve partners in het voorstel en wil weten of dit alsnog een optie is.

Tot slot wijst Statenlid Bwefar op het strakke tijdpad richting 2030. De huidige doelen zijn breed geformuleerd en de tijd om resultaten te boeken is kort. Hoewel zij erkent dat de lopende projecten vernieuwend zijn, onderstreept zij dat versnelling essentieel is. GroenLinks dringt er daarom op aan dat Gedeputeerde Staten dit aspect explicieter opnemen en versterken in het vervolgtraject.

Mevrouw **Jansen** (D66) vraagt ter verduidelijking of Statenlid Bwefar teleurgesteld is over het huidige voorstel, en of GroenLinks dus meer inzet wil om de voedselstrategie daadwerkelijk te realiseren.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) bevestigt in grote lijnen dit beeld. Zij is blij dat het stuk er ligt, maar benadrukt dat er nog ruimte is om verbeteringen aan te brengen. Volgens haar is het belangrijk om nu nog de puntjes op de i te zetten, met als doel meer vaart te maken in de uitvoering. GroenLinks maakt zich zorgen over het korte tijdsbestek tot 2030 en constateert dat de huidige doelen nog niet gehaald worden. Daarom is het volgens Statenlid Bwefar noodzakelijk om nu te kijken waar het beleid versterkt of versneld kan worden.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) sluit aan op de opmerking van Statenlid Bwefar over het niet behalen van de doelen. Zij vraagt of GroenLinks het ook eens is dat de huidige doelen niet concreet genoeg zijn en dat ze dus meer geconcretiseerd moeten worden om ze uiteindelijk te kunnen realiseren.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) bevestigt dat. Volgens haar zijn de doelen nu vrij breed geformuleerd. Ze vindt de inhoudelijke richting van de doelen op zich goed, maar denkt dat het behulpzaam zou zijn als ze concreter worden geformuleerd. Daarmee kunnen de doelen beter worden gevolgd en gerealiseerd.

Mevrouw **Jansen** (D66) bedankt voor de aangeleverde stukken en is positief over de schematische weergave, die volgens haar bijdraagt aan de helderheid. Toch constateert D66 dat het nog altijd

ontbreekt aan een integrale aanpak. Het voorliggende document komt volgens haar vooral over als een opsomming van losse activiteiten, waarbij bovendien essentiële onderdelen ontbreken.

Zo vraagt zij waarom er nog geen update is ontvangen van de Bossenstrategie, en merkt zij op dat er nog steeds geen goede aanpak is voor het behalen van de KRW-doelen. Ook wacht D66 nog op de Programmatische Aanpak Stikstof. Zij vraagt of dit een concreet beleidsstuk wordt, zodat Provinciale Staten hierover gefundeerde keuzes kunnen maken.

Wat betreft de Voedselvisie is de fractie van D66 kritisch op de voortgang. De gepresenteerde evaluatie betreft het jaar 2024, maar inmiddels is het 2026 en is er nog maar vier jaar te gaan tot de gestelde doelen voor 2030. Volgens mevrouw Jansen is het voortgangstempo onvoldoende en biedt de visie nog steeds geen duidelijk pad naar het realiseren van de drie beleidsdoelen. De opvolging richting 2030 lijkt hier ook geen overtuigend antwoord op te geven.

D66 betwijfelt of de inzet op twintig icoonprojecten toereikend is om het doel te halen dat in 2030 de grondgebonden landbouw natuurinclusief moet zijn. Volgens mevrouw Jansen vormen deze projecten slechts kleine experimenten, terwijl de provincie deze fase al voorbij zou moeten zijn. Daarom stelt zij de vraag hoe GS de effectiviteit van deze projecten beoordelen in relatie tot het behalen van de beleidsdoelen voor 2030.

D66 wil daarom optie vier toegevoegd zien: een opschaling van de inzet voor de Voedselvisie. Volgens de fractie kunnen icoonprojecten een katalyserende rol spelen, maar er is vooral behoefte aan duidelijke kaders en beleid. Boeren moeten weten waar ze aan toe zijn en welke kansen het beleid hen biedt.

In dit licht stelt mevrouw Jansen twee directe vragen aan de gedeputeerde:

1. Gelooft u nog in het doel van de Voedselvisie, met name de eiwittransitie?
2. Beschouwt u zichzelf als de juiste ambassadeur van de Voedselvisie?

Tot slot verwijst mevrouw Jansen naar een motie van D66 uit de zomer van 2025, waarin werd gevraagd om te onderzoeken of op provinciale pachtgronden enkel biologische landbouw mogelijk kan worden toegestaan. Er zou eind 2025 een terugkoppeling komen, maar die is nog niet ontvangen. Zij vraagt de gedeputeerde om daar nu alvast op te reageren.

De heer **Vendrig** (BBB) begint met een terugblik op eerdere besprekingen van het Programma Landelijk Gebied (PLG). Hij stelt vast dat een aantal inhoudelijke punten die toen zijn ingebracht, nog niet zijn verwerkt in de huidige versie van het PLG. Wat misschien detailpunten lijken, noemt hij voor het beleid juist essentieel.

Allereerst wijst hij op de eenzijdige benadering van waterkwaliteit. In de stukken wordt vervuiling vooral toegeschreven aan mest, gewasbeschermingsmiddelen en veenvernatting. Volgens BBB is dat een te beperkte blik. De heer Vendrig vraagt daarom aan Gedeputeerde Staten of zij kunnen toezeggen dat in het PLG ook aandacht komt voor andere oorzaken van watervervuiling, zoals rioolwaterzuivering, overstorten, het gebruik van onkruidbestrijdingsmiddelen door particulieren, en middelen voor kleine huisdieren.

Daarnaast wil de BBB dat de stikstofaanpak en het natuurherstel niet alleen gebaseerd zijn op modellen, maar op monitoring van de feitelijke staat van de natuur. De heer Vendrig pleit voor een aanpak waarbij ook de effectiviteit van beheermaatregelen wordt geëvalueerd. Daarom verzoekt hij Gedeputeerde Staten om in het PLG op te nemen dat:

- De natuur wordt gemonitord op basis van de werkelijke staat
- En dat er evaluatie plaatsvindt van genomen beheersmaatregelen

Vervolgens gaat hij in op de Voedselvisie. De BBB benadrukt dat deze niet mag leiden tot beperking van keuzevrijheid, zowel voor de producent als de consument van voedsel. Iedereen moet zelf kunnen bepalen hoe voedsel wordt geproduceerd of geconsumeerd.

Ook sluit BBB zich aan bij de zorgen van JA21 over de BeanDeal (de eiwittransitie). Ook hier vindt de partij dat er geen sprake mag zijn van sturing of dwang vanuit de overheid. Keuzevrijheid blijft voor BBB een uitgangspunt bij elk onderdeel van het landbouw- en voedselbeleid.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) reageert op de opmerking van de heer Vendrig dat er geen voedselkeuzes mogen worden opgedrongen. Zij stelt daar tegenover dat Noord-Holland structureel méér voedsel produceert dan voor eigen gebruik nodig is, en vraagt of de heer Vendrig het dan niet toch eens is dat de provincie ongewild in een eenzijdig productiemodel wordt geduwd.

De heer **Vendrig** (BBB) ontkent dit standpunt krachtig. Volgens hem is er geen sprake van dwang, omdat agrariërs bewust kiezen voor hun productiemodel op basis van economisch perspectief. De productie levert volgens hem ook welvaart op, niet alleen voor ondernemers, maar indirect ook voor de regio en het land.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) erkent dat productie economisch voordeel oplevert, maar wijst erop dat deze winst vooral geldt voor een beperkte groep. Zij benadrukt dat beleid in Noord-Holland ook moet bijdragen aan het algemene welzijn van álle inwoners, niet alleen aan economische belangen.

De heer **Vendrig** (BBB) bevestigt het belang van welzijn en stelt dat ook BBB daarvoor staat. Hij ziet echter geen tegenstelling tussen voedselproductie en het welzijn van inwoners. Volgens hem is het mogelijk om beide te dienen, zolang ondernemers hun werk kunnen blijven doen en daar goed van kunnen leven.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) citeert een passage uit het coalitieakkoord: *"De productie op en de consumptie van eigen bodem van meer plantaardige eiwitten zien wij daarom als een positieve ontwikkeling en blijven wij stimuleren."* Zij vraagt de heer Vendrig of BBB nog steeds achter deze passage staat.

De heer **Vendrig** (BBB) bevestigt dat BBB het coalitieakkoord onderschrijft. Tegelijkertijd geeft hij aan dat de partij zelf een iets andere visie heeft op dit punt. Die verschillen noemt hij klein, maar ze bestaan wel.

De heer Vendrig gaat verder met enkele aanvullende punten over de uitvoering van het PLG en de Voedselvisie. Hij begint met een vraag over de icoonprojecten. In het programma zijn er achttien

uiteenlopende projecten benoemd, maar het is voor BBB onduidelijk op basis waarvan het beschikbare budget wordt verdeeld en wie daar precies over beslist. Daarom vraagt hij Gedeputeerde Staten om duidelijkheid over de verdelingscriteria en het besluitvormingsproces rond de financiering van deze projecten.

Verder spreekt hij zijn waardering uit voor het overzicht van lopende projecten en processen dat is opgenomen in de stukken. Tegelijkertijd wijst hij op meerdere signalen van onvrede over de uitvoering van gebiedsprocessen en NNN-realisatie. Die klachten komen onder andere uit:

- Kortenhoef (zoals verwoord in een ingezonden brief)
- Waterland-Oost, waaronder Opperwoud en Polder De Meise
- En sinds kort ook uit het Oostzanerveld, zoals eerder in de vergadering benoemd door de heer Heitlager

De kern van deze klachten is dat er sprake zou zijn van een gebrek aan consistent beleid. De provincie doet voorstellen aan grondeigenaren die later weer worden ingetrokken, of laat soms helemaal niets meer horen. Intussen blijft het NNN-label wel op hun gronden rusten, wat leidt tot onzekerheid en belemmeringen voor bedrijfsontwikkeling.

De heer **Klein** (ChristenUnie) haakt hierop in en stelt de vraag of deze situatie niet juist aanleiding is voor de provincie om duidelijke keuzes te maken. Hij herhaalt zijn eerdere pleidooi voor meer helderheid en richting in het beleid.

De heer **Vendrig** (BBB) bevestigt dat er keuzes zijn gemaakt, bijvoorbeeld door het realiseren van NNN en het opstarten van gebiedsprocessen. Maar volgens hem ontstaat juist vertraging en verwarring doordat er onvoldoende wordt aangesloten bij initiatieven van onderop. BBB pleit er daarom voor om meer ruimte te geven aan gebiedsgericht maatwerk en lokale inbreng, zodat het beleid sneller en effectiever uitgevoerd kan worden.

De heer **Klein** (ChristenUnie) wijst op een schijnbare tegenstelling: er is onduidelijkheid bij agrariërs, maar tegelijkertijd stelt BBB dat er al keuzes zijn gemaakt. Hij vraagt om een nadere toelichting: waar zit dan precies die onduidelijkheid?

De heer **Vendrig** (BBB) bevestigt dat dit juist de kern van de klacht is: toezeggingen worden gedaan, maar vervolgens weer ingetrokken of niet opgevolgd. BBB heeft hierover een vraag aan GS voorbereid, met het verzoek om te onderzoeken waar de knelpunten in het proces precies zitten. Want alleen door die te benoemen en op te lossen, kan er volgens BBB daadwerkelijk voortgang worden geboekt in de gebiedsprocessen.

Mevrouw **Jansen** (D66) zegt dat het betoog van de heer Vendrig (BBB) bij haar verwarring oproept. Ze verwijst naar de eerdere opmerking van mevrouw Schneemann (Volt) over de eiwittransitie en het coalitieakkoord. Ze vraagt of de heer Vendrig nu wel of niet achter de eiwittransitie staat. Hij gaf eerder aan dat BBB het coalitieakkoord onderschrijft, maar als partij daar toch anders over denkt. Mevrouw Jansen vergelijkt deze houding met een huwelijk waarin iemand zegt achter de afspraken te staan, maar persoonlijk iets anders vindt. Ze vraagt: waar kan BBB dan op worden afgerekend?

De heer **Vendrig** (BBB) antwoordt luchtig dat er in elk geval geen sprake is van een scheiding. Hij legt uit dat BBB de BeanDeal ziet als een opdringerige maatregel. Volgens hem gaat het erom dat

consumenten zelf kunnen kiezen voor plantaardige eiwitten, en dat producenten daar dan vanzelf op inspelen. BBB is dus voor keuzevrijheid, niet voor sturing.

Op de vervolgvraag van mevrouw **Jansen** (D66) of de provincie een rol heeft in het stimuleren van de eiwitproductie, antwoordt de heer Vendrig ontkennend. Hij verwijst naar een gesprek met een vertegenwoordiger van BIO-NH, die volgens hem stelde dat eerst de vraag moet groeien voordat je het aanbod vergroot. BBB vindt daarom dat de provincie niet actief moet sturen op productie.

Mevrouw **Jansen** (D66) vraagt vervolgens of BBB dan wel of niet achter de Voedselvisie staat zoals die nu voorligt, met daarin onder andere het stimuleren van de eiwittransitie.

De heer **Vendrig** (BBB) antwoordt dat de Voedselvisie breder is dan alleen de BeanDeal en de eiwittransitie. In zijn geheel ziet hij veel goede elementen in de visie. BBB onderschrijft de Voedselvisie als geheel.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) wijst erop dat in het coalitieakkoord letterlijk staat dat de provincie de productie én consumptie van plantaardige eiwitten als positief ziet en wil blijven stimuleren. Ze vraagt de heer Vendrig (BBB) waarom hij dan niet achter die stimulering staat, terwijl het wél in het akkoord is opgenomen.

De heer **Vendrig** (BBB) reageert dat het vooral belangrijk is om agrariërs een realistische kans te bieden. Ook dat is volgens hem onderdeel van het coalitieakkoord. Hij stelt dat je producenten geen recht doet als je beleid gaat stimuleren zonder dat er voldoende vraag is, omdat dat hen uiteindelijk niet verder helpt.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) benadrukt dat juist om die reden het akkoord inzet op stimulering van zowel consumptie als productie. Ze concludeert dat de heer Vendrig daarmee feitelijk afwijkt van het coalitieakkoord.

De heer **Vendrig** (BBB) ontkent dat. Hij herhaalt dat vrijheid van keuze vooropstaat: als mensen ervoor kiezen om meer plantaardige eiwitten te consumeren, dan is dat prima. Maar hij wijst ook op het belang van realistische inzet, zeker gezien de beschikbare budgetten. Volgens hem vraagt dit om zorgvuldige afwegingen, zonder directe sturing op productie als daar onvoldoende vraag tegenover staat.

Mevrouw **Haas** (PvdD) sluit zich aan bij de interruptie van mevrouw Schneemann (Volt), maar voegt een vraag toe aan de heer Vendrig (BBB). Ze vraagt op welke manier hij denkt dat de doelen van het Programma Landelijk Gebied en de bredere transities in het landelijk gebied gehaald kunnen worden, als er geen extra inzet komt op transitiemogelijkheden zoals de eiwittransitie. Volgens haar kun je via actieve stimulering juist ook een vraag creëren die nu misschien nog niet vanzelf ontstaat. Ze noemt doelen als stikstofreductie, natuurinclusief bouwen en het versterken van biodiversiteit.

De heer **Vendrig** (BBB) antwoordt dat volgens BBB het behalen van deze doelen niet per se hoeft te steunen op een grotere productie of consumptie van plantaardige eiwitten. Hij ziet voldoende andere wegen om die doelen te bereiken en stelt dat dit ook nu al in grote delen van de provincie

gebeurt. Een specifieke focus op eiwitproductie is volgens hem dus geen voorwaarde om stappen te zetten in de gewenste richting.

De heer **Klein** (ChristenUnie) stelt een vraag over de kritische toon van de heer Vendrig (BBB) ten aanzien van de BeanDeal. Hij wijst erop dat deze deal is gesloten tussen drie ministeries, meerdere provincies en ongeveer veertig organisaties, waaronder ook agrarische belangenorganisaties zoals de Nederlandse Akkerbouwvakbond en de Zuidelijke LTO. Hij vraagt hoe de heer Vendrig aankijkt tegen de betrokkenheid van deze brede coalitie van partijen.

De heer **Vendrig** (BBB) reageert dat het niet zijn bedoeling was om een uitgesproken negatieve indruk te wekken over de BeanDeal. Volgens hem draait het er vooral om dat de eiwittransitie niet moet worden opgedrongen. BBB is van mening dat dit soort ontwikkelingen beter vanuit de markt kunnen ontstaan. Als dat gebeurt, dan heeft zijn fractie daar geen bezwaar tegen. Het bezwaar zit dus niet in de inhoud van de BeanDeal, maar in de manier waarop het beleid wordt ingezet.

De heer Vendrig vervolgt zijn betoog met een vraag aan Gedeputeerde Staten over de uitvoering van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Hij wil weten hoe GS ervoor gaat zorgen dat er via overleg met betrokkenen ook echt voortgang wordt geboekt in de gebieden. Het is volgens hem belangrijk dat de initiatieven en energie vanuit de gebieden niet verloren gaan. Daarom vraagt hij of er ook een laagdrempelig aanspreekpunt beschikbaar is voor mensen bij wie het proces niet goed verloopt.

Vervolgens gaat hij in op de moties. BBB beschouwt de meeste moties als afgedaan, met uitzondering van de motie over de sociaaleconomische impactanalyse (SEIA). Deze analyse wordt niet apart uitgevoerd voor het PLG, maar gecombineerd met een planMER in het kader van de Omgevingsvisie. De heer Vendrig spreekt zijn zorg uit dat de maatregelen uit het PLG wel degelijk sociale en economische impact kunnen hebben, ook op onderdelen die niet zijn geregeld in de Omgevingsvisie. Hij waarschuwt dat je met een planMER deze gevolgen mogelijk niet volledig in beeld krijgt of te laat signaleert.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) richt haar bijdrage eerst op de Voedselvisie en daarna op het Programma Landelijk Gebied (PLG). Zij begint met een fundamenteel punt: het hoofddoel van een Voedselvisie zou volgens het CDA moeten zijn dat iedereen toegang heeft tot voldoende en gezond voedsel. In de huidige stukken mist zij deze insteek. Ze vraagt Gedeputeerde Staten om dit expliciet als uitgangspunt toe te voegen, omdat dit ook gevolgen heeft voor de inhoud en richting van de projecten.

Ze benadrukt dat het huidige voedselsysteem complex is, maar volgens het CDA functioneren er ook onderdelen goed. Niet alles hoeft daarom te veranderen. Alleen dat wat noodzakelijk is moet volgens haar worden aangepast. Als GS dat niet onderschrijft, overweegt het CDA hierover een motie in te dienen.

Het CDA is positief over de wens om meer focus aan te brengen in de Voedselvisie.

Over het onderbrengen van de Voedselvisie in het PLG heeft CDA grote bedenkingen. De fractie verwijst naar het scenario waarin de Voedselvisie zelfstandig zou blijven en vraagt zich af of dat niet beter was geweest. Er is zorg dat bij opname in het PLG elementen uit de Voedselvisie kunnen worden vastgelegd in de Provinciale Ruimtelijke Verordening (PRV). Dat moet volgens het

CDA alleen gebeuren als het nodig en haalbaar is. De fractie wil voorkomen dat er beleidsdoelen met een hoog wensgehalte worden opgenomen die in de praktijk niet uitvoerbaar zijn.

Bij de beoordeling van de icoonprojecten ziet het CDA een gemengd beeld. Er zijn volgens haar goede initiatieven, maar ook projecten zonder toekomst. Ze noemt als voorbeeld een video van Biodivers Perspectief waarin onderzoeken voorbijkomen die volgens haar niet haalbaar zijn en geen verdienmodel hebben. Een boer kan volgens haar tijdelijk zonder inkomen functioneren met subsidie, maar dat biedt geen structureel perspectief.

Het CDA maakt zich zorgen over aanbeveling vijf, waarin wordt aangegeven dat er geen inzet meer is op de afzet via supermarkten. Juist omdat de meeste producten via supermarkten worden verkocht, vindt CDA het onbegrijpelijk dat deze keten wordt losgelaten. De partij vindt dit een omissie in het versterken van verdienmodellen voor boeren.

Mevrouw Koning-Hoeve noemt een concreet voorbeeld van een boer die schapenwol in de bodem injecteert. Volgens het CDA is dat een project zonder meetbaar effect en zonder verdienmodel. Zulke experimenten helpen de sector niet verder. Mevrouw Koning-Hoeve roept GS daarom op om juist te focussen op supermarkten en verdienmodellen, en vraagt of GS bereid is deze focus alsnog aan te passen.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) stelt een vraag aan het CDA over de rol van supermarkten. Zij wijst erop dat wanneer de provincie gaat sturen op wat supermarkten verkopen, dit indirect ook de consument beïnvloedt in wat die eet. Volgens haar leidt dat tot sturing op het bord van mensen, en dat moet worden voorkomen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) legt uit dat boeren alleen producten zullen telen als daar ook een afzetkanaal voor is. Als boeren vrijwillig kiezen voor duurzamere teelten, dan is het volgens haar logisch om het gesprek aan te gaan met supermarkten. Zonder afzetmarkt komt de teelt niet van de grond. Volgens haar draait het om afstemming, niet om dwang.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) reageert daarop met de vraag of het CDA dan niet gewoon met JA21 eens is dat boeren vrij moeten zijn om te telen waar zij zelf een markt voor zien. Zij vindt dat de provincie niets moet opleggen aan boeren of supermarkten, zelfs niet als er nog geen bestaande markt voor is.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bevestigt dit en zegt dat zij het helemaal eens is met JA21. Er moet niets worden opgelegd. Wel kun je als provincie experimenten of pilots ondersteunen met subsidies om te kijken of er een verdienmodel in zit. Als dat lukt, kunnen boeren ermee doorgaan. Zo niet, dan stopt het. Zonder afzetkanaal bij supermarkten heeft het weinig zin.

De heer **Bilgin** (FvD) reageert op het betoog van het CDA over de rol van supermarkten. Volgens hem maakt het CDA die rol veel te groot. Hij wijst erop dat lokale voedselparken, bijvoorbeeld in steden, ook een belangrijke rol kunnen spelen. Voor bepaalde groepen consumenten kunnen die initiatieven de supermarkt zelfs overbodig maken, omdat mensen hun voedsel rechtstreeks bij zulke plekken kunnen afhalen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) erkent dat dit soort lokale initiatieven, zoals voedselparken en herenboeren, zeker waardevol zijn en goed kunnen werken. Ze ziet die mogelijkheden ook. Tegelijkertijd benadrukt ze dat het hier wel om niches gaat. Voor structurele en grotere aanpassingen in het voedselsysteem blijft de supermarkt volgens haar onmisbaar.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt aan mevrouw Koning-Hoeve (CDA) of zij de inzet op stimulering ziet als een win-win-win situatie: een voordeel voor de boer door een goede afzetmarkt, een voordeel voor de consument doordat de vraag wordt beantwoord, en een rol voor de supermarkt als schakel daartussen. Ze vraagt of ze het CDA-standpunt zo goed samenvat.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bevestigt dit deels. Volgens haar is stimuleren prima, net als het geven van een aanzet met kleine subsidies. Maar ze benadrukt dat het alleen werkt als er ook een verdienmodel in zit. Haar pleidooi is dan ook om vooral in te zetten op ontwikkelingen die economisch haalbaar zijn voor de boer. Zonder verdienmodel heeft het op de lange termijn geen toekomst.

De heer **Vendrig** (BBB) sluit zich aan bij het standpunt van het CDA over het belang van een goed verdienmodel. Hij voegt daaraan toe dat supermarkten producten verkopen die uit het buitenland komen en daar veel goedkoper geproduceerd kunnen worden dan in Nederland. Volgens hem zet dat het verdienmodel van Nederlandse boeren onder druk. Hij vraagt of het CDA dat ook zo ziet.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bevestigt dat volledig. Zij stelt dat als Nederlandse telers aan strengere regels moeten voldoen dan buitenlandse producenten, maar ondertussen supermarkten wel producten blijven verkopen die níet aan die normen voldoen, de Nederlandse teler benadeeld wordt. Volgens haar is dat oneerlijk en maakt het voor boeren in Nederland onmogelijk om te blijven concurreren.

Mevrouw Koning-Hoeve stelt vervolgens vragen over de Voedselvisie, en met name de ontwikkeling van de KPI-systematiek die bij aanbeveling zes hoort. Die moet leiden tot een beloningssysteem voor duurzaamheidsresultaten op het gebied van klimaat, bodem, water, landschap en biodiversiteit. GS vermeldt dat hieraan een pilot met gebiedspartijen wordt gekoppeld. Het CDA vraagt zich af hoe GS dit echt tot een succes wil maken. Mevrouw Koning-Hoeve uit twijfels over het nut van een nieuwe regeling als die mogelijk tijdelijk is. Ze vraagt of GS niet beter kan aansluiten bij bestaande structuren, zoals het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) of de agrarische collectieven. Een nieuwe regeling zonder duidelijk langetermijnperspectief vindt zij niet wenselijk.

Positief is het CDA over het vijfde pad uit bijlage twee, namelijk de professionalisering van boerderijeducatie. Volgens haar is dat haalbaar en kunnen telers daar echt iets mee bijdragen aan de samenleving. Tegelijkertijd signaleert ze dat er bij de fruitteelt juist weinig steun is voor educatie. Ze vraagt of er binnen de Voedselvisie meer ruimte en mogelijkheden kunnen komen voor deze sector.

Over het PLG zegt mevrouw Koning-Hoeve dat het een complex dossier is. Ze verwijst naar de situatie in Utrecht, waar veel zorgen leven bij agrariërs. Die zorgen onderstrepen volgens haar het belang van de sociaaleconomische impactanalyse (SEIA). Ze vraagt GS om die alsnog uit te voeren. Anders is de eerdere motie hierover volgens haar niet uitgevoerd.

Ze uit stevige kritiek op de financiële keuzes binnen het PLG. Volgens het CDA wordt vrijwel al het beschikbare budget ingezet op de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), terwijl andere doelen worden verwaarloosd. Ze wijst erop dat GS in de voordracht letterlijk schrijft dat de NNN-realisatiestrategie onderdeel is van het PLG. Daarmee ziet zij het als een inhoudelijke en strategische beleidskeuze, ondanks dat GS aangeeft dat er nog geen strategische keuzes worden gemaakt.

Ze somt een reeks punten op waarvoor nauwelijks of geen geld beschikbaar is: extensivering, langjarig natuurbeheer, bedrijfsverplaatsing, veenweidegebieden, groenblauwe dooradering, bossenstrategie, stikstofreductie, coaching en innovaties. Tegelijkertijd staan deze doelen wel genoemd in het PLG. Dat maakt het plan volgens het CDA niet realistisch of haalbaar. Ze verwijst ook naar een rapport van Berenschot waarin wordt vastgesteld dat er geen structurele financiering of instrumenten zijn voor veel van deze doelen.

Het CDA pleit voor een andere verdeling van middelen, met meer inzet op de natuurdoelen in de bestaande Natura 2000-gebieden (N2000) en minder nadruk op alleen NNN. Ze stelt dat juist maatregelen in en rond N2000-gebieden – zoals stikstofreductie, natuurbeheer en gerichte innovaties – nodig zijn om vergunningverlening weer mogelijk te maken, PAS-melders te legaliseren en te voldoen aan afspraken in het stikstofconvenant.

Mevrouw Koning-Hoeve waarschuwt dat de huidige aanpak, via NNN als omweg, te langzaam is en dat daarmee noodzakelijke stappen zoals de invoering van een nieuwe stikstofdrempelwaarde voorlopig onhaalbaar blijven. Als GS niet bereid is de focus te verleggen en budget beter te verdelen, overweegt het CDA hiervoor een motie of amendement in te dienen.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt een verduidelijking aan mevrouw Koning-Hoeve (CDA). Hij wil weten of zij naast het verleggen van de focus in het PLG ook bedoelt dat de doelen rondom de Natura 2000-gebieden concreter moeten worden gesteld. Dat zou volgens hem nodig zijn om zeker te weten dat stikstofreductie daadwerkelijk wordt geborgd.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bevestigt dat. Zij bedoelt inderdaad dat de provincie duidelijker moet aangeven hoe en waar de noodzakelijke reductie wordt bereikt, vooral in en rond Natura 2000-gebieden.

Tot slot vraagt zij namens het CDA om een reactie van Gedeputeerde Staten op de brief van de Jagersvereniging over ganzenschade. Zij noemt het voorstel uit de brief een goed idee en verzoekt GS dit serieus te overwegen.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) start zijn bijdrage met een toelichting op het standpunt van zijn fractie, dat op meerdere punten afwijkt van andere partijen. Hij benadrukt dat dit standpunt volgens hem is gebaseerd op feiten.

PVV blijft uitgesproken tegenstander van wat hij noemt tekentafelnatuur en van de Voedselvisie, inclusief de eiwittransitie. Volgens hem ontbreekt een heldere relatie tussen doelen en middelen. Stikstofreductie ziet hij niet als een doel op zichzelf, maar slechts als een middel. Het daadwerkelijke doel zou moeten zijn het voorkomen van achteruitgang van de natuur.

Hij wijst erop dat sinds 1990 al een zeer grote stikstofreductie heeft plaatsgevonden, meer dan de helft, waarbij juist de agrarische sector volgens hem het grootste aandeel heeft geleverd. Hij stelt de vraag wat dit beleid concreet heeft opgeleverd. Als beleid volgens hem geen zichtbaar resultaat heeft, dan moet daarmee worden gestopt en moet er geen publiek geld meer aan worden besteed. In zijn woorden is de enige juiste keuze om het stikstofbeleid volledig los te laten.

Daarnaast gaat hij in op cijfers rond CO_2-reductie. Hij noemt het voorbeeld van een besparing van 0,09 megaton CO_2, wat volgens hem neerkomt op 90.000 ton per jaar. Dat zet hij af tegen de natuurlijke uitstoot van CO_2, die hij schetst als honderden miljarden tonnen per jaar. In die vergelijking stelt hij dat de beoogde jaarlijkse besparing verwaarloosbaar is, omdat de natuur zelf die hoeveelheid uitstoot in enkele seconden produceert.

Met deze redenering concludeert de heer Van Tiggelen dat het huidige beleid volgens PVV geen betekenisvolle bijdrage levert aan natuurherstel of klimaatdoelen en daarom fundamenteel heroverwogen moet worden.

De heer **Veenboer** (PvdA) doet een oproep om terug te keren naar de feiten in het debat.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) reageert daarop met de opmerking dat feiten als het aantal dagen in een jaar of seconden in een dag niet ter discussie staan, maar dat in politieke discussies mensen vaak in parallelle universums lijken te leven waarin zij feiten anders interpreteren of ontkennen.

Hij uit stevige kritiek op het huidige beleid rond voedseltransitie en stikstofreductie. Volgens hem is er geen bewijs dat eerdere maatregelen op dit gebied effect hebben gehad, en dus ook geen reden om te verwachten dat verdere reducties wel succesvol zullen zijn. Hij beschouwt het stikstof- en voedseltransitiebeleid als een dwaalspoor van de politiek, die volgens hem te veel bezig is met bemoeizucht en spilzucht in plaats van met échte problemen.

de heer Van Tiggelen benadrukt het belang van keuzevrijheid, zowel voor burgers als boeren. Hij stelt dat de overheid mensen hun vrijheden ontneemt, onder meer op het gebied van voedsel. Hij bekritiseert pogingen om eetgedrag te beïnvloeden en benadrukt zijn recht om zelf te bepalen wat hij eet. Daarbij verdedigt hij vleesconsumptie als iets natuurlijks en biologisch logisch voor mensen.

Zijn betoog positioneert zich dus stevig tegen overheidsinterventie, tegen het beperken van vrijheden en tegen beleid gebaseerd op wat hij ziet als onjuiste aannames of onbewezen doelen.

De heer Van Tiggelen (PVV) gaat in debat met mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) over het begrip vrijheid en over de rol van de overheid in natuurbeleid en voedselproductie. Volgens mevrouw Van der Helm eindigt de vrijheid van de één waar die van een ander begint, en is het juist aan Provinciale Staten om keuzes te maken die het algemeen belang dienen. Ook stelt zij dat de natuur in Nederland grotendeels door de mens is ingericht en beheerd, en dat dit sturing vereist.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) betwist dit niet volledig, maar stelt dat Nederland geen echte natuur meer heeft. In zijn visie is het landschap volledig door de mens gevormd, waarbij we volgens hem vooral bezig zijn met tuinieren. Hij stelt dat we dus niet moeten doen alsof we met ongerepte natuur

te maken hebben. De natuur wordt in Nederland bewust en actief ingericht, en volgens hem is dat geen vanzelfsprekend gegeven maar een keuze.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) benadrukt dat juist omdat wij de natuur zelf vormgeven, we als volksvertegenwoordigers ook verantwoordelijk zijn voor het maken van keuzes die het collectieve belang dienen.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) onderschrijft dat het algemeen belang gediend moet worden, maar stelt daartegenover dat het huidige natuur- en klimaatbeleid volgens hem het milieu juist schade toebrengt. Hij noemt als voorbeeld windturbines die volgens hem schadelijk zijn voor vogels, vleermuizen, insecten en zeedieren, zoals bruinvissen.

Hij pleit ervoor om alleen geld en beleid in te zetten als er meetbare resultaten zijn. Omdat hij die volgens eigen zeggen niet ziet, vindt hij het huidige beleid verkeerd. Ook benadrukt hij dat boeren in Nederland uitzonderlijk goed zijn in hun werk vanwege de gunstige omstandigheden en opgebouwde kennis. Volgens hem moeten boeren niet worden beperkt of gestuurd via subsidies of beleidskeuzes. Als er markt is voor plantaardige eiwitten of andere producten, dan zullen boeren daar vanzelf op inspelen. De overheid zou zich in zijn ogen niet moeten bemoeien met wat mensen eten of wat boeren produceren.

Tot slot plaatst hij de discussie in een breder kader. Hij noemt het een strijd tussen vrijheid en het inperken van vrijheid. Hij vraagt zich af waarom de overheid invloed wil uitoefenen op persoonlijke keuzes zoals het eetgedrag van burgers en stelt die vraag expliciet ter overweging aan de commissie.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) opent haar bijdrage met een lichte knipoog naar enkele eerdere inbrengen, maar richt zich vervolgens inhoudelijk op het Programma Landelijk Gebied (PLG) en de Voedselvisie. Daarbij onderschrijvend dat de keuzevrijheid daar moet blijven waar die hoort.

De VVD waardeert dat het college realistische keuzes maakt nu rijksmiddelen wegvallen. Volgens de fractie is het verstandig om te prioriteren op basis van provinciaal eigenaarschap en urgentie. De VVD spreekt steun uit voor de projectmatige aanpak boven brede gebiedsprocessen, omdat dit de uitvoerbaarheid en financiële beheersbaarheid vergroot. Wel vraagt mevrouw Ouderkerken hoe Provinciale Staten tijdig kunnen bijsturen als projecten vertragen of duurder worden. Dat aspect mist zij nog in de plannen.

Over de Voedselvisie benadrukt de VVD dat dit beleidsstuk een richtinggevend kader moet blijven, en geen nieuw uitvoeringsprogramma mag worden. Mevrouw Ouderkerken wijst op de beperkte middelen en wil voorkomen dat de visie leidt tot extra ambities of beleidslagen. Door de voedselvisie onder te brengen in het PLG wordt dit risico volgens haar deels beperkt, maar zij vraagt expliciet aan het college of kan worden bevestigd dat de visie géén extra financiële claims zal leggen op het PLG of andere provinciale budgetten. Ook vraagt zij hoe het college voorkomt dat via de Omgevingsvisie of gebiedsprocessen toch extra regels of kosten ontstaan voor agrariërs.

De VVD stelt dat agrarisch ondernemerschap gebaat is bij ruimte, voorspelbaarheid en vertrouwen, niet bij een opeenstapeling van beleid.

Tot slot gaat mevrouw Ouderkerken in op het faunabeheer, specifiek het ganzenprobleem. Ze verwijst naar de bijdrage van de Jagersvereniging Noord-Holland, die volgens haar overtuigend aantoont dat winterbeheer van ganzen juridisch mogelijk is, maar nu niet gebeurt door een provinciale beleidskeuze. Ze vraagt het college of het bereid is om het faunabeleid te heroverwegen en winterbeheer van grauwe ganzen toe te staan binnen Europese kaders. Daarbij vraagt ze ook hoe GS de opgelopen faunaschade en publieke kosten weegt bij het handhaven van het huidige winterrustbeleid.

De heer **Veenboer** (PvdA) spreekt zijn waardering uit voor de combinatie van het Programma Landelijk Gebied (PLG) en de Voedselvisie. Over het PLG heeft hij eerder uitgebreid gesproken, dus hij focust zich nu op de Voedselvisie.

Hij geeft aan dat hij de visie en de evaluatie opnieuw heeft bekeken, waaronder een video waarin gedeputeerde Beemsterboer de visie toelicht in een veld. Dat beeld maakte hem opnieuw enthousiast. Voor de PvdA is de visie op voedselproductie en -consumptie belangrijk, juist vanwege de lange termijn. De heer Veenboer stelt dat vrijheid om te produceren of consumeren zonder kaders kan leiden tot het verdwijnen van keuzevrijheid, bijvoorbeeld doordat de bodem uitgeput raakt of het landschap onherstelbaar verandert. Juist daarom is sturing vanuit een voedselvisie volgens hem nodig.

De heer Veenboer noemt het positief dat een deel van de Voedselvisie overeind blijft, met een beschikbaar budget van acht ton, maar hij benadrukt dat het gaat om een afgeslankte vorm. Idealiter had hij liever gezien dat er meer middelen en inhoudelijke stevigheid beschikbaar waren gebleven. Hij verwijst ook naar de eerdere insprekers die zijn gevoel onderstrepen: er is brede waardering voor de visie, maar zorg over de versmalling ervan.

Wat hem met name opvalt, is dat de zogenoemde landbouwpaden – een belangrijk en richtinggevend onderdeel van de oorspronkelijke voedselvisie – niet meer terugkomen in het PLG en, voor zover hij weet, ook niet in de Omgevingsvisie. Hij betreurt dat, want juist die landbouwpaden boden volgens hem een duidelijke routekaart voor het type landbouw dat de provincie zou willen stimuleren. Hij vraagt zich af waarom die paden zijn verdwenen en of het college bereid is deze toch weer op te nemen. In zijn ogen kunnen die paden namelijk richting geven aan het beleid voor het landelijk gebied.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of de positieve houding van de Partij van de Arbeid ten aanzien van de Voedselvisie betekent dat hij ook ruimte ziet om deze visie binnen het coalitieakkoord op te schalen.

De heer **Veenboer** (PvdA) antwoordt dat het voor hem vooral een kwestie van beschikbare middelen is. Volgens hem zou opschaling van de Voedselvisie wenselijk zijn, maar is dat binnen de huidige financiële kaders niet realistisch. Hij benadrukt dat binnen het beschikbare budget nu het maximale is gedaan en dat dit volgens hem het best haalbare compromis is.

De heer Veenboer vervolgt zijn betoog met een pleidooi voor het behoud van de zogenoemde landbouwpaden uit de Voedselvisie. Hij geeft aan dat hij deze paden opnieuw heeft gelezen en vindt dat zij helder aangeven welk type landbouw de provincie wil stimuleren. Ook in de tussentijdse

beleidsevaluatie worden deze paden weer genoemd. Wat hem betreft hadden de aanbevelingen in de evaluatie, met name aanbeveling één tot en met drie, krachtiger mogen worden uitgewerkt. Hij vraagt Gedeputeerde Staten hoe zij aankijken tegen deze landbouwpaden: blijven deze bestaan of verdwijnen ze volledig? Hij zou het zonde vinden als deze duidelijke koersbepaling verloren gaat.

Hoewel hij positief is over het feit dat de Voedselvisie is opgenomen in het PLG, uit hij wel zorgen over de zichtbaarheid en aansturing ervan. In zijn ervaring kunnen losse programma's met een eigen programmamanager duidelijker aangestuurd worden. Door de integratie in het PLG bestaat het risico dat de visie ondergesneeuwd raakt tussen andere doelen en projecten. Hij vraagt hoe Gedeputeerde Staten gaan voorkomen dat de Voedselvisie op de achtergrond verdwijnt.

Tot slot stelt hij een vraag over de uitvoering van motie M159-2024, die gaat over vrijwillige ontpachting. Hij merkt op dat het goed is dat de mogelijkheid voor vrijwillige ontpachting behouden blijft, maar wijst erop dat de motie ook om bijbehorend budget vroeg. Hij wil van het college weten of er daadwerkelijk middelen beschikbaar zijn gesteld om de maatregel uit te kunnen voeren, of dat het bij het benoemen van een optie is gebleven zonder financiële dekking.

De heer **Vendrig** (BBB) vraagt om verduidelijking van een eerdere uitspraak van de heer Veenboer (PvdA), die stelde dat "het land op een gegeven moment op is" als de eiwittransitie niet wordt doorgezet.

De heer **Veenboer** (PvdA) licht toe dat hij doelt op het ruimtegebruik dat samenhangt met de consumptie van dierlijke eiwitten. Volgens hem eten mensen nu veel meer dierlijke eiwitten dan noodzakelijk is, terwijl de productie daarvan zeer veel grond vergt. Dieren hebben immers veel voer nodig, dat zelf ook weer op grote landbouwgronden moet worden verbouwd. Hij waarschuwt dat als deze consumptie wereldwijd wordt doorgezet, er simpelweg niet genoeg land beschikbaar is om dat vol te houden. In dat licht ziet de heer Veenboer de eiwittransitie en de bredere voedselvisie als belangrijke middelen om dit mondiale en regionale probleem aan te pakken.

De heer **Vendrig** (BBB) erkent dat hij de opmerking aanvankelijk anders had geïnterpreteerd – als een verwijzing naar bodemvruchtbaarheid of bemestingscapaciteit – maar geeft aan dat de uitleg nu duidelijk is.

Mevrouw **Haas** (PvdD) uit stevige kritiek op de koers van het PLG en de manier waarop de Voedselvisie daarin is geïntegreerd. Volgens haar ontbreekt er een duidelijke toekomstvisie en worden waardevolle elementen uit de voedseltransitie afgebouwd in plaats van opgebouwd. Ze pleit voor meer regie, meer samenhang, en het voortzetten en opschalen van initiatieven die al bewezen effectief zijn.

Ze vraagt zich af of er nog een uitvoeringsprogramma komt met concrete acties, zoals Berenschot heeft aanbevolen, bijvoorbeeld voor de Bossenstrategie en natuurinclusief ruimtegebruik. Zulke onderdelen ziet ze nu onvoldoende terug in het PLG. Ook uit ze zorgen over het gebruik van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb): dit wordt volgens haar oneigenlijk ingezet als verdienmodel, terwijl het bedoeld is ter ondersteuning van natuurdoelen in het landelijk gebied.

Over de zogeheten overgangszones, die in het PLG genoemd worden, vraagt ze om meer duidelijkheid. Ze wil weten wat precies de doelen zijn die GS hier wil bereiken, en hoe deze zones zullen worden ingericht. Daarnaast is onduidelijk wat per gebied de concrete doelen zijn. Deze onduidelijkheid is volgens haar eerder ook al aangekaart door insprekers.

Een groot gemis noemt zij de beperkte aandacht voor dierenwelzijn, zowel voor landbouwdieren als voor wilde dieren. Ze vraagt welke ambitie GS hier precies heeft, en hoe het convenant Dierwaardigheid concreet wordt toegepast in het PLG. Voor de Partij voor de Dieren hoort een integrale visie op dierenwelzijn onlosmakelijk bij een duurzaam landelijk gebied.

Mevrouw Haas ziet dat de oorspronkelijke toekomstgerichte Voedselvisie met duidelijke transitiepaden en concrete doelen nu sterk is afgezwakt. In plaats van opbouw van een nieuw, duurzaam systeem, ziet ze afbouw van ambitie. Ze noemt als voorbeelden de beëindiging van subsidies voor bloemrijke akkerranden, het uitblijven van maatregelen voor vermindering van landbouwdieren, en het gebrek aan regie op voedselketens.

Een ander punt van zorg is het stoppen van de BeanDeal, terwijl dit volgens haar juist een doelmatige en succesvolle aanpak was binnen de eiwittransitie. Ook het schrappen van steun aan agroforestry noemt ze onbegrijpelijk, aangezien dit volgens haar een bewezen kansrijk initiatief is.

Op basis hiervan trekt de Partij voor de Dieren de conclusie dat het PLG in de huidige vorm niet het juiste instrument is voor de noodzakelijke transitie van het landelijk gebied. De fractie wil daarom niet verder met de ontwikkeling van een langetermijnversie van het PLG zolang deze koers wordt gevolgd. In plaats daarvan pleit ze voor opschaling van de Voedselvisie, eventueel los van het PLG als dat effectiever is.

Tot slot doet zij een oproep aan de commissie om te overwegen of de Randstedelijke Rekenkamer gevraagd kan worden om een onderzoek te doen naar de effectiviteit van het PLG, de korte termijnagenda en de Voedselvisie. Zij vraagt of andere fracties het zinvol vinden eerst op basis van zo'n evaluatie te besluiten over verdere stappen richting de langetermijnversie van het PLG.

Schorsing van 15.44 uur tot 16.02 uur.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** opent de eerste termijn van Gedeputeerde Staten met een terugblik op het proces rondom het Programma Landelijk Gebied (PLG). Hij benoemt dat er al eerder uitvoerig over dit onderwerp is gesproken en dat het PLG bedoeld is als overkoepelend beleidskader. Het visuele overzicht in het voorstel helpt daarbij volgens hem om inzicht te geven in de samenhang van de verschillende onderdelen. Hij bedankt partijen voor de complimenten hierover.

De gedeputeerde erkent dat er sinds het vervallen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) onvoldoende middelen zijn om álle ambities te realiseren. Toch heeft de provincie besloten om het PLG als geheel voort te zetten, in samenhang, ondanks dat dit betekent dat de

uitvoering van sommige ambities meer tijd zal kosten. Voor concrete acties op de korte termijn is via de Korte Termijn Agenda (KTA) al veel geld vrijgemaakt, wat later nog verder wordt toegelicht.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert vervolgens op de inbreng van de ChristenUnie, die zich positief uitspreekt over scenario drie en daarmee het voorstel van het college steunt. Dat wordt gewaardeerd. Hij bevestigt dat de provincie werkt aan verdere uitwerking van het beleid, onder andere voor de stikstofaanpak, die in samenhang wordt opgenomen in de Omgevingsverordening vanaf 1 januari 2027. Deze aanpak omvat drie niveaus:

1. Generieke stikstofreductie in de hele provincie.
2. Gebiedsspecifieke maatregelen rondom stikstofgevoelige natuurgebieden (hexagonen).
3. Maatregelen binnen Natura 2000-gebieden om ondanks resterende stikstofdruk toch een gunstige staat van instandhouding te realiseren.

Deze drie sporen worden momenteel uitgewerkt binnen de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). Het doel op korte termijn is het mogelijk maken van vergunningverlening; op langere termijn ligt de focus op structurele natuurverbetering.

Gedeputeerde Beemsterboer wijst erop dat de provincie al een stevige eerste stap heeft gezet, onder meer met de melkveehouderij. De afspraak voor een generieke stikstofreductie van 30% in de melkveehouderij noemt hij fors. Ook in de industrie zijn er gesprekken gaande waarbij bedrijven bereid zijn hun reductiemaatregelen te borgen.

Op een vraag van de heer **Klein** (ChristenUnie) over escalatiestappen (maatregelen die volgen als reductiedoelen niet worden gehaald) erkent gedeputeerde **Beemsterboer** dat dit cruciaal is voor geborgde reductie. Escalatiestappen zijn volgens hem onderdeel van de intentie, maar het uitwerken ervan is complex. Bij de melkveehouderij zijn hier al afspraken over gemaakt, in andere sectoren zoals de industrie wordt dat nog verder uitgewerkt.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op het betoog van de heer Bilgin (FvD) over de Lutkemeerpolder. Hij erkent het enthousiasme en de inzet van FvD voor dit onderwerp, maar benadrukt dat de besluitvorming over de bestemming van de Lutkemeerpolder primair bij de gemeente Amsterdam ligt. Hoewel de provincie onderdeel is van het samenwerkingsverband rond dit gebied, is het college van oordeel dat de gemeente hierin leidend is. Er is op dit moment geen signaal dat Amsterdam behoefte heeft aan hulp van de provincie.

De heer **Bilgin** (FvD) wijst erop dat de situatie in Amsterdam inmiddels veranderd is. Waar eerdere wethouders terughoudend waren, toont de huidige wethouder Van Weyenberg volgens hem meer initiatief. Hij noemt concrete stappen die zijn gezet, zoals het onderzoeken van opties en het onderhandelen over de prijs van kavels. Omdat er nu wel beweging lijkt te zijn, vraagt hij opnieuw of de provincie bereid is om een oriënterend gesprek aan te gaan met Amsterdam om te verkennen of samenwerking mogelijk is.

Gedeputeerde **Beemsterboer** herhaalt dat de verantwoordelijkheid bij de gemeente ligt, maar sluit steun vanuit de provincie niet uit als Amsterdam hierom vraagt. Hij verwijst naar zijn collega gedeputeerde Rommel, die actief is op het dossier grondbeleid en mogelijk al betrokken is. Volgens gedeputeerde Beemsterboer zijn de lijnen met Amsterdam kort, en als het college van Amsterdam behoefte heeft aan provinciale ondersteuning, weten zij de provincie te vinden. Wel benadrukt hij dat het logisch is dat het initiatief in deze situatie bij de gemeente ligt.

Gedeputeerde Beemsterboer gaat verder in op de onderwerpen die eerder aan bod komen, waaronder de rol van supermarkten, de vrijheid van boeren, KPI's, de eiwittransitie en de uitvoering van adviezen uit de evaluatie van de Voedselvisie. Hij onderstreept het belang van burgerinitiatieven en regeneratieve landbouw. Hij erkent dat supermarkten vaak de maatschappelijke trends volgen en dat wanneer initiatieven vanuit de samenleving echt gaan leven, supermarkten daar in de regel op inspelen. Hij geeft hiermee aan vertrouwen te hebben in de kracht van onderop en marktwerking, zonder zware overheidssturing.

Tegelijkertijd erkent hij het standpunt van JA21, dat pleit voor het loslaten van invloed op supermarkten vanuit de overheid. Over de vrees dat kringlooplandbouw verplichtend wordt, zegt hij dat de provincie duidelijke doelen formuleert voor de landbouw, maar dat ondernemers veel ruimte houden. De zeven landbouwsporen – van hightech en intensieve teelt tot extensieve kringlooplandbouw – bieden volgens hem brede keuzemogelijkheden. Daarmee kan zowel aan de wensen van consumenten als aan maatschappelijke eisen, zoals emissiereductie, worden voldaan.

Over de KPI's merkt hij op dat GS niet kan garanderen dat deze nooit verplicht worden. Dat is aan de Provinciale Staten. Momenteel zet de provincie KPI's echter in als stimulerend instrument, in samenwerking met ketenpartijen zoals Cono Kaasmakers, en met positieve ervaringen.

Wat betreft 'dieetbeleid' en de bezwaren van JA21 tegen het sturen op consumptie, blijft hij terughoudend. Toch benadrukt hij dat de provincie wél actief probeert bepaalde voedselstromen beter te benutten, zoals ganzenvlees, en dat er in het kader van de eiwittransitie communicatie wordt ingezet om mensen bewust te maken. Hij doet daar een ironische opmerking bij, dat iedereen waarschijnlijk al zijn dieet heeft aangepast naar aanleiding van provinciale communicatie.

Volt vraagt waarom visserij en glastuinbouw nauwelijks terugkomen in het PLG. Gedeputeerde Beemsterboer bevestigt dat glastuinbouw wél een plek heeft binnen de zeven transitiepaden van de landbouw. Visserij krijgt in de Voedselvisie wel aandacht, maar is inderdaad niet prominent in het PLG opgenomen. Hij erkent dat Volt daarmee een terecht punt aansnijdt.

Op het punt van de drie hoofdadviezen uit de evaluatie, geeft hij aan dat hij het niet eens is met de kritiek dat deze niet zijn overgenomen. Het eerste advies, over het kiezen van duidelijke paden, komt volgens hem tot uiting in de zeven sporen. Het tweede advies, om te werken aan een nieuwe uitvoeringsagenda, is niet opgevolgd met een apart programma, omdat het oorspronkelijke vijfjarige budget is afgelopen. Wel is er nieuw structureel en incidenteel budget via de landbouwbegroting en de korte termijnagenda, en daarom kiest GS voor focus in plaats van een volledig nieuw plan. Het derde advies – het aanbrengen van focus – is volgens hem precies waar de provincie nu op inzet.

Ten aanzien van het PLG van de provincie Utrecht (het UPLG) wil gedeputeerde Beemsterboer terughoudend zijn. Utrecht heeft beleidsmatig een andere aanpak gekozen, waarbij alle doelen in één programma worden geïntegreerd, terwijl Noord-Holland werkt met een paraplumodel. Hij erkent dat Utrecht veel koplopermiddelen van het Rijk heeft gekregen, en dus ook meer ruimte heeft gehad om zaken uit te werken. Toch wil hij zich niet inhoudelijk uitlaten over dat programma, om recht te doen aan het werk van collega's daar.

Op de suggestie van mevrouw **Schneemann** (Volt) om van Utrecht te leren, zegt gedeputeerde **Beemsterboer** dat alle provinciale PLG's gevolgd worden en dat er geregeld contact is op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau tussen provincies. De provincie Noord-Holland staat dus open voor het overnemen van goede voorbeelden uit andere regio's.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de opmerking van de heer **Klein** (ChristenUnie), die pleit voor meer duidelijkheid en richting binnen het PLG. De heer Klein wijst op het verschil in aanpak tussen Noord-Holland en bijvoorbeeld Utrecht. Volgens hem is het niet alleen een kwestie van beschikbare middelen, maar vooral van structuur: Utrecht kiest voor een duidelijke, top-down benadering met hoofdkeuzes, terwijl Noord-Holland werkt met een breed pakket aan losse beleidsdocumenten. Daardoor blijft het voor partijen, zelfs als uiteenlopend als de ChristenUnie, BBB en VVD, onduidelijk welke koers de provincie daadwerkelijk volgt.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent die kritiek en herhaalt dat Noord-Holland er bewust voor kiest om het PLG als paraplu te gebruiken boven bestaande beleidslijnen. Dat is een fundamentele proceskeuze die al in het begin van het traject gemaakt is. Achteraf kun je daar best kanttekeningen bij plaatsen, zegt hij, maar het hele traject opnieuw opzetten is nu geen optie. Het was en is een keuze om het bestaande beleid te laten voortbestaan binnen één overkoepelende structuur, in plaats van alles te herschrijven in één nieuw beleidsdocument.

De heer **Klein** (ChristenUnie) dringt aan op meer richtinggevendheid. Hij vraagt of er binnen dat bestaande raamwerk niet toch een manier is om de hoofdlijnen duidelijker te maken, bijvoorbeeld via een extra document of notitie waarin richting wordt gegeven.
Gedeputeerde **Beemsterboer** is daar terughoudend over. Hij vreest dat een extra document het proces juist verder zou compliceren en tot nieuwe vragen zou leiden. Wel ziet hij ruimte om, op basis van de nadere uitwerking van onderdelen zoals de Programmatische Aanpak Stikstof, te kijken of er behoefte ontstaat aan het formuleren van overkoepelende doelstellingen die alsnog meer duidelijkheid kunnen geven binnen het PLG.

De heer **Vendrig** (BBB) reageert op de opmerking van mevrouw Schneemann (Volt), die stelt dat het Utrechtse Provinciale Landelijk Gebied-programma (UPLG) goed ontvangen wordt. De heer Vendrig nuanceert dat beeld en benadrukt dat er ook veel kritiek klinkt op dat programma. Volgens hem is het belangrijk om in de discussie wel oog te houden voor die kant van het verhaal.

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert op vragen van 50PLUS over de haalbaarheid van het doel om 25% van het voedsel uit de regio te laten komen. Hij erkent dat dit soort percentages ambitieus zijn, zeker gezien de beperkte tijd en middelen. Toch houdt de provincie vast aan deze integrale doelstellingen binnen het Programma Landelijk Gebied (PLG), ook al betekent dit dat sommige onderdelen pas op langere termijn gerealiseerd kunnen worden.

Over de vraag wat er gebeurt als Den Haag niet voldoende geld beschikbaar stelt, stelt gedeputeerde Beemsterboer dat de provincie die onzekerheid al eerder heeft meegewogen. De lijn blijft: de doelen blijven overeind, maar met minder middelen duurt het mogelijk langer om ze te behalen. Dat is volgens hem de realiteit waar de provincie al enige tijd mee werkt, en die is tot nu toe niet veranderd.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de vraag van mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) over de toekomst van de icoonprojecten binnen de Voedselvisie. Gedeputeerde **Beemsterboer** bevestigt dat het college niet van plan is om deze projecten een stille dood te laten sterven. De achttien icoonprojecten krijgen blijvende ondersteuning, zeker als ze succesvol blijken te zijn. Hij legt uit dat het doel is om via deze projecten te ontdekken wat werkt. Als projecten effectief zijn en een verdienmodel opleveren, kunnen andere ondernemers ze oppakken en navolgen. Zo ontstaat een 'olievlekwerking', waarbij succesvolle initiatieven zich uit zichzelf verspreiden, ook zonder blijvende overheidssteun. Dat maakt deze projecten volgens gedeputeerde Beemsterboer waardevol binnen de bredere opgave van de voedseltransitie.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de vraag van GroenLinks over de beperkte versnelling in de Voedselvisie en legt uit dat dit vooral samenhangt met de beschikbare financiële middelen. Daarnaast speelt de wens uit de evaluatie mee om juist meer focus aan te brengen in plaats van alles tegelijk te willen oppakken.

Op de vraag over samenwerking met supermarktketens zegt gedeputeerde Beemsterboer dat er al enige samenwerking plaatsvindt met kleinere spelers, zoals boerenwinkels en biologische winkels. Maar bij de grote supermarktketens blijkt het in de praktijk moeilijk om echt structureel iets op gang te krijgen. Grote ketens als Albert Heijn of Jumbo willen soms meedoen als er overheidsgeld beschikbaar is, maar stappen daarna weer uit zodra het initiatief op eigen benen moet staan. Het blijft volgens hem een spel van vraag en aanbod. De provincie staat zeker open voor overleg, maar de realiteit is dat het lastig is om überhaupt met deze partijen aan tafel te komen.

Op de vervolgvraag van Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) of er ook is gekeken naar online supermarkten zoals Crisp, bevestigt gedeputeerde Beemsterboer dat daar inderdaad naar gekeken is.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de vraag van D66 over het uitblijven van updates op belangrijke deelonderwerpen binnen het Programma Landelijk Gebied, zoals de Bossenstrategie, de Kaderrichtlijn Water (KRW) en de stikstofaanpak. Hij legt uit dat het coördineren van al deze processen complex is, maar benadrukt dat het PLG met opzet als een paraplu is ingericht. Die structuur moet ervoor zorgen dat men bij elk deelprogramma – zoals de Bossenstrategie – de samenhang met andere thema's zoals stikstof in het oog houdt.

Mevrouw **Jansen** (D66) wijst erop dat de Staten tot nu toe nog geen update over de Bossenstrategie hebben ontvangen en vraagt concreet wanneer deze wél verwacht kan worden.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat de Bossenstrategie deel uitmaakt van de P&C-cyclus (Planning & Control) en dat er dus jaarlijks een update volgt. Wanneer die precies komt, kan hij op dat moment niet aangeven.

Mevrouw **Jansen** (D66) benadrukt nogmaals dat er tot dusver géén update is geweest, en dringt aan op een precieze termijn, waarop gedeputeerde **Beemsterboer** bevestigt dat hij deze informatie schriftelijk zal aanleveren. Gedeputeerde **Gielen** geeft later tijdens de commissievergadering aan dat de update van de Bossenstrategie bij de jaarstukken zal komen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** bevestigt dat hij zelf volledig achter de eiwittransitie staat. Hij benadrukt dat het beleid door de coalitie én Provinciale Staten is vastgesteld en dat het college zich daar vanzelfsprekend aan houdt. Tegelijkertijd doet hij een oproep aan alle partijen om als ambassadeurs van dit beleid op te treden.

De BBB wijst op het belang van keuzevrijheid en stelt vragen over de financiering van de achttien icoonprojecten. Gedeputeerde Beemsterboer legt uit dat er jaarlijks €50.000 beschikbaar is, dat verdeeld wordt op basis van binnenkomende aanvragen bij de programmamanager van de Voedselvisie.

Wat betreft de sociaaleconomische impactanalyse, waar ook het CDA naar vraagt, stelt hij dat het college die analyse praktisch wil inzetten: zodra duidelijk wordt dat een maatregel tot sociaaleconomische effecten kan leiden, vindt toetsing plaats. Daarbij verwijst hij naar de impactanalyse die al onderdeel is van de Omgevingsvisie en spoedig verschijnt.

Op de vraag van het CDA over het toevoegen van het doel 'voldoende voedsel voor iedereen' aan de Voedselvisie, antwoordt hij dat dat niet tot de doelen behoort die Provinciale Staten hebben vastgesteld. Tegelijkertijd erkent hij dat voedselzekerheid een belangrijker thema wordt, zowel in Nederland als in Europa. Hij uit lichte kritiek op een punt van het CDA dat enigszins tegenstrijdig zou zijn: aan de ene kant moet er niet geproduceerd worden als er geen afzetkanaal is, maar aan de andere kant zou de provincie moeten helpen die afzet via supermarkten te stimuleren, ook als er geen directe vraag is. Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt dat het belangrijk is eerst de consumentenvraag op gang te brengen. Als die toeneemt, volgt de rest van de keten vanzelf.

Wat betreft de KPI-systematiek, merkt hij op dat de samenwerking met Cono Kaasmakers positieve resultaten laat zien. Het blijkt een motiverend instrument voor boeren om samen te leren en maatregelen te nemen voor emissiereductie en biodiversiteit.

Op de vraag van het CDA of er voldoende aandacht is voor innovatie en natuurbeheer in Natura 2000-gebieden, stelt hij dat dit zeker het geval is. Innovatieprojecten zoals het Fieldlab Groene Hart en de mestprogramma's zijn in volle gang, en de Programmatische Aanpak Stikstof dekt ook de reductie rond stikstofgevoelige hexagonen.

Over het faunabeleid, in het bijzonder de discussie rond winterrust voor ganzen, geeft gedeputeerde Beemsterboer aan dat het huidige beleid voorlopig niet wordt herzien. De focus ligt op standganzen en dat beheer start op 1 februari 2026. Wel is de provincie bereid aanvullende maatregelen te overwegen, zoals overleg over de trekganzenpopulatie, als daar wettelijk ruimte voor ontstaat.

Op de stelling van de PVV om het stikstofbeleid te schrappen, is hij resoluut: daar is hij het niet mee eens. Voor Noord-Holland is het belangrijk om via stikstofbeleid de vergunningverlening vlot te trekken. Bovendien is stikstofdepositie schadelijk voor de natuur. De provincie wil dus niet alleen het juridisch kader herstellen, maar ook daadwerkelijk bijdragen aan natuurherstel. Daarbovenop benadrukt hij dat stikstof op boerderijen zelf een waardevolle voedingsstof is, dus dat er win-winmaatregelen mogelijk zijn: stikstof binnen het eigen bedrijf houden is economisch én ecologisch zinvol.

Tegenover de VVD legt hij uit hoe Provinciale Staten grip kunnen houden op het PLG: via de jaarlijkse bijstelling van de korte termijnagenda én een update in het najaar van 2026. Op de vraag of de Voedselvisie tot extra financiële claims leidt, stelt hij dat Staten altijd budgetrecht behouden. Willen zij intensievere inzet, bijvoorbeeld op boerderijeducatie, dan moeten zij daar zelf middelen voor vrijmaken. Tot dusver is de visie stimulerend en vrijblijvend van aard; er zijn geen dwingende maatregelen of kostenverhogingen voor boeren.

Tegen de PvdA reageert hij met een knipoog op het door de heer Veenboer (PvdA) genoemde promofilmpje. Hij bevestigt dat de bijbehorende website geïntegreerd zal worden in de algemene provinciale website vanwege de hoge kosten.

Over de opmerking dat 'het land opraakt', stelt hij dat de mensheid afhankelijk is van bemesting – dierlijk én kunstmest – om voedselproductie vol te houden. Hij vindt het idee van een uitgeputte aarde een complex en verontrustend beeld, dat juist onderstreept waarom zorgvuldig landbouwbeleid nodig is.

De heer **Veenboer** (PvdA) verduidelijkt dat zijn opmerking over ‘het land raakt op’ niet gaat over uitputting van de bodem, maar over de beperkte oppervlakte aan landbouwgrond in Nederland en specifiek in Noord-Holland. Hij verwijst naar het promotiefilmpje van gedeputeerde Beemsterboer in een aardappelveld en hoopt dat de gedeputeerde dezelfde positieve energie ook in de komende jaren weet uit te stralen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert met een glimlach, zegt het filmpje zelf niet meer helemaal uit het hoofd te kennen, maar is blij dat het inspirerend werkt.

De gedeputeerde bevestigt vervolgens dat de zeven paden van kringlooplandbouw nog altijd volledig onderdeel zijn van het provinciale beleid. Ze zijn misschien niet elk afzonderlijk uitgewerkt in het PLG-document, maar ze worden wel herhaaldelijk genoemd en vormen de kern van het landbouwbeleid.

Aan de Partij voor de Dieren antwoordt hij dat er geen aanvullend nieuw uitvoeringsprogramma voor het PLG komt, omdat de bestaande korte termijnagenda die rol al vervult. Deze agenda is vastgesteld en vormt de basis voor het huidige uitvoeringsbeleid.

Over de overgangszones legt hij uit dat er twee soorten zijn. Enerzijds is er een zone van 500 meter waarin vrijwillig beleid wordt ingezet, bedoeld om boeren te ondersteunen die willen extensiveren of emissiearm willen werken. Anderzijds is er een zone van 250 meter rondom stikstofgevoelige hexagonen waar gerichter beleid wordt uitgewerkt. Die afstand is echter flexibel en afhankelijk van factoren zoals windrichting en de mate van overbelasting van een gebied. In sommige gevallen kan de zone korter of juist langer worden, tot wel een kilometer.

Tot slot komt hij terug op de vraag van Partij voor de Dieren over de BeanDeal. In tegenstelling tot wat eerder werd verondersteld, bevestigt gedeputeerde Beemsterboer dat de BeanDeal gewoon wordt voortgezet. Het financiële overzicht dat bij de stukken hoort, toont dat het bijbehorende budget is meegenomen. Daarmee hoopt hij ook tegemoet te komen aan de zorgen van de Partij voor de Dieren.

Gedeputeerde **Gielen** gaat in op een aantal losse vragen die binnen haar portefeuille vallen. Ze begint met een antwoord op de vraag van de BBB over de aandacht voor waterkwaliteit. Ze bevestigt dat dit onderwerp zeker aandacht krijgt, maar geeft aan dat de bredere aspecten, zoals riooloverstorten en vervuiling door particulieren, niet thuishoren in het Programma Landelijk Gebied (PLG), maar in het Regionaal Water- en Bodemprogramma. In het PLG ligt de focus vooral op de invloed van landbouw op waterkwaliteit.

Wat betreft de monitoring van natuur verduidelijkt ze dat dit wél in het PLG is opgenomen. De provincie monitort de werkelijke staat van de natuur en kijkt ook naar de effecten van genomen natuurherstelmaatregelen. Daarnaast draagt Noord-Holland bij aan landelijk onderzoek naar die effecten.

Op de vraag van de BBB over hoe gebiedsprocessen tot concrete resultaten moeten leiden, wijst gedeputeerde Gielen op de recent vastgestelde NNN-realisatiestrategie. De provincie kiest er bewust voor om het NNN-budget vast te koppelen aan de gebieden waar de gebiedsprocessen nog volop lopen. Dat moet niet alleen zekerheid geven over de inzet van de provincie, maar ook helpen om de energie in die gebieden om te zetten in daadwerkelijk resultaat. In die gebieden is al budget beschikbaar en in de zogenaamde focusgebieden is de aanpak anders dan daarbuiten. Voor alle NNN-gebieden geldt dat er een zogeheten ‘kansenbudget’ is ingericht.

De gedeputeerde benadrukt dat het kansenbudget gepaard gaat met een loketfunctie en een aanjaagteam. Die twee samen moeten fungeren als hét aanspreekpunt voor inwoners of initiatiefnemers. Iedereen met ideeën of kansen kan zich nu al melden, ondanks dat het loket nog niet volledig operationeel is. Gedeputeerde Gielen laat weten dat de vacatures voor de bemensing binnenkort opengaan. In de komende maanden moet het loket echt concreet worden ingericht. Tot die tijd worden binnengekomen ideeën al wel opgepakt, zij het nog wat gefragmenteerd. Het aanjaagteam en het loket moeten dit proces straks stroomlijnen.

Gedeputeerde Gielen reageert vervolgens op de inbreng van 50PLUS. Op dit moment zijn er voldoende middelen beschikbaar voor de tweede fase van het programma Natuurherstel. Tegelijkertijd blijft de provincie in gesprek met het Rijk over aanvullende financiering. Daarbij benadrukt gedeputeerde Gielen dat Noord-Holland zo concreet mogelijk duidelijk maakt wat de provincie nodig heeft om de doelen uit de natuurvisie te realiseren. Deze inzet gebeurt zowel zelfstandig als via het Interprovinciaal Overleg (IPO), waar de provincies gezamenlijk met het Rijk in overleg zijn.

De SP stelde opnieuw vragen over de ‘Ladder van Leisure’. Gedeputeerde Gielen benadrukt dat dit beleidsinstrument niet bedoeld is voor de beoordeling van individuele activiteiten, zoals festivals. Voor dat soort gevallen geldt dat een aparte natuurvergunning moet worden aangevraagd. Bij die vergunningverlening wordt per activiteit gekeken naar de gevolgen voor soorten en doelen binnen onder meer Natura 2000 en het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Aan D66 laat gedeputeerde Gielen weten dat er gewerkt wordt aan het nieuwe Regionaal Water- en Bodemprogramma. Het startdocument voor dit programma komt op korte termijn naar Provinciale Staten. Daarin beschrijft het college niet alleen de inhoudelijke lijnen van het programma, maar ook hoe de Staten er in de loop van het komende jaar op meerdere momenten bij betrokken worden. In dat document is dus ook een concrete planning opgenomen.

Mevrouw **Jansen** (D66) vraagt om verduidelijking over het document dat binnenkort wordt toegestuurd. Zij wil weten of dit hetzelfde is als het Regionaal Waterprogramma dat geagendeerd staat voor 11 mei 2026.

Gedeputeerde **Gielen** legt uit dat het om twee verschillende documenten gaat. Het startdocument dat binnenkort verschijnt, is namelijk een voorloper van het Regionaal Water- en Bodemprogramma. Dit startdocument bevat vooral de planning en tussenstappen die het komende jaar gezet worden richting het definitieve programma. Gedeputeerde Gielen verwacht dat dit document de komende weken met Provinciale Staten wordt gedeeld. Hoewel Statenleden er uiteraard vragen over mogen stellen, ligt het inhoudelijke debat pas later, tijdens de bespreking in mei 2026. Het document biedt dus vooral inzicht in het proces en tijdpad richting de uiteindelijke besluitvorming.

Gedeputeerde **Gielen** gaat in op de vraag van het CDA over de focus op het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en waarom dat volgens het college noodzakelijk is. Zij benadrukt dat natuurbeheer in Natura 2000-gebieden voor een belangrijk deel samenvalt met het beheer van NNN-gebieden. De inzet op het NNN is dan ook niet bedoeld als alternatief, maar als aanvulling. Gedeputeerde Gielen stelt dat de realisatie van het NNN randvoorwaardelijk is voor het behalen van doelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn. Volgens haar kunnen deze doelen zonder het NNN simpelweg niet gehaald worden. Daarom stelt de provincie, met instemming van Provinciale Staten, ook extra middelen beschikbaar om het NNN verder te realiseren.

Tegelijkertijd erkent zij dat er binnen de gebiedsprocessen ook andere doelen zijn, die nog steeds bestaan en belangrijk blijven. Alleen zijn er op dit moment niet voor al die doelen voldoende middelen beschikbaar. Dat maakt de situatie complex. Toch benadrukt gedeputeerde Gielen dat de doelen op zich niet verdwijnen, ook al liggen de prioriteiten nu deels bij de doelen waarvoor de provincie zelf primair verantwoordelijk is, zoals het realiseren van het NNN.

Op de vraag van de Partij van de Arbeid over motie M159-2024, die gaat over de vrijwillige regeling voor het vrijmaken van pacht op NNN-gronden, stelt gedeputeerde Gielen voor om de motie als afgedaan te beschouwen. De regeling is inmiddels staand beleid. Er is in totaal 8 miljoen euro beschikbaar, waarvan 5 miljoen afkomstig is van het Rijk. Daarmee kan op vrijwillige basis uitvoering worden gegeven aan het vrijmaken van pachtgronden binnen het NNN.

Tot slot verduidelijkt Gielen aan de Partij voor de Dieren het verschil tussen twee typen zones in het beleid: de stikstofzones en de overgangszones. De stikstofzones richten zich op het gebiedsgericht terugdringen van stikstofemissies. De overgangszones zijn juist bedoeld voor een meer geleidelijke transitie van landbouw naar natuur. Ze dienen als voorrangsgebieden waarin op vrijwillige basis met instrumenten kan worden gewerkt. Gedeputeerde Gielen benadrukt dat het goed is om die twee typen zones uit elkaar te houden.

Tweede termijn commissie

In zijn bijdrage tijdens de tweede termijn van de commissievergadering bedankt de heer **Klein** (ChristenUnie) Gedeputeerde Staten voor de beantwoording van de gestelde vragen, maar maakt duidelijk dat zijn zorgen over het PLG niet zijn weggenomen. Hij benadrukt dat het gebrek aan

concrete keuzes en duidelijkheid een terugkerend probleem is in de stukken die hij onder ogen krijgt. Als illustratie haalt hij de reactie van GS aan op een aanbeveling over de Voedselvisie.

De heer Klein wijst erop dat de Voedselvisie op zichzelf duidelijke doelen bevat, zoals de ambitie dat in 2030 een kwart van het voedsel dat Noord-Hollanders eten uit de eigen regio moet komen. Hij verwacht dat dit leidt tot een concreet transitiepad. In plaats daarvan leest hij in de reactie van GS een vaag geformuleerde passage waarin gesproken wordt over een bredere uitwerking van het kringlooplandbouwperspectief in plaats van focus, terwijl de aanbeveling juist expliciet om focus vraagt. Volgens hem is nauwelijks te begrijpen wat GS nu daadwerkelijk van plan is en hij mist de concreetheid die nodig is om echt stappen te zetten.

Daarom geeft hij aan dat hij binnen Provinciale Staten de ruimte open wil houden om alsnog een voorstel te doen dat gericht is op het formuleren van concrete doelen. Hij kijkt daarbij vooral vooruit naar de uitwerking van het stikstofbeleid, dat volgens hem een belangrijk moment wordt om duidelijk richting te geven aan de uitvoering van het PLG. Hij verwacht dat dit onderwerp op korte termijn opnieuw op de agenda zal komen.

De heer **Bilgin** (FvD) stelt in zijn bijdrage dat er volgens hem uiteindelijk maar twee echte keuzerichtingen zijn: óf intensiveren met duidelijke doelen en meetbare resultaten, óf ermee stoppen. Wat hem betreft moet je niet in het midden blijven hangen, experimenteren om het experiment, of blijven werken met rapporten zonder tastbare uitkomsten.

Hij begrijpt de terughoudendheid van Gedeputeerde Staten niet, zeker niet als het gaat om kansrijke lokale initiatieven die al vorm hebben en een hoge slagingskans kennen. Zulke projecten beschouwt hij als het laaghangende fruit dat je als overheid eerst zou moeten benutten.

Als de provincie ervoor kiest om een Voedselvisie te voeren, dan moet die visie volgens hem ook gepaard gaan met daadkracht en concrete actie. Zo niet, dan is het voeren van een visie overbodig. Hij vindt dat de provincie in haar handelen net zo ambitieus zou moeten zijn als in haar beleidsdocumenten. Dat hoeft volgens hem geen grootschalige bijeenkomst of langdurig overleg te zijn; een simpel, proactief contactmoment richting bijvoorbeeld de gemeente Amsterdam zou al een stap voorwaarts zijn. Dat initiatief hoeft weinig moeite te kosten, maar kan wel het verschil maken.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) sluit zich deels aan bij het eerder uitgesproken gevoel van de ChristenUnie dat het Provinciaal Landbouw- en Gebiedsprogramma (PLG) te weinig concrete plannen bevat. Hoewel zij aangeeft dat JA21 het inhoudelijk niet per se met de ChristenUnie eens zal zijn, deelt ze wel de zorg over het gebrek aan tastbare doelen. Daardoor ontstaat volgens haar het beeld van een bodemloze put waarin telkens geld wordt gestopt, zonder dat goed te controleren valt of de doelen daadwerkelijk worden gehaald. Die onduidelijkheid over effectiviteit baart haar zorgen.

Daarnaast stelt zij een aanvullende, praktische vraag: als boeren kiezen voor het beleidsspoor van technologische innovatie – bijvoorbeeld door te investeren in hightech landbouwoplossingen – zijn daar dan ook financiële middelen vanuit de provincie voor beschikbaar? En zo ja, vallen die

onder de acht ton die nu extra voor het programma wordt uitgetrokken, of is er een andere financieringsbron waar boeren daarvoor terechtkunnen?

Mevrouw **Schneemann** (Volt) spreekt haar teleurstelling uit over het Provinciaal Landbouw- en Gebiedsprogramma (PLG). Ze ervaart het als onduidelijk wat er daadwerkelijk met het programma gebeurt en heeft het gevoel dat Provinciale Staten van het kastje naar de muur worden gestuurd. Nu wordt er weer verwezen naar de nog komende stikstofaanpak, wat volgens haar het geheel wederom vertraagt en vertroebelt. Volt zal het PLG dan ook niet als hamerstuk beschouwen, wat volgens haar geen verrassing zal zijn.

Over de Voedselvisie merkt zij op dat zelfs binnen de coalitiepartijen weinig enthousiasme klinkt. Daarom sluit zij af met een ietwat cynische, maar ook serieuze boodschap aan het college: ze wenst hen veel sterkte en energie toe bij de uitvoering ervan.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) bedankt beide gedeputeerden voor hun beantwoording en geeft aan dat zij het onderwerp graag als bespreekstuk wil meenemen naar Provinciale Staten. Ze verwijst naar een eerdere vraag van de ChristenUnie over welke keuze 50PLUS zou maken. Mevrouw Van der Helm-Chandansingh was verrast door de inbreng van de heer Bilgin (FvD), die stelde dat je óf stopt met het PLG óf het intensifieert. Voor haar is stoppen in ieder geval geen optie, al laat zij nog in het midden of intensiveren voor 50PLUS de juiste koers is.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) geeft aan dat het haar verstandig lijkt om het onderwerp als bespreekstuk door te leiden naar Provinciale Staten. Wat betreft de moties laat GroenLinks zich in principe leiden door de mening van de indieners. Voor motie M66-2024 geldt dat GroenLinks deze als een van de indieners als afgedaan beschouwt.

Mevrouw **Jansen** (D66) geeft aan dat voor haar fractie de bespreking van het PLG en de Voedselvisie hiermee nog niet is afgedaan. D66 wil de voordracht daarom graag verder behandelen in Provinciale Staten.

De heer **Vendrig** (BBB) stelt een aanvullende vraag over de ondersteuning van agrarische ondernemers bij het uitblijven van voldoende rijksmiddelen. Hij herinnert eraan dat is afgesproken dat doelen worden uitgesteld als er geen geld beschikbaar is, maar wijst er ook op dat er eveneens is afgesproken dat de provincie perspectief moet bieden aan de agrarische sector. Als boeren door het uitblijven van middelen niet verder kunnen met hun bedrijf, ontbreekt dat perspectief. Daarom vraagt hij of er mogelijkheden zijn om die ondernemers alsnog te ondersteunen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) reageert scherp op het huidige beleid zoals dat is vastgelegd in het PLG. Ze uit haar onbegrip over het feit dat er geen geld beschikbaar is voor doelen die juist essentieel zijn voor het behoud van een vitaal platteland. Volgens haar erkent de gedeputeerde dit zelf ook, terwijl tegelijkertijd vrijwel alle beschikbare middelen opgaan aan het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Ze kondigt aan dat het CDA wijzigingsvoorstellen op de voordracht zal indienen, omdat dit een scheve prioritering is die ten koste gaat van andere urgente zaken. Ze uit bovendien verbazing dat coalitiepartijen zoals de BBB zonder bezwaar instemmen met dit beleid,

dat volgens haar ook ruimte biedt voor onteigening, terwijl de gevolgen daarvan onvoldoende worden onderkend.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) reageert kritisch en kernachtig. Hij geeft aan dat zijn fractie de moties beschouwt als afgedaan. Vervolgens gaat hij in op het voorstel van de Partij voor de Dieren om de Randstedelijke Rekenkamer in te schakelen voor een effectiviteitsonderzoek naar het gevoerde beleid. Dat idee noemt hij “muziek in de oren”, omdat beleid volgens de PVV altijd meetbaar resultaat moet opleveren.

Daarna zet hij vraagtekens bij de redenering van gedeputeerde Beemsterboer, die stelde dat het stikstofbeleid nodig is om vergunningverlening weer op gang te brengen. De heer van Tiggelen betwijfelt die logica en stelt dat het echte probleem niet stikstof is, maar het politieke besluitvormingsproces zelf. Volgens hem is niet stikstof de beperkende factor, maar het vergunningensysteem dat door politiek is opgetuigd.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) dankt de gedeputeerden voor hun beantwoording en neemt met name kennis van het feit dat het huidige beleid rondom de gans niet wordt gewijzigd, maar dat er wél ruimte blijft voor een aanvullend plan. Die open houding waardeert zij.

Tegelijkertijd wijst zij op de toenemende faunaschade en de inzichten die tijdens de inspreekronde, onder andere van de Jagersvereniging, zijn gedeeld. In dat licht overweegt de VVD, eventueel samen met andere partijen, te verkennen of een aanvullend plan meerwaarde kan hebben. Zij benadrukt daarbij dat zo’n plan wel aan een aantal voorwaarden moet voldoen: het moet juridisch houdbaar zijn binnen de Europese regelgeving, effectief zijn in het beperken van schade, en mag geen extra bureaucratie of onnodige kosten veroorzaken. Ze sluit af met de mededeling dat zij hier op een later moment op zal terugkomen.

De heer **Veenboer** (PvdA) komt terug op zijn eerdere vraag over de landbouwpaden. Hij erkent dat de paden wellicht ergens in het PLG-document staan genoemd, maar maakt duidelijk dat hij doelt op een andere invulling. Het gaat hem niet zozeer om het feit dát de landbouwpaden worden genoemd, maar om de manier waarop ze worden gepositioneerd.

Hij refereert aan het advies dat het Rijk destijds meegaf bij de opstelling van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG), waarin werd gesteld dat de landbouwpaden op zich een goede basis vormen, maar dat het belangrijk is per gebied duidelijke keuzes te maken: welk pad past waar het beste? Dat is volgens hem de kern van visie. Zo’n gebiedsgerichte vertaalslag van de landbouwpaden ziet hij nu niet terug, en dat beschouwt hij als een gemis.

Hij sluit af met een gerichte vraag aan de gedeputeerde: hoe kijkt de gedeputeerde terug op de manier waarop het advies van het Rijk over de landbouwpaden in de praktijk is ingevuld?

Mevrouw **Haas** (PvdD) sluit zich aan bij de zorgen die eerder door de ChristenUnie, Volt en de Partij van de Arbeid zijn uitgesproken. Ze onderschrijft met name de opmerkingen over het ontbreken van een duidelijke visie in het PLG, vooral op het gebied van de landbouwpaden. Net als anderen vraagt zij zich af wat er nu concreet gaat gebeuren in de verschillende gebieden en stelt ze vast dat hierop nog geen inhoudelijke reactie is gekomen – noch in het PLG zelf, noch vanuit het college.

Ze benadrukt dat haar fractie vasthoudt aan scenario vier voor de Voedselvisie. Dat scenario impliceert een ambitieuzere voortzetting en uitbouw van de visie, inclusief het maken van bijbehorende financiële keuzes. Omdat dat in het huidige PLG ontbreekt, kan de Partij voor de Dieren zich niet vinden in dit voorstel. Ze maakt duidelijk dat haar fractie het PLG in deze vorm niet zal steunen, en dat ze zeer waarschijnlijk met moties zal komen. Tegelijkertijd plaatst ze daar een kanttekening bij: het vertrouwen dat moties alleen voldoende zullen zijn om wezenlijke veranderingen teweeg te brengen, is gering. Daarom houdt de Partij voor de Dieren ook nadrukkelijk de mogelijkheid open dat er een geheel nieuw PLG nodig zal zijn voor de langere termijn.

Tweede termijn Gedeputeerde Staten
Gedeputeerde **Beemsterboer** gaat in de tweede termijn in op een aantal resterende vragen uit de commissie.

Aan JA21 bevestigt hij dat er wel degelijk middelen beschikbaar zijn voor boeren die willen investeren in technologie en innovatie. Hij noemt als voorbeeld het Fieldlab Groene Hart, een samenwerkingsverband met de provincies Utrecht en Zuid-Holland. Binnen dat programma is door Noord-Holland 13 miljoen euro beschikbaar gesteld voor landbouwinnovaties en voor het meten en monitoren van effecten. Daarbij wordt ook een aanzienlijk bedrag aan rijksmiddelen ingezet.

Op de vraag van de BBB over de ondersteuning van ondernemers in situaties waarin rijksbudgetten ontbreken, verwijst hij nadrukkelijk naar het probleem van de stikstofvergunningen. Veel ondernemers zitten klem omdat vergunningverlening niet mogelijk is, en een belangrijk doel van de provinciale stikstofaanpak is dan ook om die ruimte wél weer te creëren. Tegelijkertijd benadrukt hij dat deze aanpak complex en veelomvattend is en dat er nog een hoop werk moet worden verzet. De vastlegging ervan in de Omgevingsverordening blijft de route waar het college op inzet.

Ten aanzien van de opmerking van het CDA over de inzet van "ruime middelen voor onteigening" zegt gedeputeerde Beemsterboer dat hij zich die uitspraak niet herinnert, en dat dit in elk geval niet de bedoeling is geweest. Hij wijst er juist op dat er binnen de stikstofaanpak en met name in en rond stikstofgevoelige hexagonen extra inzet mogelijk is op extensivering en innovatie. Daarmee blijven de verschillende keuzesporen van de kringlooplandbouw beschikbaar, en wordt de keuzevrijheid voor agrariërs nadrukkelijk geborgd.

Tot slot reageert hij op de vraag van de PvdA over de inzet van landbouwpaden per gebied. Gedeputeerde Beemsterboer stelt dat de kracht van de zeven sporen binnen de kringlooplandbouw nu juist zit in het niet van bovenaf voorschrijven van welk landbouwpad in welk gebied gevolgd moet worden. Ondernemers behouden zo de ruimte om te kiezen voor het pad dat het beste past bij hun bedrijfssituatie, mits dat ook bijdraagt aan de bredere maatschappelijke doelen op het gebied van duurzaamheid en emissiereductie.

De heer **Veenboer** (PvdA) concludeert dat het standpunt van de provincie helder is: de provincie maakt zelf géén keuze voor specifieke landbouwpaden per gebied, maar laat die keuze bewust bij de agrariërs.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is besproken. De Programma Landelijk Gebied (PLG) zal als bespreekstuk worden doorgeleid naar de Provinciale Statenvergadering van 2 februari 2026. Een samenvatting van deze bespreking zal aan de stukken van de Provinciale Statenvergadering worden toegevoegd.

De voorzitter concludeert voorts dat de moties M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024 en M22-2024 als afgedaan kunnen worden beschouwd. Het CDA is van mening dat motie M138-2022 nog niet als afgedaan kan worden beschouwd.

10 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

Rondvraag inzake brand Vondelkerk, ingediend door de BBB.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) vraagt of de provincie Noord-Holland een actieve rol wil spelen bij de herbouw of restauratie van de zwaar beschadigde Vondelkerk in Amsterdam, een rijksmonument van architect Pierre Cuypers. Ondanks verzekering en crowdfunding voorziet zij dat de daadwerkelijke kosten veel hoger zullen uitvallen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** spreekt zijn betrokkenheid en zorg uit over de brand in de Vondelkerk in Amsterdam, een rijksmonument en beeldbepalend gebouw ontworpen door Pierre Cuypers. Hij benadrukt dat het verlies van een dergelijk iconisch monument veel mensen raakt, ook degenen die er niet direct gebruik van maken. Als gedeputeerde voor erfgoed ziet hij het als zijn taak om monumenten in goede staat door te geven aan toekomstige generaties, en de situatie rond de Vondelkerk maakt dat nu extra complex.

Na de brand zijn met behulp van dronebeelden voorlopige schattingen van de schade gemaakt. De draagmuren en glas-in-loodramen lijken grotendeels behouden, maar de kapconstructie is volledig verwoest en gewelven zijn deels ingestort. Door eerdere herbestemming was het oorspronkelijke interieur al aangepast, waardoor relatief weinig oorspronkelijke elementen zijn verloren gegaan. Er is nog een grondige inspectie nodig om het volledige schadebeeld vast te stellen. Begin januari is begonnen met het in de steigers zetten van de kerk, en er wordt gewerkt aan het stabiliseren van de topgevels. Tegelijkertijd verzamelt men gegevens voor een herstelplan.

Gedeputeerde Beemsterboer legt uit dat de provincie via bestaande subsidieregelingen ondersteuning kan bieden aan rijksmonumenten, waar Stadsherstel – de eigenaar van de Vondelkerk – ook regelmatig gebruik van maakt. De maximale bijdrage vanuit de provincie is 50% van de subsidiabele kosten, met een maximum van € 500.000. Hij erkent dat dit bedrag vermoedelijk niet in verhouding staat tot de herstelkosten, die in de miljoenen zullen lopen. Ter vergelijking noemt hij de herbouw van de Urbanuskerk in Amstelveen, die € 12 miljoen kostte.

Tegelijk wijst hij erop dat onlangs is bezuinigd op het J.C. Kranenburgfonds, een reserve voor monumenten, vanwege de financiële situatie van de provincie. Hoewel het onzeker is of dit fonds in dit specifieke geval ingezet zou zijn, merkt hij op dat zulke middelen op momenten als deze wel worden gemist.

Over de rol van de provincie is gedeputeerde Beemsterboer duidelijk: de gemeente Amsterdam is het bevoegd gezag in deze situatie en beschikt over een eigen team van erfgoedspecialisten. De provincie is formeel slechts adviseur bij omgevingsvergunningen voor rijksmonumenten buiten de bebouwde kom. Daarom ziet het college vooralsnog geen actieve rol voor de provincie weggelegd. Wel staat het Provinciale Staten vrij om incidenteel aanvullende subsidies toe te kennen buiten de standaardregelingen, mits dit goed gemotiveerd wordt en rechtvaardig is in het licht van vergelijkbare situaties.

Ten slotte geeft gedeputeerde Beemsterboer aan dat het Rijk momenteel werkt aan een nieuwe subsidieregeling voor grote restauratieopgaven van niet-woonhuismonumenten, waar € 45 miljoen voor beschikbaar komt. De Vondelkerk zou mogelijk in aanmerking kunnen komen voor ondersteuning via deze regeling. De provincie blijft in nauw contact met Stadsherstel en de gemeente Amsterdam en volgt de ontwikkelingen op de voet. Gedeputeerde Beemsterboer spreekt zijn waardering uit voor de snelle inzet van de ambtelijke organisatie in deze kwestie.

Mevrouw **Sijbenga** (BBB) geeft aan zeer tevreden te zijn over de inzet en uitgebreide beantwoording van gedeputeerde Beemsterboer met betrekking tot de brand in de Vondelkerk. Ze waardeert de inspanning die hij en zijn organisatie hebben geleverd rond dit onderwerp.

11 B-agenda Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)

11.a Water: Agendaverzoek Partij voor de Dieren geborgde zetels waterschappen

Toelichting: PS worden geïnformeerd over de aangehouden/ingetrokken motie 143 tijdens de Provinciale Statenvergadering van 18 november 2024. Daarin is gevraagd de juridische ruimte te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie 'ongebouwd' (de geborgde zetels in de waterschapsbesturen) versterkt kan worden. Uit de Waterschapswet blijkt dat de geborgde zetels representatief moeten zijn voor de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via de geborgde zetels.

Behandelvoorstel: De commissie kan het agendaverzoek en in het specifiek de vragen aan de commissie met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

De **voorzitter** stelt, gezien de beperkte resterende vergadertijd, voor om het agendapunt aan te houden. De commissie stemt hiermee in. De voorkeur gaat uit naar voortzetting van de behandeling tijdens de volgende commissievergadering over het Landelijk Gebied, die gepland staat op 9 februari 2026.

Mevrouw **Haas** (PvdD) doet namens mevrouw Van Aesch, initiatiefnemer van het agendaverzoek, het woord en geeft aan akkoord te zijn met dit voorstel.

De **voorzitter** stelt vast dat dit agendapunt wordt aangehouden tot de volgende commissievergadering Landelijk Gebied van 9 februari 2026.

12 Sluiting

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 17.10 uur.

Sluiting om 17.10 uur.

Beoogde bebouwing in het Twiske, voormalige Blauwe Poort terrein Bron: Visie Twiske Poort 2024

Beste Statenleden,
Dit in verband met het *Programma Landelijk Gebied* dat aan bod komt in de Statenvergadering van **2 februari**.
pleit Stichting HartvoorhetTwiske voor het aanscherpen van de natuurbescherming van **het Twiske.**

Op 17 november spraken wij in bij de Commissie Landelijk Gebied, zie onze inspreektekst in de bijlage.
Wij hopen dat de Provincie NoordHolland nu eindelijk echt voor natuur kiest.

Het Twiske is zowel **NNN gebied** als deel van **N2000-gebied IVOT** (Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske)
Het Twiske is een van de 5 focusgebieden van de *Natuur. Realisatiestrategie NNN 2025*.
De **natuur MOET HERSTELD worden**.
Maar **BESCHERMEN** van de natuur **LUKT AL NIET.**
De Instandhoudingsdoelen voor de roerdomp en bruine kiekendief worden niet gehaald. ‘door teveel aan recreatie,’ aldus de *Evaluatie van het N2000-beheerplan IVOT 2016-2022*.
Dus er moet echt iets veranderen in het beleid!

Recreatie NoordHolland NV en Recreatie Twiske Waterland geven steeds meer ruimte aan recreatie.
Meer en steeds grotere festivals. De geplande evenementenhallen van 2000 m2 hierboven
Maar ook de 24 geplande zorgappartementen.

- Zorg voor herstel van de natuur in het Twiske!
  Dit is wat Europa, en de landelijke regering van u, Provincie, eisen!

- Behandel het Twiske als een natuurgebied, waar individuen kunnen recreëren, zolang het geen schade geeft aan de natuur.
  Kies voor rust, groen en natuur. Dit is ook wat de stedeling wil.
- Geen overnachtingen, en bebouwing. Dus geen evenementenhal. Geen zorgappartementen.
- Geen festivals. Houdt die op weilanden, grasfalt zonder natuurwaarden. Of in Spaarnewoude.
- Leg Recreatie NoordHolland NV en Recreatie Twiske Waterland aan banden.
- Landschap NoordHolland wil het Twiske beheren aldus dir. Bas Rüter, mits de Provincie haar beleid verandert.

Alvast dank voor jullie aandacht,

PlatformTwiskeGeenPretpark

St. HartvoorhetTwiske

Onderwerp: Commissie Landelijk Gebied:
Natuur. Realisatiestrategie NNN 2025 INSPREEKTEKST St. HartvoorhetTwiske 17-11-2025
en *Programma Landelijk Gebied*

Beste Statenleden,
Kunt u bij de Statenvergadering op **2 februari** pleiten voor het aanscherpen van de natuurbescherming van **het Twiske,** dat zowel **N2000 als NNN gebied** is?
Het Twiske is een van de 5 focusgebieden van de *Natuur. Realisatiestrategie NNN 2025*.
De **natuur MOET HERSTELD worden**.
Maar Recreatie NoordHolland NV en Recreatie Twiske Waterland geven steeds meer ruimte aan recreatie, zie bijv. de geplande evenementenhallen van 2000 m2 hieronder, en nieuwe festivals.

- Zorg voor herstel van de natuur in het Twiske!
  Dit is wat Europa van de landelijke regering van u, Provincie, eisen!

- Behandel het Twiske als een natuurgebied, waar individuen kunnen recreëren, zolang het geen schade geeft aan de natuur.
  Kies voor rust, groen en natuur. Dit is ook wat de stedeling wil.

- Geen overnachtingen, en geen festivals. Houdt die op weilanden, grasfalt zonder natuurwaarden. In Spaarnewoude. Of in het Westelijk Havengebied.

- Leg Recreatie NoordHolland NV en Recreatie Twiske Waterland aan banden.

- Landschap NoordHolland wil het Twiske beheren aldus dir. Bas Rüter, mits de Provincie haar beleid verandert.

Hieronder onze inspreektekst van 17 november in de Commissie Landelijk Gebied.. Alvast dank voor jullie steun.

PlatformTwiskeGeenPretpark [redacted]

St. HartvoorhetTwiske [redacted]

Visie Twiske Poort 2024: Beoogde bebouwing, voormalige Blauwe Poort terrein in NNN- en N2000gebied het Twiske

Geachte Statenleden van de Provincie Noord-Holland,
HartvoorhetTwiske en TwiskeGeenPretpark zijn blij met het beleidsstuk ***Natuur. Realisatiestrategie NNN 2025*** dat nu voor ligt.

Wij verzoeken de Provincie NoordHolland om concrete maatregelen, duidelijke kaders, en controle van het beleid om de natuur in het Twiske te kunnen herstellen. Maak daar geld voor vrij.

Het Twiske is een oase voor mens en dier midden in de Randstad. Dat is een kostbaar goed. Het is een beschermd natuurgebied. Het is een Natura2000-gebied, onderdeel van IVOT (Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en Twiske). En het is NNN-gebied, en een van **focusgebieden** van de *Natuur. Realisatiestrategie NNN 2025* waar de natuur hersteld moet worden.

Het gaat slecht met de natuur in het Twiske.
De bramen vormen een onuitroeibare plaag. De stikstofnorm wordt ruim overschreden. Er zijn te weinig roerdompen en bruine kiekendieven. De Instandhoudingsdoelen worden niet gehaald **'door teveel recreatie in het Twiske',** aldus het *Evaluatie van Natura2000-gebied IVOT* 2016-2022.

Maar Recreatie Noord-Holland NV en Recreatieschap Twiske Waterland smeden voortdurend **plannen voor meer recreatie**. Daarvoor hebben ze zelfs een kostbaar Bestuursbureau opgericht. Hoe meer bezoekers hoe beter. Dat zijn er al 1,6 miljoen. En dat stijgt in 10 jaar met 35 %.

Vogels vluchten weg voor mensenmassa's en keihard festivalgeluid.
Op- en afbouw, en het vervoer van duizenden bezoekers geven extra Co2 uitstoot.
Het Twiske dreigt te verstenen door verblijfsaccomodaties. De nachtrust en donkerte worden verstoord. En dat terwijl overnachten en evenementen in de Bestemmingsplannen van Oostzaan en Landsmeer al 50 jaar niet zijn toegestaan.

- **Festivals** groeiden van 7000 naar 55.000 bezoekers, en vinden plaats midden in het broedseizoen.
- Er werd een **klimpark** gerealiseerd voor 15.000 bezoekers.
- Er kwam een **AZC** voor 21 Oekraïeners in het Twiske, terwijl er elders ook plek was.
- Er staan 24 **zorgappartementen** gepland bij de zorgboerderij De Marsen.
- Er is de Visieschets voor **Twiske Poort,** met 3 megalomane overkappingen zonder muren van in totaal 2000 m2 voor 'evenementen', lees festivals.
- En er was een plan voor **Camping Twiske Haven** met ecolodges rond de Stootersplas.

U haalde in 2024 een streep door Camping Twiske Haven, waarvoor dank! Geen vakantiepark in NNN-gebied, dat helpt de natuur.

"Camping Twiske Haven leidt tot verstoring midden in het NNN-gebied, waardoor de wezenlijke kenmerken en waarden rust, stilte en donkerte blijvend afnemen", schreef de Provincie op 17 november 2024 aan B&W van Oostzaan.
"Met de voorgestelde compensatie van het verloren gebied aan de ecolodges en safaritenten wordt deze aantasting niet weggenomen. Het initiatief voldoet dus niet aan de regels voor het NNN zoals neergelegd in artikel 6.54, onder b, van de OV NH2022."

Wij vragen de Provincie NoordHolland om:

Concrete maatregelen

Schrap de 24 zorgappartementen die zijn gepland bij zorgboerderij De Marsen, voorheen Balder:

In *Bestemmingsplan Landelijk Gebied Landsmeer* 2009 is de bestemming dagrecreatie.
(Zorg)woningen kunnen niet, want er mag niet overnacht worden.
Voor de afwijking van het bestemmingsplan werd een ontheffing gevraagd, zie *Bestemmingsplan zorgboerderij Balder te Landsmeer* vastgesteld op 25 juni 2012.
Voor deze ontheffing is een natuurtoets gedaan, die is slechts 5 jaar geldig.
Er moet nu een nieuwe natuurtoets komen, inclusief AERIUSberekening.
Er ontbreekt een Nwbvergunning van GS NH.

Zorginstelling Philadelphia trok zich terug in 2023 vanwege twijfels over financiële haalbaarheid. Consortium Twiskezorg zijn vastgoedinvesteerders, een nieuwe zorginstelling is nog niet gevonden. De financiering komt niet rond. Straks staan er 24 luxe appartementen…

Schrap het plan voor Twiske Poort met de 3 megalomane evenementenhallen:
Recreatieschap Twiske Waterland wil investeren in 2 paviljoens van 500 vierkante meter, en 1 van maar liefst 1000 vierkante meter. Het kost geld. En het gaat ten koste van de natuur. Hier moet het Twiske Bestuur nog over beslissen.

Daarnaast zijn er plannen voor uitbreiding van het Klimpark, en voor een pumptrack gebied. Het verlies aan NNN-gebied voor het Klimpark is nooit gecompenseerd.

Kijk welke geëxclaveerde gebieden bij de Blauwe Poort (deels) teruggegeven kunnen worden aan de natuur.

Volgens het Noord-Hollands Dagblad van 11-06-2025 zou de Provincie mondeling al toestemming
hebben verleend: *"Verder heeft de provincie mondeling aangegeven dat het bereid is een uitzondering te maken voor de strenge natuureisen uit Natuur Netwerk Nederland (NNN) die gelden voor het relatief kleine perceel".*
https://www.noordhollandsdagblad.nl/regio/zaanstreek-waterland/zaanstreek/twiske-wil-terugkeer-speel-en-zwemparadijs-met-trampolinepark-bmx-parcours-en-nieuw-restaurant/70547023.html

Wilt u dit uitzoeken?

Dank voor uw luisterend oor.

[redacted] Stichting HartvoorhetTwiske
info@hartvoorhettwiske.nl [redacted]

[redacted], PlatformTwiskeGeenPretpark

aberk@xs4all.nl [redacted]

Gebiedsvisie Oostzanerveld en Plan van Aanpak Planvorming Oostzanerveld

Dank u wel dat ik hier mag inspreken. Mijn naam is Jan Heitlager en ik nam deel aan één van de werkstromen binnen het gebiedsproces Oostzanerveld. Ik woon in Oostzaan, feitelijk in het Natura2000 gebied, maar mijn deelname aan dit NNN initiatief vloeit voort uit mijn gidsenwerk tijdens rondvaarten in het Oostzanerveld met de Koeman Express.

Het verhaal gaat dat Napoleon, toen hem werd verteld dat hij aan alle kanten was ingesloten, gezegd zou hebben: '*Dat is mooi, want dan kunnen we naar alle kanten succes hebben'*.

Natuur- en landschapsbeheer werd en wordt al vele jaren aan alle kanten bedreigd! De bedreigingen etc. zijn vastgelegd in talloze rapporten, documenten en atlassen ook van recente datering. Nu als resultaat van het gebiedsproces Oostzanerveld dus een Gebiedsvisie, een Toekomstperspectief voor het Oostzanerveld in de vorm van een Visiedocument, 113 pagina's lang met een Plan van Aanpak voor de Planningsfase van 24 pagina's, vergezeld van 8 dikke bijlagen.

De echte reactie van Napoleon zal zijn geweest: 'D*an moeten we redden, wat er te redden valt'* En met die gedachte wendde ik mij tot de opstellers van het Visiedocument met de vraag of het concept kan worden voorzien van een samenvatting. Mijn hoop was dat de vraag om een samenvatting zou leiden tot een prioritering van a. de beschreven uitdagingen en b. zou leiden tot wellicht wat meer concreetheid in de oplossingssfeer.

Helaas, dat kon niet, was de reactie want wij zijn penvoerder en procesbewaker! En de Gebiedsvisie is al een samenvatting.

Tijdens het gebiedsproces vormde een aantal agrariërs met SBB en Collectief Water, Land en Dijken een Initiatiefgroep Gegarandeerd Beheer en in hun rapportage zijn drie pagina's opgenomen met rapporten, onderzoeken en documenten over dezelfde beheerproblematiek. Nagenoeg allemaal van een recente datum en meestal gefinancierd vanuit de Provincie

Hoeveel geld gaat er nog in papier zitten? Hoeveel geld naar wat ik zou noemen, tussenstappen en tussenlagen met niet veel meer toegevoegde waarde dan weer een uitdieping van alle bekende problemen, bedreigingen of uitdagingen. Inhoudelijk misschien geen spelt tussen te krijgen, maar niet veel nieuws onder de zon.

Lokaal en zelfs regionaal kun je de generieke problemen niet oplossen, je kunt wel lokale c.q. regionale maatregelen nemen die een bijdrage leveren aan een verbetering van de generieke problemen.

Zeker als ook al meerdere malen is vastgesteld dat agrariërs een belangrijke rol spelen en misschien wel de belangrijkste spelers zijn met hun gebiedskennis. Maar wat hier knelt, is geld!

En dat is ook mijn pleidooi hier. Als er fondsen zijn, kijk eens waar het geld naar toe gaat! Red wat er te redden valt, er is al niet teveel geld en focus vooral op de maatregelen die nu kunnen worden genomen. Besteed daar het geld aan en laat niet meer geld verloren gaan aan BTW of aan nog meer papier.

Dank u wel

Antwoord vragen

Zie rapportage Initiatiefgroep Gegarandeerd Beheer: verruiging tegengaan, goed baggeren, ganzenoverlast bestrijden (ook minder ganzenschade uitkeren), afvangen rivierkreeft.

Status Gegarandeerd Beheer onbekend

Status Werkgroep geen updates ontvangen.

Provincie Noord-Holland

Agenda Commissie Landelijk gebied

Datum	12-01-2026
Tijd	10:00 - 16:45
Locatie	Vergaderzaal 1.4
Voorzitter	Chris Vonk
Toelichting	De agenda Statencommissie Landelijk Gebied 12 januari 2026 wordt op donderdag 18 december gepubliceerd. De vergadering vindt in hybride vorm plaats. De vergadering is openbaar en online live te volgen via https://noord-holland.stateninformatie.nl. De commissievergadering is toegankelijk voor publiek. Het is mogelijk om in te spreken in de vergadering. Dat kan zowel fysiek als digitaal. Inspreken kan bij de agendapunten die ter bespreking staan geagendeerd (A- en B-agenda), of tijdens het inspreekhalfuur op andere punten die vallen onder de beleidsterreinen van de commissie Landelijk Gebied. Voor het inspreken moet u zich aanmelden bij de Statengriffie. Dat kan tot 15.00 uur op de voorafgaande werkdag (vrijdag 9 januari) door het aanmeldformulier in te vullen: Aanmeldformulier inspreken commissievergadering Let op: alle genoemde tijden bij de afzonderlijke agendapunten zijn richttijden. Indien er geen, of een beperkt aantal, aanmeldingen zijn voor het inspreekhalfuur zullen de agendapunten na punt 3 eerder beginnen.

1	**Opening en mededelingen**
2 10:00	**Inspreekhalfuur**
3	**Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, Lijsten moties en toezeggingen**
3.a	**Planningsoverzicht**
4 10:30	**Terugkoppeling externe vertegenwoordiging door GS en PS leden.** De agendacommissie heeft dit punt aan alle commissie agenda's toegevoegd. Naast terugkoppeling door externe vertegenwoordigers vanuit PS (voor deze commissie betreft het RRK en IPO) geeft het punt ruimte aan GS leden om een

korte terugkoppeling te geven over de activiteiten in bijvoorbeeld Europa, verbonden partijen en samenwerkingsverbanden.

5 A-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)

5.a 10:45 Natuur: Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) (A-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Toelichting: De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) bevat de landelijk verzamelde natuurdata en is toegankelijk gemaakt voor eenieder. Landelijk is afgesproken dat het beheer van de NDFF gefinancierd wordt door de verschillende overheden. De provincies organiseren deze bijdrage middels een Gemeenschappelijke Regeling. Gedeputeerde Staten hebben hiertoe de voordracht aan PS vastgesteld. PS worden gevraagd om een zienswijze te geven over de concept gemeenschappelijke regeling UNO, ten behoeve van de Nationale Databank Flora en Fauna.

Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Zienswijze PS Oprichting Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (UNO) Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).

5.b 11:15 Water: Verlenging Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds (A-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Toelichting: Het Rijk heeft in 2012 het Waddenfonds gedecentraliseerd naar de drie Waddenprovincies (Fryslân, Groningen en Noord-Holland). Het Waddenfonds is verantwoordelijk voor het verlenen van subsidies die passen binnen de hoofddoelen (natuur en duurzame economische ontwikkeling) van dit fonds.

Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Verlenging gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

6 B-agenda Natuur & Landschap (gedeputeerde Gielen)

6.a 11:45 Agendaverzoek SP: Discussienota Bijenbeleid (B-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Behandelvoorstel: De commissie kan de discussienota en in het specifiek de vragen uit het agendaverzoek met de commissie en gedeputeerde bespreken.

7 **Rondvraag gedeputeerde Gielen**

8 **Lunch**

12:30

9 **A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)**

9.a.1 **PLG: Programma Landelijk Gebied (PLG) (A-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

13:15

Toelichting: De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 - 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd.

Behandelvoorstel: Provinciale Staten adviseren over de voordracht Programma Landelijk Gebied. Hiernaast wordt de commissie gevraagd of de moties: M61-2024, M59-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M38-2022 afgedaan kunnen worden.

9.a.2 **Landbouw: Tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie 2020-2030 (B-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)**

Toelichting: GS stellen met dit besluit de tussentijdse beleidsevaluatie van de Voedselvisie vast. De evaluatie bespreekt de uitvoering, behaalde resultaten en aanbevelingen. Ook besluiten GS de uitvoering van de Voedselvisie te integreren in het Programma Landelijk Gebied, met de focus op kringlooplandbouw, ketensamenwerking en eiwittransitie. Door aan te sluiten op andere doelen in het landelijk gebied (PLG) continueren we onze bijdrage aan de innovatie van de land- en tuinbouw in onze provincie.

Behandelvoorstel: Dit agendapunt zullen we tezamen met agendapunt 9.a.1 (PLG) behandelen.

10 **Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer**

11 **B-agenda Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)**

11.a **Agendaverzoek Partij voor de Dieren geborgde zetels waterschappen (B-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)**

16:15

Toelichting: PS worden geïnformeerd over de aangehouden/ingetrokken motie 143/PS18-11-2024. Daarin is gevraagd de juridische ruimte te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie 'ongebouwd' (de geborgde zetels in de waterschapsbesturen) versterkt kan worden. Uit de Waterschapswet blijkt dat de geborgde zetels representatief moeten zijn voor de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via de geborgde zetels.

Behandelvoorstel: De commissie kan het agendaverzoek en in het specifiek de vragen aan de commissie met elkaar en de gedeputeerde bespreken.

12 **Sluiting**

13 **C-Agenda Water en Bodem**

13.a **Water en Bodem: Gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grondwater en bodem (B-agenda cie. Landelijk gebied 09-02-2026)**

Toelichting: Dit agendapunt wordt behandeld op de B-agenda van de commissie Landelijk Gebied van 9 februari.

Het Centrum voor Leefomgeving en Milieu (CLM) heeft in opdracht van een aantal provincies, waaronder Noord-Holland, een onderzoek uitgevoerd naar het gebruik van PFAS-pesticiden en de risico's hiervan voor het grondwater en de bodem. Het onderzoek is afgerond en dit heeft geresulteerd in aantal aanbevelingen. Het college van GS heeft een voorstel opgesteld op welke wijze opvolging wordt gegeven aan deze aanbevelingen.

13.b **Water: Ingekomen brief PWN Jaaroverzicht Natuur & Beleving 2024 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)**

13.c **Water: Toezegging/Ingetrokken motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143/PS18-11-2024) (B-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

PS worden geïnformeerd over de aangehouden/ingetrokken motie 143/PS18-11-2024. Daarin is gevraagd de juridische ruimte te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie 'ongebouwd' (de geborgde zetels in de waterschapsbesturen) versterkt kan

worden. Uit de Waterschapswet blijkt dat de geborgde zetels representatief moeten zijn voor de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via de geborgde zetels.

14 C-Agenda Natuur en Landschap

14.a Natuur: Openstelling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) 2026 (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)

De provincie stelt op grond van het Natuurbeheerplan deze subsidie beschikbaar voor agrarisch natuur- en landschapsbeheer. Deze subsidie is bedoeld voor agrarische collectieven. De Subsidieregeling Natuur- en Landschapsbeheer Noord-Holland 2016 (SVNL) wordt gewijzigd zodat de indexatie van de beleidstarieven is verwerkt in de bijlagen 3 en 4

14.b Natuur: Ingekomen brief bewoners camping Sandevoerde (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)

14.c Natuur: Ingekomen brief over Natura2000-gebieden (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

14.d Natuur: Natuurcompensatieovereenkomst NNN Reconstructie afsluiterschema aardgastransportnetwerk, N.V. Nederlandse Gasunie (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)

Het college gaat de Natuurcompensatieovereenkomst aan inzake reconstructie afsluiterschema aardgastransportnetwerk tussen de provincie en de Gasunie. Hiermee worden de werkzaamheden aan het afsluiterschema aardgastransportnetwerk in het Natuurnetwerk Nederland op basis van Groot Openbaar Belang gecompenseerd volgens de regels van de Omgevingsverordening 2022.

14.e Natuur: Concept gebiedsvisie Weidse Polders (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)

Op 23 oktober 2024 hebben de provincie Noord-Holland, gemeente Bergen, HHNK, Natuurmonumenten, PWN, LTO Noord en KAVB een intentieovereenkomst getekend waarin de processamenwerking van het gebiedsproces Weidse Polders werd geformaliseerd. De concept gebiedsvisie Weidse Polders is het resultaat van deze samenwerking, waarin de opgaven voor natuur, stikstof, water en bodem, klimaat, landbouw, recreatie, landschap

en cultuurhistorie integraal een plek vinden. De gemeente Bergen legt de visie ter inzage in januari 2026.

14.f **Natuur: Brief Vereniging BAKEN Realisatiestrategie en Programmering (C-agenda cie landelijk Gebied 12-01-2026)**

15 **C-Agenda Landbouw en Visserij**

15.a **Landbouw: Ingekomen brief over verbannen van boeren (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

15.b **Landbouw: Openstellingsbesluit subsidie uitvoering samenwerking integrale gebiedsontwikkeling 2026 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

GS hebben besloten om een subsidie open te stellen voor samenwerking integrale gebiedsontwikkeling, specifiek gericht op de uitvoering van gebiedsplannen. Deze openstelling komt voort uit het Nationaal Strategisch Plan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NSP-GLB) en heeft een subsidieplafond van €6.200.000. Met deze openstellingen geven we uitvoering aan de landelijk gemaakte afspraken over de uitvoering van het NSP-GLB en dragen we bij aan de Uitvoeringsagenda voor het Landelijk Gebied.

15.c **Landbouw: Wijziging beleidsregel tegemoetkoming faunaschade (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

Gedeputeerde Staten wijzigen de beleidsregel over de tegemoetkoming van faunaschade. De beleidsregel wordt geactualiseerd naar de Omgevingswet. Tevens worden wijzigingen doorgevoerd die door de twaalf provincies zijn afgesproken in het IPO. Ook worden wijzigingen doorgevoerd over tegemoetkomingen in gevallen waar een omgevingsvergunning of vrijstelling voor is of kan worden verleend. Tot slot vragen GS BIJ12 om te organiseren dat grondgebruikers kosteloos een taxatie van faunaschade kunnen aanvragen voor soorten waarvoor geen tegemoetkoming meer wordt verleend omdat bestrijding mogelijk is. Zo wordt goed zicht gehouden op het schadebeeld. Het resultaat van deze taxaties evalueren GS na twee jaar.

15.d **Landbouw: Bericht Gedeputeerde Staten over voortgang pilot pasmelders Texel (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)**

16 **C-Agenda Cultureel erfgoed**

16.a **Cultureel erfgoed: Overdracht Oneindig Noord-Holland van Noord-Hollands Archief naar provincie (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

In het Beleidskader Erfgoed en Cultuur 2022 is opgenomen dat de provincie het verhalenplatform Oneindig Noord-Holland (ONH) als instrument inzet om verhalen over cultuurhistorische structuren en provinciale monumenten toegankelijk te maken voor alle Noord-Hollanders. De activiteiten van ONH werden van 2019 tot en met 2025 uitgevoerd door het Noord-Hollands Archief (NHA). Het NHA heeft aangegeven deze activiteit niet voort te kunnen zetten vanaf 1-1-2026 en heeft GS verzocht om ONH vanaf deze datum over te dragen naar de provincie.

16.b **Cultureel erfgoed: Hollandse Waterlinies - actualisatie Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West en convenant (C-agenda cie. Landelijk gebied 12-01-2026)**

GS hebben de geactualiseerde 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' (bijlage bij de Omgevingsverordening NH2022) vastgesteld. In deze geactualiseerde versie zijn ontwikkelprincipes voor het deelgebied Geniedijk Oost Haarlemmermeer opgenomen. Deze ontwikkelprincipes hebben als doel helderheid te bieden welke ontwikkelingen in dit gebied mogelijk zijn, rekening houdend met de kaders van het werelderfgoed Hollandse Waterlinies. Wat betreft de ontwikkeling van het deelgebied Geniedijk Oost, hebben gemeente Haarlemmermeer en provincie een convenant opgesteld met wederzijdse inspanningsverplichtingen.

16.c **Cultureel erfgoed: Wijziging Uitvoeringsregeling Onderhoud en Restauratie provinciale monumenten 2023 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2026)**

Deze Uitvoeringsregelingen zijn bedoeld voor eigenaren van provinciale monumenten, die hun monument willen onderhouden of restaureren. GS hebben besloten om de jaarlijkse sluitingsdatum van deze regelingen te vervroegen van 31 december naar 1 oktober. Deze wijziging zal, net als het subsidieplafond, jaarlijks via een bulkbesluit opnieuw worden vastgesteld. Momenteel is het alleen mogelijk het subsidieplafond via het bulkbesluit ieder jaar vast te stellen. De gewijzigde subsidieregeling zal naar verwachting op 5 december 2025 worden gepubliceerd op de website van de provincie.

17 **C-Agenda Algemeen**

17.a **IPO: Agenda BAC Landelijk Gebied 27 november 2025 (C-agenda cie. Landelijk Gebied 12-01-2025)**

Provincie
Noord-Holland

Verslag concept
Commissie Landelijk Gebied

Datum commissievergadering	:	17 november 2025
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk
Vervangend commissievoorzitter	:	Mw. A. van der Helm-Chandansingh
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 46 28 / corne.borst@noord-holland.nl

Aanwezig:

Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk	
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst	
Leden van de commissie	:	VVD	Mw. L. Ouderkerken, dhr. G. de Vries
		BBB	Dhr. G. Vendrig, mw. I. De Sain
		GroenLinks	Statenleden R. Bwefar, B. Balucu
		PvdA	Dhr. T. Wallaart, dhr. T. Veenboer
		D66	Mw. K. Jansen, dhr. S. Mülder
		JA21	Mw. C. Gordijn, dhr. I. Mantel
		CDA	Mw. W. Koning-Hoeve
		FvD	-
		PvdD	Mw. I. Haas, mw. M. van Aesch
		PVV	Dhr. R. van Tiggelen
		SP	Mw. H. Bouhlel-Lascaris, mw. R. Alberts-Oosterbaan
		CU	Dhr. M. Klein
		50PLUS	Mw. A. van der Helm-Chandansingh
		Volt	Mw. J. Schneemann
Gedeputeerden	:	Gedeputeerde. A. Gielen (GL), dhr. Beemsterboer (BBB)	
Afwezig: *(Met bericht van verhindering)*	:	Mw. Alberts-Oosterbaan (SP), dhr. S. Mülder (D66)	
Notulist	:	mw. A. Smakman (Notuleerservice Nederland)	

Agenda

1	Opening en mededelingen
2	Inspreekhalfuur
3	Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, lijsten moties en toezeggingen
3.a	Planningsoverzicht
4	A-agenda Algemeen
4.a	Financiën: Laatste Begrotingswijziging 2025
5	A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed

(gedeputeerde Beemsterboer)
5.a PLG: Programma Landelijk Gebied (PLG)
7 Lunch
15 5.a PLG: Programma Landelijk Gebied (PLG) – vervolg
6 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer
9 Rondvraag gedeputeerde Gielen
8 B-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)
8.a.1 Natuur: Realisatiestrategie 2025 voor het NNN in Noord-Holland
20 8.a.2 Natuur: Programmering voor de afronding van het NNN in Noord-Holland
8.a.3 Inspraakreacties bij Realisatiestrategie 2025 NNN Noord-Holland
9 Rondvraag gedeputeerde Gielen
10 Schorsing

1 Opening en mededelingen

De **voorzitter** opent de vergadering om 10.03 uur en heet de aanwezigen en belangstellenden van harte welkom op deze commissievergadering Landelijk Gebied van 17 november 2025.

Mededelingen

- Er is een quorum vastgesteld.
- De spreektijd is vastgesteld op vijf uur.
- Deze vergadering wordt live uitgezonden.
- Er zijn geen berichten van verhindering ontvangen.
- Voor het inspreekhalfuur hebben zich voorafgaand aan de vergadering zeven insprekers aangemeld: twee bij agendapunt 2, Inspreekhalfuur; één inspreker bij agendapunt 5.a, het Programma Landelijk Gebied (PLG); en vier insprekers bij 8.a, Realisatiestrategie 2025 NNN Noord-Holland.
- De voorzitter verzoekt de commissieleden in hun bijdrage rekening te houden met de hoeveelheid vragen. Technische vragen konden vooraf schriftelijk worden gesteld, zodat de discussie in de commissie zich kan toespitsen op de bestuurlijk-politieke aspecten.
- Er is voorafgaand aan de vergadering door de VVD één rondvraag voor gedeputeerde Beemsterboer ingediend en twee rondvragen van de SP en GroenLinks aan gedeputeerde Gielen.

Mededelingen Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** informeert de Statencommissie over de actuele stand van zaken van de pilot PAS-melders op Texel. Op vrijdag 21 november 2025 staat een overleg gepland met de elf betrokken PAS-melders, waarbij ook de gemeente betrokken is. In sommige gevallen speelt ruimtelijke ordening een belangrijke rol. De provincie fungeert hierbij tevens als gastheer. Er wordt samengewerkt met Witteveen+Bos, het bureau dat verantwoordelijk is voor de ecologische en passende beoordelingen. Aanvankelijk zou dit werk in oktober zijn afgerond, maar de planning is inmiddels opgeschoven naar december. Het is onzeker of deze deadline wordt gehaald, wat gedeputeerde Beemsterboer frustreert. Interne uitdagingen, waaronder uitval binnen het kleine stikstofteam, bemoeilijken daarnaast de voortgang.

Desondanks blijft de inzet onverminderd hoog. Gedeputeerde Beemsterboer heeft besloten om zelf maandelijks overleg te voeren met Witteveen+Bos en andere betrokkenen. Ook werkt men aan een overeenkomst met de elf PAS-melders, die noodzakelijk is om de passende beoordeling af te ronden. De verwachting blijft dat dit in december lukt.

Daarnaast is er een modelcorrectie geweest van het AERIUS-model, dat jaarlijks wordt herzien door het RIVM. Mede door eerdere signalen over stikstof uit zee, zijn nieuwe metingen gedaan. Deze tonen aan dat het model aangepast moest worden, vooral bij duingebieden. Er valt nu 100 tot 150 mol minder stikstof in veel natuurgebieden. Hierdoor zijn een kwart tot een derde van de hexagonen niet langer overbelast. Op Texel is nu nog maar één hexagoon echt overbelast. Dit biedt ruimte voor gerichtere maatregelen en maakt vergunningverlening voor sommige projecten weer mogelijk. In enkele gevallen buiten Texel kan de 25 kilometergrens daarbij van belang zijn, afhankelijk van de ligging van overbelaste hexagonen.

Voor Texel betekent dit dat de ecologische situatie iets beter is dan eerder gedacht, met een

gemiddelde daling van 9% in stikstofdepositie. Toch blijft er veel werk nodig voor het herstel van de natuur en het verder terugdringen van stikstof. Gedeputeerde Beemsterboer verwacht bij de volgende vergadering meer informatie te kunnen geven.

De heer **Mantel** (JA21) bedankt de gedeputeerde voor de update en uit zijn tevredenheid over de erkenning dat het stikstofmodel niet klopt. Hij vraagt wanneer er meer informatie beschikbaar komt en of het onderwerp in een commissie behandeld kan worden.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat er een persbericht volgt over de bijgestelde modelresultaten. Daarnaast verwijst hij naar de uitgebreide informatie die het RIVM al heeft gepubliceerd. Wie details tot op hexagoonniveau wil inzien, kan volgens hem terecht op de website van het RIVM.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bedankt voor de update en uit haar zorgen over de vertraging van de ecologische beoordelingen. Ze vraagt of deze beoordelingen daadwerkelijk in het veld worden uitgevoerd, of dat het alleen om bureauonderzoek gaat.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat Witteveen+Bos inderdaad veldonderzoek uitvoert. Hij vermoedt dat mevrouw Koning-Hoeve doelt op natuurdoelanalyses, die soms op papier plaatsvinden. In dit geval gaat het echter om echt ecologisch onderzoek. Wanneer bureauonderzoek voldoende informatie oplevert, kan dat volstaan, maar naar zijn weten wordt er ook veldwerk gedaan.

De heer **Veenboer** (PvdA) bedankt voor de mededeling en vraagt of de bijstelling van het stikstofmodel, waarbij stikstof uit zee niet meer wordt meegerekend, ook effect heeft op andere gebieden zoals de binnenduinrand.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat de situatie op Texel als voorbeeld is genoemd vanwege de grote impact daar, maar dat de wijziging geldt voor de gehele duinenrij en andere natuurgebieden in Noord-Holland.

Hij benadrukt dat het stikstofprobleem daarmee niet is verdwenen. Er komt nog steeds te veel stikstof neer in Noord-Holland. Door de modelaanpassing is de stikstofdepositie gemiddeld 9% lager dan eerder berekend. Daardoor vallen sommige natuurtypen nu onder of binnen de bandbreedte van de kritische depositiewaarde. Gedeputeerde Beemsterboer legt uit dat dit geen eenvoudige rekenkundige correctie is, maar een jaarlijkse wetenschappelijke bijstelling van het AERIUS-model door het RIVM. Eerder leidde zo'n aanpassing tot een negatief effect; dit jaar pakt het positief uit.

Hij onderstreept dat de complexiteit van natuur niet altijd goed in modellen te vangen is, waardoor nieuwe inzichten nodig blijven. Ondanks de positieve bijstelling blijft de verplichting bestaan om de natuurgebieden in goede staat te houden. Wel biedt de nieuwe situatie meer ruimte om gerichter maatregelen te nemen.

2 Inspreekhalfuur

De heer **Tange** spreekt namens de Stichting de Noord-Hollandse Molenfederatie. Hij biedt het

jaarverslag formeel aan de commissievoorzitter aan en benadrukt dat dit verslag niet alleen de activiteiten van het afgelopen jaar weergeeft, maar ook actuele ontwikkelingen in de molenwereld en een blik op de toekomst bevat.

Er zijn zorgen over de instandhouding van molens, onder andere vanwege de voorgenomen aanleg van 380 kV hoogspanningsleidingen volgens de p15-variant. Deze variant heeft grote gevolgen voor molens in onder meer Amsterdam, de Beemster en de Kop van Noord-Holland. Over dit onderwerp is een aparte brief geschreven, die de commissie bij de behandeling van dit thema kan betrekken.

Verder is de federatie in overleg met het Hoogheemraadschap over de rol van poldermolens in de waterhuishouding. Vrijwilligers zetten zich actief in voor het behoud van molens. De federatie is blij met het onderzoek naar molenbiotopen dat de provincie dit jaar heeft toegezegd, omdat de laatste meting al meer dan twintig jaar geleden plaatsvond. Inzicht in de huidige situatie van molens is belangrijk om te bepalen welke aanvullende maatregelen nodig zijn.

De heer Tange meldt dat de jaarlijkse molencontactdag succesvol was en dat dit alles in het verslag is terug te vinden. Hij biedt papieren en digitale exemplaren aan voor geïnteresseerden.

Tot slot spreekt hij zijn waardering uit voor het goede overleg met de provincie, zowel met de gedeputeerde als ambtelijk. Hij kondigt aan dat er volgend jaar een begunstigersregeling komt, zodat geïnteresseerden zich actiever kunnen laten informeren over het werk van de federatie en de 160 molens in Noord-Holland.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen vragen heeft en dankt de heer Tange voor zijn inspraak.

De heer **Sijtzema** spreekt namens het bestuur van camping Sandevoerde en uit zijn zorgen over de dreigende verdwijning van de camping. Op de locatie is een grootschalig bungalowpark gepland, wat volgens hem ten koste gaat van natuur en huidige bewoners. Hij twijfelt sterk aan de juistheid van de vergunningverlening, in het bijzonder aan de nog te verlenen stikstofvergunning. Camping Sandevoerde grenst aan een Natura 2000-gebied, en de heer Sijtzema stelt dat de onderbouwing van de ontwikkelaar ernstige onjuistheden bevat.

Volgens hem wordt in de aanvraag beweerd dat de bouw van 250 villa's leidt tot een lagere stikstofdepositie dan de bestaande camping. Hij vindt dit ongeloofwaardig, aangezien het geplande bungalowpark het hele jaar open is, met veel wisselend verkeer. De camping daarentegen is slechts een half jaar geopend, zonder verwarming en met een beperkt energieverbruik. Toch wordt volgens hem in de aanvraag gesteld dat caravans energieklasse G hebben, terwijl verwarming niet nodig is.

Hij betwijfelt de motieven van de ontwikkelaar, die volgens hem vooral financieel gedreven zijn. De heer Sijtzema vindt de vergunningverlening bovendien vooringenomen. Hij verwijst naar de Toeristische Visie 2040 van de gemeente Zandvoort, waarin al vóór de vergunningverlening stond dat de camping zou verdwijnen. Dit ziet hij als een teken van bevooroordeeld beleid vanuit het college van B&W.

Hij doet een nadrukkelijk beroep op de provincie en de gedeputeerde om kritisch te kijken naar de vergunningsaanvraag, vooral de stikstofvergunning die nog moet worden afgegeven. Als deze verleend wordt, zou dat betekenen dat 100 tot 120 campingbewoners moeten vertrekken. Hij waarschuwt voor de gevolgen als later in hoger beroep blijkt dat onjuiste berekeningen zijn gebruikt. Een extern bureau in opdracht van de camping toont volgens hem aan dat de bouwplannen 130 keer meer stikstofuitstoot veroorzaken dan toegestaan.

Tot slot verzoekt hij om een gesprek met de gedeputeerde, zodat ook het perspectief van de camping gehoord wordt en niet alleen dat van de projectontwikkelaar.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Mevrouw **Bouhlel-Lascaris** (SP) vraagt de heer Sijtzema om zijn opmerkingen over vooringenomenheid bij de gemeente Zandvoort verder toe te lichten. Ze wil ook weten waarom het door de camping opgestelde stikstofrapport volgens hem niet is meegenomen in de beoordeling en waarom er nog geen gesprek met de gedeputeerde heeft plaatsgevonden.
De heer **Sijtzema** legt uit dat de vooringenomenheid volgens hem deels te herleiden is tot de betrokkenheid van een jurist van de Omgevingsdienst IJmond (OD IJmond) bij de toeristische visie van de gemeente. Deze jurist zou daarnaast een privébedrijf hebben dat actief is op het terrein van vergunningverlening in dezelfde regio. Volgens de heer Sijtzema is dat in strijd met de Ambtenarenwet, die stelt dat een ambtenaar geen nevenactiviteiten mag uitvoeren in hetzelfde werkveld binnen dezelfde overheid. Hij vermoedt dat deze dubbele rol heeft geleid tot bevooroordeelde besluitvorming bij de vergunningverlening.
Wat betreft het stikstofrapport zegt de heer Sijtzema dat er meerdere pogingen zijn gedaan om een gesprek met de gedeputeerde aan te vragen, maar dat daar nog geen reactie op is gekomen. Het rapport is volgens hem opgesteld door een onafhankelijk bureau dat bewust niet samenwerkt met gemeenten of projectontwikkelaars. Toch wordt het rapport volgens hem niet serieus genomen, omdat het ingaat tegen de cijfers die door de ontwikkelaar zijn aangeleverd en door de omgevingsdiensten worden gevolgd. In het rapport van de camping wordt een stikstofdepositie berekend die 130 keer hoger ligt dan volgens de ontwikkelaar.
Mevrouw **Bouhlel-Lascaris** (SP) wijst erop dat de stikstofcijfers afkomstig zijn van de projectontwikkelaar zelf.
De heer **Sijtzema** bevestigt dit en stelt dat in die berekeningen staat dat de stikstofdepositie zelfs onder het nulpunt zou uitkomen, waardoor de natuur zou kunnen herstellen. Hij vindt dit moeilijk te geloven. Volgens hem is het onwaarschijnlijk dat de bouw van 250 bungalows, inclusief dagelijkse verkeersbewegingen, geen negatieve impact zou hebben op het aangrenzende Natura 2000-gebied.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt of de heer Sijtzema ook contact heeft gehad met raadsleden of de wethouder van de betreffende gemeente, naast zijn wens om met de gedeputeerde te spreken.
De heer **Sijtzema** bevestigt dat er overleg is geweest met zowel de huidige als de vorige wethouder. Volgens hem blijft de gemeente echter bij het standpunt dat het geplande bungalowpark binnen het bestemmingsplan past. Sijtzema betwist die interpretatie en noemt die vooringenomen. Volgens hem biedt het bestemmingsplan geen ruimte voor de bouw van 250 bungalows. Hij wijst erop dat er zelfs een bouwstop is opgelegd door de gemeente vanwege een

reeds aangelegde fundering. Als die bouwstop rechtmatig is, dan zou die ook moeten gelden voor de rest van het project.
Hoewel het overleg met de wethouder in goede sfeer verloopt, stelt hij dat de interpretatie van het bestemmingsplan door de gemeente afwijkt van die van zijn juridische adviseurs. Hij benadrukt dat ook de provincie in een eerdere situatie al heeft geoordeeld dat bouwen op deze locatie niet is toegestaan. Omdat het bestemmingsplan sindsdien niet is aangepast, verwacht hij nu opnieuw eenzelfde standpunt van de provincie.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of het klopt dat, zolang de ontwerp-natuurvergunning nog in procedure is, er een voorlopige voorziening kan worden aangevraagd om het proces te schorsen.
De heer **Sijtzema** antwoordt dat dit in hun situatie niet mogelijk is. Hij legt uit dat zij eerder een hoger beroep hebben verloren, wat betekende dat zij op 1 oktober van dit jaar de camping zouden moeten verlaten. Tegen dat besluit is een kort geding aangespannen, dat zij recent hebben gewonnen. De rechter heeft daarbij wel geoordeeld dat als het ontwerpbesluit wordt vastgesteld, zij alsnog moeten vertrekken. Deze voorwaarde is als subsidiaire eis in het vonnis opgenomen. De oorspronkelijke eis – om het vertrek volledig van tafel te krijgen – is daarmee niet gehonoreerd.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) stelt een verhelderende vraag over het energielabel G dat aan de caravans op camping Sandevoerde is toegekend. Zij vraagt of dit label het gevolg is van het meenemen van de winterperiode in de berekening, terwijl de camping slechts een half jaar per jaar open is.
Volgens de heer **Sijtzema** zijn de caravans beoordeeld op kenmerken zoals enkel glas en het gebruik van butagas, wat resulteert in energielabel G. In werkelijkheid zijn deze factoren volgens hem niet van toepassing, omdat de camping alleen in de zomermaanden open is. Er wordt nauwelijks gestookt, simpelweg omdat het dan niet nodig is. Hij vindt het dan ook niet terecht dat deze energielabels worden gebruikt als argument. Tegelijkertijd wijst hij erop dat het geplande bungalowpark het hele jaar open zal zijn, waarbij verwarming zeker zes tot zeven maanden per jaar nodig is. Dat maakt volgens hem het verschil in energieverbruik aanzienlijk.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Sijtzema voor zijn inspraak.

3 Vaststellen agenda, het verslag van de vorige vergadering, lijsten moties en toezeggingen

De **voorzitter** constateert dat de agenda, en het verslag van de vergadering en de lijsten moties en toezeggingen van 6 oktober 2025 ongewijzigd zijn vastgesteld.

3.a Planningsoverzicht

Mevrouw **Van Aesch** (PvdD) uit haar teleurstelling over het opnieuw uitstellen van de Voedselvisie. Volgens haar bedraagt de totale vertraging inmiddels meer dan een jaar. Ze stelt dat het herhaaldelijk uitblijven van dit belangrijke beleidsstuk het vertrouwen van haar fractie in het college van Gedeputeerde Staten ernstig schaadt.

Ze vindt het zorgwekkend dat cruciale informatie ontbreekt, waardoor Provinciale Staten hun controlerende en kaderstellende rol niet goed kunnen vervullen. In het bijzonder merkt ze op dat

de adviezen van Berenschot, die in verschillende quickscans zijn opgesteld, niet terugkomen in het PLG. Omdat de Voedselvisie daar integraal onderdeel van uitmaakt, beschouwt ze het PLG als een onvolledig en onvoltooid document.

Zonder verwerking van de Voedselvisie acht haar fractie het niet verantwoord om het PLG vast te stellen. Daarom stelt zij voor de behandeling van het PLG uit te stellen totdat de Voedselvisie erin is verwerkt.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) sluit zich grotendeels aan bij de kritiek van de Partij voor de Dieren. Zij noemt het onbegrijpelijk dat de Voedselvisie nog steeds ontbreekt, terwijl deze volgens haar wel al klaar ligt. Volgens haar is het uitblijven van de publicatie het gevolg van een politieke keuze.

Ze verwijst naar een technische vraag die haar fractie twee weken geleden heeft ingediend om het stuk op te vragen. In de reactie van het college wordt bevestigd dat de Voedselvisie er is, maar dat Gedeputeerde Staten ervoor kiezen om het pas in december vast te stellen. Voor haar is het onduidelijk waarom een bestaand stuk niet met Provinciale Staten wordt gedeeld, terwijl zij hun kaderstellende taak moeten kunnen uitvoeren.

Hoewel zij bereid is om het PLG vandaag te bespreken, vindt zij de situatie bijzonder vreemd en stelt zij vraagtekens bij de transparantie van het proces.

Mevrouw **Bouhlel-Lascaris** (SP) sluit zich volledig aan bij de opmerkingen van de Partij voor de Dieren. Zij benadrukt dat de Voedselvisie al vijf maanden gereed zou zijn en vindt het onaanvaardbaar dat Provinciale Staten het stuk nog steeds niet hebben ontvangen. Volgens haar is het onbegrijpelijk en onacceptabel dat een dergelijk belangrijk beleidsdocument zolang wordt achtergehouden.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) herinnert eraan dat haar fractie eerder een motie heeft gesteund over dit onderwerp – een motie die later is aangehouden. Zij vindt dat er pas inhoudelijk over stukken gesproken kan worden als de juiste en volledige informatie beschikbaar is. Daarom vraagt zij zich af waarom de evaluatie van de Voedselvisie zo lang op zich laat wachten. Voor haar is het duidelijk: eerst de evaluatie, dan pas bespreking van het Programma Landelijk Gebied. Wat haar betreft wordt het PLG vandaag dus niet behandeld.

De heer **Mülder** (D66) deelt de verbazing van eerdere sprekers over het uitblijven van de herijking van de Voedselvisie. Hij wijst erop dat eerder is afgesproken dat de Voedselvisie een integraal onderdeel zou vormen van het PLG. Daarom vindt hij het merkwaardig dat dit onderdeel ontbreekt, terwijl het PLG nu wel al ter bespreking voorligt.

Hij uit zijn frustratie over de werkwijze waarbij cruciale documenten pas later beschikbaar worden gesteld of worden vastgesteld, terwijl ze inhoudelijk onlosmakelijk verbonden zijn met bredere beleidsstukken zoals het PLG. Volgens hem is dit geen zorgvuldige of transparante manier van werken.

Mevrouw **De Sain** (BBB) geeft aan in verwarring te zijn over de status van de Voedselvisie binnen het PLG. Zij herinnert zich dat er eerder discussie is geweest over het opnemen van de

Voedselvisie in het PLG, met name tijdens het vaststellen van de budgetten. Volgens haar is toen in meerderheid besloten dat de Voedselvisie geen onderdeel van het PLG zou zijn. Daarom is ze nu het overzicht kwijt en vraagt ze de gedeputeerde om opheldering over hoe het precies zit.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent de zorgen over het uitblijven van de Voedselvisie en bevestigt dat het document opnieuw is uitgesteld. Hij legt uit dat er inmiddels wel een evaluatie van de Voedselvisie ligt, maar dat hierover binnen het college van Gedeputeerde Staten discussie bestaat.

De kern van het probleem is volgens hem financieel: de oorspronkelijke reserve voor de Voedselvisie dekte slechts de eerste vijf jaar, terwijl de visie zelf voor tien jaar was vastgesteld. Die reserve is nu op, waardoor er momenteel geen budget is om het programma voort te zetten zoals oorspronkelijk bedoeld. Toch wil het college verder met de Voedselvisie.

Daarnaast is er discussie over de positionering van de Voedselvisie. Er wordt afgewogen of deze als onderdeel van het PLG moet worden opgenomen of juist als zelfstandig programma moet doorgaan, wat mogelijk beter recht zou doen aan de inhoud en doelen ervan.

Gedeputeerde Beemsterboer geeft toe dat de voortdurende vertraging tot een ongemakkelijke situatie heeft geleid en dat het college dit onderkent. Om verdere uitstel te voorkomen, is besloten binnen drie weken met een voorstel te komen dat aan Provinciale Staten wordt voorgelegd. Hij benadrukt dat hij de frustraties begrijpt en betreurt zelf ook de gang van zaken.

De heer **Mülder** (D66) reageert kritisch op de uitleg van gedeputeerde Beemsterboer. Hij maakt duidelijk dat hij niet zit te wachten op enkel een evaluatie van de Voedselvisie, maar dat hem eerder een herijking was beloofd. Volgens hem is dat het document waarop Provinciale Staten al geruime tijd wachten, en als er nu slechts een evaluatie komt, voelt hij zich opnieuw teleurgesteld.

Daarnaast benadrukt hij dat in alle stukken duidelijk staat dat de Voedselvisie – zowel de oorspronkelijke versie als de herijking – een integraal onderdeel zou zijn van het Programma Landelijk Gebied. Als het college nu besluit om dat alsnog los te koppelen, of daarover nog geen besluit heeft genomen, vraagt hij zich af wat Provinciale Staten dan op dit moment precies behandelen. Voor hem is het duidelijk: zolang er geen besluit is over de status van de Voedselvisie binnen het PLG, bevat het PLG losse eindjes. Op basis van de huidige informatie vindt hij de gang van zaken dan ook verwarrend en weinig zorgvuldig.

Mevrouw **Van Aesch** (PvdD) uit haar verwarring over de toelichting van gedeputeerde Beemsterboer. Ze herinnert hem eraan dat hij eerder had toegezegd te onderzoeken of het mogelijk zou zijn om de uitvoeringsmaatregelen of het budget van de Voedselvisie los te koppelen van de evaluatie. Nu hoort ze opnieuw dat dit allemaal nog niet duidelijk is, terwijl er volgens haar vorig jaar al bekend was dat er geen geld meer beschikbaar was voor de uitvoering van de visie.

Ze vraagt zich daarom af wat er in de tussentijd concreet is veranderd. Volgens haar is er in de afgelopen periode niets wezenlijks opgeschoven, terwijl er wél telkens wordt gezegd dat het

college ermee bezig is. Haar centrale vraag is dan ook: wat is er nu eigenlijk anders dan een jaar geleden?

Mevrouw **Bouhlel-Lascaris** (SP) herinnert eraan dat Provinciale Staten eerder hebben besloten dat de Voedselvisie opgenomen moest worden in het PLG. Ze reageert met frustratie op de huidige discussie en vraagt zich af waarom er überhaupt nog wordt gesproken over wel of niet opnemen van de Voedselvisie. Volgens haar is die beslissing al genomen, en moet het college die gewoon uitvoeren.

De heer **Mantel** (JA21) dankt de gedeputeerde voor de beantwoording. JA21 sluit zich volledig aan bij de opmerkingen van mevrouw Bouhlel-Lascaris (SP). Hij herinnert eraan dat Provinciale Staten duidelijk hebben besloten dat de Voedselvisie onderdeel moet zijn van het PLG, en hij verwacht dan ook dat Gedeputeerde Staten die opdracht uitvoeren.

Aanvullend heeft de heer Mantel nog een vraag. De gedeputeerde gaf aan dat er intern discussie is over de Voedselvisie, en de heer Mantel wil weten tussen wie die discussie precies plaatsvindt.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bedankt de gedeputeerde voor zijn toelichting, maar is helder over de rolverdeling: volgens haar is het uiteindelijk aan Provinciale Staten om over dit soort kwesties te besluiten. Ze stelt daarom voor om het document gewoon op te sturen, inclusief verschillende opties zodat Provinciale Staten de afweging kunnen maken en een keuze kunnen bepalen. Zo kan de besluitvorming plaatsvinden waar die thuishoort.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) sluit zich aan bij eerdere vragen en uit haar verwarring over de situatie rond de Voedselvisie. Zij stelt dat de evaluatie van de Voedselvisie een ambtelijk stuk is en vraagt zich daarom af tussen wie de discussie binnen het college precies plaatsvindt.

Daarnaast plaatst zij een kritische kanttekening bij de rol van Gedeputeerde Staten: ze vraagt zich af of GS mogelijk politieke druk probeert uit te oefenen op een ambtelijk document. Aangezien het hier om een evaluatie gaat, vindt zij dat dit stuk objectief en feitelijk moet zijn en niet politiek gestuurd.

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert uitvoerig op de vragen en opmerkingen van de commissie over de Voedselvisie en de relatie met het PLG. Hij erkent de onvrede en geeft aan dat de vragen terecht zijn. Volgens hem ligt er inmiddels een evaluatie van de eerste vijf jaar van de Voedselvisie. De vraag binnen Gedeputeerde Staten is nu hoe verder te gaan met de visie, ook gezien het feit dat er momenteel geen budget beschikbaar is.

Hij licht toe dat er binnen GS discussie is over de positionering van de Voedselvisie: moet deze onderdeel worden van het PLG, zoals eerder afgesproken, of doet men er juist meer recht aan door het een zelfstandig programma te laten blijven? Gedeputeerde Beemsterboer erkent dat eerder met Provinciale Staten is afgesproken om het onderdeel van het PLG te maken, en dat deze route ook nog steeds mogelijk is, aangezien het PLG een ‘levend document’ is dat regelmatig wordt herzien. Toch had hij niet verwacht dat er zo sterk aan die koppeling werd vastgehouden.

Met betrekking tot de uitvoering van de Voedselvisie geeft hij aan dat in 2024 al bekend was dat de oorspronkelijke reserve slechts de eerste vijf jaar dekte. Hij erkent dat hij dit te laat heeft onderkend en noemt dit een fout van zijn kant. Inmiddels wordt gezocht naar mogelijkheden om onderdelen van het landbouwbudget hiervoor in te zetten.

Aan Volt laat hij weten dat er geen politieke druk wordt uitgeoefend op de evaluatie zelf. De discussie binnen GS gaat over de herijking van de visie op basis van de evaluatie en de financiële situatie. Hij noemt dit een complex gesprek dat meer tijd kost dan gehoopt.

Tot slot bevestigt hij dat het college zich heeft voorgenomen om binnen drie weken met een voorstel naar Provinciale Staten te komen. Hij onderstreept dat uiteindelijk Provinciale Staten beslissen over de inhoud, maar dat het aan GS is om met een helder voorstel te komen.

Mevrouw **Van Aesch** (PvdD) reageert scherp op de toelichting van gedeputeerde Beemsterboer. Zij benadrukt dat de Voedselvisie een cruciaal onderdeel vormt van het Programma Landelijk Gebied, en dat ook de negen adviezen van Berenschot in het PLG opgenomen hadden moeten worden, maar nu ontbreken.

Volgens haar spreekt de gedeputeerde zichzelf herhaaldelijk tegen en wordt Provinciale Staten al geruime tijd aan het lijntje gehouden. Vanwege het ontbreken van essentiële onderdelen vindt zij het niet verantwoord om het PLG op dit moment inhoudelijk te behandelen. Daarom stelt zij voor om hierover te stemmen: moet de commissie het PLG vandaag wel of niet behandelen?

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) memoreert het ongemak van de gedeputeerde, maar wijst erop dat dit het gevolg is van herhaalde toezeggingen aan Provinciale Staten die niet zijn nagekomen. Ze benadrukt dat duidelijkheid over de herijking of evaluatie van de Voedselvisie cruciaal is voor een zorgvuldige behandeling van het PLG.

Omdat deze informatie nog ontbreekt, sluit zij zich aan bij het voorstel van mevrouw Van Aesch: het PLG vandaag niet behandelen. Zij pleit ervoor om eerst de herijking van de Voedselvisie af te wachten, die over drie weken wordt verwacht, en het PLG pas daarna inhoudelijk te bespreken.

De heer **Mülder** (D66) spreekt zijn aarzeling uit over het behandelen van het PLG in de huidige vorm. Hij geeft aan het gesprek over het PLG graag te willen voeren, maar voelt tegelijkertijd ongemak over de onvolledigheid van het document. Volgens hem is het PLG steeds gepresenteerd als de integrale aanpak van alle opgaven in het landelijk gebied, waarbij de Voedselvisie expliciet onderdeel uitmaakte.

Nu er nog geen herijking van de Voedselvisie ligt en zelfs onduidelijk is of die visie uiteindelijk onderdeel van het PLG wordt of los blijft staan, vindt hij dat het programma open eindes bevat. Dit maakt het volgens hem moeilijk om op een zorgvuldige manier een inhoudelijke bespreking te voeren.

Daarom neigt hij ernaar zich aan te sluiten bij het voorstel van de Partij voor de Dieren en 50PLUS om het PLG vandaag niet te behandelen. Hij stelt dat de gang van zaken procedureel simpelweg niet klopt.

De heer **Mantel** (JA21) geeft aan hetzelfde ongemak te voelen als eerder uitgesproken door andere fracties. Hoewel hij graag het gesprek over het PLG wil voeren, erkent hij dat de opdracht van Provinciale Staten aan Gedeputeerde Staten duidelijk was: de Voedselvisie moest onderdeel zijn van het PLG. Aangezien dat nu niet het geval is, vindt hij dat een inhoudelijke bespreking vandaag niet mogelijk is. Daarom sluit ook hij zich aan bij het voorstel van de Partij voor de Dieren om het PLG vandaag niet te behandelen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) wil, voordat zij een standpunt inneemt over het ordevoorstel om het Programma Landelijk Gebied (PLG) vandaag niet te behandelen, eerst duidelijkheid van de gedeputeerde. Zij vraagt of uitstel van de behandeling gevolgen heeft, met name gezien de koppeling van het PLG aan de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat uitstel in principe geen grote gevolgen heeft. Het PLG is vooral bedoeld als samenvoeging en overzicht van bestaand beleid. Inhoudelijk zijn er geen directe bezwaren tegen uitstel. Hij erkent dat er wel raakvlakken zijn met de Omgevingsvisie en de Omgevingsverordening, maar ook die worden niet direct geraakt als de behandeling van het PLG op een later moment plaatsvindt.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt wanneer Gedeputeerde Staten het integrale perspectief op de Voedselvisie — inclusief evaluatie en plannen — aan Provinciale Staten kunnen presenteren, zodat het PLG op een volledig en inhoudelijk juiste manier besproken kan worden.

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft aan dat GS zichzelf een termijn van drie weken heeft opgelegd. Dat betekent dat er uiterlijk in de eerste week van december besluitvorming plaatsvindt over de Voedselvisie. Hij benadrukt dat dit besluit echt genomen moet worden, omdat verder uitstel opnieuw tot uitleg zal leiden richting Provinciale Staten.

Hoewel hij niet met volledige zekerheid kan voorspellen of die besluitvorming daadwerkelijk dan al is afgerond, spreekt hij wel de verwachting uit dat het lukt. Als dat zo is, zou het PLG, inclusief de herijkte Voedselvisie, in de eerste commissievergadering van het nieuwe jaar besproken kunnen worden.

De heer **Mülder** (D66) stelt dat, als de Voedselvisie alsnog integraal in het PLG wordt opgenomen, het logisch is dat het PLG ook inhoudelijk aangepast moet worden. Daarom vraagt hij naar de aanlevertermijn voor een aangepaste versie van het PLG.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat beide stukken — de aangepaste Voedselvisie en het bijgewerkte PLG — gelijktijdig kunnen worden aangeleverd. Er zijn volgens hem geen belemmeringen om dat parallel te laten verlopen.

Vervolgens doet de heer **Mülder** (D66) een concreet ordevoorstel: hoewel hij niet voorstelt het PLG vandaag direct door te sturen naar Provinciale Staten, wil hij wél een consultatieronde houden. In die ronde kunnen Statenleden opmerkingen en suggesties geven over lacunes of hiaten in het huidige PLG, zodat die punten mogelijk meegenomen kunnen worden in de volgende, aangepaste versie.

De **voorzitter** vat het voorstel samen als: het PLG vandaag niet behandelen met het oog op besluitvorming, maar wel bespreken als consultatie.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) spreekt haar frustratie uit over het voortdurende uitstel rond de Voedselvisie en het Programma Landelijk Gebied. Zij geeft aan dat haar fractie het PLG vandaag wél wil bespreken.

Ze stelt dat het vertrouwen in de gedeputeerde onder druk staat, omdat er herhaaldelijk beloften zijn gedaan over de vaststelling, die vervolgens niet zijn nagekomen. Voor Volt is het belangrijk dat het huidige uitstel niet opnieuw wordt gebruikt als reden om het PLG nog langer vooruit te schuiven. Daarom is Volt bereid het PLG vandaag inhoudelijk te behandelen, ondanks de open eindes die er nog zijn.

Mevrouw **De Sain** (BBB) geeft aan dat haar fractie vóór behandeling van het Programma Landelijk Gebied is. Volgens haar staat het ontbreken van budget voor de Voedselvisie los van de rest van het PLG. Daarom ziet zij geen reden om de behandeling van het volledige programma uit te stellen. Wat haar betreft kan het PLG vandaag gewoon besproken worden.

Schorsing 10.49 tot 11.02 uur.

De **voorzitter** vat het gewijzigde ordevoorstel van mevrouw Van Aesch samen. In plaats van het Programma Landelijk Gebied vandaag níet te behandelen, wordt voorgesteld om het wél te bespreken, maar uitsluitend als consultatieronde. De input uit dit overleg wordt vervolgens meegegeven aan Gedeputeerde Staten, zodat zij — samen met de nog te presenteren Voedselvisie — in januari een aangepaste, definitieve versie van het PLG kunnen voorleggen.
De voorzitter checkt bij mevrouw Van Aesch (PvdD) of dit inderdaad haar aangepaste voorstel is – dat is eht geval – en vraagt vervolgens of alle fracties zich in deze werkwijze kunnen vinden.

De heer **Wallaart** (PvdA) stelt een verduidelijkende vraag: als het PLG vandaag alleen als consultatiestuk wordt besproken, betekent dit dan dat het formeel een B-stuk is en dus niet op de agenda van de Provinciale Statenvergadering in december komt, tenzij een fractie er een 2-minutendebat over aanvraagt?

De **voorzitter** bevestigt dit en is blij met de zorgvuldige verwoording. Het PLG zal na deze commissievergadering dus níet automatisch doorgeleid worden naar de PS-vergadering in december.

De heer **Vendrig** (BBB) stelt daarop de vraag of het PLG dan voorafgaand aan de PS-vergadering van 2 februari 2026 opnieuw in de commissie komt, zeker als er nog wijzigingen plaatsvinden.

De **voorzitter** noemt dat een verstandige stap en stelt voor dat de commissie daar zelf over beslist, maar dat het logisch is om het PLG dan weer in de commissie te bespreken.

Vervolgens brengt de voorzitter het gewijzigde ordevoorstel van mevrouw Van Aesch (PvdD) in stemming: het PLG wordt vandaag besproken als consultatie, wordt niet doorgeleid naar de PS van december, en komt begin 2026 terug in de commissie mét de aangepaste Voedselvisie.
Er is unaniem vóór dit voorstel besloten.

4 A-agenda Algemeen

4.a Financiën: Laatste Begrotingswijziging 2025

In de provinciale begroting wijzen Provinciale Staten toe voor welke doelen de provincie haar beschikbare middelen inzet. Deze laatste begrotingswijziging omvat een bijstelling van de begroting 2025. Aan de commissie wordt gevraagd de onderdelen van de begrotingswijziging die betrekking hebben op de commissie Landelijk Gebied te bespreken en te adviseren aan Provinciale Staten over de statenvoordracht Laatste Begrotingswijziging 2025.

Eerste termijn commissie

De heer **Wallaart** (PvdA) opent de eerste termijn en spreekt zijn waardering uit dat deze wijziging in de commissie behandeld wordt. Hij stelt voor om voortaan in begrotingsoverzichten een extra kolom met de oorspronkelijke begroting toe te voegen. Daardoor wordt inzichtelijker welke verschillen er zijn ontstaan. Hij wijst op het structurele probleem van onderbesteding bij natuurontwikkeling. Voor dit jaar is er 90 miljoen euro begroot, maar uiteindelijk wordt slechts 50 miljoen uitgegeven. Voor volgend jaar staat er opnieuw 70 miljoen geprogrammeerd, terwijl de onderbesteding van dit jaar er weer bij lijkt te komen. Dat zou neerkomen op een opgave van 110 miljoen euro. Hij vraagt Gedeputeerde Staten hoe zij dat denken te realiseren, gezien het achterblijvende tempo van uitvoering.

Een ander belangrijk punt is de stijging van kosten voor faunaschade, die de heer Wallaart een ‘zwart gat’ in de begroting noemt. Hij is blij dat uit de begrotingswijziging blijkt dat de stijgende kosten niet het gevolg zijn van meer schadeveroorzakende dieren, maar van een toename in aanvragen. Hij vraagt GS om een analyse van de tegemoetkomingsregeling: waarom stijgt het aantal aanvragen, en wat kan eraan worden gedaan?

Mevrouw **Haas** (PvdD) sluit hierop aan met de suggestie om ook te onderzoeken welke preventieve maatregelen mogelijk zijn en hoe aanvragers daarbij ondersteund kunnen worden.

De heer **Wallaart** (PvdA) is het daarmee eens, maar benadrukt dat preventie nu al verplicht is vóórdat men voor schadevergoeding of afschot in aanmerking komt. Hij wil vooral de regeling zelf onder de loep nemen, om de achterliggende oorzaak van de populariteit ervan te begrijpen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) merkt op dat de regeling eenvoudig werkt: er is schade, er volgt vergoeding, maar er is geen vergoeding voor preventieve maatregelen. Mogelijk ligt daar een oorzaak van het probleem.

De heer **Wallaart** (PvdA) vindt dit een interessante invalshoek die GS zou kunnen meenemen in de analyse.

Tot slot gaat de heer Wallaart in op middelen voor de stikstofaanpak. In 2023 zijn middelen gereserveerd die niet volledig zijn uitgegeven. Van de beschikbare gelden is 730.000 euro overgebleven. Volgens GS is dit geld niet besteed omdat er dekking via het Rijk is gevonden. De heer Wallaart stelt dat het dan geen uitgestelde inspanning betreft, maar een vrijval van middelen. Hij vermoedt dat GS de stikstofgelden opzijzet zonder duidelijk plan. Daarbij noemt hij de eerdere reservering in de Korte Termijn Agenda van 1,8 miljoen euro en het vrijgespeelde bedrag naar aanleiding van een GroenLinks-PvdA-motie van 2,45 miljoen euro waarvan ook een

kwart aan stikstof besteed moet worden. Hij vraagt of GS kan uitleggen waarvoor dit geld nodig is en of Provinciale Staten daar niet vrij over zouden moeten kunnen besluiten.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) sluit zich grotendeels aan bij de bijdrage van de PvdA. Ook zij wijst op de forse onderbesteding bij het beschermen en ontwikkelen van natuur. Er is 39 miljoen euro minder uitgegeven dan oorspronkelijk begroot. Ondanks de gestegen uitgaven voor faunaschade, blijft er dit jaar een totale onderbesteding van 6 miljoen euro over. Volgens mevrouw Schneemann is dit opmerkelijk, zeker gezien de recente discussie over de financiering van de Voedselvisie. Zij ziet hierin een mogelijk verband.

Daarnaast brengt zij het onderwerp klimaatadaptatie naar voren, dat later op de avond ook in de commissie Ruimte aan bod komt. Volgens haar valt er op dit punt geld vrij uit de algemene reserve, terwijl uit het Programma Landelijk Gebied blijkt dat er geen middelen beschikbaar zijn voor klimaatadaptatie in het landelijk gebied. Zij stelt dat hier wellicht een koppeling mogelijk is en dat het vrijgevallen geld hiervoor ingezet zou kunnen worden.

De heer **Klein** (ChristenUnie) bedankt voor de begrotingswijziging, maar merkt op dat het dit jaar opnieuw om een forse aanpassing van de oorspronkelijke begroting gaat. Hij waardeert de uitgebreide toelichting en erkent dat er voor veel budgetten specifieke redenen worden gegeven. Toch ziet hij als overkoepelend patroon een voortdurende vertraging in de uitvoering van verschillende programma's. Zo wordt er bij De Groene Uitweg 4,3 miljoen euro minder uitgegeven dan gepland. Ook bij de korte termijn agenda van de NNN-realisatie en de SPUK-regeling voor PAS-melders is sprake van vertraging, al heeft de gedeputeerde dat laatste al toegelicht.

Volgens de heer Klein roept dit de bredere vraag op of er niet meer geïnvesteerd moet worden in de eigen uitvoeringscapaciteit. Hij stelt dat doelen regelmatig niet gehaald worden, deels doordat uitvoering afhankelijk is van derden. Wellicht kan de provincie deze partijen actiever ondersteunen, zodat middelen wél besteed worden aan de beoogde doelen. Hij vraagt de gedeputeerde om te reflecteren op deze mogelijkheid, en of het wenselijk is om een deel van de vrijvallende middelen hiervoor in te zetten.

De heer **De Vries** (VVD) is positief over de Laatste Begrotingswijziging 2025. Volgens de heer De Vries geeft deze een realistisch beeld van de financiële situatie en creëert ze ruimte voor keuzes. Tegelijkertijd benadrukt hij dat men scherp moet blijven op structureel stijgende uitgaven, zoals bij ganzenschade. Die oplopende kosten baren de VVD zorgen en vragen om voortdurende aandacht voor effectief faunabeheer.

De heer **Wallaart** (PvdA) vraagt waarom de VVD de nadruk legt op faunabeheer, terwijl in de toelichting staat dat de faunaschade niet toeneemt door een stijging van het aantal schadeveroorzakende dieren.

De heer **De Vries** (VVD) antwoordt dat de VVD met name naar de kostenontwikkeling kijkt. Volgens hem is er sprake van toenemende uitgaven, ongeacht de directe oorzaak, en dat vraagt om aandacht.

De heer **Wallaart** (PvdA) vraagt vervolgens of de VVD de oproep van de PvdA steunt om een analyse te laten maken van de tegemoetkomingsregeling. Die kan inzicht geven in de reden waarom het aantal aanvragen zo sterk stijgt.

De heer **De Vries** (VVD) geeft aan daar geen bezwaar tegen te hebben. Een dergelijk overzicht kan volgens hem juist zorgen voor betere onderbouwing bij toekomstige besluitvorming over de beschikbare budgetten.

De heer De Vries benoemt vervolgens dat het voordelig saldo van ruim 58 miljoen euro vooral voortkomt uit incidentele meevallers en vertragingen. Voor de VVD mag deze financiële ruimte geen vrijbrief worden voor nieuwe structurele uitgaven. De middelen moeten volgens hem juist gebruikt worden om de uitvoering in het landelijk gebied te versnellen. In programma vijf ziet hij een neerwaartse bijstelling van meer dan 7 miljoen euro, wat opnieuw op vertraging wijst.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of de VVD openstaat voor een incidentele bijdrage van vier ton voor de wildopvang, zoals eerder al toegezegd is.

De heer **De Vries** (VVD) herhaalt dat de VVD juist pleit voor het beperken van structurele uitgaven, maar dat incidentele bestedingen wel bespreekbaar zijn.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt daarop of de wildopvang dan ook als bestemming voor een incidentele uitgave wordt beschouwd.

De heer **De Vries** (VVD) antwoordt dat hij daar op dit moment geen toezegging over wil doen. Volgens hem is het belangrijk om daar eerst gezamenlijk goed over te spreken voordat er besluiten worden genomen.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt hoe de heer De Vries het realistisch kan noemen dat er een onderbesteding van 58 miljoen is. Volgens haar betekent dit dat er onvoldoende uitvoering is geweest. Ze wil weten of de VVD het met haar eens is dat dit onderwerp beter gemonitord moet worden, bijvoorbeeld via een halfjaarlijkse rapportage.

De heer **De Vries** (VVD) verwijst naar het begin van zijn betoog, waarin hij al aangaf dat het overschot vooral te maken heeft met incidentele meevallers en vertragingen. Hij erkent dat er aandacht moet zijn voor het aanpakken van die vertragingen.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) benadrukt dat het college en de gedeputeerden verantwoordelijkheid moeten nemen om deze vertragingen structureel aan te pakken en herhaalt haar voorstel voor halfjaarlijkse rapportage.

De heer **De Vries** (VVD) vraagt om ruimte om zijn betoog af te ronden en belooft dat hij op deze vraag zal terugkomen.

Binnen programma vijf is een neerwaartse bijstelling van meer dan 7 miljoen euro zichtbaar, wat opnieuw duidt op vertraging. De heer De Vries stelt dat het landelijk gebied onder druk staat door opgaven rond natuur, landbouw, recreatie en leefbaarheid. Daarom kunnen deze vertragingen volgens de VVD niet langer worden geaccepteerd.

Hij sluit af met drie punten:

1. Versnellen in plaats van vertragen. Hij vraagt welke maatregelen Gedeputeerde Staten nemen om gebiedsprocessen en natuurprojecten op tempo te brengen en te houden.
2. Geld moet terechtkomen bij de uitvoerders, zoals gemeenten, agrariërs, waterschappen en natuurorganisaties. Hij wil weten hoe dit in 2026 wordt geborgd.
3. Er moet een sterke koppeling zijn tussen natuur, landbouw en economie. Bereikbaarheid, ondernemerschap en natuurwaarden moeten in het landelijk gebied hand in hand gaan.

Tot slot benadrukt de heer De Vries dat het landelijk gebied vraagt om tempo en realisme. De VVD wil scherp financieel beheer, het terugdringen van oplopende faunaschade en een duidelijke inzet van middelen waar ze het meeste effect hebben – namelijk buiten, en niet in de boekhouding.

De heer **Mülder** (D66) richt zijn bijdrage op één onderwerp: de faunaschade, met name de schade door ganzen. Hij geeft aan dat hij dit punt eerder bij de begroting had willen behandelen, maar ervan uitging dat anderen dat zouden doen. De gegeven antwoorden destijds waren voor hem aanleiding om het onderwerp alsnog aan te kaarten. Hij herinnert aan een motie waarin werd gevraagd om ganzenschade apart op te nemen in de begroting. Volgens hem is dit niet gebeurd, vermoedelijk vergeten. Dat vindt hij teleurstellend en typerend voor hoe er met dergelijke moties wordt omgegaan.

Bij het bestuderen van de begrotingswijziging valt hem op dat er bijna 44 miljoen euro is geraamd voor faunaschade in Zuid-Holland, terwijl in heel Nederland vorig jaar 77 miljoen werd uitgekeerd. De heer Mülder stelt dat dit Noord-Holland op een ongewenste eerste plaats zet. Volgens hem is het niet terecht om de oorzaak van de stijging enkel toe te schrijven aan beleid uit de vorige bestuursperiode. Hij ziet namelijk geen wezenlijke wijzigingen in het faunabeheer, zeker niet op het gebied van ganzenafschot. Als dat volgens het college wel het probleem is, dan verwacht hij concrete voorstellen. Ook de schade door houtduiven wordt genoemd, maar volgens de heer Mülder is dat slechts een klein onderdeel van het totaal.

Wat hem vooral verbaast is dat de relatie tussen de ganzenpopulatie en de schade in Noord-Holland veel sterker lijkt dan in andere provincies. Hij vraagt de gedeputeerde of die kan verklaren waarom die stijging bij Noord-Holland veel forser is. Verder benoemt hij dat het eigen risico is verlaagd en dat taxaties tegenwoordig gratis zijn. Op communicatiekanalen van de provincie ziet hij geregeld oproepen om schade te melden. Dat roept bij hem de vraag op hoe ver de provincie gaat in het ondersteunen van ondernemers bij het claimen van schade. De heer Mülder benadrukt dat hij alleen hulp wil bieden aan mensen die echt in de problemen komen, maar vraagt zich af of de regeling niet té toegankelijk is geworden.

De heer **Vendrig** (BBB) wil een nuance aanbrengen en wijst erop dat de schademeldingen in oktober, waar de heer Mülder op doelt, bedoeld zijn voor dataverzameling en niet leiden tot schadevergoeding. Die meldingen hebben dus geen invloed op de hoogte van de uitgaven. Hij vraagt waarom de heer Mülder de indruk heeft dat de regeling zo populair is en makkelijk aan te vragen, want volgens hem is het tegendeel waar.

De heer **Mülder** (D66) reageert met een kwinkslag dat hij even dacht dat hij de gedeputeerde hoorde spreken. Hij stelt dat zijn punt niet was dat de regeling per se makkelijk is, maar dat hij juist wil weten hoe toegankelijk die is in vergelijking met andere provincies. Volgens hem trekt de heer Vendrig (BBB) conclusies die hij zelf niet heeft uitgesproken. De heer Mülder benadrukt dat hij wil begrijpen hoe de regeling werkt en hoe de provincie kan zorgen dat ze alleen wordt gebruikt door mensen die daadwerkelijk in aanmerking moeten komen. Hij verwijst naar de begroting, waarin 44 miljoen euro is opgenomen voor faunaschade, en noemt dat een teken van de omvang en dus ook de populariteit van de regeling.

De heer **Vendrig** (BBB) reageert in een tweede interruptie met de opmerking dat het feit dat zijn antwoord en dat van de gedeputeerde waarschijnlijk overeenkomen, mogelijk aangeeft dat er een kern van waarheid in zit.

De heer **Mülder** (D66) sluit af met een positief punt. In documenten van BIJ12 heeft hij gelezen dat het eigen risico in andere provincies – en niet in Noord-Holland – volgend jaar wordt verhoogd naar 10%. Hij vraagt de gedeputeerde dit toe te lichten.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) spreekt over het voordelige begrotingsresultaat voor 2025 zoals gepresenteerd in de laatste begrotingswijziging. Zij merkt op dat dit positieve saldo grotendeels voortkomt uit incidentele meevallers, maar vooral ook uit vertragingen in de uitvoering van projecten. Die vertragingen baren haar zorgen. Volgens haar is hier sprake van wat zij eerder al planningsoptimisme heeft genoemd, en dat moet volgens haar echt anders.

Zij sluit aan bij de opmerkingen van de heer Wallaart (PvdA) over de stikstofmiddelen. Volgens haar zijn de afgesproken doelen al behaald en valt het geld daarom vrij. Ze vraagt zich af waarom Gedeputeerde Staten dat bedrag toch willen inzetten en waaraan precies. Ook zij wil van de gedeputeerde horen welke inspanning volgend jaar dan nog verricht moet worden, aangezien het beschikbare budget in haar ogen niet langer doelgebonden is.

Daarnaast herhaalt zij een eerder geuite zorg van haar fractie, namelijk dat ambitie en realiteit in het landelijk gebied niet goed op elkaar aansluiten. Dit onderwerp komt in januari 2026 aan de orde bij de bespreking van de Voedselvisie, dus daar gaat ze nu niet verder op in.

Tot slot verwijst zij naar het signaal van de heer Wallaart (PvdA) over de structurele financiële uitdagingen. Zij vraagt waarom de voortgang van doelen en bestedingen niet halfjaarlijks wordt gemonitord en waarom Provinciale Staten daar niet actiever bij betrokken worden. Ze pleit voor regelmatige evaluatie, zodat afwijkingen eerder gesignaleerd en bijgestuurd kunnen worden.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert op de inbreng van de PvdA over faunaschade. Hij bevestigt dat de populatie standganzen in de afgelopen vijf jaar stabiel hoog is gebleven. Volgens hem is die stand zelfs ‘stabiel te hoog’. Daarom zet de provincie in haar faunabeheerplan actief in op verlaging van de ganzenpopulatie naar een stabiel laag niveau. De redenen hiervoor zijn divers: schade aan landbouwgewassen, schade aan natuur, risico’s voor vliegveiligheid en de hoge kosten voor de provinciale begroting.

De heer **Vendrig** (BBB) vraagt in een interruptie of de gedeputeerde met die populatiecijfers doelt op standganzen. Hij merkt op dat de trekganzenpopulatie in zijn beleving juist toeneemt en ook schade veroorzaakt.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat hij niet met zekerheid kan zeggen of de trekganzenpopulatie stijgt, maar dat deze in elk geval groot is. Hij wijst erop dat er ook internationaal overleg plaatsvindt over trekganzen, met name over de grauwe gans. Voor soorten als brandgans en kolgans geldt dat de populaties zich rond een gunstige staat van instandhouding bevinden. Het provinciale beleid richt zich echter primair op standganzen, aangezien daar ook de meeste schade mee samenhangt. Hij benadrukt dat populatiecijfers richtinggevend zijn, maar dat het beleid vooral gestuurd wordt op schadecijfers. Op dit moment telt de provincie naar schatting 150.000 standganzen, terwijl het provinciale doel is om dit terug te brengen naar ongeveer 20.000 om een gunstige staat van instandhouding te bereiken. De komende drie jaar wordt hier extra op ingezet. Daarbij verwijst hij naar de pilot op Texel met gecoördineerd beheer. Volgens een eerste evaluatie, die nog definitief wordt afgerond, is de populatie daar met tweederde afgenomen, conform de verwachting.

De heer **Vendrig** (BBB) vraagt vervolgens of de toenemende schade mogelijk veroorzaakt wordt door een grotere aanwezigheid van trekganzen, die mogelijk niet worden meegenomen in de schadecijfers.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt duidelijk dat dit niet het geval is. Winterschade, die samenhangt met de aanwezigheid van trekganzen, wordt niet of nauwelijks vergoed. Schade aan de eerste snede gras in het voorjaar wordt wél vergoed, dus daar zou nog een beperkte relatie kunnen zijn. Volgens hem ligt de oorzaak van de stijgende schade vooral bij de hogere waarde van gewassen. Gras is duurder geworden, maar ook groentegewassen zijn fors in prijs gestegen. Noord-Holland kent veel groenteteelt en die gewassen zijn kwetsbaar. Dat maakt de schade financieel ingrijpender. Daarnaast is ook de meldingsbereidheid gestegen. Ondernemers melden sneller schade, mede door de hogere financiële impact.

Richting Volt en de PvdA herinnert de gedeputeerde eraan dat de Provinciale Staten al een motie hebben aangenomen om meer inzicht te geven in de problematiek rond faunaschade. Die motie voorziet in een technische briefing of andere vorm van toelichting. Die toezegging blijft volgens hem staan en sluit goed aan bij de actuele vragen van de PvdA. Daarom zal die briefing worden georganiseerd zoals eerder afgesproken.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt de gedeputeerde hoe de provincie omgaat met de toenemende geruchten over vogelgriep, specifiek ook onder de ganzen. Ze wil weten of dit gevolgen heeft voor het faunabeleid of de evaluaties daarvan.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat er recent bij een kleine pluimveehouderij sprake was van vogelgriep, waarop een beschermingszone van tien kilometer is ingesteld. Deze maatregel is afgelopen vrijdag genomen. Wat betreft ganzen merkt hij op dat er tot nu toe geen signalen of zelfs geruchten zijn ontvangen over vogelgriep onder die soort. Mocht dat in de toekomst veranderen en invloed hebben op de staat van instandhouding of op het beleid, dan zal dat uiteraard opnieuw worden bekeken en zo nodig aangepast.

Voor nu is er volgens hem geen aanleiding om het beleid aan te passen. Hij bevestigt dat het huidige beleid gewoon wordt voortgezet. Dat houdt in dat op 1 februari 2026 het nieuwe Faunabeheerplan Gans voor de hele provincie van start gaat. Doel is om in een periode van drie jaar de populatie terug te brengen naar een stabiel lager niveau. Op die manier is na 2028 minder faunabeheer nodig om die lagere stand te handhaven. Dat leidt volgens hem niet alleen tot minder noodzaak om dieren te doden, wat voor iedereen positief is, maar ook tot minder schade aan landbouw, natuur en minder risico's voor de vliegveiligheid bij Schiphol. De provincie blijft dus de komende drie jaar inzetten op deze koers.

Gedeputeerde Beemsterboer gaat in op het onderwerp stikstof, naar aanleiding van vragen van onder andere de PvdA en 50PLUS. Hij bevestigt dat Gedeputeerde Staten het restantbudget, zoals genoemd in de Kaderbrief 2023 en opgenomen in de laatste begrotingswijziging, volgend jaar willen benutten. Volgens hem is dat nodig, omdat er in 2026 belangrijke doelen gehaald moeten worden. In het Convenant Stikstofreductie en Natuurherstel is afgesproken dat een generieke daling van stikstof geborgd moet worden in de Omgevingsverordening. Die moet uiterlijk eind juni 2026 vastgesteld zijn. Daarnaast moeten er nog maatregelen worden getroffen in en rond Natura 2000-gebieden, waar dat nodig is. Volgens gedeputeerde Beemsterboer is dat een grote opgave, waarvoor ook daadwerkelijk middelen nodig zijn.

Hij reageert op de suggestie dat de vrijgevallen middelen uit 2025 eenvoudig kunnen worden weggestreept tegen budgetten die het Rijk beschikbaar heeft gesteld. Dat is volgens hem niet mogelijk, omdat er van meet af aan gerekend is met een combinatie van rijksmiddelen en provinciale middelen. Die lopen echter niet één op één parallel. Hoewel het klopt dat er extra dekking is gevonden bij het Rijk, betekent dat volgens gedeputeerde Beemsterboer niet dat het stikstofprobleem is opgelost. In reactie op een eerdere opmerking van 50PLUS stelt hij dat het nog lang niet zo ver is. De hulp aan PAS-melders en het vlot trekken van vergunningverlening zijn nog altijd urgente opgaven. Volgens hem kost het stilvallen van vergunningverlening de economie aanzienlijk meer dan het bedrag waar nu discussie over is.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) stelt dat ze nergens heeft beweerd dat het stikstofprobleem is opgelost. Wel constateert zij dat voor dit jaar de doelen zijn gehaald, mede dankzij rijksbijdragen. Daarom is het volgens haar niet correct om te spreken van een uitgestelde inspanning. Zij noemt dit budget een vrijval. Als er volgend jaar opnieuw inspanningen nodig zijn, dan moet dat via nieuwe plannen en een nieuwe begroting worden geregeld. Volgens haar past het niet binnen de afgesproken financiële cyclus om het resterende bedrag alvast te reserveren.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat hij eerder richting de PvdA heeft uitgelegd hoe complex het stikstofdossier is. Hij wijst op wisselende jurisprudentie, die voortdurend invloed heeft op het beleid. Anderhalf jaar geleden speelde nog het idee van stikstofbanken, maar dat is na een belangrijke uitspraak over intern salderen op 18 december 2024 grotendeels losgelaten. De focus ligt nu op uitvoering van het convenant met de melkveehouderij, en op het maken van vergelijkbare afspraken met andere sectoren, zoals akkerbouw, industrie, woningbouw en mobiliteit. Tegelijkertijd lopen er ecologische onderzoeken om maatregelen in en rond Natura 2000-gebieden te onderbouwen.

Volgens gedeputeerde Beemsterboer was het niet mogelijk om vorig jaar al precies te voorzien welke maatregelen nodig zouden zijn. Daarom is het belangrijk om enige flexibiliteit te behouden in het gebruik van stikstofmiddelen. Hij wijst erop dat de context en doelen regelmatig wijzigen, waardoor het lastig is om vooraf exact te bepalen wat nodig zal zijn.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) herhaalt dat haar punt niet gaat over de inhoud van het beleid, maar over de financiële afspraken. Zij vindt dat het debat zuiver gevoerd moet worden. Als er doelen zijn gesteld voor 2025, en deze zijn gehaald, dan moet volgens haar worden erkend dat het budget niet is besteed. In dat geval gaat het om een vrijval, niet om een uitgestelde inspanning die nog uitgevoerd moet worden.

Gedeputeerde **Beemsterboer** is het daar niet mee eens. Volgens hem is vooraf niet in detail vastgelegd welke inspanningen zouden worden geleverd. Juist omdat dat moeilijk te bepalen was, kan volgens hem niet worden geconcludeerd dat de afgesproken inspanningen volledig zijn gerealiseerd.

De heer **Wallaart** (PvdA) uit kritiek op de wijze waarop Gedeputeerde Staten omgaan met het vrijgevallen stikstofbudget. Volgens hem klinkt de uitleg van de gedeputeerde als een smoesje. Hij erkent dat de wereld verandert en beleid moet inspelen op onzekerheden, maar stelt dat het de taak van het bestuur is om dan met concrete voorstellen en een bijbehorende dekking naar Provinciale Staten te komen. Wat volgens hem nu gebeurt, is dat Gedeputeerde Staten geld reserveren voor onvoorziene problemen zonder duidelijke verantwoording. Hij noemt dit het verzamelen van ‘appeltjes voor de dorst’ en constateert dat dit niet alleen bij stikstof gebeurt, maar ook bij andere dossiers. Hij vraagt daarom expliciet om een totaaloverzicht: hoe groot is de wintervoorraad die gedeputeerde Beemsterboer opbouwt voor mogelijke toekomstige ontwikkelingen binnen het stikstofdossier?

Gedeputeerde **Beemsterboer** gaat in op het budget van 1,6 miljoen euro, waar eerder naar verwezen is. Dat bedrag wordt ingezet in het kader van het Convenant Stikstofreductie en Natuurherstel. Het doel is om melkveehouders te begeleiden bij het daadwerkelijk terugbrengen van stikstofdepositie. De provincie kijkt momenteel hoe dat geld effectief besteed kan worden, ondanks contractuele afspraken met partijen die personeel leveren. Alleen al het toetsen van de inkoopvoorwaarden kost tijd. Toch verwacht hij dat het volledige budget in de komende periode benut kan worden, om de beoogde 30% stikstofreductie te realiseren.

Daarnaast wijst hij op rijksbudgetten die zijn gekoppeld aan vier regelingen voor PAS-melders. Die regelingen zijn echter niet meer één op één toepasbaar, mede door de uitspraak van 18 december 2024 over intern salderen en vragen over staatssteun. Hoewel dat geld beschikbaar is, kan het voorlopig niet worden ingezet. Verder is er gewerkt aan uitbreiding van het stikstofteam. De financiering daarvan lijkt nu rond, waardoor de provincie de capaciteit krijgt om het dossier goed aan te pakken.

Volgens gedeputeerde Beemsterboer is er dus geen sprake van reserves die bewust worden opgespaard. Iedere euro die aan stikstof besteed kan worden, wordt ingezet. Hij benadrukt dat er veel op het spel staat, zoals het vlot trekken van vergunningverlening in Noord-Holland. Dat raakt ook woningbouwprojecten die wachten op goedkeuring. Hij begrijpt de wens van de heer Wallaart om concreter te zien wat er gebeurt met het budget van 730.000 euro. Dat vindt hij

terecht en hij is bereid om die onderliggende activiteiten verder toe te lichten. Wel blijft hij bij zijn standpunt dat het geld niet wordt opgepot als reserve, maar dat het nodig is binnen een dynamisch en complex dossier.

De heer **Wallaart** (PvdA) reageert dat hij dit aanbod graag aanneemt. Hij wil graag inzicht in de onderliggende activiteiten waarvoor de 730.000 euro is bedoeld, zodat Provinciale Staten kunnen beoordelen of het inderdaad gaat om een uitgestelde inspanning.

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert op de opmerkingen van D66, specifiek op het punt van de ganzenschade in de begroting. Hij erkent dat dit fout is gegaan en bevestigt dat dit ook al eerder richting de heer Wallaart (PvdA) is toegegeven. De afspraak is dat dit bij de komende begroting wordt rechtgezet. Gedeputeerde Beemsterboer heeft afgelopen dinsdag binnen Gedeputeerde Staten opnieuw aandacht gevraagd om te zorgen dat deze fout niet nogmaals wordt gemaakt. Hij gaat vervolgens in op de suggestie van D66 dat de schade door ganzen vooral het gevolg zou zijn van beleid in de vorige bestuursperiode. Daar is hij het niet mee eens. Hij stelt dat hij dat ook nooit zo heeft aangegeven. Volgens hem is het beeld genuanceerder: de schade is het resultaat van een langjarige ontwikkeling. De populatie is in eerdere perioden sterk gestegen, maar is de afgelopen vijf jaar stabiel gebleven op een te hoog niveau. De provincie wil daar met het Faunabeheerplan Ganzen en de extra beschikbare middelen vanaf. Hij dankt Provinciale Staten voor de budgettaire ruimte die daarvoor is geboden. Het doel is om binnen drie jaar de populatie terug te brengen naar een stabiel lager niveau, zodat jaarlijks afschot van circa 60.000 ganzen niet meer nodig is. Dat zou volgens hem leiden tot minder schade en minder dierenleed.

Ten aanzien van de houtduif bevestigt gedeputeerde Beemsterboer dat dit een kleinere post is, zoals door D66 genoemd. Tegelijkertijd wijst hij erop dat het financieel nog steeds om aanzienlijke bedragen gaat. Het Faunabeheerplan Houtduif ligt momenteel ter inzage. Hij verwacht dat dit plan positieve effecten zal hebben voor de begroting. Dit jaar lopen de kosten voor schade door houtduiven op tot 12,5 miljoen euro. Dat is minder dan bij de grauwe gans, maar komt er volgens hem wel dicht bij in de buurt.

Over de relatie tussen populatie en schade geeft hij aan niet exact te weten hoe dat in andere provincies zit. Hij vermoedt dat de verschillen mogelijk samenhangen met het soort gewassen dat verbouwd wordt. In het West-Friese deel van Noord-Holland is veel groenteteelt en groente is relatief duur. Dat kan verklaren waarom de schade daar hoger uitvalt. Hij zegt nieuwsgierig te zijn geworden en wil dit verder laten uitzoeken. Volgens hem geldt in het hele land hetzelfde taxatieprotocol van BIJ12, dus verschillen zouden in principe niet voortkomen uit de wijze van taxeren. Mogelijk komt het door verschillen in gewaswaarde tussen provincies, maar dat wil hij nader onderzoeken.

Over de gratis taxatie van schade in oktober bevestigt hij dat dit specifiek betrekking had op onderzoek naar schade in dat seizoen. Omdat er in oktober geen schadevergoeding wordt uitgekeerd, laten grondeigenaren vaak geen taxatie uitvoeren. Toch zijn die gegevens nodig om het onderzoek naar schade in die periode betrouwbaar uit te voeren. Daarom heeft de provincie mensen opgeroepen om ook in oktober schade te laten taxeren, ondanks het ontbreken van vergoeding.

Tot slot gaat hij in op het onderwerp eigen risico. D66 wees erop dat het eigen risico mogelijk naar 10% kan stijgen. Gedeputeerde Beemsterboer bevestigt dat de provincie dit zelf vaststelt. In lijn met het coalitieakkoord blijft het eigen risico in Noord-Holland op 5%. Hij wijst erop dat er nog een rechtszaak loopt over de verhoging naar 20% elders, waarvan de uitkomst mogelijk relevant kan zijn. Tot die tijd blijft de provincie bij haar eigen vastgestelde percentage.

Gedeputeerde **Gielen** reageert op vragen van onder andere de PvdA, ChristenUnie, VVD, Volt en 50PLUS over het trage realisatietempo en de onderbesteding van middelen voor natuur. Ze begrijpt de zorgen hierover en geeft aan dat ze het ongemak zelf ook voelt, juist omdat versnelling nadrukkelijk het doel is. Volgens haar ligt de vertraging aan meerdere oorzaken. De afgelopen jaren was er veel onzekerheid, met name doordat de gebiedsgerichte aanpak samen met het Transitiefonds van het Rijk niet is doorgegaan. In veel gebieden is hierdoor onduidelijkheid ontstaan, wat de continuïteit van de uitvoering heeft geschaad.

Ze verwijst naar de realisatiestrategie voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN), die later die dag wordt besproken. Daarmee hoopt zij weer meer zekerheid en richting te kunnen bieden. Het extra budget dat beschikbaar is gekomen, en de inzet op versnelling, moeten daarbij helpen. Tegelijkertijd benadrukt ze dat de provincie afhankelijk is van andere partijen bij de uitvoering. Als er onzekerheid is over wat het Rijk doet of wanneer middelen komen, ontstaat vertraging en dus ook onderbesteding. Met de realisatiestrategie hoopt ze meer stabiliteit en voorspelbaarheid in de uitvoering te brengen.

Op de vraag van Volt over klimaatadaptatie geeft gedeputeerde Gielen aan dat in het Programma Landelijk Gebied (PLG) doelen worden genoemd zoals het tegengaan van wateroverlast, verzilting en het verbeteren van zoetwaterbeschikbaarheid. De middelen uit de reserve klimaatadaptatie zijn echter vooral bedoeld voor onderzoek en beleidsontwikkeling. Dit is vastgesteld in de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie 2025-2027. Omdat dit jaar niet alle middelen zijn uitgegeven, vallen deze vrij. Sommige projecten, zoals klimaatbuffers in de binnenduinrand, komen wel voort uit de combinatie van natuurontwikkeling en waterkwaliteit. Die doelen overlappen dus deels, maar de genoemde reserve richt zich primair op beleidsvoorbereiding.

Vervolgens gaat gedeputeerde Gielen in op vragen van 50PLUS en de VVD over versnelling. Zij verwijst opnieuw naar de realisatiestrategie en de programmering die in voorbereiding is. Het gereserveerde budget is nodig om in de gesprekken met gebiedspartners financiële zekerheid te bieden. De provincie wil een betrouwbare overheid zijn, en daarom moeten middelen gereserveerd worden vóórdat alle afspraken rond zijn. Maar die gesprekken verlopen vaak trager dan gewenst, en dat verklaart waarom geld soms pas later wordt uitgegeven. Dat leidt dan tot onderbesteding, terwijl het budget wél nodig blijft voor het vervolg.

Ze waarschuwt dat deze situatie zich in de toekomst opnieuw kan voordoen. Er zal vermoedelijk vaker sprake zijn van onderbesteding, omdat middelen vooruit worden gereserveerd terwijl de daadwerkelijke uitgaven pas later volgen. Die spanning tussen voorbereiding en realisatie zal volgens haar blijven bestaan. Ze sluit af met de opmerking dat ze blij is dat veel fracties het belang van versnelling onderstrepen. Dat is ook voor het college een belangrijk doel.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) stelt voor om in de realisatiestrategie concreter op te nemen wanneer gesprekken in de gebieden plaatsvinden. Zij pleit ervoor om de tijdstippen

van die gesprekken scherper te stellen en ook beter te bewaken en te monitoren. Volgens haar zit daar de kern van de vertragingen: het ontbreekt aan duidelijke tijdslijnen in het proces.

Gedeputeerde **Gielen** reageert dat dit een goed punt is om te bespreken bij de behandeling van de realisatiestrategie en de bijbehorende programmering. Ze geeft aan dat daarin al vrij helder is opgenomen in welke gebieden wanneer gestart wordt. Haar inzet is om zo voortvarend mogelijk aan de slag te gaan. Volgens haar zijn de tijdspaden in de strategie al scherp gesteld, maar ze staat ervoor open om dit gesprek later op de agenda verder te voeren.

Tweede termijn commissie
De heer **De Vries** (VVD) heeft nog een onbeantwoorde vraag uit de eerste termijn. Hij wil weten hoe het provinciale geld daadwerkelijk bij de uitvoerders terechtkomt en hoe dat proces in 2026 wordt geborgd. Volgens hem werken in de verschillende projecten onder meer gemeenten, agrariërs, waterschappen en natuurorganisaties mee, en het is belangrijk dat zij sneller en beter bediend worden. Hij vraagt niet alleen naar de praktische uitvoering, maar ook naar hoe Provinciale Staten grip houden op dat proces.

Tweede termijn Gedeputeerde Staten
Gedeputeerde **Gielen** bevestigt dat het inderdaad een brede vraag is. Ze legt uit dat het geld in de gebiedsprocessen op verschillende manieren terechtkomt. Als het gaat om aankoop van natuur, dan vindt dat plaats via gesprekken met grondeigenaren. Gaat het om natuurbeheersubsidies, dan landen de middelen meestal bij terreinbeherende organisaties (tbo's). In andere gevallen voert de provincie zelf taken uit, en komt het geld dus terecht binnen de eigen organisatie.

Ze geeft aan dat de inrichting van de gebiedsprocessen erop gericht is om de middelen zo effectief mogelijk te besteden. In veel gevallen gaat het om grondverwerving, wat een grote kostenpost vormt. Ook dat is een belangrijke bestemming van het budget. Afhankelijk van de taak in het betreffende gebied verschilt uiteindelijk waar het geld terechtkomt. Volgens haar is het dus niet eenduidig te zeggen hoe dit structureel geborgd wordt, omdat het sterk afhangt van de aard van de werkzaamheden en van de partijen die erbij betrokken zijn.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is besproken. De Laatste Begrotingswijziging 2025 zal als bespreekstuk worden doorgeleid naar de Provinciale Statenvergadering van 8 december 2025. Het verslag van deze bespreking zal aan de stukken van de Provinciale Statenvergadering worden toegevoegd.

5 A-agenda Landbouw, Visserij, Dierenwelzijn, Faunabeheer, PPLG en Cultureel Erfgoed (gedeputeerde Beemsterboer)

5.a PLG: Programma Landelijk Gebied (PLG)

De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025-2027 op 30 juni 2025 hebben PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn en maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd. De commissie wordt gevraagd Provinciale Staten te adviseren over de voordracht Programma Landelijk Gebied.

De voorzitter bevestigt dat deze voordracht, naar aanleiding van het eerdere debat over het planningsoverzicht, als B-stuk wordt behandeld. Dit betekent dat het stuk dient als advies aan Gedeputeerde Staten en geen besluitvorming vereist van Provinciale Staten.

Voor dit agendapunt heeft zich één inspreker aangemeld. De heer **Rüter** spreekt namens Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten en de Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland. Hij begint zijn bijdrage met een compliment aan de provincie. Hij waardeert dat er in het PLG heldere keuzes worden gemaakt en dat duidelijk is waar de provincie zich op wil richten. Volgens hem is er op hoofdlijnen voldoende geld beschikbaar om met de uitvoering van de primaire doelen te starten. De provincie draagt hiervoor de hoofdverantwoordelijkheid.

Toch plaatst hij ook kritische kanttekeningen. Volgens de heer Rüter blijven de genoemde doelen in het PLG vaak te abstract en te algemeen geformuleerd. Voor gebiedsgerichte samenwerking is juist meer duidelijkheid nodig. In de praktijk ervaren zijn organisaties dat het niet duidelijk is wat de provincie precies wil bereiken in een gebied. Als er concretere richtlijnen komen over thema's zoals stikstof, CO2-uitstoot, biodiversiteit en veedichtheid, kunnen gebiedspartijen gericht meedenken en bijdragen aan de gebiedsontwikkeling. Hij benadrukt dat heldere randvoorwaarden nodig zijn om gezamenlijke oplossingen te vinden voor de toekomst van het landelijk gebied. In 2024 hebben de betrokken organisaties hierover al een brief gestuurd, waarin ze ook een voorstel deden voor een pilot in de Eilandspolder. Die pilot is niet van de grond gekomen, wat zij betreuren. Volgens de heer Rüter is richting belangrijker dan snelheid: als duidelijk is wat de provincie wil, kunnen gebiedspartijen daarop aansluiten, ook als de uitvoering door beperkte middelen trager verloopt.

Daarnaast uit de heer Rüter zorgen over het gebrek aan passende en toegankelijke recreatieruimte. Hij wijst op recente investeringen in infrastructuur, zoals de aanleg van een weg door een natuurgebied bij Opmeer en de afslag van de A9. Hoewel daar miljoenen aan besteed zijn, is dat geld niet ingezet voor de ontwikkeling van nieuwe recreatiegebieden. Volgens de heer Rüter zou recreatie nadrukkelijk gekoppeld moeten worden aan woningbouwprojecten. Daarmee wordt de leefbaarheid in nieuwe woonwijken versterkt en kunnen zorgen over verdichting en druk op natuur worden verminderd. Hij pleit ook voor een integrale aanpak waarin woningbouw, recreatie, natuur en landschap beter worden verbonden.

In het verlengde hiervan vraagt hij aandacht voor de noodzakelijke compensatie van natuur en landschap bij woningbouw. Gemeenten geven volgens hem aan behoefte te hebben aan duidelijke richtlijnen van de provincie. Bijvoorbeeld wanneer er nieuwe straten worden aangelegd: waar moet men op letten om natuurschade te beperken en hoe kan men effectief compenseren? Hij dringt aan op een provinciale handleiding waarmee gemeenten op een eenduidige manier te werk kunnen gaan. Door compensatie van natuur te combineren met recreatie kunnen meer doelen tegelijk worden bereikt.

Wat betreft landschap en cultureel erfgoed ondersteunt de heer Rüter het belang dat de provincie hieraan hecht. Toch vindt hij dat dit onderdeel nog weinig concreet is uitgewerkt in het PLG. Hij stelt voor om een specifiek programma op te zetten voor het landschap, met extra inzet op kwaliteit en bescherming. Volgens hem is dat hard nodig in een dichtbevolkte provincie als Noord-Holland. Zo'n programma zou bijvoorbeeld gekoppeld kunnen worden aan de verstedelijkingsopgave of via een regiodeal gefinancierd kunnen worden.

Op het gebied van veenweidegebieden en klimaat roept de heer Rüter de provincie op om de eerder vastgestelde veenweidestrategie actief te benutten. Daarmee kunnen concrete plannen worden opgesteld voor de reductie van broeikasgassen. Hij wijst op de mogelijkheid om extra rijksgeld te verkrijgen via de Europese Natuurherstelverordening. Volgens hem is het essentieel dat de provincie dit moment benut om met goed onderbouwde voorstellen naar het Rijk te gaan. Op die manier kan Noord-Holland aanspraak maken op extra financiële middelen en wordt de strategie daadwerkelijk uitgevoerd.

Ten slotte vraagt hij nadrukkelijk aandacht voor het belang van overgangszones rondom natuurgebieden. Hij geeft een voorbeeld uit de praktijk in het gebied Sapmeer. Daar stopte recent een groot melkveebedrijf, en het betreffende gebied was volgens hem zeer geschikt geweest om een overgangszone te creëren met natuurinclusieve, extensieve landbouw. In plaats daarvan is het terrein nu verkocht aan een nieuwe eigenaar die voorbereidingen treft voor bollenteelt. Daarbij worden buizen in de grond aangelegd, wat leidt tot een verslechtering van de waterkwaliteit in de aangrenzende Eilandspolder. Dit wordt gezien als een gemiste kans, zeker omdat er boeren in de regio zijn die juist willen extensiveren en daarvoor steun nodig hebben.

Volgens de heer Rüter is het essentieel dat de provincie proactief optreedt en zorgt voor bredere en beter geplande overgangszones. De huidige afstand van 250 meter is volgens hem in veel gevallen onvoldoende. Andere provincies werken aan zones tot wel drie kilometer breed. Hij benadrukt dat maatwerk nodig is, maar dat de provincie in elk geval concreter moet zijn in haar plannen. Ook op dit vlak zijn er rijksmiddelen beschikbaar die de provincie zou moeten benutten. Alleen met een actieve en duidelijke inzet kan de provincie samen met gebiedspartijen echt stappen zetten in het landelijk gebied.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) noemt de bijdrage van de heer Rüter inspirerend en vraagt of hij en zijn achterban willen dat de provincie meer regie neemt in de gebiedsprocessen en deze opnieuw opstart.

De heer **Rüter** bevestigt dit en wijst erop dat er in de praktijk sprake was van stilstand in veel gebiedsprocessen. Als voorbeeld noemt hij het Illperveld, waar Landschap Noord-Holland zelf het initiatief heeft genomen om een proces op te starten. Dit gebeurde omdat er onvrede ontstond over het stilvallen van de provinciale aanpak. Samen met boeren, burgers, natuurbeschermers en hydrologen is daar inmiddels bijna een gezamenlijke visie afgerond. Volgens Rüter laat dit zien dat gebiedsprocessen werken, maar alleen als de provincie vooraf duidelijk is over haar doelen en dit soort initiatieven ondersteunt. Hij benadrukt dat een gezamenlijke aanpak noodzakelijk is en dat dit goed aansluit bij de strategie voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN).

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) bedankt de heer Rüter voor zijn uitgebreide bijdrage. Ze constateert dat hij enerzijds waardering uitspreekt voor de duidelijkheid in het PLG, maar anderzijds terecht kritische opmerkingen maakt over de abstractheid van bepaalde doelen. Ze sluit zich aan bij die observatie. Vervolgens vraagt zij specifiek naar het onderwerp recreatiegebieden, waarvan de heer Rüter eerder aangaf dat deze onderbelicht blijven. Ze legt de nadruk op bereikbaarheid als onderdeel van leefbaarheid en vraagt of hij het daarmee eens is.

De heer **Rüter** bevestigt dat volmondig.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) telt een aanvullende vraag over het voorbeeld van de stikstofzones en de grond die nu in handen is van een particuliere ondernemer. Ze vraagt of de heer Rüter vindt dat de provincie hierin te laks is geweest, of dat er vooral sprake was van onduidelijkheid over het provinciale beleid, waardoor de aankoop van de grond is misgelopen. Ze wil weten waar volgens hem het proces is vastgelopen.
De heer **Rüter** benadrukt dat hij niet de indruk wil wekken dat de provincie, of specifiek de afdeling Grondzaken, hier een grote fout heeft gemaakt. De ondernemer die de grond heeft gekocht handelt binnen de huidige regels, al vindt de heer Rüter dat hij dit eigenlijk niet zou mogen kunnen doen. Volgens hem ligt het probleem bij het ontbreken van duidelijke overgangszones rondom kwetsbare natuurgebieden, zoals de Eilandspolder. Als er zo'n zone was vastgesteld waarin bijvoorbeeld het scheuren van grasland verboden is, dan was deze situatie voorkomen. Volgens de heer Rüter is het van belang dat de provincie duidelijk aangeeft welke vormen van landgebruik toegestaan zijn in overgangsgebieden. Wanneer de provincie expliciet kiest voor extensieve melkveehouderij en daar ook passende agrarisch natuur- en landschapsbeheer-vergoedingen (ANLb) tegenover stelt, kunnen boeren overstappen en wordt de natuur beschermd. Maar dit vereist wel dat overgangsgebieden daadwerkelijk worden aangewezen en dat er heldere randvoorwaarden zijn.

De heer **Mülder** (D66) bedankt de heer Rüter voor zijn bijdrage en sluit zich aan bij het belang van recreatie, dat volgens hem in de discussie vaak onderbelicht blijft. Hij verwijst naar de eerder genoemde pilot in de Eilandspolder, waarbij natuurorganisaties de provincie uitnodigden om samen een gebiedsgericht traject op te starten. Hij vraagt waarom deze pilot uiteindelijk niet van de grond is gekomen. Daarnaast wil hij weten of het negatieve voorbeeld dat de heer Rüter eerder aanhaalde – de aankoop van grond door een ondernemer die bollenteelt voorbereidt – voorkomen had kunnen worden als de pilot wél was doorgegaan.
De heer **Rüter** antwoordt dat het probleem in de kern niet bij het mislukken van de pilot ligt, maar bij het ontbreken van een duidelijk en actief beleid rond overgangsgebieden. In andere provincies bestaan zulke beleidskaders al, maar in Noord-Holland nog niet. Volgens hem had het negatieve voorbeeld inderdaad voorkomen kunnen worden als er een duidelijk overgangsgebiedenbeleid was geweest. Hij roept de provincie dan ook op om helder te zijn in wat zij wil in deze zones.
Wat betreft de pilot in de Eilandspolder, legt de heer Rüter uit dat het de provincie in de afgelopen periode moeilijk is gebleken om haar doelen concreet te formuleren. Hij begrijpt dat dit mede komt door bestuurlijke onzekerheid en een gebrek aan financiële duidelijkheid. Toch benadrukt hij dat zelfs een richting aangeven, zonder directe financiële dekking of einddatum, al helpt. Een heldere koers, ook als deze voorlopig niet volledig uitvoerbaar is, biedt volgens hem houvast en geeft betrokken partijen de mogelijkheid om zich daarop in te richten en alvast stappen te zetten.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) bedankt de heer Rüter voor zijn toelichting en wijst op een spanningsveld dat zij in het debat ervaart. Zij merkt op dat er geluiden zijn die pleiten voor het terugdringen van veehouderij in of nabij Natura 2000-gebieden, zoals in de Eilandspolder, vanwege stikstofuitstoot. Tegelijkertijd wordt er ook kritiek geuit wanneer gronden verkocht worden voor andere landbouwdoeleinden, zoals bollenteelt. Ze vraagt of de heer Rüter begrijpt dat dit voor boeren verwarrend en ingewikkeld is, omdat het niet duidelijk is wat er van hen wordt verwacht door zowel de samenleving als de natuurorganisaties.

De heer **Rüter** erkent die zorg en geeft aan dat hij het spanningsveld goed begrijpt. Hij maakt echter duidelijk dat de natuurorganisaties die hij vertegenwoordigt juist willen samenwerken met de agrarische sector. Volgens hem kunnen natuur en landbouw niet zonder elkaar in deze gebieden. Hij benadrukt dat ze langjarige, intensieve samenwerking met pachters nastreven, wel binnen duidelijke randvoorwaarden. Die randvoorwaarden moeten ruimte bieden voor natuur, maar tegelijkertijd economisch haalbaar zijn voor de betrokken boeren. Het is dan ook aan de overheid om ervoor te zorgen dat de combinatie van agrarisch ondernemen en natuurbescherming financieel rond te krijgen is. De heer Rüter spreekt zich nadrukkelijk uit tegen bollenteelt op de locatie bij de Eilandspolder. Volgens hem had dat daar nooit mogen gebeuren. Hij pleit daarom voor een stevig overgangsgebiedenbeleid, waarin bijvoorbeeld het scheuren van grasland rond gevoelige natuurgebieden wordt verboden. Zo kunnen dit soort ongewenste ontwikkelingen worden voorkomen.
Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) stelt vervolgens dat als er zulke beperkingen worden opgelegd, zoals een verbod op het scheuren van grasland, er ook binnen het provinciale beleid een concreet toekomstperspectief voor de agrarische sector moet zijn. Ze vraagt of de heer Rüter bereid is om zich daar ook voor in te zetten.
De heer **Rüter** bevestigt dat expliciet. Hij is het volledig met haar eens en geeft aan dat hij zich daar bij elke gelegenheid voor uitspreekt. Volgens hem verdient de agrarische sector een duidelijk, haalbaar en langdurig perspectief binnen de gebiedsontwikkeling.

De heer **Klein** (ChristenUnie) bedankt de heer Rüter voor zijn waardevolle bijdrage en vraagt in hoeverre de punten die hij vandaag noemt al eerder zijn ingebracht bij Gedeputeerde Staten. Ook wil hij weten hoe daarop is gereageerd en wat de heer Rüters verwachting is van het verdere verloop van de gesprekken.
De heer **Rüter** antwoordt dat de signalen en suggesties inderdaad zijn ingebracht in gesprekken met Gedeputeerde Staten en dat deze gesprekken op een goede manier verlopen. Er is volgens hem sprake van constructief overleg. Wel merkt hij op dat er na deze gesprekken bestuurlijke afwegingen worden gemaakt, waarbij soms andere keuzes worden genomen of beslissingen nog niet concreet zijn uitgewerkt. De punten die hij vandaag aandraagt, gaan volgens hem dan ook niet over een totaal andere koers, maar vooral over het invullen en verduidelijken van reeds gekozen hoofdlijnen. Hij geeft aan vertrouwen te hebben in het vervolg van het gesprekstraject. Hoewel niet alle wensen van zijn kant worden overgenomen, begrijpt hij dat er binnen het bestuurlijke proces verschillende belangen en afwegingen een rol spelen. Hij waardeert dat het gesprek open blijft en is hoopvol dat er in de toekomst verdere stappen worden gezet in de richting die de natuurorganisaties voor ogen hebben.

De heer **Veenboer** (PvdA) stelt een vraag over de beëindiging van meerdere gebiedsprocessen, waar volgens hem op twee na vrijwel allemaal worden stopgezet. Hij vraagt of er processen zijn waarin de heer Rüter betrokken is en waarvan hij het beëindigen als een groot gemis beschouwt. Daarnaast vraagt hij specifiek naar het Wulperveld, dat in de huidige planning naar achteren wordt geschoven. Hij wil weten of Rüter daar ideeën over heeft om dit gebied eerder op te pakken, omdat het uitstel volgens hem als een gemiste kans voelt.
De heer **Rüter** bevestigt dat dit onderwerp eigenlijk bedoeld was voor zijn inbreng bij de bespreking van de NNN-realisatiestrategie, maar dat hij er nu graag op ingaat. Hij benadrukt dat het op dit moment niet het geld is dat de voortgang belemmert, maar het gebrek aan ambtelijke capaciteit. Hij noemt hierbij functies zoals rentmeesters, ecologen, en medewerkers die verantwoordelijk zijn voor subsidies en financiële ondersteuning. Volgens hem is die capaciteit cruciaal om gebiedsprocessen

én de uitvoering van de NNN-strategie goed te begeleiden en om bottom-up-initiatieven te blijven ondersteunen.
Met betrekking tot het Wulperveld laat hij weten dat er in het voorjaar van 2026 een gebiedsofferte gereed zal zijn, opgesteld vanuit de streek zelf. Deze offerte bevat vier samenhangende pijlers: water, recreatie, agrarische sector en natuur. Hij benadrukt dat het zonde zou zijn als de provincie deze uitgestoken hand pas in 2031 oppakt, zoals in de huidige planning staat. De heer Rüter respecteert de logica achter de algemene fasering in de stukken, maar vindt dat het Wulperveld een uitzondering verdient. Als de provincie nu niet handelt, bestaat het risico dat de energie en betrokkenheid uit het gebied verdwijnen. Daarom pleit hij ervoor om dit specifieke traject eerder op te starten, juist omdat er lokaal al veel voorbereiding is gedaan.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) bedankt de heer Rüter voor zijn heldere inbreng en geeft aan dat zij een vraag heeft over een opmerking die volgens haar werd gemaakt over impulsprogramma's. Zij vraagt waar deze programma's aan gekoppeld zouden worden, omdat dat haar niet helemaal duidelijk was.
De heer **Rüter** geeft aan dat hij geen impulsprogramma heeft genoemd in zijn bijdrage, waarmee hij aangeeft dat er mogelijk sprake is van een misverstand.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Rüter voor zijn inspraak.

Eerste termijn commissie
Mevrouw **Gordijn** (JA21) bespreekt in de eerste termijn het Programma Landelijk Gebied (PLG), waarin de koers voor natuur, water en landbouw in Noord-Holland wordt vastgelegd. Zij waardeert dat Gedeputeerde Staten erkennen dat de huidige financiële middelen vanuit het Rijk onvoldoende zijn. Daardoor is een realistische korte termijnstrategie opgesteld. JA21 staat achter dit realisme en vindt dat de provincie haar koers moet kunnen aanpassen als de omstandigheden veranderen.

Tegelijkertijd stelt zij dat het programma nog steeds grote ambities bevat, terwijl onduidelijk is wat de plannen kosten, wat de gevolgen zijn, en of ze uitvoerbaar zijn voor mensen die werken en wonen in het buitengebied. JA21 wil daarom duidelijkheid over de vraag of het PLG haalbaar, realistisch en eerlijk is.

Een belangrijk punt betreft de financiële dekking. Gedeputeerde Staten willen de doelen overeind houden, maar erkennen dat veel doelen zonder extra rijksgeld niet haalbaar zijn. Met name onderdelen als natuurontwikkeling, waterkwaliteit, stikstofreductie en de aanpak van het veenweidegebied zijn volgens quickscans nog niet financieel afgedekt. Zo ontbreekt bijvoorbeeld financiering voor de aanleg van 3000 hectare extra natuur. JA21 vraagt aan GS waar het geld voor deze doelen vandaan moet komen. Ook willen zij weten of GS bereid zijn de doelen bij te stellen als extra middelen uitblijven.

Vervolgens vraagt mevrouw Gordijn aandacht voor de geplande overgangs- en stikstofzones rond Natura 2000-gebieden. Hoewel deze zones officieel geen nieuwe beperkingen zouden opleveren, kunnen in de praktijk toch functies veranderen of beperkingen ontstaan. JA21 wil daarom weten welke concrete beperkingen boeren binnen de straal van 500 meter gaan ervaren. Daarnaast vraagt zij of GS kunnen garanderen dat er geen sprake zal zijn van gedwongen

beëindiging van agrarische bedrijven of bestemmingswijzigingen zonder instemming van de eigenaar. Ook wil zij zekerheid dat PAS-melders niet alleen geholpen worden als zij stikstofruimte inleveren.

Over de waterkwaliteit merkt zij op dat de doelen uit de Kaderrichtlijn Water (KRW) streng zijn, vanwege het 'one out, all out'-principe. Als één aspect van de waterkwaliteit niet voldoet, wordt het hele waterlichaam als onvoldoende beoordeeld. Als de doelen niet gehaald worden, dreigt volgens haar een nieuwe vergunningsstop, vergelijkbaar met de stikstofcrisis. Ze stelt daarom vragen over de generieke peilverhoging in het veenweidegebied. Die maatregel kan landbouwgronden raken en het verdienvermogen van boeren onder druk zetten. JA21 wil weten hoe GS voorkomen dat dit gebeurt. Ook vraagt zij hoe GS voorkomen dat bodemdaling en afbraak van veen leidt tot meer nutriënten in het water, wat juist schadelijk is voor de waterkwaliteit.

Tot slot gaat zij in op het streven naar kringlooplandbouw in 2040. JA21 vindt dat dit geen verplichting mag worden die efficiënte gangbare bedrijven buitensluit of opzadelt met extra regels. Volgens haar moeten boeren die nu al aan de wettelijke normen voldoen, hun bedrijf gewoon kunnen voortzetten zonder extra druk van de provincie.

Samenvattend waardeert JA21 de realistische houding van Gedeputeerde Staten, maar benadrukt zij dat het PLG nog te veel open eindes bevat. De plannen moeten wat haar betreft realistisch, betaalbaar en uitvoerbaar zijn. Daarbij moeten de belangen van boeren, ondernemers en inwoners van het landelijk gebied serieus worden genomen, en moeten eigendomsrechten altijd worden gerespecteerd.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) preekt zijn verwondering uit over het Programma Landelijk Gebied en zet vraagtekens bij de onderliggende uitgangspunten van het natuur- en milieubeleid. Hij stelt dat de natuur en biodiversiteit juist gebaat zouden zijn bij minder menselijke bemoeienis, terwijl het beleid volgens hem juist leidt tot meer schade, vervuiling en aantasting van ecosystemen. Hij noemt onder meer roofvogels, insecten, vleermuizen, weidevogels en bruinvissen als slachtoffers van het huidige overheidsbeleid.

De heer Van Tiggelen plaatst daarnaast kanttekeningen bij het stikstof- en klimaatbeleid. Hij verwijst naar het Cambrium, een periode waarin het CO_2-gehalte veel hoger lag dan nu, zonder dat dit tot een ecologisch kantelpunt leidde. Volgens hem is het huidige CO_2-niveau historisch laag en zijn stikstofverbindingen juist belangrijk voor het leven. Hij merkt op dat de hoeveelheid reactieve stikstof in de lucht sinds 1990 sterk is afgenomen, terwijl er volgens hem weinig aandacht is voor natuurlijke stikstofbronnen, zoals nitraten die ontstaan tijdens onweer.

Hij vindt het merkwaardig dat stoffen die essentieel zijn voor het leven – zoals CO_2 en stikstof – in het beleid juist als bedreiging worden beschouwd. Hij vergelijkt het huidige milieubeleid met vroegere vormen van bijgeloof, waarbij maatschappelijke crises ook toen al geleid zouden hebben tot irrationele maatregelen. Zo vergelijkt hij de huidige aanpak van klimaat en stikstof met het symbolisch offeren van economische stabiliteit, bijvoorbeeld via hoge energieprijzen, in de hoop op gunstige 'weergoden'.

Tot slot pleit hij voor een herwaardering van wat hij noemt “gewoon gezond verstand” in het politieke debat en beleidsvorming. Volgens hem wordt er te weinig gekeken naar feitelijke waarnemingen en te veel vertrouwd op wetenschappelijke consensus die hij in twijfel trekt.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) benadrukt in haar bijdrage het belang van integrale afwegingen bij het Programma Landelijk Gebied (PLG), waarbij natuur, ecologie en circulaire landbouw met elkaar verbonden zijn. Ze waarschuwt dat financiële beperkingen de richting van het beleid niet mogen bepalen. Volgens haar moet er worden vastgehouden aan ecologische doelen, ook als er tijdelijk geen geld beschikbaar is. De provincie moet blijven inzetten op beleid dat recht doet aan natuur en milieu, en zich niet laten leiden door budgettaire krapte.

Ze prijst Gedeputeerde Staten voor het op een rij zetten van doelen, maar uit ook kritiek: in het overzicht bij het PLG is op veel onderdelen de financiering niet geregeld. Dit roept bij haar de vraag op hoe realistisch de plannen zijn. Volgens haar dreigt het gesprek te verzanden in een herhaald “er is geen geld”-verhaal. Ze verwijst naar de inspreker, die stelde dat geldgebrek geen excuus mag zijn om niets te doen. De provincie moet volgens haar keuzes durven maken over de koers, en zich vervolgens inspannen om de benodigde middelen bij het Rijk of andere partijen te organiseren. Ze vraagt GS of zij deze benadering ondersteunen.

Vervolgens richt ze zich op hoofddoel 6 uit het PLG: het realiseren van voldoende en passende recreatieruimte. De provincie draagt hier de volledige verantwoordelijkheid voor. Ze herinnert eraan dat in 2022 de Visie Recreatie en Toerisme is vastgesteld, waarin het begrip ‘passende recreatie’ wordt genoemd. Volgens haar is dat begrip te vaag en daarmee vatbaar voor willekeur, zeker als geld en commerciële belangen de invulling gaan bepalen.

In dat kader verwijst zij naar motie M88-2021 van de SP, waarin werd gevraagd om een zogenoemde “ladder van leisure”. Deze zou als hulpmiddel moeten dienen om af te wegen welke vormen van recreatie op welke locaties aanvaardbaar zijn, gezien de impact op natuur en landschap. Recreatie varieert immers van rustige wandelingen tot festivals of sportevenementen met grote milieubelasting. Van deze ladder lijkt in het huidige beleid nog weinig over, terwijl juist zulke handvatten nodig zijn om natuurwaarden te beschermen. Ze vraagt de gedeputeerde waar deze ladder is gebleven en of hij daadwerkelijk wordt toegepast bij het beoordelen van recreatieplannen.

Tot slot benoemt ze het recreatiegebied Het Twiske, dat onderdeel is van zowel het Natuurnetwerk Nederland (NNN) als Natura 2000. Ze stelt dat in recente plannen vooral de nadruk ligt op recreatie en dat het begrip natuur daarin nagenoeg verdwenen is. Ze noemt voorbeelden van plannen die volgens haar niet thuishoren in een beschermd gebied, zoals de bouw van een “poort van het Twiske”, het toestaan van festivals en overnachtingsmogelijkheden. Volgens haar zijn dit activiteiten die op die locatie niet zijn toegestaan op basis van de natuurstatus.

Ze wil van GS weten of zij bereid zijn om dergelijke ontwikkelingen tegen te houden, zeker wanneer die haaks staan op de doelstellingen van het PLG en het NNN. Mocht er nu geen antwoord komen, dan zal zij dit punt ook bij het volgende agendapunt opnieuw aan de orde stellen. Ze dringt aan op duidelijkheid over de rol van de provincie bij het bewaken van natuurwaarden wanneer gemeenten plannen maken die daarmee mogelijk in strijd zijn.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) geeft aan dat zij de vaststelling van het Programma Landelijk Gebied (PLG) op dit moment niet kan steunen. Hoewel zij de ambitie voor een vitaal en leefbaar platteland onderschrijft, mist zij belangrijke elementen in het document. Zo benoemt zij expliciet het ontbreken van een provinciale Voedselvisie, die volgens haar onmisbaar is voor een integrale benadering van het landelijk gebied.

Zij verwijst naar het eerdere debat van die middag, waarin is afgesproken dat in januari opnieuw over het PLG gesproken zal worden, dan met een aangepaste versie van het document. Tot die tijd geeft zij vanuit de fractie van 50PLUS een voorlopig oordeel mee. Daarbij erkent zij dat Gedeputeerde Staten door het grote tekort aan rijksmiddelen genoodzaakt waren om hun oorspronkelijke plannen fors aan te passen. Dat begrijpt zij, maar zij betreurt het dat dit leidt tot een beperkte focus en dat er onvoldoende sprake is van een samenhangende, integrale aanpak. Verder merkt zij op dat signalen en wensen vanuit Provinciale Staten niet altijd tijdig worden verwerkt in het beleid. Dat is voor haar een punt van zorg, zeker gezien het belang van politieke sturing en betrokkenheid. Ze benadrukt dat sommige doelen, zoals het realiseren van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), essentieel blijven. Niet alleen voor het versterken van biodiversiteit, maar ook voor het kunnen hervatten van vergunningverlening in het kader van stikstofmaatregelen.

De keerzijde van de gekozen prioriteiten is volgens haar dat andere belangrijke doelen te sterk op de achtergrond raken. Ze vindt het van belang om snel duidelijkheid te krijgen over welke doelen dat zijn en welke gevolgen dat heeft voor het bredere beleid. Ze besluit haar bijdrage met de aankondiging dat zij op het thema NNN later nog terugkomt, bij het volgende agendapunt.

De heer **Mülder** (D66) begint zijn bijdrage met gemengde gevoelens over het Programma Landelijk Gebied (PLG). Aanvankelijk is hij enthousiast dat er eindelijk een plan ligt, maar na lezing blijft vooral teleurstelling over. Hoewel de ambities en prioriteiten hem al bekend waren, mist hij in het document nieuwe inzichten of concrete uitwerking. Hij noemt de korte termijn agenda zelfs concreter dan het PLG zelf. Ook verwijst hij naar de eerdere discussie over de Voedselvisie, waarvan het onduidelijk is of die nu wel of niet in het programma is opgenomen. Deze combinatie van factoren leidt bij hem tot teleurstelling over de inhoudelijke kracht van het document.

Hij stelt vervolgens een aantal vragen aan Gedeputeerde Staten. Zijn eerste vraag richt zich op het feit dat duidelijk wordt dat veel opgaven niet gehaald gaan worden. Hij noemt dat ‘gênant’ en vraagt hoe GS hierop reflecteert. Juridisch gezien wil hij weten of het plan sterk genoeg is om stand te houden als toetsingskader, bijvoorbeeld bij juridische procedures over de uitvoering van beleid. Biedt het PLG voldoende basis om te laten zien dat de provincie serieus werkt aan haar verplichtingen?

Daarnaast vraagt hij zich af of het programma de duidelijkheid biedt die aan de agrarische sector en natuurorganisaties was beloofd. Hij verwijst naar de bijdrage van de inspreker, die ook stelde dat het beleid te abstract blijft. De heer Mülder vraagt zich af of het PLG op deze manier wel voldoet aan de verwachtingen die de provincie zelf heeft gewekt. In zijn ogen is het onvoldoende concreet om richting te geven aan de opgaven in Noord-Holland.

Ook in relatie tot de toekomstige Omgevingsvisie mist hij inhoud. In het PLG staan volgens hem weinig concrete maatregelen die straks in die visie kunnen worden overgenomen. Hij vraagt zich af of de provincie met dit plan wel daadwerkelijk een inhoudelijke bijdrage levert aan die lange termijn koers. Andere provincies zijn volgens hem duidelijk verder, en hij wijst op een reeks voorbeelden die in Noord-Holland ontbreken of onderbelicht blijven.
Zo noemt hij onder andere:

- Zonering, zoals stikstof- of spuitvrije zones;
- De veenweidestrategie, inclusief duidelijke keuzes over waterpeil;
- Concreet uitgewerkte plannen voor stikstofreductie of verplaatsing van bedrijven;
- Een bossenstrategie waarin specifieke locaties worden aangewezen voor versterking of uitbreiding van bos;
- Grondbanken die in andere provincies wel worden ingezet als instrument voor gebiedsontwikkeling.

Hij merkt op dat deze maatregelen elders – zelfs in provincies waar de BBB in het bestuur zit – wél worden toegepast. Hij vraagt dan ook aan GS: wat is er in Noord-Holland nog wél mogelijk, ondanks de beperkte financiële middelen? Wat houdt de provincie nu echt tegen om ook met deze instrumenten aan de slag te gaan?

De heer Mülder benadrukt dat D66 wil meedenken over realistische stappen, maar verwacht daarbij wel duidelijkheid, ambitie en concrete voorstellen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) sluit zich volledig aan bij de kritiek van de heer Mülder (D66) en deelt de teleurstelling over het Programma Landelijk Gebied (PLG). Ze waardeert dat natuur op papier prioriteit krijgt, maar constateert dat dit in de praktijk nog weinig concreet wordt gemaakt. Ze vraagt welke maatregelen daadwerkelijk prioriteit krijgen boven andere belangen en of er nog een uitvoeringsprogramma komt dat die concreetheid gaat bieden. Volgens haar is adviesbureau Berenschot daar duidelijk over, en pleit ze ervoor die adviezen serieus te nemen.

Ze wijst erop dat de gebiedsprocessen niet concreet zijn uitgewerkt in het PLG. Ze vraagt of het college alsnog doelen en inhoud wil formuleren voor deze processen, zodat ze echt onderdeel worden van de uitvoeringspraktijk.

Daarnaast spreekt zij haar teleurstelling uit over het gebrek aan aandacht voor dieren en dierenwelzijn. Ondanks dalende biodiversiteitscijfers in de Brede Basismonitor ziet zij daarover niets terug in het PLG. Ze vraagt Gedeputeerde Staten naar hun ambitie op dit punt.

Mevrouw Haas benadrukt de waarde van de integrale benadering van Berenschot. Volgens haar maakt juist die integraliteit het rapport kansrijk voor een echte transitie van het landelijk gebied. Ze stelt echter vast dat GS selectief omgaan met de adviezen en vraagt hen om te motiveren waarom van veel van die adviezen wordt afgeweken. Ze noemt daarbij drie concrete voorbeelden:

1. De Voedselvisie

Ze verwijst naar het aangenomen ordevoorstel van haar partij om het PLG nog niet aan Provinciale Staten voor te leggen voordat de evaluatie van de Voedselvisie is verwerkt. Berenschot geeft duidelijke aanbevelingen over de waarde van die visie, bijvoorbeeld voor het versterken van verdienmodellen, het oplossen van stikstofproblemen, het stimuleren van natuurinclusieve

landbouw en het verbeteren van dierenwelzijn. Ook biedt het kansen om faunaschade te beperken. Ze vraagt waarom deze kansen niet worden benut.

2. Bescherming van oppervlaktewater tegen uitspoeling

Berenschot adviseert maatregelen tegen de uitspoeling van gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten, maar hierover vindt zij niets terug in het PLG. Mevrouw Haas noemt overgangszones als mogelijke oplossing, maar vraagt welke concrete regelingen hier nu precies voor gaan gelden. Die duidelijkheid ontbreekt.

3. Natuurinclusief ruimtegebruik

Het advies om natuurinclusieve landbouw te stimuleren, bodembiodiversiteit te versterken en meer bomen aan te planten wordt volgens Partij voor de Dieren nauwelijks opgepakt. De bomenstrategie wordt wel genoemd, maar bevat geen concrete maatregelen. Ook initiatieven zoals die van Urgenda, compleet met verdienmodellen, worden niet benut. Ze vraagt of GS wel plannen hebben voor de transitie naar natuurinclusieve landbouw en, zo ja, hoe die er dan r

Ze herinnert GS eraan dat bestuurders goed moeten motiveren wanneer zij afwijken van expertadviezen. Het PLG wekt volgens haar sterk de indruk dat GS vasthouden aan de bestaande situatie en weinig ambitie tonen voor verandering.

Verder wijst zij op het trage tempo in Noord-Holland bij de uitvoering van de groenblauwe dooradering. Hoewel het Rijk hiervoor een koplopersbijdrage heeft toegekend, is het volgens haar onduidelijk welk beleid de provincie voert. Ze vraagt om opheldering over de plannen, doelen en budgetten.

Ook het thema zoetwaterbescherming en verzilting komt aan bod. Ze merkt op dat Berenschot het opvallend vindt dat Noord-Holland hierover geen beleid heeft, terwijl er wél maatregelen worden genomen. Ze wil weten wat de provincie concreet van plan is, en met welk budget.

Ten slotte uit zij stevige kritiek op het gebruik van de regeling Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). In het PLG wordt ANLb vooral gepresenteerd als sociaaleconomisch vangnet voor agrariërs, terwijl het volgens haar in de eerste plaats een instrument is om natuur en biodiversiteit te versterken. Ze vraagt waarom GS dit instrument niet inzetten voor regeneratieve landbouw en natuurherstel, en het op deze manier “oneigenlijk” gebruiken.

Samenvattend concludeert zij dat de coalitie volgens haar vasthoudt aan het behoud van de bestaande situatie. In haar ogen ontbreekt de noodzakelijke ambitie om Nederland van het slot te halen en het landelijk gebied werkelijk te verduurzamen. Ze roept GS op om de adviezen van deskundigen wél serieus te nemen en om daadwerkelijk richting te geven aan de structurele verandering die het PLG zou moeten ondersteunen.

De heer **Vendrig** (BBB) richt zich met name op thema’s als overgangszones, bossenstrategie, waterkwaliteit, recreatie, stikstofaanpak en sociaaleconomische gevolgen. Hoewel veel onderwerpen ook terugkomen in de NNN-realisatiestrategie, kiest hij ervoor deze nu al te bespreken, omdat ze ook in het PLG zijn opgenomen.

De heer Vendrig stelt vragen bij de omvang en invulling van de geplande overgangszones van 500 meter rond Natura 2000-gebieden. Op basis van kaartmateriaal lijkt het hem dat deze zones in oppervlakte bijna net zo groot zijn als de Natura 2000-gebieden zelf. Hij vraagt GS om een exacte berekening van het totale oppervlak van de overgangszones. Daarnaast vraagt hij in hoeverre de maatregelen in deze zones vrijblijvend blijven, en of agrarische ondernemers met verplichtingen worden geconfronteerd. BBB sluit zich daarmee aan bij eerdere vragen van JA21. Verder wil hij weten of de combinatie van overgangs- en stikstofzones ruimte biedt om buiten deze zones soepeler vergunningen te verlenen, bijvoorbeeld voor agrarische activiteiten of uitbreiding.

De heer Vendrig merkt op dat 103 hectare bos wordt gerealiseerd buiten het Natuurnetwerk Nederland (NNN), als compensatie voor gekapt bos binnen Natura 2000. Hij stelt opnieuw de vraag waarom compensatie plaatsvindt op gronden zonder natuurbestemming, terwijl het gekapte bos juist wél een natuurbestemming had. Gezien de schaarse ruimte in de provincie vindt hij het logischer om binnen dezelfde bestemming te compenseren. Hij vraagt hoe andere fracties hier tegenaan kijken en roept GS op dit standpunt te heroverwegen.

De partij vindt het eenzijdig dat watervervuiling in het PLG grotendeels wordt toegeschreven aan mest, gewasbeschermingsmiddelen en vernatting van veen. BBB wijst op andere bronnen van vervuiling, zoals rioolwaterzuiveringsinstallaties, medicijnresten, overstorten, bestrijdingsmiddelen van particulieren en middelen voor huisdieren zoals vlooien- en ontwormingsmiddelen. De partij wil dat deze factoren expliciet worden genoemd en meegenomen in het beleid, zodat de landbouw niet onterecht als enige veroorzaker wordt neergezet.

Onder het thema recreatie verbaast de heer Vendrig zich over de redenering dat recreatie moet worden uitgebreid om NNN- en Natura 2000-gebieden te ontzien. Volgens de partij is daar in de praktijk te weinig ruimte voor. BBB sluit zich aan bij de visie van de VVD, die recreatie in en rond natuur juist wil toestaan en de natuur toegankelijk wil houden. Nieuwe recreatiegebieden zijn volgens BBB niet vanzelfsprekend realiseerbaar, dus moet het uitgangspunt zijn dat natuur toegankelijk blijft voor recreanten.

De heer Vendrig wijst op de Noord-Hollandse overeenkomst ‘Aanpak Stikstof en Geborgd Natuurherstel’, waarin is afgesproken dat er wordt gemonitord op de werkelijke staat van de natuur en dat genomen beheersmaatregelen worden geëvalueerd. Deze afspraken ziet hij niet terug in het PLG. Hij vraagt of GS kan toezeggen dat deze afspraken alsnog worden opgenomen in het programma.

Tot slot wijst de heer Vendrig op het ontbreken van een sociaaleconomische impactanalyse, terwijl de Omgevingswet dit volgens hem wél voorschrijft bij gebiedsgerichte programma’s zoals het PLG. Hij wijst op de potentieel grote gevolgen voor agrariërs, gezinnen en medewerkers als beheer door boeren wegvalt. In dat geval zouden doelstellingen juist niet gehaald worden. Hij begrijpt niet waarom de provincie geen analyse opstelt en vraagt andere fracties om hierover mee te denken. Ook vraagt hij GS om een reflectie: waarom is hier niet voor gekozen, en hoe verhoudt dit zich tot wettelijke verplichtingen?

De heer Vendrig sluit af met een oproep tot meer duidelijkheid, eerlijkheid en evenwicht in het beleid. In het bijzonder wil hij dat GS de gevolgen voor de agrarische sector serieuzer meeneemt en maatregelen minder eenzijdig toeschrijft aan boeren.

Voorzitter: mevrouw Van der Helm-Chandansingh

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) uit stevige kritiek op het Programma Landelijk Gebied en benoemt een aantal punten waar haar fractie zich zorgen over maakt. Positief vindt zij dat er onderzoek is gedaan naar de ruimtelijke en economische ontwikkeling van de land- en tuinbouw in Noord-Holland Noord en dat er een sociaaleconomische impactanalyse (SEIA) is uitgevoerd. Tegelijkertijd vindt zij het merkwaardig dat er voor het PLG zelf geen SEIA is opgesteld. Juist om te beoordelen of agrarische bedrijven kunnen voortbestaan onder het nieuwe beleid, vindt het CDA een dergelijke analyse essentieel. Ze roept Gedeputeerde Staten op om die alsnog toe te voegen.

Wat haar fractie verder opvalt, is dat het PLG geen nieuwe beleidskeuzes bevat, maar slechts bestaande besluiten bundelt. Ze vindt het teleurstellend dat GS echte keuzes doorschuift naar de toekomstige Omgevingsvisie. Volgens haar gaat hierdoor de noodzakelijke focus op het landelijk gebied verloren. Het CDA ziet dit als een gemiste kans en wil van GS weten waarom voor deze aanpak is gekozen.

Met betrekking tot het rapport van Berenschot wil mevrouw Koning weten of GS alle aanbevelingen uit dat rapport overnemen. In het hoofdstuk over instrumenten worden wettelijke herverkaveling en onteigening genoemd. Volgens het CDA zullen veel stakeholders hier grote moeite mee hebben. Ze vraagt of daar al overleg over is gevoerd en wat de reacties zijn. Ook wil ze graag weten hoe BBB hierover denkt.

Mevrouw Koning verwijst vervolgens naar het signaal van Berenschot dat er veel geld is voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), maar geen structurele financiering of beleidsinstrumenten voor extensivering en langjarig natuurbeheer. Volgens het CDA is dit een groot probleem. De agrarische sector speelt een belangrijke rol in natuurbeheer, maar zonder geld voor extensivering of beheerovereenkomsten komt dat onder druk. Ze wil weten hoe GS dit denken op te lossen.

Daarnaast constateert ze dat er voor andere beleidsdoelen amper financiering is: er is geen geld voor bedrijfsverplaatsing, onvoldoende middelen voor de aanpak van veenweidegebieden, niets voor de groenblauwe dooradering, geen geld voor de Bossenstrategie, en extra budget is nodig voor stikstofreductie, coaching en stalinnovatie. Volgens het CDA is het onacceptabel dat vrijwel alle middelen worden ingezet op het NNN, terwijl andere doelen ernstig worden verwaarloosd. De plannen zijn volgens haar niet SMART, noch realistisch of haalbaar, zoals ook uit het Berenschot-rapport blijkt. Ze wil van GS weten hoe men hiermee richting de toekomst omgaat.

Over de stikstofbank merkt mevrouw Koning op dat er al lange tijd over gesproken wordt, terwijl de bank nog leeg is en nooit heeft gefunctioneerd. Ze noemt het “gebakken lucht” en vraagt GS om daar eerlijk over te zijn, anders wordt het volgens haar “een leugenbank”.

Ook spreekt zij haar zorgen uit over de zogeheten VHR-doelen buiten de Natura 2000-begrenzing. Ze vraagt zich af wat dit precies inhoudt, waarom dit nog niet is uitgewerkt en of het niet beter is om de focus voorlopig te leggen op de huidige verplichtingen, zeker nu de middelen al schaars zijn.

Wat betreft de stikstofproblematiek vraagt ze de gedeputeerde of hij zich kan inzetten voor het legaliseren van niet alleen de PAS-melders, maar ook van interimmers en vrijgestelde bedrijven. Ze merkt op dat er in de Omgevingswet een onderscheid lijkt te ontstaan tussen deze groepen en vraagt aandacht voor gelijke behandeling.

Verder vraagt het CDA om een aanpassing van de gebruikte terminologie. Op verschillende pagina's wordt gesproken over de stikstofaanpak, terwijl volgens haar het doel natuurherstel is. Die term zou dus de voorkeur moeten krijgen.
Bij de operationele doelen op pagina acht mist het CDA de monitoring van de staat van de natuur en de evaluatie van genomen beheermaatregelen. Ze wil dat dit expliciet wordt toegevoegd aan het PLG, omdat het belangrijk is om te meten wat werkt.

Tot slot wijst ze op een passage op pagina zestien waarin slechts enkele bronnen van watervervuiling worden genoemd, zoals mest, gewasbeschermingsmiddelen en vernatting van veenweide. Ze vindt deze opsomming stigmatiserend richting de agrarische sector en wijst op andere bronnen, zoals lozingen uit onder andere rioolwaterzuiveringsinstallaties (RWZI's) en oeverafkalving door rivierkreeften. Ze vraagt GS of zij erkennen dat het beeld zo te eenzijdig is en verzoekt deze tekst aan te passen om recht te doen aan de werkelijke complexiteit van de vervuilingsproblematiek.

Voorzitter: de heer Vonk

De heer **Klein** (ChristenUnie) dankt voor het voorliggende Programma Landelijk Gebied en benadrukt het belang van duidelijke prioriteitsstelling nu de financiële middelen beperkt zijn. Zijn fractie kan zich vinden in het uitgangspunt om urgentere opgaven en provinciale kerntaken voorrang te geven. Toch vindt hij het moeilijk om uit het PLG op te maken waar de provincie nu precies wél en niet voor kiest. Hij constateert, net als eerdere sprekers en de inspreker, dat adviezen van Berenschot slechts gedeeltelijk zijn opgevolgd en dat bepaalde bestuurlijke keuzes zijn gemaakt. Hij vraagt aan GS om openheid: welke keuzemogelijkheden lagen op tafel en welke afwegingen zijn daarbij gemaakt? Volgens hem gaat het hier niet enkel om een technische benadering, maar ook om politieke en bestuurlijke prioriteiten die helder benoemd zouden moeten worden.

Bij doel 5.1 uit het PLG, over duurzame landbouw en doelsturing, valt het hem op dat de provincie spreekt over "ondersteunen" in plaats van "realiseren". Terwijl bij andere doelen wél duidelijk wordt uitgesproken dat ze gerealiseerd moeten worden. Hij vraagt waarom deze formulering hier afwijkt, en of GS niet duidelijker kunnen maken dat duurzame landbouw ook echt een te realiseren doel is.

De heer Klein maakt zich zorgen over de afnemende integraliteit in het beleid. Uit het PLG spreekt volgens hem een neiging om doelen en opgaven los te koppelen, terwijl juist veel thema's met elkaar samenhangen. Als voorbeeld noemt hij de sociaaleconomische positie van

agrariërs. Die wordt in het PLG als “lichtblauw” geclassificeerd, wat betekent dat de provincie hier slechts een beperkte rol heeft. Volgens de heer Klein is dat te kort door de bocht: de economische positie van boeren is cruciaal om doelen als natuurherstel te kunnen realiseren. Boeren moeten immers gecompenseerd kunnen worden voor ecosysteemdiensten. Hij stelt dat integraliteit noodzakelijk blijft en vraagt GS om hierop te reflecteren.

Hij vraagt ook specifiek om een reactie op de opmerking van de heer Rüter, die stelde dat het PLG te weinig duidelijke doelen bevat en dat onduidelijk blijft waar de provincie nu precies naartoe wil. Volgens de heer Klein is dat een terecht punt en hij wil weten hoe GS dit beoordeelt.

Over zonering uit hij kritiek op het feit dat dit geen planologisch instrument wordt in het PLG. Hij verwijst naar het voorbeeld van de Eilandspolder, waar grasland wordt omgezet naar bollenteelt, pal naast een Natura 2000-gebied. Dat is in zijn ogen in strijd met de doelen van de provincie. Hij vraagt of de keuzes in het PLG voldoende bescherming bieden om zulke ontwikkelingen te voorkomen, of dat er extra beleidsinstrumenten nodig zijn.

De heer Klein merkt op dat het beleid verschuift van een integrale aanpak naar een meer projectmatige werkwijze. Hij vraagt zich af of dit alleen een kwestie is van efficiëntie, of dat dit ook nadelen of risico’s met zich meebrengt. Volgens hem kunnen versnippering en verlies van samenhang gevolgen zijn van deze aanpak, en hij vraagt GS om daar kritisch op te reflecteren.

Tot slot vraagt de ChristenUnie aandacht voor lopende gebiedsprocessen, waaronder initiatieven die door agrariërs zelf zijn gestart, bijvoorbeeld in de Ronde Hoep. Deze krijgen nu alleen ondersteuning, maar er is geen structureel budget voor. Tegelijkertijd is er volgens hem bij de laatste begrotingswijziging veel geld overgebleven. Mogelijk komen er opnieuw miljoenen vrij bij de jaarrekening. Hij stelt voor om een spaarpot aan te leggen waarmee de provincie meer kan doen dan slechts faciliteren. Juist op plekken waar agrariërs zelf initiatief tonen, zoals in het Groene Hart, zouden middelen beschikbaar moeten zijn om stappen te zetten.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) bedankt Gedeputeerde Staten voor het voorleggen van het Programma Landelijk Gebied en laat weten dat haar fractie de prioriteiten in het plan goed begrijpt. Zij ondersteunt het uitgangspunt om eerst te focussen op de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), het natuurherstel op basis van de Vogel- en Habitatrichtlijn, en het stimuleren van natuurinclusief ruimtegebruik. Deze keuzes sluiten volgens haar aan bij de inzet van GroenLinks op het gebied van biodiversiteit en natuurbescherming.

Toch signaleert zij enkele knelpunten. Net als andere sprekers en de inspreker merkt zij op dat het PLG vooral de grote lijnen schetst en inhoudelijk weinig diepgang biedt. Ze vraagt welke concrete stappen Gedeputeerde Staten daadwerkelijk gaan zetten en op welke termijn. De prioritering in het PLG is volgens haar sterk gericht op wettelijke verplichtingen en beschikbare financiering, terwijl er te weinig wordt gekeken naar de feitelijke staat van het landschap. Wat haar betreft zou de ernst van de situatie in een gebied, bijvoorbeeld op het gebied van waterkwaliteit of bodemgezondheid, zwaarder mee moeten wegen bij het stellen van prioriteiten. Statenlid Bwefar begrijpt de gekozen volgorde, maar het voelt voor haar alsof ecologische urgentie onvoldoende wordt meegewogen. Desondanks ziet zij ook dat de focus op biodiversiteit bijdraagt aan bredere ecologische doelen, en dat blijft voor haar een belangrijk ankerpunt.

Over het ontbreken van dierenwelzijn in het PLG sluit zij zich aan bij de kritiek van de Partij voor de Dieren. Volgens haar is dit een gemiste kans en zou dierenwelzijn nadrukkelijk onderdeel moeten zijn van een toekomstgericht landelijk gebiedsbeleid.

Vervolgens heeft GroenLinks enkele vragen. Allereerst wil Statenlid Bwefar weten hoe boeren die daadwerkelijk de overstap willen maken naar een duurzame vorm van landbouw – dus verder dan alleen technische innovatie of kennisdeling – concreet worden ondersteund. Ze vraagt of er in het PLG ruimte is voor agrariërs die fundamenteel willen veranderen, bijvoorbeeld richting natuurinclusieve of regeneratieve landbouw, en op welke manier de provincie hen hierbij helpt.

Tot slot stelt zij een principiële vraag over de plek van cultureel erfgoed in het PLG. Ze vraagt zich af waarom dit thema nog steeds onder het Programma Landelijk Gebied valt, en niet onder cultuur. Wat haar betreft zou het logischer zijn als erfgoed via het culturele domein wordt benaderd, en zij vraagt GS om een toelichting op deze keuze.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) begint haar bijdrage positief door waardering uit te spreken voor het feit dat Gedeputeerde Staten in het Programma Landelijk Gebied eindelijk expliciet maken hoe er wordt omgegaan met Europese subsidies. Volgens haar is dat een belangrijke stap richting transparantie.

Daarna volgt echter stevige kritiek. De Volt-fractie is over het geheel genomen ontevreden over het PLG. Volgens mevrouw Schneemann heeft de totstandkoming lang geduurd, maar biedt het eindresultaat weinig inhoud. In de inleiding staat dat er duidelijke keuzes zijn gemaakt, maar zij ziet in de uitwerking nauwelijks concrete keuzes terug, met uitzondering van de prioriteit voor het Natuurnetwerk Nederland. Ze vindt dat er te veel wordt teruggegrepen op het argument van geldgebrek, terwijl er volgens haar ook maatregelen zijn die weinig tot niets kosten. Het ontbreken van een daadwerkelijke transitie voor het landelijk gebied noemt zij pijnlijk, vooral omdat die volgens haar hard nodig is.

Zij noemt het onbegrijpelijk dat de Voedselvisie volledig ontbreekt in het document. Verder vindt ze dat het PLG op veel terreinen vaag blijft. Zelfs bij taken waarvoor de provincie volledig verantwoordelijk is, zoals het ontwikkelen van overgangszones, worden volgens haar geen acties benoemd. Ze vraagt hoe dat te rijmen is met de verantwoordelijkheden van de provincie.

Ook op het gebied van natuurinclusief ruimtegebruik ziet zij geen concrete maatregelen. Volgens haar zijn er genoeg inspirerende voorbeelden, zoals een recent project in Portugal waarbij drijvende wetlands zijn ingezet om zowel biodiversiteit als waterkwaliteit te verbeteren. Andere provincies in Nederland pakken dit soort innovatieve oplossingen wel op. Zij noemt dit als voorbeeld van wat ook in Noord-Holland concreet mogelijk zou zijn.

Over de reserve klimaatadaptatie, waar eerder die dag ook al over is gesproken, stelt zij dat het onduidelijk is waarom dit geld in de algemene reserve verdwijnt. Ze vraagt of er geen pragmatischere oplossing mogelijk is, waarbij het geld alsnog wordt benut voor onderzoek of concrete maatregelen. Volgens haar zou dat al een stap vooruit zijn.

Ten aanzien van doel 5.1 in het PLG merkt zij op dat boeren volgens het document hun eigen keuzes mogen maken richting duurzame landbouw. Dat vindt zij te vrijblijvend. Volgens Volt

moet de provincie hierin meer sturen en actief stimuleren. Daarmee kan een gelijk speelveld ontstaan waarin verduurzaming de norm wordt, en waarin boeren niet worden benadeeld als zij wél de stap zetten naar een duurzame bedrijfsvoering.

Mevrouw Schneemann sluit af met de conclusie dat het PLG voor haar fractie veel te mager is uitgewerkt. Zij vraagt Gedeputeerde Staten met nadruk om een betere uitwerking van het document, met name op de donkerblauwe doelen – de doelen waarvoor de provincie primair verantwoordelijk is. Wat Volt betreft is pas dan sprake van een serieus beleidskader voor het landelijk gebied.

De heer **Veenboer** (PvdA) erkent dat er in het Programma Landelijk Gebied duidelijk is geprobeerd om keuzes te maken in een situatie met beperkte middelen. De provincie richt zich logischerwijs op doelen waarvoor zij wettelijk verantwoordelijk is en waar urgentie het hoogst is. Hij constateert dat middelen en ambtelijke capaciteit doelgerichter worden ingezet. Toch ziet hij met enige zorg dat dit ten koste lijkt te gaan van de gebiedsprocessen, die minder aandacht krijgen in het nieuwe beleid, ten gunste van meer projectmatige aanpakken.

Volgens de heer Veenboer is dat een gemis, omdat juist de kracht van het PLG lag in de integrale benadering van ruimtelijke opgaven. Gebiedsprocessen boden ruimte voor afstemming tussen verschillende belangen en thema's. Hij vraagt zich af of met het afbouwen van die aanpak de integraliteit van het beleid verloren gaat. Zijn eerste vraag aan Gedeputeerde Staten is dan ook of zij die zorg delen, en hoe zij denken de samenhang tussen opgaven te behouden als de gebiedsprocessen minder centraal komen te staan.

Daarnaast plaatst de heer Veenboer een bredere kanttekening bij de manier waarop keuzes worden gemaakt. De focus op wat wettelijk verplicht is, maakt de provincie volgens hem kleiner dan nodig. Hij stelt dat er veel maatschappelijke ruimte is om juist op onderwerpen waar de provincie formeel niet verantwoordelijk voor is, toch het verschil te maken. Hij noemt in dat verband de landbouwtransitie, waaronder natuurinclusieve landbouw. Dit onderwerp krijgt in het PLG relatief weinig aandacht, terwijl het volgens hem juist een typisch PLG-thema is waarin opgaven zoals stikstof, waterbeheer en natuurherstel samenkomen.

De heer Veenboer had verwacht dat onder deze coalitie, met de BBB in het college en een gedeputeerde van die partij, landbouw een grotere plek in het beleid zou krijgen. Dat lijkt vooralsnog tegen te vallen. Hij vraagt GS hoe zij dit verklaren en welke mogelijkheden zij alsnog zien om hier meer op in te zetten. Ook als er geen wettelijke verantwoordelijkheid ligt, zijn er volgens hem genoeg opties: meedenken in de Omgevingsvisie, cofinanciering van kleinschalige pilots, het stimuleren van kennisnetwerken en het benutten van koppelkansen tussen verschillende beleidsdomeinen. Hij wijst daarbij op de provincie Zuid-Holland, waar kennisnetwerken een belangrijk instrument vormen. Ook Noord-Holland zou hiervan kunnen leren.

Tot slot spreekt de heer Veenboer zijn waardering uit voor de eerdere Korte Termijn Agenda (KTA), die volgens hem veel concreter en duidelijker was dan het huidige PLG. In de KTA stonden duidelijke overzichten van inzet per thema, zowel qua middelen als capaciteit. Hij merkt op dat veel Statenleden daar nog steeds behoefte aan hebben. Daarom vraagt hij of het mogelijk is om bij de verdere uitwerking van het PLG alsnog een soortgelijk overzicht op te nemen. Zo'n tabel

zou inzicht moeten geven in de verdeling van financiën en ambtelijke capaciteit over de verschillende doelen, zodat duidelijk wordt waar de inzet daadwerkelijk op gericht is.

De heer **Vendrig** (BBB) reageert op de bijdrage van de PvdA over het extensiveren van de landbouw. Hij merkt op dat dit onvermijdelijk gevolgen heeft voor het verdienmodel van agrariërs, met name veehouders. Daarom vraagt hij de PvdA hoe zij zich voorstellen dat boeren in een extensiever landbouwsysteem nog steeds een goed inkomen kunnen realiseren.

De heer **Veenboer** (PvdA) erkent dat dit een terecht punt is en benadrukt dat ook voor de PvdA het verdienmodel van boeren essentieel is. Volgens hem hoeft een goed inkomen echter niet uitsluitend gebaseerd te zijn op intensieve productie of het houden van meer vee. Hij wijst op alternatieve vormen van inkomsten, zoals via het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) of betere subsidieregelingen voor natuurinclusieve landbouw. Juist op dat vlak ziet hij een duidelijke rol voor de provincie, door boeren te ondersteunen bij de omschakeling en het belonen van ecosysteemdiensten. Zo kan een goed verdienmodel ook samengaan met extensivering.

De heer **Vendrig** (BBB) erkent het punt, maar wijst vervolgens op de beperkte beschikbaarheid van financiële middelen. Hij vraagt zich af hoe deze extra ondersteuning dan moet worden gefinancierd, gezien de al krappe budgetten waarover de provincie beschikt.

De heer **Veenboer** (PvdA) antwoordt dat ook intensieve landbouw maatschappelijke kosten met zich meebrengt en dat die op een andere manier ook “een last” vormen. Hij gelooft dat er via bestaande subsidieregelingen veel mogelijk is en dat met een goed overzicht van beschikbare middelen al veel bereikt kan worden. Volgens hem ligt er een kans in het slimmer benutten van bestaande potjes en in het gericht inzetten van provinciale cofinanciering om de transitie mogelijk te maken.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) haakt in op het gesprek tussen de PvdA en de BBB en wijst op een passage uit het Berenschot-rapport waarin staat dat er geen financiering beschikbaar is voor extensivering en langjarige natuurbeheercontracten. Ze stelt kritisch dat, hoewel er gesproken wordt over subsidiemogelijkheden, die in de praktijk dus ontbreken. Volgens haar is het te gemakkelijk om te stellen dat deze middelen er zijn, terwijl het rapport duidelijk maakt dat er juist een gebrek aan structurele financiering en beleidsinstrumenten is.

De heer **Veenboer** (PvdA) erkent dat de financiële ruimte beperkt is, maar blijft erbij dat er op dit moment nog wel degelijk subsidies beschikbaar zijn. Die kunnen volgens hem effectief worden ingezet om extensivering en verduurzaming te ondersteunen. Daarnaast benadrukt hij dat niet alles afhankelijk is van geld. Via de Omgevingsvisie kunnen aanvullende maatregelen worden genomen, en er zijn ook kansen via kennisdeling, netwerken en koppelkansen. Hij ziet deze vormen van samenwerking als waardevolle aanvullingen op financiële ondersteuning, juist in een tijd waarin middelen schaars zijn.

7 Lunch

Schorsing 13.00 tot 13.47 uur.

5.a PLG: Programma Landelijk Gebied (PLG) – vervolg

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** opent de eerste termijn van Gedeputeerde Staten met een toelichting op de achtergrond van het Programma Landelijk Gebied (PLG). Hij schetst hoe na het vervallen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) door het kabinet, het provinciale proces is aangepast. Noord-Holland moest zoeken naar een nieuwe koers, waarbij zowel de inhoud als de beschikbare middelen in ogenschouw werden genomen.

Er zijn volgens hem drie besluitvormingsmomenten ontstaan: het vaststellen van de doelen, mede op basis van motie M80; de Korte Termijn Agenda (KTA), waarin de komende twee jaar concreet wordt gemaakt wat er gebeurt met beschikbare middelen; en het PLG zelf, waarin de middellange termijnvisie wordt geschetst. Dat maakt het PLG minder concreet dan de KTA, maar wel breder qua reikwijdte.

Het onderliggende advies van Berenschot ligt in twee delen aan het PLG ten grondslag. Enerzijds is er een prioriteringsadvies, anderzijds is er een diepgaande analyse van 24 beleidsdoelen op basis van zogeheten quick scans. De vijf hoofdconclusies van Berenschot zijn door Gedeputeerde Staten overgenomen in het PLG, en Beemsterboer licht deze toe:

1. Keuzes zijn nodig – Dit principe is vertaald naar duidelijke keuzes over doelen en rollen van de provincie. De doelen blijven overeind, maar het tempo van realisatie ligt lager door beperkte middelen.
2. Gebiedsgericht variëren in sturingsintensiteit – Dit is zichtbaar in de focusgebieden die in het PLG zijn opgenomen.
3. Doelgerichte inzet van geld – Vooral uitgewerkt in de KTA, waarin financiële keuzes concreet zijn gemaakt. Tegelijkertijd is het nodig om aan te sluiten op externe financieringsmomenten, bijvoorbeeld vanuit het Rijk of Europa. Dat kan betekenen dat sommige onderdelen, zoals de Bossenstrategie, eerder gefinancierd worden dan andere, waarvoor minder geld beschikbaar komt.
4. Inzet van ruimtelijk instrumentarium – Dit speelt onder andere bij de omgevingsverordening. De stikstofaanpak wordt hierin verwerkt en wordt komend jaar in consultatie gebracht, met besluitvorming in november 2026 en beoogde inwerkingtreding per 1 januari 2027. Ook het vastleggen van het waterpeil in veenweidegebieden wordt hierin opgenomen.
5. Inbedding in ruimtelijk beleid – Naast de omgevingsverordening geldt dit ook voor de Omgevingsvisie. De sociaaleconomische impactanalyse (SEIA) wordt niet apart uitgevoerd voor het PLG, maar gekoppeld aan de milieueffectrapportage (MER) binnen de Omgevingsvisie. Dit voorkomt dubbele trajecten en onnodige participatiebelasting.

Gedeputeerde Beemsterboer benadrukt dat deze keuzes het gevolg zijn van beperkte financiële middelen in verhouding tot de ambities. Daarom is het noodzakelijk om gefaseerd te werken, afhankelijk van beschikbaar geld en externe kansen.

Gedeputeerde Beemsterboer gaat verder in op vragen van de Staten, en start met die van JA21. Hij erkent dat het ingewikkeld is om een integrale visie neer te leggen voor het landelijk gebied terwijl er (nog) onvoldoende financiële middelen beschikbaar zijn. JA21 vroeg of het wel eerlijk is om doelen te formuleren waarvan men nu al weet dat er geen geld voor is. Gedeputeerde Beemsterboer stelt dat Gedeputeerde Staten ervoor gekozen hebben om de integrale visie wél te behouden,

ondanks het gebrek aan middelen. Hij benadrukt dat GS hier ook open over zijn. Er is bewust gekozen om in de Korte Termijn Agenda (KTA) de inzet te beperken tot doelen waarvoor op dit moment daadwerkelijk middelen beschikbaar zijn. Tegelijkertijd willen zij de bredere visie niet loslaten, ook al is het uitvoeringstempo onzeker. Hij merkt op dat sommige provincies ervoor hebben gekozen om hun PPLG (Provinciaal Programma Landelijk Gebied) volledig te staken, maar dat Noord-Holland dit niet doet vanwege het belang van integraliteit.

Vervolgens gaat de gedeputeerde in op de vraag van JA21 over de overgangszones en stikstofzones. Overgangszones zijn door de provincie aangewezen rondom Natura 2000-gebieden. Deze zijn bedoeld om juist in die zones extra stimulerend beleid mogelijk te maken, bijvoorbeeld voor extensivering of via regelingen als het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). De provincie kiest er bewust voor om dit géén ruimtelijk instrument te maken; het gaat dus niet om dwingende maatregelen, maar om het gericht inzetten van positieve stimulansen.

Daarnaast zijn er de landelijke stikstofzones van 250 meter. Deze sluiten aan op wetenschappelijke analyses, onder andere van de Universiteit van Amsterdam, waaruit blijkt dat de grootste stikstofdepositie vanuit landbouw plaatsvindt binnen deze afstand van de bron. Binnen deze 250 meter slaat het merendeel van de ammoniak uit, voordat het verder verspreid wordt in de 'deken' van stikstof. Juist daarom is het volgens gedeputeerde Beemsterboer logisch om in deze zones meer directe maatregelen te nemen.

De gedeputeerde legt uit dat het stikstofbeleid in Noord-Holland drie onderdelen kent.

- Ten eerste is er een generieke doelstelling van 30% stikstofreductie, die nu is afgesproken met de melkveehouderij. GS willen dit principe ook toepassen op andere sectoren zoals akkerbouw, woningbouw, wegenbouw en industrie. De exacte reductiepercentages moeten nog worden bepaald. Door deze generieke maatregelen zullen sommige gebieden al voldoende ontlast worden en onder de kritische depositiewaarde uitkomen.
- Ten tweede wordt er gekeken naar specifieke maatregelen in zones rond Natura 2000-gebieden waar de belasting nog hoog is. Hoewel de 250 meter een richtlijn is, kan dit afstandscriterium per gebied worden aangepast op basis van de intensiteit en concrete invulling.
- Ten derde zijn er natuurherstelmaatregelen die worden ingezet in de kwetsbare gebieden. Voorbeelden zijn het plaggen van grond of het aankalken van verzurende bodems. Deze herstelmaatregelen worden op maat uitgewerkt en moeten uiterlijk voor 2027 in de Omgevingsverordening worden vastgelegd, zodat het beleid juridisch wordt geborgd. Daarmee ontstaat volgens Beemsterboer een eigen, provinciaal stikstofpakket waarin zowel reductie als herstel centraal staan.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) stelt een kritische vraag over de onderbouwing van de stikstofzone van 250 meter. Hij vraagt zich af of ammoniak überhaupt binnen die afstand neerslaat, aangezien ammoniak lichter is dan lucht en dus met droge lucht juist opstijgt of wegwaait. Hij suggereert daarmee dat de aannames over depositie wellicht niet kloppen, zeker bij droge weersomstandigheden.

Gedeputeerde **Beemsterboer** bevestigt dat de wijze van depositie inderdaad afhankelijk is van omstandigheden zoals luchtvochtigheid. Hij legt uit dat veel ammoniak via natte depositie neerkomt — dat wil zeggen: via binding met waterdamp of neerslag. In die gevallen komt het

alsnog als droge of natte depositie op de bodem terecht. Hij verwijst naar wetenschappelijk onderzoek, onder andere van de Universiteit van Amsterdam, waaruit blijkt dat het overgrote deel van die directe depositie binnen 250 meter van de bron terechtkomt. Hij benadrukt dat dit op basis van empirische gegevens is vastgesteld, en niet zomaar een willekeurige afstand betreft. Tot slot merkt hij op dat wanneer een boer goed stuurt op ammoniakemissie — bijvoorbeeld bij emissiearme stallen of efficiënte bedrijfsvoering — een groot deel van die stikstof weer op eigen percelen neerkomt, wat agronomisch juist voordelig is.

Mevrouw **Haas** (PvdD) stelt twee vragen aan Gedeputeerde Beemsterboer. Allereerst wil zij bevestigd hebben of de overgangszones die besproken worden alleen rondom twee Natura 2000-gebieden worden ingericht. Vervolgens vraagt zij wat GS gaan doen aan natuurinclusief ruimtegebruik in de rest van de provincie, met name gericht op het verminderen van emissies buiten deze specifieke overgangszones.

Gedeputeerde **Beemsterboer** verduidelijkt dat het inderdaad gaat om overgangszones van 500 meter rond Natura 2000-gebieden. Deze zones zijn bedoeld voor begunstigend beleid, zoals bijvoorbeeld het aanbieden van agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb), maar de precieze invulling daarvan moet in de praktijk nog blijken.

Wat betreft de rest van de provincie erkent hij de bredere zorg. Hij verwijst naar het generieke stikstofbeleid van GS, dat in de hele provincie geldt en gericht is op een algehele reductie van 30% stikstofemissie. Daarmee bevestigt hij dat het beleid niet beperkt blijft tot overgangszones, maar dat er provinciedekkend wordt ingezet op het terugdringen van stikstof.

In verdere reactie op JA21 geeft gedeputeerde Beemsterboer aan dat PAS-melders niet alleen ondersteuning krijgen als zij stikstofruimte inleveren. Het verlagen van stikstofdepositie is dus geen voorwaarde voor legalisatie. In de praktijk wordt per bedrijf een ecologisch onderzoek en een passende beoordeling uitgevoerd om vast te stellen of het bedrijf kan blijven bestaan zonder dat het de gunstige staat van instandhouding van natuurgebieden significant aantast. In sommige gevallen leidt dat tot stikstofreductie op bedrijfsniveau, maar het kan ook voldoende zijn dat de omstandigheden in de omgeving verbeteren of dat het bedrijf in zijn huidige vorm geen significante schade veroorzaakt. Het inleveren van stikstofruimte is dus een mogelijke, maar zeker niet de enige oplossing.

Op de vraag van JA21 over kringlooplandbouw benadrukt de gedeputeerde dat dit geen verplicht model is. Kringlooplandbouw is één van de zes handelingsperspectieven die boeren kunnen benutten om bij te dragen aan de provinciale doelen. Als een bedrijf al voldoet aan deze doelen, hoeft het dus niet verplicht over te stappen op kringlooplandbouw. Het blijft een middel, geen doel op zich, en is dus nooit dwingend voor bedrijven die nu al op orde zijn.

In reactie op een vraag van de PVV over de natuurlijke achtergronddepositie van stikstof antwoordt de gedeputeerde dat hij op dit moment geen exact percentage of inzicht heeft in de omvang van deze natuurlijke component, maar noemt het een terechte en relevante vraag. Hij zegt toe om dit uit te laten zoeken en hier op een later moment bij de Staten op terug te komen.

In de richting van de SP geeft de gedeputeerde aan dat veel onderdelen van het PLG uiteindelijk landen in de Omgevingsvisie. Over de ladder van leisure uit de motie van 2021 geeft hij aan dat het

college die opnieuw heeft bekeken en dat zij de strekking ervan toepassen in het huidige beleid: recreatie is toegestaan zolang deze de natuurdoelen niet schaadt. Hij benadrukt daarbij dat ongewenste of illegale activiteiten worden tegengehouden via handhaving, conform het handhavingsbeleid van de provincie.

Tegen D66 erkent hij de observatie dat de korte termijn agenda concreter is dan het PLG. Hij geeft aan dat dat deels logisch is, omdat de KTA specifiek gaat over wat de provincie nu, met de beschikbare middelen, uitvoert. Hij verwacht dat deze korte termijn agenda over anderhalf jaar wordt geactualiseerd, en dat er dan opnieuw concrete projecten aan worden gekoppeld op basis van de doelen in het PLG. Zo blijft het PLG richtinggevend, terwijl de KTA de praktische uitvoering stuurt.

De heer **Mülder** (D66) vraagt of het college al weet welke concrete maatregelen uitgevoerd kunnen worden zodra er extra geld beschikbaar komt. Hij vindt het opvallend dat de herijking van de Voedselvisie nog niet is afgerond, maar dat GS wel al weten wat ze willen doen als er wél middelen komen. Hij waarschuwt voor een herhaling van een eerdere situatie waarbij Noord-Holland kansen op rijksmiddelen misliep en vraagt concreet: "Wat gaan wij straks indienen als er geld komt?"

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert dat hij níet heeft gezegd dat er al een kant-en-klaar maatregelenpakket klaarligt. Wat hij wél bedoelde: als er geld komt voor specifieke doelen – zoals bijvoorbeeld de Bossenstrategie – dan heeft de provincie wél eerdere verkenningen gedaan, zoals het aanwijzen van potentiële hectares voor nieuw bos. Op basis van die voorbereidingen kan dan worden opgeschaald, maar er is geen 'kast vol uitgewerkte maatregelen' die direct ingediend kunnen worden bij extra rijksfinanciering.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) reageert verbaasd op de suggestie van gedeputeerde Beemsterboer dat de provincie al zou weten welke hectares beschikbaar zijn voor bosaanplant als er rijksgeld komt. Ze vraagt specifiek welke hectares dat dan zijn.

Gedeputeerde **Beemsterboer** verduidelijkt dat er geen specifieke percelen klaarliggen voor bosaanplant. Wat hij bedoelt, is dat er landelijk een verdeling is gemaakt van het benodigde areaal voor de Bossenstrategie over de twaalf provincies, waarbij voor Noord-Holland een richtgetal van ongeveer 1344 hectare is genoemd. Dit is een indicatieve opgave, gebaseerd op wat er bij beschikbaarheid van middelen gerealiseerd zou moeten worden. Er is dus geen lijst met concreet aan te kopen of te bestemmen percelen, en dat heeft hij ook niet zo bedoeld.

Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat veel opgaven in het Programma Landelijk Gebied nog onvoldoende zijn gedekt met middelen, waardoor het onzeker is of die gehaald worden. Dat frustreert ook het college.

Op vragen van D66 over de invulling van de Omgevingsvisie licht hij toe dat voor zonering is gekozen om geen ruimtelijk beleid te voeren. De zones van 250 en 500 meter (rondom Natura 2000-gebieden) zijn bedoeld voor respectievelijk stikstofspecifiek en begunstigend beleid, maar daar worden geen harde ruimtelijke beperkingen aan gekoppeld. Ook voor spuitzones verwijst hij naar bestaande jurisprudentie die al voorschrijft dat er 50 meter afstand moet zijn tot woonwijken. Voor stikstofreductie merkt hij op dat verplaatsing vooral logisch is in die 250 meter-zone, maar het is op dit moment onzeker of dat nodig is, hoeveel bedrijven het betreft en of er alternatieven zijn. Verplaatsing is namelijk kostbaar.

Wat betreft grondbanken noemt hij dat de provincie Noord-Holland al een behoorlijk areaal aan ruilgronden beschikbaar heeft – ongeveer 400 hectare – met name ten behoeve van de NNN-strategie. Deze gronden zijn al in eerdere collegeperiodes aangekocht om op termijn flexibel te kunnen handelen.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt vervolgens waarom er geen beleid is gemaakt voor de overgangszones.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat het college bewust geen ruimtelijk bindend beleid heeft opgesteld voor deze zones. De reden is dat de noodzaak hiervoor per Natura 2000-gebied verschilt. Hij geeft het voorbeeld van Texel, waar slechts één hexagoon (vierkante meeteenheid in AERIUS) nog zwaar is overbelast. Die zal vermoedelijk onder de kritische depositiewaarde zakken als de generieke stikstofreductie van 30% wordt gehaald. In zo'n geval zou het opleggen van ruimtelijke beperkingen een kostbare maatregel zijn zonder duidelijk effect, onder meer omdat de provincie dan mogelijk zou moeten opdraaien voor planschade. De gekozen benadering is daarom om de overgangszones te benutten voor stimulerend beleid in plaats van dwingende ruimtelijke beperkingen.

Gedeputeerde Beemsterboer reageert op de opmerking van de Partij voor de Dieren dat het Programma Landelijk Gebied weinig aandacht heeft voor dierenwelzijn. Hij erkent dat het woord dierenwelzijn niet expliciet in het stuk genoemd wordt, maar benadrukt dat veel van de maatregelen binnen het PLG – zoals natuurbeheer en agrarisch natuurbeheer – wel degelijk positief uitpakken voor dieren in het algemeen. De focus ligt daarbij op soorten en biodiversiteit als geheel, niet op individuele dieren. Aangezien het PLG nog herzien wordt, zegt hij toe dat het college zou kunnen opnemen dat de natuurgerichte maatregelen ook bijdragen aan dierenwelzijn.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt vervolgens of eenzelfde benadering ook geldt voor landbouwdieren.

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert daarop terughoudend. Hij wijst erop dat aandacht voor landbouwdieren vooral aan de orde is in het Convenant Dierwaardige Veehouderij, dat op landelijk niveau is vastgesteld. Dat convenant maakt volgens hem geen integraal onderdeel uit van het PLG, omdat het beleid zich daar vooral richt op het landelijk gebied in ruimtelijke zin – zoals weilanden, sloten en natuurgebieden – en niet op stallen, waar veel landbouwdieren zich bevinden. Hij waarschuwt ervoor dat het opnemen van dat soort beleid in het PLG ertoe kan leiden dat er te veel verschillende beleidsvelden door elkaar gaan lopen. Uiteindelijk is de Omgevingsvisie volgens hem het bredere kader waarbinnen zulke integrale overwegingen kunnen landen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) blijft echter met de vraag zitten hoe het landelijke convenant dan wordt geïmplementeerd in het provinciale beleid en de organisatie.

Gedeputeerde **Beemsterboer** zegt daarop dat het convenant inmiddels landelijke wetgeving is, maar dat hij op dit moment niet precies weet of en hoe de provincie verantwoordelijk is voor de implementatie ervan. Hij zegt haar oproep gehoord te hebben, maar kan op dit moment geen verdere toezegging doen.

Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat hij in zijn inleiding al in is gegaan op de opmerkingen van de Partij voor de Dieren over de adviezen van Berenschot. Wat betreft natuurinclusieve landbouw

stelt hij dat dit onder één van de sporen van kringlooplandbouw valt. GS zetten zich hierop in via onder andere symposia en gesprekken met agrariërs. Er zijn volgens hem verschillende scenario's om deze doelen te behalen.

De Partij voor de Dieren gaf aan dat het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) vooral een sociaaleconomisch doel lijkt te hebben, maar gedeputeerde Beemsterboer benadrukt dat het ANLb zeker ook bedoeld is voor natuurdoelen, zoals de bescherming van weidevogels. Bij de kadernota is bovendien al afgesproken dat GS gaat onderzoeken of intensievere ANLb-pakketten mogelijk zijn, mocht er meer rijksgeld beschikbaar komen.

De BBB vroeg naar het convenant stikstofreductie en natuurherstel. Volgens gedeputeerde Beemsterboer is dit verwerkt in het PLG en wordt monitoring en evaluatie meegenomen in hoofdstuk 5, in de derde bullet van het tabelletje waar de BBB naar verwijst.

Het CDA stelt vragen over het gebruik van het woord 'onteigening'. Gedeputeerde Beemsterboer stelt dat het woord wel voorkomt in het rapport van Berenschot, maar niet in het PLG. In het coalitieakkoord is afgesproken dat er niet wordt onteigend voor stikstof. Voor andere doelen zoals de aanleg van wegen of het realiseren van NNN geldt dat GS altijd eerst het minnelijk traject volgen en in overleg gaat met de grondeigenaar. Onteigening wordt daar niet uitgesloten, maar is het laatste middel.

Het CDA stelde ook kritische vragen over de stikstofbank. Gedeputeerde Beemsterboer erkent dat hij het woord wel eens gebruikt, maar dat GS er sinds 18 december 2024 niets meer mee doen, vanwege het afschaffen van het intern salderen. De stikstofbank bestaat formeel nog wel, maar wordt niet toegepast. In de praktijk werkt GS nu met andere instrumenten, zoals passende beoordelingen voor collectieven van bedrijven, zoals eerder toegelicht in het voorbeeld van Texel. Wat betreft de legalisatie van PAS-melders geeft gedeputeerde Beemsterboer aan dat dit ook geldt voor interimmers en vrijgestelden. GS pleiten in het landelijk beleid voor eenzelfde aanpak voor deze groepen.

Vervolgens erkent de gedeputeerde dat het gebruik van de term 'stikstofaanpak' in het PLG niet volledig de lading dekt. De term zou beter vervangen kunnen worden door 'stikstofreductie en natuurherstel', conform het convenant, omdat het om beide doelen tegelijk gaat. Hij wil bekijken of die verduidelijking in de tekst kan worden opgenomen.

Gedeputeerde Beemsterboer geeft aan dat de monitoring van de staat van de natuur is opgenomen op pagina 31, bij paragraaf 1.2 van het PLG.

De gedeputeerde bevestigt dat er inderdaad meerdere stikstofbronnen zijn, zoals eerder benoemd, en dat GS die ook allemaal meenemen in de verdere uitwerking van het Convenant Stikstofreductie en Natuurherstel.

Op de vraag van de ChristenUnie over het verschil tussen ondersteunen of daadwerkelijk willen bereiken, bijvoorbeeld bij de duurzame landbouwdoelen in relatie tot kringlooplandbouw, antwoordt de gedeputeerde dat GS de doelen van kringlooplandbouw wél daadwerkelijk willen bereiken. De keuze om in het PLG te spreken van "ondersteunen" komt voort uit de ruimte die GS willen bieden

aan agrariërs om zelf te bepalen welk pad het beste bij hun situatie past. Dat kan volgens GS via extensivering, maar ook via hightech methodes die emissiereductie opleveren.

De ChristenUnie vroeg of het risico niet groot is dat de integraliteit verdwijnt wanneer er wordt overgegaan op een meer projectmatige aanpak. Gedeputeerde Beemsterboer erkent dat expliciet. Hij stelt dat de mogelijkheid om integraal te werken deels voortkwam uit de verwachting dat er veel geld beschikbaar zou komen. Nu dat er niet is, betekent het dat GS pragmatisch te werk moeten gaan, in kleinere projecten. Dat leidt volgens hem tot risico's, bijvoorbeeld dat projecten los van elkaar worden uitgevoerd terwijl het achteraf beter was geweest ze in samenhang te ontwikkelen. Het kan gebeuren dat er op een later moment Europese middelen beschikbaar komen en dat blijkt dat een eerder uitgevoerd project daar niet optimaal op aansloot. GS proberen de integrale visie wel vast te houden in het PLG, maar zij sluiten niet uit dat er in de praktijk keuzes worden gemaakt die later minder effectief blijken. Gedeputeerde Beemsterboer zegt hierover dat hij het met de ChristenUnie eens is: dit risico is reëel.

De heer **Klein** (ChristenUnie) wijst op de casus van de bollengrond naast de Eilandspolder, zoals benoemd door de inspreker. Hij vraagt zich af of dat geen aanleiding zou moeten zijn om zonering toch planologisch vast te leggen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent dat dit een begrijpelijke vraag is, maar legt uit dat het betreffende gebied volgens zijn informatie buiten de 500 meter zone rond Natura 2000 ligt. Als je ook die gebieden ruimtelijk zou willen reguleren, zou dat betekenen dat er heel brede zones met ruimtelijke beperkingen moeten worden opgelegd. Daarbij zou de provincie bijvoorbeeld het eerste recht van koop moeten claimen of andere beperkende maatregelen moeten nemen, wat vergaand is en mogelijk tot planschade leidt. Dat brengt volgens hem financiële en juridische consequenties met zich mee, waarvoor nu niet gekozen is.

Hij begrijpt dat in dit specifieke geval wellicht eerder ingegrepen had moeten worden, en geeft aan dat de provincie ook via grondaankopen wel degelijk kansen ziet en benut. Gedeputeerde Rommel is daar actief mee bezig. Maar, zo stelt hij, als je van partijen in het landelijk gebied vraagt om eerst met de provincie te schakelen voordat zij gronden verkopen of ontwikkelen, dan moet je ook bereid zijn om daar financieel de consequenties van te dragen. Volgens gedeputeerde Beemsterboer is het inzetten van zulke planologische instrumenten dan ook een zwaar middel dat niet zomaar ingevoerd moet worden.

Mevrouw **Haas** (PvdD) geeft aan dat juist de erkenning van GS dat men de impact van grotere overgangszones niet volledig kan overzien, voor haar een reden is om meer inzicht te vragen. Ze wil weten wat de financiële consequenties en risico's zouden zijn als er op sommige plekken wél voor ruimtelijke inbedding van grotere overgangszones gekozen wordt. Ze vraagt of GS bereid is dat inzichtelijk te maken.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent dat het een brede vraag is. Hij zegt toe dat het mogelijk is om in algemene zin wat nadere duiding te geven, bijvoorbeeld in de vorm van een A4'tje waarin de grote lijnen en aandachtspunten worden geschetst. Daarmee wil hij aangeven dat hij wel ruimte ziet voor een verdiepend gesprek, maar niet voor het maken van gedetailleerde berekeningen of kaarten per gebied, omdat dat volgens hem een te grote belasting voor de organisatie zou zijn.

Mevrouw **Haas** (PvdD) laat weten dat een algemene toelichting voor nu wellicht voldoende is, maar dat dit op termijn voor haar waarschijnlijk niet toereikend zal zijn.

De heer **Klein** (ChristenUnie) stelt dat het zeer onwenselijk is als natuurgebieden zoals de Eilandspolder in hun directe omgeving worden aangetast door functiewijzigingen, zoals het omzetten van grasland naar bollenteelt. Hij stelt daarom de denkrichting voor van een algemeen verbod op het omzetten van grasland zonder voorafgaande toestemming van de provincie. Niet per se met als doel een eerste recht van koop, maar om een status quo te behouden, waarbij grondgebruik alleen mag wijzigen als dat geen schade oplevert voor de omliggende natuur. Hij vraagt of GS bereid is die gedachtegang verder uit te werken.

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert terughoudend, met een eerste, primaire inschatting. Hij wijst op landelijke beleidsontwikkelingen die juist sturen op krimp van de veehouderij, wat op termijn leidt tot minder grasland. In plaats daarvan komt er waarschijnlijk meer ruimte voor akkerbouw, bollen- of groenteteelt. Dat heeft gevolgen voor het landschap, maar is niet per definitie negatief. Tegelijkertijd wijst hij erop dat ingrepen zoals een algemeen verbod op omzetting van grasland vergaande gevolgen kunnen hebben: ze leggen beperkingen op aan grondeigenaren en beïnvloeden de grondwaarde. Dat kan juridische en financiële consequenties hebben.

Hij erkent wel dat het een relevante denkrichting is en stelt voor om deze optie mee te nemen in de eerder toegezegde verkenning op hoofdlijnen (het A4'tje), waarin de mogelijke effecten van ruimtelijke beperkingen rond natuurgebieden in kaart worden gebracht. Dat stuk moet dan ook de voor- en nadelen van zo'n instrument als een verbod of status quo-maatregel meenemen.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) vraagt zich af hoe de afname van veeteelt leidt tot een toename van bloementeelt.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat minder koeien betekent dat er minder gras nodig is. Grondeigenaren die hun grasland niet langer rendabel kunnen inzetten voor vee, zullen het daarom willen omzetten naar gewassen die wel geld opleveren, zoals groenten of bloemen.

Mevrouw **Schneemann** (Volt) merkt vervolgens op dat deze redenering juist het belang onderstreept van het maken van strategische keuzes voor het landelijk gebied. Als provincie zou je duidelijk moeten aangeven welke richtingen wenselijk zijn, zodat grondeigenaren weten wat wel en niet gewenst is. Bijvoorbeeld: willen we in Noord-Holland uitbreiding van lelieteelt, of niet? Juist bij afbouw van de veehouderij is heldere sturing noodzakelijk, vindt zij.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent dat dit een legitiem punt is en geeft aan dat deze overwegingen meegenomen worden in het toegezegde verkennende overzicht (het A4'tje) over de ruimtelijke en financiële consequenties van beleidskeuzes rond landgebruik en overgangszones.

De heer **Klein** (ChristenUnie) uit zijn zorgen over de richting die de provincie mogelijk opgaat met het landelijk gebied. Hij voelt zich ongemakkelijk bij de suggestie van gedeputeerde Beemsterboer dat de afname van veeteelt automatisch leidt tot minder grasland en meer akkerbouw, waaronder bloementeelt. De heer Klein stelt dat de provincie niet per se zou moeten mikken op minder vee, maar op landbouw die in balans is met de omgeving, met nadruk op extensivering. Hij wijst op het belang van weidegrond voor onder andere biodiversiteit en koolstofopslag, en vreest dat het huidige

beleid die waarden onder druk zet. Daarom vraagt hij om een bredere analyse dan slechts een A4'tje, waarin ook de langetermijngevolgen voor het landschap, klimaat en landbouwmodel worden meegenomen.

Gedeputeerde **Beemsterboer** erkent de zorgen, maar benadrukt dat hij dit als een politieke zorg hoort over ontwikkelingen die deels voortkomen uit landelijk beleid van de afgelopen tien jaar. Hij vraagt zich af in hoeverre de provincie hier nog op kan sturen, aangezien je niet zomaar meer koeien aan Noord-Holland kunt toevoegen. Gedeputeerde Beemsterboer zegt toe dat hij schriftelijk zal terugkomen op de vraag of en hoe een bredere analyse van deze ontwikkelingen kan worden gemaakt, inclusief wat dat vraagt van de ambtelijke capaciteit.

De heer **Mülder** (D66) uit scherpe kritiek op de houding van gedeputeerde Beemsterboer. Hij wijst op een concreet voorbeeld waaruit blijkt dat het provinciale beleid mogelijk leidt tot ongewenste ontwikkelingen, zoals het verdwijnen van grasland ten gunste van bloementeelt, terwijl dit haaks staat op de doelen van natuurbehoud en een duurzame landbouwtransitie. De heer Mülder stelt dat het hier niet alleen om een politieke afweging gaat, maar om een vertrouwenskwestie: kunnen Provinciale Staten erop vertrouwen dat GS actief sturen op de gewenste kant van die transitie? Hij vindt het teleurstellend dat de gedeputeerde niet expliciet aangeeft dat dergelijke ontwikkelingen onwenselijk zijn, en hij mist de bereidheid om daarop te interveniëren.

Gedeputeerde **Beemsterboer** benadrukt dat hij de aanwezigheid van veehouderij in Noord-Holland waardevol vindt, juist vanwege het extensieve karakter en de samenhang tussen veeteelt en akkerbouw. Hij onderstreept dat Noord-Holland in vergelijking tot andere provincies goed scoort op het gebied van mestbalans en ruimtelijke samenhang tussen landbouwsectoren. Tegelijkertijd erkent hij dat het moeilijk is om ruimtelijk te sturen op wat er voor in de plaats komt als de veestapel krimpt. Hij herhaalt zijn toezegging om schriftelijk terug te komen op de vraag welke mogelijkheden GS hebben om daar sturing aan te geven.

Mevrouw **Koning**-Hoeve (CDA) uit haar verbazing over de reacties van andere commissieleden. Zij wijst erop dat er jarenlang juist is aangedrongen op eiwittransitie en op het verkleinen van de veehouderij, met name in en rondom Natura 2000-gebieden. Volgens haar is het dan opmerkelijk dat er nu zorgen worden geuit over het verdwijnen van grasland. Zij vraagt eveneens om het toegezegde A4'tje van GS met een nadere duiding van de ruimtelijke en financiële consequenties van ruimtelijke beperkingen. Daarbij wil zij expliciet dat ook de bollenteelt wordt meegenomen, waarbij ze opmerkt dat die slechts eenjarige teelt toestaat, gevolgd door meerdere jaren zonder bollen, wat volgens haar een genuanceerder beeld geeft dan in de discussie naar voren kwam.

Gedeputeerde **Beemsterboer** bevestigt dat het A4'tje al is toegezegd.

De heer **Veenboer** (PvdA) stelt een verduidelijkende vraag over de reikwijdte van de beleidsmogelijkheden binnen en buiten de 500 meter zones rondom Natura 2000-gebieden en NNN-gebieden. Hij wil bevestiging of het klopt dat GS aangeeft vooral binnen die 500 meter begunstigend beleid te kunnen voeren, en daarbuiten veel minder mogelijkheden ziet.

Gedeputeerde **Beemsterboer** legt uit dat de 500 meter zones rondom Natura 2000 specifiek bedoeld zijn als keuzeruimte voor begunstigend beleid, zoals aanvullende ANLb-maatregelen of

andere beleidsmaatregelen rondom bijvoorbeeld waterhuishouding. Hij benadrukt dat het geen zones zijn voor extra opkoop.

Op de vervolgvraag van de heer **Veenboer** (PvdA) of het eventueel wél zou kunnen dienen als opkoopzone, wijst gedeputeerde **Beemsterboer** op de financiële beperkingen. De provincie koopt op dit moment gronden met name aan voor realisatie van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dat ligt vaak rondom Natura 2000, maar is daar niet direct aan gelijk. Daarmee geeft hij impliciet aan dat extra opkoop buiten deze doelen om wel mogelijk is, maar alleen mits daar middelen voor beschikbaar zijn.

Mevrouw **Haas** (PvdD) uit haar verbazing over de eerdere suggestie dat nog uitgezocht moet worden hoe om te gaan met de uitbreiding van bollenteelt, terwijl Provinciale Staten in juli al een motie hebben aangenomen waarin wordt uitgesproken dat verdere uitbreiding van het bollenteeltareaal onwenselijk is. Ze benadrukt dat ze verwacht dat GS al voortvarend met die motie aan de slag zijn gegaan en verzoekt om daar binnenkort concrete terugkoppeling over. Daarbij wijst ze ook mevrouw Koning-Hoeve (CDA) erop dat natuurinclusieve vormen van bollenteelt en gewasteelt wel degelijk mogelijk zijn.

Gedeputeerde **Beemsterboer** reageert door te stellen dat de motie volgens GS niet oproept tot het opkopen van alle gronden waar mogelijk bollenteelt plaats zou kunnen vinden. Zo'n interpretatie zou volgens hem vergaande consequenties hebben.

Mevrouw **Haas** (PvdD) verduidelijkt dat ze niet pleit voor opkoop, maar juist voor het voorkomen van omzetting van grond naar bollenteelt.

Daarop wijst de gedeputeerde **Beemsterboer** dat dit soort ruimtelijke beperkingen alleen mogelijk zijn als daar ook een gedegen financiële dekking bij wordt geleverd. Het huidige ruimtelijk beleid voorziet daar niet in, en zonder dekkingsvoorstel achten GS het niet uitvoerbaar om zulke beperkingen op te leggen.

In de afronding van de beantwoording geeft de gedeputeerde richting GroenLinks aan dat GS boeren die willen omschakelen naar biologische landbouw op verschillende manieren ondersteunen.

Over de rol van cultureel erfgoed binnen het Programma Landelijk Gebied stelt de gedeputeerde dat dit vanaf het begin een integraal onderdeel is geweest. Erfgoed wordt benaderd als onlosmakelijk verbonden met het landschap, zoals zichtbaar in elementen als molens, dijken en terpen. Via de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie blijft erfgoed een volwaardig aspect binnen het ruimtelijke beleid.

Ten aanzien van Volt merkt de gedeputeerde op dat de eerder gestelde vragen in zijn vorige antwoorden en in de algemene inleiding al zijn meegenomen.

Aan de Partij van de Arbeid herhaalt hij dat hij op de financiële vragen is ingegaan. De wens van de PvdA om de integraliteit van het PLG te behouden, erkent hij. Tegelijkertijd benadrukt hij dat dit onder de huidige financiële omstandigheden niet altijd haalbaar is, al doet GS daar met dit PLG-document wel nadrukkelijk een poging toe.

Wat betreft de transitie in de landbouw verwijst hij onder meer naar pagina 22 van het PLG, waar wordt gesproken over een pilot rond Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) in de melkveehouderij. Die pilot is bedoeld als hulpmiddel om boeren te ondersteunen bij het maken van duurzame keuzes.

Tot slot wijst de gedeputeerde erop dat de uitvoering van het PLG ook organisatorisch moet worden ondersteund. In de begroting is afgesproken dat het ambtelijk apparaat geleidelijk wordt uitgebreid om uitvoering mogelijk te maken, bijvoorbeeld rond de Natuur Netwerk Nederland-strategie. Die uitbreiding kost tijd, en niet alles kan tegelijkertijd worden gerealiseerd.

Gedeputeerde **Gielen** begint haar bijdrage met een reflectie op het veelbesproken thema van de integraliteit. Ze erkent dat het Programma Landelijk Gebied op dat punt een stap terug doet ten opzichte van het oorspronkelijke PPLG, vooral vanwege het wegvallen van de bijbehorende middelen. Tegelijkertijd benadrukt zij dat de provincie doet wat binnen de huidige omstandigheden mogelijk is. Daarbij ziet zij kansen in het leggen van slimme koppelingen tussen opgaven. Ze noemt specifiek de realisatie van het NNN als voorbeeld: projecten op dat terrein dienen vaak ook doelen op het gebied van waterkwaliteit of biodiversiteit. Zo blijft er toch sprake van samenhang, ook al is het geheel minder integraal dan voorheen.

De heer **Mülder** (D66) vraagt vervolgens of de gedeputeerde vindt dat ze op haar dossiers binnen dit PLG alle kansen heeft benut.

In haar reactie wijst gedeputeerde **Gielen** erop dat het programma vooral doelen formuleert en duidelijk maakt welke middelen daarvoor momenteel beschikbaar zijn. Ze benadrukt dat middelen die in de toekomst beschikbaar komen, effectief moeten worden ingezet.

De heer **Mülder** (D66) stelt dat het hier ging om een eenvoudige ja/nee-vraag, die hij niet beantwoord ziet. Hij verwijst naar concrete maatregelen zoals zonering, waterpeilbeheer en spuitvrije zones, die volgens hem ook zonder extra middelen kunnen worden genomen en in andere provincies wel worden toegepast. Hij concludeert dat GS dus niet álle kansen benut.

Gedeputeerde **Gielen** houdt vast aan haar pragmatische lijn. Ze stelt dat bij elke maatregel die wordt genomen – bijvoorbeeld de aankoop van gronden voor NNN – telkens wordt gekeken welke andere doelen daarmee ook kunnen worden gediend. Dat vraagt steeds om slimme keuzes. De gedeputeerde erkent dat volledige integraliteit, zoals eerder beoogd, niet meer haalbaar is. Dat is de realiteit op dit moment. Tegelijkertijd houdt zij ruimte voor verandering: nieuw rijksbeleid kan nieuwe middelen met zich meebrengen, wat ook weer nieuwe keuzes mogelijk maakt. Haar ambitie is dan ook om in elk concreet moment maximaal te benutten wat er mogelijk is, en daarbij meerdere doelen tegelijk te dienen.

Gedeputeerde Gielen gaat verder met het beantwoorden van vragen, onder andere over waterkwaliteit. JA21 vroeg naar de mogelijke impact van het verhogen van het waterpeil op boeren en hun verdienvermogen. Gedeputeerde Gielen erkent dat het verhogen van het waterpeil inderdaad een negatieve invloed kan hebben op de waterkwaliteit. Dat betekent echter niet dat er automatisch een vergunning wordt ingetrokken. Ze benadrukt dat het vergunningensysteem rond waterkwaliteit anders werkt dan dat rondom stikstof, en dat een vergelijking tussen die twee stelsels niet zomaar te

maken is. Tegelijkertijd onderstreept ze dat de zorgen over de waterkwaliteit terecht zijn, zeker gezien de deadline van de Kaderrichtlijn Water (KRW). In situaties waarin de waterkwaliteit dreigt te verslechteren, kunnen overheden zoals de provincie of het waterschap extra maatregelen nodig achten om negatieve effecten tegen te gaan.

De heer **Vendrig** (BBB) haakt hierop in en vraagt of zulke aanvullende maatregelen dan vooral op het bordje van de landbouw terechtkomen, bijvoorbeeld bij de veehouderij.

Gedeputeerde **Gielen** antwoordt dat het afhangt van de specifieke situatie. In algemene zin kan het zo zijn dat, als een peilverhoging leidt tot slechtere waterkwaliteit, er extra maatregelen nodig zijn. Waar die maatregelen landen – in de landbouw of elders – is niet op voorhand te zeggen. Ze benadrukt dat het hier om een mogelijkheid gaat, niet om een concreet voorstel dat nu voorligt.

De heer **Vendrig** (BBB) stelt vervolgens de vraag of het dan ook mogelijk is om het peilbesluit zelf te heroverwegen.

Gedeputeerde **Gielen** geeft aan dat dat op dit moment niet aan de orde is. Haar beantwoording was bedoeld als verduidelijking op een vraag van JA21 over wat de mogelijke gevolgen zijn van een peilverhoging, niet als suggestie om het bestaande peilbesluit open te breken.

Aan de Partij voor de Dieren geeft de gedeputeerde vervolgens aan dat de maatregelen voor de bescherming van oppervlaktewater en de aanpak van verzilting zijn opgenomen in het Regionaal Waterprogramma 2022-2027. Voor de periode daarna (vanaf 2028) is een nieuw programma in voorbereiding. De maatregelen op deze thema's zullen ook daarin terugkomen. Ze verwacht in de tweede helft van het komende jaar met dit vervolgprogramma terug te komen naar Provinciale Staten. Ook het thema zoetwaterbeschikbaarheid valt daaronder.

Op de vraag van de Partij voor de Dieren over groenblauwe dooradering geeft gedeputeerde Gielen aan dat er momenteel 6,4 miljoen euro beschikbaar is gesteld via de korte termijnagenda, onder andere uit de koploperbudgetten. Deze middelen worden op dit moment ingezet via verschillende regelingen. Tegelijkertijd merkt zij op dat er op dit moment weinig rijksbudget beschikbaar is voor groenblauwe dooradering, en dat het onderwerp daarom een extra impuls kan gebruiken. Ze benadrukt dat aanvullend rijksbeleid en rijksmiddelen in de toekomst hopelijk extra ruimte bieden.

Op een vraag van het CDA over het verschil tussen financiering voor de realisatie van het Natuurnetwerk Nederland en het gebrek aan structureel geld voor natuurbeheer, licht gedeputeerde Gielen toe dat er recent een extra openstelling is geweest van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb), mogelijk gemaakt met rijksmiddelen. Die regeling loopt de komende jaren door. Daarnaast geeft ze aan dat de provincie, zoals ook al in de kaderbrief is gemeld, kijkt naar aanvullend instrumentarium voor agrarisch natuurbeheer. Als het Rijk hier nieuwe voorstellen voor doet, wil de provincie daar snel op inspelen.

Wat betreft monitoring sluit zij zich aan bij wat gedeputeerde Beemsterboer eerder zei: monitoring maakt integraal onderdeel uit van de Programmatische Aanpak Stikstof en Natuurherstel.

In reactie op de ChristenUnie over de lopende gebiedsprocessen, met name waar boeren of andere initiatiefnemers energie en initiatief tonen, maar waar nu onvoldoende middelen beschikbaar zijn,

erkent de gedeputeerde dat het belangrijk is om in te zetten op plekken waar energie en motivatie zit. Ze noemt daarbij specifiek de Ronde Hoep, waar eerder al koplopergeld is ingezet, en wijst op de 14 miljoen euro aan koploperbudgetten voor verduurzaming van boeren, onder andere in het Groene Hart. Volgens gedeputeerde Gielen is het van belang om juist dáár te investeren waar initiatief en beweging zichtbaar zijn.

De heer **Klein** (ChristenUnie) vraagt of het niet verstandig is om de ondersteuning van initiatieven in gebieden waar veel energie zit, zoals de Ronde Hoep of het Groene Hart, te formaliseren. Hij stelt voor om – als er incidentele meevallers zijn – geld apart te zetten voor zulke initiatieven, zodat de provincie daar snel op kan inspelen.

Gedeputeerde **Gielen** erkent dat dit een mogelijke keuze is. Ze wijst erop dat er bij de recente begrotingsbehandeling al een motie is aangenomen om breder te kijken naar hoe structurele meevallers kunnen worden ingezet. Ze benadrukt dat de provincie binnen de bestaande koplopergelden al kijkt naar waar energie zit, en dat dit ook de inzet is van het college. Ze wil op dit moment geen toezegging doen over het creëren van een extra financieringspot, maar geeft aan dat de doelen van het PLG ook de doelen van GS zijn, en dat zij breed kijkt naar hoe daarop aangesloten kan worden – zowel met middelen als met andere kansen.

De heer **Klein** (ChristenUnie) geeft aan dat dit antwoord hem nog geen concreet beeld geeft van de financiële situatie in bijvoorbeeld de Ronde Hoep of het Groene Hart. Hij vraagt of het mogelijk is om een overzicht op één A4'tje te krijgen van welke initiatieven er lopen, waar al geld voor is, en waar zich knelpunten voordoen. Dan kan PS gerichter bepalen of het nodig is om daar extra prioriteit aan te geven.

Gedeputeerde **Gielen** geeft aan die vraag goed te begrijpen en zegt toe dat overzicht in de vorm van een A4'tje aan te leveren.

Gedeputeerde Gielen gaat in op vragen van meerdere fracties over de veenweidestrategie. Ze benadrukt dat deze strategie in ieder geval een plek krijgt in zowel de Omgevingsvisie als in de Omgevingsverordening. Dat geldt ook voor de Bossenstrategie, waar gedeputeerde Beemsterboer eerder al op is ingegaan.

Gedeputeerde Gielen licht toe dat de provincie momenteel via het Regionaal Waterprogramma werkt aan de veenweidestrategie, in samenwerking met het Groene Hart en in afstemming met andere veenweideprovincies. Ze meldt dat er eerder rijksbudget voor beschikbaar is gesteld, dat nu wordt ingezet. Die middelen bieden voldoende ruimte om de komende jaren door te werken in gebieden zoals de Ronde Hoep, de Bovenkerkerpolder, de Duivendrechtse polder en de Keverdijkse polder. Deze financiering loopt in elk geval door tot eind 2027.

Tweede termijn commissie

De heer **Van Tiggelen** (PVV) reageert in de tweede termijn kort maar krachtig op een vraag uit de eerste termijn van de heer Vendrig (BBB) over het kappen van bomen en het elders compenseren daarvan. De heer Van Tiggelen maakt duidelijk dat de PVV daar niets van moet hebben: "Kappen met kappen" is hun uitgangspunt.

Hij noemt het opstoken van bomen in energiecentrales zinloos en inefficiënt, omdat bomen tientallen jaren nodig hebben om te groeien, terwijl ze in enkele minuten worden verbrand. Ook het verwijderen van bomen ten gunste van bijvoorbeeld stuifzandgebieden vindt hij onzinnig.

Wat betreft compensatie stelt hij dat niet elke boom gelijk is. Een oude boom vervangen door een jong boompje is volgens hem geen gelijkwaardige ruil, omdat jonge bomen nauwelijks massa opbouwen in vergelijking met volgroeide exemplaren. De suggestie dat “één boom één boom is” noemt hij misplaatst.

Tot slot uit hij kritiek op het grote aantal Natura 2000-gebieden in Nederland, zeker in vergelijking met Frankrijk. Hij stelt dat er sprake is van "tekentafelnatuur" en pleit ervoor om de natuur gewoon haar gang te laten gaan zonder onnodige ingrepen.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) reageert in de tweede termijn kritisch op de omgang van Gedeputeerde Staten met de eerder aangenomen motie ‘Ladder van leisure’. Ze stelt vast dat gedeputeerde Beemsterboer de motie moest opzoeken, wat voor haar suggereert dat deze niet verankerd is in het denkkader van de organisatie. Dat vindt ze teleurstellend, zeker omdat het onderwerp – recreatie in relatie tot natuurbescherming – van groot belang is.

Ze verwijst naar de uitleg van de gedeputeerde, waarin werd gesteld dat recreatie mogelijk blijft “zolang het geen schade toebrengt aan de natuur”. Mevrouw Alberts-Oosterbaan vindt die formulering te vaag. In haar ogen schuilt daar het risico dat er onduidelijkheid blijft bestaan over wat wel en niet toelaatbaar is in kwetsbare gebieden. Ze wijst op het verschil tussen recreatie op een grasveld (zoals bij Lowlands in Biddinghuizen) en recreatie in een Natura 2000-gebied – wat heel andere effecten heeft op de natuur.

Haar verzoek aan GS is daarom om die abstracte termen te concretiseren. Ze wil dat er een overzicht komt van recreatievormen, geordend naar de mate waarin ze natuurschade kunnen veroorzaken. Daarmee zou volgens haar duidelijker worden wat ‘passende recreatie’ inhoudt en hoe recreatie op een zorgvuldige manier kan worden ingepast, afhankelijk van de locatie. Ze ziet dat als een praktische invulling van de eerder aangenomen motie over de ladder van leisure.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) benadrukt in haar bijdrage in de tweede termijn dat het landelijk gebied vooral behoefte heeft aan duidelijkheid, niet aan een veelheid aan nieuwe plannen. De VVD steunt de koers van het Programma Landelijk Gebied, maar stelt als voorwaarde dat de nadruk ligt op uitvoerbaarheid boven ambitie. Volgens haar is het belangrijk te kiezen voor maatregelen die op korte termijn effect sorteren, in plaats van te investeren in plannen die pas in 2040 resultaten opleveren. Ze vraagt zich hardop af of er binnen een paar maanden daadwerkelijk zichtbare resultaten kunnen worden geboekt en verzoekt beide gedeputeerden om daar concreet op in te gaan.

Daarnaast onderstreept zij het belang van ruimte voor landbouw en ondernemerschap. Boeren staan volgens haar centraal in vrijwel alle gebiedsopgaven en bij elke maatregel moet de vraag gesteld worden: helpt dit de ondernemer vooruit of wordt het complexer? Ze vraagt GS om deze ondernemersgerichte benadering structureel mee te nemen in de verdere uitwerking van het beleid. Een toekomstbestendig landelijk gebied is in de ogen van de VVD alleen mogelijk als ook de agrarische sector economisch sterk blijft.

Tot slot pleit mevrouw Ouderkerken voor een stevige inzet op monitoring en transparantie. Niet alles kan tegelijk, stelt zij, en daarom moeten GS jaarlijks concreet rapporteren: wat is er daadwerkelijk uitgevoerd, wat loopt vertraging op, en welke keuzes vraagt dat van Provinciale Staten? Zo blijft het gesprek realistisch en transparant.

Haar kernboodschap: focus op realistische uitvoering, korte termijn resultaten en een sterke agrarische sector. De VVD steunt het PLG, mits de uitvoering scherp en praktisch blijft: “Niet dromen over 2040, maar leveren – het liefst vandaag nog.”

De heer **Mülder** (D66) geeft in zijn bijdrage aan de tweede termijn aan dat hij onvoldoende tevreden is met de beantwoording van de gedeputeerden tot nu toe. Hij mist vooral duidelijkheid over wat er wordt gedaan en wanneer. Volgens hem wijkt het college af van de eerder geschetste werkwijze in het PLG-document, waarin de logica zou zijn dat maatregelen in het programma worden geformuleerd en vervolgens worden vertaald naar de Omgevingsvisie. Wat nu gebeurt, is volgens hem precies het omgekeerde: er worden ambities opgeschreven in het PLG en de daadwerkelijke maatregelen worden doorgeschoven naar de Omgevingsvisie.

Hij stelt dat dit niet strookt met de oorspronkelijke opzet van het programma, zoals op bijvoorbeeld pagina 2 staat beschreven. Daarmee wordt volgens hem “met het belangrijkste stuk gebroken”. De heer Mülder lijkt het vertrouwen in de uitwerking van de plannen door GS te verliezen en geeft aan dat het wellicht nodig is om zelf vanuit Provinciale Staten meer richting te geven.

Hij kondigt daarom aan dat hij overweegt om het onderwerp alsnog via een 2-minutendebat te behandelen, ondanks dat eerder is afgesproken om het als B-stuk (debat zonder besluitvorming) te behandelen. Hij wil dan zelf met moties komen om de maatregelen alsnog te concretiseren, mogelijk in lijn met maatregelen die andere provincies wel al nemen.

Mevrouw Haas (PvdD) benadrukt in haar bijdrage dat het ontbreken van voldoende budget geen excuus mag zijn om géén duidelijke visie en keuzes te maken. Volgens haar kun je prima eerst inhoudelijk beleid ontwikkelen en een uitvoeringsplan opstellen, en vervolgens pas kijken hoe en in welk tempo dit met beschikbare middelen gerealiseerd kan worden. Ze onderstreept dat juist het ruimtelijk instrumentarium – zoals bedoeld in de Omgevingswet – een krachtig middel is om sturing te geven aan de ontwikkelingen in het landelijk gebied.

Daarnaast geeft zij aan dat de Partij voor de Dieren zich aansluit bij de zorgen van D66 over het ontbreken van concrete maatregelen in het PLG. Ze spreekt de bereidheid uit om mee te denken over moties die meer richting en uitvoerbaarheid moeten afdwingen.

De heer **Vendrig** (BBB) bedankt Gedeputeerde Staten voor de beantwoording, maar plaatst een kanttekening bij het antwoord over de sociaaleconomische impactanalyse. Die zou via de Omgevingsverordening worden ingezet, maar hij vraagt zich af of dat niet te laat komt en of het gevaar bestaat dat het ondergesneeuwd raakt tussen andere elementen in dat traject.

Vervolgens reageert hij op het onderwerp wettelijke kavelruil, dat door het CDA werd aangestipt. Vanuit BBB is het uitgangspunt dat een kavelruil in de eerste plaats voordeel moet opleveren voor de

betrokken bedrijven. Als agrariërs er baat bij hebben, zullen ze er vanzelf graag aan meewerken. Wettelijke dwang is dan niet nodig. BBB is principieel tegen dwang en drang, zo benadrukt hij.

Met betrekking tot het eerder door de heer Klein (ChristenUnie) voorgestelde A4'tje over de ontwikkelingen rond grasland en veehouderij, geeft hij aan daar ook met belangstelling naar uit te kijken. Hij vraagt zich hardop af wat 'we' eigenlijk willen met de veehouderij en krijgt soms de indruk dat die sector steeds verder in het verdomhoekje terechtkomt.

Tot slot gaat hij in op opmerkingen van D66 en Volt over het ontbreken van financiële middelen. Volgens hem ligt er al lang een 'zak met geld' in Den Haag, namelijk het ANLb-budget van een half miljard euro per jaar. Hij vraagt zich af of partijen als D66 en Volt daar ook actief op aandringen en kritisch op toezien.

Tweede termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft aan vooral in te gaan op de resterende vragen, aangezien het merendeel van de bijdragen opmerkingen betrof.

Ten aanzien van de ladder van leisure, waar de SP opnieuw op doorvroeg, wijst hij erop dat deze in juni 2022 is afgedaan, en verwijst naar de destijds vastgestelde afdoening.

Op de inbreng van de VVD gaat hij in door te bevestigen dat de provincie inderdaad kijkt naar de economische impact van maatregelen voor agrariërs. Een van de instrumenten daarvoor is de sociaaleconomische impactanalyse. Deze wordt, zoals eerder aangegeven, parallel aan de MER-procedure uitgevoerd en maakt onderdeel uit van de Omgevingsvisie. Beide trajecten worden gelijktijdig opgestart.

Wat betreft de wens van de VVD om jaarlijks een terugkoppeling te krijgen over wat er is uitgevoerd, stelt de gedeputeerde voor om die update vooral te koppelen aan de Korte Termijn Agenda, waarin immers de meest concrete, uitvoerbare maatregelen zijn opgenomen.

Op de aanvullende vraag van mevrouw **Ouderkerken** (VVD) of GS ook actief gaat monitoren om niet uit de pas te lopen, reageert gedeputeerde **Beemsterboer** bevestigend. In artikel 5.1 van het PLG staat een overzichtelijk schema waarin staat op welke onderdelen wordt gemonitord en hoe dat gebeurt.

Tot slot gaat hij in op de vraag van de heer Vendrig (BBB) of de sociaaleconomische impactanalyse op tijd komt. Volgens gedeputeerde Beemsterboer is de verwachting van wel. Het PLG is immers een middellangetermijnvisie, terwijl de korte termijnagenda al loopt en de impactanalyse daar nog prima in kan worden meegenomen.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is besproken. Het Programma Landelijk Gebied (PLG) zal in januari opnieuw worden geagendeerd voor bespreking in de commissie Landelijk Gebied.

Mevrouw **Bouhlel-Lascaris** (SP) vraagt of, gezien de tijd, haar rondvraag aansluitend op die van de VVD behandeld kan worden. De **voorzitter** bevestigt dat de commissie Ruimte in dezelfde zaal plaatsvindt, waardoor er geen praktische overlap zal zijn, maar erkent het belang van de planning

en het ordevoorstel. Aangezien het oorspronkelijke streven was om om 16.00 uur af te ronden – wat waarschijnlijk niet meer haalbaar is – wordt het ordevoorstel van mevrouw Bouhlel-Lascaris in stemming gebracht. De commissie stemt met een duidelijke meerderheid in, en het voorstel wordt aangenomen. Haar rondvraag wordt dus direct na die van de VVD behandeld.

6 Rondvraag gedeputeerde Beemsterboer

Rondvraag inzake voortgang motie Benut ganzenvlees in plaats van verspilling, ingediend door VVD.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) stelt tijdens de rondvraag drie vragen over de uitvoering van de motie Benut ganzenvlees in plaats van verspilling. Zij vraagt welke stappen Gedeputeerde Staten hebben genomen sinds de motie is aangenomen. Ook wil zij weten of er contact is gelegd met jagers, horeca of voedselinitiatieven om de keten van veld tot vork beter te organiseren. Daarnaast vraagt zij in hoeverre de provincie zelf het goede voorbeeld geeft bij provinciale bijeenkomsten, zoals de motie voorstelt. Zij is benieuwd of er dit jaar bij het provinciale kerstmenu ook Noord-Hollandse gans wordt geserveerd. Tot slot vraagt zij of er wordt gewerkt aan een structurele afzetmarkt of een pilotproject, vergelijkbaar met Gans Anders in Gelderland, om de benutting van ganzenvlees lokaal en duurzaam te maken.

Gedeputeerde **Beemsterboer** geeft aan dat er inmiddels verschillende stappen zijn gezet om ganzenvlees beter te benutten en voedselverspilling te voorkomen. In opdracht van de provincie heeft de faunabeheereenheid koelcontainers geplaatst, inmiddels vijf stuks, verspreid over Noord-Holland. Twee grote verwerkende bedrijven zorgen ervoor dat het aangeleverde ganzenvlees de voedselketen bereikt. In de eerste twee maanden zijn er bijna 3000 ganzen verzameld, wat volgens de gedeputeerde duidt op een goede respons. Jagers reageren positief; een jager heeft aangegeven dat hij weer actief jaagt omdat hij het vlees nu wél kan afzetten.

Ganzenvlees wordt ook geserveerd bij provinciale bijeenkomsten. Bij vergaderingen van Provinciale Staten en de PS-barbecue was het al onderdeel van het menu. Hoewel er bij eerdere evenementen nog beperkingen waren, staat de catering open voor het opnemen van ganzenvlees. De inkoopafdeling van de provincie bevestigt dat dit nu daadwerkelijk gebeurt. Tijdens streekdiners in 2024 en 2025 is ganzenvlees geserveerd. Ook bij de lobby op het Houtplein was een tentoonstelling over voedselverspilling met specifieke aandacht voor gans. In de zomer van 2025 is er een barbecue gehouden voor Eerste en Tweede Kamerleden, waarbij Noord-Holland ganzenvlees aanbood. In januari 2026 wordt ganzenvlees geserveerd tijdens een burgemeestersdiner en het wordt toegevoegd aan de menukeuzes voor bijeenkomsten van de provincie. Dit gebeurt via de zogenoemde banquetingmap, waarin cateraars opties voor evenementen selecteren.

Wat betreft ketenontwikkeling en marktwerking meldt de gedeputeerde dat de faunabeheereenheid het ganzenvlees zo goed mogelijk wil vermarkten, hoewel zij hier geen actieve commerciële rol in nemen. De koelcontainers spelen hierin wel een belangrijke rol. De verwerkende bedrijven Wild voor Wild en Pieter van Meel zorgen voor distributie. Inmiddels wordt ganzenvlees aangeboden bij bjivoorbeeld Ekoplaza, Picnic, Van der Valk en HelloFresh. Ook wordt het geserveerd in verschillende restaurants, waaronder De Kas. Gedeputeerde Beemsterboer merkt op dat er in de provincie een positieve beweging zichtbaar is rondom het tegengaan van verspilling van ganzenvlees.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) bedankt de gedeputeerde voor het uitgebreide antwoord en reageert positief op de initiatieven die zijn benoemd. Ze vraagt nog specifiek naar het provinciale kerstdiner en wat daar precies de stand van zaken is.

Gedeputeerde **Beemsterboer** antwoordt dat de kerstbijeenkomst plaatsvindt in de PHIL in Haarlem. Op dit moment is nog niet duidelijk of er afspraken gemaakt kunnen worden over de catering voor dat evenement.

9 Rondvraag gedeputeerde Gielen

Rondvraag inzake camping Sandevoerde, ingediend door SP.
Mevrouw **Bouhlel-Lascaris** (SP) stelt tijdens de rondvraag vier vragen over de situatie rondom camping Sandevoerde. Ze verwijst naar de inspreker die eerder op de dag is gehoord en vraagt of de Gedeputeerde Staten hierop willen reageren, inclusief op de ingezonden brief van het bestuur van camping Sandevoerde. Ze wil weten waarom er tot nu toe nog geen gesprek heeft plaatsgevonden met het bestuur van de camping. Daarnaast vraagt zij of de gedeputeerde bereid is om alsnog met het bestuur in gesprek te gaan. Verder vraagt zij waarom het nieuwe stikstofrapport geen rol speelt bij de besluitvorming over de natuurvergunning. Tot slot wil zij weten wat de actuele stand van zaken is van de aanvraag van Kennemerpark B.V.

Gedeputeerde **Gielen** bedankt de inspreker voor zijn aanwezigheid eerder deze commissievergadering. Zij gaat vervolgens in op de stand van zaken rond de aanvraag van camping Sandevoerde. In juli heeft het bestuur van de camping een brief gestuurd, die vooral ingaat op het stikstofaspect van het dossier. De provincie heeft bevestigd dat deze brief goed is ontvangen en heeft daarbij ook aangegeven dat de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord verantwoordelijk is voor de beoordeling. Het gaat immers om een toetsing van activiteiten in relatie tot Natura 2000-gebieden.

De gedeputeerde legt uit dat de Omgevingsdienst eerder heeft gereageerd op vragen van het bestuur. Zij merkt op dat er momenteel nog geen ontvankelijke aanvraag ligt bij de Omgevingsdienst. Zolang die ontbreekt, kan er geen ontwerpbesluit worden opgesteld. Volgens gedeputeerde Gielen is het daarom op dit moment niet zinvol om aanvullende informatie te betrekken of in gesprek te gaan. Zodra er wel een volledige en ontvankelijke aanvraag is, staan zowel de provincie als de Omgevingsdienst open voor overleg. Dan wordt ook getoetst of de ruimtelijke ontwikkeling past binnen de geldende regels voor Natura 2000-gebieden. Dat vormt volgens haar de noodzakelijke eerste stap in het verdere proces.

Mevrouw **Bouhlel-Lascaris** (SP) uit haar zorgen over het moment waarop een ontwerpbesluit wordt genomen. Zij stelt dat recreanten dan geen bezwaar meer kunnen maken, waardoor hun mogelijkheden tot inspraak beperkt worden.

Gedeputeerde **Gielen** erkent dat dit een lastige situatie is. Zij legt uit dat de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord vóór het indienen van een ontvankelijke aanvraag geen formeel gesprek kan voeren. De gedeputeerde benadrukt dat de ingezonden brief van het campingbestuur wel degelijk is ontvangen en serieus is genomen. Toch geeft zij aan dat de Omgevingsdienst zonder ontvankelijke aanvraag weinig mogelijkheden heeft om inhoudelijk te handelen of aanvullende

stappen te zetten.

Schorsing van 15.18 uur tot 15.33 uur

8 B-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)

8.a.1 Natuur: Realisatiestrategie 2025 voor het NNN in Noord-Holland

Met de vaststelling van de Realisatiestrategie NNN door GS wordt richting gegeven aan de afronding van het NNN in de komende jaren. De realisatiestrategie geeft inzicht in de nog resterende NNN-opgave, de context van deze opgave, de hoofdlijnen van de beoogde aanpak en de uitgangspunten die gehanteerd zullen worden bij de uitvoering. De Realisatiestrategie NNN wordt dit najaar vertaald naar een programmering die inzicht geeft in het realisatietempo van de afronding van het NNN en het hiervoor benodigd budget. De programmering geeft ook inzicht in de besteding van de 200 miljoen euro die met de Kaderbrief 2026 beschikbaar is gesteld voor de NNN-realisatie. De commissie bespreekt de Realisatiestrategie NNN, en specifiek de vragen aan de commissie, met elkaar en de gedeputeerde. Dit agendapunt wordt tezamen met agendapunt 8.a.2 besproken

En

8.a.2 Natuur: Programmering voor de afronding van het NNN in Noord-Holland

Deze programmering NNN is onderdeel van de Realisatiestrategie NNN 2025 die op 7 oktober 2025 door het college is vastgesteld. De programmering laat zien welke onderdelen van het NNN met de huidige middelen (inclusief de extra 200 miljoen die dit jaar beschikbaar zijn gesteld) worden opgepakt. De programmering en de beschreven aanpak bieden de basis voor de werkzaamheden aan het NNN en voor het monitoren van de voortgang. Daarnaast biedt het de basis om tijdig op zoek te gaan naar aanvullende financiering voor de totale afronding van de NNN-opgave. Dit agendapunt wordt tezamen met agendapunt 8.a.1 besproken

En

8.a.3 Inspraakreacties bij Realisatiestrategie 2025 NNN Noord-Holland

Er hebben zich voorafgaand aan de vergadering vier insprekers aangemeld. Als eerste spreekt de heer **Rüter** in namens Landschap Noord-Holland, Natuurmonumenten, Natuur- en Milieufederatie Noord-Holland en Goois Natuurreservaat. De heer Rüter begint zijn inspraak met een expliciet compliment aan de provincie Noord-Holland voor de duidelijkheid en het ambitieniveau van de gepresenteerde realisatiestrategie. Volgens hem ligt er nu een concreet plan op tafel waarin wordt benoemd dat nog 4300 hectare natuur gerealiseerd moet worden. Dat is volgens hem essentieel voor het behalen van de instandhoudingsdoelstellingen van het NNN en dus voor geborgd natuurherstel. Hij benadrukt dat de concrete aard van deze strategie ruimte biedt om daadwerkelijk samen tot uitvoering over te gaan.

De heer Rüter richt zich vervolgens op vijf belangrijke aandachtspunten. Het eerste punt is een herhaling van een eerdere oproep om extra ambtelijke capaciteit beschikbaar te stellen. Daarnaast vraagt hij om het naar voren halen van de ondersteuning voor het Ilperveld. Hij wijst erop dat de strategie parallel loopt aan het proces waarin de ambitiekaarten worden herijkt. Daarbij is door de provincie aangegeven dat er gedurende een periode van twee jaar geen aanvragen kunnen worden gedaan voor SKNL-subsidie, bedoeld voor de aankoop van natuurgronden. Volgens de heer Rüter

veroorzaakt dit grote onzekerheid onder terreinbeherende organisaties, omdat zij zonder zekerheid over de beschikbaarheid van afwaarderingssubsidies hun aankopen niet voort kunnen zetten. Hij is daarom tevreden dat er ambtelijk overleg plaatsvindt over een oplossing waarbij tweemaal per jaar wél een aanvraagmoment komt, maar vraagt de provincie dit ook formeel te bevestigen in het beleid.

Zijn tweede punt betreft de wijze waarop de begrenzing van het NNN plaatsvindt, met name in de veenweidegebieden. Hij stelt dat er risico bestaat op willekeur, omdat sommige partijen actiever zijn in het aanvragen van begrenzingen dan andere. Daardoor kunnen scheve of onlogische grenzen ontstaan. Hij verzoekt de provincie om, ondanks de huidige focus op specifieke gebieden, op een bredere regionale schaal met gebiedspartners te kijken naar de invulling van de begrenzing. Volgens hem kan alleen op die manier een samenhangend en logisch netwerk tot stand komen.

Het derde en voor de heer Rüter belangrijkste punt is de inzet van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) binnen het NNN. Hij spreekt zijn waardering uit voor het feit dat in de strategie is opgenomen dat ANLb wordt uitgefaseerd in het NNN, maar is tegelijkertijd kritisch over een nuancerende zin in het stuk die volgens hem de deur weer op een kier zet voor het gebruik van ANLb. Hij wijst op het juridische advies van landsadvocaat Pels Rijcken, waarin staat dat ANLb als instrument niet voldoet aan de vereisten van de Vogel- en Habitatrichtlijn. Volgens het rapport kan een subsidie onder ANLb-voorwaarden worden toegekend, zonder dat sprake is van daadwerkelijke bescherming van natuurwaarden. Dat maakt het juridisch en ecologisch ongeschikt voor de instandhouding van NNN-doelen. Bovendien wijst het rapport erop dat het gebruik van ANLb als primair instrument voor bescherming van NNN-gronden in strijd is met de Omgevingswet, het Besluit Kwaliteit Leefomgeving en de Provinciale Omgevingsverordening, waarin is vastgelegd dat NNN-gebieden planologisch beschermd moeten zijn.

De heer Rüter benadrukt dat hij als terreinbeheerder, werkend volgens het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL), belanghebbend is, maar juist daarom pleit hij voor een andere benadering. Volgens hem ligt de toekomst in een ruimhartiger toepassing van SNL, met langjarige contracten en duidelijke ecologische eisen, waarmee ook boeren gebaat zijn. Deze contracten bieden zekerheid en een beter perspectief op lange termijn. Hij noemt dit ook een goed instrument voor zelfrealisatie, waarbij boeren natuurdoelen realiseren op hun eigen gronden.
Als vierde punt doet hij een suggestie die niet in de stukken is opgenomen, maar volgens hem waardevol is. De provincie heeft via haar grondbeleid invloed op de verpachting en verkoop van provinciale gronden. Hij stelt voor om daarbij niet alleen op prijs te selecteren, maar ook maatschappelijke criteria mee te wegen. Zo zou een agrariër die bereid is zijn reguliere pacht om te zetten naar een minder intensieve vorm, waarbij bijvoorbeeld ruimte ontstaat voor natuur en minder mestproductie, voorrang kunnen krijgen bij verpachting. Dit zou kunnen bijdragen aan versnelde realisatie van natuurdoelen, mits de provincie deze groep actief ondersteunt.

Ten slotte gaat hij in op de positie van boeren in focusgebieden, waar de provincie vanwege capaciteitsproblemen nog geen volledige oplossingen kan bieden. Hij geeft aan een overgangsregeling te steunen, mits deze voorzien is van onomkeerbare contracten, met dezelfde ecologische eisen als gelden voor reguliere natuurdoeltypen en een passende vergoeding. Alleen dan is er volgens hem sprake van een reëel en eerlijk perspectief voor zowel boeren als de natuur.

De heer Rüter sluit af met de constatering dat met deze realisatiestrategie de bal duidelijk op de

stip ligt. Hij geeft aan dat de terreinbeherende organisaties graag samenwerken met de provincie aan een snelle en zorgvuldige afronding van het NNN. Daarbij moet nadrukkelijk ook rekening worden gehouden met de belangen van omwonenden, ondernemers en met name agrarische ondernemers. Zo kan het provinciaal natuurbeleid niet alleen juridisch standhouden, maar ook maatschappelijk draagvlak krijgen en daadwerkelijk leiden tot geborgd natuurherstel.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Mevrouw **Jansen** (D66) vraagt de heer Rüter naar zijn visie op de strategie voor de gebieden buiten de focusgebieden. Ze is benieuwd hoe hij aankijkt tegen het aanjaagteam en het loket dat daarvoor wordt ingericht.
De heer **Rüter** benadrukt dat nauwe samenwerking met het loket voor hen van groot belang is. Hij toont begrip voor de keuze om bij beperkte capaciteit eerst op de focusgebieden te richten. Wel stelt hij dat met extra capaciteit ook in die gebieden, waaronder Ilperveld, sneller voortgang geboekt kan worden. Hij geeft aan dat terreinbeherende organisaties klaarstaan om ook in de rest van de provincie hun verantwoordelijkheid te nemen, mits die samenwerking daadwerkelijk gezamenlijk wordt opgepakt.
Mevrouw **Jansen** (D66) vraagt vervolgens of zijn organisatie voldoende is toegerust om die rol op zich te nemen.
De heer **Rüter** antwoordt bevestigend, onder voorwaarden. Cruciaal daarbij is dat de afwaarderingssubsidie voor aankopen tijdig beschikbaar is, het loket twee keer per jaar open is en de ambitiekaarten worden afgerond, met daarbij oog voor hun eigen prioriteiten. Indien er gebiedsprocessen ontstaan, vindt hij het van belang dat de provincie ook daar een rol speelt, zowel inhoudelijk als financieel. Alleen dan kan er volgens hem op een effectieve manier gewerkt worden aan natuurdoelstellingen buiten de focusgebieden.

De heer **Vendrig** (BBB) reageert op de bij de agenda gevoegde brief, waarin staat dat er na 2029 geen gebruik meer wordt gemaakt van het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Volgens hem is het doel daarvan boeren te bewegen hun pachtcontract op te zeggen. Hij uit zorgen dat dit overkomt als een soort uitrookbeleid. Hij vraagt zich af hoe boeren straks gemotiveerd kunnen worden om in samenwerking met terreinbeherende organisaties weidevogelbeheer uit te voeren, terwijl het SNL-subsidiesysteem doorgaans ten gunste komt van de terreinbeheerders.
De heer **Rüter** geeft aan dat hij persoonlijk met vrijwel alle betrokken pachters heeft gesproken. Volgens hen levert ANLb meer inkomen op en is het flexibel, omdat deelname jaarlijks opgezegd kan worden. Dat maakt het aantrekkelijker voor ondernemers. Als de provincie besluit dat het betreffende gebied natuur wordt, moeten boeren hun eigen afweging maken. Sommigen kiezen dan voor een geliberaliseerd pachtcontract met een eenmalige vergoeding, anderen besluiten te vertrekken. De heer Rüter stelt dat zolang er geen concreet alternatief is, boeren blijven doen wat ze altijd deden. Tegelijkertijd is het volgens hem een gezamenlijke keuze geweest om het gebied onderdeel te laten worden van het Natuurnetwerk Nederland, waarbij natuur voorrang krijgt.
Voor de boeren die daardoor in de knel raken, moet een reëel alternatief geboden worden. Dat bereik je niet met een te lage SNL-vergoeding, aldus Rüter. Hij pleit voor een verhoging van het SNL-budget, zodat het aantrekkelijker wordt voor boeren om mee te werken. Ook moeten er voldoende hectares beschikbaar blijven voor landbouw en moet er voldoende mestplaatsingsruimte zijn. Daarvoor is een aangepast pachtbeleid nodig. Alleen dan ontstaat er een toekomstperspectief dat zowel de natuur als de boer ten goede komt.

De heer **Vendrig** (BBB) zegt blij te zijn met de erkenning dat het SNL omhoog moet. Hij concludeert dat de terreinbeherende organisaties de agrarische sector nodig hebben om het leefgebied voor weidevogels te realiseren.
De heer **Rüter** bevestigt dat. Hij stelt dat zij in alle veenweidegebieden met weidevogeldoelstellingen afhankelijk zijn van de samenwerking met agrarische partners.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) uit haar zorgen over de consequenties van het beëindigen van pachtcontracten. Ze verwijst naar de uitspraken van de heer Rüter, waarin hij aangeeft dat sommige boeren zullen besluiten te vertrekken. Ze vraagt zich af of hij er zelf niet bang voor is dat hij zo de mensen kwijtraakt die het beheer uitvoeren.
De heer **Rüter** erkent die zorg en geeft aan dat hij de situatie uit eigen ervaring kent. In een van hun werkgebieden zijn momenteel veertien pachters actief, waarvan er over vijftien jaar nog slechts vier over zullen zijn. Deze afname komt door het ontbreken van opvolging, niet door verhuizing. Hij stelt dat deze ontwikkeling pijnlijk is, ook voor de terreinbeherende organisaties, omdat zij de pachters hard nodig hebben. Hij benadrukt dat zij juist proberen om in die gebieden een toekomstperspectief te creëren voor de boeren die willen blijven, zeker als er een nieuwe generatie klaarstaat. Dat kan bijvoorbeeld door minder pachters meer grond te bieden, zodat zij extensief kunnen groeien. Een combinatie met loonwerk kan volgens hem het inkomen aanvullen. Zo worden er gesprekken gevoerd met de boeren, met als doel hen te behouden, maar wel op een manier die de natuurdoelen veiligstelt.
Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) stelt dat het juist het ANLb is dat boeren de mogelijkheid biedt om te blijven. Als ANLb wordt uitgesloten, verdwijnen volgens haar de boeren. Ze begrijpt niet waarom terreinbeherende organisaties dat instrument niet omarmen. Ze stelt dat natuurdoelen hoe dan ook gehaald moeten worden, linksom of rechtsom.
De **voorzitter** grijpt in en herinnert eraan dat de inspraak bedoeld is voor verduidelijkende vragen, niet voor een inhoudelijk debat.
Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) stelt daarop de vraag of de heer Rüter haar zorg deelt en erkent dat het verdwijnen van boeren een reëel risico is.
De heer **Rüter** bevestigt dat hij die zorg volledig deelt. Hij geeft aan dat hij elke regeling accepteert die een eerlijke vergoeding biedt aan agrarische ondernemers, zolang geborgd natuurherstel gegarandeerd is. Volgens hem mogen die regelingen best ruimhartig zijn. Zijn bezwaar tegen ANLb is niet financieel, maar juridisch en ecologisch. ANLb is een agrarische regeling zonder planologische borging en jaarlijks opzegbaar. Daardoor ontbreekt volgens hem de noodzakelijke zekerheid voor langjarig natuurbeheer. Hij verwijst opnieuw naar het juridische advies van Pels Rijcken waarin staat dat ANLb niet voldoet aan Europese natuurrichtlijnen. Hij benadrukt dat hij juist op zoek is naar financiële stabiliteit op de lange termijn voor zijn pachters, ook door hen loonwerk aan te bieden. Maar dat moet wel binnen een kader waarin ook de natuurdoelen gegarandeerd worden gehaald. Zonder die borging dreigt volgens hem het risico dat Nederland opnieuw door Brussel wordt aangesproken op het niet nakomen van de natuuropgaven.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt of terreinbeherende organisaties baat zouden hebben bij een herziening van het huidige pachtbeleid.
De heer **Rüter** bevestigt dat nadrukkelijk. Hij stelt dat een aangepast pachtbeleid van grote waarde kan zijn en noemt voorbeelden waar hun organisatie concrete voorstellen heeft gedaan. Zo noemt hij situaties waarin provinciale gronden via geliberaliseerde pacht naar de hoogste bieder gaan, terwijl een buurman met reguliere pacht juist dringend grond nodig heeft voor mestplaatsing. In die

gevallen zijn er boeren die bereid zijn hun reguliere pacht af te kopen, mits zij vervolgens die provinciale grond via geliberaliseerde pacht kunnen verkrijgen.
Volgens de heer Rüter biedt het huidige beleid daar echter geen ruimte voor, omdat enkel de hoogste bieder telt. Hij pleit daarom voor het opnemen van aanvullende criteria in het pachtbeleid. Boeren die meewerken aan de afkoop van reguliere pacht, zouden volgens hem voorrang moeten kunnen krijgen bij de koop of de verpachting van provinciale gronden. Op die manier ontstaat volgens hem meer ruimte voor extensieve landbouw, wordt het mestvraagstuk aangepakt en kunnen natuurdoelen sneller worden gerealiseerd. Hij merkt op dat er op ambtelijk en bestuurlijk niveau informeel welwillendheid is voor dit soort voorstellen.
Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt vervolgens of een dergelijke aanpassing juridisch uitvoerbaar is binnen het provinciaal beleid.
De heer **Rüter** bevestigt dat dit in andere provincies en bij enkele gemeenten al in de praktijk gebeurt. Zolang iedereen op gelijke wijze toegang heeft tot de regeling, is dit juridisch haalbaar. Hij benadrukt dat het hierbij niet om ongelijke behandeling gaat, maar om het inzetten van een alternatieve, duurzame regeling waarmee tegelijkertijd ook de beëindiging van reguliere pacht op vrijwillige basis gefaciliteerd kan worden.

De heer **Vendrig** (BBB) sluit aan bij de eerdere vraag van mevrouw Koning-Hoeve (CDA) over opvolging binnen agrarische bedrijven. Hij stelt dat het gebrek aan opvolgers mogelijk niet alleen een kwestie is van niet willen, maar eerder van niet kunnen. Volgens hem ontstaat er een kip-en-eiverhaal: jonge boeren kiezen niet voor een toekomst in het bedrijf omdat de omstandigheden – zoals de overstap naar SNL – hen weinig perspectief bieden. Hij suggereert dat dit gebrek aan mogelijkheden ertoe leidt dat ze afhaken.
De heer **Rüter** erkent dat opvolging vaak ontbreekt omdat het inderdaad niet kán, maar hij koppelt dat niet direct aan het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL). In het door hem genoemde voorbeeld van vijftien pachters die zullen teruglopen naar vier, ziet hij dat de volgende generatie bewust kiest voor een andere richting. Soms is dat omdat ouders het afraden, soms omdat jongeren andere ambities hebben. Volgens hem ligt de oorzaak in een bredere combinatie van factoren, waarvan SNL maar een klein onderdeel is.
Daarnaast merkt hij op dat veel boeren die bij hun organisatie pachten, elders ook grond hebben. Daar ervaren zij eveneens problemen, bijvoorbeeld bij het vinden van voldoende mestplaatsingsruimte. Volgens de heer Rüter moet er eerst rust komen op die markt, voordat er ruimte ontstaat voor jonge boeren om door te gaan. Hij stelt dat de provincie hier een grotere rol in kan spelen dan nu het geval is. Hoewel hij vertrouwen uitspreekt in het huidige beleid, ziet hij ruimte voor verbetering, met name in het provinciale grondbeleid. Daarmee kan volgens hem een wezenlijk verschil worden gemaakt in het creëren van perspectief voor agrarische ondernemers die willen blijven boeren binnen het Natuurnetwerk Nederland.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer Rüter voor zijn inspraak.

Mevrouw **Mulder** spreekt in namens Stichting Hart voor het Twiske en het Platform Twiske Geen Pretpark. Zij uit haar steun voor de Realisatiestrategie 2025 voor het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Samen met het platform is zij blij met de richting die de provincie hiermee inslaat. Zij roept Provinciale Staten van Noord-Holland op om concrete maatregelen te nemen, heldere kaders te stellen en actief op de uitvoering van het beleid te controleren.

Volgens haar is het Twiske een uniek natuurgebied midden in de Randstad. Het gebied wordt omschreven als een oase van rust en natuur. Het maakt deel uit van het grotere Natura 2000-gebied 'Ilperveld, Varkensland, Oostzanerveld en het Twiske', afgekort als IVOT. Het Twiske is aangewezen als NNN-gebied en is bovendien één van de focusgebieden binnen de voorgestelde realisatiestrategie. De natuurwaarden in het Twiske staan volgens haar onder zware druk. Er is sprake van overmatige stikstofdepositie die 1,5 keer boven de Kritische Depositiewaarde ligt, aldus onderzoek van de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord. In het gebied verdwijnen soorten als de roerdomp en de kiekendief, waarmee de instandhoudingsdoelen niet gehaald worden.

Mevrouw Mulder wijst als oorzaak op een overmaat aan recreatie, zoals vastgesteld in het evaluatierapport Natura 2000 IVOT 2016-2022. Desondanks blijven Recreatie Noord-Holland N.V. en het recreatieschap Twiske-Waterland plannen ontwikkelen voor méér recreatie. Zij stellen daartoe een kostbaar bestuursbureau in en zetten in op een verdere stijging van bezoekersaantallen. Volgens haar zijn dat er nu al 1,06 miljoen per jaar, met een verwachte groei van 35% in tien jaar. Zij stelt dat het gebied hierdoor steeds verder onder druk komt te staan.

De gevolgen van deze intensieve recreatie zijn volgens haar ernstig. Vogels trekken zich terug door overlast van festivalgeluid, de op- en afbouw van festivals met zware voertuigen en het gebruik van dieselaggregaten. De uitstoot van CO2 door 32.000 bezoekers per evenement is fors, en daarnaast dreigt het gebied te verstenen door de komst van nieuwe verblijfsaccommodaties. Volgens mevrouw Mulder worden nachtrust en donkerte aangetast, terwijl overnachtingen en evenementen in het bestemmingsplan van Oostzaan en Landsmeer al vijftig jaar niet zijn toegestaan.
Zij wijst op de groei van festivals in het Twiske: van 7000 naar 55.000 bezoekers, vaak midden in het broedseizoen. Ook is er een klimpark voor 15.000 bezoekers gerealiseerd in een niet-geëxclaveerd NNN-gebied. Er zijn plannen voor uitbreiding. Verder is er een tijdelijk asielzoekerscentrum geplaatst in het Twiske, met 24 woningen voor Oekraïense vluchtelingen. Mevrouw Mulder benadrukt dat er elders in Oostzaan ook plaats beschikbaar is voor deze doelgroep, die daar welkom zou zijn geweest.

Zij maakt zich vooral zorgen over de visieschets voor 'Twiske Poort', een recreatief plan waarin drie grote overkappingen zonder zijmuren zijn opgenomen, samen goed voor 2000 vierkante meter. Volgens haar zijn dit in feite evenementenhallen, bedoeld voor festivals, mogelijk zelfs wekelijks. Ook noemt zij de geplande 24 zorgappartementen bij zorgboerderij De Marsen. Dit project is al tien jaar uitgesteld. Zorginstelling Philadelphia heeft zich teruggetrokken vanwege twijfel over de financiële haalbaarheid. De ontwikkeling ligt nu bij het consortium Twiske ZorgenNu, waarin vastgoedinvesteerders de overhand hebben. Er is nog geen nieuwe zorgpartij gevonden.

Daarnaast verwijst zij naar het eerdere plan voor camping Twiske Haven, met safaritenten en campers langs de oevers van de Stootersplas. Dit plan zou jaarrond worden gerealiseerd. Mevrouw Mulder spreekt haar dank uit voor het besluit van Provinciale Staten in 2024 om dit plan te schrappen. Zij onderstreept dat het niet past binnen een NNN-gebied om een vakantiepark te realiseren.

Tot slot roept zij de provincie op om de plannen voor de 24 zorgappartementen bij De Marsen (voorheen zorgboerderij De Bladder) en het plan Twiske Poort met drie evenementenhallen te schrappen. Volgens haar zijn deze plannen onverenigbaar met het herstel van de natuur in het gebied. Ze vraagt het Twiske-bestuur om hierover een besluit te nemen en verzoekt Provinciale

Staten om te onderzoeken welke geëxclaveerde delen, zoals bij de voormalige Blauwe Poort (nu Twiske Poort), weer teruggegeven kunnen worden aan de natuur. Volgens haar is verlies van NNN-gebied onherstelbaar en alleen door Provinciale Staten te voorkomen. Daarbij verwijst zij naar wettelijke bepalingen die het beschermen van deze gebieden noodzakelijk maken.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) reageert op de uitspraken van mevrouw Mulder over de festivals in het Twiske. Ze vraagt of de beweringen over nieuwe festivals gebaseerd zijn op feiten of dat er vooral sprake is van een gevoel van angst.
Mevrouw **Mulder** antwoordt dat de festivals al twaalf jaar plaatsvinden in het gebied, waarvan tien jaar zonder formele toestemming. Volgens haar zijn er nu ook concrete plannen voor een nieuw festival in augustus 2026, dat bovendien midden in de broedtijd zou vallen. Daarmee onderstreept zij dat het volgens haar niet om een vermoeden gaat, maar om een bestaande praktijk en geplande ontwikkeling.

De heer **Mülder** (D66) vraagt om verduidelijking van het aantal bezoekers dat mevrouw Mulder eerder noemde. Zij sprak over 50.000 bezoekers bij een festival, terwijl hij uitgaat van een maximum van 17.500. Hij wil weten hoe zij tot dat hogere aantal komt.
Mevrouw **Mulder** licht toe dat het Lentekabinet, het eerste festival in het Twiske, ooit begon met 7000 bezoekers en inmiddels 32.000 bezoekers trekt, verspreid over twee dagen. Daarnaast was er het festival Welcome to the Future, dat 25.000 bezoekers kende, maar inmiddels is gestopt. Ze memoreert dat er plannen zijn voor een nieuw festival, met naar verwachting opnieuw circa 20.000 bezoekers per dag. Bovendien is het volgens haar toegestaan om in het Twiske vijf evenementendagen per jaar te organiseren. Op basis daarvan komt zij tot het genoemde totaal aantal bezoekers.

Mevrouw **Koning**-Hoeve (CDA) stelt dat het altijd zoeken is naar een goede balans tussen natuur en maatschappelijke behoeften. Ze vraagt daarom waarom de geplande zorgappartementen bij De Marsen als zo negatief worden gezien, aangezien er in de samenleving juist grote behoefte is aan dit soort woonvormen.
Mevrouw **Mulder** reageert dat het project financieel niet haalbaar blijkt te zijn, wat volgens haar het risico met zich meebrengt dat de zorgappartementen uiteindelijk omgezet worden in reguliere, luxere woningen die op de markt worden verkocht. Daarmee verdwijnt volgens haar het maatschappelijke doel. Daarnaast wijst ze op de verplichting tot verlichting van toegangswegen in het gebied, zodat bewoners 's avonds bezoek kunnen ontvangen en zich kunnen verplaatsen. Dit staat haaks op de waarden van het Twiske, waar donkerte en stilte centraal staan en volgens haar essentieel zijn voor de natuurkwaliteit. Tot slot merkt zij op dat er alternatieve locaties zijn. Zo zouden de appartementen gebouwd kunnen worden aan de rand van Landsmeer, vlak bij het Twiske, waar zowel bereikbaarheid als maatschappelijke inpassing mogelijk is zonder dat dit ten koste gaat van het natuurgebied zelf.

De heer **Mülder** (D66) stelt een vraag over de financiële kant van het beheer in het Twiske. In andere commissies is er vaker discussie over de recreatieschappen en hun financiering. Hij verwijst naar mevrouw Mulders kritiek op de plannen van het recreatieschap voor meer recreatie en inkomsten, en vraagt hoe zij denkt dat de teruglopende inkomsten kunnen worden opgevangen als men inderdaad zou besluiten om minder recreatie toe te staan. Hij wijst erop dat het beheer nu deels wordt betaald uit deze inkomsten.

Mevrouw **Mulder** reageert dat de bijdrage van het festival Lentekabinet aan het recreatieschap beperkt is. Na aftrek van allerlei onkosten blijft er volgens haar slechts 40.000 euro over, wat neerkomt op slechts één procent van de totale begroting van het recreatieschap. Ze stelt de vraag of het verantwoord is om daarvoor de natuur in de broedtijd op het spel te zetten.
De heer **Mülder** (D66) vraagt door en stelt dat er naast festivals ook plannen zijn voor bebouwing en andere recreatieve voorzieningen. Hij vraagt wat er gebeurt als de recreatiedruk wordt verminderd: hoe kunnen de kosten voor beheer dan worden opgevangen?
Mevrouw **Mulder** geeft aan dat zij het antwoord daarop niet heeft.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt mevrouw Mulder voor haar inspraak.

Mevrouw **Berkhof** spreekt in namens Platform Twiske Geen Pretpark. Zij reageert op eerdere vragen over de financiering van het beheer in het Twiske en keert die vraag om: volgens haar ligt de primaire verantwoordelijkheid bij de provincie, niet bij financiële afwegingen. Zij stelt dat de provincie wettelijk verplicht is te voldoen aan de Europese Natura 2000-doelen, maar ook aan de nationale verplichting om natuur niet alleen te beschermen, maar ook te herstellen. In het Twiske worden volgens haar de instandhoudingsdoelen al niet gehaald. Daarom moet de provincie volgens haar, zeker in het kader van de Realisatiestrategie 2025 voor het NNN, meer doen en duidelijke keuzes maken.

Zij benadrukt dat het Platform Twiske Geen Pretpark al zeventien jaar actief is en in die tijd heeft gezien hoe recreatie in het gebied steeds verder toeneemt. Wat begon met festivals van 7000 bezoekers, groeide uit tot grootschalige evenementen, met plannen voor permanente evenementenhallen. Daarnaast zijn er initiatieven voor een vakantiepark, zorgappartementen en tijdelijke opvang voor vluchtelingen. Volgens haar is het beeld ontstaan dat alles maar mogelijk moet zijn in het Twiske, terwijl de draagkracht van de natuur onvoldoende wordt meegewogen.

Zij stelt dat de provincie haar verantwoordelijkheid moet nemen om de gestelde doelen te halen, en dat hiervoor concrete maatregelen nodig zijn. Als eerste vraagt zij om het schrappen van het plan voor het appartementencomplex bij De Marsen. Het besluit daarvoor dateert uit 2012, maar in 2013 kreeg het gebied de Natura 2000-status. De toen uitgevoerde natuurtoets is volgens haar daardoor niet meer geldig. Bovendien komt de financiering van het project niet rond.

Ten tweede vraagt mevrouw Berkhof om het schrappen van de geplande evenementenhallen van 2000 vierkante meter, die volgens haar veel te grootschalig zijn voor een kwetsbaar natuurgebied. Alleen deze maatregelen zijn echter niet voldoende. Mevrouw Berkhof pleit daarnaast voor het stellen van duidelijke beleidskaders, actieve handhaving, en planologische bescherming van het gebied. Zij roept de provincie op om het Twiske niet langer te definiëren als een recreatiegebied, maar als een natuurgebied waarin recreatie slechts is toegestaan als het de natuur niet schaadt. Volgens haar zijn er veel vormen van recreatie die wel mogelijk blijven, zoals wandelen, fietsen, zwemmen en picknicken, activiteiten waar stedelingen ook echt behoefte aan hebben.

Mevrouw Berkhof verwijst naar de ‘ladder van leisure’, een idee dat eerder werd genoemd door de SP. Daarmee wordt bedoeld dat recreatieve activiteiten worden gerangschikt naar hun milieubelasting. Grootschalige festivals en overnachtingen zouden dan onderaan die ladder vallen en dus worden uitgesloten. Volgens mevrouw Berkhof is het verbod op overnachtingen al vijftig

jaar opgenomen in de bestemmingsplannen van Landsmeer en Oostzaan, maar dat dreigt nu te veranderen.

Verder dringt zij aan op betere controle van provinciale vertegenwoordigers in het bestuur van het Twiske. De provincie moet volgens haar duidelijk prioriteit geven aan natuur. Recreatie Noord-Holland N.V. en het recreatieschap Twiske-Waterland moeten worden begrensd in hun handelen. Mevrouw Berkhof wijst op het eigenaarschap van de provincie over Recreatie Noord-Holland N.V., wat volgens haar leidt tot een dubbele pet. Deze problematiek is volgens haar ook aangestipt in het rapport van Common Eye. Zij stelt dat de provincie tegelijkertijd vergunningverlener en subsidieverstrekker is, wat de geloofwaardigheid van besluitvorming ondermijnt.

Mevrouw Berkhof beweert bovendien dat er informeel al toezeggingen zijn gedaan aan initiatiefnemers van de evenementenhallen, waarin ambtenaren van de provincie zouden hebben aangegeven dat goedkeuring wel geregeld zou worden, omdat het om een klein gebied gaat. Ze roept Provinciale Staten op om te controleren of de geldende wetten en regels daadwerkelijk worden nageleefd.

Tot slot vraagt mevrouw Berkhof aandacht voor de omgevingsplannen die nu in ontwikkeling zijn bij betrokken gemeenten. Tot nu toe boden het bestemmingsplan Landelijk Gebied Landsmeer en het bestemmingsplan Buitengebied Oostzaan bescherming: overnachten en evenementen waren verboden, en aanwezigheid was slechts toegestaan tussen zonsopgang en zonsondergang. In de nieuwe omgevingsvisie van Oostzaan is dit gewijzigd. Zij roept de provincie op om vóór 5 december 2025 een zienswijze in te dienen op het ontwerpbesluit Basisregels Omgevingsplan Oostzaan. Alleen met duidelijke regels en handhaving daarvan kunnen NNN en Natura 2000 volgens haar beschermd blijven. Indien nodig zou de provincie een reactieve interventie kunnen toepassen om de gemeenten tot de orde te roepen.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) vraagt verduidelijking over het plan voor de zorgappartementen bij De Marsen. Zij verwijst naar het besluit dat in 2012 is genomen en wil weten of er sindsdien vergunningen zijn verleend of gronden zijn aangekocht.

Mevrouw **Berkhof** antwoordt dat zij niet precies op de hoogte is van de laatste stand van zaken rond de grondaankoop. Wel schetst zij de voorgeschiedenis van de locatie. Oorspronkelijk was er een kinderboerderij, die later ook als zorgboerderij en dagopvang heeft gefunctioneerd. Tegen deze maatschappelijke functies heeft het platform geen bezwaar. Haar kritiek richt zich op de geplande bouw van appartementen op die plek.

Zij legt uit dat de gemeente Landsmeer het plan in 2012 heeft toegestaan en dat toen ook een natuurtoets is uitgevoerd. Die toets is volgens haar wettelijk slechts vijf jaar geldig. In 2013 is het gebied bovendien aangewezen als Natura 2000-gebied, waarmee er een zwaarder regime van toepassing is geworden. Zij stelt de vraag of het nog verantwoord is om een plan uit te voeren dat onder oude regels is goedgekeurd.

Verder wijst zij op het feit dat de oorspronkelijke zorgpartner, zorginstelling Philadelphia, zich in 2023 heeft teruggetrokken vanwege twijfels over de financiële haalbaarheid van het project. Daarna is het initiatief overgenomen door een consortium onder de naam Woonzorg, waarin vastgoedinvesteerders een rol spelen. Volgens mevrouw Berkhof is er nog steeds geen nieuwe zorginstelling gevonden om het project inhoudelijk te dragen. Zij uit de vrees dat, mocht het zorgdoel niet doorgaan, de investeerders zullen overgaan tot het verkopen van de 21 geplande

appartementen als luxe woningen in het midden van het Twiske. Volgens haar is het zeer lastig om dat proces dan nog te stoppen of terug te draaien.

De heer **Mülder** (D66) stelt twee vragen aan mevrouw Berkhof. Ten eerste vraagt hij om een reflectie op de status van het Twiske. Volgens hem is het gebied oorspronkelijk aangelegd als recreatiegebied, waarna het een Natura 2000-status heeft gekregen. Hij stelt dat dit een complexe situatie oplevert, waarin de provincie moet balanceren tussen recreatie en natuurbescherming. Daarnaast vraagt hij of er volgens haar ruimte is voor natuurinclusieve vormen van recreatie, zoals kleinschalige evenementen, mits deze de natuur niet aantasten.
Mevrouw **Berkhof** reageert door te verwijzen naar de oprichting van het Twiske in 1968. Volgens haar werd het toen vastgelegd als een gebied met een dubbeldoel: zowel natuur als recreatie. De statuten spraken van een evenwichtige balans tussen beide functies. Zij benadrukt dat de tijden zijn veranderd en dat de druk op de natuur is toegenomen. Waar eerder balans mogelijk was, ziet zij nu dat de natuur onder grote druk staat, mede door de grote groei van festivals.
Ze wijst erop dat het aantal festivals in Nederland inmiddels is gestegen tot ongeveer 1100 per jaar. Zij begrijpt dat steden moeite hebben met het faciliteren van deze evenementen, maar stelt de vraag of het dan verstandig is om juist in kwetsbare natuurgebieden, zoals de focusgebieden van het NNN en Natura 2000, deze druk verder op te voeren. Volgens haar worden de instandhoudingsdoelen daar nu al niet gehaald.
Met betrekking tot de Natura 2000-status zegt zij dat deze in 2013 is geïmplementeerd, maar dat er sindsdien nauwelijks handhaving of naleving is geweest. Ze roept de provincie op om nu daadwerkelijk door te pakken, omdat herstel anders niet mogelijk is.
Over recreatie stelt zij dat festivals niet per se in natuurgebieden hoeven te worden gehouden. Zij wijst op het grote areaal grasland in Nederland en stelt voor om grootschalige festivals daar te organiseren. Een weiland is volgens haar een geschikter alternatief dan een kwetsbaar natuurgebied als het Twiske.

Mevrouw Berkhof komt nog kort terug op het punt van de kosten en de inkomsten uit festivals, in het bijzonder de genoemde € 40.000 opbrengst. Volgens haar moet de discussie niet alleen gaan over inkomsten, maar vooral over de bredere kostenstructuur binnen het recreatieschap en bij Recreatie Noord-Holland. Ze wijst erop dat er een extra bestuursbureau is opgericht, waarvan de medewerkers fulltime – veertig uur per week – bezig zijn met het ontwikkelen van nieuwe plannen. Volgens haar leidt dat tot een constante stroom van initiatieven die de druk op het Twiske verder vergroten. Ze herhaalt dat het volgens haar tijd is voor duidelijke keuzes en verwijst opnieuw naar de eerder genoemde ladder van leisure. Volgens dat principe moeten sommige vormen van recreatie, zoals grootschalige festivals, simpelweg worden uitgesloten vanwege hun negatieve impact op de natuur.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt mevrouw Berkhof voor haar inspraak.

De heer **De Wit** spreekt in namens Agrarische Natuurvereniging Water, Land & Dijken en vertegenwoordigt daarbij ook de drie andere agrarische collectieven in Noord-Holland. Hij spreekt zijn steun uit voor de herziening van de NNN-strategie, die oorspronkelijk in 2020 is vastgesteld. Volgens hem is het positief dat er een nieuwe, duidelijke koers wordt bepaald, waarmee alle betrokkenen weten waar ze naartoe werken. Tegelijkertijd uit hij zorgen over het directe effect van de strategie op de natuur. Hij vraagt zich af wat de natuur op korte termijn werkelijk opschiet met

deze aanpak.

Als eerste punt wijst de heer De Wit op de opschorting van de SKNL-vergoeding tot na 2027, vanwege de herijking van de ambitiekaarten. Volgens hem zijn er boeren die al plannen hebben gemaakt om gronden om te vormen, maar vervolgens te horen kregen dat de provincie de aanvraag toch niet goedkeurt. Hij roept de provincie op om een betrouwbare overheid te zijn en pleit voor een pragmatische oplossing.

Zijn tweede punt betreft de 1300 hectare vochtig weidevogelgrasland die nog binnen het NNN gerealiseerd moet worden. Deze gronden worden momenteel beheerd onder het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb). Hij benadrukt dat er een oplossing nodig is voor zowel de korte als de lange termijn. Vanuit de agrarische collectieven is er een concreet voorstel gedaan waarbij gewerkt wordt met beheercontracten van achttien jaar. Daarmee krijgen boeren zekerheid, en is er tegelijkertijd borging van de natuurdoelen.

Volgens de heer De Wit biedt het ANLb-systeem voldoende structuur om te monitoren, te sturen én te sanctioneren. In Noord-Holland wordt slechts bij 2% van de contracten vastgesteld dat het beheer niet correct wordt uitgevoerd. Dat laat volgens hem zien dat het systeem effectief is. Hij stelt dat het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) die borging niet in dezelfde mate biedt, omdat het veel vrijblijvender is en vaak complex in uitvoering.

Vervolgens gaat hij in op de vraag of ANLb als instrument geschikt is binnen het NNN. Volgens hem wel. Het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) heeft twee jaar geleden besloten fors extra te investeren in het ANLb-systeem, juist vanwege de positieve resultaten bij het beschermen van weidevogels. De doelstellingen binnen ANLb en NNN voor weidevogels zijn volgens hem vrijwel identiek. Daardoor kan het ANLb volgens hem probleemloos toegepast worden binnen het NNN.

De heer De Wit verwacht dat als het Subsidiestelsel Natuur en Landschap (SNL) wordt herzien, het zich vooral zal richten op natuurgebieden zonder agrarisch medegebruik. Voor gebieden mét agrarisch medegebruik voorziet hij dat het Rijk niet opnieuw zal kiezen voor SNL, omdat dat systeem daar minder goed functioneert. Daarbij komt dat het geld bij SNL niet direct terechtkomt bij de uitvoerende boer, wat de effectiviteit vermindert.

Ook op Europees niveau ziet de heer De Wit ruimte voor toepassing van ANLb binnen het NNN. Zo kunnen boeren Gemeenschappelijk Landbouwbeleid(GLB)-subsidie aanvragen voor pachtgronden van terreinbeherende organisaties, en dat sluit volgens hem aan bij de Europese systematiek. De heer De Wit erkent dat er juridische kanttekeningen zijn, onder meer uit het rapport van Pels Rijcken. Dat rapport stelt dat ANLb niet bedoeld is voor natuurgebieden zonder agrarisch gebruik. Voor weidevogelbeheer ligt dat anders. Volgens hem blijkt uit het rapport dat het juridisch mogelijk is, mits er planologische afspraken worden gemaakt met gemeenten. Dat is complex, maar uitvoerbaar.

Hij doet daarom een oproep aan de provincie om hier pragmatisch naar te kijken. Op die manier kan op korte termijn worden gezorgd voor borging van natuurdoelen binnen het NNN, terwijl ook het agrarisch beheer overeind blijft.

Tot slot gaat de heer De Wit in op het geplande afschaffen van ANLb binnen het NNN in 2029. Volgens hem is dat gebaseerd op een verkeerde interpretatie. ANLb is geen verdienmodel voor boeren, maar een vergoeding voor gederfde opbrengsten. Als de regeling stopt, verdient een boer evenveel met regulier agrarisch gebruik, zonder natuurbeheer. Daarmee vervalt voor hem de motivatie om het ANLb voort te zetten, en gaan de natuurwaarden juist achteruit.

De heer De Wit sluit af met een oproep aan Provinciale Staten om samen met de agrarische collectieven te zoeken naar een manier om het ANLb binnen het NNN te behouden. Daarmee kunnen natuurdoelen op korte én lange termijn worden gerealiseerd, in samenwerking met gemotiveerde boeren die al generaties lang het beheer uitvoeren.

De commissie krijgt de gelegenheid tot het stellen van vragen.
De heer **Klein** (ChristenUnie) verwijst naar eerdere insprekers die aangaven dat de SNL-vergoeding momenteel onvoldoende is. Hij vraagt de heer De Wit of ANLb dan nog nodig is binnen het NNN als de SNL-vergoeding zodanig verhoogd zou worden dat het geld ook daadwerkelijk terechtkomt bij de boeren die het natuurbeheer uitvoeren. Of zou daarmee het probleem zijn opgelost?
De heer **De Wit** antwoordt dat hij het belangrijk vindt dat degene die het beheer uitvoert daarvoor ook een passende vergoeding ontvangt. Volgens hem is iedereen het daarover eens. Hij benadrukt dat hij zeker voorstander is van een SNL-systeem dat qua vergoeding in balans is met de daadwerkelijke beheerkosten.
Hij wijst erop dat juist in kwetsbare natuurgebieden, zoals de veenmosrietlanden en trilbossen, het huidige beheer vaak achterblijft. Dat komt mede doordat de SNL-vergoeding niet toereikend is. Een van de belangrijkste drukfactoren in die gebieden is volgens hem dat beheer simpelweg niet uitgevoerd kan worden vanwege gebrek aan financiële middelen. Hij geeft aan dat hierover al jarenlang druk wordt uitgeoefend richting Europa en het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN), maar dat dit nog geen resultaat heeft opgeleverd.
Daarom biedt een verhoging van de SNL-vergoeding op korte termijn volgens hem geen concreet perspectief. Voor de langere termijn ziet hij wel mogelijkheden, maar op korte termijn blijft ANLb noodzakelijk om natuurbeheer in agrarisch gebruikte gebieden binnen het NNN te borgen.
Hij voegt daaraan toe dat in het voorstel van de agrarische collectieven ook is opgenomen dat wanneer een boer stopt met ANLb of zijn land verkoopt, de provincie recht van eerste koop heeft. Dat biedt volgens hem extra keuzemogelijkheden om het natuurbeheer, zowel op korte als op lange termijn, goed te regelen.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) gaat in op het eerder besproken punt dat de SNL-vergoeding niet altijd terechtkomt bij de persoon die het natuurbeheer uitvoert. Zij vraagt of Provinciale Staten hier nog iets aan kunnen doen, aangezien het geld volgens haar bedoeld is voor de beheerder op het land zelf. Ze wil weten of er concrete mogelijkheden zijn of dat dit als een voldongen feit moet worden beschouwd.
De heer **De Wit** antwoordt dat dit probleem vooral ligt in de manier waarop pachtcontracten zijn ingericht. Volgens hem moet er meer transparantie komen in die contracten: ze moeten openbaar en toegankelijk zijn, zodat duidelijk is waar het geld naartoe gaat. Als het pachtcontract zodanig is opgesteld dat het SNL-geld niet direct bij de uitvoerende pachter terechtkomt, dan werkt dat volgens hem ongunstig voor een eerlijke vergoeding.
Hij stelt dat binnen het huidige SNL-systeem wettelijk is geregeld dat de beheervergoeding toekomt aan de grondeigenaar. Zolang deze eigenaar ook zelf het beheer uitvoert – zoals bij particulier natuurbeheer – is dat geen probleem. In die gevallen is er volgens hem ook weinig kritiek. Maar

wanneer de eigenaar een terreinbeheerder is en het beheer feitelijk wordt uitgevoerd door een pachter, ontstaat er volgens hem een scheve situatie.
Vooral bij weidevogelbeheer noemt hij die constructie onwenselijk, omdat de pachter dan onvoldoende wordt beloond voor zijn inzet, terwijl juist zijn rol cruciaal is voor het behalen van de natuurdoelen. Daarom pleit hij ervoor om pachtconstructies aan te passen, zodat een eerlijke verdeling van de beheervergoeding mogelijk wordt gemaakt.

De **voorzitter** constateert dat de commissie geen verdere vragen heeft en dankt de heer De Wit voor zijn inspraak.

De voorzitter constateert verder dat er nog slechts een uur beschikbaar is voor het debat over de NNN-strategie. De voorzitter stelt voor de eerste termijn van de zijde van de commissie te doen. Een voortzetting zou donderdagavond om 21.00 uur kunnen plaatsvinden, wat volgens hem niet ideaal is, maar op dit moment de enige mogelijkheid lijkt.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) wijst erop dat er in de agenda op donderdag 20 november ruimte is vanaf 21.30 uur, waarop de **voorzitter** aangeeft dat nog wordt uitgezocht vanaf hoe laat de zaal beschikbaar is. De duidelijkheid hierover volgt per mail.

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vindt het laat beginnen op donderdagavond onwenselijk en stelt voor om het debat door te schuiven naar een volgende vergadering. De heer **Vendrig** (BBB) pleit er juist voor om nu te starten, omdat de vier insprekers nog vers in het geheugen liggen en iedereen goed is voorbereid.

De **voorzitter** stelt voor om nu te beginnen en rond 17.30 uur gezamenlijk te beslissen hoe het vervolg eruitziet.

Statenlid **Bwefar** stemt ermee in dat de eerder ingediende rondvraag van GroenLinks inzake het gebiedsproces Waterland Oost schriftelijk wordt afgehandeld.

Eerste termijn commissie
Mevrouw Koning-Hoeve (CDA) spreekt haar waardering uit voor het feit dat er nu een strategie ligt voor het NNN en begint haar bijdrage bewust positief. Ze benadrukt dat het CDA al jarenlang opkomt voor het behoud van agrarisch natuurbeheer binnen het NNN, omdat dit voordelen biedt voor zowel grondeigenaren als de provincie. Ze verwijst naar de 1300 hectare begrensd NNN waar nu ANLb op ligt, en waar volgens haar goede resultaten worden behaald.

Ze is dan ook blij dat Gedeputeerde Staten op bladzijde 12 van de strategie aangeven samen met het Rijk te willen kijken naar het behoud van ANLb binnen het NNN. Het CDA roept op om daar flexibel mee om te gaan en een juridisch houdbare weg te zoeken. Daarbij vraagt zij een duidelijke bevestiging dat ook na 2028 ANLb binnen het NNN toegestaan blijft. De opmerkingen van de insprekers en de beperkingen van het SNL-systeem bij weidevogelbeheer onderstrepen volgens haar de noodzaak om ANLb te behouden.

Over de strategie zelf stelt zij dat het stuk meer SMART – specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden – zou moeten zijn. Volgens haar ontbreekt het daar nu op onderdelen aan. Zij wijst er verder op dat de vrijwilligheid die het CDA altijd heeft gekoesterd bij de realisatie van het NNN, in

deze strategie grotendeels verdwenen is. Ze uit stevige kritiek op het feit dat Gedeputeerde Staten kiezen voor vaste fasering en de mogelijkheid van onteigening. Hoewel volledige schadeloosstelling en tijdige beschikbaarheid van gronden als voordelen worden genoemd, ziet zij hierin vooral het aandraaien van de duimschroeven voor grondeigenaren.

Zij stelt dat direct bij het begin van het gesprek met grondeigenaren duidelijk wordt gemaakt dat, bij het uitblijven van vrijwillige medewerking, binnen twee jaar een onteigeningstraject kan starten. Volgens mevrouw Koning-Hoeve is dat een impliciete dreiging en staat dat haaks op het eerdere uitgangspunt van vrijwilligheid. Ze vraagt zich hardop af wat andere partijen, zoals de BBB, hiervan vinden.

Ook de regeling voor pachtontbinding noemt mevrouw Koning-Hoeve niet vrijwillig. GS dreigen volgens haar met een ruimtelijk ordeningsspoor, waarbij juridische druk wordt ingezet om de pacht te beëindigen, zowel binnen als buiten de focusgebieden. Dat noemt zij een ernstige verscherping van het beleid en ze twijfelt of dit realistisch en maatschappelijk acceptabel is. Ze vraagt zich af of GS denken dat grondeigenaren op deze manier bereid zullen zijn om mee te werken.

Tot slot maakt het CDA zich zorgen over het beheer van gerealiseerd NNN. Op pagina 17 staat volgens mevrouw Koning-Hoeve dat de vergoeding voor beheer nog steeds niet goed is geregeld. Ze herinnert eraan dat het CDA hier al vaker aandacht voor heeft gevraagd en moties over heeft ingediend. Het CDA vindt dat er geen NNN mag worden aangelegd als er geen structureel geld beschikbaar is voor goed beheer, omdat anders de doelen niet gehaald worden. Ze vraagt GS wanneer dit punt eindelijk goed geregeld wordt. Als voorbeeld noemt zij het Twiske, waar nu volgens haar maatregelen worden genomen die de natuur juist schaden omdat er geen geld is voor goed beheer. Ze wil weten hoe GS dit in de toekomst gaan borgen.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) spreekt haar waardering uit voor het werk van de ambtelijke organisatie en noemt de Realisatiestrategie voor het NNN een helder stuk met duidelijke keuzes. Zij benadrukt dat er ruimte is voor Provinciale Staten om mee te denken, wat door de VVD wordt gewaardeerd. De partij ondersteunt de voorgestelde prioritering van gebieden, maar pleit ervoor om binnen de focusgebieden nog scherper te rangschikken. Daarmee kunnen onderdelen daadwerkelijk worden afgerond, versnippering worden voorkomen en middelen efficiënter worden ingezet. Ze vraagt Gedeputeerde Staten om aan te geven welke onderdelen binnen de focusgebieden als eerste kunnen worden afgerond, en binnen welke termijn.

Met betrekking tot de aanpak buiten de focusgebieden uit mevrouw Ouderkerken zorgen over versnippering en ongewenste bebouwing als gevolg van losse aankopen zonder gebiedsproces. De VVD vindt het niet vanzelfsprekend dat bedrijfswoningen of -gebouwen worden meegekocht. Zij pleit voor focus op de grond zelf om gebiedsgericht te blijven werken. Daarom vraagt zij op basis van welke criteria GS besluiten om dergelijke gebouwen wel of niet mee te kopen, en hoe wordt voorkomen dat de provincie blijft zitten met moeilijk ontwikkelbare percelen.

Daarnaast vindt zij de aanpak buiten de focusgebieden nog onvoldoende uitgewerkt. Volgens haar is een transparant en samenhangend afwegingskader nodig, waarin ook andere provinciale belangen kunnen worden meegewogen. Ze noemt als voorbeeld de Weidse Polder bij Bergen, die zowel relevant is voor het NNN als voor toekomstige drinkwaterzekerheid. Zulke gebieden zouden volgens

de VVD hoger moeten scoren in de prioritering. Ze vraagt wanneer PS een uitgewerkt voorstel kunnen verwachten voor zo'n wegings- en prioriteringskader voor de gebieden buiten de focusgebieden.

Vervolgens gaat mevrouw Ouderkerken in op het agrarisch natuurbeheer. De VVD heeft eerder opgeroepen tot een toekomstbestendige, duurzame ANLb-regeling die past bij de ambities van het NNN in Noord-Holland. Hoewel het Rijk hiervoor het voortouw zou nemen, is er volgens haar nog geen zicht op ontwikkeling. Daarom stelt de VVD voor dat GS zelf het initiatief nemen voor een provinciale ANLb-regeling, met langjarige afspraken die natuurontwikkeling mogelijk maken. Zij vraagt of GS bereid zijn hiermee alvast te starten als het Rijk geen stappen zet. Ook wil zij weten welke middelen en hoeveel tijd nodig zouden zijn om een Noord-Hollandse ANLb-regeling op te zetten. Dat zal duidelijk maken wat ervoor nodig is.

De heer **Wallaart** (PvdA) reageert op het voorstel van de VVD om een NNN-waardige regeling voor agrarisch natuurbeheer te ontwikkelen. Hij vraagt of de VVD ook vindt dat de provincie daar eigen middelen voor moet reserveren, of dat de partij de lijn van Gedeputeerde Staten volgt en eerst wil afwachten tot het Rijk met een regeling komt.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) bevestigt dat de VVD juist GS oproept om alvast te beginnen met de ontwikkeling van een provinciale regeling, vooral als het Rijk geen stappen zet. Daarmee onderstreept zij dat de VVD vindt dat de provincie in dat geval zelf het initiatief moet nemen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) vraagt aan de VVD waar de focus van een eventuele provinciale ANLb-regeling zou moeten liggen. Ze wil weten of de regeling daadwerkelijk bedoeld is voor natuurdoelen.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) antwoordt dat dit een goede vraag is en dat het naar haar inzicht inderdaad om natuur zou moeten gaan. Ze geeft daarbij aan dat dit onderwerp onder de portefeuille van haar partijgenoot valt en dat ze hier later op terugkomt.

Vervolgens vervolgt mevrouw Ouderkerken haar bijdrage met een inhoudelijk punt over de inzet van middelen. Volgens de VVD brengt het risico's met zich mee om budgetten in te zetten zonder een duidelijke prioritering, juist nu de afronding van het NNN urgent is. De partij vindt dat middelen pas moeten worden ingezet na een zorgvuldige weging van NNN-doelen en andere provinciale belangen, zoals drinkwaterzekerheid.

Daarbij benadrukt zij dat Provinciale Staten vooraf betrokken moeten worden bij het toekennen van eventuele aanvullende middelen. Bij LIFE-projecten gaat de VVD ervan uit dat cofinanciering moet passen binnen de bestaande budgetten. Ze vraagt daarom aan Gedeputeerde Staten hoe wordt gewaarborgd dat middelen niet versnipperd worden ingezet, zeker nu zowel binnen als buiten focusgebieden gewerkt gaat worden. Tot slot wil zij bevestigd zien dat cofinanciering bij bestaande projecten geen extra financiële verplichtingen met zich meebrengt bovenop het huidige budget.

De heer **Vendrig** (BBB) stelt dat de NNN-ambitie al jaren voor veel onzekerheid zorgt bij agrarische ondernemers in de betreffende gebieden. Hij spreekt de hoop uit dat de voorliggende realisatiestrategie nu eindelijk duidelijkheid zal bieden. Tegelijkertijd uit hij zorgen over de effectiviteit van deze strategie. Volgens hem moet het beleid gericht zijn op snel resultaat, zeker

gezien de lopende inbreukprocedure van de Europese Commissie over de bescherming van de grutto. Hij mist die urgentie in het huidige voorstel.

De heer Vendrig wijst erop dat er nu agrarisch natuurbeheer plaatsvindt op percelen die in de toekomst als NNN-gebied zullen worden ingericht. Deze worden dan omgevormd naar natuur, met als gevolg dat ANLb-regelingen vervallen en het gebruik beperkt wordt. Hierdoor kunnen veehouders hun combinatie van weide- en natuurbeheer niet voortzetten. In de programmering staat bovendien dat bij omvorming bemesting en agrarisch gebruik direct moeten stoppen. Volgens hem biedt de eventuele overgangsregeling daar geen oplossing voor. Daardoor dreigen bestaande natuurwaarden te verdwijnen doordat het beheer wegvalt.

BBB vraagt aan Gedeputeerde Staten hoe zij willen voorkomen dat deze gronden als weidevogelleefgebied verloren gaan. Daarbij verwijst de heer Vendrig naar het juridische advies van Pels Rijcken, waarin wordt gesteld dat ANLb binnen het NNN niet per definitie onmogelijk is. Volgens de heer Vendrig biedt dit ruimte om te kijken naar alternatieve vormen van agrarisch natuurbeheer.

Hij stelt voor om een nieuwe regeling te ontwikkelen die hij bewust aanduidt als duurzaam agrarisch natuurbeheer (ANB), om het te onderscheiden van het bestaande ANLb. Deze nieuwe regeling zou moeten gelden voor NNN-gronden waar agrarisch medegebruik mogelijk is, zoals vochtig hooiland en weidevogelgraslanden. De regeling zou langjarige contracten van 15 tot 20 jaar moeten bevatten en moeten werken met resultaatverplichtingen.

De heer Vendrig verwijst nogmaals naar Pels Rijcken, die aangeeft dat voor doelsoorten onder de Vogel- en Habitatrichtlijn, zoals de grutto en andere weidevogels, agrarisch natuurbeheer binnen het NNN het overwegen waard is. Volgens de BBB biedt dit voldoende aanleiding om in die richting verder te denken.

Mevrouw **Haas** (PvdD) reageert op de inbreng van de heer Vendrig (BBB) over zijn voorstel voor een alternatieve vorm van agrarisch natuurbeheer binnen het NNN. Ze vraagt hem waar de focus van zo'n regeling zou liggen en wat hij onder natuur verstaat, aangezien het niet alleen om weidevogelgebieden gaat.

De heer **Vendrig** (BBB) geeft aan dat zijn voorstel zich in eerste instantie richt op gebieden waar agrarisch gebruik en natuurdoelen samen kunnen gaan, zoals weidevogelgrasland en vochtig hooiland. Hij erkent dat andere natuurtypen lastiger zijn te combineren met agrarisch beheer en dat daar per geval gekeken moet worden of het mogelijk is. De regeling die hij voorstelt, moet bijdragen aan het daadwerkelijk behalen van natuurdoelen, in het bijzonder de verbetering van de staat van instandhouding van weidevogels.

De heer Vendrig vervolgt zijn betoog door te benadrukken dat het voorgestelde duurzame agrarisch natuurbeheer (ANB) snel resultaat kan opleveren, juist omdat er geen langdurige procedures voor nodig zijn. Dat maakt het een aantrekkelijk alternatief voor de overgangsregeling die nu in de strategie wordt voorgesteld en die volgens hem 1 tot 2,5 miljoen euro kost. Door ANB als structureel instrument in te zetten, kunnen natuurdoelen worden behaald zonder afwaardering van de grond, wat kosten bespaart. Bovendien kan het Rijk mogelijk meebetalen uit de beschikbare 500 miljoen euro voor agrarisch natuurbeheer. Deze aanpak leidt volgens hem tot meer draagvlak

onder boeren en minder weerstand, wat essentieel is, want weerstand leidt volgens hem tot stilstand. De heer Vendrig vraagt aan Gedeputeerde Staten hoe zij aankijken tegen dit voorstel: een nieuwe ANB-regeling binnen het NNN, gericht op weidevogelbeheer en met minder juridische en financiële belemmeringen.

Tot slot stelt de heer Vendrig een vraag over de financiële onderbouwing in hoofdstuk 3 van de strategie. Daar staat dat er 200 miljoen euro beschikbaar is voor uitvoering van het NNN en daarnaast nog eens 40 miljoen voor het benutten van uitvoeringskansen. De heer Vendrig vraagt waar die extra 40 miljoen vandaan komt, omdat eerder volgens hem was afgesproken dat eventuele extra kosten binnen het bestaande budget van 200 miljoen zouden worden opgevangen.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) opent zijn bijdrage met een persoonlijke terugblik op zijn jeugd naast het Goois Natuurreservaat. Al vanaf jonge leeftijd heeft hij affiniteit met natuur, maar hij uit ook zijn scepsis over hoe natuurbeheer in de praktijk wordt uitgevoerd. Hij noemt als voorbeeld een brand op de Westerheide, die opzettelijk werd aangestoken als vorm van beheer, maar waarbij volgens hem de heide is verdwenen sinds het verdwijnen van de schaapskooi.

In zijn beleving is natuurbeheer vaak onlogisch. Hij verwijst naar natuurbruggen bij Zandvoort, die €40 miljoen hebben gekost maar tot op de dag van vandaag gesloten zijn, terwijl ze bedoeld waren om herten veilig te laten oversteken. Daarnaast ervaart hij grote drukte in natuurgebieden, zoals bij Elswout, de Amsterdamse Waterleidingduinen en Leyduin, waar de parkeerplaatsen overvol zijn.

Volgens de heer Van Tiggelen ligt de oorzaak van de druk op de natuur niet in het natuurbeheer zelf, maar in bevolkingsgroei. Hij wijst erop dat al sinds de jaren ’50 wordt gezegd dat Nederland vol is, maar dat immigratie sindsdien onverminderd doorgaat. Hij stelt dat het geen verrassing is dat de natuur onder druk staat.

Tot slot uit hij kritiek op de aard van het debat. In zijn ogen gaat het zelden over wat werkelijk goed is voor de natuur, maar vooral over geld. Hij noemt de huidige aanpak “gerommel in de marge” en pleit ervoor om de problemen bij de kern aan te pakken, in plaats van symptoombestrijding.

Mevrouw **Van der Helm-Chandansingh** (50PLUS) begint haar bijdrage met een persoonlijke noot over haar beeld van natuur, gevormd tijdens haar jeugd in Suriname, waar natuur voor haar gelijkstond aan ongereptheid en rust. In Nederland is dat volgens haar anders: natuur staat hier voortdurend onder druk door concurrerende claims op ruimte, zoals landbouw en recreatie.

Zij stelt vervolgens inhoudelijke vragen over de integraliteit van de NNN-strategie en het sociaaleconomisch perspectief voor agrariërs. Mevrouw Van der Helm-Chandansingh wijst op de passage in de strategie waarin staat dat in de focusgebieden al beleidsontwikkelingen lopen rond klimaat en verduurzaming. Tegelijkertijd wordt aangegeven dat de rol van de provincie in het verbeteren van de positie van agrariërs beperkt is. Daarom vraagt zij aan Gedeputeerde Staten hoe zij willen voorkomen dat de verscherpte en projectmatige aanpak van natuurherstel ten koste gaat van het langetermijnperspectief en het verdienvermogen van agrariërs in deze gebieden.

Ze verwijst ook naar het geplande einde van ANLb-contracten per 1 januari 2029 en naar het juridische advies waarin staat dat het gebruik van ANLb op NNN-gronden juridische risico’s kent.

Tegelijkertijd is duidelijk dat in gebieden waar weidevogels zoals de grutto voorkomen, effectief beheer essentieel is om aan wettelijke verplichtingen te voldoen. Mevrouw Van der Helm-Chandansingh vraagt aan het college hoe het van plan is om in die focusgebieden agrariërs die nu al bijdragen aan het beheer te behouden als uitvoerders van dat beheer.

Tot slot uit 50PLUS zorgen over het mogelijke gebruik van onteigening in de focusgebieden. Volgens de strategie kan dit in uiterste gevallen worden ingezet om vaart te maken. Mevrouw Van der Helm-Chandansingh erkent dat dit instrument gevoelig ligt in de samenleving en vraagt daarom hoe Gedeputeerde Staten ervoor zorgen dat eerst alles wordt gedaan om op minnelijke wijze gronden te verwerven, voordat wordt overgegaan tot onteigening.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) uit scherpe kritiek op het besluit van de coalitie om € 200 miljoen vrij te maken voor de realisatie van het NNN. Zij noemt dit een "kapitale blunder" en stelt dat hiermee toekomstige financiële lasten worden doorgeschoven naar een volgende coalitie. Volgens JA21 is dit een onverantwoord financieel beleid.

De heer **Wallaart** (PvdA) interrumpeert en wijst erop dat van het genoemde bedrag € 120 miljoen afkomstig is uit het positieve saldo van het afgelopen begrotingsjaar, en niet uit de algemene reserve. Hij corrigeert daarmee de suggestie dat de reserve al is aangesproken.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) reageert dat haar zorg vooral ligt bij de toekomst. In de kostenraming van het document ziet zij dat er op termijn nog ruim € 1 miljard nodig zou zijn voor de volledige realisatie van het NNN. Met nog maar € 171 miljoen in de algemene reserve vreest zij dat de coalitie die reserve alsnog volledig zal aanspreken.

De heer **Wallaart** (PvdA) herhaalt zijn verzoek om zorgvuldig te formuleren en niet zonder onderbouwing te stellen dat de reserve wordt leeggetrokken, omdat dat volgens hem feitelijk onjuist is.

Mevrouw **Gordijn** (JA21) benadrukt daarop dat zij geen feit stelde, maar haar zorg uitte over wat er mogelijk nog gaat gebeuren.

Mevrouw Gordijn vervolgt haar bijdrage met stevige kritiek op de financiële onderbouwing van de NNN-strategie. Volgens haar worden de kosten doorgeschoven naar toekomstige coalities, zonder dat duidelijk is wie deze lasten uiteindelijk zal dragen. Ze wijst op de beantwoording van technische vragen, waarin Gedeputeerde Staten aangeven dat in 2027 aanvullende besluitvorming nodig is over nog eens € 500 à € 550 miljoen voor de afronding van het NNN. Volgens haar ontbreekt daarbij elke duidelijkheid over de financiering.

Mevrouw Gordijn uit verder zorgen over de belastingdruk voor inwoners van Noord-Holland en stelt dat de coalitie zonder financiële onderbouwing voortgaat, “als een blind paard in de gang”. Ze verwijst naar de technische vragen van de BBB, die volgens haar bevestigen wat JA21 al langer aankaart: dat het instrument van onteigening in de praktijk nadrukkelijk op tafel ligt. Vraag 7 uit de beantwoording noemt zij als duidelijk voorbeeld, waarbij verwezen wordt naar een planologisch besluit zoals dat ook in het coalitieakkoord is opgenomen.

JA21 benadrukt dat het NNN-beleid volgens haar niet begint bij uitbreiding, maar bij het op orde brengen van het bestaande natuurbeheer. Ze pleit onder meer voor beter beheer van invasieve exoten en meer toegankelijkheid van natuurgebieden voor recreatie, zoals wandelen en fietsen. Daarnaast stelt ze voor om agrariërs in te zetten voor landschapsbeheer, met een passende vergoeding. Dat is volgens haar efficiënter, goedkoper en creëert wederzijds vertrouwen. Daarbij kunnen natuurdoelen worden gehaald zonder grondaankopen.

JA21 maakt duidelijk tegen het huidige plan te zijn, niet uit principe tegen natuurontwikkeling, maar vanwege de oplopende kosten en het gebrek aan financieel realisme.

Tot slot stelt zij vragen aan zowel het college als aan de coalitiepartijen BBB en VVD. Ze vraagt hoe zij denken het NNN te realiseren zonder gebruik van gedwongen onteigening, en of het niet verstandiger is om beschikbare middelen in te zetten voor landschapsbeheer in plaats van grondaankoop. Daarnaast vraagt zij naar de verwachte beheerkosten van het NNN in het jaar 2040. Ten slotte plaatst zij een kritische opmerking richting de coalitie: of dit voorstel daadwerkelijk wordt gesteund of slechts bedoeld is als concessie aan GroenLinks.

De heer **Wallaart** (PvdA) noemt de visie van JA21 “een volstrekt onrealistische fantasie”. Hij benadrukt dat geborgd natuurherstel noodzakelijk is om vergunningverlening weer mogelijk te maken, onder andere voor woningbouw en infrastructuur – zaken die volgens hem ook belangrijk zijn voor de achterban van JA21. Zijn kernvraag: wat betekent dit verhaal van JA21 voor al die projecten die nu vastlopen door gebrek aan natuurcompensatie?

Mevrouw **Gordijn** (JA21) reageert dat haar fractie juist pleit voor realistisch natuurbeheer, met als voorbeeld de situatie in de Schoorlse Duinen. Daar wordt volgens haar bos gekapt om ruimte te maken voor ‘nieuwe’ natuur, terwijl het bestaande natuurgebied achteruitgaat. Zij pleit ervoor eerst de huidige natuurgebieden goed te beheren en daar geld in te steken, in plaats van te blijven uitbreiden met nieuwe natuur zonder zekerheid over het beheer of het ecologisch resultaat.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) spreekt haar begrip uit voor de moeilijke opgave waar gedeputeerde Gielen voor staat met de uitvoering van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Zij benadrukt dat natuurherstel verder gaat dan het stoppen van achteruitgang. Er is ook uitbreiding nodig met grotere, samenhangende gebieden om ecologisch effect te hebben. Het gaat om een dubbele opgave: herstel én uitbreiding.

Zij vraagt zich af waar het verzet tegen de aanpak vandaan komt. Volgens haar komt dat mede doordat de SNL-regeling strengere en meer verplichtende voorwaarden kent dan ANLb. Ze stelt de vraag aan de gedeputeerde hoe agrarische beheerders hierin worden meegenomen, zodat zij deze aanpak kunnen omarmen. Ze verwijst naar de opmerking van de heer Vendrig (BBB) dat weerstand leidt tot stilstand. Juist dat verzet zorgt er volgens haar voor dat de plannen tot nu toe onvoldoende van de grond komen. Dat moet doorbroken worden.

Mevrouw Alberts-Oosterbaan benadrukt dat dit geen vrijblijvende keuze is, maar een wettelijke opgave vanuit Europa en de rijksoverheid. Er moet geleverd worden. Daarom moeten partijen die nu nog terughoudend zijn, actief worden betrokken bij de uitvoering.

Als voorbeeld noemt ze het Twiske, waar volgens haar plannen worden ontwikkeld die juist zorgen voor verslechtering van de natuurwaarden, zoals de afname van weidevogels. Ze wijst op het belang van het indienen van een zienswijze op het ontwerpbesluit van de gemeente Oostzaan voor 5 december 2025. Als de provincie serieus werk wil maken van natuurherstel, moet zij volgens haar ook optreden tegen plannen die dat herstel ondermijnen. Ze vraagt expliciet of GS deze zienswijze gaan indienen.

Mevrouw **Haas** (PvdD) complimenteert de organisatie met het feit dat er na het beschikbaar stellen van het budget snel concrete plannen liggen. Dat vindt zij prettig. Tegelijkertijd vindt zij het jammer dat er gekozen moet worden voor focusgebieden. Volgens haar is dat begrijpelijk gezien de omstandigheden, maar zij roept op om ook buiten deze gebieden serieus werk te maken van natuurherstel. Verslechtering elders in de provincie moet volgens haar worden voorkomen, en het Programma Landelijk Gebied (PLG) moet hiervoor benut worden. De herijking van de ambitiekaart, zoals benoemd in de stukken, vindt zij een goed idee, maar zij waarschuwt dat het proces niet te beperkend moet worden voor andere kansen en mogelijkheden.

Mevrouw Haas stelt vervolgens enkele vragen. Allereerst vraagt zij naar de eerdere taskforce, die volgens haar geen merkbare versnelling heeft gebracht. Zij vraagt waar dat aan ligt, of er een evaluatie beschikbaar is, en of Gedeputeerde Staten voornemens zijn om opnieuw een dergelijke taskforce in het leven te roepen. Daarbij vraagt zij ook nadrukkelijk aandacht voor het toevoegen van ecologische capaciteit, omdat daar volgens haar een groot tekort aan is.

Daarnaast spreekt zij over het verwerven van gronden als een van de vertragende factoren. Zij vraagt of de SKNL-subsidie (Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap) beschikbaar blijft en open wordt gehouden, of dat men nog twee jaar moet wachten voordat terreinbeherende organisaties gronden kunnen verwerven.

Over het agrarisch natuurbeheer (ANLb) merkt zij op dat dit onderwerp al uitvoerig aan bod is gekomen, maar zij voegt nog een vraag toe over het verouderde pachtbeleid. Zij wil weten of Gedeputeerde Staten van plan zijn om dat aan te pakken en of er op korte termijn een voorstel te verwachten is, bijvoorbeeld in het kader van het PLG, om de uitvoering van het NNN te versnellen.

Tot slot noemt zij de Groenblauwe Dooradering (GBDA) als een kansrijk instrument. Daar zijn miljoenen voor gereserveerd, maar zij pleit ervoor om dit slim te integreren in andere beleidsdoelen en -instrumenten. Zij vraagt om een nader voorstel van Gedeputeerde Staten over hoe de uitvoering van de GBDA wordt ingericht. Volgens haar past het goed binnen het NNN, dat immers een netwerkstructuur kent.

Mevrouw **Jansen** (D66) vindt over het algemeen dat er een goede, doeltreffende strategie ligt die benadrukt dat natuurherstel het uitgangspunt is. Wel heeft de D66-fractie enkele kanttekeningen en vragen.

Het NNN-gebied moet omstreeks 2040 zijn afgerond, wat een strakke tijdsplanning is om de doelen voor 2050 te halen. Dit vraagt eigenlijk om een programmatische uitwerking, hetgeen nu ontbreekt. Een van de uitgangspunten van de strategie is versnelling van de NNN-realisatie. Deze strategie bevat een aantal goede elementen die die versnelling kunnen bevorderen, maar D66 mist de onderbouwing en het afwegingskader voor de keuze van de focusgebieden. Waarom zouden

juist deze gebieden nu tot versnelling leiden? Graag een toelichting.

Partijen wijzen er ook op dat er zorgen zijn over de inrichting van de focusgebieden. Er zijn zorgen over de beschikbaarheid van voldoende ecologische capaciteit om de doelen te realiseren. Ook de tijdelijke stop van SKNL baart zorgen. Tbo's staan in 2026 en 2027 mogelijk met lege handen wanneer zich onverwacht kansen aandienen. Kunnen GS de oproep van Landschap Noord-Holland inwilligen om tweemaal per jaar SKNL open te stellen in de focusgebieden, om vertraging te voorkomen?

D66 maakt zich verder zorgen over de strategie voor de gebieden buiten de focusgebieden. Die beslaan de helft van de resterende opgave voor de NNN. Kort gezegd is het beleid hier: zodra er zich een kans voordoet, wordt die benut. Dit wordt gefaciliteerd via een loket en een aanjaagteam. Maar is dat aanjaagteam proactief of reactief? Zijn Gedeputeerde Staten het met D66 eens dat er een scherpere en concretere aanpak nodig is? Of kunnen GS garanderen dat met deze aanpak de benodigde 2100 hectare in tien jaar wordt gerealiseerd?

Tot slot vraagt mevrouw Jansen aandacht voor de zeventien ecologische verbindingen. Daarmee staat of valt immers de samenhang van het NNN. Er ontbreekt een concrete aanpak voor deze verbindingen, en daarom vraagt D66 zich af of er voldoende migratiemogelijkheden zijn voor soorten als bijen, hommels en andere insecten. Soms is de breedte van een verbinding slechts vijf meter, terwijl de provinciale ecoloog vijftig meter als optimaal beschouwen. Hoe lezen GS het advies van de provinciale ecoloog over deze verbindingen, en op welke manier wordt dit advies meegenomen in de uitvoering? D66 ontvangt hierop graag een reactie.

De heer **Wallaart** (PvdA) merkt op dat dit een bijzondere commissievergadering is: de eerste met een nieuwe gedeputeerde, en voor hemzelf waarschijnlijk een van de laatste in deze commissie, aangezien hij overstapt naar de commissie Bestuur. Hij zegt nu eindelijk het gevoel te hebben dat er iets ligt waarmee Provinciale Staten verder kunnen: een realisatiestrategie én de recent toegezonden programmering. Die geven hem een gevoel van beweging.

Hij noemt vier punten naar aanleiding van de stukken: het realisatietempo, de gebiedsprocessen, de ambitiekaarten en agrarisch natuurbeheer.

Over het realisatietempo zegt hij, in reactie op opmerkingen van Mevrouw Jansen (D66), dat versnelling nodig is. Uit de technische vragen van zijn fractie blijkt dat het tempo de afgelopen jaren laag lag: minder dan 200 hectare per jaar. Nu is het streven om naar 200 tot 250 hectare per jaar te gaan buiten de focusgebieden. Hij verwijst naar grafiek 1 in de stukken, die uitnodigt tot verdere reflectie. Hij vraagt Gedeputeerde Staten om concrete targets voor de komende jaren, zodat Provinciale Staten jaarlijks kunnen monitoren wat er wel en niet werkt, zonder dat dit meteen afrekenend bedoeld is.

Mevrouw **Jansen** (D66) valt hem bij en stelt dat als PS echt SMART willen werken, ze dan met concrete doelstellingen moeten starten. Ze merkt op dat met het genoemde tempo van 200 tot 250 hectare per jaar de doelstelling van 2100 hectare niet gehaald wordt, en vraagt of de heer Wallaart dat ook zo ziet.

De heer **Wallaart** (PvdA) bevestigt dit en stelt dat, als je de hectares buiten de focusgebieden deelt

over de jaren tot 2040, het duidelijk is dat het tempo omhoog moet. Hij vertrouwt op de berekeningen van D66 en concludeert: ja, het moet sneller.

De heer **Wallaart** (PvdA) gaat verder met zijn tweede punt: de gebiedsprocessen. Hij wijst erop dat, als je de programmering leest, het lijkt alsof alles opnieuw begint. Terwijl er juist al veel werk is verricht in bestaande gebiedsprocessen. Hij noemt als voorbeeld de polder Westzaan. Volgens de programmering zou daar nu de voorbereiding voor planvorming plaatsvinden, inclusief besluitvorming over verbrakking. Maar in maart 2024 schreven Gedeputeerde Staten al dat men daar juist aan de planfase zou beginnen, met een gebiedsvisie, een plan van aanpak voor verbrakking en de start van projectvoorbereiding. Zijn vraag is dan ook: wat is er nog over van dat eerdere werk? Is dat voor niets geweest? Daarnaast vraagt hij om een reactie op de gebiedsofferte van de terreinbeherende organisaties voor het Ilperveld. Hij vindt het zonde als zo'n kans niet wordt benut en pas over jaren wordt opgepakt.

Zijn derde punt betreft de ambitiekaarten. de heer Wallaart waarschuwt dat het streven naar verbetering het goede dat er al is niet in de weg moet zitten. Volgens hem remt de keuze van GS om eerst ambitiekaarten te herzien juist de uitvoering, zeker doordat de SKNL-regeling daardoor beperkt wordt ingezet. In de programmering staat dat SKNL mogelijk twee keer in 2026 opengaat, en dan nog onder voorwaarden. Hij stelt voor dit om te draaien: stel de regeling gewoon open en pauzeer pas als er echt sprake is van aanpassing van de kaarten. Zo geef je partners in het landelijk gebied het signaal van: volle kracht vooruit.

Tot slot gaat hij in op het agrarisch natuurbeheer. Hij stelt dat GS in de strategie opnieuw bevestigen dat de inzet van ANLb binnen NNN stopt per 1 januari 2029, zeker in de focusgebieden. Een overgangsregeling is wel voorzien, maar alleen mits het einddoel – NNN – in zicht is. Tegelijk leest hij in de beantwoording van technische vragen dat ANLb juist het uitgangspunt is voor deze overgangsregeling. Dat baart hem zorgen, want ANLb is volgens hem onvoldoende om de NNN-doelen te realiseren, zoals ook blijkt uit het rapport van Pels Rijcken. Hij vreest dat ANLb dan 'gewoon wordt verlengd', waardoor ondernemers denken dat ze op de oude voet verder kunnen, en dat zou tot vertraging leiden. Zijn vraag aan GS is daarom: kunnen zij een overgangsregeling ontwikkelen voor écht NNN-waardig agrarisch natuurbeheer, waarin duidelijke voorwaarden worden opgenomen, zoals maaibeheer, pesticidengebruik, maximumaantal koeien per hectare, en een verbod op drijfmest?

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) vraagt of hij dan niet op bladzijde 12 gelezen heeft dat GS juist met het Rijk willen kijken naar een systeem om ANLb binnen NNN te behouden. Zij vraagt of dat niet voor meer gebieden zou moeten gelden en pleit ervoor dat de passage waarin staat dat ANLb per 2028 stopt, geschrapt wordt.

De heer **Wallaart** (PvdA) antwoordt dat hij die passage ook heeft gelezen, maar dat er ook duidelijk staat dat "voortzetting van ANLb oude stijl in het NNN niet aan de orde is" en dat juist in de focusgebieden de eerste stap zal zijn om ANLb om te zetten naar SNL. Voor de 800 hectare binnen die focusgebieden wordt ANLb uiterlijk 1 januari 2029 beëindigd. Volgens hem blijft er dan slechts 500 hectare over buiten de focusgebieden waarvoor een nieuwe regeling nodig is. Hij noemt dit, met verwijzing naar de heer Vendrig, "NNN-waardig agrarisch natuurbeheer".

Mevrouw **Koning-Hoeve** (CDA) verduidelijkt dat zij verwijst naar het traject met het Rijk om tot een

nieuwe regeling te komen en dat die niet per definitie beperkt zou moeten zijn tot gebieden buiten de focusgebieden. Daarom vraagt zij ook om schrappen van de zin dat na 2028 geen ANLb meer mogelijk is binnen NNN.

De heer **Wallaart** (PvdA) bedankt haar voor de toelichting, maar geeft aan het niet met haar eens te zijn. Hij wil juist dat in de focusgebieden de prioriteit volledig bij de natuur komt te liggen, zonder het verlengen van ANLb in de oude vorm. Buiten die gebieden kan wat hem betreft gewerkt worden aan een nieuwe, passende regeling.

Statenlid **Bwefar** (GroenLinks) memoreert dat er nog veel werk verzet moet worden, maar spreekt overwegend waardering uit voor de NNN-realisatiestrategie zoals die er nu ligt. Volgens haar fractie is snelheid noodzakelijk en daarom vindt zij het positief dat de strategie zich niet uitsluitend richt op de focusgebieden, maar dat er ook aandacht is voor gebieden buiten de focusgebieden. Zo is het idee om jaarlijks 200 tot 250 hectare buiten die focusgebieden te realiseren, en GroenLinks is blij dat ook naar dat soort kansen gekeken wordt.

GroenLinks heeft wel twee vragen, beide ook eerder genoemd door insprekers en collega-commissieleden.

De eerste gaat over de herijking van de focusgebieden. In de strategie staat dat gedurende die herijking de SKNL-subsidie niet wordt verstrekt. Nu lijkt het plan om de SKNL wel twee keer per jaar open te stellen. Haar vraag is dan ook: hoe borgen Gedeputeerde Staten dat de inrichting van de focusgebieden daadwerkelijk wordt voortgezet en in de tussentijd niet stilvalt?

De tweede vraag betreft de ANLb-contracten. Zij stelt dat het NNN ook buiten de focusgebieden gerealiseerd moet worden en dat dit volgens de plannen van Gedeputeerde Staten ook de bedoeling is. Tegelijk blijkt uit de input van terreinbeherende organisaties (tbo's) en uit de praktijk dat ANLb niet voldoende is om de NNN-doelen te behalen, en dat het bovendien niet kan op gronden die door tbo's verpacht worden. Desondanks wordt er in Noord-Holland – als enige provincie – nog altijd de mogelijkheid opengehouden om ook na 1 januari 2029 ANLb-contracten af te sluiten buiten de focusgebieden. Statenlid Bwefar vraagt zich af waarom dit beleid wordt voortgezet, terwijl er brede consensus lijkt te zijn dat ANLb in deze context niet effectief of juridisch haalbaar is. Waarom hanteren Gedeputeerde Staten dan niet dezelfde strategie voor buiten de focusgebieden als binnen de focusgebieden?

Mevrouw **Schneemann** (Volt) geeft aan tevreden te zijn dat er nu eindelijk een aanpak ligt voor het realiseren van de NNN-doelen. Haar fractie begrijpt de keuze voor een focusaanpak en is blij dat er geld beschikbaar is. Tegelijkertijd uit zij zorgen over de totale planning richting afronding van het NNN.

Specifiek is Volt kritisch over het besluit dat de SKNL-subsidie twee jaar lang niet beschikbaar is, zeker in combinatie met het feit dat de nieuwe ambitiekaarten pas eind 2027 klaar zullen zijn. Volgens mevrouw Schneemann staat dit haaks op het streven naar versnelling. Mevrouw Schneemann vraagt Gedeputeerde Staten of zij dit ook zo zien en of zij erkennen dat er in de focusgebieden daardoor mogelijk uitvoeringskansen verloren gaan. Daarnaast pleit zij voor tweemaal per jaar een actualisatie van de ambitiekaarten, zodat er sneller ingespeeld kan worden op nieuwe ontwikkelingen. Ambtelijk zou dat al zijn toegezegd, maar zij wil daar een bevestiging

van van de gedeputeerde.

Verder vraagt zij aandacht voor de minimale afstandsnorm van 250 meter tussen natuurgebieden. Volt vindt dit in veel gevallen te beperkt. Zij vraagt waarom Gedeputeerde Staten hiervoor kiezen, terwijl andere provincies strengere normen hanteren. Als het per gebied kan verschillen, zoals eerder door de gedeputeerde aangegeven, zou het volgens haar logischer zijn om per gebied te kijken naar de best passende afstand — bij voorkeur op basis van een veilig, ecologisch onderbouwd scenario.

Wat betreft het agrarisch natuurbeheer maakt haar fractie zich zorgen over het stoppen van ANLb in 2027. Zij vraagt of er wel voldoende alternatieven en concrete plannen klaar zijn om de continuïteit in natuurbeheer te waarborgen. Hoewel de zorgen van Pels Rijcken over juridische houdbaarheid van ANLb binnen NNN worden erkend, zegt zij dat het nu voelt alsof “we onze oude schoenen weggooien voordat we nieuwe hebben”.

Tot slot vraagt zij aandacht voor de onduidelijkheid die er nog altijd is over inrichting en beheer van het NNN, vooral over de structurele financiering daarvan. Zij vraagt hoe de gedeputeerde daar tegenaan kijkt en hoe dit opgelost gaat worden.

De heer **Klein** (ChristenUnie) is positief over het feit dat er nu een realistisch plan ligt voor de realisatie van het NNN en dat de financiële opgave concreet in beeld is gebracht. Hij noemt het echter pijnlijk dat de oorspronkelijke deadline van 2027 nu wordt doorgeschoven naar 2040, maar stelt tegelijkertijd dat een uitvoerbaar plan belangrijker is dan vasthouden aan een onhaalbare termijn.

Zijn fractie steunt de hoofdlijnen van het plan en vindt het verstandig om de ambitiekaarten eerst bij te werken en aan te laten sluiten op de doelen voor Vogel- en Habitatrichtlijngebieden (VHR). Tegelijkertijd stelt hij de vraag waarom die aansluiting niet al eerder gemaakt is, aangezien het doel van NNN-realisatie al jaren bekend is.

Over de discussie rondom ANLb binnen het NNN stelt de heer Klein dat de ChristenUnie vooral pragmatisch wil blijven. De partij wil geen nieuwe polarisatie, maar oplossingen. Agrariërs zijn volgens hem onmisbaar voor het natuurbeheer, zeker voor weidevogelgebieden. Of dit beheer nu via ANLb-contracten gebeurt of via een andere langjarige regeling met een adequate vergoeding, maakt wat zijn fractie betreft niet uit, zolang de natuurdoelen maar gehaald worden.

De heer Klein heeft daarnaast nog enkele vragen. Ten eerste vraagt hij hoe Gedeputeerde Staten zicht houden op de ontwikkeling van gebieden die al als NNN zijn ingericht, zeker gezien het risico op verslechtering door te lage beheervergoedingen. Is er bijvoorbeeld een mogelijkheid om te sanctioneren als de natuurkwaliteit achteruitgaat na inrichting?

Ook sluit hij zich aan bij de zorgen over de ontoereikende beheervergoedingen, zoals eerder door het CDA geuit. Hij vraagt of de provincie eventueel met eigen middelen zou kunnen bijspringen als de landelijke SNL-vergoeding tekortschiet.

Tot slot wijst hij op het financiële tekort dat blijft bestaan, ondanks een jaarlijkse bijstelling van 11 miljoen euro. De ChristenUnie stelt voor om dit structureel op te lossen door in de komende

veertien jaar jaarlijks extra middelen in de begroting op te nemen. Dat sluit volgens hem ook aan bij het nieuwe begrotingsprincipe dat structurele taken om structurele middelen vragen.

De **voorzitter** constateert dat er nog ongeveer twintig minuten resterende vergadertijd zijn en vraagt Gedeputeerde Gielen hoeveel tijd zij nodig heeft om de vele gestelde vragen te kunnen beantwoorden. Gedeputeerde **Gielen** geeft aan tien minuten voorbereidingstijd nodig te hebben om recht te doen aan de verschillende vragen.

De **voorzitter** stelt daarop voor om de vergadering niet meer vandaag af te ronden, maar deze voort te zetten op donderdagavond om 21.00 uur. Op die manier krijgen Gedeputeerde Staten voldoende voorbereidingstijd, en kan de beantwoording zorgvuldig plaatsvinden. De voorzitter vraagt of de commissie hiermee kan instemmen en concludeert vervolgens dat dit het geval is. De commissieleden ontvangen nog een bevestiging per e-mail van de griffier.

De heer **Vendrig** (BBB) stelt vervolgens een procedurele vraag: of de spreektijden van vandaag blijven gelden op donderdag. De **voorzitter** bevestigt dat dit inderdaad het geval is, ook al zijn sommige fracties al door hun tijd heen, maar er zijn ook partijen die nog spreektijd hebben. Het debat wordt op die basis voortgezet.

9 Rondvraag gedeputeerde Gielen

De rondvraag over het Gebiedsproces Waterland Oost, die is ingediend door GroenLinks, wordt schriftelijk beantwoord.

10 Schorsing

De **voorzitter** schorst om 17.14 uur de vergadering en dankt iedereen voor hun aanwezigheid. De vergadering wordt donderdagavond om 21.00 uur hervat.

Schorsing om 17.14 uur.

Verslag concept
Commissie Landelijk Gebied

Datum commissievergadering	:	20 november 2025
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst
Telefoonnummer/e-mail	:	023-514 46 28 / corne.borst@noord-holland.nl

Aanwezig:			
Commissievoorzitter	:	Dhr. C. Vonk	
Commissie-adviseur	:	Dhr. C. Borst	
Leden van de commissie	:	VVD	Mw. L. Ouderkerken, dhr. G. de Vries
		BBB	Dhr. G. Vendrig, mw. I. De Sain
		GroenLinks	Statenleden R. Bwefar, B. Balucu
		PvdA	Dhr. T. Wallaart, dhr. T. Veenboer
		D66	Mw. K. Jansen, dhr. S. Mülder
		JA21	Mw. C. Gordijn, dhr. I. Mantel
		CDA	Mw. W. Koning-Hoeve
		FvD	-
		PvdD	Mw. I. Haas, mw. M. van Aesch
		PVV	Dhr. R. van Tiggelen
		SP	Mw. H. Bouhlel-Lascaris, mw. R. Alberts-Oosterbaan dhr. J. Kes
		CU	Dhr. M. Klein
		50PLUS	Mw. A. van der Helm-Chandansingh
		Volt	Mw. J. Schneemann
Gedeputeerden	:	Gedeputeerde A. Gielen (GL), dhr. Beemsterboer (BBB)	
Afwezig: *(Met bericht van verhindering)*	:	dhr. S. Mülder (D66)	
Notulist	:	mw. A. Smakman (Notuleerservice Nederland)	

Agenda

11 Heropening en mededelingen
12 B-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)
12.a.1 Natuur: Realisatiestrategie 2025 voor het NNN in Noord-Holland
12.a.2 Natuur: Programmering voor de afronding van het NNN in Noord-Holland
12.a.3 Inspraakreacties bij Realisatiestrategie 2025 NNN Noord-Holland
13 Sluiting

11 Heropening en mededelingen

De **voorzitter** heropent de vergadering om 21.00 uur en heet de aanwezigen en belangstellenden van harte welkom op het vervolg van de commissievergadering Landelijk Gebied van 17 november 2025.

12 B-agenda Natuur, Landschap, Water en Bodem (gedeputeerde Gielen)

12.a.1 Natuur: Realisatiestrategie 2025 voor het NNN in Noord-Holland

12.a.2 Natuur: Programmering voor de afronding van het NNN in Noord-Holland

12.a.3 Inspraakreacties bij Realisatiestrategie 2025 NNN Noord-Holland

Tijdens de commissievergadering Landelijk Gebied van 17 november heeft de commissie de eerste termijn afgerond. De bespreking wordt voortgezet in deze uitloopvergadering.

Eerste termijn Gedeputeerde Staten

Gedeputeerde **Gielen** opent haar beantwoording met de opmerking dat er veel vragen zijn gesteld, en dat zij graag recht wil doen aan al die vragen. Zij spreekt haar waardering uit voor het feit dat de Realisatiestrategie NNN nu met elkaar besproken wordt en noemt dit een belangrijk moment, omdat er in de afgelopen jaren veel onduidelijkheid was over het natuurbeleid. Onder meer door het stopzetten van het Transitiefonds en wisselende beschikbaarheid van middelen zijn projecten en gebiedsprocessen heroverwogen. Met de realisatiestrategie en programmering ligt er volgens haar nu een duidelijke koers waarmee het tempo verhoogd kan worden en zekerheid geboden kan worden aan betrokkenen in de gebieden.

Gedeputeerde Gielen gaat haar beantwoording structureren in een aantal blokken: SKNL en ambitiekaarten, ANLb binnen NNN, vrijwilligheid van realisatie, beheer, de programmering, de scheiding tussen focus- en buiten-focusgebieden en overige vragen.

Zij begint met het blok over de ambitiekaarten en het SKNL. Zij bevestigt nadrukkelijk dat er in 2026 twee openstellingsrondes voor de SKNL-subsidie komen, in maart en september. Ze doet daarbij de oproep aan betrokkenen om met plannen te komen. In de tussenliggende periode toetst de provincie aanvragen aan de bestaande ambitiekaarten, vooruitlopend op de herijking ervan.

De gedeputeerde legt uit waarom herziening van de ambitiekaarten nu noodzakelijk is: in het kader van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) zijn de kaarten nodig om aan wettelijke verplichtingen te voldoen. Ze vormen bovendien de basis om, indien nodig, te kunnen onderbouwen waarom onteigening in uitzonderlijke gevallen noodzakelijk is. Dat vereist immers een aantoonbaar groot maatschappelijk belang.

De herziening van de ambitiekaarten is volgens haar nu pas mogelijk, omdat het Rijk recent de VHR-doelen gekwantificeerd heeft. Daardoor kan de provincie nu pas goed doorvertalen naar haar eigen ambitiekaarten. Toch hoeft niet gewacht te worden op het nieuwe kaartmateriaal: SKNL-aanvragen zijn dus mogelijk, mits ze worden getoetst aan de huidige doeltypen. Zij benadrukt dat er geen brede openstelling plaatsvindt, omdat eenmaal verleende SKNL-subsidies later niet meer kunnen worden aangepast. Daarom vindt er nu een gerichte toetsing plaats.

De heer **Wallaart** (PvdA) vraagt wat het verschil is met een reguliere openstelling.

Gedeputeerde **Gielen** legt uit dat het belangrijkste verschil de controle op het ambitietype is. Omdat de ambitiekaarten nog in ontwikkeling zijn en mogelijk veranderen, wil men per aanvraag nagaan of het doel nog past binnen de toekomstige ambitie. Bij een reguliere openstelling is zo'n controle niet mogelijk. Daarom wordt nu per aanvraag gekeken of het doel nog passend is, met een vooruitblik op de nieuwe ambitiekaarten. Als het doel niet meer past, wordt bekeken welk doel wél aansluit bij de verwachte ambitie. Deze beoordeling kan niet in één keer voor alle gebieden, dus gebeurt dit gericht per aanvraag. Daarom is gekozen voor twee specifieke momenten in plaats van een brede openstelling. Gedeputeerde Gielen benadrukt dat geïnteresseerden zich wel gewoon kunnen melden.

Gedeputeerde Gielen gaat verder over het Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) binnen het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Volgens haar zijn er twee soorten reacties: waarom niet helemaal stoppen met ANLb binnen NNN, en waarom stoppen als het niet nodig is. Ze legt het verschil uit tussen gebieden waar ANLb na 1 januari 2029 geen ruimte meer krijgt en gebieden waar nog enige ruimte mogelijk is.

Voor het deel waar geen ruimte meer is, benadrukt zij dat dit zowel geldt voor gronden binnen de focusgebieden als voor pachtgronden van terreinbeherende organisaties (tbo's), ook buiten de focusgebieden. Al deze gronden vallen onder de lijn dat ANLb daar stopt per 1 januari 2029. De duidelijkheid hierover is belangrijk, mede door eerdere verwarring.

Daarnaast is er een ander deel, ongeveer 500 hectare, waar ANLb binnen NNN mogelijk blijft. Dit zijn gronden buiten de focusgebieden, waar pas later maatregelen verwacht worden. Voor deze gebieden wordt gewacht op nieuw instrumentarium van het Rijk rond agrarisch natuurbeheer. Er is nu nog geen definitief alternatief, maar als het Rijk met passende instrumenten komt, kunnen deze mogelijk worden ingezet. Het uitgangspunt blijft dat het juiste instrument moet passen bij het juiste doel.

Gedeputeerde Gielen geeft aan dat de provincie niet zelf een regeling zal ontwikkelen, omdat het Rijk al bezig is met een landelijke aanpak voor agrarisch natuurbeheer binnen het NNN.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) vraagt of het klopt dat de provincie niet wil starten met een eigen Noord-Hollandse ANLb-regeling.

Gedeputeerde **Gielen** bevestigt dit en legt uit dat de provincie geen eigen regeling ontwikkelt, vooral omdat het Rijk hier al mee bezig is. Het opzetten van zo'n regeling is ingewikkeld, onder andere vanwege de vraag hoe de doelen goed bereikt kunnen worden. Een belangrijk obstakel is ook het staatssteuncriterium.

Volgens haar heeft het Rijk nu al moeite om goedkeuring te krijgen van de Europese Commissie. De doorlooptijd is lang en het risico bestaat dat de regeling wordt aangemerkt als staatssteun. Gedeputeerde Gielen vindt het daarom niet verstandig dat Noord-Holland zelf het wiel opnieuw uitvindt, zeker niet omdat het Rijk al ver gevorderd is in het proces.

Ze erkent wel dat er behoefte is aan duidelijkheid en een regeling. Binnen het Interprovinciaal Overleg (IPO) blijft Noord-Holland aandringen op voortgang en op het belang van zo'n regeling. Ook de urgentie die de Provinciale Staten hierin meegeven, wordt volgens haar meegenomen in het gesprek met het Rijk. Maar dit is iets anders dan nu zelf een regeling ontwikkelen.

Gedeputeerde Gielen gaat vervolgens in op vragen over het dreigende beheergat. Ze legt uit dat dit uit twee onderdelen bestaat. De provincie gaat in gesprek met alle agrariërs die een ANLb-contract hebben binnen het NNN, om afspraken te maken over de realisatie van het NNN. Voor het beheergat komt er een overgangsregeling met een duidelijke einddatum. Al vóór de start van de regeling worden hierover afspraken gemaakt. Het is nadrukkelijk geen open regeling zonder eindpunt. De regeling biedt agrariërs tijdelijk ruimte om hun bedrijfsvoering aan te passen. De nadruk ligt op zwaar beheer, omdat dit past bij de noodzakelijke overgang naar SNL. De overgangsregeling moet dus echt overbrugging bieden en niet een langdurige voortzetting zijn van het huidige beheer.

De heer **Wallaart** (PvdA) vraagt of 'zwaar beheer' hetzelfde is als ANLb+. Hij wijst erop dat in de stukken staat dat ANLb het uitgangspunt is.

Gedeputeerde **Gielen** geeft aan dat dit per situatie kan verschillen. De regeling is gebaseerd op ANLb-voorwaarden, maar de verwachting is dat zwaarder beheer vaak nodig is. Dit is nodig om de overstap naar SNL mogelijk te maken. Daarom ligt in de praktijk de nadruk op zwaar beheer, binnen de kaders van een tijdelijke regeling met een duidelijke einddatum.

Gedeputeerde Gielen vervolgt met de relatie tussen het ANLb en de lopende inbreukprocedure rondom de grutto. Volgens haar volgt deze procedure een eigen spoor en is het Rijk daarvoor verantwoordelijk. Er wordt nog gewerkt aan een reactie richting de Europese Commissie. Het verdwijnen van ANLb betekent volgens haar niet dat het weidevogelleefgebied verloren gaat. Een combinatie van NNN-gronden en agrarische gronden met ANLb biedt juist een goede leefomgeving voor de grutto. Deze vogel kan namelijk ook goed op natuurgronden leven, zolang het leefgebied goed is ingericht. Daarom heeft het stoppen van ANLb binnen NNN geen directe impact op de inbreukprocedure.

Verder verduidelijkt zij, naar aanleiding van een vraag van GroenLinks, dat er geen nieuwe ANLb-contracten binnen het NNN meer worden afgesloten. Er kunnen alleen nog verlengingen plaatsvinden tot uiterlijk 1 januari 2029.

Over vrijwilligheid en onteigening geeft gedeputeerde Gielen aan dat sinds de vaststelling van de Realisatiestrategie NNN in 2020 de onteigeningstitel al beschikbaar is als instrument. In de Vechtstreek wordt deze al sinds 2016 gebruikt, onder andere op verzoek van de LTO. De onteigeningstitel geeft de provincie de mogelijkheid om duidelijkheid te bieden aan grondeigenaren en volledige schadeloosstelling aan te bieden. Hoewel de intentie is om via vrijwilligheid tot overeenstemming te komen, is deze titel nodig om de laatste delen van het NNN te realiseren. Aan elke onteigening gaat een uitgebreid minnelijk traject vooraf. Een einddatum voor het hele proces kan alleen gesteld worden als deze titel achter de hand blijft.

Het CDA stelde vragen over pachtontbinding. Gedeputeerde Gielen benadrukt dat ook hier een zorgvuldig proces gevolgd wordt. De subsidie voor pachtafkoop is gebaseerd op vrijwillige overeenstemming tussen pachter en verpachter en volgt de wettelijke kaders. Als er geen overeenstemming wordt bereikt, is pachtontbinding uiteindelijk mogelijk, maar ook dan wordt het wettelijk traject gevolgd.

Tot slot op dit onderwerp reageert zij op een vraag van de Partij voor de Dieren over verouderd pachtbeleid. Volgens haar sluit het huidige beleid goed aan op de provinciale doelstellingen. Het

biedt op gebiedsniveau voldoende mogelijkheden om bij te dragen aan de doelen, inclusief de mogelijkheid tot beëindiging. De geschetste indruk van veroudering herkent zij daarom niet.

Gedeputeerde Gielen gaat vervolgens in op de vragen over het beheer van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Ze legt uit dat, zodra het NNN gerealiseerd is, het beheer structureel en langdurig wordt. De inrichting en verwerving zijn tijdelijk, maar natuurbeheer blijft een blijvende taak. In de afgelopen jaren zijn de standaard kostprijzen hiervoor landelijk opnieuw doorgerekend. De provincie voert al langer gesprekken over de financiering van deze hogere beheerkosten.

De provincies hebben via het IPO bij het Rijk aangedrongen op een oplossing, omdat het voor individuele provincies niet haalbaar is om deze kosten zelf te dragen. Deze oproep is opgenomen in de Bouwsteen Natuur, onderdeel van het gezamenlijke plan van de provincies als reactie op de commissie Schoof. Deze bouwsteen maakt ook deel uit van de onderhandelingen over het toekomstige Natuurpact 2.0. Volgens gedeputeerde Gielen is het belangrijk dat natuurbeheerders een eerlijke vergoeding krijgen. Daarvoor moeten de beheergelden omhoog. De provincie werkt ondertussen door aan de afronding van het NNN, maar erkent dat beheer daarbij essentieel blijft.

Op de vraag van meerdere fracties over wanneer dit geregeld wordt en wat het gaat kosten, antwoordt zij dat het gesprek met het Rijk hierover gaande is en via het IPO wordt voortgezet. De gedeputeerde benadrukt dat de provincie zich voor het beheer richt op bijdragen van het Rijk.

De ChristenUnie vroeg hoe zicht wordt gehouden op afgeronde NNN-gebieden en wat er gebeurt bij verslechtering van de situatie. Volgens gedeputeerde Gielen is dat een terechte vraag, zeker omdat er nog veel hectares verworven moeten worden. Begeleiding bij de inrichting is belangrijk, en de kwaliteit wordt formeel bewaakt via de SNL-beheersubsidie. Jaarlijks vindt hierover een inhoudelijk gesprek plaats. Sanctioneren gebeurt niet, omdat problemen zelden voortkomen uit onwil. Meestal is er behoefte aan begeleiding om het beheer goed vorm te geven. Daarom blijft de provincie inzetten op goed overleg.

Gedeputeerde Gielen gaat verder met het onderwerp programmering. Ze is tevreden dat de programmering nu tegelijk met de realisatiestrategie besproken kan worden. Volgens haar zijn deze twee onderdelen sterk met elkaar verbonden. De realisatiestrategie beschrijft op welke manier de provincie aan het NNN werkt, terwijl de programmering concreet maakt wat er de komende tijd gebeurt, waar dat plaatsvindt en wat prioriteit krijgt.

Ze legt uit dat voor vijf gebieden bewust gekozen is om nu al zekerheid te bieden over de beschikbare middelen. In deze gebieden lopen al gesprekken met grondeigenaren, vaak al langdurig. Door duidelijkheid te bieden wil de provincie het vertrouwen herstellen en laten zien dat men deze projecten afrondt. Naast deze vijf gebieden en lopende projecten wordt ook een kansenbudget ingevoerd. Dit budget is nodig omdat de organisatie niet op alle plekken tegelijk aan de slag kan. Tegelijk wil de provincie geen kansen mislopen in andere gebieden die nu nog niet geprogrammeerd zijn.

Bij het kansenbudget hoort een aanjaagteam. Gedeputeerde Gielen benadrukt dat dit team proactief te werk gaat. Het doel is om actief contact te zoeken in gebieden waar zich kansen voordoen. Zo kan worden voorkomen dat gronden die nu beschikbaar zijn, later via onteigening verworven moeten worden, terwijl aankoop op korte termijn mogelijk was geweest.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) verduidelijkt dat haar vraag niet ging over de proactieve aanpak van het team, maar over het inzicht dat Provinciale Staten krijgen in de aangekochte gronden en de onderbouwing daarvan.

Gedeputeerde **Gielen** antwoordt dat er jaarlijkse monitoring plaatsvindt van het NNN. Ze weet niet zeker of dit tot op perceelniveau gebeurt, maar geeft aan dat Provinciale Staten jaarlijks inzicht krijgen in hoeveel hectare is aangekocht, hoe het staat met de inrichting en wat de voortgang is.

Gedeputeerde Gielen gaat vervolgens in op meerdere vragen van de Staten over de programmering, het grondbeleid en de voortgang van de realisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN). Ze benadrukt het belang van de programmering in samenhang met de realisatiestrategie. De strategie beschrijft hoe het NNN wordt uitgevoerd, terwijl de programmering duidelijk maakt waar en wanneer dat gebeurt, met welke prioriteiten.

Voor vijf gebieden zijn middelen beschikbaar gesteld om zekerheid te bieden aan grondeigenaren waarmee al langdurig gesprekken lopen. Dit moet bijdragen aan vertrouwen en versnelling. Naast deze prioritaire gebieden wordt met het kansenbudget en een proactief aanjaagteam gewerkt om ook elders kansen te benutten, zodat vrijwillige grondverkopen niet worden gemist.

JA21 vroeg naar de kosten voor de belastingbetaler. Gedeputeerde Gielen stelt dat investeren in het NNN juist nodig is om de stikstofaanpak te ondersteunen. Daarmee wordt vergunningverlening weer mogelijk, wat gunstig is voor woningbouw, PAS-melders en de economie. Niet investeren zou op termijn juist nadelige gevolgen hebben voor de belastingbetaler.

De PvdA vroeg naar versnelling en een concreet target. Gedeputeerde Gielen geeft aan dat het lastig is om een jaardoel te noemen, omdat veel processen tijd vragen. Wel wordt nu actief gestart in prioritaire gebieden en met het kansenbudget, maar een duidelijke groei in resultaat zal pas na enkele jaren zichtbaar zijn.

De VVD en Volt vroegen naar jaarlijkse evaluatie. Gedeputeerde Gielen bevestigt dat dit jaarlijks gebeurt, waarbij onder andere wordt gerapporteerd over aangekochte hectares en voortgang.
Over de focusgebieden legt zij uit dat deze zijn gekozen vanwege de aanwezigheid van kwetsbare, stikstofgevoelige natuur. Door hier het NNN af te ronden, ontstaan robuuste natuurgebieden die bijdragen aan stikstofreductie en vergunningverlening. In deze gebieden wordt projectmatig gewerkt, met volledige schadeloosstelling en waar nodig onteigening. Er wordt gestart in Oostelijke Vechtplassen, Westzaan en Oostzanerveld, omdat hier de gesprekken al ver gevorderd zijn.
De provincie rekent per gebied op een minnelijke fase van twee jaar, waarin naast juridische trajecten ook gekeken wordt naar bedrijfsperspectief, omschakeling en wat passend is voor de ondernemer. Zo wordt gezocht naar duurzame oplossingen.

Mevrouw Ouderkerken (VVD) vroeg naar aankoop van bedrijfsgebouwen. Gedeputeerde Gielen legt uit dat de voorkeur uitgaat naar grond zonder gebouwen. Bij volledige schadeloosstelling, bijvoorbeeld bij onteigening, is de provincie echter verplicht ook de gebouwen aan te kopen als het bedrijf anders niet meer levensvatbaar is. In dat geval worden gebouwen gesaneerd of krijgt het een nieuwe functie in overleg met de gemeente.

De VVD vroeg ook naar prioritering van middelen. Gedeputeerde Gielen stelt dat binnen focusgebieden juist geen versnippering ontstaat omdat daar projectmatig per gebied gewerkt wordt, met vooraf zekergestelde middelen. Zo kan integraal worden gehandeld.

Over cofinanciering via LIFE-projecten antwoordt zij dat dit juist voordelig is. Deze subsidies verlagen de kosten voor inrichting en beheer, waardoor de provincie op het NNN-budget bespaart. Op een vraag van D66 over de keuze voor focusgebieden bevestigt zij dat de selectie gebaseerd is op ecologische urgentie en stikstofgevoeligheid.

In reactie op de PvdA over het idee dat men bij nul begint, bijvoorbeeld in Westzaan stelt gedeputeerde Gielen dat dit niet klopt. In Westzaan zijn al jaren gesprekken gaande. De planfase kan nu starten omdat er financiële middelen beschikbaar zijn gesteld met de toekenning van 200 miljoen euro. Daardoor kan de provincie nu daadwerkelijk stappen zetten.

De heer **Wallaart** (PvdA) vraagt naar de situatie in het Ilperveld.

Gedeputeerde **Gielen** geeft aan dat ze dit onderwerp had willen behandelen bij het onderdeel over de buiten-focusgebieden, omdat het Ilperveld onder het kansenbudget valt. Ze noemt het Ilperveld een goed voorbeeld van een kansrijk gebied en benadrukt dat de provincie hierover graag in gesprek gaat met Landschap Noord-Holland en de terreinbeherende organisaties.

Het kansenbudget is bedoeld voor gebieden buiten de focusgebieden, maar kan ook worden ingezet in focusgebieden waar nog geen actie wordt ondernomen of waar zich nieuwe kansen voordoen. In het Ilperveld ziet zij zulke kansen en zij wil verkennen hoe het budget daar effectief ingezet kan worden. Volgens haar sluit het Ilperveld precies aan bij het doel van het kansenbudget: het ondersteunen van gebieden waar energie en initiatief aanwezig zijn, zodat de realisatie van het NNN versneld kan worden. De provincie staat daarom open voor overleg met de terreinbeheerders in dat gebied.

Vervolgens gaat gedeputeerde Gielen verder in op de aanpak in de buiten-focusgebieden. Daar richt de provincie zich op het stimuleren en faciliteren van NNN-realisatie door derden. Dit gebeurt via twee middelen: een loket waar grondeigenaren zich kunnen melden voor verkoop, en een aanjaagteam dat actief op zoek gaat naar kansen en samen met initiatiefnemers creatieve oplossingen ontwikkelt.

Twee gebiedsprocessen die al lopen zijn de Weidse Polders en Zuid-Kennemerland. Deze gebieden komen ook nadrukkelijk terug in de programmering. De provincie heeft daar direct budget voor gereserveerd vanwege de lopende gesprekken en de eigen trekkende rol.

D66 vroeg of natuurverbindingen worden meegenomen. Gedeputeerde Gielen bevestigt dat deze zowel binnen als buiten de focusgebieden nadrukkelijk onderdeel zijn van de aanpak.

Op vragen van de Partij voor de Dieren over de taskforce antwoordt zij dat het aanjaagteam een deel van de taak van de taskforce overneemt. De taskforce bestaat nog, maar is momenteel slapend vanwege eerdere onzekerheid. Indien nodig kan de taskforce weer geactiveerd worden, vooral als er versnelling nodig is.

De Partij voor de Dieren vroeg ook naar de inzet van groenblauwe dooradering. Gedeputeerde Gielen legt uit dat deze zeker wordt meegenomen, onder andere in de korte termijn agenda. Groenblauwe dooradering ondersteunt biodiversiteit, natuurvriendelijke oevers en natuurinclusieve landbouw. De regeling kan echter niet binnen het NNN worden toegepast. Dat is een besluit van het Rijk. Wel kan de regeling ingezet worden in overgangsgebieden of stikstofzones rondom het NNN.

Volt vroeg of per gebied wordt gekeken naar de breedte van de overgangszone en of de huidige afstand niet als minimum geldt. Gedeputeerde Gielen bevestigt dat dit klopt. De provincie hanteert een gebiedsgerichte aanpak waarbij maatwerk mogelijk is.

Mevrouw **Haas** (PvdD) bedankt voor de heldere antwoorden en vraagt of het principe van groenblauwe dooradering, ondanks dat de regeling zelf niet binnen het NNN toepasbaar is, wél wordt ingezet voor natuurverbindingen binnen het NNN.

Gedeputeerde **Gielen** bevestigt dat dit het geval is. Zij benadrukt dat natuurverbindingen een wezenlijk onderdeel vormen van het NNN. Het verbinden van natuur is zelfs een kernprincipe van het netwerk, en precies de reden waarom het als een netwerk wordt aangeduid. De regeling zelf is buiten het NNN toepasbaar, maar het onderliggende principe blijft binnen het NNN van groot belang en wordt ook daar toegepast.

Tweede termijn commissie
In de tweede termijn vraagt de heer **Vendrig** (BBB) of de monitoring uitgebreid kan worden met een overzicht van de behaalde resultaten ten opzichte van de gestelde ambities. Hij sluit zich daarmee aan bij de wens van de ChristenUnie om niet alleen te kijken naar aantallen hectares of voortgang in proces, maar ook naar de daadwerkelijke inhoudelijke resultaten.

Daarnaast pleit hij voor een strakker sturingsmechanisme binnen de SNL-gebieden. Volgens hem moet er dwingender worden gestuurd op het behalen van de doelen die daar zijn vastgesteld.

Tot slot vraagt hij welke mogelijkheden de gedeputeerde ziet voor een hogere vergoeding binnen de SNL-regeling. Hij wil weten of dit onderwerp onderdeel is van de gesprekken binnen de bouwsteen natuur, zoals besproken in het Interprovinciaal Overleg met het Rijk.

De heer **Wallaart** (PvdA) complimenteert gedeputeerde Gielen met haar eerste optreden. Hij noemt haar optreden duidelijk, daadkrachtig en doortastend, en spreekt zijn vertrouwen uit in haar aanpak. Hij geeft aan dat hij op veel punten, waaronder het ANLb en de ambitiekaarten, tevreden is met de gegeven antwoorden.

Wel spreekt hij zijn teleurstelling uit over het ontbreken van concrete targets voor de uitvoering. Hij had graag gezien dat er nu al meetbare doelen waren gesteld. Toch is hij bereid haar hierin het voordeel van de twijfel te geven. Hij roept de gedeputeerde op om, zodra er meer zicht is op de uitvoering, alsnog duidelijke doelen en meetbare resultaten te formuleren, zodat de voortgang goed gevolgd kan worden.

Tot slot moedigt hij haar aan om op deze wijze door te gaan, in de overtuiging dat dit een positieve bestuursperiode zal worden.

Mevrouw **Jansen** (D66) sluit zich aan bij de positieve reacties op het optreden van gedeputeerde Gielen en is tevreden over de beantwoording. Ze benadrukt echter twee aanvullende punten.

Ten eerste gaat ze in op het belang van concrete targets. In de buiten-focusgebieden is het doel om binnen tien jaar de helft van de benodigde hectares te realiseren. Volgens haar biedt dit een duidelijke basis om daar concrete jaartargets aan te koppelen. Ze vraagt de gedeputeerde dan ook om serieus te overwegen om in de toekomst alsnog duidelijke, meetbare doelen op te nemen.

Ten tweede doet zij, mede namens Volt en in lijn met een opmerking van de BBB, een voorstel voor intensievere monitoring. Ze pleit voor een halfjaarlijkse rapportage, met één moment in het voorjaar en één in het najaar. Ze wil dat hierin nadrukkelijk aandacht komt voor risicobeheersing: een risicoanalyse met bijbehorende mitigerende maatregelen. Dit is volgens haar noodzakelijk om als Provinciale Staten beter sturing te kunnen geven, zeker gezien de complexiteit van het NNN-dossier in het verleden.

De heer **Van Tiggelen** (PVV) uit stevige kritiek op het Natuurnetwerk Nederland en de bijbehorende aanpak. Volgens hem gaat de discussie nauwelijks over natuur, maar vooral over geld, subsidies en de bedrijfsvoering van agrariërs. Hij stelt dat Nederland beschikt over de beste agrariërs ter wereld, en vindt het onwenselijk dat de overheid zich met hun bedrijfsvoering bemoeit of zelfs aanstuurt op onteigening, ondanks beweringen van het tegendeel.

Hij bekritiseert verder de wetenschappelijke basis van het natuurbeleid. Volgens hem staat het beeld van grootschalige achteruitgang van de natuur haaks op de waarnemingen van duizenden vrijwilligers en professionals die de natuur monitoren. Het gebruik van het AERIUS-model noemt hij "opzichtig falend", en hij betwijfelt de veronderstelde schade door stikstof. In zijn ogen heeft natuur stikstof juist nodig, en hij plaatst vraagtekens bij de voorkeur voor schrale, voedselarme natuurtypen.

Daarnaast stelt hij dat verandering een natuurlijk onderdeel is van natuur zelf. Hij benadrukt dat bevolkingsgroei een groter probleem vormt voor de natuur dan stikstof, en stelt dat daar meer aandacht voor zou moeten zijn.

Tot slot zegt hij geen vragen te hebben voor de gedeputeerde. Hij spreekt zijn respect uit voor haar duidelijke en kundige beantwoording, maar maakt duidelijk dat hij zich niet kan vinden in de koers van het beleid. Hij vergelijkt de situatie met een meesterwerk van Kafka: een systeem dat vastzit in zijn eigen logica en niet meer te stoppen is, wat bij hem een ongemakkelijk gevoel oproept.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) uit haar teleurstelling over het uitblijven van een Noord-Hollandse ANLb-regeling. Volgens haar betekent dit niet dat er niets gedaan moet worden. Voor de VVD blijft het uitgangspunt: effectieve natuurwinst met middelen die werken en uitvoerbaar zijn voor boeren en terreinbeheerders.

Zij vraagt de gedeputeerde wanneer er duidelijkheid komt over welke alternatieve routes dan wél beschikbaar zijn. Boeren moeten volgens haar weten waar ze aan toe zijn, zonder nieuwe

onzekerheden of open eindjes. Ze vreest dat agrarische natuurbeheerinitiatieven zonder een eigen regeling tussen wal en schip vallen. Ook waarschuwt zij voor een lappendeken aan losse subsidies en pilots, in plaats van gerichte inzet van middelen op plekken waar het meeste effect te behalen valt.

Het antwoord van de gedeputeerde, om geen provinciale regeling te maken en het Rijk af te wachten, vindt zij onvoldoende. Mevrouw Ouderkerken kondigt aan dat haar fractie zich hierover zal beraden en mogelijk een motie indient.

Bij interruptie vraagt de heer **Wallaart** (PvdA) hoe de VVD dan denkt om te gaan met het staatssteunprobleem, en waarom aansluiten bij de rijksregeling niet logischer is dan een eigen, complexe aanpak.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) erkent dat dit een terechte vraag is, maar laat het antwoord voorlopig open. Zij zal dit bespreken met haar fractie en komt er later op terug.

Tot slot stelt zij nog een aanvullende vraag over de vergoeding bij gedwongen pachtafkoop: hoe is die geregeld?

De **voorzitter** vraagt haar of zij bij het indienen van een motie ook een 2-minutendebat zal aanvragen.

Mevrouw **Ouderkerken** (VVD) antwoordt dat dit waarschijnlijk het geval zal zijn, maar dat haar fractie hierover nog definitief moet besluiten.

De heer **Klein** (ChristenUnie) bedankt de gedeputeerde voor de heldere beantwoording, maar spreekt zijn blijvende zorg uit over het beperkte budget voor natuurbeheer binnen de SNL-regeling. Hij vraagt zich af hoe daadwerkelijke natuurverbetering bereikt kan worden zolang dit financiële knelpunt niet is opgelost. Volgens hem is het risico reëel dat zonder voldoende beheermiddelen de beoogde resultaten niet worden gehaald. Daarom stelt hij de vraag of het niet verstandig is om als provincie een plan B te ontwikkelen. Hij pleit ervoor om na te denken over een provinciale financiële reserve of backup, in plaats van volledig te blijven vertrouwen op het Rijk voor een oplossing.

Statenlid **Balucu** (GroenLinks) stelt nog twee aanvullende vragen aan gedeputeerde Gielen.

Ten eerste wil zij bevestigd krijgen of het klopt dat de Subsidieregeling Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) in de focusgebieden beschikbaar blijft. Ze vraagt daarbij of met deze regeling voldoende middelen beschikbaar zijn om de inrichting van natuur in die gebieden te kunnen realiseren.

Daarnaast vraagt zij of de voortgang van de natuurinrichting ook wordt meegenomen in de monitoring.

Mevrouw **Alberts-Oosterbaan** (SP) vraagt aandacht voor een punt dat mogelijk tussen twee agendapunten in is gevallen: het Programma Landelijk Gebied en de realisatiestrategie NNN. Ze

verwijst specifiek naar het Twiske, een gebied dat onderdeel is van Natura 2000 en tegelijkertijd onderwerp is van plannen voor intensieve recreatie.

Ze herhaalt haar eerdere vraag of de gedeputeerde van plan is om hierover een zienswijze in te dienen, aangezien de deadline daarvoor op 5 december 2025 ligt. Daarnaast vraagt zij of er kritischer gekeken kan worden naar de zogenoemde "ladder van leisure", waarbij onderscheid wordt gemaakt in de impact van verschillende vormen van recreatie. Volgens haar brengen sommige vormen van recreatie veel meer schade toe aan natuurgebieden dan andere, en moet dat onderscheid serieuzer worden meegewogen, zowel binnen het NNN als binnen Natura 2000-gebieden.

Ze benadrukt dat deze vraag eerder binnen het kader van het Programma Landelijk Gebied is gesteld, maar dat deze onlosmakelijk samenhangt met de uitvoering van de realisatiestrategie NNN. Ze vraagt daarom alsnog om een antwoord van de gedeputeerde.

Tweede termijn Gedeputeerde Staten

Allereerst richt gedeputeerde **Gielen** zich tot mevrouw Alberts-Oosterbaan (SP). Ze geeft aan dat zij dacht dat de vraag over het Twiske al was beantwoord in het debat over het Programma Landelijk Gebied. Desondanks zegt ze toe er straks nog specifiek op terug te komen.

Vervolgens bedankt zij de Staten voor de complimenten en behandelt ze de inhoudelijke vragen.

Op de vraag van de heer Vendrig (BBB) over monitoring bevestigt zij dat de behaalde resultaten, inclusief natuurambities, onderdeel zullen zijn van de jaarlijkse rapportage. Ze plaatst daarbij wel de kanttekening dat natuurontwikkeling tijd kost. Resultaten zullen dus niet direct zichtbaar zijn, zeker niet in de eerste jaren. Toch vindt zij het belangrijk om deze ontwikkeling in beeld te brengen en met Provinciale Staten te delen.

Over de oproep van de heer Wallaart (PvdA) en mevrouw Jansen (D66) om duidelijke targets te formuleren, blijft gedeputeerde Gielen terughoudend. Volgens haar staat de uitvoering van de realisatiestrategie en de programmering nog aan het begin, waardoor harde jaartargets moeilijk te bepalen zijn. Ze vindt het zinvoller om de voortgang jaarlijks te beoordelen in termen van daadwerkelijke ontwikkeling en impact, in plaats van af te rekenen op vooraf bepaalde aantallen hectares. Het belangrijkste is dat er een duidelijke en positieve lijn zichtbaar wordt in de resultaten.

In reactie op het verzoek van mevrouw Jansen voor halfjaarlijkse monitoring geeft gedeputeerde Gielen aan hier in beginsel positief tegenover te staan. Ze stelt voor om in de zomer van 2026 met een eerste voortgangsrapportage te komen, na een half jaar uitvoering van de realisatiestrategie. Dan kan worden beoordeeld of een structurele halfjaarlijkse rapportage wenselijk en werkbaar is.

Op de vraag van de heer Vendrig over dwingender sturen op het behalen van doelen binnen het SNL, legt de gedeputeerde uit dat het SNL een subsidiekader is en als zodanig geen hard afdwingend instrument. Toch zijn er mogelijkheden tot sturing via drie pijlers: certificering van beheerders, monitoring van resultaten, en het jaarlijkse gesprek met terreinbeheerders. In dat gesprek kan worden bijgestuurd waar nodig. Indien noodzakelijk kan een beheerder zijn certificering verliezen en daarmee ook de subsidie, maar dat is niet de insteek van de provincie. De nadruk ligt op ondersteuning en begeleiding, zodat beheerders hun taken goed kunnen uitvoeren.

De vraag over hogere beheervergoedingen binnen SNL raakt volgens haar direct aan de zogenoemde bouwsteen Natuur. Deze is onderdeel van de gesprekken die provincies via het IPO voeren met het Rijk, onder andere aan de formatietafels.

Ook richting de ChristenUnie erkent gedeputeerde Gielen de zorgen over het beperkte budget voor natuurbeheer. Ze vindt het essentieel dat er meer middelen komen om natuur daadwerkelijk te verbeteren. In de huidige fase van de kabinetsformatie ziet zij nog kansen om dit landelijk te agenderen. Ze zegt toe om in IPO-verband opnieuw te pleiten voor een verhoging van de beheervergoedingen. Mocht het Rijk hierin uiteindelijk onvoldoende stappen zetten, dan zal zij terugkeren naar Provinciale Staten om te bespreken welke aanvullende inzet Noord-Holland eventueel zelf zou kunnen leveren.

Aan GroenLinks bevestigt de gedeputeerde dat er momenteel voldoende middelen beschikbaar zijn voor de vijf aangewezen gebieden – Oostelijke Vechtplassen, Westzaan, Oostzanerveld, Weidse Polders en Zuid-Kennemerland – én voor het kansenbudget. Deze middelen maken het mogelijk om goed van start te gaan. Ze benadrukt echter dat er nog niet voldoende budget is voor de volledige afronding van het NNN. Dat gesprek zal later gevoerd moeten worden, maar nu is er voldoende financiële ruimte om het eerste deel van de programmering uit te voeren.

Op de vraag van GroenLinks of de inrichting van natuur wordt meegenomen in de monitoring, antwoordt de gedeputeerde dat natuurontwikkeling tijd kost. Monitoring zal niet direct inzicht geven in de uiteindelijke kwaliteit van natuur. Binnen de SNL-systematiek wordt echter wel gekeken naar de ontwikkeling van natuur én naar de behoeften van de beheerder om het beheer te verbeteren.

Vervolgens richt zij zich tot de VVD. Ze vindt het jammer dat er zoveel teleurstelling is geuit over het ontbreken van een Noord-Hollandse ANLb-regeling. Volgens haar is het geen kwestie van onwil, maar van verstandig omgaan met capaciteit. Noord-Holland beschikt niet over de organisatiekracht om zelfstandig een regeling op te zetten, zeker gezien de complexe juridische eisen en het risico op staatssteunproblematiek. Ze wijst erop dat het Rijk al jaren werkt aan een regeling, hoe ingewikkeld dat ook is. Zelf een regeling ontwikkelen zou inefficiënt zijn. Ze roept de VVD op om juist via hun eigen partij in de Tweede Kamer het belang van een goede rijksregeling te onderstrepen.
Over de vergoeding bij gedwongen pachtafkoop zegt zij dat die gelijk is aan de vergoeding uit de bestaande subsidieregeling pachtafkoop.

Tot slot reageert zij op de vraag van de SP over het Twiske. Ze benadrukt dat de natuurdoelen daar voorop staan, mede omdat het gebied onderdeel is van Natura 2000. Dat betekent dat activiteiten juridisch getoetst moeten worden en alleen kunnen plaatsvinden als ze geen negatieve effecten hebben op de natuur. De verantwoordelijkheid voor vergunningverlening ligt bij de gemeente, die moet aantonen dat activiteiten aan de regels voldoen. De Omgevingsdienst (OD) toetst dit. Omdat de gemeente en OD hierin de formele rol hebben, ziet de provincie op dit moment geen aanleiding om zelf een zienswijze in te dienen.

Wat betreft de "ladder van leisure" geeft de gedeputeerde aan dat dit onderwerp eerder aan bod is gekomen in het kader van het Programma Landelijk Gebied. Ze stelt voor eventuele aanvullende vragen hierover schriftelijk af te handelen, omdat het op dit moment buiten de reikwijdte van het debat valt.

De heer **Vendrig** (BBB) komt in zijn tweede termijn terug op een eerder onbeantwoorde vraag over de financiële onderbouwing van de programmering. Hij wil weten waar de genoemde 40 miljoen vandaan komt, los van de 200 miljoen die nu beschikbaar is gesteld voor de realisatie van het NNN.

Gedeputeerde **Gielen** legt uit dat de 200 miljoen gebruikt wordt om de vijf prioritaire gebieden financieel te borgen en om het kansenbudget aan te vullen. Er was al eerder een bedrag beschikbaar in de reserve Groen; die was nog niet volledig uitgeput. Daarnaast staat er jaarlijks 11 miljoen structureel op de begroting voor het NNN, bedoeld voor lopende projecten en natuurinrichting. De combinatie van dit bestaande budget en de extra middelen vormt samen het financiële fundament voor de huidige aanpak. Het kansenbudget wordt grotendeels gefinancierd uit de nieuwe 200 miljoen, aangevuld met middelen uit de bestaande reserve.

De heer **Vendrig** (BBB) bedankt de gedeputeerde voor haar antwoord en sluit zich aan bij de complimenten die eerder door de heer Wallaart (PvdA) zijn uitgesproken.

Gedeputeerde **Gielen** dankt voor de complimenten.

De **voorzitter** concludeert dat het agendapunt voldoende is.

13 Sluiting

De **voorzitter** dankt de aanwezigen voor hun inbreng en sluit de vergadering om 22.03 uur.

Sluiting om 22.03 uur.

Provincie Noord-Holland

Nummer	Onderwerp	Fractie	Datum PS	Portefeuillehouder	Inhoud	Stand van zaken GS
M142-2025	Drijvende Wetlands in Noord-Holland	Volt	08-12-2025	Beemsterboer, J.	PS verzoekt het College van Gedeputeerde Staten: - Samen met waterschappen en natuurorganisaties te onderzoeken of de resultaten van deze proef toepasbaar zijn binnen Noord-Holland; - De Provinciale Staten hierover te informeren in Q2 van 2026	
M126-2025	Dierenwelzijn in Begroting	Partij voor de Dieren, GroenLinks	03-11-2025	Beemsterboer, J.	Provinciale Staten verzoeken het college: -met ingang van de Begroting 2027 een aantal doelen voor dierenwelzijn, passend bij het coalitieakkoord, op te nemen met een bijbehorende toelichting over het behalen hiervan	
M117-2025	Grip op faunaschade	Volt, GroenLinks, SP, VVD, D66	03-11-2025	Beemsterboer, J.	vraagt Gedeputeerde Staten om: ● Inzichtelijk te maken welke mogelijkheden er zijn om de kostenpost faunaschade te beperken; ● Een overzicht van de	

					verschillende mogelijkheden met PS te delen, waarin effectiviteit en eventuele andere gevolgen van de mogelijke maatregelen wordt meegenomen; ● Dit te rapporteren voor de bespreking van de kaderbrief 2027	
M98-2025	Dieren in de omgevingsvisie	PvdD, PvdA, GroenLinks, D66	29-09-2025	Beemsterboer, J.		
M94-2025	Versterken natuurkwaliteit en biodiversiteit in de omgevingsvisie	D66, PvdD, GroenLinks, ChristenUnie, Volt, PvdA	29-09-2025	Gielen, A.	Provinciale Staten verzoeken het college van Gedeputeerde Staten om ten aanzien van de nieuwe Omgevingsvisie ook op de lange termijn duidelijk in te blijven zetten op het beschermen en het versterken van natuurkwaliteit en biodiversiteit in Noord-Holland.	
M89-2025	Deadline pilot PAS-melders Texel	PvdA, GroenLinks, D66,	29-09-2025	Beemsterboer, J.	PS roept GS op, ● Om 1 januari 2026 te beschouwen als deadline voor het indienen van de eerste	

		BBB, CDA			vergunningaanvraag uit de pilot PAS-melders op Texel. M89/PS29-09-2025 ● Om een eventueel uitstel van de deadline met redenen omkleed aan de Commissie Landelijk Gebied voor te leggen. ● Om de Commissie Landelijk Gebied maandelijks mondeling of schriftelijk over de voortgang te informeren.	
M83-2025	Klimaatadaptatie opnemen in verschillende portefeuilles	GroenLinks, Partij voor de Dieren, PvdA, Volt	07-07-2025	Gielen, A.	PS roept GS op: • In het vervolg in de uitvoeringsagenda inzichtelijk te maken hoe in elke relevante portefeuille keuzes gemaakt gaan worden met het oog op effectiviteit, uitvoerbaarheid en betaalbaarheid.	11-11-2025: Binnen de organisatie is er een intern ambtelijk ambassadeursnetwerk voor klimaatadaptatie opgestart, met vertegenwoordigers uit alle sectoren. Zo borgen we dat klimaatadaptatie écht integraal wordt opgenomen in alle werkvelden. Bij provinciebrede beleidsproducten, zoals de Omgevingsvisie, werken we gezamenlijk op. Het netwerk versterkt zo de samenwerking over sectoren heen en bevordert een samenhangende aanpak.
M82-2025	Uitvoeringsagenda	Volt	07-07-2025	Gielen, A.	PS vraagt Gedeputeerde Staten om:	11-11-2025: Geen wijzigingen

Provincie Noord-Holland

	Klimaatadaptatie - Formuleren Tussendoelen				● vanaf 2027 bij de Uitvoeringsagenda Klimaatadaptatie, tussendoelen te formuleren, zodat er een uitvoerbaar plan komt gebaseerd op de maatregelen uit de Uitvoeringsagenda 2025-2027, ● op die manier via ijkmomenten c.q. tussendoelen doelmatig, naar het uiterlijk in 2050 klimaatbestendig inrichten van Noord-Holland toe te werken,	
M80-2025	Monitoring voortgang klimaatadaptatie	GroenLinks, PvdA, Volt	07-07-2025	Gielen, A.	PS roept GS op De voortgang klimaatadaptatie te monitoren op een manier die proportioneel is tot de beleidsinspanning en de taken van de provincie hierin en deze jaarlijks of zoveel als nodig te bespreken met Provinciale Staten.	11-11-2025: Er loopt momenteel een landelijk traject waarbij de DPRA-werkgroep Monitoring werkt aan een monitoringssystematiek voor klimaatadaptatie: de Regionale Monitor Klimaatadaptatie (RMK). Deze systematiek is bedoeld voor toepassing op regionaal niveau. Wij sluiten hierop aan met als doel de RMK te implementeren op onze provinciale schaal. Het grote voordeel hiervan is dat we werken met dezelfde systematiek als andere overheden, waardoor de gebruikte variabelen

Provincie Noord-Holland

						onderling vergelijkbaar zijn.
M78-2025	KRW doelen: Duurzaam verpachten van gronden	D66, Partij voor de Dieren, SP, Volt, ChristenUnie	07-07-2025	Gielen, A.	PS verzoeken het college • te onderzoeken of bij nieuwe contracten voor pachtgronden van de provincie duurzame pachtvoorwaarden opgenomen kunnen worden, waarbij het gebruik van niet biologische bestrijdingsmiddelen wordt uitgesloten • Provinciale Staten vóór eind 2025 te informeren over de voortgang en de te nemen vervolgstappen;	19-12-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 16-12-2025: Afdoening motie 78/PS07-07-2025 KRW doelen: Duurzaam verpachten van gronden In de PS-vergadering van 7 juli 2025 hebben Provinciale Staten een motie aangenomen waarin het college werd verzocht om te onderzoeken of een verbod op niet-biologische gewasbeschermingsmiddelen kan worden opgenomen in nieuwe pachtcontracten voor de provinciale pachtgronden. Het college informeert Provinciale Staten op welke wijze invulling is gegeven aan de motie. Besluit: 1. Provinciale Staten met bijgaande brief te informeren over de invulling van de motie M78/07-07-2025 KRW doelen: duurzaam verpachten van gronden; 2. Provinciale Staten voor te stellen de motie M78/07-07-2025 als afgedaan te beschouwen.

Provincie Noord-Holland

M77-2025	Tussenevaluatie KRW - Integraal overzicht maatregelen	Volt	07-07-2025	Gielen, A.	Provinciale Staten vragen Gedeputeerde Staten om: ● Bij de volgende evaluatie van de KRW Noord-Holland een integraal overzicht toe te voegen, al dan niet in tabelvorm; ● Daarin de verschillende beleidsterreinen die (indirect) raken aan het verbeteren van waterkwaliteit en genomen/geplande maatregelen ten aanzien van het (indirect) verbeteren van de waterkwaliteit in Noord-Holland op te nemen,	11-11-2025: Dit nemen wij mee in het nieuwe Regionale Uitvoeringsprogramma dat medio 2026 in ontwerp gereed is.
M75-2025	Uitbreiding bollenareaal, alleen biologisch!	Partij voor de Dieren, PvdA, GroenLinks, SP, D66, ChristenUnie, Volt	07-07-2025	Gielen, A.	Provinciale Staten verzoeken het college: - te verkennen hoe en met welke gevolgen in de Omgevingsverordening (OVNH2022) de uitbreiding in oppervlakte van sierteelt (inclusief bollenteelt) en het tijdelijk verhuren van grasland ten behoeve van sierteelt (inclusief bollenteelt), uitsluitend mogelijk	

					gemaakt kan worden voor bedrijven die zonder chemisch-synthetische gewasbeschermingsmiddelen werken;	
M58-2025	Benut ganzenvlees in plaats van verspilling	VVD, CDA, JA21, BBB	02-06-2025	Beemsterboer, J.	Provinciale Staten verzoekt Gedeputeerde Staten: • Samen met partners, zoals jagers, voedselproducenten, horeca en natuurorganisaties, een duurzame benutting van afgeschoten ganzen verder te bevorderen door onder meer de consumptie van ganzenvlees onder de aandacht te brengen; • Zelf het goede voorbeeld in deze te geven door voedselproducten met ganzenvlees aan te bieden bij passende provinciale gelegenheden.	11-11-2025: In de nazomer zijn vijf koelcellen geopend. Deze zijn goed benut. De ganzen zijn opgehaald door een poelier en worden zo in de voedselketen verwerkt. Resultaten worden momenteel door de FBE verwerkt. 29-08-2025: Onderzocht wordt op welke wijze het gebruik van ganzenvlees in de catering aangeboden kan worden. Daarnaast heeft de Faunabeheereenheid in de zomer van 2025 verschillende koelingen in het veld laten plaatsen zodat gedode ganzen veilig in de voedselketen gebracht kunnen worden.
M49-2025	Provincie Noord-Holland kan zo grote	D66, PvdA, GroenLinks, SP,	07-04-2025	Beemsterboer, J.	Provinciale Staten spreken uit: • Het Rijk met het huidige beleid de provincie niet in staat stelt, om aan onze provinciale opgaves te	29-08-2025: In de Korte termijn agenda is uitgewerkt welke projecten en activiteiten uitgevoerd kunnen worden. Wij hebben over

	doelen niet halen!	PvdD, Volt, CU, 50PLUS, VVD			voldoen, daarmee noodzakelijke maatregelen onnodig uitstelt en agrarisch- en andere ondernemers in onzekerheid laat; en verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: • dit signaal over te brengen aan het kabinet en sterk inzet op lobbyen voor financiële ondersteuning vanuit het Rijk voor het halen van de in de motie genoemde wettelijke taken	het geconstateerde tekort aan middelen het Rijk een brief gestuurd (2397831/2397835).
M26-2025	Meer beheer ten behoeve van ganzen- en faunaschade	VVD, BBB, PvdA, CDA, JA21, FvD, PVV	10-03-2025	Beemsterboer, J.	PS verzoekt Gedeputeerde Staten: - te komen met effectieve maatregelen om het gecoördineerd beheer van ganzen op te kunnen tuigen, zoals afschot in de periode van koppelvormen, eventueel met inzet van professionele wildbeheerders; - de omgevingsverordening zo aan te passen dat de FBE meer mogelijkheden krijgt tot een gedegen uitvoer en beheersplan;	11-11-2025: Op meerdere plekken in NH is dit jaar gecoördineerd beheer uitgevoerd in samenwerking met jagers, terreineigenaren en boeren. De resultaten worden nu door de FBE verwerkt. De FBE is in de regio met stakeholders gesprekken aan het voeren om de gecoördineerde uitvoering door de hele provincie uit te rollen. 29-08-2025: Geen wijzigingen, de uitvoering van meer beheer wordt in gang gezet. 25-04-2025: Het Faunabeheerplan ganzen

					- in samenwerking met betrokken partijen te onderzoeken welke bijkomede maatregelen nodig zijn om schade aan zowel landbouw als natuur op lange termijn te minimaliseren, zoals met behulp van inrichtingsmaatregelen.	2025-2031 is goedgekeurd en de uitvoering wordt opgestart.
M166-2024	Maximale inzet, eventueel met externen, om PAS-melders te legaliseren	CDA, BBB, VVD, 50PLUS, ChristenUnie, JA21	16-12-2024	Beemsterboer, J.	PS verzoeken GS: •Om voortvarend met het rijk, als eindverantwoordelijke voor de legalisering van PAS-melders, in gesprek te gaan om tot een oplossing te komen, om de PAS-melders, interimmers en vrijgestelde bedrijven zo spoedig mogelijk te legaliseren; •Om daarnaast te onderzoeken hoeveel extra personeel er nodig is, met zo nodig inhuur van externen, om de PAS-melders, en voor zover mogelijk ook de interimmers en vrijgesteldebedrijven, zo spoedig mogelijk te legaliseren en de kosten hiervan bij het rijk neer te	11-11-2025: Het proces voor de invulling van de vacatures voor de uitbreiding met 3 fte van het Programmateam Stikstof loopt. Een afdoeningsvoorstel voor deze motie wordt voorbereid. 28-04-2025: Het rijk heeft zaakbegeleiders beschikbaar gesteld die het gesprek aan gaan met de PAS-ondernemers als deze dat wil en samen naar oplossingen en de toekomst kijken. Vooralsnog is dat met een lege instrumentenkoffer waarin geld voor PAS-melders niet de beweging geeft. Deze inzet is er gekomen dankzij de provincie Noord-Holland waarbij we op Texel zijn gestart. Hiermee hebben we al ingespeeld op het verzoek van deze motie. Door de rechterlijke uitspraken van vlak voor

					leggen; •Op reguliere basis aan PS via de commissie te rapporteren over de vorderingen van de legalisatie.	en na het kerstreces, is het nodig eerst de additionaliteit op orde is of beter gezegd moet de natuuranalyse waaraan getoetst moet worden op orde zijn om effectief verder te kunnen. Dit gaat op voor elke vergunningverlening en niet alleen voor de PAS-melders. Door de uitspraak van de RvS zit alle vergunningverlening en daarmee ook de mogelijke legalisatie op slot. Om vergunningverlening en legalisatie mogelijk te maken zal eerst moeten worden ingezet op geborgd natuurherstel, een geborgde daling van de stikstofdeken en bronmaatregelen. We wachten dan ook met spanning op de opbrengst van de cie Schoof en de concrete maatregelen waarmee deze commissie gaat komen. Ondertussen ronden we het verificatieprogramma af op korte termijn. Dan wordt voor de melders duidelijk of ze voor legalisatie in aanmerking komen, maar legalisatie is daarmee nog niet geregeld. Daarvoor zijn stikstofruimte en/of financiële middelen nodig. De PAS-melders kunnen wel in gesprek met zaakbegeleiders om de toekomstperspectieven van het bedrijf verder

						te verkennen. Met onze inzet vanuit de KTA doen we wat er mogelijk is qua staatsteun, leveren we het maatwerk voor gebiedsoplossingen, proberen we knelpunten op te lossen en maatwerk op het erf te leveren om PAS-melders naar een legalisatie te helpen. Hierbij maken we gebruik van de ervaringen die we opdoen in de pilot Texel. 07-02-2025 Vanwege het uitblijven van concrete instrumenten en middelen heeft de minister als financieel en politiek eindverantwoordelijke op 4 december 2024 aan de Tweede Kamer toegezegd om eind januari begin februari met een concreet plan van aanpak voor de PAS-melders te komen. Dit heeft ze op verzoek en in gesprek met de provinciale bestuurders op 19 december 2024 bevestigd. Het voornemen is om dit plan op 19 februari a.s.in een bestuurlijk overleg met de provincies te bespreken. Echter op 18 december 2024 heeft de Raad van State in de Rendac vergaande uitspraken gedaan die ook gevolgen heeft voor de hele stikstof opgave en de vergunningverlening waaronder ook

						voor de PAS-melders. Het Rijk is de gevolgen van de uitspraak nog aan het bestuderen. Het kabinet heeft een speciale commissie met ministers uit meerdere departementen in het leven geroepen onder leiding van premier Schoof. Wij zijn in afwachting van de uitkomsten van deze crisis die alle sectoren en ook andere opgaven raakt.
M165-2024	Terugbrengen van de faunaschade NU!	BBB, VVD, JA21, PVV, CDA, 50PLUS	16-12-2024	Beemsterboer, J.	GS roepen het College van Gedeputeerde Staten op: •Te onderzoeken of alle mogelijke instrumenten en middelen zijn ingezet om de faunaschade te beperken en de schade binnen beheersbare grenzen te brengen; •De uitkomsten van de expertmeetings hierbij te betrekken. •Hierover in het tweede kwartaal van 2025 een terugkoppeling te geven aan de Provinciale Staten.	11-11-2025: Geen wijzigingen 28-04-2025: Een voorstel tot afdoening is verstuurd aan PS (kenmerk 2369801/2379397 18-03-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 11-03-2025: Goedkeuringsbesluit Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 en afdoening moties Het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 is op 29 januari 2025 door het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland vastgesteld en ter goedkeuring bij het college van Gedeputeerde Staten ingediend. Gedeputeerde Staten hebben getoetst of het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 voldoet

						aan de eisen die de Omgevingswet en de Omgevingsverordening NH2022 stellen aan een faunabeheerplan. Het Faunabeheerplan 2025-2031 voldoet aan deze eisen. Gedeputeerde Staten keuren het plan daarom goed. Besluit: 1. Het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031, zoals dit door het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland op 29 januari 2025 is vastgesteld en bij Gedeputeerde Staten is ingediend, goed te keuren; 2. De benodigde aanvullende financiële middelen te betrekken bij de integrale afwegingen in de Kaderbrief 2026; 3. Op basis van de beschikbare middelen afspraken te maken over het doelbereik; 4. Het goedkeuringsbesluit, genoemd onder punt 1 te publiceren in het Provinciaal Blad; 5. De Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland middels bijgevoegde brief te informeren over dit besluit; 6. Provinciale Staten voor te stellen de moties 144-2023 en 165-2024 als afgedaan te

						beschouwen; 7. Provinciale Staten middels bijgevoegde brief te informeren. 07-02-2025 Voor de commissie LG is op 10 februari een technische briefing/expert meeting is gepland over faunaschade en tegemoetkomingen en de mogelijkheden die er zijn om deze te beïnvloeden.
M161-2024	Reserve Groen aanvullen	Volt, PvdD, ChristenUnie, D66, 50PLUS	16-12-2024	Gielen, A.	GS roept het college op: -een voorstel te doen om de Reserve Groen aan te vullen -dit voorstel ter besluitvorming bij voorkeur bij de Kaderbrief 2026 voor te leggen	19-12-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 14-10-2025 en 09-12-2025: Programma Landelijk Gebied (PLG) De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 - 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd. Besluit:

						1. Aan Provinciale Staten via bijgaande voordracht voor te stellen het PLG definitief vast te stellen als handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn en als bouwsteen voor de Omgevingsvisie; 2. Provinciale staten voor te stellen de moties opgenomen in de PS-brief met dit besluit als afgedaan te beschouwen. (Het betreft de moties: M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022) 11-11-2025 Een afdoeningsvoorstel voor deze motie is verstuurd (kenmerk 2182863/2442010) 29-08-2025: Met de kadernota 2026 zijn er besluiten genomen gericht op meer middelen voor de NNN. Deze worden in de begroting 2026 en verder verwerkt. 28-04-2025: Op dit moment vinden coalitieonderhandelingen plaats om te zien of er ruimte is voor extra financiering NNN

Provincie Noord-Holland

						07-02-2025 Geen wijzigingen
M159 -2024	Door met vrijwillige ontpachting	PvdA	16-12-2024	Gielen, A.	PS roept GS op om ● Te onderzoeken hoe de regelingen voor pachtafkoop op NNN-gronden na 2025 in een toekomstbestendige vorm voortgezet kunnen worden en hierover de Staten uiterlijk bij Kadernota 2025 te informeren	19-12-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 14-10-2025 en 09-12-2025: Programma Landelijk Gebied (PLG) De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 - 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd. Besluit: 1. Aan Provinciale Staten via bijgaande voordracht voor te stellen het PLG definitief vast te stellen als handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn en als bouwsteen voor de Omgevingsvisie; 2. Provinciale staten voor te stellen de moties

						opgenomen in de PS-brief met dit besluit als afgedaan te beschouwen. (Het betreft de moties: M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022) 11-11-2025: Uit de realisatiestrategie NNN en bijbehorende programmering blijkt dat wij doorgaan met de subsidieregeling pachtafkoop. Bij de agendering van de realisatiestrategie in PS zullen wij daarom tevens een verzoek tot afdoening doen. 29-08-2025: Met de op 30 juni 2025 door PS vastgestelde Kadernota 2026 zijn er substantiële middelen beschikbaar gekomen voor realisatie van het NNN en dus ook voor de subsidieregeling pachtafkoop. 28-04-2025: De voorstellen zijn gedaan in de KTA, welke is behandeld in PS. De KTA wordt op dit moment nogmaals tegen het licht gehouden op basis van motie 43. De kadernota is nog in voorbereiding.

Provincie Noord-Holland

						07-02-2025 In de (concept-) Korte Termijn Agenda (KTA) zijn bedragen voor de pachtafkoop opgenomen voor de jaren 2026 en 2027. Dit in samenhang met de inzet van andere middelen voor het NNN. De KTA komt in maart in PS. Voor de jaren daarna wordt een voorstel gedaan in de Kadernota.
M142 -2024	Waterbeheer Duingebied	CDA JA21 50PLUS PVV	18-11-2024	Gielen, A.	PS verzoeken aan GS: •PWN mee te geven om bij de uitwerking van het beheerplan maatregelen te nemen die de wateroverlast in het duingebied verminderen, zodat overlast voor omwonenden zo veel mogelijk wordt beperkt en fiets- en wandelpaden optimaal benut kunnen worden; •PWN te verzoeken om dit ook op te nemen in de toekomstvisie van PWN voor het beheer van het duingebied.	11-11-2025: PWN gaat binnenkort brief aan PS sturen over jaarrapportage. Hierin komen de acties tbv wateroverlast duingebied terug. PS krijgen verzoek tot afdoening van de motie op basis van de informatie van PWN. 28-04-2025: Geen wijzigingen. 07-02-2025 Update verwacht in voorjaar 2025
M128 -2024	Regie op gevolgen gewasbestrijdings- en	GroenLinks PvdA Volt	11-11-2024	Gielen, A.	PS Verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: -Overleg te organiseren tussen partijen die in de provincie	11-11-2025: Geen wijzigingen. 28-04-2025: Deze motie wordt meegenomen in het traject van

	gewasbeschermingsmiddeken in de omgeving.				betrokken zijn bij beleid over, gebruik van, gevolgen van en controle op gewasbestrijdings- en beschermingsmiddelen en daarin good practices te delen om bovengenoemde problemen te mitigeren. Daarin de pilot in de Duin- en Bollenstreek over regiocertificering, mee te nemen en te faciliteren dat belangstellenden buiten de pilot hiermee verder kunnen. -Nader onderzoek te doen naar maatregelen die nodig zijn om normoverschrijdingen op waterkwaliteit, zoals bijvoorbeeld afgelopen jaar voor dinoterb, vanuit historisch gebruik terug te dringen. -In navolging van het recente rapport van de Universiteit Leiden voor de bestrijdingsmiddelen atlas en de Leeuwarder uitspraak in beeld te brengen welke maatregelen op de korte en lange	gewasbeschermingsmiddelen dat is gestart. 07-02-2025 We betrekken de uitwerking van deze motie bij de nota GS over de tussenevaluatie van de KRW. Deze zal einde eerste kwartaal aan PS worden aangeboden.

					termijnmogelijk zijn om in deze gebieden of gedurende deze periodes negatieve gevolgen van gebruik van(mengsels van) middelen te beperken.	
M127 -2024	Weidevogels	GroenLinks PvdA SP	11-11-2024	Gielen, A.	PS verzoeken het college van Gedeputeerde Staten: -Te onderzoeken hoe in Noord-Holland de landelijke nog beschikbare gelden vanuit het actieplan Grutto benut zouden kunnen worden. -Te onderzoeken welke maatregelen Noord-Holland kan nemen om weidevogels beter te beschermen, anticiperend op eventuele extra financiering daarvoor van uit het Rijk, ten gevolge van de inbreukprocedure van de Europese Commissie.	29-08-2025: We zijn ambtelijk aangesloten op het landelijk overleg over de beschikbare middelen voor het gruttoaanvalsplan. 28-04-2025: Geen wijzingen 07-02-2025: Geen wijzigingen
M110 -2024	Vrij baan voor PPLG-reserves	Volt GroenLinks D66 PvdA	11-11-2024	Rommel, E.	PS vraagt GS om: -de voorwaarde dat de PPLG reserve slechts wordt ingezet als voor-financiering, te latenvervallen, waardoor de	19-12-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 14-10-2025 en 09-12-2025: Programma Landelijk Gebied (PLG) De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het

					reserve ook kan worden ingezet als de financiering vanuit het rijk niet bevestigd is; -een bestedingsvoorstel te maken voor de PPLG doelen;	vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 - 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd. Besluit: 1. Aan Provinciale Staten via bijgaande voordracht voor te stellen het PLG definitief vast te stellen als handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn en als bouwsteen voor de Omgevingsvisie; 2. Provinciale staten voor te stellen de moties opgenomen in de PS-brief met dit besluit als afgedaan te beschouwen. (Het betreft de moties: M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022) 11-11-2025: Een afdoeningsvoorstel voor

Provincie Noord-Holland

						deze motie is verstuurd (kenmerk 2182863/2442010) 29-08-2025: Geen wijzigingen 28-04-2025: De korte termijnagenda landelijk gebied is vastgesteld door PS. Momenteel wordt uitwerking gegeven aan motie 40 'actualisatie bestemming PPLG 07-02-2025: In de korte termijnagenda landelijk gebied wordt voor de periode 2025 - 2027 aangegeven hoe de reserve PPLG ingezet wordt voor maatregelen
M108 -2024	Steun voor Wildopvang	PvdD SP 50PLUS GroenLinks D66	11-11-2024	Beemsterboer, J.	PS vraagt GS om: -incidenteel €400.000 beschikbaar te stellen voor de wildopvangcentra; -in het eerste kwartaal 2025 met een bestedingsvoorstel te komen naar de Staten; -en hiervoor een dekkingsvoorstel te doen aan de Staten;	11-11-2025: De subsidieregeling wordt in afstemming met de sector afgerond. Over de financiële dekking voor de uitvoering van de motie is nog nadere besluitvorming nodig. 29-08-2025: Het dekkingsvoorstel voor de uitvoering van deze motie is in Q2 niet geaccepteerd door PS. Er wordt onderzocht of er alsnog een alternatief voorstel voorgelegd zou kunnen worden.

						28-04-2025: Een tweede BO is georganiseerd in april. Het streven is om het bestedingsvoorstel en verslag van het bestuurlijk overleg aan uw Staten voor te leggen in Q2. 07-02-2025 De motie is in behandeling; in januari '25 is hierover een BO georganiseerd.
M80-2024	PPLG voor het einde van 2024	D66 Volt PvdD CDA 50PLUS JA21	30-09-2024	Beemsterboer, J.	PS verzoekt GS: - in de PS vergadering van 16 december 2024 een definitief voorstel ter besluit voor te leggen aan welke opgaves gewerkt wordt en hoe deze worden behaald.	19-12-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 14-10-2025 en 09-12-2025: Programma Landelijk Gebied (PLG) De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 – 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd. Besluit:

Provincie Noord-Holland

						1. Aan Provinciale Staten via bijgaande voordracht voor te stellen het PLG definitief vast te stellen als handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn en als bouwsteen voor de Omgevingsvisie; 2. Provinciale staten voor te stellen de moties opgenomen in de PS-brief met dit besluit als afgedaan te beschouwen. (Het betreft de moties: M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022) 11-11-2025: Een afdoeningsvoorstel voor deze motie is verstuurd (kenmerk 2182863/2442010) 29-08-2025: Onlangs bent u per brief vanuit GS geïnformeerd over de planning van het concept PLG. 28-04-2025: Overzicht doelen en korte termijnagenda zijn door GS vastgesteld. Daaraan voegen we nu het handelingsperspectief voor de lange termijn toe die na de zomer in PS zal worden

						geagendeerd. 07-02-2025: het overzicht van doelen en maatregelen is aan PS ter besluitvorming voorgelegd. In maart zal er meer informatie worden gegeven bij agendering van de kortetermijnagenda 26-11-2024: uit besluitenlijst GS d.d. 19-11-2024: Beantwoording Motie 80 2024 PPLG. Noord-Holland werkt aan het behalen van de doelen in het landelijk gebied voor natuur, stikstof, water en bodem, klimaat, landbouw en beleefbaarheid van het landschap. Dit is opgenomen in de startversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het overzicht doelen en maatregelen PPLG maakt inzichtelijk aan welke operationele doelen en maatregelen de provincie samen met de partners in de gebieden op dit moment werkt. Besluit GS: 1. Te constateren dat het college via een schriftelijke procedure het volgende besluit

						heeft genomen: -De voordracht vast te stellen waarbij aan Provinciale Staten wordt voorgesteld: •Kennis te nemen van het overzicht doelen en maatregelen PPLG; •Het college op te dragen, zodra er meer duidelijkheid is vanuit het Rijk, een volledig pakket aan doelen en maatregelen, binnen de beschikbare middelen, aan PS voor te leggen; - PS voor te stellen om motie M80-2024 hiermee als afgedaan te beschouwen; 2. Te constateren dat PS hierover zijn geïnformeerd door middel van een brief. 19-11-2024: Er wordt gewerkt aan een voorstel voor het overzicht van doelen en maatregelen zoals gevraagd in de motie. We streven er naar dit voorstel in december aan uw Staten voor te leggen.
M75-2024	Stortplaats Groenwoud	BBB PVV VVD 50PLUS	30-09-2024	Gielen, A.	PS verzoekt het college om: -te wachten met de inrichting rond de afvalstortplaats, totdat er zekerheid is dat de gezondheid niet in het geding komt en de situatie veilig is voor	29-08-2025: Geen wijzigingen 28-04-2025: Deze motie wordt na de eerste monitoringsuitslagen beantwoord, dat zal niet eerder dan medio 2026 zijn

					omwonenden en de omgeving; -bij inrichting van nabijgelegen percelen van tevoren zeker te stellen dat er geen sprake is van ontoelaatbaar risico voor de volksgezondheid.	07-02-2025: Provinciale Staten worden in maart 2025 geïnformeerd over de uitvoering van deze motie 19-11-2024: Per brief met kenmerk 2276213/2276231 zijn PS geïnformeerd over de uitvoering van deze motie.
M66-2024	Lange termijn zekerheid voor kwaliteitsverbetering natuur	PvdA, GroenLinks	08-07-2024	Gielen, A.	PS roept GS op om: •Voorstellen uit te werken voor een substantiële voortzetting van SKNL na 2024; •Hierover de Staten voor het einde van 2024 te informeren.	19-12-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 14-10-2025 en 09-12-2025: Programma Landelijk Gebied (PLG) De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 - 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd. Besluit: 1. Aan Provinciale Staten via bijgaande

						voordracht voor te stellen het PLG definitief vast te stellen als handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn en als bouwsteen voor de Omgevingsvisie; 2. Provinciale staten voor te stellen de moties opgenomen in de PS-brief met dit besluit als afgedaan te beschouwen. (Het betreft de moties: M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022) 11-11-2025: Uit de realisatiestrategie NNN en bijbehorende programmering blijkt dat wij doorgaan met de subsidieregeling Kwaliteitsimpuls (SKNL). Bij de agendering van de realisatiestrategie in PS zullen wij daarom tevens een verzoek tot afdoening doen. 29-08-2025: Met de op 30 juni 2025 door PS vastgestelde Kadernota 2026 zijn er substantiële middelen beschikbaar gekomen voor realisatie van het NNN en dus ook voor de subsidieregeling SKNL. 28-04-2025: De voorstellen zijn gedaan in de

						KTA, welke is behandeld in PS. De KTA wordt op dit moment nogmaals tegen het licht gehouden op basis van motie 43. De kadernota is nog in voorbereiding. 07-02-2025: In de (concept-) Korte Termijn Agenda (KTA) zijn bedragen voor de pachtafkoop opgenomen voor de jaren 2026 en 2027. Dit in samenhang met de inzet van andere middelen voor het NNN. De KTA komt in maart in PS. Voor de jaren daarna wordt een voorstel gedaan in de Kadernota. 19-11-2024: De lange-termijninzet voor de subsidiemiddelen Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap (SKNL) wordt bezien in het kader van de Uitvoeringsagenda PPLG (in samenhang met de inzet van andere middelen voor het NNN). In het eerste kwartaal van 2025 wordt u per brief over de Uitvoeringsagenda geïnformeerd.
M22-2024	Specificeren projecten PPLG.	Volt, PvdD, D66,	04-03-2024	Beemsterboer, J.	PS vraagt Gedeputeerde Staten om: - Bij het aanleveren van de	19-12-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 14-10-2025 en 09-12-2025: Programma Landelijk Gebied (PLG) De provincie werkt aan het realiseren van de

		Christe nUnie			kaderbrief verder te specificeren welke projecten in aanmerking komen voor een voorschot uit de vrijgemaakte reserve, en waarom deze projecten uiterlijk op commissievergadering Landelijk Gebied van 17 juni aan PS terug te koppelen.	doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 – 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd. Besluit: 1. Aan Provinciale Staten via bijgaande voordracht voor te stellen het PLG definitief vast te stellen als handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn en als bouwsteen voor de Omgevingsvisie; 2. Provinciale staten voor te stellen de moties opgenomen in de PS-brief met dit besluit als afgedaan te beschouwen. (Het betreft de moties: M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022)

						11-11-2025: Een afdoeningsvoorstel voor deze motie is verstuurd (kenmerk 2182863/2442010) 29-08-2025: Geen wijzigingen 28-04-2025: Met de vaststelling van de korte termijnagenda is de specificatie gegeven. 07-02-2025: De korte termijnagenda zal in maart geagendeerd worden met daarin de gevraagde specificering van projecten 19-11-2024: Voorfinanciering van de projecten is niet meer nodig omdat de beschikking voor de Spuk en voorschotten van het Rijk zijn ontvangen. De afweging welke projecten we uit de reserve PPLG willen financieren heeft enige vertraging opgelopen. Dit komt door de herprogrammering van het PNN 2025 en doordat we de verdeling van restant koplopersmiddelen moeten afwachten. De besluitvorming bij het Rijk neemt nog zeker tot en met december in beslag. In de korte termijnagenda PPLG zal worden

						aangegeven welke projecten we naast de koplopersprojecten in de coalitieperiode zullen oppakken om aan de doelen van het PPLG te werken. 11-09-2024: Bij de begrotingsbehandeling zal een specificatie worden opgeleverd van de PPLG projecten/maatregelpakketten die in aanmerking komen voor voorfinanciering uit de reserve PPLG. Eind september verwachten wij duidelijkheid te krijgen over de voorschotbetalingen op de specifieke uitkering voor de koplopersmaatregelen. De reserve PPLG kan naast voorfinanciering ook worden ingezet ten behoeve van definitieve financiering van projecten. Bij de begrotingsbehandeling zal een overzicht worden gegeven van de PPLG-projecten die bijdragen aan het behalen van coalitiedoelen. Met uitzondering van de koplopers kunnen wij met de kennis van nu slechts inschatten bij welke projecten het voorfinanciering zal betreffen. 15-05-2024 In dit stadium komen er geen

						PPLG projecten/ maatregelpakketten in aanmerking voor voorfinanciering uit de reserve PPLG, omdat er nog geen zekerheid is over de Rijksbijdrage. Eerst moet een toetstraject worden doorlopen en moet de regeling (om een specifieke uitkering aan te vragen) nog door LNV worden opengesteld.
M9-2024	Inventariseren weidevogelgebieden waar de vos geweerd mag worden.	VVD, BBB	04-03-2024	Beemsterboer, J.	PS verzoekt GS: - Inventariseren of er voldoende aanbod is van jagers die de boeren en landeigenaren kunnen helpen met het beschermen van de weidevogels; - Te inventariseren of er voldoende effect is van de maatregelen die genoemd staan in het faunabeheerplan vos.	11-11-2025: Geen wijzigingen 29-08-2025: Het jaarverslag van de Faunabeheereenheid geeft informatie over de uitvoering van het beheerplan voor de vos. Extra inzet is geleverd op het verbeteren van de coördinatie en de samenwerking in het veld. Het verslag is te vinden op: https://fbenoordholland.nl/wp-content/uploads/2025/07/Jaarverslag-FBE-NH-2024.pdf 28-04-2025: Het faunabeheerplan vos is in uitvoering, waarin benoemd is in welke gebieden de vos geweerd mag worden. 07-02-2025: Geen wijzigingen.

						19-11-2024: Geen nieuwe ontwikkelingen. Eerder is aan gegeven dat we op basis van de gepubliceerde beheercijfers hier een update over kunnen opstellen. De eerdere planning is doorgeschoven naar kwartaal 1 in 2025. 11-09-2024: Geen nieuwe ontwikkelingen. Op basis van de gepubliceerde beheercijfers zullen we hier een update over kunnen opstellen. Deze wordt verwacht in najaar 2024. 15-05-2024: Geen ontwikkelingen
M144 -2023	Doden van dieren geen voorwaarde stellen voor schadevergoeding	PvdD, Volt, D66, GroenLinks	06-11-2023	Beemsterboer, J.	Provinciale Staten roepen GS op om te verkennen hoe boeren die enkel niet-dodelijke middelen gebruiken om dieren te verjagen ook in aanmerking kunnen komen voor schadevergoeding; hierover zo snel mogelijk te rapporteren aan PS.	11-11-2025: Geen wijzigingen 28-04-2025: Een voorstel tot afdoening is verstuurd aan PS (kenmerk 2369801/2379397 18-03-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 11-03-2025: Goedkeuringsbesluit Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 en afdoening moties Het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 is op 29 januari 2025 door het bestuur van de

						Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland vastgesteld en ter goedkeuring bij het college van Gedeputeerde Staten ingediend. Gedeputeerde Staten hebben getoetst of het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 voldoet aan de eisen die de Omgevingswet en de Omgevingsverordening NH2022 stellen aan een faunabeheerplan. Het Faunabeheerplan 2025-2031 voldoet aan deze eisen. Gedeputeerde Staten keuren het plan daarom goed. Besluit: 1. Het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031, zoals dit door het bestuur van de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland op 29 januari 2025 is vastgesteld en bij Gedeputeerde Staten is ingediend, goed te keuren; 2. De benodigde aanvullende financiële middelen te betrekken bij de integrale afwegingen in de Kaderbrief 2026; 3. Op basis van de beschikbare middelen afspraken te maken over het doelbereik; 4. Het goedkeuringsbesluit, genoemd onder punt 1 te publiceren in het Provinciaal Blad;

						5. De Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland middels bijgevoegde brief te informeren over dit besluit; 6. Provinciale Staten voor te stellen de moties 144-2023 en 165-2024 als afgedaan te beschouwen; 7. Provinciale Staten middels bijgevoegde brief te informeren. 07-02-2025: geen wijzigingen 19-11-2024/11-09-2024: Binnenkort volgt een voorstel voor afdoening. 15-05-2024: We zijn in overleg met BIJ12 om te zien hoe we dit gevraagde onderzoek kunnen gaan oppakken. 08-02-2024: Geen wijzigingen
M79-2023	Motie : IPO visie verslechteringsverbod	D66, PvdD, Volt	10-07-2023	Beemsterboer, J.	PS verzoeken het college: . aan het rijk en het IPO kenbaar te maken, dat er (nog) geen overeenstemming is over de visie van Provinciale Staten over het Ëuropees verslechteringsverbod.	28-04-2025: Er zal zsm een afdoeningsvoorstel worden voorgelegd. 10-02-2025: geen wijzigingen. 19-11-2024: geen wijzigingen.

						11-09-2024: Gezien de ontwikkelingen is deze motie op dit moment achterhaald. We zullen daarom een voorstel doen voor afdoening van deze motie. 15-05-2024: Aan IPO is ambtelijk kenbaar gemaakt dat PS nog geen overeenstemming had over het Europees verslechteringsverbod. Overigens is de natuurherstelverordening aangenomen door het Europees Parlement en de lidstaten (waarin het verslechteringsverbod is vervangen tot een inspanningsverplichting) maar NIET in stemming gebracht.08-02-2024: Geen wijzigingen. 20-11-2023: Geen wijzigingen 02-08-2023: Geen wijzigingen.
M238-2022	Regionale Veenweidestrategie (RVS) zo snel mogelijk concreet!	GroenLinks, PvdA, D66, SP, PvdD,	21-11-2022	Gielen, A.	PS verzoeken het College van GS : 1. In de eerste versie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied concrete doelen te formuleren — bij voorkeur op gebiedsniveau - inzake remming en stoppen van bodemdaling,	11-11-2025: Geen wijzigingen 28-04-2025: Geen wijzigingen 10-02-2025: Geen wijzigingen 19-11-2024: De onzekerheid rondom het

		Christe nUnie			veenherstel, klimaat en water, inzichtelijk te maken wat nodig is om die doelen te halen en hiervoor de richtinggevende uitspraken van december 2018 als startpunt te nemen. 2. In het PPLG aan te geven welke instrumenten zullen worden ingezet om de doelen te halen — waaronder de systeemoplossingen zoals vermeld op pagina 20 van de RVS en instrumenten op het gebied van ruimtelijke ordening, teeltwijzen en het provinciale pachtbeleid - en alle instrumenten te bundelen in een zogenaamde ‘instrumentenkoffer’ voor de gebiedsgerichte aanpak. 3. Voor het proces van voorbereiding en uitvoering van de veenweidestrategie intensief samen te werken met alle betrokkenen in volle breedte zowel sectoraal als geografisch.	vervallen van het NPLG heeft een heroverweging t.a.v. het PPLG tot gevolg. Daardoor ontstaat er vertraging in de uitvoering van de motie. De keuze en de implementatie van maatregelen gebeurt via gebiedsgerichte samenwerkingsverbanden in gebieden, en ook de uitwisseling van kennis tussen gebieden wordt gestimuleerd. 11-09-2024: Vragen 1, 2 en 3: In de tweede conceptversie voorontwerp PPLG worden voor alle PPLG-deelgebieden concrete en smarte maatregelen uitgewerkt waarmee de doelen van de veenweidestrategie zullen worden gehaald (zie tabel X "Maatregelen bodemdaling". De participatiestrategie staat nog niet goed in het PPLG, maar ze wordt wel in de RVS 1.0 uitgelegd. De keuze en de implementatie van maatregelen gebeurt via gebiedsgerichte samenwerkingsverbanden van boeren, en ook de uitwisseling van kennis tussen gebieden wordt gestimuleerd. 15-05-2024: Geen wijzigingen

					4. Bij de toegezegde maandelijkse agendering van het PPLG-proces in de commissie NLG uiterlijk in februari 2023 een update te geven over de beoogde aanpak inzake bodemdaling en veenherstel binnen het PPLG en hierover in gesprek te gaan met de commissie. 5. Tussen nu en de vaststelling van het PPLG onverwijld door te gaan met de aanpak in Laag Holland, de Ronde Hoep, Bovenkerkerpolder, Keverdijksepolder en Polder Westzaan.	08-02-2024: Geen wijzigingen. 20-11-2023: Geen wijzigingen. 02-08-2023: geen actualisatie 05-06-2023 Motie wordt opgepakt en verder uitgewerkt bij en in het PPLG. De motie wordt afgedaan bij het vaststellen van het PPLG. 02-06-2023, uit besluitenlijst GS d.d. 23-05-2023: De provincie Noord-Holland werkt aan het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG). Het PPLG is een provinciale, integrale uitwerking van de nationale opgaven voor biodiversiteit en stikstof, water en bodem en klimaat. Deze opgaven staan in het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) en vloeien voort uit Europese of mondiale verplichtingen. In aanvulling hierop bevat het PPLG ook een uitwerking van provinciale doelen, zoals voor de thema's landbouw, landschap, erfgoed en recreatie. Zo omvat het PPLG alle nationale en provinciale opgaven

						voor het landelijk gebied. Besluit GS: 1. De concept-startversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) vast te stellen; 2. De Statenvoordracht en het ontwerpbesluit vast te stellen; 3. De concept-startversie PPLG en de Statenvoordracht met brief aan Provinciale Staten aan te bieden voor een richtinggevende bespreking; 4. Provinciale Staten te verzoeken de volgende moties als afgedaan te beschouwen: 107-2019, 151-2022, 238-2022, 241-2022, 243-2022, 244-2022 en 20-2023; 5. Aan Provinciale Staten voor te stellen het Natuurbeheerplan in de toekomst door Gedeputeerde Staten te laten vaststellen. 11-01-2023 Punt 1 en 2: in het PPLG wordt een uitwerking gemaakt van het provinciale doel naar doelen voor elk van de vijf gebiedsprogramma (waarvan de veenweideproblematiek in drie van de vijf aan de orde is). Ook worden in het

						PPLG de benodigde instrumenten voor gebiedsontwikkeling in het landelijk gebied uitgewerkt. Punt 3: dit punt is al geëffectueerd, door de intensieve samenwerking met de Waterschappen en met de andere partijen via o.a. de Regietafel PPLG en Stikstof. PS is hierover geïnformeerd bij brief van 21 december 2022. Wij gaan hier komende tijd mee door in de verdere uitwerking PPLG. Punt 4: dit punt wordt geëffectueerd door het vaste maandelijkse agendapunt PPLG in uw commissie. Op 13 februari zal een technische briefing plaatsvinden t.a.v. PPLG. Hierbij zullen wij expliciet stilstaan bij de voortgang op het veenweidendossier. Punt 5: dit punt wordt geëffectueerd doordat alle genoemde gebiedsprocessen doorlopen.
M203-2022	Toekomst van Noord-Hollandse wildopvang centra borgen.	PvdD, GroenLinks	14-11-2022	Beemsterboer, J.	PS verzoeken GS: overleggen met o.a. gemeenten en de wildopvangsector te organiseren, met het doel om een mogelijk model voor structurele financiering te verkennen,	11-11-2025: We zijn in overleg met het Rijk over de aanpak die zij voorstaan. 29-08-2025: Uitstel naar Q3 2025 01-05-2025: Een tweede BO is georganiseerd

					waarmee een provincie-dekkend netwerk van wildopvangcentra gewaarborgd kan worden. Daarbij ook te inventariseren hoeveel geld nodig is; - dit af ronden voor 15 maart 2023;	in april. Het streven is om het bestedingsvoorstel en verslag van het bestuurlijk overleg aan uw Staten voor te leggen in Q2. 10-02-2025: Relatie met motie 108-2024, steun voor de wildopvang. Bestuurlijk overleg met gemeenten en rijk heeft plaats gevonden op 15 januari. 19-11-2024: Er is overleg gaande met gemeenten, het Rijk en de sector over de vormgeving van de mogelijke acties op dit punt. Op verzoek van de gemeenten is het bestuurlijk overleg hierover gepland in kwartaal 1-2025. 11-09-2024: Een eerste bijeenkomst is voor de zomer van 2024 georganiseerd, opgevolgd door een bestuurlijk overleg najaar 2024. 15-05-2024: Op 19 maart 2024 zijn hierover schriftelijke vragen 20-2024 beantwoord. M.b.t. praktische uitvoering motie nog geen verdere wijzigingen.

Provincie Noord-Holland

						08-02-2024: In de commissie LG van november 2023 is de stand van zaken gedeeld per brief. Het rapport protocollen wildopvang Noord-Holland is opgeleverd. Een bijeenkomst met gemeenten, rijk en spreekbuis van de opvangcentra is nog in voorbereiding. 10-10-2023: Brief met stand van zaken staat geagendeerd voor commissievergadering in PS van 6-11-2023. 09-10-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 26-09-2023: In een brief worden Provinciale Staten geïnformeerd over de stand van zaken van de afhandeling van motie 203-2022 'bestuurlijk overleg wildopvang'. Besluit GS: Provinciale Staten per brief te informeren over de stand van zaken van de afhandeling van motie 203-2022 'Bestuurlijk overleg wildopvang'.

						02-08-2023: Geen wijzigingen. 05-06-2023 PS zijn per brief (kenmerk 1992380/1992382) van 9 maart 2023 nader geïnformeerd over de uitvoering van deze motie. 20-01-2023 Momenteel worden de voorbereidingen getroffen om een bijeenkomst te organiseren waarbij de provincie in gesprek gaat met belanghebbenden over de toekomst van de wildopvang.
M138-2022	Motie sociaal economische impactanalyse gebiedsprocessen	CDA	04-07-2022	Beemsterboer, J.	PS roepen Gedeputeerde Staten op om: Ervoor te zorgen dat een sociaaleconomische impactanalyse ook verplicht onderdeel uitmaakt van alle gebiedsprocessen die reeds gaande zijn in Noord-Holland.	19-12-2025: Uit besluitenlijst GS d.d. 14-10-2025 en 09-12-2025: Programma Landelijk Gebied (PLG) De provincie werkt aan het realiseren van de doelen voor het landelijk gebied. Met het vaststellen van de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025 - 2027 op 30 juni 2025 heeft PS daarvoor een breed pakket aan maatregelen in gang gezet. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en

						lange termijn. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Het PLG dient tevens al bouwsteen voor de Omgevingsvisie NH 2050 die op dit moment wordt vernieuwd. Besluit: 1. Aan Provinciale Staten via bijgaande voordracht voor te stellen het PLG definitief vast te stellen als handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn en als bouwsteen voor de Omgevingsvisie; 2. Provinciale staten voor te stellen de moties opgenomen in de PS-brief met dit besluit als afgedaan te beschouwen. (Het betreft de moties: M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022) 11-11-2025: Een afdoeningsvoorstel voor deze motie is verstuurd (kenmerk 2182863/2442010) 01-05-2025: De aanpak sociaal economische impact analyse wordt onderdeel van het concept-PLG

Provincie Noord-Holland

						10-02-2025: Geen wijzigingen 19-11-2024: Op dit moment wordt er advies ingewonnen over de MER-procedure die voor het PPLG zal worden aangehouden. Het advies is om de sociaal economische impactanalyse een volwaardig onderdeel te laten zijn van de vervolgprocedure voor de MER. Wij verwachten hierover in september te kunnen besluiten en zullen u aansluitend daarover informeren. 11-09-2024: Op dit moment wordt er advies ingewonnen over de mer-procedure die voor het PPLG zal worden aangehouden. Het advies is om de sociaal economische impactanalyse een volwaardig onderdeel te laten zijn van de vervolgprocedure voor de mer. Wij verwachten hierover in september te kunnen besluiten en zullen u aansluitend daarover informeren. 15-05-2024: Op provinciaal niveau zijn er twee oefensessies geweest om sociaaleconomische impactanalyse uit te

						voeren. We werken verder hoe we de methodiek willen implementeren op gebiedsniveau voor de volgende versie van het PPLG. 08-02-2024: Op provinciaal niveau zijn er twee oefensessies geweest om sociaaleconomische impactanalyse uit te voeren. We werken verder hoe we de methodiek willen implementeren op gebiedsniveau voor de volgende versie van het PPLG. 20-11-2023: Geen wijzigingen 09-08-2023: Een sociaaleconomische impactanalyse maakt deel uit van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied. Komend half jaar wordt deze uitgevoerd op maatregelen binnen het PPLG op provincieniveau, waarna deze analyse ook wordt uitgevoerd op gebiedsniveau. De verwachting is dat wij u bij de vaststelling van het PPLG door uw Staten een voorstel kunnen doen voor afdoening..

Provincie Noord-Holland

						05-06-2023 Geen wijzigingen 04-01-2023 Een sociaaleconomische toets maakt deel uit van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied, dat momenteel in voorbereiding is. Wij verwachten deze motie te kunnen afdoen bij de vaststelling van het PPLG door uw Staten, in de tweede helft van 2023. 19-10-2022 Als onderdeel van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) zal een sociaal-economische impactanalyse worden uitgevoerd. Momenteel wordt in landelijk en IPO-verband verkend hoe deze impactanalyse vorm krijgt. Zo'n impactanalyse is immers vooral waardevol als hij landelijk uniform en (dus) vergelijkbaar is. De impactanalyse zal deel uitmaken van het PPLG, dat medio 2023 wordt afgerond. Dat zal ook het moment zijn waarop de motie kan worden afgedaan. 25-07-2022

Provincie Noord-Holland

						Dit is een verplicht onderdeel van het in juli 2023 aan het Rijk te leveren Gebiedsprogramma. Met de levering kan de motie als afgedaan worden beschouwd.
M61-2022	Natte weilanden bij de Oeverlanden in NNN opnemen	SP, D66, PvdD,	23-05-2022	Gielen, A.	PS verzoekt GS: Te onderzoeken of het mogelijk is om deze twee weilanden in het NNN op te nemen, zodat er een mooi en logisch afgerond natuurgebied ontstaat.	1-05-2025: geen wijzigingen. 10-02-2025: geen wijzigingen. 19-11-2024: geen wijzigingen. 11-09-2024: Geen wijzigingen 15-05-2024: Geen wijzigingen. 08-02-2024 Geen wijzigingen 20-11-2023: Geen wijzigingen 02-08-2023: Er is inmiddels een inrichtingsplan en begroting gemaakt. Momenteel loopt overleg met de hoofdeigenaar. Afhankelijk van de voortgang daarvan kan het voorstel worden meegenomen in de eerstvolgende begrenzingenronde. 05-06-2023 Er wordt nu een ecologisch onderzoek uitgezet naar de inrichting van het gebied. 19-01-2023

						We zijn ambtelijk in gesprek met de Luchtverkeersleiding, een van de eigenaren. De vraag is ook gesteld aan Rijkswaterstaat, de andere eigenaar met een groot deel van de grond. Het antwoord daarop is nog niet ontvangen. De gemeente Amsterdam heeft laten weten dat het begrenzen als NNN niet strookt met de uitgangspunten voor dit deel van de Oeverlanden in de Omgevingsvisie2050 van Amsterdam. 28-10-2022 Geen wijzigingen. 22-08-2022 Zodra de motie compleet is (wij wachten op een kaart) kan deze motie in behandeling worden genomen.
M214-2021	Motie Broedplaats Blakende Bollen	GroenLinks, PvdD, SP, D66, CDA	08-11-2021	Beemsterboer, J.	PS verzoeken het college: 1. Het landelijke fieldlab biologische bloembollen op het terrein van Huiberts Bloembollen dat er mede op is gericht scholieren, studenten en	02-08-2023: Bij brief van 30 mei 2023 hebben wij u een voorstel gedaan voor het afdoen van deze motie. 05-06-2023 Fieldlab is officieel gestart.

					wetenschappers een plek te geven voor ontmoeting en inspiratie een extra impuls te geven. 2. Dat te doen door aanstelling bij het fieldlab van een kwartiermaker die binding heeft met de sector, de broedplaats kan helpen ontwikkelen, relaties kan leggen, als ambassadeur kan optreden en telers kan helpen bij het opzetten van structurele meerjarige projecten (bodembeheer, teelt en gewasbescherming op natuurlijke basis en waterbeheer). 3. Hiervoor €50.000 op te nemen in de begroting 2022.	02-06-2023: uit besluitenlijst GS d.d. 30-05-2023: Provinciale Staten hebben met motie M214-2022 het college van opgeroepen om het fieldlab bloembollen een impuls te geven. Het college informeert Provinciale Staten op welke wijze invulling is gegeven aan deze motie. Besluit GS: 1. een brief aan Provinciale Staten te verzenden; 2. Provinciale Staten te verzoeken motie M214-2021 als afgedaan te beschouwen. 11-01-2023 De partijen in het veldlab zijn gestart met concrete projecten en thans wordt inzet gepleegd op het intensiveren van de samenwerking. 18-10-2022 Stichting fieldlab Bol is opgericht en de projectleider is aan de slag 25-07-2022 Voor het veldlab is recent een stichting

						opgericht en een projectleider aangetrokken. 20-04-2022 Om het veldlab te realiseren werkt een aantal partijen met een projectleider samen aan de oprichting van een stichting en de voorbereiding van teeltprojecten. Er is een bedrag van € 50.000,- gereserveerd op de begroting. 23-12-2021 Wij zijn met partijen in het gebied in gesprek om het veldlab in 2022 op te starten.

Planningsoverzicht commissie Landelijk Gebied versie tbv 12 januari 2026

Beeldvorming (Fase 1)	: BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2)	: ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3)	: Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

	2025		2026							2027	Behandeling
	13-10	24-11	12-1	9-2	9-3	11-5	8-6	27-8	Q3/4		Duiding, werkafspraken en *geplande zaken*

Algemeen											
1e begrotingswijziging											
Kaderbrief											14 april 2025 Themadag financiën: Onderzoek nieuwe balans, briefing financieel perspectief en Expertmeeting Zero based budgetting (Motie 55-2024) Zie Strategische agenda PS januari 2025: financiële keuzes op hoofdlijnen.
Jaarstukken											
2e begrotingswijziging											
Begroting en Memorie van Antwoord											
3e begrotingswijziging											
Portefeuille PLG											
Programma Landelijk Gebied (voorheen PPLG)	**TB**		A-stuk								PLG komt meerdere keren terug. Meer informatie is te vinden op de themapagina Beeldvorming: Technische sessie korte termijn agenda PPLG 2025-2027. Oordeelsvorming: Maart 2025: oordeelsvorming vaststelling van de korte termijnagenda Beeldvorming: Planning: oktober 2025 : Technische briefing Oordeelsvorming: Januari 2026 (eerdere planning november 2025): Geactualiseerde beleidsuitwerking/concept PLG
Portefeuille Natuur, water en bodem (Gielen)											
Regionaal Waterprogramma.						B brief			B brief		Q1 2026: Brief planning regionaal waterprogramma Het Regionaal waterprogramma is een programma dat valt onder de omgevingsvisie. Het programma wordt door GS vastgesteld en zal twee keer aan de commissie Landelijk Gebied van PS ter consultatie worden voorgelegd. Dat gebeurt in Q2 en Q4

Planningsoverzicht commissie Landelijk Gebied versie tbv 12 januari 2026

Beeldvorming (Fase 1)	: BOT-overleg of technische briefing / overleg derden
Oordeelsvorming (Fase 2)	: ter bespreking, B-agenda
Besluitvorming (Fase 3)	: Voordracht ter voorbereiding PS, A-agenda

	2025		**2026**							**2027**	**Behandeling**
	13-10	**24-11**	**12-1**	**9-2**	**9-3**	**11-5**	**8-6**	**27-8**	**Q3/4**		Duiding, werkafspraken en *geplande zaken*
Realisatie Strategie NNN	TB	B brief									Strategie over wat de provincie gaat doen met de NNN gelden.
Programma Natuurnetwerk Nederland									A stuk		Jaarlijks wordt het programma Natuurnetwerk Nederland vastgesteld. Voor 2026 zal dat plaatsvinden in Q4.
Portefeuille Landbouw, Visserij en stikstof (Beemsterboer)											
Evaluatie Voedselvisie											De voedselvisie wordt tezamen met het PLG in januari 2026 besproken.
Aanpak stikstof									Q4		De aanpak stikstof zal worden besproken en worden vastgesteld door PS in Q4 2026.
Portefeuille Dierenwelzijn en Faunabeheer											
Technische briefing faunabeheer					TB						Tijdens de technische briefing zal er dieper worden ingegaan op de eerder gestelde vragen en voortgang van het faunabeheer.

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
M.F.C. Heesakkers
BEL/NR

Telefoonnummer +31235144646
HEESAKKERSM@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

04 DEC. 2025

Kenmerk
2460440/2460442

Uw kenmerk

Betreft: Voordracht zienswijze NDFF GR UNO

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over Nationale Databank Flora en Fauna Gemeenschappelijke regeling.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

9 bijlage(n)

Statenvoordracht,

Bijlage 1 - ontwerpregeling GR, UNO

Bijlage 2 - Toelichting GR UNO,

Bijlage 3 - Memo review GR UNO,

Bijlage 4 - Begroting GR UNO,

Bijlage 5 - Addendum bij fiscaal memo GR UNO,

Bijlage 6 - Planning,

Bijlage 7 - Ontwerp AMvB en Nota van toelichting,

Bijlage 8 - Afstemmingsbrief GR

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Provincie Noord-Holland

2026 | 02

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 2 december 2025

Onderwerp: Zienswijze Oprichting Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving voor de uitvoering van de Nationale Databank Flora en Fauna

Kenmerk: 2460440/2460442

Bijlagen:
1. Concept tekst gemeenschappelijke regeling UNO
2. Artikelsgewijze toelichting gemeenschappelijke regeling UNO
3. Ontwerp AMvB en Nota van Toelichtingen

1. Inleiding

Nationale Database Flora en Fauna

Sinds 2020 werken het Rijk en de twaalf provincies aan een landelijk, voor iedereen toegankelijk natuurregister. In dat register staan alle gegevens over in Nederland voorkomende planten en dieren. Hiervoor wordt de reeds bestaande Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) gebruikt. Via de NDFF worden deze natuurgegeven gebundeld, geüniformeerd en gevalideerd. Deze databank is voorheen altijd eigendom van een private partij geweest, de Stichting Nationale Databank Flora en Fauna, en wordt in opdracht van de provincies door BIJ12 beheerd. De financiering vindt plaats door het Rijk (20%) en de provincies (80%). De in de NDFF opgeslagen gegevens zijn afkomstig van de provincies en van soortenorganisaties.
Het is de bedoeling van de samenwerkende partijen om de NDFF te formaliseren zodat er een landelijk natuurregister ontstaat. Het beheer van de NDFF komt dan te liggen bij een publiekrechtelijke organisatie, de door de provincies op te richten gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (GR UNO). Artikelen 11.74 en 11.75 aan het Besluit kwaliteit leefomgeving en artikel 10.36f aan het Omgevingsbesluit via een wijziging van deze AMvB's (Algemene Maatregel van Bestuur). De databank zal in dat kader formeel worden ondergebracht bij de GR UNO. De internetconsultatie is inmiddels afgerond. De volgende stap is een beoordeling van het wijzigingsvoorstel door de Raad van State. Het streven is zowel de nieuwe gemeenschappelijke regeling als de nieuwe artikelen van het besluit kwaliteit leefomgeving en het Omgevingsbesluit per 1 januari 2027 in werking te laten treden. Overigens verandert dit weinig aan het feitelijk beheer. De GR UNO zal IPO/BIJ12 opdracht geven om NDFF te beheren, net zoals IPO/BIJ12 dat nu voor de provincies doet. Net als in de huidige situatie blijven het Rijk (20%) en de provincies (80%) de kosten van het beheer delen.

Middels deze voordracht worden uw Staten gevraagd een zienswijze te formuleren op de op te richten GR UNO. Aan de hand van de criteria zoals die door uw Staten zijn vastgesteld in de Kadernota Verbonden Partijen 2020 gaan wij verder in op het nut en de noodzaak om de eerste gemeenschappelijke regeling waarin alle 12 provincies deelnemen op te richten.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

Toetsingscriteria voor nieuwe Verbonden Partijen van de provincie Noord-Holland

Ad 1. Er dient sprake te zijn van een publiek belang
Zodra de AMvB in werking is getreden is sprake van een wettelijke taak voor de GR UNO, waaraan de provincie deelneemt. Een wettelijke taak dient altijd het provinciaal publiek belang.

Ad 2. Het publiek belang is vertaald in duidelijke beleidsdoelstellingen
De Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF), is een belangrijke databank in Nederland. In deze databank wordt informatie verzameld over de flora en fauna. Zodra de AMvB in werking treedt is het natuurregister wettelijke verankerd in de omgevingswet. De provincies en zo ook Noord-Holland zijn mede-eigenaar van de NDFF en zorgen financieel en bestuurlijk voor de continuïteit. Provincies zijn ook zelf betrokken bij het verzamelen, registreren en rapporteren van gegevens over soorten en habitats. Ze werken samen met lokale natuurorganisaties, onderzoekers en andere stakeholders om actuele informatie te verzamelen.

Vanaf 1 januari 2025 stelt de NDFF haar database (het natuurregister) openbaar beschikbaar. Dat betekent dat iedereen gratis de NDFF kan raadplegen en data kan opvragen. Daarbij wordt rekening gehouden met gevoelige informatie: bijvoorbeeld persoonsgegevens en waarnemingen van kwetsbare soorten. De spelregels staan in het Opendata beleid[1]. Bij deze kwetsbare soorten wordt gekeken op welk niveau toch gegevens kunnen worden gedeeld. Dit kan bijvoorbeeld door gegevens later of op een grover schaalniveau te delen.

De wijze van financieren en beheren van de databank wordt nu nog geregeld via de jaarlijkse bijdrage aan BIJ12. Vanaf 2027 loopt de financiering van de NDFF via de GR UNOn.

Ad 3. Afweging van mogelijke instrumenten
In de huidige situatie wordt de NDFF beheerd door BIJ12, dit gebeurt in opdracht van de 12 provincies en de Stichting NDFF. Zoals aangegeven vervult de NDFF op dit moment nog geen wettelijke taak. Wanneer de AMvB wordt vastgesteld zal dit wel het geval zijn door de toevoeging van de artikelen 11.74 en 11.75 aan het Besluit kwaliteit leefomgeving en artikel 10.36f aan het Omgevingsbesluit. De wettelijke verankering is een wens van het Rijk en de provincies om de NDFF een officiële status te kunnen geven als landelijk register. Een wettelijke taak kan alleen worden uitgevoerd door een publiekrechtelijk orgaan. In deze nieuwe situatie kan de Stichting NDFF dan ook geen uitvoerende taak meer hebben binnen deze constructie. Ook kan de taak niet direct belegd worden bij BIJ12, de IPO-vereniging is immers een private rechtspersoon. De 12 provincies worden verantwoordelijk voor het beheer van de database en de uitvoering van de wettelijke taak. Daarbij is eenduidige en centrale sturing door de 12 provincies nodig. Er moet voorkomen worden dat er straks verschillende databasen bestaan die als natuurregister gebruikt worden. Vandaar dat de wettelijke taak direct bij de GR UNO belegd wordt middels de AMvB en niet bij de 12 provincies. Gebeurt dit niet dan heeft het Rijk aangegeven dat de NDFF niet als landelijk register kan functioneren. Het oprichten van een gemeenschappelijke regeling is hierdoor de voor de hand liggende keuze. Met het oprichten van een gemeenschappelijke regeling wordt de gezamenlijkheid van de opgave benadrukt en biedt het de 12 provincies de mogelijkheid om in samenwerking met elkaar de NDFF te beheren, de data openbaar beschikbaar te houden voor iedereen en de wettelijke taak uit het AMvB uit te voeren. Waarbij de Provinciale Staten van de provincies een controlerende rol hebben. Andere (publieke) rechtsvorm staan op meer afstand van uw Staten.

Overigens is in de gesprekken met het Rijk geprobeerd om nog op andere vormen te komen zoals bijvoorbeeld een basisregister waarbij de taak meer bij het Rijk komt te liggen.

[1] Beleidsregel NDFF Open Data Noord-Holland | Lokale wet- en regelgeving

Voor het Rijk was dit echt onbespreekbaar en werden de gesprekken steeds weer teruggebracht naar een gemeenschappelijke regeling met als voorkeur een openbaar lichaam (de meest zware vorm met onder andere 2 besturen en beleidsbevoegdheid). Gezien het feit dat het hier puur om een uitvoerende taak gaat: het beheer en toegankelijk houden van de NDFF hebben de provincies voorgesteld om te kiezen voor de vorm van een bedrijfsvoeringorganisatie (BVO). Een BVO is een gemeenschappelijke regeling (GR) die slechts één of meerdere taken kan uitvoeren op basis van het beleid van haar deelnemers en die 1 bestuur heeft waarin alleen colleges kunnen deelnemen. Een BVO wordt uitsluitend getroffen “ter behartiging van de sturing en beheersing van ondersteunende processen en van uitvoeringstaken van de deelnemers” (Wet gemeenschappelijke regelingen art. 8, lid 3). Uit dit artikel blijkt dat het absoluut niet de bedoeling is dat een BVO zelfstandig beleidsmatige keuzes maakt en dat de BVO zich slechts richt op de uitvoerende taak die he is toebedeeld vanuit haar deelnemers. Verder is ervoor gekozen om de GR UNO zo in te richten dat deze ook andere (natuur)data-taken van de provincies kan gaan uitvoeren. Zodat in de toekomst niet voor elke nieuwe (natuur)data-taak een nieuwe organisatie moet worden opgericht.

Ad 4. Er wordt een duidelijke strategie voor de aansturing van de verbonden partij vastgesteld
De aansturing van UNO loopt via verschillende lijnen. Gezien het een GR is waarin alleen colleges deelnemen ligt het zwaartepunt van de aansturing bij de colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies. De 12 colleges van de provincies kiezen elk uit hun midden een lid en een plaatsvervanger aan voor het bestuur van de GR. Gedeputeerde Staten leggen verantwoording af aan Provinciale Staten over het beheer van de nieuwe GR UNO. De gedeputeerden die zijn aangewezen als (plaatsvervangend) vertegenwoordiger van de provincie in het bestuur van de GR UNO, leggen verantwoording af aan PS over de wijze waarop zij deze taak vervullen.

Het bestuur van UNO functioneert als een collegiaal bestuur, waarbij de intentie is om besluitvorming zo veel als mogelijk is in goede harmonie te laten plaatsvinden, zonder de mogelijkheid om de besluitvorming te kunnen ‘belemmeren’ als gevolg van vetorecht. Hierbij heeft ieder bestuurslid 1 stem en besluiten vereisen tenminste een drie vierde meerderheid, tenzij op basis van wettelijke vereisten of bepalingen in de GR zelf unanimiteit nodig is. De GR informeert en legt verantwoording af aan de deelnemers (Gedeputeerde Staten) en aan Provinciale Staten. In artikel 8 lid 1 en 2 van de concept GR is opgenomen dat het bestuur van de regeling de Provinciale Staten voorziet van de door hen gevraagde inlichtingen en ongevraagd voorziet van alle informatie die zij nodig hebben bij de uitvoering van hun taken. Zie ook “Hoofdstuk III: Bestuur” van de concept GR.

Het financieel beheer van de regeling loopt via de reguliere paden zoals bij de andere GR’en waarin de provincie deelneemt. Zo worden u Staten jaarlijks gevraagd om een zienswijze in te dienen op de door de GR voorgelegde begroting van het daaropvolgende jaar.

Ad 5. Er wordt een duidelijke exit-strategie vastgesteld
In de artikelen 16, 17 en 18 van de concept GR worden de spelregels rondom toe- en uittreding toegelicht. De GR is exclusief voor provincies. Andere overheden zullen niet kunnen toetreden. Echter is het een wettelijke verplichting om een artikel over toetreding tot de regeling op te nemen (artikel 16). Artikelen 17 en 18 geven de spelregeling rond uittreding weer. Deze zijn vergelijkbaar met andere gemeenschappelijke regelingen waaraan de provincie deelneemt.

Ad 6. Er wordt gestreefd naar een passend rendement
Financieel rendement is niet van toepassing op deze GR. Een eventueel positief resultaat wordt op basis van de verdeelsleutel teruggestort aan de deelnemers of er wordt in het bestuur een voorstel gedaan om het resultaat anders te bestemmen.

Ad 7. Risico's zijn vooraf in kaart gebracht en worden periodiek gemonitord
De risico's voor de provincie veranderen niet: de kosten van de GR en de NDFF worden gedeeld met de andere provincies en het Rijk. Zie ook de toelichting onder 3. Financiering, communicatie en inwonersparticipatie..

De GR moet voldoen aan alle geldende Europese en nationale wet- en regelgeving (compliance). Met name de Europese regelgeving op het gebied van data vergt voortdurende aandacht. Hierover rapporteert de GR aan haar deelnemers.
Het risico dat een derde schade lijdt door toedoen van de GR, de directeur of onjuiste gegevens in de NDFF wordt afgedekt met een aansprakelijkheidsverzekering.

De GR beheert de NDFF en heeft te maken met het risico dat niet-openbare gegevens worden gehackt. Dit risico moet met adequate maatregelen worden afgedekt. De GR moet hierover rapporteren aan de deelnemers.

3. Financiering, communicatie en inwonersparticipatie
De financiering van de NDFF worden voor 80% gedragen door de provincies en voor 20% door het Rijk. In 2025 en 2026 heeft LVV respectievelijk € 1 miljoen en € 1,2 miljoen bijgedragen. Vanaf 2027 zal het Rijk haar bij bijdrage via een decentrale uitkering in het Provinciefonds beschikbaar stellen[2], dit bedrag wordt jaarlijks geïndexeerd. Aangezien de uitkering via de verdeelsleutel van het IPO direct aan de provincies wordt uitgekeerd ontvangt PNH 8,17% van deze uitkering.

De totale kosten voor de uitvoering van NDFF via de GR UNO worden geschat op € 6.000.000 per jaar (exclusief indexatie). Voor 2027 betekent dit dat PNH in totaal € 490.200 zal bijdragen aan de GR UNO. Daar voor ontvangt PNH via de decentrale uitkering vanuit het Rijk: (8,17% van € 1.2 miljoen): €98.040. De effectieve bijdrage van PNH komt daarmee uit op € 392.160.

Aangezien het IPO nu al de taken voor NDFF uitvoert, gaat het bij de GR UNO om de formalisering van bestaande taken. De bijdrage die PNH nu al via IPO/BIJ12 betaalt voor de uitvoering van de NDFF wordt daarmee verplaatst naar de deelnemersbijdrage voor de nieuwe GR. Omdat ook deze extra kosten al worden gedeeld met het Rijk en de overige provincies is de omvang van de extra kosten beperkt.

Het risico bestaat dat de kosten van de GR UNO hoger uitvallen dan de nu begrote € 6 mln. In dat geval zal overleg worden gevoerd met het Rijk over het verhogen van de bijdrage van het Rijk.

Een ander risico is dat tijdens een begrotingsjaar een verschil ontstaat tussen de begrote bedragen en de daadwerkelijke uitgaven. Wanneer dit leidt tot een tekort voor de gemeenschappelijke regeling, dan zijn de deelnemers verplicht bij te dragen in de tekorten volgens de reguliere verdeelsleutel. Dat laatste moet via een begrotingswijziging lopen. Provinciale Staten hebben het recht om een zienswijze te geven op een voorgestelde begrotingswijziging. Uiteindelijk stelt het Algemeen Bestuur de begrotingswijziging vast. Van belang hierbij is dat dit niet via de jaarrekening kan worden opgelost. Dat zou een onrechtmatigheid opleveren. Provinciale Staten kunnen namelijk geen zienswijze geven op de jaarrekening en daarmee wordt hun budgetrecht aangetast. Dit wordt nader geregeld in de financiële verordening van de GR UNO.

Op dit moment wordt no gesproken met de Belastingdienst over de fiscale aspecten van het beheer van de NDFF door de GR UNO.

[2] Zie hiervoor: de brief aan de Tweede Kamer van 11 februari 2025 en de September circulaire provinciefonds 2025.

4. Jurische Aspecten

Voor wat de wettelijke grondslag en het juridische proces van het instellen van de GR UNO betreft, wordt verwezen naar de inleiding onder 1 en het proces en procedure onder 5 van deze statenvoordracht. Het besluit dat in deze fase voorligt, is uw zienswijze op het voornemen om de GR UNO in te stellen. Deze zienswijze heeft nu nog geen juridische consequenties.

5. Proces en procedure

Na het vernemen van uw zienswijze zullen wij deze delen met BIJ12 en via die weg ook met de overige 11 provincies. De zienswijzen van de 12 provincies worden voorzien van een reactie die ? gezamenlijk wordt vastgesteld door de 12 colleges. Waar nodig worden de zienswijzen verwerkt in onder andere de tekst van de gemeenschappelijke regeling UNO. Nadat dit proces is afgerond, wordt de gemeenschappelijk regeling UNO opnieuw voorgelegd aan de colleges van de 12 provincies ter vaststelling. De colleges vragen vervolgens toestemming aan hun Provinciale Staten om de gemeenschappelijke regeling UNO te treffen. Is deze toestemming verkregen, dan neemt het college van de betreffende provincie het definitieve besluit tot het treffen van de gemeenschappelijke regeling UNO.

6. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A.Th.H. van Dijk, voorzitter

M.J.H. van Kuijk, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 02-2026

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 2 december 2025;

gelet op Wet gemeenschappelijke regeling artikel 40, lid 2 en 3 ,

besluiten:

geen zienswijze in te dienen op de concept gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

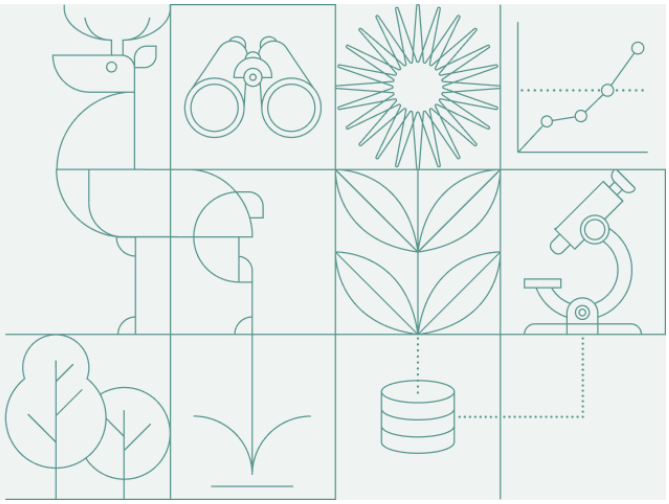

Ontwerpregeling voor de Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving

Datum: 18 september 2025

Versie: 0.99

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
2. Tekst van de regeling 4
HOOFDSTUK I: Algemene bepalingen 5
Artikel 1 - Begripsbepalingen 5
Artikel 2 – Algemene bepalingen 5
HOOFDSTUK II: Doelstellingen, taken en bevoegdheden 6
Artikel 3 – Belang en algemene taak 6
Artikel 4 – Wettelijke taak 6
Artikel 5 – Bevoegdheden 7
Hoofdstuk III: Bestuur 8
Artikel 6 – Samenstelling 8
Artikel 7 – Werkwijze 8
Artikel 8 – Verantwoording en informatie 9
Hoofdstuk IV: Organisatie 10
Artikel 9 – Voorzitter 10
Artikel 10 – Secretaris 10
Hoofdstuk V: Financiën 11
Artikel 11 – Regelingen 11
Artikel 12 – Kadernota 11
Artikel 13 – Begroting 11
Artikel 14 – Jaarrekening 12
Hoofdstuk VI: Overige bepalingen 13
Artikel 15 – Archief 13
Artikel 16 – Toetreding 13
Artikel 17 – Uittreding 13
Artikel 18 – Uittreedsom 14
Artikel 19 – Wijziging 14
Artikel 20 – Opheffing 14
Hoofdstuk VII: Slotbepalingen 15
Artikel 21 – Duur 15
Artikel 22 – Evaluatie 15
Artikel 23 – Bekendmaking en inwerkingtreding 15
Artikel 24 – Citeerwijze 15

1. Inleiding

Voor u ligt de ontwerpregeling voor een op te richten bedrijfsvoeringsorganisatie, gebaseerd op de Wet gemeenschappelijke regelingen. De regeling wordt aangegaan door de twaalf provincies.

De provincies en het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) hebben de wens om de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) een formele wettelijke basis te geven. Daarvoor worden het Besluit kwaliteit leefomgeving en het Omgevingsbesluit aangepast.
Met die basis wordt gewaarborgd dat de NDFF als databank blijvend duurzaam wordt beheerd en blijven de daarin opgenomen gegevens tot in lengte van dagen beschikbaar voor maatschappelijke processen (waaronder die van natuurbeleid, natuurbeheer, natuurbescherming, vergunningverlening en toezicht). Bovendien biedt de wettelijke verankering de mogelijkheid om overheden te verplichten hun natuurdata te verstrekken aan de NDFF. Daardoor kan de databank doorgroeien tot dé Nederlandse Databank over in het wild waargenomen plant- en diersoorten.

Voorlopig zal de op te richten bedrijfsvoeringsorganisatie alleen geladen worden met de wettelijke taak ‘beheer landelijk natuurregister NDFF’. Maar de huidige opzet biedt de mogelijkheid om het takenpakket uit te breiden met andere taken op het gebied van natuur en omgeving.

2. Tekst van de regeling

Regeling van Gedeputeerde Staten van alle provincies in Nederland van ..... (datum vaststelling laatste college) houdende de instelling van een bedrijfsvoeringsorganisatie ten behoeve van de uitvoering van taken op het gebied van natuur en omgeving en de regeling van haar werkwijze (Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving)

Gedeputeerde Staten van Drenthe,

Gedeputeerde Staten van Flevoland,

Gedeputeerde Staten van Fryslân,

Gedeputeerde Staten van Gelderland,

Gedeputeerde Staten van Groningen,

Gedeputeerde Staten van Limburg,

Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

Gedeputeerde Staten van Overijssel,

Gedeputeerde Staten van Utrecht,

Gedeputeerde Staten van Zeeland,

Gedeputeerde Staten van Zuid-Holland,

Ieder voor zover het hun bevoegdheid betreft;

Gelet op artikel 40 van de Wet gemeenschappelijke regelingen;

Gezien de toestemming van Provinciale Staten van Drenthe, Flevoland, Fryslân, Gelderland, Groningen, Limburg, Noord-Brabant, Overijssel, Utrecht, Zeeland en Zuid-Holland;

Overwegende dat de staatssecretaris van het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en Gedeputeerde Staten van alle provincies gezamenlijk hebben besloten om het beheer van de NDFF als landelijk natuurregister wettelijk te verankeren en daarvoor een gemeenschappelijke regeling te treffen van voornoemde provincies;

Besluiten vast te stellen de volgende regeling:

HOOFDSTUK I: Algemene bepalingen

Artikel 1 - Begripsbepalingen

In deze gemeenschappelijke regeling wordt verstaan onder:

a) AMvB: Besluit houdende wijzigingen van het Besluit Kwaliteit Leefomgeving en het omgevingsbesluit in verband met de instelling van een landelijk natuurregister.

b) deelnemers: de deelnemende colleges

c) colleges: de colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies

d) provincies: de provincies Drenthe, Flevoland, Fryslân, Gelderland, Groningen, Limburg, Noord-Brabant, Noord-Holland, Overijssel, Utrecht, Zeeland en Zuid-Holland;

e) regeling: deze gemeenschappelijke regeling;

f) UNO: de bedrijfsvoeringsorganisatie Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving als bedoeld in artikel 2, eerste lid;

g) wet: de Wet gemeenschappelijke regelingen;

Artikel 2 – Algemene bepalingen

1. Er is een bedrijfsvoeringsorganisatie genaamd Uitvoeringsorganisatie Natuur en Omgeving (UNO).

2. UNO is gevestigd te Utrecht.

HOOFDSTUK II: Doelstellingen, taken en bevoegdheden

Artikel 3 – Belang en algemene taak

1. UNO is opgericht om uitvoering te geven aan wettelijke regelingen en taken die bijdragen aan de zorg voor de natuur en omgeving.

2. UNO draagt er aan bij dat de zorg voor de natuur en de omgeving uniform, efficiënt en tegen zo laag mogelijke kosten kan gebeuren.

3. UNO stelt kennis en expertise beschikbaar en draagt bij aan het verkrijgen van optelbare en vergelijkbare (natuur)data.

4. UNO is verantwoordelijk voor het (verder) opbouwen, uitbouwen en in stand houden van een nationale databank ten behoeve van de flora en fauna in Nederland.

5. De provincies kunnen andere taken dan de in lid 4 bedoelde taak op het gebied van natuur en omgeving opdragen aan UNO.

6. UNO kan geen taken uitvoeren of diensten verrichten voor en op verzoek van andere instanties dan de provincies.

Artikel 4 – Wettelijke taak

UNO heeft de volgende wettelijke taken:

1. UNO verzamelt gegevens over het in Nederland voorkomen van:
   a) vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de vogelrichtlijn;
   b) dieren en planten van de soorten, genoemd in de bijlagen II, IV en V bij de habitatrichtlijn, bijlagen I en II bij het verdrag van Bern en bijlage I bij het verdrag van Bonn;
   c) dieren en planten van de van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten, genoemd in bijlage IX bij het Besluit activiteiten leefomgeving of in de rode lijsten, bedoeld in artikel 2.19, vijfde lid, onder a, onder 3°, van de Omgevingswet;
   d) in het wild levende dieren en planten van uitheemse soorten;
   e) verwilderde dieren;
   f) dieren en planten van andere van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten dan bedoeld in de onderdelen a tot en met e, en in de natuur in Nederland voorkomende schimmels.
2. De op basis van lid 1 verzamelde gegevens worden opgenomen in een register. Dit register wordt beheerd door UNO.
3. Het register is voor een ieder langs elektronische weg toegankelijk, met uitzondering van de bij ministeriële regeling aangewezen gegevens met betrekking tot kwetsbare soorten. De aangewezen gegevens met betrekking tot kwetsbare soorten worden beperkt weergegeven, zijn niet toegankelijk of zijn uitsluitend toegankelijk voor belanghebbenden die voldoen aan bij de regeling gestelde voorwaarden.
4. Het register wordt geregeld geactualiseerd.

5. De gegevens die worden opgenomen in het register voldoen aan het kwaliteitssysteem van UNO.

Artikel 5 – Bevoegdheden

1. De deelnemers dragen geen bevoegdheden over aan het bestuur van UNO.

2. Voor zover deelnemers bevoegdheden wensen over te dragen aan het bestuur van UNO, kunnen deze uitsluitend ondersteunend of uitvoerend van aard zijn.

3. De deelnemers zorgen voor de vaststelling van toereikende mandaten, volmachten en machtigingen die het bestuur van UNO nodig heeft voor de uitoefening van zijn taken. Het bestuur houdt hier een openbaar register van bij.

4. Alle bevoegdheden die bij of krachtens enige wet van toepassing zijn op UNO komen toe aan het bestuur.

Hoofdstuk III: Bestuur

Artikel 6 – Samenstelling

1. Ieder college wijst uit zijn midden één lid en één plaatsvervanger aan in het bestuur van UNO.

2. Een lid van het bestuur kan te allen tijde ontslagen worden door het college dat hem heeft aangewezen, indien dit lid niet langer het vertrouwen van dat college geniet.

3. Een lid van het bestuur houdt op lid te zijn indien hij niet langer commissaris van de Koning of gedeputeerde is in het college dat hem heeft aangewezen. Het betreffende college wijst zo spoedig mogelijk een nieuw lid aan en stelt het bestuur van UNO binnen tien werkdagen nadat een nieuw lid is aangewezen op de hoogte van de vacature en invulling daarvan.

4. Een lid van het bestuur kan te allen tijde ontslag nemen. Van dit ontslag stelt het betreffende lid het bestuur zo spoedig mogelijk schriftelijk op de hoogte.

5. Het bestuur kan besluiten adviseurs tot zijn vergadering toe te laten. De adviseurs kunnen aan de beraadslagingen deelnemen. De secretaris is een vaste adviseur van het bestuur.

Artikel 7 – Werkwijze

1. Het bestuur vergadert tweemaal per jaar en voorts zo vaak de voorzitter dit nodig oordeelt of ten minste twee leden dit, onder opgave van redenen, schriftelijk verzoeken. In dat geval wordt de vergadering binnen dertig dagen gehouden.

2. De leden van het bestuur hebben ieder één stem.

3. De vergadering van het bestuur wordt niet geopend voordat blijkens de presentielijst meer dan de helft van het aantal zitting hebbende leden aanwezig is. Artikel 20, tweede en derde lid, van de Provinciewet is van overeenkomstige toepassing voor zover daarvan in deze regeling niet is afgeweken.

4. Een stemming is alleen geldig, indien meer dan de helft van het aantal leden dat zitting heeft en zich niet van deelneming aan de stemming moet onthouden, daaraan heeft deelgenomen. Artikel 29, tweede lid, van de Provinciewet is overeenkomstig van toepassing, met dien verstande dat in plaats van artikel 20 van de Provinciewet wordt gelezen artikel 7, derde lid, van de regeling.

5. De artikelen 30 tot en met 32 van de Provinciewet zijn van overeenkomstige toepassing.

6. In afwijking op lid 30.1 van de Provinciewet geldt dat bij stemming over besluiten tenminste een drievierde meerderheid is vereist.

7. De vergaderingen van het bestuur zijn in beginsel openbaar, voor zover het bestuur niet anders heeft bepaald. Het reglement van orde voor de vergaderingen kan regels geven omtrent de openbaarheid van de vergaderingen van het bestuur.

8. Het bestuur maakt zijn vergaderstukken en verslagen uit eigen beweging openbaar, tenzij de artikelen 5.1, eerste, tweede en vijfde lid, en 5.2 van de Wet open overheid daaraan in de weg staan.

9. Besluiten van het bestuur worden niet aan zienswijzen van de Provinciale Staten van de provincies onderworpen, tenzij de wet of deze regeling dat expliciet voorschrijft.

10. Ingezetenen van de provincies en belanghebbenden kunnen via de reguliere procedures bij de colleges en de Provinciale Staten van de provincies betrokken worden bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van de aan UNO toevertrouwde taken.

Artikel 8 – Verantwoording en informatie

1. Het bestuur geeft de Provinciale Staten van de provincies schriftelijk de door een of meer leden van die Provinciale Staten gevraagde inlichtingen.

2. Het bestuur geeft de Provinciale Staten van de provincies ongevraagd alle inlichtingen die de Provinciale Staten nodig hebben voor de uitoefening van hun taken.

3. Een lid van het bestuur is aan het college dat hem heeft aangewezen en aan Provinciale Staten van zijn provincie verantwoording schuldig over het door hem in het bestuur gevoerde beleid.

4. Een lid van het bestuur geeft het college dat hem heeft aangewezen en de Provinciale Staten van zijn provincie mondeling of schriftelijk de door een of meer leden van het college onderscheidenlijk de Provinciale Staten gevraagde inlichtingen. De inlichtingen worden in ieder geval binnen twee maanden verstrekt.

5. De colleges verstrekken op verzoek van het bestuur de benodigde inlichtingen die voor het vervullen van de taken van UNO nodig zijn.

Hoofdstuk IV: Organisatie

Artikel 9 – Voorzitter

1. Het bestuur kiest uit zijn midden een voorzitter en een plaatsvervangend voorzitter.

2. De voorzitter is belast met de leiding van de vergaderingen van het bestuur.

3. De voorzitter ondertekent de stukken die van het bestuur uitgaan.

4. De functie van voorzitter rouleert tweejaarlijks.

Artikel 10 – Secretaris

1. Het bestuur benoemt een secretaris.

2. De secretaris is een vaste adviseur van het bestuur en staat het bestuur bij in de uitvoering van zijn taak.

3. De secretaris worden bevoegdheden toegekend om namens het bestuur rechtshandelingen te plegen. Hiertoe stelt het bestuur een mandaat- en volmachtregeling op.

4. De stukken die van het bestuur uitgaan worden door de secretaris medeondertekend.

5. Namens het bestuur vertegenwoordigen de voorzitter en secretaris tezamen UNO in en buiten rechte. Het bestuur verleent hiertoe de benodigde machtigingen.

Hoofdstuk V: Financiën

Artikel 11 – Regelingen

1. Het bestuur stelt voorschriften vast ter zake van de financiële administratie, het geldelijk beheer en de boekhouding.

2. De artikelen 190 tot en met 290, uitgezonderde de artikelen 220 tot en met 232h, van de Provinciewet zijn van overeenkomstige toepassing, voor zover daarvan bij of krachtens de wet niet is afgeweken.

Artikel 12 – Kadernota

Het bestuur zendt vóór de in artikel 47b van de wet genoemde datum, de algemene financiële en beleidsmatige kaders ter informatie aan de Provinciale Staten van de provincies.

Artikel 13 – Begroting

1. Het bestuur zendt de ontwerpbegroting het aantal weken, genoemd in artikel 48, eerste lid van de wet, voordat zij door het bestuur wordt vastgesteld, toe aan de Provinciale Staten van de provincies.

2. De ontwerpbegroting wordt door de zorg van de besturen van de provincies voor een ieder ter inzage gelegd en, tegen betaling van de kosten, algemeen verkrijgbaar gesteld.

3. De Provinciale Staten van de provincies kunnen bij het bestuur hun zienswijze over de ontwerpbegroting naar voren brengen.

4. Het bestuur stelt de Provinciale Staten van de provincies voorafgaande aan het vaststellen van de begroting schriftelijk en gemotiveerd in kennis van zijn oordeel over de zienswijze, bedoeld in het derde lid, alsmede van de eventuele conclusies die het daaraan verbindt.

5. Het bestuur stelt de begroting vast in het jaar voorafgaande aan dat waarvoor zij dient en zendt de begroting vóór de in artikel 47, tweede lid, van de wet genoemde datum aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

6. Nadat de begroting is vastgesteld, zendt het bestuur, zo nodig, de begroting aan de Provinciale Staten van de provincies, die ter zake bij de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties hun zienswijze naar voren kunnen brengen.

7. De colleges en de Provinciale Staten van de provincies verlenen hun medewerking aan de begroting zoals vastgesteld door het bestuur, onverminderd het bepaalde in artikel 10a van de wet.

8. Indien de Provinciale Staten van een provincie weigeren de verplichte uitgaven, als bedoeld in artikel 197, aanhef en onder b, van de Provinciewet, die volgen uit de begroting van UNO op te nemen op de provinciale begroting, dan verzoekt het bestuur de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties dit overeenkomstig artikel 198 van de Provinciewet te doen.

Artikel 14 – Jaarrekening

1. Het bestuur zendt vóór de in artikel 47b van de wet genoemde datum de voorlopige jaarrekening aan de Provinciale Staten van de provincies.

2. Het bestuur stelt de jaarrekening vast in het jaar volgende op het jaar waarop deze betrekking heeft. Het bestuur regelt daarbij de verdeling van eventueel voordelig of nadelig saldo, overeenkomstig de verdeelsleutel zoals die voor de bijdrage voor de deelnemersbijdrage aan de vereniging Interprovinciaal Overleg is bepaald.

3. Het bestuur zendt de jaarrekening binnen twee weken na de vaststelling, doch in ieder geval vóór de in artikel 47, vierde lid, van de wet genoemde datum, aan de minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties.

Hoofdstuk VI: Overige bepalingen

Artikel 15 – Archief

1. Het bestuur draagt zorg voor de archiefbescheiden van UNO voor zover deze archiefbescheiden niet zijn overgebracht naar de archiefbewaarplaats.

2. De secretaris stelt een archivaris aan die is belast met de bewaring en het beheer van de archiefbescheiden bedoeld in het eerste lid, overeenkomstig de door het bestuur te stellen regels.

3. Het bestuur stelt regels vast conform de vigerende Archiefwet.

4. Voor bewaring van de over te brengen archiefbescheiden van UNO wordt aangewezen de archiefbewaarplaats van de provincie Utrecht.

5. Met het toezicht op het beheer van de archiefbescheiden van UNO, voor zover deze archiefbescheiden niet zijn overgebracht naar de archiefbewaarplaats, is belast de archivaris van de provincie Utrecht.

6. De archivaris van de provincie Utrecht brengt tweejaarlijks aan het bestuur verslag uit over het toezicht op het beheer van de archiefbescheiden die nog niet zijn overgebracht naar de archiefbewaarplaats.

7. Het bestuur brengt tweejaarlijks verslag uit aan de instellende organen over de uitoefening van de aan hen opgedragen zorg voor de archiefbescheiden en de uitvoering van het archiefbeheer van UNO.

8. Bij opheffing van de regeling worden alle archiefbescheiden overgebracht naar de archiefbewaarplaats van de provincie Utrecht, tenzij de taak door een ander orgaan wordt voortgezet.

Artikel 16 – Toetreding

1. Een college van Gedeputeerde Staten kan toetreden tot de regeling, indien de colleges hiermee unaniem instemmen, onverminderd het bepaalde in artikel 40 van de wet.

2. Het bestuur kan vooraf voorwaarden stellen aan de toetreding.

3. Het toetredingsbesluit bepaalt de datum van toetreding.

Artikel 17 – Uittreding

1. Een college van Gedeputeerde Staten van een provincie kan besluiten tot uittreding, onverminderd het bepaalde in artikel 40 van de wet.

2. Een college zendt haar voornemen tot uittreding aan het bestuur. De procedure voor uittreding vangt aan de dag nadat het bestuur het voornemen heeft ontvangen.

3. Het bestuur inventariseert de gevolgen van de uittreding, de wijze waarop met deze gevolgen wordt omgegaan en de voorwaarden voor uittreding, waaronder begrepen de uittreedsom, en legt deze vast in het uittredingsplan.

4. Onder de gevolgen van de uittreding worden verstaan de financiële, juridische, personele en organisatorische consequenties die het directe gevolg zijn van de uittreding.

5. Het uittredingsplan dient binnen zes maanden na ontvangst van het voornemen te zijn aangereikt aan het uittredend college. Het uittredende college kan besluiten om binnen zes maanden na de aanreiking van het uittredingsplan zijn definitief besluit tot uitreding aan het bestuur mee te delen.

6. De uittreding gaat in op 1 januari van het jaar volgende op het moment waarop het definitieve besluit van het college is ontvangen, tenzij het bestuur unaniem besluit tot een andere opzegtermijn.

Artikel 18 – Uittreedsom

1. De uittreedsom wordt als volgt bepaald: de uittredende provincie betaalt over het eerste kalenderjaar na uittreding 100% van de jaarlijkse bijdrage, over het tweede jaar 67%, en over het derde jaar 33% van de jaarlijkse bijdrage zoals opgenomen in de begroting van het jaar volgend op het moment van definitief besluit tot uittreding.

2. Het bestuur kan unaniem besluiten af te wijken van hetgeen in dit artikel is bepaald. Artikel 40, tweede en derde lid, van de wet zijn van overeenkomstige toepassing op het besluit tot afwijking.

Artikel 19 – Wijziging

1. De regeling kan gewijzigd worden bij besluit van ten minste drie vierde van de provincies, onverminderd het bepaalde in artikel 40 van de wet.

2. Een voorstel tot wijziging kan worden gedaan door het bestuur of door een college van een van de provincies.

3. Het wijzigingsbesluit regelt de datum van inwerkingtreding, onverminderd het bepaalde in artikel 26 jo 41, eerste lid, onder l, van de wet.

Artikel 20 – Opheffing

1. De regeling wordt opgeheven wanneer de colleges van ten minste drie vierde van de deelnemende provincies daartoe besluiten.

2. Het bestuur stelt unaniem een liquidatieplan vast dat voorziet in de verplichtingen van provincies om alle rechten en verplichtingen van UNO over de provincies te verdelen op een in het plan te bepalen wijze.

3. Het besluit tot opheffing bepaalt wanneer de opheffing ingaat, onverminderd het bepaalde in artikel 9, derde lid, en artikel 26 jo 41, eerste lid, aanhef en onder l, van de wet.

Hoofdstuk VII: Slotbepalingen

Artikel 21 – Duur

De regeling wordt aangegaan voor onbepaalde tijd.

Artikel 22 – Evaluatie

1. Het bestuur evalueert eens in de vier jaar vanaf het in werking treden van de regeling de samenwerking en gaat daarbij in elk geval in op het functioneren van de uitvoeringsorganisatie UNO.

2. De resultaten van de evaluatie, bedoeld in het eerste lid, worden uiterlijk in januari van het jaar na uitvoering van de evaluatie aangeboden aan de colleges en de Provinciale Staten van de provincies.

Artikel 23 – Bekendmaking en inwerkingtreding

1. De regeling treedt in werking op de dag dat de AMvB in werking treedt.

2. Het college van de provincie van de plaats van vestiging maakt de regeling bekend op de in artikel 41, eerste lid aanhef en onder l, in samenhang met de in artikel 26 van de wet voorgeschreven wijze.

3. Het bestuur is belast met de registratie als bedoeld in artikel 26, tweede lid, in samenhang met artikel 41 en artikel 136 van de wet.

Artikel 24 – Citeerwijze

Deze regeling wordt aangehaald als gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving.

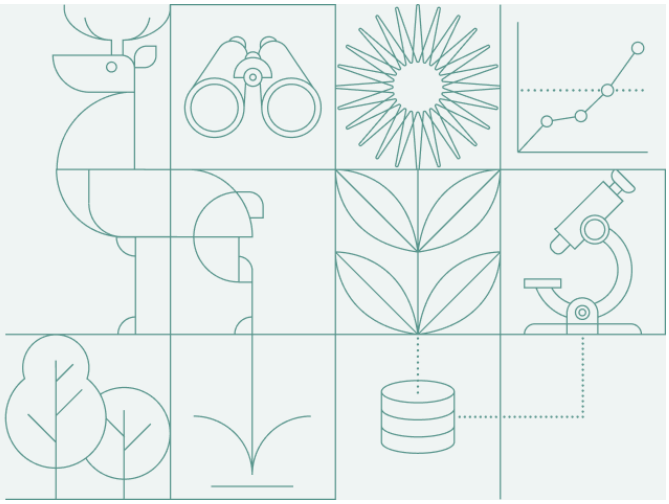

Artikelsgewijze toelichting

Ontwerpregeling voor de

Gemeenschappelijke Regeling

Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving

mei

Datum: 18 september 2025

Versie: 0.99

Inhoudsopgave

INLEIDING 3
HOODFSTUK I: Algemene bepalingen 4
HOOFDSTUK II: Doelstelling, taken , bevoegdheden 5
HOOFDSTUK III: Bestuur 6
HOOFDSTUK IV: Organisatie 7
HOOFDSTUK V: Financiën 8
HOOFDSTUK VI: Overige bepalingen 9
HOOFDSTUK VII: Slotbepalingen 11

INLEIDING

Om tot een wettelijke verankering te komen van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) zijn het ministerie van LVVN en de twaalf provincies overeengekomen om

(a) Een wettelijk traject te starten – via een AMvB onder de Omgevingswet – waarmee de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) een formele wettelijke status verkrijgt, waardoor overheden stapsgewijs verplicht zullen worden om hun natuurwaarnemingen te laten registreren bij de NDFF, en
(b) Een gemeenschappelijke regeling te treffen (conform de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr)) bij wie het formeel beheer van de NDFF wordt neergelegd. De naam van de uitvoeringsorganisatie wordt: Uitvoeringsorganisatie Natuur en Omgeving (UNO).

Achterliggende overwegingen bij dit voornemen zijn:

- de in Nederland aanwezige natuurwaarnemingen (monitoringdata) zo veel als mogelijk op één plek beschikbaar te hebben voor iedereen die daar behoefte aan heeft,
- de natuurwaarnemingen ‘gratis’ ter beschikking te stellen met inachtneming van de Europese kaders en richtlijnen en nationale wetgeving, verwerkt in het ‘Opendatabeleid’ van de NDFF,
- het beheer van de NDFF te kunnen financieren vanuit bijdragen van het Rijk en de twaalf provincies door deze taak formeel neer te leggen bij een publieke organisatie .

HOODFSTUK I: Algemene bepalingen

Deze regeling wordt aangegaan door de twaalf provincies.

Belangrijk uitgangspunt bij deze regeling is dat de twaalf deelnemende provincies het van belang achten om een gezamenlijke uitvoeringsorganisatie te hebben, verankerd binnen het publieke domein, waarin zij gezamenlijk uitvoerende taken kunnen beleggen. De ontwerpregeling is dan ook gebaseerd op het model van de bedrijfsvoeringsorganisatie, zoals omschreven in de Wgr.

Gelet op het karakter van de taken die bij UNO worden neergelegd, speelt *gezamenlijkheid* en *solidariteit* een belangrijke rol. Deze thema's zijn dan ook leidraad voor de inrichting van deze regeling.

Het beheer van de NDFF wordt de eerste taak van UNO. Op termijn kan het takenpakket van UNO worden uitgebreid.

HOOFDSTUK II: Doelstelling, taken, bevoegdheden

Artikel 3 - Belang en algemene taak

In Nederland zijn de provincies verantwoordelijk voor het natuurbeheer. Bovendien neemt het belang voor natuur in zijn algemeenheid neemt toe. Hierop anticiperend willen de provincies een gemeenschappelijke regeling treffen om uitvoerende taken inzake natuur en omgeving waarvoor geen provinciaal beleid nodig is, neerleggen bij een publiekrechtelijke organisatie en daarmee de democratische legitimiteit ervan blijvend waarborgen.

Artikel 4 - Wettelijke taak

De wettelijke taak voor het beheer van de NDFF (conform AMvB) is de eerste taak die wordt neergelegd bij UNO.

De opzet van de regeling is zodanig dat extra taken aan de gemeenschappelijke regeling kunnen worden toevertrouwd.

Artikel 5 - Bevoegdheden

Dit artikel borgt dat er geen taken worden neergelegd bij UNO die een verordenende bevoegdheid vereisen. De organisatie maakt namelijk zelf geen beleid, maar voert het beleid van de deelnemers uit.

HOOFDSTUK III: Bestuur

Artikel 6 - Samenstelling

UNO wordt bestuurd door haar deelnemers. Elke deelnemer (college) wijst een lid en plaatsvervanger aan. Daarnaast zijn er spelregels over beëindiging en opvolging.

Voorts kan het bestuur adviseurs aanstellen. De adviseurs mogen wel deelnemen aan de beraadslagingen, maar hebben geen stemrecht. Alleen door de deelnemers aangewezen leden van het bestuur hebben stemrecht.

Artikel 7 - Werkwijze

Het bestuur van UNO functioneert als collegiaal bestuur, waarbij het de intentie is om besluitvorming zo veel als mogelijk in goede harmonie te laten plaatsvinden, zonder de mogelijkheid om besluitvorming te kunnen 'belemmeren' als gevolg van een vetorecht.
Ieder bestuurslid heeft één stem en besluiten vereisen tenminste een drievierde meerderheid, tenzij op basis van andere wettelijke vereisten unanimiteit nodig is. Concreet betekent dit dat bij besluiten – behoudens de uitzonderingen waarvoor unanimiteit nodig is - tenminste negen van de twaalf bestuursleden moeten instemmen.

De drievierde meerderheid , is de vertaling van de uitgangspunten van *gezamenlijkheid* en s*olidariteit* . Volledigheidshalve wordt vermeld dat de drievierde meerderheid een andere verhouding is dan een volstrekte meerderheid zoals in de Provinciewet beschreven. Hiermee wijkt de stemverhouding voor het nemen van besluiten door het bestuur van UNO af van de gangbare verhouding.

Verder zijn de vergaderingen van het bestuur in beginsel openbaar, stelt het bestuur een reglement van orde op en worden ingezetenen van provincies en belanghebbenden via de reguliere procedures bij de colleges en de Provinciale Staten van de provincies betrokken bij de voorbereiding, uitvoering en evaluatie van de aan de regeling opgedragen taken.

Artikel 8 - Verantwoording en informatie

Een bedrijfsvoeringsorganisatie informeert en legt verantwoording af aan de deelnemers en de Provinciale Staten. Dit zal geschieden conform de wettelijke vereisten zoals die zijn opgenomen in de Wgr.

HOOFDSTUK IV: Organisatie

Artikel 9 - Voorzitter

Behoeft geen nadere toelichting.

Artikel 10 - Secretaris

Het is aan het bestuur om een secretaris aan te wijzen. Voorgesteld wordt dat bij de start van UNO een externe secretaris wordt aangetrokken . Deze draagt gedurende de opstartfase zorg voor de benodigde administratieve inrichting van de uitvoeringsorganisatie, het archiefbeheer inricht, de bestuursvergaderingen faciliteert en alle andere zaken regelt die nodig zijn om de organisatie te laten functioneren. Eventueel kan op termijn de rol van secretaris door een van de deelnemers worden geleverd.

HOOFDSTUK V: Financiën

Artikel 11 – Regelingen

De essentie van dit artikel is dat het bestuur van UNO via voorschriften vastlegt hoe de financiële administratie wordt gevoerd, door wie die wordt uitgevoerd en hoe het geldelijk beheer wordt vormgegeven. Het wettelijk kader hiervoor is het Besluit begroten en verantwoorden decentrale overheden en de Financiële verordening van UNO.

Artikel 12 – Kadernota

Dit artikel borgt dat Provinciale Staten voldoende tijdig worden geïnformeerd over aanstaande wijzingen van de begroting van UNO. Strikt formeel gaat het om informatieverschaffing. Naleving van dit artikel is een wettelijke verplichting, zoals opgenomen in de Wgr.

Artikel 13 – Begroting

Dit artikel waarborgt dat alle deelnemers aan UNO – zolang zij lid zijn van die regeling – voldoen aan de daaruit voortvloeiende financiële verplichtingen. De begroting wordt eerst ter zienswijze voorgelegd aan de : Provinciale Staten van de deelnemende provincies. Het bestuur stelt de begroting vast met inachtneming van de ingediende zienswijzen.

Alleen na het doorlopen van de exit-procedure kan een deelnemer uittreden en pas daarna ontvallen de financiële verplichtingen die voortvloeien uit deelname (zie ook artikel 17 en 18).

Alle beschreven onderdelen van dit artikel vloeien rechtstreeks voort uit de wettelijke vereisten zoals opgenomen in de Wgr.

Artikel 14 – Jaarrekening

Het proces van de jaarrekening volgt het wettelijk kader, zoals opgenomen in de Wgr. De inhoud, zoals hoe om te gaan met eventuele verdeling van baten en lasten, het wel/niet opbouwen van reserves voor continuïteitsborging, etc. wordt uitgewerkt in een financiële verordening. Die verordening wordt door het bestuur van UNO vastgesteld.

HOOFDSTUK VI: Overige bepalingen

Artikel 15 - Archief

De Archiefwet is ook van toepassing op UNO. De keuze voor de archiefbewaarplaats is aan de deelnemers. Gelet op het feit dat de huidige beheerorganisatie van de NDFF opereert vanuit IPO/BIJ12 te Utrecht, is gekozen voor de vestigingsplaats Utrecht.

Vooruitlopend op de nieuwe Archiefwet wordt in deze regeling gesteld dat de secretaris een archivaris aanstelt. De wijze waarop de secretaris dat doet, is aan de secretaris. Toezicht erop wordt uitgevoerd door de archivaris van de Provincie Utrecht.

Artikel 16 - Toetreding

Deze regeling is exclusief voor provincies. Mede-overheden zullen niet kunnen deelnemen in deze regeling.

Vanuit de wetgeving moet het mogelijk zijn om als deelnemer aan een gemeenschappelijke regeling kunnen toetreden en uittreden, ook als bij de start alle potentiële deelnemers (de twaalf provincies) al toetreden. Immers kan een provincie uittreden en later weer toetreden.

Zolang de twaalf provincies deelnemer blijven in de regeling, zal dit artikel niet toegepast hoeven worden.

Artikel 17 - Uittreding

Indien een provincie besluit tot uittreding dan zal dit door de betreffende provincie kenbaar worden gemaakt aan het bestuur van UNO. Het bestuur start dan een procedure om in overleg met alle deelnemers een uittredingsplan op te stellen, waarin de consequenties voor de uittredende provincie en de consequenties voor de blijvende provincies worden verwerkt.

Het uittredingsplan wordt vastgesteld door het bestuur en daarna doorgeleid naar de provincie die wil uittreden. Vervolgens neemt deze provincie een definitief besluit om al dan niet uit te treden.

Afspraken over de financiële afwikkeling maken onderdeel uit van het uittredingsplan. En daartoe bevat artikel 18 een handvat als leidraad.

De datum van uittreding wordt bepaald op 1 januari van het jaar nadat de betreffende provincie haar definitieve besluit tot uittreding heeft genomen en het bestuur van UNO daarover heeft geïnformeerd.

Artikel 18 - Uittreedsom

In beginsel wordt de uittreedsom als volgt bepaald:

Het jaar van uittreding is bepalend. De hoogte van de uittreedsom is de som van 100% plus 67% plus 33% van de bijdrage die de uitredende provincie zou moeten betalen als deelnemer in het jaar van uittreding. Of te wel: tweemaal de jaarlijkse bijdrage.

Het is aan het bestuur om een uitzondering te maken op deze regel, maar daarvoor is unanimiteit nodig.

Zolang de provincie nog deelnemer is in de regeling, is zij vanzelfsprekend haar financiële bijdrage verschuldigd. Dus ook gedurende de tijd / het proces om tot het besluit tot definitieve uittreding te komen.

Artikel 19 - Wijziging

Gelet op het bijzondere karakter van deze regeling waarbij gezamenlijkheid en solidariteit van belang zijn en blijven, worden wijzigingen pas aangenomen bij tenminste drie vierde meerderheid van de deelnemende colleges.

Artikel 20 - Opheffing

Voor opheffing van de regeling is hetgeen genoemd onder artikel 19 onverkort van kracht, dus ook hier een ten minste drie vierde meerderheid vereist.

HOOFDSTUK VII: Slotbepalingen

Artikel 21 - Duur

In plaats hiervan iets opnemen over de onbepaalde duur van de regeling.

Artikel 22 - Evaluatie

Met dit artikel wordt het bestuur van UNO verplicht om eens in de vier jaar een evaluatie uit te voeren.

Artikel 23 - Bekendmaking en inwerkingtreding

Met het ministerie van LVVN is afgesproken dat de regeling in werking treedt tegelijkertijd met de algemene maatregel van bestuur waarmee het natuurregister een wettelijke status krijgt.

Artikel 24 - Citeerwijze

De tekst van deze regeling wordt aangehaald als gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving. Op basis van deze regeling wordt een bedrijfsvoeringsorganisatie opgericht met de naam: Uitvoeringsorganisatie Natuur en Omgeving (UNO).

Cooperación is de handelsnaam van
Rob de Greef Bestuurlijk Organisatierecht B.V.

Telefoon 085 – 076 1717
E-mail secretariaat@cooperacion.nl
Website www.cooperacion.nl

Memo

Aan
Marcel Bom

Van
Rob de Greef

Datum
27 mei 2025

Betreft
Juridische toetsing concept gemeenschappelijke regeling

Toets

Wij hebben eerder mijn aandachtspunten bij een eerdere versie van de gemeenschappelijke regeling besproken. Deze aandachtspunten zagen, buiten wat kleine redactionele en regelgeving-technische zaken, met name op:

(1) het onderscheid tussen de rechtspersoon (de bedrijfsvoeringsorganisatie) en de gemeenschappelijke regeling (het juridische document)
(2) het stemrecht en besluitvorming binnen het bestuur
(3) de financiële afwikkeling bij het jaarverslag
(4) de uittredingsregeling
(5) bekendmaking en inwerkingtreding.

Deze aandachtspunten zijn alle verwerkt in de definitieve versie van de gemeenschappelijke regeling. De gemeenschappelijke regeling is daarmee in lijn met de Wet gemeenschappelijke regelingen, Algemene wet bestuursrecht, Provinciewet en de Aanbestedingswet 2012. Er is dus geen juridische reden om deze gemeenschappelijke regeling niet voor te leggen aan de bevoegde bestuursorganen voor besluitvorming.

Ik wijs wel nog op 1 opmerking die niet verwerkt is, en dat ziet op artikel 14 lid 2 van de gemeenschappelijke regeling (de jaarrekening). Het kan natuurlijk altijd voorkomen dat er een verschil is tussen het begrote bedrag en de daadwerkelijke uitgaven. Wanneer dit leidt tot een tekort voor de gemeenschappelijke regeling, dan zijn de deelnemers verplicht bij te dragen in de tekorten volgens de reguliere verdeelsleutel. Het is echter ook zo dat uitgaven in beginsel binnen de begroting moeten vallen, anders zijn uitgaven onrechtmatig. Of dat ook tot een onrechtmatigheidsoordeel van de accountant leidt, is met name afhankelijk van de omvang van de tekorten. Voorkomen moet echter worden dat via dit artikel kosten die niet begroot zijn worden gemaakt. Dat zou ook in strijd zijn met de geest van de artikelen over het budgetrecht zoals de Wet gemeenschappelijke regelingen en de Provinciewet die kennen. Het bestuur van de bedrijfsvoeringsorganisatie gaat immers over de begroting en begrotingswijzigingen, maar pas nádat de 12 provinciale staten hierover zienswijzen hebben kunnen indienen. Op die manier wordt recht gedaan aan de democratische legitimatie van de

gemeenschappelijke regeling. Op het moment dat tekorten (zeker als deze omvangrijk zijn) dus niet via een begrotingswijziging maar via de jaarrekening worden weggepoetst, dan wordt dit democratische recht van provinciale staten omzeild. Op de jaarrekening zitten immers, en dat is ook conform de Wgr, géén zienswijzen. Bovenstaande hoeft niet tot een wijziging van de concept gemeenschappelijke regeling te leiden, maar het verdient aanbeveling in de financiële verordeningen die voor de bedrijfsvoeringsorganisatie gaan gelden hieromtrent nadere afspraken te maken.

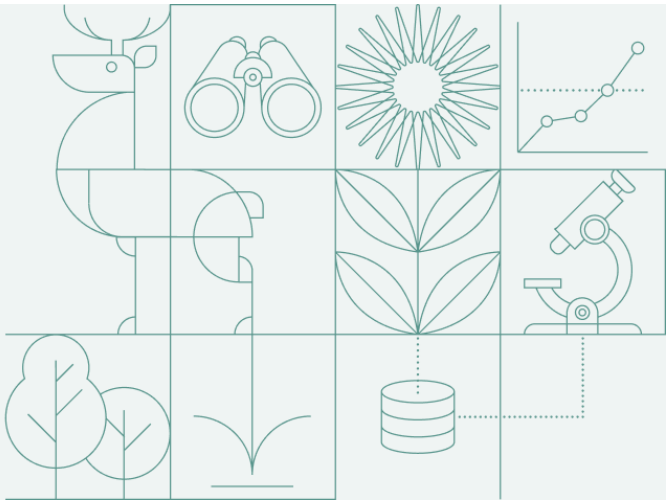

Begrotingsproces, Financiering en Governance voor de Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving

Datum: aug 2025

Versie: 0.96

Inhoudsopgave

1. Inleiding 3
2. Nieuwe wijze van Begroten en verantwoording 4
2.1 Begroting en verantwoordingsproces 4
2.2 Financiële omvang NDFF-beheertaken 4
2.3 Belangrijke begrotingsposten 5
2.4 Inschatting omvang begroting 6
3. Nieuwe wijze van Financieren 7
3.1 Hoe werkt het nu 7
3.2 Hoe werkt het straks 7
4. Governance NDFF 8
4.1 Inleiding 8
4.2 De rolverdeling 8
4.3 De NDFF governance in beeld 10
BIJLAGE A - concept indicatie/opzet Begroting 11
a. uitgangspunten 11
b. opzet 11
BIJLAGE B - Waarom is een GR nodig? 13
a. Inleiding 13
b. Van privaat- naar publiekrechtelijke verankering 13
c. De beoogde publiekrechtelijke organisatie 14

1. Inleiding

Het beheer van de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) wordt ondergebracht bij de Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving (GR UNO), althans dat is de ambitie van de staatssecretaris van LVVN en Gedeputeerde Staten van de 12 provincies.

Een consequentie van deze ambitie is dat de financiering, de wijze waarlangs de begroting voor de NDFF vastgesteld gaat worden en de governance van de NDFF zullen wijzigen.

In dit rapport treft u een beschrijving van die veranderingen alsmede een indicatie van de ermee gemoeide financiële consequenties.

Uitganspunt voor deze rapportage is dat het feitelijk beheer volledig door de vereniging IPO/BIJ12 uitgevoerd blijft worden en de op te richten gemeenschappelijke regeling zo ‘lean’ als mogelijk wordt ingericht.

2. Nieuwe wijze van Begroten en verantwoording

2.1 Begroting en verantwoordingsproces

De NDFF maakt al een aantal jaren onderdeel uit van IPO/BIJ12 en de begroting voor de NDFF is nu nog integraal onderdeel van de IPO/BIJ12 begroting. En ditzelfde geldt voor de verantwoording. Echter met de komst van de gemeenschappelijke regeling gaat dit deels veranderen. De GR UNO zal dan zelfstandig een begroting indienen bij alle deelnemers aan de gemeenschappelijke regeling en ook zelfstandig haar jaarrekening indienen.

De feitelijke consequentie hiervan is dat in plaats van één geïntegreerde begroting en één jaarrekening , twee begrotingen komen en ook twee jaarrekeningen.
Net zoals de begroting en jaarrekening van IPO/BIJ12, zal de begroting en jaarrekening van de GR UNO behandeld worden in de Provinciale Staten (van de twaalf provincies).

Het is aan de GR UNO om te zorgen voor een adequate voorbereiding van de voor te leggen begroting voorafgaand aan een uitvoeringsjaar en na afloop van dat jaar de daarover te overhandigen jaarstukken aan te leveren. De eisen die worden gesteld aan een begroting en verantwoording van een gemeenschappelijke regeling zijn anders dan de eisen voor een vereniging. Die eisen treden pas in werking nadat GR UNO is opgericht.
En voor de begroting van IPO/BIJ12 zal de komst van de GR UNO tot gevolg hebben dat er een aanvullende ‘inkomstenstroom’ gaat ontstaan vanwege het uitvoeren van het feitelijk beheer van de NDFF in opdracht van de GR UNO.
Voor alle duidelijkheid: de uitvoering van de feitelijk beheertaken blijft gewoon onderdeel van haar begroting, maar de financiering ervan loopt via de gemeenschappelijke regeling.

De planning is dat de GR UNO eind 2026 opgericht zou kunnen zijn. Dit betekent dat de GR UNO haar eerste begroting zal indienen eerst nadat deze publiekrechtelijke entiteit is opgericht. Conform de BBV-regels dient op dat moment een begroting te worden gemaakt. Op deze wijze ontstaat er een overgang waarin de GR UNO het begrotingsproces en de verantwoording inzake de NDFF overneemt van IPO/BIJ12. Een eerste aanzet voor het format van de op te zetten begroting is opgenomen in Bijlage A.

2.2 Financiële omvang NDFF-beheertaken

Enkele jaren geleden is een beschrijving gemaakt van de NDFF-beheertaken en de bijhorende financiële omvang. Die beschrijving is in 2024 herijkt en tot op heden de basis voor IPO/BIJ12 bij het begroten van de uitgaven voor de NDFF-beheertaken.

De primaire taken voor het beheer van de NDFF zijn op te delen naar 4 hoofdtaken:

1. *Verzamelen en valideren*:
   Dit houdt in dat de NDFF-Beheerder waarneming inneemt (afkomstig uit monitoringtrajecten, losse waarnemingen of anderszins) en voorziet van een kwaliteitskeurmerk door middel van validatie. Alleen gevalideerde waarnemingen komen beschikbaar in het NDFF-register.

2. *Gebruikersondersteuning:*
   Het NDFF Register stelt de waarnemingen beschikbaar aan iedereen die er toegang toe wil, maar wel op basis van het NDFF-opendatabeleid. Hiertoe zijn onder meer ict-voorzieningen gebouwd. Maar niet alle behoeften kunnen geautomatiseerd worden afgedekt. Ook leidt het bieden van ict-voorzieningen tot vragen. Daarvoor is een goed bereikbare gebruikersondersteuning noodzakelijk.
3. *Beheren en opslaan*:
   Het onderhouden van het gehele ICT-landschap dat nodig is om het proces van verzamelen, valideren en ter schikking stellen te faciliteren.
4. *Ontwikkelen*:
   Het enerzijds vullen van het register en anderzijds raadplgene alsook het valideren van waarnemingen, verandert mee het de behoeften vanuit de samenleving en de technologische mogelijkheden. Zo wordt inmiddels geëxperimenteerd met bijvoorbeeld DNA-sporen om aanwezigheid van soorten te kunnen aantonen. Dergelijke nieuwe inwintechnieken leiden tot aanpassing van werkwijzen en ook de ict-ondersteuning. Dit leidt tot continue doorontwikkeling van de NDFF als register en alle bijhorende voorzieningen.

De huidige kosten voor het beheer van de NDFF (begroting 2025) zijn begroot op € 6 miljoen, te weten € 3,72 miljoen aan uitvoeringskosten en € 2,28 miljoen aan personeelskosten. Dit zijn de begrote kosten voor het beheren van de NDFF, inclusief kosten voor bedrijfsvoering, administratie, de kosten voor licentienemerschap (die straks vervallen wanneer de stichting NDFF haar taken neerlegt en overdraagt aan de GR UNO).

Op termijn wil IPO/BIJ12 de verhouding tussen intern en extern personeel terugbrengen naar een gezonde verhouding, opdat de duurzame continuïteit van de aan hen opgedragen feitelijke beheertaak beter geborgd blijft. De eerste contouren hiervoor zijn geschetst en leiden tot een doorgroei van het NDFF-team naar 24 fte, maar tegelijkertijd een forse afname van de materiële uitgaven (uitvoeringskosten). Inzetten van deze verandering zal per saldo kunnen leiden tot iets lagere kosten dan de nu nog geprognosticeerde € 6 miljoen.

2.3 Belangrijke begrotingsposten

De kern van de toekomstige begroting van de GR UNO met de taak ‘beheer NDFF’ bestaat uit twee begrotingsposten, te weten:

1) Het feitelijk beheer van de NDFF waarvoor de GR UNO een opdracht verstrekt aan IPO/BIJ12
2) De kosten van bestuur (formeel beheer) en administratie.

Door de werkgroep GR UNO is uitgezocht of een gemeenschappelijke regeling ook daadwerkelijk zonder ingewikkelde aanbestedingsprocedures in staat is om de opdracht voor het feitelijk beheer bij IPO/BIJ12 neer te leggen, wat feitelijk inhoudt dat de taakuitvoering blijft waar het nu al wordt uitgevoerd. Volgens de werkgroep kan dit door gebruik te maken van de “uitzonderingsgronden voor quasi inbesteding[1] ”.

[1] https://www.pianoo.nl/nl/quasi-inbesteden-algemeen

Wat straks de begrote omvang zal zijn voor het laten uitvoeren van het feitelijk beheer door IPO/BIJ12 is nog een onderwerp dat nader uitgezocht dient te worden. Vooralsnog wordt ervan uitgegaan dat de kosten vanwege deze nieuwe opdrachtgever/opdrachtnemer relatie niet wijzigt.

Verder is ingeschat dat de toekomstige kosten van de GR UNO voor bestuur en administratie – zolang de GR UNO alleen de formeel beheertaak NDFF vervult - € 200.000 bedragen. Die extra kosten lijken opgevangen te kunnen worden binnen de genoemde € 6 miljoen. Immers, er vallen straks ook uitgaven weg (licentienemerschap).

2.4 Inschatting omvang begroting

Zoals gesteld zal de kern van de toekomstige begroting van de GR UNO bestaat uit twee posten, te weten (1) de opdracht aan IPO/BIJ12 voor de uitvoering van het feitelijk beheer en (2) het bestuur en de administratie van de gemeenschappelijke regeling.

Onderstaande tabel geeft een indicatie van de toekomstige kosten, waarbij de volgende uitgangspunten van toepassing zijn:

- Begrotingsbedragen zijn inclusief BTW
- Gelijkblijvende omvang feitelijk beheer
- Prijspeil 2025

	2027	2028	2029
Opdracht aan IPO inzake beheer NDFF	€ 5.800.000	€ 5.800.000	€ 5.800.000
Bestuur en administratie*	€ 200.000	€ 200.000	€ 200.000
TOTAAL	€ 6.000.000	€ 6.000.000	€ 6.000.000

**) Ook de administratie voor de GR zal uitgevoerd worden door IPO met de mogelijkheid dat IPO hiervoor apart een derde partij inschakelt.*

3. Nieuwe wijze van Financieren

3.1 Hoe werkt het nu

De NDFF wordt gefinancierd door het ministerie van LVVN en de provincies. Het ministerie draagt 20% bij en de provincies 80%. Dat blijft zo.

3.2 Hoe werkt het straks

Tot eind 2024 verstrekte het ministerie van LVVN een subsidie aan IPO/BIJ12. Vanaf 2025 verloopt de financiering vanuit LVVN anders en schakelt daarmee al vooruit op de toekomstige situatie. LVVN zal haar 20% bijdrage leveren via een Decentralisatie Uitkering aan alle provincies. In de Mei-circulaire voor het Provinciefonds 2025[2] is dit opgenomen.

Dus vanaf 2025 zal de bijdrage vanuit LVVN niet meer rechtstreeks naar IPO/BIJ12 gaan, maar via de provincies. Elke provincie ontvangt een deel van die 20%, waarbij het Rijk gebruik zal maken van de algemene IPO-verdeelsleutel.

Voor het jaar 2025 bedraagt de bijdrage vanuit het Rijk € 1 miljoen, zijnde 20% van € 5 miljoen. Vanaf 2026 zal de bijdrage de omvang hebben van € 1,2 miljoen, zijnde 20% van de begroting[3] van € 6 miljoen waarmee IPO/BIJ12 rekent. Met het Rijk of LVVN vindt geen eindafrekening meer plaats, wat dus inhoudt dat de volledige 20% financiering vanuit het Rijk ten gunste valt aan de NDFF. Mocht de eindafrekening negatief uitvallen – dus meer zijn dan de begroting – dan vindt overleg plaats met LVVN over nabetaling[4].

De Decentralisatie Uitkering wordt jaarlijks geïndexeerd op basis van een overeengekomen normeringssystematiek[5] tussen rijk, provincies en gemeenten en maakt onderdeel uit van het accres dat wordt toegepast op de omvnag van het provinciefonds. Het is dan aan de provincies om de indexatie voor de NDFF door te geleiden naar de GR UNO.

Vanaf 2027 – zodra de gemeenschappelijke regeling is opgericht – zal de ‘financieringsstroom’ voor de NDFF verschuiven van de provincies naar de gemeenschappelijke regeling en vervolgens zal de gemeenschappelijke regeling ‘betalen’ voor de door IPO/BIJ12 geleverde diensten.

[2] https://www.rijksoverheid.nl/documenten/circulaires/2025/05/28/meicirculaire-provinciefonds-2025
[3] Een ophoging van de bijdrage vanuit LVVN wordt fasegewijs toegepast, evenals de bijdragen vanuit de provincies. Dit kan omdat de NDFF in dit lopende jaar 2025 nog beschikt over een ‘transitie reserve’.
[4] Hoe een en ander in te richten is onderwerp van gesprek tussen IPO/BIJ12 en het ministerie van LVVN.
[5] Brief van de Staatssecretaris van Financiën aan Tweede Kamer d.d. 21 februari 2025 kenmerk 2025-0000052926

4. Governance NDFF

4.1 Inleiding

De gemeenschappelijke regeling[6] is de beoogde eigenaar – en daarmee de formeel beheerder – van de Nationale Databank Flora en Fauna . Een databank met straks een wettelijke status via een algemene maatregel van bestuur onder de Omgevingswet . Achterliggende overwegingen die hierbij een rol hebben gespeeld zijn:

- om in Nederland aanwezige natuurwaarnemingen (monitoringdata) zo veel als mogelijk op één plek beschikbaar te krijgen voor iedereen die daar behoefte aan heeft,
- de natuurwaarnemingen 'gratis' ter beschikking stellen met inachtneming van de Europese kaders en richtlijnen en nationale wetgeving (verwerkt in het 'Opendatabeleid' van de NDFF),
- het beheer van de NDFF te kunnen financieren vanuit bijdragen van het Rijk en de 12 provincies door deze taak formeel neer te leggen bij een publieke organisatie is belast is met de uitvoering van een wettelijke taak.

Daarnaast is bij de transitie van de NDFF besloten om de feitelijke uitvoering van het beheer zoveel als mogelijk bij IPO/BIJ12 te laten waar het in goede handen is.

Dit hoofdstuk beschrijft de nieuwe governance structuur voor de NDFF, met de gemeenschappelijke regeling als eigenaar (formeel beheerder), IPO/BIJ12 als uitvoerder (feitelijk beheerder), het ministerie van LVVN als medefinancier, de soortenorganisaties en andere private partijen als toestemmingverlener en iedereen die behoefte heeft aan NDFF-data als gebruiker.

4.2 De rolverdeling

De rol van de GR
De gemeenschappelijk regeling krijgt de taak om de NDFF te beheren en daarbij het inmiddels vastgestelde OpendataBeleid te onderhouden.

Om de gemeenschappelijke regeling zo 'lean' als mogelijk te laten zijn, zal de feitelijke uitvoering van het beheertaak worden uitgevoerd door IPO/BIJ12.
Voor het onderhouden van het 'OpenDataBeleid' wordt door IPO/BIJ12 een commissie ingesteld, die namens de gemeenschappelijke regeling dat beleid zal onderhouden en indien nodig voorstellen doen aan de gemeenschappelijke regeling ter aanpassing van dat databeleid. Immers, als er iets gewijzigd wordt dan dient dat straks wel ter goedkeuring en vaststelling te worden voorgelegd aan het bestuur van de gemeenschappelijke regeling.

[6] Een veelgestelde vraag is waarom een gemeenschappelijke regeling noodzakelijk en de huidige governance volstaat. Deze vraag wordt in bijlage B beantwoord.

De Gemeenschappelijke regeling treedt dan in overleg met het ministerie van LVVN om de wijzigingen te verankeren in de alsdan beschikbare ministeriële regeling.

De begrotingsvoorbereiding loopt via een vergelijkbaar proces. IPO/BIJ12 bereidt het één en ander voor en het bestuur van de gemeenschappelijke regeling stelt de begroting vast. Mocht daarbij blijken dat het thans geraamde budget van € 6 miljoen niet meer afdoende is, dan treedt de gemeenschappelijke regeling in overleg met het ministerie van LVVN voor hun aandeel (20% van de begroting).

Straks is de gemeenschappelijke regeling een entitiet in het publieke domein en daardoor gehouden aan de van toepassing zijnde wetten en regels. Eén daarvan is de Wet Open Openheid. Indachtig de voorgaande 'lean' inrichting van de gemeenschappelijke regeling, is het voorstelbaar dat IPO/BIJ12 ook de feitelijke afhandeling van eventuele WOO-verzoeken ter hand neemt in opdracht van de gemeenschappelijke regeling.

Een werkwijze tussen de gemeenschappelijke regeling als formeel beheerder en IPO/BIJ12 als uitvoerder zoals hiervoor beschreven, kan alleen functioneren met een goede rolscheiding. Daarom wordt voorgesteld dat bestuur van de regeling een secretaris aanstelt, die in de dagelijkse werkpraktijk namens het bestuur de rol van opdrachtgever vervult. Die secretaris kan en mag geen medewerker zijn van IPO/BIJ12. Bij de start van de gemeenschappelijke regeling lijkt het raadzaam om hiervoor een externe aan te trekken.

De rol van IPO/BIJ12
IPO/BIJ12 treedt op als uitvoerder van het feitelijk beheer van de NDFF. Er zal dus een opdracht komen vanuit de gemeenschappelijke regeling aan IPO/BIJ12 waarin omschreven staat wat de uitvoering precies inhoudt en tegen welke kosten die uitgevoerd worden.
Door IPO/BIJ12 te maken afspraken met partners in het private domein - waaronder de soortenorganisaties en Observation International (Waarneming.nl) - om de toestroom van natuurwaarnemingen richting de NDFF te borgen, maken onderdeel uit van die opdracht.

Opdrachtverlening van de Gemeenschappelijke Regeling aan IPO/BIJ12 is een toegestane vorm van 'quasi inbesteden'. Dit laatste ontslaat IPO/BIJ12 als uitvoerder van het NDFF Beheer er niet van om de aanbestedingsregels te volgen.

IPO/BIJ12 zal tevens in opdracht van de gemeenschappelijke regeling diens administratie voeren.

De rol van het ministerie van LVVN
Het ministerie van LVVN blijft betrokken bij de NDFF en verzekert dat de financiering van de NDFF voor 20% vanuit het rijk geborgd blijft. Tot en met 2031 is dit nu geregeld middels een zogenaamde decentralisatie uitkering.

Een jaarlijks overleg tussen de gemeenschappelijke regeling, IPO/BIJ12 als uitvoerder en het ministerie van LVVN, zal ervoor zorgen dat die duurzame financiering op het niveau van 20% van de kosten blijft.

De rol van de soortenorganisaties
Een duurzame NDFF zonder verbinding met private partijen in de 'wereld van natuurwaar-nemingen' is ondenkbaar. Hun inbreng is van cruciaal belang, te meer omdat meer van 80% van

de waarnemingen in de NDFF feitelijk eigendom zijn van die private partijen en/of vrijwilligers. Een goed functionerende NDFF kan niet zonder een goede verbinding met deze partijen.

Om deze reden beheert IPO/BIJ12 als uitvoerder een aantal overeenkomsten met belangrijke private partijen en is een samenwerkingsstructuur afgesproken waarlangs deze partijen hun inbreng hebben. Die samenwerkingsstructuur helpt om de NDFF duurzaam te beheren, zonder afbreuk te doen aan de verantwoordelijkheden van de gemeenschappelijke regeling.
De samenwerkingsstructuur heeft de naam 'Partnerraad', en onder die raad zullen inhoudelijk commissies worden gevormd die adviseren over het opendatabeleid van de NDFF, de functionele doorontwikkeling van de NDFF en de wijze waarop de datakwaliteit van de NDFF duurzaam geborgd blijft (ook als er nieuwe inwin technieken ontstaan).

De van de gebruikers
De gebruikers van de NDFF kunnen worden onderverdeeld in twee groepen: de belangstellende burger die opendata wil raadplegen, en geautoriseerde prganisaties (zoals provincies, gemeenten, groene adviesbureaus) die ook beveiligde data kunnen raadplegen.

De groep van geautoriseerde gebruikers kunnen straks kunnen behoeften/wensen inbrengen via een gebruikersraad (commissie onder de partnerraad). En de belangstellende burger kan dat ook, maar dan indirect via de service desk/helpdesk van de NDFF. Immers, juist ook de signalen vanuit het dagelijks gebruik zullen in de genoemde gebruikersraad worden ingebracht.

4.3 De NDFF governance in beeld

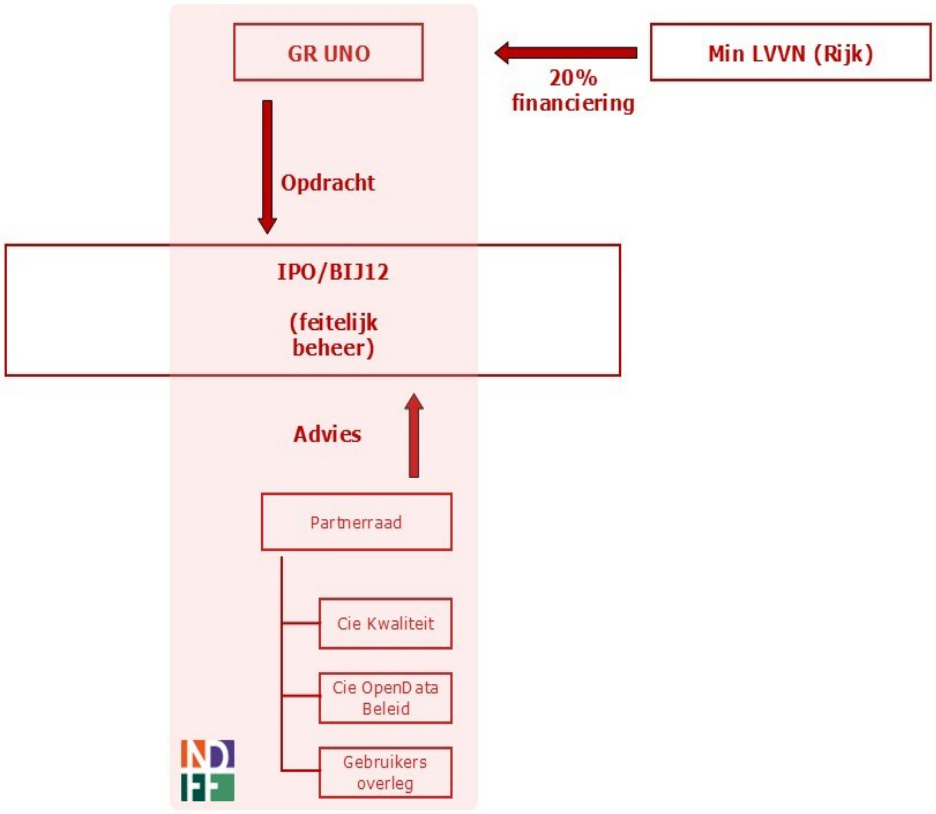

BIJLAGE A - concept indicatie/opzet Begroting

De allereerste begroting voor de GR UNO dient te voldoen aan een aantal vereisten. Die zijn in deze bijlage onder punt a) benoemd. Een eerste aanzet hoe de begroting er qua opzet uit zou kunnen zien is onder b) beschreven..

De ambitie is om een dergelijke begroting midden 2027 beschikbaar te hebben.

a. uitgangspunten

Uitgangspunten BBV (wetten.nl - Regeling - Besluit begroting en verantwoording provincies en gemeenten - BWBR0014606):

1 Begroting bestaat ten minste uit:
   a. Beleidsbegroting
   b. Financiële begroting

2 Beleidsbegroting bestaat ten minste uit:
   a. Programmaplan
   b. Paragrafen

3 Financiële begroting bestaat ten minste uit:
   a. Overzicht van baten en lasten en de toelichting
   b. Uiteenzetting van financiële positie en toelichting
   c. Bijlage met overzicht van geraamde baten en lasten per taakveld

4 Meerjarenraming (op grond van art. 22/23 BBV) doorkijk voor drie jaren volgend op begrotingsjaar

b. opzet

Programmaplan (zie art. 8)

Uitvoering taken Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF).
Als omschrijving zou tekst vanuit IPO/BIJ12 Begroting 2026 kunnen worden gehanteerd / geactualiseerd, onder kop 3.2. en toelichting dat formele beheer van de taak bij IPO/BIJ12 is belegd.

Doelstelling, maatschappelijke effect, hoe deze effecten te bereiken en raming baten/lasten (geschatte kosten door BIJ12).

Overzicht algemene dekkingsmiddelen
Bestaande uit de bijdragen van de deelnemers / Rijk en eventueel saldo financieringsfunctie. (andere onderdelen van BBV lijken niet relevant).

Overzicht van de kosten van overhead
Bestaande uit de kosten van bestuur/administratie e.d.
Bedrag voor heffing van Vpb (lijkt me niet van toepassing, maar dat dan ook zo toelichten) en bedrag voor onvoorzien (zou ik opnemen bij overzicht algemene dekkingsmiddelen).

Paragrafen (zie art. 9 t/m 16)

Alleen de relevante / van toepassing zijnde verplichte paragrafen opnemen:

- Weerstandsvermogen en risicobeheersing
- Onderhoud kapitaalgoederen (indien relevant, zijn er kapitaalgoederen voor NDFF, auto's, programmatuur etc.?)
- Financiering
- Bedrijfsvoering

Overzicht van baten en lasten en toelichting 2027 (art. 17/18)

	Lasten	Baten	Saldo
Programma	€	€	€
Algemene dekkingsmiddelen	€	€	€
Kosten van overhead	€	€	€
Totaal	€	€	€
Toevoegingen reserves	€		€
Onttrekkingen reserves		€	€
Resultaat	€	€	€

Toelichting overzicht van baten en lasten (art. 19)

Specificatie van programmalasten (en baten) zou je kunnen opstellen naar analogie van de verschillende kostensoorten zoals uit opgave van maart 2024 blijkt (zowel materiele lasten als direct toe te rekenen personeel, op basis van af te sluiten dienstverleningsovereenkomst met IPOBIJ12). Dit geeft meer inzicht in wat er wordt gedaan en wat voor soort kosten er onder vallen. Kosten overhead zijn o.m. secretariaat, bestuurskosten en algemene administratiekosten, accountant, ict, personeel, facilitair e.d.

Uiteenzetting van de financiële positie (art. 20/21)

Meerjarenraming en toelichting (art. 22/23)

Dus inzicht en overzicht voor de jaren 2028 t/m 2030 uitgaande van voortzetting beleid 2027

BIJLAGE B - Waarom is een GR nodig?

a. Inleiding

In deze bijlage wordt antwoord gegeven op de vraag waarom de huidige governance van de NDFF met een private stichting als licentiegever en IPO/BIJ12 als licentienemer niet gebruikt kan worden als de NDFF straks wettelijk verankerd is. Ook wordt in deze bijlage antwoord gegeven op de vraag waarom er een gemeenschappelijke regeling van 12 provincies nodig is.

b. Van privaat- naar publiekrechtelijke verankering

Een goede balans tussen economie en leefbaarheid (milieu, geluid, natuur) speelt een belangrijke rol spelen bij de inrichting van onze leefomgeving. Betrouwbare natuurdata zijn derhalve essentieel. Al een groot aantal jaren geleden is het initiatief ontstaan tussen een aantal private en publieke partijen om hiervoor een gezamenlijke 'datahub' op te richten. Die 'datahub' neemt de verantwoordelijkheid van de validatie van de data op zich, beheert de data en biedt de data aan de partijen die het nodig hebben. De NDFF is deze 'datahub' en is een publiek-private samenwerking met de stichting NDFF als licentiegever en IPO/BIJ12 als licentienemer en heeft daarmee haar basis in het private domein.

Vanuit de samenleving is de wens gekomen om de NDFF 'openbaar' te maken en voor iedereen 'gratis' toegankelijk. De inmiddels demissionaire regering heeft deze wens als doelstelling opgenomen in eerst het Hoofdlijnenakkoord en daarna het Regeerprogramma.

Door alle betrokken private en publieke partijen is gezocht naar een passende governance structuur om deze wens te realiseren en tegelijkertijd de belangen van alle deelnemers in de NDFF (denk aan: soortenorganisaties, terreinbeheerders, vrijwilligers) te behartigen. Immers, ongeveer 80% van de natuurdata in de NDFF is eigendom van private partijen en/of vrijwilligers en hun bereidheid om natuurdata te blijven delen met de NDFF bepaalt hoe effectief de NDFF als 'datahub' blijft.

De oplossing is gevonden in een wettelijke verankering van de NDFF en een Opendata beleid dat regelt wie welke data mag raadplegen. Om juridisch te borgen dat het Opendata beleid stand houdt tot en met de rechter en bijvoorbeeld niet alsnog via een Woo-procedure toegang tot alle data kan worden afgedwongen, is het noodzakelijk om de NDFF-beheertaken inclusief het Opendata beleid neer te leggen bij een publiekrechtelijke organisatie.

De huidige governance met een stichting NDFF als licentiegever en IPO/BIJ12 als licentienemer, biedt derhalve niet die juridische borging en dient te worden vervangen. De stichting NDFF is zich dit bewust en heeft aangegeven hieraan mee te werken onder de voorwaarde dat de wettelijke verankering van de NDFF wordt gerealiseerd.

c. De beoogde publiekrechtelijke organisatie

De oorspronkelijke gedachte was om die taken bij IPO/BIJ12 neer te leggen, want die doet toch al het beheer van de NDFF. Maar IPO/BIJ12 is geen publiekrechtelijke entiteit en daarom ongeschikt. Om toch de uitvoering van de beheertaken bij IPO/BIJ12 te kunnen laten, zijn vervolgens de opties:

A. beheertaken bij LVVN en uitbesteding aan IPO/BIJ12 en
B. beheertaken bij één van de provincies en uitbesteding aan IPO/BIJ12

onderzocht.

Optie A viel af omdat de NDFF beheertaken in het verlengde liggen van de naar de provincies gedecentraliseerde natuurbeheertaken en het daardoor vanzelfsprekend is dat provincies er over moeten gaan. Bovendien ontstaat er dan een complexe aansturing met het Rijk als opdrachtgever en IPO/BIJ12 als opdrachtnemer (terwijl IPO/BIJ12 van en voor provincies is). Optie B viel af omdat de NDFF een landelijke databank is en deze optie door de participerende private partijen als niet werkbaar is beoordeeld.

De enige oplossing die overbleef die én recht doet aan de wijze waarop het beleid van natuurbeheer is neergelegd bij de provincies én de feitelijke uitvoering van het beheer bij IPO/BIJ12 zou kunnen blijven liggen, was de oprichting van een gemeenschappelijke regeling door de 12 provincies.

PS: voor een meer uitgebreide beschrijving over de geschiedenis van de NDFF, de wettelijke verankering en de rol van de beoogde gemeenschappelijke regeling UNO wordt verwezen naar de Nota van Toelichting bij de AMvB[7]

[7] Zie https://www.internetconsultatie.nl/ (onderdeel van website Overheid.nl)

FISCALIADE
Fiscaliteit & overheid in de praktijk

Brinkhoekweg 15
8034 PA Zwolle
E-mail info@fiscaliade.nl
Tel. 088 - 374 55 00
KvK 62004069

Memo - addendum

Aan: IPO/BIJ12, t.a.v. Marcel Bom
Van: Fiscaliade, Nikita Brameijer en Marian Roberti
Datum: 29 juni 2025
Onderwerp: Addendum fiscale positie voorgenomen oprichting GR UNO

1. Inleiding

Via IPO/BIJ12 is ons eerder gevraagd om de fiscale aspecten voor de btw, het BTW-compensatiefonds (hierna: BCF), de vennootschapsbelasting en eventuele loonheffingen uit te werken voor de voorgenomen oprichting van de Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringsorganisatie Natuur en Omgeving (hierna: GR UNO of de GR). Hiertoe hebben wij een memo verzonden op 27 mei 2025. Als gevolg van nadere vragen hierover ontvangt u hierbij een addendum bij dit memo, waarin nader wordt ingegaan op deze aspecten.

Het betreft de volgende zaken waarin in dit addendum aandacht wordt geschonken:
- Fiscale aspecten van de liquidatie/afwikkeling van de stichting richting de GR voor de vennootschapsbelasting, btw en loonheffingen;
- Nadere uitwerking van de bij de GR belegde wettelijke taak;
- Saldering van vergoedingen onderling tussen partijen in het kader van de doorschuif btw;
- Toevoeging voorbeeldbrief doorschuif btw (bijlage).

2. Overdracht activiteiten stichting NDFF naar GR

Hieronder geven wij aan wat de fiscale aspecten zijn voor de btw, vennootschapsbelasting en loonheffingen ten aanzien van de overgang van de activiteiten van de stichting naar de nieuw op te richten GR. Dit hebben wij gebaseerd op de jaarrekening 2023 van stichting NDFF, de ontvangen SOK 31 mrt 2025 en wat wij uit telefonisch overleg met Marcel Bom hebben begrepen:

- medio 2010 zijn software rechten en data en het eigendomsrecht van de data (over flora en fauna) overgedragen aan stichting NDFF;
- stichting NDFF gaf tot en met 2024 een licentie af aan IPO/BIJ 12 ten behoeve van het gebruik/de exploitatie van de data. Met het ondertekenen van de SOK is het licentiegeverschap en gebruiksrecht overgedragen aan de NDFF beheerder (lees nu tijdelijk: IPO/BIJ12). Het eeuwigdurend gebruiksrecht op de (bij soortenorganisaties in eigendom zijnde[1]) data blijft bij IPO/BIJ12 en het licentiegeverschap gaat over op de GR na oprichting. Voor het eigendoms-/gebruiksrecht is en wordt eveneens geen vergoeding overeengekomen;
- als de GR wordt opgericht wordt worden de activiteiten die nu nog in de stichting aanwezig zijn overgedragen. Dit betreft enkel nog het merkrecht NDFF en (beheer van) de softwarerechten. Vervolgens wordt de stichting geliquideerd.

[1] Het eigendom van de data is reeds teruggegaan naar bronhouders (soortenorganisaties).

- Naar wij hebben begrepen uit documentatie, overleg met Marcel Bom en terugzien in de jaarrekening van de stichting is er geen financiële waarde toe te kennen in het economisch verkeer aan de data(bank)/licenties hiertoe. De GR en IPO/BIJ12 ontvangen geen inkomsten van abonneehouders. Er wordt ook geen vergoeding bedongen voor de overdracht van het eigendom van de hardware/software/merknaam anders dan EUR 1.

Btw
Het eigendom van de hardware/software/merknaam worden overgedragen aan De GR voor EUR 1, voor zover wij kunnen zien in bovenstaande en in de jaarrekening. De overdracht van deze zaken tegen EUR 1 is geen aan de omzetbelasting onderworpen prestatie.

Mochten er toch meerdere zaken worden overgedragen die een zelfstandig onderdeel vormen van de huidige stichting aan De GR, dan zal ons inziens gesteld sprake zijn van een overdracht van geheel of gedeelte van algemeenheid van goederen[2]. Bij overgang van het geheel of een gedeelte van een algemeenheid van goederen (al dan niet tegen vergoeding of in de vorm van een inbreng in een vennootschap) wordt geacht dat geen leveringen of diensten plaatsvinden en treedt degene op wie de goederen overgaan in de plaats van de overdrager. Er gaat dan in feite een samenstel/bundel van zaken over op de afnemer zonder dat iedere levering van een goed of iedere dienst afzonderlijk aan de btw wordt onderworpen. Hiertoe hoeft geen verzoek te worden gedaan, dit gaat van rechtswege.

Vennootschapsbelasting
De stichting heeft (in het verleden) tot op heden enkel de werkelijke kosten van de stichting vergoed gekregen met bijdragen van de provincies. Daardoor is er geen winst ontstaan in de stichting en geen reserve gevormd. Tevens zijn er geen activa op de balans zichtbaar waarop een stille reserve is gevormd. Wij zien aldus geen posten waarop een stille reserve aanwezig is en daarmee zien wij hiervoor geen risico omtrent de overgang van de activiteiten.

Een discussie die nog gevoerd zou kunnen worden is of de overgenomen activiteiten een waarde hebben in de vorm van goodwill. Gelet op het feit dat de publieke taken met name gaan over een gezamenlijke inzet van kosten, er geen verdienmodel aanwezig is naar wij begrijpen op de data(bank) en/of een winstgevende cashflow wordt voortgezet, achten wij de aanwezigheid van goodwill niet waarschijnlijk. Wij begrijpen ook dat door de organisatie zelf geen waarde wordt toegekend aan de activiteiten. De stichting wordt ook niet vergoed voor de overname van de activiteiten. Nu er geen waarde toe te kennen lijkt aan de activiteiten en er geen activa zijn die worden overgedragen, noch activa zijn die een stille reserve hebben, achten wij de overgang van de activiteiten geen reëel aandachtspunt voor de Vpb.

Loonheffingen
Ervan uitgaande dat IPO/BIJ12 de formele opdrachtgever is geweest – ook in de huidige situatie - van en contracten sluit met mogelijke leveranciers en opdrachtnemers en dat de stichting zoals aangegeven geen eigen werknemers in dienstbetrekking heeft (hetgeen ook terug te zien is in de jaarrekening 2023), maar enkel gebruik maakt van werknemers die door IPO/BIJ12 of de provincies ter beschikking worden gesteld, zien wij voor de loonheffingen bij de liquidatie in eerste instantie eveneens geen bijzonderheden.

[2] Artikel 37d Wet Omzetbelasting 1968.

FISCALIADE
Fiscaliteit & overheid in de praktijk

3. Wettelijke taak

Hieronder volgt een nadere toelichting over de belegging van de wettelijke taak bij de GR. Dit in verband met nadere vragen over bij wie/welke entiteit de wettelijke taak nu berust en of de btw op het niveau van de GR/provincies via doorschuif btw al dan niet compensabel zou zijn. Hierbij hebben wij ons gebaseerd op informatie uit ontvangen documentatie[3] en telefonisch overleg met Marcel Bom en hieruit hebben wij het volgende begrepen:

- De taak natuurbeheer in brede zin ligt gedecentraliseerd bij de provincies sinds 2013/2014;
- De noodzaak om tot een gemeenschappelijke regeling te komen, is een gevolg van de wens van de provincies en het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) tezamen om de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) een wettelijke basis te geven. Op bestuurlijk niveau hebben de staatssecretaris van LVVN en de twaalf colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies, zich al voorstander verklaard van de oprichting van deze gemeenschappelijke regeling. Het is aan de twaalf Provinciale Staten om hierover hun goedkeuring uit te spreken, allereerst door een zienswijze procedure die bij alle provincies zal worden doorlopen;
- Het ministerie van LVVN heeft aangegeven geen verantwoordelijkheid/sturing te willen hebben in het beleid en de uitvoering van het beheer van de NDFF;
- de wettelijke taak – te weten het beheer van de NDFF - wordt via de AMvB belegd door de twaalf provincies bij de GR. Het is een 'zware' GR – met rechtspersoonlijkheid - van de twaalf provincies, zodat er één formele beheerder van het natuurregister is. De deelnemers in de GR zijn ook enkel de twaalf provincies en het bestuur wordt ook enkel gevormd door de colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies (uit zijn midden). Hierin heeft het Rijk geen rol;
- Het Rijk wil wel een financiële bijdrage leveren van 20% en keert hiertoe een algemene decentralisatie uitkering uit aan de provincies via de meicirculaire (in meicirculaire opgenomen 2025). De verdeelsleutel is gebaseerd op de verdeelsleutel van de bijdrage van provincies aan het beheer van de NDFF. Daarin is ook te lezen[4] dat de gelden deel uitmaken van het provinciefonds - net als de algemene uitkeringen - en dat de gelden worden uitgekeerd aan de individuele provincies en beleids- en bestedingsvrij zijn. Er vindt hierover geen verantwoording richting het Rijk plaats. De overige 80% wordt ook door de provincies betaald;
- In artikel 3 van de ontwerpregeling GR UNO is omschreven dat de provincies ook taken, anders dan benoemd in dat artikel, kunnen opdragen aan de GR. En de GR kan geen taken uitvoeren of diensten verrichten voor en op verzoek van andere instanties dan de provincies.

Dit alles, in samenhang beschouwd, betekent ons inziens dat het een wettelijke taak - betreffende het beheer van de NDFF – is van de provincies[5], die de provincies beleggen bij de op

[3] Tijdelijke bestuurlijke overeenkomst openstelling NDFF, document: "20250401 concept AMvB artikelen en NvT versie 2 april 2025", SOK 31 mrt 2025 (compleet), Ontwerpregeling GR UNO (10april2025),
[4] Meicirculaire provinciefonds 2025, hoofdstuk 3, toelichting punt 10, vanaf p. 18.
[5] In de concept AMvB wordt ook verwezen naar artikel 20.6 en 20.10 van de Omgevingswet. We gaan er, mede met inachtneming van de genoemde elementen in dit hoofdstuk, dat de provincies aangewezen bestuursorgaan zijn c.q. diegene die de wettelijke verplichting/taak hebben.

te richten GR. Er is aldus geen (specifieke) taak die door het Rijk aan de provincies is uitbesteed of die zodanig is belegd dat de provincies dit voor het Rijk uitvoeren.

Naar onze mening is het feit dat het Rijk via de algemene uitkering bijdraagt aan de financiering van DE GR geen sprake in deze van een prestatie voor de omzetbelasting. Ook is geen sprake van een Rijkstaak in deze. Dit betekent dat er sprake is van een 100% overheidsactiviteiten van de provincies welke belegd wordt bij De GR en volledig recht btw-compensatie mogelijk is bij de provincies (op basis van doorschuif btw door de GR als benoemd in ons initiële memo).

Toelichting begrip prestatie:

Omzetbelasting wordt alleen geheven wanneer sprake is van leveringen van goederen en diensten, door een als zodanig handelende ondernemer die onder bezwarende titel worden verricht. Er moet dan sprake zijn van een 'prestatie' in het economische verkeer (lees voor een derde) tegen vergoeding. De vraag of prestaties tegen vergoeding worden verricht dient te worden beantwoord met inachtneming van het in artikel 2, aanhef en onder 1, van de Zesde richtlijn, inhoudende dat diensten onder bezwarende titel worden verricht. In het arrest Tolsma[6], heeft het Hof van Justitie EG onder meer overwogen dat een dienst enkel "onder bezwarende titel" in die zin wordt verricht en dus enkel belastbaar is, wanneer tussen de verrichter en de ontvanger van de dienst een rechtsbetrekking bestaat waarbij over en weer prestaties worden uitgewisseld, en de door de dienstverrichter ontvangen vergoeding de werkelijke tegenwaarde vormt voor de aan de ontvanger verleende dienst.

Enerzijds dient er aldus sprake te zijn van een identificeerbare verbruiker van de prestatie en anderzijds dient de prestatie een voordeel op te leveren dat als bestanddeel van de kosten van de activiteit van de andere deelnemer aan het economische verkeer kan worden beschouwd. Het HvJ EG laat geeft zeer duidelijk aan dat naast de identificeerbare verbruiker ook een voordeel moet worden verstrekt dat bepaalbaar is. Voor de bepaling of een rechtstreeks verband tussen betaling en prestatie aanwezig is zal steeds de toets uit het Apple and Pear-arrest moeten worden aangelegd, namelijk dat de afnemer een individualiseerbaar voordeel verkrijgt, waarvoor hij betaalt.

In dezen is van en individualiseerbaar voordeel geen sprake. De taak die op deze wijze bij de provincies is belegd en waaraan het Rijk via genoemde decentralisatie uitkering een algemene uitkering doet (zonder beleid en uitvoering voor het Rijk) en hiermee voor 20% financieel bijdraagt aan de provincies, heeft deze vereiste kenmerken niet in zich. Er wordt niet richting het Rijk gepresteerd door de provincies, zij voeren ons inziens volledig eigen belegde provinciale taken uit.

Samenvattend zijn wij van mening op basis van bovengenoemde informatie uit documentatie dat het gaat om provinciale taken die belegd worden bij de (door de twaalf provincies nieuw op te richten) GR. Zoals in ons initiële memo is opgenomen, raden wij aan om dit met de Belastingdienst af te stemmen om hier zekerheid over te verkrijgen.

[6] HvJ van 3 maart 1994, nr. C-16/93.

4. Toepassing doorschuif btw - uitleg saldering en voorbeeldbrief

In ons initiële memo stond opgenomen over de toepassing van doorschuif btw: *"Let op met eventuele saldering van vergoedingen onderling tussen partijen. Dit kan leiden tot fiscale risico's."* Gevraagd is om een nadere toelichting hierop. Hiermee hebben wij het volgende bedoeld. De inkoop-btw op ingekochte activiteiten – zijnde wettelijke taken - kan de GR zelf niet in aftrek brengen via de btw aangifte, maar kan de GR doorschuiven naar de deelnemers lees provincies, die de btw kunnen compenseren bij het btw-compensatiefonds. Dit kan ook enkel voor zover deze drukt op activiteiten ten behoeve van de uitvoering van taken die door de deelnemers zijn ondergebracht in het samenwerkingsverband, zijnde in dit geval de wettelijke taken die door de GR worden uitgevoerd voor alle deelnemers die handelen in hun hoedanigheid als overheid.

Dit moet verdeeld worden middels een zuivere verdeelsleutel die recht doet aan de afname van de deelnemers in het samenwerkingsverband (veelal: verdeling kosten vindt plaats naar rato van de financiële bijdragen van de deelnemers in het samenwerkingsverband, welke vaak gebaseerd is op inwonersaantallen).

Indien een van de provincies bijvoorbeeld (in de toekomst) ook bepaalde activiteiten gaat uitvoeren voor de GR, dan treedt zij hiervoor op richting de GR (veelal) als btw-ondernemer. Om de hiervoor genoemde verdeelsleutel voor de doorschuif btw goed te kunnen bepalen is het dan zuiver om die stromen (deelnemersbijdrage aan GR en afzonderlijke werkzaamheden) van elkaar gescheiden te houden en niet te salderen op een factuur. Dit is namelijk foutgevoelig vanwege verschillende hoedanigheden en voor berekening van de doorschuif btw.

In de bijlage is een voorbeeldbrief toegevoegd voor toepassing van doorschuif btw. Let wel: dit is een voorbeeld en zal nog op maat gemaakt moeten worden voor de situatie van de GR en haar deelnemers maar geeft wel een indicatie van hoe een dergelijke brief moet worden opgebouwd.

5. Vervolg en tot slot

Voor het vervolg verwijzen wij naar hoofdstuk 6.4 van ons initiële memo. Wij vertrouwen erop u met dit memo voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u hierover nog vragen hebben dan horen wij het graag.

Met vriendelijke groet,

Marian Roberti MSc
Fiscaal econoom BTW/BCF publieke sector
Tel: 088 – 374 55 03
E-mail: marian.roberti@fiscaliade.nl

mr. Nikita Brameijer
Fiscaal jurist BTW/BCF publieke sector
Tel: 088 – 374 55 01
E-mail: nikita.brameijer@fiscaliade.nl

De in document afgebeelde/opgenomen gegevens, waaronder begrepen teksten, berekeningen, producten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, (handels)namen, woordmerken en logo's worden beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of enig ander intellectueel

eigendomsrecht. Het is eenieder verboden zonder schriftelijke toestemming van Fiscaliade VOF de inhoud fysiek of digitaal (verder) te verspreiden of te openbaren. Het gebruik of registratie van intellectuele eigendomsrechten van de merknaam Fiscaliade is voorbehouden aan Fiscaliade VOF en is in geen enkele situatie toegestaan, tenzij Fiscaliade VOF daarvoor uitdrukkelijke toestemming heeft verleend.

FISCALIADE
Fiscaliteit & overheid in de praktijk

Bijlage – initieel memo

Aan: IPO/BIJ12, t.a.v. Marcel Bom
Van: Fiscaliade, Nikita Brameijer en Marian Roberti
Datum: 27 mei 2025
Onderwerp: Fiscale positie voorgenomen oprichting GR UNO

1. Aanleiding

Via IPO/BIJ12 is ons gevraagd om de fiscale aspecten voor de Btw, het BTW-compensatiefonds (hierna: BCF), de Vennootschapsbelasting en eventuele loonheffingen uit te werken voor de voorgenomen oprichting van de Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringsorganisatie Natuur en Omgeving (hierna: GR UNO of de GR). Hierin wordt de Nationale Databank Flora en Fauna (hierna: NDFF) ondergebracht, die op dit moment is ondergebracht in een stichting. Dit memo gaat niet over de liquidatie/afwikkeling van de stichting richting de GR, maar over de fiscale aspecten van (de voorgenomen oprichting van) de GR.

Allereerst worden de feiten en uitgangspunten uiteengezet, waarna het fiscaaltechnisch kader volgt. De toepassing op de casus volgt daarna, waarna wij afsluiten met een conclusie en benodigde vervolgstappen.

2. Feiten en uitgangspunten

Hieronder zijn de relevante feiten en omstandigheden opgenomen. Mochten de feiten en uitgangspunten anders zijn dan omschreven, dan kan dit van invloed zijn op de fiscale uitwerking.

Historie tot nu:

- De NDFF is bedoeld geweest als samenwerking tussen het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur en Soortenorganisaties;
- Medio 2005-2010 is er een programma geweest om nationale databank vorm te geven (in vorm van publiek/private samenwerking). In 2010 is stichting NDFF van start gegaan. Klanten waren abonneehouders en in de stichting zijn de hardware/software, merknaam en verkregen gebruiksrechten ondergebracht;
- De exploitatie van deze stichting is op dit moment reeds ondergebracht bij IPO/BIJ12 als dienstverlening voor de stichting;
- Sinds februari 2025 is de databank open – en gratis toegankelijk - voor publiek.

Voorgenomen oprichting GR:

- Er zal (naar verwachting) per eind 2026 een ‘zware’ GR (openbaar lichaam met rechtspersoonlijkheid) – GR UNO - worden opgericht en deelnemers van de GR zijn de twaalf provincies;
- De noodzaak om tot een GR te komen is een gevolg van de wens van de provincies en het ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) tezamen, om de NDFF een wettelijke verankering te geven. Voorwaarde hiervoor is om een Algemene Maatregel van Bestuur (hierna: AMvB) te treffen onder de Omgevingswet (Besluit kwaliteit leefomgeving);

- Formeel wordt het beheer van de nationale databank belegd bij de GR. De GR is ook eigenaar van de Nationale Databank Flora en Fauna, dit neemt zij over van de stichting. Er is (nog) geen sprake van andere activiteiten/taken die bij de GR worden belegd;
- De wettelijke taken die bij de GR worden belegd zijn de volgende:
    - *De gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving verzamelt gegevens over het in Nederland voorkomen van dieren planten etc.*
    - *De op basis van lid 1 verzamelde gegevens worden opgenomen in een register.*
    - *Het register is voor een ieder langs elektronische weg toegankelijk, met uitzondering van de bij ministeriële regeling aangewezen gegevens met betrekking tot kwetsbare soorten.*
    - *Het register wordt geregeld geactualiseerd.*

Beheertaken IPO/BIJ12 o.b.v. opdracht:

- De feitelijke en formele uitvoering van de taken van de GR gebeurt door IPO/BIJ12, die deze werkzaamheden uitvoert voor de GR tegen vergoeding. De titel waaronder dit gebeurt en de exacte voorwaarden staan nog niet vast, maar gedacht wordt aan opdrachtverlening via een dienstverleningsovereenkomst. De GR kan op basis hiervan materieel uitvoering geven aan taken en opdrachten. Dit betekent dat IPO/BIJ12 de formele opdrachtgever is van en contracten sluit met mogelijke leveranciers en opdrachtnemers.;
- De volgende beheertaken zijn/worden ondergebracht bij IPO/BIJ12:
    - **verzamelen en valideren:** innemen waarneming en voorzien van kwaliteitskeurmerk door middel van validatie. De waarnemingen komen in het NDFF-register.
    - **gebruikersondersteuning:** een goed bereikbare gebruikersondersteuning is noodzakelijk voor het NDFF-open databeleid
    - **beheren en opslaan:** het onderhouden van het gehele ICT-landschap dat nodig is om het proces van verzamelen, valideren en ter schikking stellen te faciliteren.
    - **ontwikkelen:** continue doorontwikkeling van de NDFF als register en alle bijhorende voorzieningen.
- Door IPO/BIJ12 te maken afspraken met partners in het private domein - waaronder de soortenorganisaties en Observation International (Waarneming.nl) - om de toestroom van natuurwaarnemingen richting de NDFF te borgen, maken onderdeel uit van die opdracht.

Governance:

- Formeel beheerder: GR UNO
- Uitvoerder/feitelijk beheerder: IPO/BIJ12
- Bestuur GR: GS dan wel commissaris van de twaalf provincies, het bestuur is onbezoldigd
- Financier: 12 provincies, met indirecte bijdrage die zij vanuit het Rijk. LVVN verstrekt deze bijdrage aan de provincies via decentralisatie uitkering.
- Toestemmingverlener: de soortenorganisaties en andere private partijen
- Gebruikers: iedereen die behoefte heeft aan NDFF-data.

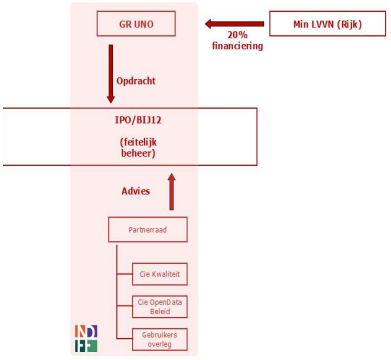

Financiering:

- De GR wordt gefinancierd de twaalf provincies. Het ministerie van LVVN draagt voor 20% bij via een Decentralisatie Uitkering (tot 2031 op die wijze geregeld) aan alle provincies (zonder eindafrekening). In de zogenaamde Mei-circulaire zal dit worden opgenomen;
- De financiering loopt via de GR, die op haar beurt betaalt aan IPO/BIJ12 voor de dienstverlening door IPO/BIJ12;
- De GR UNO zal zelfstandig een begroting indienen bij alle deelnemers aan de gemeenschappelijke regeling en ook zelfstandig haar jaarrekening indienen (op te stellen door IPO/BIJ12);
- De GR en IPO/BIJ12 ontvangen geen inkomsten van abonneehouders;
- Het eigendom van de hardware/software/merknaam en verkregen gebruiksrechten en domeinnaam gaan vanuit de stichting over op IPO/BIJ12, en na oprichting van de GR over naar de GR. Het genoemde gaat over van de stichting naar IPO/BIJ12 voor EUR 1, die het op haar beurt ook voor EUR 1 overdraagt aan de GR.
- Er wordt aan de soortenorganisaties een subsidie/algemene bijdrage[7] per jaar gegeven om deze instanties in stand te houden. Zij verzamelen namelijk met vrijwilligers waarnemingen, die onder meer voor NDFF essentieel zijn om de nationale databank in stand te kunnen houden. Daarom wordt er een algemene bijdrage/subsidie per jaar aan deze organisaties ter beschikking gesteld.

3. Fiscale uitwerking casus – btw en BTW-compensatiefonds

3.1 Fiscaal juridisch kader

In het kader van samenwerking op bepaalde werkgebieden kunnen onder andere gemeenten en provincies besluiten om bepaalde taken onder te brengen bij een overkoepelend samenwerkingsverband (de koepelinstelling). Diensten die de koepelinstelling verleent *aan* de deelnemers van het samenwerkingsverband zijn in beginsel belast met btw. Als de deelnemers van het samenwerkingsverband de btw op deze diensten niet (geheel) in vooraftrek kunnen brengen op de btw-aangifte of niet (geheel) kunnen compenseren bij het BTW-compensatiefonds, wordt samenwerken minder aantrekkelijk door de kostprijsverhogende btw die ontstaat.

Om dit te voorkomen zijn bepaalde diensten die de koepelinstelling verleent, onder vrij strikte voorwaarden, vrijgesteld van btw. Deze vrijstelling wordt de koepelvrijstelling genoemd.

Voorwaarden koepelvrijstelling

Hieronder gaan wij in op de voorwaarden waaronder de GR de koepelvrijstelling kan toepassen, waarna vervolgens wordt ingegaan op de toepassing van deze voorwaarden bij de GR. Voor toepassing van de koepelvrijstelling dient cumulatief aan de volgende wettelijke voorwaarden te worden voldaan:

1. Er moet sprake zijn van een of meerdere leden;

[7] Wij hebben begrepen dat dit enkel een algemene bijdrage per jaar is zonder vorm van rechtstreekse tegenprestatie richting IPO/BIJ12 en daarmee geen belaste prestatie voor de btw.

2. Toepassing van de koepelvrijstelling is slechts toegestaan voor specifiek aangewezen diensten *door* samenwerkingsverbanden. Hieronder valt ook: "andere samenwerkingsverbanden waarvan de leden vrijgestelde prestaties verrichten of geen ondernemer zijn voor de btw". De koepelvrijstelling kent geen bijzondere voorwaarden voor wat betreft de rechtsvorm van het samenwerkingsverband. Een gemeenschappelijke regeling kan aldus kwalificeren;
3. De deelnemers van het samenwerkingsverband verrichten zelf prestaties waarvoor zij zijn vrijgesteld of waarvoor zij geen btw-ondernemer zijn. De koepelvrijstelling geldt alleen voor diensten aan deelnemers *voor zover* deze deelnemers ofwel ondernemer zijn zonder aftrekrecht, ofwel geen ondernemer zijn;
4. Het samenwerkingsverband verricht diensten voor deelnemers, die rechtstreeks nodig zijn voor de prestaties waarvoor zij zijn vrijgesteld of waarvoor de afnemers geen ondernemer zijn;
5. Het samenwerkingsverband vordert van de deelnemers slechts terugbetaling van hun aandeel in de gezamenlijke uitgaven. Deze voorwaarde luistert nauw. Het berekenen van een winstopslag op de werkelijke gedane uitgaven is niet toegestaan. Wanneer het samenwerkingsverband meer, dan wel minder dan de gezamenlijke uitgaven doorberekent, kan dit aanleiding zijn voor de Belastingdienst om toepassing van de vrijstelling te weigeren. Het samenwerkingsverband kan de gezamenlijke uitgaven tussen haar leden verdelen op basis van een verdeelsleutel, mits deze verdeelsleutel voldoende recht doet aan het aandeel van de deelnemers in de gezamenlijke uitgaven;
6. Toepassing van de vrijstelling veroorzaakt geen ernstige verstoring van concurrentieverhoudingen. Een aantal diensten wordt expliciet uitgesloten van de koepelvrijstelling (ter voorkoming van concurrentieverstoring). Voorbeelden van uitgesloten diensten zijn het ter beschikking stellen van personeel, het verzorgen van de loon-, salaris-, financiële en grootboekadministratie en het ter beschikking stellen van computerapparatuur. De gevallen waarin geacht wordt sprake te zijn van ernstige concurrentieverstoring zijn in de wet- en regelgeving limitatief opgesomd.

Als het samenwerkingsverband prestaties aan derden verricht die geen deelnemer zijn in het samenwerkingsverband of werkzaamheden verricht voor deelnemers die niet onder de activiteiten van de gemeenschappelijke regeling werkzaamheden vallen dan geldt de koepelvrijstelling niet voor die prestaties. Het verrichten van prestaties aan derden staat echter niet in de weg aan toepassing van de vrijstelling op prestaties die worden verricht aan de deelnemers van het samenwerkingsverband. Hierdoor ontstaat dus de toepassing van de koepelvrijstelling op activiteit niveau en niet op entiteit niveau. Hierbij is het wel belangrijk dat de omzet van de prestaties aan derden niet in mindering wordt gebracht op de deelnemersbijdragen, zodat de deelnemers hun werkelijke aandeel in de gezamenlijke uitgaven betalen.

Inkoop btw samenwerkingsverband
De mogelijke inkoop btw van de GR betreft de inkoop van (al) haar activiteiten bij IPO/BIJ12. IPO/BIJ12 treedt voor de uitvoering van deze dienstverlening aan de GR ons inziens op als btw-ondernemer mits er een niet symbolische vergoeding voor in rekening wordt gebracht aan de GR voor deze dienstverlening. In dat geval zal over de ontvangen vergoeding btw moeten afdragen. Het maakt daarbij voor de btw in principe niet uit of dit via een dienstverleningsovereenkomst/opdrachtverlening gaat, dan wel via bijvoorbeeld een mandaat.

Essentieel is wel dat de wettelijke taken en verantwoordelijkheid hiervoor formeel bij de GR berusten. Bijvoorbeeld delegatie van een taak (al zal dat in casu mogelijk niet aan de orde kunnen zijn vanuit andere perspectieven) is vanuit fiscaal perspectief niet mogelijk, omdat de wettelijke plicht en verantwoordelijkheid voor de uit te voeren taken dan zouden overgaan (in dit geval) naar IPO/BIJ12. Let op met eventuele saldering van vergoedingen onderling tussen partijen. Dit kan leiden tot fiscale risico's.

De inkoop-btw op ingekochte activiteiten – zijnde wettelijke taken - kan de GR zelf niet in aftrek brengen via de btw aangifte, maar kan de GR doorschuiven naar de deelnemers lees provincies, die de btw kunnen compenseren bij het btw-compensatiefonds. Dit kan ook enkel voor zover deze drukt op activiteiten ten behoeve van de uitvoering van taken die door de deelnemers zijn ondergebracht in het samenwerkingsverband, zijnde in dit geval de wettelijke taken die door de GR worden uitgevoerd voor alle deelnemers die handelen in hun hoedanigheid als overheid.

De verdeling van de door te schuiven btw over de deelnemers moet overeenstemmen met het gebruik dat de deelnemers maken van de activiteiten van het samenwerkingsverband op basis van een zuivere verdeelsleutel die recht doet aan de afname van de deelnemer in het samenwerkingsverband. In beginsel vindt de verdeling van de kosten plaats naar rato van de financiële bijdragen van de deelnemers in het samenwerkingsverband, welke vaak gebaseerd is op inwonersaantallen. Hierbij gaat het uitsluitend om de financiële bijdragen die dienen ter dekking van de kosten van de activiteiten die worden uitgevoerd in de gemeenschappelijke regeling zonder winstopslag.

De Belastingdienst in sinds een uitspraak van de Hoge Raad d.d. 12 juli 2019 bijzonder streng inzake de gehanteerde verdeelsleutel die wordt gebruikt voor het toepassen van de koepelvrijstelling. In deze uitspraak werd door de Hoge Raad bevestigd dat bij het hanteren van een vaste vergoeding geen sprake is van doorberekening van het exacte aandeel van het individuele lid in de gezamenlijke kosten voor een afzonderlijke dienst.

Het doorschuiven van btw dient uiterlijk in januari van het jaar volgend op dat waarin de Btw aan het samenwerkingsverband in rekening is gebracht plaats te vinden. Doorschuiven vindt plaats door het toezenden van een afrekening door het samenwerkingsverband aan de deelnemers met daarin het totaalbedrag aan door te schuiven btw en de vermelding welk deel daarvan voor rekening komt van de desbetreffende deelnemer. Deze afrekeningen zijn geen factuur in de zin van de Wet op de Omzetbelasting 1968.

3.2 Uitwerking casus GR

Hierna volgt een toetsing van de casus aan hiervoor genoemde wet- en regelgeving:

1. Er is sprake van een of meerdere leden; te weten de twaalf provincies;
2. De GR kwalificeert en het gaat om specifiek aangewezen diensten als hiervoor benoemd;
3. De deelnemers van het samenwerkingsverband verrichten prestaties waarvoor zij zijn vrijgesteld of waarvoor zij geen btw-ondernemer zijn. De koepelvrijstelling geldt alleen voor diensten aan deelnemers *voor zover* deze deelnemers ofwel ondernemer zijn zonder aftrekrecht, ofwel geen ondernemer zijn;
    - *Let wel: als de GR andere prestaties voor (een of meerdere) deelnemers gaat uitvoeren, hetgeen nu nog niet aan de orde is, dan moeten de activiteiten beoordeeld worden voor de btw. Dit gaat namelijk op activiteitenniveau.*

4. Het samenwerkingsverband verricht diensten voor deelnemers, die rechtstreeks nodig zijn voor de prestaties waarvoor zij zijn vrijgesteld of waarvoor de afnemers geen ondernemer zijn; de GR voert de wettelijke taak uit van het beheer van de NDFF;
5. Het samenwerkingsverband vordert van de deelnemers slechts terugbetaling van hun aandeel in de gezamenlijke uitgaven. Deze voorwaarde luistert nauw. Wanneer het samenwerkingsverband meer, dan wel minder dan de gezamenlijke uitgaven doorberekent, kan dit aanleiding zijn voor de Belastingdienst om toepassing van de vrijstelling te weigeren. Het samenwerkingsverband kan de gezamenlijke uitgaven tussen haar leden verdelen op basis van een verdeelsleutel, mits deze verdeelsleutel voldoende recht doet aan het aandeel van de deelnemers in de gezamenlijke uitgaven; Het berekenen van een winstopslag op de werkelijke gedane uitgaven is aldus ook niet toegestaan. Structurele vermogensoverschotten staan de toepassing van de koepelvrijstelling in de weg. Echter een bepaalde opbouw van reserves om een stabiele financiële situatie te hebben is toegestaan. Echter dienen de overschotten wel gemaximeerd te worden om aan te tonen dat een onbegrensde opbouw niet mogelijk is.
6. Toepassing van de vrijstelling veroorzaakt geen ernstige verstoring van concurrentieverhoudingen. Dit lijkt hier ook niet aan de orde bij uitvoering van de genoemde wettelijke taak. Het gaat niet om een specifiek in wet- en regelgeving benoemde dienst als hiervoor benoemd.

Ons inziens wordt in de basis aan alle eisen van de koepelvrijstelling voldaan en kan de inkoop-btw van de GR jaarlijks worden doorgeschoven naar de provincies.

3.3 Praktische inregeling en monitoring activiteiten

Wel is van essentieel dat een aantal zaken praktisch vastgesteld en ingeregeld worden bij de GR, zoals het vaststellen (en monitoren) van een zuivere verdeelsleutel, het jaarlijks op juiste wijze afrekenen en doorschuiven (per brief[8]) van de inkoop-btw naar de deelnemers, zijnde de provincies.

Tevens moeten de activiteiten (blijvend) gemonitord worden. Mochten er andere activiteiten voor derden (of voor niet alle provincies) worden uitgevoerd, dan moeten deze voor de btw separaat beoordeeld worden. Dit hoeft echter toepassing van de koepelvrijstelling niet in de weg te staan (voor zover benadering), maar kan wel tot btw-plicht leiden bij de GR. En, indien dit het geval is, zal ook een juiste splitsing in de administratie moeten worden aangebracht tussen de 'doorschuif' activiteiten en andere activiteiten.

4. Fiscale uitwerking casus Vennootschapsbelasting

Een gemeenschappelijke regeling met rechtspersoonlijkheid is enkel vennootschapsbelastingplichtig, indien zij voldoet aan de eisen van het drijven van een fiscale onderneming. Deze eisen betreffen:

- Een organisatie van kapitaal en arbeid;
- die deelneemt aan het economisch verkeer; en
- een winststreven heeft / structurele overschotten behaald.

[8] Voor toepassing van de vrijstelling mag de afrekening strikt formeel geen factuur zijn in de zin van de Wet Omzetbelasting 1968. Daarnaast dient het totaalbedrag aan doorschuif btw vermeld te worden met daarbij de verdeling per deelnemer.

Voor de GR geldt dat zij het meest eenvoudig kan anticiperen op de derde eis, het winststreven. Vrij vertaald zal er geen vennootschapsbelastingplicht ontstaan als de GR geen winsten behaald. Dit is eenvoudig te bereiken door in het afsprakenkader een terugbetalingsverplichting op te nemen voor (structurele) overschotten aan de deelnemende provincies.

Primair zal er geen winst ontstaan als de inleg van de provincies gelijk is aan de beheerkosten en inkoopkosten van IPO/BIJ12. Als er overschotten ontstaan is het van belang deze periodiek feitelijk af te rekenen met de provincies. Op het moment dat de GR jaarlijks middelen uit jaarlijkse resultaten bestemd in reserves, dan zal dit fiscaal ook kwalificeren als winst. Het vormen van een reserve is namelijk geen fiscale last die meetelt voor de winstberekening. Dit is anders bij voorzieningen of overlopende passiva, die wel als vreemd vermogen kwalificeren. Gelet daarop adviseren wij om de inleggelden van de provincies aan te laten sluiten op de inkoop van IPO/BIJ12 en zekerheidshalve een terugbetalingsverplichting in de afspraken op te nemen van overschotten. Op deze manier kan geen Vpb-plicht ontstaan en dekken de basisafspraken ook de toekomstige Vpb risico's in de exploitatie af.

Wij merken hierbij wel op dat als de GR werken voor derden gaat uitvoeren, niet zijnde de provincies, of andere dan genoemde werkzaamheden voor een provincie gaat uitvoeren, dit een aandachtspunt kan vormen. De Vpb-positie moet namelijk op activiteit niveau worden bepaald. Als met deze extra werkzaamheden overschotten worden behaald die met een lagere inleg door de provincie (aan de GR) worden geneutraliseerd tot een resultaat van nihil, kan alsnog sprake zijn van Vpb-plicht. Er zal dan ook moeten bepaald of een vrijstelling aan de orde kan zijn. Op dit moment lijken deze taken/activiteiten er niet te zijn. Dit dient naar de toekomst toe wel in aanmerking te worden genomen als er nadere taken of werken voor derden bijkomen.

5. Loonheffingen aandachtspunten

Ervan uitgaande dat IPO/BIJ12 de formele opdrachtgever is van en contracten sluit met mogelijke leveranciers en opdrachtnemers en dat de GR geen eigen werknemers in dienstbetrekking heeft, maar enkel gebruik maakt van werknemers die door IPO/BIJ12 of de provincies ter beschikking worden gesteld, zien wij voor de loonheffingen in eerste instantie geen bijzonderheden.

Indien de GR op enig moment zelf, formeel werknemers in dienstbetrekking krijgt, wordt zij in beginsel inhoudingsplichtig voor de loonheffingen en zal zij zich als werkgever moeten melden bij de Belastingdienst, een loonadministratie moet (laten) voeren, aangiften loonheffingen moeten indienen en haar overige fiscale en civiele (werkgevers)verplichtingen moeten voldoen. Zolang het bestuur van de GR onbezoldigd haar werkzaamheden verricht, zijn ook hier geen bijzondere fiscale aandachtspunten voor de GR te onderkennen.

Ook indien de GR op enig moment zelf overeenkomsten sluit met opdrachtnemers, waaronder zelfstandigen/zzp'ers, gelden uiteraard dezelfde fiscale en civielrechtelijke aandachtspunten en verplichtingen als voor 'reguliere' organisaties. Specifiek wijzen wij in dit verband op het mogelijke risico op schijnzelfstandigheid indien een overeenkomst wordt gesloten met een zelfstandige/zzp'er. Dit is een actueel dossier waar iedere organisatie die met zelfstandigen werkt, aandacht aan moet besteden.

6. Conclusie, advies en vervolgstappen

6.1 Conclusie btw

Concluderend zijn wij van mening dat voor de btw:

- bij de GR de koepelvrijstelling kan worden toegepast;
- dat de inkoop btw van de GR kan worden doorgeschoven naar de deelnemers van het samenwerkingsverband, zijnde de twaalf provincies;
- mocht de GR (via IPO/BIJ12 of anderszins) alsnog andere activiteiten gaan verrichten (voor een of meerdere deelnemers of derden) dan moeten deze separaat beoordeeld worden voor de btw. De btw moet op activiteitenniveau worden beoordeeld. Overigens hoeft dit toepassing van de koepelvrijstelling voor de huidige voorgestelde activiteiten niet te belemmeren.

6.2 Conclusie Vennootschapsbelasting

Voor de GR geldt dat geen sprake is van Vpb-plicht als de GR geen winst behaalt. Dit is eenvoudig te bereiken door in het afsprakenkader een terugbetalingsverplichting op te nemen voor (structurele) overschotten aan de deelnemende provincies. Wij merken hierbij wel op dat als de GR (andere) werken voor derden gaat uitvoeren, dit een aandachtspunt kan vormen en hierop nadere toetsing dient plaats te vinden.

6.3 Conclusie Loonheffingen

Zolang de genoemde feiten en omstandigheden, inrichting van de GR en gemaakte afspraken niet wijzigen, verwachten wij geen bijzondere fiscale aandachtspunten voor de loonheffingen.

6.4 Vervolg

Wij geven in overweging mee om de toepassing van de koepelvrijstelling voor de btw, af te stemmen met de Belastingdienst. Hoewel dit uiteraard niet verplicht is, zien we dat over dergelijke casussen met samenwerkingsverbanden in het land discussie bestaat, en dat op verschillende plekken in het land door de Belastingdienst verschillende uitspraken worden gedaan. En mede omdat de twaalf provincies zullen deelnemen in de GR kan het procesmatig - ook in het proces tot oprichting - optimaal werken als er overeenstemming met de Belastingdienst is bereikt formeel. Hierdoor hebben de provincies die de btw doorgeschoven krijgen ook zekerheid dat er een juiste fiscale werkwijze plaatsvindt met daarbij een formele goedkeuring van de Belastingdienst.

Tevens adviseren wij om fiscale aspecten op een juiste wijze nader in te regelen. Dit betreft onder meer het formuleren van juiste passages in contracten/oprichtingsakten, de (hiervoor genoemde) praktische inregeling van de koepelvrijstelling en het op juiste wijze formuleren en inregelen van een terugbetalingsverplichting voor de vennootschapsbelasting.

7. Tot slot

Wij vertrouwen erop u met dit memo voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u hierover nog vragen hebben dan horen wij het graag.

Met vriendelijke groet,

Marian Roberti MSc
Fiscaal econoom BTW/BCF publieke sector
Tel: 088 – 374 55 03
E-mail: marian.roberti@fiscaliade.nl

mr. Nikita Brameijer
Fiscaal jurist BTW/BCF publieke sector
Tel: 088 – 374 55 01
E-mail: nikita.brameijer@fiscaliade.nl

De in document afgebeelde/opgenomen gegevens, waaronder begrepen teksten, berekeningen, producten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, (handels)namen, woordmerken en logo's worden beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of enig ander intellectueel eigendomsrecht. Het is eenieder verboden zonder schriftelijke toestemming van Fiscaliade VOF de inhoud fysiek of digitaal (verder) te verspreiden of te openbaren. Het gebruik of registratie van intellectuele eigendomsrechten van de merknaam Fiscaliade is voorbehouden aan Fiscaliade VOF en is in geen enkele situatie toegestaan, tenzij Fiscaliade VOF daarvoor uitdrukkelijke toestemming heeft verleend.

Aan: AAC FOB, AAC LG, griffies, werkgroep monitoring

Van: Margot Kroot, Marcel Bom

Betreft: planning GR

Datum: maart 2025

Dit document bevat de planning voor de ambtelijke voorbereiding, bestuurlijke advisering en besluitvorming op IPO niveau alsook de besluitvormingsprocessen bij alle provincies voor de oprichting van de Gemeenschappelijke Regeling UNO.

Met de juristen van LVVN is afgesproken dat het proces van besluitvorming aan de zijde van de provincies – dus de gehele planning zoals hierna beschreven – kan starten eerst nadat de AMvB en bijhorende Nota van Toelichting voldoende definitief zijn.
Uit de thans beschikbare planning voor de AMvB (zie bijlage) wordt gesteld dat daarvoor twee momenten zijn aan te wijzen. Een eerste moment wanneer de 'interbestuurlijke verkenning' start, maar dan geldt wel dat de alsdan beschikbare AMvB een 'vertrouwelijk' document is. Een tweede moment ontstaat wanneer de 'Internetconsultatie' start en dan is de AMvB tekst openbaar.
Voor beide momenten geldt dat de het gaat om een 95% versie van de AMvB. Garantie dat er geen wijzigingen meer in de tekst worden aangebracht, kan niet worden afgegeven. Er blijft een risico dat bij eventuele latere tekstaanpassingen moet worden nagedacht over de impact van die wijzigingen op het reeds lopende besluitvormingsproces. Het is niet anders.

Op basis van voorgaande is een planning opgesteld waarbij wordt uitgegaan dat de ambtelijke voorbereiding min of meer gelijktijdig kan starten met de 'Interbestuurlijke verkenning' die door LVVN wordt gedaan, zolang de AMvB tekst vertrouwelijk behandeld wordt. De hierna volgende planning kan dan gevolgd worden.

a) Opwerken van de Ontwerpregeling tot een voorstel aan alle GS-en

	STAP	WIE	WANNEER
1	Behandeling Ontwerpregeling op ambtelijk niveau	AAC FOB/ AAC LG	12 juni 2025 5 jun 2025
2	Behandeling Ontwerpregeling op bestuurlijk niveau	BAC FOB/ BAC LG	3 juli 2025 26 juni 2025
3	Vaststelling Ontwerpregeling	IPO Bestuur	11 september 2025

b) Besluiten tot en uitvoeren van Zienswijze bij alle 12 provincies

	STAP	WIE	WANNEER
4	GS geeft opdracht tot het starten van de zienswijze procedure	GS-en	september – oktober 2025
5	Behandeling Zienswijze procedure (deadline 1 februari 2026)	Provinciale Staten	november – januari 2025

c) Verwerken reacties uit Zienswijzen

	STAP	WIE	WANNEER
6	Verwerken reacties en eventueel aanpassen ontwerpregeling	Werkgroep GR	januari- februari 2026

d) Vaststellen Ontwerpregeling en Uitvoeren van Toestemmingsprocedure

	STAP	WIE	WANNEER
7	Behandeling aangepaste Ontwerpregeling op ambtelijk niveau	AAC FOB/ AAC LG	maart 2026
8	Behandeling aangepaste Ontwerpregeling op bestuurlijk niveau	BAC FOB/ BAC LG	april 2026
9	Vaststelling aangepaste Ontwerpregeling	IPO Bestuur	april 2026

e) Uitvoeren Toestemmingsprocedure en besluit tot oprichitng

	STAP	WIE	WANNEER
10	GS geeft opdracht tot het starten van de toestemmingsprocedure	GS-en	juni 2026
11	Behandeling toestemmingsprocedure	Provincies	september – oktober 2026
12	Besluit tot oprichting	GS-en	November 2026
12	Publicatie (en daarmee in werking treding) GR	Een van de deelnemers	December 2026

***Noot**: de planning is op hoofdlijnen; de uiteindelijke doorlooptijd is mede afhankelijk van eventuele inhoudelijke wijzigingen die tijdens het doorlopen van het proces naar voren komen*

BIJLAGE - Planning AMvB (concept)

	Activiteit	Tijd	Maand	Wie
1	Afronding DPIA en UDO	1 week	feb 25	
2	Afronding tekst AMvB	3 weken	feb-maart 25	DGNV+WJZ
3	Opstellen beleidskompas	1 week	maart 25	DGNV
4	Afstemming met FEZ/ministerie van Financiën/BZK	1 week	maart 25	DGNV
5	**Interbestuurlijke verkenning (BZK, provincies, IPO/BIJ12)**	3 weken	maart 25	DGNV
6	Notificatiecoördinatoren	2 weken	april 25	WJZ
7	Stelselcheck door het ministerie van BZK	2 weken	april 25	WJZ
8	Adviescollege Toetsing Regeldruk	4 weken	april 25	DGNV
9	Wetgevingstoets door ministerie van J&V	2 weken	april 25	WJZ
10	Consultatie Autoriteit Persoonsgegevens	14 weken	maart-juni 25	DGNV
11	Nota staatssecretaris LVVN voor internetconsultatie	2 weken	juni 25	DGNV
12	**Internetconsultatie en resultaten verwerken**	12 weken	juli–sept 25	DGNV
13	Concepten naar CEFIL, Onderraad, Ministerraad	8 weken	okt-nov 25	DGNV
14	Voorhang Tweede Kamer en Eerste Kamer	4 weken	dec 25- jan 26	DGNV
15	Notificatie bij Europese Commissie	3 maanden	okt-dec 25	WJZ
16	Voordracht aan Raad van State	3 maanden	feb–april 26	DGNV
17	Koning informeren	1 maand	mei 26	WJZ
18	Bekendmaking in Staatscourant	1 week	juni 26	WJZ
19	Inwerkingtreding		juni 26	WJZ

Besluit van …… , houdende wijziging van het Besluit kwaliteit leefomgeving en het Omgevingsbesluit in verband met de instelling van een landelijk natuurregister
(28 mei 2024)

Wij Willem-Alexander, bij de gratie Gods, Koning der Nederlanden, Prins van Oranje-Nassau, enz. enz. enz.

Op de voordracht van Onze Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur, nr. WJZ……;
Gelet op de artikelen, 20.6, en 20.10 van de Omgevingswet;
De Afdeling advisering van de Raad van State gehoord (advies van ……. nr. ……..);
Gezien het nader rapport van Onze Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur van ……, nr. WJZ…….;

Hebben goedgevonden en verstaan:

Artikel I (Wijziging Besluit kwaliteit leefomgeving)

Aan afdeling 11.5 van het Besluit kwaliteit leefomgeving worden de volgende artikelen toegevoegd:

Artikel 11.74 (gegevensverzameling gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving)

1. De gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving verzamelt gegevens over het in Nederland voorkomen van:
a. vogels van soorten als bedoeld in artikel 1 van de vogelrichtlijn;
b. dieren en planten van de soorten, genoemd in de bijlagen II, IV en V bij de habitatrichtlijn, bijlagen I en II bij het verdrag van Bern en bijlage I bij het verdrag van Bonn;
c. dieren en planten van de van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten, genoemd in bijlage IX bij het Besluit activiteiten leefomgeving of in de rode lijsten, bedoeld in artikel 2.19, vijfde lid, onder a, onder 3°, van de wet;
d. in het wild levende dieren en planten van uitheemse soorten;
e. verwilderde dieren;
f. dieren en planten van andere van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten dan bedoeld in de onderdelen a tot en met e, en in de natuur in Nederland voorkomende schimmels.
2. De gegevens bedoeld in het eerste lid, bevatten in ieder geval de waargenomen soort en de locatie en datum van de waarneming.

Artikel 11.75 (landelijk natuurregister NDFF)

1. Er is een landelijk natuurregister.
2. Het register wordt beheerd door de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving.
3. Het register is voor een ieder langs elektronische weg toegankelijk, met uitzondering van de bij ministeriële regeling aangewezen gegevens met betrekking tot kwetsbare soorten. De aangewezen gegevens met betrekking tot kwetsbare soorten worden beperkt weergegeven, zijn niet toegankelijk of zijn uitsluitend toegankelijk voor belanghebbenden die voldoen aan bij de regeling gestelde voorwaarden.
4. Het register bevat in ieder geval de gegevens, bedoeld in artikel 11.74.
5. De gegevens die worden opgenomen in het register voldoen aan het kwaliteitssysteem van de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving.
6. De openbare natuurgegevens kunnen, op verzoek aan de beheerder, beschikbaar worden gesteld langs elektronische weg onder de bij ministeriële regeling gestelde voorwaarden, waaronder het gedurende een bij de regeling bepaalde periode voor de beheerder bereikbaar zijn

op het daarvoor gemelde elektronische adres met het oog op een zorgvuldig gebruik van die natuurgegevens.

Artikel II (Wijziging Omgevingsbesluit)

Aan paragraaf 10.8.3a van het Omgevingsbesluit wordt een artikel toegevoegd, luidende:

Artikel 10.36f (verstrekking van natuurgegevens door provincies en Rijk)

Gedeputeerde staten en Onze Minister van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur verstrekken de gegevens die zijn verkregen in het kader van de monitoring en de gegevensverzamelingen, bedoeld in de artikelen 11.67, tweede lid, 11.69, tweede lid, van het Besluit kwaliteit leefomgeving aan de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving voor zover deze gegevens gaan over het voorkomen van de in artikel 11.74 van het Besluit kwaliteit leefomgeving bedoelde soorten.

Artikel III (Inwerkingtreding)

Dit besluit treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip.

Lasten en bevelen dat dit besluit met de daarbij behorende nota van toelichting in het Staatsblad zal worden geplaatst.

De Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur,

NOTA VAN TOELICHTING

I. ALGEMEEN

1. Inleiding

Dit besluit bevat wijzigingen van het Besluit kwaliteit leefomgeving (hierna: Bkl) in verband met het instellen van een landelijk natuurregister dat wordt beheerd door de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving. Daarnaast bevat dit besluit een wijziging van het Omgevingsbesluit (hierna: Ob) in verband met het verstrekken van natuurgegevens die worden opgenomen in het natuurregister. Het natuurregister krijgt de naam 'landelijk natuurregister NDFF', aangezien het register voortbouwt op de eerdere, private Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF). Met het onderhavige besluit krijgt het natuurregister NDFF een verankering in wetgeving, waarbij de verantwoordelijkheden voor het beheer van en de toegang tot het register en voor het verstrekken van natuurgegevens door gedeputeerde staten van provincies en de Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (hierna: LVVN) structureel worden geregeld.

Het landelijk natuurregister NDFF bevat gegevens van waarnemingen van in het wild voorkomende dier- en plantensoorten in Nederland. Het heeft als doel om deze natuurgegevens digitaal te ontsluiten voor gebruik door burgers, ondernemers, maatschappelijke organisaties, overheden, onderzoekers en onderwijsinstellingen. De gegevens kunnen bijvoorbeeld gebruikt worden in vergunningprocedures, bij het opstellen van beleid, het vaststellen van relevante beschermingsmaatregelen of om een inschatting te maken van de verspreiding van planten- of diersoorten bij wetenschappelijk onderzoek.

Het natuurregister NDFF wordt onder andere gevuld met gegevens van soortenorganisaties en SOVON Vogelonderzoek Nederland en met monitoringsgegevens die beschikbaar zijn bij gedeputeerde staten van provincies en de Staatssecretaris van LVVN.[1] In een later stadium kan dit, met een aanvulling op onderhavig besluit, uitgebreid worden met gegevens die door diverse bestuursorganen verkregen worden in het kader van het beslissen of adviseren op een aanvraag om een omgevingsvergunning en met gegevens over de ontwikkeling van stikstofgevoelige habitats in Natura 2000-gebieden verzameld door bestuursorganen anders dan gedeputeerde staten van provincies.

Het register is niet dekkend voor mariene soorten. Deze waarnemingen worden opgeslagen in het Informatiehuis Marien. Waarnemingen in de overige (niet mariene) wateren, zoals plassen, meren en estuaria die gedaan worden om de waterkwaliteit te bepalen, worden opgeslagen in het Informatiehuis Water. In de toekomst zal bekeken worden of het nodig is om de Informatiehuizen Water en Marien en het natuurregister NDFF beter op elkaar af te stemmen.

De nieuwe artikelen in het Bkl en het Ob over het natuurregister vormen het sluitstuk van de transitie van de voormalige, private NDFF waaraan door gebruikers betaald werd om natuurgegevens beschikbaar te krijgen, naar een centraal, landelijk natuurregister NDFF met natuurgegevens die voor een ieder gratis toegankelijk zijn.

In de volgende paragrafen wordt achtereenvolgens nader ingegaan op:
- de voorgeschiedenis van het landelijk natuurregister NDFF (hoofdstuk I, paragraaf 2);
- de regeling in het Bkl en het Ob (hoofdstuk I, paragraaf 3);
- de verhouding tot andere wetgeving (hoofdstuk I, paragraaf 4);
- de gevolgen voor de regeldruk en het advies van het Adviescollege Toetsing Regeldruk (hoofdstuk I, paragraaf 5);

[1] Met soortenorganisaties worden bedoeld: de Zoogdiervereniging, Stichting Natuuronderzoek Nederland, de Vlinderstichting, EIS Kenniscentrum Insecten, Stichting ANEMOON en de Bryologische en Lichenologische Werkgroep van de Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging (BLWG).

- de uitkomsten van de internetconsultatie en van de overleggen die gevoerd zijn met belanghebbenden (hoofdstuk I, paragraaf 6);
- de parlementaire voorhang (hoofdstuk I, paragraaf 7);
- de inwerkingtreding van het onderhavige besluit (hoofdstuk I, paragraaf 8); en
- de artikelsgewijze toelichting (hoofdstuk II).

2. Voorgeschiedenis landelijk natuurregister NDFF

Voor burgers en ondernemers is vrije toegang tot natuurgegevens belangrijk om beter inzicht te krijgen in hun directe omgeving, zodat zij daar bij de vormgeving en locatie van projecten en andere activiteiten rekening mee kunnen houden. Overheden hebben natuurgegevens nodig bij de beoordeling van vergunningaanvragen, de ontwikkeling van initiatieven en beleidsvorming. Dat is van belang op gebiedsniveau, maar ook bij grote maatschappelijke opgaves als woningbouw of de energietransitie. Onderzoekers en studenten zijn beter in staat om onderzoek te doen naar natuurwaarden als openbaar is waar en wanneer bepaalde soorten waargenomen zijn, zeker als de gegevens van alle soortgroepen, de monitoringsmethoden en de bronhouders bij elkaar staan in één centraal natuurregister. Tegen deze achtergrond is in het Hoofdlijnenakkoord aangegeven dat de NDFF zo snel mogelijk wordt opengesteld. Daar is invulling aan gegeven door de private NDFF in februari 2025 open te stellen voor iedereen.[2] Met deze AMvB komt er een wettelijk verankerd, publiek natuurregister NDFF dat blijvend toegankelijk is.

Eén en ander sluit aan bij de ontwikkelingen die de afgelopen decennia al in gang zijn gezet. In 2006 werd de Gegevensautoriteit Natuur (GaN) door het toenmalige ministerie van LNV in het leven geroepen om kennis over de in Nederland aanwezige planten- en diersoorten te verzamelen en toegankelijk te maken. In 2007 werd gestart met de bouw van de private databank NDFF. Deze databank moest voorzien in de steeds groter wordende behoefte aan betrouwbare natuurinformatie, mede ontstaan door herziening van de Natuurbeschermingswet in 1998 en door de komst van de Flora- en Faunawet in 2002. De bestaande opslagsystemen en gegevensbestanden waren hiervoor niet meer toereikend.

De GaN werd eind 2013 opgeheven, waarna een consortium van publieke en private partijen besloot de NDFF te handhaven, vanwege de grote maatschappelijke waarde van de databank. Na de decentralisatie van het natuurbeleid naar de provincies werd de instandhouding van de private NDFF vooral als een belangrijke verantwoordelijkheid van de provincies gezien. Daarom is in 2021 de NDFF-organisatie ondergebracht bij BIJ12, een uitvoeringsorganisatie van het Interprovinciaal Overleg (IPO).

De private databank NDFF bevatte vele miljoenen natuurgegevens. Doordat deze gebundeld waren in één databank kwamen de gegevens gemakkelijker beschikbaar dan wanneer ze over vele gegevensbronnen verspreid zouden zijn gebleven. De stichting NDFF speelde een belangrijke rol bij de validatie van de gegevens. Gaandeweg werd de NDFF onmisbaar voor onder meer vergunningprocedures. Overheden, kennisinstituten, terreinbeherende organisaties, nutsbedrijven en ecologisch adviesbureaus konden een betaald abonnement afsluiten en kregen daarmee toegang tot alle data in de NDFF. Verder waren er diverse kosteloze mogelijkheden voor verschillende belanghebbenden om een gegevensaanvraag te doen bij de NDFF. Daarnaast kon iedereen een betaalde gegevenslevering aanvragen.

Vanuit de politiek kwam er eind jaren ’10 belangstelling voor de openstelling van de NDFF in verband met de stikstofproblematiek. In een aangenomen motie werd de regering verzocht om samen met de provincies en andere belanghebbenden te onderzoeken hoe op korte termijn voor particuliere initiatiefnemers zo volledig mogelijk open toegang tot de bestaande natuurgegevens in

[2] Tweede Kamerbrief Natuurbeleid van 11 februari 2025 (Kamerstuk 33 575, nr. 418).

de NDFF georganiseerd kon worden.[3] Daaropvolgend konden particuliere initiatiefnemers vanaf juli 2020 een kosteloze aanvraag indienen voor natuurgegevens die zij nodig hadden in verband met stikstof-gerelateerde vergunningtrajecten onder de toenmalige Wet natuurbescherming. De toenmalige Minister voor Natuur en Stikstof deed vervolgens in 2022 de toezegging dat natuurgegevens van de NDFF gratis beschikbaar zouden worden gesteld voor iedereen.[4] Daarna verzocht het lid Van der Plas het kabinet in 2023 om te onderzoeken hoe de NDFF versneld opengesteld kon worden voor volksvertegenwoordigers en het publiek.[5]

In het hoofdlijnenakkoord 2024 – 2028 van PVV, VVD, NSC en BBB werd aangekondigd dat de NDFF zo snel mogelijk zou worden opengesteld.[6] Vervolgens werd daar in het regeerprogramma van kabinet Schoof het jaar 2025 aan gekoppeld.[7] Op 11 februari 2025 is dit voornemen gerealiseerd en is de private NDFF openbaar toegankelijk geworden.[8] Om dit mogelijk te maken is er een tijdelijke bestuurlijke overeenkomst gesloten tussen de Staatssecretaris van LVVN en gedeputeerde staten van provincies.[9] Dit ter overbrugging van de periode tussen het moment van feitelijke openstelling en het moment van juridische en organisatorische verankering van de databank.

De openstelling in februari 2025 betrof een belangrijke stap in de transitie van de private databank NDFF naar een juridisch en organisatorisch verankerd, openbaar natuurregister NDFF. De juridische verankering wordt gerealiseerd met onderhavige AMvB. Gezien de decentralisatie van het natuurbeleid is bepaald dat het beheer van het natuurregister bij de provincies hoort. Daarom hebben provincies de organisatorische verankering voor hun rekening genomen. Ze hebben dit gerealiseerd middels de inrichting van een gemeenschappelijke regeling die in deze AMvB wordt aangewezen als de beheerder van het natuurregister NDFF. Deze heet 'gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving'. Daarmee is de juridische en organisatorische verankering voltooid.

3. Regeling in het Bkl en het Ob

3.1 Aansluiting bij het stelsel van de Omgevingswet

De natuur maakt onderdeel uit van de fysieke leefomgeving. Er is dan ook voor gekozen om het natuurregister NDFF juridisch te verankeren binnen het stelsel van de Omgevingswet (Ow), in welk stelsel ook de regels met betrekking tot natuurbescherming en taken en bevoegdheden ter zake zijn opgenomen. Hiertoe zijn hoofdstuk 11 van het Bkl en hoofdstuk 10 van het Ob aangevuld. Hoofdstuk 11 van het Bkl stelt eisen aan monitoring en het verzamelen van informatie. Die eisen hebben onder meer betrekking op het monitoren van natuur. In hoofdstuk 10 van het Ob zijn de procedurele bepalingen geregeld, onder meer ten aanzien van het verstrekken en beschikbaar stellen van gegevens die worden verzameld voor onder andere monitoring.

Artikelen 20.6 en 20.8 van de Ow bieden de grondslag om regels te stellen ten aanzien van gegevensverzameling en het ter beschikking stellen van deze gegevens aan anderen. Artikel 20.10 in samenhang met artikel 2.3, derde lid, van de Ow biedt de grondslag om het register en de inhoud daarvan per AMvB te regelen. In hoofdstuk 11 van het Bkl zijn deze regels middels deze AMvB opgenomen. Op grond van artikel 20.10, derde lid, van de Ow kunnen bij ministeriële regeling nadere regels worden gesteld ten aanzien van, onder meer, de in het register op te nemen gegevens, de toegankelijkheid en de weergave van gegevens en de verstrekking van gegevens aan derden. Aan deze mogelijkheid wordt invulling gegeven met het nieuwe artikel 11.75, derde en zesde lid, van het Bkl.

[3] Motie van lid Schalk c.s. van 17 december 2019 (Kamerstuk 35 347, nr. M).
[4] Tweede Kamerbrief Natuurbeleid van 7 juni 2022 (Kamerstuk 33 576, nr. 271).
[5] Motie van lid Van der Plas c.s. van 23 februari 2023 (Kamerstuk 34 682, nr. 118).
[6] Hoofdlijnenakkoord HOOP, LEF EN TROTS van 16 mei 2024 (Kamerstuk 36 471, nr. 37).
[7] Regeerprogramma van het kabinet Schoof van 13 september 2024 (Kamerstuk 36 471, nr. 96).
[8] https://florafaunaverkenner.nl/
[9] Stcrt. 2025, nr. 9635.

Een register in de zin van de Ow is 'een openbare bron met feitelijke informatie over de fysieke leefomgeving'. Het natuurregister NDFF valt binnen de reikwijdte van deze definitie en draagt bij aan de maatschappelijke doelen van de Ow. Het betreft dan onder meer de bescherming en verbetering van het leefmilieu en het bereiken en in stand houden van een gezonde fysieke leefomgeving, ook vanwege de intrinsieke waarde van de natuur.[10] De informatie uit het natuurregister faciliteert de verschillende instrumenten van de Ow om die doestellingen te bereiken. Daarbij kan gedacht worden aan het opstellen van de omgevingsvisie, de invulling van programma's – zoals soortenbeschermingsprogramma's – gericht op het bereiken van de natuurdoelstellingen en het bieden van handvatten voor maatwerkregels en maatwerkvoorschriften waaronder de algemene zorgplichten. Verder biedt het natuurregister ondersteuning bij het vooronderzoek of een omgevingsvergunning is vereist en bij de aanvragen van omgevingsvergunningen, in het bijzonder omgevingsvergunningen voor Natura 2000-activiteiten en omgevingsvergunningen voor flora- en fauna-activiteiten. Ook sluit het register aan bij de monitorings- en rapportageverplichtingen zoals die al in het Bkl zijn opgenomen voor natuur.[11]

De regels zoals die in het Bkl en het Ob worden opgenomen over het natuurregister NDFF, sluiten grotendeels aan bij de NDFF zoals die nu in de praktijk in werking is en bieden een publiekrechtelijk kader dat de instandhouding en werking van de NDFF ook voor de toekomst verzekert. De artikelen 11.74 en 11.75 van het Bkl en artikel 10.36f van het Ob, worden in de navolgende paragrafen verder toegelicht.

Paragraaf 3.2 bespreekt welke gegevens van welke soorten de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving verzamelt, zoals geregeld in artikel 11.74 van het Bkl. In paragraaf 3.3 wordt het instellen en de verantwoordelijkheid voor het beheer van het natuurregister NDFF uiteengezet. Dat is geregeld in artikel 11.75, eerste en tweede lid van het Bkl. Paragraaf 3.4 gaat over de toegang tot het natuurregister NDFF en de beperkingen die daarbij gelden conform artikel 11.75, derde en zesde lid van het Bkl. Ook wordt ingegaan op de voorwaarden die de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving stelt aan het gebruik van de natuurgegevens uit het register. In paragraaf 3.5 wordt ingegaan op artikel 11.75, vierde en vijfde lid van het Bkl. Daarin wordt geregeld welke gegevens het register in ieder geval bevat, evenals de kwaliteitsborging daarvan. Tot slot gaat paragraaf 3.6 in op artikel 10.36f van het Ob dat stelt dat gedeputeerde staten van provincies en de Staatssecretaris van LVVN de gegevens aan het natuurregister NDFF moeten aanleveren die zij zelf hebben verkregen en verzameld in het kader van natuurmonitoring en gegevensverzamelingen, voor zover het de dier- en plantensoorten betreft uit artikel 11.74 van het Bkl.

3.2 De soorten waarvan gegevens voor het natuurregister NDFF worden verzameld

Met toevoeging van artikel 11.74 aan het Bkl is geregeld van welke in Nederland waargenomen soorten de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving gegevens verzamelt. Qua vogels betreft dat alle soorten die van nature in het wild in Nederland voorkomen, zoals beschermd op grond van artikel 1 van de vogelrichtlijn (VR).[12] Voor de andere diersoorten en voor plantensoorten gaat het om te beginnen om waarnemingen in Nederland van die soorten die beschermd worden op grond van de habitatrichtlijn (HR).[13] Dit betreft de soorten waarvoor elke EU-lidstaat maatregelen in het kader van de instelling en instandhouding van Natura 2000-gebieden moet treffen, zodat de populaties duurzaam in stand blijven (bijlage II HR). Daarnaast betreft het de soorten waarvoor een strikt beschermingsregime voor elk exemplaar van die soort binnen zijn natuurlijke verspreidingsgebied geldt in de vorm van verbodsbepalingen. Dit betreft

[10] Artikel 1.3, van de Ow.
[11] Artikel 11.67, tweede lid van het Bkl.
[12] Richtlijn 2009/147/EG van het Europees Parlement en de Raad van 30 november 2009 inzake het behoud van de vogelstand (PbEU 2010 L 20).
[13] Richtlijn 92/43/EEG van de Raad van 21 mei 1992 inzake de instandhouding van de natuurlijke habitats en de wilde flora en fauna (PbEG 1992, L 206).

verbodsbepalingen ten aanzien van onder meer het plukken van planten, het doden of vangen van dieren of het verstoren van hun nesten (bijlage IV HR). Tot slot betreft het de soorten waarvoor lidstaten maatregelen moeten treffen om te voorkomen dat het aan de natuur onttrekken en de exploitatie van deze soorten ten koste gaat van hun behoud (bijlage V HR).

Naast waarnemingen van soorten die beschermd worden op grond van de VR en de HR, worden door de gemeenschappelijke regeling ook gegevens van waarnemingen in Nederland verzameld van strikt beschermde planten- en diersoorten op grond van het verdrag van Bern (bijlagen I en II)[14] en van trekkende, bedreigde diersoorten die beschermd zijn op grond van het verdrag van Bonn (bijlage I)[15], voor zover deze soorten niet onder de HR vallen. Voorts worden door de gemeenschappelijke regeling gegevens verzameld betreffende de waarnemingen in Nederland van de dier- en plantensoorten van bijlage IX bij het Besluit activiteiten leefomgeving (Bal). Dit betreft soorten van nationaal belang, waarvoor rijksregels gelden om ze te beschermen. Ook worden gegevens verzameld van de soorten van de rode lijsten. Op de rode lijsten staan verdwenen, (ernstig) bedreigde, kwetsbare en gevoelige planten en dieren in Nederland. De rode lijsten zijn een invulling van het Verdrag van Bern. Dat verdrag verplicht om bijzondere aandacht te besteden aan soorten die met uitsterven worden bedreigd of kwetsbaar zijn. Voor een groot deel gebeurt dat al met de VR en de HR. Voor soorten die niet onder die richtlijnen vallen, gebeurt dat met de rode lijsten.

Tot slot worden door de gemeenschappelijke regeling ook gegevens verzameld van waarnemingen in Nederland van onbeschermde soorten. Daarbij gaat het om in het wild levende dieren en planten van uitheemse soorten, verwilderde dieren en om dieren en planten van andere van nature in Nederland in het wild voorkomende soorten dan hierboven bedoeld en in de natuur in Nederland voorkomende schimmels, waaronder ook paddenstoelen en korstmossen.

De verzamelde gegevens bevatten in ieder geval de waargenomen soort en de locatie en datum van de waarneming. Er zijn grofweg twee stromen waarlangs natuurgegevens ingevoerd worden in het natuurregister NDFF: een publieke stroom en een private stroom. De publieke stroom bevat gegevens afkomstig van gedeputeerde staten van provincies en de Staatssecretaris van LVVN. De private stroom bevat onder andere gegevens van soortenorganisaties, terreinbeherende organisaties, ecologisch adviesbureaus, vrijwilligers en burgers.

3.3 Instelling en beheer van het natuurregister NDFF

Het natuurregister NDFF is, in vervolg op de private databank NDFF, nu ook structureel in wetgeving verankerd door toevoeging van artikel 11.75 aan het Bkl, dat voorschrijft dat er een natuurregister NDFF is, wat betekent dat het ook in stand moet worden gehouden. In datzelfde artikel wordt het beheer van het register belegd bij de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving zoals ingesteld door gedeputeerde staten van provincies, in de zin van artikel 8 van de Wet gemeenschappelijke regelingen. Met het instellen van de gemeenschappelijke regeling is de gezamenlijke verantwoordelijkheid voor de instandhouding en werking van het register op eenduidige wijze verankerd en niet over de provincies versnipperd. Dit is van belang, omdat de doelstelling van het natuurregister NDFF - het digitaal ontsluiten van natuurgegevens via een centraal landelijk register - geldt op landelijk niveau.

3.4 Toegang tot het natuurregister NDFF: beperkingen en voorwaarden

Uit het nieuwe artikel 11.75 van het Bkl volgt ook dat dat het natuurregister NDFF voor eenieder digitaal toegankelijk is. Bijna alle natuurgegevens zijn openbaar. Een klein gedeelte van de data is niet (volledig) beschikbaar voor iedereen, omdat het belang van het beschermen van deze gegevens zwaarwegender is dan het belang van openbaarmaking: de zogenaamde 'beveiligde' data. Het beleid hiervoor – het zogenaamde Open Data Beleid - is gebaseerd op relevante wet- en

[14] Verdrag inzake het behoud van wilde dieren en planten en hun natuurlijke leefomgeving, Bern, 19 september 1979 (Trb. 1979, 175).
[15] Verdrag inzake de bescherming van trekkende wilde diersoorten, Bonn, 23 juni 1979 (Trb. 1980, 145 en Trb. 1981, 6).

regelgeving op het gebied van natuur en privacy.[16] Dit is in januari 2025 vastgesteld door de Staatssecretaris van LVVN en door gedeputeerde staten van provincies en gepubliceerd als bijlage bij de toen afgesloten tijdelijke bestuurlijke overeenkomst openstelling NDFF.[17]

In het geval van zeer kwetsbare soorten - ongeveer 2,5% van de natuurgegevens in het natuurregister NDFF heeft betrekking op zulke soorten - bestaat het risico dat het voortbestaan van de soort, of diens populaties, in Nederland wordt bedreigd bij openbaarmaking van waarnemingen. Om bedoelde of onbedoelde schade aan deze soorten te voorkomen, worden deze natuurgegevens niet (volledig) openbaar (zie voor de verhouding met het Verdrag van Aarhus en de Wet open overheid paragraaf 4.3).

Om aan het Open Data Beleid invulling te geven is een afwegingskader opgesteld gebaseerd op internationale standaarden. Vervolgens is op basis hiervan een lijst met kwetsbare soorten[18] opgesteld door de organisaties betrokken bij het natuurregister NDFF. Deze lijst omschrijft de waarnemingen van welke taxa[19], in welke context, op welke wijze voor het publiek worden veralgemeniseerd en met welke reden. In de meeste gevallen betreft dit vervaging van de detaillocatie tot 1x1, 5x5 of 10x10 km-hokken.

Voorbeelden van soorten die vervaagd worden weergegeven zijn het gentiaanblauwtje, de adder, en de breedbladige sponszwam. Het gentiaanblauwtje, een vlindersoort, is zeldzaam en geliefd bij fotografen. De vegetatie waar deze vlinder van afhankelijk is, is echter zeer gevoelig voor betreding. Daarom worden waarnemingen van gentiaanblauwtjes vervaagd weergegeven in 10x10 km-hokken. Waarnemingen van de adder worden weergegeven in 5x5 km-hokken. Deze waarnemingen worden vervaagd, omdat de adder veel last heeft van verstoring. Dit hindert ook de voortplanting. De breedbladige sponszwam is een in Nederland uiterst zeldzame paddenstoel. Waarnemingen worden vervaagd weergegeven in 1x1 km-hokken, omdat het gaat om een gevoelige, bedreigde soort met een risico op 'twitchen' ('soortenjagen' door mensen die bepaalde soorten willen zien). Een voorbeeld van een compleet verborgen soort is de dwergjuffer. Dit is de kleinste libellensoort van Europa. Deze soort is zeer zeldzaam en leeft in extreem kwetsbare vegetatie. Bij betreding wordt het habitat zodanig aangetast of vernietigd, dat de dwergjuffer niet meer kan voorkomen op die locatie.

De lijst met kwetsbare soorten maakt transparant voor welke soorten uitzonderingen gelden met betrekking tot de openbaarmaking van waarnemingen en vormt een integraal onderdeel van het Open Data Beleid van het natuurregister NDFF. De lijst wordt vastgesteld met de ministeriële regeling waarnaar verwezen wordt in artikel 11.75, derde lid van het Bkl. Wanneer nodig wordt de lijst geactualiseerd. In betreffende ministeriële regeling worden ook de voorwaarden opgenomen waaraan belanghebbenden moeten voldoen om wel toegang te krijgen tot de beveiligde (detail-) gegevens van kwetsbare soorten.

Naast beperkingen qua toegankelijkheid van en voorwaarden voor toegang tot beveiligde gegevens van een selecte groep soorten, gelden er ook voorwaarden voor het gebruik van de openbare, niet-beveiligde gegevens uit het natuurregister NDFF. Gebruikers die dergelijke data online raadplegen, worden erop gewezen dat bij gebruik van deze data in publicaties het natuurregister als bron moet worden vermeld. Daarnaast worden ze aangespoord de bijsluiter voor zorgvuldig gebruik van de data te lezen.[20]

Als gebruikers grote datasets willen ontvangen met meer openbare, niet-beveiligde gegevens dan ze direct, online, in één keer tegelijk kunnen raadplegen, kunnen ze daartoe een verzoek indienen

[16] https://ndff.nl/natuurdata/open-data/ndff-opendatabeleid-1-0/
[17] Stcrt. 2025, nr. 9635.
[18] https://ndff.nl/natuurdata/open-data/lijst-kwetsbare-soorten/
[19] Taxa zijn groepen organismen die volgens een taxonoom van andere groepen te onderscheiden eenheden vormen.
[20] https://ndff.nl/natuurdata/bijsluiter/

via de website van het natuurregister NDFF.[21] Daarbij moeten ze aangeven de gebruiksvoorwaarden te respecteren en een geldig emailadres achterlaten. Voorwaarden voor gebruik zijn dat schade aan kwetsbare soorten en hun leefgebieden voorkomen moet worden, de bijsluiter voor zorgvuldig gebruik van de data gelezen moet worden en dat bronvermelding bij publicatie of gebruik van de data verplicht is. Verder zijn voorwaarden dat de data alleen voor intern gebruik, zo beperkt mogelijk qua hoeveelheid en in niet-aanpasbare vorm gedeeld mag worden en dat de aangeleverde data na gebruik vernietigd moet worden. Het achterlaten van een geldig emailadres gebeurt op vrijwillige basis en is niet noodzakelijk om online gebruik te kunnen maken van het natuurregister. Het is alleen nodig als men gebruik wil maken van een extra service waarbij men grote hoeveelheden gegevens wil ontvangen.

De mogelijkheid om openbare natuurgegevens, op verzoek aan de beheerder, per emailadres te ontvangen wordt geregeld in de artikel 11.75, zesde lid van het Bkl. De voorwaarden voor het ontvangen van deze natuurgegevens worden per ministeriële regeling gesteld en zullen in ieder geval inhouden dat de aanvrager gedurende een bepaalde periode voor de beheerder bereikbaar is op het daarvoor opgegeven emailadres met het oog op een zorgvuldig gebruik van die natuurgegevens. Het emailadres is niet alleen nodig om de datasets te kunnen ontvangen, maar ook om gebruikers, indien nodig, achteraf te kunnen aanspreken als de voorwaarden niet zijn nageleefd (zie ook paragraaf 3.4). Door het respecteren van de gebruiksvoorwaarden en het achterlaten van een geldig emailadres als voorwaarde te stellen voor het ontvangen van grote hoeveelheden informatie, worden gebruikers bewust gemaakt van de gevoeligheid en complexiteit van de data en gewezen op het belang om daar zorgvuldig mee om te gaan.

3.5 Inhoud en kwaliteitsborging van het natuurregister NDFF

Het natuurregister NDFF bevat gegevens over in Nederland waargenomen dier- en plantensoorten. Er zijn ruim 200 miljoen waarnemingen van onder meer vogels, planten, insecten, zoogdieren, vissen, reptielen, amfibieën, paddenstoelen en mossen in het register opgeslagen. Dat betreft alle soorten die worden genoemd in artikel 11.74 van het Bkl en qua gegevens in ieder geval de waargenomen soort en de locatie en datum van de waarneming (zie voor een uitsplitsing naar beleidsstatus van de verschillende dier- en plantensoorten ook paragraaf 3.2).

Het natuurregister NDFF betreft een bundeling van honderden databestanden die door diverse, geautoriseerde organisaties worden geleverd, vaak op basis van publiek-private samenwerking. De gegevens uit deze bestanden worden aangevuld met individuele, incidentele waarnemingen door particulieren. Het register wordt geregeld bijgewerkt met nieuwe waarnemingen, waardoor op elk moment de meest actuele gegevens aanwezig zijn. Dagelijks komen er gemiddeld ruim 25.000 nieuwe waarnemingen binnen.

Er zijn verschillende manieren waarop waarnemingen in het natuurregister gezet kunnen worden. Waarnemingen die via Telmee, een invoerportaal van de soortenorganisaties, worden ingevoerd, gaan automatisch door naar het natuurregister NDFF. Waarnemingen die worden geregistreerd via Waarneming.nl worden aan het natuurregister toegevoegd als de waarnemer daarmee akkoord gaat.[22] Deze waarnemingen worden wekelijks ververst. Accounthouders van geautoriseerde organisaties kunnen gegevens invoeren via een eigen invoerportaal dat aan het natuurregister NDFF gekoppeld is.

De natuurdata in het natuurregister zijn grotendeels afkomstig van Waarneming.nl, soortenorganisaties, terreinbeheerders, ecologisch adviesbureaus en overheden. Jaarlijks worden er nieuwe samenwerkingen aangegaan om nieuwe bronnen aan te sluiten op het natuurregister NDFF. Metingen die gedaan worden voor het Subsidiestelsel Natuur en Landschap en de data die verzameld worden in het kader van het Netwerk Ecologische Monitoring komen ook allemaal

[21] https://florafaunaverkenner.nl/
[22] Waarneming.nl is onderdeel van Observation.org. Observation.org is een wereldwijd biodiversiteitsplatform voor burgerwetenschap en monitoring, opgericht in 2004.

terecht in het natuurregister NDFF. Bronhouders blijven zelf eigenaar van de natuurdata en stellen deze voor blijvend gebruik ter beschikking aan het natuurregister.

Natuurgegevens worden gestandaardiseerd opgeslagen in het natuurregister NDFF en dat gebeurt uitsluitend als deze voldoen aan het kwaliteitssysteem van de gemeenschappelijke regeling.[23] Conform dat kwaliteitssysteem zijn alle data in het natuurregister NDFF gevalideerd voordat ze beschikbaar komen, wat wil zeggen dat de waarschijnlijkheid van een waarneming is gecontroleerd.

Het valideren van ingevoerde data gebeurt eerst automatisch op soort, aantal, datum en locatie ('autovalidatie'). Dit geldt voor ongeveer 90 procent van alle waarnemingen. Zo is de waarneming van een vlinder in december, terwijl deze alleen in augustus vliegt, onwaarschijnlijk. Onwaarschijnlijke waarnemingen worden ter controle voorgelegd aan soortexperts. Soortexperts maken deel uit van een validatieteam en beschikken over vergaande soortkennis. Als er twijfel is over een waarneming, kunnen zij extra informatie opvragen bij de waarnemer. Verder stellen de experts de kennisregels voor autovalidatie op, en voeren ze steekproeven uit op al gevalideerde data. Voor elke soort staat in de kennisregels beschreven:

- wanneer de soort actief is (vliegperiode, bloeiperiode, vroegste en laatste dag in het jaar);
- de maximale afstand buiten het huidige verspreidingsgebied;
- het maximaal aantal exemplaren per waarneming.

Bronhouders worden daarnaast uitgenodigd om zelf het validatieproces te bespoedigen door:

- de data voor aanlevering inhoudelijk te controleren;
- te controleren of de conversie (vertaling) naar het natuurregister NDFF klopt; en
- tijdig te reageren als een soortexpert contact opneemt met vragen over waarnemingen.

In de volgende figuur is het kwaliteitssysteem schematisch weergegeven.

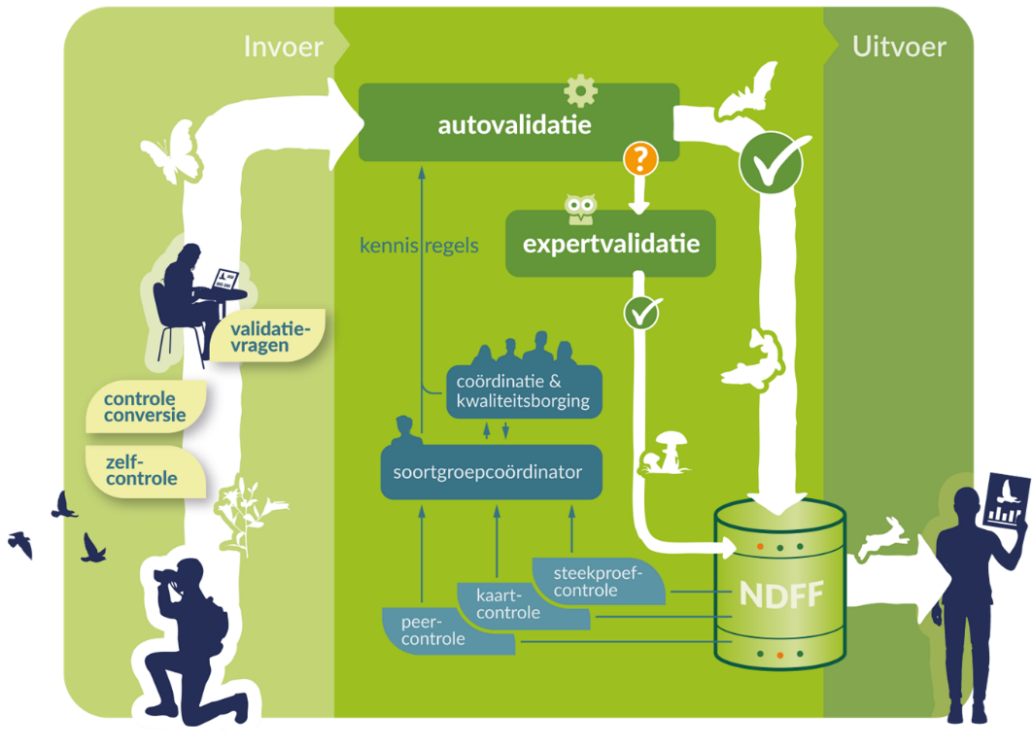

[23] Artikel 11.75, vijfde lid van het Bkl.

3.6 Aanlevering gegevens door gedeputeerde staten van provincies en de Minister van LVVN
In het Ob is met het nieuwe artikel 10.36f geregeld dat gedeputeerde staten van provincies en de Minister van LVVN de gegevens verstrekken aan de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving die in het kader van de monitoring en gegevensverzamelingen, als bedoeld in artikelen 11.67, tweede lid en 11.69, tweede lid van het Bkl, zijn verkregen. Dit geldt alleen voor de waarnemingen van soorten zoals die opgenomen worden in het natuurregister NDFF. Hieronder wordt uitgelegd om welke monitoring en gegevensverzamelingen het gaat.

In artikel 11.67, tweede lid van het Bkl staat dat de Minister van LVVN (thans, gelet op de portefeuilleverdeling, de staatssecretaris) belast is met de uitvoering van de monitoring van de staat van instandhouding van de habitats en soorten. Het gaat qua soorten om de vogelsoorten van bijlage I bij de VR en de geregeld in Nederland voorkomende trekvogelsoorten. Daarnaast betreft het de dier- en plantensoorten van bijlagen IV en V bij de HR. Naast de structurele dataverzameling geven de Minister van LVVN en gedeputeerde staten van provincies soms losse opdrachten om specifieke informatie te verzamelen, bijvoorbeeld ten behoeve van natuurcompensatieprojecten. Ook de gegevens verzameld in het kader van losse opdrachten worden in de praktijk toegeleverd aan de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving ten behoeve van het natuurregister NDFF. Dit gebeurt op vrijwillige basis en is in het belang van de volledigheid van het natuurregister.

Artikel 11.69, tweede lid van het Bkl gaat over gegevensverzameling in het kader van het programma stikstofreductie en natuurverbetering. Hierin wordt gesteld dat de bestuursorganen die verantwoordelijk zijn voor de vaststelling van het beheerplan gegevens verzamelen over de ontwikkeling van de staat van instandhouding van de voor stikstof gevoelige habitats in Natura 2000-gebieden. Dit is relevant voor het natuurregister NDFF, omdat habitats vaak een samenstelling zijn van diverse soorten. Deze gegevens zijn daarom van belang in het kader van deze AMvB en dienen, voor zover de genoemde bestuursorganen gedeputeerde staten van provincies en de Minister van LVVN betreffen, toegeleverd te worden aan de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving. De andere bestuursorganen verantwoordelijk voor de vaststelling van beheerplannen, namelijk de Ministers van Infrastructuur en Waterstaat en van Defensie, leveren hun data in de praktijk ook toe, maar dan op vrijwillige basis.

4. Verhouding tot andere wetgeving

4.1 De Financiële-verhoudingswet
Conform de vereiste van artikel 2 van de Financiële-verhoudingswet wordt in deze paragraaf ingegaan op de financiële effecten van deze AMvB voor de provincies. In artikel 11.75, tweede lid van de AMvB wordt de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving van de provincies aangewezen als beheerder van het natuurregister NDFF.

De totale jaarlijkse kosten voor het beheer van het natuurregister NDFF zijn geraamd op 5 miljoen Euro in 2025 en 6 miljoen Euro vanaf 2026. Het ministerie van LVVN en provincies hebben bestuurlijke afspraken gemaakt over financiering van dit jaarlijkse totaalbedrag. Het uitgangspunt daarbij betreft een verdeelsleutel van 20/80, te weten: 20% financiering door het ministerie van LVVN en 80% financiering door de provincies. De bijdrage van het ministerie van LVVN wordt geleverd middels een decentralisatie-uitkering aan het Provinciefonds. Dit is vastgelegd voor de periode 2025-2031. Voor 2032 en verder wordt opnieuw in gezamenlijkheid met de provincies afgewogen hoe de middelen van het ministerie van LVVN naar de provincies overgebracht worden.

4.2 De Algemene verordening gegevensbescherming en verwerkingen van persoonsgegevens
Voor het online raadplegen van het natuurregister NDFF zijn geen persoonsgegevens nodig. Alleen indien een gebruiker (grote) datasets wil ontvangen, is er een emailadres van gebruiker nodig. Dit emailadres wordt door een gebruiker ingediend (via een online functie op de website van het natuurregister) bij IPO/BIJ12 dat in opdracht van de gemeenschappelijke regeling

Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving het dagelijks beheer van het natuurregister NDFF zal gaan uitvoeren.

De gegevensverwerkingen (verwerking van emailadressen van gebruikers) zijn bedoeld om de dienstverlening te optimaliseren door de gebruiker een eenvoudige functie te bieden waarmee aanzienlijke hoeveelheden natuurwaarnemingen uit het register gehaald kunnen worden, zonder dat de gebruiker daarop hoeft te wachten of daarvoor een account moet aanmaken. Bovendien heeft de gebruiker aangegeven dat hij de gebruiksvoorwaarden respecteert alvorens hij de gevraagde data krijgt aangeleverd. Op basis van het emailadres weet IPO/BIJ12 wie welke data heeft ontvangen en kan een gebruiker aangesproken worden bij het niet-naleven van de gebruiksvoorwaarden (zie ook paragraaf 3.4).

De emailadressen worden na een jaar verwijderd. Er is redelijkerwijs geen andere, voor betrokkenen minder invasieve, manier waarop de verwerkingsdoeleinden gerealiseerd zouden kunnen worden. De verwerking resulteert in een kleine inbreuk op de persoonlijke levenssfeer, maar die staat in redelijke verhouding tot de verwerkingsdoeleinden. Er is voor dit besluit een 'data protection impact assessment' (DPIA) uitgevoerd met als conclusie dat het privacyrisico laag wordt ingeschat.

4.3 De Wet open overheid en het Verdrag van Aarhus

Zoals reeds in paragraaf 3.4 is vermeld kan informatie over kwetsbare soorten achterwege worden gelaten in het natuurregister NDFF. De detaillocatie kan bijvoorbeeld vervaagd worden weergegeven. In zeer uitzonderlijke gevallen wordt de waarneming van een soort compleet verborgen. Ter bescherming van het milieu waarop deze natuurgegevens betrekking hebben, kan deze informatie niet openbaar worden gemaakt.

Indien een verzoek om openbaarmaking van de niet-openbare gegevens wordt gedaan, vormt de Wet open overheid (Woo) het toetsingskader voor het uitzonderen van informatie. Gelet op het feit dat reeds ten tijde van de openstelling van de private NDFF en met het opstellen van het kader in de ministeriële regeling[24] een bewuste belangenafweging heeft plaatsgevonden omtrent openbaarmaking (zie paragraaf 3.4), zullen naar verwachting met toepassing van artikel 5.1, tweede lid, onderdeel g van de Woo de niet-openbare gegevens niet openbaar gemaakt kunnen worden. Deze uitzonderingsgrond is ontleend aan het Verdrag betreffende toegang tot informatie, inspraak in besluitvorming en toegang tot de rechter inzake milieuaangelegenheden (Verdrag van Aarhus). In artikel 4, vierde lid, onder h van dit Verdrag is opgenomen dat een verzoek om milieu-informatie geweigerd kan worden indien de bekendmaking een nadelige invloed zou hebben op het milieu waarop de informatie betrekking heeft, zoals de voortplantingsgebieden van zeldzame soorten.

De openbaarmakingsbeslissing zal per concreet geval genomen moeten worden, waarbij onder meer het tijdsverloop sinds het publiceren van de betreffende natuurgegevens meegewogen zal worden.

5. Lasten en andere effecten van de wijziging van het Bkl en Ob

5.1. Regeldruk

Deze AMvB heeft geen negatieve effecten qua regeldruk voor burgers, ondernemers of andere professionals. De AMvB verplicht hen nergens toe en werkt juist faciliterend en lastenverlichtend. Immers, doordat de data uit het natuurregister NDFF voor iedereen toegankelijk is, kan daarop eenvoudig worden teruggevallen bij het in beeld brengen van mogelijke gevolgen van projecten in het kader van de vergunningplicht. Dit maakt voor initiatiefnemers meer gericht onderzoek

[24] PM titel nog op te stellen ministeriële regeling

mogelijk. Het Adviescollege Toetsing Regeldruk heeft het dossier niet geselecteerd voor een formeel advies, omdat het geen gevolgen voor de regeldruk heeft.

5.2. Uitvoeringslasten en uitvoerbaarheid
Er is voor deze AMvB een Uitvoerbaarheidstoets Decentrale Overheden (UDO) uitgevoerd. Uit de UDO blijkt dat de AMvB op twee terreinen uitvoeringsconsequenties heeft voor provincies. Dit betreft enerzijds het inrichten en beheren van een gemeenschappelijke regeling. Deze wordt in artikel 11.75, tweede lid, van het Bkl aangewezen als beheerder van het natuurregister NDFF. Anderzijds heeft het verstrekken van gegevens aan het natuurregister NDFF, zoals dat geregeld wordt in artikel 10.36f van de AMvB, uitvoeringsconsequenties. Deze laatste worden echter ingeschat als beperkt, aangezien dergelijke gegevens nu ook worden opgeslagen in een database. Het enige dat de AMvB regelt is dat ze (ook) opgeslagen worden in het natuurregister NDFF.

De uitvoeringsconsequenties van de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving vragen meer aandacht. Het gaat daarbij niet om het inrichten van de regeling, maar om het beheer ervan. Het aandachtspunt daarbij is de extra bestuurlijke drukte, procedures en administratie die het beheer van de gemeenschappelijke regeling met zich mee zal brengen voor de provincies. Dit kan tevens kostenverhogend werken. Tijdens het UDO-traject hebben provincies aangegeven dat het, om tegemoet te komen aan dit aandachtspunt, belangrijk is dat het ministerie van LVVN het beheer van het natuurregister NDFF structureel blijft financieren met 20%, conform eerdergenoemde, langjarige, bestuurlijke afspraken (zie ook paragraaf 4.1 inzake de Financiële-verhoudingswet).

Naast uitvoeringslasten, biedt de AMvB ook voordelen voor provincies. Zij hebben belang bij één centraal, publiek, toekomstbestendig natuurregister, omdat de ontwikkeling en het beheer van de natuur gedecentraliseerd is naar de provincies. Daarnaast zijn zij verantwoordelijk voor een groot deel van de vergunningverlening op natuurgebied. Aangezien er nu diverse datasystemen naast elkaar bestaan die provincies moeten raadplegen om de juiste gegevens te krijgen voor de uitoefening van hun bevoegdheden, hebben zij baat bij één centraal, wettelijk verankerd natuurregister. Dit leidt tot minder uitvoeringslasten.

6. Consultatie

Over onderhavig besluit heeft een internetconsultatie plaatsgevonden in de periode van P.M. tot en met P.M.. Er zijn in totaal P.M. reacties binnengekomen, die allen openbaar zijn. De reacties zijn afkomstig van P.M.

Er zijn wel/geen bezwaren tegen de instelling van een landelijk natuurregister binnengekomen. De meeste reacties bevestigen dat de instelling van een landelijk natuurregister een goede zaak is.

P.M. Aanvullen na internetconsultatie.

7. Parlementaire voorhang

Het ontwerp van dit besluit is op grond van artikel 23.5 van de Omgevingswet overgelegd aan beide kamers der Staten-Generaal. Deze voorhang heeft wel/niet geleid tot reacties. P.M. Aanvullen na voorhangprocedures.

8. Inwerkingtreding

Dit besluit treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip nadat de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving in werking treedt. Van de

vaste verandermomenten en de minimuminvoeringstermijn wordt in overleg met de provincies afgeweken aangezien het natuurregister NDFF reeds bestaat en dit besluit enkel de structurele verankering in de wetgeving betreft. Er is geen sprake van de noodzaak om bedrijfsvoeringsprocessen bij burgers of ondernemers anders in te richten. Het is het belang van alle betrokken partijen dat dit besluit zo spoedig mogelijk in werking treedt om de transitie van het natuurregister NDFF te volbrengen.

II. ARTIKELEN

Artikel I (Wijziging Besluit kwaliteit leefomgeving)

In hoofdstuk I, paragraaf 2 van deze nota van toelichting wordt ingegaan op de voorgeschiedenis van het landelijk natuurregister NDFF. In hoofdstuk I, paragraaf 3 wordt toegelicht hoe het natuurregister aansluit bij het stelsel van de Ow. De artikelen zijn gebaseerd op de artikelen 2.3, 20.6 en 20.10 van de Ow.

In de artikelen 11.74 en 11.75 van het Bkl worden de regels over het landelijk natuurregister NDFF opgenomen. In het nu aan het Bkl toegevoegde artikel 11.74 is bepaald welke gegevens het landelijk natuurregister bevat. Dit zijn onder meer de gegevens over de waarnemingen van flora en fauna die van nature in Nederland in het wild voorkomt. Het gaat niet alleen om de dier- of plantensoorten zelf, maar ook om de datum waarop en de locatie waar ze zijn waargenomen. Het betreft de soorten waarvoor een specifiek beschermingsregime geldt op grond van afdeling 11.2 van het Bal, maar ook de soorten op de rode lijst en alle andere in Nederland van nature in het wild voorkomende soorten. Eveneens zullen ten aanzien van waarnemingen van schimmels gegevens worden vastgelegd en van soorten die niet van nature in het wild in Nederland voorkomen en die soms juist een bedreiging zijn voor de inheemse soorten, zoals verwilderde dieren en dieren en planten van uitheemse soorten. Dit is van belang, niet alleen bij de aanpak door de overheid van de bestrijding van deze soorten, maar ook voor initiatiefnemers die moeten voorkomen dat zij deze soorten verder verspreiden. Verwezen wordt verder naar hoofdstuk I, paragraaf 3.2 van het algemene deel van deze nota van toelichting.

De natuurgegevens bedoeld in artikel 11.74 worden reeds verzameld en werden voor een groot deel vrijwillig aangeleverd aan de voormalige, private databank NDFF. Het met onderhavig besluit aan het Bkl toegevoegde artikel 11.75 voorziet erin dat de betrokken gegevens in een centraal aangewezen, openbaar toegankelijk, landelijk register worden vastgelegd. Dit in samenhang met het nieuwe artikel 10.36f Ob (artikel II) dat regelt dat de bestuursorganen die bepaalde gegevens onder zich hebben, deze ook ten behoeve van het landelijke register moeten verstrekken.

In artikel 11.75, eerste lid, van het Bkl is bepaald dat er een landelijk natuurregister wordt ingesteld met dit besluit. Het natuurbeleid is gedecentraliseerd, maar het Rijk heeft een verantwoordelijkheid voor het internationale natuurbeleid en voor nationale, provincie-overstijgende zaken. De instelling van het landelijk natuurregister NDFF overstijgt het provinciale niveau. In het tweede lid van artikel 11.75, van het Bkl is bepaald dat het landelijk natuurregister wordt beheerd door de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving die door de provincies is ingericht.

In het derde lid van artikel 11.75 is bepaald dat het register voor een ieder langs elektronische weg toegankelijk is. Hierdoor zijn waarnemingen van flora en fauna in Nederland op eenvoudige wijze inzichtelijk. Voor het raadplegen van gegevens met betrekking tot waarnemingen van zeer kwetsbare soorten gelden beperkingen. Deze beperkingen worden bij ministeriële regeling verder uitgewerkt. De mogelijkheid daartoe is vervat in artikel 20.10, tweede en derde lid, van de Ow. De waarnemingen van soorten die op de lijst met kwetsbare soorten staan, worden vervaagd of (in enkele gevallen) niet weergegeven, opdat risico’s op aantasting voldoende zijn ondervangen.

Gedetailleerde informatie over dergelijke waarnemingen is alleen raadpleegbaar voor belanghebbenden die voldoen aan de voorwaarden die zullen worden gesteld bij de ministeriële regeling.

Artikel 11.75, vierde lid, bepaalt dat de natuurgegevens, bedoeld in artikel 11.74, in het landelijk natuurregister NDFF worden opgenomen. De natuurgegevens die ontstaan vanuit opdrachten van het ministerie van LVVN of provincies in het kader van artikelen 11.67, tweede lid en 11.69, tweede lid, van het Bkl zullen ingevolge deze AMvB per definitie landen in het landelijk natuurregister. Andere natuurgegevens van het ministerie van LVVN en provincies of natuurdata van andere overheden, particulieren en private organisaties kunnen vrijwillig aan het landelijke natuurregister NDFF geleverd worden. De waarnemingen worden direct aangeleverd bij het natuurregister NDFF of eerst in andere systemen ingevoerd en vanuit deze systemen doorgeleverd aan het natuurregister (zie verder, hoofdstuk I, paragraaf 3.5).

In het vijfde lid van artikel 11.75 van het Bkl is bepaald dat de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving een specifieke zorgplicht heeft om te borgen dat de gegevens die in het landelijk natuurregister worden opgenomen voldoen aan het kwaliteitssysteem van de gemeenschappelijke regeling. Het systeem waarmee of de wijze waarop zij dit borgen moet tot geloofwaardige gegevens leiden. Het is aan de gemeenschappelijke regeling om te bepalen hoe een dergelijke borging wordt vormgegeven (zie hoofdstuk I, paragraaf 3.5 voor hoe dit in de praktijk werkt).

Artikel 11.75, zesde lid, regelt de mogelijkheid dat de openbare, niet-beveiligde natuurgegevens beschikbaar kunnen worden gesteld t aan de gebruiker langs elektronische weg. Dit gebeurt op verzoek aan de beheerder. Aan de verstrekking van deze natuurgegevens worden voorwaarden verbonden. Die voorwaarden zullen bij ministeriële regeling verder worden uitgewerkt. De mogelijkheid daartoe is vervat in artikel 20.10, eerste lid onder b en derde lid, van de Ow.

Artikel II (Wijziging Omgevingsbesluit)

In artikel 10.36f van het Ob (artikel II, van dit besluit) worden de regels over gegevensverstrekking aan het landelijk natuurregister NDFF opgenomen op grond van artikel 20.6, van de Ow. Hierin wordt geborgd dat gedeputeerde staten van provincies en de Minister van LVVN de natuurgegevens verstrekken aan de gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving die zij in het kader van monitoring en de gegevensverzamelingen hebben verkregen, voor zover het gaat om gegevens als bedoeld in artikel 11.74 van het Bkl. Welke monitoring en gegevensverzamelingen dit betreft is uitgewerkt in hoofdstuk I, paragraaf 3.6.

Artikel III (Inwerkingtreding)

Dit artikel regelt de inwerkingtreding. Dit besluit treedt in werking op een bij koninklijk besluit te bepalen tijdstip. Op de inwerkingtreding van dit besluit is nader ingegaan in hoofdstuk I, paragraaf 8, van deze nota van toelichting.

De Staatssecretaris van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

FISCALIADE
Fiscaliteit in de praktijk

Brinkhoekweg 15
8034 PA Zwolle
E-mail info@fiscaliade.nl
Tel. 088 - 374 55 00
KvK 62004069

Belastingdienst Rotterdam-Den Haag Grote Ondernemingen
T.a.v. de heer C.T.G. Scholten
Postbus 30206
2500 GE Den Haag

Datum: 25 juli 2025

Betreft: Afstemmingsbrief fiscale positie Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringsorganisatie Natuur en Omgeving

Geachte heer Scholten,

Namens de nog op te richten Gemeenschappelijke Regeling Uitvoeringsorganisatie Natuur en Omgeving (hierna: GR UNO of de GR), doen wij u hierbij een verzoek tot vooroverleg toekomen inzake de fiscale postie van GR UNO. Zoals aangegeven moet de GR nog opgericht worden. De verwachting hiervoor is eind 2026. Doordat een lang bestuurlijk en politiek proces vooraf gaat aan de oprichting, wensen de betrokken partijen nu al de zekerheid te verkrijgen over de fiscale positie van de GR.

Hieronder worden allereerst de feiten en uitgangspunten uiteengezet, waarna het fiscaaltechnisch kader volgt. Daarna volgt een toelichting op ons standpunt en sluiten wij af met een conclusie en ons verzoek.

1. Feiten en omstandigheden

Historie tot nu

- Naar verwachting wordt eind 2026 de GR UNO opgericht als gemeenschappelijke regeling, een openbaar lichaam met rechtspersoonlijkheid in de zin van artikel 8 lid 1 Wet gemeenschappelijke regelingen (hierna: Wgr). In de GR wordt de Nationale Databank Flora en Fauna (hierna: NDFF) ondergebracht, die op dit moment is ondergebracht in een stichting, genaamd Stichting NDFF.
- Medio 2005-2010 is er een programma geweest om de nationale databank vorm te geven (in de vorm van een publieke/private samenwerking). In 2010 is stichting NDFF van start gegaan. Voorheen waren de natuurdata alleen beschikbaar voor organisaties die een betaald abonnement hadden op de NDFF. Klanten waren abonneehouders en in de stichting zijn de hardware/software, merknaam en verkregen gebruiksrechten ondergebracht.
- De exploitatie van de stichtig is op dit moment reeds ondergebracht bij IPO/BIJ12 als dienstverlening voor de stichting.
- Wij hebben begrepen dat de kosten NDFF middels de transparantiemethode worden doorgeschoven naar de provincies vanuit IPO/BIJ12.
- De stichting zal met de oprichting van de GR worden geliquideerd.
- Sinds februari 2025 is de databank open – en gratis toegankelijk – voor publiek.

Oprichting GR:

- De taak natuurbeheer in brede zin ligt gedecentraliseerd bij de provincies sinds 2013/2014.
- Doel is om de NDFF een wettelijke verankering te geven. Voorwaarde hiervoor is om een Algemene Maatregel van Bestuur (hierna: AMvB) te treffen onder de Omgevingswet (Besluit kwaliteit leefomgeving). De juridische verankering wordt gerealiseerd met de betreffende AMvB. Gezien de decentralisatie van het natuurbeleid is bepaald dat het beheer van het natuurregister bij de provincies hoort. Daarom hebben de provincies de organisatorische verankering voor hun rekening genomen. Dit realiseren de provincies middels de inrichting van een GR die in de AMvB wordt aangewezen als de beheer van het natuurregister NDFF.
- Het voorstel voor de AMvB (bijlage 1) is online geplaatst waarop belanghebbenden tot en met 31 augustus 2025 kunnen reageren via een internetconsultatie.
- De wettelijke taak – te weten het beheer van de NDFF – wordt via de AMvB belegd door de twaalf provincies bij de GR. Het is een GR – zoals opgenomen in artikel 8 lid 1 Wgr met rechtspersoonlijkheid – van de twaalf provincies zodat er één formele beheerder van het natuurregister is. De deelnemers in de GR zijn ook enkel de twaalf provincies en het bestuur wordt ook enkel gevormd door de colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies.
- Formeel wordt het beheer van de nationale databank belegd bij de GR. De GR is ook eigenaar van de Nationale Databank Flora en Fauna, dit neemt zij over van de stichting. Er is geen sprake van andere activiteiten/taken die bij de GR worden belegd.
- Voor nu gaat het enkel om de wettelijke taken inzake het beheer van de NDFF. Mogelijk worden deze taken in de toekomst eventueel nog uitgebreid met andere wettelijke provinciale taken.
- De wettelijke taken die bij de GR worden belegd zijn de volgende (opgenomen in de ontwerpregeling GR UNO, bijlage 2):
    - De gemeenschappelijke regeling Uitvoeringstaken Natuur en Omgeving verzamelt gegevens over het in Nederland voorkomen van dieren, planten etc.
    - De op basis van lid 1 verzamelde gegevens worden opgenomen in een register.
    - Het register is voor een ieder langs elektronische weg toegankelijk met uitzondering van de bij ministeriële regeling aangewezen gegevens met betrekking tot kwetsbare soorten.
    - Het register wordt geregeld geactualiseerd.

Beheertaken IPO/BIJ12 o.b.v. opdracht:

- De feitelijke uitvoering van de taken van de GR zal gaan plaatsvinden door IPO/Bij12, die deze werkzaamheden uitvoert in opdracht van de GR tegen vergoeding. De exacte voorwaarden staan nog niet vast, maar dit zal hoogstwaarschijnlijk in de vorm van opdrachtverlening via een dienstverleningsovereenkomst lopen. Dit betekent dat IPO/BIJ12 de formele opdrachtgever is van en contracten sluit met mogelijke leveranciers en opdrachtnemers namens de GR.
- De volgende beheertaken zijn/worden door de GR middels opdrachtverlening ondergebracht bij IPO/BIJ12:
    - **verzamelen en valideren:** innemen waarneming en voorzien van kwaliteitskeurmerk door middel van validatie. De waarnemingen komen in het NDFF-register.
    - **gebruikersondersteuning:** een goed bereikbare gebruikersondersteuning is noodzakelijk voor het NDFF-open databeleid.

- **beheren en opslaan:** het onderhouden van het gehele ICT-landschap dat nodig is om het proces van verzamelen, valideren en ter schikking stellen te faciliteren.
- **ontwikkelen:** continue doorontwikkeling van de NDFF als register en alle bijhorende voorzieningen.

Financiering:

- De GR wordt gefinancierd door de twaalf provincies in Nederland.
- Het ministerie van LVVN draagt voor 20% bij aan de kosten van de GR via de algemene Decentralisatie Uitkering aan alle provincies (zonder eindafrekening). In de Mei-circulaire 2025 is dit opgenomen.[1] De gelden maken deel uit van het provinciefonds en worden uitgekeerd aan de individuele provincies en zijn beleids- en bestedingsvrij.
- De GR betaalt aan IPO/BIJ12 voor de dienstverlening door IPO/BIJ12.
- De GR UNO zal zelfstandig een begroting indienen bij alle deelnemers aan de gemeenschappelijke regeling en ook zelfstandig haar jaarrekening indienen.
- De GR en IPO/BIJ12 ontvangen geen inkomsten van abonneehouders.

2. Standpunt

Wij zijn van mening dat GR UNO integraal de koepelvrijstelling van artikel 11 lid 1, sub u Wet op de Omzetbelasting 1968 (hierna: Wet OB) kan toepassen op de hierboven benoemde activiteiten die zij verricht aan aan haar deelnemers. Met de toepassing van de koepelvrijstelling zijn wij daarnaast van mening dat de inkoop btw op de activiteiten van de GR volledig doorgeschoven kan worden naar de deelnemers van de GR, zijnde de twaalf provincies, op grond van het besluit omzetbelasting en compensatie van omzetbelasting bij publiekrechtelijke lichamen van 31 december 2020. De doorschuif btw is ons inziens volledig compensabel bij de provincies.

Hieronder gaan wij eerst nader in op het fiscaal juridisch kader om vervolgens ons standpunt nader toe te lichten.

3. Fiscaal juridisch kader

De koepelvrijstelling is opgenomen in artikel 11, lid 1 onder u Wet OB. Voor toepassing van de koepelvrijstelling dient cumulatief aan de volgende wettelijke voorwaarden te worden voldaan:

1. Er moet sprake zijn van één of meerdere leden;
2. Toepassing van de koepelvrijstelling is slechts toegestaan voor specifiek aangewezen diensten door zelfstandige groeperingen. Hieronder valt ook: “andere samenwerkingsverbanden waarvan de leden vrijgestelde prestaties verrichten of geen ondernemer zijn voor de btw”. De koepelvrijstelling kent geen bijzondere voorwaarden voor wat betreft de rechtsvorm van het samenwerkingsverband. Een gemeenschappelijke regeling kan aldus kwalificeren;
3. De deelnemers van het samenwerkingsverband verrichten zelf prestaties waarvoor zij zijn vrijgesteld of waarvoor zij geen btw-ondernemer zijn. De koepelvrijstelling geldt alleen voor diensten aan deelnemers *voor zover* deze deelnemers ofwel ondernemer zijn zonder aftrekrecht, ofwel geen ondernemer zijn;
4. Het samenwerkingsverband verricht diensten voor deelnemers, die rechtstreeks nodig zijn voor de prestaties waarvoor zij zijn vrijgesteld of waarvoor de afnemers geen ondernemer zijn;

[1] Meicirculaire provinciefonds 2025, hoofdstuk 3, toelichting punt 10, vanaf p. 18.

5. Het samenwerkingsverband vordert van de deelnemers slechts terugbetaling van hun aandeel in de gezamenlijke uitgaven. Het berekenen van een winstopslag op de werkelijke gedane uitgaven is niet toegestaan. Het samenwerkingsverband kan de gezamenlijke uitgaven tussen haar leden verdelen op basis van een verdeelsleutel, mits deze verdeelsleutel voldoende recht doet aan het aandeel van de deelnemers in de gezamenlijke uitgaven;
6. Toepassing van de vrijstelling veroorzaakt geen ernstige verstoring van concurrentieverhoudingen. Een aantal diensten wordt expliciet uitgesloten van de koepelvrijstelling (ter voorkoming van concurrentieverstoring) in artikel 9a van de Uitvoeringsbeschikking omzetbelasting 1968 (hierna: Uitvoeringsbeschikking OB). Voorbeelden van uitgesloten diensten zijn het ter beschikking stellen van personeel, het verzorgen van de loon-, salaris-, financiële en grootboekadministratie en het ter beschikking stellen van computerapparatuur.

Indien aan bovenstaande voorwaarden wordt voldaan, zullen de diensten van het samenwerkingsverband aan de deelnemers vrijgesteld zijn van btw-heffing. Dit heeft echter tot gevolg dat de inkoop-btw bij het samenwerkingsverband kostprijsverhogend werkt. Dit staat samenwerking in de weg waardoor de Staatssecretaris van Financiën in het besluit omzetbelasting en compensatie van omzetbelasting bij publiekrechtelijke lichamen van 31 december 2020 een goedkeuring heeft opgenomen. In punt 3.2 van het besluit wordt deze geodkeurende regeling ook wel de transparantiemethode genoemd. De staatssecretaris keurt goed dat de aan samenwerkingsverbanden in rekening gebrachte, niet voor aftrek in aanmerking komende, omzetbelasting naar de compensatiegerechtigde deelnemers wordt doorgeschoven. De deelnemers kunnen de doorgeschoven omzetbelasting vervolgens voor de toepassing van de Wet BCF beschouwen als ware deze rechtstreeks aan hen in rekening wordt gebracht waardoor compensatie van deze omzetbelasting mogelijk wordt.

In punt 3.2.1 lid 2 van hetzelfde besluit is aangegeven dat toepassing van de transparantiemethode onder andere mogelijk is voor samenwerkingsverbanden, als bedoeld in artikel 11, lid 1, onderdeel u van de Wet OB, van publiekrechtelijke lichamen voor zover de samenwerkingsverbanden diensten verrichten aan hun deelnemers die door dezen worden afgenomen anders dan in hun kwaliteit als ondernemer.

Het doorschuiven van btw dient uiterlijk in januari van het jaar volgend op dat waarin de btw btw aan het samenwerkingsverband in rekening is gebracht plaats te vinden.

4. Toelichting standpunt

4.1 Toepassing koepelvrijstelling

Zoals onder punt 2 aangegeven zijn wij van mening dat de GR UNO integraal de koepelvrijstelling kan toepassen op de activiteiten aan de deelnemers omdat aan alle vereisten hiervoor wordt voldaan. Hieronder wordt per vereiste een toelichting gegeven waarom de GR naar onze mening voldoet aan de gestelde voorwaarden.

Er moet sprake zijn van één of meerdere leden

Er is sprake van één of meerdere leden, te weten de twaalf provincies.

Toepassing van de koepelvrijstelling is toegestaan voor specifiek aangewezen diensten door zelfstandige groeperingen van personen

De koepelvrijstelling kent geen bijzondere voorwaarden voor wat betreft de rechtsvorm. Een formele gemeenschappelijke regeling met rechtspersoonlijkheid kan aldus kwalificeren voor de toepassing van de koepelvrijstelling.

De GR betreft een GR met rechtspersoonlijkheid in de zin van artikel 8 lid 1 Wgr. Er is aldus sprake van een zelfstandige groepering. In artikel 9 lid 1 sub f Uitvoeringsbesluit omzetbelasting 1968 (hierna: Uitvoeringsbesluit OB) is opgenomen dat worden aangewezen de diensten verleend aan hun leden door zelfstandige groeperingen die prestaties verrichten welke zijn vrijgesteld of waarvoor zij geen ondernemer zijn. De GR betreft een zelfstandige groepering waarvan de deelnemers geen ondernemer zijn voor de btw. Het gaat immers om de uitvoering van wetttelijke taken van de deelnemers.

De wettelijke taken van de deelnemers, het beheer van de NDFF, wordt via een AMvB belegd door de twaalf provincies bij de GR. Het is een GR – zoals opgenomen in artikel 8 ldi 1 Wgr met rechtspersoonlijkheid – van de twaalf provincies zodat er één formele beheerder van het natuurregister is. De deelnemers in de GR zijn ook enkel de twaalf provincies en het bestuur wordt ook enkel gevormd door de colleges van Gedeputeerde Staten van de provincies. De juridische verankering wordt gerealiseerd met de betreffende AMvB. Gezien de decentralisatie van het natuurbeleid is bepaald dat het beheer van het natuurregister bij de provincies hoort. De taak natuurbeheer in brede zin ligt immers gedecentraliseerd bij de provincies sinds 2013/2014. Daarom hebben de provincies de organisatorische verankering voor hun rekening genomen. Dit realiseren de provincies middels de inrichting van een GR die in de AMvB wordt aangewezen als de beheer van het natuurregister NDFF. Formeel wordt het beheer van de nationale databank belegd bij de GR door de twaalf deelnemers.

Er is geen sprake van andere activiteiten/taken die bij de GR worden belegd, het gaat voor nu enkel om de wettelijke taken inzake het beheer van de NDFF. De NDFF is gratis toegankelijk voor publiek. Voor handelingen die als overheid worden verricht wordt een lichaam niet aangemerkt als ondernemer in de zin van artikel 7 Wet OB, zie hiervoor ook onderdeel 2.2. van het besluit omzetbelasting en compensatie van omzetbelasting bij publiekrechtelijke lichamen van 31 december 2020.

De deelnemers van het samenwerkingsverband verrichten prestaties waarvoor zij zijn vrijgesteld of waarvoor zij geen btw-ondernemer zijn

Zoals hierboven aangegeven verrichten de deelnemers van het samenwerkingsverband voor de activiteiten die zij beleggen bij de gemeenschappelijke regeling alleen prestaties waarvoor zij geen btw-ondernemer zijn. Het beheer van het NDFF is een wettelijke taak van de provincies, de provincies treden op in de hoedanigheid van overheid ten aanzien van de belegde activiteiten bij de GR.

Het samenwerkingsverband verricht diensten voor deelnemers, die rechtstreeks nodig zijn voor de prestaties waarvoor zij zijn vrijgesteld of waarvoor de afnemers geen ondernemer zijn

De GR voert als samenwerkingsverband de wettelijke taak uit van het beheer van het NDFF. De provincies kwalificeren als overheid voor het uitvoeren van de wettelijke taak inzake het beheer van het NDFF. De verrichte diensten van de GR zijn aldus rechtstreeks nodig voor deze prestaties, doordat de GR de wettelijke taak inzake het beheer van het NDFF uitvoert.

Het samenwerkingsverband vordert van de deelnemers slechts terugbetaling van hun aandeel in de gezamenlijke uitgaven

De GR wordt gefinancierd door de twaalf provincies. De GR verdeelt de gezamenlijke uitgaven tussen de deelnemers op basis van een verdeelsleutel. De verdeelsleutel zal gebaseerd worden op de verdeelsleutel zoals nu ook wordt gehanteerd bij IPO/BIJ12 voor de doorschuif methodiek die daar wordt toegepast voor onder andere de NDFF werkzaamheden. Het uitgangspunt hierbij is dat de GR slechts terugbetaling van de provincies vordert van hun aandeel in de werkelijke gezamenlijke uitgaven. Zoals ook altijd bij IPO/BIJ12 plaatsvindt. Het uitganspunt is dat de GR geen winstopslag op de werkelijk gedane uitgaven gaat berekenen. De GR berekent aldus niet meer of minder aan haar leden dan hun aandeel in de gezamenlijke uitgaven. Dit uitgangspunt zal ook opgenomen worden in de fianciële verordening. De financiële verordening is op dit moment nog niet gereed, maar zal met u gedeeld worden zodra een eerste versie is opgesteld.

Toepassing van de koepelvrijstelling veroorzaakt geen ernstige verstoring van concurrentieverhouding

Naar onze mening veroorzaakt de toepassing van de koepelvrijstelling bij de GR geen ernstige verstoring van concurrentieverhouding. In artikel 9a Uitvoeringsbeschikking omzetbelasting 1968 (hierna: Uitvoeringsbeschikking OB) zijn van een aantal diensten een algemeen vermoeden van concurrentieverstoring vastgelegd door deze diensten uit te sluiten van de toepassing van de koepelvrijstelling. De uitgesloten diensten opgenomen in dit artikel betreffen onder andere het ter beschikking stellen van personeel, het verzorgen van de loon-, salaris-, financiële en grootboekadministratie en het ter beschikking stellen van computerapparatuur. Dergelijke diensten worden niet verricht door de GR.

4.2 Transparantiemethode

De inkoop-btw op ingekochte activiteiten – zijnde wettelijke taken – kan de GR zelf niet in aftrek brengen dan wel compenseren.

Zoals onder punt 3 van deze brief aangegeven heeft de Staatssecretaris van Financiën in het besluit omzetbelasting en compensatie van omzetbelasting bij publiekrechtelijke lichamen van 31 december 2020 in punt 3.2 goedgekeurd dat de aan samenwerkingsverbanden in rekening gebrachte, niet voor aftrek in aanmerking komende, omzetbelasting naar de compensatiegerechtigde deelnemers mag worden doorgeschoven. Deze goedkeuring geldt onder andere specifiek voor samenwerkingsverbanden, als bedoeld in artikel 11, lid 1, sub u Wet OB, van publiekrechtelijke lichamen voorzover de diensten verricht aan de deelnemers worden afgenomen anders dan in hun kwaliteit als ondernemer.

Naar onze mening kan de GR de transparantiemethode toepassen doordat het een samenwerkingsverband betreft zoals bedoeld in artikel 11, lid 1, sub u Wet OB, van publiekrechtelijke lichamen (de twaalf provincies) en de verrichte diensten aan de deelnemers worden afgenomen door de deelnemers anders dan als ondernemer. Het gaat immers om de uitvoering van de wettelijke taak van het beheer van het NDFF. De deelnemers nemen de diensten van de GR af in de hoedanigheid als overheid en worden daardoor niet aangemerkt als ondernemer in de zin van artikel 7 Wet OB. Er is geen sprake van andere activiteiten/taken die bij de GR worden belegd.

De verdeling van de door te schuiven btw over de deelnemers moet conform het besluit overeenstemmen met het gebruik dat de deelnemers maken van de activiteiten van het samenwerkingsverband op basis van een zuivere verdeelsleutel die recht doet aan de afname van de deelnemer in het samenwerkingsverband. De verdeling van de door te schuiven btw zal

plaatsvinden naar rato van de financiële bijdragen van de deelnemers in de GR, gebaseerd op de gehanteerde verdeelsleutel. Het doorschuiven van btw zal uiterlijk in januari van het jaar volgend op dat waarin de btw aan het samenwerkingsverband in rekening is gebracht plaatsvinden. De GR zal een afrekening (geen factuur) versturen aan de deelnemers met daarin het totaalbedrag aan door te schuiven btw en de vermelding welk deel daarvan voor rekening komt van de desbetreffende deelnemer. Deze afspraken worden tevens nog opgenomen in de financiële verordening.

4.3 Compensatie van btw

De door te schuiven btw vanuit de GR naar de deelnemers is naar onze mening volledig compensabel bij de provincies op grond van artikel 3 Wet op het BTW-compensatiefonds. Volgens het eerdergenoemde besluit waarin de transparatiemethode is opgenomen, kunnen de deelnemers de doorgeschoven omzetbelasting voor de toepassing van de Wet BCF beschouwen als ware deze rechtstreeks aan hen in rekening wordt gebracht waardoor compensatie van deze omzetbelasting mogelijk wordt. Omdat de doorgeschoven btw ziet op activiteiten ter uitvoering van de wettelijke taken inzake het beheer van het NDFF, bestaat naar onze mening geen twijfel dat de provincies de doorgeschoven btw volledig kunnen compenseren via het BTW-compensatiefonds. De GR zal voor nu enkel de wettelijke taak inzake het beheer van NDFF gaan uitvoeren, er is geen sprake van andere activiteiten/taken die bij de GR worden belegd.

5. Conclusie en verzoek

Met bovenstaande uiteenzetting zijn wij van mening dat GR UNO de koepelvrijstelling zoals opgenomen in artikel 11, lid 1, sub u Wet OB integraal kan toepassen op de werkzaamheden inzake het beheer van de NDFF doordat aan alle voorwaarden wordt voldaan. De toepassing van de koepelvrijstelling heeft tot gevolg dat de GR de transparantiemethode kan toepassen en de btw kan doorschuiven naar de deelnemende provincies. Als laatste zijn wij van mening dat de provincies de door te schuiven btw volledig kunnen compenseren via het BTW-compensatiefonds doordat de doorschuif btw ziet op uitvoering van een wettelijke taak, het beheer van NDFF.

Op basis van voorgaande verzoeken wij u in te stemmen met het bovengenoemde standpunt dat GR UNO de koepelvrijstelling van artikel 11, lid 1, sub u Wet OB kan toepassen op de werkzaamheden en daarmee de daaraan toerekenbare inkoop-btw op de activiteiten kan doorschuiven naar de deelnemende provincies. Daarnaast verzoeken wij u in te stemmen met het standpunt dat de door te schuiven btw aan de deelnemende provincies, voor de provincies volledig compensabel is via het BTW-compensatiefonds.

6. Tot slot

Wij vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd. Mocht u naar aanleiding van het bovenstaande vragen hebben, dan kunt u uiteraard contact met ons opnemen. Mocht u in de gelegenheid zijn om spoedig te reageren op onze brief dan zou de GR NDFF dat bijzonder waarderen. Dat zou betekenen dat de verdere ontwikkeling van de GR opgepakt kan worden. Alvast hartelijk dank voor uw begrip hiervoor.

Met vriendelijke groet,

mr. Nikita Brameijer
Fiscaal jurist btw/bcf voor de publieke sector
E-mail: nikita.brameijer@fiscaliade.nl
Tel: 06 – 21934361

Bijlagen:
- Bijlage 1: Voorstel AMvB
- Bijlage 2: Ontwerpregeling GR UNO

De in document afgebeelde/opgenomen gegevens, waaronder begrepen teksten, berekeningen, producten, foto's, illustraties, grafisch materiaal, (handels)namen, woordmerken en logo's worden beschermd door auteursrecht, merkenrecht en/of enig ander intellectueel eigendomsrecht. Het is eenieder verboden zonder schriftelijke toestemming van Fiscaliade VOF de inhoud fysiek of digitaal (verder) te verspreiden of te openbaren. Het gebruik of registratie van intellectuele eigendomsrechten van de merknaam Fiscaliade is voorbehouden aan Fiscaliade VOF en is in geen enkele situatie toegestaan, tenzij Fiscaliade VOF daarvoor uitdrukkelijke toestemming heeft verleend.

Provincie
Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
O.E.A.M. Morskate
BEL/NR

Telefoonnummer +31235144530
olivier.morskate@noord-holland.nl

Verzenddatum
11 DEC. 2025

Kenmerk
2463617 / 2463620

Betreft: Verlenging gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

Geachte leden,

Hierbij ontvangt u ter besluitvorming de bijgaande statenvoordracht met het bijbehorende ontwerpbesluit, met bijlagen, over de wijziging van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds. De wijziging houdt in dat de looptijd van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds wordt verlengd van 1 januari 2028 tot 1 januari 2030.

Een verlenging is nodig omdat er nog grote opgaven zijn in het Waddengebied, zowel economisch als ecologisch. De verlenging biedt het Waddenfonds de mogelijkheid het resterende budget aan kwalitatief goede projecten weg te zetten; de verwachting is dat in 2029 alle middelen beschikt zijn aan projecten die voldoen aan de Waddenfondsdoelen.

Deze realisatie van Waddenfondsdoelen vindt plaats met inachtneming van door de drie Provinciale Staten vastgestelde beleidskaders met betrekking tot het werkingsgebied van het Waddenfonds. Met het door de drie Provinciale Staten vastgestelde Uitvoeringskader Waddenfonds wordt de bestedingsrichting van de waddenfondsmiddelen op hoofdlijnen bepaald. De drie provincies hebben gezamenlijk besloten, in het onderliggende Bestuursakkoord, om met gebruikmaking van het Waddenfonds de economische en ecologische belangen van het Waddengebied te behartigen. Een ongedeeld fonds voor een ongedeeld Waddengebied. Gedurende de looptijd van het onderliggende Bestuursakkoord moeten niet bestede middelen uit het Waddenfonds alsnog worden ingezet ten behoeve van de doelstellingen van het Waddenfonds en deze mogen niet terugvloeien naar de algemene middelen.

Verlenging van de gemeenschappelijke regeling geeft de provincies bovendien tijd om beter in te spelen op lopende ontwikkelingen. Op dit moment wordt in een brede coalitie van alle ondertekenaars van de Agenda Waddengebied 2050, waaraan onder meer het Rijk en de Waddenprovincies deelnemen, een advies uitgewerkt over de toekomstige prioritering en financiering van de Agenda. Zodra daar meer over bekend is, worden uw Staten hier over geïnformeerd.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Een tijdelijke verlenging van de gemeenschappelijke regeling tot en met 2029 vraagt geen extra middelen van de provincie. De extra organisatiekosten die een verlenging met zich meebrengt, financiert het Waddenfonds zelf, gedeeltelijk uit het weerstandsvermogen en gedeeltelijk met verwachte rentebaten uit 2028 en 2029. Bij de inschatting van de rentebaten is uitgegaan van een conservatief rentepercentage van 1,6%. Indien de rentebaten ondanks de conservatieve inschatting toch tegenvallen, kan worden teruggevallen op inzet vanuit de vrijval vanuit thematische projecten. Een vrijval van circa 1% is al genoeg om de organisatiekosten te dekken.

Wij hebben in onze vergadering d.d. 2 december jl. besloten in te stemmen met deze wijziging van de gemeenschappelijke regeling. Wij bieden dit voorstel, ingevolge artikel 40, vierde lid, van de Wet gemeenschappelijke regelingen, op basis van bijgaande Statenvoordracht aan uw Staten aan ter bespreking.

Wij adviseren Provinciale Staten in te stemmen met de wijziging, omdat er wijzigingen in hogere wet- en regelgeving zijn die het nodig maken om de regeling aan te passen. Het bestuur van het Waddenfonds heeft deze wijziging voorbereid. De Statenvoordracht treft u aan als bijlage bij deze brief.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Bijlage(n): Statenvoordracht, Aanbiedingsbrief verlenging GR Waddenfonds en Notitie Verlengen GR Waddenfonds.

Provincie Noord-Holland

2026 | 03

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 2 december 2025

Onderwerp: verlenging gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

Kenmerk: 2463617/2463621

Bijlagen: Ontwerpbesluit, Aanbiedingsbrief verlenging GR Waddenfonds

1. Inleiding

Vanuit bestuurlijk, beleidsmatig en financieel oogpunt is het van belang dat er aandacht is voor verbonden partijen waar de provincie Noord-Holland een financiële en/of bestuurlijke relatie mee heeft. Een van de verbonden partijen is het Waddenfonds.

Uw Staten hebben van het dagelijks bestuur van het Waddenfonds een brief ontvangen over een wijziging van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds. Er wordt voorgesteld om de looptijd met twee jaar te verlengen tot 1 januari 2030. De verlenging is bedoeld om de resterende Waddenfondsmiddelen uit te kunnen geven. De verlenging van het Waddenfonds wordt gefinancierd uit de rentebaten op de bestaande middelen bij het Waddenfonds. Er worden geen aanvullende middelen gevraagd van de deelnemende provincies. Gedeputeerde Staten (GS) is voornemens om in te stemmen met de voorgestelde verlenging van het Waddenfonds. Uw Staten worden nu gevraagd om uw goedkeuring te verlenen aan GS tot het treffen van de gewijzigde gemeenschappelijke regeling. Gezien het feit dat de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds is ingesteld door zowel Provinciale Staten (PS) als GS van de deelnemende provincies, wordt u ook gevraagd om in te stemmen met de wijziging.

2. Proces en procedure

Uw Staten en GS worden gevraagd om als deelnemer in te stemmen met de voorgestelde wijzigingen van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds. Daarnaast wordt u gevraagd om uw toestemming te verlenen aan GS om de gewijzigde regeling ook daadwerkelijk te treffen in lijn met Artikel 40, vierde lid, van de Wet gemeenschappelijke regelingen.

Nadat uw Staten uw goedkeuring hebben verleend aan GS nemen wij het besluit tot het treffen van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds en informeren wij het bestuur van het Waddenfonds over de genomen besluiten.

3. Voorstel
Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

dhr. A.Th.H. van Dijk, voorzitter

mw. M. van Kuijk, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 03-2026

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 2 december 2025;

gelet op artikel 40, vierde lid, van de Wet gemeenschappelijke regelingen;

besluiten:

1. In te stemmen met het voorstel tot wijziging van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds, waardoor de looptijd wordt verlengd met twee jaar tot 1 januari 2030;
2. Gedeputeerde Staten goedkeuring te verlenen om de gewijzigde gemeenschappelijke regeling Waddenfonds te treffen.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

Ruiterskwartier 121A
8911 BS Leeuwarden
T (058) 233 90 20
info@waddenfonds.nl
www.waddenfonds.nl

Aan : **Gedeputeerde en Provinciale Staten van Noord-Holland, Fryslân en Groningen**
Van : **algemeen bestuur Waddenfonds**
Datum : **10 oktober 2025**
Betreft : **Aanbiedingsbrief verlengen gemeenschappelijke regeling Waddenfonds**

Geachte Statenleden,

Samenvatting
Met deze brief worden gedeputeerde en provinciale staten van de Waddenprovincies Noord-Holland, Groningen en Fryslân gevraagd om in te stemmen met het verlengen van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds, die eindigt per 1 januari 2028. Gevraagd wordt de einddatum aan te passen naar 31 december 2029. De gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds wordt dan door deze wijziging met twee jaar verlengd.

In lijn met het Bestuursakkoord en zonder extra financiële middelen van de provincies kan de gemeenschappelijke regeling worden verlengd met minimaal twee jaar. Dit is nodig omdat er nog grote opgaven zijn in het Waddengebied, zowel economisch als ecologisch. Het biedt de mogelijkheid het resterende budget aan kwalitatief goede projecten weg te zetten; de verwachting is dat in 2029 alle middelen beschikt zijn aan projecten en programma's en vanaf 2030 alleen nog het beheer en afwikkeling van lopende subsidies moet worden uitgevoerd. Verlenging van de gemeenschappelijke regeling geeft de provincies bovendien tijd om in te spelen op lopende ontwikkelingen, zoals de uitwerking van het ABDTOPconsult rapport, gericht op prioritering en financiering van de Agenda Waddengebied 2050. De operationele kosten die met verlenging gepaard gaan, kan het Waddenfonds financieren uit een deel van het gereserveerde weerstandsvermogen en de opbrengsten van de rentebaten.

Inleiding
In 2007 is de Wet op het Waddenfonds in werking getreden waarbij een fonds voor een periode van 2007-2026 is ingesteld. In 2012 is het Waddenfonds gedecentraliseerd naar de waddenprovincies. Er zijn toen afspraken tussen het Rijk en de provincies gemaakt en vastgelegd in het Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds. Ook zijn er afspraken gemaakt tussen de drie waddenprovincies opgetekend in de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds.

Belangrijke afspraak in het bestuursakkoord is dat de provincies gezamenlijk verantwoordelijk blijven voor besteding van het Waddenfondsbudget voor de Waddenfondsdoelen. Een ongedeeld fonds voor een ongedeeld Waddengebied.

Voor uitvoering van dit bestuursakkoord is een zelfstandige interprovinciale zeggenschapsstructuur gevormd. De beleidsmatige sturing vindt plaats door provinciale staten, door vaststelling van het Uitvoeringskader Waddenfonds dat is geactualiseerd in 2021.

De gemeenschappelijke regeling is getroffen voor bepaalde tijd, waarbij destijds aansluiting is gezocht bij de oorspronkelijke einddatum van het begrotingsfonds (2026) plus 1 jaar. De Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds eindigt dus op 1 januari 2028. Niet alle middelen zullen op deze datum zijn besteed. Uit de berekeningen van het Waddenfonds blijkt dat (zeker) tot en met 2029 nog middelen beschikbaar zijn voor het verlenen van subsidie (zie ook onderstaande tabel). Uit de rentebaten kan het Waddenfonds de organisatiekosten betalen gedurende deze periode.

Subsidiestroom	Nog te besteden	2025	2026	2027	2028	2029*
BLI	1,5	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Thematisch	32,2	7	7	7	7	4,2
Majeur	67,5	14,6	14,6	14,6	14,6	9,1

** In 2029 kan de mogelijke vrijval worden ingezet voor subsidieverstrekking.*

In de praktijk is gebleken dat door in te zetten op kwalitatief goede projecten die volop bijdragen aan de doelen, in de afgelopen jaren minder subsidie is weggezet dan gepland. Voorbeelden van dergelijke projecten zijn Greenshipping, Atlantikwall in het Waddengebied en het Ziltepad.

In 2016 is het Investeringskader Waddengebied vastgesteld (IKW). Hierin is meer dan voorheen ingezet op complexe economische en ecologische opgaven in het Waddengebied, om deze integraler op te pakken. Met het vaststellen van het Investeringskader Waddengebied door uw Staten is tevens besloten om een groot deel van de Waddenfondsmiddelen beschikbaar te stellen voor deze majeure projecten die in hoge mate bijdragen aan de Waddenfondsdoelen. In 2024 is besloten de Waddenfondsmiddelen te ontschotten om flexibel om te kunnen gaan met inzet van de middelen en bent u geïnformeerd over het vastgestelde Meerjarenprogramma 2024 t/m 2026 IKW. De drie colleges van Gedeputeerde Staten buigen zich tegelijkertijd over hoe om te gaan met het Investeringskader Waddengebied (IKW), dat nu een looptijd heeft tot en met 2026. Een eventueel voorstel over verlenging van de looptijd van het IKW en de daarmee gemoeide inzet van middelen en capaciteit, ontvangt u separaat.

In het Bestuursakkoord is rekening gehouden met de situatie dat niet alle middelen bij het einde van de gemeenschappelijke regeling zijn besteed. Hierin staat: *'De Waddenprovincies spreken onderling af dat binnen de gehele looptijd van dit bestuursakkoord niet bestede middelen alsnog worden ingezet ten behoeve van de realisatie van de doelstellingen van het Waddenfonds en dus niet terugvloeien naar de algemene middelen van de Waddenprovincies'.*

Het ongedeelde karakter van het fonds betekent dat ook na de einddatum van de gemeenschappelijke regeling, op de waddenprovincies de opdracht rust om in gezamenlijkheid de besteding van de middelen voor de Waddenfondsdoelen in te zetten. Het betekent ook dat er een gedegen bestuurlijke en ambtelijke afstemming(structuur) tussen de waddenprovincies nodig blijft, die recht doet aan de oorspronkelijke bedoelingen van het Waddenfonds.

<u>Externe ontwikkelingen</u>
Voor de besluitvorming over verlengen van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds is het ook belangrijk te wijzen op de door het Rijk, regio en maatschappelijke partijen vastgestelde Agenda voor het Waddengebied 2050. Deze Agenda is een gezamenlijk richtinggevend en integraal perspectief op de ontwikkeling van het Waddengebied. De Agenda heeft vooralsnog een looptijd tot 2030 en is door de samenwerkende partijen uitgewerkt in een Uitvoeringsprogramma dat loopt tot en met 2026.

Gezien de grote opgave die er ligt in het kader van de Agenda heeft ABDTOPconsult in opdracht van het Bestuurlijk Overleg Wadden (BOW) onderzoek uitgevoerd naar de bekostiging van de Agenda. ABDTOPconsult heeft zijn rapport "Ongedeeld gebied, verdeelde verantwoordelijkheid, opgedeelde bekostiging" in maart 2024 afgerond. Het rapport bevat waardevolle aanbevelingen en observaties, die ook rechtstreeks raken aan de inrichting van de interprovinciale waddensamenwerking. Het rapport heeft geleid tot een vervolgopdracht om de aanbevelingen uit het rapport uit te werken.
In deze vervolgopdracht wordt onder meer een advies gegeven over de benodigde financiering van de Agenda, het versterken van de uitvoeringskracht en de toekomst van het Waddenfonds. Het rapport over de vervolgopdracht wordt naar verwachting eind 2025 opgeleverd, zodat het BOW daarover in het voorjaar van 2026 kan besluiten.

De drie waddenprovincies werken aan een nadere invulling van de rol die de samenwerkende waddenprovincies kunnen leveren aan het realiseren van de ambities uit de Agenda voor het Waddengebied 2050 (Koersdocument).

<u>Verlengen van de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds met twee jaar.</u>
In opdracht van het algemeen bestuur van het Waddenfonds is het scenario "verlengen van de gemeenschappelijke regeling met twee jaar" nader uitgewerkt tot een voorstel. Over dit voorstel is ook advies ingewonnen bij de Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds. In de bijgevoegde notitie wordt diepgaander ingegaan op dit voorstel. Het advies van de Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds (KC) is als bijlage bij deze notitie gevoegd.

Zoals de Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds (zie bijlage B) terecht opmerkt zijn de doelstellingen van het Waddenfonds vandaag de dag nog onverminderd van kracht en de urgentie om eraan te werken is zeker niet afgenomen. Dit is bevestigd in het rapport van het ABDTOPconsult.

In lijn met het Bestuursakkoord en zonder extra financiële middelen van de provincies kan de gemeenschappelijke regeling worden verlengd met minimaal twee jaar. Dit biedt de mogelijkheid het resterende budget aan kwalitatief goede projecten weg te zetten. De operationele kosten die met verlenging gepaard gaan, kan het Waddenfonds financieren uit eigen rentebaten en een deel van het weerstandsvermogen. Verlenging van de gemeenschappelijke regeling betekent dus geen extra kosten voor de participerende provincies.
De verwachting is dat in 2029 alle middelen beschikt zijn aan projecten en programma's en vanaf 2030 alleen nog het beheer en afwikkeling van lopende subsidies moet worden uitgevoerd.

Deze verlenging biedt ook mogelijkheden en rust in het proces om in te spelen op de uitkomst van het ABDTOPconsult rapport en de uitwerking hiervan. Dit kan leiden tot extra investeringsmogelijkheden voor het waddengebied en prioritering in de uitvoering van de Agenda voor het Waddengebied 2050. Ook het koersdocument van de provincies geeft naar verwachting meer richting aan besteding van middelen aan de uitwerking van deze Agenda. Het Waddenfonds kan in een aan te passen Uitvoeringskader en Uitvoeringsplan aanvullend zijn middelen inzetten om de Agenda Waddengebied 2050 te verwezenlijken, uiteraard binnen de kaders en doelstellingen van het Waddenfonds. Na besluitvorming over de verlenging wordt aan uw Staten een geactualiseerd uitvoeringskader aangeboden voor vaststelling.

Kortom: er is nog veel werk aan de winkel in het Waddengebied, het Waddenfonds heeft nog minimaal tot 2030 budget om projecten mogelijk te maken en de behorende organisatiekosten van het Waddenfonds kunnen worden gedekt uit de rentebaten.
Het voorstel is daarom om in te stemmen met verlengen van de gemeenschappelijk regeling Waddenfonds met twee jaar tot 2030.

In het belang van het traject rond de majeure projecten en om tot succesvolle majeure aanvragen bij het Waddenfonds te komen, hechten wij sterk aan dat ook na de verlenging majeure projecten de focus krijgen en ondersteund worden.

<u>Alternatieven voor verlenging</u>
Bij de ontwerpbegroting 2026 is aangekondigd dat het Waddenfonds ook alternatieve scenario's zou gaan verkennen. In de bijgevoegde notitie worden de volgende alternatieven uitgewerkt:

1. Afronding van het Waddenfonds zoals vastgelegd in de lopende Gemeenschappelijke Regeling
2. Verlenging van het Waddenfonds voor onbepaalde tijd.

Ad 1: In dit alternatief is beschreven wat de afronding van de gemeenschappelijke regeling behelst, waaronder de afwikkeling van alle verplichtingen, het opstellen van een liquidatieplan en het mogelijk overdragen van verantwoordelijkheden naar een andere organisatie. Conform het Bestuursakkoord moet het resterende budget door de drie provincies blijvend worden ingezet voor de Waddenfondsdoelen. Dit betekent dat met de opheffing van de gemeenschappelijke regeling per 1 januari 2028 een (georganiseerde) zelfstandige interprovinciale beslisstructuur, met inbegrip van de in de ambtelijke organisatie geborgde kennis en vaardigheden, wordt ingewisseld voor een (nog te organiseren) interprovinciale afstemmingsstructuur ten behoeve van besteding van de resterende middelen. Dit brengt extra kosten met zich mee voor de provincies en vraagt ook de nodige tijd.

Ad 2: De KC adviseert als alternatief een verlenging van de gemeenschappelijke regeling voor zo lang als nodig is totdat er voldoende duidelijkheid bestaat over de toekomst van de financiële ondersteuning van initiatieven in de Waddenzee en het Waddengebied. Dit betekent in feite een verlenging voor onbepaalde tijd. De gemeenschappelijke regeling wordt dan in stand gehouden terwijl vooralsnog onzeker is welk takenpakket na 2029 hieraan wordt opgedragen en hoe dit wordt gefinancierd.

Voorgesteld besluit

In overweging nemende dat:

- er inhoudelijk nog een grote opgave in het Waddengebied ligt zowel wat betreft verbeteren of behouden van natuur als de verduurzaming van de economie;
- het zeer waarschijnlijk is dat het Waddenfonds zijn financiële middelen niet voor 2028 volledig zal wegzetten;
- het nog onduidelijk is of en zo ja wanneer er een nieuw integraal Kustfonds komt;
- uit de renteopbrengsten en de benutting van een deel van het weerstandsvermogen van het Waddenfonds de organisatiekosten bij een verlenging van twee jaar kunnen worden betaald;
- er met verlenging van de gemeenschappelijke regeling het beschikbare budget blijvend zorgvuldig en aan kwalitatief hoogwaardige projecten kan worden weggezet;
- er beter kan worden ingespeeld op diverse ontwikkelingen (extra investeringsmogelijkheden voor het Waddengebied, verlenging Investeringskader Waddengebied, Koersdocument interprovinciale inzet Agenda 2050);
- afbouw van het Waddenfonds en overdragen aan de provincies van het resterende budget een nieuw bestuurlijk akkoord vraagt tussen de drie waddenprovincies en een nieuwe uitvoeringsfaciliteit moet worden opgebouwd, hetgeen gepaard gaat met extra kosten, tijdverlies en verlies van kennis en ervaring;
- beschikbare kennis en netwerk van de huidige uitvoeringsorganisatie blijvend benut kunnen worden.

Provinciale staten en gedeputeerde staten van Groningen, Fryslân en Noord-Holland,
gelet op:

o het voorstel van het algemeen bestuur van het openbaar lichaam Waddenfonds;
o de Wet gemeenschappelijke regelingen;
o voor zover het gedeputeerde staten betreft de verkregen toestemming van provinciale staten,

besluiten de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds te wijzigen.

Namens het dagelijks bestuur Waddenfonds,

M.A.C. de Vries
Voorzitter

G. Boesjes
Secretaris - directeur

Samen voor een sterk Waddengebied

Verlengen Gemeenschappelijk regeling Waddenfonds

Inhoudsopgave

Samenvatting: Voorstel aan Provinciale Staten 3
Verlengen Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds **5**
Inleiding 5
Achtergrond 6
Waddensamenwerking: gebiedsbenadering staat voorop 8
Externe ontwikkelingen 10
Afronding en afwikkeling van de gemeenschappelijke regeling 11
Verwachte financiële situatie van het Waddenfonds per 31 december 2026 en 2027 13
Voorstel tot verlenging van de gemeenschappelijke regeling met twee jaar 15
Alternatieven voor afronding van het Waddenfonds 17
Scenario 1: Afronding van het Waddenfonds zoals vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds 17
Scenario 2: Verlenging van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds voor onbepaalde tijd 17
Communicatie 18
Procedure besluitvorming 18
Stap 1: 18
Stap 2: 18
Stap 3: 18
Bijlagen **19**
Bijlage A: Samenwerking 19
Waddensamenwerking op niveau II 19
Waddensamenwerking op niveau III 20
Bijlage B: Advies Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds 22

Samenvatting: Voorstel aan Provinciale Staten

Het Waddenfonds heeft de afgelopen bijna twintig jaar bewezen het verschil te maken: middelen worden doelgericht ingezet in het Waddengebied, de drie Waddenprovincies trekken daarin gezamenlijk op en grote projecten komen van de grond. Stoppen in 2028 zou dit ondermijnen: met het wegvallen van de huidige structuur gaat efficiëntie verloren, kennis en netwerk versnipperen en afspraken uit het Bestuursakkoord verliezen hun kracht. Verlenging is daarom logisch – de keuze gaat niet over formaliteiten, maar over impact en effectiviteit.

De belangrijkste argumenten voor verlenging op een rij.

Onverminderde urgentie
Er is nog veel werk aan de winkel. Het Waddengebied staat – ecologisch én economisch – voor grote en complexe opgaven, en de noodzaak om deze opgaven samen, doelgericht en slagvaardig aan te pakken, is onverminderd groot. Verlenging biedt de ruimte om de ingezette beweging voort te zetten en meetbaar effect te realiseren.

Passend binnen bestuurlijke afspraken
In het Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds is afgesproken dat de Waddenprovincies gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor besteding van het begrotingsbudget aan Waddenfondsdoelen, en dat ook resterende middelen na afloop van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds blijvend voor Waddenfondsdoelen worden ingezet. Verlenging sluit rechtstreeks aan bij deze afspraken en bij het oorspronkelijke doel van het Waddenfonds.

Middelen beschikbaar, geen extra kosten
Het Waddenfonds beschikt nog over substantiële middelen die naar verwachting pas in de periode tot en met 2029 volledig kunnen worden weggezet. Verlenging met twee jaar is daarom passend: binnen deze termijn kan het subsidiebudget worden benut en ontstaat bovendien zicht op de langetermijnvisie van het Rijk. Organisatiekosten bij verlenging kunnen uit rentebaten en het weerstandsvermogen worden gefinancierd: geen extra lasten voor de drie provincies dus, en het rendement blijft groot.

Meerwaarde voor majeure projecten
De afgelopen jaren heeft het Waddenfonds met het Investeringskader Waddengebied een stevige impuls gegeven aan majeure projecten. Verlenging biedt de provincies de mogelijkheid dergelijke integrale projecten vanuit het Waddenfonds te blijven financieren.

Aansluiting bij nieuwe agenda's
De uitkomst van het ABDTOPconsult-rapport en de uitwerking daarvan kan leiden tot extra investeringsmogelijkheden voor het Waddengebied en prioritering in de uitvoering van de Agenda voor het Waddengebied 2050. Verlenging geeft de provincies de rust en ruimte om de koers naar de toekomst zorgvuldig uit te werken, beter in te spelen op ontwikkelingen en het Waddenfonds binnen de kaders van zijn doelstellingen aanvullend in te zetten.

Continuïteit en kennisbehoud
Het Waddenfonds beschikt over een stevige uitvoeringsorganisatie met ervaring, kennis en een rijk netwerk. Verlenging voorkomt tijdverlies, extra kosten en verlies van kwaliteit – aspecten die optreden bij afbouw van het Waddenfonds en overdracht naar een nieuw op te bouwen uitvoeringsfaciliteit.

Voorstel aan Provinciale Staten
Het Waddengebied verdient continuïteit, kwaliteit en slagkracht. Het voorstel is de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds met twee jaar te verlengen. Hiermee

- benutten we de resterende middelen optimaal;
- bieden we stabiliteit, rust en ruimte richting uitvoering van de Agenda Waddengebied 2050;
- houden we kennis, structuur en een waardevol netwerk bij elkaar; en
- worden de provinciale portemonnees niet extra belast.

Verlengen Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds

Inleiding

In 2012 is het Waddenfonds gedecentraliseerd naar de waddenprovincies Noord-Holland, Fryslân en Groningen. Het Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds voorziet tot en met 2026 in een jaarlijkse decentralisatie-uitkering uit het Provinciefonds aan elk van de waddenprovincies.
In het Bestuursakkoord ligt de opdracht besloten om als waddenprovincies, met gebruikmaking van het fonds, gezamenlijk de belangen van het Waddengebied te behartigen. Een ongedeeld fonds voor een ongedeeld Waddengebied.

Ten behoeve van de besteding van de middelen hebben provinciale staten en gedeputeerde staten van de waddenprovincies de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds getroffen, die voorziet in een zelfstandige interprovinciale zeggenschapsstructuur. De beleidsmatige sturing vindt plaats door provinciale staten, door vaststelling van het Uitvoeringskader Waddenfonds in 2018 dat is geactualiseerd in 2021. Hierbij hebben zij bepaald dat tweederde van de Waddenfondsmiddelen wordt aangewend voor realisatie van het eveneens door provinciale staten vastgestelde Investeringskader Waddengebied. Het Investeringskader Waddengebied en het Uitvoeringskader Waddenfonds kenmerken zich aldus door kader stellende en instrumentele verwevenheid.

De gemeenschappelijke regeling is getroffen voor bepaalde tijd, waarbij destijds aansluiting is gezocht bij de oorspronkelijke einddatum van het begrotingsfonds (2026) plus 1 jaar. De regeling eindigt daarom van rechtswege per 1 januari 2028. In het zicht van de haven zijn er ontwikkelingen die betekenis (kunnen) hebben voor de in de regeling opgenomen einddatum. Het belang om de waddenfondsdoelen te behalen is na 2027 onverkort aanwezig en kan, met een tijdelijke verlenging van de gemeenschappelijke regeling tot 2030, ononderbroken worden behartigd ten behoeve van de besteding van de resterende Waddenfondsmiddelen. Na 2030 zijn in principe de middelen benut.

Daarom heeft het algemeen bestuur van het Waddenfonds op 28 maart 2025 de ambtelijke dienst gevraagd om, in afstemming met de waddenprovincies, een voorstel te verkennen, waarbij de looptijd van de regeling met twee jaren wordt verlengd, tot 1 januari 2030. Daarnaast heeft het Waddenfonds als alternatief ook “Afronding van het Waddenfonds zoals vastgelegd in de Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds” en “Verlengen van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds voor onbepaalde tijd” in deze notitie opgenomen, zodat een goede afweging van alternatieven kan worden gemaakt.

Achtergrond

In april 2004 presenteerde de door de regering ingestelde Adviesgroep Waddenzeebeleid het rapport '*Ruimte voor de Wadden*'. De adviesgroep stelde onder andere voor om ten behoeve van het Waddengebied een investeringsplan op te stellen, gericht op:

- het verbeteren van de natuur,
- de vermindering van externe bedreigingen,
- het vergroten van kansen voor duurzame economische ontwikkeling
- en het verbeteren van de kennishuishouding.

Het Kabinet nam dat advies over.

In 2007 trad de *Wet op het Waddenfonds* in werking, waarbij een begrotingsfonds voor de periode 2007 – 2026 werd ingesteld[1]. De wet voorzag in het (door de vakminister) vaststellen van een investeringsplan, op basis van een schets van het ontwikkelingsperspectief van het waddengebied en het verstrekken van subsidie binnen een gegeven doelomschrijving. Het belangrijkste argument voor de keuze voor een begrotingsfonds was dat een dergelijk fonds het bij uitstek mogelijk maakt om in enig jaar nog niet tot besteding gekomen ontvangsten mee te nemen naar het volgend jaar[2]. Als ontvangsten vooruitlopen op de uitgaven, blijven deze middelen dus binnen het fonds beschikbaar.

In 2013 is de *Wet op het Waddenfonds* ingetrokken. In de toelichting op de intrekkingswet staat[3]:
De Waddenprovincies en het rijk hechten eraan om vast te houden aan de doelen van het Waddenfonds:

- *het vergroten en versterken van de natuur- en landschapswaarden van het waddengebied,*
- *het verminderen of wegnemen van externe bedreigingen van de natuurlijke rijkdom van de Waddenzee,*
- *een duurzame economische ontwikkeling in het waddengebied en een substantiële transitie naar een duurzame energiehuishouding in het waddengebied en de direct aangrenzende gebieden*
- *en het ontwikkelen van een duurzame kennishuishouding ten aanzien van het waddengebied.*

Deze doeleinden, die waren opgenomen in artikel 2 van de Wet op het Waddenfonds, keren terug in het bestuursakkoord (zie hierna) dat in het kader van de decentralisatie is afgesloten. Ook het werkingsgebied, de fiftyfifty verdeling ecologie-economie bezien over de looptijd tot en met 2026 en het principe van financiering van projecten door meerdere partijen zijn gehandhaafd door deze op te nemen in dit bestuursakkoord.
Het Waddenfonds kenmerkt zich nadrukkelijk door een gebiedsbenadering. Met de decentralisatie is dat niet veranderd. De uitgangspunten die ten grondslag lagen aan de *Wet op het Waddenfonds* zijn onverkort overeind gebleven.

Bestuursakkoord.
Per 1 januari 2012 is het Waddenfonds gedecentraliseerd naar de waddenprovincies. De vakminister en de colleges van gedeputeerde staten maakten hieromtrent afspraken in het *Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds*. Dat zijn afspraken tussen Rijk en waddenprovincies enerzijds en tussen waddenprovincies onderling anderzijds. Het Rijk heeft zich met name verplicht om de in 2012 nog beschikbare middelen in het Waddenfonds ten bedrage van 495 miljoen over de periode 2012 tot en met 2026 via het Provinciefonds ter beschikking te stellen aan de waddenprovincies.

[1] Staatsblad 2007; nr. 234.
[2] Memorie van toelichting; Tweede Kamer, vergaderjaar 2005–2006, 30 594, nr. 3, p.1.
[3] Tweede Kamer, vergaderjaar 2011–2012, 33 222, nr. 3, p.3

Dit geschiedt door een jaarlijkse decentralisatie-uitkering van ca. 28 miljoen uit het Provinciefonds aan elk van de waddenprovincies, waarbij de middelen gelijkelijk over de provincies worden verdeeld. Die middelen worden in de provinciale begroting geoormerkt ten behoeve van het Waddenfonds. Dit verklaart ook de einddatum van het Bestuursakkoord per 31 december 2026.

Voor de waddenprovincies onderling ligt een en ander genuanceerder. Het akkoord voorziet immers (ook) in afspraken die nadrukkelijk gelden tot het moment waarop alle Waddenfondsmiddelen zijn besteed, ook als dat na 2026 is. In het Bestuursakkoord ligt de opdracht besloten om met gebruikmaking van het fonds gezamenlijk de belangen van het Waddengebied te behartigen. Een ongedeeld fonds voor een ongedeeld Waddengebied. Dat ongedeelde karakter verandert niet na 2027.

In het Bestuursakkoord staat verder dat de Waddenprovincies:
- in gezamenlijkheid beschikken over de Waddenfondsmiddelen; en
- voorzien in een professionele uitvoeringsorganisatie.

Het Bestuursakkoord spreekt zich niet uit over de vorm van samenwerking.

Gemeenschappelijke regeling Waddenfonds.
Ter uitvoering van het Bestuursakkoord hebben provinciale staten en gedeputeerde staten van de waddenprovincies – met toepassing van de Wet gemeenschappelijke regelingen (Wgr) – een samenwerkingsovereenkomst[4] gesloten: de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds. Een gemeenschappelijke regeling tussen decentrale overheden wordt getroffen ter behartiging van gezamenlijke belangen. In de regeling staat hierover:
'De regeling heeft ten doel het behartigen van de belangen van de deelnemende provincies met betrekking tot het beheer van het Waddenfonds en de besteding van middelen ten laste van dit fonds'.

Bij de regeling is een nieuwe rechtspersoon – het openbaar lichaam Waddenfonds – ingesteld. Daarmee is ten behoeve van de waddensamenwerking een unieke interprovinciale en zelfstandige zeggenschapsstructuur in het leven geroepen die, vanuit het gezichtspunt van publieke taakbehartiging, het meest tegemoetkomt aan de afspraak in het Bestuursakkoord om als waddenprovincies gezamenlijke verantwoordelijkheid te dragen voor de besteding van de Waddenfondsmiddelen. Aan het bestuur van het Waddenfonds is door provinciale staten (geclausuleerde) regelgevende bevoegdheid en de bevoegdheid tot subsidieverstrekking overgedragen. Op basis van die bevoegdheid kan het Waddenfondsbestuur subsidieregelingen en beleidsregels vaststellen, subsidies verstrekken en zo nodig voorzien in rechtsbescherming tegen bestuursbesluiten.
Met een eigen – in omvang bescheiden – ambtelijke dienst en een dienstverleningsovereenkomst met de provincie Fryslân is voorzien in een professionele uitvoeringsorganisatie.

[4] In werking getreden op 9 juni 2012.

Waddensamenwerking: gebiedsbenadering staat voorop

Er bestaat (inter)nationaal, interprovinciaal en regionaal brede consensus over een ‘ongedeelde’ benadering van het Waddengebied[5]. Een voorstel om de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds met twee jaren te verlengen moet ook door de bril van de waddensamenwerking worden bekeken.

In 2013 hebben provinciale staten de interprovinciale *Waddenvisie ‘Wadden van Allure’* vastgesteld. Het in 2016 door provinciale staten vastgestelde *Investeringskader Waddengebied* is een concretisering van deze Waddenvisie, gericht op een gecoördineerde interprovinciale inzet voor het Waddengebied. Het Investeringskader kent zes majeure opgaven en een beschrijving van maatregelen om die opgaven te realiseren. Daarbij hebben de staten ten behoeve van de realisering van het Investeringskader tweederde van de destijds resterende Waddenfondsmiddelen gereserveerd, voor zover te subsidiëren activiteiten passen binnen de hoofddoelen van het Waddenfonds.
In de gemeenschappelijke regeling is bepaald dat provinciale staten het *Uitvoeringskader Waddenfonds* vaststellen. Daarmee bepalen de staten de hoofdlijnen van de bestedingsrichting van Waddenfondsmiddelen. Voor zogenaamde ‘majeure Waddenfondsprojecten’ is nadrukkelijk vastgelegd dat deze moeten passen binnen het *Investeringskader Waddengebied*. Binnen de grenzen van het *Uitvoeringskader Waddenfonds* stelt het algemeen bestuur van de gemeenschappelijke regeling het *Uitvoeringsprogramma Waddenfonds* vast.

De Interprovinciale waddensamenwerking concentreert zich rondom:
a) de Stuurgroep Waddenprovincies, waarin de ‘waddengedeputeerden’ zitting hebben
b) het bestuur van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds, dat provinciale staten en gedeputeerde staten representeert.

Bij de voorbereiding van besluitvorming omtrent het *Investeringskader Waddengebied* speelt de Stuurgroep Waddenprovincies een centrale rol als interprovinciaal bestuurlijk afstemmingsplatform. De Stuurgroep heeft geen eigen besluitvormende bevoegdheden, maar acteert onder de collegiale bestuurlijke verantwoordelijkheid van de betreffende colleges. In tegenstelling tot de Stuurgroep heeft het Waddenfondsbestuur een zelfstandige beslisstructuur, binnen door provinciale staten vastgestelde kaders.

In bijlage A wordt deze samenwerking nader toegelicht.

De realisatie van het *Investeringskader Waddengebied* vindt voor een belangrijk deel plaats via de bandbreedte van het Waddenfonds. De gemeenschappelijke regeling is in zoverre een belangrijk (beleids)instrumentarium van de Waddenprovincies om beleidsdoelen in het Waddengebied te realiseren.
De interprovinciale Waddenvisie ‘*Wadden van Allure*’ kende een looptijd tot en met 2023 en is aldus ‘uitgewerkt’. In zoverre is daarmee ook de beleidsmatige grondslag aan het *Investeringskader Waddengebied* ontvallen. Dit kader kent een looptijd tot en met 2026.
Het *Uitvoeringskader Waddenfonds* en het *Uitvoeringsprogramma Waddenfonds* kennen als einddatum 31 december 2027, die logischerwijs samenvalt met de einddatum van de gemeenschappelijke regeling.

[5] Zo staat in de door Nederland, Duitsland en Denemarken ondertekende ‘Gemeenschappelijke Verklaring betreffende de bescherming van de Waddenzee’ als doel: ‘De Waddenzee te beschermen en te beheren als één ecologische entiteit en het beheer in een geïntegreerde benadering verder te versterken’. De doelstelling is door de Trilaterale Regeringsraad nog eens bevestigd in de Verklaring van Leeuwarden 2018. De Waddenzee heeft in 2009 de status van Werelderfgoed verkregen.
De Agenda voor het Waddengebied 2050 presenteert zich als het vertrekpunt van rijk en regio voor beleid en beheer en een gezamenlijke agenda voor de keuzen en opgaven waar partijen gezamenlijk voor staan. De Beheerautoriteit Waddenzee koerst op integraal beheer van de Waddenzee op basis van ‘commoning’: de Waddenzee als gezamenlijk eigendom.

Zonder nadere besluitvorming is er na 2027 geen integrale door provinciale staten gelegitimeerde interprovinciale kaderstelling met betrekking tot het Waddengebied.

Parallel aan de tijdelijke verlenging van de gemeenschappelijke regeling kan de looptijd van de hiermee samenhangende beleids- en uitvoeringskaders – geactualiseerd en in de pas met de Agenda 2050 en het hierop gebaseerde Uitvoeringsprogramma – worden verlengd. Met het geactualiseerd vaststellen van het *Uitvoeringskader Waddenfonds* kunnen provinciale staten alsdan (opnieuw) de beleidsaccenten bepalen. De resterende waddenfondsmiddelen kunnen via die weg worden aangewend ten behoeve van de waddenfondsdoelen.

De Stuurgroep Waddenprovincies heeft inmiddels de ambtelijke dienst gevraagd te komen tot een voorstel voor een hernieuwde interprovinciale Waddenkoers. Deze kan de basis vormen voor een nieuw interprovinciaal kader. Verder vindt in 2025 de evaluatie van de Agenda 2050 plaats en start het opstellen van een nieuw Uitvoeringsprogramma voor de periode 2027-2032. Al deze trajecten beogen in 2025 of uiterlijk 2026 tot besluitvorming te komen. In dat geval hoeft er geen leemte te ontstaan in de interprovinciale kaderstelling. Niettemin kan een tijdelijke verlenging van de gemeenschappelijke regeling dienstig zijn aan een zorgvuldige overgang naar een nieuwe situatie.

Externe ontwikkelingen

De door Rijk, regio en maatschappelijke partijen vastgestelde Agenda voor het Waddengebied 2050 beoogt een gezamenlijk richtinggevend en integraal perspectief op de ontwikkeling van het Waddengebied. De Agenda heeft vooralsnog een looptijd tot 2030 en wordt door de samenwerkende partijen uitgewerkt in een periodiek te actualiseren Uitvoeringsprogramma. Het huidige Uitvoeringsprogramma loopt tot en met 2026.

Gezien de grote opgave die er ligt in het kader van de Agenda heeft ABDTOPconsult in opdracht van het Bestuurlijk Overleg Waddenzee (BOW) onderzoek uitgevoerd naar de bekostiging van de Agenda. ABDTOPconsult heeft zijn rapport “Ongedeeld gebied, verdeelde verantwoordelijkheid, opgedeelde bekostiging” in maart 2024 afgerond. Het rapport bevat waardevolle aanbevelingen en observaties, die ook rechtstreeks raken aan de inrichting van de interprovinciale waddensamenwerking. Het rapport heeft geleid tot een vervolgopdracht aan een gezaghebbend persoon, om de aanbevelingen uit het rapport uit te werken.

In de vervolgopdracht wordt onder andere in samenhang een advies gegeven over de benodigde financiering van de Agenda, het versterken van de uitvoeringskracht en de toekomst van het Waddenfonds. Het rapport over de vervolgopdracht wordt naar verwachting eind 2025 opgeleverd, zodat het BOW daarover in 2026 kan besluiten.

Afronding en afwikkeling van de gemeenschappelijke regeling

Opheffen van de gemeenschappelijke regeling betekent dat de zeggenschapsstructuur en de organisatie worden ontmanteld. Dan maakt het vanzelfsprekend uit of opheffing per 2028 of per 2030 of nog later is voorzien. Het is hoe dan ook nodig om tijdig hierop te anticiperen.

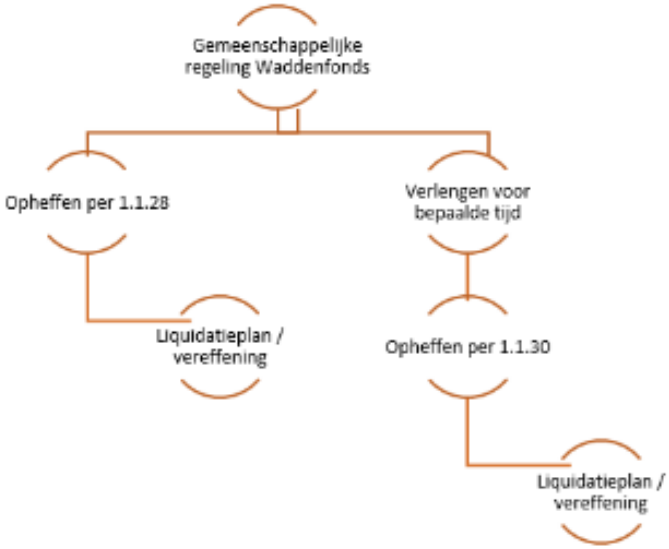

Zo moet, zonder hier volledig te willen zijn, de betekenis worden geduid voor het Waddenfondsbestuur, met inbegrip van de rol van de vaste adviescommissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds, de ambtelijke organisatie, beleids- en uitvoeringskaders, begrotings- en jaarrekeningcyclus, de met de subsidieverstrekking gevestigde financiële aanspraken en (voortdurende) verplichtingen, rechtsbeschermingsprocedures, de monitoring van de subsidieverstrekking, de evaluatie van het Waddenfonds, met inbegrip van de verantwoording over de besteding van de middelen, arbeidscontracten, de dienstverleningsovereenkomsten met de provincie Fryslân en de accountant alsmede huur- en andere overeenkomsten.

De ontbinding betekent overigens niet automatisch dat de rechtspersoon ophoudt te bestaan. Wettelijk is bepaald dat de ontbonden rechtspersoon blijft voortbestaan als dit nodig is voor de vereffening van zijn vermogen, de zgn. ‘liquidatiefase’. In deze fase worden, voor zover nodig, alle publiek- en privaatrechtelijke rechten en verplichtingen van het Waddenfonds afgewikkeld[6]. Gelet op de aard en omvang van de rechten en verplichtingen is het aannemelijk dat de afwikkeling hiervan enkele jaren in beslag zal nemen. In de liquidatiefase kunnen door het bestuur van het Waddenfonds geen nieuwe subsidies meer worden verstrekt.

[6] Naast privaatrechtelijke overeenkomsten (m.n. arbeidsovereenkomsten en dienstverlenings- en huurovereenkomsten) heeft een belangrijk deel van de rechten en verplichtingen betrekking op de financiële aanspraken die met subsidieverstrekking zijn gevestigd.

Liquidatiefase
Zodra de gemeenschappelijke regeling wordt opgeheven en daarmee de rechtspersoon wordt ontbonden treedt de zogenaamde 'liquidatiefase' in. Gedurende de liquidatiefase blijft het openbaar lichaam Waddenfonds bestaan, om alle rechten en verplichtingen af te wikkelen nodig voor de vereffening. Dit betekent dat ook het bestuur gedurende die periode in functie blijft. Er mogen in deze fase geen nieuwe verplichtingen worden aangegaan. Het Waddenfondsbestuur kan er ook voor kiezen om de dan nog bestaande rechten en plichten geheel of deels over te dragen aan een derde. Dit kan bijvoorbeeld een provincie(bestuur) zijn. In dat geval houdt het openbaar lichaam op te bestaan op het moment waarop alle rechten en verplichtingen zijn overdragen c.q. afgewikkeld voor zover niet overgedragen.

Uit de gemeenschappelijke regeling blijkt dat het algemeen bestuur en het dagelijks bestuur in ieder geval het volgende moeten doen voorafgaand aan de opheffing:
Het algemeen bestuur verstrekt aan een onafhankelijk registeraccountant opdracht om een liquidatieplan op te stellen dat ten minste inzicht geeft in alle kosten die direct en indirect samenhangen met de opheffing. Het plan wordt vastgesteld door het algemeen bestuur.
Het dagelijks bestuur draagt er zorg voor dat overeenkomsten ten behoeve van personeel, huur, externe dienstverlening en overige bedrijfsvoering tijdig worden opgezegd. Hierbij houdt het dagelijks bestuur rekening met de periode waarin het openbaar lichaam na ontbinding ten behoeve van de vereffening van het vermogen van het Waddenfonds blijft voortbestaan.

Er vindt een eindevaluatie plaats die in ieder geval betrekking heeft op de mate waarin het Waddenfonds heeft bijgedragen aan de realisatie van de in de regeling opgenomen beleidsdoelen. En de eindevaluatie heeft betrekking op de interprovinciale samenwerking. In de gemeenschappelijke regeling is nu bepaald dat de colleges zorgdragen voor deze eindevaluatie en dat het algemeen bestuur, gehoord de commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds, uiterlijk 31 december 2027 de evaluatieopdracht vaststelt. De eindevaluatie vindt plaats na opheffing van het Waddenfonds.

Lopende projecten die worden gefinancierd uit het Waddenfonds zullen zorgvuldig worden beheerd, afgerond en/of overgedragen aan een nader te bepalen partij. Uitgaande van een gemiddelde looptijd van projecten van 4 tot 6 jaar betekent dat de afwikkeling van projecten circa 5 jaar in beslag neemt.

Na de afwikkeling van de liquidatie wordt de gemeenschappelijke regeling formeel opgeheven. De juridische entiteit wordt beëindigd, en alle administratieve verplichtingen, zoals belastingaangiften en jaarverslagen, worden afgerond.

Verwachte financiële situatie van het Waddenfonds per 31 december 2026 en 2027

Zoals genoemd ontvangt het Waddenfonds in 2026 de laatste dotatie. Het Waddenfonds heeft nog zo'n € 100 miljoen beschikbaar voor subsidies, hierbij is (nog) geen rekening gehouden met eventuele vrijval bij het vaststellen van projecten. In de gemeenschappelijke regeling is voorzien dat in het jaar daarop – 2027 - nog besluiten kunnen worden genomen over nieuwe subsidieaanvragen.

De afgelopen jaren laten zien dat de voorbereiding van met name majeure projecten meer tijd vraagt. Dit komt onder andere door de toenemende complexiteit en de moeilijkheid om financiële middelen te verwerven. In majeure projecten wordt meer dan voorheen gewerkt met deelprojecten en met een groot aantal partijen. De intensievere inzet die nodig is om majeure projecten te subsidiëren betekent naar verwachting dat het daadwerkelijk kunnen toekennen van subsidiemiddelen nog meer tijd gaat vragen. Tot en met 2027 worden de rentebaten toegevoegd aan het budget majeure projecten.

De afgelopen jaren is er gemiddeld rond de € 23 miljoen subsidie per jaar verleend. Mede gelet op de programma's en projecten die in de pijplijn zitten wordt ingeschat dat de komende jaren ook een dergelijk bedrag aan subsidie kan worden toegekend. Dat zou betekenen dat er nog voor minimaal vier jaar (tot 2029) financiële middelen beschikbaar zijn (zie onderstaande tabel)

Subsidiestroom	**Nog te besteden**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**
BLI	1,5	0,3	0,3	0,3	0,3	0,3
Thematisch	32,2	7	7	7	7	4,2*
Majeur	67,5	14,6	14,6	14,6	14,6	9,1

** In 2029 kan de mogelijke vrijval worden ingezet voor subsidieverstrekking*

Organisatiekosten
Zoals gezegd kunnen de organisatiekosten bij verlenging worden gedekt door de inzet van een deel van het weerstandsvermogen en uit rentebaten van 2028 en 2029. In deze berekening wordt € 3,85 mln. van de € 5,8 mln. van het weerstandsvermogen ingezet. Daarnaast is er voor 2027 € 718.000 gereserveerd voor de Waddenacademie. Er blijft dus nog € 1,2 mln. van het weerstandsvermogen onbenut.

In onderstaande tabel worden de te verwachten organisatiekosten tot en met 2035 in beeld gebracht. Hierbij is ervanuit gegaan dat de organisatiekosten vanaf 2030 en het aantal projecten dat moet worden beheerd afnemen.
Organisatiekosten periode 2025-2035

		2025	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**	**2031**	**2032**	**2033**	**2034**	**2035**
Baten												
Weerstandsvermogen	*5,80*											
Inkomsten uit geschatte rentebaten					*2,30*	*1,84*	*1,36*	*0,90*	*0,40*	0,25	0,1	0,05
Baten uit dotatie en AR voor organisatiekosten, monitoring, ontwikkelbudget en kennishuishouding		*3,35*	*3,45*									
Lasten												
Organisatiekosten		2,30	2,30	2,30	2,30	2,30	2,00	1,40	1,20	0,8	0,5	0,5
Monitoring		0,10	0,10									
Ontwikkelbudget		0,30	0,30									
kennishuishouding		0,10		0,72								
TOTALE KOSTEN		**2,80**	**2,70**	**3,02**	**2,30**	**2,30**	**2,00**	**1,40**	**1,20**	0,8	0,5	0,5
Stand organisatiekosten		***6,35***	***7,10***	***4,08***	***4,11***	***3,65***	***3,01***	***2,51***	***1,71***	***1,16***	***0,76***	***0,311***

Verwachte rentebaten
Bij de inschatting van de rentebaten is uitgegaan van een conservatief rentepercentage van 1,6% (huidig percentage op 8 mei 2025 is 2,2%). De ervaring leert dat er gemiddeld € 30 miljoen per jaar wordt uitgegeven van de liquide middelen door het Waddenfonds, op dit moment zijn de liquide middelen ongeveer € 210 miljoen.

Indien de rentebaten ondanks de conservatieve inschatting toch tegenvallen, kan worden teruggevallen op inzet vanuit de vrijval vanuit thematische projecten. Een vrijval van circa 1% is al genoeg om de organisatiekosten te dekken.

Jaar	**Verwachte liquide middelen (in miljoen euro's)**	**Geschatte rentebaten**
2028	145	2.321.792
2029	115	1.845.458
2030	85	1.360.000
2031	55	880.000
2032	25	400.000

Voorstel tot verlenging van de gemeenschappelijke regeling met twee jaar

Mede gelet op de hiervoor geschetste financiële situatie heeft het Algemeen Bestuur van het Waddenfonds gevraagd om het scenario "Verlengen van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds met twee jaar" uit te werken tot een voorstel. Dit voorstel is onder meer besproken met de Commissie Kwaliteitsbevordering Waddenfonds. Het advies van deze commissie is als bijlage B bijgevoegd.

In het Bestuursakkoord is al rekening gehouden met de mogelijkheid dat de gedecentraliseerde middelen niet uiterlijk 2026 zijn besteed[7]. Hierin staat:
'De Waddenprovincies spreken onderling af dat de binnen de gehele looptijd van dit bestuursakkoord niet bestede middelen alsnog worden ingezet ten behoeve van de realisatie van de doelstellingen van het Waddenfonds en dus niet terugvloeien naar de algemene middelen van de Waddenprovincies'.

De afspraak om niet bestede middelen beschikbaar te houden voor de Waddenfondsdoelen sluit aan bij de oorspronkelijke bedoeling van de regering. Juist dat was in 2007 immers de reden om te kiezen voor een begrotingsfonds. Na 31 december 2026 geldt dus nog steeds dat niet bestede middelen effectief en doelmatig moeten worden ingezet ten behoeve van de realisatie van de doelstellingen van het Waddenfonds en niet terugvloeien naar de algemene middelen. Tot en met 31 december 2027 voorziet de gemeenschappelijke regeling hierin. Het ongedeelde karakter van het fonds betekent dat ook na de einddatum van de gemeenschappelijke regeling, op de waddenprovincies de opdracht rust om in gezamenlijkheid de bestedingsrichting van de gedecentraliseerde middelen te bepalen. Voortgezette besteding na deze datum ten behoeve van de Waddenfondsdoelen veronderstelt aldus een gedegen bestuurlijke en ambtelijke afstemming(structuur) tussen de waddenprovincies, die recht doet aan de oorspronkelijke bedoelingen van het begrotingsfonds.

De gemeenschappelijke regeling kent zes deelnemers: provinciale staten en gedeputeerde staten van de drie waddenprovincies. In de gemeenschappelijke regeling is onder andere bepaald dat[8]:

- deze van rechtswege eindigt op 1 januari 2028; en
- een wijziging van de regeling unanimiteit verlangt, bij eensluidend besluit van de staten en de colleges.

Het verlengen van voormelde einddatum verlangt een wijziging van de regeling. Dit betekent dat:

- het provinciebestuur besluit over verlenging van de einddatum en
- de zes deelnemers elk moeten instemmen met verlenging.

Als één van deelnemers niet instemt wordt de regeling niet verlengd.

Een besluit tot het verlengen van de gemeenschappelijke regeling voor bepaalde tijd – in dit voorstel tot uiterlijk 1 januari 2030 – betekent dat eerst per die datum de regeling wordt opgeheven en de rechtspersoon – het openbaar lichaam Waddenfonds – wordt ontbonden. Het Waddenfonds kan na verlenging de bestuurs- en bedrijfsvoering tot en met 2029 voorzetten, met inbegrip van het verstrekken van subsidies. Ook betekent een tijdelijke verlenging van de regeling tot en met 2029 dat de voormelde zeggenschapsstructuur – eveneens tijdelijk – in stand blijft. Daarna moet ook in dit voorstel een (georganiseerde) zelfstandige interprovinciale beslisstructuur, met inbegrip van de in de ambtelijke organisatie geborgde kennis en vaardigheden, ingewisseld voor een (nog te organiseren) interprovinciale afstemmingsstructuur ten behoeve van afwikkeling van de beschikte subsidies.

[7] Art. 11 Bestuursakkoord Decentralisatie Waddenfonds.
[8] Art. 34a en 35 gemeenschappelijke regeling Waddenfonds.

Bij een verlenging van de gemeenschappelijke regeling met 2 jaar loopt de beheerfase in ieder geval door tot 2035. Zoals uit het financiële overzicht blijkt kan, op basis van renteopbrengsten en inzet van een deel van het weerstandsvermogen, de organisatie bij deze verlenging worden gefinancierd. Verlenging van de GR betekent dus geen extra kosten voor de participerende provincies.

Per 1 januari 2030 wordt de regeling dan alsnog opgeheven en het openbaar lichaam ontbonden. In zoverre is een besluit tot verlenging voor bepaalde tijd tevens een besluit tot uitgestelde opheffing en ontbinding.

Alternatieven voor afronding van het Waddenfonds

Met inachtneming van de hierboven geschetste achtergronden en context als ook de consequenties van de afwikkeling van de gemeenschappelijke regeling zijn er naast het voorstel tot verlengen met twee jaar, twee alternatieven beschreven, te weten:

1. Afronding van het Waddenfonds zoals vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds;
2. Verlenging van het Waddenfonds voor onbepaalde tijd.

Scenario 1: Afronding van het Waddenfonds zoals vastgelegd in de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds

Opheffen van de gemeenschappelijke regeling per 1 januari 2028 leidt ertoe dat bevoegdheden terugvloeien naar de respectieve waddenprovincies. Conform het Bestuursakkoord betekent dit dat een modus moet worden gevonden om – binnen door provinciale staten vastgestelde (interprovinciale) beleidskaders – rechtmatig en afgestemd te kunnen beschikken over de resterende Waddenfondsmiddelen, bijvoorbeeld op basis van door de provinciebesturen gelijkluidend vastgestelde subsidieregelingen, waarbij in beginsel elk college voor zich heeft te besluiten over concrete subsidieverstrekking, met inbegrip van het waarborgen van rechtsbescherming.

Kort gezegd wordt met de opheffing van de gemeenschappelijke regeling per 1 januari 2028 een (georganiseerde) zelfstandige interprovinciale beslisstructuur, met inbegrip van de in de ambtelijke organisatie geborgde kennis en vaardigheden, ingewisseld voor een (nog te organiseren) interprovinciale afstemmingsstructuur ten behoeve van besteding van de resterende middelen. In het licht hiervan dringt de vraag zich op of opheffing van de gemeenschappelijke regeling per 1 januari 2028 opportuun is.

Scenario 2: Verlenging van de Gemeenschappelijke Regeling Waddenfonds voor onbepaalde tijd

De Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds adviseert als alternatief een verlenging van de gemeenschappelijke regeling voor zo lang als nodig is totdat er voldoende duidelijkheid bestaat over de toekomst van de financiële ondersteuning van initiatieven in de Waddenzee en het Waddengebied.

Gemeenschappelijke regelingen kunnen worden getroffen voor bepaalde tijd of onbepaalde tijd. Provinciale staten en gedeputeerde staten van de waddenprovincies hebben de regeling ten behoeve van het Waddenfonds destijds getroffen voor bepaalde tijd, waarbij aansluiting is gezocht bij de oorspronkelijke einddatum van het begrotingsfonds (2026) plus 1 jaar. In de regeling is daarom bepaald dat deze van rechtswege eindigt per 1 januari 2028. Bij het treffen van de regeling in 2012 kon uiteraard de actuele financiële situatie van het Waddenfonds, in het zicht van de haven, niet worden voorzien.

Naar nu blijkt is er voldoende financiële ruimte om tot en met 2029 Waddenfondsmiddelen in te zetten ten behoeve van de door provinciale staten vastgestelde beleidsdoelen voor het Waddengebied. Het door de commissie geschetste alternatief betekent in termen van een gemeenschappelijke regeling een verlenging voor onbepaalde tijd.

Dit betekent concreet een voorstel aan de provinciebesturen om (in 2026) te besluiten om ook na 2029 een gemeenschappelijke regeling in stand te houden, terwijl vooralsnog onzeker is welke takenpakket na 2029 hieraan wordt opgedragen en hoe de financiering hiervan is zeker gesteld. De scenarioverkenning is daarom bewust beperkt tot een relatief korte verlenging van 2 jaren. Gedurende deze periode bestaat voldoende zekerheid over de

taken van het Waddenfonds en de financiering van de hiermee samenhangende (organisatie)kosten, die immers vanuit de resterende Waddenfondsmiddelen kunnen worden gedekt. Wij verwachten dat binnen de voorgestelde periode van verlenging voldoende zicht bestaat op de doorwerking van het rapport van ABD-Topconsult voor nationale en regionale waddensamenwerking.

Communicatie

Het Waddenfonds is een betekenisvolle en inmiddels vanzelfsprekende netwerkspeler in het Waddengebied. Over de opheffing van de gemeenschappelijke regeling en de publiek- en privaatrechtelijke gevolgen hiervan moet tijdig met in elk geval (potentiële) subsidieontvangers en netwerkpartners worden gecommuniceerd. Het liquidatieplan zal daarom voorzien in een communicatieparagraaf. Ook een tijdelijke verlenging van de gemeenschappelijke regeling verlangt tijdige communicatie met 'het veld'.
Berichtgeving over opheffing of verlenging zal plaatsvinden via de reguliere kanalen zoals website, nieuwsbrief, social media en (voorlichtings)bijeenkomsten. Ook nu al wordt bij bijeenkomsten aandacht besteed wat opheffing dan wel verlenging betekent voor subsidieaanvragen voor projecten en programma's.

Procedure besluitvorming

Een tijdelijke verlenging van de gemeenschappelijke regeling betekent een wijziging van de regeling en dat vergt een eensluidend besluit van de colleges en van provinciale staten. Hieraan voorafgaand besluiten het dagelijks bestuur en het algemeen bestuur of zij het provinciebestuur willen voorstellen om de regeling aldus te wijzigen (strikt genomen zouden de provinciebesturen daartoe ook zelf kunnen besluiten). Dit veronderstelt dat het Waddenfondsbestuur een wijzigingsvoorstel voorbereidt. Wijziging van de gemeenschappelijke regeling vindt vervolgens plaats in drie stappen[9]:

Stap 1:

De colleges hebben elk te bepalen of zij voornemens zijn te besluiten tot wijziging van de regeling. Als één van de colleges geen verlenging van de regeling wil, is een gang naar provinciale staten overbodig en stopt het wijzigingsproces.

Stap 2:

Als elk van de colleges besluit tot het voornemen om de regeling te wijzigen, leggen zij een voorstel voor aan provinciale staten. Dat voorstel bevat (in elk geval) de volgende twee besluitpunten:

- Als deelnemer instemmen met de voorgestelde wijziging; en
- Gedeputeerde staten toestemming verlenen om de regeling gewijzigd te mogen vaststellen.

Stap 3:

De colleges besluiten na verkregen toestemming van provinciale staten definitief tot wijziging van de gemeenschappelijke regeling. De wijziging treedt in werking na bekendmaking.

[9] Omdat provinciale staten zelf deelnemer zijn aan de regeling is de wettelijk voorschreven zienswijzeprocedure hier niet van toepassing.

Bijlagen

Bijlage A: Samenwerking

De bespreking van de Waddensamenwerking beperkt zich tot de (ontwikkelingen in de) samenwerking op de niveaus II en III (zie onderstaande afbeelding). Dat laat onverlet dat de samenwerking op de niveaus I en IV ook interprovinciaal van betekenis zijn. De bestuurlijke en ambtelijke organisaties van de provincies zijn immers evenzeer verweven met deze niveaus.

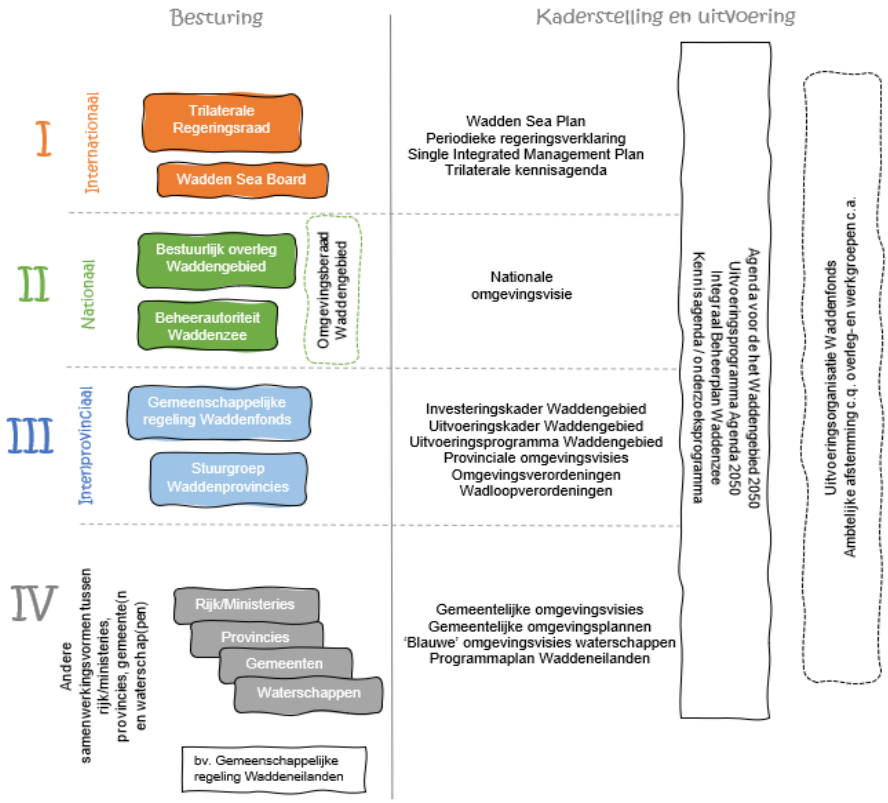

Waddensamenwerking op niveau II

<u>Besturing</u>
De nationaal georganiseerde waddensamenwerking is vanaf 2020 geconcentreerd rondom het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (BOW), het Omgevingsberaad Waddengebied en de Beheerautoriteit Waddenzee.
Het BOW belichaamt de bestuurlijke waddensamenwerking tussen rijk, waddenprovincies, kustgemeenten en waddenwaterschappen[10]. Doel is bestuurlijke afstemming van (strategische) besluitvorming ten aanzien van beleid, investeringen en uitvoering. De formele besluitvorming blijft evenwel voorbehouden aan iedere deelnemende partij voor zich.

Het Omgevingsberaad Waddengebied bestaat uit vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties en partijen die een belang hebben in het Waddengebied: natuur- en milieuorganisaties, zeehavens, visserij, landbouw, recreatie, en wetenschap. Het Omgevingsberaad geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het BOW en kan daar ook onderwerpen agenderen[11]. Overheidspartijen zijn alleen agenda lid.

[10] Deelnemers zijn de ministers van IenW, LVVN en EZK, de gedeputeerden van de drie Waddenprovincies, bestuurders van de kust- en eilandgemeenten en de betrokken waterschappen en de voorzitter van het Omgevingsberaad Waddengebied.
[11] De commissaris van de Koning in Fryslân is, in zijn rol als rijksheer, voorzitter van het Omgevingsberaad.

De Beheerautoriteit Waddenzee richt zich op versterking van de samenhang en samenwerking tussen beheerders, zowel op inhoud als organisatie, adviseert vanuit beheer ten behoeve van beleid en signaleert en agendeert verbeterpunten omtrent beheer.
De ministeries van I&W en LVVN en de waddenprovincies zijn gezamenlijk opdrachtgever. Het opdrachtgeversoverleg heeft een coördinerende taak.

Kaderstelling en uitvoering
Als onderdeel van de Gebiedsagenda's grote wateren hebben rijk, regio en maatschappelijke partijen de Agenda voor het Waddengebied 2050 vastgesteld, als een gezamenlijk richtinggevend en integraal perspectief op de ontwikkeling van het Waddengebied. De Agenda 2050 heeft vooralsnog een looptijd tot en met 2030 en moet gezien worden als een beleidskader dat zelfbindend is voor de betrokken organisaties. Die 'zelfbinding' bestaat uit het zorgen voor de doorwerking naar relevante beleidsvisies, uitvoeringsprogramma's en/of beheer. De Agenda wordt door de samenwerkende partijen uitgewerkt in een periodiek te actualiseren Uitvoeringsprogramma[12], met inbegrip van een Kennis- en Onderzoeksagenda, mede gebaseerd op de (internationale) Trilaterale Onderzoeksagenda. De Agenda 2050 en het Uitvoeringsprogramma zijn of worden niet vastgesteld door provinciale staten[13].
De coördinatie van het Uitvoeringsprogramma verloopt via een klein programmabureau dat wordt bemenst vanuit de verschillende overheidsgeledingen. Er is niet voorzien in een gezamenlijk ambtelijke uitvoeringsorganisatie.
Een onder verantwoordelijkheid van de Beheerautoriteit Waddenzee op te stellen *Integraal Beheerplan Waddenzee* beoogt de samenhang in het beheer van de Waddenzee te versterken.

In opdracht van de minister van I&W – na afstemming in het BOW – heeft ABDTOPconsult onderzoek gedaan naar de vraag op welke wijze de opgaven voortkomend uit de Agenda gedekt en bekostigd kunnen worden[14]. Het rapport bevat waardevolle aanbevelingen en observaties, die ook rechtstreeks raken aan de inrichting van de waddensamenwerking. Het rapport heeft geleid tot een vervolgopdracht, om de aanbevelingen uit het rapport uit te werken. Eén van die aanbevelingen gaat over uitvoeringskracht:
De laatste les is dat er uitvoeringskracht nodig is om een gebiedsgerichte benadering echt verder te brengen. Dit vraagt om een stevig programmabureau dat de strategische besluitvorming voorbereidt, partijen ondersteunt in de uitvoering, op een "blauwe" manier voortgang bewaakt en de bekostiging van opgaven verkent. Hierbij kan ook de samenwerking tussen het huidige programmabureau, de ondersteuning van het Deltaprogramma Waddengebied en het stafbureau van het Waddenfonds worden versterkt of zelfs samengevoegd. Bij één gebiedsagenda, één governance, past immers één uitvoeringsorganisatie met een gezamenlijke financiering.

Om de gebiedsbenadering kracht bij te zetten anticipeert het rapport op versterking of zelfs bundeling van nationale en interprovinciale uitvoeringscapaciteit. De gemeenschappelijke regeling Waddenfonds is sinds 2012 een betekenisvolle speler in het Waddengebied en een belangrijke pijler van de interprovinciale uitvoeringskracht. Een tijdelijke verlenging van het samenwerkingsverband tot en met 2029 biedt (tevens) de mogelijkheid om die uitvoeringskracht gaandeweg in te passen in de doorontwikkeling van de zeggenschaps- en uitvoeringsstructuur ten behoeve van de Agenda 2050.

Waddensamenwerking op niveau III

Besturing
De Interprovinciale waddensamenwerking concentreert zich rondom a) de Stuurgroep Waddenprovincies, waarin de 'waddengedeputeerden' zitting hebben en b) het bestuur van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds, dat provinciale staten en gedeputeerde staten representeert.
Bij de voorbereiding van besluitvorming omtrent het *Investeringskader Waddengebied* speelt de Stuurgroep Waddenprovincies een centrale rol als interprovinciaal bestuurlijk afstemmingsplatform.

[12] Het Uitvoeringsprogramma legt – in algemene zin – verbinding met het Integraal beheerplan, het Investeringskader Waddengebied, de Programmatische Aanpak Grote Wateren, het Waddenfonds, het Hoogwaterbeschermingsprogramma en andere initiatieven.
[13] De Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds signaleerde in een advies van 7 april 2023 al het reële risico dat provinciale staten te veel op afstand van het 'waddenbeleid' komen te staan.
[14] ABDTOPconsult, Ongedeeld gebied, verdeelde verantwoordelijkheid, opgedeelde bekostiging, maart 2024.

De Stuurgroep heeft geen eigen besluitvormende bevoegdheden, maar acteert onder de collegiale bestuurlijke verantwoordelijkheid van de betreffende colleges. In tegenstelling tot de Stuurgroep heeft het Waddenfondsbestuur een zelfstandige beslisstructuur, binnen door provinciale staten vastgestelde kaders.

Kaderstelling en uitvoering
In 2013 hebben provinciale staten de interprovinciale *Waddenvisie 'Wadden van Allure'* vastgesteld. Het in 2016 door provinciale staten vastgestelde *Investeringskader Waddengebied* is een concretisering van deze Waddenvisie, gericht op een gecoördineerde interprovinciale inzet voor het Waddengebied. Het Investeringskader kent zes majeure opgaven en een beschrijving van maatregelen om die opgaven te realiseren. Daarbij hebben de staten ten behoeve van de realisering van het Investeringskader 2/3 van de destijds resterende Waddenfondsmiddelen gereserveerd, voor zover te subsidiëren activiteiten passen binnen de hoofddoelen van het Waddenfonds.
In de gemeenschappelijke regeling is bepaald dat provinciale staten het *Uitvoeringskader Waddenfonds* vaststellen. Daarmee bepalen de staten de hoofdlijnen van de bestedingsrichting van Waddenfondsmiddelen. Voor zgn. 'majeure Waddenfondsprojecten' is nadrukkelijk vastgelegd dat deze moeten passen binnen het *Investeringskader Waddengebied*. Binnen de grenzen van het *Uitvoeringskader Waddenfonds* stelt het algemeen bestuur van de gemeenschappelijke regeling het *Uitvoeringsprogramma Waddenfonds* vast.

Het *Investeringskader Waddengebied* en het *Uitvoeringskader Waddenfonds* kenmerken zich door kader stellende en instrumentele verwevenheid. In de gemeenschappelijke regeling staat dat het Waddenfonds de taakbehartiging – de realisatie van de Waddenfondsdoelen – uitoefent met inachtneming van door provinciale staten vastgestelde beleidskaders met betrekking tot het werkingsgebied van het Waddenfonds. Met het *Investeringskader Waddengebied* hebben provinciale staten hier concreet invulling aangegeven en tevens bepaald dat een substantieel deel van de Waddenfondsmiddelen wordt aangewend voor de realisering van de majeure opgaven van het Investeringskader. Met het door provinciale staten vastgestelde *Uitvoeringskader Waddenfonds* is de cirkel rond gemaakt, door te bepalen dat subsidieverstrekking door het Waddenfonds ten behoeve van majeure opgaven moet passen binnen het Investeringskader.

Een hieraan te verbinden conclusie is dat realisatie van het *Investeringskader Waddengebied* voor een belangrijk deel plaatsvindt via de bandbreedte van het Waddenfonds. De gemeenschappelijke regeling is in zoverre een belangrijk (beleids)instrumentarium van de Waddenprovincies om beleidsdoelen in het Waddengebied te realiseren.
De interprovinciale Waddenvisie '*Wadden van Allure*' kende een looptijd tot en met 2023 en is aldus 'uitgewerkt'. In zoverre is daarmee ook de beleidsmatige grondslag aan het *Investeringskader Waddengebied* ontvallen. Dit kader kent een looptijd tot en met 2026.
Het *Uitvoeringskader Waddenfonds* en het *Uitvoeringsprogramma Waddenfonds* kennen als einddatum 31 december 2027, die logischerwijs samenvalt met de einddatum van de gemeenschappelijke regeling. Zonder nadere besluitvorming is er na 2027 geen integrale door provinciale staten gelegitimeerde interprovinciale kaderstelling met betrekking tot het Waddengebied. Parallel aan de tijdelijke verlenging van de gemeenschappelijke regeling kan de looptijd van de hiermee samenhangende beleids- en uitvoeringskaders – geactualiseerd en in de pas met de Agenda 2050 en het hierop gebaseerde Uitvoeringsprogramma – worden verlengd. Met het geactualiseerd vaststellen van het *Uitvoeringskader Waddenfonds* kunnen provinciale staten alsdan (opnieuw) de beleidsaccenten bepalen. De resterende waddenfondsmiddelen kunnen via die weg worden aangewend ten behoeve van de waddenfondsdoelen.
De Stuurgroep Waddenprovincies heeft inmiddels de ambtelijke dienst gevraagd te komen tot een voorstel voor een hernieuwde interprovinciale Waddenkoers. Deze kan de basis vormen voor een nieuw interprovinciaal kader. Verder vindt in 2025 de evaluatie van de Agenda 2050 plaats en start het opstellen van een nieuw Uitvoeringsprogramma voor de periode 2027-2032. Al deze trajecten beogen in 2025 of uiterlijk 2026 tot besluitvorming te komen. In dat geval hoeft er geen leemte te ontstaan in de interprovinciale kaderstelling. Niettemin kan een tijdelijke verlenging van de gemeenschappelijke regeling dienstig zijn aan een zorgvuldige overgang naar een nieuwe situatie.

Bijlage B: Advies Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds

Aan het dagelijks bestuur van het openbaar lichaam Waddenfonds.

Datum: 20 augustus 2025
Onderwerp: advies Uitwerking scenario's toekomst Waddenfonds

Geacht bestuur,

Aanleiding voor dit advies
Op 11 juli jl. heeft u tijdens een DB-vergadering gesproken over de mogelijke tijdelijke verlenging van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds, aan de hand van de notitie Uitwerking scenario's toekomst Waddenfonds van 11 juli 2025 en het achterliggende interne rapport Tijdelijk verlengen van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds, een verkenning (ongedateerd).
Naar aanleiding van uw bespreking heeft de uitvoeringsorganisatie van het Waddenfonds ons om advies gevraagd over beide documenten, zodat u onze visie mee kunt nemen bij de verdere besluitvorming. Graag voldoen wij met deze brief aan dat verzoek. Wij begrepen dat het dagelijks bestuur bijeenkomt op 18 september en dat een vergadering van het algemeen bestuur voorzien is op 10 oktober. Met deze brief hopen wij u tijdig van een advies te voorzien.

Een helder rapport…
Wij hebben de notitie en het rapport met grote belangstelling gelezen. Het rapport met de verkenning van de scenario's is prettig leesbaar, goed gedocumenteerd en logisch opgebouwd. Uitgangspunt is de tekst van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds (GR, laatstelijk gewijzigd in maart 2023) die vermeldt dat de laatste dotatie van het rijk in 2026 zal plaatsvinden en dat de GR op 1 januari 2028 zal eindigen. Daaraan gekoppeld is dat uiterlijk 31 december 2027 een evaluatie-opdracht wordt vastgesteld en uiterlijk 31 december 2029 een eindevaluatie aan provinciale staten wordt gezonden. Het getuigt van een zorgvuldige besluitvorming dat voor een zo belangrijk besluit als het beëindigen van de GR en het opheffen van het openbaar lichaam Waddenfonds (OL) verschillende scenario's worden onderzocht en beoordeeld op hun voor- en nadelen.

…maar een (te) beperkte focus
Wat ons echter opvalt is de beperkte focus van de afweging die daarbij is gekozen. In feite worden slechts twee scenario's besproken, die erg op elkaar lijken: beëindigen en opheffen van de GR per 2028, of beëindigen en opheffen per 2030. Die beperkte focus doet onzes inziens geen recht aan de actualiteit rond de Waddenzee en het Waddengebied en biedt daarmee een onvoldoende basis voor een zorgvuldige besluitvorming.

Drie scenario's voor zorgvuldige besluitvorming
Wij achten het wenselijk aan de reeds onderzochte scenario's een derde scenario toe te voegen, dat kan aansluiten op de bevindingen van ABDTOPconsult in het rapport Ongedeeld gebied, verdeelde verantwoordelijkheid, ongedeelde bekostiging; Bekostiging opgaven Waddengebied van 22 maart 2024, om te komen tot een nieuwe financiële 'Waddenfaciliteit'.
Dat derde scenario is: een verlenging van de GR en het OL voor zo lang als nodig is totdat voldoende duidelijkheid bestaat over de toekomst van de financiële ondersteuning van initiatieven in de Waddenzee en het Waddengebied. Immers, als die duidelijkheid er is, zal ook duidelijk zijn of er redenen zijn (delen van) de huidige Waddenfondsorganisatie al dan niet intact te laten dan wel in al dan niet aangepaste vorm voort te zetten. Daarmee wordt voorkomen dat nuttige kennis en ervaring, zoals nu aanwezig in de uitvoeringsorganisatie, verloren gaan.

Verwevenheid met Investeringskader Waddengebied meewegen
Het lijkt ons verder goed om bij het beoordelen van de scenario's ook rekening te houden met de verwevenheid van het Waddenfonds met het Investeringskader Waddengebied (IKW). Het IKW is geen gemeenschappelijke regeling of anderszins vastgelegde juridische entiteit. De verwevenheid bestaat eruit dat voor de 'majeure Waddenfondsprojecten' vastgelegd is dat deze moeten passen binnen het IKW. Tegelijkertijd moeten de Waddenfonds-gelden die in het kader van het IKW worden uitgegeven vanzelfsprekend passen binnen de vier doelstellingen van het Waddenfonds (verbeteren van de natuur, verminderen van externe bedreigingen, vergroten van kansen voor duurzame economische ontwikkeling en versterken van de kennishuishouding).

Sinds de start van het IKW in 2016 zijn 2/3 van de Waddenfonds-middelen geoormerkt voor dergelijke majeure projecten.
Sinds 2024 is het gehele Waddenfonds budget 'ontschot' en bestaat de mogelijkheid het resterende Waddenfondsbudget (ultimo 2024 ca €100 miljoen) volledig aan IKW-projecten te besteden, mits passend binnen de doelstellingen van het Waddenfonds. Hetzelfde geldt natuurlijk voor thematische projecten, maar dat achten wij niet waarschijnlijk. Gezien de gebruikelijke omvang van thematische projecten, is onze verwachting dat het overgrote deel van de resterende middelen zal worden besteed aan majeure (lees: IKW-) projecten.
Inmiddels is duidelijk dat de ontwikkeling en uitvoering van majeure projecten een lange doorlooptijd heeft. Met ingang van boekjaar 2024 wordt evenwel voor de majeure projecten de volledige last in het jaar van beschikking genomen. Dat heeft als nadeel dat gelden worden vastgelegd waarvan niet zeker is dat ze conform de ingediende plannen zullen worden besteed. Het voordeel is dat dat vastleggen een helder(der) uitputtingsschema biedt.

Voor verantwoorde besluitvorming over beëindigen van de GR moet in onze ogen duidelijk zijn hoe lang nog beslissingen moeten worden genomen over majeure projecten (binnen de kaders van het IKW) en hoe lang nog afhandeling van en controle op die uitgaven aan de orde zal zijn.
Vervolgens zal de afweging moeten zijn in hoeverre en hoe lang daarvoor de GR en het OL in stand moeten blijven. Dit in het licht van enerzijds het gegeven dat het IKW zelf geen bestuursstructuur heeft en anderzijds het feit dat volgens het bestuursakkoord en de GR de provincies gelden die na beëindiging nog niet besteed zijn hoe dan ook aan de vier Waddenfondsdoelen moeten besteden.
Wij zijn van mening dat de verwevenheid tussen Waddenfonds het IKW zo groot is, dat de betekenis hiervan voor al dan niet verlenging van GR en OL duidelijk moet zijn bij de besluitvorming daarover.

Evaluatie niet uitstellen
Verlenging van de GR zou ook tot gevolg hebben dat de eindevaluatie van het Waddenfonds uitgesteld wordt. De eindevaluatie is immers voorzien na de beëindiging van de GR *(Bijlage A bij de GR spreekt van 2035. De afronding van majeure (IKW) projecten die nu nog niet bekend of beschikt zijn, kan nog langer duren).*
Uitstellen van de evaluatie achten wij niet wenselijk. Wij vinden het van groot belang dat binnen afzienbare termijn duidelijk wordt wat de toegevoegde waarde is (geweest) van het Waddenfonds in de achterliggende periode, mede met het oog op gedachtenvorming omtrent een nieuwe 'Waddenfaciliteit'. Ook is de verwevenheid met het IKW een belangrijk punt bij de evaluatie van het Waddenfonds. Deze overwegingen zijn in het rapport niet meegenomen en dat voelen wij als een gemis. Ons advies is dan ook om de voorgenomen evaluatie bij géén van de scenario's uit te stellen. Zowel bij scenario 2 (beëindigen en opheffen per 2030) als bij het door ons voorgestelde scenario 3 (verlengen zo lang als nodig is tot duidelijkheid bestaat over een nieuwe 'Waddenfaciliteit') heeft het wat ons betreft de voorkeur om de evaluatie toch te laten plaatsvinden volgens de oorspronkelijke planning – desnoods als '90%-versie'. Voor een complete eindevaluatie ná het eventueel later beëindigen van het huidige Waddenfonds, maar ook voor de besluitvorming over een nieuwe 'Waddenfaciliteit' kan deze 'tussenevaluatie' dan dienen als een belangrijke bouwsteen.

Overwegingen en afwegingskader.
Het valt ons op dat in de notitie en het rapport een zorgvuldig afwegingskader voor de verschillende scenario's ontbreekt. De belangrijkste argumenten in het rapport en in de notitie lijken enerzijds de verwachting dat er nog niet-bestede middelen beschikbaar zijn na 2028 en anderzijds het uitgangspunt dat de operationele kosten van een eventuele verlenging gedekt moeten kunnen worden uit de nog beschikbare middelen (zodat de provincies niet voor extra uitvoeringskosten komen te staan). Daarmee dreigt een belangrijk argument voor verlenging, namelijk dat van continuïteit verloren te gaan.

De huidige beschikbaarheid van geld lijkt zo leidend te moeten zijn voor het al dan niet beëindigen van de GR en opheffen van het OL. Ook dat vinden wij een te nauwe blik om over een zo belangrijk onderwerp tot een zorgvuldige keuze te kunnen komen. Wat ons betreft is de koninklijke weg eerder andersom: eerst vaststellen waar behoefte aan is, bijvoorbeeld aan de hand van de aanbevelingen van ABDTOPconsult, en dan daarvoor middelen bijeenbrengen.
1 Bijlage A bij de GR spreekt van 2035. De afronding van majeure (IKW) projecten die nu nog niet bekend of beschikt zijn, kan nog langer duren.

Daarbij kan ook een gesprek met de rijksoverheid op zijn plaats zijn, zeker in het licht van de aanstaande Tweede Kamerverkiezingen, die nieuwe mogelijkheden voor financiering bieden. Eveneens zullen in dit verband van belang zijn de aanstaande bevindingen van de heer J.J. de Graeff, aangesteld als bestuurlijk kwartiermaker.

Een meer inhoudelijke afweging achten wij bij dit vraagstuk op zijn plaats. Dat gaat dan over de oorspronkelijke doelstellingen van het Waddenfonds bij de oprichting in 2007, die in het rapport zo goed in beeld worden gebracht: verbeteren van de natuur, verminderen van externe bedreigingen, vergroten van kansen voor duurzame economische ontwikkeling en verbeteren van de kennishuishouding. Die doelstellingen zijn vandaag de dag nog onverminderd van kracht en de urgentie om eraan te werken is zeker niet afgenomen. Dat wordt bevestigd in het rapport van ABDTopconsult. In lijn daarmee voert u nu al gesprekken met de rijksoverheid om te komen tot de eerder genoemde financiële ‘Waddenfaciliteit’ die recht doet aan het ongedeelde karakter van het Waddengebied.

Terecht benadrukt het rapport Tijdelijk verlengen van de gemeenschappelijke regeling Waddenfonds dat over het uitgangspunt van een ongedeeld Waddengebied nationaal en internationaal consensus bestaat. Het ongedeelde karakter van het Waddengebied vraagt om een ongedeelde benadering, een ongedeeld beleid en een ongedeelde financiering. Daar hebben wij tijdens ons overleg van 14 oktober 2024 (tussen Algemeen Bestuur en Kwaliteitscommissie) op plezierige wijze en constructief met u over gesproken. Het lijkt ons in het licht van dit alles eens te meer verstandig om ook het door ons geopperde derde scenario serieus te onderzoeken.

Kennishuishouding
In het licht van deze toekomstverkenning wijzen wij nog op het volgende.
Vooruitlopend op het aflopen van het huidige Waddenfonds is in 2021 al besloten dat het Bestuurlijk Overleg Waddengebied (BOW) de verantwoordelijkheid overneemt voor de vierde doelstelling van het Waddenfonds: de zorg voor een duurzame kennishuishouding van het Waddengebied. Dit is uitbesteed aan de Waddenacademie, die daartoe een aangescherpte opdracht kreeg als ‘Kennisregisseur Waddengebied’. De financiering daarvan is door de aan het BOW deelnemende partijen verzekerd tot 2027. Het doel van de overdracht aan het BOW was en is nog steeds om te zorgen dat de kennishuishouding ook na aflopen van het huidige Waddenfonds op orde blijft. Wij vinden dit een uitermate belangrijk aspect in de blijvende zorg voor de Waddenzee en het Waddengebied. Wij hechten eraan dat tegelijk met de besluitvorming inzake al dan niet verlengen zekerheid ontstaat over de financiering van de duurzame kennishuishouding vanaf 2027.

Kwaliteit van de besluitvorming
Dit advies behelst onze visie op de kwaliteit van de besluitvorming die u nu voorbereidt. Het is ons inziens belangrijk dat er beter zicht komt op de implicaties van de diverse scenario’s, inclusief de door ons geopperde derde variant. Wij sluiten niet uit dat het verdere besluitvormingstraject, in combinatie met de bevindingen van kwartiermaker De Graeff, ons aanleiding geeft al dan niet gevraagd een vervolg op dit advies uit te brengen.
Uiteraard zij wij graag bereid dit advies nader met u te bespreken en toe te lichten. Daarbij staat ook voor ons het belang van de Waddenzee en het Waddengebied vanuit de oorspronkelijke doelstellingen van het Waddenfonds voorop.

Met vriendelijke groeten,

De Commissie Kwaliteitstoetsing Waddenfonds

Discussienota SP Noord-Holland: Alarmerende bijensterfte

Inleiding

Bijen spelen een onmisbare rol in ons ecosysteem: ze bestuiven een groot deel van de gewassen die wij eten. Het gaat al jaren achtereen niet goed met de bijenstand, de sterfte onder zowel de honingbij als de wilde bij neemt alarmerende vormen aan. We kunnen het ons eenvoudigweg niet permitteren om het probleem van de bijensterfte maar op z'n beloop te laten, want zonder bijen komt onze voedselvoorziening ernstig in gevaar.

Bijensterfte en oorzaken

De grootste boosdoeners zijn bestrijdingsmiddelen. Zelfs als deze middelen binnen de wettelijke norm blijven, zorgen ze samen voor een dodelijke, giftige cocktail; het stapelingseffect. Onderzoek door de Bee Foundation wijst uit dat de bijensterfte hoger ligt bij bijen die op hun eigen honing overwinteren: de omgeving is zo giftig voor bijen dat zij aan hun eigen honing sterven! Bij monsters van dode bijen, bijenwas en honing werden 64 verschillende bestrijdingsmiddelen gevonden; 21 daarvan waren verboden of nooit toegelaten middelen. Bij één monster uit een bijenvolk dat in een gebied leeft waar sierteelt en tuinbouw plaatsvindt, werden 28 verschillende pesticiden aangetroffen. In dat gebied zijn de afgelopen vijf jaar elk jaar opnieuw de bijen doodgegaan, met andere woorden: een plek waar groente wordt geteeld die wij eten is desastreus voor bijen.

Slechts 5 stoffen dragen voor ruim 80% bij aan de totale gemeten last van bestrijdingsmiddelen, te weten dicamba, glyfosaat, phthalimide, propargite en fluvalinaat. De EFSA (Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid) rapporteert over phthalimide dat het een chronisch risico is voor bijen. Desalniettemin wordt het middel breed toegepast met een verbruik van 30.000-50.000 kg/jaar. Van dicamba weten we dat het een reductie van 70% van de bestuivende insecten veroorzaakt als deze worden blootgesteld aan bloeiende planten met dicamba.

Daar komt nu een nieuwe bedreiging bij: de opmars van de Aziatische hoornaar. Deze invasieve exoot, die waarschijnlijk met een lading vracht uit China is meegelift, heeft hier geen natuurlijke vijanden en is een complete ramp voor de biodiversiteit: één nest hoornaars eet in één seizoen maar liefst honderdduizend insecten op, waarvan 40% honingbijen. Experts waarschuwen voor een "megaprobleem" als deze killerwesp zich verder verspreidt {1}. Provincies geven de strijd tegen de Aziatische hoornaar echter maar op, omdat het budget voor de bestrijding van deze ongewenste wespensoort tekortschiet. Zo schroeft de provincie Noord-Holland vanaf 2026 de bestrijding flink terug: alleen nog nesten die een direct gevaar opleveren voor de veiligheid van mensen of de natuur worden verwijderd. Verder wordt de bestrijding afhankelijk van vrijwillige imkers, de provincie beperkt zich hier tot ondersteuning met kennis en materialen [2] [3].

[1] Aziatische hoornaar wordt een megaprobleem nu provincies handdoek in de ring gooien met bestrijding | De Telegraaf

[2] Aziatische hoornaar rukt op, maar provincie schroeft bestrijding terug - NH Nieuws

[3] Nieuw beleid voor bestrijding Aziatische Hoornaar in Noord-Holland

Recent onderzoek wijst daarnaast op een onderbelicht, maar urgent milieuprobleem: de verspreiding van giftige pesticiden via huisdieren [4]. Middelen tegen vlooien en teken, zoals imidacloprid, fipronil en permethrin, zijn in de landbouw verboden vanwege hun schadelijkheid voor bijen, maar worden nog volop verkocht als diergeneesmiddelen. Deze stoffen komen via huisdieren in het milieu terecht – in vogelnesten, stadsplanten, oppervlaktewater en zelfs mensenhaar – en vormen een sluiproute voor pesticiden die de bijenstand ernstig bedreigt. De toelating van deze middelen valt onder het Europees Geneesmiddelenbureau (EMA), dat nauwelijks milieubeoordelingen uitvoert, waardoor deze risico's buiten beeld blijven. Het is van belang om bewustwording te vergroten en het gebruik van dergelijke middelen te reguleren, bijvoorbeeld via voorlichting, verkoopbeperkingen en monitoring van milieubelasting.

[4] Groene Amsterdammer: Aai Fikkie niet – over de impact van huisdieren op biodiversiteit, indirect relevant voor bestuivers

Bestaansrecht van de bij

Dieren waren tot voor kort volgens de wet slechts ‘dingen’. Pas sinds 2013 worden ze bestempeld als levende wezens, maar wat ze dan precies zijn in juridisch opzicht, is nog onduidelijk en hangt af van ‘ongeschreven rechtsbeginselen’, oftewel onze maatschappelijke opvattingen. Hermen van de Waal, medeoprichter van de Bee Foundation, vindt het tijd om de bij bestaansrecht te geven en roept leden van gemeenteraden/provincies op om zich actief in te zetten voor de bij.

Bijen bestuiven ongeveer 85% van alle plantensoorten en zijn daarmee onmisbaar voor de biodiversiteit, voedselvoorziening en economie. In Nederland staat circa 50% van de 360 bijensoorten op de rode lijst, wat wijst op een ernstige bedreiging van hun voortbestaan. Het verlies van bestuivers heeft niet alleen ecologische gevolgen, maar ook grote economische impact: volgens berekeningen kost dit de Nederlandse economie miljarden euro’s.

Aanbevelingen voor de Provincie Noord-Holland

De maatregelen die de provincie Noord-Holland tot nu toe heeft genomen, hebben de teruggang van de bijenstand niet kunnen beperken, dus is er naar onze mening meer actie nodig, zoals:

1. Meer gebruik maken van de mogelijkheden die de Omgevingswet de provincies biedt om in de omgevingsverordening in het algemeen belang (in een bepaald gebied) bepaalde (sier)teelten of bestrijdingsmiddelen te verbieden.
2. Herstart en intensivering van de bestrijding van de Aziatische hoornaar, in samenwerking met imkers en gemeenten.
3. Uitbreiding van bijvriendelijk beheer naar gemeentelijke bermen, parken, perken, stadsbomen, schoolpleinen en bedrijventerreinen.
4. Versterking van monitoring en wetenschappelijk onderzoek, ook buiten de Nationale Bijentelling, bijvoorbeeld i.s.m. de Bee Foundation
5. Verbod op het gebruik van pesticiden met bewezen risico’s voor bijen, in provinciale projecten en aanbestedingen.
6. Ondersteuning van burgerinitiatieven zoals bijenoases en educatieprogramma’s via IVN en Bee Foundation.
7. Volledige bloeiboog creëeren in het landschap: oeverplanten, kruidenrijke weides, zoomvegetatie, bosmantel, bomen, klimplanten (zoals klimop!) onderbegroeing.
8. Gefaseerd maaien en maaisel afvoeren.
9. Pacht provinciale gronden aan biologische boeren

https://natuurenmilieu.nl/app/uploads/Provinciale-handleiding-Regulering-Bestrijdingsmiddelen.pdf

Vragen aan de commissie

- Welke rol ziet uw fractie voor de provincie in het beschermen van de bijenpopulatie?
- Hoe kijken de commissieleden en gedeputeerden aan tegen de mogelijkheden die de omgevingswet de provincie biedt om aanvullende maatregelen ter bescherming van de bij te nemen?
- Welke rol ziet uw fractie voor de provincie in het (verder) beperken van het gebruik van pesticiden?
- Wat is de visie van uw fractie op de bestrijding van de Aziatische hoornaar? Moet de bestrijding zoals voorheen worden voortgezet/geïntensiveerd of beperkt worden conform de recente plannen van de provincie?

Bijlagen:

- Bee Foundation: Bijensterfte 2025
- Wat kunnen provincies, gemeenten en waterschappen doen?

Bijlage: Beleidskaders in Noord-Holland

- Masterplan Biodiversiteit (2021): provinciaal kader voor het versterken van biodiversiteit, inclusief soortenbeleid (waaronder insecten). De doelen en activiteiten uit het Masterplan worden verwerkt in het PLG en in de omgevingsvisie.
- Natuurbeheerplan (jaarlijks, meest recent 2025): vormt het toetsingskader voor subsidiëring van natuur- en agrarisch beheer. Agrarisch natuurbeheer heeft als doelstelling ook verbeteren habitat voor insecten.
- Natuurnetwerk Nederland (NNN): provinciale inzet op aanleg, uitbreiding en verbinding van natuurgebieden.
- Coalitieakkoord 2019–2023 / 2023–2027: nadruk op klimaatadaptatie, natuurherstel en biodiversiteit.
- Provinciaal programma landelijk gebied (dd. 13 oktober 2025 nog een concept) omvat ook de Vogel en Habitatrichtlijndoelen, waaronder ook doelen voor insecten.
- Beheerplan biodiversiteit waarin is aangegeven hoe wij ons beheer van provinciale bermen en oevers vormgeven in het huidige beheer en in de onderhoudscontracten. PNH240111_Beheerplan biodiversiteit.pdf
- Het inkoopbeleid in NH houdt rekening met biodiversiteit, dit is indirect.

Bijlage: Overzicht maatregelen en resultaten in Noord-Holland

1 Programma Natuurontwikkeling (PNO, 2021–2025)

Doelstelling Versterken en verbinden van het NNN en creëren van robuust leefgebied voor flora en fauna, inclusief insecten en bijen.

Concreet uitgevoerd - 55 projecten in uitvoering, waaronder aanleg van bloemrijke graslanden in West-Friesland en Waterland. - Herstel van natte natuurzones in veenweidegebieden. - Aanleg van ecologische verbindingszones in o.a. Gooi- en Vechtstreek

- In Spaarnwoude, Dijkland, is onderzoek uitgevoerd naar een nieuwe monitoringmethodiek, nectarindex voor bermen en oevers. In het onderzoeksproject Veen Vitaal van de VU wordt ook onderzoek gedaan oa naar loopkevers, en andere insecten in het laagveen gebied in NH.

- Waterschappen hebben projecten Bloemrijke dijken. Onderzoeken hebben provincie en waterschap samen gedaan, op Assendelverzeedijk oa, resultaat is dat maaibeheer van het waterschap op deze dijken is aangepast op insecten.

Resultaten - Tientallen hectares per jaar ingericht als bloemrijk of natuurvriendelijk gebied.

- Aangepast maaibeheer in onze bermen en op de bloemrijke dijken van het waterschap.

2 Bermbeheer langs provinciale wegen

Doelstelling Optimaliseren van bermen als leefgebied voor planten en insecten.

Concreet uitgevoerd - Vanaf 2020 invoering natuurvriendelijk maaibeheer op ruim 700 km provinciale bermen. - Pilot bermmonitoring uitgevoerd met FLORON en EIS Kenniscentrum Insecten.

· Sinds 2022 monitoring biodiversiteit in de bermen, waarbij verschillende parameters worden onderzocht; waaronder insecten (specifiek ook wilde bijen)

· Dode bomen zo lang mogelijk behouden in de berm. Staand en liggend dood hout is zeer waardevol voor insecten.

· Aanleg van natuurvriendelijke oevers.

· Natuurinclusief bouwen is het uitgangspunt bij projecten en beheer; dit is vastgelegd in de NIKG 2024-2028.

· Natuurinclusief is een van de pijlers van het nieuwe provinciaal inkoopbeleid.

Resultaten - Evaluatie (2025) toont toename soortenrijkdom van planten en insecten in aangepaste bermen.

3 Agrarisch natuurbeheer en lokale projecten

Doelstelling Stimuleren van agrarisch natuurbeheer met aandacht voor insecten en bijen.

Concreet uitgevoerd - Ondersteuning van bloemrijke akkerranden en kruidenrijk grasland via ANLb. - Project Bloeiend Erf: aanleg van bloemrijke erfbeplanting en bijenstroken.

Resultaten - Beter beheer voor insectvriendelijk agrarisch landschap – dit is ook nodig voor weidevogels. (fourageergebied voor pullen). - Vergroting foerageer- en nestplekken voor wilde bijen.

4 Soortenprojecten en monitoring

Doelstelling Bescherming van zeldzame bijensoorten en vergroten kennis insectenpopulaties.

Concreet uitgevoerd - Texel: bescherming en monitoring van de IJszijdebij en andere zeldzame soorten. - Duingebieden: onderzoek naar duinmaskerbij en herstelmaatregelen (open zand, bloemrijke vegetatie). - Subsidies voor vrijwilligersgroepen en terreinbeheerders voor monitoring.

- project graslandvlinders – uitgevoerd door de Vlinderstichting samen met landschap Noord-Holland, waarin ervaring wordt opgedaan met aangepast beheer en extra monitoring voor graslandvlinders. Deze vlinders staan voor een grotere groep insecten die van dit beheer zal profiteren. Locaties Enge Wormer en Wieringermeer.

Resultaten - Betere kennis van verspreiding en ecologische eisen van zeldzame soorten. - Basis gelegd voor gerichte beschermingsmaatregelen.

5 Natuurbeheerplan en subsidiëring (2025)

Doelstelling Verankering van insectvriendelijk beheer in subsidieregelingen.

Concreet uitgevoerd - Beheertypen gunstig voor insecten, zoals kruiden- en faunarijk grasland, worden structureel gesubsidieerd. - Via SNL jaarlijks beheer van honderden hectares bloemrijke gebieden.

Resultaten - Structurele inbedding van insectvriendelijke maatregelen in het reguliere beheer.

6 Kennis en communicatie

Doelstelling Vergroten kennis en draagvlak voor insectvriendelijk beheer.

Concreet uitgevoerd - Handreiking biodiversiteitsvriendelijk beheer voor gemeenten. - Samenwerking met kennisinstellingen voor insectenonderzoek. Veen Vitaal.

Resultaten - Verhoogde bewustwording en betere toepassing van insectvriendelijk beheer door gemeenten en terreinbeheerders

Rondvraag bij agendapunt 7 Commissie Landelijk gebied, 12 januari 2026

Per e-mail aan de commissiegriffier:

de heer C. Borst: commissielandelijkgebied@noord-holland.nl

Datum: 09-01-2026

Onderwerp: Contact Bestuur Familiecamping Sandevoerde

Geacht college,

Op de C-agenda van de commissievergadering van 12 januari 2026 staat een ingekomen brief van het bestuur van Familiecamping Sandevoerde, agendapunt 14b.

Het bestuur geeft aan al enige tijd contact te willen met de provincie om hun bevindingen toe te lichten en dat het cruciaal is dat dit contact plaatsvindt voordat er een definitief ontwerpbesluit over de natuurvergunning voor de bouw van Park Sandevoerde is genomen.

Volgens de brief heeft het bestuur van de familiecamping meermaals geprobeerd om in gesprek te komen met de provincie. Zij geeft aan meerde rechtszaken een kort geding te hebben gewonnen, concrete vragen te hebben gestuurd inzake de Aerus stikstofberekening herontwikkeling park Sandevoerde met zaaknummer D 100031_163454977. Daarnaast geeft zij aan dat u heeft geantwoord dat alleen de initiatiefnemer en de adviseur door u kunnen worden verzocht om de aanvraag verder aan te vullen en toe te lichten en dat het gevolg hiervan is dat de provincie daarom niets voor hen kan doen.

De Provincie houdt vast aan het standpunt dat zij niets voor de organisatie kan betekenen zolang het besluit omtrent de natuurvergunning niet is genomen. De stukken die nu voorliggen bij de provincie berusten volgens het bestuur van de familiecamping echter op onjuiste gegevens.

Juridisch gezien kan de provincie volgens u bij het besluit niet ook de zienswijze van het bestuur van De Familiecamping meenemen. Pas contact met de familiecamping nadat het ontwerpbesluit is genomen, heeft in wezen als gevolg dat de familiecamping voor niets de gewonnen rechtszaken heeft gevoerd. Dit inclusief het kort geding en dat het sowieso te laat is voor hen om bezwaar aan te tekenen omdat zij zodra de natuurvergunning wordt afgegeven de camping moeten ontruimen.

Daarom hebben wij de volgende vragen:

1. Wat is de reden dat GS nog niet met het bestuur van Familiecamping Sandevoerde heeft gesproken? En is zij bereid dit alsnog te doen?
2. Is er een manier waarop de uitspraken van de rechters in bovengenoemde rechtszaken kunnen worden meegenomen in het besluit omtrent de natuurvergunning?

3. Is er een manier waarop het stikstofrapport van het bestuur van Familiecamping Sandevoerde kan worden meegenomen in het besluit omtrent de natuurvergunning?
4. Is GS bereid om als de stukken kunnen worden meegenomen erop toe te zien dat dit daadwerkelijk gebeurt?
5. Is GS, als er juridisch niets mogelijk is vanuit GS om bovengenoemde informatie mee te nemen bij het nemen van het besluit, om Park Sandevoerde aan te spreken en hen dringend te verzoeken de ontruiming van de familiecamping uit te stellen totdat het door hen in te dienen bezwaar op de natuurvergunning is behandeld, zodat het Familiepark nog een eerlijke kans krijgt?

GroenLinks SP

Ruchama Bwefar Heidi Bouhlel - Lascaris

Rondvraag

Recht van Statenleden om aan GS inlichtingen te vragen over het door hen gevoerde bestuur door het stellen van een rondvraag in een commissievergadering.
De vragen zijn beknopt en politiek van aard.

De fractie van VVD

Heeft de onderstaande rondvraag over aanlijnplicht honden in gehele duingebied NH

Aan gedeputeerde natuur

Commissievergadering Landelijk Gebied d.d. 12 januari 2026

Wandelen in de natuur is gezond, niet alleen voor de mens, maar ook voor de hond!

Recent is een amendement bij de begroting aangenomen waarin het uitgangspunt van recreatie in de natuur mogelijk moet blijven.

Het Noord-Hollands Dagblad van 10 januari jl maakt melding van een besluit van de provincie strekkende tot een algehele aanlijnplicht voor honden in het gehele duingebied van Noord Holland. Er is verzet hiertegen door hondenbezitters uit Groet.

De vragen luiden als volgt:

1. Bent u bekend met dit krantenbericht?
2. Over welk provinciaal besluit wordt melding gemaakt?
3. Welk bewezen effect en impact heeft het aanlijnen van honden op het beheer van het N2000 gebied?
4. Wegen de voordelen van een algeheel verbod op tegen de nadelen voor de hond en zijn baasjes?
5. Welke alternatieven zijn er voor hondenbezitters binnen handbereik die nu graag in het duingebied wandelen?

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
G.Houtkamp/M.Kamps/E.Bron
BEL/NR

Telefoonnummer +31235143197
gerben.houtkamp@Noord-Holland.nl

Verzenddatum

16 DEC. 2025

Kenmerk
2182863/2465552

Uw kenmerk
-

Betreft: Programma landelijk gebied en voorstel voor afdoening moties (M161-2024, M159-2024, M66-2024, M110-2024, M80-2024, M22-2024 en M138-2022)

Geachte leden,

Hierbij bieden wij u het Programma Landelijk Gebied (hierna: PLG) ter vaststelling aan. Dit programma is het vervolg op de Korte Termijn Agenda Landelijk Gebied Noord-Holland 2025-2027 (hierna: KTA) die u eerder dit jaar heeft vastgesteld en waarin de financiële inzet op de doelen voor de korte termijn is opgenomen. In de KTA kondigden we reeds een nadere uitwerking van onze inzet en koers in het landelijk gebied aan voor de middellange en lange termijn.

Met het nu voorliggende PLG is deze uitwerking gereed; en wordt invulling gegeven aan de eerder door uw Staten aangenomen motie 80-2024 ("Motie PPLG voor het einde van 2024") waarvan we voorstellen die met dit PLG als afgedaan te beschouwen.

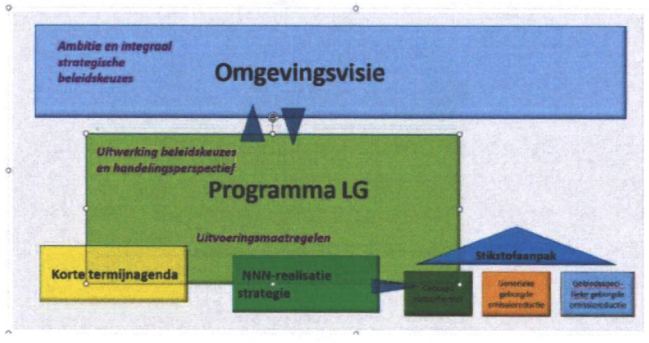

In het figuur hierboven wordt de samenhang van het PLG met de omgevingsvisie en een aantal op uitvoering gerichte programma's weergegeven. De voordracht heeft alleen betrekking op het PLG.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3491

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Verduidelijking PLG en uitwerkingssporen

Naar aanleiding van het 2 minutendebat tijdens uw vergadering van 8 december 2025 hebben we het bovenstaande schema aangevuld met alle uitwerkingssporen die momenteel lopen en een nadere uitwerking zijn van de PLG-doelen. Het aangevulde schema is hieronder weergegeven.
In Noord-Holland geeft het PLG het overkoepelende beeld van verschillende uitwerkingssporen in het landelijk gebied. De uitvoeringssporen worden separaat behandeld en aan PS voorgelegd deels ter bespreking en deels besluitvormend. Het vormt de basis voor het gesprek dat wij met onze partners voeren over het realiseren van de doelen in het landelijk gebied.

Het PLG is een belangrijke bouwsteen voor de omgevingsvisie. Na vaststelling van de omgevingsvisie zal duidelijk zijn hoe de indeling van programma's er exact uit zal zien. Ook nieuw rijksbeleid kan aanleiding zijn een andere indeling aan te houden voor de thema's van het landelijk gebied dan op dit moment gehanteerd.

In onderstaande tabel is voor de in het schema benoemde uitvoeringsonderdelen aangegeven wat de status is.

Uitwerkingsonderdelen	***Status***	***Besluit***	***Wanneer wordt u betrokken of geïnformeerd***
Omgevingsvisie	In voorbereiding	Vaststelling ontwerp door GS voorzien op 17 april 2026.	Op 12 februari een technische briefing. Conceptteksten in mei 2026.

			Briefings in tweede helft 2026 nog te bepalen. Vaststelling definitief plan door PS voorzien voor 14 december 2026
Korte termijnagenda 2025-2027	Vastgesteld	PS-besluit van 17 april 2025	Informeren over de voortgang bij de jaarrekening. De geactualiseerde programmering wordt tegelijk met het PNN2027 in het najaar 2026 aangeboden aan PS.
N2000 beheerplannen	Vastgesteld	Zie: Beheerplannen N2000	Iedere zes jaar worden de Beheerplannen geactualiseerd en door GS en met PS gedeeld
Natuurherstelmaatregelen	Vastgesteld	GS-besluit 23 april 2024	In het Programma Natuurnetwerk worden de gerealiseerde en lopende maatregelen benoemd. Daarnaast nieuwsberichten en excursies.
NNN-strategie en NNN-programmering	Vastgesteld	Vastgesteld door GS op 7 oktober 2025 resp. 11 november 2025	Bij de behandeling van de Begroting in het najaar 2026 zal als onderbouwing ook een Programma Natuurnetwerk worden voorgelegd PS.
Regionaal waterprogramma 2022-2027	Vastgesteld	Vastgesteld door PS op 31 januari 2022	Voortgangsrapportage wordt in februari 2026 ter informatie aangeboden aan PS.
Regionaal water- en bodemprogramma 2027-2033	In voorbereiding	Vaststelling door GS voorzien eind 2027 Diverse consultatiemomenten PS in de periode 2026-2027	PS krijgt het startdocument in februari 2026 ter informatie aangeboden; in Q3 2026 leggen we het concept-Ontwerp RWBP voor om richting op te halen bij PS en in Q1 2027 leggen we het definitieve Ontwerp voor als concept. We organiseren daarnaast een technische briefing en werkbezoek over de provinciale rol in het water- en bodemdomein.
Provinciale klimaat- en energieverkenning	Vastgesteld	Vastgesteld door PS op 2 juni 2025	Voortgangsrapportage voor bijsturing in 2026 in april/mei naar PS
Voedselvisie Evaluatie voedselvisie	Vastgesteld Vastgesteld	2025 28 juni 2021 PS-besluit 3 december en ligt voor in de commissie van 12 januari	Met een jaarlijkse schriftelijke update wordt PS op de hoogte gehouden.
Visie Recreatie en toerisme	Vastgesteld	PS-besluit van 7 juni 2021	Via de begrotingscyclus. Technische briefing juni/juli.
Visie waterrecreatie	Vastgesteld	PS-besluit van 3 oktober 2016	Via de begrotingscyclus
Programmatische aanpak stikstof	In voorbereiding	GS-besluit over planning voorzien in februari 2026	PS-vaststelling voorzien in kwartaal 4 2026.

Verwerking voedselvisie in het PLG

Tijdens uw commissievergadering van 17 november hebben wij u toegezegd de uitkomsten van de evaluatie van de voedselvisie te

verwerken in het PLG. In de bijgaande versie van het PLG is dit gedaan op bladzijde 21 onder doel 5 *Een sterke en duurzame agrarische sector*. De voedselvisie zelf valt onder het PLG en is via een koppeling opgenomen als bijlage 5. De veranderingen zijn in het PLG geel gemarkeerd.

Bij de commissievergadering hebben wij u ook toegezegd nader in te gaan op de overgangszones rond N2000 gebieden en een overzicht van de lopende gebiedsprojecten en processen in het landelijk gebied. In de bijlage bij deze brief gaan wij op deze onderwerpen in.

Met het vaststellen van het PLG en eerder al de KTA wordt invulling gegeven aan een zevental moties die wij hieronder met een korte toelichting hebben opgenomen. Wij stellen voor deze moties als afgedaan te beschouwen.

M161-2024 - Reserve Groen aanvullen

M159-2024 - Door met vrijwillige ontpachting

M66 - 2024 - Lange termijnzekerheid voor kwaliteitsverbetering natuur

Toelichting: De reserve Groen is met de door uw Staten op 30 juni jl. vastgestelde Kadernota 2026 aangevuld met substantiële middelen voor realisatie NNN en daarmee ook voor de subsidieregeling pachtafkoop en subsidieregeling SKNL, Zoals ook aangegeven in de Kaderbrief 2026 achten wij de aanvulling voldoende om voortvarend vooruit te gaan.

M110-2024 - Vrij baan voor PPLG-reserves

Toelichting: Met de vaststelling van de KTA is voor besteding van de volledige PPLG-reserve een breed pakket aan maatregelen vastgesteld.

M80 - 2024 - PPLG voor het einde van 2024

M22 - 2024 -Specificeren projecten PLG

Toelichting: Met de vaststelling van dit PLG, het overzicht doelen en maatregelen (motie 80-2024) en het KTA is invulling gegeven aan beide moties

M138 - 2022 - Motie Sociaal economische impactanalyse gebiedsprocessen

Toelichting:

Wat is een SEIA?
Een sociaaleconomische impactanalyse (SEIA) bekijkt systematisch de sociale en economische gevolgen van een project of beleid. Dat gaat verder dan alleen kosten en baten: ook bredere maatschappelijke effecten worden meegewogen.

Waarom gebruikte de provincie een SEIA?
Voor het vroegere Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) waren er drie redenen:

1. Rijksverplichting - Het vervallen ationaal Programma Landelijk Gebied schreef een SEIA voor.

2. Motie 138-2022 - Om zeker te stellen dat agrarische ondernemers blijvend kunnen bestaan en investeren
3. Omgevingswet - Verplicht beschrijven van sociaaleconomische effecten, b.v. die van de kritische depositiewaarde (KDW).

Wat deed de provincie?
Hiervoor is een eigen SEIA-methodiek ontwikkeld en getest. Via participatieve sessies werden effecten van maatregelen geïnventariseerd.

Hoe gaan we verder?
Bij de nieuwe Omgevingsvisie wordt een plan-MER gemaakt. Deze kijkt breder dan milieu en neemt ook sociaaleconomische effecten mee. De resultaten uit eerdere analyses worden daarin verwerkt.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris, voorzitter

M.J.H. van Kuijk

A.Th.H. van Dijk

bijlagen
1. PS-voordracht
2. Programma Landelijk Gebied
3. Quickscans en handelingsperspectief PLG Noord-Holland (Berenschot/Antea Group - opvraagbaar)
4. Toelichting overgangszones en grondgebruik, en gebiedsprocessen en projecten

Provincie Noord-Holland

2026 | 4

VOORDRACHT

Provinciale Staten van Noord-Holland

Haarlem, 9 december 2025

Onderwerp: Programma Landelijk Gebied

Kenmerk: 2182863/2465551

Bijlagen: 1. Programma Landelijk Gebied

1. Inleiding

Met deze voordracht bieden wij u het Programma Landelijk Gebied (PLG) ter vaststelling aan. Deze voordracht is bedoeld voor bespreking op 12 januari a.s. in uw Statencommissie Landelijk Gebied en op 2 februari a.s. in Provinciale Staten.

Wat voorafging

Onze ambitie en inzet voor het landelijk gebied hebben we in ons coalitieakkoord *Verbindend Vooruit!* verwoord: een landelijk gebied waarin natuur en landbouw met elkaar in balans zijn en mensen kunnen wonen, werken en recreëren. Waarin we samen met de waterschappen zorgen voor voldoende en kwalitatief goed water, de biodiversiteit versterken en zorg dragen voor de kwaliteit van het landschap. En waar we tegelijkertijd werken aan een leefbaar platteland met voldoende voorzieningen. Een landelijk gebied waar mensen toekomstperspectief hebben en een goede boterham kunnen verdienen.

Aan deze ambitie houden wij vast. Wij hebben echter moeten constateren dat de wijze waarop wij onze ambitie en inzet wilden realiseren – zoals opgenomen in de startversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) – door de veranderde kabinetskoers niet langer houdbaar is. Met het verdwijnen van het Transitiefonds landelijk gebied en natuur zijn immers ook de in het vooruitzicht gestelde middelen grotendeels komen te vervallen.

Een andere aanpak

Dat vraagt dus om een andere aanpak. Een aanpak waarin we onze doelen niet uit het oog verliezen.

Maar waarin we ook realistisch zijn: de uitvoering kan door een groot gebrek aan (in het vooruitzicht gestelde) middelen eenvoudigweg geen doorgang vinden in die omvang en met een dergelijke intensiteit en voortvarendheid zoals we die voor ogen hadden met het PPLG.

Een voorschot voor een andere aanpak gaven we reeds in de Korte termijn agenda landelijk gebied Noord-Holland 2025-2027 (hierna: KTA). Hierin presenteerden we de maatregelen en projecten waarvoor we financiële middelen hebben en die we op de korte termijn uitvoeren. Met het nu voorliggende PLG schetsen we ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn en het beleidskader. En maken we heldere keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken. Daarmee geven we duidelijkheid aan onze partners over wat zij in de komende periode van ons mogen verwachten. Maar ook wat wij van hen verwachten. Het PLG is het overkoepelende programma voor de KTA die u eerder dit jaar heeft vastgesteld en NNN-realisatiestrategie 2025 en heeft een sterke samenhang met het nog op te stellen Stikstofaanpak. De KTA en de NNN-realisatiestrategie zijn op uitvoering gerichte onderdelen van het PLG.

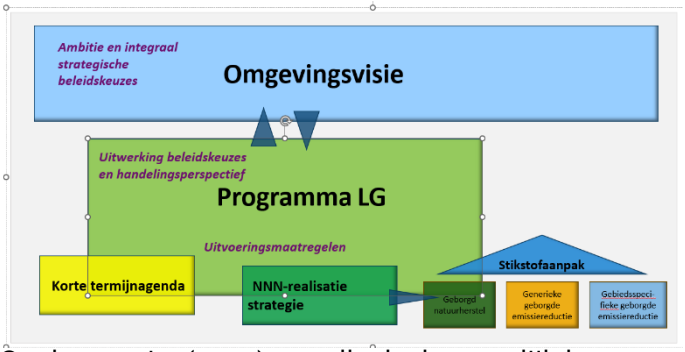

In het figuur hiernaast wordt de samenhang van het Programma Landenlijk gebied met de omgevingsvisie en een aantal op uitvoering gerichte programma's weergegeven.

Essentie van het Programma Landelijk Gebied

Omdat we niet (meer) aan alle doelen tegelijk kunnen werken, stellen we prioriteiten. Daarbij verliezen we de samenhang niet uit het oog. Dit vraagt om zorgvuldigheid. Om deze zorgvuldigheid te betrachten, gaan we in onze prioritering uit van twee aspecten:

1. Het provinciaal eigenaarschap. Dit betreft de mate waarin de provincie verantwoordelijk is voor doelbereik op basis van vigerende wetgeving dan wel bestuurlijke afspraken; en

2. De urgentie. Dit betreft de mate waarin een opgave directe aandacht vereist, vanwege wettelijke of aangegane verplichtingen.

Naast deze twee aspecten is in ogenschouw genomen wat de prioritering kan betekenen voor de provinciale rol en de in te zetten instrumenten. Ook is per operationeel doel de relatie tussen de kosten en de financiële dekking in beeld gebracht.

Deze benadering ten behoeve van prioritering en rolbepaling is de essentie van het PLG. We tornen niet aan de doelen, maar brengen noodgedwongen – door schaarste vanwege veranderend rijksbeleid – een volgordelijkheid aan in de aanpak. Niet alles kan dus moeten we kiezen. Dat doen we in dit PLG.

In het PLG worden dan ook geen inhoudelijk strategische beleidskeuzes voor het landelijk gebied gemaakt. Die inhoudelijk strategische keuzes maken integraal onderdeel uit van de Omgevingsvisie. Waarbij ruimte vragende doelen in het landelijk gebied afgewogen worden tegen andere provinciale belangen, zoals wonen en energietransitie.

Relatie met de voedselvisie

Tijdens uw commissievergadering van 17 november hebben wij u toegezegd de uitkomsten van de evaluatie van de voedselvisie te verwerken in het PLG. In de bijgaande versie van het PLG is dit gedaan op bladzijde 21 onder doel 5 *Een sterke en duurzame agrarische sector*. De voedselvisie zelf valt onder het PLG en is via een koppeling opgenomen als bijlage 5.

Gevolgen voor gebiedsprocessen

De komende jaren richten we ons zoveel mogelijk op afronding van het natuurnetwerk Nederland (NNN), natuurherstel, een goede grondwaterkwaliteit- en grondwaterkwantiteit en stikstofreductie. Met de vaststelling van de NNN-realisatiestrategie 2025 als onderdeel van het PLG kiezen we voor een projectmatige aanpak in plaats van de aanpak in gebiedsprocessen, vooral daar waar het NNN-realisatie betreft. Dit betekent dat onze aanpak in gebieden verandert. In plaats van integrale gebiedsprocessen kiezen we voor een aanpak via gebiedsprojecten.

Afstemming met onze partners

Bij het uitdenken en invullen van onze aanpak voor de prioritering is nadrukkelijk afstemming gezocht met onze voornaamste partners, waaronder de waterschappen, het Rijk, de terrein beherende organisaties, gemeenten en landbouworganisaties. Het gesprek met onze partners is nog niet geëindigd, maar loopt wat ons betreft door, totdat de doelen in het landelijk gebied gerealiseerd zijn.

Wij verwachten dat we met dit PLG voor de middellange en lange termijn een aanpak hebben die recht doet aan de wezenlijk veranderde omstandigheden, voldoende schokbestendig is in het geval een volgend kabinet een nieuwe koers nastreeft en ons in staat stelt om onze ambitie en inzet in het landelijk gebied gerealiseerd te krijgen. Vanzelfsprekend zullen we uw Staten te zijner tijd informeren over het nieuwe kabinetsbeleid voor het landelijk gebied en de mogelijke impact daarvan op Noord-Holland.

2. Doelstellingen en evaluatiecriteria

De doelen die centraal staan in dit PLG zijn door u behandeld in de vergadering van 11 november 2024 aan de hand van het Overzicht doelen en maatregelen. Met de KTA en het PLG geven we aan hoe we werken aan deze doelen voor de korte en de middellange en lange termijn.

3. Financiering, communicatie en inwonersparticipatie

Financiering

Het besluit heeft geen financiële consequenties.

Communicatie

In het PLG staat openbare informatie. Voor de volledigheid zetten we het PLG op de website, samen met de PS-brief.

Participatie

In eerdere stadia om te komen tot een PPLG is inwonersparticipatie uitgevoerd, zoals met de inwonersraadpleging in 2022.

Onze partners uit het maatschappelijk middenveld zijn via diverse overlegtafels betrokken en zijn actief meegenomen tijdens het opstellen van het PLG en het extern uitgevoerde onderzoek van Berenschot/Antea group.

4. Proces en procedure

Met het vaststellen van het overzicht doelen en maatregelen (motie 2024-80), de Korte Termijn Agenda en nu het PLG beschikken we over een helder doelenkader, een uitvoeringsprogramma voor de korte termijn en een handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. Daarmee kunnen we voortgang boeken in het werken aan de opgaven in het landelijk gebied. Daarnaast is met het vaststellen van de NNN-realisatiestrategie richting gegeven aan de wijze waarop we het NNN willen gaan realiseren.

Het PLG vormt een belangrijke bouwsteen voor de nieuwe omgevingsvisie die op dit moment wordt opgesteld. Ten aanzien van het landelijk gebied vormt het PLG de basis voor de strategische inhoudelijke beleidskeuzes die in de omgevingsvisie gemaakt gaan worden. Zodra de omgevingsvisie is vastgesteld kan het wenselijk zijn het PLG te actualiseren. Ook nieuw Rijksbeleid kan tegen die tijd betrokken worden in een geactualiseerd programma voor het landelijk gebied. Maar onze doelen blijven onverkort overeind staan. Daarbij komt dat het niet in de verwachting ligt dat nieuw kabinetsbeleid zal leiden tot een verandering van rollen, taken en urgentie. Wel kan een volgend kabinet nieuwe mogelijkheden en middelen bieden.

5. Voorstel

Wij stellen u voor te besluiten overeenkomstig het bijgaande ontwerpbesluit.

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A.Th.H. van Dijk, voorzitter

M.J.H. van Kuijk, provinciesecretaris

Ontwerpbesluit

Nr. 4-2026

Provinciale Staten van Noord-Holland;

gelezen de voordracht van Gedeputeerde Staten van 9 december 2025;

besluiten:

Het Programma landelijk gebied vast te stellen.

Haarlem,

Provinciale Staten voornoemd,

voorzitter,

statengriffier,

Provincie
Noord-Holland

Buitengewoon Noord-Holland

Programma Landelijk Gebied

Vastgesteld door GS op 9 december 2025

BUITENG

Programma Landelijk Gebied

SAMENVATTING

Het Programma Landelijk Gebied Noord-Holland 2025–2040 geeft richting aan de aanpak van grote en samenhangende opgaven in het landelijk gebied. Het gaat om herstel van natuur en biodiversiteit, vermindering van de stikstofuitstoot, verbetering van de water- en bodemkwaliteit, het realiseren van klimaatdoelen, het versterken van de landbouw, het beschermen van landschap en erfgoed en het ontwikkelen van een samenhangende gebiedsaanpak. In dit programma bundelen we bestaand beleid, maar maken we vooral ook duidelijke keuzes over de inzet van middelen en capaciteit.

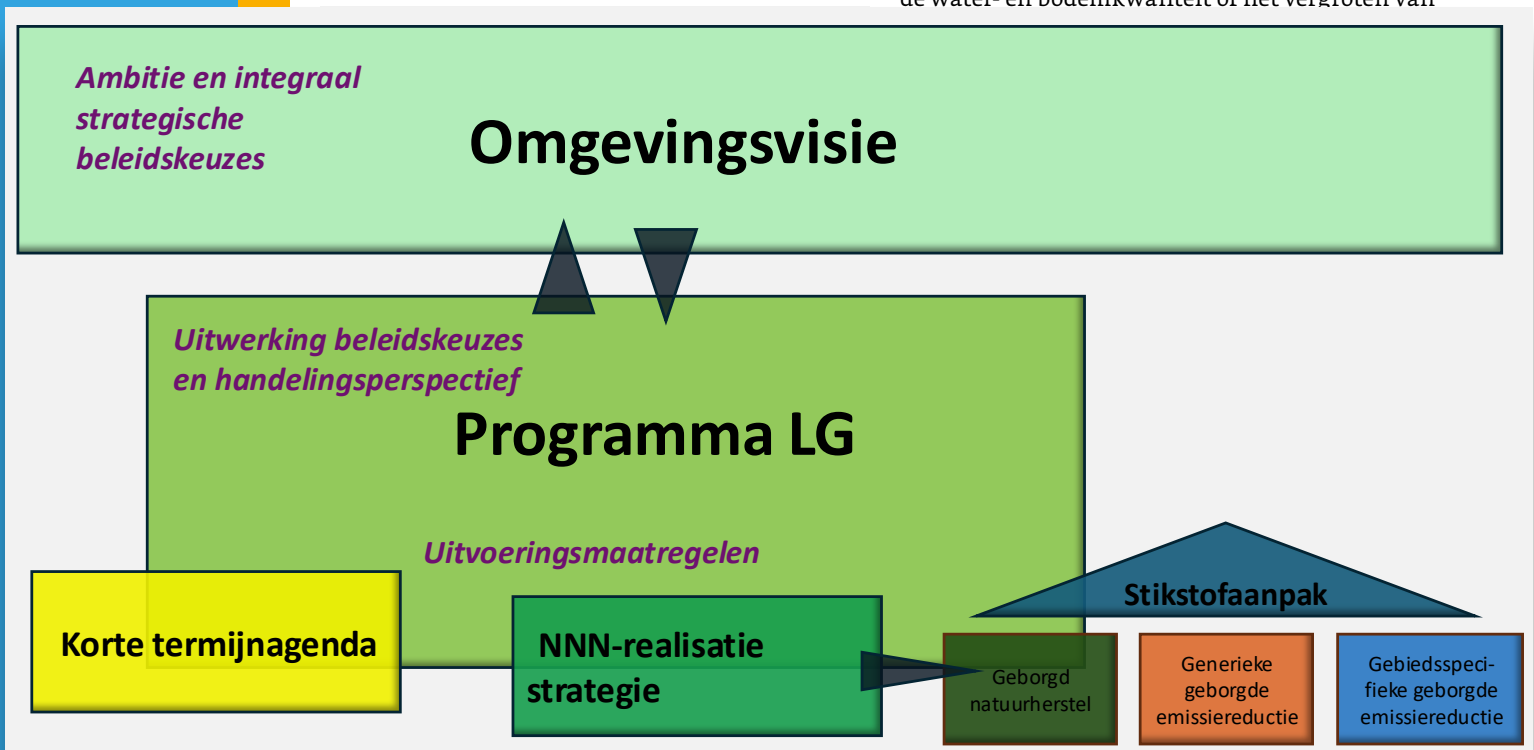

We maken bewuste keuzes over waar wij zelf het voortouw nemen, waar we samen optrekken en waar partners leidend zijn.

Deze prioritering zorgt ervoor dat we de inzet primair richten op die doelen waarvoor we én hoofdverantwoordelijk zijn én sprake is van hoge urgentie. Dit geldt in het bijzonder voor het afronden van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), het uitvoeren van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) voor natuurherstel en op stikstofreductie. Voor deze opgaven zetten wij alle beschikbare instrumenten in en richten wij zoveel mogelijk capaciteit op de uitvoering. Gezien onze verantwoordelijkheid en inhoudelijke urgentie blijven we ons ook inzetten op het reduceren van broeikasgassen in de veenweidegebieden. Deze opgaven zijn cruciaal voor het voldoen aan onze wettelijke verplichtingen, het verbeteren van de biodiversiteit en het behouden dan wel verkrijgen van ruimte voor vergunningverlening.

Bij veel andere doelen is de provincie een onmisbare partner, maar zijn wij niet in de lead.
Het gaat dan bijvoorbeeld om het verbeteren van de water- en bodemkwaliteit of het vergroten van

wettelijke en inhoudelijke urgentie en door waar mogelijk maatregelen te combineren, kan met beperkte middelen een zo groot mogelijke bijdrage worden geleverd aan een vitaal, biodivers en toekomstbestendig landelijk gebied.

INHOUD

Samenvatting 3

1 Inleiding 5
1.1 Aanleiding voor het Programma Landelijk Gebied 5
1.2 Aanpak 5
1.3 Afbakening 6
1.4 Samenhang der dingen 6
1.5 Betrokkenheid gebiedspartners 7
1.6 Leeswijzer 7

2 De doelen, urgentie en onze inzet 8
2.1 Van ambitie naar concrete inzet 8
2.2 Hoofddoelen en operationele doelen 8
2.3 Keuzes zijn nodig 9
2.4 Een pragmatische werkwijze 9
2.5 Beleid en provinciale inzet op de doelen 10

3 Gebiedsprocessen 27
3.1 Noodzakelijke keuzes 27
3.2 Gebiedsprocessen in het kader van NNN-realisatie 27
3.3 Gebiedsprocessen in veenweidegebieden 27

4 Aanvullende financiering 29
4.1 Agendering en fondsenwerving 29
4.2 inzet nieuwe budgetten 29

5 Monitoring en risicobeheersing 30
5.1 Meten voortgang 30
5.2 Risicobeheersing 33

6 Participatie en communicatie 34
6.1 Inleiding 34
6.2 Overlegtafels 34
6.3 Participatie bij onderzoek Berenschot 34
6.4 Inwonerraadpleging 34
6.5 MER en OER in relatie tot de Omgevingsvisie 34
6.6 SEIA in relatie tot de Omgevingsvisie 35

Bijlagen 36

Bijlage 1: Overzicht wettelijke verplichtingen en bestuurlijke afspraken 37
Samenvatting van Doelen en maatregelen PPLG (= beantwoording motie 2024 – 80) 37

1 INLEIDING

1.1 Aanleiding voor het Programma Landelijk Gebied

In het landelijk gebied ligt een aantal grote en samenhangende maatschappelijke opgaven. Het gaat daarbij om het versterken van de natuur en biodiversiteit, verbeteren van water- en bodemkwaliteit, het realiseren van klimaatambities, het terugdringen van stikstofdepositie en andere emissies, het bieden van perspectief en ondersteuning ten behoeve van een toekomstbestendige agrarische sector, het waarborgen van de omgevingskwaliteit, leefbaarheid en de sociaaleconomische vitaliteit van het platteland.

In ons coalitieakkoord "Verbindend Vooruit!"[1] staat onze ambitie verwoord: we brengen deze opgaven in het landelijk gebied samen en we gaan met onze partners de uitdaging aan. Het ontbreken van duidelijk rijksbeleid en het vervallen van de eerdere in het vooruitzicht gestelde Rijksmiddelen dwingt ons echter tot aanpassingen. We houden vast aan onze ambitie, maar kiezen voor een andere aanpak, passend binnen de mogelijkheden die we hebben. Dit is het **Programma Landelijk Gebied Noord-Holland 2025-2040 (hierna: PLG)**.

1.2 Aanpak

In de Startversie PPLG[2] (hierna: PPLG; juni 2023) zijn de ambities en opgaven voor het landelijk gebied benoemd. Deze zijn vertaald naar concrete doelen. Op 11 november 2024 hebben Provinciale Statendeze doelen voor het landelijk gebied vastgesteld en daarmee het belang ervan onderstreept. Vervolgens hebben Provinciale Staten op 7 april 2025 de Korte Termijn Agenda 2025-2027[3] (KTA) vastgesteld, met daarin de maatregelen en projecten waarvoor er financiële middelen voorhanden zijn en die we de komende jaren uitvoeren. Hiermee brengen we het bereiken van de doelen een stap dichterbij.

In dit PLG geven we inzicht in ons handelingsperspectief voor de middellange en lange termijn. We maken daarbij keuzes over welke doelen we met voorrang aanpakken en hoe we ons instrumentarium daarbij willen inzetten. Dat is nodig, want we kunnen op dit moment, door het vervallen van het NPLG en het transitiefonds, niet meer op alle opgaven de regierol innemen of de snelheid behalen die we bij het PPLG voor ogen hadden. Het PLG is het overkoepelende programma voor de KTA die u eerder dit jaar heeft vastgesteld en NNN-realisatiestrategie 2025 en het heeft een sterke samenhang met de en nog op te stellen Stikstofaanpak. De KTA en de NNN-realisatiestrategie zijn op uitvoering gerichte onderdelen van het PLG.

Uitgangspunt van ons handelingsperspectief is dat wij samen optrekken met andere overheden, private partijen en maatschappelijke organisaties. Iedere partij draagt vanuit zijn eigen verantwoordelijkheid en kennis bij aan het behalen van de doelen in het landelijk gebied. Wij zijn slechts één van de vele partijen die bijdragen aan de transitie in het landelijk gebied. Juist daarom is het van belang kritisch te zijn op onze rol en beschikbare middelen, zodat we deze kunnen inzetten daar waar we als provincie het verschil kunnen maken. Dit leidt tot het inzicht op welke onderdelen onze rol cruciaal is omdat wij verantwoordelijk zijn en de urgentie hoog is. Maar ook tot het inzicht op welke onderdelen onze rol meer beperkt is, omdat de primaire verantwoordelijkheid niet bij ons ligt, middelen ontbreken en/of de urgentie lager is dan op andere onderdelen. Op basis van dit inzicht schetsen we ons provinciale handelingsperspectief en kunnen we een logische volgorde aanbrengen in onze acties en maatregelen op het gebied van beleid en uitvoering. Zo richten we onze beschikbare capaciteit en middelen op de meest effectieve wijze in. Deze aanpak geeft onze gebiedspartners bovendien duidelijkheid over wat ze van ons kunnen verwachten, nu en in de toekomst.

1 Coalitieakkoord Verbindend vooruit: https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/Coalitieakkoord%202023-2027.pdf
2 Startversie PPLG: https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/PNH230471_Startnotitie%20PPLG_v01_MvL.pdf
3 Korte Termijn Agenda 2025 – 2027: https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/Landelijk_gebied/Kortetermijnagenda%202025-2027%20Landelijk%20gebied.pdf

1.3 Afbakening

Het PLG bundelt het actuele beleid op de belangrijke beleidsthema's van het landelijk gebied. Niet alles wat speelt in het landelijk gebied is echter onderdeel van het PLG. De afbakening daarvoor komt voort uit de eerdere startversie van het PPLG[2] waarin de hoofdonderwerpen en doelen zijn gekozen, namelijk natuur, stikstof, water en bodem, klimaat, landbouw en beleefbaar landelijk gebied (landschap, erfgoed en recreatie) en is met het PS-besluit voor vaststelling van deze doelen bestuurlijk verankerd.

In dit PLG worden geen inhoudelijk strategische beleidskeuzes voor het landelijk gebied gemaakt. Deze keuzes maken integraal onderdeel uit van de Omgevingsvisie. Daarbij worden ruimte vragende doelen in het landelijk gebied afgewogen tegen andere provinciale belangen, zoals wonen en de energietransitie. Dit kan leiden tot beleidskeuzes die het PLG beïnvloeden.

We zien dat het rijk momenteel werkt aan diverse landelijke regelingen en gebiedsspecifieke oplossingen die bijdragen aan natuur-, water- en klimaatopgaven en voedselzekerheid via de nieuwe aanpak 'Ruimte voor Landbouw en Natuur'.[4] Vooral het agrarisch natuurbeheer krijgt een stevige impuls. Beleidsmatig denken we hierover mee en bereiden we ons erop voor, als provincie en via interprovinciale samenwerking, maar deze oplossingen zijn nog niet ver genoeg uitgewerkt om mee te kunnen nemen in dit PLG. Wijzigingen in rijksbeleid kunnen meegenomen worden in een actualisatie van het PLG. We verwachten daarbij niet dat toekomstig nieuw kabinetsbeleid zal leiden tot een verandering van rollen, taken en urgentie. Wel kan een volgend kabinet nieuwe mogelijkheden en middelen bieden.

1.4 Samenhang der dingen

Het PLG is een programma onder de provinciale Omgevingsvisie. Deze laatste wordt op dit moment geactualiseerd. Daarmee is het PLG tegelijkertijd een bouwsteen voor deze actualisatie. Het PLG beschrijft het bestaande beleid m.b.t. deze doelen zoveel mogelijk in samenhang. Naast het PLG met de meer integrale focus op het landelijk gebied is er beleid dat een meer sectorale doorwerking kent zoals, bijvoorbeeld de visserij en glastuinbouw. Dit sectorale beleid komt niet aan de orde in het PLG. Daarnaast wordt op dit moment gewerkt aan een nieuw Regionaal water- en bodem programma (RWP). Belangrijke operationele doelen voor water en bodem die ook zijn benoemd in dit PLG worden nader uitgewerkt in dit RWP. Het PLG is overkoepelend voor enkele meer specifieke uitwerkingen, zoals de realisatiestrategie Natuurnetwerk Nederland (NNN)[5] en de vastgestelde Korte termijnagenda. Daarnaast heeft het PLG een sterke samenhang met de programmatische aanpak ten behoeve van stikstofreductie en natuurherstel die in 2026 zal worden vastgesteld. In deze stikstofaanpak worden naast de maatregelen voor landbouw ook de maatregelen voor industrie, mobiliteit en woningbouw opgenomen. Sectoren die qua emissies en depositie ook van invloed zijn op de natuur en het landelijk gebied.

In onderstaande figuur wordt de samenhang van het Programma Landelijk gebied met de omgevingsvisie en een aantal op uitvoering gerichte programma's weergegeven.

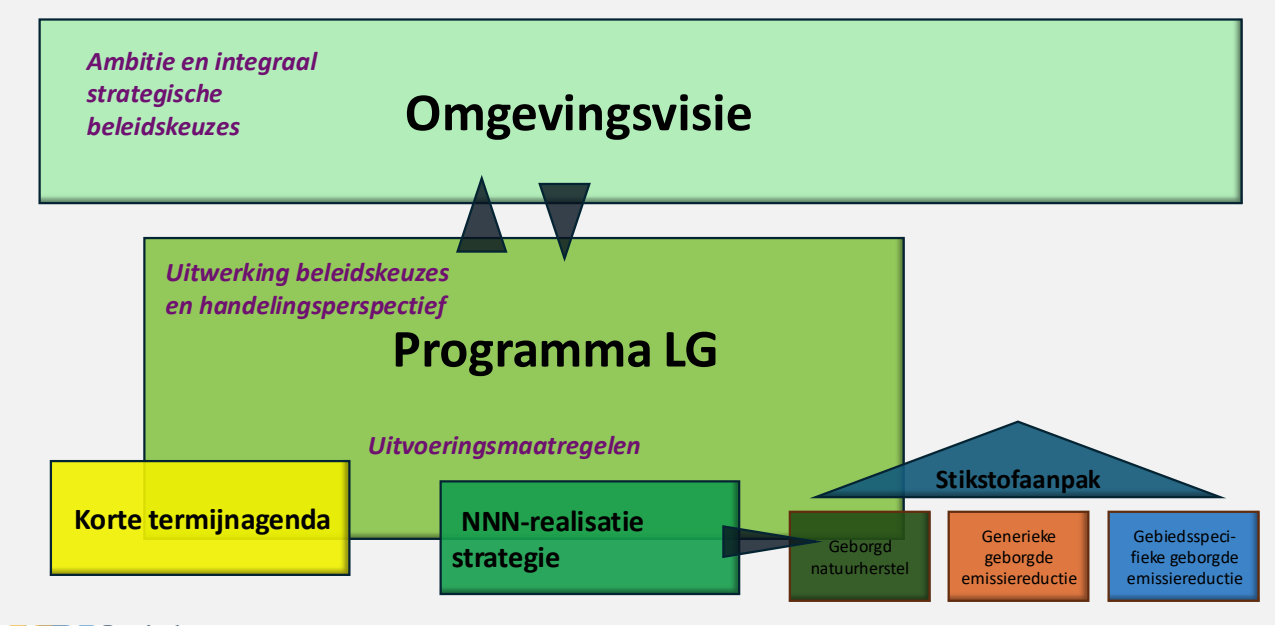

4 Ruimte voor Natuur en Landbouw: https://open.overheid.nl/documenten/51eac974-9996-4ec5-bd62-7e5ffd825fa8/file

5 Realisatiestrategie NNN: https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/Natuur/Realisatiestrategie%20Natuurnetwerk%20Nederland%20(NNN)%202025.pdf

1.5 Betrokkenheid gebiedspartners

Bij het opstellen van het PLG is afstemming gezocht met de belangrijkste stakeholders zoals de waterschappen, het Rijk, terrein beherende organisaties, regiovertegenwoordigers van gemeenten en landbouworganisaties. Met deze partners is het gesprek aangegaan over de doelen, de provinciale verantwoordelijkheid, de onderlinge rolverdeling en in te zetten instrumenten.
Het gesprek met onze partners is nog niet beëindigd. Het loopt wat ons betreft door totdat de doelen in het landelijk gebied gerealiseerd zijn. Ook de komende tijd willen wij in onze gesprekken de verantwoordelijkheden en rolverdeling gezamenlijk verder verkennen.

1.6 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 wordt ingegaan op de hoofd- en operationele doelen voor het landelijk gebied en de prioritering en wat onze keuzes daarin betekenen voor onze concrete inzet op beleidsuitwerking en uitvoering. In hoofdstuk 3 gaan we in op hoe we omgaan met gebiedsprocessen. In hoofdstuk 4 gaan we in op aanvullende financiering en hoofdstuk 5 behandelen we de monitoring en risicobeheersing. In hoofdstuk 6 komt tot slot aan de orde hoe wij met gebiedspartijen en het bredere publiek communiceren en waar en wanneer er ruimte is voor participatie.

2 DE DOELEN, URGENTIE EN ONZE INZET

2.1 Van ambitie naar concrete inzet

In het coalitieakkoord *Verbindend vooruit!*[1] hebben we onze **ambitie** voor het landelijk gebied verwoord: "Een landelijk gebied waarin natuur en landbouw met elkaar in balans zijn en mensen kunnen wonen, werken en recreëren. Waarin we samen met de waterschappen zorgen voor voldoende en kwalitatief goed water, de biodiversiteit versterken en zorg dragen voor de kwaliteit van het landschap. En waar we tegelijkertijd werken aan een leefbaar platteland met voldoende voorzieningen. Een landelijk gebied waar mensen toekomstperspectief hebben en een goede boterham kunnen verdienen."

Aan deze ambitie houden we vast. Tegelijkertijd zijn we realistisch: niet alles kan op hetzelfde moment, met dezelfde intensiteit en in hetzelfde tempo. In dit hoofdstuk laten we zien hoe we onze ambitie hebben vertaald naar concrete hoofd- en operationele doelen. Ook laten we zien hoe we daarbinnen prioriteren, wat deze prioritering inhoudt.

2.2 Hoofddoelen en operationele doelen

De ambities uit het PPLG zijn vertaald naar zeven hoofddoelen en 24 operationele doelen, zie figuur 1 hieronder. Dit zijn de doelen zoals vastgelegd in het PS-besluit naar aanleiding van de uitwerking

Overzicht hoofd- en operationele doelen

Een (be)leefbaar landelijk gebied 1: Meer biodiversiteit

- **1.1** Bescherming en afronding van het Natuurnetwerk Nederland
- **1.2** VHR-natuurherstel (Vogel- en Habitatrichtlijn-natuurherstel)
- **1.3** Stimuleren natuurinclusief ruimtegebruik

Een (be)leefbaar landelijk gebied 2: Minder stikstofuitstoot

- **2.1** Stikstof emissies verlagen provinciebreed
- **2.2** Gebiedsgericht stikstof emissies verlagen (door middel van doelsturing)
- **2.3** PAS-melders legaliseren

Een (be)leefbaar landelijk gebied 3: Een klimaatadaptief en gezond water- en bodemsysteem

- **3.1** Goede oppervlaktewaterkwaliteit bereiken
- **3.2** Goede grondwaterkwaliteit en -kwantiteit bereiken
- **3.3** Wateroverlast voorkomen en beperken
- **3.4** Zoetwaterbeschikbaarheid vergroten en verzilting tegengaan
- **3.5** Optimaliseren van hydrologische watersystemen Natura 2000
- **3.6** Realiseren bodemkwaliteit passend bij gebruik
- **3.7** Veiligstellen drinkwatervoorziening

Een (be)leefbaar landelijk gebied 4: Een beter klimaat en minder bodemdaling

- **4.1** Reduceren broeikasgassen landbouw
- **4.2** Reduceren broeikasgassen veenweiden
- **4.3** Bevorderen koolstofvastlegging in de bodem

Een (be)leefbaar landelijk gebied 5: Een sterke en duurzame agrarische sector

- **5.1** Duurzame landbouw en doelsturing ondersteunen
- **5.2** Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond
- **5.3** Verbeteren van de sociaaleconomische positie van agrarische ondernemers

Een (be)leefbaar landelijk gebied 6: Een beleefbaar landelijk gebied

- **6.1** Realiseren voldoende en passende recreatieruimte
- **6.2** Beschermen en ontwikkelen van landschap en erfgoed

Een (be)leefbaar landelijk gebied 7: Integraal beleid voor het landelijk gebied

- **7.1** Groenblauwe dooradering realiseren
- **7.2** Overgangszones realiseren
- **7.3** Bossenstrategie uitvoeren

Figuur 1: Overzicht hoofd- en operationele doelen

van motie 2024-80[6] waarin Provinciale Staten Gedeputeerde Staten ons hebben verzocht de doelen ter besluitvorming voor te leggen. De onderdelen visserij en glastuinbouw, die wel onder het provinciaal landbouwbeleid vallen, vormden geen onderdeel van het eerdere PPLG en ook niet van dit PLG.

In bijlage 1 is een meer uitgebreid overzicht van de hoofd- en operationele doelen opgenomen met daarin de wettelijke verplichtingen van de provincie. In dit doelenoverzicht is per doel aangegeven wat de grondslag van het doel (EU-richtlijn/internationaal verdrag, wet of Rijksbeleid/programma of bestuurlijke afspraak) en wat de wettelijke grondslag/verplichting voor de provincie is.

2.3 Keuzes zijn nodig

Zoals al eerder opgemerkt, kunnen we niet aan alle doelen tegelijk werken met dezelfde intensiteit en snelheid. Omdat middelen en capaciteit begrensd zijn, maken wij bewuste keuzes over waar wij zelf het voortouw nemen, waar we samen optrekken en waar partners leidend zijn. Zo zorgen we dat onze inzet maximaal bijdraagt aan natuur, water, klimaat, landbouw en leefomgeving.

In dit hoofdstuk geven we voor alle doelen aan hoe wij onze inzet zien. We hebben adviesbureaus Berenschot en Antea Group gevraagd aan de hand van het doelenoverzicht een advies op te stellen op basis waarvan we ons handelingsperspectief voor de middellange tot lange termijn (mede) kunnen bepalen. In het advies is per operationeel doel gekeken naar het provinciaal eigenaarschap (de mate waarin de provincie verantwoordelijk is voor het doelbereik op basis van wetgeving of bestuurlijke afspraken) en de urgentie (de mate waarin een opgave direct aandacht vereist, vanwege wettelijke of aangegane verplichtingen). Daarbij is aangegeven wat de prioritering kan betekenen voor de provinciale rol en de in te zetten instrumenten. Ook is per operationeel doel de relatie tussen kosten en financiële dekking in beeld gebracht. Voor de achtergronden bij dit advies verwijzen we naar bijlage 2.

2.4 Een pragmatische werkwijze

De huidige situatie dwingt ons tot pragmatisme. Om onze inspanningen in het landelijk gebied te kunnen richten, maken we onderscheid in drie soorten doelen:

1. Doelen waar de provincie én hoofdverantwoordelijkheid heeft én waar sprake is van hoge urgentie;
2. Doelen waarvoor de provincie een onmisbare partner is, maar waarvoor anderen primair aan de lat staan;
3. Doelen waar de provincie slechts in (zeer) beperkte mate een verantwoordelijkheid heeft.

Ad. 1 De nadruk ligt daarbij op een stevige sturende rol bij de meest urgente doelen waarvoor de provincie eigenaar en hoofdverantwoordelijk is. Wettelijke verplichtingen hebben hierin voorrang op bestuurlijke afspraken. Voor opgaven waarvoor momenteel onvoldoende middelen beschikbaar zijn, zoals de afronding van het Natuurnetwerk Nederland (NNN) en de aanpak van de veenweidegebieden, zoeken wij actief het gesprek met het Rijk over aanvullende financiering.

Bij iedere opgave bepalen wij hoe wij zorgvuldige communicatie en passende participatie vormgeven, zodat partners duidelijkheid hebben over wat zij nu en in de toekomst van ons kunnen verwachten.

Ad.2 Voor het grootste deel van de doelen – zoals het terugdringen van stikstofuitstoot en het realiseren van een gezond en klimaatadaptief water- en bodemsysteem – geldt dat de provincie een belangrijke of onmisbare partner is, maar niet in de lead is. Dit komt voort uit onze kaderstellende of vergunningverlenende rol. In deze gevallen stemmen we met gebiedspartners rollen, verantwoordelijkheden en eigenaarschap af. Lopende projecten en maatregelen waaraan we ons hebben gecommitteerd, voeren we uit zoals afgesproken. Waar middelen ontbreken, zoeken we samen naar alternatieve financiering of andere oplossingen binnen de bestaande mogelijkheden.

Ad. 3 Voor enkele doelen – zoals de reductie van broeikasgassen in de landbouw, het verbeteren van de sociaaleconomische positie van agrarische ondernemers en koolstofvastlegging in de bodem – is onze rol beperkt en zijn andere partijen primair aan zet. In die gevallen ondersteunen wij waar nodig, maken wij lopende verplichtingen af en zetten wij geen eigen middelen in voor nieuwe maatregelen. Als financiële middelen ontbreken, helpen wij partners bij het indienen van aanvragen bij het Rijk. Niet-financiële instrumenten passen we alleen toe wanneer daarmee daadwerkelijk verschil kan worden gemaakt.

Bij de operationele doelen in paragraaf 2.5 is in de blauwe regel aangegeven of de provincie het eigenaarsschap heeft belangrijke/onmisbare partner is of dat de rol voor de provincie beperkt is. Donkerblauw als de provincie hoofdverantwoordelijkheid draagt en er sprake is van hoge urgentie, blauw als de provincie een onmisbare partner is, maar anderen in de lead zijn en lichtblauw als de provinciale rol beperkt is.

Ongeacht de mate van provinciaal eigenaarschap geldt:

- We zorgen ervoor goed voorbereid te zijn op Rijks- en EU-middelen die beschikbaar komen voor de uitvoering van maatregelen, en kijken voortdurend of

6 Motie 2024-80

maatregelen mee kunnen liften op maatregelen voor meer prioritaire en urgente doelen. Zo verwachten we dat het (nog uit te werken) nieuwe rijksbeleid voor agrarisch natuurbeheer kansen gaat bieden voor ecosysteemdiensten bijvoorbeeld groenblauwe dooradering en koolstofvastlegging in de bodem.
- We monitoren de mate van urgentie van de doelen. Als blijkt dat de urgentie toeneemt, dan zullen we eerst het gesprek voeren met onze samenwerkingspartners over wie deze doelen op zou moeten pakken. Eventueel kunnen we ervoor kiezen om een grotere rol te pakken.

Al met al zorgt deze pragmatische werkwijze ervoor dat onze inzet meer doelgericht wordt en dat we, waar relevant, samen met onze partners stapsgewijs werken aan het behalen van de doelen in het landelijk gebied. Door scherp te prioriteren op basis van eigenaarschap en urgentie, en door passende sturingsrollen te kiezen, kunnen wij onze beperkte middelen en capaciteit optimaal inzetten.

2.5 Beleid en provinciale inzet op de doelen

Hoofddoel 1 – Meer biodiversiteit

Achtergrond & context

We streven naar een gezonde leefomgeving met een goede biodiversiteit. Door onder andere verdroging, vermesting, verstoring en versnippering van natuurgebieden is sprake van biodiversiteitsverlies. De opgave om de biodiversiteit te verbeteren is verankerd in de Europese Vogel- en Habitatrichtlijnen en doorvertaald in de Omgevingswet. Op basis van deze richtlijnen heeft het Rijk onder andere Natura 2000-gebieden aangewezen en natuurdoelen geformuleerd. De bepalingen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn kennen een gebiedenspoor (Natura 2000), maar gaan ook over de bescherming van leefgebieden (habitats) en soorten buiten de Natura 2000- gebieden. Ook buiten deze gebieden is er daarom de verplichting om soorten en leefgebieden in goede staat te brengen en te houden. Met de natuurherstelverordening wordt een aantal doelen uit de Vogel- en Habitatrichtlijn meer gespecificeerd. Het Rijk werkt aan een natuurherstelplan, waarin de rol van provincies in het halen van deze doelen wordt uitgewerkt. Het is van belang om zo mogelijk nu al voor te sorteren op de realisatie van doelen uit de natuurherstelverordening.

Integraliteit en samenhang

Het Natuurnetwerk Nederland (NNN), Realisatie (VHR) natuurherstel en natuurinclusief ruimtegebruik dragen samen bij aan meerdere doelen in het landelijk gebied. Deze doelen dragen bij aan het versterken van de biodiversiteit door robuuste en verbonden natuurgebieden te creëren en stikstofemissies te verminderen. De NNN brengt daarmee een oplossing voor PAS-melders en vergunningverlening dichterbij. Daarnaast verbeteren ze de waterkwaliteit en bodemgezondheid; dit is essentieel voor natuurherstel en klimaatadaptatie. Ook leiden deze doelen tot een beleefbaar en recreatief aantrekkelijk landelijk gebied met ruimte voor natuur, landbouw en recreatie in samenhang.

Onze doelen voor meer biodiversiteit zijn positief voor dierenwelzijn. Door het uitbreiden en verbeteren van leefgebieden, het tegengaan van versnippering en het verminderen van andere drukfactoren verbeteren de leefomstandigheden van dierpopulaties in Noord-Holland.

Onze inzet op het hoofddoel meer biodiversiteit

De vastgestelde operationele doelen voor meer biodiversiteit zijn:
- 1.1 NNN realisatie
- 1.2 VHR-natuurherstel
- 1.3 Natuurinclusief ruimtegebruik

Voor de doelen **Afronden van het NNN (1.1)** en **VHR-natuurherstel (1.2)** zijn we als provincie hoofdverantwoordelijk en zijn de opgaven urgent. Beiden zijn zeer belangrijke opgaven om te komen tot een goede staat van instandhouding van de natuur en daarmee ook voor het creëren van ruimte voor vergunningverlening. Inherent is hier de stikstofopgave aan verbonden, onderdeel van geborgd natuurherstel en gericht op een geborgde daling van de stikstofdeken.

We zien hier voor onszelf een stevig sturende rol, zowel in de beleidsvorming als in de uitvoering. We willen hierop vol inzetten met alle instrumenten die ons ter beschikking staan. Ook willen we onze beschikbare capaciteit hier zoveel mogelijk op richten. Bij de opgaven zijn voorlopig – in verschillende mate – financiële middelen beschikbaar, maar zeker voor afronding van het NNN-realisatie en VHR-natuurherstel.

Voor het doel **Stimuleren natuurinclusief ruimtegebruik (1.3)** zijn we een belangrijke partner. We zetten in op inspiratie en kennisoverdracht in ons netwerk en ondersteunen initiatieven van onze partners. We zetten daarbij onze structurele eigen middelen in.

1.1 Bescherming en afronding NNN (QuickScan 01)	
Omschrijving	Het Natuurnetwerk Nederland (NNN) is bedoeld om natuurgebieden in Nederland te versterken en met elkaar te verbinden. Dit draagt bij aan biodiversiteit, robuuste ecosystemen, de bescherming tegen invloeden als stikstofdepositie, verdroging, slechte waterkwaliteit en de effecten van klimaatverandering. Het doel is om het NNN in Noord-Holland tijdig te realiseren en de kwaliteit ervan te verbeteren.
Prioriteit en financiële uitdaging	De provincie is verantwoordelijk, grote wettelijke en beleidsmatige verantwoordelijkheid (coalitieakkoord). Urgente opgave, middelen beschikbaar, maar onvoldoende voor gehele opgave.
Uitgangspunten beleid	Zie NNN Realisatiestrategie 2025 (bijlage 4).

1.2 VHR-Natuurherstel (QuickScan 02)	
Omschrijving	De Europese Vogelrichtlijn en Habitatrichtlijn (VHR) zijn in Nederland geïmplementeerd in de Omgevingswet en aanverwante besluiten. De ligging van Natura 2000-gebieden en de te behalen instandhoudingsdoelen zijn vastgelegd door het Rijk in zogenoemde aanwijzingsbesluiten. Deze zijn bindend voor de provincies. De Natuurherstelverordening (NHV) bevat harde resultaatverplichtingen en termijnen voor natuurherstel, maar met ruimte voor inspanningsverplichtingen in de uitvoering, bijvoorbeeld ook voor landbouwveengrond. In de NHV staat opgenomen dat het Rijk een natuurherstelplan moet opstellen voor 1 september 2026. Het Rijk moet zich nog uitspreken over wat dit voor de provincies betekent en welke middelen daarvoor beschikbaar komen. De provincie Noord-Holland moet actief bijdragen aan het voldoen aan de bepalingen uit het NHV.
Prioriteit en financiële uitdaging	De provincie is verantwoordelijk, grote wettelijke en beleidsmatige urgentie. Voorlopig middelen beschikbaar.
Uitgangspunten beleid	Wij zijn verantwoordelijk voor het beheer en de bescherming van natuurgebieden binnen ons grondgebied. De beleidsinzet voor de provincie is het behoud en herstel van de gunstige staat van instandhouding van soorten en habitattypen. In Nederland betekent dit, naast het op orde zijn van de abiotische condities (=niet-levende onderdelen van een omgeving die invloed hebben op de natuur, zoals temperatuur of zonlicht), onder andere het uitvoeren van herstelmaatregelen voor beschermde leefgebieden en soorten, zowel binnen Natura 2000-gebieden als daarbuiten (binnen het NNN en het landelijk gebied). We stellen de Natura 2000-beheerplannen voor 14 Natura 2000-gebieden vast en zijn mede bevoegd gezag voor de plannen van Rijkswaterstaat. Daarnaast zijn we inspanningsverantwoordelijk voor het behalen van de VHR-doelen binnen en buiten de Natura 2000-begrenzingen. We monitoren de natuur en evalueren in de natuurdoelanalyses of de VHR-doelen in de gebieden zijn behaald, en welke bijsturing er nodig is in de Natura 2000 beheerplannen. Ook verstrekken we beheersubsidies voor het NNN. Als gevolg van het actualiseren van Natura 2000-doelen en de aanstaande vertaling van de landelijke VHR-doelen naar provincies en gebieden, zullen we ook gaan werken aan de VHR-doelen buiten de Natura 2000-gebieden. In de uitwerking van de Natuurherstelverordening zullen de doelen hiervoor naar verwachting duidelijker worden. We blijven uitvoering geven aan de landelijke afspraken over natuurmonitoring van de VHR doelen en voeren de natuurherstelmaatregelen uit volgens het programma natuurherstel.

1.3 Natuurinclusief ruimtegebruik (QuickScan 03)	
Omschrijving	Natuurinclusief ontwikkelen en ruimtegebruik houdt in dat bij ruimtelijke ingrepen buiten natuurgebieden bewust ruimte wordt gecreëerd voor het versterken van de biodiversiteit. Dit moet bijdragen aan de zogenaamde basiskwaliteit natuur (algemene soorten algemeen houden) en volgt deels ook uit de Natuurherstelverordening (NHV). Op basis van het Natuurpact tussen Rijk en provincies is natuurinclusiviteit een provinciale taak.
Prioriteit en financiële uitdaging	PNH is een belangrijke partner. De urgentie van de opgave is niet exact bepaald, wel is duidelijk dat met alleen NNN-realisatie de VHR-doelen niet worden gehaald en biodiversiteit onvoldoende herstel laat zien. Ook blijkt uit Europees onderzoek dat investering in natuurinclusieve inrichting zichzelf terugverdient door de maatschappelijke baten die het oplevert via zogenaamde ecosysteemdiensten (bijdrage aan o.a. gezondheid, klimaatadaptatie). De (voor)investering is echter niet gedekt. Beperkte structurele provinciale middelen zijn beschikbaar voor de aanpak Groen Kapitaal, het Betrekken bij Groen-programma en het goede voorbeeld geven in ons eigen (vaar)wegen areaal. Verder willen we het doel vooral meekoppelen met ander provinciaal beleid en de inzet van partners.
Uitgangspunten beleid	Zoals vastgesteld in de Omgevingsvisie NH2050, streven we ernaar dat nieuwe ontwikkelingen zo veel mogelijk natuurinclusief zijn. Deze koers is verder uitgewerkt in de landelijke Agenda Natuurinclusief, en invulling gegeven door het Collectief Natuurinclusief waarin wij partner zijn. Ook hierin zijn ambities vastgelegd, maar deze zijn nog niet uitgewerkt in concrete financiële en inspanningsafspraken tussen de verschillende overheden. We sturen door inspiratie (we geven het goede voorbeeld bij onze eigen gebouwen en infrastructuur) en kennisoverdracht via het Platform Groen Kapitaal. Verder ondersteunen we vrijwilligers via ons programma 'Betrekken bij Groen'. Samen met andere provincies werken we aan een "appreciatie" van een landelijke verkenning naar de verdeling van verantwoordelijkheden t.a.v. natuurinclusief tussen de overheidslagen – mede in verband met de vereisten van de Natuurherstelverordening (NHV).

Hoofddoel 2 – Minder stikstofuitstoot

Achtergrond & context

In onze Natura 2000-gebieden (zie bijlage 4) liggen leefgebieden die gevoelig zijn voor stikstof. Een te grote neerslag van stikstof kan hier leiden tot verslechtering van de natuurkwaliteit en biodiversiteit. De mate waarin is afhankelijk van de omstandigheden, waarbij ook andere drukfactoren van invloed zijn. Binnen de EU is afgesproken om natuur te beschermen en te herstellen. Het verlagen van stikstofemissies is cruciaal om de biodiversiteit in de twaalf stikstof belaste Natura 2000-gebieden in Noord-Holland te herstellen en waar nodig te verbeteren (zie ook doel 1.2). Hierbij is het voorkomen van verdere verzuring en vermesting van bodems een van de opgaven. Ons doel is om bij te dragen aan het bereiken en behouden van een gunstige staat van instandhouding van deze twaalf Natura 2000-gebieden.

Wij streven naar een evenredige bijdrage in de stikstofreductie over de sectoren. Onze stikstofaanpak kent twee sporen die ieder aansluiten bij een operationeel doel: een provincie brede aanpak gericht op de sectoren industrie, wonen, mobiliteit (doel 2.1) die verder niet in dit PLG wordt behandeld, en een gebiedsgerichte aanpak voor de landbouwsector met focus op doelmatige reductiemaatregelen dichtbij Natura 2000-gebieden (doel 2.2). Instrumenten bij doel 2.2 zijn onder andere het realiseren van groenblauwe dooradering (doel 7.1) en het realiseren van overgangszones (doel 7.2).

Daarnaast hebben wij ons ten doel gesteld bij te dragen aan de legalisatie van onze PAS-melders, omdat wij het belangrijk vinden dat de onzekerheid voor deze ondernemers zo snel mogelijk wordt weggenomen. Ook interimmers willen we helpen waar mogelijk en zover deze bij ons bekend zijn. Het oplossen van de problematiek van de PAS-melders blijft wel primair de politieke en financiële verantwoordelijkheid van het Rijk. Dit kan echter niet zonder de medewerking en inzet van maatwerk van de provincies. Dit is dan ook wettelijk verankerd in artikel 22.21, eerste lid van de Omgevingswet en sluit aan op ons coalitieakkoord “Verbindend Vooruit”. Hierin hebben wij een belangrijke rol als bevoegd gezag. We ondersteunen oplossingen voor PAS-melders en dragen bij aan een juridisch houdbare oplossing voor hun stikstofproblematiek.

Integraliteit en samenhang

De aanpak van de stikstofproblematiek speelt een belangrijke rol bij behoud en herstel van biodiversiteit, draagt bij aan verbetering van luchtkwaliteit, volksgezondheid, waterkwaliteit, klimaatdoelstellingen en sociaaleconomische versterking. Het zorgt voor een betere leefbaarheid, bodemverbetering en het behoud van natuurwaarden en voorkomt dat stikstofproblemen zich verplaatsen tussen regio’s.

Hierin verschilt de aanpak en inzet als het gaat om NH_3 en NO_x: beide stikstofverbindingen gedragen zich anders en kennen ook verschillende bronnen.

Met de stikstofaanpak wordt bijgedragen aan het voldoen aan wet- en regelgeving, waarmee, voor zover mogelijk, vergunningverlening weer op gang kan worden gebracht.

Onze inzet op het hoofddoel minder stikstofuitstoot

De vastgestelde operationele doelen voor minder stikstofuitstoot zijn:

- 2.1 Stikstofemissies generiek verlagen provinciebreed
- 2.2 Gebiedsgericht stikstofemissies verlagen (door middel van doelsturing)
- 2.3 PAS-melders legaliseren en vergunningverlening mogelijk maken

Voor alle drie de operationele doelen geldt dat we als provincie een onmisbare partner zijn. De doelen kennen een harde (**2.3 Pasmelders legaliseren**) of beleidsmatige urgentie (**2.1 en 2.2 stikstofemissies verlagen**). Bijvoorbeeld omdat we kaderstellend of vergunningverlenend zijn. Met onze partners voeren we het gesprek over rollen, verantwoordelijkheid en eigenaarschap.

Gezien de inhoudelijke urgentie blijven we ons volop inzetten op stikstofemissie reductie. Dit is immers, net als het hiervoor al genoemde natuurherstel, niet alleen van belang voor de biodiversiteit, maar een noodzakelijke voorwaarde om de vergunningverlening weer op gang te brengen en de legalisatie van PAS-melders mogelijk te maken. Zeker naar aanleiding van de uitspraak van de Raad van State van 18 december 2024 (intern salderen is niet meer mogelijk zonder vergunning) is deze opgave alleen maar groter geworden en treft deze niet alleen meer PAS-melders. Hierbij zijn we ook afhankelijk van Rijksbeleid. We ondersteunen het rijksbeleid en zetten in op kennisdeling, innovatie en (de opschaling van) pilots.

Het Landbouwconvenant Noord-Holland is een overeenkomst (juli 2025) tussen de provincie en de agrarische sector (LTO Noord, HAJK, Bio NH), gericht op een 30% generieke stikstofreductie in de landbouw tegen 2035. Gedeputeerde Staten heeft zich in dit convenant gecommitteerd aan het doel om uiterlijk eind 2026 een programmatische aanpak stikstof en natuurherstel te verankeren in de Omgevingsverordening. Deze aanpak omvat niet alleen de landbouwsector, maar alle relevante sectoren, en rust op drie pijlers: generieke emissiereductie, gebiedsgerichte emissiereductie en geborgd natuurherstel. Door in de programmatische aanpak vooraf tussendoelen en bijsturingsmechanismen vast te leggen voor het geval deze tussendoelen niet worden behaald, beogen we te borgen dat het herstel van stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden wordt gerealiseerd.

2.1 Stikstofemissies generiek verlagen Provinciebreed (QuickScan 05)	
Omschrijving	Wij zijn verplicht om de aan de provincie toegewezen maatregelen in het Programma Stikstofreductie en Natuurverbetering (PSN) binnen de daarbij aangegeven termijn uit te voeren. De functies wonen, mobiliteit, havens, industrie en landbouw zorgen voor stikstofuitstoot. Voor deze sectoren zijn de omgevingswaarden in het vervallen ontwerp van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) vertaald naar reductiedoelen per sector tot 2030 (ten opzichte van 2019): industrie (38% reductie), mobiliteit (25% reductie) en woningbouw (bouwen binnen bestaande normen). Deze reductiedoelen hanteren wij als uitgangspunt. Nadere afspraken zullen onderdeel zijn van de programmatische aanpak stikstof. Stikstofreductie gaat veelal gepaard met emissiebeperking van onder meer broeikasgassen (CO_2) door verminderde methaan- en koolstofdioxide-uitstoot in veenweidegebieden. Voor generieke emissiereductie is in 2025 met de landbouwpartijen afgesproken dat de uitstoot in 2035 met 30% daalt (t.o.v. 2019). Generiek betekent in deze context dat het gaat om de bijdrage die elke ondernemer gemiddeld levert. Hierbij wordt ingezet op doelsturing met een algemeen geldende streefwaarde, gebaseerd op een reductie van 30% ten opzichte van de gemiddelde emissie in 2019. Op deze manier voorkomen we dat koplopers worden benadeeld voor hun eerdere inspanningen. De provincie en de landbouwsector hebben een gezamenlijke kennis- en leeragenda opgezet om boeren te ondersteunen bij het realiseren van deze reducties. Daarnaast werkt de provincie, binnen het REMAS-project en in nauwe samenwerking met het Rijk en andere provincies, aan een betere borging van de emissiemonitoring.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een belangrijke partner en we zijn verplicht om aan ons toegewezen maatregelen in het PSN uit te voeren. Er is sprake van urgentie, beleidsmatig en inhoudelijk in relatie tot vergunningverlening (coalitieakkoord). Kosten onduidelijk. Beperkt middelen beschikbaar.
Uitgangspunten beleid	– Voor de sector landbouw: zie 2.2 gebiedsgericht emissies verlagen in Noord-Holland. – Wat betreft de sector industrie sluiten wij aan bij de landelijke maatregelen. De Roadmap industriële piekbelasters stikstof (2024) brengt voor de 13 grootste industriële stikstofuitstoters in Noord-Holland de verwachte stikstofreductie in beeld. Met deze reductie kan naar verwachting worden voldaan aan het reductiedoel van 38%. – Bij de sector mobiliteit is eerder al 30% gerealiseerd, dankzij bronmaatregelen. Bij ongewijzigd rijksbeleid is de verwachting dat mobiliteit tot 2030 aan het stikstofreductiedoel van 25% kan voldoen door verdergaande elektrificatie. We zetten aanvullend in op uitstootreductie op het provinciale wegennet, streekvervoer en binnenvaart. – Wat betreft de woningbouw bouwen wij in Noord-Holland binnen de geldende stikstofnormen. Voor de meeste woningbouwprojecten in Noord-Holland wordt reeds een oplossing voor stikstofdepositie gevonden met behulp van verduurzaming in de bouw- en gebruiksfase. Daarnaast wordt ingezet op kennisdeling en een provinciale stikstofbank. – De netcongestie is niet beperkend voor de elektrificatie van industrie en mobiliteit.

2.2. Gebiedsgericht stikstofemissies verlagen in de landbouwsector (QuickScan 04, zie ook doel 7.2. Overgangszones)	
Omschrijving	Gebied specifieke emissiereductie betreft maatregelen die worden genomen in de directe nabijheid van stikstofgevoelige natuur. Het gaat om maatregelen in een zone rondom de stikstofgevoelige hexagonen, waar het terugdringen van stikstofemissies het meest effectief is en daarom een hogere emissiereductie wordt nagestreefd dan de generieke 30%. Hiervoor wordt ingezet op maatregelen die relatief hoge kosten met zich meebrengen, zoals bedrijfsverplaatsingen, technologische innovaties, extensiveringsregelingen en vrijwillige uitkoop. Om dit te kunnen realiseren, zullen we aangewezen zijn op financiële ondersteuning van het Rijk. Wij zullen deze zones – in navolging van de provincie Utrecht – voortaan aanduiden met de term *stikstofzone*. Als uitgangspunt voor deze stikstofzone wordt vooralsnog een afstand van 250 meter rondom het stikstofgevoelige habitat gehanteerd. In de praktijk zal deze afstand echter variëren, omdat rekening moet worden gehouden met lokale omstandigheden, zoals windrichting, de aanwezigheid van bos en de toestand en mate van overbelasting van het natuurgebied. Verder wordt ook gekeken naar gebiedsspecifieke maatregelen binnen de sectoren mobiliteit en industrie.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een belangrijke partner. Er is sprake van urgentie, beleidsmatig en inhoudelijk in relatie tot vergunningverlening. De kosten zijn hoog. Er zijn koplopersmiddelen en rijksregelingen beschikbaar, maar dit is onvoldoende.
Uitgangspunten beleid	Er wordt ingezet op maatregelen die een groot effect hebben op de emissies, maar die relatief hoge kosten met zich meebrengen, zoals bedrijfsverplaatsingen, technologische innovaties, extensiveringsregelingen en vrijwillige uitkoop. Om de beschikbare publieke middelen efficiënt in te zetten, zal de financiële ondersteuning voor deze maatregelen zoveel mogelijk worden geconcentreerd binnen de stikstofzones. Om de gebiedsspecifieke emissiereductie te kunnen realiseren, zullen we aangewezen zijn op financiële ondersteuning van het Rijk en op de openstelling van rijksregelingen.

2.3. PAS-melders legaliseren en vergunningverlening weer op gang brengen. (QuickScan 06)	
Omschrijving	De provincie is vanuit haar wettelijke rol verantwoordelijk voor het verstrekken van natuur-vergunningen. PAS- melders zijn agrarische en industriële bedrijven die buiten hun schuld geen juiste natuur-vergunning hebben, omdat ze tot 2019 konden volstaan met een melding onder het Programma Aanpak Stikstof (PAS) als hun stikstofuitstoot onder een bepaalde drempel bleef. In 2019 verklaarde de Raad van State het PAS ongeldig omdat het niet voldeed aan Europese natuur-regels, vooral door het ontbreken van geborgde natuurherstelmaatregelen. Hierdoor zijn deze bedrijven, ondanks dat dit buiten hun schuld is, formeel in overtreding, ook al handhaafden provincies aanvankelijk niet. In 2022 oordeelde de rechter dat handhaving wel verplicht is. Dit creëert een paradoxale situatie: bedrijven die te goeder trouw zijn, zijn in overtreding door onjuist handelen van de overheid. Voor legalisatie van PAS-melders is voldoende stikstof-ruimte nodig. Het is tot nu toe uiterst lastig en nagenoeg onmogelijk gebleken PAS-melders te legaliseren vanuit ook de nationale en Europese kaders en wettelijke mogelijkheden die een provincie heeft. De verantwoordelijk minister heeft in een Kamerbrief op 28 februari 2024 een verlenging van het legalisatieprogramma van drie jaar aangekondigd met een nieuwe aanpak PAS-melders. Wat ons verder heeft teruggeworpen is de 18 december 2024 uitspraak over intern salderen (intern salderen is niet meer mogelijk zonder vergunning) waardoor er feitelijk een nieuwe groep is ontstaan vergelijkbaar met de PAS-melders. Daarbij is voor alle sectoren vergunningverlening nagenoeg onmogelijk geworden. Naast de PAS-melders die veelal in beeld zijn kennen we ook nog een groep zogenaamde interimmers. Dat zijn bedrijven die tot op heden geen volledige geldende natuurtoestemming en zijn gestart of gewijzigd na de datum waarop artikel 6, lid 3, van de Habitatrichtlijn is gaan gelden voor het betrokken Natura 2000-gebied (de Europese referentiedatum) en voor 1 februari 2009. Ook deze bedrijven zijn formeel in overtreding en is er stikstofruimte nodig. NB. Legalisatie van vrijgestelden en interimmers is ons volgens ons ook noodzakelijk maar is vooralsnog niet als programma opgenomen in de Omgevingswet.
Prioriteit en financiële uitdaging	Het Rijk is primair politiek en financieel verantwoordelijk, de provincie is een belangrijke partner vanuit haar rol als bevoegd gezag. Financiële middelen zijn beperkt plusdoor de meegegeven kaders van Rijksmiddelenen gerechtelijke uitspraken moeilijk inzetbaar.
Uitgangspunten beleid	We sluiten aan bij het rijksbeleid. De provincie ondersteunt oplossingen voor PAS-melders en andere partijen die op zoek zijn naar de realisatie van een vergunningaanvraag. De provincie draagt bij aan een juridisch houdbare oplossing voor hun stikstofproblematiek. We zetten in op een stikstofbank voor PAS-melders en een pilot op Texel. De pilot is samen met onze gebiedspartners en richt zich op een integrale oplossing voor alle PAS- melders op Texel via maatwerk per ondernemer en samenwerking op gebiedsniveau. Dit laatste leidt ook tot samenwerking op andere opgaven zoals water en de gezamenlijke inzet op stikstofreductie. Samenwerking op gebiedsniveau is nodig om vraag en aanbod op stikstofgebied aan elkaar te verbinden, om te kunnen voldoen aan het additionaliteitsvereiste en een gezamenlijke passende beoordeling als basis voor vergunningaanvragen. Hiermee wordt getoetst of vrijgekomen stik-stofruimte niet nodig is om verslechtering van de natuur in Natura 2000-gebieden te voorkomen (additionaliteit). Hierna kan een passende beoordeling volgen. Een passende beoordeling is nodig om zeker te stellen dat het project de natuurlijke kenmerken van het gebied niet zal aantasten. Dit is het geval wanneer er wetenschappelijk gezien redelijkerwijs geen twijfel over bestaat dat er geen schadelijke gevolgen zijn (Bron: BIJ12). Wij benutten de beschikbare landelijke instrumenten, zoals de SPUK-regeling RPMP2024 en de inzet van zaakbegeleiders (erfgesprekken). Deze SPUK-regeling ondersteunt positief geverifieerde PAS-melders bij het verlagen van hun emissies met vier verschillende subsidieregelingen binnen de staatsteunkaders en stelt hen in staat extern en intern te salderen. Aangezien als gevolg van de 18 december 2024 uitspraak van de Raad van State de eerdere subsidieregelingen met de meegegeven kaders vooralsnog niet uitvoerbaar zijn, heeft het Rijk het mogelijk gemaakt dat PAS-melders gebruik kunnen maken van de kaders van de MGB (ook wel RPGB) via de RPMP2024. Het betreft een regeling gericht op het gebiedsgericht geheel of gedeeltelijk beëindigen van vee-houderijlocaties in overgangsgebieden rond Natura 2000-gebieden en in veenweidegebieden. Op basis van de leerpunten van een pilot PAS-melders zal worden besloten over de stapsgewijze uitrol van een complex proces naar andere gebieden. Op 30 september 2025 heeft de Tweede Kamer ingestemd met de voorgenomen wijziging van de Omgevingswet, gericht op het verlengen van het legalisatie programma voor PAS-melders (nu Maatwerkaanpak PAS-melders genoemd). Hierbij is ook opgenomen dat er voor 1 mei 2026 een concreet maatregelenpakket van het Rijk moet liggen om de PAS-melders daadwerkelijk met maatwerk te kunnen helpen.

Hoofddoel 3 – Een klimaatadaptief en gezond water- en bodemsysteem

Achtergrond & context

Door de klimaatverandering en de druk op de ruimte, is het water- en bodemsysteem kwetsbaar geworden. Hierdoor is het steeds lastiger om ons land te beschermen tegen wateroverlast én droogte. Ook staat de kwaliteit van het water onder druk. Deze ontwikkelingen hebben invloed op onze woningbouw, landbouw, drinkwatervoorziening, energie, industrie en natuur.

Water- en bodemopgaven staan vaak in nauwe relatie tot elkaar en ander beleidsterreinen zoals natuurbeleid en landbouw. Ruimtelijke vraagstukken moeten meer rekening houden met water en bodem. Om gefundeerde keuzes te kunnen maken, is onderzoek nodig. In verband hiermee is bij alle overheden het water- en bodembeleid nog stevig in ontwikkeling. De kaderstellende keuzes over water en bodem die het ruimtelijk domein raken én van provinciale schaal zijn, zullen worden meegenomen in de actualisering van de provinciale Omgevingsvisie.

Het Regionaal Waterprogramma 2-22-2027 (RWP) is de vigerende provinciale uitwerking van het zes jaarlijkse Nationaal Water Programma (NWP) en het nationaal Deltaprogramma. Het huidige RWP richt zich uitsluitend op de internationale verplichtingen die voortvloeien uit de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Richtlijn Overstromingsrisico's (ROR). In de Omgevingsvisie NH 2050 is het waterbeleid van de provincie opgenomen. Vraagstukken zoals wateroverlast, zoetwatervoorziening en grotendeels ook de implementatie van het uitgangspunt 'water en bodem sturend' zijn nog niet uitgewerkt in een provinciaal kaderstellend beleidsdocument. Het is onze ambitie om in de volgende editie van het RWP (2028-2034) hierin te voorzien.

Integraliteit en samenhang

Een klimaatadaptief en gezond water- en bodemsysteem draagt bij aan meer biodiversiteit, een betere waterveiligheid, toekomstbestendige landbouw, schoon en voldoende drinkwater, minder wateroverlast, een gezondere leefomgeving en het behoud van kenmerkende landschappen in Noord-Holland. Daarnaast ondersteunt zo'n systeem het herstel van natuur en het realiseren van de doelen van de KRW, door de water- en bodemkwaliteit te verbeteren en de beschikbaarheid van zoetwater te vergroten. Dit helpt ook om bodemdaling en de uitstoot van broeikasgassen te beperken, met name in veenweidegebieden.

Onze inzet op het hoofddoel een klimaatadaptief en gezond water- en bodemsysteem

De vastgestelde operationele doelen voor een klimaatadaptief en gezond water- en bodemsysteem zijn:

- 3.1 Goede kwaliteit oppervlaktewater
- 3.2 Goede grondwaterkwantiteit en -kwaliteit
- 3.3 Wateroverlast voorkomen en beperken
- 3.4 Zoetwaterbeschikbaarheid vergroten en verzilting tegengaan
- 3.5 Optimaliseren hydrologische watersystemen Natura 2000-gebieden
- 3.6 Bodemkwaliteit passend bij gebruik
- 3.7 Veiligstellen drinkwatervoorziening

Het merendeel van de operationele doelen kent een harde wettelijke urgentie. Voor het doel **3.3 Wateroverlast voorkomen en beperken** geldt een beleidsmatige urgentie; voor het doel **bodemkwaliteit passend bij gebruik (3.6)** is geen urgentie bepaald en ontbreken afspraken. Voor alle operationele doelen geldt dat de provincie een onmisbare partner is. Bijvoorbeeld omdat we kaderstellend of vergunningverlenend zijn. De waterschappen zijn primair verantwoordelijk voor de uitvoering. Met onze partners voeren we het gesprek over rollen, verantwoordelijkheid en eigenaarschap.

Bij de water- en bodemopgaven gaat het vaak om opgaven die een nauwe relatie hebben tot elkaar en tot andere beleidsterreinen, zoals natuurbeleid en landbouw. We constateren dat het water- en bodembeleid nog stevig in ontwikkeling is en dat de komende jaren (ruimtelijke) keuzes, uitwerkingen en uitvoeringsstrategieën nodig zullen zijn, die hun beslag zullen krijgen in de actualisering van de Omgevingsvisie en het RWP 2028-2034 (RWP = een verplicht programma). Daarbij zal de vraag aan de orde komen of de provincie een actievere rol op zich moet nemen, of juist ruimte moet geven aan uitvoerende partners. Dit wordt een belangrijk gespreksthema met onze gebiedspartners. In deze gesprekken krijgen de meest urgente doelen uiteraard prioriteit. Wel zien we al een groot financieel tekort bij het doel **Zoetwaterbeschikbaarheid vergroten en verzilting tegengaan (3.4)**. Dit probleem zullen we, in samenspraak met de waterschappen, agenderen bij het Rijk.

3.1 Goede kwaliteit oppervlaktewater (QuickScan 07)	
Omschrijving	De KRW heeft als doel uiterlijk in 2027 schoon en gezond oppervlaktewater en grondwater te realiseren en te behouden. Dit is van belang voor andere doelen uit dit PLG: schoon water draagt bij aan gezonde bodems, vermindert de impact van stikstof en bevordert de biodiversiteit in natte natuurgebieden. Daarnaast is het essentieel voor het veiligstellen van de drinkwatervoorziening. Oppervlaktewatersystemen zijn bovendien verbonden met grondwatersystemen. In Noord-Holland zijn 89 oppervlaktewaterlichamen aangewezen die in 2027 aan de KRW-eisen moeten voldoen. Vier factoren belemmeren het bereiken van deze doelen: nutriënten, chemische stoffen, invasieve exoten en de hydromorfologie, oftewel de structuur van oevers en bodem. Vervuiling kent verschillende bronnen en oorzaken. Zo kan het gebruik van mest, gewasbeschermingsmiddelen en vernatting van veenweidegebieden leiden tot overschrijding van normen voor het water. Groenblauwe dooradering is een belangrijk instrument voor het verbeteren van de waterkwaliteit. Als provincie zijn we vooral kadersteller (via het RWP en de omgevingsverordening) en toezichthouder op waterschap en gemeenten. Daarbij zijn we verantwoordelijk voor het beheer van onze watergangen. De waterschappen zijn verantwoordelijk voor het nemen van de operationele (fysieke) maatregelen en bevoegd gezag voor het nemen van peilbesluiten. Met het huidige maatregelenpakket en het generieke beleid van het Rijk zullen de KRW-doelen naar verwachting niet gehaald worden. Er zullen dus ook na 2027 maatregelen nodig zijn.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een onmisbare partner. Er is sprake van zwaarwegende urgentie (wettelijk). Financiële middelen zijn tot 2027 beschikbaar, maar niet voor de (mogelijk forse) opgave daarna.
Uitgangspunten beleid	De focus ligt op de KRW-restopgave in het landelijk gebied, en daarmee onder andere de landbouw en daarmee gebruikte nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen. Bij de realisatie van NNN en herstelmaatregelen worden in veel gevallen watermaatregelen genomen, zoals hydrologisch isoleren, defosfatering, waterpeil verhoging, verleggen inlaatpunten etc. In de eind 2024 opgeleverde Tussenevaluatie KRW is een gereedschapskist opgenomen met mogelijke extra maatregelen voor deze planperiode. De inzet van ons ruimtelijk instrumentarium zal daarbij in beeld komen.

**Hier zijn alleen maatregelen opgenomen die extra zijn t.o.v. de al in het Stroomgebiedbeheerplan 2022-2027 opgenomen maatregelen en die bijdragen aan meerdere doelen in het landelijk gebied*

3.2 Goede grondwaterkwaliteit en -kwantiteit (QuickScan 08)	
Omschrijving	De vier provinciegrensoverschrijdende grondwaterlichamen in onze provincie moeten in 2027 voldoen aan eisen van de KRW. Dit houdt in dat ze in een goede chemische toestand moeten verkeren en dat de hoeveelheid grondwater op orde moet zijn. Er mag geen sprake zijn van 'uitputting' (de hoeveelheid grondwater die wordt onttrokken mag niet groter zijn dan de natuurlijke aanvulling) vanwege potentiële ecologische, economische en sociale gevolgen. Grondwatersystemen zijn verbonden met oppervlaktewatersystemen (zie doel 3.1) en zijn van belang voor natuur en de drinkwatervoorziening. Door klimaatverandering kan grondwateroverlast optreden, met gevolgen voor recreatie en bomen/bos. Door perioden van langdurige droogte kan verdroging, uitputting en verzilting van de grondwatervoorraad optreden. Drie van de vier grondwaterlichamen verkeren in goede staat. Alleen het grondwaterlichaam Duin Rijn-West verkeert momenteel in een slechte toestand: de drempelwaarde van fosfaat wordt in drie regio's overschreden. Waarschijnlijk heeft dit te maken met natuurlijke historische mariene invloeden.
Prioriteit en financiële uitdaging	De provincie is verantwoordelijk. De verantwoordelijkheden voor deze opgave worden door verschillende organisaties gedeeld. De rol van de provincie is in twee onderdelen op te delen: – Kadersteller: vaststellen doelen en maatregelen. – VTH-taken: ruimtelijke bescherming van de grondwaterbeschermings- en waterwingebieden via regelgeving in de omgevingsverordening, vergunningverlening drinkwater en bodemenergie. De kosten zijn beperkt en middelen (uit RWP) zijn voorlopig (tot 2027) beschikbaar.
Uitgangspunten beleid	Beleid is opgenomen in het RWP.

3.3 Wateroverlast voorkomen en beperken (QuickScan 09)	
Omschrijving	De uitdaging is om wateroverlast zoveel mogelijk te voorkomen en de impact ervan te beperken. Het probleem ligt vooral in de (nabije) toekomst: wateroverlast komt nu al voor, bijvoorbeeld in de binnenduinrand, en zal door klimaatverandering toenemen door vaker en heviger voorkomende extreme buien. Hierdoor kan het watersysteem steeds moeilijker aan de normen blijven voldoen, zowel landelijk als provinciaal. Overstromingen kunnen de oppervlaktewater kwaliteit verslechteren, terwijl extra ruimte voor waterberging juist kan bijdragen aan verbetering van de oppervlaktewater kwaliteit door verdunning van schadelijke stoffen. Nodig zijn aanpassingen in het watersysteem en ruimtelijke maatregelen. De bodem speelt een belangrijke rol als spons: hoe beter de bodem het water vasthoudt, hoe minder overlast ontstaat. Ook groenblauwe dooradering kan helpen wateroverlast te beperken. Als provincie zijn we kaderstellend. We hebben omgevingswaarden vastgesteld op basis van overstromingskansen per type gebied. Hier moet in 2028 aan worden voldaan. De waterschappen nemen fysieke maatregelen en voor 99% wordt aan de omgevingswaarden voldaan. Op enkele plekken zijn de normen niet haalbaar en niet kostenefficiënt.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een onmisbare partner. Er is sprake van beleidsmatige urgentie. Er zijn nauwelijks middelen beschikbaar.
Uitgangspunten beleid	We vervullen onze kaderstellende rol en voldoen aan onze wettelijke verplichtingen. We stellen wateroverlastnormen op in onze verordening en houden toezicht op de waterschappen. In samenwerking met de waterschappen stellen we kaarten voor overstromingsrisico's op. We proberen beter inzicht te krijgen én te bieden in de huidige en toekomstige risico's m.b.t. wateroverlast aan de hand van een stresstest. Dit zal uitmonden in een integrale risicogerichte aanpak van wateroverlast en een no-regret maatregelenpakket in 2027. Denk daarbij aan het aanwijzen van waterbergingsgebieden/vasthoudpolders in de Omgevingsverordening. We werken een integrale strategie wateroverlast uit voor de lange termijn binnen het Deltaprogramma Centraal Holland, waarbij de inzet van ruimtelijke maatregelen aan de orde is. We zijn (mede)trekker voor het uitvoeren van een aantal aanbevelingen van de Beleidstafel Wateroverlast en Hoogwater, waaronder: – Versterk de sponswerking van het landschap; – Kom tot een regionale ruimtelijke invulling van vasthouden, bergen en afvoeren van water, i.v.m. extreme neerslag en droogte. – Werk aan een wettelijke borging van de maatlat voor een groene klimaatadaptieve gebouwde omgeving en verken hoe deze voor al bebouwde omgeving kan worden toegepast. In de maatlat worden concrete doelen voor sponswerking in het stedelijk gebied ontwikkeld. – Maak de aanpak van normering wateroverlast meer risicogericht. Per 1 januari 2025 is de Omgevingsverordening aangepast. Artikel 6.75 is toegevoegd waarin wordt gesteld dat omgevingsplannen (van gemeenten) een motivering en een risicoanalyse dienen te bevatten van de aanwezige en de te verwachten klimaatrisico's binnen het plangebied, waaronder wateroverlast. Hierover dient een zwaarwegende afweging te worden gemaakt. We voorzien een herziening van de omgevingsverordening en een aanpassing van de normen op uiterlijk 1 januari 2027.

3.4 Zoetwaterbeschikbaarheid vergroten en verzilting tegengaan (QuickScan 10)	
Omschrijving	Door klimaatverandering, sociaaleconomische ontwikkelingen en beoogde vernatting in veenweidegebied neemt de vraag naar zoet water toe, terwijl het aanbod in droge periodes afneemt. Dit leidt tot toenemende zoetwatertekorten. Daarbij wordt de zoetwaterbeschikbaarheid bedreigd door verzilting, veroorzaakt door indringend zeewater en zoute kwel. Dit vormt nu al een probleem in droge zomers voor natuur, landbouw, industrie en drinkwaterproductie. Het probleem neemt toe door klimaatverandering (zeespiegelstijging, minder rivieraanvoer en meer verdamping). Het probleem speelt vooral in de Kop van Noord-Holland, Haarlemmermeer, Wieringermeer en het Noordzeekanaal/Amsterdam-Rijnkanaalgebied. Maatregelen kunnen zich richten op het vasthouden van water, de verbetering van de sponswerking van de bodem, de beperking van de zoetwatervraag en grotere zelfvoorzienende functies. In 2026 wordt in het kader van het Deltaprogramma zoetwater een beslissing genomen over de verdeling van water uit het hoofdwatersysteem in tijden van waterschaarste. Aanvullende ruimtelijke keuzes t.a.v. functies, waterberging e.d. zullen nodig zijn.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een onmisbare partner. Er is sprake van wettelijke urgentie. Er zijn nauwelijks middelen beschikbaar.
Uitgangspunten beleid	Deze opgave bevindt zich in de studiefase en er is nog geen uitgewerkt beleid vastgelegd. We richten ons op kennisvergaring en -deling via onderzoek en pilots. Wel is in de omgevingsverordening een regionaal uitgewerkte versie van de nationale 'verdringingsreeks' opgenomen. Die gaat over de verdeling van zoet water in tijden van extreme droogte. Verder wordt de voorkeursvolgorde uit de Nationale Omgevingsvisie zoveel mogelijk toegepast. Deze gaat van het aanpassen van functies tot aan het accepteren van schade. We willen water en bodem zwaarder laten meewegen in ruimtelijke keuzes. Dit wordt meegenomen in de actualisering van de Omgevingsvisie.

3.5 Optimaliseren hydrologische watersystemen Natura 2000-gebieden (QuickScan 11)	
Omschrijving	Goede hydrologische condities zijn essentieel voor de natuur. De opgave richt zich op het verbeteren van de waterhuishouding in Natura 2000-gebieden, om ecosystemen te herstellen en de biodiversiteit te behouden conform de KRW- en VHR-doelstellingen. Dit vereist dat in 2027 de hydrologische condities aan ecologische vereisten voldoen, met maatregelen voor waterkwaliteit, grondwaterstand en andere criteria per gebied. Deze vereisten variëren per gebied. Als provincie zijn we o.a. kadersteller via het RWP en via regels/instructies in de omgevingsverordening. Daarnaast zijn we samen met het Rijk uitvoerder van het Programma Natuurherstel, waarin veel maatregelen vallen die tot doel hebben de hydrologische condities te verbeteren. Ook zijn we verantwoordelijk voor het beheer van eigen watergangen.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een onmisbare partner. Er is wettelijke urgentie. Middelen zijn beschikbaar via Programma Natuurherstel en het RWP.
Uitgangspunten beleid	Condities worden per Natura 2000-gebied uitgewerkt in natuurdoelanalyses en Natura 2000-beheerplannen. De condities zijn ook onderdeel van het Natuurpact en het Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN); onder dit laatste programma valt ook het Programma Natuur.

3.6 Bodemkwaliteit passend bij gebruik (QuickScan 12)	
Omschrijving	Het doel is om in 2050 kwalitatief gezonde landbouwbodems te realiseren die bijdragen aan voedselzekerheid en ecosysteemdiensten zoals klimaatneutraliteit en biodiversiteit. In de Bestuurlijke Afspraken Bodem en Ondergrond 2023-2030 zijn afspraken gemaakt tussen IenW, IPO, UvW en VNG. In deze afspraken is o.a. opgenomen dat er herstelmaatregelen worden genomen tegen bodem- en grondwaterverontreinigingen. De afspraken richten zich o.a. op 'de bekende voorraad'; spoedlocaties die zijn beschikt onder de wet bodembescherming, gebiedsgericht grondwaterbeheer, waterbodems en nazorg.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een belangrijke partner. Urgentie van het doel is niet bepaald. Middelen beperkt beschikbaar of onzeker. Vooralsnog beperkte kosten.
Uitgangspunten beleid	Vooralsnog richten we ons op onderzoek en meekoppelkansen. We onderzoeken o.a. landbouwwaarde en bodemkwaliteit. In Noord-Holland Noord onderzoeken we de ruimtelijke en economische ontwikkelingen van de land- en tuinbouw. Dit ten behoeve van een ruimtelijke afweging in de Omgevingsvisie. E.e.a. kan leiden tot beleidswijzigingen.

3.7 Veiligstellen drinkwatervoorziening (Quickscan 13)	
Omschrijving	De opgave richt zich op het waarborgen van voldoende en kwalitatief goed drinkwater in 2050. De beschikbaarheid van schoon, zoet oppervlaktewater en grondwater (bronnen voor drinkwater) neemt echter af, zie toelichting bij doel 3.1, 3.2 en 3.4, terwijl de vraag naar drinkwater toeneemt door een groeiende bevolking. Maatregelen zouden zich moeten richten op een robuuster systeem, diversificatie van bronnen, extra buffering, drinkwaterbesparing, uitbreiding van productiecapaciteit en bronbescherming. De noodzaak om maatregelen te nemen voor veiligstellen van drinkwatervoorziening kan impact hebben op de beschikbare ruimte of voor gebruiksmogelijkheden van andere functies. Als provincie zijn wij verantwoordelijk voor de reservering en bescherming van grondwatervoorraden voor drinkwatervoorziening; we zijn bevoegd gezag voor vergunningverlening voor grondwateronttrekking en -infiltratie.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een onmisbare partner. Er is sprake van wettelijke urgentie. Middelen zijn voorlopig beschikbaar via het Deltaprogramma Zoet Water, de kosten zijn echter onzeker.
Uitgangspunten beleid	We ondersteunen drinkwaterbedrijven bij onderzoek en nemen grondwatermaatregelen in grondwaterbeschermingsgebieden. De doelen worden mede gerealiseerd via andere wateropgaven: zie doelen 3.1, 3.2 en 3.3.

Hoofddoel 4 – Een beter klimaat en minder bodemdaling

Achtergrond & context

Het verbeteren van het klimaat en het tegengaan van bodemdaling zijn centrale opgaven die voortkomen uit de noodzaak om de uitstoot van broeikasgassen te verminderen en de negatieve gevolgen van bodemdaling, vooral in veenweidegebieden, aan te pakken. Bodemdaling leidt tot extra CO_2-uitstoot en maatschappelijke schade, terwijl klimaatverandering vraagt om een robuuster en adaptief landelijk gebied. Door maatregelen als vernatting, koolstofvastlegging en het verbeteren van de water- en bodemkwaliteit wordt gewerkt aan een toekomstbestendig landschap. Deze integrale aanpak ondersteunt niet alleen de klimaatdoelen, maar versterkt ook de leefbaarheid, biodiversiteit en het duurzaam gebruik van het landelijk gebied.

Integraliteit en samenhang

Reductie van broeikasgassen in de landbouw en veeteelt, gecombineerd met koolstofvastlegging in de bodem, levert meerdere voordelen op. Extensivering, mestbewerking en efficiënter mestgebruik verminderen ammoniakuitstoot en versterken de biodiversiteit. Klimaatmaatregelen verbeteren de waterkwaliteit en maken het water- en bodemsysteem veerkrachtiger, waarbij vernatting bodemdaling en broeikasgas uitstoot beperkt. Koolstofvastlegging verbetert bovendien de bodemgezondheid en compenseert emissies. Zo draagt deze integrale aanpak niet alleen bij aan klimaatdoelen, maar versterkt ook natuur, waterkwaliteit, landbouw en landschap, mits veedichtheid, waterbeheer en landschapsinpassing goed worden afgestemd.

Onze inzet op het hoofddoel een beter klimaat en minder bodemdaling

De vastgestelde operationele doelen voor een beter klimaat en minder bodemdaling:

- 4.1 Reductie broeikasgassen landbouw
- 4.2 Reductie broeikasgassen veenweiden
- 4.3 Koolstofvastlegging in de bodem

Voor het doel **Reductie van broeikasgassen veenweiden (4.2)** ligt de verantwoordelijkheid bij de provincie. We willen hierop inzetten met de instrumenten die ons ter beschikking staan en de maatregelen die we in de KTA hebben opgenomen. Tegelijkertijd zijn de financiële middelen onvoldoende om tot doelbereik te komen. Wij zullen hierover het gesprek met het Rijk voeren voor aanvullende middelen.

Wat betreft het doel **Reductie broeikasgassen landbouw (4.1)** is vooral het Rijk aan zet om structuurmaatregelen te nemen (beëindigingsregelingen, extensivering/afroming van dierrechten, veebezettingsnorm). De provinciale meerwaarde ligt vooral in kaderstelling en het ondersteunen van samenwerking tussen agrariërs (mestbewerking in het omgevingsbeleid mogelijk maken, de vergunningverlening, additionaliteitstoetsen, handhaving, en de gebiedsgerichte samenwerking van boeren ondersteunen om emissies uit mestaanwending te reduceren). De genoemde structuurmaatregelen dragen ook in belangrijke mate bij aan het verminderen van de stikstofuitstoot en vice versa. We zullen daarom de urgentie blijvend bij het rijk onder de aandacht brengen.

Voor het doel **Koolstofvastlegging in de bodem (4.3)** is de verwachting dat een groot deel van de opgave via landelijk beleid kan worden gehaald. De maatregelen die we gestart zijn, maken we af. We zetten in principe geen eigen financiële middelen in op vervolgmaatregelen.

4.1 Reductie broeikasgassen landbouw (QuickScan 14)	
Omschrijving	De uitstoot van broeikasgassen in de landbouw betreft vooral het gebruik van fossiele brandstoffen. Rijk en provincies hebben een gezamenlijke verantwoordelijkheid om broeikasgasemissiereductie in de veehouderij en de akkerbouw te realiseren (Nationale Klimaatakkoord, Actieprogramma Klimaat PNH). De sectoren landbouw en landgebruik hebben in Noord-Holland een indicatieve reductieopgave van 0,3 Mton CO_2-eq./jaar tot 2030 t.o.v. KEV 2021, ofwel 6,5% van de Noord-Hollandse klimaatdoelen.
Prioriteit en financiële uitdaging	We hebben een beperkte verantwoordelijkheid. Er is sprake van beleidsmatige urgentie. Middelen zijn gedeeltelijk beschikbaar, o.a. via rijksregelingen en koplopersgelden.
Uitgangspunten beleid	We werken met een combinatie van maatregelen aan dit doel op basis van al ingezet landelijk beleid. De belangrijkste maatregelen liggen namelijk bij het Rijk (afname van het aantal dieren via extensivering, subsidies voor mestbewerking). Mestbewerking heeft positieve effecten op andere beleidsdoelen. Omdat de productie van kunstmest veel aardgas vergt, zou vervanging hiervan bovendien positieve klimaateffecten opleveren. Het stikstofkraken van mest beperkt indirect ook de broeikasgasuitstoot die elders ontstaat door de productie van kunstmest met aardgas. We moeten vooral mestbewerking in het omgevingsbeleid mogelijk maken, de vergunningverlening op orde krijgen en de gebiedsgerichte samenwerking van boeren ondersteunen om emissies uit mestaanwending te reduceren. Ook moeten we de voortgang van de klimaatmaatregelen monitoren en hierover rapporteren. De maatregelen zijn opgenomen in het Actieprogramma Klimaat.

4.2 Reductie broeikasgassen veenweiden (Quickscan 15)	
Omschrijving	Het doel is watergezond en toekomstbestendig ingerichte veenweidegebieden in 2050. De opgave richt zich op het verminderen van uitstoot van broeikasgas CO_2 door veenoxidatie, en daarmee het tegengaan van bodemdaling. We hebben ons gecommitteerd aan een opgave van 0,09 megaton reductie in 2030. Daarnaast is er een opgave vanuit de Europese Natuurherstelverordening, betreffende artikel 11.4 (artikel 11 gaat over landbouwgronden). Dit gaat over het vernatten van veenlandbouwgrond. Het opzetten van het waterpeil vraagt om zorgvuldigheid, een te hoog waterpeil kan juist weer leiden tot extra methaanuitstoot. Verdere uitwerking is nog nodig. Het beperken van CO_2-uitstoot in veenweidegebieden vereist het vernatten van veengebieden, soms in combinatie met praktische oplossingen en een integrale aanpak die samenhangt met stikstofreductie, waterkwaliteit en biodiversiteit. De integrale benadering betekent ook dat rekening wordt gehouden met uitdagingen zoals de beschikbaarheid van voldoende zoet water en de toenemende wateroverlast (bijvoorbeeld door maatregelen om water vast te houden, zoals de aanleg van groenblauwe dooradering).
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is verantwoordelijk en er is sprake van (beleidsmatige) urgentie. De kosten zijn hoog en er zijn vooralsnog onvoldoende middelen beschikbaar.
Uitgangspunten beleid	We stellen regels, zoals de kaders voor wateroverlast, peilbeheer en de verdringingsreeks zoetwater. We zetten in op onderzoek en experimenten en we faciliteren gebiedsprocessen van groepen agrariërs.

4.3 Koolstofvastlegging in de bodem (QuickScan 16)	
Omschrijving	In het kader van klimaatmitigatie is de opgave om vanaf 2030 jaarlijks 0,049 Mton CO_2 extra vast te leggen in minerale landbouwbodems in Noord-Holland. Maatregelen zijn mogelijk in de veeteelt (hoger aandeel blijvend grasland, leeftijd grasland verhogen, mais-gras-wisselteelt, extra vaste mest en compost) en vollegrondsteelt (aandeel graanteelt verhogen, gebruik van groenbemesters). Meer natuur en vooral meer bomen zorgen ook voor koolstofvastlegging en daarmee vermindering van de klimaatverandering. Koolstofvastlegging heeft ook positieve effecten op duurzaam bodembeheer en de structuur van de bodem, wat weer leidt tot betere nutriëntenbeschikbaarheid, waterregulatie, en stikstofbuffering. De verbetering van het organisch stofgehalte heeft daarmee ook positieve effecten op de teelten en zorgt ervoor dat de landbouwgronden beter bestand zijn tegen droogte, overstroming en hitte (klimaatadaptatie). De verwachting is dat een groot deel van de opgave via landelijk beleid wordt gehaald, met nadruk op conditionaliteiten hectare-premies GLB-NSP, ANLb- beheerpakketten en eco-activiteiten.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is beperkt verantwoordelijk. Urgentie is niet bepaald. Kosten nog niet bepaald en dekking is onduidelijk. Kan misschien meeliften op ANB-middelen.
Uitgangspunten beleid	Er is geen beleidsontwikkeling voor koolstofvastlegging voorzien. Eind van dit jaar komt de nieuwe EU Soil monitoring richtlijn, dan zal er weer beweging komen op dit dossier. Alle hieronder genoemde maatregelen in deze coalitieperiode opgestart. M.u.v. de bodemonderzoeken zullen alle projecten pas na deze coalitieperiode worden afgerond.

Hoofddoel 5 – Een sterke en duurzame agrarische sector

Achtergrond & context

De landbouw heeft ons landschap mede gevormd en speelt een belangrijke rol in het beheer ervan. De sector is van grote economische en sociale waarde voor het landelijk gebied. Daarom bieden we als provincie ruimte aan een sterke, duurzame en innovatieve landbouwsector. De agrarische sector is onderdeel van de Nederlandse (kennis-)economie en draagt bij aan het verdienvermogen van Nederland. De sectoren 'visserij' en 'glastuinbouw' vallen wel onder het landbouwbeleid, maar niet onder het PLG.

Integraliteit en samenhang

Een sterke en duurzame agrarische sector levert een belangrijke bijdrage aan de meeste doelen in het landelijk gebied. We willen dat de agrarische sector in Noord-Holland in 2040 volledig is omgeschakeld naar kringlooplandbouw, conform de landelijke definitie. Dit gaat verder dan kringlopen sluiten: het richt zich ook op een beter verdienvermogen voor boeren, minder schadelijke emissies en meer biodiversiteit. Samen met Rijk, IPO en de agrarische sector wordt gewerkt aan kringlooplandbouw via doelsturing en Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's). Deze KPI's sturen en meten duurzame prestaties op thema's als circulariteit, water, bodem, klimaat, biodiversiteit, dier- en plantgezondheid en het sociaaleconomisch perspectief. Drempel- en streefwaarden en worden nog ontwikkeld. Er lopen pilots om prestaties te belonen en gebiedsgerichte stoffenbalansen (REMAS).

Onze inzet op het hoofddoel een sterke en duurzame agrarische sector

In de Voedselvisie 2020-2030 (pdf) beschrijven we de kansen en uitdagingen om te komen tot een duurzaam voedselsysteem. Vanaf 2026-2030 brengen we meer focus aan. Waardevolle inzichten en samenwerkingen van de afgelopen jaren zijn daarin meegenomen. De nadruk ligt voortaan op de doorontwikkeling naar kringlooplandbouw, met beter gebruik van mest, bodem en water. Verder faciliteren we een aantal icoonprojecten om te verdiepen (verbeteren), verbreden (opschalen) en/of verspreiden (naar andere toepassingsgebieden) en versterken we coaching en kennis via het Landbouwportaal. Ook is er aandacht voor ketensamenwerking en de eiwittransitie (Bean Deal 2.0).

We blijven streven naar een schone en veilige productie van gezond, betaalbaar en smaakvol voedsel voor iedereen. Dat betekent: gezonde verdienmodellen voor ondernemers, maar ook doen wat goed is voor ons als mens en dier, het klimaat, bodem, water en biodiversiteit. Om tot een duurzaam voedselsysteem te komen is het nodig dat alle partijen in de voedselketen een steentje bijdragen. Niet alleen de agrarische sector en de voedselverwerkers zijn aan zet, maar ook bijvoorbeeld de retail en detailhandel, consumenten en afvalverwerkers. Het hele voedselsysteem is complex en het kost tijd om dat te veranderen.

De vastgestelde operationele doelen voor een sterke en duurzame agrarische sector:

- 5.1 Ondersteunen van kringlooplandbouw en doelsturing.
- 5.2 Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond.
- 5.3 Verbeteren van de sociaaleconomische positie van agrarische ondernemers.

Voor het operationele doel **Ondersteunen van kringlooplandbouw en doelsturing (5.1)** geldt een beleidsmatige urgentie. De provincie heeft hierbij de rol van belangrijke partner. We stimuleren innovatie en faciliteren samenwerking.

Agrariërs kunnen via verschillende routes naar kringlooplandbouw toewerken:

- Hightech gesloten systemen: gesloten teeltsystemen met minimale emissies;
- Hightech open systemen zoals innovatieve open teelten met precisielandbouw en technologische optimalisatie;
- Extensivering: vermindering van productiedruk ten gunste van milieu, landschap en biodiversiteit;
- Biologische landbouw: volledig natuurgerichte productie zonder synthetische bestrijdingsmiddelen of kunstmest;
- Natuurbeheer en -ontwikkeling: landbouw die actief bijdraagt aan natuurherstel en -behoud;
- Multifunctionele landbouw: bedrijven die landbouw combineren met zorg, educatie, recreatie of korte ketens.

De paden kunnen worden gecombineerd en vragen om maatwerk in kennis, regelgeving, financiering, verdienmodellen en monitoring.

Om de overgang te versnellen kiest de provincie vijf samenhangende pijlers: Innovatie, Ruimte, Water & Klimaat, Europa/Rijk, en Samenwerking & Communicatie. Hierbij zijn instrumenten aan de orde die inzetbaar zijn bij alle paden:

- Pilots (praktijkproeven, ketensamenwerking).
- Inzet regelgeving en ruimtelijke instrumenten, vooral gericht op doelsturing, bescherming landbouwgrond, voedselzekerheid.
- Financiering & subsidies voor innovatie en verduurzaming (o.a. inzet GLB-NSP: het Nationaal Strategisch Plan 2023-2027 is de Nederlandse invulling van het Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. Het NSP wordt uitgevoerd door het Rijk en de provincies. Wij zijn verantwoordelijk voor Agrarisch natuur- en landschapsbeheer (ANLb), Investeringen,

Samenwerking (innovatie en integrale gebiedsontwikkeling), EADER (plattelandsontwikkeling), Kennis en informatieoverdracht.
- Belangenbehartiging bij Rijk en EU.
- Grondbeleid: via pacht, grondruil en -verkoop dragen we bij aan agrarische structuurversterking en natuurinclusieve doelen.
- Monitoring & ontsluiting van data (KPI's, Agrimatie Noord-Holland).
- Samenwerking: we werken intensief samen met de landbouwsector, medeoverheden, Greenports, Voedsel Verbindt, kennisinstellingen, natuurbeheerders en maatschappelijke organisaties. Greenports zijn sterke agro-clusters en netwerkverbanden die innovatie en kennisdelen aanjagen.

Voor het doel **Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond (5.2)** geldt dat de benodigde onderzoeken zijn afgerond. De ruimtelijke afwegingen die nodig zijn, zullen worden gemaakt in de Omgevingsvisie.

Wat de verbetering van de **Sociaaleconomische positie van agrariërs (5.3)** betreft, heeft de provincie geen juridische verplichtingen. We hebben wel de wettelijke verplichting om het Europese Gemeenschappelijk Landbouw Beleid (GLB) uit te voeren. Dit betekent dat wij de subsidieregelingen openstellen en zorgdragen voor goede informatievoorziening daarbij. We zijn ons bewust van het belang van de agrarische sector bij het realiseren van de transitie en het beheer in het landelijk gebied. Het bereiken van de operationele doelen in dit PLG vereisen vaak investeringen van agrariërs, daarom houden we bij de implementatie van maatregelen oog voor hun sociaaleconomische positie. Ook voor wat betreft het agrarische natuurbeheer, waar we ons met het Rijk inzetten voor hogere vergoedingen en meer langjarige zekerheid, is hier aandacht voor.

De provincie ondersteunt de praktische toepassing van kringlooplandbouw door sectorale initiatieven en innovatieve projecten te faciliteren, in lijn met beleidsdoelen GLB-NSP (nationale uitwerking Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid).

5.1 Duurzame landbouw en doelsturing ondersteunen (QuickScan 17)	
Omschrijving	Het doel is om tegen 2040 duurzame landbouw (kringlooplandbouw) in heel Noord-Holland te realiseren. Onder 'kringlooplandbouw' verstaan we onder meer een landbouw die produceert binnen streef- en drempelwaarden voor zeven doelen: circulariteit, verbeteren van waterkwaliteit en -beheer, bodemkwaliteit, het tegengaan van en omgaan met klimaatverandering, herstellen van biodiversiteit/natuur, plant- en diergezondheid, en het verbeteren van de sociaaleconomische positie van de boer in de keten.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een belangrijke partner. Er is sprake van beleidsmatige urgentie (commitment in coalitieakkoord). Er zijn middelen beschikbaar uit GLB-NSP en koplopersbudget en er wordt aanvullend budget (agrarisch natuurbeheer) verwacht.
Uitgangspunten beleid	Kringlooplandbouw is verbonden aan andere opgaven. Onze inzet is deels regulerend, deels stimulerend via KPI's. Boeren bepalen zelf welke maatregelen zij nemen om aan KPI's te voldoen (= doelsturing). We stellen kaders en regels vast via de Omgevingsverordening t.b.v. duurzaam landgebruik (combineren van functies, het beschermen van bodem en water, en het verminderen van emissies). We stimuleren innovatie en samenwerking door het beschikbaar stellen van subsidies en instrumenten. We initiëren en ondersteunen pilots, fieldlabs en andere experimenten. We faciliteren samenwerking tussen agrariërs, ketenpartijen, kennisinstellingen en andere overheden. We vragen hiervoor financiering aan bij het Rijk. We beraden ons op de inzet van nieuwe rijksmiddelen voor Agrarisch natuurbeheer t.b.v. natuur, klimaat, biodiversiteit en water.

5.2 Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond (QuickScan 18)	
Omschrijving	Om te voorkomen dat landbouw de sluitpost in de afweging van ruimteclaims wordt en ervoor te zorgen dat agrarische ondernemers perspectief houden, is het van belang om een zorgvuldige afweging te maken tussen de waarde van landbouwgronden voor een duurzaam landbouwsysteem en de inzet van deze gronden voor andere ruimtezoekende functies. Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond maakt onderdeel uit van verschillende andere doelen, zoals voedselzekerheid, het behouden van landschap en natuur, het leefbaar houden van het buitengebied en het behoud van het economische cluster.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een belangrijke partner. Er is sprake van beleidsmatig urgentie (afspraken). Er zijn geen substantiële kosten voorzien.
Uitgangspunten beleid	Samen met de agrarische sector verkennen we hoe we binnen onze provincie landbouwgebieden goed kunnen typeren. Hiervoor gebruiken we onder meer water- en bodemsysteemanalyses en laten we de landbouwwaarde en de bodemkwaliteit onderzoeken. Deze inzichten worden verwerkt in een bredere integrale afweging van functies in de fysieke leefomgeving binnen de actualisatie van de provinciale Omgevingsvisie. Ten behoeve van de actualisatie van de Omgevingsvisie is al met de gemeenten het Opgavedocument/Ontwikkelperspectief Noord-Holland Noord opgesteld. Verder is het document Op weg naar een ruimtelijk voorstel vastgesteld. Wij zijn een onderzoek gestart naar de ruimtelijke en economische ontwikkelingen van de land- en tuinbouw in Noord-Holland Noord. Hierbij wordt uiteraard rekening gehouden met natuur, bodem en water en klimaat. Onderzoek gedekt uit de landbouwbegroting, is afgerond.

5.3 Verbeteren sociaaleconomische positie agrarisch ondernemers (QuickScan 19)	
Omschrijving	Het is van belang dat agrarische bedrijven kunnen investeren in verduurzaming en hun investering terug kunnen verdienen. Ook moeten zij via ANLb (programma Natuur) volwaardig beloond worden voor ecosysteemdiensten en op langjarige zekerheid kunnen vertrouwen. Verder moeten agrariërs over voldoende kennis en kunde m.b.t. verduurzaming beschikken.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie heeft een beperkte verantwoordelijkheid. Er is sprake van beleidsmatige urgentie (coalitieakkoord). Er zijn beperkt middelen beschikbaar via het GLB en andere regelingen.
Uitgangspunten beleid	Onze rol heeft met name betrekking op het opstellen van een integraal programma voor steun aan de landbouw, met regelingen en financiering en verlenen van subsidies. Voor het ANLb is het Natuurbeheerplan de basis voor de verdeling van de opgaven en middelen voor ecosysteemdiensten voor natuur, water en klimaat. Op basis van de Omgevingswet hebben we als provincie invloed en sturingsmacht op ruimte voor de landbouw, op het handelingsperspectief dat van invloed is op het verdienvermogen. We zetten vooral in op het faciliteren van kennisdeling en samenwerking en we stemmen af met Rijk en Europa over regelgeving, fondsen en inkomenssteun.

Hoofddoel 6 – Een (be)leefbaar landelijk gebied

Achtergrond & context

Een aantrekkelijke omgeving om in te wonen, een mooi landschap, met waardevolle natuurgebieden, cultuurhistorisch erfgoed, agrarische bedrijvigheid en voldoende passende recreatiemogelijkheden, is onmisbaar voor een gezonde leefomgeving waar mensen zich thuis voelen. Het is bepalend voor onze 'omgevingskwaliteit'. Een 'goede omgevingskwaliteit' is opgenomen in de centrale doelstelling van de Omgevingswet. Provincie en gemeenten zijn verantwoordelijk voor het behoud en de verbetering van deze omgevingskwaliteit. Wij doen dit o.a. door bescherming van onze natuurgebieden, landschappen en erfgoed in de omgevingsverordening en door inzet van ruimtelijke kwaliteitsinstrumenten. Daarnaast zijn er wettelijke verplichtingen inzake ons erfgoed.

De recreatieve druk in Noord-Holland neemt toe, ook op onze natuurgebieden. Onderzoek heeft uitgewezen dat we in onze provincie in 2040 een tekort aan recreatieruimte hebben van ruim 5000 ha (7000 voetbalvelden). Dit onderstreept de noodzaak van de ontwikkeling van voldoende groene recreatieruimte en toegankelijke, beleefbare landschappen voor de inwoners van het landelijk gebied en de bezoekers. Op deze wijze kunnen wij ook onze Natura 2000-gebieden en NNN ontlasten.

Integraliteit en samenhang

Het verbeteren van de recreatieve toegankelijkheid voor inwoners en bezoekers van het landelijk gebied, het bieden van passende voorzieningen en het versterken van de informatievoorziening draagt hieraan bij. Dit biedt kansen voor de agrarische sector, bijvoorbeeld door agrotoerisme en boerenlandpaden. Tegelijk beschermt het kwetsbare natuurgebieden, zowel direct als indirect, door het aanleggen van passende voorzieningen in en rondom het NNN en andere gevoelige natuurgebieden. Bovendien draagt dit sterk bij aan het welzijn en de gezondheid van inwoners. Dit alles ondersteunt op zijn beurt het behoud van landschappelijke en erfgoedwaarden, waardoor een wederkerig effect ontstaat.

Onze inzet op het hoofddoel een (be)leefbaar landelijk gebied

De vastgestelde operationele doelen voor een (be)leefbaar landelijk gebied:

- 6.1 Realiseren van voldoende en passende recreatieruimte;
- 6.2 Beschermen en ontwikkelen van landschap en erfgoed.

Voor beide operationele doelen geldt dat de provincie eigenaar is en verantwoordelijk voor het doelbereik. **Voldoende passende recreatieruimte (6.1)** kent gezien de enorm groeiende behoefte ook inhoudelijke urgentie, zo blijkt uit de Visie Recreatie en Toerisme 2030. In de eerste plaats vanwege het belang van het bieden van voldoende recreatiemogelijkheden gezien het belang voor welzijn en welbevinden en in tweede instantie vanwege de druk die ongereguleerde recreatie legt op het behalen van natuurdoelen. We pakken dit thema op in de Omgevingsvisie. Daar maken we de ruimtelijke afweging die hiervoor nodig is. Verder onderzoeken we de mogelijkheden om via onze omgevingsverordening dit doel dichterbij te brengen. Denk bijvoorbeeld aan versoepeling van de regeling voor vrijkomende agrarische bedrijven, waardoor andere functies mogelijk zouden worden, hetgeen weer kan bijdragen aan de verbetering van de sociaaleconomische positie van agrarisch ondernemers.

Het doel **Beschermen en ontwikkelen van landschap en erfgoed (6.2)** is een belangrijke verantwoordelijkheid van de provincie en kent een beleidsmatige urgentie. Een 'goede omgevingskwaliteit' is opgenomen in de centrale doelstelling van de Omgevingswet. Provincie en gemeenten zijn verantwoordelijkheid voor het behoud en de verbetering van deze omgevingskwaliteit. Wij doen dit o.a. door bescherming van onze natuurgebieden, landschappen en erfgoed in de omgevingsverordening en door inzet van ruimtelijke kwaliteitsinstrumenten. Daarnaast zijn er wettelijke verplichtingen inzake ons erfgoed.

6.1 Voldoende en passende recreatieruimte (QuickScan 20)	
Omschrijving	Voldoende en passende recreatieruimte is een formele taak van de provincies. Het valt onder het ruimtelijk beleid en onder de provinciale verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van de leefomgeving, zoals vastgelegd in de Omgevingswet. Voor onze provincie is deze opgave van groot belang. We willen onze inwoners gezonde en toegankelijke buitenruimte bieden, vooral in verstedelijkte regio's, hetgeen bijdraagt aan hun welzijn en welbevinden. Daarnaast helpt het om de recreatieve druk op kwetsbare natuurgebieden te verminderen en deze beter te beschermen. Passende voorzieningen binnen én buiten deze gebieden zijn daarin onmisbaar.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is verantwoordelijk. Geen juridische urgentie, maar beleidsmatig belangrijk i.v.m. de verstedelijkingsopgave in Noord-Holland en de ook hierboven genoemde bevolkingstoename. Zeer beperkt middelen beschikbaar, inzet op koppelkansen.
Uitgangspunten beleid	In de Visie Recreatie en Toerisme Noord-Holland 2030 is de ambitie dat iedere inwoner van Noord-Holland profiteert van recreatie en toerisme. Hiervoor zijn vier opgaven geformuleerd: – er moet voldoende fysieke ruimte zijn voor passende recreatie; – we moeten inspelen op de veranderende en toenemende vraag; – het aanbod dient versterkt te worden; – er moet een netwerk zijn van goed bereikbare toeristisch-recreatieve voorzieningen dat aansluit bij de wensen van inwoners en gasten. De provincie investeert in fiets-, wandel- en vaarroutes, stimuleert duurzame en natuurinclusieve recreatie, bewaakt de inpassing in het landschap en beschermt waardevolle landschappen zoals polders, duinen en watergebieden. Belangrijke taken zijn: het afbakenen van verantwoordelijkheden, het gericht inzetten van subsidies, het koppelen van recreatie aan brede investeringsagenda's, en het vinden van passende vormen van recreatie in en rond NNN-gebieden, gezien de toenemende recreatiedruk. In het Werkplan Recreatie en Toerisme ligt de focus op: – spreiding van recreanten via routes en de werkzaamheden binnen de routealliantie. – inzet bij gebiedsprocessen. – gebruik van data en monitoring. – ontwikkeling van voldoende recreatieruimte aan de kust, binnen bestaande natuur- en recreatiegebieden, en realisatie van nieuwe recreatieve verbindingen, bijvoorbeeld binnen NNN en de bossenstrategie. Via het omgevingsbeleid wordt ruimte voor recreatie geborgd, onder meer door recreatiegebieden op te nemen in de omgevingsvisie en het ruimtelijk voorstel.

6.2 Beschermen en ontwikkelen landschap en erfgoed (QuickScan 21)	
Omschrijving	Een mooi landschap, met waardevolle natuurgebieden, cultuurhistorisch erfgoed, agrarische bedrijvigheid en voldoende passende recreatiemogelijkheden, is onmisbaar voor een gezonde leefomgeving waar mensen zich thuis voelen. Het is bepalend voor onze 'omgevingskwaliteit'. Een 'goede omgevingskwaliteit' is opgenomen in de centrale doelstelling van de Omgevingswet. Provincie en gemeenten zijn verantwoordelijkheid voor het behoud en de verbetering van deze omgevingskwaliteit. Wij doen dit o.a. door bescherming van onze natuurgebieden, landschappen en erfgoed in de omgevingsverordening en door inzet van ruimtelijke kwaliteitsinstrumenten. Daarnaast zijn er wettelijke verplichtingen over ons erfgoed.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is verantwoordelijk. Er is sprake van beleidsmatige urgentie. Er zijn beperkt middelen beschikbaar.
Uitgangspunten beleid	De 'Beleidskoers landschap' is onderdeel van de actualisering Omgevingsvisie

Hoofddoel 7 – integraal beleid voor het landelijk gebied

Achtergrond & context

Het planten van bos draagt bij aan het vastleggen van koolstof, het versterken van biodiversiteit, klimaatadaptatie, landschappelijke kwaliteit en de leefbaarheid van steden. Bovendien zijn bossen uitermate geschikt om te recreëren en draagt de realisatie en vitaliteit van bos bij aan de recreatieve opgave waar we als provincie voor staan.

In Noord-Holland worden overgangszones van 500 meter rondom stikstofgevoelige N2000-gebieden ingezet om gericht stikstofemissies te verminderen. In deze zones staat de overgang van natuur naar landbouw centraal en is ruimte voor maatwerk en samenwerking met gebiedspartners. Extra middelen voor agrarisch natuurbeheer ondersteunen agrariërs bij emissiereductie. Overgangszones zijn geen planologisch instrument. De invulling wordt per gebied afgestemd, met flexibiliteit voor lokale omstandigheden en aansluiting bij landelijke kaders.

Daarnaast onderscheiden we stikstofzones van 250 m rondom het stikstofgevoelig habitat (stikstofgevoelige hexagonen). In deze zone is het nemen van maatregelen het meest effectief. In werkelijkheid zal deze afstand echter fluctueren omdat rekening dient te worden gehouden met lokale omstandigheden zoals de windrichting en de aanwezigheid van bos.

De groenblauwe dooradering (GBDA) bestaat uit verschillende kleine, droge en natte landschapselementen. De kracht van de GBDA is dat deze bijdraagt aan veel verschillende doelen en opgaven in het landelijk gebied, zoals het versterken van de biodiversiteit (VHR), het verbeteren van de waterkwaliteit (KRW), het behalen van klimaatdoelen, het verbeteren van bodem- en luchtkwaliteit, de bestuiving en natuurlijke plaagbestrijding en een recreatief aantrekkelijk landschap.

Integraliteit en samenhang

De bossenstrategie en GBDA versterken samen de provinciale doelen voor het landelijk gebied in Noord-Holland. Bossen en landschapselementen dragen bij aan koolstofvastlegging, biodiversiteit, klimaatadaptatie, waterkwaliteit en recreatie. Overgangszones van 500 meter rondom stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden ondersteunen niet alleen de stikstofaanpak, maar bieden ook ruimte voor initiatieven die biodiversiteit, water- en bodemkwaliteit, klimaatadaptatie, recreatie en toekomstbestendige landbouw bevorderen. Zo dragen deze zones integraal bij aan een duurzaam, gezond en aantrekkelijk landelijk gebied.

Onze inzet op het hoofddoel integraal beleid voor het landelijk gebied

De vastgestelde operationele doelen integraal beleid voor het landelijk gebied:

- 7.1 Groenblauwe dooradering
- 7.2 Overgangszones
- 7.3 Bossenstrategie

Hoewel er geen wettelijke of beleidsmatige urgentie is op het doel **Realiseren van overgangszones (7.2)**, is die urgentie er wel op inhoudelijke gronden, namelijk vanuit de stikstofopgave (met name gericht op de agrarische sector) en het komen tot het al genoemde natuurherstel en daarmee ruimte voor vergunningverlening. Provincie is voor deze opgave eigenaar. We werken de komende tijd beleid uit en onderzoeken of hiervoor Rijksregelingen kunnen worden ingezet.

Voor de doelen **Groenblauwe dooradering realiseren (7.1)** en **Bossenstrategie uitvoeren (7.3)** is de provincie een onmisbare partner. Groenblauwe dooradering is een instrument dat bijdraagt aan veel andere doelen, ook aan prioritaire natuurdoelen en stikstofreductie. We onderzoeken of rijksmiddelen voor agrarisch natuurbeheer ingezet worden kunnen voor groenblauwe dooradering. De ontwikkeling van GBDA in het agrarisch gebied is in samenhang met andere opgaven voor natuur, water en klimaat, onderdeel van het interbestuurlijk programma voor het Agrarische Natuurbeheer. Hiervoor is nu een rjjksdoelenkader in voorbereiding. Voor de bossenstrategie ronden we de projecten af waaraan we ons gecommitteerd hebben en waarvoor middelen zijn. Waar en wanneer mogelijk zullen we, in overleg met onze partners, ons niet-financieel instrumentarium inzetten, vooral daar waar alleen wij over bepaalde bevoegdheden beschikken. We gaan prudent om met de inzet van onze schaarse personele capaciteit.

7.1 Groenblauwe dooradering (GBDA) (QuickScan 22)	
Omschrijving	De provinciale ambitie is dat in 2050 10% van het landelijk gebied buiten het NNN en Natura 2000-gebieden uit groenblauwe dooradering bestaat. De provincie gaat met het oog op het open en natte karakter van Noord-Holland uit van een groenblauwe dooradering bestaande uit 50% natte en 50% droge landschapselementen. GBDA draagt o.a. bij aan het behalen van de VHR-, KRW- en klimaatdoelen, vastlegging van stikstof, een toekomstbestendige landbouw en een (recreatief) aantrekkelijk landschap.
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is een belangrijke partner. De urgentie is niet bepaald. Vooralsnog beperkte middelen. Mogelijk aanvulling vanuit budget Agrarisch natuurbeheer.
Uitgangspunten beleid	De beleidskoers GBDA is onderdeel van de actualisering Omgevingsvisie.

7.2 Overgangszones realiseren (zie ook doel 2.2.)	
Omschrijving	Het realiseren van overgangszones is een instrument binnen de stikstofaanpak voor de sector landbouw. In overgangszones van 500 meter rondom stikstofgevoelige Natura 2000-gebieden staat de overgang van natuur naar landbouw centraal. Hier wordt ingezet op vermindering van stikstofuitstoot. Daarnaast onderscheiden we stikstofzones van 250 m rondom het stikstofgevoelig habitat (stikstofgevoelige hexagonen). In deze zone is het nemen van maatregelen het meest effectief. In werkelijkheid zal deze afstand echter fluctueren omdat rekening dient te worden gehouden met lokale omstandigheden zoals de windrichting en de aanwezigheid van bos. *NB. Buiten de afstand van 500 meter is stikstofuitstoot niet meer in belangrijke mate herleidbaar tot de bron. Dit biedt een duurzame begrenzing bij veranderende natuur in de toekomst.*
Prioriteit en financiële uitdaging	Provincie is verantwoordelijk/eigenaar. De urgentie is niet bepaald. Kosten zijn vooralsnog beperkt, omdat de opgave onzeker is. Er zijn geen specifieke middelen voor overgangszones: de bedoeling is dat de middelen voor de gebiedsgerichte stikstofaanpak (zie doel 2.2.) met voorrang hier worden aangeboden, omdat het effect hier het grootst is.
Uitgangspunten beleid	Overgangszones zijn geen planologisch instrument. Er wordt in de overgangsgebieden ingezet op een stimulerend provinciaal maatregelenpakket om stikstofuitstoot te verminderen met inzet van financiële regelingen. Er wordt aangesloten bij eventueel Rijksbeleid voor stimuleringspakketten om het uitrijden van mest te beperken dichterbij stikstofgevoelige habitat. De ligging van en werkwijze binnen overgangszones kunnen per gebied verschillen; dit wordt met gebiedspartners uitgewerkt. Lokale afwijkingen zijn mogelijk. We zullen aansluiten bij eventueel landelijk beleid wat betreft de begrenzing Schaarse middelen kunnen herschikt worden op basis van de stikstofoverbelasting, aansluitend bij landelijke richtlijnen en jurisprudentie.

7.3 Bossenstrategie uitvoeren (QuickScan 24)	
Omschrijving	Het hoofddoel van de bossenstrategie is de vastlegging van koolstof, wat direct bijdraagt aan het verminderen van de klimaatverandering. Bovendien draagt nieuw bos mogelijk bij aan het creëren van ruimte voor recreatie in relatie tot de verstedelijkingsopgave. De Bossenstrategie levert een bijdrage aan de opgaven rondom klimaatadaptatie en -mitigatie, biodiversiteit, leefbaarheid en voedselzekerheid (agro forestry) en in beperkte mate materiaal voor biobased bouwen. Doelen zijn: 10% nieuw bos (1478 ha) in 2030; 103 ha compensatiebos te realiseren buiten NNN ter compensatie van bos dat is gekapt in Natura 2000-gebieden om natuurdoelen te halen; 25% revitalisatie bestaand bos (3695 ha) tot 2035 en 300 ha agroforestry plus 50 ha voedselbos op vrijwillige basis. Vooralsnog zetten we voor compensatiebos vooral in op recreatiebos (dorpsbossen) in samenwerking met gemeenten, aansluitend aan woonkernen. Dit zowel om mede tegemoet te komen aan de grote tekorten aan groene recreatieruimte alsook dat we hiermee de realisatie kunnen koppelen aan gemeentelijke inzet. Voordeel is dan dat dit vaak al onderdeel is van de eigen gemeentelijke planvorming/participatie en daarmee ook inzet heeft organisatorisch en financieel. Ook gaan we uit van grond in bezit van gemeenten.
Prioriteit en financiële uitdaging	De provincie is een belangrijke partner, er is een beleidsurgentie vanuit de klimaatopgave en koppelkans met andere doelen. Er is budget voor een klein deel van de (grote) opgave. Op dit moment lijken we de compensatieopgave te kunnen realiseren en ongeveer 10-20% van de ambitie nieuw bos en revitalisering bestaand bos. Agro forestry en voedselbossen zijn afhankelijk van eigen keuzes van agrarisch ondernemers. Zie ook de Korte Termijn Agenda (KTA). Alles op basis van Rijksmiddelen en inzet van partners (o.a. gemeenten/TBO/agrarisch ondernemers).
Uitgangspunten beleid	De provincie zet in op uitvoering van de Bossenstrategie, zoals vastgelegd in het coalitieakkoord *Verbindend Vooruit!* Bossen worden niet gerealiseerd in weidevogelleefgebieden. De integrale afwegingen met landbouw en andere ruimtevragers vinden plaats in de herijking Omgevingsvisie NH2050. Meer bomen buiten bos stimuleren we via Groen Kapitaal, Klimaataanpak.

3 GEBIEDSPROCESSEN

3.1 Noodzakelijke keuzes

Toen er nog zicht was op een transitiefonds voor het landelijk gebied, was er sprake van het realiseren van doelstellingen via integrale gebiedsprocessen. Hierin zouden gebiedspartijen gezamenlijk werken aan de (samenhangende) opgaven in het landelijk gebied, onder regie van de provincie. Echter, gezien het verdwijnen van het transitiefonds kan niet alles meer, en niet alles kan tegelijk en met dezelfde intensiteit.

In dit hoofdstuk lichten we toe welke keuzes we maken voor wat betreft gebiedsprocessen en welke gevolgen deze hebben. De integraliteit van opgaven en maatregelen die bijdragen aan systeemherstel in het landelijk gebied staat niet ter discussie. Veel maatregelen dragen bij aan meerdere opgaven, zie hoofdstuk 2. Denk aan combinaties van natuurherstel met waterbeheer, en stikstofreductie met landbouwtransitie of bosuitbreiding met recreatie.

3.2 Gebiedsprocessen in het kader van NNN-realisatie

We richten ons de komende jaren zoveel mogelijk op onze verantwoordelijkheden die de hoogste urgentie hebben, te weten de afronding van het NNN, natuurherstel, goede grondwaterkwaliteit en -kwantiteit en stikstofreductie. Bovendien kiezen we voor wat betreft de NNN-realisatie voor een meer projectmatige aanpak in plaats van de aanpak in gebiedsprocessen. Dit heeft gevolgen voor andere PLG-doelen. NNN-realisatie vormde immers een belangrijk element in de gebiedsaanpak binnen het eerdere PPLG, hetgeen veel andere doelen in het landelijke gebied dichterbij zou brengen. Hier wordt nu een stap terug gedaan.

De projectmatige aanpak in de NNN-realisatiestrategie 2025 behelst het volgende:

- Focusgebieden (gebieden met zeer kwetsbare natuur en natuur nabij stikstof belaste Natura 2000-gebieden) krijgen prioriteit in de NNN-realisatie. Hier worden in inrichtings- en beheerplannen de maatregelen opgenomen die bijdragen aan systeemherstel, zoals hydrologische maatregelen. Ook gaan de inrichtingsplannen rekening houden met het creëren van robuuste natuureenheden, versterking aanpak 'invasieve exoten' en optimaliseren van het beheer. Beleidsontwikkelingen aangaande klimaatopgaven en verduurzaming van de landbouw worden echter niet afgewacht. Voor alle overige opgaven geldt dat deze in principe niet worden meegenomen, behalve als er al middelen voor toegekend zijn of tenzij het bestuur anders besluit. In eventuele besluitvorming zullen gevolgen voor het tijdspad van NNN-realisatie, geld en personele capaciteit worden meegewogen.
- Buiten focusgebieden richt de inzet op het stimuleren van kansen van derden voor zelfrealisatie en -beheer van NNN te creëren en te benutten. Wat andere doelen uit het PLG betreft, worden alleen concrete projecten waar middelen voor zijn (of die niets kosten) en die de uitvoering niet vertragen, nog meegenomen bij de realisatie van NNN. Ook hier geldt dat 'meekoppelkansen' alleen nog benut worden na een bestuurlijk besluit waarbij consequenties worden meegewogen.

Er zijn nog twee gebiedsprocessen gaande waarbij we als provincie de regie hebben: Weidse Polders en Zuid-Kennemerland. Hier werken we met gebiedspartijen aan het opstellen van gebiedsvisies. Als deze beschikbaar komen, onderzoeken we wanneer overgestapt kan worden op een meer projectmatige aanpak, waarbij we als provincie de focus leggen op natuurherstel door NNN-realisatie.

3.3 Gebiedsprocessen in veenweidegebieden

In veenweidegebieden zijn gebiedsprocessen gaande waar agrariërs zelf aan het roer staan, zoals in de Ronde Hoep, Bovenkerkerpolder en Keverdijkse polder. Deze gebiedsprocessen richten zich vooral op het verminderen van uitstoot van broeikasgas en daarmee het tegengaan van bodemdaling. Er wordt gezocht naar praktische oplossingen en een integrale aanpak die samenhangt met stikstofreductie, waterkwaliteit en biodiversiteit. De integrale benadering betekent ook dat rekening wordt gehouden met uitdagingen zoals de beschikbaarheid van voldoende zoet water

en de toenemende wateroverlast. De genoemde gebiedsprocessen hebben al geleid tot gebiedsvisies. Onze rol daarbij was faciliterend.

De gebiedsprocessen in de veenweidegebieden in het Groene Hart zullen worden opgevolgd door de aanpak ‘Klimaatslim Boeren in het Groene Hart’. Deze aanpak wordt ook verbreed naar alle veenweidegebieden in Noord-Holland. Ook hierbij zal onze rol vooral die van facilitator zijn: we zijn aangesloten om mee te denken zodat oplossingen goed aansluiten op het beleid en we brengen kennis in (subsidies, juridisch). Indien mogelijk en relevant kunnen we kaderstellend optreden, door regels te stellen voor watertaken (denk aan peilbeheer en de verdringingsreeks zoetwater).

4 AANVULLENDE FINANCIERING

4.1 AGENDERING EN FONDSENWERVING

Zoals al opgemerkt, zijn we genoodzaakt om binnen de doelen en maatregelen duidelijk te prioriteren. Maar daarmee zijn we niet blind voor kansen en gelegenheden die zich aandienen buiten de door ons gestelde prioriteiten. Waar we mogelijkheden zien om op kortetermijnmaatregelen te nemen die passen bij onze rol en verantwoordelijkheid, maar waarvoor we onvoldoende financiële middelen beschikbaar hebben, zullen we de daarmee gemoeide kosten in beeld brengen bij het rijk, ter agendering.

Naast agendering bij het Rijk zoeken we nadrukkelijk naar manieren om aanvullende middelen te verwerven. We zorgen ervoor dat onze organisatie hierop toegerust is. Uiteraard maken we gebruik van middelen die beschikbaar komen via het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB). Daarnaast is het aan onszelf om aanspraak te maken op middelen die EU en Rijk ter beschikking stellen, maar die we nog niet of niet voldoende benutten. Daarbij denken we in ieder geval aan:

- SPUKs Landelijk Gebied
- Deltafonds
- LVVN-regelingen
- EU-fondsen (GLB, LIFE)

In 2027 start een nieuwe vijfjaarlijkse ronde van EU-subsidies. Daar is op moment van schrijven nog weinig over bekend. Maar hiervoor zullen we te zijner tijd de kansen identificeren.

4.2 INZET NIEUWE BUDGETTEN

Eventuele toekomstige financiering zal vaak gefaseerd en via verschillende routes beschikbaar komen (EU, Rijk, eigen middelen). Om te waarborgen dat eventuele toekomstige middelen doelmatig worden ingezet en bijdragen aan het realiseren van onze opgaven, zullen wij bij de prioritering van projecten en maatregelen een transparante en navolgbare afwegingssystematiek hanteren. Deze systematiek houdt rekening met de aard van de financiering.

Er wordt onderscheid gemaakt in de wijze waarop middelen beschikbaar komen:

1. Geoormerkt projectbudget (zoals een SPUK): middelen zijn specifiek toegekend aan één of meerdere concrete projecten/doelen.
2. Doelgebonden middelen: middelen zijn toegekend ten behoeve van het realiseren van één of meerdere doelen, waarbij we binnen die kaders projecten formuleren en middelen toedelen.
3. Opgavegerichte *lump sum*: middelen zijn beschikbaar gesteld voor een gehele opgave, zonder vooraf bepaalde toedeling. Binnen deze categorie is een integrale afweging nodig over de inzet op doelen en bijbehorende projecten.

Voor wat betreft de verdeling van middelen binnen de laatste twee categorieën (doelgebonden en lump sum) hanteren we de volgende prioriteringscriteria:

- Provinciale verantwoordelijkheid voor de opgave: zijn we als provincie eerstverantwoordelijke partij ('eigenaar'), onmisbare partner of hebben we beperkte verantwoordelijkheid?
- Urgentie: is er sprake van tijdsdruk, bijvoorbeeld door regelgeving, bestuurlijke afspraken of maatschappelijke ontwikkelingen?
- Financieringskans: is er (co)financiering beschikbaar of noodzakelijk of kan het project zonder extra middelen worden uitgevoerd?
- Multipliciteit/integraliteit: draagt het project bij aan meerdere doelen en/of opgaven tegelijk? Versterkt het de samenhang van opgaven binnen het PLG?
- Impact: wat is de mate van doelbereik, de schaalgrootte van het effect en is het effect structureel of tijdelijk?
- Uitvoeringspotentie: hoe haalbaar is de uitvoering op korte of middellange termijn? Dit omvat bestuurlijk en maatschappelijk draagvlak, mate van uitvoeringsgereedheid, uitvoeringscapaciteit en samenwerkingsmogelijkheden.

De uitkomsten van de weging worden gedeeld met betrokken partners, en besluiten over de inzet van middelen worden gemotiveerd en gedocumenteerd.

5 MONITORING EN RISICOBEHEERSING

5.1 Meten voortgang

We monitoren de resultaten van onze eigen inzet en de mate van doelbereik voor wat betreft de operationele doelen waarvan we 'eigenaar/eerst-verantwoordelijke' zijn. Voor wat betreft onze rol als partner, zullen we – indien mogelijk – de resultaten van onze eigen inzet monitoren, en bij onze samenwerkingspartners gezamenlijke monitoring agenderen. Waar onze rol beperkt is, zullen wij monitoring agenderen bij partijen die eigenaar zijn. Het meten van de voortgang voor wat betreft systeemherstel van het landelijk gebied, laten we aan de systeemverantwoordelijke, het Rijk.

Rol PNH	Operationeel doel	Monitoringsinstrument
Eigenaar (verantwoordelijk voor resultaat)	1 Meer biodiversiteit	Wij monitoren de biodiversiteit op basis van de Living Planet Index (LPI) cijfers die jaarlijks door het CBS wordt berekend.
	1.1 Afronding van het NNN	Wij monitoren de kwalitatieve voorgang via de SNL monitoring. Wij monitoren de kwantitatieve voortgang via WSN-rapportage, aanlevering bij Ministerie LVVN ten behoeve van voortgangsrapportage natuur. Voortgang financieel via factsheets (PNN/ begroting) en SISA-verantwoording aan LVVN. Voor Programma Natuur fase 1 ook financiële verantwoording i.h.k.v. EU Next Generation-subsidie
	1.2 VHR-Natuurherstel	Wij monitoren de kwalitatieve voortgang via SNL-monitoring, Natura 2000-monitoring en effectgerichte monitoringsmaatregelen natuurherstel en boerenlandvogelmonitoring.
	3.2 Goede grondwater-kwaliteit en -kwantiteit	We monitoren driejaarlijks de grondwaterkwaliteit via het provinciale grondwatermeetnet. Alle grondwateronttrekkingen worden in een register opgenomen.
	4.2 Reductie broeikasgassen veenweiden	We monitoren de voortgang van het klimaatbeleid in de verschillende sectoren via de provinciale klimaat- en energieverkenning (pKEV).
	6.1 Voldoende passende recreatieruimte	We monitoren de kwaliteit en kwantiteit van de beschikbare recreatieruimte door een actualisatie van het rapport Natuur en recreatiegebieden in 2026 te laten uitvoeren.
	6.2 Bescherming en ontwikkeling van landschap en erfgoed	We monitoren de voortgang van het klimaatbeleid in de verschillende sectoren via de provinciale klimaat- en energieverkenning (pKEV).
	6.1 Voldoende passende recreatieruimte	We monitoren de kwaliteit en kwantiteit van de beschikbare recreatieruimte door een actualisatie van het rapport Natuur en recreatiegebieden in 2026 te laten uitvoeren.
	6.2 Bescherming en ontwikkeling van landschap en erfgoed	Landschap: monitoring wordt mogelijk een onderdeel van op te stellen landschapskoers (= geen zelfstandig beleidsdocument, maar een bouwsteen voor de actualisatie omgevingsvisie) Erfgoed: we monitoren via de interne (4 jaarlijkse) Monumentenmonitor (cijfers onderhoudsstaat en leegstand niet-woonhuis rijksmonumenten en provinciale monumenten), d.m.v. (actualisatie) stolpenwaarderingskaart en molenbiotooponderzoek en inventariserend onderzoek naar bijv. herbestemmingsopgave; Verder via ons Steunpunt Cultureel Erfgoed en hun onderzoeken.
	7.2 Overgangszones	n.v.t.

Rol PNH	Operationeel doel	Monitoringsinstrument
Belangrijke partner	2.3 PAS-melders legaliseren	We monitoren dit samen met de OD NHN. Landelijk monitort Ministerie LVVN.
	3.1 Goede kwaliteit oppervlaktewater	De waterschappen monitoren de oppervlaktewaterkwaliteit. De resultaten worden opgenomen in de factsheet van de oppervlaktewaterlichamen die in het Waterkwaliteitsportaal staan.
	3.4 Zoetwater-beschikbaarheid vergroten en verzilting tegengaan	De waterschappen monitoren.
	3.5 Optimaleren van hydrologische watersystemen N2000-gebieden	De effecten van herstelmaatregelen gericht op het verbeteren van het hydrologische systeem worden gemonitord. We zijn bezig met het opzetten van een monitoringsplan voor abiotiek.
	3.7 Veiligstellen drinkwatervoorziening	Wij stellen doelen vast voor grondwater-beschermingsgebieden en de drinkwater-bedrijven monitoren.
	2.1 Stikstofemissies verlagen provinciebreed	Wij monitoren met inzet van monitoringsinstrument Aerius.
	2.2 Gebiedsgericht stikstofemissies verlagen in de landbouwsector	Wij monitoren met inzet van monitorings-instrument Aerius.
	3.3 Wateroverlast voorkomen en beperken	Wij stellen de wateroverlastnormen vast (Omgevingsverordening); de water-schappen voeren uit en monitoren.
	5.1 Kringloop-landbouw en doelsturing ondersteunen	KPI-set is in ontwikkeling, monitoringtool is in ontwikkeling, in samenwerking met het Rijk.
	5.2 Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond	Monitoring areaal landbouwgrond door CBS en beschikbaar in agrimatie.nl/Noord-Holland.
	7.3 Bossenstrategie realiseren	Monitoring via Voortgangsrapportage Natuur (VNR, BIJ12), dit wordt door het rijk vertaald naar koolstofvastlegging als onderdeel in het totale klimaatbeleid in CO_2-equivalenten. Dit moet ook internationaal gerapporteerd worden. Daarnaast houdt LVVN op landelijk niveau een brede bosinventarisatie (rapportage om de 5 jaar), uitgevoerd door de WUR.
	1.3 Natuurinclusief ruimtegebruik	n.v.t.
	3.6 Bodemkwaliteit passend bij gebruik	n.v.t.
	7.1 Groenblauwe dooradering realiseren	Het rijk is bezig hiervoor monitoring op te zetten.
Beperkte verantwoor-delijkheid provincie	4.1 Reductie broeikasgassen landbouw	We monitoren de voortgang van het klimaatbeleid in de verschillende sectoren via de provinciale klimaat- en energie-verkenning (pKEV).
	5.3 verbeteren sociaal-economische positie agrarische ondernemers	Monitoring o.a. CBS en WUR https://agrimatie.nl/noord-holland/
	4.3 Koolstof-vastlegging in de bodem	Dit wordt momenteel landelijk gemonitord. Eind 2025 komt er een nieuwe Europese richtlijn (EU Soil monitoring richtlijn) waar koolstofvastlegging een belangrijk onderdeel van uitmaakt.

5.2 Risicobeheersing

We identificeren de volgende risico's bij de uitvoering van maatregelen in het landelijk gebied: vertraging als gevolg van wijzigend rijksbeleid en/of wet- en regelgeving en/of juridische knelpunten, gebrek aan draagvlak, krapte op de arbeidsmarkt (bij provincie en bij andere stakeholders) en gebrek aan financiering.

Als we vertraging signaleren als gevolg van veranderende wet- en regelgeving of juridische knelpunten dan zullen wij dit agenderen bij het Rijk. Om betrokkenheid te creëren en te behouden investeren we in zorgvuldige participatie en communicatie (zie hoofdstuk 6). Voor wat betreft krapte op de arbeidsmarkt zetten we in op tijdige capaciteitsplanning en flexibiliteit in inzet, onder meer via samenwerking met externe partijen, flexibele inhuur en het benutten van regionale kennisnetwerken. Daarnaast bewaken we de fasering van de uitvoering zorgvuldig, zodat de beschikbare capaciteit optimaal kan worden benut. Gebrek aan financiële middelen brengen we onder de aandacht bij het Rijk, vooral voor wat betreft onze prioritaire doelen, zoals eerder genoemd.

6 PARTICIPATIE EN COMMUNICATIE

6.1 Inleiding

Participatie vormt een essentiële bouwsteen van het PLG. Bij de totstandkoming van dit PLG is op verschillende manieren participatie en communicatie ingezet. Ook de input uit voorgaande plannen, zoals de startversie PPLG en de Korte termijnagenda (KTA) werkt door in het nu voorliggende PLG. Hieronder gaan we wat dieper in op hoe de participatie van het PLG er uit ziet en hoe we daar bij de uitwerking een vervolg aan geven. In de komende periode zullen wij in gesprekken met het Rijk, waterschappen en gemeenten onze verantwoordelijkheden als overheden en de rolverdeling nader verkennen. Naast de overkoepelende overleggen die we hieronder beschrijven, zijn er vanuit de verschillende beleidsvelden en lopende gebiedsprocessen ook overleggen en consultatiemomenten met partners in het veld. Dit betreft vaak maatwerk per project en proces.

6.2 Overlegtafels

Bij de totstandkoming van het PLG hebben wij gebruik gemaakt van de inbreng van de Regietafel PPLG & Stikstof en de daaronder ressorterende sectortafels voor landbouw en natuur. Aan deze tafels zijn de verschillende direct betrokken partners vertegenwoordigd (zie bijlage voor samenstelling). De tafels komen gemiddeld elke drie maanden bijeen. Ook in de toekomst blijven we hun kennis benutten.

6.3 Participatie bij onderzoek Berenschot

In samenwerking met onderzoeksbureaus Berenschot en Antea Group, en op basis van quickscans en het handelingsperspectief voor het PLG Noord-Holland (zie bijlage 2), heeft participatie plaatsgevonden via een atelier met diverse gebiedspartners. Hierbij waren onder andere vertegenwoordigers van waterschappen, gemeenten, terreinbeherende organisaties, natuur- en milieuorganisaties en landbouw-organisaties betrokken. Met deze partners is het gesprek aangegaan over de doelstellingen, de provinciale verantwoordelijkheden, de onderlinge rolverdeling en de in te zetten instrumenten. Tevens is bij het opstellen van het PLG afstemming gezocht met de belangrijkste stakeholders. Op sectoraal niveau is bovendien overleg gevoerd over specifieke deelonderwerpen.

6.4 Inwonerraadpleging

In de voorbereiding van de startversie van het PPLG is in 2023 een inwonersraadpleging in Noord-Holland gehouden. De raadpleging stelde inwoners in staat om mee te denken over het landelijk gebied. Deelnemers konden punten toekennen aan tien thema's, zoals natuurkwaliteit, recreatie en uitstoot van schadelijke stoffen, en hun keuzes toelichten. De raadpleging was ontwikkeld in samenwerking met diverse lokale organisaties en bestond uit een open deel (3.600 deelnemers) en een representatief panel (1.900 deelnemers).

Uit de resultaten blijkt dat zowel inwoners uit het landelijk als stedelijk gebied vinden dat de provincie zich vooral moet inzetten voor een gezonde leefomgeving, een goed watersysteem en biodiversiteit. Er is brede steun voor meer bomen, bossen en waterruimte, en voor ruimte voor duurzame agrarische ondernemers.

6.5 MER en OER in relatie tot de Omgevingsvisie

Er is bewust gekozen om geen milieueffect-rapportage (MER) of omgevingseffectrapportage (OER) op te stellen voor dit programma. Afwegingen en keuzes die substantiële ruimtelijke of milieueffecten met zich meebrengen, worden meegenomen in de actualisatie van de Omgevingsvisie. De belangrijkste reden is vooral gelegen in de integrale afwegingen die in de Omgevingsvisie worden gemaakt; dat strategische beleidsstuk voor de provincie leent zich daar veel beter voor dan een programma zoals het PLG. Ook speelt bij die keuze de wens mee om inwoners niet te belasten met een parallel MER- of OER-traject over (deels) dezelfde onderwerpen.

Participatie vormt een belangrijk onderdeel van het actualisatieproces van de Omgevingsvisie. Provinciale Staten hebben op 10 maart 2025 het participatieplan vastgesteld, waarin is vastgelegd

hoe gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties en inwoners worden betrokken bij de totstandkoming van de actualisatie van de omgevingsvisie.

Op 30 september 2024 hebben Provinciale Staten de startnotitie 'Regie op de Ruimte' vastgesteld. Dit document beschrijft hoe de provincie toewerkt naar de te maken keuzes en geeft inzicht in de planning. Op dezelfde datum is ook het document 'Op weg naar het Ruimtelijk Voorstel' vastgesteld, dat als inhoudelijk startpunt dient voor het traject Regie op de Ruimte. Dit document verschaft inzicht in de ruimtelijke opgaven waarvoor de provincie staat en de vraagstukken die daarbij spelen.

6.6 SEIA in relatie tot de Omgevingsvisie

Voor het huidige PLG stellen we geen aparte sociaaleconomische impactanalyse (SEIA) op.

Voor het voormalige PPLG golden drie redenen om een SEIA op te stellen:

- Rijksverplichting: in het voormalige Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) stond vastgelegd dat een integrale SEIA verplicht onderdeel is van het PPLG.
- Omgevingswet: de wet schrijft voor dat bij gebiedsgerichte plannen binnen het programma stikstofreductie en natuurverbetering de verwachte sociaaleconomische effecten moeten worden beschreven. Concreet gaat het hierbij om de kritische depositiewaarde (KDW) als landelijke omgevingswaarde.

De eerste reden om geen SEIA op te stellen is dat we de focus verleggen binnen de twee gebiedsprocessen waarbij de provincie de regie voert (Weidse Polders en Zuid-Kennemerland): we onderzoeken hierin hoeverre en wanneer overgestapt kan worden op een meer projectmatige aanpak, waarbij we als provincie de focus leggen op natuurherstel door NNN-realisatie. Hierdoor is een integrale SEIA-afweging vanuit de provincie niet meer passend.

De tweede reden is dat het NPLG is vervallen, en daarmee ook de rijksverplichting. De derde reden is dat het kabinet een beleidswijziging doorvoert: de KDW vervalt als omgevingswaarde en wordt vervangen door emissiebeleid, vastgelegd in een wettelijk verplicht programma. Dit voorstel is van juli tot augustus 2025 in consultatie geweest. We wachten de uitkomsten van de beleidswijziging van het kabinet af en bepalen daarna onze vervolgstappen.

De sociaaleconomische inzichten blijven geborgd via bestaande instrumenten, zoals de plan-milieueffectrapportage bij de Omgevingsvisie die breder kijkt dan milieu alleen.

Participatie vormt een belangrijk onderdeel van het actualisatieproces van de Omgevingsvisie. Provinciale Staten hebben op 10 maart 2025 het participatieplan vastgesteld, waarin is vastgelegd hoe gemeenten, waterschappen, maatschappelijke organisaties en inwoners worden betrokken bij de totstandkoming van de actualisatie.

BIJLAGEN

1. Overzicht wettelijke verplichtingen en bestuurlijke afspraken *Samenvatting van Doelen en maatregelen* PPLG *(= beantwoording motie 2024 – 80)*
2. Rapport Berenschot en Antea Group (op te vragen bij de provincie)
3. Korte Termijn Agenda 2025-2027: https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/Landelijk_gebied/Kortetermijnagenda%20Landelijk%20Gebied%202025-2027.pdf
4. Realisatiestrategie NNN 2025: https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/Natuur/Realisatiestrategie%20Natuurnetwerk%20Nederland%20(NNN)%202025.pdf
5. Voedselvisie 2020-2030: https://www.noord-holland.nl/bestanden/pdf/293540_PNH_Voedselvisie_PNH_2020_2030_20210072_v3.pdf

BIJLAGE 1: OVERZICHT WETTELIJKE VERPLICHTINGEN EN BESTUURLIJKE AFSPRAKEN

Samenvatting van Doelen en maatregelen PPLG (= beantwoording motie 2024 – 80)

Doel	Wettelijke provinciale verplichting	Verplichting op basis van bestuurlijke afspraak met het Rijk
1.1 Bescherming en afronding van het Natuurnetwerk Nederland	Belangrijkste verantwoordelijkheid provincie in aanwijzing en bescherming van de NNN-gebieden; implementatie in de omgevingsverordening. *Basis in de Omgevingswet (Ow), Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl).*	De provincie is verantwoordelijk voor de planning en uitvoering van natuurherstel-projecten en de voltooiing van het Natuurnetwerk Nederland (NNN). Dit omvat het aanwijzen van natuurgebieden en het naleven van gemaakte afspraken met partners. *Vastgelegd in Masterplan biodiversiteit PNH (2023), Bestuursakkoord Natuur (2011), Natuurpact (2013).*
1.2 VHR-natuurherstel	Verantwoordelijk voor het implementeren van herstelmaatregelen en behoudstrategieën. *Basis in Vogel- en Habitatrichtlijn, Omgevingswet, Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl).*	De provincie werkt samen met nationale en lokale entiteiten om herstel-maatregelen te implementeren die bijdragen aan het behalen van de doelen van de Aanwijzingsbesluiten voor Natura 2000-gebieden, het Programma Natuur en het Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN). *Vastgelegd in Natura 2000-beheerplannen, Aanwijzingsbesluiten Natura 2000-gebieden, Programma Natuur, Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN).*
1.3 Natuurinclusief ruimtegebruik	Geen wettelijke verplichtingen.	Alleen globale afspraken met het Rijk in het Natuurpact (2013) als bijdrage aan de VHR-doelen. Er wordt gewerkt aan interbestuurlijke afspraken – ook in relatie tot de NHV.
2.1 Stikstof emissies verlagen provinciebreed	De provincie is wettelijk verplicht om de maatregelen waarvoor zij in het Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN) is aangewezen binnen de genoemde termijn, uit te voeren. *Basis in de Omgevingswet.*	De provincie werkt samen met nationale en lokale entiteiten om herstelmaat-regelen te implementeren die bijdragen aan het behalen van de doelen van de Aanwijzingsbesluiten voor Natura 2000-gebieden, het Programma Natuur en het Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN). *Vastgelegd in Aanwijzingsbesluiten voor Natura 2000-gebieden, Programma Natuur, Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN).*
2.2 Gebiedsgericht stikstof emissies verlagen (door middel van doelsturing en overgangszones)	Geen wettelijke verplichtingen met betrekking tot de gebiedsgerichte aanpak stikstof. Zie 2.1 en 5.1 voor gerelateerde afspraken.	Geen afspraken met het Rijk rondom gebiedsgerichte aanpak. Voor algemene reductiemaatregelen zie 2.1.
2.3 PAS-melders legaliseren	Provincies moeten inventariseren welke PAS-melders binnen hun gebied vallen en toezicht houden op hun activiteiten. Dit helpt bij het in kaart brengen van mogelijke gevolgen voor natuurgebieden. Provincie ziet verder toe op legalisering PAS-melders door middel van vergunningverlening. *Basis in de Stikstofwet, Omgevingswet, RvS uitspraak uit 2019 die PAS ongeldig heeft verklaard.*	Maatregelen en middelen voortkomend uit het Legalisatieprogramma PAS-melders. Op dit moment lijkt de provincie nog niet verplicht tot het uitvoeren van concrete maatregelen. Er ligt een wetsvoorstel (aanpassing Omgevingswet) m.b.t verlenging van het PAS-legalisatieprogramma, dat in februari 2025 is afgelopen.

Doel	Wettelijke provinciale verplichting	Verplichting op basis van bestuurlijke afspraak met het Rijk
3.1 Goede oppervlaktewaterkwaliteit	Opstellen en uitvoeren van regionale waterprogramma's, vaststellen van ecologische doelen. *Basis in EU Kaderrichtlijn Water (KRW), Omgevingswet.*	*Doelen en aanpak vastgelegd in Regionaal Waterprogramma.*
3.2 Goede grondwaterkwaliteit en -kwantiteit	Opstellen en uitvoeren van regionale waterprogramma's, vaststellen van ecologische doelen. *Basis in EU Kaderrichtlijn Water (KRW), Omgevingswet.*	Afspraken in het Regionaal Waterprogramma betreffen geen specifieke afspraken met het Rijk, maar kaderen wel de uitvoering van nationale richtlijnen.
3.3 Wateroverlast voorkomen en beperken	Opstellen van kaarten en plannen voor overstromingsrisico's in samenwerking met waterschappen. *Basis in richtlijn Overstromingsrisico's, Omgevingswet.*	Opname doel in Regionaal Waterprogramma (NB: afwezigheid van specifieke afspraken/doelstellingen/ middelen met betrekking tot de bredere doelstelling van 3.3).
3.4 Zoetwater-beschikbaarheid vergroten en verzilting tegengaan	Geen directe wettelijke verplichtingen. Met betrekking tot bescherming van drinkwatervoorziening, is de provinciale taak de vaststelling van beschermingsgebieden. *Basis in Drinkwaterrichtlijn, Drinkwaterwet.*	Opname doel in Regionaal Waterprogramma (NB: afwezigheid van specifieke nationale afspraken/ doelstellingen/middelen met betrekking tot de bredere doelstelling 3.4). *Vastgelegd in Regionaal waterprogramma .*
3.5 Optimaliseren van hydrologische watersystemen N2000	Implementatie van maatregelen om hydrologische condities voor Natura 2000-gebieden te verbeteren. *Basis in Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl), Omgevingswet.*	Doelstellingen ten aanzien van grondwaterafhankelijke natuur in Regionaal Waterprogramma. Doelstellingen link met Programma Natuurherstel geschikt voor dit doel. *Vastgelegd in Regionaal waterprogramma en Programma Stikstofreductie en Natuurherstel (PSN).*
3.6 Bodemkwaliteit passend bij gebruik	Indirecte wettelijke verplichtingen via milieu- en waterwetgeving. Basis in *Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl), Omgevingswet.*	Geen directe bestuurlijke afspraken m.b.t. tot dit doel. Beperkte rol voor de provincie sinds inwerkingtreding Omgevingswet.
4.1 Reductie broeikasgassen landbouw	In het Nationale Klimaatakkoord is opgenomen dat de Provincie o.a. een rol in heeft in het bevorderen van betere mest- en bodemmanagementpraktijken om methaan- en lachgasemissies te verminderen, het bevorderen van samenwerking stakeholders en het bevorderen natuurinclusieve/duurzame landbouwpraktijken die leiden tot lagere emissies. Provincies moeten de voortgang van de klimaatmaatregelen binnen hun regio monitoren en hierover rapporteren. *Basis Klimaatakkoord in Wet stikstofreductie en natuurverbetering, Natuurwetgeving (EU/ Rijk), Nationale Klimaatwet.*	Provinciale doelstellingen uit het Klimaatakkoord zijn verwerkt in het Actieprogramma Klimaat PNH. Er zijn verschillende financieringsmogelijkheden voor de taakstelling, waaronder de Klimaatenvelop, maar geen specifiek toegekend bedrag. *Vastgelegd in Klimaatakkoord, Actieprogramma Klimaat PNH.*
4.2 Reductie broeikasgassen veenweiden	*Basis Klimaatakkoord in Wet stikstofreductie en natuurverbetering, Natuurwetgeving (EU/ Rijk), Nationale Klimaatwet.*	Faciliteren van de implementatie van maatregelen gericht op het verminderen van CO_2-uitstoot uit veenweidegebieden, zoals vernatting en landbeheer. *Vastgelegd in Klimaatakkoord, Regionale Veenweide Strategie 1.0 (PNH).*
4.3 Koolstofvastlegging in de bodem	*Basis Klimaatakkoord in Wet stikstofreductie en natuurverbetering, Natuurwetgeving (EU/ Rijk), Nationale Klimaatwet.*	Ondersteunen van initiatieven voor koolstofvastlegging in bodems, en bijdragen aan monitoring en rapportage van voortgang. *Vastgelegd in Klimaatakkoord, Actieprogramma Klimaat PNH.*
5.1 Duurzame landbouw en doelsturing ondersteunen	Geen wettelijke verplichtingen landbouwvisie.	De provincie ondersteunt de praktische toepassing van kringlooplandbouw door sectorale initiatieven en innovatieve projecten te faciliteren, in lijn met beleidsdoelen GLB-NSP (nationale uitwerking Europese Gemeenschappelijk Landbouwbeleid). Coalitieakkoord Verbindend Vooruit!

Doel	Wettelijke provinciale verplichting	Verplichting op basis van bestuurlijke afspraak met het Rijk
5.2 Zorgvuldig omgaan met landbouwgrond	Geen wettelijke verplichtingen. Onderdeel voorontwerp nota ruimte.	Geen bestuurlijke afspraken.
5.3 Verbeteren van de sociaaleconomische positie van agrarische ondernemers	Geen wettelijke verplichtingen.	Geen strikte bestuurlijke afspraken, maar ondersteuning via subsidieprogramma's zoals GLB-NSP.
6.1 Voldoende en passende recreatieruimte	Geen wettelijke verplichtingen.	Geen bestuurlijke afspraken met het Rijk. Kaders en initiatieven om recreatiemogelijkheden te verbeteren en het landelijk gebied voor inwoners en bezoekers beleefbaar te maken zijn vastgelegd in *Visie recreatie en toerisme Noord-Holland 2030, Omgevingsvisie NH2050.*
6.2 Bescherming en ontwikkeling van landschap en erfgoed	Opstellen van regels ter bescherming van cultuurhistorische en landschapswaarden. *Basis in Besluit Kwaliteit Leefomgeving (Bkl), Omgevingswet.*	Handhaven en ontwikkelen van beleid om de kwaliteit van landschap en erfgoed in stand te houden, en zorg te dragen voor ruimtelijke inpassing. *Vastgelegd in Omgevingsvisie NH2050, Omgevings-verordening.*
7.1 Groenblauwe dooradering	Geen wettelijke verplichtingen, draagt wel bij aan wettelijke VHR en KRW doelen.	Geen bestuurlijke afspraken.
7.2 Bossenstrategie	Geen wettelijke verplichtingen Uit het Nationale Klimaatakkoord komt voort dat het Rijk en Provincie gezamenlijk een Bossenstrategie opstellen. *Basis Klimaatakkoord in Wet stikstofreductie en natuurverbetering, Natuurwetgeving (EU/ Rijk), Nationale Klimaatwet.*	Uitvoeren van nationale bossenstrategie door nieuwe bossen aan te planten, bestaand bos te revitaliseren, en compensatieplannen voor ontbossing te coördineren. *Vastgelegd in Bossenstrategie.*

HAARLEM, OKTOBER 2025

Colofon

Uitgave
Provincie Noord-Holland
Postbus 123 | 2000 MD Haarlem
Tel.: 023 514 31 43 | Fax: 023 514 40 40
www.noord-holland.nl
post@noord-holland.nl

Fotografie
Provincie Noord-Holland

Grafische verzorging
The Creative Hub

Haarlem, oktober 2025

SAMENVATTING

Het Programma Landelijk Gebied Noord-Holland 2025-2040 geeft richting aan de aanpak van grote en samenhangende opgaven in het landelijk gebied. Het gaat om herstel van natuur en biodiversiteit, vermindering van de stikstofuitstoot, verbetering van de water- en bodemkwaliteit, het realiseren van klimaatdoelen, het versterken van de landbouw, het beschermen van landschap en erfgoed en het ontwikkelen van een samenhangende gebiedsaanpak. In dit programma bundelen we bestaand beleid, maar maken we vooral ook duidelijke keuzes over de inzet van middelen en capaciteit.

In de figuur hierboven wordt de samenhang van het Programma Landelijk gebied met de omgevingsvisie en een aantal op uitvoering gerichte programma's weergegeven.

Na het vervallen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied en het beoogde transitiefonds is de (financiële) speelruimte significant kleiner geworden. Dit betekent dat de provincie niet op alle terreinen tegelijk de regierol kan vervullen en dat scherpe prioritering noodzakelijk is. Daarbij wordt gekeken naar de mate waarin de provincie de verantwoordelijkheid heeft voor het behalen van een doel en de urgentie van de opgave.
We maken bewuste keuzes over waar wij zelf het voortouw nemen, waar we samen optrekken en waar partners leidend zijn.

Deze prioritering zorgt ervoor dat we de inzet primair richten op die doelen waarvoor we én hoofdverantwoordelijk zijn én sprake is van hoge urgentie. Dit geldt in het bijzonder voor het afronden van het Natuurnetwerk Nederland (NNN), het uitvoeren van de Vogel- en Habitatrichtlijn (VHR) voor natuurherstel en op stikstofreductie. Voor deze opgaven zetten wij alle beschikbare instrumenten in en richten wij zoveel mogelijk capaciteit op de uitvoering. Gezien onze verantwoordelijkheid en inhoudelijke urgentie blijven we ons ook inzetten op het reduceren van broeikasgassen in de veenweidegebieden. Deze opgaven zijn cruciaal voor het voldoen aan onze wettelijke verplichtingen, het verbeteren van de biodiversiteit en het behouden dan wel verkrijgen van ruimte voor vergunningverlening.

Bij veel andere doelen is de provincie een onmisbare partner, maar zijn wij niet in de lead.
Het gaat dan bijvoorbeeld om het verbeteren van de water- en bodemkwaliteit of het vergroten van de zoetwaterbeschikbaarheid. Op deze terreinen treedt de provincie vooral op als kadersteller, vergunningverlener en samenwerkingspartner, vaak in nauwe afstemming met waterschappen, gemeenten, agrarische organisaties en maatschappelijke partners.

Voor enkele doelen heeft de provincie een meer beperkte verantwoordelijkheid, zoals het terugdringen van broeikasgasemissies in de landbouw, koolstofvastlegging in de bodem en het versterken van de sociaaleconomische positie van agrarisch ondernemers. Hier zijn partners primair aan zet en ligt het in de rede dat onze inzet zich beperkt tot het afronden van lopende projecten, het benutten van meekoppelkansen of het ondersteunen van initiatieven van anderen.

Deze gekozen werkwijze geeft duidelijkheid aan partners en inwoners over wat de provincie nu en in de toekomst kan bijdragen. Door de inzet te concentreren op opgaven met de grootste wettelijke en inhoudelijke urgentie en door waar mogelijk maatregelen te combineren, kan met beperkte middelen een zo groot mogelijke bijdrage worden geleverd aan een vitaal, biodivers en toekomstbestendig landelijk gebied.

BIJLAGE 1. MET NADERE TOELICHTING OP OVERGANGSZONES EN GRONDGEBRUIK (A) EN GEBIEDSPROCESSEN EN PROJECTEN (B)

A. OVERGANGSZONES EN GRONDGEBRUIK

Tijdens de commissievergadering van 17 november 2025 is door gedeputeerde Beemsterboer toegezegd een globaal verkennende notitie over de volgende punten op te stellen:

1. Wat zijn, in algemene zin, de financiële consequenties (denk aan planschade en economische consequenties) en risico's van de ruimtelijk inbedding/planologisch vastleggen van grotere overgangszones.

2. Toelichting op de denkrichting voor een algemeen verbod op het omzetten van grasland zonder voorafgaande toestemming van de provincie.

3. Kan in de toelichting aangegeven worden of een bredere analyse van deze ontwikkelingen (richting, landbouw in balans met omgeving, nadruk op extensivering, belang van weidegrond voor biodiversiteit en koolstofopslag) kan worden gemaakt, inclusief wat dat vraagt van de ambtelijke capaciteit (beantwoorden in het a4-tje of dit kan worden gemaakt).

Algemeen

Noord-Holland kiest bewust voor flexibele overgangszones rond Natura 2000, zonder planologisch vastgelegde verplichtingen. Dit waarborgt doelmatigheid, beperkt het risico op planschade en laat ruimte voor gebiedsgericht maatwerk. Een generiek verbod op het omzetten van grasland heeft geen helder beleidsdoel, past niet binnen bestaande wettelijke toetsingssystematiek en kent aanzienlijke risico's op schadeclaims.
Gerichte sturing op grondgebruik is al mogelijk via de Omgevingsverordening (bijv. veenweide, bollenteelt). Voor een integrale analyse van de transitie naar landbouw in balans met de omgeving geldt dat deze nu niet volledig maakbaar is vanwege snel veranderende doelen, instrumenten en nationale/Europese kaders.

Ad 1.) Wat zijn, in algemene zin, de financiële consequenties (denk aan planschade en economische consequenties) en risico's van de ruimtelijk inbedding/planologisch vastleggen van grotere overgangszones

Overgangszones in Noord-Holland hebben tot doel de overgang tussen natuur en landbouw te verzachten. Vastgesteld beleid in de Korte Termijnagenda is een overgangszone van ongeveer 500 meter rondom N2000-begrenzing te bepalen om richting te geven aan een doelmatige inzet van provinciaal instrumentarium. Centraal staat overleg met gebiedspartners hoe de begrenzingen lokaal te voeren omdat het gaat om een doelmatige verdeling van ondersteunende middelen. Hoe groter de overgangszones hoe kleiner de doelmatige inzet van middelen.
Hiermee heeft Noord-Holland gekozen af te zien van een planologische invulling zodat ruimte is gegarandeerd voor de invulling van maatwerk per gebied, en het uitsluiten van dwingend instrumentarium tot aan onteigening. De functies van een overgangszone voor natuur, hydrologie, gewasbeschermingsmiddelen zijn bovendien inherent verschillend. Dit vraagt een integrale afweging en inkadering van maatwerk per gebied. Andere provincies maken in hun invulling van overgangszones eenzelfde afweging voor flexibiliteit .

Relatie met stikstofbeleid
Aanvullend hanteren we in Noord-Holland **stikstofzones van 250 meter** rond kwetsbaar habitat, gericht op specifieke maatregelen en doelmatigheid. Deze worden opgenomen in de Omgevingsvisie, Omgevingsverordening en de programmatische aanpak natuurherstel en stikstofreductie.

Omdat we in Noord-Holland geen planologisch regime hanteren in de overgangszones zijn er geen financiële consequenties. N.B. Op het moment dat er via een planologisch regiem beperkingen worden opgelegd zullen er financiële consequenties optreden (planschadevergoeding, waardevermindering van de gronden).

Ad 2.) Toelichting op de denkrichting voor een algemeen verbod op het omzetten van grasland zonder voorafgaande toestemming van de provincie.

Huidig beleid
In de omgevingsverordening zijn er beschermingsregimes zoals het NNN en BPL.
Er zijn tevens gebieden aangewezen voor bijvoorbeeld de concentratie van glastuinbouw. Voor bollenteelt is in de verordening een beperking opgenomen:
Grondbewerkingen zoals bezanden, omzetten en opspuiten ten behoeve van permanente bollenteelt zijn alleen toegestaan in het daarvoor aangewezen gebied. Daarbuiten kan dat niet.

> *Art. 6.45: grondwerkingen zoals bezanden, omzetten en opspuiten ten behoeve van permanente bollenteelt is alleen toegestaan in het daarvoor aangewezen gebied (werkingsgebied Grondbewerkingen voor permanente bollenteelt toegestaan).*

Bollenteelt als wisselteelt, bijvoorbeeld op klei is een andere vorm van bollenteelt en toegestaan. Er is geen sprake van omvormen van weiland naar permanente bollenteelt.

Voor veenpoldergebieden is in de omgevingsverordening een bepaling opgenomen:

> *Art. 6.42, eerste lid, onderdeel j: verbod op het scheuren van graslanden in veenpolderlandschap. Deze regel wordt gesteld met het oog op bescherming van de landschappelijk kwetsbare en cultuurhistorisch waardevolle veenpolderlandschappen.*

Bij de behandeling van de “Tussenevaluatie Kaderrichtlijn Water in Noord-Holland’ is Motie 75 aangenomen. Provinciale Staten hebben met deze motie opgeroepen om te verkennen hoe en met welke gevolgen in de Omgevingsverordening (OVNH2022) de uitbreiding in oppervlakte van sierteelt (inclusief bollenteelt) en het tijdelijk verhuren van grasland ten behoeve van sierteelt (inclusief bollenteelt), uitsluitend mogelijk gemaakt kan worden voor bedrijven die zonder chemisch-synthetische gewasbeschermingsmiddelen werken. Deze motie is in behandeling.

Mogelijke effecten van algemeen verbod op omzetten van grasland
Zoals uit het voorgaande al blijkt kan de provincie, als gemotiveerd kan worden dat er provinciaal belang is bij de wijze waarop agrarische gronden/veenweidegebieden worden gebruikt, hierover regels stellen in de Omgevingsverordening. Gelet op het belang en de taak van de provincie bij het belang van de bescherming van natuur en landschap is het mogelijk om in de Omgevingsverordening regels te stellen voor gebieden die direct om veenweidegebied heen liggen. Voorafgaand aan het stellen van dergelijke regels zal beleid moeten worden opgesteld waarbij ook een onderbouwing nodig is dat instrumenten effectief en proportioneel zijn.

Een verbod op het omzetten van grasland zou een ingrijpende beperking zijn waarbij niet helder is welk beleidsdoel hiermee wordt gediend. De bescherming van N2000 vloeit immers voort uit wetgeving en gaat uit van activiteiten met een systematiek van toetsing. Een algemeen verbod op omzetten van grasland past daar niet bij. Planologische beperkingen opleggen bijvoorbeeld door zonering of teeltverboden kan leiden tot schade (bijvoorbeeld inkomensderving, vermindering van waarde van de grond). Betrokkenen zouden bezwaar kunnen maken tegen besluiten van de provincie met een verzoek voor nadeelcompensatie. Het vergt nader onderzoek wat financiële consequenties kunnen zijn.

Ad. 3) Kan in de toelichting aangegeven worden of een bredere analyse van deze ontwikkelingen (richting, landbouw in balans met omgeving, nadruk op extensivering, belang van weidegrond voor biodiversiteit en koolstofopslag) worden gemaakt, inclusief wat dat vraagt van de ambtelijke capaciteit. (beantwoorden in het a4-tje of dit kan worden gemaakt).

Een dergelijke analyse is op dit moment niet te maken. De doelen zijn constant in beweging en de instrumentenmix, kennis en techniek ontwikkelen zich mee. Bij de realisatie van de doelen landelijk gebied is sturing op het agrarisch gebruik één van de instrumenten. Het gaat bovendien om instrumenten vanuit zowel Europa als om nationale instrumenten (rijk, provincie, waterschap, gemeente). Bij de bepaling van de doelen en de vertaling naar opgaven en instrumenten berekenen we zorgvuldig het doelbereik en hoe we dit kunnen borgen. Dit is een continue proces. Voor de veenweide gebieden gaat het, naast het scheurverbod, met name om beperking van de ontwatering, vermindering van de bemesting (NAP). Voor specifieke doelen voor natuur, water en klimaat bestaan generieke instrumenten als specifieke maatregelen zoals het ANLb. In een gebied als de Ronde Hoep zie je waar al deze meetregelen die direct en indirect sturen op het grondgebruik perspectief bieden voor agrariërs.

Conclusie

- Overgangszones worden in Noord-Holland bewust niet-juridisch vastgelegd om flexibiliteit en doelmatigheid in gebiedsprocessen te behouden en planschade te voorkomen.
- Een algemeen verbod op omzetting van grasland is beleidsmatig niet effectief en juridisch/financieel risicovol.
- De provincie beschikt al over gerichte instrumenten voor sturing op grondgebruik.

B. GEBIEDSPROCESSEN EN PROJECTEN

In de vergadering van uw commissie Landelijk Gebied van 17 november 2025 heeft gedeputeerde Gielen aan u toegezegd dat wij u een overzicht sturen waarmee u inzicht krijgt in welke processen en projecten nu in het landelijk gebeid van onze provincie lopen.

Met deze toelichting willen we, voor zover op korte termijn mogelijk was, uw vraag beantwoorden.

Lopende projecten en processen

De onderstaande twee tabellen geven een overzicht van alle, op PLG-doelen gerichte, gebiedsprojecten en processen die momenteel in onze provincie lopen. Ze zijn ingedeeld in focusgebieden en gebieden buiten focus, zoals beschreven in de Korte Termijn Agenda. Hierin staan zowel projecten waarin wij zelf trekker zijn als projecten die worden getrokken door andere partijen.

Rapportage voortgang

Zoals ook in de programmering van de NNN-realisatie is vastgelegd, zullen we, om tijdig te kunnen bijsturen en de programmering actueel te houden, de voortgang van de NNN-realisatie en de bijbehorende uitputting van budget structureel monitoren. Dit doen we aan de hand van kwaliteitsindicatoren. De komende maanden werken we deze kwaliteitsindicatoren verder uit zodat we deze vanaf 2026 kunnen gebruiken voor het bijhouden van de voortgang van de NNN-realisatie. Deze werkwijze koppelen we aan het Programma Natuurnetwerk. Zo ontstaat een stevige basis waarmee we uw Staten kunnen informeren over de voortgang en eventuele knelpunten.

Stimulering lokale initiatieven

Voor gebieden waar momenteel lokaal, van onderop, energie is om aan de PLG-doelen te werken, is een subsidieregeling beschikbaar (gefinancierd met een combinatie van koplopers-, EU- en provinciaal geld). De NSP-GLB-regeling 'Samenwerking integrale gebiedsontwikkeling' stond begin 2025 open. Er zijn tien aanvragen ingediend voor het opstellen van een gebiedsplan en het vormen van een samenwerkingsverband. Daarnaast is er één aanvraag gedaan voor de uitvoering van een gebiedsplan op Texel. Alle aanvragen zijn toegekend en deze trajecten lopen nu. Het beschikbare budget is niet uitgeput en was dus niet beperkend. De regeling gaat naar verwachting eind februari 2026 opnieuw open voor aanvragen voor de uitvoering van gebiedsplannen. We verwachten dat de partijen die nu met de voorbereiding bezig zijn dan een aanvraag zullen indienen. Het subsidieplafond voor deze ronde is 6,2 miljoen euro.

Tabel 1: Projecten en processen in de focusgebieden

Focusgebied			
Laag Holland			
Gebiedsproject gericht op realisatie NNN	**Aanpak gericht op kansen realisatie NNN**	**Project door derden gericht op realisatie NNN**	**Projecten gericht op andere PLG-doelen**
• Westzaan: - NNN-realisatie; - Agrarische verkenning; - Aanpak weidevogels; - Aanpak veenmosrietlanden; - Verbrakking Westzaan. • Noorderveen; • Oostzanerveld (IVOT 1);	• Eilandspolder; • Wormer-Jisperveld en Kalverpolder; • IVOT 2.	• Oeverbeschoeiing Wormer-Jisperveld; • Gebiedsperspectief Ilperveld LNH; • Samenwerking integrale gebiedsontwikkeling Wormer-Jisperveld, polder Westzaan, Oostzanerveld WLD.	• IBP Vitaal platteland projecten; • Plan gegarandeerd beheer Oostzanerveld; • Pilotproject exoten bestrijding; • Opknappen verwilderde percelen Oostzanerveld.

• Natuurverbinding LNV1- Stapsteen Wormerpad; • Samenwerking integrale gebiedsontwikkeling Wormer-Jisperveld; • Hydrologisch systeemherstel onderzoek Laag-Holland; • Verbindingszone LNV1 – faunapassage Ramsbeek.			
Oostelijke Vechtplassen			
Gebiedsproject gericht op realisatie NNN	**Aanpak gericht op kansen realisatie NNN**	**Project door derden gericht op realisatie NNN**	**Projecten gericht op andere PLG-doelen**
• OVP 1 (Ster van Loosdrecht, Weersloot, Kortenhoef Oost); • Sanering Groenewoud; • 't Hol; • Horstermeerpolder Zuid	• OVP 2 (Vuntus, Kortenhoef West, Ankeveen).		Oostelijke Vechtplassen gebiedsakkoord, o.a.: • Maatregelen Moerasvogels; • Baggeren 1e fase Loosdrechtse Plassen; • OVP Baggeren fase 2-3; • OVP beheer waterplanten; • Faunapassages OVP; • Recreatieve routes; • Maatregelen ten behoeve van KRW doelen.

Tabel 2: Projecten en processen buiten de focusgebieden

Buiten focusgebied
Kop en West-Friesland

Gebiedsproces gericht op realisatie NNN	Gebiedsproject gericht op realisatie NNN	Aanpak gericht op kansen realisatie NNN	Project door derden gericht op realisatie NNN	Projecten gericht op andere PLG-doelen
	• Smuigelpolder; • Veerweg; • Polder Waard Nieuwland.		• Groene loper	• Verkenning Bosverbinding Robbenoordbos-Dijkgatsbos
Laag Holland				
Gebiedsproces gericht op realisatie NNN	**Gebiedsproject gericht op realisatie NNN**	**Aanpak gericht op kansen realisatie NNN**	**Project door derden gericht op realisatie NNN**	**Projecten gericht op andere PLG-doelen**
	• Opperwoud.			
Binnenduinrand				
Gebiedsproces gericht op realisatie NNN	**Gebiedsproject gericht op realisatie NNN**	**Aanpak gericht op kansen realisatie NNN**	**Project door derden gericht op realisatie NNN**	**Projecten gericht op andere PLG-doelen**
• Weidse Polders; • Zuid-Kennemerland.	• Streepjesberg; • Zandpolder 4 en 5; • Stichting Jelgersma de Hoop; • Zuurvenspolder; • NNN bij Egmond a/d Hoef; • Pollenvlak noordelijk deel; • Natuurontwikkeling De Bleek; • Egmond a/d Hoef; • Manege in N2000; • Zanderij Noord; • Ecologische verbinding; • Heemskerk NNV3;	• Ecoverbinding Egmond; • Slaperdijk; • Graslanden Aerdenhout; • Herenweg NNN Heemstede.	• Aanleg waterberging Sammerspolder; • Alverna gronden Waternet; • Gronden Santpoort Noord 1; • Verbinden boezemtakken Egmond a/d Hoef.	• Variantenstudie Zuid West Texel; • Monitoren grondwater Waalenburg fase 2; • Fietspad Blijdesteinsweg Schoorl; • Kwelscherm Zwanenwater; • Herstel de rel (in de hele binnenduinrand).

	• Waterberging en NNN-realisatie Heemskerker tuinbouwgebied; • Westelijk tuinbouwgebied 1; • Bollenperceel; • Hoge berg Texel; • Gronden Santpoort-Noord 2 en 3; • NNN begrenzing 30ha Texel.			
Gooi en Vechtstreek				
Gebiedsproces gericht op realisatie NNN	**Gebiedsproject gericht op realisatie NNN**	**Aanpak gericht op kansen realisatie NNN**	**Project door derden gericht op realisatie NNN**	**Projecten gericht op andere PLG-doelen**
	• Faunapassage Maxisweg; • Faunapassage A1; • Schil Naardermeer; • Natuurbrug Westerheide N525.	• 's Gravenlandse buitenplaatsen	• Toelopen natuurbrug Laarderhoogt; • Toelopen natuurbrug Hoorneboeg.	• Pilot waterbuffels Waterlandtak West; • Kavelruil Keverdijkse polder.
Amstel-Meerlanden				
Gebiedsproces gericht op realisatie NNN	**Gebiedsproject gericht op realisatie NNN**	**Aanpak gericht op kansen realisatie NNN**	**Project door derden gericht op realisatie NNN**	**Projecten gericht op andere PLG-doelen**
	• NNN-verbinding Bennebroekerweg en Park 21; • Bovenlanden; • NNN-verbinding Nieuwekerkertocht (A44) fase 3;	• NNN-verbindingen; • Haarlemmermeer; • NNN-verbindingen Westeinderscheg.	• NNN-verbinding Nieuwekerkertocht (A44)	• Park 21 Haarlemmermeer; • Toekomstvisie Amstelscheg; • Versnellingsproject De Ronde Hoep.

	• NNN-verbinding Nieuwekerkert ocht fase 1; • Duurzaam Dijkland.			

AANGENOMEN

M 130/04-07-2022
punt 2.a.1.

CDA
NOORD-HOLLAND

Motie sociaal economische impactanalyse gebiedsprocessen

Provinciale Staten van Noord-Holland in vergadering bijeen op 4 juli 2022, ter behandeling van het agendapunt actualiteit Stikstof

Constaterende dat:

Er in de Tweede Kamer op 28 juni 2022 een motie is aangenomen die stelt dat een sociaaleconomische impactanalyse verplicht onderdeel moet uitmaken van het gebiedsplan waarbij het doel is om voldoende zekerheid te bieden voor het verdienvermogen, de bedrijfseconomische continuïteit en financierbaarheid van investeringen voor de blijvende agrarische ondernemers.

Overwegende dat:

In de huidige gebiedsprocessen deze sociaal economische impactanalyse niet mag ontbreken

Roepen Gedeputeerde Staten op om:

Ervoor te zorgen dat een sociaaleconomische impactanalyse ook verplicht onderdeel uitmaakt van alle gebiedsprocessen die reeds gaande zijn in Noord-Holland

En gaan over tot de orde van de dag.

Willemien Koning

CDA Noord-Holland

AANGENOMEN M 22/04-03-2024

Volt Partij voor de Dieren Statenfractie Noord-Holland D66 noord-holland Christen Unie

Motie: Specificeren projecten PPLG

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 04 maart 2024, ter behandeling van de Eerste Begrotingswijziging van 2024 (VD-07);

Constaterende dat:

- er in de eerste begrotingswijziging een bedrag van €10,9 miljoen euro wordt vrijgemaakt uit de reserve voor PPLG;
- uit de commissie Landelijk Gebied blijkt dat het doel van dit bedrag is 'doorontwikkelen van PPLG en het opstarten van de uitvoering';
- de kaders zoals beschreven in de Eerste Begrotingswijziging niet veel duidelijkheid geven over de inhoud van de projecten, slechts over de processen om tot een uitgave te komen;

Overwegende dat:

- meerdere rapporten aantonen dat de stikstof-aanpak voorlopig niet afdoende is, en dat er duidelijke keuzes gemaakt moeten worden om de doelen te behalen[1];
- het Rijk voorlopig nog niet over de brug komt met de door Provincie Noord-Holland aangevraagde bedragen;
- er zo snel mogelijk duidelijkheid nodig is over de uitvoering van PPLG;
- agrarische ondernemers herhaaldelijk oproepen duidelijk te zijn over de PPLG en stikstof-doelen;
- geld dat nu al beschikbaar is, zo snel mogelijk moet worden ingezet om het landelijk gebied 'mooi, leefbaar en gezond te houden'[2]

vraagt Gedeputeerde Staten om:

- Bij het aanleveren van de kaderbrief verder te specificeren welke projecten in aanmerking komen voor een voorschot uit de vrijgemaakte reserve, en waarom deze projecten
- uiterlijk op commissievergadering Landelijk Gebied van 17 juni aan PS terug te koppelen.

En gaan over tot de orde van de dag.

Volt	PvdD	D66	CU
Julia Schneemann	Jaap Hollebeek	Emre Kanik	Michel Klein

[1] https://nos.nl/collectie/13901/artikel/2510408-plannen-voor-natuur-stikstof-en-klimaat-onvoldoende-om-doelen-te-halen

[2] https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Landelijk_gebied/Provinciaal_Programma_Landelijk_Gebied_PPLG

M66/8-7-2024
punt 4

PVDA NH

GROEN LINKS NOORD-HOLLAND

AANGENOMEN

Motie lange termijn zekerheid voor kwaliteitsverbetering natuur

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 8 juli 2024, kennis genomen hebbend van de statenvoordracht Kaderbrief 2024,

Overwegende dat:

- Het coalitieakkoord 'verbindend vooruit' het streven naar een goede kwaliteit van onze natuur uitspreekt en goed natuurbeheer daarvoor 'onmisbaar' acht;
- Uit het Natuurbeheerplan 2024 blijkt dat de Uitvoeringsregeling Subsidie Kwaliteitsimpuls Natuur en Landschap Noord-Holland (SKNL) naast agrarisch natuurbeheer één van de instrumenten is om de kwaliteit van de natuur te verbeteren;
- Uit het Programma Natuurnetwerk 2024 blijkt dat er na 2025 geen budget meer is voor SKNL;
- Er grote onzekerheid bestaat over de bijdrage vanuit het Rijk voor PPLG-doelen, als gevolg van het Hoofdlijnenakkoord en de installatie van een nieuwe kabinet.

Van mening dat:

- In Provinciale Staten breed draagvlak is om zorg te besteden aan de kwaliteit van de natuur;
- SKNL een belangrijke aanvulling is op reguliere subsidies voor natuur en landschap, onder andere voor aanleg en onderhoud van oevers, aanlegsteigers en windmolentjes;
- Het gezien alle onzekerheden vanuit het Rijk wenselijk is om maximaal te blijven inzetten op het verbeteren van de bestaande natuur in Noord-Holland.

Roept GS op om:

- Voorstellen uit te werken voor een substantiële voortzetting van SKNL na 2024;
- Hierover de Staten voor het einde van 2024 te informeren.

En gaat over tot de orde van de dag.

Fatima Oulad Hadj (PvdA) Tessa van Wijnen (GL)

M80 / PS 30-09-2024

AANGENOMEN

D66 noord-holland Volt Partij voor de Dieren Statenfractie Noord-Holland CDA 50PLUS JA21

Motie PPLG voor het einde van 2024

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 30 september 2024, gehoord hebbende de beraadslaging over de Actualiteit,

constateren dat:

- de provincie al geruime tijd werkt aan een plan voor de opgave op de volgende onderwerpen water & bodem, natuur, klimaat, landbouw, recreatie en landschap en erfgoed;

overwegen dat:

- er een nieuwe situatie is ontstaan met het wegvallen van het NPLG;
- de provincie perspectief wil bieden aan al onze partners die ons helpen bij het realiseren van onze opgaves;

verzoeken het college van Gedeputeerde Staten:

- in de PS vergadering van 16 december 2024 een definitief voorstel ter besluit voor te leggen aan welke opgaves gewerkt wordt en hoe deze worden behaald;

en gaan over tot de orde van de dag.

Sijmen Mülder, D66
Julia Schneemann, Volt
Ilona Haas, PvdD
Willemien Koning, CDA
Anneke van der Helm-Chandansingh, 50PLUS
Ivo Mantel, JA21

M110/PS11-11-2024

AANGENOMEN

Motie: Vrij baan voor PPLG-reserves

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 11 november 2024, ter behandeling van agendapunt 10 Begroting 2025 en Memorie van Antwoord.

Constaterende dat:

- De reserve PPLG nog zo'n €35 miljoen bedraagt;
- De reserve PPLG volgens de begroting 2025 alleen in specifieke gevallen wordt ingezet, waaronder als voorschot op Rijksgelden;[1]
- De komst van Rijksgelden onwaarschijnlijk is met het nieuwe kabinet;
- Bij de Stand van zaken GS van motie 22-2024 Specificeren projecten PPLG staat dat de reserve PPLG naast voorfinanciering ook gebruikt kan worden voor definitieve financiering van projecten;[2]
- GS uiterlijk op de Statenvergadering 16 december 2024 een een definitief voorstel ter besluit voorlegt aan welke opgaves vanuit het PPLG gewerkt wordt;[3]

Overwegende dat:

- Het halen van natuur- en landbouwdoelen nog altijd van groot belang is voor de provincie Noord-Holland;
- Duidelijkheid in de (toekomstige financiering van) PPLG-projecten voor natuurbehoud en agrariërs van belang is om toekomstgericht te werken;
- De Europese wet- en regelgeving voor natuurdoelstellingen, zoals de VHR, de KRW en de Natura 2000-doelstellingen, nog steeds staan;
- De classificatie van PPLG-reserves als voorfinanciering in afwachting van Rijksgelden de uitvoering van voorbereide PPLG-plannen in de weg staat;

vraagt Gedeputeerde Staten om:

- de voorwaarde dat de PPLG reserve slechts wordt ingezet als voor-financiering, te laten vervallen, waardoor de reserve ook kan worden ingezet als de financiering vanuit het rijk niet bevestigd is;
- een bestedingsvoorstel te maken voor de PPLG doelen;

En gaan over tot de orde van de dag.

Julia Schneemann	Anouk Gielen	Sijmen Mülder	Tim Wagelaar
Volt	GroenLinks	D66	Partij van de Arbeid

[1] Begroting 2025, pp. 62-63.
[2] Motie 22-2024 specificeren projecten PPLG
[3] Motie 80-2024 PPLG voor het einde van 2024

M159/PS16-12-2024

AANGENOMEN

PVDA NH

Motie: door met vrijwillige ontpachting

Provinciale Staten in vergadering bijeen op 16 december 2024, over agendapunt 12 Programma Natuurnetwerk 2025,

Constaterende, dat

- In het coalitieakkoord ‘Verbindend vooruit’ is overeengekomen dat de provincie Noord-Holland voortvarend blijft werken aan de afronding van het NNN;
- In het coalitieakkoord ‘Verbindend vooruit’ staat dat de vergoeding voor natuurbeheer terechtkomt bij degenen die het beheer uitvoeren;
- In het NNN nog diverse gronden agrarisch benut worden op basis van reguliere pacht;
- Uit het Programma Natuurnetwerk 2025 blijkt dat er na 2025 geen budget meer is voor de regelingen voor vrijwillige ontpachting;

Overwegende, dat

- Geliberaliseerde pacht partners in het landelijk gebied in staat stelt om beheerafspraken te maken die leiden tot hogere natuurwaarde;
- Er een redelijke vergoeding moet zijn voor agrariërs die omschakelen van reguliere agrarisch benutting naar aangepast beheer mede gericht op het realiseren van natuurdoelen;
- De regelingen voor ontpachting op basis van vrijwilligheid tot positieve resultaten hebben geleid voor zowel boeren als de natuur;
- Op gebiedspartijen waaronder terreinbeherende organisaties de zorgplicht rust om boeren van alle infomatie te voorzien zodat ze vrijwillig, voorafgaand en geïnformeerd kunnen besluiten tot ontpachting;

Roept GS op, om

- Te onderzoeken hoe de regelingen voor pachtafkoop op NNN-gronden na 2025 in een toekomstbestendige vorm voortgezet kunnen worden en hierover de Staten uiterlijk bij Kadernota 2025 te informeren;

En gaat over tot de orde van de dag.

Tino Wallaart (PvdA)

M161/PS16-12-2024

AANGENOMEN

Motie: Reserve Groen aanvullen

Provinciale Staten van Noord-Holland, in vergadering bijeen op 16 december 2024, ter behandeling van agendapunt 12, Programma NatuurNetwerk 2025 (VD-72)

Constaterende dat:

- de Reserve Groen vanaf 2026 leeg is
- Reserves geen negatief saldo kunnen hebben
- de reserve groen wordt ingezet ten bate van aanleg van natuur en natuurherstel

Overwegende dat:

- Er vanaf 2026 geen geld meer beschikbaar is voor de aanleg van NNN, omdat de reserve Groen leeg is
- De aanleg en het onderhouden van NNN een wettelijke taak is voor de provincie
- Het coalitieakkoord 'Verbindend vooruit!' schrijft: 'we blijven voortvarend werken aan de afronding van het NNN' en 'We blijven ons inzetten voor afronding van het NNN in 2027 (voor de verwerving), met uitloop naar 2029 (voor de inrichting)'
- Het moeilijk is om plannen voor de lange termijn NNN te maken als de reserve Groen leeg is
- Er momenteel geen einddatum gepland staat voor de afronding van het NNN

Roept het college op:

- een voorstel te doen om de Reserve Groen aan te vullen
- dit voorstel ter besluitvorming bij voorkeur bij de Kaderbrief 2026 voor te leggen

En gaan over tot de orde van de dag.

Julia Schneemann Volt	Ilona Haas Partij voor de Dieren	Michel Klein ChristenUnie	Sijmen Mulder D66
Anneke van der Helm 50Plus	Nicole van der Waart GroenLinks		

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

D. Lieuwen

BEL/WBL

Telefoonnummer +31235143389

lieuwend@noord-holland.nl

Verzenddatum

11 DEC. 2025

Kenmerk

2384218/2384222

Uw kenmerk

Betreft: Tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie 2020-2030

Geachte leden,

Hierbij verzoeken wij u deze brief (met bijlagen) in samenhang met het Programma Landelijk Gebied ter bespreking op de B-agenda van de commissie Landelijk gebied van 12 januari 2026 te plaatsen.

Aanleiding
In februari 2021 is de Voedselvisie Noord-Holland door u vastgesteld met een looptijd van tien jaar tot en met 2030 (Voordracht 1515058/1575059). De Voedselvisie heeft drie beleidsdoelen: regeneratieve landbouw, kringlopen sluiten en korte keten.

In de Voedselvisie is een eerste tijdshorizon opgenomen van de periode 2020 t/m 2024. Daarna volgt een tussentijdse beleidsevaluatie die wordt gebruikt om ons beleid en de uitvoering ervan, indien nodig, voor de periode daarna te actualiseren. Deze beleidsevaluatie ligt nu voor.

In de beleidsevaluatie wordt geconcludeerd dat de Voedselvisie een "zeer complete, maar ook complexe beleidsvisie" is. De visie biedt nog onvoldoende duidelijkheid over het mogelijke pad naar elk van de drie bovengenoemde beleidsdoelen.

Sinds de start van de Voedselvisie in 2020 is er veel gebeurd, zowel inhoudelijk als financieel. Onze opgedane kennis en ervaring brengen wij onder in het Programma Landelijk Gebied (PLG), waarbij de focus komt te liggen op de doorontwikkeling naar kringlooplandbouw, ketensamenwerking en eiwittransitie. Een deel van de projecten van de Voedselvisie is reeds financieel gedekt in de KTA voor een totaal bedrag van € 3.895.000,-. De afgelopen jaren 2020-2024 is er apart budget geweest voor de uitvoering van de Voedselvisie. Voor de periode 2025-2030 wordt naast deze KTA middelen voorgesteld nog € 798.500, voor de uitvoering van de Voedselvisie beschikbaar te stellen vanuit het budget van duurzame landbouw. De evaluatie en de inhoudelijke ontwikkeling zijn voor ons aanleiding geweest om te onderzoeken hoe we waardevolle onderdelen uit de Voedselvisie beter laten aansluiten op het PLG.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

In deze brief gaan wij in op de aanbevelingen uit de evaluatie en geven aan welke onderdelen wij voortzetten.

Wat vragen wij aan de commissie?
Wij vragen u om kennis te nemen van de tussentijdse beleidsevaluatie (zie bijlage 1) en de daarin geformuleerde aanbevelingen. Wij lichten de aanbevelingen toe en geven aan wat onze gedachten zijn bij het wel of niet verwerken van de aanbevelingen in het PLG.

Om welk GS-besluit gaat het?
Op 9 december 2025 hebben wij de tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie 2020-2030 vastgesteld.

Tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie 2020-2030
Er zijn veel verschillende icoonprojecten, initiatieven en experimenten gestart die ook concrete resultaten hebben geboekt. De Bean Deal heeft ook op landelijk niveau zichtbaarheid gecreëerd. De twintig Icoonprojecten dragen bij aan Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) voor stikstofbalans, verminderen van milieubelasting door gewasbeschermingsmiddelen en verbeteren van bodemkwaliteit. De tussentijdse beleidsevaluatie geeft tien aanbevelingen waar we in deze brief de volgende terugkoppelingen op geven:

Aanbeveling 1: *Werk in een volgende uitvoeringsagenda van de Voedselvisie één of meer transitiepaden naar elk van de drie beleidsdoelen uit. Maak hierbij gebruik van de tot nu toe opgedane ervaringen*

Nu de eerste fase van pionieren door innovators al enige tijd gaande is en de eerste volgers in zicht komen, is het logisch dat de Voedselvisie-acties meer focus krijgen en worden geïntegreerd met aangrenzend en nieuw provinciaal beleid en -instrumentarium. De wens om focus te bieden en meer uit te gaan van de provinciale rol in de voedselketen, brengt ons tot een nadrukkelijkere uitwerking van onze ambities rond kringlooplandbouw binnen het PLG. Vanuit dat inzicht schetsen wij u daarom het bredere kader van het kringlooplandbouwperspectief in bijlage 2. in relatie tot de inzet vanuit de Voedselvisie activiteiten. In bijlage 4. Is de uitwerking van de uitvoeringsagenda Voedselvisie 2026-2030 opgenomen.

Aanbeveling 2: *Werk in een volgende uitvoeringsagenda de gestelde doelen voor 2030 specifieker uit en ontwikkel de indicatoren voor de monitoring daarvan verder door.*

Zoals gezegd brengen wij onderdelen van de Voedselvisie onder in de bredere ambities van kringlooplandbouw en doelsturing. In de Korte Termijn Agenda (KTA) van het PLG zijn middelen beschikbaar gesteld om een KPI-beloningsregeling op te stellen, waarmee boeren beloond kunnen worden voor de duurzaamheidsresultaten die zij realiseren. Het is een gericht instrument om beleidsdoelen op het gebied van onder andere klimaat, bodem, water, landschap en biodiversiteit te realiseren en monitoren.

Aanbeveling 3: *Analyseer op basis van de ervaringen van de afgelopen uitvoeringsperiode bij welke onderdelen van de voedselketen de inzet van de provincie veel opbrengt en welke onderdelen minder passen bij*

de provinciale rol. Breng in een nieuwe Uitvoeringsagenda op basis hiervan meer focus en prioritering aan.

Onze ervaringen die de afgelopen jaren zijn opgedaan met de icoonprojecten en experimenten hebben ons waardevolle lessen gegeven, ook over rollen die de provincie minder passen. Onze focus ligt op de bevordering van de zeven paden van kringlooplandbouw als toekomstperspectief voor de agrarisch sector, ketensamenwerking en eiwittransitie.

Aanbeveling 4: *Continueer de huidige ondersteuning op maat bij het voortbouwen van de icoonprojecten. Onderzoek of aansluiting bij het Landbouwportaal hierbij mogelijk is, zodat één loket voor agrarische ondernemers ontstaat waar zij met hun kennis- en praktijkvragen over de nieuwe vormen van landbouw en korte ketens terecht kunnen.*

We verkennen hoe de samenwerking binnen het Landbouwportaal kan worden versterkt rondom kringlooplandbouw en kennisdelen op gebied van stikstofreductie. Hiervoor is ook vanuit de koplopersgelden landelijk budget vrijgemaakt en opgenomen in onze KTA van het PLG.

En aanbeveling 5: *Verschuif voor de komende uitvoeringsperiode bij de inzet van instrumenten het accent in de opbouwbeweging meer naar versnelling.*

In de afgelopen vier jaar hebben we een groot aantal instrumenten ingezet en hebben we de blik gericht op veel verschillende schakels in de voedselketen. Bij het onderbrengen in het PLG brengen we meer focus aan, ook bezien vanuit minder beschikbare middelen:

- we stoppen onze inzet op verandering van de supermarktketens en brengen via de 7 paden van kringlooplandbouw focus aan op de ontwikkeling van de agrarische sector;
- we brengen ook focus aan in het aantal in te zetten instrumenten;
- we liften mee op bestaande (soms ook landelijke of Europese) initiatieven;
- minder aanjagen, meer inzet op versnelling, binnen de financiële mogelijkheden die er zijn.

Aanbeveling 6: *Blijf als provincie ook in de komende periode aandacht geven aan het economische perspectief van agrarische bedrijven in de transitie door het blijven ondersteunen van de ontwikkeling van de KPI-systematiek en door aandacht te blijven geven aan de bijdrage van icoonprojecten aan het verdienmodel van de betrokken bedrijven.*

We blijven ons in samenwerking met het Rijk en IPO inzetten op de ontwikkeling van de KPI systematiek in combinatie met doelsturing (zie ook aanbeveling 2). Belangrijk is dat er voor kringlooplandbouw aan een landelijke indicatorenset wordt gewerkt, zodat op verschillende niveaus (bedrijf, lokaal, regionaal en nationaal) prestaties gemeten, gemonitord en vergeleken kunnen worden. Vanuit de koplopersgelden is er voor twee jaar landelijk budget beschikbaar gesteld voor een Noord-Hollandse pilot. Daarin gaat geoefend worden met gebiedspartijen en het belonen voor duurzame prestaties op doelen met betrekking tot het verbeteren van onze kringlooplandbouw: het gaat om het tegelijkertijd realiseren van een beter verdienvermogen voor boeren en tuinders, minder schadelijke emissies naar bodem, lucht en water en om

vergroting van de biodiversiteit. In kringlooplandbouw kunnen dieren een dragende rol hebben en worden zij respectvol behandeld.

Aanbeveling 7: *Geef de komende periode meer aandacht aan een invulling van de provinciale ruimtelijke verordening die ondersteunend is aan nieuwe werkwijzen in het voedselsysteem en stimuleer het gebruik van de opgestelde ruimtelijke Bouwstenennotitie door gemeenten.*

We verankeren de opgaven voor kringlooplandbouw in de provinciale omgevingsverordening. Daarbij leggen we de verbinding met onze lopende verkenning naar goede landbouwgronden, die ook in samenwerking met het IPO en het Rijk wordt uitgevoerd. Deze koppeling helpt om ruimtelijk beleid en landbouwtransitie beter op elkaar af te stemmen.

Aanbeveling 8: *Benut de potentie van de huidige icoonprojecten door deze in de komende periode te verdiepen, verbreden of verspreiden. Maak daarbij een selectie van die icoonprojecten die kunnen bijdragen aan het oplossen van belangrijke barrières voor de transitie en die zonder gerichte ondersteuning moeilijk verder kunnen komen.*

Zie onze reactie op aanbeveling 8 gecombineerd in onze reactie op aanbeveling 9.

Aanbeveling 9: *Ga voor de gevonden barrières na hoe deze kunnen worden verminderd: door voort te bouwen op daarvoor geschikte icoonprojecten, door als provincie zelf actie te ondernemen of door andere partijen (zoals het Rijk) te stimuleren de barrière aan te pakken.*

De icoonprojecten die bijdragen aan kringlooplandbouw volgen we op de voet. Kennis die opgedaan is wordt benut en samenwerkingen blijven wij de komende jaren volgen. Daar waar we bijvoorbeeld kansen zien binnen GLB of andere programma's kunnen we deze projecten en samenwerkingen verder helpen door barrières aan te pakken.

Aanbeveling 10: *Zet ook de komende uitvoeringsperiode in op het motiveren en etaleren van de icoonprojecten. Breng de resultaten van de icoonprojecten zoveel mogelijk in bij andere projecten, onderzoeken, samenwerkingen en overleggen.*

De resultaten van de icoonprojecten hebben we gedeeld via onze netwerken. Via het platform Boer en Business in Balans etaleerden wij goede voorbeelden met betrekking tot koplopers en innovaties. Deze voorbeelden en kennis blijft de komende jaren beschikbaar.

Op welk door PS vastgesteld beleidskader is dit voorstel gebaseerd of wat is de wettelijke grondslag voor dit voorstel?
De Voedselvisie is door PS vastgesteld in februari 2021 (Voordracht 1515058/1575059). De financiële middelen voor de uitvoering van de Voedselvisie waren beschikbaar tot aan het einde van 2024. Voor een aantal projecten die voortvloeien uit de Voedselvisie is budget in de KTA beschikbaar. Voor andere onderdelen die wij in overleg met u gaan voortzetten kijken wij naar de reguliere begroting paragraaf 5.6 Duurzame Landbouw.

Is dit voorstel eerder behandeld in een commissie of in PS?
Nee, er is geen eerdere behandeling over de tussentijdse beleidsevaluatie geweest in een commissie of PS.

Wat zijn de effecten van het voorstel?
De uitvoering van de Voedselvisie gaat door in het PLG of in Rijks of EU programma's. Dit zijn onder andere KPI doelsturing, mestbeleid, stoffenbalans, Landbouwportaal en EIP/NSP projectaanvragen. De focus ligt op de doorontwikkeling van kringlooplandbouw, ketensamenwerking, de Bean Deal, het faciliteren van icoonprojecten (verdiepen, verbreden en verspreiden), Publiek Private Samenwerking Akkerbouw, monitoring (o.a. experimenteer pachtgrond), Europese samenwerking (ERIAFF en Biofach) en het versterken van de boer-inwoner-politiek (streekdiner).

Wat zijn de financiële aspecten/risico's?
Voor de periode 2026-2030 is in totaal € 798.500,- voor de Voedselvisie beschikbaar binnen het reguliere budget Duurzame landbouw (zie bijlage 3). Voor het jaar 2026 is een bedrag beschikbaar van € 272.000 afbouwend naar € 113.000 vanaf 2028. Voor activiteiten rondom kringlooplandbouw, KPI doelsturing, stoffenbalans en mestbeleid wordt de komende jaren een budget beschikbaar gesteld van € 3.895.000,- uit de Korte Termijn Agenda. De monitoring daarvan verloopt via het PLG.

De tussentijdse beleidsevaluatie van de Voedselvisie is uitgevoerd door de sector Onderzoek & Informatie. Om de onderzoeksvragen te beantwoorden, zijn verschillende onderzoeksmethoden ingezet. Voor alle onderzoeksvragen is als basis een deskresearch uitgevoerd, bestaande uit een analyse van beleidsdocumenten, rapporten en websites, informatie van de programmamanager over de tot nu toe gerealiseerde activiteiten, aangevuld met interviews met zowel provinciemedewerkers als externe partijen. Daarnaast is gebruik gemaakt van de resultaten van de monitor die voor de Voedselvisie is opgezet (met name de informatie op het niveau 'prestaties en activiteiten') en van leervragen die bij de icoonprojecten zijn toegepast. Het onderzoek is methodologisch ondersteund door onderzoeksbureau DRIFT voor de analyse van de theoretische bijdrage van de inzet van het instrumentarium van de provincie en de icoonprojecten aan de transitie van het voedselsysteem.

Ook is de evaluatie besproken met de leden van de Voedselvisie Denktank.

Heeft inwonersparticipatie plaatsgevonden? Op welke manier?
Nee, er heeft geen (burger)participatie plaatsgevonden.

Wanneer en hoe is/wordt over dit besluit gecommuniceerd?
Betrokken stakeholders worden geïnformeerd en er wordt via de provinciale website gecommuniceerd over het besluit.

Vindt er een evaluatie van dit besluit plaats?
Nee, het betreft hier de tussentijdse beleidsevaluatie.

Is er een link met Europa?
Ons landbouwbeleid is grotendeels Europees bepaald, inclusief kaders zoals het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid en recente visie op voedsel en landbouw vanuit de Europese Commissie.

Wat is de vervolgprocedure?
Wij behouden de Voedselvisie en integreren de uitvoering ervan in het PLG. Op die manier blijven we proactief bijdragen aan innovatie in de land- en tuinbouw en dragen we bij aan de doorontwikkeling van kringlooplandbouw, ketensamenwerking en eiwittransitie in Noord-Holland.

Met een jaarlijks schriftelijke update blijven we u graag op de hoogte houden van de projecten en initiatieven voorkomend uit de Voedselvisie.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
E.A.S. Rommel

4 bijlagen:

- Bijlage 1: Rapport tussentijdse beleidsevaluatie Voedselvisie
- Bijlage 2: Kringlooplandbouw 2040
- Bijlage 3. Inzet Voedselvisie 2026-2030 in PLG
- Bijlage 4. Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2026-2030

TUSSENTIJDSE BELEIDSEVALUATIE VOEDSELVISIE NOORD-HOLLAND

Evaluatie
voedselvisie

Provincie
Noord-Holland

17-12-2024

Esther de Winter en Tom Smits

winterm@noord-holland.nl; tom.smits@noord-holland.nl

Directie Beleid, sector Onderzoek & Informatie

Inhoudsopgave

Samenvatting 5
1 Inleiding 9
1.1 Aanleiding 9
1.2 Doel van het onderzoek 9
1.3 Onderzoeksmethoden 9
1.3.1 Werkwijze op hoofdlijnen 9
1.3.2 Monitoring en leren binnen de Voedselvisie 10
1.3.3 Analysemethoden 10
1.4 Leeswijzer 13
2 Beleidskader Voedselvisie 14
2.1 Landelijke en Europese beleidskaders 14
2.1.1 Europees beleid voedselsysteem 14
2.1.2 Nationaal beleid voedselsysteem 15
2.2 Provinciaal beleid in het kader van de Voedselvisie 17
2.2.1 Voedselvisie 2020-2030 17
2.2.2 Ander provinciaal beleid dat bijdraagt aan de doelen van de voedselvisie 20
2.3 Analyse, conclusies en aanbevelingen beleidskader Voedselvisie 20
3 Voortgang uitvoering Voedselvisie 22
3.1 Voortgang en resultaten activiteiten Voedselvisie 22
3.1.1 Besteding budget 22
3.1.2 Voortgang uitvoering provinciale instrumenten 22
3.2 Voortgang en resultaten Icoonprojecten 25
3.2.1 Algemeen 25
3.2.2 Analyse resultaten icoonprojecten door expertteam 26
3.4 Analyse, conclusies en aanbevelingen voortgang uitvoering Voedselvisie 27
4 Bijdrage van de Voedselvisie aan de transitie van het voedselsysteem 29
4.1 Staat van de transitie van het voedselsysteem 29
4.1.1 Inleiding 29
4.1.2 Staat van transitie: opbouw en voortbouw 30
4.1.3 Staat van transitie: ombouw en afbouw 30
4.2 Bijdrage van de Voedselvisie aan de transitie 32
4.2.1 Bijdrage van het totale instrumentenpakket van de Voedselvisie aan de transitie 32
4.2.2 Bijdrage van de icoonprojecten aan de transitie 37
4.3 Analyse, conclusies en aanbevelingen bijdrage van de Voedselvisie aan de transitie 40
Bijlage 1 Bronnen 43
Bijlage 2 EU beleid, strategieën en visies die het Europese voedselsysteem beïnvloeden 46
Bijlage 3 Activiteiten en voortgang beleidsinstrumenten Voedselvisie 47

Bijlage 4 Onderzoek Randstedelijke Rekenkamer 66
Bijlage 5 Overzicht inhoud, (tussen)resultaten en lessen uit icoonprojecten 67
Bijlage 6 Staat van transitie voedselsysteem 83
Bijlage 7 Icoonprojecten als small win 89

Samenvatting

Aanleiding

De manier waarop we op dit moment in de samenleving ons voedsel produceren, distribueren, verwerken en consumeren leidt tot een toenemende druk op het milieu, de bodem, het klimaat, onze gezondheid en het verdienmodel van de agrarische ondernemers. Daarom is het nodig tot een verduurzaming van het voedselsysteem te komen, ook wel aangeduid als een 'transitie' van het voedselsysteem. Het voedselsysteem omvat de hele keten van productie door de boer, verwerking, transport en consumptie van voedsel. In februari 2021 stelde de provincie Noord-Holland de Voedselvisie Noord-Holland vast, die een bijdrage aan deze verduurzaming van het voedselsysteem wil leveren. In de Voedselvisie is voor 2024 een tussentijdse beleidsevaluatie voorzien. Dit onderzoek geeft invulling aan deze beleidsevaluatie.

Doel van dit onderzoek

Deze tussentijdse beleidsevaluatie heeft tot doel om inzicht te geven in de voortgang van de uitvoering van de Voedselvisie Noord-Holland en de resultaten die hiermee tot nu toe zijn gerealiseerd. De volgende onderzoeksvragen staan centraal:

1. *Wat is de voortgang van de activiteiten die in het kader van de Voedselvisie zijn uitgevoerd over de periode 2021 tot en met juni 2024?*
2. *Hoe ziet de ontwikkeling van de transitie van het voedselsysteem er op hoofdlijnen uit in de afgelopen periode en wat is de (veronderstelde) bijdrage die de activiteiten van de provincie hieraan leveren?*
3. *Hoe kan de bijdrage van de activiteiten voor de Voedselvisie aan de transitie in de komende periode worden verbeterd en welke (soorten) activiteiten kunnen overwogen worden voor het vervolg van de uitvoering?*

De uitvoering van het onderzoek is grofweg opgebouwd uit drie onderdelen. Als eerste is het beleidskader in kaart gebracht op basis van provinciale, nationale en Europese beleidsdocumenten. Vervolgens is de voortgang van de activiteiten in het kader van de Voedselvisie van de afgelopen 4 jaar geanalyseerd op basis van verslaglegging van de programmamanager en de analyse van voortgangsrapportages van icoonprojecten. Tot slot zijn experts geïnterviewd over de ontwikkelingen in het voedselsysteem en is de provinciale bijdrage daaraan geanalyseerd. Voor de in het onderzoek gehanteerde methodiek rondom transities is ondersteuning geleverd door onderzoeksinstituut DRIFT.

Conclusies en aanbevelingen

Beleidskader Voedselvisie
Zowel op het niveau van de EU als het Rijk wordt gewerkt aan veranderingen in het voedselsysteem, van de productie op agrarische bedrijven tot aan de verkoop in supermarkten. Minder milieubelasting, minder impact op het klimaat, een gezonde bodem die ook in de toekomst nog voedsel kan produceren en voedselzekerheid staan hierbij centraal. Met de Voedselvisie Noord-Holland heeft de provincie beleid geformuleerd om aan de gewenste veranderingen een bijdrage te leveren. De Voedselvisie heeft een tijdshorizon van 10 jaar, omdat het beleid zich richt op veranderingen in het voedselsysteem die veel tijd vergen. De provincie heeft in de Voedselvisie de volgende drie doelen geformuleerd:

1. Regeneratieve landbouw: in 2030 is de grondgebonden landbouw natuurinclusief (niveau II);
2. Kringlooplandbouw: in 2030 zijn kringlopen op een zo laag mogelijk niveau gesloten;
3. Korte keten: in 2030 eten Noord-Hollanders 25% uit de regio.

De provincie zet een brede set van in totaal 19 beleidsinstrumenten in voor de uitvoering van de Voedselvisie. Een belangrijke rol is weggelegd voor de zogenaamde 'icoonprojecten'. Dit zijn praktische experimenten, uitgevoerd in gebieden in de provincie Noord-Holland, gericht op het uitproberen van betekenisvolle kleine stappen in de richting van de realisatie van de drie provinciale doelen voor een duurzamer voedselsysteem.
Geconcludeerd wordt dat de Voedselvisie een zeer complete, maar ook complexe beleidsvisie is. De visie biedt nog onvoldoende duidelijkheid over het mogelijke pad naar elk van de drie beleidsdoelen.

> ***Aanbeveling 1:*** *Werk in een volgende uitvoeringsagenda van de Voedselvisie een of meer transitiepaden naar elk van de drie beleidsdoelen uit. Maak hierbij gebruik van de tot nu toe opgedane ervaringen.*

Verder wordt geconcludeerd dat de doelen van de Voedselvisie deels nog onvoldoende SMART zijn geformuleerd. Ook zijn voor nog niet alle beleidsdoelen goede indicatoren ontwikkeld om de voortgang van het beleid op het niveau van beleidseffecten te kunnen volgen.

> ***Aanbeveling 2:*** *Werk in een volgende uitvoeringsagenda de gestelde doelen voor 2030 specifieker uit en ontwikkel de indicatoren voor de monitoring daarvan verder door.*

Voortgang en resultaten van de Voedselvisie
In de afgelopen 4 jaren is in het kader van de Voedselvisie een zeer groot aantal activiteiten en projecten uitgevoerd (zie bijlagen 3 en 5 van het rapport voor een uitgebreid overzicht). Het beschikbaar gestelde budget zal naar verwachting volledig worden besteed. Geconcludeerd wordt dan ook dat de voortgang van de Voedselvisie in termen van uitgevoerde activiteiten en geleverde prestaties in het algemeen goed is en in lijn met de voornemens in de twee uitvoeringsprogramma's van de Voedselvisie (voor 2021-2024 en voor 2023-2024). Er zijn veel concrete resultaten geboekt, zowel op lokaal niveau als op hogere schaalniveaus. De inzet van de instrumenten en de geboekte resultaten zijn evenwichtig verdeeld over alle drie de beleidsdoelen.

Het is gelukt om een flink aantal inhoudelijk goede 'icoonprojecten' te realiseren, naast diverse samenwerkingsprojecten gericht op kennisvergroting. Over al deze projecten is veel gecommuniceerd en er heeft op allerlei manieren veel kennisdeling plaatsgevonden. Door lobby en samenwerking is geprobeerd meer beweging in het werkveld richting de doelen te creëren. Voor sommige thema's heeft dit al tot goede resultaten geleid, zoals de landelijke Green Deal voor de eiwittransitie (Bean Deal). Voor andere onderwerpen verloopt de gezamenlijke voortgang op landelijk niveau stroef, bijvoorbeeld op het thema korte ketens. Regionaal wordt dit onderwerp wel goed verder gebracht, o.a. via de stichting Voedsel Verbindt. Alles bij elkaar wordt er systematisch en tegelijk flexibel gewerkt: met een samenhangend pakket van beleidsinstrumenten én inspelend op de actualiteit. Geconcludeerd wordt dat de uitvoering van de Voedselvisie in de afgelopen periode ons wel geleerd heeft dat bepaalde onderdelen van de voedselketen beter passen bij de rol en beleidsmogelijkheden van de provincie dan andere. Zo blijkt het moeilijk rechtstreeks aansluiting te vinden bij de voedselverwerkende industrie en supermarkten.

> ***Aanbeveling 3:*** *Analyseer op basis van de ervaringen van de afgelopen uitvoeringsperiode bij welke onderdelen van de voedselketen de inzet van de provincie veel opbrengt en welke onderdelen minder passen bij de provinciale rol. Breng in een nieuwe Uitvoeringsagenda op basis hiervan meer focus en prioritering aan.*

Er zijn in totaal 20 icoonprojecten gestart, waarvan er 6 zijn afgerond, 6 bijna gereed zijn en 8 nog doorlopen in 2025. Geconcludeerd wordt dat de icoonprojecten op lokale schaal een bijdrage leveren aan de verduurzaming van de landbouw en dat het aannemelijk is dat zij in de meerderheid van de projecten uiteindelijk ook bijdragen aan een beter verdienmodel voor de betrokken bedrijven. Verder wordt geconcludeerd dat een goede ondersteuning op maat van de icoonprojecten belangrijk is voor de voortgang en resultaten van de projecten.

> ***Aanbeveling 4:*** *Continueer de huidige ondersteuning op maat bij het voortbouwen van de icoonprojecten. Onderzoek of aansluiting bij het Landbouwportaal hierbij mogelijk is, zodat één loket voor agrarische ondernemers ontstaat waar zij met hun kennis- en praktijkvragen over de nieuwe vormen van landbouw en korte ketens terecht kunnen.*

Bijdrage van de Voedselvisie aan de ontwikkeling naar een duurzaam voedselsysteem
Geconcludeerd wordt dat de transitie van het voedselsysteem volop in ontwikkeling is en dat de dynamiek zich op dit moment vooral in de ombouw- en opbouwfase bevindt en nog niet zozeer in de voortbouw- en afbouwfase. Dat wil zeggen dat er vooral sprake is van optimalisatie van huidige werkwijzen en het experimenteren met nieuwe werkwijzen. Er is hier en daar wel sprake van een bredere verspreiding van nieuwe werkwijzen, maar van een echte verandering naar een nieuw systeem, waarbij de nieuwe werkwijzen zijn geïnstitutionaliseerd en goede nieuwe verdienmodellen zijn ontwikkeld, is nog geen sprake.

Geconcludeerd wordt verder dat de inzet van de provinciale instrumenten voor de voedselvisie goed aansluit bij de staat van de transitie naar een duurzaam voedselsysteem in de afgelopen periode. De provincie richt zich vooral op het opbouwen van nieuwe manieren van denken en doen, met het accent op experimenteren. Tegelijkertijd laat de huidige staat zien dat er nog veel accent ligt op het experimenteren en minder op versnelling. De provincie zou daarom in de komende periode zich meer kunnen richten op activiteiten die bijdragen aan versnelling van de transitie.

> ***Aanbeveling 5:*** *Verschuif voor de komende uitvoeringsperiode bij de inzet van instrumenten het accent in de opbouwbeweging meer naar versnelling.*

Een volgende conclusie is dat de provincie gebruik maakt van een evenwichtige mix van instrumenten vanuit de vier sturingsperspectieven voor de overheid. Vanuit het perspectief van de rechtmatige overheid werkt zij o.a. aan de ruimtelijke randvoorwaarden voor nieuwe vormen van landbouw. Vanuit het perspectief van de samenwerkende overheid wordt ingezet op deelname aan samenwerkingsplatforms en het landelijke convenant Bean Deal. Via subsidies en opdrachten worden onderzoeksprojecten gericht op nieuwe kennis en experimenten rond nieuwe werkwijzen gefinancierd (presterende overheid). Bij dit alles probeert de provincie steeds in te spelen op de initiatieven die vanuit de samenleving ontstaan (responsieve overheid).

Geconcludeerd wordt verder dat de meeste provinciale instrumenten zich richten op de opbouwbeweging, dat er een beperkte inzet is van instrumenten op de ombouw- en voortbouwbeweging en geen inzet op de afbouwbeweging. In het kader van optimalisatie van de huidige werkwijzen (ombouwbeweging) draagt de provincie vanuit de Voedselvisie bij aan de landelijke ontwikkeling van een systematiek met kritische prestatie-indicatoren voor veeteelt en akkerbouw (KPI-K-systematiek) en daarop gebaseerde doelsturing. De inzet van instrumenten gericht op voortbouw kan voor wat betreft het ruimtelijk instrumentarium nog worden verbeterd.

> ***Aanbeveling 6:*** *Blijf als provincie ook in de komende periode aandacht geven aan het economische perspectief van agrarische bedrijven in de transitie door het blijven ondersteunen van de ontwikkeling van de KPI-systematiek en door aandacht te blijven geven aan de bijdrage van icoonprojecten aan het verdienmodel van de betrokken bedrijven.*

> ***Aanbeveling 7:*** *Geef de komende periode meer aandacht aan een invulling van de provinciale ruimtelijke verordening die ondersteunend is aan nieuwe werkwijzen in het voedselsysteem en stimuleer het gebruik van de opgestelde ruimtelijke Bouwstenennotitie door gemeenten.*

Icoonprojecten

De icoonprojecten spelen een belangrijke rol in het provinciale beleid. Zij zijn vooraf geselecteerd op hun potentiële bijdrage aan de gewenste ontwikkeling. Een beoordeling door bij de uitvoering van de Voedselvisie betrokken experts leidt tot de conclusie dat de uitgevoerde projecten voldoende vernieuwend zijn en naar verwachting in veel gevallen bijdragen aan het verdienmodel van agrarische ondernemers en de ecologische doelen van de provincie. De effecten van de icoonprojecten zijn nog vooral lokaal. De projecten lijken in veel gevallen potentie te hebben om verder uit te groeien door meer inhoudelijke verdieping, meer deelnemers, meer oppervlak, etc.
Geconcludeerd wordt verder dat de icoonprojecten inzicht geven in een aantal barrières voor de transitie van het voedselsysteem. Sommige icoonprojecten bieden oplossingen voor deze barrières op kleine schaal, waarop kan worden voortgebouwd. Andere geïdentificeerde barrières vragen een andere inspanning van de provincie om de barrières te verminderen en zo bij te dragen aan versnelling van de transitie. De inzet van de provincie kan bijvoorbeeld betrekking hebben op eventuele provinciale regels die belemmerend werken. In andere gevallen kan de provincie bij andere overheden of partijen aandacht vragen voor het oplossen van een barrière.

> ***Aanbeveling 8:*** *Benut de potentie van de huidige icoonprojecten door deze in de komende periode te verdiepen, verbreden of verspreiden. Maak daarbij een selectie van die icoonprojecten die kunnen bijdragen aan het oplossen van belangrijke barrières voor de transitie en die zonder gerichte ondersteuning moeilijk verder kunnen komen.*

> ***Aanbeveling 9:*** *Ga voor de gevonden barrières na hoe deze kunnen worden verminderd: door voort te bouwen op daarvoor geschikte icoonprojecten, door als provincie zelf actie te ondernemen of door andere partijen (zoals het Rijk) te stimuleren de barrière aan te pakken.*

De nadruk in het landelijk beleid wordt op dit moment meer gelegd op optimalisatie en minder op vernieuwing, waarbij de precieze koers nog niet duidelijk is. De context van de icoonprojecten is dus sterk in beweging en op veel punten nog onduidelijk. Hoe langer de onduidelijkheid duurt, hoe moeilijker het zal worden partijen enthousiast te houden voor deelname aan nog lopende en vervolgprojecten. Of om partijen enthousiast te krijgen om de met de projecten verworven nieuwe kennis en werkpraktijken zelf te gaan toepassen. Tot nu toe is er al veel aandacht besteed aan communicatie en kennisuitwisseling voor, door en over de icoonprojecten. Geconcludeerd wordt dat het uitdragen van de resultaten van de icoonprojecten in de huidige beweeglijke en onduidelijke context extra belangrijk is en bijdraagt aan een maximaal benutten van de behaalde beleidsresultaten. Het inbrengen van de resultaten van de icoonprojecten in andere verbanden (zoals andere projecten, onderzoeken, netwerken, werkgroepen en overleggen met andere overheden) kan er aan bijdragen dat ook anderen hierop voortbouwen.

> ***Aanbeveling 10:*** *Zet ook de komende uitvoeringsperiode in op het motiveren en etaleren van de icoonprojecten. Breng de resultaten van de icoonprojecten zoveel mogelijk in bij andere projecten, onderzoeken, samenwerkingen en overleggen.*

1 Inleiding

1.1 Aanleiding

In februari 2021 is de Voedselvisie Noord-Holland vastgesteld met een looptijd van 10 jaar, dus tot en met 2030. De Voedselvisie richt zich op de transitie van het voedselsysteem. Het voedselsysteem omvat de hele keten van productie door de boer, verwerking, transport en consumptie van voedsel. We streven naar een schone en veilige productie van gezond, betaalbaar en smaakvol voedsel voor iedereen. Dat betekent gezonde verdienmodellen voor ondernemers, maar ook doen wat goed is voor mens en dier, het klimaat, bodem, water en biodiversiteit. De provincie richt zich bij haar activiteiten op de hele voedselketen, maar erkent dat de provinciale rol in sommige schakels daarvan beperkt is.

In de Voedselvisie is een eerste tijdshorizon opgenomen van de periode 2020 t/m 2024, waarin het provinciaal beleid gericht wordt op het scheppen van de goede randvoorwaarden voor de transitie naar een duurzaam voedselsysteem. Zoals aangegeven in de Voedselvisie wordt deze periode afgesloten met een tussentijdse beleidsevaluatie om het provinciale beleid en de uitvoering ervan, indien nodig, voor de periode 2025-2030 te actualiseren.

1.2 Doel van het onderzoek

Deze tussentijdse beleidsevaluatie heeft tot doel om inzicht te geven in de voortgang van de activiteiten die in het kader van de Voedselvisie worden uitgevoerd, de (bijdrage van de provincie aan de) ontwikkeling van de transitie van het voedselsysteem, en de mate waarin de bijdrage van de provincie tussentijds kan worden verbeterd. Hiertoe zijn de volgende onderzoeksvragen opgesteld:

4. *Wat is de voortgang van de activiteiten die in het kader van de Voedselvisie zijn uitgevoerd over de periode 2021 tot en met juni 2024?*
5. *Hoe ziet de ontwikkeling van de transitie van het voedselsysteem er op hoofdlijnen uit in de afgelopen periode en wat is de (veronderstelde) bijdrage die de activiteiten van de provincie hieraan levert?*
6. *Hoe kan de bijdrage van de activiteiten voor de Voedselvisie aan de transitie in de komende periode worden verbeterd en welke (soorten) activiteiten kunnen overwogen worden voor het vervolg van de uitvoering?*

De evaluatie resulteert in conclusies over de voortgang van de uitvoering van de Voedselvisie. Daarnaast wordt een inschatting gemaakt of de uitgevoerde activiteiten naar verwachting bijdragen aan de transitie van het voedselsysteem. Tenslotte doet het rapport aanbevelingen voor het vervolg van de uitvoering van de Voedselvisie. Voor een volledige evaluatie op het niveau van beleidseffecten en impact is het nog te vroeg. De focus in de evaluatie ligt dan ook op het niveau van activiteiten en prestaties.

1.3 Onderzoeksmethoden

1.3.1 Werkwijze op hoofdlijnen

Om bovenstaande onderzoeksvragen te beantwoorden zijn verschillende onderzoeksmethoden ingezet. Voor alle onderzoeksvragen is als basis een deskresearch uitgevoerd, bestaande uit een analyse van beleidsdocumenten, rapporten en websites, informatie van de programmamanager over de tot nu toe gerealiseerde activiteiten, aangevuld met interviews met zowel provinciemedewerkers als externe partijen. Daarnaast is gebruik gemaakt van de resultaten van de monitor die voor de Voedselvisie is opgezet (met name de informatie op het niveau ‘prestaties en activiteiten’) en van leervragen die bij de icoonprojecten zijn toegepast (zie verder paragraaf 1.3.2).

Ter beantwoording van onderzoeksvragen 2 en 3 is gebruik gemaakt van een door onderzoeksbureau DRIFT in samenwerking met de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) ontwikkeld raamwerk om de theoretische bijdrage van de inzet van het instrumentarium van de provincie aan de transitie van het voedselsysteem te analyseren (zie verder paragraaf 1.3.3). DRIFT heeft bij dit onderzoek ondersteuning geleverd op de methodiek van de analyse. Ook is met

DRIFT gereflecteerd op de resultaten van de analyse van de staat van transitie en sturingsmogelijkheden. DRIFT is niet verantwoordelijk voor de conclusies in deze rapportage.

Resultaten uit de deskresearch, interviews en de analyse van de bijdrage aan de transitie zijn tot slot getoetst in een reflectiesessie met de denktank van de Voedselvisie. De Denktank Voedselvisie bestaat uit een groep deskundigen die vanuit persoonlijke drijfveren en achtergronden zorgt voor een frisse blik op de verduurzaming van het voedselsysteem in Noord-Holland (zie bijlage 1 voor de leden van de denktank). De provincie zoekt met de denktank niet naar bevestiging dat de huidige aanpak goed is. De focus ligt juist op de mogelijke blinde vlekken en de bewustwording van mogelijke relevante ontwikkelingen en nieuwe perspectieven[1]. De resultaten van de reflectiesessie met de denktank worden niet separaat weergegeven, maar zijn verwerkt in de bevindingen en conclusies en aanbevelingen in het rapport.

1.3.2 Monitoring en leren binnen de Voedselvisie

Het beleid in de Voedselvisie is gericht op het ondersteunen van de transitie van het voedselsysteem in Noord-Holland. Een transitie is een proces van fundamentele verandering in de cultuur, structuur en praktijk van een samenleving[2]. Transities duren ongeveer 30 tot 50 jaar. Ze worden gekenmerkt door leerprocessen, omdat nog veel uitgezocht, geëxperimenteerd en uitgevonden moet worden. De Voedselvisie heeft hiervoor een passende manier van monitoren opgezet, met indicatoren die een (zoveel mogelijk) representatief beeld geven van de situatie. Met de Voedselvisie beoogt de provincie bij te dragen aan een duurzaam voedselsysteem, met perspectieven op economisch, ecologisch, ruimtelijk en sociaal vlak. Omdat hiervoor geen specifieke indicatoren en monitoringsgegevens beschikbaar zijn, is gezocht naar een manier van monitoren die praktisch is, met indicatoren die een enigszins representatief beeld geven van de situatie en die ook proportioneel is qua financiële middelen en tijdinvestering. Er is daarom gebruik gemaakt van al ontwikkelde of in ontwikkeling zijnde monitors. De monitor voor de Voedselvisie is te vinden op de website Agrimatie.nl/Noord-Holland/Voedselvisie. Bij de resultaten van de monitor geldt dat de invloed van het beleid van de provincie op de uitkomst van de monitor op het niveau van impact (verandering in de maatschappij) beperkt is. Dat komt omdat er vele factoren van invloed zijn

In aanvulling op de monitor is ten behoeve van deze tussentijdse evaluatie de voortgang en resultaten van 17 (van de 20) icoonprojecten van de Voedselvisie opgehaald via een formulier. Dit is gebeurd door een door de provincie ingehuurd expertteam[3]. In het formulier wordt ook aandacht besteed aan de bijdrage die het betreffende project kan leveren aan de transitie. In de formulieren wordt o.a. gevraagd naar de (onverwachte) lessen, meevallers en tegenvallers (tot nu toe) in het project, kansen en belemmeringen die men ziet voor opschalen (indien van toepassing) en manieren waarop het project nog meer impact kunnen hebben. In het kader van deze evaluatie zijn de gezamenlijke lessen uit deze formulieren bepaald.

Overigens wordt ook tijdens de uitvoering van de Voedselvisie al geleerd. Het gaat dan met name om het delen van ervaringen en nieuwe kennis. Zo worden informatie over en ervaringen uit projecten gedeeld via de website Boer en Business in Balans. Daarnaast worden de ervaringen en resultaten van projecten gedeeld via zogenaamde schuurbijeenkomsten en webinars. Ook zijn er diverse projecten waarin het verspreiden van de opgedane kennis onderdeel uitmaakt van het project zelf. Dit gebeurt dan bv. via bijeenkomsten of excursies.

1.3.3 Analysemethoden

De focus van deze evaluatie ligt op de voortgang van het beleid op het niveau van activiteiten en prestaties. Voor een volledige evaluatie op het niveau van beleidseffecten en impact is het nog te vroeg. Juist omdat het om een transitie gaat kunnen deze effecten op een termijn van enkele jaren nog niet worden verwacht. Daarnaast geldt dat er wel gegevens op het niveau van beleidseffecten beschikbaar zijn in de monitor van de Voedselvisie, maar voor de meeste van de indicatoren op dit

[1] Bijlage 3 geeft bij instrument 19 een indruk van de door de Denktank geleverde input.

[2] Voor een korte beschrijving van transities en transitiewetenschap en de belangrijkste perspectieven op sturing in transities die op dit moment in Nederland gehanteerd worden zie Het Groene Brein (2021), Houvast voor duurzame vernieuwers, Vier perspectieven op transitiedenken en doen.

[3] Dit expertteam ondersteunt de icoonprojecten en voert daarnaast ook de kennis- en coachingregeling, organiseert voedselcafé's (met uitleg over de subsidieregeling Voedselvisie Noord-Holland), webinars en schuurgesprekken en draagt bij aan de website Boer&Business in balans en de monitoring van de Voedselvisie.

niveau geldt dat de data nog onvoldoende over de hele looptijd van de Voedselvisie beschikbaar zijn.

Aangezien een analyse van beleidseffecten en impact in deze tussenevaluatie nog niet mogelijk is, is deze tussenevaluatie vanuit een ander perspectief benaderd. De Voedselvisie beschrijft hoe de provincie Noord-Holland wil bijdragen aan de transitie van het voedselsysteem. Een transitie is niet direct te sturen, maar de dynamiek in een transitie is mogelijk wel te beïnvloeden (DRIFT (2020), Sturing in transities, een raamwerk voor strategiebepaling). Door samen te werken met andere actoren om ontwikkelingen te stimuleren en ondersteunen, hoopt de provincie een bijdrage te leveren aan een versnelling van de transitie. Dit rapport gebruikt inzichten uit de transitiewetenschap om te onderzoeken in hoeverre de provincie met de Voedselvisie inspeelt op ontwikkelingen in de dynamiek van de transitie. Dit gebeurt in 3 stappen. De eerste stap omvat een analyse van de huidige staat van de transitie. Hierna volgt een analyse van het type instrumenten dat de provincie in het kader van de Voedselvisie inzet en op welke elementen van de transitie deze zich richten. Als derde stap zoomen we in op de bijdrage van de zogenaamde 'icoonprojecten' aan de transitie. Deze nemen een belangrijk plek in de Voedselvisie in. In de volgende paragrafen worden de methoden die bij elk van deze stappen worden gehanteerd nader beschreven.

Toelichting stap 1: Staat van transitie bepalen

Voor deze stap wordt een door onderzoeksbureau DRIFT ontwikkelde methode gebruikt gericht op het verkrijgen van meer inzicht in de staat van de transitie op een beleidsterrein. In Staat van Transitie (2017) geeft DRIFT in opdracht van het ministerie van Infrastructuur en Milieu een schetsmatig beeld van de staat van transities in vijf verschillende domeinen. Dit rapport biedt een handreiking voor het analyseren van de dynamiek van een transitie. Hierbij wordt gebruik gemaakt van het door DRIFT gehanteerde theoretische model van de x-curve voor transities (zie figuur 1). Deze x-curve geeft een schematische weergave van de fasen in de ontwikkeling van een nieuwe maatschappelijke structuur. Het gedeelte linksonder van de curve wordt 'opbouw' genoemd, het deel rechtsboven 'voortbouw'. De x-curve toont ook de fasen van de benodigde verandering van de gevestigde structuur, die parallel plaatsvindt. Het aflopende deel van de curve linksboven wordt 'ombouw' genoemd, het deel rechtsonder 'afbouw' van het bestaande systeem. Deze figuur is uiteraard een sterk gestileerde weergave van de werkelijkheid. In werkelijkheid verloopt een transitie niet lineair, maar is het verloop chaotischer zijn en zullen bewegingen in meerdere fasen tegelijk zichtbaar zijn. De staat van de transitie van het voedselsysteem op hoofdlijnen schatten we in dit onderzoek in via documentonderzoek, interviews met externe partijen die verschillende posities in de transitie innemen en door reflectie met DRIFT en de Denktank van de Voedselvisie.

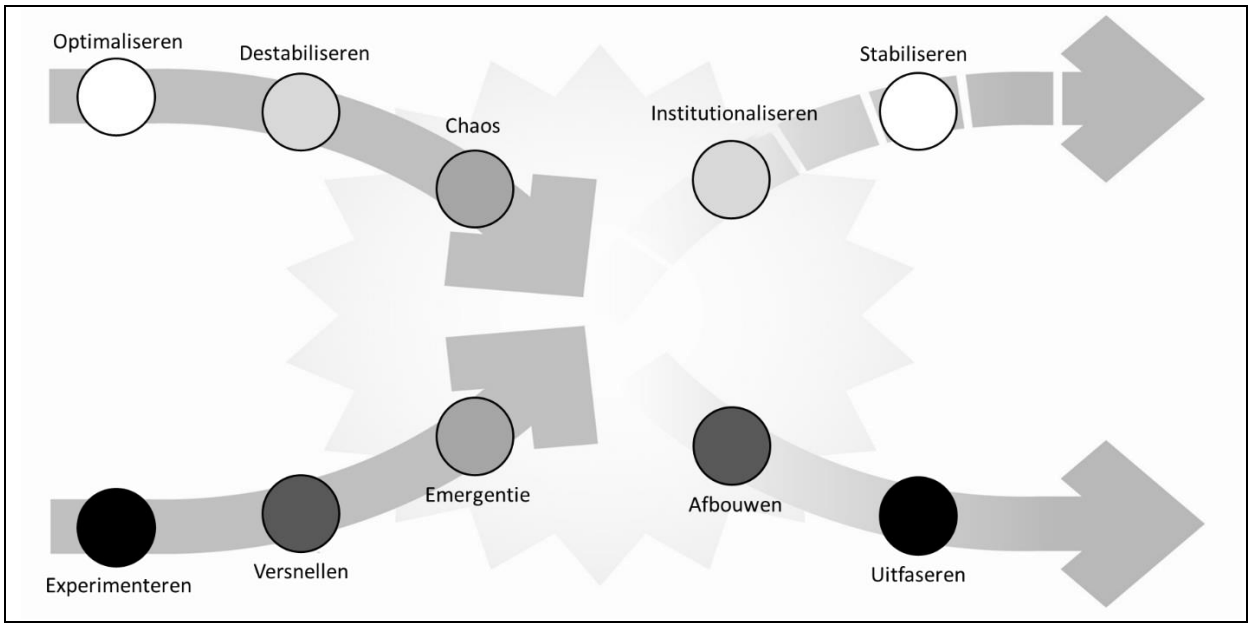

Figuur 1: Fasen van transitie op de x-curve (Bron: DRIFT, 2017)

Toelichting stap 2: Analyse inzet instrumenten in relatie tot fasen van de transitie

In deze stap gebruiken we een door onderzoeksbureau DRIFT en de NSOB gezamenlijk ontwikkelde methode voor het bepalen van de inzet van gepaste beleidsinstrumenten in verschillende fasen van transities. In Sturing in transities (DRIFT en NSOB, 2020) is een verdiepende slag gemaakt door de x-curve te combineren met het 'sturingskwadrant' van de NSOB. Dit sturingskwadrant schetst vier verschillende sturingsperspectieven van de overheid: presterend, samenwerkend, rechtmatig en responsief (zie kader voor een korte toelichting). Bij elk van deze rollen ligt het accent weer op andere (combinaties van) overheidsinstrumenten.

Korte toelichting op de sturingsperspectieven

1. *De rechtmatige overheid: Dit perspectief richt zich op het naleven van wetten en regels. De overheid handelt volgens vastgestelde procedures en zorgt ervoor dat besluiten juridisch correct zijn.*
2. *De presterende overheid: Hier ligt de focus op het behalen van concrete resultaten en prestaties. De overheid stelt doelen en meet de voortgang en effectiviteit van haar beleid aan de hand van prestatie-indicatoren.*
3. *De samenwerkende overheid: Dit perspectief benadrukt samenwerking met andere partijen, zoals burgers, bedrijven en maatschappelijke organisaties. De overheid zoekt actief naar partnerschappen om gezamenlijke doelen te bereiken en maakt daarbij gebruik van o.a. convenanten, akkoorden en allianties.*
4. *De responsieve overheid: Hierbij staat het inspelen op de behoeften en wensen van de samenleving centraal. De overheid luistert naar signalen uit de maatschappij en sluit aan bij initiatieven die passen bij haar eigen doelen.*

Door de x-curve en de sturingskwadranten te combineren ontstaat een raamwerk voor transitiesturing (zie figuur 2) dat niet alleen aangeeft waar sturing ingrijpt in transities (de verschillende stadia in de x-curve), maar ook vanuit welk sturingsperspectief (presterend, samenwerkend, rechtmatig of responsief). De invulling van deze sturingsperspectieven met instrumenten verschilt afhankelijk van de positie in de x-curve.

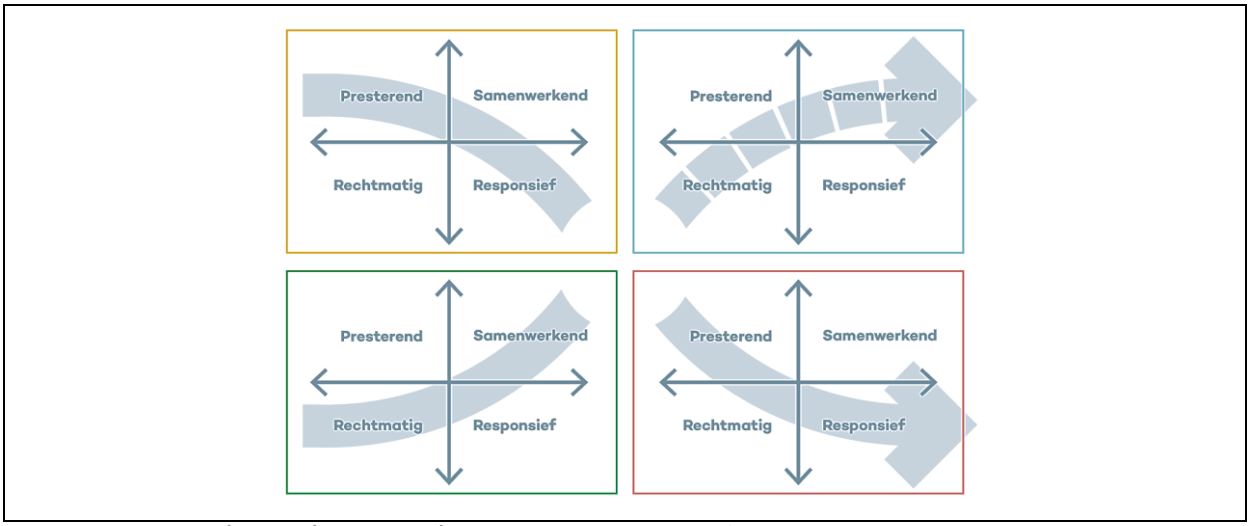

Figuur 2: Gecombineerd raamwerk voor transitiesturing (Bron: DRIFT en NSOB, 2020)

In Sturing in transities worden enkele voorbeelden gegeven. Bijvoorbeeld: in de opbouwfase van de omhooggaande curve (linksonder) zijn instrumenten van een presterende overheid: subsidies en ondersteuning voor nieuwe veelbelovende innovaties en praktijk, of stimuleringsprogramma's voor allianties. In de neergaande curve linksboven, de ombouwfase, zijn voorbeelden van instrumenten voor de presterende overheid: economische incentives-structuur omzetten naar nieuwe standaarden, of geleiding van het verleggen van het economisch overwicht, bijvoorbeeld door middel van beprijzen en belonen.
In het onderzoek plaatsen we de huidige instrumenten van de Voedselvisie in deze figuur. Vervolgens reflecteren we met de Denktank op eventueel benodigde aanpassingen in onze strategie, gegeven de resultaten van de huidige inzet en de huidige staat van de transitie.

Toelichting stap 3: Inzoomen op de bijdrage van de icoonprojecten aan de transitie
De Voedselvisie hanteert in relatie tot de transitie van het voedselsysteem de 'small-wins-benadering'. Deze aanpak is ontwikkeld door Katrien Termeer, hoogleraar Bestuurskunde aan de WUR. Deze methode is niet gebaseerd op de transitietheorie en de dynamiek van transitieprocessen, maar gaat uit van continue verandering en een waarderende manier van veranderen. Concreet betekent dit voortbouwen op wat goed gaat, met kleine betekenisvolle[4] stapjes, die tastbare resultaten opleveren voor direct betrokkenen. Deze stapjes kunnen uiteindelijk samen optellen tot grootschalige systeemverandering. Andere kenmerken van small-wins zijn dat zij bij verandering behorende wrijving helpen overkomen of barrières helpen slechten, dat ze zorgen voor verbinding tussen inhoudelijke en sociale verandering en dat ze potentie hebben voor verdiepen (verbeteren), verbreden (opschalen) en/of verspreiden (naar andere toepassingsgebieden). Small-wins bieden een plek met energie om verder te experimenteren en te leren. De small-wins-benadering is vooral geschikt om in te zoomen op interventies en hun mogelijke bijdrage aan verandering. De benadering is bij de uitvoering van de Voedselvisie met name ingezet bij de icoonprojecten. In deze evaluatie gebruiken we de uitgangspunten van de smal-wins-benadering daarom bij het beoordelen van (de resultaten van) de icoonprojecten.

1.4 Leeswijzer

Het vervolg van dit rapport is als volgt opgebouwd. Hoofdstuk 2 geeft een analyse van de Voedselvisie van Noord-Holland, met daarin de landelijke en Europese beleidskaders voor de Voedselvisie, de doelen van de Noord-Hollandse Voedselvisie en gekozen strategie en instrumenten. Hoofdstuk 3 beschrijft de activiteiten die vanuit de Voedselvisie zijn uitgevoerd en de daarmee geleerde prestaties. Daarbij gaan we ook in op de leereffecten uit de icoonprojecten die door de Voedselvisie worden ondersteund. De analyse van (de bijdrage van de provincie aan) de transitie van het voedselsysteem staat beschreven in hoofdstuk 4. Ieder hoofdstuk sluit af met een analyse en bijbehorende conclusies en aanbevelingen.

[4] Met betekenisvol wordt bedoeld dat een project bijdraagt aan een diepgaande verandering van het systeem.

2 Beleidskader Voedselvisie

2.1 Landelijke en Europese beleidskaders

Het voedselsysteem omvat de hele keten van productie door de boer, verwerking, transport en consumptie van voedsel. Daarom zijn zowel landbouwbeleid als voedselbeleid relevant voor een analyse van het beleid in de Voedselvisie.

Voor de transitie van het voedselsysteem zijn alle overheidslagen (EU, Rijk, provincies en gemeenten) en het totale voedselnetwerk en andere partijen nodig. De EU bepaalt in sterke mate de ontwikkeling van landbouw, visserij en natuur in Nederland. Zo komt een groot deel van het nationale landbouwbeleid voort uit het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) van de Europese Unie. Ook Europees beleid voor het voedselsysteem heeft direct of via het nationaal beleid invloed op het beleid van de provincie.

2.1.1 Europees beleid voedselsysteem

Op mondiaal niveau zijn afspraken gemaakt over de ontwikkeling van het voedselsysteem. In 2015 hebben de Verenigde Naties 17 duurzame ontwikkelingsdoelen (Sustainable Development Goals (SDG's)) aangenomen. Ook Nederland heeft zich daaraan gecommitteerd. Meerdere van deze SDG's zijn gekoppeld aan een verandering in het voedselsysteem. Zo is SDG 12 bijvoorbeeld gericht op duurzame consumptie en productie van voedsel. Op Europees en nationaal niveau wordt dan ook sindsdien explicieter beleid gevoerd op duurzame voedselsystemen.

Het Europese beleid voor de transitie van het voedselsysteem omvat een scala aan visies, strategieën en regels. Bijlage 2 bevat een figuur die het totale beeld hiervan weergeeft. Het meest relevant voor dit onderzoek zijn de Farm-to-Fork Strategy en het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB).

De strategie "van boer tot bord" ("farm-to-fork"), aangenomen in 2020
Van boer tot bord is een strategisch actieplan binnen de Europese Green Deal. Het plan roept op tot een eerlijke en rechtvaardige overgang van het voedselsysteem, rekening houdend met de planetaire grenzen. De strategie bevat de volgende onderdelen:

- De voedselomgeving wordt zo ingericht dat de gezonde en duurzame keuze de makkelijke keuze is. Uitgangspunt is dat een gezond en plantaardig dieet het risico op levensbedreigende ziekten en de milieu-impact van ons voedselsysteem reduceert;
- Een verplichte geharmoniseerde voedingswaarde-etikettering op de voorkant van de verpakking en een kader voor duurzame voedseletikettering ontwikkelen;
- In 2030 wordt een halvering gerealiseerd van de voedselverspilling per hoofd van de bevolking in de detailhandel en bij de consument;
- Investeringen in onderzoek en innovatie (onder Horizon Europe) gericht op voedsel, bio-economie, natuurlijke hulpbronnen, landbouw, visserij, aquacultuur en milieu;
- De wereldwijde transitie van het voedselsysteem bevorderen. Duurzaamheid als concurrentievoordeel voor Europees voedsel en nieuwe bedrijfskansen voor Europese boeren.

Het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (GLB) 2023-2027
Europa wil met het GLB de volgende doelen bereiken:

- Landbouwers ondersteunen, de landbouwproductiviteit verbeteren en voor een stabiele voorziening van betaalbare levensmiddelen zorgen;
- De landbouwers van de Europese Unie een redelijk inkomen garanderen;
- Het klimaat beschermen en het duurzaam beheer van natuurlijke hulpbronnen bevorderen;
- Plattelandsgebieden en landschappen in de hele EU in stand houden;
- De plattelandseconomie levensvatbaar houden door de werkgelegenheid in de landbouw, agrovoedingsindustrie en aanverwante sectoren te stimuleren.

Vanuit deze doelen zijn 3 hoofddoelen en 9 thema's voor het GLB vastgelegd:

1. Slimme, veerkrachtige landbouw (een leefbaar landbouwinkomen en voedselzekerheid; concurrentievermogen; positie in de waardeketen)

2. Milieu, biodiversiteit en klimaat (klimaatverandering en duurzame energie; efficiënt beheer van natuurlijke hulpbronnen, zoals water, bodem en lucht; bescherming van de biodiversiteit)
3. Brede plattelandsontwikkeling (jonge landbouwers; ontwikkeling in plattelandsgebieden, maatschappelijke verwachtingen inzake voedsel en gezondheid)

Daarnaast is kennis, innovatie en netwerkvorming een doel.

In januari 2024 is een *strategische dialoog* over de toekomst van de landbouw in de EU van start gegaan op initiatief van de commissievoorzitter, naar aanleiding van reacties op het nieuwe GLB. Aan deze dialoog namen 29 belanghebbende partijen uit de hele agrovoedingsketen deel. Het doel was om vorm te geven aan een gedeelde visie over het toekomstige landbouw- en voedselsysteem in de EU. In september 2024 is een rapport verschenen met het resultaat van deze dialoog. De conclusies zullen richtinggevend zijn voor het nieuwe commissiebeleid. Het rapport benadrukt dat een transitie naar duurzame landbouwsystemen noodzakelijk is om toekomstige uitdagingen, zoals de effecten van klimaat- en milieuproblemen, aan te gaan. Economische, ecologische en sociale duurzaamheid staan centraal. Deze versterken elkaar. Samenwerking en dialoog zijn essentieel om tot een rechtvaardige en inclusieve overgang naar het nieuwe beleid te komen. Ook het belang van gezonde diëten en aantrekkelijke plattelandsgebieden worden genoemd. Het beleid moet meer samenhang gaan vertonen, wat betekent dat huidige tegenstrijdigheden aangepakt moeten worden. Markten moeten de werkelijke kosten van voedsel beter reflecteren en duurzaamheid bevorderen, waarbij er een balans moet zijn tussen redelijke prijzen voor consumenten en eerlijke beloningen voor producenten. Ook technologie en innovatie moeten goed worden benut. Aangekondigd is dat in de eerste 100 dagen van de nieuwe commissie, die half september is aangetreden, een nieuwe visie op de landbouw wordt gepresenteerd.

2.1.2 Nationaal beleid voedselsysteem

Landbouwbeleid: Nationaal Strategisch Plan

De EU-lidstaten mogen binnen bovenstaande kaders van het GLB hun eigen invulling hieraan geven via een Nationaal Strategisch Plan (NSP). Daarin beschrijft elk land hoe zij de Europese regels willen gaan toepassen. Het ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (LNV), het ministerie van Infrastructuur & Waterstaat (I&W), de provincies en de Unie van Waterschappen hebben samen met vertegenwoordigers van agrariërs, bedrijfsleven en wetenschappers het Nederlandse NSP (2023) opgesteld. Uit de SWOT-analyse die in dit NSP is opgenomen blijkt dat voor Nederland van alle GLB-doelen de grootste uitdagingen liggen op het gebied van biodiversiteit (reductie stikstofemissies, herstel watersysteem, diversiteit landschap), klimaat (verminderen effecten extreme weersomstandigheden door water-, bodem- en teeltmanagement, reductie uitstoot broeikasgassen) en waterkwaliteit (nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen). Inzet op innovatie en op het ontwikkelen van kennis over deze aandachtsgebieden is nodig om deze omslag te kunnen maken. Het NSP bevat een uitgebreid scala aan instrumenten om met behulp van het GLB-instrumentarium en aanvullende eigen instrumenten aan deze uitdagingen te werken.

Ontwikkeling naar kringlooplandbouw, nu duurzame landbouw

Tot recent gebruikte het Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur (LVVN) wanneer zij sprak over de toekomst van de landbouw en perspectieven voor agrarische ondernemers de term 'kringlooplandbouw'[5]. Bij deze vorm van landbouw is de uitstoot van schadelijke stoffen zo klein mogelijk, wordt bijgedragen aan de verbetering van biodiversiteit en bodem en wordt zuinig omgegaan met grondstoffen en energie. In deze transitie moeten boeren vanzelfsprekend ook een goede boterham kunnen verdienen. Hoe de omslag naar kringlooplandbouw in de praktijk eruit ziet, hangt volgens het ministerie af van de persoonlijke plannen en wensen van de ondernemer. En van de omgeving van het bedrijf. De keuzes van boeren en tuinders moeten passen bij het gebied. Hier ligt ook een relatie met de gebiedsgerichte benadering van het inmiddels vervallen Nationaal Programma Landelijk Gebied, door de provincie vertaald in een startnotitie voor een Provinciaal Programma Landelijk Gebied.

Het ministerie onderscheidde bij de kringlooplandbouw drie richtingen waartussen agrarisch ondernemers kunnen kiezen. Combinaties zijn daarbij ook mogelijk. De richtingen zijn:

[5] De definitie van kringlooplandbouw van het Rijk is breder dan die in de Voedselvisie van de provincie. In de Voedselvisie gaat het vooral om het sluiten van kringlopen. De definitie van kringlooplandbouw in de Voedselvisie luidt: Het efficiënt produceren van voedsel in kringlopen, zodat schade aan het ecosysteem (water, bodem, lucht) voorkomen en hersteld wordt. Kringlopen van grondstoffen en hulpbronnen zijn op een zo laag mogelijk – lokaal, nationaal of internationaal – schaalniveau gesloten. Daarbij wordt rekening gehouden met dierenwelzijn.

- *Omschakelen:* Ondernemers bieden andere producten of diensten aan. Ze schakelen bijvoorbeeld om naar biologische landbouw. Of ze kiezen voor de teelt van eiwitgewassen of biogrondstoffen. Sommige ondernemers starten een zorgboerderij, ontvangen scholieren op hun bedrijf of richten zich op recreatie. Anderen gaan de eigen producten zelf verwerken en verkopen (korte ketens).
- *Extensiveren:* Veehouders verminderen het aantal dieren per hectare of in de stal. Akkerbouwers kiezen voor ruimere bouwplannen en rustgewassen. Aandacht voor groenblauwe diensten, koolstofvastlegging en water & natuurbeheer horen ook bij de mogelijkheden op dit pad.
- *Innoveren:* Ondernemers investeren in nieuwe stallen en technieken: emissiearme stallen, bodemverbeteraars, hoogwaardige mestverwerking, precisietechnieken en digitalisering/robotisering.

Op de website van het ministerie is de term 'kringlooplandbouw' inmiddels vervangen door 'duurzame landbouw'. Op de website ligt het accent nu naast verwijzing naar het GLB op precisielandbouw en de bescherming van streekproducten en traditionele landbouwproducten. Hoe het gewijzigde landbouwbeleid van het nieuwe kabinet er precies uit gaat zien is nog niet bekend.

Voedselagenda

Op nationaal niveau is met de Voedselagenda 2016-2020 invulling gegeven aan een advies van de Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR) om te komen tot een heroriëntatie van een landbouwbeleid naar een voedselbeleid, waarin naast economische waarden ook invulling wordt gegeven aan ecologische houdbaarheid, gezondheid en robuustheid. Deze voedselagenda en het voedselbeleid van 2016-2020 zijn in 2022 geëvalueerd, met als belangrijkste aanbeveling om vanuit de maatschappelijke opgaven toe te werken naar een integraal voedselbeleid, met een meer systemische aanpak. Naar aanleiding van deze evaluatie is een "Kamerbrief Evaluatie voedselagenda 2016-2020 en het voedselbeleid" opgesteld, waarin de volgende doelen zijn opgenomen:

- In 2030 een voedselpatroon van 50 % dierlijke en 50% plantaardige eiwitten;
- In 2030 halvering voedselverspilling t.o.v. 2015;
- Inzet om duurzame en gezonde keuze de normale en makkelijke keuze te maken;
- Het vergroten van aanbod en consumptie van biologisch voedsel;
- Meer mensen eten volgens de Schijf van Vijf.

Op dit moment werkt de Rijksoverheid aan deze doelen via onder meer:

- De Nationale Eiwitstrategie (2020). De Nationale Eiwitstrategie heeft als doel om de komende 5 tot 10 jaar de zelfvoorzieningsgraad van nieuwe en plantaardige eiwitten te vergroten, op een duurzame manier die bijdraagt aan de gezondheid van mens, dier en natuurlijke omgeving;
- landelijk beleid tegen voedselverspilling;
- het Actieplan Groei van biologische productie en consumptie (2022). Hiermee wordt invulling gegeven aan het Europese "Organic Action Plan", dat als heeft doel in 2030 minimaal 15 procent[6] van het landbouwareaal in de Europese Unie te benutten voor de productie van biologisch voedsel;
- de Nationale Bossenstrategie (Bos voor de toekomst, Uitwerking ambities en doelen landelijke Bossenstrategie en beleidsagenda 2030, 2020). Deze sluit aan bij de Europese biodiversiteitsstrategie. Hierin is het thema agroforestry en voedselbossen opgenomen dat verband houdt met de transitie van het voedselsysteem. De strategie ondersteunt de ambitie om ambitie van 25.000 hectare agroforestry en 1000 hectare aan voedselbossen op de lange termijn (na 2030), waarbij voedselbossen worden gezien als een specifieke vorm van agroforestry.

[6] In 2022 was 3,7 procent van de Nederlandse voedselproductie biologisch, ten opzichte van 8,9 procent gemiddeld in de EU. Mede daarom is de nationale doelstelling voor 2030 (15 procent) lager dan de Europese doelstelling (25 procent).

2.2 Provinciaal beleid in het kader van de Voedselvisie

2.2.1 Voedselvisie 2020-2030

Het provinciale beleid voor de transitie naar een duurzaam voedselsysteem is uitgewerkt in de Voedselvisie 2020-2030 en de bijbehorende Uitvoeringsagenda. De uitvoeringsagenda wordt elke twee jaar opgesteld. De lopende Uitvoeringsagenda is die van 2023 tot en met 2024.

De Voedselvisie 2020-2030 van Noord-Holland beschrijft de kansen en uitdagingen om te komen tot een duurzaam voedselsysteem. Dit is nodig omdat '*we zien dat de huidige manier van voedsel produceren, distribueren, verwerken en consumeren in toenemende mate leidt tot maatschappelijke discussie, omdat het milieu, de bodem, het klimaat, de omgeving, onze gezondheid en het verdienmodel van de agrarische ondernemer zelf onder druk staan'*. In hoofdstuk 4 van de Voedselvisie worden de problemen en uitdagingen per schakel van de voedselketen uitgebreid beschreven.

De visie van de provincie is dat in 2030 in het voedselsysteem wordt gewerkt vanuit een evenwichtige balans tussen economische, ecologische, ruimtelijke en sociale perspectieven. Voor elk van deze perspectieven heeft de provincie doelen geformuleerd:

1. *Economie:* De agrarisch ondernemers in de voedselketen hebben een economisch gezond en toekomstbestendig bedrijfsperspectief.
2. *Ecologie:* De grondgebonden agrarische bedrijfsvoering draagt bij aan ecosysteemdiensten, klimaatadaptie en het reduceren van emissies, (bodem-)biodiversiteit en dierenwelzijn.
3. *Ruimte:* Er is voldoende ruimte voor voedselproductie in een toekomstbestendig landschap.
4. *Sociaal:* Wij streven er naar dat in 2030 gezonde voeding (financieel) bereikbaar is voor alle inwoners van Noord-Holland en er is in 2030 meer maatschappelijke waardering (ook financieel) voor de agrarische sector, vanuit de wisselwerking tussen boer en burger en stad en platteland en de bewustwording van de effecten van voedselproductie op de omgeving.

Een maatschappelijke transitie duurt naar schatting zo'n 30 tot 50 jaar. De Voedselvisie richt zich op de periode 2020-2030. De doelen die de visie zich daarbij stelt voor 2030 zijn in de Voedselvisie als volgt geformuleerd:

1. Regeneratieve landbouw:
   - met minimaal 15 gebiedsgerichte projecten bijgedragen aan de ontwikkeling van regeneratieve landbouw.
   - de grondgebonden landbouw natuurinclusief (minimaal niveau 2 WUR/Louis Bolk Instituut).
2. Kringlooplandbouw:
   - de circulaire voedseleconomie in kaart gebracht en circulair ondernemerschap is aangejaagd.
   - met 5 ketenbrede eiwittransitie* projecten bijgedragen aan de teelt van eiwitrijke gewassen, nieuwe eiwitbronnen en het herwinnen van eiwit uit reststromen.
3. Korte keten:
   - met overheidsmiddelen (EU, Rijk, provincie en gemeenten) bijdragen aan het doorbreken van ketenafhankelijkheden, waardoor de waardering en inkomenspositie van de agrarisch ondernemer is verbeterd;
   - met 5 projecten bijdragen aan het doel van 25% consumeren van duurzaam voedsel uit de korte keten*.
   - met minimaal 3 projecten bijdragen aan duurzame logistieke oplossingen voor het vervoeren en distribueren van voedsel

in de Uitvoeringsagenda's (opgesteld voor 2021-2022 en voor 2023-2024) zijn deze doelen anders geformuleerd en als volgt aangegeven:

4. Regeneratieve landbouw: in 2030 is de grondgebonden landbouw natuurinclusief (niveau II);
5. Kringlooplandbouw: in 2030 zijn kringlopen op een zo laag mogelijk niveau gesloten;
6. Korte keten: in 2030 eten we 25% uit de regio.

Deze weergave van de doelen in de uitvoeringsagenda vormt de basis voor de monitoring van de Voedselvisie. Twee van de doelen, die voor natuurinclusieve landbouw en voor korte ketens, zijn SMART geformuleerd. Het doel voor natuurinclusieve landbouw oogt met nog maar 6 jaar te gaan behoorlijk ambitieus. Volgens een schatting in het Vakblad Natuur, bos- en landschap (april 2020, special Natuurinclusieve landbouw) kon in 2020 5% van de grondgebonden agrarische bedrijven in Nederland tot minimaal niveau 2 natuurinclusieve landbouw (grotendeels natuurinclusief) gerekend

worden[7]. De sprong naar 100% in 2030 is dus nog heel groot. Voor het doel van 25% eten uit de korte keten geldt dat er tot op heden nog geen monitoringsystematiek ontwikkeld is om dit doel te volgen. Het is dus niet bekend waar de provincie bij aanvang van de Voedselvisie stond, waar we nu staan en hoe ver dit doel dan nog weg is. Vooralsnog wordt gewerkt met het monitoren van het aandeel bedrijven dat omzet uit korte ketens haalt, met een grove indicatie van het percentage omzet uit de korte keten op de totale omzet. Voor deze tijdelijke indicator heeft de provincie zich geen doel gesteld. Het doel voor kringlooplandbouw, het 'zo laag mogelijk' sluiten van kringlopen, is rekbaar, maar laat wel de gewenste richting zien. Behaalde resultaten kunnen van een motivatie worden voorzien waarom deze op dat moment 'het laagst mogelijk' zijn.

De Voedselvisie meldt verder dat voor 2024 het provinciaal beleid is gericht op het scheppen van de goede randvoorwaarden voor de transitie naar een duurzaam voedselsysteem. Welke randvoorwaarden dit precies zijn en wanneer ze 'goed' zijn, is hierbij niet expliciet aangegeven.

De Voedselvisie richt zich op het hele voedselsysteem, maar de provincie erkent dat haar rol in sommige schakels van deze keten slechts beperkt is. Dit wordt deels ondervangen door in te zetten op ondersteuning van platforms en deelname aan gezamenlijke acties, zoals een convenant met meerdere overheden en ketenpartijen. Als ketenpartijen onderscheidt de provincie: agrarische sector, voedselverwerkers, groothandel, horeca, supermarkten, consumenten, onderwijs, veredelaars, data & techniek en afvalverwerkers.

De Voedselvisie gebruikt bij de realisatie van de doelen drie invalshoeken: gebiedsgericht werken, samenwerken in netwerken en data-, kennisdeling en innovatie:

- Bij *gebiedsgericht werken* is de energie die bij de ondernemers zelf aanwezig is leidend: wat de ondernemer wil en kan staat centraal. Er wordt als dat past aangesloten bij lopende gebiedsprocessen, waarin aan meerdere doelen tegelijk kan worden gewerkt. Andere ketenpartijen en gemeenten worden hierbij betrokken. Onder de strategie gebiedsgericht werken wordt ook het werken aan doelsturing voor de landbouw via Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) geschaard, omdat de KPI's regionaal op maat moeten worden gemaakt.
- In het kader van *samenwerken in netwerken* faciliteert de provincie de programmabureaus van voedselnetwerken die zich richten op de totstandkoming van een duurzaam voedselsysteem. Zelf nemen we ook deel aan deze netwerken.
- Bij de invalshoek *data-, kennisdeling en innovatie* faciliteert de provincie ondernemers en consortia via verschillende subsidieregelingen en via de uitvoeringsagenda's van de netwerken waaraan wij deelnemen om de voor de transitie benodigde data, kennis en innovatieve ontwikkelingen tot stand te brengen.

De instrumenten die de provincie inzet in het kader van de Voedselvisie zijn uitgewerkt in een Uitvoeringsagenda's Voedselvisie. In de uitvoeringsagenda worden 19 beleidsinstrumenten aangegeven ingedeeld in vier categorieën: mogelijk maken (subsidies), ruimte geven (ruimtelijke en andere kaders), opdrachtgeven (financieel) en inspireren (communicatie en netwerken). Bijlage 3 geeft een overzicht van de beleidsinstrumenten van de Voedselvisie. De bijlage geeft de inhoud van de instrumenten aan, de instrumentencategorie waarbij ze zijn ingedeeld en de uitgevoerde activiteiten/voortgang per beleidsinstrument. De afzonderlijke projecten en activiteiten die voor de Voedselvisie worden uitgevoerd dragen soms bij aan meerdere doelen of omvatten meerdere invalshoeken tegelijk.

In 2022 heeft de Randstedelijke Rekenkamer onderzoek uitgevoerd naar de provinciale bijdrage aan de landbouw- en voedseltransitie van de 4 Randstadprovincies. Bijlage 4 geeft een korte weergave van de conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek. Naar aanleiding van het onderzoek is de Uitvoeringsagenda Voedselvisie onderdeel gemaakt van het geactualiseerde uitvoeringsprogramma economie, onder het strategisch doel 'een sterke en duurzame agrosector'. Daarnaast wordt binnen de Voedselvisie ook meer aandacht besteed aan de bloembollenteelt en de visserij.

[7] Op dat moment behoorde naar schatting 10% tot niveau 1 (gedeeltelijk natuurinclusief) en 74% tot niveau 0 (minimaal natuurinclusief). Het aandeel volledig natuurinclusieve bedrijven (niveau 3) werd geschat op 2%. Niveaus volgens de definitie van Erisman. Bij elk niveau zijn geschikte indicatoren gezocht
waarvoor gegevens beschikbaar waren. Gegevens komen uit de landbouwtelling, CBS en RVO. De percentage berekeningen zijn gebaseerd op het totaal aantal agrarische bedrijven die in de landbouwtelling vermeld staan: 53.233.

Theory of Change Voedselvisie Noord-Holland

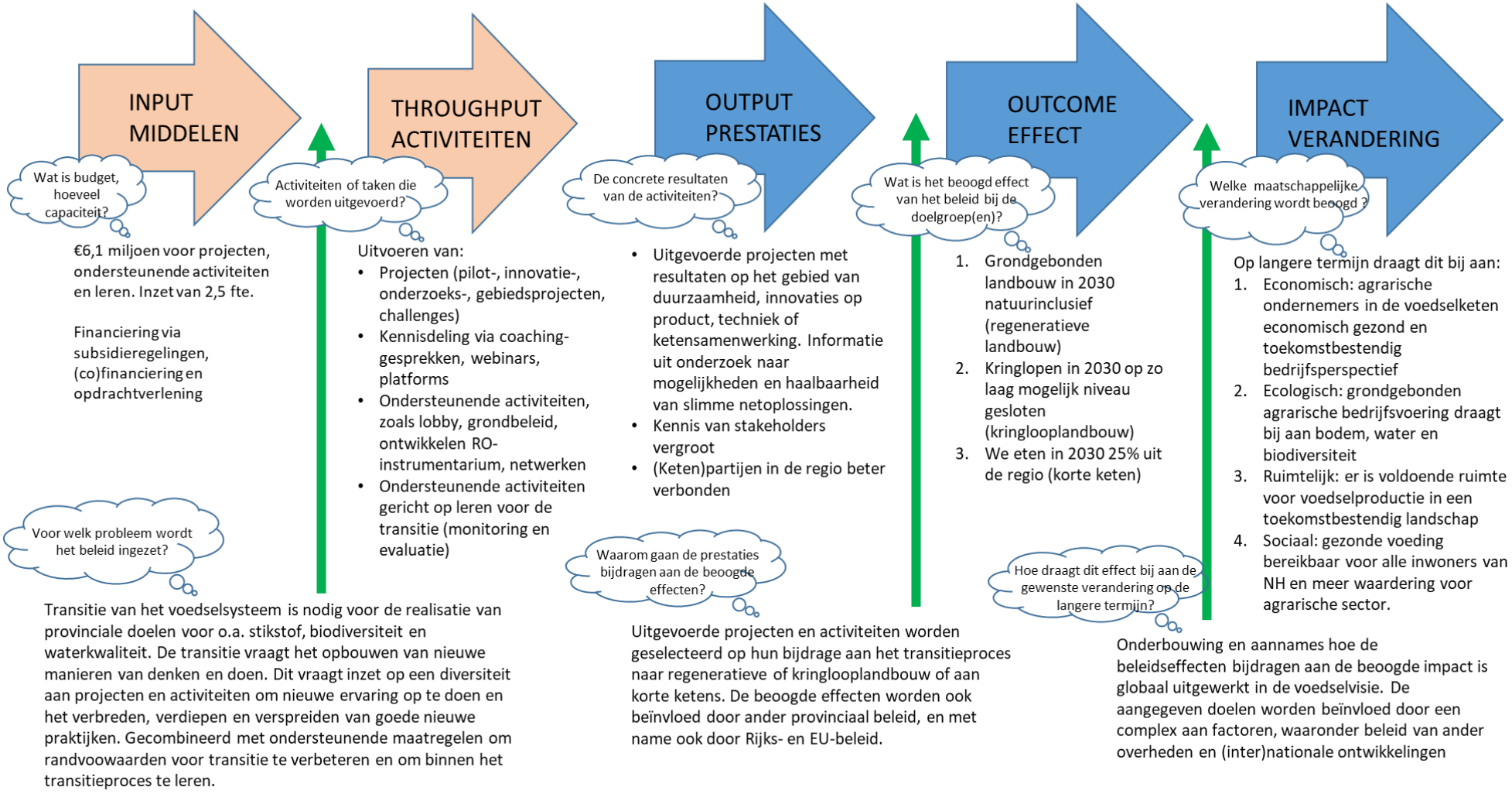

Figuur 3: Beleidstheorie Voedselvisie Noord-Holland

Figuur 3 geeft een samenvatting van de beleidstheorie van de Voedselvisie weer. Wat opvalt is dat de Voedselvisie op dit moment geen inzicht geeft in hoe de afzonderlijke paden voor realisatie van de drie beleidsdoelen van de Voedselvisie er (globaal) uitzien. Het is niet duidelijk wat nu de sleutelelementen zijn om te komen tot het gewenste niveau van kringlooplandbouw, regeneratieve landbouw en korte ketens. Ook eventuele relaties tussen deze drie doelen zijn niet beschreven.

2.2.2 Ander provinciaal beleid dat bijdraagt aan de doelen van de voedselvisie

Het beleid in de Voedselvisie raakt aan diverse andere provinciale beleidsvelden. De volgende beleidsvelden dragen ook bij aan de doelen van de Voedselvisie of andersom.

- *Landbouwbeleid*. De provincie richt zich bij het uitvoeren van landbouwbeleid op de uitvoering van het beleid van de EU en het Rijk (GLB/NSP). Het Rijksbeleid richt zich op de realisatie van kringlooplandbouw. Thema's waaraan de provincie in dit kader werkt zijn biogrondstoffen, eiwitgewassen, multifunctionele landbouw, korte ketens, biologische landbouw, minder productie per ha, ruimere bouwplannen en rustgewassen, koolstofvastlegging, water- & natuurbeheer, groenblauwe diensten, hoogwaardige mestverwerking, emissiebeperkende stalsystemen, digitalisering, precisielandbouw, minder gewasbeschermingsmiddelen/ minder uitspoeling van nutriënten. De acties die in dit kader worden uitgevoerd en die uit de Voedselvisie sluiten op elkaar aan en versterken elkaar.
  Voor sommige thema's geldt dat de doelen hoofdzakelijk via de Voedselvisie worden nagestreefd. Dit geldt bijvoorbeeld voor de thema's eiwitgewassen en ruimere bouwplannen en rustgewassen.
  Projecten waarvoor GLB-subsidies worden aangevraagd kunnen ook bijdragen aan de doelen van de Voedselvisie. Een aantal van deze projecten zijn expliciet opgenomen in de Voedselvisie.
- *Masterplan biodiversiteit* (2021). Het bevorderen van biodiversiteit buiten natuurgebieden is een belangrijke doelstelling in dit plan. Het uitbreiden van de groenblauwe dooradering van het landelijk gebied is een belangrijke manier om dit te bereiken. Dit kan goed gecombineerd worden met regeneratieve landbouw.
- *Bossenstrategie Noord-Holland* (uitgewerkt in startnotitie PPLG 2023). De Bossenstrategie[8] is opgesteld vanuit het klimaatbeleid met als hoofddoel om bij te dragen aan het verminderen van de klimaatverandering door de opslag van CO2 via het planten van bomen en bos. Nieuw bos dient ook andere doelen, zoals het vergroten van de biodiversiteit en het creëren van ruimte voor recreatie in relatie tot de verstedelijkingsopgave. Agroforestry biedt een combinatie van bos met voedselzekerheid. In sommige gevallen kan bos ook bijdragen aan klimaatadaptatie – bijvoorbeeld verminderen van hittestress.
- *Water en bodembeleid:* In het kader van dit beleid is het Landbouwportaal ingericht. Het landbouwportaal is een loket voor subsidie en coaching dat zich richt op vergroten van het waterbewustzijn en bovenwettelijke maatregelen om bodem- en waterkwaliteit en biodiversiteit te verbeteren.

Bovengenoemde beleidsterreinen gaat de provincie in samenhang onderbrengen in integraal beleid voor het landelijk gebied. Gezien de situatie van het wegvallen van het NPLG is manier waarop dit vorm gaat krijgen nog niet bekend.

2.3 Analyse, conclusies en aanbevelingen beleidskader Voedselvisie

De Voedselvisie is een uitgebreid beleidsdocument, waarin de problemen in het huidige voedselsysteem zijn uitgewerkt aan de hand van de verschillende schakels van de voedselketen. Samen met de Uitvoeringsagenda's vormen ze een complex geheel, waarin veel verschillende indelingen elkaar op allerlei manieren aanvullen en overlappen: drie thema's/doelen, 9 ketenschakels, 3 invalshoeken of strategieën, en 4 groepen van in totaal 19 beleidsinstrumenten. Deze complexiteit maakt het moeilijk om overzicht te krijgen over het geheel. Gezien de omvang van de voedseltransitie is dit bijna onvermijdelijk. Ondanks alle uitgewerkte invalshoeken ontbreekt in de Voedselvisie op dit moment een duidelijk verhaal over hoe het pad voor realisatie van elk van de drie beleidsdoelen van de Voedselvisie er (globaal) uitziet. Op basis van de ervaringen die in de

[8] De uitwerking voor Noord-Holland in het PPLG is gebaseerd op een gezamenlijk beleidsdocument van Rijk en provincies: Bos voor de toekomst, Uitwerking ambities en doelen landelijke Bossenstrategie en beleidsagenda 2030, van november 2020.

eerste uitvoeringsperioden van de Voedselvisie zijn opgedaan, kan de provincie hieraan meer invulling geven.

Conclusie 1: *De Voedselvisie is een zeer complete, maar ook complexe beleidsvisie. De visie biedt nog onvoldoende duidelijkheid over het mogelijke pad naar elk van de drie beleidsdoelen.*

> ***Aanbeveling 1:*** *Werk in een volgende uitvoeringsagenda van de Voedselvisie een of meer transitiepaden naar elk van de drie beleidsdoelen uit. Maak hierbij gebruik van de tot nu toe opgedane ervaringen.*

Twee van de drie doelen van de Voedselvisie, die voor natuurinclusieve landbouw en voor korte ketens, zijn SMART geformuleerd. Het doel voor natuurinclusieve landbouw is ambitieus. Dit maakt het des te belangrijker om sleutelelementen in het pad hiernaartoe meer expliciet te maken (aanbeveling 1). Voor kringlooplandbouw is het doel minder scherp: 'zo laag mogelijk' vraagt om een argumentatie waarom iets in een bepaalde situatie het laagst mogelijke is. Op basis van de ervaringen in de afgelopen periode is misschien al beter aan te geven wat in bepaalde gevallen 'zo laag mogelijk' is, waarmee dit doel wat specifieker kan worden. De monitoringsystematiek voor eten uit de korte keten moet ontwikkeld worden, zodat bepaald kan worden waar de provincie nu staat voor dit doel. Ook voor natuurinclusiviteit is de monitoringsystematiek nog niet gereed, deze wordt momenteel landelijk ontwikkeld.

Conclusie 2: *De doelen van de Voedselvisie zijn voor natuurinclusieve landbouw en korte ketens SMART geformuleerd, voor kringlooplandbouw is het doel minder scherp. Voor nog niet alle beleidsdoelen zijn goede indicatoren ontwikkeld om de voortgang van het beleid op het niveau van beleidseffecten te kunnen volgen.*

> ***Aanbeveling 2:*** *Werk in een volgende uitvoeringsagenda de gestelde doelen voor 2030 specifieker uit en ontwikkel de indicatoren voor de monitoring daarvan verder door.*

3 Voortgang uitvoering Voedselvisie

3.1 Voortgang en resultaten activiteiten Voedselvisie

3.1.1 Besteding budget

Het geraamde budget voor de Voedselvisie is nagenoeg geheel besteed. De totale investering van de Voedselvisie in de provincie Noord-Holland is geraamd op €6,1 miljoen, verdeeld over de jaren 2020-2024. Figuur 4 geeft de verdeling weer van het budget over de jaren en over de door de provincie ingezette beleidsinstrumenten ingedeeld in 4 clusters (zie bijlage 3 voor welke instrumenten bij welk cluster horen). De uitgaven tot en met 2023 en de geraamde uitgaven voor 2024 bedragen op dit moment gezamenlijk €6.069.312,-. Van het gehele budget is op dit moment 42% besteed aan het instrumentencluster 'Mogelijk maken', 39% aan 'Opdracht geven', 18% aan 'Inspireren' en 2% aan 'Ruimte geven'. Ten opzichte van de ramingen is circa een derde meer budget uitgegeven via Opdracht geven dan vooraf geraamd, terwijl aan 'Mogelijk maken' circa een derde minder is uitgegeven dan vooraf geraamd.

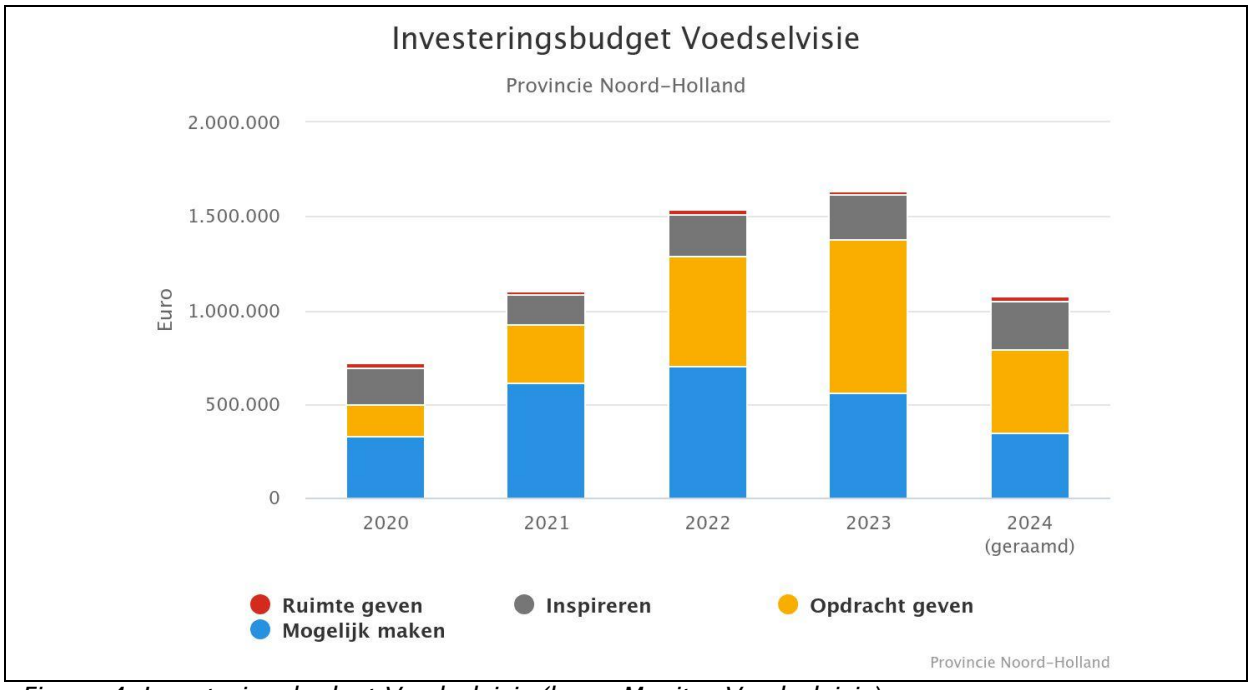

Figuur 4: Investeringsbudget Voedselvisie (bron: Monitor Voedselvisie)

3.1.2 Voortgang uitvoering provinciale instrumenten

In het kader van deze evaluatie is een uitgebreid overzicht opgesteld van alle activiteiten die voor de Voedselvisie zijn uitgevoerd, ingedeeld naar de 19 provinciale beleidsinstrumenten die in het kader van de visie worden ingezet. Dit overzicht is opgenomen in bijlage 3. Deze paragraaf geeft een samenvatting van de activiteiten en resultaten van deze instrumenten, ingedeeld naar de 4 clusters van instrumenten. Hiermee sluiten we aan bij eerdere voortgangsrapportages aan het bestuur over de Voedselvisie. Er is zoveel mogelijk aangegeven aan welke van de 3 beleidsdoelen een instrument heeft bijgedragen. De voortgang en resultaten van de icoonprojecten worden apart besproken in paragraaf 3.2.

Mogelijk maken (subsidies)
Tot dit cluster van instrumenten horen subsidies voor de uitvoering van icoonprojecten. Met deze subsidies zijn 17 van in totaal 20 icoonprojecten gefinancierd (De overige 3 icoonprojecten zijn gefinancierd via een opdracht, instrument 13 in bijlage 3). De subsidiering heeft plaatsgevonden via de Uitvoeringsregeling Voedselvisie Noord-Holland, via een POP/NSP-subsidie, via cofinanciering met het Rijk en via Subsidie buiten uitvoeringsregeling. De icoonprojecten zijn deels al afgerond en deels nog in uitvoering. Dit wordt verder toegelicht in paragraaf 3.2. Tabel 1 laat zien dat de icoonprojecten betrekking hebben op alle drie de beleidsdoelen van de voedselvisie. Sommige

projecten dragen bij aan meerdere doelen. Van de 20 projecten dragen er 15 bij aan het doel Regeneratieve landbouw, 14 aan Kringlooplandbouw en 7 aan Korte ketens.

Tabel 1: Overzicht icoonprojecten gegroepeerd naar doel Voedselvisie waaraan de projecten bijdragen (toedeling door programmamanager Voedselvisie)

Nr.	Naam icoonproject	Doel Voedselvisie waaraan project bijdraagt
1	Field to consumer	Kringlooplandbouw
2	Vitaliteit voor land en plant	Kringlooplandbouw
13	Veevoer uit Veldbonen Wieringermeer	Kringlooplandbouw
14	Op zoek naar regeneratie, Xplant	Kringlooplandbouw
16	Duurzaam bloemkoolproject	Kringlooplandbouw
3	Fauna in evenwicht	Regeneratieve landbouw
4	Proeftuinen regeneratieve landbouw	Regeneratieve landbouw
6	Multifunctionele kruidenranden	Regeneratieve landbouw
15	Biodivers Perspectief 2020-2023	Regeneratieve landbouw
19	GreenBASE	Regeneratieve landbouw
20	1001 hectare kruidenrijk grasland	Regeneratieve landbouw
17	KPI-K Beemster Akkerbouw	Regeneratieve landbouw/Kringlooplandbouw
18	KPI-K Melkveehouderij	Regeneratieve landbouw/Kringlooplandbouw
5	Duinrandboeren	Regeneratieve landbouw/Kringlooplandbouw/Korte keten
7	Regeneratief en circulair Texel	Regeneratieve landbouw/Kringlooplandbouw/Korte keten
8	The Farm Kitchen	Regeneratieve landbouw/Kringlooplandbouw/Korte keten
9	Wijntuin Ronja	Regeneratieve landbouw/Kringlooplandbouw/Korte keten
10	Biodiversiteit op je bord	Regeneratieve landbouw/Kringlooplandbouw/Korte keten
11	De Korte Weg	Regeneratieve landbouw/Kringlooplandbouw/Korte keten
12	#ikhoudhetkort	Regeneratieve landbouw/Kringlooplandbouw/Korte keten

Ter ondersteuning van de icoonprojecten heeft de provincie ook een aantal onderzoeken en verkenningen uitgevoerd. Uit interviews met 5 grote voedselverwerkende bedrijven in dit kader bleek dat het moeilijk is om deze bij het provinciale beleid te betrekken. Zij zijn meer gericht zijn op de Rijksoverheid en de gemeente. Ook de supermarkten blijken moeilijk te betrekken.

Via de provinciale innovatieprogramma's zijn 12 voedselpartijen op weg geholpen met hun innovatietraject (zie bijlage 3, instrument 4). De ondersteunde innovatietrajecten hebben betrekking op alle 3 de doelen van de Voedselvisie (sommige op meer dan 1 doel): 6 projecten dragen bij aan het sluiten van kringlopen, 5 aan regeneratieve landbouw en 5 aan korte ketens.

Via de kennis- en coachingsregeling zijn bijna 100 ondernemers en inwoners op weg geholpen met hun voedselgerelateerde activiteiten door het beantwoorden van korte vragen. Daarnaast hebben 27 ondernemers en inwoners gebruik kunnen maken van de zogenaamde duurzame duwtjes, waarbij meer tijd voor de vraagsteller wordt uitgetrokken. De duurzame duwtjes hadden betrekking op regeneratieve landbouw (het opzetten van voedselbossen, pluktuinen en agroforestry, het inzaaien van kruiden in grasland), korte ketens (hulp bij het genereren van afzet van producten), het sluiten van kringlopen en hulp bij het ontwikkelen van voorstellen voor subsidieaanvragen.

De provincie ondersteunt twee voedselplatforms met subsidie: Voedsel Verbindt en The Protein Community. Voedsel Verbindt werkt regionaal en richt zich op een duurzaam, regionaal en circulair voedselsysteem in Noord-Holland en Flevoland. De werkzaamheden dragen vooral bij aan korte ketens en het sluiten van kringlopen. The Protein Community is meer landelijk georiënteerd en richt zich op de eiwittransitie via de toepassing van plantaardige eiwitten door voedselverwerkers. De provincie werkt aan de eiwittransitie vanuit het perspectief van het efficiënt produceren van voedsel in kringlopen en vanuit voedselzekerheid. Op het gebied van de eiwittransitie is de provincie ook deelnemer aan de landelijke Bean Deal, een onderdeel van de nationale eiwitstrategie. De deal is gesloten in juli 2022. De Bean Deal loopt tot medio 2025. Op dit moment vindt een evaluatie plaats en wordt aan een Bean Deal 2.0 gewerkt. Op het mede door de provincie gesubsidieerde Plant Forward Festival hebben o.a. investeerders en start-ups uit de voedselverwerkende plantaardige industrie elkaar kunnen spreken en inspiratie kunnen vinden.

De boerderij-educatie aan kinderen over hun eten en het voedsellandschap heeft een extra impuls gekregen via subsidie aan het programma Jong Leren Eten. De uitvoering van het programma vindt plaats via Voedsel Verbindt. Deze activiteiten dragen bij aan het doel korte ketens en aan de sociale verbinding tussen stad en platteland.

De subsidieregeling vanuit het werkveld Circulaire Economie gericht op grondstofketens heeft in 2023 1 verleende subsidie in de categorie biomassa en voedsel opgeleverd. Uit een evaluatie blijkt dat er belangstelling was van bedrijven, maar bedrijven geven aan dat de voorwaarden het lastig maken om een passende aanvraag in te dienen. Ook was er beperkt budget beschikbaar en zijn er vergelijkbare subsidieregelingen vanuit het Rijk beschikbaar die beter bekend zijn bij de doelgroep. Op basis van de evaluatie is besloten de subsidieregeling circulaire ketensamenwerking niet opnieuw open te stellen. Er wordt op dit moment gewerkt aan een nieuwe uitvoeringsagenda duurzame en circulaire economie.

Opdrachten (financieel)
Van de 20 icoonprojecten zijn er 3 via een opdracht gefinancierd: het project Duurzame bloemkool en twee projecten gericht op het ontwikkelen van Kritische Prestatie-indicatoren voor kringlooplandbouw. Daarnaast neemt de provincie deel aan 4 PPS-onderzoeken op het gebied van biodiversiteit, gewasdiversiteit, beter bodembeheer en agroforestry. Deze PPS-onderzoeken dragen voornamelijk bij aan het doel regeneratieve landbouw.

De provincie verstrekt ook jaarlijks een financiële bijdrage voor het Lectoraat Duurzaam Bodembeheer van Aeres Hogeschool in Dronten. Binnen de subsidie voeren zij verschillende taken uit:

- Verbinden van landelijke projecten met regionale initiatieven
- Adviseren van ondernemers/ambtenaren op verzoek van de provincie
- Deelnemen aan subsidieaanvragen voor hogescholen die gerelateerd zijn aan de Voedselvisiedoelen
- Inzetten van studenten op vraagstukken van ondernemers/projecten (leren in de praktijk). Zo is het Lectoraat ook verbonden met onze Icoonprojecten Biodivers perspectief en het Duurzaam Bloemkoolproject.

Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)
De provincie heeft op verschillende manieren gewerkt aan het creëren van meer mogelijkheden in de fysieke ruimte voor de ontwikkeling van regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en korte ketens. Er is een handreiking ontwikkeld voor gemeenten waarin geschetst wordt hoe zij in hun omgevingsvisie en gebiedsplannen rekening kunnen houden met nieuwe vormen van landbouw. Door met gemeenten hieraan samen te werken en de inhoud via workshops te communiceren, probeert de provincie het werken met deze handreiking te stimuleren. Ook de eigen provinciale verordening wordt doorgelicht met oog voor de relaties tussen nieuwe vormen van landbouw en het omgevingsbeleid. Zowel het stimuleren van het gebruik van de handreiking als de verbetering van de eigen provinciale verordening vragen ook voor de toekomst nog aandacht. Via het provinciale grondinstrumentarium faciliteert de provincie op haar pachtgrond 3 experimenten op het gebied van strokenteelt, agroforestry en biodiversiteit in het landelijk gebied.

De provincie stimuleert via de inkoop van de eigen catering meer eten uit de korte keten en verduurzaming van het aangeboden assortiment. Dit gebeurt in nauwe samenwerking met de cateraar. Op dit moment loopt het aanbestedingstraject voor het nieuwe contract voor de catering, dat moet gaan gelden vanaf maart 2025. Hierin worden de voedselvisiedoelen vertaald naar concrete doelen voor de catering. Ook het verminderen van verpakkingsmateriaal en het tegengaan van verspilling worden onderdeel van het contract.

Inspireren (communicatie en netwerken)
Via de website Boer & Business in balans communiceert de provincie uitgebreid over gesubsidieerde projecten. Doel is de opgedane ervaringen en kennis te delen en daarmee bij te dragen aan de impact van de projecten. De website bevat inmiddels meer dan 400 artikelen en er zijn 47 initiatieven op een interactieve kaart aangegeven. De website wordt iedere maand bezocht door tussen de 200 en 700 unieke bezoekers, via in totaal tussen de 400 en 3.000 sessies. De provincie organiseerde ook 3 webinars (totaal 177 deelnemers) en 2 schuurbijeenkomsten (totaal 41 deelnemers) om de opgedane kennis verder te verspreiden onder agrariërs en andere ondernemers. Uit het feit dat 3 geplande webinars niet door konden gaan vanwege onvoldoende deelnemers blijkt dat de te bespreken onderwerpen met zorg gekozen moeten worden, in afstemming met de behoeften van de ondernemers.

De programmamanager van de Voedselvisie neemt actief deel aan verschillende netwerken. In de afgelopen 4 jaar heeft de nadruk hierbij gelegen op de netwerken Voedsel Verbindt (regionale producten met korte keten), de Landelijke Samenwerking Korte Ketens (provincie en Rijk), de eiwitprovincies, The Protein Cluster en Plant Forward (voedselverwerkende industrie, plantaardige producten) en de werkgroep Plant Protein via het Europese ERIAFF-netwerk (over alternatieve eiwitten). De netwerken kunnen na verloop van tijd leiden tot gezamenlijke projecten en kunnen helpen om Europese financiering naar onze regio te halen. Hier zijn al concrete voorbeelden van gerealiseerd, zoals het Plant Protein Program en de Eiwitkaart van Nederland. De provincie brengt ook verschillende netwerken bij elkaar.

De provincie heeft via het IPO actief meegewerkt aan lobby-activiteiten richting het Rijk over de eiwittransitie. De eerste lobby-brief heeft geresulteerd in de Bean Deal. In de tweede lobby-brief is meer aandacht gevraagd voor de teelt, verwerking en consumptie van eiwitrijke gewassen in Nederland. Tijdens de deelname aan de Grüne Woche, een internationale duurzame beurs in Berlijn, is bij het Rijk aandacht gevraagd voor de afzet van biologische producten, wat heeft geleid tot bewustwording en aanscherping van het instrumentarium. De provincie heeft goede contacten met het Rijk op dit dossier. Bij een tweede deelname aan de beurs lag het accent op de eiwittransitie. Dit heeft o.a. geresulteerd in regionale aandacht voor vis uitgewerkt in het Visserijplan De Kop. Op 11 oktober 2024 hebben bestuurlijke vertegenwoordigers van deze regio en het Bestuurlijk Platform Visserij het convenant voor het landelijke Visserij Ontwikkel Plan getekend, waar dit deelplan onderdeel van uitmaakt. Bij haar netwerkactiviteiten richt de provincie zich ook op gemeenten. Desgevraagd worden presentaties gegeven of wordt meegedacht over voedselbeleid. Vanuit de Voedselvisie wordt ook actief samengewerkt met het Europateam van de provincie.

Tenslotte heeft de provincie een groep onafhankelijke experts gevraagd om te reflecteren op de voedseltransitie en de provinciale aanpak. Deze ‘Denktank Voedselvisie’ bestaat uit een groep deskundigen die vanuit persoonlijke drijfveren en achtergronden zorgt voor een frisse blik op de verduurzaming van het voedselsysteem in Noord-Holland. De denktank is tot nu toe drie keer bijeengekomen: in 2022 en 2023 en in 2024 ten behoeve van deze tussentijdse evaluatie. De focus van de denktank ligt op de blinde vlekken in het beleid en bewustwording van relevante ontwikkelingen en nieuwe perspectieven. Naar aanleiding van de eerste twee bijeenkomsten van de denktank is de provincie nog beter naar het relatiebeheer gaan kijken op gebiedsniveau. Verder is de focus wat verlegd naar de groente-fruittelers en is alleen met melkveehouders aan de slag gegaan vanuit hun eigen initiatief. De provincie speelt nog meer in op de energie die er bij ondernemers is, door in de schuurgesprekken met praktijkvoorbeelden ondernemers zelf hun inspirerende verhaal te laten vertellen aan andere ondernemers.

3.2 Voortgang en resultaten Icoonprojecten

3.2.1 Algemeen

Vanuit de Voedselvisie worden 20 ‘icoonprojecten’ ondersteund. Icoonprojecten zijn projecten die een bijdrage kunnen leveren aan één of meer van de drie doelen van de Voedselvisie: kringlooplandbouw, regeneratieve landbouw en/of korte keten. Het grootste deel van de icoonprojecten is ondersteund via de subsidieregeling Voedselvisie Noord-Holland. Daarbij zijn projecten beoordeeld met behulp van de volgende criteria, waarop een minimale score behaald moest worden om voor subsidie in aanmerking te komen:

a. opschaalbaarheid: de mate waarin het project en het projectresultaat naar verwachting zullen leiden tot uitbreiding van het samenwerkingsverband, dan wel partijen buiten het samenwerkingsverband zullen aanzetten tot dezelfde dan wel vergelijkbare activiteiten;
b. economische gezondheid: de mate waarin het project naar verwachting - na een periode van vijf jaar na aanvang van de activiteiten en binnen 20 jaar na aanvang van de activiteiten - bijdraagt aan een beter verdienmodel voor de agrarische deelnemers in het samenwerkingsverband, door middel van investeringen dan wel activiteiten die gericht zijn op de verbetering van de kwaliteit van water, bodem en biodiversiteit;
c. ecologie: de te verwachten verbetering van minimaal drie van de volgende Kritische Prestatie Indicatoren (KPI’s): stikstofbalans, ammoniakemissie, fosfaatbalans, herkomst input, broeikasgasemissie, milieubelasting gewasbeschermingsmiddelen, bodem organische stof, bodemkwaliteit, gewasdiversiteit, natuur- en landschap, diergezondheid en dierenwelzijn;
d. Korte-Ketenverkoop: de te verwachten omzetgroei als gevolg van de verkoop van producten binnen de categorie Korte Keten aan Noord-Hollandse consumenten;

e. Korte-Ketencommunicatie: de mate van inzet van communicatiemiddelen om de Noord-Hollandse producten bij een zo groot mogelijke groep Noord-Hollandse consumenten onder de aandacht te brengen;
f. Korte Keten aantal ketenschakels: de mate waarin het project leidt tot een vermindering van het betrokken aantal van de ketenschakels in de keten tussen boer/tuinder en consument;
g. Kennisoverdracht: de mate waarin het project bijdraagt aan het vergroten van kennis binnen de ketenschakels in Noord-Holland op het gebied van de doelen van de Voedselvisie.

De criteria a, c en g hadden het zwaarste gewicht bij de beoordeling.

Bijlage 5 geeft een overzicht van de inhoud van de gesubsidieerde icoonprojecten, het financiële instrument waarmee deze ondersteund zijn en de tot nu toe behaalde resultaten. Dit overzicht is opgesteld op basis van door de projectuitvoerders opgestelde (tussen)rapportages volgens een vast format. Op dit moment zijn 6 icoonprojecten afgerond, de overige zijn nog in uitvoering. De icoonprojecten 19 en 20 (GreenBASE 3.0 en 1001 hectare kruidenrijk grasland) zijn pas recent van start gegaan.

Uit het overzicht in bijlage 5 blijkt de diversiteit van de icoonprojecten. Ieder project is uniek, en kent zijn eigen uitdagingen. Er zijn niet één of twee zaken zijn die de provincie kan regelen of aanbieden waarmee alle projecten in één keer geholpen zijn. In de afgelopen jaren heeft de provincie daarom gezorgd voor ondersteuning op maat door het inzetten van het expertteam.

3.2.2 Analyse resultaten icoonprojecten door expertteam

De prestaties van 17 icoonprojecten[9] zijn door het expertteam geanalyseerd aan de hand van de criteria verdienmodel, korte keten en ecologie. De vraag die centraal staat per criterium voor elk project is: levert dit project een positieve, negatieve of geen bijdrage? Deze criteria sluiten aan bij de doelen van de Voedselvisie op het niveau van impact: het aspect verdienmodel sluit aan bij de economische impact, korte keten bij de sociale impact en ecologie bij de ecologische en ruimtelijke impact (landschap).

Korte keten

Vijf van de door het expertteam onderzochte icoonprojecten zijn gericht op het verkorten van de keten tussen boer en consument. Dit betreft in 2 gevallen (#8 Farm Kitchen en #10 Biodiversiteit op je bord) een project dat zich richt op de afzet in de horeca, waarmee de duurzame landbouw veel exposure krijgt. Dit geldt ook voor project Ikhouhetkort (#12) dat zich richt op afzet in speciaalzaken met het verhaal van de boer en het Noord-Hollandse landschap in het winkelschap.

Verdienmodel

Of het verdienmodel uiteindelijk verbetert is nog niet altijd helder, maar bij de meerderheid van de icoonprojecten wel aannemelijk. Vaak gaat het dan om kostenbesparingen op inkoop/afzet (minder mest, gewasbeschermingsmiddelen, transport), maar soms ook om het voorkomen van schade (#3 Fauna in evenwicht) en afval/uitval in de keten (#1 Field to Consumer). Of om het optimaliseren van een korte keten met naar verwachting betere prijzen. Voor 10 projecten is het aannemelijk dat het verdienmodel van de agrarisch ondernemer verbetert. Deze conclusie is gebaseerd op de gemotiveerde antwoorden van de projectleiders van de icoonprojecten in het evaluatieformulier op de vraag in welke mate hun initiatief het verdienmodel voor agrarische ondernemers verbetert (of verslechtert).

Ecologie

In figuur 5 zijn de beoordelingen van de elf indicatoren voor verduurzaming van de landbouw samengevat weergegeven voor de 16 icoonprojecten waarvoor dit mogelijk is[10]. Deze indicatoren – oftewel Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) voor kringlooplandbouwzijn ook gehanteerd in de beoordelingscriteria van de UVR Voedselvisie NH. In de figuur is te zien dat veel projecten bijdragen aan meerdere indicatoren en daardoor een samenhangende verduurzaming van de landbouw bewerkstelligen. Door de projecten wordt het vaakst een bijdrage geleverd aan het thema bodemkwaliteit. Er zijn geen projecten waarvan de projectleiders hebben aangegeven dat ze een negatieve impact op een van de ecologische aspecten verwachten. Hierbij moet worden

[9] Van project 13 (veevoer uit veldbonen Wieringermeer) is nog geen (tussen)rapportage ontvangen. De projecten 19 (GreenBASE) en 20 (1001 hectare kruidenrijk grasland) zijn pas recent opgestart.
[10] Beoordeling is gebeurd p grond van de door de projecten ingediende (tussen)rapportages.

aangetekend dat deze indicatoren niet worden gemeten, het betreft een inschatting van de projectleiders en/of de leden van het expertteam uitvoering Voedselvisie. Dit is goed te verklaren aangezien verschillende ecologische KPI's (stikstofbalans, fosfaatbalans, bodem organische stof en milieubelasting gewasbeschermingsmiddelen) tevens een positieve uitwerking hebben op de bodemkwaliteit.

De KPI's waar het meest op gescoord is, zijn de stikstofbalans, milieubelasting door gewasbeschermingsmiddelen en de bodemkwaliteit. De KPI waar het minst op gescoord is, is de broeikasgasemissie; dit komt omdat dit een KPI is die lastig te monitoren is. Opvallend is verder de beperkte score op diergezondheid en -welzijn. Dit komt omdat de icoonprojecten in meerderheid gelieerd zijn aan de akkerbouw. De projecten die zich specifiek op veehouderij richten of op een combinatie akkerbouw-veehouderij, zijn #18 KPI-K Melkveehouderij en #7 Regeneratief en circulair Texel en #5 Duinrandboeren. De score op ammoniakemissie wordt, behalve door de projecten die zich richten op veehouderij, ook beïnvloed door akkerbouw projecten die zich bezig houden met alternatieve toepassing van mest.

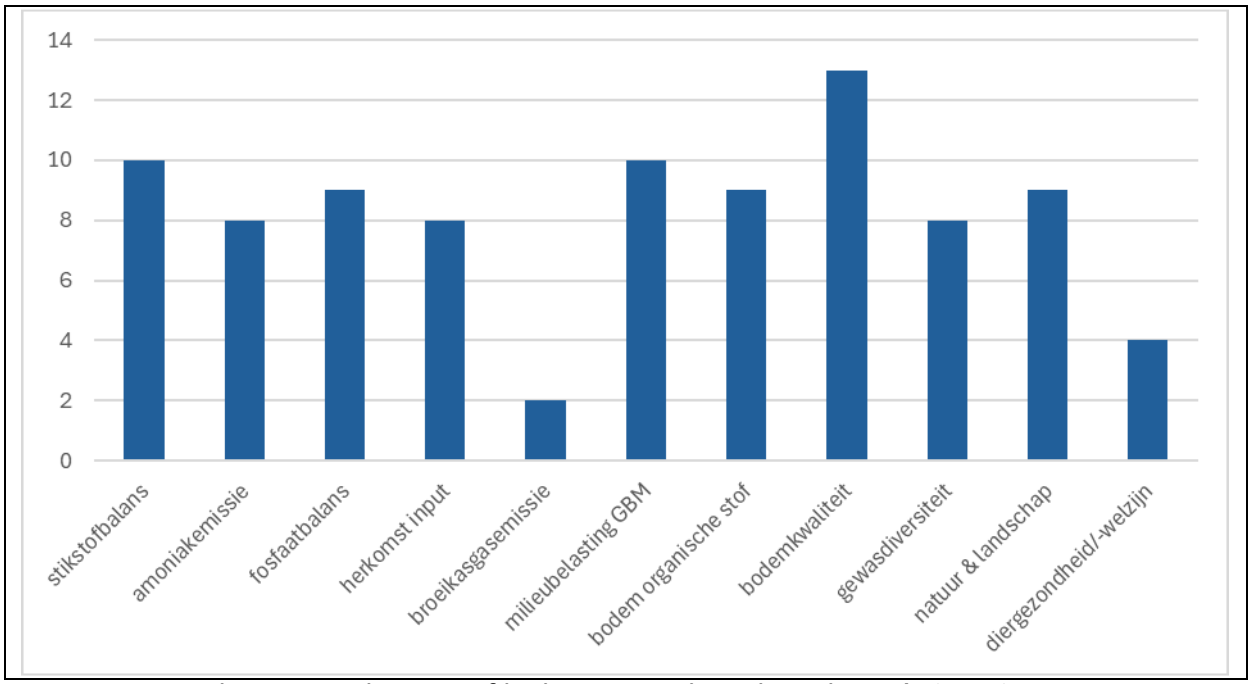

Figuur 5: Aantal projecten dat positief bijdraagt aan de ecologische KPI's (n=16)

3.4 Analyse, conclusies en aanbevelingen voortgang uitvoering Voedselvisie

In de afgelopen 4 jaren is in het kader van de Voedselvisie een zeer groot aantal activiteiten en projecten uitgevoerd (zie de beschrijving in bijlage 3). Alleen de activiteiten voor voedselverspilling via het beleidsveld Circulaire Economie zijn onvoldoende gerealiseerd. Het beschikbaar gestelde budget zal naar verwachting volledig worden besteed. Het is gelukt om een flink aantal inhoudelijk goede icoonprojecten te realiseren, naast diverse samenwerkingsprojecten gericht op kennisvergroting. Over al deze projecten is veel gecommuniceerd en er heeft veel kennisdeling plaatsgevonden op allerlei manieren. Door lobby en samenwerking is geprobeerd meer beweging in het werkveld richting de doelen te creëren. Voor sommige thema's heeft dit al tot goede resultaten geleid, zoals de Green Deal voor de eiwittransitie (Bean Deal). Voor andere onderwerpen verloopt de gezamenlijke voortgang op landelijk niveau stroef, bijvoorbeeld op het thema korte ketens. Regionaal wordt dit onderwerp wel goed verder gebracht, via de stichting Voedsel Verbindt. Alles bij elkaar wordt er systematisch en tegelijk flexibel gewerkt: met een samenhangend pakket van beleidsinstrumenten én inspelend op de actualiteit.

De inzet van de instrumenten is goed verdeeld over de drie beleidsdoelen: Regeneratieve landbouw, Kringlooplandbouw (sluiten van kringlopen) en Korte Ketens. De opbrengst van de icoonprojecten en die van de overige ingezette instrumenten vullen elkaar hierbij aan. Het is in de huidige situatie wel moeilijk om een goed totaalbeeld te krijgen van de inzet van de provincie per beleidsthema, doordat de benadering van de instrumenten de nadruk legt op de indeling naar typen instrumenten. Hierover is eerder al een aanbeveling gedaan (zie aanbeveling 1).

Conclusie 3: *De voortgang van de Voedselvisie in termen van activiteiten en prestaties is in het algemeen goed en is in lijn met de voornemens in de uitvoeringsprogramma's van de Voedselvisie. Er zijn veel concrete resultaten geboekt, zowel op lokaal niveau als op hogere schaalniveaus. De inzet van de instrumenten en de geboekte resultaten zijn verdeeld over alle 3 de beleidsdoelen.*

De transitie vraagt verandering in de hele voedselketen, van agrarisch producent tot consument. Dit betekent dat de activiteiten en projecten voor de Voedselvisie over een breed speelveld worden uitgespreid. In de praktijk blijken bepaalde onderdelen van de keten bij de uitvoering van het beleid buiten beschouwing te blijven, zoals bijvoorbeeld de zaadveredelende industrie en grote voedselverwerkende bedrijven. Voor de laatste geldt dat wel pogingen zijn gedaan deze in het beleid te betrekken, maar daarbij is gebleken dat deze partijen meer gericht zijn op de Rijksoverheid en de gemeente. Ook de supermarkten blijken moeilijk te betrekken. In een nieuwe Uitvoeringsagenda zou op basis van de opgedane ervaringen meer focus in de uitvoering van de Voedselvisie kunnen worden aangebracht. Op welke schakels van de keten willen we vooral blijven inzetten en welke laten we wat meer aan anderen over? Wat doen we echt zelf, wat stimuleren we door organisaties of platforms op dat gebied te ondersteunen en wat laten we vooral over aan de Rijksoverheid en de EU?

Conclusie 4: *De ervaring met de uitvoering van de Voedselvisie in de afgelopen periode leert dat bepaalde onderdelen van de voedselketen beter passen bij de rol en beleidsmogelijkheden van de provincie dan andere.*

> ***Aanbeveling 3:*** *Analyseer op basis van de ervaringen van de afgelopen uitvoeringsperiode bij welke onderdelen van de voedselketen de inzet van de provincie veel opbrengt en welke onderdelen minder passen bij de provinciale rol. Breng in een nieuwe Uitvoeringsagenda op basis hiervan meer focus en prioritering aan.*

De icoonprojecten hebben een belangrijke plaats in de strategie van de Voedselvisie. Uit een analyse van de prestaties van 17 icoonprojecten blijkt dat zij bijdragen bij aan diverse indicatoren voor verduurzaming van de landbouw, met name aan die voor de stikstofbalans, milieubelasting door gewasbeschermingsmiddelen en de bodemkwaliteit. Of het verdienmodel uiteindelijk verbetert is nog niet altijd helder, maar bij de meerderheid van de icoonprojecten wel aannemelijk. De icoonprojecten hebben in het algemeen een goede voortgang. Dit is deels te verklaren doordat zij goed worden ondersteund door een persoonlijke aanpak via het expertteam, via de zogenaamde 'duurzame duwtjes' of door kleine vragen te beantwoorden. Deze ondersteuning op maat is een belangrijk element om ook voor de volgende fase te bewaren. De ondersteuning bij het aanvragen van Rijks- of Europese subsidies verdient het in ieder geval om voortgezet te worden. Hiermee worden meer financiële mogelijkheden ontsloten voor verdieping of verspreiding van projecten dan de provincie zelf kan bieden. De vorm waarin de persoonlijke ondersteuning wordt voortgezet kan eventueel opnieuw bezien worden. Wellicht is aansluiting bij de coachingsactiviteiten van het Landbouwportaal mogelijk. Het bundelen van alle ondersteuning in één portaal vergroot de vindbaarheid voor de agrarische ondernemers en kan mogelijk synergievoordelen opleveren. Dit kan ook een manier zijn om de grote hoeveelheid nieuwe kennis op een eenvoudige manier toegankelijk te maken voor de ondernemers.

Conclusie 5: *De icoonprojecten leveren op lokale schaal een bijdrage aan de verduurzaming van de landbouw en het is aannemelijk dat zij in de meerderheid van de projecten uiteindelijk ook bijdragen aan een beter verdienmodel. Een goede ondersteuning op maat van de icoonprojecten is belangrijk gebleken voor de voortgang en resultaten van de projecten.*

> *Aanbeveling 4: Continueer de huidige ondersteuning op maat bij het voortbouwen van de icoonprojecten. Onderzoek of aansluiting bij het Landbouwportaal hierbij mogelijk is, zodat één loket voor agrarische ondernemers ontstaat waar zij met hun kennis- en praktijkvragen over de nieuwe vormen van landbouw en korte ketens terecht kunnen.*

4 Bijdrage van de Voedselvisie aan de transitie van het voedselsysteem

4.1 Staat van de transitie van het voedselsysteem

4.1.1 Inleiding

Over welke transitie gaat het?
Zoals in paragraaf 2.2.1 beschreven richt de Voedselvisie zich op de transitie naar een duurzaam voedselsysteem. Bij de transitie van het voedselsysteem is een hele keten van partijen betrokken, die in de Voedselvisie uitgebreid wordt beschreven. De transitie naar een duurzaam voedselsysteem kan voor verschillende partijen iets anders betekenen. PBL constateert in het rapport 'Voedsel in Nederland: verduurzaming bewerkstelligen in een veelvormig systeem' (2018) dat er in de maatschappij verschillende perspectieven leven op hoe een duurzaam voedselsysteem eruitziet en hoe de verduurzaming van het voedselsysteem het beste kan worden gerealiseerd. In deze analyse van de transitie van het voedselsysteem gaan we uit van het perspectief zoals dat in de Voedselvisie wordt geschetst. Hierin zijn o.a. veranderingen aan de producentenkant (landbouw), de eiwittransitie en de ontwikkeling van meer directe relaties tussen boer en consument in korte ketens relevant.

Lange aanloop van de voedseltransitie
Al sinds de jaren 90 is er aandacht voor het terugbrengen van de milieubelasting door de landbouw. Ook de aandacht voor de opwarming van het klimaat kwam in die jaren op (het eerste verdrag op dit gebied, het Kyoto-protocol, is van 1997), maar aandacht voor de bijdrage van de landbouw hieraan is van later datum (Klimaatakkoord 2019) Op het gebied van biologische landbouw verscheen het eerste EKO-keurmerk in 1985, en de eerste wettelijke regelgeving van de EU op het gebied van biologische productie van voeding stamt uit 1992.

De Rijksoverheid verzamelt al sinds 1987 gegevens over wat Nederlanders eten en drinken, om zo het voedingsbeleid te kunnen verbeteren. Een integraal voedselbeleid, waarin naast gezondheid van consumenten ook gekeken wordt naar voedselzekerheid en een eerlijke verdeling van financiële opbrengsten in de voedselketen, stelde de Rijksoverheid voor het eerst op in 2015. De Farm-To-Fork strategy van de EU stamt uit 2020.

De verduurzaming van het voedselsysteem heeft dus een lange aanloopperiode, maar de laatste 5 á 10 jaar krijgt het meer integrale en structurele aandacht. De analyse van de staat van transitie in dit hoofdstuk richt zich op deze recente periode.

Schaal
Het voedselsysteem vormt een ingewikkeld internationaal web van relaties tussen verschillende partijen, van de producerende partijen in de landbouw, via partijen die voedsel verwerken, distribueren en verkopen tot aan de consument. Het web strekt zich uit tot buiten Nederland en buiten Europa. In dit hoofdstuk richten we ons zoveel mogelijk op de staat van de transitie van het voedselsysteem in Nederland, en waar mogelijk in Noord-Holland. Kenmerkend voor Noord-Holland is de relatief extensieve melkveehouderijen in het zuiden van de provincie, met veel weidegang, en de grootschalige akkerbouw en vollegrondsgroenteteelt in het noorden. Daarnaast kent Noord-Holland veel glastuinbouw, bloembollenteelt en een grote zaadveredelingssector. De glastuinbouw en zaadverdeling vormen geen onderdeel van de scope van de Voedselvisie. De bloembollenteelt is er later aan toegevoegd, maar is niet in deze analyse van de staat van transitie van het voedselsysteem meegenomen, omdat de relatie met het voedselsysteem slechts zijdelings is (gedeeld grondgebruik met melkveehouders).

Beeld van de voedseltransitie
Bijlage 6 geeft in een tabel een overzicht van de ontwikkeling van de transitie van het voedselsysteem zoals die op dit moment zichtbaar is. Dit beeld is gebaseerd op de in het kader van dit onderzoek uitgevoerde interviews, documentenonderzoek (bronnen zijn weergegeven in bijlage 1) en overleg met transitiedeskundigen bij DRIFT. In onderstaande paragrafen wordt dit beeld samengevat weergegeven.

4.1.2 Staat van transitie: opbouw en voortbouw

Een duurzaam voedselsysteem vraagt nieuwe manieren van denken en doen. Dit vraagt van elk van de partijen werkzaam in de voedselketen weer iets anders, waarbij de voortgang van de transitie tussen de verschillende ketenpartijen anders kan zijn.

In de afgelopen jaren is in alle schakels van de voedselketen zowel in Nederland als in Noord-Holland, door verschillende partijen **geëxperimenteerd** met technologische vernieuwingen en radicaal vernieuwende manieren van werken (nieuwe teelttechnieken). Er zijn ook experimenten uitgevoerd gericht op sociale innovatie (bv. nieuwe vormen van samenwerking, betrekken van nieuwe partijen) en procesinnovatie (ontwikkelen van nieuwe beloningssystematieken). De lessen uit de experimenten worden steeds bekender en ook wordt het steeds duidelijker welke veranderingen in wet- en regelgeving nodig zijn om tot echte versnelling te komen. Nieuwe experimenten blijven nodig om meer praktische kennis te ontwikkelen.

Het **versnellen** van de transitie door het opschalen van experimenten gaat in de landbouw nog moeizaam, maar sommige vernieuwende manieren van werken, zoals niet-kerende grondbewerking en het inzaaien van akkerranden, beginnen al meer normaal te worden. Ook in de voedselverwerkende industrie en in supermarkten is al versnelling zichtbaar: met name in de eiwittransitie zijn stappen genomen. Het marktaandeel van plantaardige eiwitproducten in de catering is duidelijk toegenomen, maar de vleesconsumptie daalt uiterst langzaam. En zowel korteketenproducten als biologische voedingsmiddelen blijven nog steeds kleine niches met 3 tot 3,5 % marktaandeel. Er ontstaan steeds meer transitiegerichte netwerken die vernieuwers en regimepartijen aan elkaar verbinden.

De laatste jaren treedt **emergentie** op door een stijgend bewustzijn van de noodzaak voor verandering van het voedselsysteem met het oog op de ongewenste neveneffecten ervan zoals de grote stikstofbelasting, belasting van het watersysteem met chemische middelen en de uitstoot van broeikasgassen. De noodzaak van een transitie wordt echter nog niet door alle partijen gezien. De contouren van een nieuw voedselsysteem tekenen zich af, o.a. in de vergezichten die het GLB en de Farm-To-Fork-strategie van de EU staan, maar veel is nog onduidelijk. Vooral de financiële barrières vragen nog aandacht in de vorm van manieren van beprijzing en beloning die de nieuwe werkwijzen ook haalbaar maken voor ondernemers. Daarnaast is ook gedragsverandering bij de consument nodig. Op deze gedragsverandering wordt met name door supermarkten wel gestuurd, bijvoorbeeld door het toepassen van nudgingstrategieën voor biologische producten en het gunstig beprijzen van plantaardige eiwitproducten. De overheid is, afgezien van de adviezen van het Voedingscentrum, nog terughoudend met beleid op dit gebied.

Er is in zeer beperkte mate sprake van **institutionaliseren**. De overheid stuurt op maatschappelijk verantwoord inkopen voor de eigen organisaties. Hieronder valt ook duurzame catering. De aanwezigheid van erkende keurmerken laat zien dat er werkbare oplossingsrichtingen zijn. De biologische sector is al meer dan 20 jaar bezig met het ontwikkelen, uitvoeren en handhaven op principes die we nu onder 'regeneratief' zouden scharen. Er is al een heel (sub)-systeem ontstaan van bio-certificering, bio supermarkten en veel mensen weten wat het inhoudt. Dit kan als **stabilisatie** worden gezien. Tegelijkertijd is er nog veel groei van deze sector gewenst vanuit het beleid. Ook is er het risico dat dit een geïsoleerd subsysteem blijft, dat verder weinig invloed heeft op de werkwijzen in de conventionele landbouw.

4.1.3 Staat van transitie: ombouw en afbouw

Een transitie vraagt ook het afbouwen van oude manieren van werken. De term afbouw heeft dus nadrukkelijk geen betrekking op het afbouwen van individuele bedrijven, maar op het afbouwen van het oude systeem. Voor individuele bedrijven die niet in staat zijn de afslag naar het nieuwe systeem te nemen betekent afbouw aandacht voor 'respectvol stoppen'. Door de energie van het beleid vooral te richten op het ondersteunen van ombouw, opbouw en voortbouw kan de noodzaak voor ingrijpende stappen bij afbouw worden voorkomen of verminderd. In het ideale geval kan afbouw kan zich dan bijvoorbeeld richten op het verbieden van praktijken die inmiddels voor de meeste bedrijven achterhaald zijn.

Er is druk op de landbouw en veeteelt om manieren van werken af te bouwen die tot teveel verlies van nutriënten en belastende stoffen in de omgeving leiden. Al langere tijd wordt geprobeerd deze afbouw te bereiken door **optimalisatie** van systemen en werkwijzen, al dan niet in combinatie met

schaalvergroting van agrarische bedrijven. Tot nog toe is deze aanpak onvoldoende gebleken, waardoor de druk op de agrarische bedrijven om te verduurzamen vanuit met name EU-beleid en regelgeving onverminderd hoog blijft. Terwijl de internationale markten waarin deze bedrijven werken van hen vragen om tegen zo laag mogelijk kosten te produceren, wat de aanpassing van werkwijzen in de richting van minder belasting van de natuurlijke systemen bemoeilijkt. De huidige politiek legt opnieuw het accent op optimalisatie in plaats van opbouw van nieuwe werkwijzen die de natuurlijke systemen ontzien of zelfs ondersteunen en verbeteren.

Bedrijven verderop in de voedselketen optimaliseren ook al jaren, met name vanuit kostenoogpunt (water- en energie) en vanuit een gebrek aan arbeidskrachten (robotisering). Voor dergelijke bedrijven wordt ook **destabilisatie** voelbaar. Een belangrijke factor hierin is dat vanaf 2025 de druk om te verduurzamen voor bedrijven, beginnend met grote bedrijven, verder toeneemt door de nieuwe rapportageverplichtingen over duurzaamheid (Corporate Sustainability Reporting Directive).

Met name de landbouwsector ervaart op dit moment veel onzekerheid en individuele agrariërs ervaren de fase van **chaos**. Het is voor hen onduidelijk waar zij aan toe zijn door gebrek aan richting en tegenstrijdigheden in het beleid op alle overheidsniveaus, tot de EU aan toe. Ook verderop in de keten ervaren bedrijven onzekerheid over hoe ontwikkelingen zullen gaan verlopen. Zo heeft de cateringsector te maken met eisen vanuit op duurzaamheid georiënteerde klanten waaraan soms nog moeilijk te voldoen is, bijvoorbeeld omdat de toelevering nog niet zover is of omdat er nog onvoldoende duidelijk is wat de eisen concreet in moeten houden (bijvoorbeeld: hoe ver reikt lokaal?). In de horeca en bij consumenten wordt de onzekerheid van de chaosfase minder gevoeld.

Sporen van **afbraak** van het oude regime zijn zichtbaar in de steeds strenger wordende regelgeving voor gewasbeschermingsmiddelen. Voor agrarische activiteiten die passen bij het oude regime is vanuit de EU steeds minder subsidie beschikbaar.

Staat van transitie samengevat

Figuur 6 vat de huidige staat van de transitie samen door aan te geven op welke fasen zich op dit moment de dynamiek bevindt. Dit wordt aangegeven met de grootte van de bolletjes bij de verschillende fasen. Zo wordt zichtbaar:

- Dat de meeste dynamiek zich nog aan de linkerkant van de x-curve bevindt. Zowel opbouw als afbouw zijn nog nauwelijks voorbij de emergentie respectievelijk chaosfase.
- Dat in de curve die de opbouw van het nieuwe systeem aangeeft de dynamiek zich opbouwt: van relatief groot bij experimenteren, iets minder groot maar ook duidelijk aanwezig bij versnellen en een begin van zichtbaarheid bij de emergentiefase. Institutionalisering en stabilisatie zijn wel al aanwezig maar de dynamiek erop is nog beperkt.
- Dat in de curve die de verandering van het huidige systeem aangeeft de dynamiek vooral nog bij optimaliseren zit, terwijl de druk om te veranderen (destabilisatie) ook al wel aanwezig is. De dynamiek op optimalisatie neemt op dit moment weer toe door de nieuwe richting van de Rijksoverheid. De chaosfase is steeds breder voelbaar, maar vooral bij individuele agrarische ondernemers.

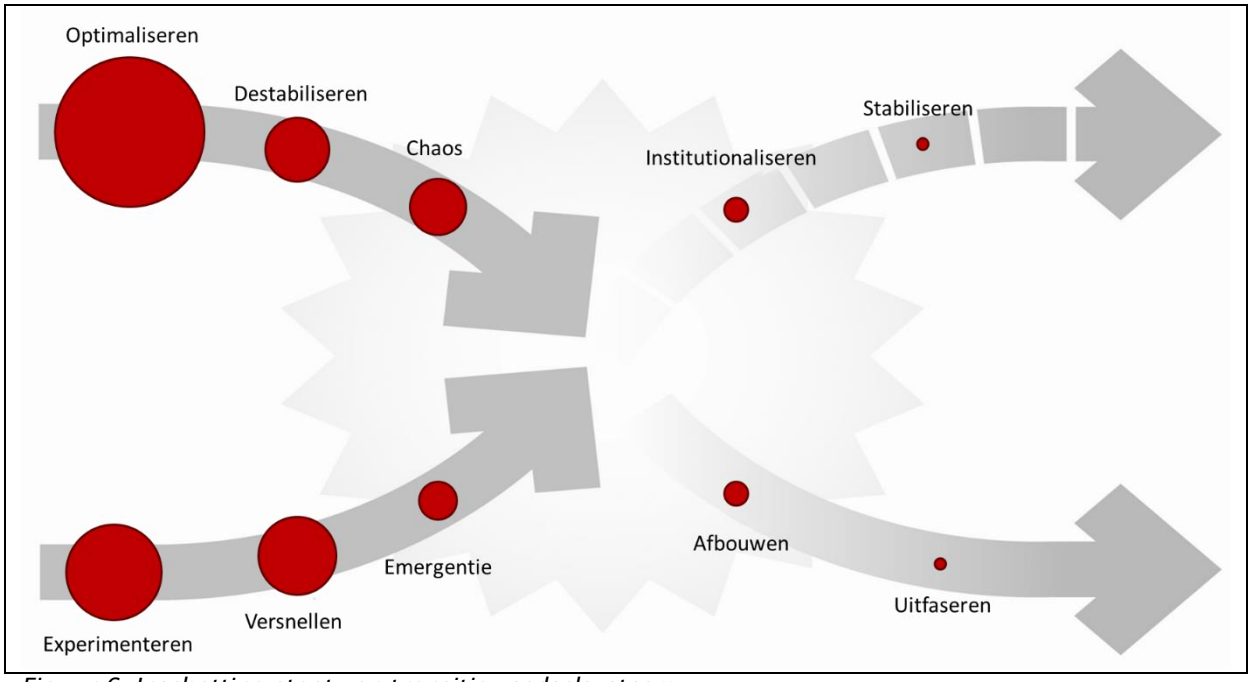

Figuur 6: Inschatting staat van transitie voedselsysteem

4.2 Bijdrage van de Voedselvisie aan de transitie

4.2.1 Bijdrage van het totale instrumentenpakket van de Voedselvisie aan de transitie

In paragraaf 4.1 is een beeld gepresenteerd van de huidige staat van de transitie van het voedselsysteem. Het verloop van een transitie is complex en afhankelijk van vele factoren en activiteiten van vele partijen. Transities zijn dan ook niet door één partij, zoals een overheid te sturen. Grote structurele veranderingen worden door andere partijen aangejaagd, maar de overheid heeft wel een duidelijke rol in het stellen van kaders en randvoorwaarden om de transitie mogelijk te maken. In 'Sturing in transities' wordt de rol van de overheid als volgt beschreven: *"het inzicht in de onderliggende patronen en mechanismen van transities maakt het wel degelijk mogelijk met gerichte interventies de richting en snelheid van transities te beïnvloeden. Transitiesturing in de praktijk heeft vooral het karakter van gericht inzetten op het versnellen van opkomende niches, het opvoeren van veranderdruk op dominante regimes en het anticiperen op processen van uitfaseren. In vroege fasen van transities gaat het in de praktijk dan vooral over het ontwikkelen van urgentie en visie, mobiliseren van transformatieve netwerken en het creëren van ruimte voor radicale vernieuwing. In latere fasen zullen specifieke partijen uit het specifieke partijen uit het regime ook een belang gaan nemen in transities en ontstaan nieuwe verbindingen tussen niche en regime. Praktisch gaat dit vaak ook gepaard met meer top-down sturing."*

Voor het beïnvloeden van de transitie kan de provincie gebruik maken van de vier NSOB-sturingsperspectieven (rechtmatige, presterende, samenwerkende en responsieve overheid). Zoals toegelicht in paragraaf 1.3.3 is in het kader van dit onderzoek bekeken hoe het huidige door de provincie ingezette instrumentarium is te plaatsen binnen het schema waarin de X-curve wordt gecombineerd met de sturingsvarianten van de NSOB. De plaatsing van de provinciale instrumenten in de NSOB-sturingskwadranten is onderzocht voor de vier bewegingen van maatschappelijke transities die binnen de figuur van de X-curve worden onderscheiden. Deze zijn weergegeven in figuur 7.

Figuur 7: Vier bewegingen in maatschappelijke transities. (Bron: DRIFT en NSOB, 2020)

De figuren 8 tot en met 10 geven de plaatsing van de instrumenten in het NSOB-kwadrant weer voor respectievelijk de delen 'opbouw', 'ombouw' en voortbouw uit de X-curve[11]. Voor het kwadrant 'afbouw' blijken nog geen instrumenten te worden ingezet. Dit komt overeen met het beeld van de staat van de transitie, die zich nog hoofdzakelijk aan de linkerkant van de X-curve bevindt.

[11] Sommige instrumenten komen 2 maal voor in de schema's: met een doorgetrokken lijn en met een gestippelde lijn voor respectievelijk de hoofdinvalshoek en een bijkomende invalshoek van een instrument.

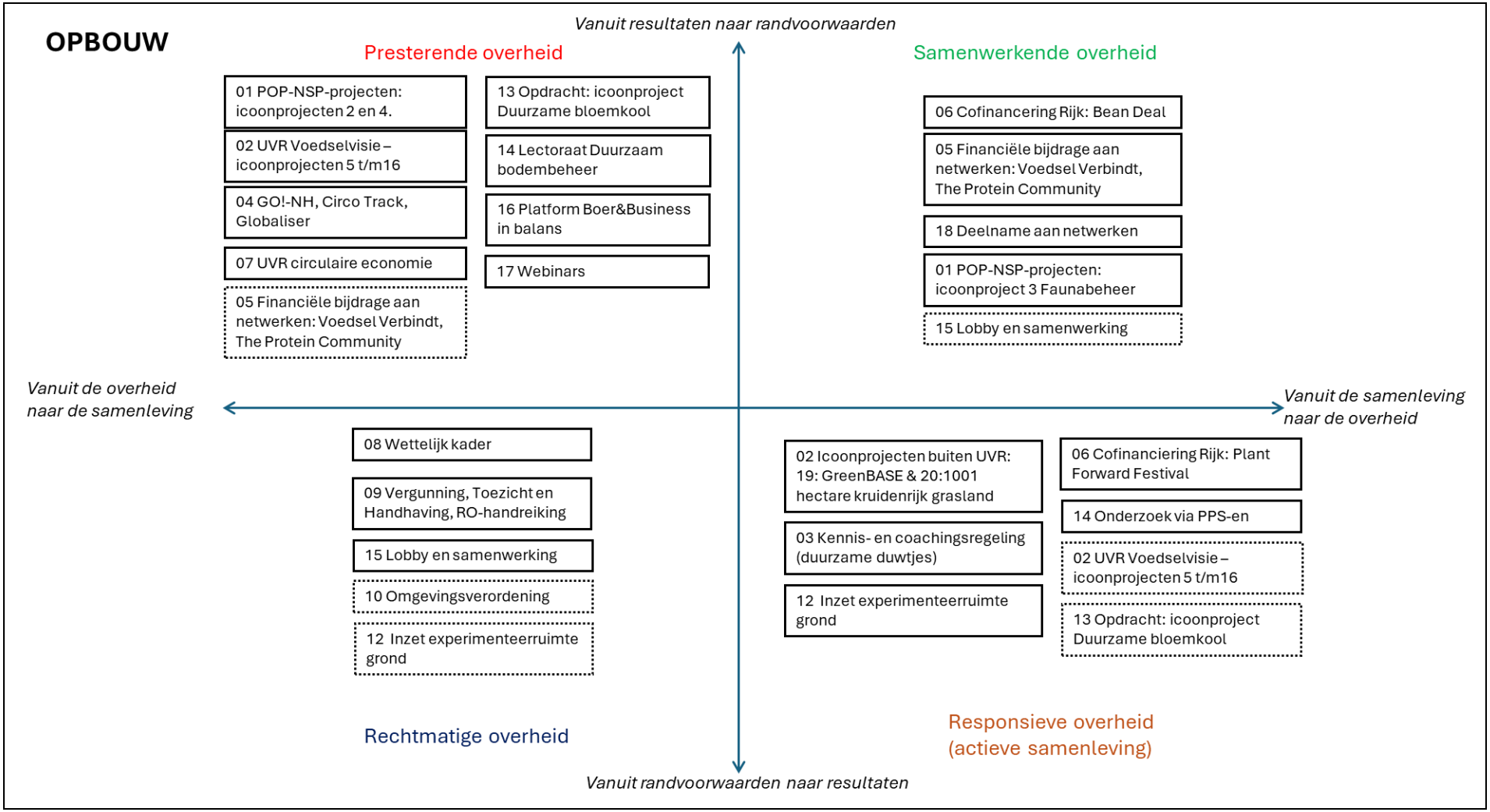

Figuur 8: Provinciale instrumenten voor beweging 'opbouw'

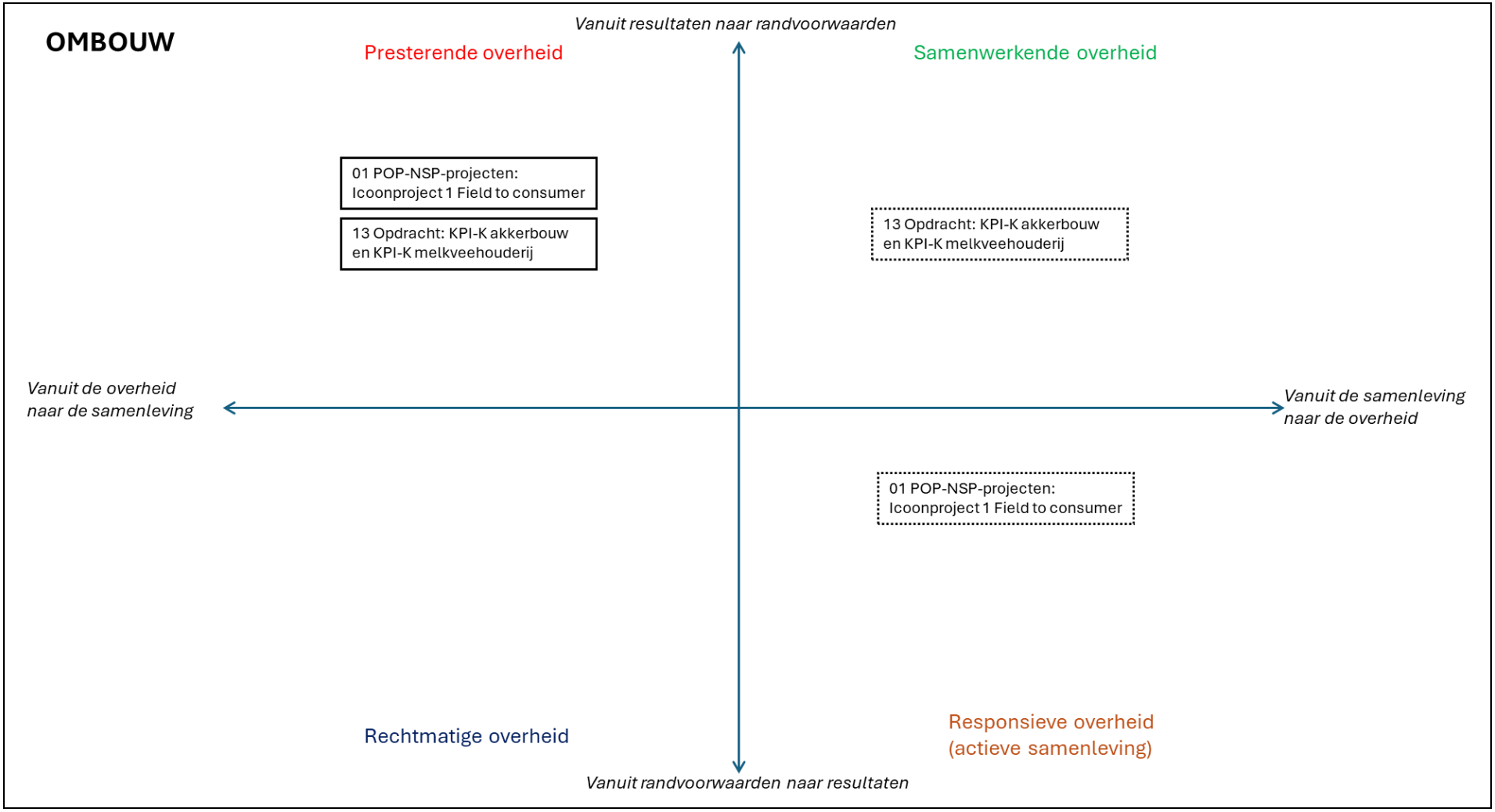

Figuur 9: Provinciale instrumenten voor beweging 'ombouw'

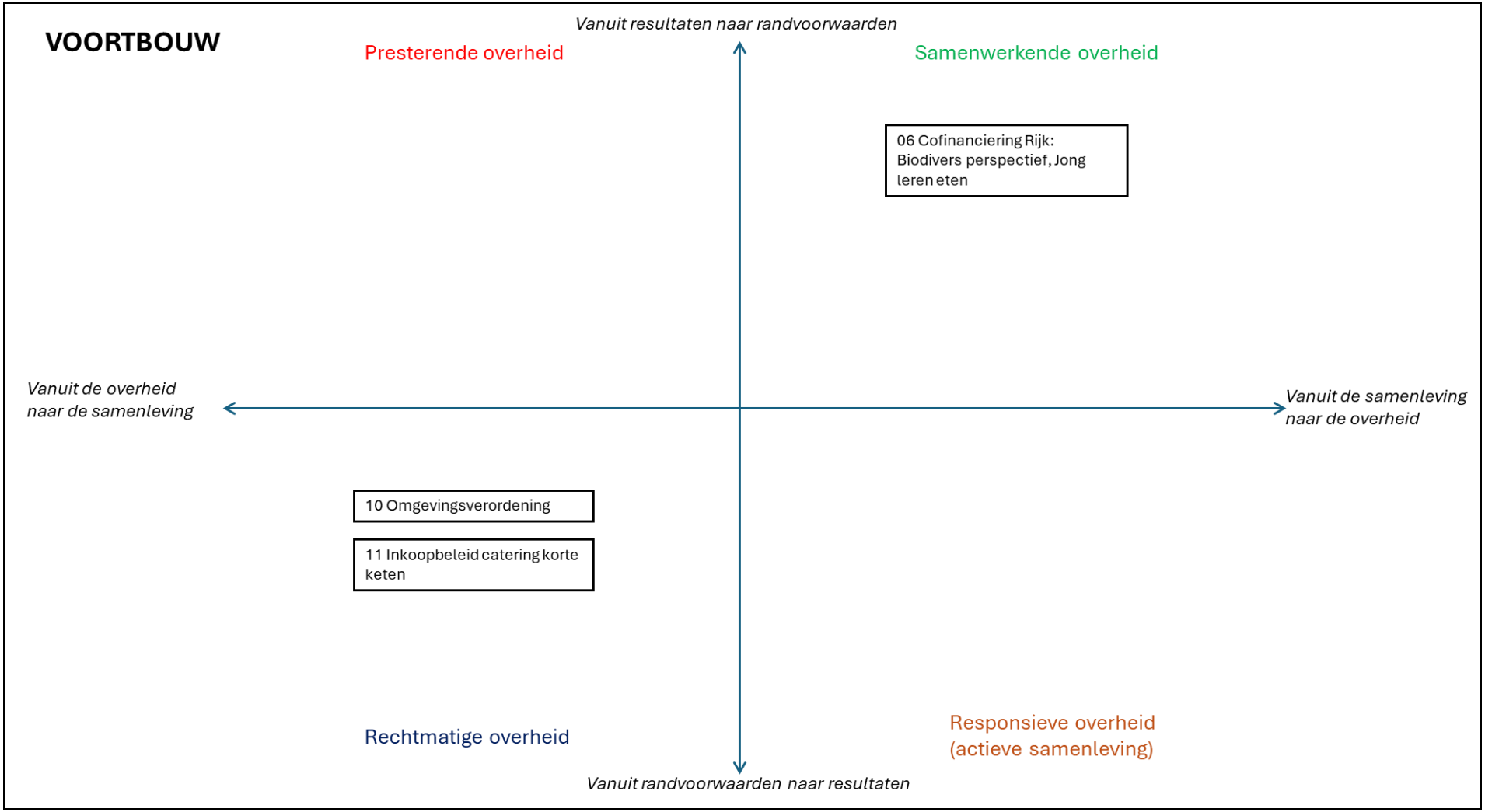

Figuur 10: Provinciale instrumenten voor beweging 'voortbouw'

Instrumenten in beweging 'opbouw'
Binnen de beweging 'opbouw' is te zien dat de ingezette instrumenten verdeeld zijn over de vier sturingsperspectieven. De meeste instrumenten bevinden zich in het kwadrant 'presterende overheid'. Gesubsidieerde projecten en projecten in opdracht moeten aan door de provincie (of soms het Rijk) geformuleerde vereisten voldoen om voor (co)financiering in aanmerking te komen. Bij de selectie van te ondersteunen projecten is daarbij wel oog voor waar energie zit in de samenleving, zodat ook sprake is van een responsieve benadering. Bij het uitzetten van de subsidieregeling is ingespeeld op wat er leeft in gebieden en waar nodig heeft ondersteuning plaatsgevonden om tot goede projectvoorstellen te komen. Ook bij andere activiteiten wordt zoveel mogelijk ingespeeld op waar al energie aanwezig is.

Een goede invulling van het kwadrant rechtmatige overheid is belangrijk: daar waar belemmeringen aanwezig zijn moet de provincie die zoveel mogelijk wegnemen, als dat binnen haar bevoegdheid of beïnvloedingssfeer ligt. Bij de provincie gaat het dan vooral om ruimtelijke belemmeringen. Er zijn ook regels op Rijksniveau die de transitie op verschillende manieren in de weg zitten (bv. regelgeving over reststromen). Deze belemmeringen zijn in het algemeen al langere tijd bekend en worden hopelijk op termijn door het Rijk opgelost. Via lobby en samenwerking tussen overheden op alle niveaus wordt de ontwikkeling van zowel beleid als goede regelgeving bevorderd.

Aan de rechterkant van het NSOB-schema is de samenleving meer leidend. In het kwadrant van de samenwerkende overheid is de Bean Deal een sterk instrument: hier is een akkoord gesloten met concrete doelen, tussen de overheid en veranderingsgezinde bedrijven en maatschappelijke organisaties. Met name supermarkten, maar ook tussenschakels zoals de verwerkende bedrijven, zetten hier actief op in. Bij de ondersteuning van en deelname aan netwerkorganisaties worden weliswaar vaak minder harde doelen nagestreefd, maar ook hier wordt gezamenlijk gewerkt aan nieuwe normen en standaarden voor het voedselwerkveld. De netwerken richten zich daarbij op versnelling door het organiseren van een beweging.

In het kader van de responsieve overheid zorgt de provincie voor experimenteerruimte op haar eigen pachtgrond. De kennis- en coachingsregeling helpt initiatieven uit de samenleving verder, zonder eisen aan het vervolg te stellen.

Instrumenten in beweging 'ombouw'
De twee icoonprojecten die zich richten op doelsturing en een daarop gebaseerde nieuwe beloningsstructuur (KPI-K akkerbouw en melkveehouderij) zijn op dit moment de enige activiteiten in het kader van de Voedselvisie die zich richten op ombouw, afgezien van een enkel icoonproject dat zich richt op optimalisatie. Andere activiteiten gericht op ombouw vormen onderdeel van het overige landbouwbeleid van de provincie en zijn grotendeels onderdeel van het Rijks- en EU-beleid. Ook de KPI-K-projecten vormen onderdeel van het Rijksbeleid.

Instrumenten in beweging 'voortbouw'
Door een goede invulling van de provinciale ruimtelijke verordening kunnen de nieuwe manieren van werken worden bevoordeeld. Uit interne interviews blijkt dat de provincie hier al wel actie op onderneemt, maar dat de voortgang nog beperkt is. Met het provinciale inkoopbeleid voor duurzame catering institutionaliseert de provincie de nieuwe manieren van voedsel produceren en inkoop via de korte keten. De projecten zie zich richten op de jeugd en het onderwijs leggen de basis voor een 'nieuw normaal' in de toekomst.

Alles overziend concentreert het instrumentarium van de provincie zich op de beweging 'opbouw'. Daarbinnen is sprake van een evenwichtige verdeling van instrumenten over de vier sturingsperspectieven van waaruit de provincie kan handelen.

4.2.2 Bijdrage van de icoonprojecten aan de transitie

Zoals beschreven in paragraaf 2.2.2 maakt de Voedselvisie voor het beïnvloeden van de transitie gebruik van de Small-wins-benadering. Dit betekent dat de provincie op zoek is naar projecten die tot betekenisvolle veranderingen kunnen leiden en van daaruit een bijdrage kunnen leveren aan de transitie naar nieuwe werkwijzen. Deze benadering is vertaald naar een inzet op icoonprojecten. De provincie en het door de provincie ingehuurde expertteam hebben in juni 2024 in een bijeenkomst alle icoonprojecten beoordeeld aan de hand van de volgende drie vragen:

- beschouwen we het betreffende icoonproject als een small-win?

- vraagt het betreffende icoonproject om verdiepen, verbreden en/of verspreiden? (geldt alleen voor de small-wins);
- is daarvoor in de resterende periode van 2024 of de verdere looptijd van de Voedselvisie nog ondersteuning nodig vanuit de provincie?

In bijlage 7 is het resultaat van deze werksessie weergegeven. In totaal beschouwden de deelnemers aan de werksessie 14 van de 18 door hen beoordeelde icoonprojecten als een small win (de 2 niet beoordeelde projecten zijn pas net gestart). Dit betekent dat de selectie van de te subsidiëren projecten goed heeft gewerkt: er worden hoofdzakelijk projecten ondersteund die de potentie hebben om een klein stapje bij te dragen aan de transitie. Uit de werksessie bleek ook dat voor meer beleidseffect de meeste icoonprojecten nog wel een vervolg nodig hebben, al dan niet ondersteund door de provincie. In de bijlage is aangegeven wat het expertteam hiervoor als mogelijkheden ziet in termen van de small-wins-benadering: verdiepen, verbreden en verspreiden.

Bij de transitie naar nieuwe werkwijzen kunnen zich verschillende barrières voordoen. Small wins kunnen op kleine schaal laten zien hoe die barrières kunnen worden doorbroken. Bijlage 5 geeft, na het overzicht van de inhoud van de projecten, een samenvatting van de lessen die tot nu toe uit de icoonprojecten zijn geleerd. Deze lessen bieden inzicht in barrières voor verandering waar de icoonprojecten mee te maken hadden. Tabel 2 geeft een overzicht van de barrières die in de icoonprojecten naar voren kwamen. Dit zijn uiteraard niet *alle* barrières die zich voor kunnen doen bij de transitie naar een nieuw voedselsysteem, maar het geeft weer wat nu relevant bleek in de huidige icoonprojecten.

Tabel 2: Barrières voor transitie naar nieuw voedselsysteem

Thema	Barrière
Economisch	• Verwaarden ecosysteemdiensten is nog niet mogelijk • KPI-systematiek en beloning voor agrarische bedrijven nog niet af • Probleem van 'lost assets' en financiering nieuwe machines of aanpassing van machines bij nieuwe werkwijzen
Nieuwe agrarische werkwijzen	• Ontbreken praktijkkennis over nieuwe werkwijzen • Ontbreken technische oplossingen voor nieuwe werkwijzen • Agroforestry is echt een ander vak, dit wordt onderschat • Belemmerende regelgeving (verbod op niet onderwerken mest)
Marktorganisatie	• Beperkte verkrijgbaarheid plantgoed (agroforestry) en zaden (biodiverse akkerranden) • Markt biedt geen drempelverlagend alternatief (zoals huur) voor aanschaf nieuwe machines nodig voor nieuwe agrarische werkwijzen
Impact experimenten	• Korte looptijd experimenten en beperkte omvang beschikbaar budget als gevolg van wijze van inrichting van de subsidieregeling • Bedrijfsrisico's bij deelname aan experimenten, omdat nieuwe werkwijzen in huidige systeem moeilijk rendabel te maken zijn
Kennis en kunde in de keten	• Kennis bij cateringkoks ontbreekt (werken met seizoenen en aanbod) • Natuurinclusief beroepsonderwijs vraagt extra inspanning docenten, waarvoor weinig (organisatorische) ruimte is • Kennis over verantwoordelijkheden en taken faunabeheer is onvoldoende aanwezig bij partijen, waardoor faunabeheer niet effectief georganiseerd is
Werken in gebieden	• De beschikbaarheid van grond (bv. afremmen bollenteelt), indeling van grond met het oog op optimale werkgangen en regels voor pacht van grond werken belemmerend voor realiseren duurzame toekomstplannen ondernemers • Inzicht in toekomstmogelijkheden in gebieden voor toekomstbestendig bedrijfsmodel ontbreekt • Inzicht van partijen in de mogelijkheden van agrarisch natuur- en landschapsbeheer en vergoeding daarvoor ontbreekt

Thema	Barrière
	• Doorlopend netwerk ecologische bermen realiseren is lastig door uiteenlopend beleid gemeenten en focus op kostenefficiëntie

Sommige projecten laten zien hoe barrières op kleine schaal overwonnen kunnen worden. In andere projecten zijn spanningen zichtbaar gemaakt, maar is nog geen oplossing gevonden. Deze projecten maken duidelijk waar de wrijving zit en waar dus nog meer inzet nodig is door de provincie of vanuit andere partijen, afhankelijk van de aard van de belemmering.

Voorbeelden van in projecten gevonden oplossingen die bijdragen aan het verminderen of wegnemen van barrières zijn:

- Economische oplossingen, verkennen van mogelijkheden om ecosysteemdiensten te verwaarden:
  - een manier om kruiden uit randen te verwerken (pelleteren) en in te zetten als veevoer (eerste stappen, verdere ontwikkeling nodig)
  - samenwerking met burgers in financiering van regeneratieve wijnteelt door pachten van druivenstokken en meewerken.
  - ontwikkeling van beloning op basis van KPI's ten behoeve van doelsturing
- Ontwikkelen van praktijkkennis over nieuwe werkwijzen, zoals:
  - specifieke toepassingen van Bokashi in combinatie met gastgewassen en bodemversterkers
  - praktische kennis over hoe je een agroforestry-perceel inricht
- Ontwikkelen van technische innovaties of innovatieve werkwijzen om nieuwe werkwijzen in de praktijk goed toepasbaar te maken, zoals:
  - een strokenfrees toepasbaar bij strokenteelt
  - opzuigapparatuur om zaden te oogsten uit biodiverse akkerranden
  - een methode voor snelle ondiepe bewerking voor omzetting van grasland voor de bollenteelt
- Sociale innovatie gericht op betere samenwerking en meer kennis en kunde in de keten:
  - nieuwe samenwerking tussen veehouders en bollentelers, gericht op minder inzet van chemische middelen
  - een handboek met een blauwdruk voor samenwerking tussen boer en afnemer bij werken vanuit de oogst/het seizoen door de horeca
  - een steviger netwerk tussen partijen betrokken bij faunabeheer, waarbij verantwoordelijkheden duidelijk zijn geworden. Zij hebben geleerd dat gecoördineerde schadebestrijding (al dan niet in combinatie met ruivangst) een effectieve methode is.
- Vernieuwing in het onderwijs:
  - inzet op lessen over biodiversiteit in het MBO via bv. leskisten en schooltuinen zorgt voor de benodigde kennis hierover bij de volgende generatie
  - lessen in droning gerelateerd aan landbouw ondersteunen nieuwe werkwijzen gericht op optimalisatie van de inzet van middelen

Uit het bovenstaande blijkt dat de opbrengsten van de icoonprojecten een breed spectrum beslaan en zich zeker niet alleen beperken tot techniek en maatregelen. Dit is belangrijk omdat verandering van het voedselsysteem meer vraagt dan aanpassing van de 'harde' componenten. Ook de 'software', zoals hoe men met elkaar samenwerkt in de keten, is belangrijk. Net als de manier van denken, die via het onderwijs kan worden beïnvloed.

Hoe voortbouwen op icoonprojecten voor meer impact

Aan de projectleiders van de icoonprojecten is in het kader van deze tussenevaluatie gevraagd wat zij nodig hebben om meer impact te genereren in de toekomst. De behoeften van de projecten zijn specifiek en hangen samen met de inhoud van elk project. Vier projecten hebben vooral meer capaciteit (budget), doorlooptijd of een opschaling van een eerste experiment in oppervlak of aantal deelnemers nodig, om meer impact te maken. Zes projecten hebben nieuwe samenwerkingen nodig om verder te komen, bijvoorbeeld met bedrijven die aanvullende onderdelen voor een systeem kunnen toevoegen, kunnen helpen bij de verdere ontwikkeling van het project, die producten kunnen verwerken of die bijdragen aan de uitbreiding van het benodigde netwerk van leveranciers en afzetkanalen. Drie andere projecten noemen meer economische/financiële factoren die kunnen helpen. De mogelijkheid om bepaalde machines te huren in plaats van te kopen, de mogelijkheid

om de financiële risico's van deelname aan experimenten op te vangen en het kunnen verwaarden van ecosysteemdiensten worden hierbij genoemd.

Een samenwerking met de overheid kan nodig zijn om een project een vervolg te geven in het beleid (zoals bij de KPI-projecten) of voor het financieren van een vervolgopdracht. Bij één project is het veranderen van beperkende regelgeving een voorwaarde om de werkwijze breder te kunnen toepassen. Bij 2 projecten kan de overheid helpen om meer impact met duurzame (biodiverse, korteketen) catering te genereren vanuit een rol als launching customer via de bedrijfscatering, of via de vergunningverlening voor festivals en andere events. Een ander korte-ketenproject meldt dat het financieel ondersteunen van de training van koks/cateraars om te werken met wat er in het seizoen van het land komt deze vorm van catering verder kan helpen. Eén project richt zich op het onderwijs en meldt dat meer impact kunnen maken vraagt dat in het onderwijssysteem docenten vrijgespeeld worden voor de ontwikkeling en innovatie van natuurinclusief onderwijsmateriaal. Hiervoor zijn meer fundamentele aanpassingen in het systeem nodig op het gebied van planning en roostering. Daarnaast kan verbinden met practoraten en lectoraten voor het delen van kennis en expertise helpen natuurinclusieve principes beter in het onderwijs te integreren. Het project dat zich richt op faunabeheer benoemt een geheel nieuw uitgangspunt als optie voor meer impact: schadebestrijding zou een dienst moeten zijn met een vergoeding en een prestatieafspraak en zou niet moeten leunen op de vrijwilligheid van jagers.

4.3 Analyse, conclusies en aanbevelingen bijdrage van de Voedselvisie aan de transitie

Staat van transitie
In het voedselsysteem wordt al langere tijd geëxperimenteerd met nieuwe werkwijzen en is ook nu de meeste dynamiek zichtbaar op het experimenteren. Maar er vinden ook al activiteiten plaats die duiden op versnelling. In beperkte mate worden de contouren van een nieuw systeem zichtbaar. De meeste dynamiek is echter nog steeds te vinden in de curve die de verandering van het huidige systeem aangeeft, waarbij het accent al langere tijd en recent weer in toenemende mate op optimaliseren ligt. De druk om te veranderen is echter bij diverse partijen wel aanwezig. De chaosfase is vooral bij individuele agrarische ondernemers voelbaar.

Conclusie 6: *De transitie van het voedselsysteem is volop in ontwikkeling. De dynamiek bevindt zich op dit moment vooral in de ombouw- en opbouwfase en nog niet zozeer in de voortbouw- en afbouwfase.*

Inzet instrumenten en bijdrage aan de transitie
Opbouwbeweging: Via subsidies en opdrachten voor innovatieve projecten gericht op de drie provinciale doelen en door verspreiding van de resultaten hiervan via kennisdeling wordt de experimenteerfase van de opbouw goed ingevuld. De relevantie van de ondersteunde experimenten (de icoonprojecten) wordt goed bewaakt door selectie aan de voorkant en de voortgang wordt bevorderd door ondersteuning op maat tijdens de uitvoering door het expertteam. Door de financiële ondersteuning van netwerkorganisaties, die partijen, initiatieven en kennis met elkaar verbinden, levert de provincie een bijdrage aan de versnellingsfase. De deelname aan de Bean Deal ondersteunt ook de versnelling, net als de lobby voor goed beleid en regelgeving van het Rijk en de EU. Voor de komende uitvoeringsperiode kan het accent meer verschuiven naar versnelling.

Ombouwbeweging: Voor de agrarische sector is het belangrijk dat in de transitie ook wordt gewerkt aan een nieuw verdienmodel. Daarvoor is het belangrijk dat de KPI-K-systematiek, die de Rijksoverheid in samenwerking met de sector ontwikkelt, tot stand komt. De medewerking van de provincie aan deze projecten levert daarom een waardevolle bijdrage aan de transitie. De KPI-systematiek staat in het teken van ombouw en moet de basis gaan vormen voor doelsturing. De essentie daarvan is dat agrarische ondernemers zelf kunnen bepalen op welke wijze zij aan hun KPI's willen werken. Dit kan door optimalisatie van huidige werkwijzen, maar ook door toepassing van nieuwe werkwijzen die in het kader van de nieuwe manieren van denken en doen worden ontwikkeld. Door naast optimalisatie ook te blijven inzetten op de opbouwbeweging worden de handelingsperspectieven van de agrariërs verbreed. Het is belangrijk dat de provincie ook in de volgende uitvoeringsperiode van de Voedselvisie de totstandkoming van de KPI-systematiek en doelsturing praktisch blijft ondersteunen.

Voortbouwbeweging: De provinciale activiteiten voor deze beweging zijn nog beperkt, wat in lijn is met de inschatting van de staat van de transitie. Het inkoopbeleid voor duurzame catering maakt duurzame productie en korte ketens tot 'het nieuwe normaal'. Met het aankomende nieuwe

catering-contract krijgt dit goed vorm. Het ondersteunen van de nieuwe vormen van landbouw via de Omgevingsverordening heeft nog onvoldoende vorm gekregen en vraagt meer aandacht.

Gezien de staat van de transitie zal ook in de volgende uitvoeringsperiode het accent van de inzet van de provinciale instrumenten nog blijven liggen op de opbouwbeweging. Daarbij kan het accent verschuiven van experimenteren naar versnelling. Dit geldt in de eerste plaats voor de inzet op de icoonprojecten (zie verder paragraaf 4.2.2.). Maar ook voor andere instrumenten kan worden nagedacht hoe deze (nog) meer voor versnelling kunnen worden ingezet. Bij de ondersteuning van netwerkorganisaties zou de focus bijvoorbeeld meer kunnen worden gelegd op het betrekken van grotere partijen waarmee meer impact kan worden gemaakt. Te denken valt bijvoorbeeld aan het betrekken van de inkoop voor de catering van grote instellingen in de netwerksamenwerkingen. Hiermee kan in de aanpak ook wat meer gewerkt worden vanuit de vraagkant in de voedselketen, wat een stimulerende werking kan hebben op de aanbodkant. Omdat in de afgelopen periode is gebleken dat de provincie geen natuurlijke samenwerkingspartner is voor veel partijen verderop in de voedselketen, is de benadering hiervan via netwerkorganisaties of via andere samenwerkingen met partijen zoals bijvoorbeeld de MRA of de gemeente Amsterdam, een goede manier om hierop te sturen.

Het economisch perspectief van nieuwe werkwijzen voor agrariërs is een belangrijk aspect van de transitie. Het is daarom belangrijk dat de provincie in het kader van de ombouwbeweging blijft inzetten op de ontwikkeling van de KPI-systematiek en doelsturing, met ook aandacht voor de integratie met de doelen voor natuurinclusiviteit. De ruimtelijke component van de transitie ligt bij uitstek op het terrein van de provincie. In het kader van voortbouw kan het huidige instrumentarium worden voortgezet, met een sterkere inzet op een goede invulling van de provinciale ruimtelijke verordening en het stimuleren van het gebruik van de opgestelde ruimtelijke Bouwstenennotitie door gemeenten.

Conclusie 7: *De provincie richt zich bij de inzet van haar instrumenten vooral op de opbouw van nieuwe manieren van denken en doen, met het accent op experimenteren. Dit sluit goed aan bij de fase van de transitie in de afgelopen periode.*

> ***Aanbeveling 5:*** *Verschuif voor de komende uitvoeringsperiode bij de inzet van instrumenten het accent meer naar versnelling.*

Conclusie 8: *De provincie maakt gebruik van een evenwichtige mix van instrumenten vanuit de vier sturingsperspectieven voor de overheid. De meeste instrumenten zet zij in voor de opbouwbeweging, er is een beperkte inzet van instrumenten op de ombouw- en voortbouwbeweging en geen inzet op de afbouwbeweging.*

> ***Aanbeveling 6:*** *Blijf als provincie ook in de komende periode aandacht geven aan het economische perspectief van agrarische bedrijven in de transitie door het blijven ondersteunen van de ontwikkeling van de KPI-systematiek en door aandacht te blijven geven aan de bijdrage van icoonprojecten aan het verdienmodel van de betrokken bedrijven.*
>
> ***Aanbeveling 7:*** *Geef de komende periode meer aandacht aan een invulling van de provinciale ruimtelijke verordening die ondersteunend is aan nieuwe werkwijzen in het voedselsysteem en stimuleer het gebruik van de opgestelde ruimtelijke Bouwstenennotitie door gemeenten.*

Icoonprojecten

De icoonprojecten die de provincie heeft geselecteerd worden door betrokken experts beoordeeld als voldoende vernieuwend (small wins) en dragen naar verwachting in veel gevallen bij aan het verdienmodel van agrarische ondernemers en de ecologische doelen van de provincie. De effecten van de icoonprojecten zijn nog vooral lokaal. De icoonprojecten geven inzichten in belemmeringen voor de transitie. De projecten lijken in veel gevallen potentie te hebben om verder uit te groeien door meer inhoudelijke verdieping, meer deelnemers, meer oppervlak, etc. Het voortbouwen op geselecteerde icoonprojecten kan een bijdrage leveren aan het oplossen van barrières voor systeemverandering en het versnellen van de transitie. Wat er nodig is om op een icoonproject op een goede manier te kunnen voortbouwen verschilt per project. Soms vragen barrières een inzet van de provincie, bv. als het provinciale regels betreft die belemmerend werken. In andere gevallen, bv. bij belemmerende regelgeving op gemeentelijk of Rijksniveau, kan de provincie bij andere partijen aandacht vragen voor het oplossen van een barrière.

Conclusie 9: *De uitgevoerde icoonprojecten zijn voldoende vernieuwend en dragen naar verwachting in veel gevallen bij aan het verdienmodel van agrarische ondernemers en de ecologische doelen van de provincie*

Conclusie 10: *De uitgevoerde icoonprojecten geven inzicht in barrières voor de transitie van het voedselsysteem. Sommige icoonprojecten bieden oplossingen voor deze barrières op kleine schaal, waarop kan worden voortgebouwd. Andere geïdentificeerde barrières vragen een andere inspanning van de provincie om de barrières te verminderen en zo bij te dragen aan versnelling van de transitie.*

> ***Aanbeveling 8:*** *Benut de potentie van de huidige icoonprojecten door deze in de komende periode te verdiepen, verbreden of verspreiden. Maak daarbij een selectie van die icoonprojecten die kunnen bijdragen aan het oplossen van belangrijke barrières voor de transitie en die zonder gerichte ondersteuning moeilijk verder kunnen komen.*
>
> ***Aanbeveling 9:*** *Ga voor de gevonden barrières na hoe deze kunnen worden verminderd: door voort te bouwen op daarvoor geschikte icoonprojecten, door als provincie zelf actie te ondernemen of door andere partijen (zoals het Rijk) te stimuleren de barrière aan te pakken.*

De nadruk in het landelijk beleid wordt op dit moment meer gelegd op optimalisatie en minder op vernieuwing, waarbij de precieze koers nog niet duidelijk is. De context van de icoonprojecten is dus sterk in beweging en op veel punten nog onduidelijk. Hoe langer de onduidelijkheid duurt, hoe moeilijker het zal worden partijen enthousiast te houden voor deelname aan nog lopende en vervolgprojecten. Of om partijen enthousiast te krijgen om de met de projecten verworven nieuwe kennis en werkpraktijken zelf te gaan toepassen. Dit maakt het belangrijk om de resultaten van de icoonprojecten maximaal te oogsten en uit te venten door middel van het (blijven) vertellen van inspirerende verhalen. Hiermee worden de beleidsinspanningen van de afgelopen periode optimaal benut. Het (nog meer) inbrengen van de resultaten van de icoonprojecten in andere verbanden (zoals andere projecten, onderzoeken, netwerken, werkgroepen en overleggen met andere overheden) kan er aan bijdragen dat ook anderen hierop voortbouwen.

Conclusie 11: *Het uitdragen van de resultaten van de icoonprojecten is in de huidige beweeglijke en onduidelijke context extra belangrijk en draagt bij aan een maximaal benutten van de behaalde beleidsresultaten.*

> ***Aanbeveling 10:*** Zet ook de komende uitvoeringsperiode in op het blijven motiveren én etaleren van de icoonprojecten. Breng de resultaten van de icoonprojecten zoveel mogelijk in bij andere projecten, onderzoeken, samenwerkingen en overleggen.

Bijlage 1 Bronnen

Literatuur

- Provincie Noord-Holland (2021), Voedselvisie Noord-Holland
- Provincie Noord-Holland, Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2021-2022
- Provincie Noord-Holland, Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2023-2024
- DRIFT (2017), Staat van transitie, patronen van opbouw en afbraak in vijf domeinen
- DRIFT en NSOB (2020), Sturing in transities
- European Commission (2020), Farm tot Fork Strategy
- European Commission (2023), Action plan for the development of organic production
- European Environment Agency (2022), Transforming Europe's food system — Assessing the EU policy mix
- Het Groene Brein (2021), Houvast voor duurzame vernieuwers, vier perspectieven op transitiedenken en doen
- Huis van de Nederlandse provincies (2024), HNP-Signalering - conclusies over de toekomst van landbouw in de EU
- Huis van de Nederlandse provincies (2024), Signalering 'Strategische Dialoog over de Toekomst van de landbouw in de EU'
- Gezamenlijk overheden, stakeholders en wetenschap (2023), Nationaal Strategisch Plan GLB
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2020), Nationale eiwitstrategie
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2022), Kamerbrief Evaluatie voedselagenda 2016-2020 en het voedselbeleid
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2022), Actieplan Groei van biologische productie en consumptie
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit (2024), Kamerbrief Duurzaam voedselbeleid
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit en de gezamenlijke provincies (2020), Bos voor de toekomst Uitwerking ambities en doelen landelijke Bossenstrategie en beleidsagenda 2030
- Randstedelijke Rekenkamer (2022), Landbouw- en voedseltransitie, Onderzoek naar de provinciale bijdrage aan landbouw- en voedseltransitie – Provincie Noord-Holland
- Vakblad Natuur, bos- en landschap (april 2020), special Natuurinclusieve landbouw

Websites

- Voedselvisie - Agrifood Noord-Holland
- Het gemeenschappelijk landbouwbeleid 2023-2027 - Consilium
- Boer & Business in Balans - Platform voor een duurzamer voedselsysteem
- Landbouwbeleid | Landbouw en tuinbouw | Rijksoverheid.nl
- Aanpak groei van aandeel biologische landbouw | Landbouw en tuinbouw | Rijksoverheid.nl
- Aanpak duurzame landbouwbodems | Landbouw en tuinbouw | Rijksoverheid.nl
- Green Deal Eiwitrijke gewassen (Bean Deal) | Greendeals

In het kader van het bepalen van de staat van transitie spraken de onderzoekers met vertegenwoordigers van:

- Bio-NH (biologische landbouw)
- BO Akkerbouw (akkerbouw)
- CONO Kaasmakers (melkveehouderij)
- Foodvalley (netwerkorganisatie voedseltransitie, eiwittransitie)

- Hogeschool van Amsterdam (voedsellogistiek)
- Ministerie van Landbouw, Visserij, Voedselveiligheid en Natuur (voedselbeleid)
- Provincie Noord-Holland (Voedselvisie)
- Voedsel Verbindt (netwerkorganisatie voedseltransitie, korte ketens)

Overige bronnen staat van transitie:

- Ministerie van LVVN: Keuze voor duurzame voeding makkelijker maken | Voeding | Rijksoverheid.nl
- Dashboard duurzaamheid supermarkten:
    - Home - Dashboard supermarkten (dashboardduurzaamheid.nl),
    - Eiwittransitie: marktaandeel plantaardige eiwitten - Dashboard supermarkten
- Monitor duurzaam voedsel 2023: Consumentenbestedingen - Research@WUR
- Sustainable_Nudging_Report_NL_2022_2023-min.pdf
- Ook supermarkten willen minder keurmerken op producten: 'Niet ieder label is betrouwbaar' - EenVandaag
- Duurzame boeren krijgen vanaf volgend jaar meer geld van supermarkten: 'Een doorbraak' - EenVandaag
- De mooiste boodschap is Bio
- Biologische markt stagneert: welke kansen heeft de sector? - Rabobank
- Omzet biologische producten stijgt met 42%
- Voedselconsumptiepeiling: Wat eet en drinkt Nederland? | Wat eet Nederland
- Geen eenduidig beeld vleesconsumptie:
    - 2007-2021: Daling vleesconsumptie: Verandering consumptie eiwitrijke producten | Wat eet Nederland
    - 2021: Nieuwe cijfers: vleesconsumptie onverminderd hoog - Wakker Dier
    - 2020: 6. Vleesconsumptie | CBS (totale vleesconsumptie sinds 2016 niet meer gedaald. Vanaf 2022 gaat het CBS de vleesconsumptie monitoren via de Gezondheidsenquête, een jaarlijkse landelijke enquête waarmee betrouwbare jaar-op-jaarcijfers verzameld worden).
    - 2023: Nederlanders kiezen bij een kwart van de hoofdmaaltijden voor vegetarisch | CBS
- Stijging verkoop vleesvervangers aan horeca: https://www.duurzaam-ondernemen.nl/verkoop-vleesvervangers-aan-cateraars-en-horeca-verdubbeld/
- LTO in verweer tegen vleesboycot bij events Saxion: https://www.ltonoord.nl/actueel/lto-in-verweer-tegen-vleesboycot-op-hogeschool-saxion
- Schiphol op Vega-tour: https://www.hartvannederland.nl/advies-en-tips/eten/artikelen/schiphol-op-de-vegetarische-tour
- Een transitie naar natuur-inclusieve landbouw: van ‘waarom’ naar ‘hoe’ - Me Judice
- Lichte toename aantal biologische land- en tuinbouwbedrijven: agrimatie.nl/ThemaResultaat.aspx?subpubID=2232&themaID=2286&indicatorID=3586
- Volgens 66% van de boeren heeft Nederland geen stikstofprobleem, driekwart wil verduurzamen: Driekwart van de boeren wil verduurzamen - Nieuwe Oogst
- Is duurzaamheid vooral een kostenpost of een verdienmodel? - Nieuwe Oogst
- Joris Lohman (2024), Boter, kaas en Havermelk (Joris Lohman wijst de weg naar een duurzamer dieet: ‘Hoop dat mensen zinvollere keuzes maken dan enkel havermelk in de koffie te doen’ | Change Inc.)
- Nieuwe eigendomsmodellen en burgerinitiatieven in landbouw:
    - CSA: Samen verantwoordelijk voor het voedsel – Voedsel Anders Nederland
    - Herenboeren - Natuurlijk samen, bij Herenboeren
    - Lenteland - Regeneratieve gemeenschaps boerderijen

    - Aardpeer – samen voor grond
- Voedselverspilling tegengaan:
    - Too Good To Go | Vermijd verspilling van lekker eten – Too Good To Go
    - Home - Kipster
- "Robotisering kan Nederlandse landbouw toekomstbestendiger én duurzamer maken"
- Niet-kerende grondbewerking met hier en daar een kritische noot - Nieuwe Oogst
- HAK gaat over op biologisch voor alle lokale groenten en peulvruchten - Duurzaam Ondernemen
- Verkoop vleesvervangers aan cateraars en horeca verdubbeld - ProVeg Nederland
- CSRD: EU-duurzaamheidsrapportage | SER
- Supermarkten, cateraars en boeren samen bij Super-Boeren-Event
- Rechtstreex van de boer - Lokale boodschappen
- Wat we gemeen hebben - analyse van voedselvisies in het veld
- EAT Lancet rapport 2019: EAT-Lancet_Commission_Summary_Report.pdf

Deelnemers Denktank Voedselvisie 8 november 2024

- Katrien Termeer, hoogleraar Bestuurskunde Wageningen University & Research
- Ellen Klaus, cultureel gebiedsontwikkelaar
- Gertjan Nederbragt, strategisch adviseur Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier
- Dirk van der Beek, projectontwikkelaar nieuwe ondernemingen in het voedselsysteem
- Danielle Lieuwen, programmamanager Voedselvisie provincie Noord-Holland
- Mark van der Werf, adviseur Witteveen & Bos, Expertteam Voedselvisie:

Facilitatie door DRIFT, Roel van Raak en Laura van Bellen

Ondersteuning voor methodiek onderzoek door DRIFT

- Roel van Raak
- Laura van Bellen

Bijlage 2 EU beleid, strategieën en visies die het Europese voedselsysteem beïnvloeden

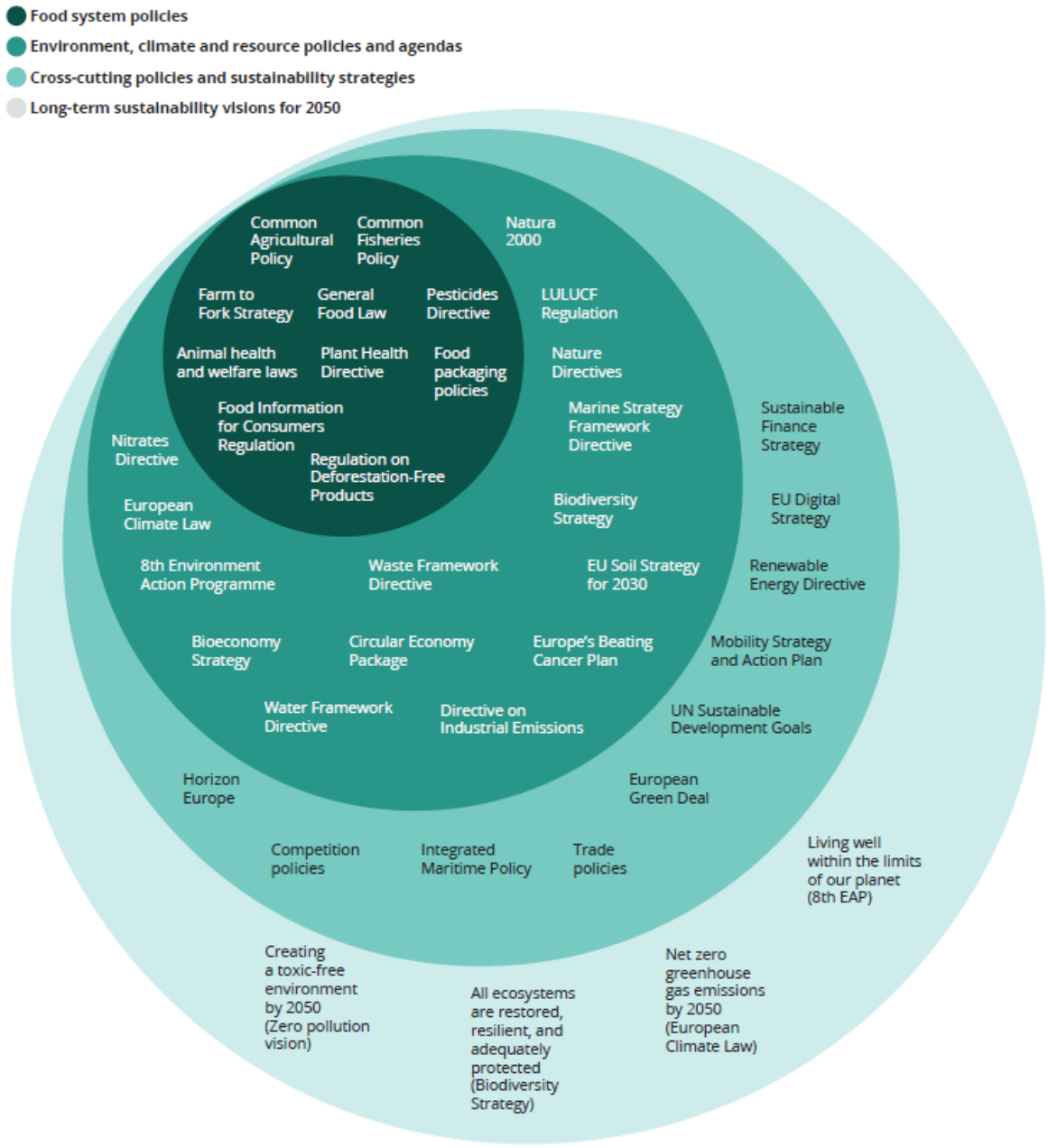

Bron: Transforming Europe's food system — Assessing the EU policy mix, European Environment Agency, 2023

Bijlage 3 Activiteiten en voortgang beleidsinstrumenten Voedselvisie

1. Plattelandsontwikkelings-programma & Nationaal Strategisch Plan (POP/NSP)

Stimuleren van Europese innovatie partnerschappen ten behoeve van innovatie op product, techniek en ketensamenwerking.

Type beleidsinstrument: Mogelijk maken (subsidies)

Inhoud projecten/activiteiten
Vier icoonprojecten:
1. Teelt en gewasprecisietraceringssysteem 'van land tot klant: Inzichtelijk maken van de productketen van teler tot consument
2. Vitaliteit voor land en plant: Hoe kunnen melkveehouders en bollentelers samen zorgen voor een gezonde bodem
3. Fauna in evenwicht: onderzoek naar duurzame en innovatieve aanpakken in het tegengaan van de toenemende gewasschade door wild (ganzen en eenden), waarbij tevens de biodiversiteit wordt gestimuleerd.
4. Proeftuinen regeneratieve landbouw: Hoe krijgen we de bodem vitaal, zodat die met minder middelen meer opbrengst geeft?

Voortgang
Zie bijlage 5 Voortgang Icoonprojecten. De subsidieregeling is door de programmamanagers (toen nog 2) opgezet en opengesteld binnen het EIP/NSP. Er zijn afspraken gemaakt met RVO over het inrichten van het aanvraagformulier in 2021 en het instellen van een beoordelingscommissie.

2. Challenges gebiedsinitiatieven (Uitvoeringsregeling Voedselvisie NH)

Subsidieregeling voor regeneratieve landbouw en kringlooplandbouw, eventueel in combinatie met korte ketens.

Type beleidsinstrument: Mogelijk maken (subsidies)

Inhoud projecten/activiteiten
Icoonprojecten via UVR 2022 en 2023 (9 stuks):
5. Duinrandboeren
6. Multifunctionele kruidenranden
7. Regeneratief en circulair Texel
8. Earth's Own Cuisine: Sustainable Eating at The Farm
9. Modelboerderijk voor regeneratieve agroforestry wijnbouw (Wijntuin Ronja)
10. Biodiversiteit op je bord
11. De Korte Weg (agroforestry op boerenland)
12. #ikhoudhetkort (BIO NH)
13. Veevoer uit veldbonen Wieringermeer
14. Op zoek naar regeneratie (onderzoek naar wat gewasresten doen met de bodem, Xplant.nl)

Icoonprojecten via Lijst buiten uitvoeringsregeling 2024 (2 stuks):
- GreenBASE 3.0
- 1001 ha kruidenrijk grasland

De beschrijving van deze twee projecten wordt nog toegevoegd aan Boer en Business in balans.

Voortgang
De Uitvoeringsregeling Voedselvisie Noord-Holland is door de programmamanager en een ingehuurd expertteam opgezet en opengesteld in 2022 en 2023. Er is tweemaal een beoordelingscommissie bijeengekomen en het expertteam heeft voorstellen voor goede inhoudelijke projecten beoordeeld en aangejaagd. Zie bijlage 5 Voortgang Icoonprojecten voor een beschrijving van de resultaten van de projecten.

Ter ondersteuning van de icoonprojecten/gebiedsinitiatieven is ook een aantal onderzoeken en verkenningen uitgevoerd:
- Voorverkenning agrarische toekomst Beemster

- Bouwstenen livinglab bio bloembollen
- Veldvalorisatie CO_2 vastlegging in de bodem (Sentinel)
- Grondfondsen
- Routekaart Taskforce Korte Keten
- Verkenning sponsoring Plant Forward NL
- Verkenning EU samenwerking eiwitproject
- Verkenning regionale samenwerking eiwittransitie
- Verkenning samenwerking eiwitprovincies (NES)
- Verkenning ketenbreed veldboonproject
- Netwerkvisie logistieke hubs
- Agrarische Nutriëntenkringlopen in Noord-Holland
- Technische en economische haalbaarheidsstudie technieken ter mestverwaarding in Noord-Holland
- Interviews met 5 grote voedselverwerkers in Noord-Holland over hun rol in lokale afzet.

3. Kennis- en coachingsregeling

Het aanbieden van kennis en coaching voor de voedselvisiedoelen.

Type beleidsinstrument: Mogelijk maken (subsidies)

Inhoud projecten/activiteiten

Er is een Voedselvisie-vragenloket waar ondernemers/inwoners terecht kunnen voor vragen die te maken hebben met acties die zich richten op de doelen van de Voedselvisie. Kleine vragen worden direct beantwoord. Wanneer de beantwoording meer inspanning vraagt, spreken we van 'Duurzame duwtjes'. Jaarlijks gaan we na of de aangeboden kennis en coaching die beschikbaar is bij het vragenloket nog aansluit bij de vragen die binnenkomen.

Voortgang

In het kader van het vragenloket zijn 99 vragen en 27 duurzame duwtjes (per duwtje maximaal 8 uur gericht advies) behandeld. De vragen die zijn gesteld zijn divers van het verplaatsen van nesten op akkers tot het zoeken naar nieuwe afzetmarkten.

In het kader van de duurzame duwtjes zijn adviezen gegeven over:

1. Regeneratief houden van vleesvee, agroforestry, potstal
2. Overbruggingskrediet voor ondernemer
3. Inzetten akkerranden
4. Geschiktheid gronden voor stadslandbouw
5. Reststromen, sluiten menselijke keten stad-boer
6. Geschiktheid grond voor pluktuin, groentetuin en/of boomgaard
7. Voedselbos Texel
8. Windhaag ten behoeve van agroforestry op eigen bedrijf
9. Projectaanvraag Waddenfonds
10. Cover crops in relatie tot wittebonenteelt
11. Toetsen projectvoorstellen maatschappelijke organisatie voor subsidieaanvraag
12. Subsidieaanvraag lokale afzet
13. Subsidieaanvraag studiegroep regeneratieve landbouw
14. Subsidieaanvraag regionale catering
15. Voedselbos en pluktuin
16. Subsidieaanvraag KPI's en monitoring LCA/indicatoren voor casus kruidenrijk grasland en kippen bij melkveehouderij
17. Adoptie grond van landbouwbedrijf op Texel door consumenten en inzaaien met bloemenmengsels.
18. Voedselbos zorgboerderij op veengrond Purmerend
19. Procesexpertise Gebiedsproces Kringlooplandbouw gemeente
20. Inzaaien kruidenmengsel grasland, schapenweide
21. Financiering SRV wagen lokale afzet
22. Inzaaien kruidenrijk grasland en type zaden
23. Project buurtboerderij en bedrijfsplan
24. Doorzaaien met biologische kruiden
25. Opbrengstderving en overige kosten van beheer van vleesveebedrijfsvoering in kaart brengen in kader gebiedsproces
26. Doorzaaien van luzerne en kruidenrijk mengsel
27. Groentepluktuin in Amsterdam-Noord, advies en contacten binnen gemeente

Uit het bovenstaande blijkt dat de meest voorkomende adviezen betrekking hebben op hulp bij het opzetten van voedselbossen/pluktuinen of agroforestry, kennis over het inzaaien van kruiden in grasland en hulp bij het genereren van afzet en het ontwikkelen van subsidieaanvragen.

4. GO!-NH accelerator, CIRCO-track, Globaliser

Inzetten van de provinciale innovatieprogramma's ten behoeve van de transitie van het voedselsysteem.

Type beleidsinstrument: Mogelijk maken (subsidies)

Inhoud projecten/activiteiten

GO-NH! Is een instrument uit het algemene economische beleid van de provincie Noord-Holland. Het bestaat uit drie programma's voor versnelling van innovaties, gericht op MKB-bedrijven en start-ups. CIRCO-tracks zijn 3-daagse trainingen voor bedrijven om hun te leren tot een circulaire strategie te komen. Ze zijn gericht op hergebruik van grondstoffen en het sluiten van kringlopen.

Voortgang

GO-NH! Traject

Aan het GO!-NH traject hebben in de afgelopen periode 12 voedselpartijen deelgenomen. Onderstaand geeft een overzicht hiervan met een korte aanduiding van de doelen van de Voedselvisie waar het project aan heeft bijgedragen.

4. Local2local, korte keten
5. Boer 'n Buffel, regeneratieve landbouw (biodynamisch) en korte keten
6. Bisonclub, kringlopen sluiten (voedselverspilling tegengaan)
7. Boeren van Amstel, korte keten, regeneratieve/natuurinclusieve landbouw
8. Tommy Tomato, korte keten (gezond leren eten)
9. Instock, kringlopen sluiten (voedselverspilling tegengaan)
10. City Bokashi, kringlopen sluiten en regeneratieve landbouw
11. Karpa Farm, korte keten, regeneratieve natuurinclusieve landbouw (doorontwikkeld naar Farm Kitchen zie: 20 nov - kennisdeling Korte Keten - The Farm Kitchen - Boer & Business in Balans)
12. Servaplant, regeneratieve landbouw
13. Donny Graves, kringlopen sluiten (voedselverspilling tegengaan)
14. Insecto kringlopen sluiten
15. Bright Kitchen. kringlopen sluiten (eiwittransitie)

Uit een evaluatie vanuit Circulaire Economie in december 2019 is al gebleken dat het programma GO-NH! Voor 4 van de 5 deelnemers doet wat het moet doen: de ontwikkeling van innovatieve producten en diensten versnellen. Uit de Tussenevaluatie Actieagenda Circulaire Economie 2021-2025 (januari 2024) blijkt dat regionale partners het goed vinden dat de provincie verschillende innovatieprogramma's aanbiedt om ondernemers te ondersteunen bij circulair ondernemen, maar dat dit bij bedrijven niet altijd bekend is. In 2024 is in de communicatie daarom nog meer ingezet op het onder de aandacht brengen van de verschillende programma's bij het MKB. De ervaring vanuit de Voedselvisie is wel dat GO!-NH en het programma PIM beter aansluiten bij partijen uit de voedselverwerkende industrie dan bij agrarische ondernemers.

Vanuit de Voedselvisie hebben we een aantal van de aan GO-NH! deelnemende partijen gecoacht en hebben we geprobeerd deze ook via de subsidieregeling Voedselvisie verder te brengen. Dit betreft Local2Local, Boer 'n Buffel, Servaplant, Insecto, City Bokashi en Karpa Farm. Local2Local heeft ook met onze huidige cateraar samengewerkt.

CIRCO-track

Er zijn de afgelopen periode 2 CIRCO-tracks met het thema Agri&Food georganiseerd waaraan in totaal 18 deelnemers hebben meegedaan. De tracks hadden als thema 'Agro' en 'Verpakkingen in de horeca'. In oktober 2024 zijn 2 tracks rond het thema 'Circulaire kansen in de korte keten' geprogrammeerd.

Uit de Tussenevaluatie Actieagenda Circulaire Economie 2021-2025 (januari 2024) blijkt dat de CIRCO-tracks door de deelnemende bedrijven goed worden beoordeeld. Na deelname waarderen bedrijven het programma gemiddeld met 7,6. Ook blijkt dat de opgedane kennis door meer dan de helft van de bedrijven wordt omgezet in een meer circulaire bedrijfsvoering of businessmodel. Uit een enquête onder de deelnemende MKB-bedrijven blijkt dat één jaar na deelname 57% (n=14) van de bedrijven het bedrijfsproces (gedeeltelijk) heeft aangepast.

Globaliser
De provincie Noord-Holland en Amsterdam Trade & Innovate hebben in 2021 een voorverkenning uitgevoerd naar de behoeften van eiwittransitiebedrijven (teelt en verwerking) in Noord-Holland ten aanzien van expansie naar het buitenland. Uit gesprekken met bedrijven kwam naar voren dat zij vooral van landen zoals Denemarken en Duitsland willen leren en vooral op zoek zijn naar grote investeerders (niet de overheid). Een Globaliser opzetten bleek door de feedback vanuit het bedrijfsleven overbodig. Ze vroegen om andere zaken. In dit kader ontvangt The Protein Community vanaf 2021 een provinciale bijdrage (zie actie 05) o.a. voor hun accelerator voor binnen- en buitenland ten behoeve van de plantaardige eiwitverwerkers. Zij organiseerden in samenwerking met o.a. de provincie Noord-Holland en de ontwikkelingsmaatschappij Oost NL begin 2024 tevens een NL handelsmissie naar Denemarken. Een delegatie van 48 personen, bestaande uit vertegenwoordigers van diverse overheden, bedrijven en organisaties, werd geleid door Gedeputeerde Harold Zoet van de provincie Gelderland. De reis richtte zich op het verkennen van de Scandinavische voedselindustrie, met speciale aandacht voor plantaardige eiwitten. De delegatie bezocht vooraanstaande bedrijven en onderzoeksinstellingen, waarbij de nadruk lag op innovatieve ontwikkelingen en best practices waar Nederland van kan leren.

5. Uitvoeringsagenda's Greenports, Voedsel Verbindt en The Protein Cluster
Het faciliteren van de uitvoeringsagenda's ten behoeve van o.a. smart farming en data(deling) en een challenge voor de realisatie van vijf nieuwe korte keten projecten.

Type beleidsinstrument: Mogelijk maken (subsidies)

Inhoud projecten/activiteiten
De Greenports zijn samenwerkingsverbanden van ondernemers, overheden en kennisinstellingen gericht op versterking van de agribusiness in een regio door het verbinden van kennis, ervaring en ambities. In Noord-Holland zijn er 2 Greenports: Greenport Noord-Holland Noord en Greenport Aalsmeer. De Greenports ontwikkelen programma's en projecten gericht op de toekomst van de sector. Zo wordt er bv. gewerkt aan een plan voor verduurzaming van de bollensector.

Voedsel Verbindt is een activerend platform dat sinds 24 april 2019 overzicht biedt van relevante Agri & Food initiatieven, ontwikkelingen, projecten en partijen uit de regio. En dat zich inzet voor een duurzaam, regionaal en circulair voedselsysteem in de provincies Noord-Holland en Flevoland. Jaarlijks wordt de uitvoeringsagenda geüpdatet. De Voedselvisie ondersteunt activiteiten via het voedselnetwerk van Voedsel Verbindt door middel van een financiële bijdrage.

The Protein Community (voorheen The Protein Cluster) is een internationaal platform dat start-ups, ondernemingen en investeerders op het gebied van alternatieve plantaardige eiwitbronnen met elkaar verbindt om innovatie te versnellen en bedrijfsgroei te bevorderen. De Voedselvisie ondersteunt activiteiten van TPC door middel van een financiële bijdrage.

Voortgang

Greenports:
Vanuit de Voedselvisie is nog geen bijdrage geleverd aan programma's of projecten van de Greenports, omdat de uitvoeringsagenda's van de Greenports onvoldoende aansluiting hebben op de doelen van de Voedselvisie. Vanuit de Voedselvisie blijven we bewaken of zich kansen voor aansluiting voordoen.

Voedsel Verbindt
De Uitvoeringsagenda 2023-2027 van Voedsel Verbindt bestaat uit 6 thema's met allemaal projecten. Een aantal wordt door de provincie ondersteund. De volgende activiteiten zijn uitgevoerd:

- Opzetten Big Data Value Center Agri & Food korte keten
- Jong Leren Eten / Motie Boerderij educatie (zie ook instrument 06)
- FICA netwerk
- Challenge méér eten uit de korte keten
- Challenge eiwit uit de korte keten
- Foodtruck Challenge
- Grüne Woche:
  - Noord-Holland naar de Grüne Woche - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)
  - Noord-Holland aanwezig bij Grüne Woche met innovatieve producten - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)
  - Longread: kansen voor Nederland door de eiwittransitie te verbinden aan de landbouwtransitie - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)
- Super-Boeren event
- Dutch Food Week
- LIVE Netwerk events (4 per jaar)
  Als voorbeeld:Voedsel verbindt Live 29 09 2022 Protein Shift (youtube.com)
- Ontketen de korte keten

The Protein Community (TPC)
TPC zet zich in om het ecosysteem op het gebied van eiwittransitie in NL te versterken en daarmee ook in Noord-Holland voor de toepassing van plantaardige eiwitten door voedselverwerkers. Zij ondersteunen bedrijven bij het vinden van investeerders en adviseren ook de provincie op inhoudelijke beleidsvraagstukken. TPC voert in opdracht van de Rabobank en de eiwitprovincies (inmiddels 9 provincies, waaronder ook Noord-Holland) het Plant Protein Programma uit. Hierbij wordt gekeken in eerste instantie hoe de afzet van eiwitgewassen in NL kan worden gestimuleerd. Uitgangspunt hierbij is ketenomkering: eerst afzet regelen en daarna telers zoeken die het gewas kunnen en willen telen. Ketenregisseurs zijn aangesteld om eerst met 3 gewassen te starten: veldboon, lupine en edemame (Dutch Soy). Dit is een innovatieve aanpak die door de eiwitprovincies en Rabobank NL financieel wordt ondersteund.

Op een bijeenkomst van het ERIAFF netwerk in Finland heeft de programmamanager van de Voedselvisie aan het hele Europese netwerk een presentatie over deze aanpak gegeven.

Ook de eiwitkaart van NL is mede opgesteld door TPC en met de eiwitprovincies gelanceerd op het Plant Forward festival 2024. Verder speelt TPC een belangrijke verbindende rol binnen de Bean Deal, tussen de 74 partijen die zich gecommitteerd hebben

6. Cofinanciering regelingen Rijk
Het cofinancieren van Biodivers Perspectief, Bean Deal en Programma Jong Leren Eten.

Type beleidsinstrument: Mogelijk maken (subsidies)

Inhoud projecten/activiteiten:

Biodivers perspectief
Dit betreft een RIFMBO-aanvraag, Het beroepsonderwijs moet beter op de arbeidsmarkt aansluiten. Het Regionaal Investeringsfonds mbo (RIF) stimuleert de samenwerking tussen scholen, de publieke sector en het bedrijfsleven.

Bean Deal

Het doel van de Bean Deal, officieel de Green Deal Eiwitrijke Gewassen, is opschaling van de Nederlandse teelt en verwerking van eiwitrijke gewassen, primair bestemd voor humane consumptie. De Bean Deal is onderdeel van de Nationale Eiwitstrategie. De vastgelegde afspraken vergroten de nationale zelfvoorzieningsgraad van plantaardige eiwitten.

Programma Jong leren eten
Het Rijksprogramma Jong Leren Eten wil zoveel mogelijk kinderen en jongeren in aanraking laten komen met informatie en activiteiten rondom gezond- en duurzaam voedsel. Met als doel dat deze groep leert om blijvende gezonde én duurzame keuzes te maken. Vanuit het programma worden allerlei activiteiten verzorgd met scholen rondom koken, voedseleducatie, boerderijeducatie en moestuinieren.

De eerste jaren van het programma verliep de financiering door het Rijk via het provinciefonds. Het laatste jaar en de komende jaren wordt het budget rechtstreeks aan de regionale JLE-makelaars beschikbaar gesteld. De provincie draagt aan deze activiteiten bij via een subsidie aan Voedsel Verbindt vanuit het Thema Gezond eten, gezond leven (zie beleidsinstrument 05).

Plant Forward Festival
Dit festival is een netwerkbijeenkomst rondom de eiwittransitie met inspiratiesessies en proeverijen, sprekers met inspirerende verhalen, pitches à la 'dragons den' om investeerders en start up's aan elkaar te verbinden. De doelgroep van dit netwerkevent is vooral de voedselverwerkende plantaardige industrie. Maar omdat dit een vrij jonge markt is, zijn er ook veel andere partijen aanwezig, zoals fooddesigners, investeerders, kennisinstellingen, ontwikkelmaatschappijen en food lovers. De provincie heeft dit event 2 maal gesponsord met een bijdrage.

Voortgang

Biodivers perspectief
Voor resultaten zie bijlage 5 Overzicht icoonprojecten, icoonproject 15.

Bean Deal (loopt tot medio 2025)
Dit is een Green Deal waar 74 partijen aan deelnemen. De eiwitprovincies hebben samen 6 acties benoemd waaraan zij uitvoering geven:
1. Het faciliteren van organiserend vermogen voor kennisdeling, ondersteuning van (korte) ketens en groei van het areaal eiwitrijke gewassen van Nederlandse bodem, stimuleren van innovaties en pilots. Gericht op onder meer teeltverbetering en het inzetten van bestaande en nieuwe technieken ter verbreding van het (innovatieve) ingrediënt- en productaanbod.
2. Het gezamenlijk, regionaal, nationaal en internationaal, delen van kennis en ervaring om zo het lokale ecosysteem te versterken en lokaal ketens te sluiten.
3. Verbinding en opschaling van regionale initiatieven op het gebied van teelt, veredeling en verwerking gericht op nieuwe en verbeterde verdienmodellen en de inzet van innovatieve technologieën die leiden tot duurzame en gezonde producten.
4. Ondersteunende rol bij het opzetten van langjarige innovatie-, kennis- en opschalingsprogramma's, waarbij een uitvoerende rol is weggelegd voor bijvoorbeeld The Protein Community (Foodvalley NL), de regionale ontwikkelingsmaatschappijen en Fascinating. Daarbij wordt ingezet op het verwerven van middelen uit het Nationaal Groeifonds en Europese middelen.
5. Vormgeven van internationale en nationale samenwerking door, binnen de bevoegdheden van Regionale Overheden, optimaal gebruik te maken van bestaande regelingen, zoals het Plattelands Ontwikkelprogramma (POP3), Interreg, Operationeel Programma Zuid-Nederland en GLB/Eco-regeling.
6. Inzetten voor een inkoopbeleid in de catering ten faveure van plantaardige eiwitproducten met daarin verwerkt vlinderbloemigen uit een korte keten.

De grootste successen van deze Bean Deal-samenwerking zijn de Bean Meal (de cateraars van de deelnemende partijen zetten zich in voor meer peulvruchten NL op het menu) en het Plant Protein Forward Programma, waarmee de afzet van Nederlandse peulvruchten wordt gestimuleerd via het aanjagen van de omgekeerde keten. Dat wil zeggen dat we bij de retailers of voedselverwerkers beginnen om de afzet van deze producten te borgen. Er wordt in 2024 gestart met 3 teelten: veldboon, edemame boon (Dutch Soy) en lupine. In 2025 worden nog 3 ketens opgebouwd. De

Bean Deal loopt medio 2025 af, op dit moment loopt er een evaluatietraject en wordt er aan de Bean Deal 2.0 gewerkt.

Jong Leren Eten (JLE)
Bij het vaststellen in 2021 van de Voedselvisie in PS is Motie 7-2021 aangenomen (Onderzoek naar ondersteuning boerderijeducatie in N-H). Deze Motie heeft geleid tot een extra financiële impuls van € 42.500 bestemd voor het versterken van de educatieprogramma's vanuit de agrarische sector voor het onderwijs in Noord-Holland. De bijdrage is belegd bij het netwerk Voedsel Verbindt (Thema gezond eten en gezond leven) en wordt gecoördineerd door de makelaars Noord-Holland van het Rijksprogramma Jong Leren Eten.

De inhoud van M7-2021 Onderzoek naar ondersteuning boerderijeducatie in N-H richtte zich op het extra faciliteren in het bewerkstelligen van transparante boerderijeducatie aan kinderen over hun eten en het voedsellandschap, het extra ondersteunen van organisaties zoals bijvoorbeeld de JLE-makelaars in het bevorderen van de boerderijeducatie voor kinderen en het extra ondersteunen van organisaties zoals bijvoorbeeld de JLE-makelaars in het bevorderen van schoolreisjes naar boerderijen.

Op 4 september 2024 heeft een werkbezoek door de gedeputeerde plaatsgevonden om de resultaten van de uitvoering van deze Motie in de praktijk te beluisteren. Afgelopen jaar hebben ruim 7.000 scholieren een boerderijbezoek in Noord-Holland gehad. Het blijkt nog steeds een hele klus om de financiering van educatie rond te krijgen en dit is dan ook nog niet goed gelukt. Er zijn bij de uitvoering regionale verschillen. Dat heeft te maken met de interesse van gemeenten en ketenpartijen om mee te willen financieren. Afgesproken is om vanuit het netwerk van Voedsel Verbindt gemeenten en financiële instellingen zoals een Rabobank te vragen om hun medewerking. Ook de provincie is wederom gevraagd voor financiële ondersteuning deze coalitieperiode. Op dit moment staat er 70.000 euro op de lijst subsidies buiten uitvoeringsregeling gefinancierd vanuit het gebiedsprogramma Laag-Holland voor boerderijeducatie. De andere regio's ontvangen geen subsidie voor boerderijeducatie. Vanaf 2025 tot en met 2027 zal een subsidie van 25.000 per jaar worden verstrekt op de overhead via de uitvoeringagenda van Voedsel Verbindt.

De vorige collegeperiode heeft de gedeputeerde 2x de Smikkelweek geopend:
- De gezonde smikkelweek - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)
- Aftrap Gezonde Smikkelweek - Gedeputeerde Zaal overhandigt eerste kratje met groentenpret - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)

Plant Forward festival
Dit event heeft nu 2 keer plaatsgevonden, beide keren mede gesponsord door de provincie. De eerste keer was de opkomst veel groter dan voorspeld. Daarom is van de tweede editie een 2-daags event gemaakt. De cateraar en faciltymanager van de provincie hebben ook deelgenomen om zich te laten inspireren, evenals medewerkers van de eiwitprovincies. TPC is ook onderdeel van het event. Zie hier een indruk van het evenement: Plant Forward 2023 | I amsterdam

Impact 2023:
- Meer dan 750 bezoekers.
- Bezoekers gaven het event een 8,3 gemiddeld.
- 3,8 miljoen media-impressies van PR en socials.
- 45% van de bezoekers (337) maakte een profiel aan op Conversation Starter, het netwerk platform. In totaal zijn er 623 meetings via het platform ingepland, gemiddeld 3,6 meetings per deelnemer.
- Er zijn 80 1-on-1 meetings gehost tussen 20 investeerders en 40 start-ups.
- Tijdens het event hebben de eiwitprovincies ook een meeting gehouden met EIT Food (een Europees voedselnetwerk).
- Lancering van een start-up programma samen met Impact Hub, Brave New Food & Amsterdam Trade & Innovate. Daaraan deden 60 deelnemers mee uit 15 verschillende landen.
- Bezoekers konden nieuwe producten proeven in de supermarkt van de toekomst.
- 112 publicaties gegenereerd met een potentieel bereik van 3,78 miljoen mensen.

Een spinn-off van dit event in 2023 is de Denemarken inspiratie- en handelsmissie in 2024 geweest, waaraan tevens de organisatoren van het event hebben deelgenomen. In 2024 is het event opnieuw georganiseerd: Plant FWD 2024 | Welcome to the Revolution (youtube.com)
Zowel in 2023 als in 2024 hebben de gedeputeerden landbouw een rol in het programma gehad als sprekers vanuit de regionale overheid en de eiwitprovincies lanceerden de eiwitkaart van NL in 2024.

7. Subsidieregeling circulaire economie

Het tegengaan van voedselverspilling en inzet op grondstoffen en reststromen.

Type beleidsinstrument: Mogelijk maken (subsidies)

Inhoud projecten/activiteiten
Subsidieregeling grondstofketens. waaronder biomassa en voedsel.

Voortgang
In 2023 is een subsidieregeling opengesteld via de provinciale Actieagenda Circulaire Economie om samenwerking in grondstofketens, waaronder die voor biomassa en voedsel, te stimuleren. Deze subsidieregeling diende als pilot. Dit heeft tot 2 gehonoreerde subsidieaanvragen geleid, waaronder één gericht op biomassa en voedsel. Er was belangstelling van bedrijven, maar bedrijven geven aan dat de voorwaarden het lastig maken om een passende aanvraag in te dienen. Ook was er beperkt budget beschikbaar en zijn er vergelijkbare subsidieregelingen vanuit het Rijk beschikbaar die beter bekend zijn bij de doelgroep. Er wordt op dit moment gewerkt aan een nieuwe uitvoeringsagenda duurzame en circulaire economie. Op basis van de evaluatie is besloten de subsidieregeling circulaire ketensamenwerking niet opnieuw open te stellen.

8. Wettelijk kader

Het anticiperen op EU- en Rijksbeleid, met een focus op kringlooplandbouw.

Type beleidsinstrument: Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)

Inhoud projecten/activiteiten
Aansluiten bij beleidsontwikkeling en/of subsidieregelingen van Rijk en EU.

Voortgang

EU
Het Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) is het landbouwbeleid van de Europese Unie en bestaat sinds medio 1999 uit twee pijlers: de marktordening en de plattelandsontwikkeling. Het aandeel van de landbouwuitgaven in de begroting van de EU loopt terug, maar is nog altijd 38% van het totaal. In 2023 is een nieuwe GLB periode ingegaan die loopt t/m 2027 en is gericht op:

- kleinere landbouwbedrijven gerichter ondersteunen
- de bijdrage van de landbouw aan de EU-milieu- en klimaatdoelstellingen vergroten
- de lidstaten meer flexibiliteit bieden bij de aanpassing van maatregelen aan de plaatselijke omstandigheden.

Als provincie sluiten wij aan bij de verschillende subsidieregelingen van het GLB/NSP. Het EU-beleid is gericht op vergroening en verdere verduurzaming van de landbouw. Dit past 1 op 1 met de doelen van de Voedselvisie. Zie ook actie 01. Waarin we onder de EIP/NSP regeling 4 icoonprojecten hebben gesubsidieerd (50% cofinanciering EU).

Rijk
Het Actieplan - Groei van biologische productie en consumptie is in december 2022 vastgesteld. Naar aanleiding van dat programma is er een IPO-werkgroep Biologisch opgericht. Daarin neemt de programmamanager van de Voedselvisie deel.

Eén van de subsidieregelingen in het GLB/NSP is gericht geweest op ‘fieldlab ontwerpen’ ter ondersteuning van het NPLG. Hierop is geanticipeerd met een subsidieaanvraag voor een biologisch Fieldlab ontwerp in samenwerking met het Voedselvisie expertteam en een ondersteunende brief vanuit de provincie. Deze aanvraag is gehonoreerd. In september 2024 zijn er stakeholderbijeenkomsten om het ontwerp te concretiseren. LVVN stelt eind 2024 een

subsidieregeling open, opdat de ontwerpen voor realisatie ingediend kunnen worden. We gaan ervan uit dat het fieldlab Biologisch die aanvraag ook gaat indienen.

Begin 2024 is het consortium van het fieldontwerp samen afgereisd naar de Biofach in Neurenberg. Op uitnodiging van het Rijk en samen met het expertteam is er een tweedaags programma doorlopen, om een eerste aanzet te maken voor het fieldlab ontwerp. Verder wordt vanuit het actieprogrogramma ingezet op een verkenning naar Bioregio's. Daarvoor worden in 2025 kwartiermakers aangesteld. 4 regio's in Nederland mogen meedoen in die verkenning en Noord-Holland zit daarbij. Tenslotte is er inhoudelijke afstemming met het Rijk over de openstelling van een nieuwe subsidieregeling voor het stimuleren van de afzet van biologische producten (Q1/Q2 2025).

Landelijk is in 2022 de KPI-Kringlooplandbouw op doelsturing gestart met pilotprojecten in heel NL. Actief nemen we als provincie deel met 2 pilotprojecten. Eén in de Akkerbouw en één in de melkveehouderij i.s.m. CONO. Deze 2 pilotprojecten zijn ook benoemd als icoonprojecten. Zie: Tijdlijn (boerenkpi.nl)

09. Vergunning, Handhaving en Toezicht

Het ontwikkelen van bouwstenen voor omgevingsvisies en gebiedsplannen.

Type beleidsinstrument: Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)

Inhoud projecten/activiteiten
Dit betreft het opstellen van een handreiking voor gemeenten in Noord-Holland waarin de nieuwe vooruitstrevende landbouw- en voedselthema's uit de provinciale Voedselvisie in verband gebracht worden met mogelijkheden van de nieuwe Omgevingswet. Gemeenten zijn in de Omgevingswet het bevoegd gezag voor de omgevingsvergunning via het omgevingsplan. Het idee achter de Omgevingswet is dat de beleidskeuzes vanuit de gemeente komen.

Voortgang
De handreiking is in samenwerking met een externe RO-landbouw expert, beleidsmedewerkers van de provincie en met de input van 12 gemeenten opgesteld en in december 2022 gepubliceerd: Bouwstenennotitie - Handreiking voor gemeenten in NH - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)

Na publicatie van de handreiking zijn er 3 interne workshops gegeven aan provinciale collega's (PPLG, landbouw en RO) en 2 workshops aan gemeenten. De workshops waren gericht op kennisoverdracht en discussie. Aan de gemeentelijke workshops hebben 11 gemeenten deelgenomen. Hiervan is een verslag gemaakt met allemaal tips en tops aan de provincie. Deze tips en tops wegen we af bij de actualisatie van onze omgevingsvisie- en verordening. De vacature RO staat bij landbouw nog open, maar via inhuur wordt nu naar deze opgaven gekeken.

10. Omgevingsverordening

Het uitvoeren van een verkenning op het ruimtelijke ordening instrumentarium.

Type beleidsinstrument: Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)

Inhoud projecten/activiteiten
Doorlichten en actualiseren omgevingsverordening.

Voortgang
Input voor aanpassingen van de provinciale verordening wordt regelmatig verzameld. Op dit moment wordt gewerkt aan het verbeteren van de teksten in de verordening specifiek vanuit het oogpunt van kringlooplandbouw en landbouw & omgevingsbeleid.

11. Inkoopbeleid

Het stimuleren van meer eten uit de korte keten binnen de eigen organisatie.

Type beleidsinstrument: Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)

Inhoud projecten/activiteiten
Samenwerken op nieuw aanbestedingscontract catering vanaf 2025.

Voortgang

Als provincie ondertekenden we de Green Deal overheidslocaties; eten uit de korte keten. De impactrapporten zijn hier te lezen: Greendish werkt aan menu voor de toekomst - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)

Afgelopen jaren heeft de provincie samen met Greendish en Eurest de doelen van de Green Deal centraal gesteld om meer lokaal in te kopen, en om het catering assortiment continue te verduurzamen. Dit zijn de resultaten van die inspanning (eindrapport 2024)https://www.boerenbusinessinbalans.nl/wp-content/uploads/2024/05/Prov-NH-Eindoplevering-SF-19-dec-2023.pdf

Samen met onze cateraar is gekeken wat binnen het lopende contract mogelijk was m.b.t. samenwerking met korte keten logistiek, biologisch, proeverijen en op speciale bijeenkomsten. Zo gaven zij ruimte aan lokale helden in het bedrijfsrestaurant, werken zij samen met ProeVkantoor en L2L, Boeren van Amstel, Boer Rijer, gingen zij op werkbezoek bij Noord-Hollandse boeren, werkten mee aan een promofilmpje, stelden de keuken beschikbaar voor het bakken van appeltaarten, gingen mee naar het Plant FWD event en doen mee aan landelijke campagnes. En had de provincie gepimpte foodtrucks op de eindejaarsbijeenkomst.

In februari 2025 loopt het huidige contract voor de catering af. Op dit moment loopt het aanbestedingsproject voor het nieuwe contract. Hierin worden de Voedselvisiedoelen, zoals meer plantaardig eten, biologisch en korte ketens, expliciet vertaald naar (tussen)doelen voor de catering. Daarnaast worden ook het verminderen van verpakkingsmateriaal en verspilling onderdeel van het contract. In het kader van de aanbesteding zijn veel gesprekken gevoerd met verschillende ervaringsdeskundigen (anderen die lessen leerden uit eerdere aanbestedingen) en marktpartijen.

12. Grondinstrumentarium

Er wordt gefaciliteerd met pacht- en experimenteerruimte.

Type beleidsinstrument: Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)

Inhoud projecten/activiteiten
De provincie faciliteert innovatieve projecten door het bieden van pacht- en experimenteerruimte op eigen pachtgronden.

Voortgang
Projecten die in dit kader zijn/worden uitgevoerd zijn:

- Strokenteelt: Strokenteelt, de uitkomst van het kenniscafé van 15 maart - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)
  v.a. 15 sept- Training Strokenteelt: maak je eigen strokenteelt-bouwplan - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)
- Agroforestry: Pachtperceel agroforestry in de Haarlemmermeer - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)
- GreenBASE: GreenBASE, samenwerken voor meer biodiversiteit in de Haarlemmermeer - Groen Kapitaal

13. Opdrachten

Kennisopdrachten t.b.v. regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en korte keten.

Type beleidsinstrument: Opdracht geven (financieel)

Inhoud projecten/activiteiten

Icoonprojecten:
16. Duurzame bloemkool
17. KPI-K pilot Beemster Akkerbouw
18. KPI-K Melkveehouderij

Voortgang
Zie bijlage 5 voor voortgang en resultaten icoonprojecten 16 t/m 18.

14. Onderzoeken

Het deelnemen aan Rijks- Research & Development pilots en Publiek-Private Samenwerkingen (PPS)

Type beleidsinstrument: Opdracht geven (financieel)

Inhoud projecten/activiteiten

De provincie heeft financieel bijgedragen aan de volgende samenwerkingen:

- PPS biodiversiteit
- PPS Gewasdiversiteit
- PPS Beter bodembeheer
- PPS Agroforestry
- Lectoraat Duurzaam bodembeheer
- SYNF Acadamy

Daarnaast heeft afstemming plaatsgevonden over de PPS Echte en eerlijke prijs voor duurzame producten

Voortgang

PPS Biodiversiteit

Nieuwe Publiek Private Samenwerking van start: Boeren met biodiversiteit - WUR

Start mei 2022, looptijd 4 jaar, resultaat mei 2026. Doel: het ontwikkelen van een tool die boeren kunnen gebruiken om de biodiversiteit op hun bedrijf te meten. Het gaat om een app die helpt bij de herkenning van soorten, waarin de waargenomen biodiversiteit ook kan worden opgeslagen.

PPS Gewasdiversiteit

De potentie van gewasdiversiteit (PPS) - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)

Start januari 2020, looptijd 4 jaar, wordt eind 2024 afgerond. In de PPS Gewasdiversiteit wordt de potentie van verschillende vormen van mengteelt onderzocht. Op proefpercelen in het hele land wordt gekeken naar de effecten van verschillende mengteeltvormen en hoe toepasbaar deze zijn in de praktijk voor de boer. Er zijn al veel praktische inzichten geweest, die worden samengevoegd in een handreiking strokenteelt. Bijvoorbeeld over mechanisatie, ziekten en plagen, opbrengst. Hiervan staan de eerste twee hoofdstukken nu online, en er volgen er nog twee. Daarnaast is veel van de opgedane kennis gebundeld op de dossierpagina: Strokenteelt - WUR (hier staan ook de handreikingen).

PPS Beter bodembeheer

PPS Beter Bodembeheer werk maken van kringlooplandbouw - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)

Looptijd 2017-2023. Beter Bodembeheer bundelt de kennis uit lopend en recent onderzoek van WUR en partners rond landbouwbodems. Deze kennis draagt bij aan een duurzaam beheer van landbouwbodems en zorgt dat de bodem kan bijdragen aan diverse ecosysteemdiensten. De opgedane kennis is gebundeld te vinden op Beter Bodembeheer

PPS Agroforestry

(Hoe) valt met agroforestry een goede boterham te verdienen? (PPS) - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)

Looptijd: 2022-2025. Deze onderzoeks-PPS zoekt naar antwoorden op vragen als: (Hoe) valt met agroforestry een goede boterham te verdienen? Wat werkt er en wat werkt er niet? Hoe ziet de markt voor agroforestry producten eruit? Is aanvullende 'beloning', door middel van bijvoorbeeld een lagere rente, een hogere productprijs of beloning voor het stimuleren van de biodiversiteit noodzakelijk of niet? Ervaring en onderzoek in de praktijk vormen een belangrijke informatiebron om tot de antwoorden te komen.

PPS Echte en eerlijke prijs voor duurzame producten

De provincie neemt niet financieel deel aan deze PPS, maar heeft wel afgestemd met de deelnemers over de inhoud.

PPS Echte en eerlijke prijs voor duurzame producten - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)

Lectoraat Duurzaam Bodembeheer
Vanuit de politieke wens om studenten en praktijk meer met elkaar te verbinden is 4 jaar geleden de samenwerking met Aeres Hogeschool en hun Lectoraat Duurzaam Bodembeheer gestart. Jaarlijks ontvangt het lectoraat een financiële bijdrage om praktijkopdrachten uit te voeren, aan te sluiten bij icoonprojecten, kennisvragen van ondernemers te beantwoorden, lessen/webinars te geven en de landelijke vraagstukken op bodem te verbinden met de regionale opgaven. Bij de tweede tender van de uitvoeringsregeling Voedselvisie hebben zij ook mede de beoordeling van de aanvragen gerealiseerd. Projecten waar we de laatste jaren op samengewerkt hebben zijn:

- Minoropdracht bloemkoolproject (2022)
- Biodivers perspectief (2021): zie bij instrument 01.
- Minoropracht Roth-C (2022)
- SIA regeneratief (2022)
- SIA Koolstof als Kans (2023)
- SIA-RAAK Publiek Sentinel (2023/2024)
- Opleiding bodemadviseurs (2022) Eerste geaccrediteerde bodemadviseur van Noord-Holland - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)

SFYN Academy en Dag van de wilde gans.
In vervolg hierop wordt een EFRO subsidieaanvraag voorbereid waaraan verschillende ketenpartijen deelnemen. Doel is een ketennetwerk voor de afzet van ganzenvlees te realiseren in Noord-Holland/Nederland.

15. Lobby en samenwerking

Vraagstukken op Europees-, Rijks-, IPO- en gemeentelijk niveau agenderen.

Type beleidsinstrument: Inspireren (communicatie en netwerken)

Inhoud projecten/activiteiten

Voortgang

IPO-deelname
Via het IPO worden verschillende onderwerpen besproken met VItaal Platteland als hoofdonderwerp. Hieronder hangen verschillende werkgroepen. De programmamanager van de Voedselvisie maakt onderdeel uit van de IPO-werkgroep Biologisch. Vanuit deze werkgroep is bij het LNV-programma Biologisch aandacht gevraagd voor de afzet van biologische producten, naast inzet op omschakelaars. Immers zonder afzet ook geen omschakelaars.

Lobby-brieven
De provincie heeft 2 maal deelgenomen aan lobby voor de eiwittransitie richting het Rijk:

1. Met de eiwitprovincies is op 30 maart 2022 een lobbybrief verstuurd gericht op de uitvoering van Nationale Eiwitstrategie. Deze dreigde in een la te verdwijnen. In de brief wordt het Rijk gevraagd te gaan bepalen wat de eerste actie wordt. Daar is de Bean Deal uit voortgekomen. De eiwitprovincies hebben voor deze deal een kwartiermaker ingehuurd, omdat het Rijk hiervoor geen geld beschikbaar had.
2. In januari 2024 is voor de 2e kamerverkiezingen een lobbybrief gestuurd naar de 2e Kamerleden. Deze is ondertekend door Food Valley, maar opgesteld door de eiwitprovincies in afstemming met de IPO-werkgroep Vitaal Platteland en de provinciale lobbyist. De brief betreft een beleidsadvies voor de eiwittransitie na 1,5 jaar Bean Deal. In de brief verzoeken de deelnemers aan de Bean Deal de Rijksoverheid om extra aandacht te geven aan de teelt, verwerking en consumptie van eiwitrijke gewassen, zodat de opschaling van vlinderbloemigen in Nederland versneld kan plaatsvinden. De Rijksoverheid kan, zo stelt de brief, samen met ketenpartners actie ondernemen om duizenden Eiwitboeren van Nederland toekomstperspectief te bieden.

Grüne Woche
De Grüne Woche is een internationale duurzame beurs in Berlijn. Nederland heeft daar een paviljoen van de rijksoverheid (RVO). In 2023 was het thema van de beurs de toekomst van ons eten, het jaar daarvoor was dit de korte keten. Vanwege de aansluiting met de doelen van de Voedselvisie heeft de programmamanager Voedselvisie deze twee keer deelgenomen aan de beurs. Bij de eerste deelname is gesproken met o.a. de minister en andere gedeputeerden over de afzet van biologische producten, omdat de focus vanuit EU op areaalvergroting (25%) werd gelegd. Maar als de markt het

laat afweten, schakelen boeren niet om. Dit leverde bewustwording op en aanscherping van het in te zetten instrumentarium.

Ook is gesproken met een aantal netwerkpartijen uit Duitsland o.a. EIT Food en andere deelnemers aan de beurs. Een netwerklunch met gedeputeerden heeft geleid tot meer samenwerken en een IPO-werkgroep. Bij de tweede deelname was het thema ‘voedsel van de toekomst’, met veel aandacht voor de eiwittransitie. De eiwitprovincies hebben tijdens deze editie een stand ingericht en 6 seminars op de beursvloer gegeven. Hieruit kwamen contacten voort, die later ook zijn meegegaan op de werkreis naar Denemarken.

Er was ook een delegatie onder leiding van gedeputeerde Beemsterboer meegekomen uit Noord-Holland die onderling goed heeft gesproken over meer regionale afstemming en samen optrekken. O.a. de wethouder van Hollands Kroon ging mee om de regionale aandacht voor vis op de agenda te zetten. En dat is gelukt. Het Visserijontwikkelplan (VOP) wordt in oktober tussen LVVN, provincie en de gemeente en visserijgemeenschappen getekend. Ook is aan de Tweede Kamerleden een lobbybrief aangeboden. Dat heeft tot mu toe alleen maar goede ambtelijke contacten met LVVN-ambtenaren opgeleverd.

<u>EU: ERIAFF en Plant Protein werkgroep</u>
De provincie neemt deel aan de Europese netwerkorganisatie ‘European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry’(ERIAFF), via de Plant Protein werkgroep. Deze werkgroep richt zich op kennisuitwisseling en internationale samenwerking (4x online meeting per jaar en 1x jaarlijkse fysieke meet up). Uitgevoerde activiteiten in dit kader zijn:

- Mede opzetten van deze nieuwe werkgroep op Europees niveau onder het ERIAFF-netwerk
- Mede uitwerken en bedenken en pitchen van projectideeën
- Terugkoppeling ontvangen en feedback geven op voorstellen vanuit de EU-Commissie o.a. door meet up in Brussel met EU-vertegenwoordigers.

<u>Samenwerking met provinciaal Europateam</u>
Activiteiten in dit kader zijn:

- Opstellen propositie over eiwittransitie ten behoeve van lobbydocument EU over land- en tuinbouw
- Verkenning samenwerking EU foodnetwork EIT Food
- Presentatie voor de interne organisatie over samenwerking tussen EU opgaven, de directie Beleid en het Europateam
- Werkbezoek Brussel in kader van de Europese Week van Regio’s en Steden
- Voorbereiding presentatie Finland jaarlijkse conferentie ERIAFF-netwerk

<u>Rijk</u>
In mei 2022 heeft het Rijk het Actieplan Groei van biologische productie en consumptie gelanceerd. Daarin is veel aandacht voor de consument met campagnes, subsidieregeling op afzetstimulering voor MKB-ers en deelname aan de Biofach, Ook wordt ingezet op positionering van Bioregio's in Nederland en kijkt het Rijk naar hoe zij eigen beleid kunnen verankeren in andere beleidsvelden zoals bij het Rijksvastgoedbedrijf (pacht) en in Europees beleid. De contacten tussen de provincie en het Rijk op dit dossier zijn goed. De uitwisseling van kennis is in het begin verlopen via een Voedselvisiecafé met de opstellers van het actieplan, RVO, het biologische netwerk in Noord-Holland en het expertteam van de Voedselvisie. In 2024 is er een Noord-Hollandse delegatie op

uitnodiging van LNV naar de Biofach afgereisd om kennis te nemen van Bioregio's in Duitsland. Tijdens die reis is er ook een eerste aanzet gemaakt voor de uitwerking van het Noord-Holland biologisch fieldlab ontwerp. Het Rijk werkt nu aan een kennisportaal voor de biologische sector en ketenpartijen.

In een samenwerking tussen Rijk, provincies en agrarische en natuurorganisaties worden de verschillende niveaus van Natuurinclusieve landbouw verder uitgewerkt.

Gemeenten
Er nemen verschillende gemeenten deel aan netwerken waarin ook de provincie vanuit de Voedselvisie deelneemt. Te denken valt aan:

- De Vervoersregio Amsterdam: waar we samen optrekken in onderzoek naar regionale (voedsel)hubs.
- MRA-bureau: waar we samenwerken op het voedseldossier i.r.t. de stedelijke context
- Voedsel Verbindt: waar we samenwerken in 6 werkgroepen op de thema's: Voedsellandschappen, circulaire Voedseleconomie, data, Gezond eten, gezond leven, logistiek en talent boeien en binden.

Samen met een aantal gemeenten (Haarlem, Zaandam, Purmerend, Amsterdam, Alkmaar, Hollandse Kroon) hebben we een drietal sessies met elkaar georganiseerd onder het thema: regionale eiwitstrijders. Het doel van de bijeenkomsten was om de potentie in de provincie in kaart te brengen rondom samenwerking op eiwittransitie tussen ketenpartijen. Hierop is een onderzoeksrapport opgesteld, dat t.b.v. het Plant Protein programma voor veldbonen wordt gebruikt. De eiwitstrijders zijn na oplevering van dat rapport niet meer samengekomen. Zij zien elkaar in Voedsel Verbindt-werkgroepen en het onderwerp is nu op landelijk niveau belegd bij TPC/Foodvalley.

In de gemeente Haarlemmermeer is er in het voorjaar van 2024 een presentatie aan Raadsleden gegeven over de inhoud van de Voedselvisie. Samen met de ambtenaren en wethouder uit de gemeente is er afstemming geweest over welke activiteiten er in de gemeente plaatsvinden en wat vanuit de Voedselvisie wordt ondersteund.

Zaanstad heeft kortgeleden een bijeenkomst georganiseerd rondom de eiwittransitie en de provincie gevraagd hierbij input leveren. Hiervoor is de programmanager geïnterviewd door een adviesbureau en is een beleidsmedewerker op de bijeenkomst geweest. Het doel van de bijeenkomst was om inzicht te krijgen in de hulpvragen van de voedselverwerkende industrie op het gebied van de eiwittransitie en de rol die de gemeente daarin kan oppakken.

Purmerend is vanuit de hubstudie aangewezen als een ideale plek voor een logistieke korteketenhub. Op dit moment is er ook een logistieke korteketenpartner op een van hun bedrijventerreinen waarmee we nauwe samenwerkingen hebben in het Voedsel Verbindt netwerk.

Verder is er vanuit Hollands Kroon nu via het Visserijontwikkelplan (VOP) nieuwe energie voor de afzet van lokale zeevis.

16. Platform Boer & Business in Balans

Het etaleren van inspirerende projecten en activiteiten en het delen van kennis.

Type beleidsinstrument: Inspireren (communicatie en netwerken)

Inhoud projecten/activiteiten
De provincie verzorgt de website Boer & Business in Balans - Platform voor een duurzamer voedselsysteem (boerenbusinessinbalans.nl). Kennis wordt gedeeld via Kennis - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)

Voortgang
Het aantal sessies (keren dat het platform in totaal wordt bezocht, incl. door terugkerende bezoekers) schommelt sterk, het ligt tussen de 400-3.000 per maand (cijfers inclusief medewerkers provincie). In een maand bezoeken ongeveer tussen de 200 en 700 unieke bezoekers het platform Boer & Business in Balans. Het aantal nieuwe gebruikers ligt doorgaans hoger dan het aantal terugkerende gebruikers. Dat laatste ligt rond de 50-130 per maand.

Het aantal artikelen op het platform ligt ruim boven de 400 (laatste meting: 427).Op de initiatievenkaart, waarvoor mensen hun projecten en initiatieven kunnen aanmelden, staan momenteel 47 initiatieven.

Met MAmedia studenten is de afgelopen jaren op verschillende onderwerpen samengewerkt. Er zijn verschillende filmpjes gemaakt van icoonprojecten door studenten. Deze staan op het platform en op het eigen YouTube-kanaal van de provincie Noord-Holland.

Daarnaast heeft een student een stageopdracht uitgevoerd. Diverse onderwerpen zijn opgepakt: zoals een posterontwerp voor het Bloemkoolproject, ontwerpen van informatiedisplays voor de catering en bordjes en placemats voor op de tafels tijdens de Dutch Food Week en er is beeldmateriaal voor de provinciale fotowedstrijd Lekker Noord-Hollands gemaakt. Deze fotowedstrijd heeft ook een tijdelijke tentoonstelling opgeleverd op het provinciehuis en uiteraard een uitbreiding met foto's in onze beeldbank.

17. Webinars

Het organiseren van webinars voor ondernemers en gemeenten.

Type beleidsinstrument: Inspireren (communicatie en netwerken)

Inhoud projecten/activiteiten
De provincie heeft een expertteam ingehuurd dat webinars voor ondernemers en gemeenten organiseert. Daarnaast worden ook live-bijeenkomsten gericht op kennisoverdracht georganiseerd, de zogenaamde schuurbijeenkomsten.

Voortgang
In 2023 zijn de volgende webinars georganiseerd:

Akkerbouw
- Vanggewassen (26 april, 80 deelnemers)
  Maatregel: vanggewassen zo lang mogelijk laten staan, zonder onder te werken met behulp van glyfosaat
  Doel: minder uitspoeling, verhogen organisch stofgehalte
- Profijt van eiwitgewassen (28 juni, 37 aanmeldingen)
  Maatregel: telen van een eiwitgewas, onderdeel in bouwplan
  Doel: vruchtbare bodem, meer stikstofopname, meer biodiversiteit
- Vaste rijpaden en niet-kerende grondbewerking (25 okt, niet doorgegaan vanwege onvoldoende aanmeldingen)
  Maatregel: tot max 25 cm ploegen, losmaken van de grond na oogst tot 23 cm, alle bewerkingen, inclusief grondbewerking, bemesting en oogst, gebeuren in principe vanaf de rijpaden. (Al is dat voor oogsten in de praktijk lastig.) Probleem: hoe hou je onkruid er onder?
  Doel: betere bodemstructuur, actiever bodemleven, relatief hoger organisch stofgehalte.

Melkveehouderij
- Kruidenrijk grasland (29 maart, 60 deelnemers)
  Maatregel: meer diverse grasmat, met kruiden
  Doel: meer biodiversiteit, diversiteit in ruwvoer, diepere beworteling, betere bodemstructuur, koolstofvastlegging. Follow-up webinar: Kruidenrijk grasland: waar start je en wat levert het op? - Boer & Business in Balans (boerenbusinessinbalans.nl)
- Minder kunstmest (31 mei, niet doorgegaan vanwege onvoldoende aanmeldingen)
  Maatregel: minder kunstmest gebruiken in het bedrijf
  Doel: minder CO2-uitstoot.
- Meer krachtvoer van eigen land (27 sept, niet doorgegaan vanwege onvoldoende aanmeldingen))
  Maatregel: koeien eten meer gras/klaver van eigen bedrijf. De eiwitgift gaat wat achteruit, hopelijk zonder dat melkgift omlaaggaat.
  Doel: minder import van soja, minder transport.

Naast deze webinars zijn ook live-informatiebijeenkomsten georganiseerd, gericht op de volgende thema's:
- Schuurgesprek 'Slim gebruik van agrobiodiversiteit' (7 maart 2024, 17 deelnemers)
  Doel: verspreiden praktijkkennis over GreenBASE en gewasdiversiteit.
- Schuurgesprek 'Bodemkwaliteit versterken'(12 maart 2024, 24 deelnemers)

Doel: praktijkkennis verspreiden over regeneratieve proeftuinen, organische stof in de bodem en project 'Vitaliteit van Land & Plant.

In de planning voor 2024 staan nog:
- Schuurbijeenkomst Verbeteren van mestkwaliteit (12 november);
- Schuurbijeenkomst Vermarkten en verwaarden natuurinclusief werken (19 november);
- Schuurbijeenkomst Biodivers perspectief & Wij.Land (ntb)

18. Deelname aan netwerken

Het deelnemen aan netwerken: Voedsel Verbindt, Greenport NHN, Foodvalley, The Protein Cluster, Floriade, Task Force Korte Keten en Landelijke Samenwerking Korte Keten (LSKK), European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry (ERIAFF).

Type beleidsinstrument: Inspireren (communicatie en netwerken)

Inhoud projecten/activiteiten
De programmamanager van de Voedselvisie neemt actief deel aan verschillende netwerken.

Voortgang
De inhoudelijke focus voor de samenwerking met netwerken ligt op de korte keten, de eiwittransitie, regeneratieve landbouwvormen en het sluiten van kringlopen en grondgebondenheid. In de afgelopen jaren waren er nog geen netwerkactiviteiten gericht op bloembollen en visserij, vanuit de politieke wens om deze thema's niet mee te nemen in de Voedselvisie. Later is dat door de Randstedelijke Rekenkamer bij een onderzoek naar de Voedselvisie opgemerkt en heeft de politiek in reactie daarop verzocht deze thema's wel mee te nemen. Deze acties zijn vanuit het landbouwteam opgepakt. Er wordt o.a. gewerkt aan een duurzaam bollenprogramma in samenwerking met de KAVB en het Visserijontwikkelplan wordt in oktober 2024 ondertekend.

Vanuit de eerste focus heeft de nadruk in de afgelopen 4 jaar vooral gelegen op de netwerken Voedsel Verbindt (regionale producten met korte keten), de Landelijke Samenwerking Korte Ketens (provincie en Rijk), eiwitprovincies, The Protein Cluster en Plant Forward (voedselverwerkende industrie, plantaardige producten) en de werkgroep Plant Protein via het ERIAFF-netwerk (over alternatieve eiwitten).

De netwerken zorgen o.a. voor consortia die samen EU-, Rijks- of provinciale projecten aanvragen. Het netwerk maakt het makkelijk sneller te schakelen en plannen samen te maken en daarmee bijvoorbeeld financiering vanuit Europa naar onze regio te halen. Voorbeelden hiervan zijn het FoodClic project, Plant protein Program en de Eiwitkaart van NL (eiwitprovincies, met TPC en Rabobank samen), Floriade met gezamenlijke eiwitkavel, Challenges met 2 provincies (Challenge Voedsel Verbindt ,Voedsel Verbindt, RAAK PRO ontketen de korte keten en sinds kort de samenwerking op logistiek en korte keten hubs en de verkenning voor een NL/EU chefkoksnetwerk. Het duurt een paar jaar voordat er in een netwerk gezamenlijke projecten ontstaan, omdat er ook vertrouwen gewonnen moet worden en de meerwaarde van samenwerken proefondervindelijk moet worden ervaren. Als provincie brengen we ook de netwerken onderling weer samen, zo werkt TPC nu samen met het Plant Forward Festival en helpen zij elkaar de voedselverwerkende industrie nog betere producten te maken, investeerders te vinden en aan positionering te werken.

Vanuit de Taskforce Korte Keten zijn 3 werkgroepen gestart: 1 gericht op een pilot rond participatie-communicatie, een werkgroep monitoring en een werkgroep aanbesteding. De Taskforce is inmiddels ontbonden. De pilot is afgerond en zal nog geëvalueerd worden. De werkgroep Monitoring loopt nog. Hieraan nemen het Rijk en de provincies Noord-Holland, Utrecht en Gelderland deel. Met financiering van het Rijk en in samenwerking met Wageningen Economic Research (WEcR) wordt een monitoringsystematiek uitgewerkt voor korte ketens op basis van verschillende 'archetypen' die hierbij te onderscheiden zijn:
- familiebedrijven met een deel van hun inkomen uit de korte keten
- multifunctionele bedrijven (verbreders)
- bedrijven die veel aan de korte keten doen en dus een groot deel van hun inkomen uit de korte keten halen (CSA's, Herenboeren)
- hele grote bedrijven verbonden met telersverenigingen (verwaarden)

WEcR helpt met het uitwerken van de archetypen en de impact op de omgeving (sociaal, economisch, ruimtelijk, ecologisch) vanuit de verschillende archetypen.

Voedsel Verbindt (zie ook beleidsinstrument 05)
Dit is een groeiend netwerk. Vanaf 2021 wordt er Jaarlijks een enquête onder de bestuurders gehouden. De gemiddeld score ligt gemiddeld op 7,1 op een schaal van 1 tot 10 vanaf 2021 tot nu. De vragen die worden gesteld zijn:
1 Voelt u zich betrokken bij Voedsel Verbindt?
2 Hoe tevreden bent u over de uitvoeringsagenda van Voedsel Verbindt?
3 Hoe tevreden bent u over de verbinding en de samenwerking binnen het netwerk van Voedsel Verbindt?
4 Hoe tevreden bent u over de inspanningen voor de positionering en profilering van Voedsel Verbindt?
5 In hoeverre inspireert Voedsel Verbindt u in uw dagelijkse werk?
6 Heeft u nog tips of suggesties hoe Voedsel Verbindt het in 2022 nog beter kan doen?

De projecten van Voedsel Verbindt zijn opgenomen in een uitvoeringsprogramma dat jaarlijks geactualiseerd wordt. De provincie betaalt een jaarlijkse bijdrage aan het programmabureau, waarvan de programmamanager en bureaukosten worden betaald. Andere partijen die lid zijn betalen ook, maar Noord-Holland betaalt de grootste bijdrage.

Greenports (zie ook beleidsinstrument 05)
Vanuit de begroting van de Voedselvisie is er geen budget beschikbaar gesteld aan de Greenports. Wel is er afstemming op Voedselvisie onderwerpen, bijvoorbeeld rondom de opvolging van het NH-Foodproject in de vorm van de Greenchain subsidieaanvraag (Katapult) of rondom de samenwerking met het lectoraat Duurzaam Bodembeheer, het project Biodivers Perspectief en provinciale subsidieopenstellingen zoals EFRO. De programmamanager van de Greenport NHN is tevens bestuurlijk vertegenwoordiger van de werkgroep Voedsellandschappen van Voedsel Verbindt juist om onderwerpen te kunnen zwaluwstaarten en afstemmen. De Greenport Aalsmeer is meer gefocust op sier- en groenteteelt in kassen. Daardoor is samenwerken eigenlijk niet realistisch, omdat de Voedselvisie-instrumenten toegespitst zijn op de grondgebonden sectoren (akkerbouw, tuinbouw, vollegrondsgroenteteelt, fruitboomgaarden en melkveehouderij).

TPC (Zie ook beleidsinstrument 5)
Samen met TPC hebben we in een opdracht aan een onderzoeksbureau gegeven om het eiwitnetwerk van Noord-Holland in kaart te brengent. Het rapport staat op www.boerenbusinessinbalands.nl. Vervolgens hebben we op de Floriade het Noord-Hollands eiwitnetwerk uitgenodigd om de uitkomsten van het rapport met elkaar te bespreken en te luisteren naar de behoeften van deze spelers. TPC heeft op de bijeenkomst een presentatie over trends gegeven en Noord-holland gevraagd 'Kleur aan de eiwittransitie'te geven. Wat duidde op de concentratie van het creatieve cluster in onze provincie (marketeers en reclamemakers) TPC draagt verder bij aan het Plant Forward festival met kennis en inhoud op de programmering en is vraagbaak voor de provinciale beleidsmakers.

Plant Forward (zie ook beleidsinstrument 6)
Een groep enthousiaste ondernemers organiseerde in 2023 voor de eerste keer een symposium. Een groot succes dat in 2024 ervoor zorgde dat dit eendaagse symposium zich uitbreide naar 2 dagen. Ook de horeca in Amsterdam werd opgetrommeld om plantaardige gerechten tijdens die week op het menu te zetten.

19. Denktank
Een groep onafhankelijke experts reflecteert op de voedseltransitie en de provinciale aanpak. Meegedacht wordt bij het ontwikkelen van nieuwe en creatieve ideeën om ondernemers mee te krijgen in deze transitie.

Type beleidsinstrument: Inspireren (communicatie en netwerken)

Inhoud projecten/activiteiten
De Denktank Voedselvisie bestaat uit een groep deskundigen die vanuit persoonlijke drijfveren en achtergronden zorgt voor een frisse blik op de verduurzaming van het voedselsysteem in Noord-Holland. De denktank is tot nu toe twee keer bijeengekomen (in 2022 en 2023). De provincie zoekt niet naar bevestiging dat de huidige aanpak goed is. De focus ligt juist op de blinde vlekken en bewustwording van relevante ontwikkelingen en nieuwe perspectieven.

Voortgang

Bijeenkomst 2022
Na een gesprek over de inhoud van de Voedselvisie, op welke doelen de provincie inzet en welke instrumenten de provincie daarvoor beschikbaar heeft, gaf de denktank haar visie op de grootste kansen en belemmeringen. De volgende kansen zijn genoemd:

- De stikstofcrisis
- Alle schakels van het voedselsysteem zijn aanwezig in de provincie
- Boeren belonen voor de kwaliteit/gezondheid van producten (“nutriëntdichtheid”)
- Focus op MKB en familiebedrijven vanwege hun sterke historische connectie in een gebied
- Matchmaking, regisseren van ontmoetingen
- Gebiedsprocessen die gaan lopen vanuit het PPLG
- Nabijheid creëren, de kloof tussen boer en consument verkleinen

Een aantal kansen valt buiten de scope van de Voedselvisie. In andere gevallen, waar de kansen onder ander provinciaal beleid vallen, ligt er een taak om daar waar nodig synergie met ander beleid te realiseren in de uitvoering.

De volgende belemmeringen zijn benoemd:

- De macht van spelers in het systeem
- Bewerkt voedsel als probleem voor de gezondheid
- De spanning tussen top-down regels opleggen en bottom-up initiatieven
- De economische prikkels van het systeem en het ontbreken van drijfveren om te veranderen
- Polarisatie in de samenleving
- De “status quo bias”, oftewel de angst om te veranderen
- De complexiteit van afwegingen waar de consument zelf niet uitkomt
- De overload aan regels en verwachtingen die op boeren afkomt
- De invloed van framing

Aanvullend op de kansen en belemmeringen, welke vragen zijn nog onbenoemd maar wel essentieel voor de voedseltransitie? De volgende vragen zijn benoemd:

- Hoe kunnen we inzicht krijgen in de interactie tussen wat we eten en de impact op onze leefomgeving?
- Wie zijn de changemakers in Noord-Holland?
- Wat is het laaghangend fruit, de kleine betekenisvolle stapjes om direct impact te maken?
- Waar zetten we onze energie op in: het veranderen van het huidige systeem of het opzetten van een nieuw systeem?
- Welke pijn is acceptabel in de transitie, wat staan we toe en wat niet?
- Welke rol spelen de financiers in de voedseltransitie?

Bijeenkomst 2023
Tijdens deze bijeenkomst staat de volgende vraag centraal: Hoe zorgen we ervoor dat meer agrarische ondernemers aan de slag gaan met verduurzaming in de landbouw? Is het dan voldoende om goede voorbeelden van koplopers te laten zien? Wat kunnen we nog meer, welke uitdagingen moeten we wel/niet aangaan?

De volgende punten kwamen uit de denktank naar voren:

- Vanuit een prikkelende ambitie zoek je naar kleine, betekenisvolle stapjes (small wins). Door deze te verbreden, verdiepen en verspreiden zorg je uiteindelijk voor systeemverandering. Om dat proces aan te jagen, zijn er meerdere mechanismes om toe te passen.
- Drie randvoorwaarden voor gedragsverandering: voldoende capaciteit (mentaal en fysiek), omgeving (gelegenheid, wat vinden andere mensen ervan, wat is de norm) en motivatie (bewuste en onbewuste drijfveren, identiteit)

Uit de daaropvolgende discussie komt een aantal adviezen voor de provincie.

- Relatiebeheer: Als we boeren willen bereiken, moeten we in gesprek gaan en vragen naar de ambities en drijfveren van de boer zelf. Op die manier kun je ontdekken welke barrières en kansen er zijn om te verduurzamen. Deze aanpak vraagt om een gedragsverandering bij de provincie, met meer nadruk op relatiebeheer.
- Focus op sector en ambitie: kies een deelsector en kies één van de ambities. Bijvoorbeeld: de akkerbouwsector natuurinclusief in 2030. Zet op een rij: Waar staan we, wat is er al gaande en hoe kunnen we dat verder brengen?
- Instrumenten van provincie
  Kijk niet alleen naar belonen (de 'wortel'), maar ook naar verplichten of straffen (de 'stok'). Met alleen wortels krijgen we boeren niet (voldoende) in beweging, dus denk bijvoorbeeld ook in heffingen. Dan is wel de vraag welke mogelijkheden de provincie daarvoor heeft.
- Europese regelgeving
  Soms zitten Europese regels verduurzaming in de weg. Vaak worden deze Europese regels als een gegeven beschouwd. Maar ook daar zit ruimte. Zoek dus eens Europese ambtenaren op in Brussel om de mogelijkheden te verkennen. Ook al is het niet de makkelijke weg.
- Afzet biologische producten: de grootste zorg van biologische boeren ligt bij hun afzet. Zolang er voldoende vraag naar biologische producten is, willen boeren wel omschakelen.

Tenslotte nog drie losse adviezen:
- Kijk goed naar lokale initiatieven. Daar zit vaak goede energie om verder mee te komen.
- De provincie mag haar rol pakken waar het gaat om noodzakelijke aanpassingen van regelgeving. Organiseer cross-overs en verbinding.
- In grote lijnen willen we het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest verminderen. Dat zijn twee kernpunten van de biologische landbouw. Dus ook al is het geen populaire term en wordt het soms wat verdacht gemaakt: ga ervoor staan, verdedig de biologische landbouw en gebruik de term.

Naar aanleiding van de Denktank is de provincie nog beter naar het relatiebeheer gaan kijken op gebiedsniveau. Verder is de focus wat verlegd naar de groente-fruittelers en zijn we alleen met melkveehouders aan de slag gegaan vanuit hun eigen initiatief. We spelen nog meer in op de energie die er bij ondernemers is door in de schuurgesprekken met praktijkvoorbeelden ondernemers zelf hun inspirerende verhaal te laten vertellen aan andere ondernemers.

Bijlage 4 Onderzoek Randstedelijke Rekenkamer

In 2022 heeft de Randstedelijke Rekenkamer onderzoek uitgevoerd naar de provinciale bijdrage aan de landbouw- en voedseltransitie van de 4 Randstadprovincies (Randstedelijke Rekenkamer (2022), Landbouw- en voedseltransitie, Onderzoek naar de provinciale bijdrage aan landbouw- en voedseltransitie – Provincie Noord-Holland). De centrale onderzoeksvraag hierbij was: *Welke bijdragen leveren de provincies Flevoland, Noord-Holland, Utrecht en Zuid-Holland aan de landbouw- en voedseltransitie en wat kunnen de provincies van elkaar leren?* De hoofdconclusie uit dit onderzoek omvat de volgende constateringen:

- *De provincie is binnen het landbouw- en voedselsysteem één van de spelers en kan op verschillende onderdelen invloed uitoefenen en veranderingen teweegbrengen. Hoewel de provincie een landbouw- en voedseltransitie niet zelfstandig kan bewerkstelligen en mede afhankelijk is van andere partijen, kan de provincie wel beter haar eigen rol duiden en meer doen om de provinciale doelen te behalen.*
- *Het provinciale beleid heeft aandacht voor de gehele voedselketen en het beleid is doordacht en concreet beschreven. Het is echter lastig te zeggen hoe groot de bijdrage van de provincie aan de landbouw- en voedseltransitie is, omdat er beperkt inzicht is in hoe de voorgenomen activiteiten bijdragen aan de transitie. Belangrijkste redenen hiervoor zijn dat het beleid in 2021 is vernieuwd, waardoor de uitvoering van activiteiten nog beperkt is. Daarnaast is de monitoring nog in ontwikkeling en zijn er tot nu toe geen evaluaties uitgevoerd van de werking van het beleid.*
- *Het is wel duidelijk dat er meer nodig is om de provinciale ambities en doelen te realiseren. De provincie geeft onder andere aan dat in 2030 de grondgebonden landbouw natuurinclusief moet zijn, dat de kringlopen op een zo laag mogelijk niveau moeten worden gesloten en dat 25% uit de regio moet worden geconsumeerd. Tegelijkertijd komt de uitvoering nog te weinig van de grond, onder andere omdat activiteiten van het voorgaande beleid tijdens het ontwikkelen van het huidige beleid slechts beperkt zijn doorgezet. Ook is onbekend of het beleid wordt doorgezet na 2024. De vergelijking met andere provincies laat zien dat er meer nodig is aan capaciteit, middelen en activiteiten om een daadwerkelijke transitie te bereiken.*

Deze hoofdconclusie is nader uitgewerkt in 4 deelconclusies en aanbevelingen.

Gedeputeerde Staten hebben in hun reactie op het rapport aangegeven dat zij zich herkennen in de hoofdconclusie, waaronder de constatering dat het maken van beleid voor transities complex is. De aanbeveling om meer de samenhang te laten zien tussen de Voedselvisie en het geheel van het landbouw- en voedseltransitiebeleid hebben GS overgenomen door de Uitvoeringsagenda Voedselvisie onderdeel te maken uit het geactualiseerde uitvoeringsprogramma economie, onder het strategisch doel ‘een sterke en duurzame agrosector’. Inmiddels is besloten binnen de Voedselvisie ook meer aandacht te besteden aan de bloembollenteelt en de visserij. Daarnaast vermelden GS dat het Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG) meer inzicht gaat bieden in de grote samenhang tussen de aan elkaar grenzende beleidsterreinen natuur (waaronder stikstof), klimaat en water. Inmiddels is de situatie rondom het PPLG gewijzigd, maar de provincie richt zich nog steeds op het ontwikkelen van een beleid waarin de samenhang tussen de beleidsterreinen duidelijk wordt vormgegeven. Ook de aanbeveling van de Rekenkamer om in te zetten op de verdere uitvoering van de in het beleid voorgenomen instrumenten en te starten met de monitoring en evaluatie nemen GS over. De monitoring loopt inmiddels en is voor iedereen in te zien via de website van Agrimatie. En deze tussenevaluatie doet verslag van het uitgevoerde beleid en de bijdrage hiervan aan de transitie. Verder hebben GS toegezegd te onderzoeken hoe in de jaarstukken beter inzichtelijk kan worden gemaakt welke middelen besteed worden aan de landbouw- en voedseltransitie. De aanbeveling om te zorgen voor voldoende capaciteit en middelen, passend bij de gestelde doelen voor de landbouw- en voedseltransitie werd onderschreven door GS, maar gezien het einde van de coalitieperiode is afweging hierover overgelaten aan het volgende college van gedeputeerde staten. De overige aanbevelingen van de Rekenkamer maken volgens GS al onderdeel uit van de huidige werkwijze van de provincie.

Bijlage 5 Overzicht inhoud, (tussen)resultaten en lessen uit icoonprojecten

Inhoud en tussenresultaten icoonprojecten

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
1.	Field to consumer	Ontwikkeling van teelt- en gewas precisietraceringssysteem voor teelt,verwerking en distributie van landbouwproducten om daarmee voedselverspilling en proces-inefficiëntie tegen te gaan.	POP-EIP 2022	Gereed	Gourmet heeft in samenwerking met een aantal partners zich de afgelopen jaren beziggehouden met de ontwikkeling van een geautomatiseerd traceringssysteem om inzicht te krijgen in alle processen rondom de goederenstroom van het land tot de klant. Dit was een tijdrovend en kostbaar traject. De resultaten zijn veelbelovend. De track-and-trace van het product van land tot klant is inzichtelijk in het ontwikkelde systeem, evenals de resultaten van alle processen vanaf het zaaien of planten totdat het product naar de eindklant gaat. Hierdoor wordt het product efficiënter verwerkt met minder uitval als resultaat. Het systeem wordt nog verder doorontwikkeld, waarbij mogelijk ook andere partners betrokken worden voor deelmodules.
2.	Vitaliteit voor land en plant	Ontwikkeling van methodieken en/of alternatieven voor regeneratieve bloembollenteelt, wat leidt tot vermindering van milieubelastende stoffen.	POP-EIP 2021	Loopt tot eind 2024	In het project Vitaliteit voor Land en Plant verkennen bollentelers en veehouders met gedeeld grondgebruik hoe ze in hun samenwerking de bodemkwaliteit kunnen versterken. In de teelt van grasland is gewerkt met meer diverse bemesting (zoals zeewierkalk) en kruidenrijk grasland. In de bollenteelt is de grootste uitdaging het gebruik van chemie. In dit project is als alternatief voor het doodspuiten van de graszode met glyfosaat (als voorbereiding op de tulpenteelt) succesvol gewerkt met verschillende ondiepe bewerkingstechnieken om de graszode mechanisch te vernietigen. Gedurende de bollenteelt is ingezet op het gebruik van groene middelen en biostimulanten om de inzet van chemie te beperken. De eerste resultaten waren positief: mechanische bewerking in combinatie met het versterken van het bodemleven biedt kansen om de inzet van chemie te verminderen. De volgende stap is om dit op grotere schaal te gaan uittesten met telers en melkveehouders.

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
3.	Fauna in evenwicht	(Praktijk)onderzoek naar het tegengaan van overlast door met name ganzen bij vollegronds groentetelers	POP-EIP 2021	Loopt tot eind 2024	Dit project loopt nog. Fauna in evenwicht is in aanvang een onderzoeksproject geweest, maar is vooral een netwerkproject geworden. Het netwerk van grondgebruikers, natuurbeheerders, jagers en controlerende instanties heeft een grote afhankelijkheid van elkaar zonder dat ze daar op een optimale wijze gebruik van maken. Het project heeft partijen bij elkaar gebracht en uitgebreide inventarisaties gedaan naar beschikbare kennis. Uit de inventarisatie blijkt dat de verhouding getelde cijfers in negatieve zin sterk afwijken van de streefcijfers. Uit de inventarisatie blijkt eveneens dat gecoördineerde schadebestrijding al dan niet in combinatie met ruivangst effectieve methodes zijn om de streefcijfers op termijn te benaderen. Daarnaast blijkt kennis over taken en verantwoordelijkheden van de verschillende betrokken partijen (jagers, telers, FBE, provincie) nog onvoldoende.
4.	Proeftuinen voor regeneratieve landbouw in Noord-Holland	Experimenten met regeneratieve landbouw door het toepassen van bokashi, covercrops en gewasrotatie	POP-EIP 2021	Gereed	Het project heeft de volgende inzichten opgeleverd: • Regeneratieve landbouw is een middel om specifieke doelen na te streven en een betere balans in de bodem. • Niet kerende grondbewerkingen hebben een sterke voorkeur, maar soms ontkom je niet aan robuuste maatregelen. Dit geldt ook voor bemesting, soms is een aanvulling nodig. • Meer is niet beter: als we het hebben over balans is ook het toedienen van bodemversterkers en andere (bio)middelen als bijvoorbeeld Bokashi onderhevig aan maxima. • Een gezonde plant wordt niet ziek, een gezonde bodem bevat vrijwel geen ziekmakers. • Combinaties van hoofd en tussengewas hoeven de opbrengst niet te schaden. • Toename van diversiteit in en op de bodem zorgt voor voldoende opbrengend vermogen met minder gewasbestrijdingsmiddelen en kunstmest. • Stimulatie van bodemleven resulteert in verbeterde sporenelementopname van gewassen, meer sporenelementen in gewassen betekent gezondere

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
					voeding, beter houdbaar/bewaarbaar en bovenal gezondere diervoeding en voeding voor de mens. • Het telen in stroken vergt extra aandacht voor de mechanisatie, met name onkruidbeheersing in de rij is lastig.
5.	Duinrandboeren	Dit project omvat 2 pilots: 1 met betrekking tot verdienmodellen voor ecosysteemdiensten en 1 met betrekking tot korteketenproductie en afzet in de gemeente.	UVR 2022	Loopt tot eind 2024	Dit project loopt nog. In het project is op een aanpak ingezet die boeren probeert mee te nemen in het verkennen en implementeren van NIL-maatregelen. Daarnaast is ook geprobeerd verbinding met andere stakeholders en burgers/consumenten concreet vorm te geven. Context en beleving van bedrijf en gebied waren belangrijke elementen in de aanpak. Het samenwerkingsproces is op verschillende niveaus ingestoken: individueel (bedrijfsniveau), groep (bijeenkomsten, inhoudelijke subgroepen, stakeholders) en gebiedsniveau. Tijdens het project kwamen verschillende uitdagingen naar voren waar boeren in het gebied tegen aan lopen: • de beschikbaarheid en indeling van grond (verhuur van pachtgrond aan ondernemers van buiten het gebied, tegengaan van 'verrommeling', indeling i.v.m. optimaliseren werkgangen, etc.). • onduidelijkheid ten aanzien van de mogelijkheden om tot een toekomstbestendig bedrijfsmodel te komen. Bv. kan er ingezet worden op gespecialiseerd melkveebedrijf, welke verbreding is er mogelijk, bestemming erfbebouwing / bouwkavels, etc. • agrarisch natuur- en landschapsbeheer: in welke mate/verhouding en wat kan hier (langjarig) als vergoeding tegenover staan? Deze elementen moeten meegenomen worden in het toewerken naar een verdienmodel met perspectief. In het project is voorzichtig, met goed verwachtingsmanagement, een begin gemaakt met het verkennen van een aantal kleine stappen die mogelijk aansluiten op de toekomstige

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
					ontwikkelrichting. Vooralsnog betekent het dat er vooral kleine stapjes en verkenningen gemaakt worden, op termijn, als er meer duidelijkheid rond doelen en mogelijkheden komt, kan dit resulteren in grotere stappen richting een aantal passende verdienmodellen.
6.	Multifunctionele kruidenranden	Inzet van multifunctionele kruidenranden ter bevordering van biodiversiteit en van natuurlijke vijanden van ongewenste plaaginsecten en om te oogsten als ingrediënt voor (vee)voer	UVR 2022	Gereed	In 2022 is gestart met ervaring opdoen met teelteigenschappen van de kruiden. Vanuit wetenschappelijk onderzoek en literatuurstudie is gezocht naar kruiden die effect hebben op een aantal specifieke gezondheidsproblemen bij kippen, koeien en schapen. Hier zijn mengsels voor samengesteld. Niet alle zaden zijn makkelijk verkrijgbaar, daarom zijn bij twee akkerbouwers proeven aangelegd t.b.v. de zaadvermeerdering en bij twee akkerbouwers zijn proeven aangelegd t.b.v. akkerrandenmengsels. Er zijn stappen gezet richting het maken van voersupplementen op basis van de kruiden. Het blijkt nodig hiervoor certificering te krijgen. Er is nog veel vervolgwerk te doen, waarbij financiering een belemmering is.
7.	Regeneratief en circulair Texel (Lerend netwerk Texel)	Verbinden van melkveehouders en akkerbouwers, eigen voerteelt op eiland, anders voeren	UVR 2022	Loopt tot eind 2024	Dit project loopt nog. In het project nemen boeren, natuurorganisaties en ondernemers stappen richting regeneratieve landbouw. Dat betekent dat de landbouw bijdraagt aan het gezond houden van de bodem, de biodiversiteit, schone lucht en schoon water. Ook willen ze de producten die op Texel geproduceerd worden met regeneratieve landbouw zoveel mogelijk direct verkopen aan consumenten. De subsidie wordt gebruikt om het netwerk te versterken, het kennisniveau te verhogen en consumenten inzicht te geven in de voordelen van regeneratieve landbouw. Er vinden kennisbijeenkomsten rondom bodem, bedrijfsbezoeken en experimenten plaats. Bij de bedrijven die hebben deelgenomen aan de bodemcursus zijn bodemverbeteringen uitgevoerd. Op drie locaties is een referentieplot aangelegd, waardoor ook de effecten van de bodempilot onderzocht kunnen worden. Veranderingen in de bodem duren alleen lang dus dit kan op zijn vroegst pas na drie jaar behandelen gemeten worden. Andere experimenten

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
					betreffen groei van kruidenrijk grasland bij verschillende bemestingsniveaus, stro tussen aardappels tegen luizen en erwten/veldbonen in Texels krachtvoer voor schapen. De activiteiten zijn samengevat in onderstaande figuur: 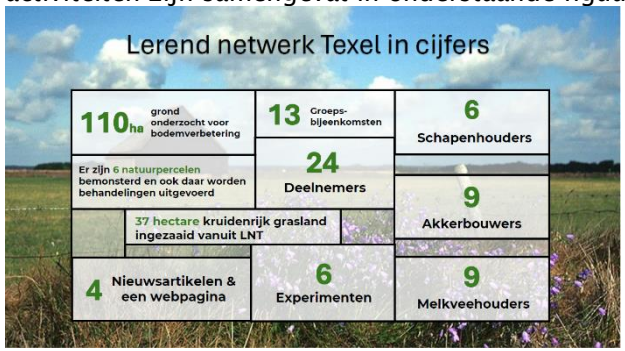 Er is inmiddels een vervolgsubsidie verkregen (SABE-regeling) waarmee de huidige groep kan worden voortgezet en een nieuwe bodemcursus en nieuwe deelnemers mogelijk worden.
8.	The Farm Kitchen Earth's own cuisine	Verbindt chef-koks met boeren in de regio om zeer korte ketens te realiseren	UVR 2022	Loopt tot eind 2024	Dit project loopt nog. In The Farm Kitchen wordt een korteketensysteem opgezet voor regeneratieve landbouw in de regio Noord-Holland. Regeneratief uit zich in dit project via gewasrotaties, strokenteelt, vervanging van kunstmest door organische bodembemesting, minimale bodembewerking en verbetering van de biodiversiteit. Producten van lokale telers worden in The Farm Kitchen (een mobiele verwerkingskeuken) verwerkt tot maaltijden die verkrijgbaar zijn bij evenementen en bedrijfsrestaurants. De werkwijze van The Farm Kitchen verbetert het verdienmodel voor de boer, aangezien de tussenhandel (groothandel) er tussenuit gaat. Deze schakel pakt doorgaans 20 tot 30% van de prijs en zorgt ervoor dat er veel meer kilometers tussen bron en bord gemaakt worden. Wanneer de boer het transport zelf in handen neemt valt daar marge te halen en neemt de CO2-uitstoot als gevolg van transport af.

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
					Kringlooplandbouw: Door de mobiele verwerkingskeuken op het boerenerf kunnen reststromen uit de verwerking van voedsel worden gebruikt als grondstoffen voor de akkers. Door middel van composteren, vergisten en mulchen worden reststromen ingezet als bodemverbeteraar. Korte Keten: De mobiele verwerkingskeuken zorgt voor een minimale afstand tussen akker en de verwerkingslocatie. Voor de logistiek van de gewassen van boer Jan naar The Farm Kitchen is een samenwerking met een partij opgezet, de Localist. Deze laatste schakel is van groot belang in de samenwerking. Zij verzorgen naast distributie ook de emballage en ondersteunen het bestelsysteem. Dit systeem wordt nog ingericht. Het systeem zal beschikbaar zijn voor verschillende cateringlocaties en voor de Kookfabriek, waar mensen met de Farmbox leren koken naar de oogst van de dag. De koks worden door o.a. een sterrenchef getraind in regionale keukens, waarbij extra aandacht is voor duurzaamheid.
9.	Modelboerderij voor regeneratieve agroforestry wijnbouw	Opzetten van en delen ervaringen met wijnboerderij met horeca, korte keten	UVR 2022	Gereed	In dit project is een collectieve wijngaard (CSA: Community Supporting Agriculture) ontwikkeld, gerund door 300 wijnboeren, waar wordt geëxperimenteerd met regeneratieve wijnbouw. De wijntuin organiseert een opleiding tot wijnboer, workshops, proeverijen, meewerkdagen en een oogstfeest. De wijntuin is gelegen op Landgoed Rorik, Het project stelde de initiatiefnemers in staat om interventies te proberen waar men anders minder ruimte voor zou hebben. Sommige interventies bleken succesvol, andere minder. Zo is er veel animo voor kennis over het duurzaam telen van druiven bij geïnteresseerde particulieren, wijnboeren en de pers. Ook bleken de DIY-video's die we maakten effectief in het uitleggen van taken. Hierdoor kreeg men de handen vrij voor de meer specialistische taken in de Wijntuin. Minder geslaagd: met hoge mate van zorgvuldigheid is een mix van groenbemesters uitgekozen speciaal voor de bodem en nutriëntenbehoefte,

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
					maar na twee keer inzaaien, is hier nog niet echt iets van te zien. Ook bleek het opzetten van samenwerkingen binnen de keten voor bijvoorbeeld het verwaarden van aanvullende gewassen uitdagend. Dit is geprobeerd met meerdere partijen, maar de benodigde tijd bleek niet op te wegen tegen de opbrengsten die dit op de aanwezige schaal zou kunnen opleveren. De inzet blijft op het aanleggen van een ecosysteem met een hoge verscheidenheid met als doel het verbeteren van de weerbaarheid van de druivenstokken tegen ziekten en plagen, maar het proberen te verwaarden hiervan moet nog wachten.
10.	Biodiversiteit op je bord	Verdienmodel boeren verbeteren door stimuleren gebruik biodiversiteits-vriendelijke producten in restaurants	UVR 2022	Uitstel (eind 2024 nog niet gereed)	Dit project loopt nog. Op het gebied van korte keten is bereikt dat lokale biodiversiteitvriendelijke zuivelproducten in het assortiment van een horeca groothandel zijn opgenomen. In de komende maanden zullen nog meer Noord-Hollandse biodiversiteitvriendelijke producten in dat assortiment worden opgenomen. Los hiervan vinden reeds directe leveranties plaats van biodiversiteitvriendelijke groenten aan een restaurant in Haarlem en van biodiversiteit-vriendelijke eieren aan het Scheepvaartmuseum.
11.	De korte weg: agroforestry op boerenland	Ontwikkeling van agroforestry op boerenland in NH met focus op korte keten en verdienmodel	UVR 2023	Loopt tot mei 2025	Dit project loopt nog. Tot nu toe is in dit project een nieuw voedselsysteem gecreëerd. Het kost veel energie om dat goed te doen (een nieuw ras aardappels is makkelijker te implementeren in het bouwplan dan een voedselbos). Het is echt een ander vak dan akkerbouw en dit wordt vaak onderschat. Het was vooral spannend of de nieuw geplante boompjes het zouden redden door de erg natte winter en natte voorjaar (2023-2024). Het voedselbos is erg veerkrachtig en het water wordt goed opgenomen door het systeem. Het project loopt tegen een te kort aan agroforestry plantgoed aan. Het project loopt nog door tot 2025, dus nieuwe lessons-learned komen gedurende het komende jaar.

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
12.	#ikhoudhetkort	Regionale verbinding biologische boer en speciaalzaak	UVR 2023	Loopt tot september 2025	Dit project loopt nog. Tot nu toe is bereikt dat meer bioboeren hun producten kunnen afzetten via een korte keten in NH naar speciaalzaken (test in 4 winkels). Daarnaast kunnen binnenkort consumenten kennisnemen van biologische producten van Noord-Hollandse producenten (campagne binnenkort gelanceerd, communicatiematerialen klaar). Dit project gaat verder uitgebouwd worden, zodat ook omschakelende ondernemers hun producten via een korte keten kunnen gaan verkopen.
13.	Veevoer uit veldbonen Wieringermeer	Stimuleren van teelt van veldbonen en lokale inzet in veevoeder ten behoeve van de eiwittransitie	UVR 2023	Loopt tot eind 2025	Dit project loopt nog. Akkerbouwers in de Wieringermeerpolder telen veldbonen en zaaien tegelijkertijd akkerranden in om de biodiversiteit te vergroten. De veldbonen kunnen worden ingezet als veevoeder voor lokale veehouders. De mest van deze veehouders wordt weer gebracht naar de akkerbouwers voor de bemesting van hun akkers. Zo wordt er een kringloop rond gemaakt en een bijdrage geleverd aan de eiwittransitie. Er is nog geen rapportage over (tussen)resultaten beschikbaar.
14.	Op zoek naar regeneratie	Onderzoek en testen op praktijkvelden naar het onderwerken van gewasresten	UVR 2023	Loopt tot eind 2025	Dit project loopt nog. In ‘Op zoek naar regeneratie’ wordt gezocht naar inzicht in het benutten van plantresten voor het opbouwen van organische stof in de bodem. Van veel groentegewassen wordt slechts een beperkt deel van de plant afgevoerd. Na inventarisatie blijkt dat in geval van bijvoorbeeld broccoli 2/3 van de plant achterblijft op het land. Deze plantresten worden onderdeel van het bodemvoedselweb. Op dit moment wordt getoetst welk deel van de plantenresten langdurig worden benut in het bodemvoedselweb.

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
15.	Biodivers perspectief	Kennisdeling natuurinclusieve landbouw vanuit Clusius College	Subsidie buiten uitvoerings-regeling 2020 (RIF MBO)	Loopt tot eind 2024	Dit project loopt nog. Biodivers Perspectief is gericht op kennisdeling en talentontwikkeling op het gebied van natuurinclusief leren en ondernemen. Ook biedt het bedrijven een unieke mogelijkheid om samen met onderwijsinstellingen en kennisinstituten te werken aan de transitie naar natuurinclusieve landbouw. Vanuit Biodivers Perspectief worden netwerkbijeenkomsten, gastlessen, excursies en workshops georganiseerd rondom de aangesloten bedrijven en onderwijsinstellingen. Een deel van de lessen, de stages en onderzoeksopdrachten worden in en om de aangesloten ondernemingen georganiseerd en uitgevoerd. Dankzij deze samenwerking wordt het onderwijs steeds dichter bij de praktijk gebracht. Het project richt zich op 3 thema's · Bol: hier wordt ingezet op weerbaarheid van de bodem en bollen, innovatie, natuurlijk kapitaal en nieuwe verdienmodellen. NLG Holland, een coöperatie van duurzame bollentelers, is het demoleerbedrijf voor dit focusgebied. · Vee: samen met melkveehouders, gemengde bedrijven en natuurorganisaties wordt gewerkt aan programma's om te komen tot duurzame modellen gebaseerd op meer biodiversiteit, natuurlijk bodembeheer en het sluiten van kringlopen. Via Wij.land is het demoleerbedrijf aangesloten. · Groente: dit demoleerbedrijf wordt ingericht en uitgevoerd vanuit Vollegrondsgroente.net waar wordt ingezet op duurzame bodem, circulaire teelt en uitfaseren van anorganische gewasbescherming.

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
					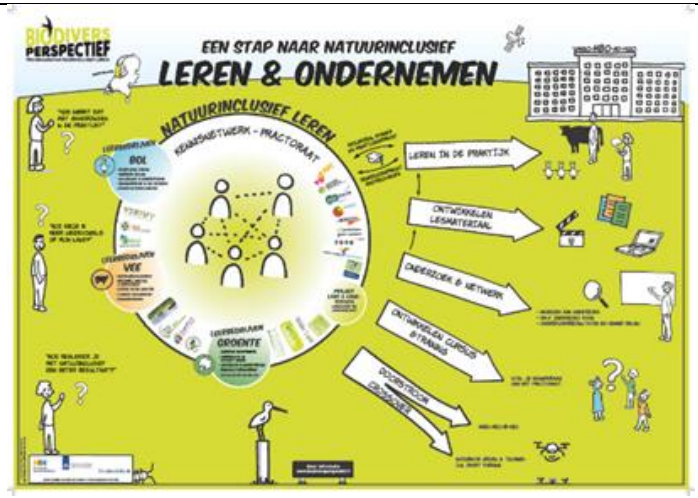
16.	Bloemkoolproject	Onderzoek naar de impact van bovengrondse toepassing van strorijke stalmest; o.a. ter verbetering bodemstructuur	R&D opdracht	Gereed	In het kader van de kringloopvisie van het ministerie van LNV is onderzocht hoe het niet onderwerken van strorijke stalmest een bijdrage levert aan een gezonde bodem, bodemvruchtbaarheid, biodiversiteit en het verhogen van de voedingswaarde in de bloemkool. Voor dit onderzoek in Noord-Holland zijn twee proeflocaties aangewezen waar ontheffing is verleend voor het niet onderwerken van bovengronds toegediende strorijke mest in de bloemkoolteelt. De proef laat zien dat de bovengrondse mest tijdelijk extra fourageermogelijkheden biedt voor vogels, doordat er meer regenwormen aanwezig zijn en het bodemleven en -activiteit een impuls krijgen. Daarnaast bespaart deze methode een extra werkgang, wat de bedrijfsvoering eenvoudiger maakt en minder betreding van de bodem betekent. De effecten op ammoniakemissie en nitraat af- en uitspoeling zijn nog onvoldoende bekend, wat er voor pleit om op meerdere bedrijven verder onderzoek te doen naar het effect van deze ontheffing en de potentiële emissies. Tegelijk is dit een uitdaging, omdat onderzoek in de vorm van een Living Lab

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
					best uitdagend is, men moet immers meebewegen met de landbouwpraktijk waar niet alles zich laat plannen.
17.	KPI-K Beemster Akkerbouw	Testen van KPI-normen in de akkerbouw	R&D opdracht	Loopt tot mei 2025	Dit project is nog in uitvoering. Het betreft een praktijkpilot in het kader van de landelijke ontwikkeling van Kritische Prestatie Indicatoren (KPI"s) voor kringlooplandbouw. Met een KPI-kernset willen we: • Kennis en inzicht geven voor de teler over duurzaam werken • Duurzame prestaties belonen door markt en overheid • Een landelijke uniforme manier van werken creëren, qua taal, rekenformules en definitiegebruik. Het project streeft naar een meetbaar, onderling vergelijkbare, stuurbare en daarmee ook een beloonbare KPI-Kernset. De werkwijze met KPI's gaat uit van doelsturing in plaats van sturen op maatregelen (géén kalenderlandbouw). Dit is nieuw en daarom zijn er in heel Nederland pilots om in de praktijk ervaring op te doen. Ook in Noord-Holland zijn er 2 KPI-K pilots. Eén voor de melkveehouderij in samenwerking met CONO Kaasmakers (zie icoonproject 18) en deze pilot met akkerbouwers uit de Beemster. Landelijk zijn er 12 KPI's voor de akkerbouw opgesteld. De landelijke KPI-K staat op: KPI kernset voor duurzame landbouw - Wiki Groen Kennisnet Omdat een aantal KPI-rekenregels voor de akkerbouw nu nog onvoldoende zijn uitgewerkt door het landelijke consortium, is de keuze gemaakt om vanuit deze pilot daarvoor input te geven. Er is door een adviesbureau een rapport opgeleverd waarin kansen en belemmeringen in kaart zijn gebracht. Ook is er een regionale datadeelomgeving ontworpen waarin op een veilige manier met KPI-data geoefend kan worden.

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
18.	KPI-K Melkveehouderij CONO	Testen van KPI-normen in de melkveehouderij	R&D opdracht	Gereed	Met deze pilot wordt aangesloten op de landelijke verkenning op doelsturing met Kritische Prestatie Indicatoren (KPI's) voor de melkveehouderij. De provincie wil samen met CONO een beloningsregeling ontwikkelen die de individuele prestaties van melkveehouders op provinciale doelen in het landelijk gebied kan meten en op basis waarvan verschillende partijen in de toekomst de melkveehouder kunnen belonen. De eerste stappen om te komen tot zo'n beloningsregeling zijn met dit project gezet. De volgende stappen worden via de landelijke verkenning uitgevoerd. Kern van de pilot was het gezamenlijk bepalen van streefwaarden voor de KPI's. Welke streefwaarden zijn realistisch in de praktijk? Met welke streefwaarden behaal je de gestelde doelen of lever je er voldoende bijdrage aan? De pilot is in juni 2024 afgesloten met een bijeenkomst met melkveehouders, verschillende beleidsmedewerkers van de provincie op het gebied van natuur, water en klimaat en het waterschap HHNK. Daarbij ontstond een zinvolle dialoog waarin de melkveehouders hun zorgen over deels moeizame samenwerking met de overheid konden delen. Belangrijke conclusie naar aanleiding van de pilot is dat er tot nog toe wel sprake is van waardering, maar nog niet van een reële langjarige financiële beloning. Het gaat uiteindelijk over de bestaanszekerheid van bedrijven en het bieden van perspectief. Daarom is het vanuit de overheid belangrijk om duidelijke doelen te stellen en melkveehouders in staat te stellen die doelen te kunnen behalen.
19*	GreenBASE 3.0	Samenwerkingsverband van agrarische partijen, regionale overheden en bedrijfsleven met als doel verduurzaming van de landbouw en versterking van de	Resterend budget UVR2023	Recent gestart, loopt nog tot Q2 2026.	GreenBASE 2.0 richt zich op een gebiedsgerichte aanpak gericht op het creëren van een groenblauwe dooradering in de Haarlemmermeer. Beoogde en behaalde resultaten voor de periode 2021-2023 waren: • Beoogd: Een versterkt ecologisch netwerk (groenblauwe-dooradering). Resultaat: Beleid en uitvoering van gemeenten voor bermbeheer blijken uiteen te lopen. Kostenefficiëntie is leidend. Bij de aanleg van akkerranden

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
		biodiversiteit in het agrarisch cultuurlandschap			door agrariërs staat het bedrijfsplan centraal. Er wordt nog niet geredeneerd vanuit een doorlopend netwerk. In de slotrapportage zijn mogelijke oplossingsrichtingen aangedragen. • Innovaties in regeneratieve landbouw vinden plaats en worden gemonitord. Resultaat: Binnen het project zijn drie innovatieve initiatieven uitgevoerd en gemonitord door vrijwilligers: strokenteelt, natuurlijke plaagbestrijding in uien en natuurlijke plaagbestrijding in consumptieaardappelen. Het experiment in uien laat geen positief effect van de natuurlijke plaagbestrijding zijn, het experiment in aardappels heeft opgeleverd dat een spuitgang achterwege kon blijven. • Gemeten effect van de dooradering op (functionele) biodiversiteit. Resultaat: In de strokenteelt zijn functionele insecten (natuurlijke vijanden en bestuivers) gemonitord door vrijwilligers. Wat opviel is dat de meeste binnen insecten te onderscheiden groepen van insecten vertegenwoordigd waren. • Resultaten worden gedeeld met de sector, overheden en burgers. Resultaat: op diverse momenten en op diverse manieren zijn verschillende doelgroepen betrokken bij de activiteiten, kennis en ervaring van GreenBASE 2.0 (zie ook www.greenbasehaarlemmermeer.nl.). Op basis van gesprekken met verschillende doelgroepen is de conclusie dat uitwisseling van kennis en vragen door de doelgroepen (burgers, boeren, overheid) wordt gewaardeerd. De boodschap van de inzet van biodiversiteit op het agrarisch bedrijf bereikt door deze aanpak ook normaal minder bereikte doelgroepen, zoals burgers en lokale ambtenaren, die het in het veld kunnen ervaren. Het meewerken als vrijwilliger creëert begrip voor de situatie van de agrariër. Binnen GreenBASE 3.0 willen we de volgende vragen beantwoorden: • In hoeverre is er sprake van een effectieve groenblauwe dooradering voor de biodiversiteit op boerenland in de gemeente Haarlemmermeer?

Nr.	Naam project	Omschrijving	Finan-ciering	Status	Resultaten (indien nog niet gereed: voor zover nu bekend)
					• Wat is er nodig om te zorgen voor een effectieve groenblauwe dooradering in Haarlemmermeer? • In wat voor mate draagt invulling van groenblauwe dooradering door boeren bij aan de verduurzaming van agrarische (akkerbouw)bedrijven binnen de gemeente Haarlemmermeer?
20*	1001 hectare kruidenrijk grasland	Helpt boeren met crowdfunding aan een korting op kruidenrijk graszaad zodat ze laagdrempelig kunnen experimenteren.	Resterend budget UVR2023	Recent gestart, loopt nog tot 1-12-2025	Kruidenrijk grasland is beter voor klimaat, biodiversiteit en bodem dan monocultuur grasland. Dankzij donaties van alle provincies, tientallen gemeenten, ministerie van Landbouw, burgers en bedrijven, is er al voor zo'n 7.000 hectare kruidenrijk graszaad verkocht aan ruim 1600 deelnemende veehouders. 77% van de boeren is enthousiast en wil verder met kruidenrijk, 97% van de deelnemers geeft aan dat de productie hetzelfde of beter is op hun kruidenrijke percelen. Iedere hectare kruidenrijk grasland bespaart bovendien 500 kg kunstmest en daarmee 1000 kg CO2. 1001ha is een campagne van LTO en Urgenda.

* Voorlopige nummering, nog niet op boerenbusinessinbalans.nl.

Op het platform Boer en Business in Balans is een infographic opgenomen met daarin alle icoonprojecten op een kaart. Via de infographic en de website is meer informatie te vinden over de projecten, zoals video's en interviews met de initiatiefnemers.

Lessen uit icoonprojecten

Aan de icoonprojecten is gevraagd om in hun (tussen)rapportage aan te geven wat zij geleerd hebben bij de uitvoering van hun project, met welke tegenvallers en meevallers ze te maken hadden en wat zij zelf denken dat er nodig is om het project voor de toekomst meer impact te laten hebben. Deze bijlage vat samen wat hierover gerapporteerd is.

Tegenvallers

Uit de rapportages blijkt dat het uitvoeren van innovatieve projecten gepaard kan gaan met allerlei soorten tegenvallers. Fysieke omstandigheden kunnen tegenzitten, zoals nat weer, nachtvorst of het zich voordoen van plant- en dierziekten. Sommige zaken, bv. inzaaien groenbemesters, kunnen onder de aanwezige bodemomstandigheden, bv. gebrekkige afwatering, zeer uitdagend blijken. Ook factoren in de projectorganisatie kunnen vertragend werken, zoals het vertrek van projectdeelnemers of samenwerkingspartners, een gebrek aan betrokkenheid van bepaalde partijen of moeilijke beschikbaarheid van laboratoriumcapaciteit. Zaken kosten soms meer tijd dan gedacht doordat essentiële kennis toch blijkt te ontbreken. Zo bleek op het gebied van de selectie en verwerking van kruiden uit akkerranden en op het gebied van kleine teelten veel minder praktische kennis voorhanden en veel meer te leren dan gedacht. Wanneer een project een verandering van werkwijzen vraagt onderschat men soms hoeveel tijd en inspanning het vraagt om de weerstand tegen verandering te overwinnen, nieuwe werkwijzen op te zetten en mensen daarin te trainen of begeleiden.

Meevallers

Soms deden zich in de projecten ook onverwachte meevallers voor. Zo werden sommige projecten verrast door het grote aantal geïnteresseerden dat in hun netwerk wilden meedoen, de goede interne samenwerking met de partners of de bereidheid van telers om te blijven deelnemen aan de pilot. Bij de regeneratieve wijngaard was men verrast dat het aantal wijnboeren blijft groeien, dat mensen erg blij worden van werken op het land, ook in de stromende regen, en dat er veel animo is om te leren over regeneratieve wijnbouw. De veerkracht van een fysiek gezonde bodem werd zichtbaar in twee projecten, waar men constateerde dat men toch goed kon werken respectievelijk ‘dat er weinig verzopen is’ ondanks het extreem natte seizoen. Twee projecten meldden onverwachte insectendiversiteit. Ingezaaide mengsels deden het in één project niet alleen goed, maar bleken ook ongewenste akkeronkruidflora te verdringen. Soms deden zich onverwachte kansen voor, zoals kunnen meeliften op communicatie-campagnes van andere of kansen om producenten en afnemers onverwacht in een korte keten te koppelen.

Verwachte en onverwachte lessen

Het doel van de innovatieve projecten is uiteindelijk om nieuwe dingen te leren. De leeropbrengst van de icoonprojecten in de vorm van resultaten is weergegeven in het overzicht van de icoonprojecten in bijlage 5. Deze resultaten zijn de min of meer geplande lessen, die voortvloeien uit de projectopzet, maar er zijn soms ook onverwachte lessen. Bij een project rondom wildschade hadden *verwachte* lessen betrekking op welke bestrijdingsmethoden wel of niet werkten. Zo leerde men dat afschrikmiddelen voor ganzen soms werken, maar dat dit vaak kortstondig is en het probleem niet oplost maar slechts verplaatst. Ketensamenwerking voor gecoördineerd afschot en ruivangst en gezamenlijke schademelding bleken effectief. Een *onverwachte* les was dat men zich ervan bewust werd dat de cijfers van schade door wild schrikbarend hoog zijn ten opzichte van de streefcijfers, dat de keten van jagers en telers niet goed samenwerkt bij de bestrijding van wildschade en dat het feit dat niet de provincie, maar de maatschappelijke partijen (via de FBE) verantwoordelijk zijn voor schadebestrijding bij veel partijen niet bekend is.

Andere onverwachte lessen die door de projecten zijn geformuleerd:

- Het blijkt moeilijk om een kennisprogramma samen te stellen dat zowel interessant is voor akkerbouwers als voor veehouders. Het is wel interessant om na te denken over hoe dit anders vormgegeven kan worden, want het is juist de uitwisseling tussen die twee groepen waarvan veel geleerd wordt.
- Het project laat je inzien dat je je moet overgeven aan de natuur. Er is een nieuw systeem gecreëerd. Dat kost veel energie om het goed te doen; het is echt een ander vak en wordt vaak onderschat.
- Medewerkers hebben meer uitdaging en plezier in hun werk door mee te denken en te helpen met innovatieve projecten.

- We hebben ons ondanks de beperkende kaders van het RVO toch erop gericht om meer te leren en dat was een stimulans om tot een vernieuwend project te komen waarvoor we nu een EIP-aanvraag hebben lopen.
- Samenwerking met andere projecten heeft een vliegwieleffect, waarbij gezamenlijke inspanningen leiden tot versnelling.
- Het Living lab bleek een plek te zijn om meer begrip te kweken tussen agrariërs, studenten, onderzoekers, tussen studiedisciplines etc., om functioneel samen te werken en het vakmanschap van de boer versterken.

Kennisdeling in icoonprojecten

Onvoldoende toegang tot relevante kennis en informatie kan een belemmering vormen voor de adoptie van nieuwe technologieën en methoden. Om de veranderbeweging verder te brengen dan de koplopers die de projecten uitvoeren, is het belangrijk dat er over de ervaringen en resultaten van projecten gecommuniceerd wordt. Uit de voortgangsrapportages van de icoonprojecten blijkt dat er veel aandacht aan kennisdeling is besteed. De meeste (15 van de 17) icoonprojecten geven aan dat er aan kennisdeling is gedaan. De wijze waarop dit is gedaan loopt sterk uiteen. Over de meeste projecten (12 van de 17) is gecommuniceerd via artikelen in nieuwsbladen, vakbladen of websites, via sociale media of via andere mediakanalen. Bij 8 van de 15 projecten zijn bijeenkomsten georganiseerd zoals groepsbijeenkomsten voor andere boeren of ketenpartners, of bijeenkomsten waar een mix van stakeholders aanwezig was, zoals een mix van overheden, kennisinstellingen en boeren. Bij 2 van de 15 projecten ging dit om 1-op-1 contact met andere boeren of met leveranciers. Bij 7 van de 15 projecten is er een vorm van voorlichting gegeven over het project. Hierbij valt te denken aan trainingen, excursies, open dagen, gebiedswandelingen, gastlessen en docentscholingen.

Bijlage 6 Staat van transitie voedselsysteem

Opkomend	Gevestigd
Experimenteren • *Radicaal nieuw doen* • *Radicaal nieuw denken*	*Optimaliseren* • *Verbeteren van het bestaande* • *Het gaat goed zo*
Er wordt veel geëxperimenteerd zowel door boeren als verderop in de keten, door verwerkers, cateringbedrijven en supermarkten. De experimenten zijn deels nog echt vernieuwend, deels gaat het om het verder praktisch uitwerken van eerdere experimenten als aanloop naar versnelling. Er wordt gewerkt aan technische innovaties en de toepassing van innovatieve maatregelen en werkwijzen. Er zijn ook experimenten die betrekking hebben op sociale innovatie (bv. nieuwe vormen van samenwerking, betrekken van nieuwe partijen) en procesinnovatie (ontwikkelen van nieuwe beloningssystematiek). Voorbeelden: Op het gebied van kringlooplandbouw wordt in Noord-Holland geëxperimenteerd met het verwerken van gewasresten op het land op een wijze die schuurt met de bestaande regelgeving, een alternatief voor het gebruik van glyfosaat in de bollenteelt en het opschalen van de teelt van veldbonen. Op het gebied van regeneratieve landbouw vinden in Noord-Holland in het kader van de Voedselvisie experimenten plaats met multifunctionele kruidenranden, strokenteelt en het inbrengen van het gedachtengoed van regeneratief werken in het onderwijs. In het kader van korte ketens zijn er landelijke initiatieven met nieuwe eigendomsmodellen voor toegang tot landbouwgrond en burgerinitiatieven zoals CSA's (Community Supported Agriculture), Herenboeren, Lenteland, Aardpeer. In Noord-Holland wordt voor de Voedselvisie o.a. geëxperimenteerd met nieuwe vormen van samenwerking tussen boer en cateraars. Aan de consumptiekant is de afgelopen jaren geëxperimenteerd door supermarkten met het introduceren van hybride producten (mengsels van dierlijk en plantaardig eiwit) en het stimuleren van de verkoop van biologische voeding via nudging. Too good to go is een voorbeeld van een initiatief dat voedselverspilling moet voorkomen. Inmiddels spreken sommigen al over 'pilotmoeheid': het wordt op onderdelen wellicht tijd om alle kennis bij elkaar te vegen en door te pakken. Wat ook aandacht vraagt: experimenten kunnen door partijen ook gebruikt worden als vrijwaring om verdere actie te ondernemen.	**In de afgelopen jaren is al veel geoptimaliseerd en dit is nog steeds volop gaande.** De fundamentele kenmerken van de Nederlandse landbouw, die sterk gericht is op bulkproductie voor de export, staan nog niet ter discussie, waardoor het blijven verlagen van de productiekosten nog steeds noodzakelijk is voor boeren om voldoende inkomen te verdienen. Daarbij blijft het ook noodzakelijk zo dicht mogelijk de grenzen van de toegestane milieubelasting op te zoeken. Circa de helft van de boeren wil eigenlijk blijven doen wat ze altijd al deden, daarbij optimaliserend vanuit het oogpunt van kostenbesparing. Als duurzaamheidsmaatregelen zich terugverdienen is men ook wel bereid die te nemen. Ook in de voedselverwerkende industrie wordt ingezet op optimalisatie. Partijen worden daarbij steeds efficiënter met water en energie. Door gebrek aan arbeidskrachten wordt robotisering aantrekkelijk als oplossing. Optimaliseren in het transport richt zich o.a. op het verduurzamen van de logistiek voor de 'last mile'.

Versnellen • *Alternatieven verbinden zich* • *Zichtbaar en toegankelijk*	*Destabiliseren* • *Incidenten leiden tot urgentie* • *Fundamentele discussie toekomst/richting*
Versnelling van de transitie aan de productiekant vindt al plaats, maar is nog moeilijk. Ook bij de verwerkende partijen, catering en supermarkten is een versnelling zichtbaar, met name op het gebied van de eiwittransitie en biologische/duurzame voeding. Daarnaast is het ontstaan van netwerken die vernieuwers en regimespelers met elkaar verbinden een teken van versnelling. Aan de productiekant (landbouw) is sprake van beweging richting meer duurzaamheid. Eenvoudige innovaties, die een enkel, afgebakend probleem oplossen, worden snel opgepikt. Dit is bijvoorbeeld zichtbaar bij de inzet van robotisering voor onkruidbestrijding, al kent dit nog zo zijn obstakels. Een nieuwe manier van werken op het gebied van kringlooplandbouw die zich al in het stadium van versnelling bevindt is bv. Kipster (voeren van kippen met reststromen). Regeneratieve werkmethoden als niet kerende grondbewerking en het inzaaien van akkerranden lijken normaler te worden. Door vele jaren experimenteren wordt inmiddels wel steeds duidelijker welke institutionalisering kan bijdragen aan echte versnelling, bv. welke wet- en regelgeving moet veranderen en welke financiële randvoorwaarden moeten worden ingevuld. Maar er valt ook nog heel veel te leren op het gebied van kringloop- en regeneratieve landbouw. Zo vragen de in Noord-Holland uitgevoerde experimenten dikwijls nog meer praktische uitwerking om ze te kunnen opschalen. Het is ook nog lastig om met nieuwe kennis en rolmodellen de meer gangbare boeren te bereiken. In het algemeen geldt dat de situatie van boeren sterk verschilt van bedrijf tot bedrijf, waardoor versnelling altijd maatwerk vraagt. Dit vergroot de complexiteit van de opgave. Er ontstaan steeds meer netwerken die vernieuwers en regimepartijen aan elkaar verbinden zoals Transitiecoalitie voedsel, Green Protein Alliance en de TAPP-coalitie (True Animal Protein Price Coalition). Deze netwerken kunnen helpen om de lessen van jarenlang experimenteren door te vertalen naar beleid. Zij zorgen er ook voor dat experimenten met elkaar verbonden worden.	**Door o.a. de stikstofcrisis en rechtszaken tegen de staat in het kader van de klimaatcrisis wordt de onvolhoudbaarheid van het huidige systeem steeds meer blootgelegd. De druk om te veranderen wordt door veel partijen gevoeld, maar de bereidheid om te veranderen verschilt sterk en de richting die daarbij gekozen moet worden leidt tot veel discussie en tegenkracht.** Er is sprake van druk op de landbouw vanwege de problematiek van de uitstoot van stikstof. Er is urgentie daar iets aan te doen vanuit de Europese regelgeving. In 2022 vond echter nog 66% van de boeren dat Nederland geen stikstofprobleem heeft. Bloembollentelers en akkerbouwers ervaren dat het pakket van toegestane gewasbeschermingsmiddelen steeds kleiner wordt, waarbij niet altijd direct een alternatief voorhanden is. Sommige partijen verwachten dat hierdoor in de akkerbouw reguliere teelt en biologische teelt steeds dichter naar elkaar toe zullen groeien. De klimaatproblematiek leidt tot druk doordat dit ook van de landbouw minder uitstoot van broeikasgassen vereist. In de akkerbouw zorgt klimaatverandering voor druk door meer extreme droogte en regenval. Vanuit de akkerbouw verwacht men dat ook de consument de effecten van klimaatverandering op termijn zal gaan zien in de schappen in de supermarkt. Ook voor stille regimespelers (bv. grote leveranciers aan cateraars en private label producenten zoals Vezet en Hilten Food) is er druk om te veranderen. Zij zetten zich in voor de eiwittransitie door bv. net iets meer plantaardig en minder vlees in producten te verwerken. Ook proberen ze steeds meer producten uit Nederland te halen. HAK wil in 2027 volledig zijn overgestapt op biologische teelt voor alle groenten en peulvruchten uit Nederland. Ook problemen met personele bezetting zorgen voor druk bij voedselproductie en voedselverwerkende partijen om te veranderen. Deze druk wordt vooral omgezet in optimaliseren (robotisering) of verhuizen naar andere landen (bv. vleesverwerkende industrie naar Polen).

Het Rijk en de EU hebben zich ten doel gesteld om de biologische productie te vergroten. Het Rijk heeft een actieplan ontwikkeld om het aandeel biologische landbouwgrond landelijk te verhogen van 4,4% eind 2022 naar 15% in 2030. In Noord-Holland lag het aandeel gecertificeerd biologisch in 2023 op 4,9% van de totale oppervlakte cultuurgrond. De omzet van biologische voeding ligt rond de 3,5% en stijgt nog licht. Zowel in productie als afzet is dus nog een flinke groei nodig. Supermarkten streven naar een groter aandeel biologisch of andere duurzame voeding, zoals plantaardige eiwitproducten. Zij sturen op gedragsverandering van de consument, bijvoorbeeld door het toepassen van nudgingstrategieën voor biologische producten en het gunstig beprijzen van plantaardige eiwitproducten. Op de eiwittransitie zit veel energie. Provincies en tientallen andere organisaties trekken aan de Bean-deal, die zich richt op het opschalen van keteninitiatieven die bijdragen aan hogere consumptie van Nederlands geteeld plantaardig eiwit opgeschaald (bv. via programma Plant Protein Forward). Koplopers, nieuwe merken en producten, maar ook regimespelers zoals supermarkten, en grote merkeigenaren zoals Unilever en HAK hebben de afgelopen jaren stappen gezet en zetten zich in om de voorgenomen verschuiving naar een verhouding plantaardig-dierlijk van 60-40% te bereiken. In de Nederlandse foodservice (horeca, catering en andere eetzaken) is de toepassing van plantaardige zuivel en vleesvervangers tussen 2021 en 2023 meer dan verdubbeld. Vleesvervangers groeiden het hardst, met 111% in volume (inkoop in kilogram) tussen 2021 en 2023. Zuivelvervangers groeiden in dezelfde periode met 82%. Maar het volume-aandeel ten opzichte van de dierlijke tegenhangers is nog steeds beperkt: voor vleesvervangers 4,3% en voor zuivelvervangers 7,4%. Ook de verkoop van peulvruchten steeg met 33%. De verkoop van vlees daalde juist met 2%. De Nederlandse consumptie bestaat momenteel voor 3% uit korteketenproducten (bron: Boter, kaas en havermelk, Joris Lohman, 2024). Netwerkorganisaties zoals Voedsel verbindt richten zich specifiek op versnellen van experimenten voor de korte keten, maar dit heeft nog een zeer lokale werking. Er is wel zicht op versnelling door bv. aansluiting van grote werkgevers in de MRA bij initiatieven voor catering vanuit korte ketens en een initiatief als Superboeren, dat rechtstreeks contact tussen boeren enerzijds en afnemers zoals horeca en supermarkten anderzijds wil faciliteren. Sommige boeren kiezen voor een stap naar meer waardecreatie op het eigen erf. Deze verbinding tussen de productie- en consumptiekant kan ook een ingrediënt zijn om te versnellen op het thema korte keten.	Vanaf 2025 moeten meer bedrijven (te beginnen met grote ondernemingen) verplicht rapporteren over duurzaamheid (CSRD (Corporate Sustainability Reporting Directive). Bedrijven worden hierdoor gedwongen om het afbreken van milieuonvriendelijke activiteiten te concretiseren. Ook door geopolitieke onrust en het effect daarvan op verkrijgbaarheid en prijs van voedsel wordt urgentie gevoeld om te veranderen (zelfvoorzienendheid). Op landelijk niveau is met het landbouwakkoord geprobeerd tot een fundamentele discussie over de toekomst van de agrarische sector te komen, maar dat is mislukt. Met het nieuwe kabinet wordt de noodzaak van de transitie van de landbouw en het voedselsysteem vanuit het Rijk minder benadrukt. De EU is met het nieuwe GLB en de Farm-to-fork-strategie wel met een ombuiging van het voedselsysteem richting vergroening, verduurzaming en zelfvoorzienendheid begonnen. De huidige subsidieregelingen binnen het GLB sluiten dan ook goed aan bij de doelen van de Voedselvisie. Uit een recente evaluatie van het EU-beleid blijkt wel dat EU-beleid en wet- en regelgeving op de verschillende terreinen die met voedsel te maken hebben elkaar nog regelmatig tegenwerken. Naar aanleiding van boerenprotesten vindt discussie over bijstelling van deze koers plaats. De uitkomst hiervan is nog niet bekend.

Emergentie • *Nieuwe structuren worden zichtbaar* • *Transitie niet meer ter discussie*	*Chaos:* • *Tegenstrijdigheden en onzekerheden* • *Tegengestelde belangen en conflicten*
Een begin van een nieuw verhaal over ons voedsel is zichtbaar in het EU-beleid en verschillende trends en de laatste jaren is een stijgend bewustzijn van de noodzaak voor verandering zichtbaar. De noodzaak van een transitie wordt echter nog niet voor alle partijen gezien. Nieuwe prijs- en beloningsstructuren voor de productiekant zijn nog niet ontwikkeld. Aan de productiekant ontstaat heel voorzichtig het begin van een nieuwe beloningsstructuur voor duurzame landbouw: bv. rentekorting bij de Rabobank, korting op de pacht, de provincie geeft voordelen bij pachten als een bedrijf meedoet aan een duurzaamheidsproject. Er wordt gewerkt aan beloning op basis van Kritische Prestatie-Indicatoren voor de landbouw en de melkveehouderij, maar er is nog een flinke weg te gaan voordat sprake is van een echte nieuwe beloningsstructuur. Er zijn een aantal niches die succesvol de markt hebben bereikt, zoals Kipster, Rechtstreex en Herenboeren. Een deel van de boeren en hun vertegenwoordigende organisaties is conservatief en vindt verandering niet nodig. Voor sommige partijen echter staat de transitie van het voedselsysteem, of in ieder geval onderdelen daarvan, zoals de eiwittransitie, niet meer ter discussie. Een recent onderzoek naar de gemene deler in 15 voedselvisies van toonaangevende organisaties uit de voedselketen laat zien dat in de meeste visies de noodzaak van systeemverandering wordt onderkend. Diverse thema's komen in de visies steeds terug, zoals de noodzaak van een gezonde bodem als basis van een gezond voedselsysteem. Steeds meer provincies, supermarkten en andere regimespelers in het voedselveld omarmen de eiwittransitie. Deels gebeurt dit met het nodige 'lawaai', maar deels gebeurt dit ook in stilte. Dit omdat voor een deel van de consumenten de transitie nog niet vanzelfsprekend is. Communicatie over het veranderen van het voedselpatroon ligt daardoor gevoelig. Het EAT Lancet rapport (2019) beschrijft een dieet voor de wereldbevolking dat zich richt op de optimale combinatie van gezondheid en duurzaamheid. Dit rapport bevestigt de adviezen van het Voedingscentrum (Schijf van Vijf) om o.a. minder vlees en meer groente te eten. De gemiddelde bevolking van Nederland eet nog niet volgens deze richtlijnen. Wel constateerde het RIVM in 2023 dat Nederlanders de afgelopen jaren gezonder zijn gaan eten en drinken. Nederlanders eten meer plantaardige producten zoals groente,	**De onzekerheid van de chaosfase is vooral voelbaar bij de landbouw. Ook in sommige andere schakels in de voedselketen is de onzekerheid voelbaar, bijvoorbeeld in de catering en bij sommige tussenschakels. In de horeca en bij de consument zijn de problemen nog niet voelbaar.** Boeren weten niet waar zij aan toe zijn door gebrek aan richting en tegenstrijdigheden in het beleid op alle overheidsniveaus, tot de EU aan toe. Er is veel polarisatie over hoe het verder moet, die zich uit in felle boerenprotesten, het ontstaan van Farmers Defence Force en onenigheid over feiten en waarden. Het is voelbaar dat het anders moet, maar hoe het nieuwe landschap eruit gaat zien is niet duidelijk. Er is nog geen duidelijk verdienmodel voor meer duurzame productiewijzen. Een deel van de bedrijven zit klem, bijvoorbeeld doordat recent nog is geïnvesteerd in nieuwe bedrijfsmiddelen, waardoor men financieel niet wendbaar genoeg is om het nu anders te gaan doen. Op dit moment zijn er ook nog veel tegenstrijdigheden in het beleid en de wet- en regelgeving op alle niveaus, die veranderingen belemmeringen. Tegen de achtergrond van deze onzekerheden is het ook voor ondernemers in de voedselketen risicovol om investeringen te doen. De cateringsector heeft te maken met eisen vanuit op duurzaamheid georiënteerde klanten waaraan soms nog moeilijk te voldoen is, bv. omdat de toelevering nog niet zover is of omdat er nog onvoldoende duidelijk is wat de eisen concreet in moeten houden (bv. hoe ver reikt lokaal?). Wanneer bedrijven/organisaties plantaardige catering in het bedrijfsrestaurant willen invoeren leidt dit soms tot discussies en zelfs tot het niet kunnen doorvoeren hiervan, omdat het nog niet voor iedereen acceptabel is niet voor vlees te kunnen kiezen.

fruit, ongezouten noten en peulvruchten en eten minder rood en bewerkt vlees. De vleesconsumptie van de Nederlandse bevolking is de afgelopen jaren licht gedaald, vooral in stedelijke gebieden en onder jongeren. Er is een groeiende groep bewuste consumenten die wil weten waar het voedsel vandaan komt en hoe het wordt geproduceerd. Er is vanuit deze trend meer aandacht voor lokale producten of producten uit Nederland in supermarkten. De omzet van biologische producten stijgt al jaren, al lijkt dit recent wel wat te stagneren. Het beleid van supermarkten, die biologische en andere duurzame producten meer prominent aanbieden, speelt mede een rol bij deze groei. Het aandeel biologische producten schommelt rond de 3-3,5% in het totaal van voedselbestedingen.	
Institutionaliseren • *Het nieuwe normaal (denken en doen)* • *Nieuwe structuren bestendigen*	*Afbouwen* • *Afstoten, loslaten en wegvallen* • *Verliezers zichtbaar*
De overheid stuurt op maatschappelijk verantwoord inkopen voor de eigen organisaties. Hieronder valt ook duurzame catering. De aanwezigheid van erkende keurmerken laat zien dat er werkbare oplossingsrichtingen zijn. De overheid vervult een belangrijke rol als launching customer voor duurzamere vormen van catering in de bedrijfsrestaurants: meer biologisch, meer plantaardig, meer korte keten. Er zijn steeds meer erkende keurmerken voor duurzame voedingskeuzes. Door de veelheid aan keurmerken is het voor consumenten wel moeilijk om te bepalen welke zij kunnen vertrouwen. Er ontstaat nu een vraag vanuit de samenleving om met producenten, supermarkten en overheid hier een oplossing voor te vinden.	**De regelgeving voor gewasbeschermingsmiddelen wordt steeds strenger. Voor activiteiten die passen bij het oude regime is vanuit de EU steeds minder subsidie beschikbaar.** Akkerbouwers ervaren dat het sortiment pesticiden waarvan zij gebruik kunnen maken door strengere regelgeving steeds beperkter wordt. Het GLB is op vergroening gericht en dat betekent dat er geen of minder subsidie beschikbaar is voor activiteiten die passen bij het oude regime. Activiteiten moeten altijd gecombineerd worden met vergroening.
Stabiliseren • *Detaillering* • *Optimaliseren*	*Uitfaseren* • *Afscheid nemen* • *Omgaan met verlies*
Er zijn nog vrijwel geen tekenen van stabiliseren. Een uitzondering is de biologische sector. De biologische sector is al meer dan 20 jaar bezig met het ontwikkelen, uitvoeren en handhaven op principes die we nu onder ‘regeneratief’ zouden scharen. Er is al een heel (sub)-systeem ontstaan van bio-certificering, bio-supermarkten en veel mensen weten wat biologisch inhoudt.	**Er zijn nog geen tekenen van uitfaseren.**

Bijlage 7 Icoonprojecten als small win

Nr	Naam project	Is het een small win?	Verdiepen, verbreden of verspreiden?
1	Field to consumer	**nee**; gaat om optimalisatie van een bedrijfsproces, kan bijdragen aan tegengaan van verspilling. Geen link met biodiversiteit, bodem, water et cetera.	niet van toepassing (n.v.t.)
2	Vitaliteit voor land en plant	**ja**, nieuw: alternatief voor glyfosaat bij bollenteelt. En alarmbel dat de mestkwaliteit onvoldoende is	vraagt om verdieping op uitfaseren glyfosaat onder bollentelers en mestkwaliteit. Initiatiefnemers zijn bezig met vervolg via EIP regeling. Geen extra ondersteuning provincie nodig
3	Fauna in evenwicht	**ja**, unieke samenwerking tussen boeren, jagers, FBE, HHNK et cetera om ganzenaanpak vorm te geven. Gevoelig thema, schurend	vraagt om verdieping (doorpakken in oplossingsrichtingen) en verbreding naar afzetkanalen (industrie, supermarkt e.a.). industrie, supermarkt e.a.). Initiatiefnemers bezig met subsidieaanvraag voor vervolg; De Lynx werkt nog aan een filmpje. Geen extra ondersteuning nodig
4	Proeftuin regeneratieve landbouw	**nee**; de toegepaste technieken zijn niet echt vernieuwend meer	n.v.t.
5	Duinrandboeren	**Ja**; gaat in op de uitdaging van het onderbrengen van regeneratieve landbouw in gemeentelijk ruimtelijk beleid. Schuurt met bestaande praktijk.	vraagt om eerst verdieping (samenwerking verbeteren gebiedsgerichte aanpak) en verspreiding (hoe geef je duurzame landbouw een plek in gemeente?) naar de (B)UCH gemeenten. Aandacht aan geven, gericht op doelgroep lokale overheden.
6	Multifunctionele kruidenranden	**ja**, dit project heeft bijgedragen aan een breder draagvlak voor kruidenranden	vraagt om verdieping (productie gezond veevoederbrok) en verspreiding. Aandacht aan geven middels schuurbijeenkomst
7	Regeneratief en circulair Texel	**ja**, lerend boeren netwerk dat inzet op sluiten kringloop gericht op food én feed i.c.m. regionale producten	vraagt om verbreden door inzet netwerk om opgaven kringloop te sluiten. Ter discussie: netwerk Texelse ondernemers, TBO's en Wij.land.
8	The Farm Kitchen	**ja**, behelst zeer korte keten; maatwerk richting cateraar/consument	vraagt om verbreding naar meer boeren/afzetkanalen en/of verspreiding naar andere ondernemers. Handboek opgesteld om de aanpak over te nemen. Aandacht aan geven met schuurbijeenkomst
9	Wijntuin Ronja	**ja**, het behelst een CSA met brede betrokken gemeenschap en daarin inspirerend	verspreiden: dient als inspirerend voorbeeld voor andere ondernemers met de ambitie om een CSA te starten.

Nr	Naam project	Is het een small win?	Verdiepen, verbreden of verspreiden?
			Aandacht aan geven in verspreiden verhaal.
10	Biodiversiteit op je bord	**ja**, brengen verandering te weeg door sensitiveren van de keten; zowel afname (horeca) als logistiek	vraagt om verdieping (o.a. verwerking tot groothandel geschikte producten) en mogelijk verbreding tot jaarronde producten/ andere NH-gebieden. Moeite om voldoende afnemers te vinden. Moeite om biologisch gecertificeerde producten op te nemen in logistiek. Ter aanmoediging persaandacht genereren
11	De Korte Weg	**Ja**, eerste agroforestry op boerenland in Noord-Holland	vraagt eerst om verdieping (kweekmateriaal & netwerk) en daarna om verspreiding opgedane kennis. Kennisverspreiding is onderdeel van project.
12	#ikhoudhetkort	**Ja**, experiment met alternatief logistiek model; een bottleneck in de duurzame voedselketen	project na goedkering aangepast , inmiddels goed op weg; vraagt om verdieping. Goed om te coachen vanuit expertteam met het oog op vervolg en daarvoor beschikbare regelingen. Potentie tot integratie in vervolg Fieldlab Bio en landelijke regeling BioRegio's
13	Veevoer uit Veldbonen Wieringermeer	Ja, pionieren; serieuze poging tot opschalen teelt van veldbonen, uitdagend in verwerking/opslag (houdbaarheid)	vraagt verdieping in uitvoering (verwerking/opslag) en later verbreding naar humane consumptie (nu nog gericht op diervoeder). Werken aan vervolg via twee projectaanvragen Greenport NH-Noord (Greenchain) en aanvraag EFRO (Bean-me-up 2.0). Geen extra ondersteuning provincie nodig
14	Op zoek naar regeneratie (Xplant)	nee, betreft kennisvergaring ten aanzien van de waarde van gewasresten van specifieke teelten voor de bodem (voor andere teelten bestaat dit al wel)	n.v.t. Vraagt verdieping binnen het project.
15	Biodivers perspectief	ja, echt een andere koers binnen het onderwijs en indirect ook potentieel effect op bedrijfsvoering van agrarische bedrijven van ouders van leerlingen	vraagt verdieping in de bestuurlijke verankering bij Vonk en een betere inhoudelijke uitwerking. Provincie probeert hierop te sturen vanuit stuurgroep en via beleid arbeidsmarkt & onderwijs. Kans op waardevolle schuurbijeenkomst die VONK ook als pilot voor eigen kennisdeelbijeenkomsten in de toekomst wil inzetten.
16	Bloemkoolproject	ja, nieuwe praktijk op basis van andere inzichten die schuurt met bestaande regelgeving	vraagt om verdieping met andere projectopzet. Gehanteerde aanpak leverde onvoldoende betrouwbare/onderbouwde conclusies

Nr	Naam project	Is het een small win?	Verdiepen, verbreden of verspreiden?
			om verandering in regelgeving te bewerkstelligen.
17	KPI-K Beemster Akkerbouw	ja, samen met ondernemers komen tot maatregelen/doelen; spannend traject. schuurt ook met landelijk traject.	vraagt om verdiepen. Uitdagender proces dan bij veehouderij; met name ten aanzien van het ophalen van data. Geen extra ondersteuning provincie nodig
18	KPI-K Melkveehouderij/ CONO	ja, pioniers in het opstellen van doelsturing	vraagt om verspreiden (landelijk) en het koppelen aan een beloningssystematiek. Geen extra ondersteuning provincie nodig

Bijlage 2. Kringlooplandbouw 2040

Medio 2021 kwam er een rapport uit van de Sociaal Economische Raad (*'Naar duurzame toekomstperspectieven voor de landbouw', mei 2021*). Dit rapport was toen de basis voor een beoogd later te sluiten landbouwakkoord. In dit rapport zijn zeven ontwikkelpaden benoemd richting duurzame toekomstperspectieven voor kringlooplandbouw. Het landbouwakkoord is niet van de grond gekomen. Maar wij hebben dit SER-rapport plus de aanbevelingen van Remkes[1], over de uitsplitsing van duurzame toekomstperspectieven naar innoveren, omschakelen en extensiveren, gebruikt voor een sector brede uitwerking van het Noord-Hollands kringlooplandbouwperspectief 2040. Dat perspectief is geschetst in de startversie van het Provinciaal Programma Landelijk Gebied en in de Korte Termijn Agenda.

De doelen van kringlooplandbouw richten zich op het verbeteren van de circulariteit, omgaan met en tegengaan van klimaatverandering, het verbeteren van de bodemkwaliteit, biodiversiteit, waterkwaliteit, plant- en diergezondheid en de sociaal economische positie van de boer. De duurzame toekomstperspectieven zijn:

A. Innoveren
hoogwaardige mestverwerking, emissiebeperkende stalsystemen, digitalisering en precisielandbouw;

B. Extensiveren
minder productie per hectare, ruimere bouwplannen & rustgewassen, koolstofvastlegging in de bodem, water- en natuurbeheer, groenblauwe diensten;

C. Omschakelen
biogrondstoffen, eiwitgewassen, multifunctionele landbouw en korte ketens, biologische landbouw.

Agrarisch ondernemers bepalen zelf welk ontwikkelpad zij kiezen om de doelen van kringlooplandbouw te behalen. Immers, niet elke ondernemer is hetzelfde. We zien verschillende ontwikkelpaden die uiteenlopen van hightech landbouw in gesloten en open systemen, extensivering, biologische landbouw, multifunctionele landbouw & korte keten tot natuurontwikkeling & landschapsbeheer alsook het stoppen door bedrijven (zie figuur 1). Binnen kringlooplandbouw vragen het verdienvermogen van de boer en de positie en scholing van werknemers binnen de sector bijzondere aandacht. Bestaande sectorplannen en andere initiatieven kunnen daarbij bouwstenen vormen.

Figuur 1. De zeven paden van de kringlooplandbouw

[1] Trappetje van Remkes houdt in dat er naast een uitkoopregeling m.b.t. de melkveehouderij gelijktijdig ook regelingen voor boeren die willen innoveren, omschakelen, extensiveren en verplaatsen open moeten staan.

Bijlage 2. 2384218/2384222

Om de samenhang tussen kringlooplandbouw en de inzet vanuit de Voedselvisie te duiden, is hieronder een overzicht opgenomen van de zeven ontwikkelpaden met de uitwerking van het kringlooplandbouwperspectief richting 2040. De mate waarin acties vanuit de Voedselvisie daaraan hebben bijgedragen is verschillend.

1e pad Hightech landbouw in gesloten systeem (innoveren)
Bij dit pad hoort de dierlijke en/of plantaardige productie in bijvoorbeeld stallen of kassen. De Voedselvisie heeft hier niet op ingezet, omdat de visie zich toespitst op de grondgebonden landbouwsectoren. Vanuit ander landbouwbeleid is er aandacht besteed aan de gesloten landbouwsystemen, bijvoorbeeld in de samenwerking met de Greenports.

2e pad Hightech landbouw in open systemen (innoveren)
Bij dit pad gaat het om dierlijke en/of plantaardige productie met focus op gezonde bodems en minimale emissies door middel van bijvoorbeeld precisietechniek, veredeling en robotica.

Vanuit het beleidsdoel kringlopen sluiten heeft de Voedselvisie een aantal icoonprojecten ondersteund in samenwerking met het Noord-Hollandse vollegrondgroentenetwerk en bloemkooltelers. De activiteiten gingen over de impact op bodem, water en biodiversiteit bij het bovengronds uitrijden van vaste mest en het onderwerken van gewasresten op het land ten behoeve van bodemvruchtbaarheid. Ook hebben we de dialoog gevoerd met ondernemers tijdens schuurgesprekken (bijvoorbeeld over mestkwaliteit) en voerden we onderzoek uit naar het sluiten van de nutriëntenkringloop in Noord-Holland.

3e pad Extensivering (extensiveren)
Dit pad gaat over volledige of gedeeltelijke grondgebondenheid, waarbij ook toepassingen van principes uit het 1e en 2e pad mogelijk zijn. De Voedselvisie heeft hierop ingezet vanuit het beleidsdoel kringlopen sluiten en regeneratieve landbouw.

4e pad Biologische Landbouw (omschakelen)
Dit pad betreft de toepassing en doorontwikkeling van ecologische en regeneratieve landbouwprincipes. De Voedselvisie heeft hierop ingezet vanuit het beleidsdoel regeneratieve landbouw. Een aantal icoonprojecten zijn ondersteund, zoals de opstart van het Fieldlab Biologisch Noord-Holland.

5e pad Multifunctionele landbouw (omschakelen)
In dit pad gaat het om multifunctionele bedrijven die naast voedsel ook andere maatschappelijke waarden en diensten produceren of nieuwe verbindingen organiseren tussen voedselproductie en consumenten/burgers. De Voedselvisie heeft hierop ingezet vanuit het beleidsdoel korte keten en de boer-burger verbinding in samenwerking met het regionaal voedselnetwerk Voedsel Verbindt[2]. Daarnaast is er ook aandacht besteed aan de verdere professionalisering van Boerderijeducatie in Noord-Holland in samenwerking met het Rijksprogramma Jong Leren Eten.

6e pad Natuurbeheer en -ontwikkeling (extensiveren)
Bij dit pad levert tenminste een flink deel van het bedrijf diensten voor natuur- en landschapsbeheer, CO_2-opslag, waterberging en/of -zuivering. De Voedselvisie heeft hier niet op ingezet. Er wordt wel vanuit het Landbouwteam meegewerkt aan het Programma Landelijk Gebied in de vorm van advisering en instrumentontwikkeling. Via het landelijk agrarisch natuurbeheer (ANB) komen er meer kansen beschikbaar om in te gaan zetten op dit pad, waaronder langjarige beheerpakketten en de herwaardering van landbouwgrond.

7e pad Stoppen van het bedrijf (extensiveren)
Het stoppen van een bedrijf is geen doel op zich, maar wij willen ondernemers die genoodzaakt zijn hun bedrijf stop te zetten wel ondersteunen. Op gebiedsniveau zien we dit als een pad dat perspectief biedt voor blijvende bedrijven. Dit pad maakt geen deel uit van de Voedselvisie. Het is onderdeel van het Programma Landelijk Gebied.

Deze zeven paden schetsen de perspectieven voor kringlooplandbouw in 2040 en hebben een visuele uitwerking gekregen in het voormalig PPLG in de vorm van een praatplaat (figuur 1). Duidelijk moet zijn dat er uiteraard vele combinaties mogelijk zijn tussen de paden, wat in de tekening getracht is te ondervangen in de vorm van de verschillende bruggetjes tussen de paden. Wat deze praatplaat illustreert is dat agrarisch ondernemers de vrijheid willen om verschillende manieren van produceren toe te passen. Wat agrarisch ondernemers aan de lokale, regionale, nationale en Europese overheden vragen zijn duidelijke beleidsdoelen en -kaders voor 2030, 2040 en 2050 en voldoende tijd en soms ook ondersteuning om hun bedrijfsvoering daarop aan te kunnen passen.

[2] Voedsel verbindt: een activerend platform dat sinds 24 april 2019 overzicht biedt van relevante Agri & Food initiatieven, ontwikkelingen, projecten en partijen uit de regio. En dat zich inzet voor een duurzaam, regionaal en circulair voedselsysteem in de provincies Noord-Holland en Flevoland. Er zijn al veel initiatieven gericht op een beter voedselsysteem in de Metropoolregio Amsterdam en omliggende agrarische gebieden.

Bijlage 3. 2384218/2384222 Inzet Voedselvisie 2026-2030 binnen PLG

In onderstaand overzicht zien we de 19 acties van de Voedselvisie, verdeeld over de in te zetten instrumenten. De acties die de tussentijdse beleidsevaluatie voorstelt voort te zetten zijn met een groene kleur aangegeven en soms met een rode tekst voorzien als zijnde een aanscherping op de uitvoering ervan. In de kolommen 2025-2030 is het voorstel opgenomen per actie per jaar

Via de KTA* is een totaal bedrag van € 3.895.000 voor de acties 1, 3 en 8 gereserveerd die uiterlijk in 2027 bestemd moeten zijn.

Beleidsinstrument	Omschrijving		Inzet Voedselvisie 2026-2030 binnen het PLG					
Mogelijk maken		**Voedselvisie acties**	**2025**	**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
01 - Plattelandsontwikkelings-programma & Nationaal Strategisch Plan (POP/NSP)	*Het stimuleren van Europese innovatie partnerschappen t.b.v. innovatie op product, techniek en ketensamenwerking.*	1 GLB/NSP subsidies	verschillende openstellingen					
Meeliften op bestaande regeling		1 Fieldlab bio	via *KTA € 250.000					
02 - Challenges gebiedsinitiatieven (living labs)	*Subsidieregeling voor regeneratieve landbouw en kringlooplandbouw, eventueel in combinatie met korte ketens.*	2 Challenges gebiedsintiatieven (living labs)		50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Versterken van icoonprojecten (verdiepen, verbreden, verspreiden)								
03 - Kennis- en coachingsregeling 1 loketgedachte, kijk hoe dit binnen het landbouwportaal opgenomen kan worden	*Het aanbieden van kennis en coaching voor de Voedselvisiedoelen.*	3 Kennis&coaching	via KTA € 2.500.000					
04 - GO!-NH accelerator, Circo-track, Globaliser	*Inzetten van de provinciale innovatieprogramma's ten behoeve van de transitie van het voedselsysteem.*	4 Accelerators	via sector Economie					
05 - Uitvoeringsagenda's Greenports, Voedsel Verbindt en The Protein Community. Met focus op versnelling	*Het faciliteren van de uitvoeringsagenda's ten behoeve van: smart farming, data(deling) en een challenge voor de realisatie van vijf nieuwe korte keten projecten.*	5 Uitvoeringsagenda's (o.a. Voedsel Verbindt)	75.000					
		5 Streekdiner	via Voedsel Verbindt	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000
06 - Cofinanciering regelingen Rijk.	*Het cofinancieren van Biodivers Perspectief, Bean Deal en Programma Jong Leren Eten*	6 Cofinanciering Rijk (Bean Deal)		20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
07 - Subsidieregeling circulaire economie.	*Het tegengaan van voedselverspilling en inzet op grondstoffen en reststromen.*	7 subsidie CE	vervallen					
Ruimte geven								
08 - Wettelijk kader	*Het anticiperen op EU- en Rijksbeleid, met een focus op kringlooplandbouw.*	8 Mestplan	via KTA € 380.000					
		8 Stoffenbalans	via KTA € 155.000 en GLB/EIP (afh. van de ingediende projecten)					
		8 Doelsturing/KPI	via KTA € 610.000					
09 - Vergunning, Handhaving en Toezicht.	*Het ontwikkelen van bouwstenen voor omgevingsvisies en gebiedsplannen*	9 VHT						
10 – Omgevingsverordening	*Het uitvoeren van een verkenning op het ruimtelijke ordening instrumentarium.*	10 OGV						
11 – Inkoopbeleid	*Het stimuleren van meer eten uit de korte keten binnen de eigen organisatie*	11 Inkoopbeleid						
12 – Grondinstrumentarium	*Er wordt gefaciliteerd met pacht- en experimenteerruimte.*	12 Grond (experimenteerruimte/monitoring)	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Opdracht geven								
13 – Opdrachten (gericht op wegnemen barrieres)	*Kennisopdrachten t.b.v. regeneratieve landbouw, kringlooplandbouw en korte keten.*	13 Opdrachten						
14 – Onderzoeken	*Het deelnemen aan Rijks- Research & Development pilots en Publiek-Private Samenwerkingen (PPS).*	14 PPS Agroforestry	20.000					
(gericht op wegnemen barrieres)		14 PPS Akkerbouw		10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Inspireren								
15 - Lobby en samenwerking	*Vraagstukken op Europees-, Rijks-, IPO- en gemeentelijk niveau agenderen.*	15 Lobby en samenwerking						
16 - Platform Boer & Business in Balans Meer accent op verspreiden van de opgedane kennis bij andere projecten, onderzoeken, samenwerkingen en overleggen. En verbreden van het platform naar de zeven paden Kringlooplandbouw (aanbeveling 10)	*Het etaleren van inspirerende projecten en activiteiten en het delen van kennis.*	16 Platform BBiB (communitymanager)	90.000					
17 – Webinars	*Het organiseren van webinars voor ondernemers en gemeenten.*	17 Webinars						
18 - Deelname aan netwerken	*Het deelnemen aan netwerken: Voedsel Verbindt, Greenport NHN, Foodvalley, The Protein Cluster, Floriade, Task Force Korte Keten, European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry (ERIAFF).*	18 Netwerk. Voedsel Verbindt	125.000	150.000	75.000			
		18 Netwerk TPC						
		18 Netwerk ERIAFF		10.000	1.500	1.500	1.500	1.500
		18 Netwerk BioFach	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
19 – Denktank	*Het opzetten van een groep experts rondom de advisering van de uitvoering van voedselbeleid en actuele vraagstukken*	19 Denktank						
Monitoring programma	*via www.agrimatie.nl/noord-holland.nl*	Monitor Voedselvisie	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
			€ 326.500	**€ 271.500**	**€ 188.000**	**€ 113.000**	**€ 113.000**	**€ 113.000**

* KTA = Korte Termijn Agenda van Programma Landelijk Gebied

€ 798.500

€ 799.000 AFGERONDE

Uitvoeringsagenda Voedselvisie 2026-2030

Voor deze Uitvoeringsagenda is een bedrag van € 798.500,- beschikbaar. In onderstaande tabel is de verdeling weergegeven over de jaren 2026 t/m 2030 voor de in te zetten instrumenten.

Inzet van instrumenten	2026 (€)	2027 (€)	2028 (€)	2029 (€)	2030 (€)	Totaal (€)
Mogelijk maken (subsidie)	85.000	85.000	85.000	85.000	85.000	**425.000**
Ruimte geven ((ruimtelijke) kaders)	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	**50.000**
Opdracht geven (financieel)	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000	**50.000**
Inspireren (communicatie & netwerken)	166.500	83.000	8000	8000	8000	**273.500**
Totaal	**271.500**	**188.000**	**113.000**	**113.000**	**113.000**	**798.500**

In de Voedselvisie 2020-2030 (pdf) beschrijven we de kansen en uitdagingen om te komen tot een duurzaam voedselsysteem. Vanaf 2026-2030 brengen we meer focus aan. Waardevolle inzichten en samenwerkingen van de afgelopen jaren zijn daarin meegenomen. Onze opgedane kennis en ervaring brengen wij onder in het Programma Landelijk Gebied (PLG), waarbij de focus komt te liggen op de doorontwikkeling naar kringlooplandbouw, ketensamenwerking en eiwittransitie. Een deel van die projecten van de Voedselvisie is reeds financieel gedekt in de Korte Termijn Agenda van het PLG. Dat betreft een bedrag van € 3.895.000,- voor de activiteiten rondom kringlooplandbouw, KPI doelsturing, stoffenbalans en het mestbeleid. De monitoring daarvan verloopt via het PLG.

In deze uitvoeringsagenda van de Voedselvisie ligt de komende jaren de nadruk op het verder faciliteren van een aantal icoonprojecten om te verdiepen (verbeteren), verbreden (opschalen) en/of verspreiden (naar andere toepassingsgebieden), het jaarlijkse streekdiner, de eiwittransitie (Bean Deal 2.0), het monitoren van experimenten op provinciale pachtgrond, deelname aan Publiek Private samenwerkingen in de akkerbouw, deelname aan een aantal netwerken en monitoring.

Bij kringlooplandbouw zijn alle schakels in de keten betrokken.

We blijven streven naar een schone en veilige productie van gezond, betaalbaar en smaakvol voedsel voor iedereen. Dat betekent: gezonde verdienmodellen voor ondernemers, maar ook doen wat goed is voor ons als mens en dier, het klimaat, bodem, water en biodiversiteit. Om tot een duurzaam voedselsysteem te komen is het nodig dat alle partijen in de voedselketen een steentje bijdragen. Niet alleen de agrarische sector en de voedselverwerkers zijn aan zet, maar ook bijvoorbeeld de retail en detailhandel, consumenten en afvalverwerkers. Het hele voedselsysteem is complex en het kost tijd om dat te veranderen.

Beleidsinstrument	Omschrijving	Inzet Voedselvisie 2026-2030 binnen het PLG				
Mogelijk maken		2026	2027	2028	2029	2030
Icoonprojecten verdiepen, verbreden, verspreiden	*De Subsidieregeling Voedselvisie heeft ruim 20 icoonprojecten opgeleverd voor regeneratieve landbouw en kringlooplandbouw, eventueel in*	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000

	combinatie met korte ketens. Conform aanbeveling 8. versterken we in de periode 2026-2030 een aantal icoonprojecten door te verdiepen (verbeteren), verbreden (opschalen) en/of verspreiden (naar andere toepassingsgebieden).					
Streekdiner	*Coalitieakoord: Als onderdeel van de transitie landelijk gebied vinden we het belangrijk de verbinding te leggen tussen politiek en inwoners en tussen stad en landelijk gebied. In dat kader zullen we een jaarlijkse bijeenkomst met eigen streekproducten organiseren tussen Statenleden en (jonge) agrariërs om gedachten uit te wisselen over de kansen en opgaven in het landelijk gebied.*	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000

Cofinanciering regelingen Rijk.	*Het cofinancieren van de Bean Deal 2.0*	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Ruimte geven						
Grondinstrumentarium	*Monitoren van de uitgegeven experimenteerruimte provinciale pachtgrond.*	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Opdracht geven						
Onderzoeken	*Deelname aan Rijks-Research & Development pilots en Publiek-Private Samenwerkingen (PPS), gericht op het wegnemen van barrières in de akkerbouw: Ambities in de Akkerbouw en Akkerbouw op klei.*	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Inspireren						
Platform Boer & Business in Balans	*Etaleren van opgedane kennis. De website blijft benaderbaar.*	0	0	0	0	0
Deelname aan netwerken	*Het deelnemen aan netwerken: Voedsel Verbindt t/m 2027, European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry (ERIAFF) en Biofach.*	150.000	75.000			
		10.000	1.500	1.500	1.500	1.500
		1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
Monitoring	*via www.agrimatie.nl/noord-holland.nl*	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000

	€ 271.500	€ 188.000	€ 113.000	€ 113.000	€ 113.000

Beleidsinstrument	Omschrijving	Inzet Voedselvisie 2026-2030 binnen het PLG				
Mogelijk maken		**2026**	**2027**	**2028**	**2029**	**2030**
Icoonprojecten verdiepen, verbreden, verspreiden	*De Subsidieregeling Voedselvisie heeft ruim 20 icoonprojecten opgeleverd voor regeneratieve landbouw en kringlooplandbouw, eventueel in combinatie met korte ketens. Conform aanbeveling 8. versterken we in de periode 2026-2030 een aantal icoonprojecten door te verdiepen (verbeteren), verbreden (opschalen) en/of verspreiden (naar andere toepassingsgebieden).*	50.000	50.000	50.000	50.000	50.000
Streekdiner	*Coalitieakoord: Als onderdeel van de transitie landelijk gebied vinden we het belangrijk de verbinding te leggen tussen politiek en inwoners en tussen stad en landelijk gebied. In dat kader zullen we een jaarlijkse bijeenkomst met eigen streekproducten organiseren tussen Statenleden en (jonge) agrariërs om gedachten uit te wisselen over de kansen en opgaven in het landelijk gebied.*	15.000	15.000	15.000	15.000	15.000
Cofinanciering regelingen Rijk.	*Het cofinancieren van de Bean Deal 2.0*	20.000	20.000	20.000	20.000	20.000
Ruimte geven						
Grondinstrumentarium	*Monitoren van de uitgegeven experimenteerruimte provinciale pachtgrond.*	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Opdracht geven						
Onderzoeken	*Deelname aan Rijks- Research & Development pilots en Publiek-Private Samenwerkingen (PPS), gericht op het wegnemen van barrières in de akkerbouw: Ambities in de Akkerbouw en Akkerbouw op klei.*	10.000	10.000	10.000	10.000	10.000
Inspireren						
Platform Boer & Business in Balans	*Etaleren van opgedane kennis. De website blijft benaderbaar.*	0	0	0	0	0
Deelname aan netwerken	*Het deelnemen aan netwerken: Voedsel Verbindt t/m 2027, European Regions for Innovation in Agriculture, Food and Forestry (ERIAFF) en Biofach.*	150.000	75.000			
		10.000	1.500	1.500	1.500	1.500
		1.500	1.500	1.500	1.500	1.500
Monitoring	*via www.agrimatie.nl/noord-holland.nl*	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
		€ 271.500	**€ 188.000**	**€ 113.000**	**€ 113.000**	**€ 113.000**

nederlandse Jagers vereniging

Noord-Holland winterrust ganzen

Provinciale beleidsruimte

Inleiding

De ganzenpopulatie in Noord-Holland Is het afgelopen decennium opnieuw aanzienlijk toegenomen van 115.000 ganzen in 2015 naar 168.000 ganzen in 2026. Het overgrote deel (85 procent) hiervan zijn Grauwe ganzen. Deze soort nam in de afgelopen tien jaar met ruim 50 procent toe van 93.000 naar 142.000 vogels[1].

Noord-Holland ondervindt veruit de meeste landbouwschade in vergelijking met de andere provincies. De ganzenschade bedroeg in 2024 ruim 17 miljoen euro, waarvan 14 miljoen euro werd veroorzaakt door Grauwe ganzen. De meeste ganzenschade, bijna 15 miljoen euro, wordt aangericht op grasland[2]. De provincie is verantwoordelijk voor het uitkeren van de faunaschade-tegemoetkoming aan agrariërs. Hiervoor moet de provincie financiële middelen aanspreken, die dan niet kunnen worden gebruikt voor andere provinciale taken. Zware politieke druk wordt uitgeoefend op de verantwoordelijk gedeputeerde van de provincie Noord-Holland, dhr. Jelle Beemsterboer (BBB) om binnen drie jaar de faunaschade drastisch te beperken. Deze notitie geeft inzage in de nog onbenutte beleidsruimte, die de provincie heeft om de ganzenpopulatie te verkleinen.

Wettelijke kaders

Het wettelijke kader voor het doden van ganzen zijn terug te vinden in de Europese Vogelrichtlijn en in het Nederlands stelsel voor jacht en faunabeheer binnen de Omgevingswet (OW). De Europese Vogelrichtlijn gaat uit van jacht als basis voor het beheer van populaties en het voorkomen van schade, met daarbij per soort een vastgestelde periode waarbinnen jacht mogelijk is. Nederland maakt in haar huidige wetgeving als enig land binnen Europa geen gebruik van het instrument jacht voor het beheer van populaties van de verschillende ganzensoorten. Om toch populaties van ganzen te kunnen beheren en de schade te beperken maakt de provincie gebruik van een uitzonderingsmogelijkheid (derogatie), die de Omgevingswet biedt, te weten het afgeven van Omgevingsvergunningen.

In de Vogelrichtlijn is op basis van wetenschappelijk onderzoek per lidstaat en per bejaagbare vogelsoort vastgelegd wat de periodes zijn van de trek naar nestplaatsen en van de voortplanting. Binnen de periodes van trek en voortplanting gelden strikte voorwaarden, waaronder dieren mogen worden gedood. Dit kan uitsluitend als ten eerste de reguliere jachtperiode en de reguliere beheermiddelen aantoonbaar tekortschieten voor het beschermen van een wettelijk belang zoals gewasschade, vliegveiligheid etc. en ten tweede dit juridisch is onderbouwd. Deze restricties zijn niet van toepassing buiten de periode van de ganzentrek en de voortplanting (de broedperiode en de periode van het grootbrengen van de jongen). Enkel ‘de staat van instandhouding van de soort’ is dan een restrictie voor het beheer de ganzenpopulaties. Het volgende figuur geeft een weergave van de jaarrond beheermogelijkheden voor grauwe ganzen volgens de Europese Vogelrichtlijn.

Jan.	Feb.	Mrt.	Apr.	Mei	Jun.	Jul.	Aug.	Sep.	Okt.	Nov.	Dec.
		*	*	*	*						

***Toelichting:** In dit model wordt – volgens de letter van genoemde internationale afspraken – alleen afgeweken als de reguliere beheermiddelen aantoonbaar tekortschieten ter bescherming van een wettelijk belang en wanneer dit juridisch verantwoord is.*

[1] Bron FBE Noord-Holland, Jaarverslag 2016 en Rapport Zomertelling 2025.
[2] Bron BIJ-12 Overzicht Faunaschade Noord-Holland.

Naast de Europese Vogelrichtlijn zijn internationaal binnen de Agreement on the Conservation of African-Eurasian Migratory Waterbirds (AEWA) afspraken gemaakt over de jacht op/ het beheer van diverse ganzensoorten in de Europese migratieroutes. Binnen AEWA verband is het doden van ganzen, die in de winterperiode in Nederland verblijven niet verboden. Andere provincies met substantiële ganzenpopulaties zoals Groningen en Gelderland maken dan ook gebruik van deze ruimte in hun Omgevingsvergunning voor het beheer van ganzen en het beperken van schade.

Beleidskeuzes

Het is een beleidsmatige keuze van de provincie Noord-Holland zelf om het doden van ganzen in de winterperiode niet toe te staan. Naast de provinciale Omgevingsverordening is het provinciale faunabeleid vastgelegd in de Beleidsregel natuurbescherming Noord-Holland. In dit beleidsdocument (Artikel 8) is expliciet opgenomen dat:

- Geen ontheffing, vrijstelling of opdracht voor populatiebeheer wordt verleend voor winterganzen.
- Geen ontheffing, vrijstelling of opdracht wordt verleend voor populatiebeheer van jaarrond verblijvende ganzen in de winterperiode in foerageer-/rustgebieden, tenzij is aangetoond dat populatiebeheer geen significant negatief effect heeft op de overwinterende populatie ganzen.

Enkel voor directe schadebestrijding op kwetsbare gewassen kan een ontheffing, vrijstelling of opdracht voor worden verleend voor de overwinterende ganzensoorten (Artikel 9).

Binnen haar provinciale omgevingsverordening stelt de provincie Noord-Holland in foerageergebieden de vrijstellingen voor het doden van ganzen buiten werking in de winterperiode. De beide beleidsmatige beperkingen ten aanzien van winterrust heeft de Faunabeheereenheid overgenomen in het Faunabeheerplan Ganzen. Als gevolg hiervan is het ganzenbeheer in de winterperiode in de gehele provincie volledig uitgesloten, behoudens in een kleine cirkel van 10 km rondom Schiphol vanwege de vliegveiligheid.

<u>Foerageer- en rustgebieden</u>

De provincie Noord-Holland heeft in haar Omgevingsverordening (en de daaraan gekoppelde beleidsregels omtrent natuurbescherming) foerageer- en rustgebieden voor ganzen aangewezen, zie bijgevoegde kaart. Deze gebieden bieden trekganzen in de winter voldoende voedsel en rust om tegelijkertijd schade elders te verminderen. De bijbehorende regels maken onderdeel uit van het provinciale faunabeleid en zijn o.a. vastgelegd in de Beleidsregel natuurbescherming Noord-Holland.

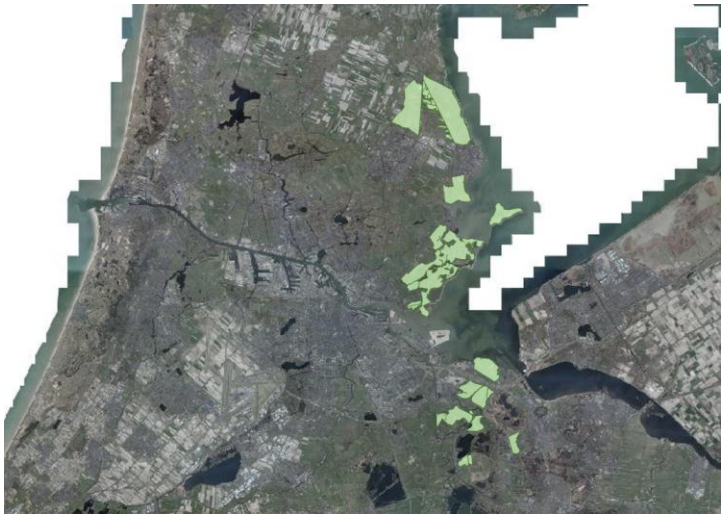

Kaart: Omgevingsverordening foerageer- en rustgebieden

Faunaschade

Binnen het nieuwe Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 is de ervaring van een pilot op Texel gebruikt als basis om te beoordelen in welke periode ganzen schade aanrichten. Uit de pilot zou blijken dat er geen substantiële schade van ganzen is in de winter (op Texel!).

Deze conclusie komt echter niet overeen met hetgeen Bij12 rapporteert over geheel Noord-Holland. Onderstaande grafiek van BIJ12 toont aan, dat de meeste aanvragen tegemoetkoming schade door ganzen worden gedaan in de periode januari-maart. Dit betekend dat vanaf december tot maart dat de meeste ganzenschade op grasland ontstaat. De tweede periode is juni-augustus en tenslotte een periode van september-november. Deze pieken volgen de voedselbeschikbaarheid van agrarische gewassen.

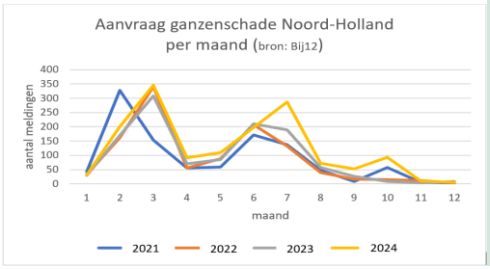

visualisatie: aanvragen Noord-Holland 2021-2024

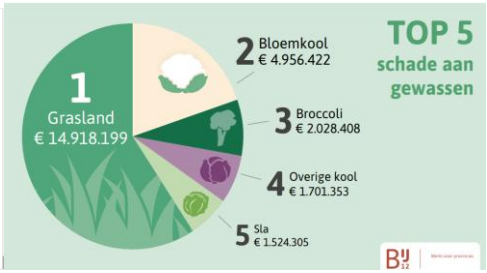

voorbeeld: faunaschade schadejaar 2024

Als het aantal schademeldingen kwantitatief worden afgezet tegen de uitgekeerde faunaschade per gewas, dan is schade op grasland met bijna 15 miljoen euro in Noord-Holland het omvangrijkste. De meldingen die in januari-maart worden gedaan hebben daarmee ook de grootste impact op de door de provincie Noord-Holland uitgekeerde faunaschade tegenmoetkoming. Het niet beheren van ganzen in de wintermaanden is daarmee van grote invloed op het totale uit te keren faunaschadebedrag ganzen.

Resumé

Het doden van ganzen in de winterperiode is noch volgens Europese Vogelrichtlijn, noch volgens de internationale afspraken in AEWA-verband en ook niet nationaal wettelijk verboden. Het is een beleidsmatige keuze van de provincie Noord-Holland zelf (zie Beleidsregel natuurbescherming Noord-Holland) om geen ruimte te bieden aan het beheer van ganzen in de winterperiode.

Zou de provincie haar beleidsruimte benutten door de eigen regels aan te passen aan de (inter-)nationale wet- en regelgeving en het beheer van ganzen in de wintermaanden wel toestaan, dan gaat de provincie maximaal inzetten op het beperken van faunaschade veroorzaakt door ganzen.

De provincie kan hierbij overwegen in eerste instantie het beheer van Grauwe ganzen (14 miljoen euro) in de meeste schadegevoelige periode van de winter (december-februari) in alle gewassen toe te staan. Maar ook het beheer van een andere soort, de Kolgans, die ernstige schade (1,3 miljoen [3]) veroorzaakt in de winter hoeft de provincie in haar beleid niet uit te sluiten. Van deze soorten is de Staat van Instandhouding niet in gevaar.

[3] Bron BIJ-12 Faunaschade ganzen Noord-Holland

Geachte Statenleden,

In de bijlage vindt u een notitie ter ondersteuning van Agendapunt 9.a.1 Commissievergadering Landelijkgebied.

Met vriendelijke groet,

Secretaris Afdelingsbestuur Noord - Holland

Rondvraag BBB over brand Vondelkerk aan gedeputeerde Beemsterboer

Vragen van **Dorien Sijbenga namens de BBB** over brand Vondelkerk Amsterdam.

INLEIDING VRAGEN

Onlangs is de iconische Vondelkerk in Amsterdam door een brand zwaar beschadigd. Dit rijksmonument, een prachtig staaltje architectuur van Pierre Cuypers, is niet alleen gezichtsbepalend voor de stad, maar ook gevoelsbepalend voor de directe omgeving en vele Amsterdammers. Hoewel de eigenaar, Stadsherstel, verzekerd is en er reeds een crowdfunding is gestart, leert de ervaring dat de werkelijke kosten voor restauratie van dergelijk uniek erfgoed vaak hoger uitvallen dan gedekt. De provincie Noord-Holland heeft een belangrijke taak in het behoud van provinciaal en nationaal erfgoed.

VRAGEN

Vraag 1:
Is het College van Gedeputeerde Staten op de hoogte van de omvang van de schade aan de Vondelkerk en de impact hiervan op het monumentale erfgoed in onze provincie?

Vraag 2:
Op welke wijze is de provincie Noord-Holland momenteel betrokken bij het behoud en de restauratie van dergelijke beeldbepalende rijksmonumenten binnen onze provinciegrenzen?

Vraag 3:
Ziet het College een actieve rol voor de provincie weggelegd in de ondersteuning van de herbouw of restauratie van de Vondelkerk, bijvoorbeeld door middel van specialistische expertise of (nood)subsidies voor monumentenzorg?

Vraag 4:
Is het College bereid om een hand uit te steken aan de gemeente Amsterdam en aan Stadsherstel om te bezien wat de provincie concreet kan betekenen om dit kenmerkende architectonische element voor de toekomst te behouden?

Agenderingsverzoek C- naar B agenda

Verplaatsen van ingekomen stuk ter kennisname (C-agenda) naar de bespreekagenda (B-agenda)

Partij voor de Dieren/ Marieke van Aesch

Commissie Landelijk Gebied 12 januari 2026

- Verzoekt agendapunt 13c en de bijbehorende brief van GS met bijbehorende bijlagen (Motie PS Utrecht en Statenbrief Utrecht) met als onderwerp:

  “Water: Toezegging/Ingetrokken motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143/PS18-11-2024)” ter bespreking te verplaatsen naar de B-agenda.

Aanleiding

In de Statenvergadering van 18 november 2024 is de motie *duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen* (M143/PS18-11-2024) aangehouden, in afwachting van de uitkomsten van het onderzoek in Utrecht. Inmiddels is duidelijk geworden dat er juridische ruimte bestaat om bij reglement andere organisaties dan LTO aan te wijzen voor de invulling van de geborgde zetels in de categorie ‘ongebouwd’.

De deadline voor het halen van de KRW doelen in 2027 komt steeds dichterbij. Dat terwijl er nog geen oppervlaktewater in Noord-Holland voldoet aan de eisen voor schoon, gezond water. Daarom neemt de urgentie alleen maar toe om een bredere vertegenwoordiging dan alleen de traditionele landbouw in de waterschappen vast te leggen in de reglementen.

Het behandeldoel

We vragen andere fracties om de juridische ruimte te benutten om naast LTO ook organisaties zoals Caring Farmers, die duurzaamheid en natuur centraal stellen, te betrekken bij de invulling van de geborgde zetels, zodat de waterschapsbesturen beter aansluiten bij de KRW-doelen.

Vragen aan de andere fracties:

- Delen de fracties onze zorgen dat wij de KRW doelen niet gaan halen?
- Zien andere fracties ook de urgentie om samen met de provincie Utrecht en Zuid-Holland (AGV) de juridische ruimte te gebruiken om duurzame vertegenwoordiging in de waterschapsbesturen te borgen in de reglementen door een wijziging?
- En om actief duurzame agrarische organisaties te benaderen die bijdragen aan de KRW-doelen?

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

M.T. Hoekzema

BEL/WBL

Telefoonnummer +31235144378

hoekzemam@noord-holland.nl

Verzenddatum

18 DEC. 2025

Kenmerk

2206928/2467756

Uw kenmerk

Betreft: Informeren over de aangehouden motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143/PS18-11-2024)

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
aangehouden motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143/PS18-11-2024)

Inleiding
In deze motie werd samengevat verzocht de juridische ruimte te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie 'ongebouwd' (van de geborgde zetels in de waterschapsbesturen) versterkt kan worden.

Motie Utrecht en uitkomsten onderzoek Utrecht
Omdat er in Utrecht een soortgelijke motie is ingediend in hetzelfde traject van reglementswijziging, is in PS van 18 november 2024 afgesproken de uitkomsten van het onderzoek in Utrecht van deze – vrij juridische – vragen af te wachten. Om die reden is de motie aangehouden in Noord-Holland.

Inmiddels is in Utrecht onderzoek gedaan (zie ook de bijlage met de Uitwerking van de motie uit Utrecht) en daaruit volgt het volgende over de juridische ruimte aanwijzing benoemende organisatie.

Juridische ruimte
Door de wetgever is geen vaste organisatie aangewezen die de geborgde zetels invult. De benoeming van de geborgde zetels wordt gedaan door een organisatie die bij reglement wordt aangewezen (art. 14 Waterschapswet). De reglementen van de waterschappen worden door de provincies vastgesteld. Het staat dus niet op voorhand vast welke organisatie de geborgde zetels benoemt, dit kan per waterschap verschillen.

<u>Memorie van Toelichting Waterschapswet</u>
Wetstechnisch is het mogelijk om een andere organisatie aan te wijzen dan LTO. Hierbij moet echter wel rekening gehouden worden met de mate van representativiteit. Uit de Memorie van Toelichting op de

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Waterschapswet blijkt dat sprake moet zijn van een bestuurssamenstelling op grondslag van vertegenwoordiging van categorieën van belangen. Het gaat erom dat de vertegenwoordiging, van in dit geval de agrariërs, zich verhoudt tot de verdeling en aanwezigheid binnen het gebied van het waterschap. Hierbij speelt het achterliggende idee van de geborgde zetels en de trits van het waterschap een rol: belang, betaling, zeggenschap. Degene die een belang heeft bij het waterschap betaalt daarvoor een evenredig bedrag naar de mate van het belang en krijgt daarvoor in ruil zeggenschap terug in het algemeen bestuur van het waterschap. Omdat agrarische en ook natuurbelangen goed moeten worden vertegenwoordigd, zijn er geborgde zetels. Die geborgde zetels ongebouwd moeten wel een afspiegeling zijn van de agrariërs in het gebied. Dit is ook de reden dat de aanwijzing van de benoemde organisatie bij reglement geschiedt, het kan namelijk per waterschap verschillen welk type agrariërs actief is in het grondgebied.

In de Memorie van Toelichting staat dat de provincie, gezien haar algemene belangenvertegenwoordiging, het best in staat is bij de keuze van de organisatie(s) rekening te houden met de verschillende te vertegenwoordigen belangen en de organisatiegraad. De provincie moet dus met de keuze voor een organisatie rekening houden met alle verschillende belangen van agrariërs en mag dus niet een kleine groep agrariërs bevoordelen ten opzichte van andere.
Kortom, de geborgde zetels moeten representatief zijn voor de agrariërs in het gebied en de organisatie die aangewezen wordt, zal aanwezig moeten zijn in het beheergebied van het waterschap en een afspiegeling moeten vormen van de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor het goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via een geborgde zetel. Daarnaast vertegenwoordigt LTO veel verschillende agrarische sectoren, waaronder ook de biologische sector.

Unie van Waterschappen
De juridisch expert van de Unie van Waterschappen geeft aan dat als er voor een andere organisatie gekozen wordt die een kleinere groep agrariërs vertegenwoordigt, die voor een meer duurzame aanpak kiezen, dat er discussie zou kunnen ontstaan of die organisatie wel genoeg agrariërs vertegenwoordigt. Het aandeel duurzame agrariërs in Noord-Holland is momenteel namelijk nog relatief beperkt en het is daarmee maar de vraag of een dergelijke organisatie wel *alle* verschillende belangen van agrariërs kan behartigen.

Procedure LTO
LTO Noord doet voor de geheel of gedeeltelijk in Noord-Holland gelegen waterschappen de benoeming van de geborgde zetels voor de categorie 'ongebouwd'. De LTO heeft hiervoor, een regeling opgesteld voor de selectie en de benoeming van de bestuursleden 'ongebouwd'. In die regeling staat de procedure uitgebreid beschreven en de profielschets en selectiecriteria zijn daarin terug te lezen.

LTO geeft aan dat het benoemen van de geborgde zetels via een open sollicitatieprocedure loopt, deze staat ook open voor niet LTO-leden. LTO geeft verder aan dat de vacatures voor de geborgde zetels altijd breed worden uitgezet. Dit wordt gepubliceerd in veel verschillende vakbladen en niet alleen in eigen publicaties van LTO. De kandidaatstelling is dus open en LTO mag en kan ook buiten de eigen organisatie benoemen. Het gaat LTO vooral om kwaliteit. De belangrijkste selectiecriteria zijn onder andere het hebben van

bestuurlijke ervaring en het hebben van kennis van de landbouw en het waterbeheer. Daarnaast wordt ook gelet op representativiteit: bijvoorbeeld van het type agrariër, regionale spreiding, maar ook leeftijd, geslacht en het vermogen om vernieuwend en innovatief te denken. Dit is ook expliciet opgenomen in de regeling van de LTO.

Tot slot
Gelet op het voorgaande vertrouwen wij erop dat bij de benoeming door de LTO voldoende aandacht is voor een representatieve vertegenwoordiging, ook voor duurzame agrariërs. Dit betekent dat er geen wijziging van de waterschapsreglementen hierop nodig is.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

Uitwerking motie PS Utrecht

PROVINCIALE STATEN :: UTRECHT

☒ Motie (RvO artikel 53) | ☐ Actualiteitenmotie (RvO artikel 54) | ☐ Agenderingsmotie (RvO artikel 55)

Partij voor de Dieren | ChristenUnie | Volt

Titel motie: Duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen
Motienummer: M24-130

Provinciale Staten van Utrecht vergaderen op 13 november 2024 en bespreken het SV Wijziging Reglement voor waterschap Amstel, Gooi en Vecht

Provinciale Staten verzoeken het college:

1. Te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie "onbebouwd" (geborgde zetels) versterkt kan worden;
2. daarbij te kijken naar verschillende mogelijkheden, maar in elk geval de juridische ruimte in kaart te brengen voor een wijziging in het waterschapsreglement, met oog op het aanwijzen van organisaties die verantwoordelijk zijn voor de invulling van de geborgde zetels;
3. afstemming te zoeken met de betrokken overheden (waterschappen en Provincies) en met duurzame agrarische organisaties die koplopers in de landbouw vertegenwoordigen, en
4. de uitkomsten van dit onderzoek uiterlijk Q1 2025 te leggen aan PS zodat een mogelijke aanpassing van de Waterschapsreglementen in elk geval vóór de waterschapsverkiezingen in 2027 kan worden doorgevoerd.

Aanleiding:
Provincies moeten vóór de waterschapsverkiezingen van 2027 de reglementen van de waterschappen in lijn brengen met de Wijzigingswet Waterschapswet. De aanpassing van het aantal geborgde zetels in het reglement van de waterschappen (nu Amstel, Gooi en Vecht – volgend jaar die van waterschappen Vallei en Veluwe en Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden) geeft de mogelijkheid om te onderzoeken op welke manier de agrarische representatie in de waterschapsbesturen verbreed en duurzamer gemaakt kan worden.

Argumenten:

- In het voorliggend Reglement Waterschap voor Amstel Gooi en Vecht (en ook in die van Vallei en Veluwe en HDSR) worden beide geborgde zetels voor de categorie "onbebouwd" door LTO-Noord benoemd, een koepel die met name reguliere boerenbedrijven vertegenwoordigt. Echter, slechts een deel van de boeren wordt door LTO vertegenwoordigd, iets meer dan de helft.[1] Terwijl er ook duurzame, natuurinclusief-gerichte boeren zijn die óf niet vertegenwoordigd zijn, óf zich hebben aangesloten bij andere koepels of collectieven.
- Het verduurzamen van agrarische vertegenwoordiging kan op verschillende manieren vorm krijgen. De motie verzoekt GS om deze mogelijkheden in kaart te brengen. Zo zou de benoeming van zetels voor de categorie "onbebouwd" kunnen worden verdeeld tussen LTO en een duurzame agrarische koepel. Zo valt te denken aan de koepel Caring Farmers[2], maar ook aan de koepel van agrarische collectieven in Utrecht.
- Provincies hebben de mogelijkheid om zelf invulling te geven aan benoemende organisaties voor de categorie "onbebouwd" blijkt uit de reglementen van andere Waterschappen. Zo zijn er voorbeelden

[1] https://www.lto.nl/meerderheid-boeren-en-tuinders-is-lid-van-lto-nederland/
[2] Caring Farmers is "een boerenbelangenbehartiger voor boeren die op weg zijn naar natuurinclusieve kringlooplandbouw". De koepelorganisatie wil haar aangesloten leden met elkaar verbinden en streeft ernaar om "samen met Caring Vets, Caring Doctors, consumenten, ketenpartners, wetenschappers en NGO's sneller tot een volhoudbaar voedselsysteem te komen." https://caringfarmers.nl/over-ons/wat-doen-we/

van andere waterschappen waar de zetels bestemd voor de agrarisch sector benoemd worden door uiteenlopende organisaties of koepels.[3]

- In het coalitieakkoord van de Provincie Utrecht staat dat een gezonde bodem, een goede waterpeil- en huishouding, het tegengaan van bodemdaling en genoeg schoon en veilig water de uitgangspunten vormen bij beleid omdat alleen op die manier de natuur-, water- en klimaatdoelstellingen behaald kunnen worden (pagina 14 ev). De rol van de waterschappen is daarbij essentieel.
- Duurzame agrarische organisaties (zoals Caring Farmers, maar ook Utrechtse agrarische collectieven) streven in hun bedrijfsvoering naar meer natuurinclusieve en diervriendelijke vormen van bedrijfsvoering en kunnen daarmee een positieve bijdrage leveren aan doelen die de Provincie Utrecht heeft op het vlak van natuur, water, milieu en een schone leefomgeving.

Beoogd effect:
Een betere vertegenwoordiging van duurzame agrarische koplopers in de waterschappen om daarmee de Utrechtse doelen op natuur, water, milieu en biodiversiteit sneller te bereiken.

Indiener(s)
Naam/namen en fractie/fractie
Jesseka Batteau, Partij voor de Dieren
Arne Schaddelee, ChristenUnie
Anneloes Blekxtoon, VOLT

[3] In het waterschap Hunze en Aa wordt op dit moment de categorie "onbebouwd" ingevuld door LTO en Boer en Natuur: https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR92663#hoofdstuk_1_paragraaf_3
In het waterschap Wetterskip Fryslan wordt de categorie "onbebouwd" ingevuld door drie organisaties: LTO , de Melkveehoudersvakbond en Nederlandse Akkerbouwvakbond regio Noord: https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR74645#hoofdstuk_3

PROVINCIE UTRECHT

Statenbrief

Aan Provinciale Staten

Onderwerp	Uitwerking Motie 24-130 (Duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen)
Datum	08-07-2025
Documentnummer	UTSP-1399819799-11519
Van	Janneke Mulder
Telefoonnummer	+31641798485
E-mailadres	janneke.mulder@provincie-utrecht.nl
Domein/opgave	LLO
Team	WEB
Portefeuillehouder	Bakker
Bijlagen	Geen

Geachte leden van Provinciale Staten,

Essentie / samenvatting:
Met deze statenbrief informeren wij u over de uitwerking van de Motie M24-130 (Duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen). Ter uitvoering van deze motie is:
-De juridische ruimte in kaart gebracht voor het aanwijzen van de organisatie die de invulling van de geborgde zetels benoemd. Hiervoor is er contact geweest met een juridisch expert van de Unie van Waterschappen op het gebied van waterschapsdemocratie. Daaruit blijkt dat de geborgde zetels representatief moeten zijn voor het aandeel agrariërs in het gebied van het waterschap, waarbij het goed uitlegbaar is dat LTO als grootste agrarische organisatie in Utrecht voor deze representatie zorgt.
-De uitwerking van de motie besproken met de andere provincies in de IPO-expertgroep Bestuurlijke en Juridische Zaken Water. De waterschappen zullen bestuurlijk op de hoogte worden gesteld van de uitwerking van demotie.
-Contact gezocht met een aantal duurzame agrarische organisaties, namelijk Biohuis, Boerennatuur, Wijland en Caring Farmers, om ze te vragen naar hun ervaringen met de benoeming van de geborgde zetels en om verbeterpunten op te halen.
-Met LTO overleg geweest over de procedure voor de benoeming van de bestuursleden voor de geborgde zetels.
-Met LTO afspraken gemaakt over het verspreiden van de vacatures voor de geborgde zetels via kanalen gericht op duurzame agrariërs, onder andere via de eerdergenoemde duurzame agrarische organisaties.

Inleiding:
Met het aannemen van motie M24-130 hebben provinciale staten aan gedeputeerde staten verzocht om:
1. Te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie "onbebouwd" (geborgde zetels) versterkt kan worden;

2. daarbij te kijken naar verschillende mogelijkheden, maar in elk geval de juridische ruimte in kaart te brengen voor een wijziging in het waterschapsreglement, met oog op het aanwijzen van organisaties die verantwoordelijk zijn voor de invulling van de geborgde zetels;
3. afstemming te zoeken met de betrokken overheden (waterschappen en provincies) en met duurzame agrarische organisaties die koplopers in de landbouw vertegenwoordigen, en
4. de uitkomsten van dit onderzoek uiterlijk Q1 2025 te leggen aan PS zodat een mogelijke aanpassing van de waterschapsreglementen in elk geval vóór de waterschapsverkiezingen in 2027 kan worden doorgevoerd.

Wettelijk kader geborgde zetels
Geborgde zetels zijn zetels in het algemeen bestuur van de waterschappen die niet ingevuld worden naar aanleiding van verkiezingen, maar die een bepaald belang vertegenwoordigen. Het idee achter de geborgde zetels is dat er bepaalde groepen zijn die een dusdanig groot belang hebben bij het waterbeheer, dat deze in ruil voor betaling zeggenschap krijgen in het waterbeheer. Sinds de *Wet van 9 december 2022 tot wijziging van de Waterschapswet in verband met het schrappen van de geborgde zetels voor de categorie bedrijven, het schrappen van de eis dat ten minste één lid van het dagelijks bestuur houder is van een geborgde zetel en het introduceren van een vaste verdeling van de resterende geborgde zetels*, staat het aantal geborgde zetels vast. Er zijn twee zetels voor de categorie natuurterreinen en twee zetels voor de categorie ongebouwd (art. 12 en 13 lid 2 Waterschapswet).

Juridische ruimte aanwijzing benoemende organisatie
Er is door de wetgever geen vaste organisatie aangewezen die de geborgde zetels invult, de benoeming van de geborgde zetels wordt gedaan door een organisatie die bij reglement wordt aangewezen (art. 14 Waterschapswet). De reglementen van de waterschappen worden door de provincies vastgesteld. Het staat dus niet op voorhand vast welke organisatie de geborgde zetels benoemt, dit kan per waterschap verschillen. Wetstechnisch is het dus mogelijk om een andere organisatie aan te wijzen dan LTO.[1]

Hierbij moet echter wel rekening gehouden worden met de mate van representativiteit. Uit de Memorie van Toelichting op de Waterschapswet blijkt dat er sprake moet zijn van een bestuurssamenstelling op grondslag van vertegenwoordiging van categorieën van belangen. Het gaat erom dat de vertegenwoordiging van in dit geval de agrariërs zich verhoudt tot de verdeling en aanwezigheid binnen het gebied van het waterschap. Hierbij speelt het achterliggende idee van de geborgde zetels en de trits van het waterschap een rol: belang, betaling, zeggenschap.[2] Degene die een belang heeft bij het waterschap betaalt daarvoor een evenredig bedrag naar de mate van het belang en krijgt daarvoor in ruil zeggenschap terug in het algemeen bestuur van het waterschap. Omdat men zeker wil zijn dat agrarische, en ook natuur, belangen goed vertegenwoordigd zijn, zijn er dus de geborgde zetels, maar deze moeten dus wel een afspiegeling zijn van de agrariërs binnen het gebied. Dit is ook de reden dat de aanwijzing van de benoemde organisatie bij reglement geschiedt, het kan namelijk per waterschap verschillen welk type agrariërs actief is in het grondgebied. In de Memorie van Toelichting staat dat de provincie, gezien haar algemene belangenvertegenwoordiging, het best in staat is bij de keuze van de organisatie(s) rekening te houden met de verschillende te vertegenwoordigen belangen en de organisatiegraad.[3] De provincie moet dus met de keuze voor een organisatie rekening houden met alle verschillende belangen van agrariërs, en mag dus niet een kleine groep agrariërs bevoordelen ten opzichte van andere.

Kortom, de geborgde zetels moeten representatief zijn voor de agrariërs in het gebied en de organisatie die aangewezen wordt, zal aanwezig moeten zijn in het beheergebied van het waterschap en een afspiegeling moeten vormen van de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor het goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via een geborgde zetel. Het aantal LTO-leden in de provincie Utrecht zijn er 1325 (waarvan 324 mede-ondernemers), er zijn

[1] In het reglement voor Wetterskip Fryslan staat bijvoorbeeld dat de Nederlandse Melkveehoudersvakbond en de Nederlandse Akkerbouwvakbond regio Noord gezamenlijk één van de drie zetels benoemen. Dit reglement is nog niet gewijzigd naar aanleiding van de wijziging van de Waterschapswet.
[2] Zie https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kjg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vi3aphokoazw/f=/kst98762.pdf
[3] Zie https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kjg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vi3aphokoazw/f=/kst98762.pdf

ongeveer 2250 landbouwbedrijven in totaal in onze provincie. Daarnaast vertegenwoordigt LTO veel verschillende agrarische sectoren, waaronder ook de biologische sector.[4] De juridisch expert van de Unie van Waterschappen geeft aan dat als er voor een andere organisatie gekozen wordt die een kleinere groep agrariërs vertegenwoordigt die voor een meer duurzame aanpak kiezen, dat er discussie zou kunnen ontstaan of die organisatie wel genoeg agrariërs vertegenwoordigt. Het aandeel duurzame agrariërs is momenteel namelijk nog relatief beperkt en het is daarmee maar de vraag of een dergelijke organisatie wel *alle* verschillende belangen van agrariërs kan behartigen.[5]

Procedure LTO toebedeling geborgde zetels
Er is een gesprek geweest met LTO over de wijze waarop de geborgde zetels toebedeeld worden. Door LTO Noord, die voor de Utrechtse waterschappen de benoeming van de geborgde zetels voor de categorie 'ongebouwd' doet, is een regeling opgesteld voor de selectie en de benoeming van de bestuursleden 'ongebouwd'. De procedure staat hierin uitgebreid beschreven en de profielschets en selectiecriteria zijn hierin terug te lezen.[6]

LTO geeft aan dat het benoemen van de geborgde zetels via een open sollicitatieprocedure loopt, deze staat ook open voor niet LTO-leden. LTO geeft aan dat de vacatures voor de geborgde zetels altijd breed worden uitgezet. Dit wordt gepubliceerd in veel verschillende vakbladen, niet alleen in publicaties van LTO. De kandidaatstelling is dus open en LTO mag en kan ook buiten de eigen organisatie benoemen. Het gaat LTO vooral om kwaliteit; de belangrijkste selectiecriteria zijn onder andere het hebben van bestuurlijke ervaring en het hebben van kennis van de landbouw en het waterbeheer. Daarnaast wordt er ook gelet op representativiteit: bijvoorbeeld van het type agrariër, regionale spreiding, maar ook leeftijd, geslacht en het vermogen om vernieuwend en innovatief te denken. Dit is ook expliciet opgenomen in de regeling van de LTO.

Gelet op het voorgaande vertrouwen wij erop dat in de benoeming door LTO voldoende aandacht is voor een representatieve vertegenwoordiging, ook voor duurzame agrariërs. In de daadwerkelijke benoeming is dit ook terug te zien, bij HDSR heeft een biologische agrariër een geborgde zetel gekregen, die overigens ook hoogheemraad is geworden in het dagelijks bestuur. Wel zijn er afspraken gemaakt met LTO over het breed uitzetten van de vacatures, waarbij er extra aandacht is voor het uitzetten van de vacatures bij kanalen waar duurzame/biologische agrariërs gebruik van maken. Dit zal worden ingezet vanaf de eerstvolgende benoemingsprocedure, voor de verkiezingen van 2027.

Duurzame agrarische organisaties
Daarnaast is er contact gezocht met een aantal duurzame agrarische organisaties, namelijk Biohuis, Boerennatuur, Wijland en Caring Farmers, om ze te vragen naar hun ervaringen met de benoeming van de geborgde zetels en om verbeterpunten op te halen. Naar aanleiding van de ontvangen input van deze organisaties is aan de LTO meegegeven om in de vacatures specifiek in te gaan op duurzame/biologische boeren en om expliciet in de vacatures te benoemen dat deze ook open staan voor niet LTO-leden. Daarnaast gaven enkele organisaties aan open te staan om de vacatures te verspreiden onder hun leden, dus die zullen als onderdeel van de brede uitzet van de vacatures aan deze organisaties gestuurd worden.

Vervolgprocedure / voortgang:
GS beschouwt deze motie als afgedaan en zal voorstellen deze motie af te doen in het eerstvolgende Statenvoorstel Motielijst. De statenvoorstellen voor wijziging van de reglementen van Vallei en Veluwe en Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden staan gepland in Q4, hierbij zal onder andere het aantal geborgde zetels moeten worden aangepast, LTO blijft hierin de benoemende organisatie voor de categorie ongebouwd.

---

[4] De LTO heeft tien dierlijke, zeven plantaardige, een multifunctionele en een biologische vakgroep, zie https://www.lto.nl/sectoren/
[5] Het aandeel biologische landbouw in de provincie bedroeg in 2023 bijvoorbeeld 6%.
[6] *Regeling benoeming bestuursleden in de categorie ongebouwd van het waterschapsbestuur door het Bestuur van LTO Noord*, zie: https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR680520#intitule

Gedeputeerde Staten van Utrecht,

Voorzitter,
mr. J.H. Oosters

Secretaris,
mr. drs. A.G. Knol-van Leeuwen

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

M. Groen

BEL/WBL

Telefoonnummer +31235145610

groenm@noord-holland.nl

Verzenddatum

13 NOV. 2025

Kenmerk

2443105/ 2443109

Uw kenmerk

Betreft: Rapport 'Gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grondwater en bodem'

Geachte leden,

Hierbij verzoeken wij u het rapport 'Gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grondwater en bodem' ter bespreking op de B--agenda van de commissie Landelijk gebied van 17 november 2025 te plaatsen. U wordt gevraagd om te reflecteren op de uitkomsten van het onderzoek naar het gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grondwater en bodem en op het voorstel voor de opvolging van de aanbevelingen. Uw aandachtspunten en signalen uit het debat nemen wij, waar mogelijk, mee bij de verdere opvolging van de aanbevelingen.

Wat is de aanleiding

Op 10 februari 2025 heeft een technische briefing voor de Statencommissie Landelijk Gebied plaatsgevonden over PFAS. We hebben u toen onder andere geïnformeerd over een onderzoek dat was gestart naar het gebruik van PFAS-pesticiden en de risico's hiervan voor het grondwater en de bodem. We hebben toegezegd de onderzoeksresultaten met u te delen zodra deze gereed zouden zijn. Het onderzoek is recent afgerond. De rapportage met de bevindingen en aanbevelingen ligt nu voor ter bespreking.

Wat zijn de bevindingen?

Zeven provincies en VEWIN (Vereniging van waterbedrijven in Nederland) hebben een onderzoek laten uitvoeren naar het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen die PFAS bevatten (PFAS-pesticiden) en de risico's van het gebruik hiervan op bodem en grondwater.

De belangrijkste bevindingen van het onderzoek zijn:

- In Nederland zijn 25 werkzame PFAS-pesticiden toegelaten, die in 116 middelen op de markt beschikbaar zijn.
- Afgelopen jaren is er een sterke toename in afzet van PFAS-pesticiden.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

- Er is inzichtelijk gemaakt onder welke merknamen PFAS-pesticiden op de markt worden gebracht. Gebruikers van gewasbeschermingsmiddelen kunnen zich nu informeren over welke middelen PFAS bevatten.

- Van alle aan dit onderzoek deelnemende provincies heeft Noord-Holland het hoogste gebruik van PFAS-pesticiden. 40% van de PFAS-pesticiden worden toegepast in de teelt van tulpenbollen. Ook is er een hoog gebruik in pootaardappelen en lelies (zie figuur 3.8 van bijlage 1). Dit komt door het (grote) areaal waarop deze gewassen verbouwd worden in onze provincie.

- De Wereldgezondheidsorganisatie hanteert als uitgangspunt dat mensen maximaal 20% van de gezondheidskundige grenswaarde via drinkwater binnen mogen krijgen. Die garantie is er nu in Nederland niet. Bij metingen van drinkwater uit rivierwater blijken in ruim de helft van de monsters de concentraties te hoog, bij metingen grondwater gaat het om 10% van de monsters.

- Bij de afbraak van PFAS-pesticiden in bodem wordt uiteindelijk, bij de meeste PFAS-pesticiden, TFA (Trifluorazijnzuur) gevormd.

- Ctgb geeft aan dat de methodiek die zij voor het bepalen van de vorming van TFA gebruikt, ontoereikend is om te kunnen beoordelen of metabolieten van middelen voldoen aan de grondwaternorm van 0,1 microgram/liter. Ctgb heeft in voorjaar 2025 een adviesbrief aan het ministerie LVVN gestuurd over dit onderwerp. Denemarken heeft recentelijk een aantal PFAS-pesticiden verboden wegens vorming van afbraakproduct TFA en het risico van deze stof op het grondwater. Eén van deze middelen is Fluopyram, een middel met een brede toepassing en het meest bepalend voor het risico op uitspoeling en één van de drie meest verkochte middelen in Nederland.

- In de periode 2010-2022 is de milieubelasting voor het grondwater van de PFAS-pesticiden toegenomen.

- De uitgevoerde statistische analyse van TFA-concentraties en grondgebruik bij de provinciale grondwatermeetpunten in 2024 laat geen direct verband zien tussen landbouwkundig grondgebruik en TFA-concentraties. Wel blijkt in enkele dieptelagen de TFA-concentraties gerelateerd aan hoog risicogewassen met veel PFAS-pesticiden gebruik. Tevens blijkt op meetpunten waar 1 of meer pesticiden zijn aangetroffen ook TFA te worden aangetroffen. Ondanks de beperkingen in data is duidelijk dat grondwatervervuiling met PFAS-pesticiden en TFA plaatsvindt en dat een aanpak om verdergaande vervuiling te voorkomen gewenst is.
  TFA wordt op meerdere plekken aangetroffen in het grondwater van Noord-Holland, op een groot aantal plekken wordt de drinkwaterrichtwaarde van 4,4 nanogram/liter overschreden.

Wat doen we met de aanbevelingen van het onderzoek?

Aanbeveling 1: Communiceer actief naar de sector om gebruikers inzicht te geven in welke PFAS-pesticiden in welke middelen op de markt zijn, bijvoorbeeld via vakbladen en de milieumeetlat.

We publiceren dit rapport op onze website. De aan het stuk als bijlage toegevoegde flyer zetten we als apart document eveneens op de provinciale website.

Aanbeveling 2: Het advies aan de Rijksoverheid is de registratie van gewasbeschermingsmiddelen centraal beschikbaar te maken voor analyse en evaluatie van risico's voor mens en milieu. Hiermee is het mogelijk een betrouwbare analyse van bronnen uit te voeren en een koppeling te maken met gerichte maatregelen, ook voor de PFAS-pesticiden.

Dit kaarten we ambtelijk aan bij LVVN.

Aanbeveling 3: Het advies is de belangrijkste metabolieten onderdeel te maken van het grondwatermeetpakket en bij Rijksoverheid en Ctgb aan te dringen op een grondige analyse van de PFAS-metabolieten inclusief een beoordeling van mogelijke risico's voor grondwater.

De belangrijke metaboliet TFA is reeds onderdeel van het grondwatermeetnetpakket. TFA komt ook op de KRW-lijst te staan. Of het zinvol is meer metabolieten toe te voegen aan het grondwatermeetnetpakket agenderen wij in de provinciale werkgroep van de grondwatermeetnetbeheerders. Wij dringen er daarnaast bij de Rijksoverheid en Ctgb op aan om de mogelijke risico's voor grondwater te beoordelen.

Aanbeveling 4: Het advies aan de Rijksoverheid is om de toelating van PFAS-hulpstoffen in gewasbeschermingsmiddelen zo spoedig mogelijk te beëindigen. Daarnaast is het advies actieve ingrediënten in toevoegingsstoffen verplicht openbaar te maken en een toelatingsbeoordeling ten aanzien van risico's voor mens en milieu uit te voeren. Zo nodig door aanpassing van de vertrouwelijkheidsclausule.

PFAS-hulpstoffen vallen onder het PFAS-restrictievoorstel (dit in tegenstelling tot PFAS-pesticiden en -biociden die hiervan zijn uitgezonderd). Recentelijk is de Tweede Kamer geïnformeerd over de mogelijkheden tot een nationaal verbod op handel en gebruik van PFAS vooruitlopend op de Europese restrictie waar Nederland zich voor inzet. Een zo breed mogelijk PFAS-productverbod, waarmee het produceren en in omloop brengen van nieuwe PFAS zoveel mogelijk beperkt wordt, is de meest efficiënte oplossing om de hoeveelheid PFAS in de leefomgeving niet verder te vergroten[1].

Aanbeveling 5: Het advies is om de provinciale grondwatermetingen uit te breiden met alle PFAS-pesticiden en met relevante PFAS-metabolieten, en de resultaten te rapporteren en evalueren.

---

[1] Tweede Kamer, vergaderjaar 2024-2025, 35 334, nr. 406

In de laatste meetnetronde 2024 zijn 19 PFAS-pesticiden al meegenomen. Of we meerwaarde zien in het uitbreiden van dit pakket agenderen wij in de provinciale werkgroep van de grondwatermeetnetbeheerders.

Aanbeveling 6: Het verdient aanbeveling gericht metingen van alle PFAS-pesticiden in landbouwbodems uit te voeren om het risico voor bodem- en voedselkwaliteit beter in te kunnen schatten. Advies is deze metingen uit te voeren in bodems waar gewassen met intensief gebruik van PFAS-pesticiden geteeld worden (zoals o.a. aardappelen, bollen- en fruitteelt).

We staan achter de aanbeveling en delen de urgentie. Het RIVM is in opdracht van de ministeries IenW, LVVN en VWS bezig met een breed PFAS-onderzoeksprogramma. Hierin zit ook een deelonderzoek naar de opname van PFAS uit bodem door gewassen en er vindt een actualisatie plaats van de risicogrenzen PFAS voor de landbouw. Een eigen onderzoek starten vinden wij daarom nu niet aan de orde, maar we volgen actief het onderzoek van het RIVM.

Aanbeveling 7: Het advies is aan de provincies en VEWIN is om de bevindingen bij de ministeries van LVVN en I&W en het Ctgb te agenderen. Geef aan dat actie vanuit het beleid en de toelating gewenst is. Aanbeveling aan de ministeries en Ctgb is actie te ondernemen met als aandachtspunten de noodzaak van centrale registratie van gebruiksgegevens, uitbreiding van het meetpakket, het gebrek aan transparantie t.a.v. hulpstoffen, PFAS-metabolieten (TFA en andere metabolieten) en de risico's van de stoffen voor grondwater, bodem en gewas. De Rijksoverheid kan het grondwater als bron voor drinkwater beter beschermen door het gebruik van risicovolle (PFAS-)pesticiden in te perken. Provincies zelf kunnen via de omgevingsverordening de grondwaterbescherming versterken.

Er wordt reeds gewerkt aan een onderzoek naar beperkende maatregelen op het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in de grondwaterbeschermingsgebieden en Natura 2000. PFAS-houdende gewasbeschermingsmiddelen maken hier onderdeel van uit.

Andere lopende acties/onderzoeken

Begin 2026 ontvangt u van ons de rapportage over de 3-jaarlijkse meting van de grondwaterkwaliteit. Ook hierin wordt ingegaan op het vóórkomen van PFAS in het grondwater.

Tot slot

Door het uitvoeren van dit onderzoek is er meer bekend geworden over de wijze waarop PFAS zich in onze leefomgeving kan verspreiden. Dit biedt een zeer verontrustend beeld. Het rapport bevestigt de zorg dat dat ongewenste verspreiding van PFAS-pesticiden naar het grondwater en de bodem plaatsvindt. Welke directe gevolgen dit heeft voor deze lichamen is op dit moment nog onduidelijk maar verdient verdere aandacht en opvolging. Tegelijkertijd is het handelingsperspectief van de provincie beperkt. De aanbevelingen die wij kunnen uitvoeren pakken we op. Verder blijven wij samen met alle andere betrokken

partijen onze zorgen over PFAS bij de rijksoverheid onder de aandacht brengen.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

A. Gielen

1 bijlage(n)

Rapport 'Gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grondwater en bodem'

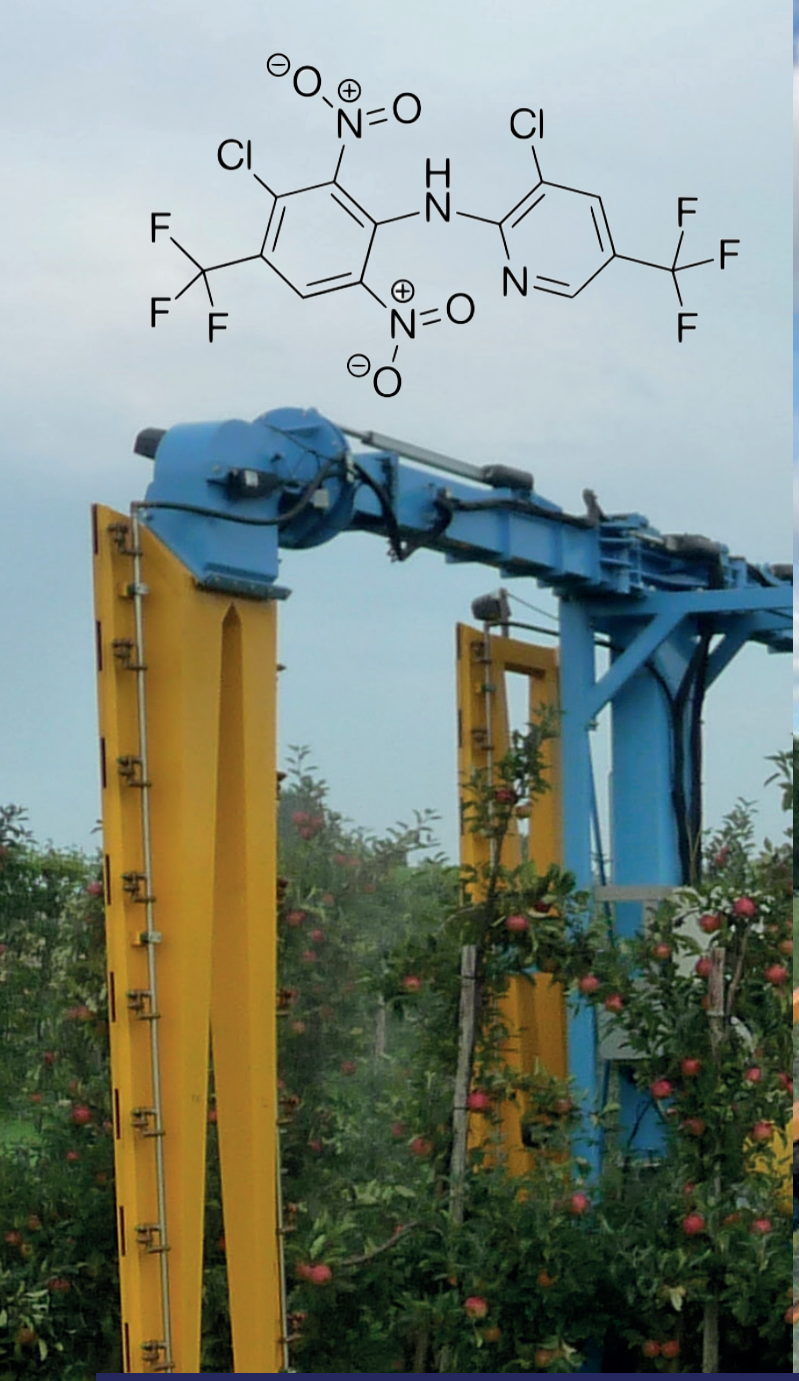

Gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grondwater en bodem

Rapport

Peter Leendertse, Steven Holleman, Winnie Henderson, Celine Nieboer, Estelle Vermeulen, Annemarie Dekker (allen CLM) en Bo Stout (Tot op de Bodem)

Biodiversiteit Water Bodem Onderzoeken

CLM-1236

Dit is een rapportage van CLM Onderzoek en Advies
oktober, 2025
CLM-publicatienummer: 1236

Opdrachtgevers: Provincies Drenthe, Friesland, Gelderland, Groningen, Noord-Holland, Overijssel en Utrecht & Vewin

Auteurs: Peter Leendertse, Steven Holleman, Winnie Henderson, Celine Nieboer, Estelle Vermeulen, Annemarie Dekker (allen CLM) en Bo Stout (Totopdebodem)

Foto omslag: Freepik.com

CLM Onderzoek en Advies
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

Postbus 62
4100 AB Culemborg

www.clm.nl
0345 470 700

Gebruik van PFAS-pesticiden en risico's voor grond-water en bodem

INHOUD

Samenvatting 6

Summary 13

1. Inleiding 20
1.1 Wat zijn PFAS? 20
1.2 Onderzoek naar risico's door emissies van PFAS vanuit puntbronnen 22
1.3 PFAS-pesticiden 23
1.3.1 Werkzame stoffen 23
1.3.2 Hulpstoffen: Co-formulanten, beschermstoffen, synergisten en adjuvants 23
1.3.3 Zorgen om toenemend gebruik van PFAS-pesticiden in de landbouw 23
1.4 Onderzoek naar gebruik en risico's van PFAS-pesticiden 25

2. PFAS-pesticiden in Nederland: type en afzet 27
2.1 PFAS-pesticiden en andere PFAS-bronnen 27
2.2 Overzicht PFAS-pesticiden 28
2.3 Afzet van PFAS-pesticiden 2010-2023 30
2.3.1 Ontwikkeling afzet PFAS-pesticiden Nederland 30
2.3.2 Rangschikking PFAS-pesticiden naar mate van afzet 31
2.4 Vijf PFAS-pesticiden met de hoogste afzet in 2023 33
2.5 Merknamen van de PFAS-pesticiden en de gewassen waarin de stoffen zijn toegelaten 34

3. Gebruik van PFAS-pesticiden in diverse gewassen 38
3.1 Aantal PFAS-pesticiden toegepast in diverse gewassen 38
3.2 Gebruik van PFAS-pesticiden in diverse gewassen 39
3.3 Gebruik van PFAS-pesticiden in relatie tot gewasarealen 40
3.4 Gebruik van PFAS-pesticiden in relatie tot gewasarealen per provincie 41
3.4.1 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Drenthe 43
3.4.2 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Fryslân 44
3.4.3 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Gelderland 45
3.4.4 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Groningen 47
3.4.5 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Noord-Holland 48
3.4.6 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Overijssel 49

3.4.7 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Utrecht 50
3.4.8 Gebruik PFAS-pesticiden in de glastuinbouw per provincie 51

4. Metabolieten van de PFAS-pesticiden 52
4.1 Metabolieten van PFAS-pesticiden 52
4.2 PFAS-pesticiden en TFA-vorming 54

5. Hulpstoffen 56
5.1 Hulpstoffen: definities en (niet) beschikbare informatie 56
5.2 Hulpstoffen die een PFAS-verbinding zijn 58

6. Risico's voor uitspoeling naar het grondwater 59
6.1 Risico's voor uitspoeling naar het grondwater: milieumeetlat 59
6.2 Ontwikkeling risico's voor het grondwater 62
6.3 Monitoring PFAS-pesticiden in het grondwater: grondwateratlas 63
6.4 Monitoring PFAS-pesticiden in het grondwater: metingen provincies 2024 64
6.5 Monitoring van TFA in het grondwater en landgebruik 67
6.5.1 Aanpak 68
6.5.2 Resultaten 68
6.6 Beperkingen van grondwatermetingen 73
6.7 Onderzoek naar TFA in onttrokken grondwater 75
6.8 Normering van PFAS in drinkwater 76

7. PFAS-pesticiden in de bodem 78
7.1 PFAS in landbouwbodems 78
7.2 RIVM-Metingen van PFAS-verbindingen in de bodem 79
7.3 Ophoping van PFAS-verbindingen in de bodem 80
7.4 PFAS-pesticiden in de bodem: meetresultaten SPRINT 82
7.5 Risico's van PFAS-pesticiden en -metabolieten in de bodem 87
7.6 Afbraak van PFAS-pesticiden in de bodem 89

8. Conclusies en aanbevelingen 90
8.1 Conclusies 90
8.2 Aanbevelingen 94

Referenties 96

Bijlagen 100
Bijlage 1. Start- en expiratiedatum van de 27 PFAS-pesticiden 101
Bijlage 2. Metabolieten van de PFAS-pesticiden 103
Bijlage 3. In Nederland toegelaten toevoegingsstoffen 106
Bijlage 4. Aantal PFAS-pesticiden (werkzame stoffen) in diverse gewassen 110
Bijlage 5. Werkwijze en statistische analyse van TFA-metingen in grondwater, grondgebruik en aantal pesticiden 111

SAMENVATTING

De zorgen rond PFAS nemen toe, ook in relatie tot grondwater als bron voor drinkwater. PFAS staat voor per- en polyfluoralkylstoffen. Deze stoffen komen niet in de natuur voor, maar zijn door mensen gemaakt. PFAS bestaan uit ketens van koolstof- en fluoratomen en zijn aangemerkt als Zeer Zorgwekkende Stoffen vanwege negatieve gezondheidseffecten. PFAS hebben de volgende stofeigenschappen die als risicovol worden gezien:

- Persistentie: ze breken niet of nauwelijks af in het milieu;
- Toxiciteit: ze kunnen schadelijke effecten hebben op mensen en het milieu;
- Mobiliteit: ze verspreiden zich gemakkelijk en snel in het milieu;
- Bio-accumulatie: ze hopen zich op in mensen, dieren en planten.[1]

Het RIVM heeft gerapporteerd dat mensen te veel PFAS binnenkrijgen via voedsel en drinkwater en dat bij bijna de hele bevolking er meer PFAS in het bloed zit dan de gezondheidskundige grenswaarde die daarvoor bestaat.

Ook een aantal gewasbeschermingsmiddelen, sommige metabolieten en enkele hulpstoffen zijn PFAS-verbindingen. Deze PFAS-pesticiden worden gebruikt in de Nederlandse land- en tuinbouw. Op verzoek van zeven provincies en Vewin (Vereniging van waterbedrijven in Nederland) heeft CLM in deze studie het gebruik en risico's van deze PFAS-pesticiden voor grondwater en bodem in verschillende teelten en provincies onderzocht.

De volgende vragen zijn onder de loep genomen:

1. Om welke stoffen en middelen gaat het en wat is het jaarlijkse gebruik in Nederland? In welke teelten worden PFAS-pesticiden gebruikt en in welke mate?
2. Welke metabolieten (afbraakproducten) worden na gebruik gevormd? Gaat het met name om Trifluorazijnzuur (TFA[2]) of ook om andere metabolieten?
3. Welke hulpstoffen met PFAS zijn in Nederland toegelaten en welke informatie is er over de risico's van deze PFAS beschikbaar?
4. Wat zijn de risico's voor uitspoeling van deze middelen, metabolieten en hulpstoffen naar het grondwater en daarmee voor de drinkwaterwinning?

[1] https://www.rivm.nl/pfas

[2] TFA is een eindmetaboliet TFA van veel PFAS-verbindingen, ook van PFAS-pesticiden.

5. In hoeverre kan ophoping van PFAS in landbouwbodems een risico vormen?

Aansluitend is een flyer ontwikkeld zodat communicatie naar boeren over mogelijke risico's en alternatieve maatregelen plaats kan vinden. Grondeigenaren, telers, loonwerkers, veehouders en bedrijfsadviseurs zijn zich er doorgaans niet van bewust dat bepaalde middelen PFAS zijn. Een aantal telers heeft ook zelf aangegeven meer te willen weten over PFAS-pesticiden en mogelijke gevolgen voor hun eigen landbouwbodems.

PFAS-pesticiden en gebruik

In de Nederlandse landbouw zijn sinds begin jaren '90 PFAS-pesticiden toegelaten. Destijds betrof het er zes. In 2025 gaat het om 25 PFAS-pesticiden. Het betreft tien fungiciden, acht herbiciden en zeven insecticiden. In totaal zijn er 116 middelen op de markt die deze 25 PFAS-pesticiden bevatten. Sommige PFAS-pesticiden zijn slechts toegelaten in één of enkele gewassen (zoals pyroxsulam) en anderen in een groot aantal gewassen (zoals fluopyram en flonicamid). Sommige middelen hebben een beperking of verbod in grondwaterbeschermingsgebieden. In deze studie is -mede op verzoek van telers- een flyer opgesteld met een overzicht van de 25 PFAS-pesticiden en 116 middelen (https://www.clm.nl/nieuws/pfas-pesticiden-in-de-nederlandse-landbouw-in-beeld/).

Aanbeveling 1:
Het advies is actief te communiceren naar de sector om gebruikers inzicht te geven in welke PFAS-pesticiden in welke middelen op de markt zijn, bijvoorbeeld via vakbladen en www.milieumeetlat.nl. Hierbij kan de opgestelde flyer worden gebruikt.

De laatste drie jaar is een grote stijging te zien in de afzet van PFAS-pesticiden (tot 67% toename in 2023). De grootste afzet van PFAS-pesticiden betreft de groep van fungiciden. Daar doet zich ook de sterkste stijging voor. De drie meest verkochte fungiciden zijn fluazinam, fluopyram en fluopicolide. Deze middelen kennen een brede toepassing in diverse teelten. De afzet is afgelopen drie jaar met 67% toegenomen van ongeveer 150.000 kg in de periode 2010-2020 tot ruim 250.000 kg in 2023.

Helaas zijn onvoldoende data beschikbaar om een betrouwbaar inzicht te geven in het gebruik van PFAS-pesticiden in verschillende gewassen en provincies. De vierjaarlijkse vrijwillige CBS-enquête die is ingericht om informatie te

verzamelen is beperkt: de meest recente data zijn nu van het jaar 2020 en zijn een onderschatting (gemiddeld een factor 2 lager dan de afzet). Om toch een globale indicatie te krijgen zijn in deze studie de gegevens gecorrigeerd voor de afzet en is een inschatting gemaakt van gebruik in gewassen en provincies. Het aantal verschillende PFAS-pesticiden in de gewassen varieerde in 2020 tussen 0 (koolzaad) en 7 (blad- en potplanten onder glas en pootaardappelen). In gewassen zoals appels, gerbera's, lelies, granen en tulpen was het aantal 5-6 PFAS-pesticiden. De gebruikte kilogrammen PFAS-pesticiden per hectare geven een enigszins ander beeld. Met name in gerbera's, chrysanten en rozen onder glas was het gebruik per hectare in 2020 hoog (3,7 – 5,4 kg/ha). Het totale gebruik per gewas hangt af van de arealen van het gewas. Op basis van de arealen is in 2020 het totale gebruik met name in de akkerbouwgewassen (aardappelen, granen, suikerbieten, maïs) en bollen (lelies en tulpen) het hoogst.

Aanbeveling 2:
Het advies aan de Rijksoverheid is de registratie van gewasbeschermingsmiddelen centraal beschikbaar te maken voor analyse en evaluatie van risico's voor mens en milieu. Hiermee is het mogelijk een betrouwbare analyse van bronnen uit te voeren en een koppeling te maken met gerichte maatregelen, ook voor de PFAS-pesticiden.

Metabolieten van PFAS-pesticiden

Na gebruik van de PFAS-pesticiden vindt in bodem en water afbraak plaats en worden metabolieten gevormd. Stapsgewijs breekt het molecuul verder af: er vormen zich vanuit de metabolieten ook weer nieuwe metabolieten. Vanuit de 25 momenteel toegelaten PFAS-pesticiden blijken minstens 134 metabolieten gevormd te kunnen worden. Het aantal bekende metabolieten dat wordt gevormd verschilt per PFAS-pesticide en varieert tussen 0 en 13. Per pesticide worden meerdere metabolieten gevormd, die zelf ook PFAS-verbindingen kunnen zijn. Van de 134 metabolieten is 75% zelf ook nog een PFAS-verbinding. In hoeverre deze metabolieten een probleem vormen voor grondwater en drinkwaterwinning is niet goed bekend. Alleen de metaboliet TFA, een eindmetaboliet van veel PFAS-verbindingen (en ook van PFAS-pesticiden) wordt recent uitgebreid gemonitord en in verhoogde concentraties in het grondwater in de verschillende provincies aangetroffen.

Aanbeveling 3:
Het advies is de belangrijkste metabolieten onderdeel te maken van het meetpakket in grondwater en bij Rijksoverheid en Ctgb aan te dringen op een grondige analyse van de PFAS-metabolieten inclusief een beoordeling van mogelijke risico's voor grondwater.

Hulpstoffen

In toenemende mate worden hulpstoffen die de werking van gewasbeschermingsmiddelen kunnen versterken op de markt gebracht. Er worden drie categorieën hulpstoffen onderscheiden, te weten co-formulanten, beschermstoffen/synergisten en toevoegingsstoffen. In deze studie is onderzocht in welke mate deze hulpstoffen ook PFAS-verbindingen bevatten. Opmerkelijk is dat informatie over de stoffen moeilijk te vinden is en niet openbaar wordt gemaakt door het Ctgb. Ook ontbreekt voor de 181 toevoegingsstoffen die nu zijn toegelaten nog steeds een beoordeling van risico's voor mens en milieu. Bij navraag door CLM heeft Ctgb laten weten dat de 181 toevoegingsstoffen geen PFAS-verbindingen bevatten. Wel zijn er op dit moment nog 3 gewasbeschermingsmiddelen en 1 biocide toegelaten waar co-formulanten of synergisten met PFAS aan toe zijn gevoegd. Het is niet openbaar welke gewasbeschermingsmiddelen dit zijn. Ctgb geeft aan deze informatie niet te kunnen delen: "*De samenstelling van gewasbeschermingsmiddelen en biociden betreft vertrouwelijke informatie*.

Aanbeveling 4:
We adviseren de Rijksoverheid de toelating van PFAS-hulpstoffen in gewasbeschermingsmiddelen zo spoedig mogelijk te beëindigen. Daarnaast is het advies actieve ingrediënten in toevoegingsstoffen verplicht openbaar te maken en een toelatingsbeoordeling ten aanzien van risico's voor mens en milieu uit te voeren. Zo nodig door aanpassing van de vertrouwelijkheidsclausule.

PFAS-pesticiden in grondwater als bron voor drinkwater

PFAS-pesticiden en de gevormde metabolieten kunnen na toepassing uitspoelen naar het grondwater en een risico vormen voor de drinkwaterwinning. Het risico van uitspoeling naar het grondwater varieert tussen de verschillende PFAS-pesticiden.

Via de milieumeetlat is een *modelmatige schatting* te geven van de uitspoeling die gebaseerd is op de toelatingsinformatie en wordt uitgedrukt in milieubelasting. In de periode 2010-2022 is de milieubelasting voor het grondwater van de PFAS-pesticiden - die in deze periode of in een deel daarvan waren toegelaten - sterk toegenomen. Vijf PFAS-pesticiden hebben het grootste uitspoelingsrisico. De recent toegelaten fungicide mefentrifluconazole speelt een groeiende rol in dit uitspoelingsrisico. De afzet van deze stof is in een korte tijd snel gestegen.

Naast de modelmatige inschatting geven *daadwerkelijke metingen* van PFAS-pesticiden en metabolieten in grondwater inzicht in het uitspoelingsrisico. Zowel via de Grondwateratlas als via het grondwatermeetnet van de provincies worden metingen verzameld. Beide meetnetten hebben wel grote beperkingen. Zo zitten er grote verschillen in de meetfrequentie van de stoffen en is een aantal PFAS-pesticiden en metabolieten niet in de meetpakketten opgenomen. Ook zijn de meetlocaties zeer divers en mogelijk onvoldoende representatief.
De grondwateratlas biedt daarom slechts beperkt informatie. Een beperkt aantal PFAS-pesticiden is in de Grondwateratlas aangetroffen boven de drinkwaternorm voor pesticiden van 100 ng/l.
In het grondwatermeetnet van de provincies zijn in 2024 slechts zes van de 25 PFAS-pesticiden geanalyseerd. Vijf van de zes PFAS-pesticiden zijn aangetroffen, soms boven de drinkwaternorm. Dit laatste is het geval op een tiental punten in Nederland. Op deze punten zijn tevens verhoogde concentraties van de metaboliet TFA geconstateerd en is sprake van grondgebruik van gewassen met PFAS-pesticiden gebruik. Dit komt overeen met de bevindingen in onderzoeken in Duitsland, Denemarken en Utrecht. In het grondwatermeetnet wordt in 2024 TFA aangetroffen in 61% van de metingen, met regelmatig concentraties ver boven de drinkwaternorm van > 100 n/l. De uitgevoerde statistische analyse van TFA-concentraties en grondgebruik bij de provinciale meetpunten in 2024 laat geen direct verband zien tussen landbouwkundig grondgebruik en TFA-concentraties. Wel blijkt in enkele dieptelagen de TFA-concentraties gerelateerd aan hoog risicogewassen met veel PFAS-pesticiden gebruik. Tevens blijkt op meetpunten waar 1 of meer pesticiden zijn aangetroffen ook TFA te worden aangetroffen. De bevindingen wijzen op een relatie met gewassen waarin hoog gebruik van (PFAS-)pesticiden plaatsvindt

Ondanks de beperkingen in data is duidelijk dat grondwatervervuiling met PFAS-pesticiden en TFA plaatsvindt en dat een aanpak om verdergaande vervuiling te voorkomen gewenst is.

Aanbeveling 5:
We adviseren de monitoring via provinciale grondwatermetingen en de Grondwateratlas uit te breiden met alle PFAS-pesticiden en met relevante PFAS-metabolieten, en de resultaten te rapporteren en evalueren.

PFAS-pesticiden in de bodem: aantreffen en risico's

Afhankelijk van stofeigenschappen en bodemeigenschappen kunnen PFAS-pesticiden zich ophopen in de bodem door binding aan organisch stof en/of bodemdeeltjes. Naast PFAS-pesticiden zijn er andere PFAS-verbindingen die in landbouwbodems terecht kunnen komen. PFAS kunnen vervolgens worden opgenomen door het (volg)gewas en door bodemorganismen, met als risico dat ze onderdeel worden van de voedselketen van mens en dier en er bioaccumulatie optreedt.

Metingen aan PFAS-pesticiden in de bodem zijn schaars. In het EU-project SPRINT bleken in bodemmetingen de helft van de in Nederland toegelaten PFAS-pesticiden onderdeel van het analysepakket. Vier PFAS-pesticiden werden regelmatig aangetroffen in de bodem (19 tot 26 keer), te weten diflufenican, fluopicolide, fluopyram en lambda-cyhalothrin. Twee PFAS-pesticiden werden slechts enkele keren aangetroffen. Dit waren cyflufenamide en trifloxystrobin. De gehalten van deze PFAS-pesticiden in de bodem varieerden tussen 0,5 en 161 microgram/kg. Flupicolide en lambda-cyhalothrin hadden de hoogste waarden.
Bij opname van PFAS-pesticiden door het (volg)gewas kunnen de PFAS (of metabolieten daarvan) in de voedselketen van mens en dier terechtkomen. Zo accumuleert metaboliet TFA in gewassen en worden diverse PFAS-pesticiden in toenemende mate in groente en fruit aangetroffen. Bij teelt van veevoedergewassen is er kans op accumulatie in melk, vlees en eieren. Bij toename van PFAS-gehaltes in producten voor humane consumptie en drinkwater kan de inname van PFAS door de bevolking boven de door de EFSA vastgestelde 'gezondheidskundige grenswaarde' te komen. Bij bijna de hele bevolking zit reeds meer PFAS in het bloed zit dan deze waarde aangeeft.

Effecten van PFAS-pesticiden **op het bodemleven** zijn deels af te leiden uit de Europese en Nederlandse toelatingsdossiers, waarin beoordeling van risico's voor bodemleven een van de parameters is. In de milieumeetlat zijn voor bodemleven -naast grondwater en waterleven- milieubelastingspunten vastgesteld, gebaseerd op deze toelatingsdossiers. PFAS-pesticiden zoals cyflufenamide, sulfoxaflor, teflutrhin en tritosulfuron hebben een hoge milieubelasting (>1000 mbp) voor het bodemleven.

PFAS die zich heeft opgehoopt in de bodem kan in een later stadium alsnog uitspoelen naar grondwater wanneer verticaal transport plaatsvindt van opgeloste organische koolstof of opgeloste humuszuren. Dan kunnen de PFAS mee migreren.

Aanbeveling 6:
Het verdient aanbeveling gericht metingen van alle PFAS-pesticiden in landbouwbodems uit te voeren om het risico voor de bodem- en voedselkwaliteit beter in te kunnen schatten. Advies is deze metingen uit te voeren in bodems waar gewassen met intensief gebruik van PFAS-pesticiden geteeld worden (zoals o.a. aardappelen, bollen- en fruitteelt).

Concluderend
Tot voor kort was er in Nederland nog weinig bekend over PFAS-pesticiden. Deze studie geeft inzicht in welke PFAS-pesticiden zijn toegelaten en welke afzet plaats vindt. Het gebruik van PFAS-pesticiden is afgelopen drie jaar sterk toegenomen. Informatie over de impact van het gebruik van deze middelen is nog onvolledig. De meetpakketten in grondwater zijn incompleet en bodemmetingen zijn beperkt. De beschikbare data en literatuur die in deze studie zijn onderzocht bevestigen de zorgen dat ongewenste verspreiding van PFAS-pesticiden naar grondwater en bodem plaatsvindt.

Aanbeveling 7:
We bevelen provincies en Vewin aan de bevindingen van het rapport te agenderen bij de ministeries van LVVN en I&W en het Ctgb. En aan te geven dat actie vanuit het beleid en de toelating gewenst is. Aanbeveling aan de ministeries en Ctgb is actie te ondernemen met als aandachtspunten de noodzaak van centrale registratie van gebruiksgegevens, uitbreiding van het meetpakket, het gebrek aan transparantie t.a.v. hulpstoffen, PFAS-metabolieten (TFA en andere metabolieten) en de risico's van de stoffen voor grondwater, bodem en gewas. De Rijksoverheid kan het grondwater als bron voor drinkwater beter beschermen door het gebruik van risicovolle (PFAS-)pesticiden in te perken. Provincies zelf kunnen via de omgevingsverordening de grondwaterbescherming versterken.

SUMMARY

Concerns about PFAS contamination of groundwater and soil are growing, especially when (ground-)water is used as a source of drinking water. PFAS stands for per- and polyfluoroalkyl substances. These substances do not occur in nature but are man-made. PFAS are a group of synthetic organofluorine chemical compounds that have multiple fluorine atoms attached to an alkyl chain and are designated as Substances of Very High Concern due to their negative health effects. PFAS have the following substance properties that are defined as high-risk:

- Persistence: they do not degrade – or hardly degrade – in the environment;
- Toxicity: they can have harmful effects on humans and the environment;
- Mobility: they spread easily and quickly in the environment;
- Bioaccumulation: they accumulate in humans, animals and plants.[3]

RIVM has reported that people are ingesting too much PFAS through food and drinking water, and that almost the entire Dutch population has more PFAS in the blood than the health-based limit for these substances.

A number of plant protection products. , some of their metabolites and some excipients are also classified as PFAS compounds. These PFAS pesticides are used in Dutch agriculture and horticulture. In the study summarised here, CLM investigated the use and risks of these PFAS pesticides for groundwater and soil in various crops and at various locations (provinces). We did so at the request of seven provinces and Vewin (the association of Dutch water companies).

We addressed the following questions:

6. Which substances and products are involved and what is the annual use in the Netherlands? In which crops are PFAS pesticides used and to what extent?
7. Which metabolites (degradation products) are formed after use? Is Trifluoroacetic acid (TFA[4]) the primary metabolite or are there others as well?
8. Which excipients containing PFAS are authorised in the Netherlands and what information is available on their risks?

[3] https://www.rivm.nl/pfas

[4] TFA is a terminal metabolite of many PFAS compounds, including PFAS pesticides.

9. What are the risks of leaching of these products, metabolites and excipients to groundwater, and what are the corresponding risks to drinking water abstraction?
10. To what extent can accumulation of PFAS in agricultural soils pose a risk?

Subsequently, a flyer was developed to inform farmers about possible risks and alternative measures. Landowners, growers, contractors, livestock farmers and agronomic consultants are generally unaware that certain products are PFAS {pesticides}. Furthermore, number of growers have indicated that they want to know more about PFAS pesticides and the potential impacts on their soils.

PFAS pesticides and use

PFAS pesticides have been authorised in Dutch agriculture since the early 1990s. At that time, six PFAS pesticides were authorised. This number has grown to 25 PFAS pesticides in 2025. These include 10 fungicides, eight herbicides and seven insecticides. In total, 116 products are on the market that contain these 25 PFAS pesticides. Some PFAS pesticides (such as pyroxsulam) are authorised for use in only one crop or a few crops, while others (such as fluopyram and flonicamid) can be used on a large number of crops. The use of some of these products is restricted or forbidden in groundwater protection zones. As part of the study summarised here, a flyer was prepared – partly at the request of growers – listing these 25 PFAS pesticides and 116 products (https://www.clm.nl/nieuws/pfas-pesticiden-in-de-nederlandse-landbouw-in-beeld/).

Recommendation 1:
We recommend active communication with the sector to help users understand which PFAS pesticides are on the market in which products, for example by publishing this information in trade journals and on websites www.milieumeetlat.nl. The flyer mentioned above can be used for this purpose.

In the last three years[5], sales of PFAS pesticides have increased sharply – up to 67% in 2023-. Fungicides comprise most sales of PFAS pesticides and are responsible for the strongest increase in sales. The three most commonly sold fungicides are fluazinam, fluopyram and fluopicolide. These products have many uses in various crops. Over the past three years their sales have

[5] Sales data are currently available from 2010 - 2023

increased by 67%: from about 150,000 kg in the period 2010-2020 to over 250,000 kg in 2023.

Unfortunately, insufficient data are available to provide reliable insight into PFAS pesticide use in various crops and provinces. The quadrennial voluntary CBS survey, which is designed to collect information, is limited in scope: the most recent data are from 2020 and are an underestimate (on average, the surveyed use is a factor of 2 lower than sales). To account for this, we corrected the data to correspond with sales and estimated the actual use in crops and provinces. In 2020, the number of different PFAS pesticides in crops ranged from 0 (oilseed rape) to 7 (foliage plants and potted plants under glass and seed potatoes). In crops such as apples, gerberas, lilies, cereals and tulips, between 5 and 6 PFAS pesticides were used. The kilograms of PFAS pesticides used per hectare present a somewhat different picture. Especially in gerberas, chrysanthemums and roses under glass, the use per hectare in 2020 was high (3.7 to 5.4 kg/ha). The total use per crop depends on the acreage of the crop. Based on acreage, total use in 2020 was highest primarily in arable crops (potatoes, cereals, sugar beets, corn) and bulbs (lilies and tulips).

Recommendation 2:
Our recommendation to the national government is to make the registered use of plant protection products centrally available for analysis and evaluation of risks to humans and the environment. This will enable reliable analysis of sources and linkage to targeted measures, including measures for PFAS pesticides.

Metabolites of PFAS pesticides

After PFAS pesticides are used, degradation occurs in soil and water, and metabolites are formed. Step by step, the molecule continues to degrade, and new metabolites emerge from the previous metabolites. From the 25 currently authorised PFAS pesticides, it appears that at least 134 metabolites can be formed. The number of known metabolites varies for each PFAS pesticide and ranges from 0 to 13. Several metabolites are formed for each pesticide, and these metabolites may also be PFAS compounds themselves. Of the 134 known metabolites, 75% are themselves PFAS compounds. To what extent these metabolites pose a problem for groundwater and drinking water abstraction is not well known. The only metabolite that has been extensively monitored is TFA, which is a terminal metabolite of many PFAS compounds (as well as PFAS pesticides). Recent data has shown elevated concentrations in groundwater in various provinces, some associated with agricultural use.

Recommendation 3:
Our recommendation is to make the most important PFAS metabolites part of the standard measurements in groundwater and to urge the national government and Ctgb to conduct a thorough analysis of these metabolites, including an assessment of potential risks to groundwater.

Excipients
More and more excipients that can enhance the effect of plant protection products are being marketed. Three categories of excipients can be distinguished: co-formulants, safeners/synergists and adjuvants. In this study we examined the extent to which these excipients also contain PFAS compounds. Remarkably, information about these substances is difficult to find and is not disclosed by the Ctgb. Also, the 181 adjuvants that are now authorised still lack human and environmental risk assessments. Upon inquiry by CLM, the Ctgb stated that these 181 adjuvants do not contain PFAS compounds. However, three plant protection products and one biocidal product are currently authorised to which co-formulants or synergists with PFAS have been added. The Ctgb has not published the names of these plant protection products. It says it cannot disclose this information: "*The composition of plant protection products and biocidal products involves confidential information.*"

Recommendation 4:
We recommend that the national government end the authorisation of PFAS excipients in plant protection products as soon as possible. We also recommend compulsory disclosure of active ingredients in adjuvants and an authorisation assessment with respect to risks to humans and the environment. This can be done, if necessary, by amending the confidentiality clause.

PFAS pesticides in groundwater as a source of drinking water
PFAS pesticides and their corresponding metabolites can leach into groundwater after use and pose a risk to drinking water abstraction. The risk of leaching to groundwater varies between the PFAS pesticides.

The "environmental yardstick" provides a *model-based estimate* of leaching that is derived from the authorisation information and is expressed in terms of environmental impact. Between 2010 and 2022, the environmental impact on groundwater of the PFAS pesticides that were authorised during this period or

part of it increased greatly. Five PFAS pesticides have the highest leaching risk. The recently authorised fungicide mefentrifluconazole plays a growing role in this leaching risk. Its sales have increased rapidly in a short period of time.

In addition to model-based estimation, *actual measurements* of PFAS pesticides and metabolites in groundwater also provide insight into leaching risk. These measurements are collected from two sources: the Groundwater Atlas and the provinces' groundwater monitoring network. However, both monitoring networks have major limitations. For example, there are large differences in the frequency of measurement of the substances, and several PFAS pesticides and metabolites are not included in the standard measurements. Moreover, the monitoring sites are very diverse and may not be sufficiently representative.
These limitations should be considered when using information from the Groundwater Atlas. The Groundwater Atlas reported levels above the drinking water standard for pesticides of 100 ng/l for a small number of PFAS pesticides.
Only six of the 25 PFAS pesticides were analysed in the provinces' groundwater monitoring network in 2024. Five of these six PFAS pesticides were detected, some at levels above the drinking water standard. The latter is the case at ten monitoring points in the Netherlands. Elevated concentrations of the metabolite TFA were also detected at these monitoring points, and there was land use involving crops that were treated with PFAS pesticides. This is consistent with findings of studies in Germany, Denmark and in the province of Utrecht in the Netherlands. In 2024, the groundwater monitoring network detected TFA in 61% of measurements, with concentrations often exceeding the drinking water standard of > 100 n/l for pesticides and human toxicologically relevant metabolites. The statistical analysis of TFA concentrations and land use conducted at the provincial monitoring sites in 2024 showed no direct relationship between agricultural land use and TFA concentrations. However, TFA concentrations at some depths do appear to be related to high-risk crops with high PFAS pesticide use. TFA was also found at monitoring sites where one or more pesticides were detected. The findings indicate a relationship with crops in which high use of pesticides (including PFAS pesticides) occurs.

Despite data limitations, it is clear that groundwater contamination with PFAS pesticides and TFA is occurring and that approaches to prevent further contamination are desirable.

Recommendation 5:
We recommend that monitoring through provincial groundwater measurements and the Groundwater Atlas be expanded to include all PFAS pesticides and relevant PFAS metabolites, and that the results are reported and evaluated.

PFAS pesticides in soil: occurrence and risks
Depending on substance properties and soil characteristics, PFAS pesticides can accumulate in soils by binding to organic matter and/or soil particles. In addition to PFAS pesticides, other PFAS compounds can also contaminate agricultural soils. PFAS can then be taken up by the crop (and succeeding crops) and by soil organisms, with the risk that these substances enter the food chain of humans and animals, potentially resulting in bioaccumulation.

Measurements of PFAS pesticides in soil are scarce. In the EU project SPRINT, half of the PFAS pesticides authorised in the Netherlands were included in the pesticide monitoring program. Four PFAS pesticides were detected frequently in soil (19 to 26 times). This concerns diflufenican, fluopicolide, fluopyram and lambda-cyhalothrin. Two PFAS pesticides were found only a few times. These were cyflufenamide and trifloxystrobin. The levels of these PFAS pesticides in soil ranged between 0.5 and 161 micrograms/kg. The highest values were detected for flupicolide and lambda-cyhalothrin.
Following uptake of PFAS pesticides by the crop (or a succeeding crop), the substance or its metabolites can enter the food chain of humans and animals. For example, the metabolite TFA accumulates in crops, and various PFAS pesticides are increasingly found in fruits and vegetables. When growing forage crops, there is a risk of accumulation in milk, meat and eggs. Due to increases in PFAS levels in products for human consumption and drinking water, the population-wide intake of PFAS may exceed the "health-based limit" established by EFSA. Almost the entire population now has PFAS levels in their blood that exceed this limit.

Effects of PFAS pesticides **on soil life** can be inferred in part from the European and Dutch authorisation dossiers, in which assessment of risk to soil life is one of the parameters. Based on these dossiers, the environmental yardstick specifies environmental impacts for soil life, in addition to impacts for groundwater and aquatic life. PFAS pesticides such as cyflufenamide, sulfoxaflor, teflutrhin and tritosulfuron have a high environmental impact (>1000 mbp) on soil life.

PFAS that have accumulated in soil can still leach into groundwater at a later stage when vertical transport of dissolved organic carbon or dissolved humic acids occurs. The PFAS can migrate with this vertical transport.

Recommendation 6:
We recommend targeted measurements of all PFAS pesticides in agricultural soils with the aim of improving estimates of the risk to soil and food quality. These measurements should be made in soils where crops with intensive use of PFAS pesticides are grown (such as potatoes, bulb and fruit crops, among others).

In conclusion
Until recently, little was known about PFAS pesticides in the Netherlands. This study provides insight into the PFAS pesticides that are authorised and their sales on the Dutch market. The use of PFAS pesticides has increased substantially over the past three years. Information on the impact of this use is still incomplete. The standard measurements in groundwater are incomplete, and soil measurements are limited. The available data and literature reviewed in this study confirm that unwanted dispersal of PFAS pesticides to groundwater and soil is occurring.

Recommendation 7:
We recommend that the provinces and Vewin give priority to the report's findings in their communication with the ministries of LVVN and I&W and the Ctgb, and that they indicate that action on policy and authorisation is desired. Our recommendation to the ministries and the Ctgb is to take action that focuses on the need for central registration of data on pesticide use, expansion of the standard measurements, the lack of transparency regarding excipients, PFAS metabolites (TFA and other metabolites), and the risks posed by the substances for groundwater, soil and crops. The national government can improve the protection of groundwater as a source of drinking water by curbing the use of high-risk (PFAS) pesticides. The provinces can enhance groundwater protection through environmental regulations.

1. INLEIDING

De zorgen rond PFAS nemen toe, ook in relatie tot grondwater als bron voor drinkwater. Recent is duidelijk geworden dat ook een aantal gewasbeschermingsmiddelen en enkele hulpstoffen in feite PFAS-verbindingen zijn (PFAS-pesticiden[6]). In opdracht van zeven provincies en Vewin heeft CLM het gebruik en de risico's van deze PFAS-pesticiden in verschillende gewassen en provincies onderzocht. In dit hoofdstuk wordt de aanleiding en de opzet van deze studie toegelicht.

1.1 Wat zijn PFAS?

PFAS staat voor per- en polyfluoralkylstoffen. Deze stoffen komen niet in de natuur voor, maar zijn door mensen gemaakt. PFAS bestaan uit ketens van koolstof- en fluoratomen. Bij de productie van PFAS zijn aan ketens van koolstof fluoratomen toegevoegd.

Er zijn veel verschillende PFAS. Of een gefluoreerde stof wel of niet als PFAS wordt geclassificeerd is afhankelijk van de definitie van PFAS. In Nederland hanteert het RIVM de definitie van de OECD van 2021.[7] De OECD definieert PFAS als gefluoreerde stoffen die minstens één gefluoreerde methyl (-CF_3) of methyleen (-CF_2-) koolstofatoom bevatten (zonder dat aan die methyl of methyleen groep een H, Cl, Br of I atoom gebonden is). Op basis van deze definitie zijn er ruim 10.000 PFAS. Op basis van de definitie van het restrictievoorstel van ECHA is de groep PFAS iets kleiner; goed afbreekbare subgroepen zijn uitgesloten.[8]

---

[6] In dit rapport betreft de term PFAS-pesticiden de werkzame stoffen (gedefinieerd volgens de Verordening Gewasbescherming 1107/2009) die een PFAS-verbinding zijn.

[7] https://one.oecd.org/document/ENV/CBC/MONO(2021)25/En/pdf
De definitie van 2021 is ruimer dan de eerdere definitie van 2011. De definitie van 2011 was gebaseerd op werk van Buck et al. (2011), waarin 268 soorten PFAS werden onderscheiden met een sterke nadruk op perfluoralkyl verbindingen met lange ketens.

[8] https://echa.europa.eu/documents/10162/f605d4b5-7c17-7414-8823-b49b9fd43aea

In een meerjarig onderzoeksprogramma naar mogelijkheden om de blootstelling van de mens aan PFAS te verlagen, benoemt het RIVM de vanwege volgende stofeigenschappen als risicovol:

- Persistentie: ze breken niet of nauwelijks af in het milieu;
- Toxiciteit: ze kunnen schadelijke effecten hebben op mensen en het milieu;
- Mobiliteit: ze verspreiden zich gemakkelijk en snel in het milieu;
- Bio-accumulatie: ze hopen zich op in mensen, dieren en planten.[9]

Het RIVM stelt vast dat mensen te veel PFAS binnenkrijgen via voedsel en drinkwater en dat er bij bijna de hele bevolking meer PFAS in het bloed zit dan de gezondheidskundige grenswaarde die daarvoor bestaat. Afhankelijk van de mate waarin mensen aan PFAS zijn blootgesteld, kunnen PFAS negatieve effecten hebben op het immuunsysteem, de hormoonhuishouding[10], op het cholesterolgehalte in het bloed, op de lever en kunnen ze nier- en testiskanker veroorzaken.

Het RIVM en drinkwaterbedrijven maken zich zorgen om PFAS in oppervlaktewater en grondwater dat wordt gebruikt voor de bereiding van drinkwater. PFAS-gehaltes in het drinkwater voldoen weliswaar aan de gestelde gezondheidskundige grenswaarden, maar voor de bereiding van het drinkwater staan drinkwaterbedrijven voor een toenemende zuiveringsinspanning juist vanwege de opkomst van zeer zorgwekkende stoffen, waaronder PFAS. En dat terwijl in de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) is vastgelegd dat drinkwaterbronnen niet in kwaliteit achteruit mogen gaan (‘stand still principe’) en het streven is om de inspanningen die drinkwaterbedrijven doen om schoon en gezond drinkwater te produceren te verlagen (Slagter et al., 2024).
Drinkwaterbedrijven zetten uiteenlopende zuiveringstechnieken in om PFAS en andere verontreinigingen uit het water te verwijderen (Leerdam, As en Van der Aa 2025). Bestaande technieken zijn nog onvoldoende effectief als het gaat om het verwijderen van de zeer korte keten PFCA’s perfluoropropaanzuur (PFPrA) en Trifluorazijnzuur (TFA). (Amato et al. 2025) (Scheurer et al. 2017)
TFA wordt wel de kleinste PFAS genoemd. Het wordt gebruikt bij o.a. de bereiding van geneesmiddelen en pesticiden (bijvoorbeeld flufenacet), maar is daarnaast ook het stabiele afbraakproduct (eindproduct) van diverse andere PFAS. (Internationale commissie ter bescherming van de Rijn, 2019).
PFPrA en TFA zijn moeilijk uit het water te verwijderen omdat ze volledig oplosbaar zijn in water en zeer mobiel zijn in het aquatisch milieu.[11]

[9] https://www.rivm.nl/pfas
[10] https://www.rivm.nl/bibliotheek/rapporten/2024-0096.pdf
[11] https://www.kwrwater.nl/actueel/a-breakthrough-for-degrading-forever-chemicals-whats-it-in-for-the-water-sector/?highlight=tfa

In januari 2023 heeft Nederland, samen met Denemarken, Duitsland, Noorwegen en Zweden bij het Europees Agentschap voor chemische stoffen (ECHA) een restrictievoorstel ingediend voor een algeheel verbod op alle PFAS. Na een raadpleging van zes maanden, hebben de vijf landen het achtergronddocument recent (augustus 2025) aangepast. Het is nu aan ECHA om het verder te verwerken. Daarna zal ECHA, naar verwachting, eind 2026, het voorstel naar de de Europese Commissie sturen. De commissie zal dan een definitief voorstel te maken waar de lidstaten over stemmen.[12]
Het restrictievoorstel heeft PFAS-pesticiden en -biociden uitgezonderd, met als argument dat voor dergelijke middelen een toelatingsregime geldt onder andere wettelijke kaders.[13] Ook (dier-)geneesmiddelen vallen onder onder de voorgestelde uitzonderingen. Co-formulanten die aan de PFAS-definitie voldoen (bijvoorbeeld oplosmiddelen, surfactanten of pH-regelaars) vallen wel onder het verbodsvoorstel.[14]

1.2 Onderzoek naar risico's door emissies van PFAS vanuit puntbronnen

Onderzoek naar PFAS richt zich in Nederland hoofdzakelijk op emissies van PFAS vanuit bekende puntbronnen, zoals bedrijven die PFAS produceren en bedrijven die PFAS gebruiken of verwerken. Het gaat dan bijvoorbeeld om bedrijven die blusschuim gebruiken, fluorpolymeren produceren, afval verwerken, textiel behandelen of afwerken of riool- of afvalwater zuiveren (Jonker, 2024). Vanuit al deze puntbronnen kunnen emissies van PFAS optreden naar de lucht, naar de bodem, naar grond- en oppervlaktewater. Eerder, in 2019 maakte Sweco al een kaart met risicolocaties.[15]
Vanuit verschillende locaties hebben dergelijke emissies ook daadwerkelijk plaatsgevonden. De bekendste zijn waarschijnlijk Chemours (in Dordrecht) en Custom Powders (in Helmond). Daar zijn dan ook hoge concentraties PFAS vastgesteld die risico's met zich meebrengen. In de direct omgeving van de fabriek van Chemours adviseert de GGD burgers om geen (of beperkt) groenten of fruit uit de eigen moestuin te eten en geen eieren van hobbykippen.[16]
Onderzoek naar PFAS vanuit de bekende puntbronnen beperkt zich veelal tot ca. 20 PFAS-verbindingen, ook wel '20PFAS' genoemd. Deze worden ingedeeld in 3 functionele groepen: PFOA (Perfluoroctaanzuur), PFOS (perfluoroctaansulfonzuur) en GenX. Om te beoordelen of gehaltes van deze typen PFAS

[12] https://www.rivm.nl/pfas/verbod-gebruik-pfas
[13] https://www.biociden.nl/nieuws/uitfasering-pfas-in-bestrijdingsmiddelen
[14] Zie H5 voor toelichting op co-formulanten
[15] https://www.sweco.nl/actueel/nieuws/sweco-publiceert-signaleringskaart-pfas-locaties/
[16] https://www.ggdzhz.nl/gezondheid-en-milieu/pfas-en-gezondheidsadviezen/veelgestelde-vragen/pfas-en-pfoa

binnen de gestelde risicogrenzen blijven, worden voor PFOA en PFOS de gehaltes van de PFAS die daartoe wordt gerekend bij elkaar opgeteld om te komen tot een som-PFOA en een som-PFOS.
Voor het vaststellen van de 'gezondheidskundige grenswaarde' baseert de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) zich op 4 soorten PFAS, de zg. 'EFSA-4'.

1.3 PFAS-pesticiden

De laatste tijd is er toenemende aandacht voor de PFAS die in de landbouw worden toegepast voor het bestrijden van ziekten en plagen (Dekker et al. 2024, Donley et al. 2024). Een deel van de toegelaten gewasbeschermingsmiddelen in Nederland bevatten werkzame stoffen die te classificeren zijn als PFAS-verbindingen. Deze werkzame stoffen noemen we in deze rapportage kortweg PFAS-pesticiden.

1.3.1 Werkzame stoffen

In 2024 stelden Dekker et al. vast dat 27 PFAS-pesticiden in Nederland waren toegelaten. Van één van deze werkzame stoffen – de herbicide triflusulfuron-methyl – was destijds de toelating al beëindigd; middelen met deze werkzame stof hadden nog wel een opgebruiktermijn tot en met 20 augustus 2024 (Dekker et al. 2024). Bij de start van dit onderzoek in 2025 is daarom uitgegaan van 26 in Nederland toegelaten PFAS-pesticiden. Inmiddels is vanaf 31 juli ook tritosulfuron verboden dus staat de teller op 25.

1.3.2 Hulpstoffen: Co-formulanten, beschermstoffen, synergisten en adjuvants

Vaak worden in de producten die op de markt komen naast de werkzame stoffen ook andere stoffen toegevoegd zoals oplos- of schuimmiddelen. Het betreft co-formulanten, beschermstoffen en synergisten (zie H5 voor verdere toelichting). Doherty et al. (2024) wijzen erop dat deze stoffen soms ook als PFAS-verbindingen te classificeren zijn. Daarnaast worden ook adjuvants (toevoegingsstoffen) gebruikt om de werking van de pesticiden te verbeteren. Deze adjuvants zijn geen onderdeel van de producten, maar kunnen apart aan de spuitoplosising worden toegevoegd.

1.3.3 Zorgen om toenemend gebruik van PFAS-pesticiden in de landbouw

De afgelopen jaren is sprake van een toenemende afzet van pesticiden (gewasbeschermingsmiddelen) die PFAS bevatten (Dekker et al. 2024). Provincies en Vewin maken zich zorgen over deze toename en de mogelijke bedreiging van het grondwater als bron voor drinkwater.

Provincies willen daarnaast graag gebruikers (telers, loonwerkers, veehouders) en bedrijfsadviseurs kunnen informeren over gewasbeschermingsmiddelen die PFAS bevatten.

De provincie Utrecht signaleerde in 2023 al dat in het Utrechtse grondwater, naast verhoogde concentraties PFAS (gemiddeld enkele tientallen ng/l, in 11 monsters > 100 ng/l), ook de PFAS-verbinding trifluorazijnzuur (TFA[17]) aangetroffen wordt in relatief hoge concentraties (ca. 1.000 maal hoger dan de andere aangetroffen PFAS). TFA komt in deze gebieden overwegend boven de drinkwaternorm voor. TFA lijkt in Utrecht vooral sterk verhoogd in gebieden met landgebruik fruitteelt en akkerbouw. Dit kan duiden op een relatie met het gebruik van PFAS-pesticiden in deze vormen van landbouw (Provincie Utrecht 2023). Ook in andere provincies wordt TFA in het grondwater aangetroffen.

Tijdens ons onderzoek zijn de zorgen over TFA-waarden in het grondwater – als gevolg van het gebruik van PFAS-pesticiden in de landbouw - verder toegenomen.
In december 2024 onderzocht het instituut voor Geologisch onderzoek in Denemarken en Groenland (GEUS) de mate waarin 7 PFAS-pesticiden uit de C-CF_3-groep metaboliseren tot TFA en daarmee een risico vormen voor het grondwater (Johnsen, Henriksen, & Albers, 2024). Naar aanleiding van dit onderzoek heeft het Deense Milieu Agentschap in juli 2025 de toelating van 23 middelen op basis van 6 PFAS-werkzame stoffen beëindigd.

Naar aanleiding van wetenschappelijke aanwijzingen (waaronder het GEUS onderzoek) voor een verband tussen het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en TFA in het grondwater, heeft het Ctgb op 16 april 2025 een adviesbrief gestuurd aan de Ministeries van LVVN en I&W (van Lint, 2025). Daarin geeft het Ctgb aan dat de methodiek die zij voor het bepalen van de vorming van TFA gebruikt, ontoereikend is om te kunnen beoordelen of metabolieten van middelen voldoen aan de grondwaternorm van 0,1 µg/l. Het College vindt het belangrijk dat zo snel mogelijk alle werkzame stoffen die mogelijk TFA als afbraakproduct produceren, op Europees niveau worden herbeoordeeld. Het Ctgb vraagt de minister om een brief te sturen aan de Europese Commissie om:

- steun uit te spreken voor de opdracht aan EFSA voor het verbeteren van de methodiek voor analyse van TFA-vorming, en daarbij te verzoeken dit onderzoek te prioriteren;

[17] TFA is een stabiel afbraakproduct (metaboliet) van PFAS-houdende medicijnen, koelvloeistoffen, drijfgassen en PFAS pesticiden. Zie H 6.

- het belang van een snelle en Europees geharmoniseerde aanpak te benadrukken;
- te verzoeken om een herziening van de goedkeuring van potentiële TFA-precursors, waarvan de herbeoordeling nog niet is gestart en een snelle besluitvorming voor alle werkzame stoffen die momenteel worden herbeoordeeld.

1.4 Onderzoek naar gebruik en risico's van PFAS-pesticiden

Er is in Nederland nog weinig onderzoek gedaan naar PFAS-pesticiden en de risico's die daarmee gemoeid zijn.[18]
Uitkomsten van onderzoek naar PFAS vanuit bovengenoemde bekende puntbronnen kunnen niet zonder meer worden vertaald naar PFAS-pesticiden. Allereerst gaat het bij PFAS-pesticiden om andere typen PFAS, andere functionele groepen met andere chemische eigenschappen, die zich dus ook anders kunnen gedragen in het milieu.
Bovendien gaat het bij het gebruik van PFAS-pesticiden om een diffuse belasting, in plaats van een belasting als gevolg van emissies vanuit een aantal puntbronnen.

Over de aard en de omvang van deze diffuse belasting is nog weinig bekend. In dit onderzoek brengen we, op verzoek van een zevental provincies en VEWIN het gebruik en de risico's van PFAS-pesticiden voor grondwater en bodem in kaart.

In deze rapportage beantwoorden we de volgende onderzoeksvragen:

1. Om welke middelen gaat het en wat is het jaarlijkse gebruik in Nederland? In welke teelten worden PFAS-pesticiden gebruikt en in welke mate?
2. Welke metabolieten (afbraakproducten) worden na gebruik gevormd? Gaat het met name om TFA of ook om andere metabolieten?
3. Welke hulpstoffen met PFAS zijn er in Nederland toegelaten en welke informatie is er over de risico's van deze PFAS beschikbaar?
4. Wat zijn de risico's voor uitspoeling van deze middelen, metabolieten en hulpstoffen naar het grondwater?
5. In hoeverre kan ophoping van PFAS in landbouwbodems een risico vormen?

[18] In landen zoals Denemarken, Duitsland, Verenigd Koninkrijk en Verenigde Staten is al meer onderzoek verricht naar de PFAS pesticiden.

Aansluitend is gevraagd om een flyer te ontwikkelen zodat communicatie naar boeren over mogelijke risico's en alternatieve maatregelen plaats kan vinden. Telers, loonwerkers, veehouders en bedrijfsadviseurs zijn zich er doorgaans niet van bewust dat bepaalde middelen PFAS zijn. Een aantal telers heeft ook zelf aangegeven meer te willen weten over PFAS-pesticiden en mogelijke gevolgen voor hun eigen landbouwbodems.
De Nederlandse Arbeidsinspectie constateert dat 77% van de bedrijven (84% van de tuinbouwbedrijven en 16% van de akkerbouwbedrijven) zich niet bewust is van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen met PFAS. Onder werknemers ligt het percentage nog hoger, nl. op 87% (Rijksoverheid 2025). Via de flyer kunnen werkgevers en werknemers worden geïnformeerd en worden gestimuleerd om het gebruik van PFAS-pesticiden te minimaliseren of alternatieve methoden in te zetten, als blijkt dat er ongewenste verspreiding naar grondwater en bodem plaatsvindt.

2. PFAS-PESTICIDEN IN NEDERLAND: TYPE EN AFZET

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de PFAS-pesticiden die in Nederland zijn toegelaten, inclusief de wijzigingen die daarin recent zijn opgetreden. Vervolgens wordt aangegeven hoe de afzet van deze pesticiden zich ontwikkelt en in welke gewassen de pesticiden zijn toegelaten en worden toegepast.

2.1 PFAS-pesticiden en andere PFAS-bronnen

Het gebruik van PFAS-pesticiden in de landbouw is één van de bronnen die bijdragen aan de totale PFAS-belasting van het milieu. Vanwege de specifieke eigenschappen van PFAS (veelal vet-, water- en vuilafstotend) kent PFAS een brede toepassing in diverse producten, waaronder smeermiddelen, voedselverpakkingsmaterialen, blusschuim, anti-aanbaklagen in pannen, kleding, textiel, medicijnen en cosmetica. Ook worden PFAS gebruikt voor verschillende industriële toepassingen en processen, onder andere als koelstoffen en koudemiddelen in koelinstallaties, airconditioning en warmtepompen. Afzet en gebruik van PFAS-pesticiden in de landbouw is daarmee één van de bronnen van PFAS die in het milieu terecht kunnen komen.
Het aandeel van PFAS-pesticiden in de totale PFAS-belasting is niet eenvoudig te kwantificeren, omdat stoffen afbreken tot tussen- en eindproducten, zoals onder andere de metaboliet TFA, waardoor de herkomst van stoffen niet meer te bepalen is. Voor TFA heeft de Duitse Federale milieuagentschap – op basis van de beschikbare data - de emissie van koel- en schuimmiddelen met ca. 2.000 ton/jaar aangemerkt als belangrijkste bron van TFA in Duitsland. Met een emissie van ca. 457 ton/jaar zijn PFAS-pesticiden, voornamelijk flufenacet, diflufenican en fluazinam, de op één na belangrijkste bron van TFA in Duitsland (Arp et al. 2024).

2.2 Overzicht PFAS-pesticiden

In Tabel 2.1 geven we een overzicht van 27 PFAS-pesticiden die in de periode 2010-2025 (of een deel daarvan) waren toegelaten. Het betreft tien fungiciden, tien herbiciden en zeven insecticiden.[19]
De PFAS-pesticiden waarvan de toelating[20] inmiddels is beëindigd zijn vermeld met een oranje (in opgebruiktermijn) of rode kleur (verboden). Onder de tabel lichten we de datum en reden van beëindiging van de toelating en de opgebruiktermijn toe. Startjaar van toelating is ook in de tabel weergegeven. Enkele PFAS-pesticiden zoals fluazinam, lambda-cyhalothrin en fluazifop-P-butyl zijn reeds vanaf begin jaren '90 toegelaten. Andere PFAS-pesticiden zijn recent toegelaten zoals flutianil, mefentrifluconazole en sulfoxaflor. Een deel van de PFAS-pesticiden kent wettelijke beperkingen in grondwaterbeschermingsgebieden en enkele zijn alleen toegelaten in bedekte teelt (zie paragraaf 2.4).

[19] Fungiciden (middelen tegen schimmels), insecticiden (middelen tegen plaaginsecten) en herbiciden (middelen tegen onkruid) zijn de drie belangrijkste pesticiden groepen.
[20] De toelating van werkzame stoffen in gewasbeschermingsmiddelen vindt plaats op EU-niveau, het Ctgb beoordeelt de toelating van specifieke middelen op de Nederlandse markt op basis van de goedgekeurde Europese stoffen en Nederlandse wetgeving.

Tabel 2.1 Overzicht van 27 PFAS-pesticiden die in de periode 2010-2025 (of een deel daarvan) zijn toegelaten, onderverdeeld naar hun toepassing als fungicide, herbicide of insecticide. Rood betekent: inmiddels verboden. Oranje betekent: verboden, nog wel opgebruiktermijn. Tussen haakjes = startjaar van toelating.

Fungiciden	Herbiciden	Insecticiden
Cyflufenamide (2012)	Diflufenican (1991)	Cyflumetofen (2011)
Fluazinam (1990)	Fluazifop-P-butyl (1992)	Flonicamid (2005)
Fluopyram (tevens nematicide) (2013)	Flufenacet[a] (2002)	Lambda-cyhalothrin[d] (1992)
Fluopicolide (2007)	Isoxaflutool (1998)	Metaflumizone[e] (2019)
Flutianil (2023)	Picolinafen (2019)	Pyridalyl (2010) [f]
Flutolanil (2008)	Prosulfuron (2012)	Sulfoxaflor (2020)
Mefentrifluconazole (2020)	Pyroxsulam (2009)	Tefluthrin (1992)
Oxathiapiproline (2018)	Tritosulfuron[c] (2009)	
Penthiopyrad (2015)	Tembotrione (2010)	
Trifloxystrobin (2002)	Triflusulfuron-methyl[b] (1996)	

[a]Toelating van flufenacet is op 20 mei 2025 door de Europese Commissie beëindigd vanwege de hormoonverstorende werking voor mensen en niet-doelsoorten, de toxiciteit voor de voortplanting en de overschrijdingen van de flufenacet-metaboliet TFA in het grondwater (EU 2025). De opgebruiktermijn loopt uiterlijk tot 10 december 2026.[21]
[b]Toelating van triflusulfuron-methyl is in Nederland op 20 augustus 2024 beëindigd na een besluit van de Europese Commissie op 16 november 2023. Overwegingen daarbij waren de verontreiniging van het grondwater door een metaboliet van triflusulfuron-methyl (IN-JU122). De opgebruiktermijn liep tot en met 20 augustus 2024.
[c]Toelating van tritosulfuron is in Nederland op 7 mei 2025 beëindigd. Reden is dat de werkzame stof op EU niveau niet meer goedgekeurd is. De opgebruiktermijn liep tot en met 7 juli 2025.
[d]Van middelen met een spuittoepassing met lambda-cyhalothrin als werkzame stof is de toelating op 8 juli 2025 beëindigd, omdat geen acceptabel risico kan worden aangetoond voor zoogdieren, aquatische organismen en niet-doelwit arthropoden. Deze middelen hebben een opgebruiktermijn tot en met 31 oktober 2025 . (Ctgb 2024, samenvatting collegebesluiten 18 december 2024). Granulaat toepassing met lambda-cyhalothrin als werkzame stof is nog wel toegelaten.
[e]metaflumizone heeft een opgebruiktermijn tot 30-06-2026.
[f]pyridalyl heeft een opgebruiktermijn tot 31-12-2025.

Vaak wordt in overzichten van PFAS-pesticiden ook flocoumafen genoemd, een rodenticide. Biociden zoals rodenticiden vallen echter buiten de scope van deze studie.[22]

[21] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=OJ:L_202500910
[22] Rodenticiden zijn biociden die gebruikt worden om ratten, muizen en andere knaagdieren te bestrijden. https://www.ctgb.nl/onderwerpen/rodenticiden

2.3 Afzet van PFAS-pesticiden 2010-2023

2.3.1 Ontwikkeling afzet PFAS-pesticiden Nederland

Over de afzet van gewasbeschermingsmiddelen zijn data beschikbaar voor de periode 2010 tot en met 2023. In Figuur 2.1 is voor deze periode de afzet van PFAS-pesticiden weergegeven in ton werkzame stof/jaar. Daarbij is steeds het aandeel van PFAS-fungiciden, -herbiciden en -insecticiden aangegeven. Tussen 2010 en 2020 ligt de jaarlijkse afzet rond 150 ton. De laatste drie jaar is er een stijgende trend (67% toename in 2023) te zien in de afzet van PFAS-pesticiden. PFAS-fungiciden hebben het grootste aandeel in de totale afzet van PFAS-pesticiden. In de periode 2020-2023 neemt het aandeel van PFAS-herbiciden in de totale afzet toe.

PFAS-fungiciden vertonen de sterkste stijging, met name door de snelle toename in de afzet van mefentrifluconazole (binnen twee jaar van ruim 7.000 kg in 2021 naar bijna 30.000 kg in 2023). Het PFAS-insecticide flonicamid (een stof die veel wordt ingezet vanwege beperkt neveneffecten op nuttige insecten) steeg in 2023 naar een afzet van bijna 32.000 kg. De stijging van beide stoffen is te verklaren door de effectieve werking tegen schimmels en insecten. Flonicamid is daarbij een insecticide die weinig nevenwerking heeft op natuurlijk vijanden en daarom goed past in geïntegreerde gewasbescherming. In de groep van PFAS-herbiciden verdubbelde tembotrione van bijna 7.000 kg in 2020 naar ruim 13.000 kg in 2023. Verklaring is dat de toelating van deze stof in deze periode in deze periode is verbreed naar meer gewassen.

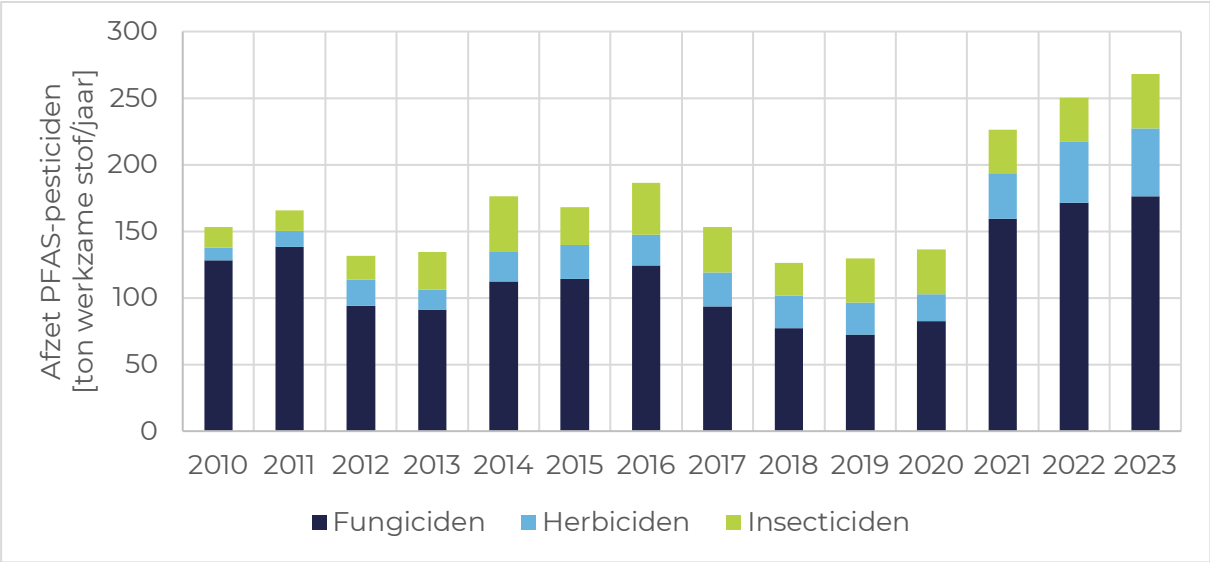

Figuur 2.1 Ontwikkeling afzet van PFAS-pesticiden in Nederland in ton werkzame stof/jaar over de periode 2010-2023 (samengesteld op basis van de data van de Rijksoverheid https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/05/19/afzetgegevens-gewasbeschermingsmiddelen-in-nederland)

In de periode 2010-2022 lag de totale afzet van alle gewasbeschermingsmiddelen tezamen tussen ca. 9.000 en 11.000 ton. In 2023 was het ca. 7.500 ton. Vanaf 2021 blijkt het aandeel van de afzet van PFAS-pesticiden sterk toe te nemen 1,5% naar 3,6 % van de totale afzet (zie Figuur 2.2).

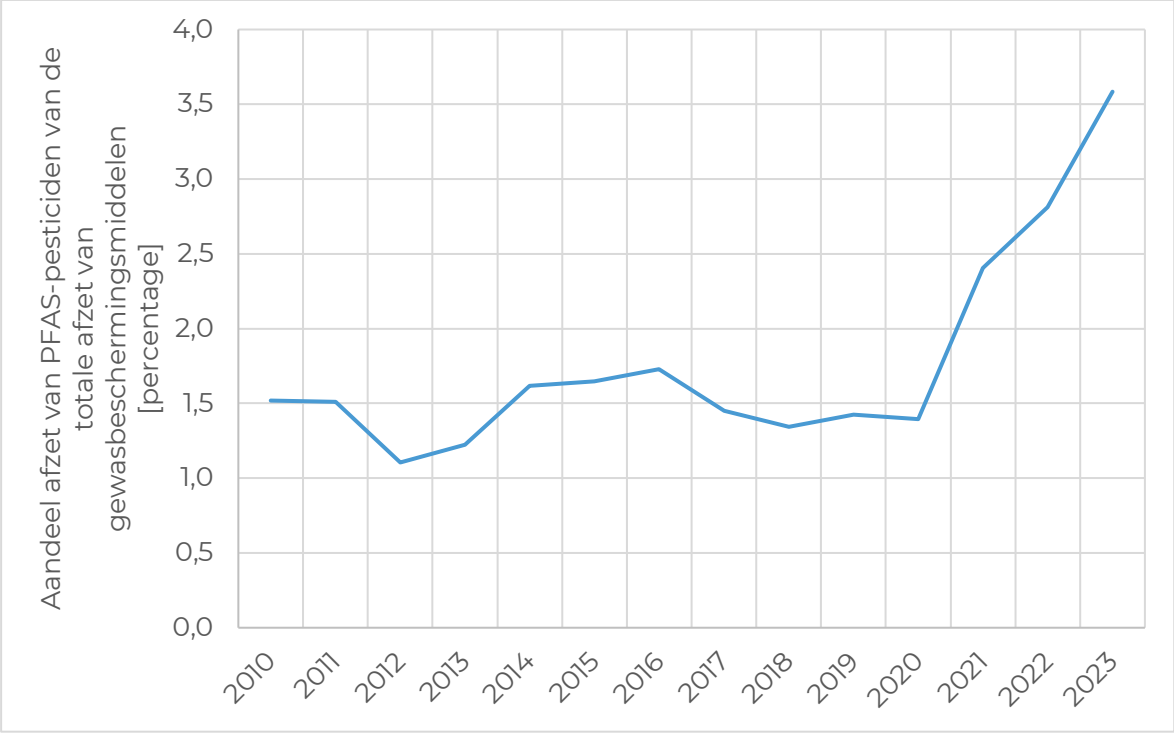

Figuur 2.2 Ontwikkeling van het aandeel van de afzet van PFAS-pesticiden in de totale afzet in Nederland in de periode 2010-2023 (samengesteld op basis van de data van de Rijksoverheid https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/05/19/afzetgegevens-gewasbeschermingsmiddelen-in-nederland)

Jaarlijkse afzet van PFAS-pesticiden is een bruikbare indicatie voor het gebruik van deze stoffen in datzelfde jaar. In verband met voorraadvorming kunnen er beperkt verschillen zijn tussen afzet en gebruik. Dit heeft geen invloed op de trend.

2.3.2 Rangschikking PFAS-pesticiden naar mate van afzet

In Tabel 2.2 zijn de 27 PFAS-pesticiden, die in de hele periode 2010-2023 of in een deel van die periode waren toegelaten (zie Tabel 2.1), gerangschikt naar de mate waarin ze in 2023 zijn afgezet.

Tabel 2.2 Overzicht van in de periode 2010-2023 toegelaten PFAS-pesticiden, gerangschikt naar afzet in 2023 in kg werkzame stof (van meest naar minst verkocht), met specificatie van hun toepassing als fungicide, herbicide en insecticide – (samengesteld op basis van de data van de Rijksoverheid https://www.rijksoverheid.nl/documenten/publicaties/2022/05/19/afzetgegevens-gewasbeschermingsmiddelen-in-nederland). Rood betekent: inmiddels verboden. Oranje betekent: verboden, nog wel opgebruiktermijn. Zie tabel 2.1. voor de verboden en opgebruiktermijnen.

Werkzame stof	Type middel	Afzet 2023 (kg werkzame stof)
Fluazinam	Fungicide	39.857
Fluopicolide	Fungicide	39.606
Fluopyram	Fungicide, nematicide	35.795
Flonicamid	Insectide	31.669
Mefentrifluconazole	Fungicide	29.871
Flufenacet	Herbicide	23.050
Flutolanil	Fungicide	13.564
Tembotrione	Herbicide	13.364
Trifloxystrobin	Fungicide	8.797
Oxathiapiproline	Fungicide	8.340
Diflufenican	Herbicide	7.198
Pyridalyl	Insecticide	5.246
Fluazifop-P-butyl	Herbicide	4.028
Lambda-cyhalothrin	Insecticide	2.405
Tritosulfuron	Herbicide	1.518
Cyflumetofen	Insecticide	1.460
Pyroxsulam	Herbicide	798
Triflusulfuron-methyl	Herbicide	792
Metaflumizone	Insecticide	492
Cyflufenamide	Fungicide	425
Prosulfuron	Herbicide	75
Sulfoxaflor*	Insecticide	0
Penthiopyrad*	Fungicide	0
Tefluthrin*	Insecticide	0
Flutianil**	Fungicide	0
Picolinafen*	Herbicide	0
Isoxaflutool*	Herbicide	0
Totaal		**268.350**

*toegelaten, blijkbaar geen afzet in 2023.

**pas toegelaten sinds mei 2023, blijkbaar nog geen afzet in 2023

2.4 Vijf PFAS-pesticiden met de hoogste afzet in 2023

Van de vijf PFAS-pesticiden die in 2023 het grootste aandeel hadden in de totale afzet van PFAS-pesticiden, is het verloop van de afzet over de periode 2010-2023 in beeld gebracht (zie Figuur 2.3). Het betreft vier fungiciden (fluazinam, fluopyram, fluopicolide en metrifluconazool) en het insecticide flonicamid.

De vijf PFAS-pesticiden laten vooral tussen 2020 en 2023 een sterk stijgende afzet zien. De afzet van fluopicolide en flonicamid liet in de periode 2010-2016 ook al een stijging zien, die daarna terugliep. Fluazinam kende een zeer hoge afzet in 2010 en 2011, waarna een sterke daling inzette, met name veroorzaakt door de afname in effectiviteit tegen de aardappelschimmel phythophtora. Wel neemt het gebruik na 2020 weer toe omdat de stof een belangrijke schakel vormt in de bestrijding van nieuwe phythophtora stammen.

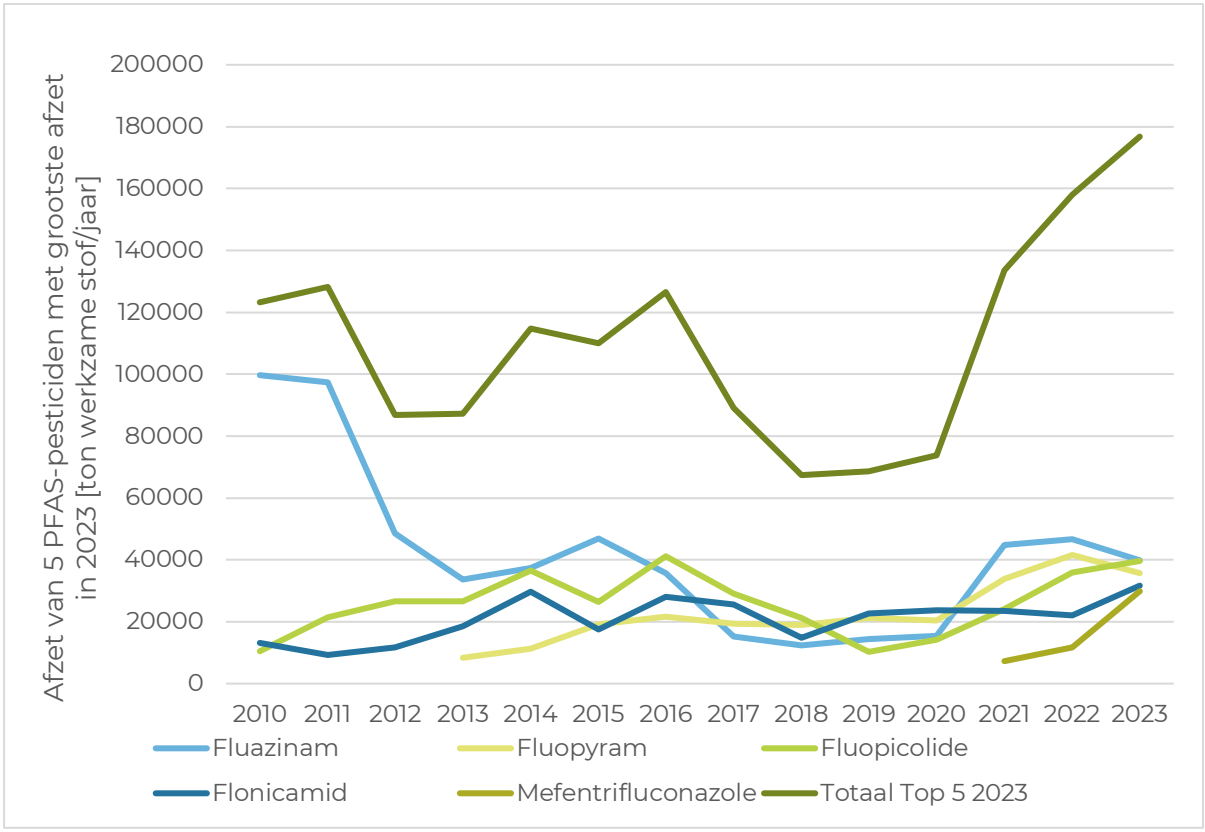

Figuur 2.3 Verloop van de afzet van de vijf PFAS- pesticiden (2010-2023) met de grootste afzet in 2023, inclusief de totale afzet van deze vijf PFAS-pesticiden samen.

De stoffen hebben alle vijf een brede werking. Ook kennen ze een brede toelating en worden dus in diverse gewassen toegepast. Zo wordt fluopyram niet alleen ingezet als fungicide, maar ook als nematicide.[23] Mefentrifluconazole is

[23] Gewasbeschermingsmiddel tegen schadelijke aaltjes

een stof die nog maar een paar jaar op de markt is. In drie jaar tijd laat deze stof een verdrievoudiging van de afzet zien. Middelen met mefentrifluconazole als werkzame stof worden gebruikt om schimmels te bestrijden in de teelt van onder meer aardappels, suikerbieten, maïs, granen, koolzaad, appel, peer, steenvruchten en druif.

2.5 Merknamen van de PFAS-pesticiden en de gewassen waarin de stoffen zijn toegelaten

De 25 PFAS-pesticiden (werkzame stoffen) die in september 2025 zijn toegelaten zijn als werkzame stof opgenomen in 116 toegelaten middelen. In deze paragraaf geven we een overzicht van de merknamen van deze middelen, die we hebben ingedeeld in drie categorieën: PFAS-insecticiden, PFAS-herbiciden en PFAS-fungiciden. Achtereenvolgens wordt weergegeven: de werkzame stof, de merknaam (of -namen), de toelating in gewasgroepen en de verboden of restricties in grondwaterbeschermingsgebieden (Figuur 2.4). Flufenacet, pyridalyl en metaflumizone zijn onlangs verboden, maar hebben nog een opgebruiktermijn (zie bijlage 1.

Het overzicht in figuur 2.4 is ook openbaar gemaakt in de vorm van een flyer op de CLM website: https://www.clm.nl/nieuws/pfas-pesticiden-in-de-nederlandse-landbouw-in-beeld/

Figuur 2.4 PFAS-pesticiden met een toelating in Nederland (insecticiden, fungiciden en herbiciden). Weergegeven zijn de werkzame stof namen, de middelnamen, de gewasgroepen waarin ze zijn toegelaten[24], en de verboden of restricties in grondwaterbeschermingsgebieden.

PFAS-INSECTICIDEN

Cyflumetofen

Toegestaan in:
- Sierteelt

Merknamen:
- DANISARABA 20SC
- SCELTA

Flonicamid

Toegestaan in:
- Akkerbouw
- Fruitteelt
- Groente
- Bloembollen
- Boomkwekerij
- Bloemisterij

Merknamen:
- AFINTO
- APN FLONICAMID 500
- HINODE
- INTER PEKI
- INTER PEKI WG
- SHOORI
- TEPPEKI
- TEPPEKI WG

Lambda-cyhalothrin

Toegestaan in:
- Akkerbouw

Merknamen:
- KARATE 0,4% GR

Metaflumizone

Toegestaan in:
- Vruchtgroenten
- Potplanten
- Boomkwekerij
- Vaste planten

➔ Alleen in bedekte teelt!

Merknamen:
- VERISMO

Pyridalyl

Toegestaan in:
- Vruchtgroenten
- Potplanten
- Snijbloemen

➔ Alleen in bedekte teelt!

Merknamen:
- NOCTURN

Sulfoxaflor

Toegestaan in:
- Vruchtgroente
- Potplanten
- Snijbloemen
- Bladgroenten

➔ Alleen in bedekte teelt!

Merknamen:
- CLOSER
- SEQUOIA

Tefluthrin

Toegestaan in:
- Aardappelen
- Mais
- Bieten

Merknamen:
- DIASTAR MAXI
- FORCE
- FORCE EVO
- SOILGUARD
- TELSTAR PRO

[24] Let op: de toelating is in dit overzicht niet weergegeven op detailniveau per gewas. De exacte toelating is te raadplegen via de Ctgb website (https://toelatingen.ctgb.nl/nl/authorisations).

PFAS-HERBICIDEN

Diflufenican

Toegestaan in:
- Granen
- Laanbomen
- Klimplanten
- Sierheesters

Merknamen:
- ACTIVUS SUPER
- ALENA
- ARNOLD
- OTHELLO
- VALDOR EXPERT
- MATENO FORTE
- HEROLD
- RELIANCE
- SARACEN DELTA
- SEMPRA

Fluazifop-P-butyl

Toegestaan in:
- Akkerbouw
- Groenteteelt
- Kruidenteelt

Merknamen:
- FREQUENT
- FUSILADE MAX
- TILIA

Flufenacet

Toegestaan in:
- Granen
- Aardappelen

Merknamen:
- ARNOLD
- FENCE
- GLOSSET
- GOFOR
- HEROLD
- MALIBU
- MATENO FORTE
- SEMPRA
- SIRIONOVA

Isoxaflutool

Toegestaan in:
- Mais

Merknamen:
- MERLIN

Pyroxsulam

Toegestaan in:
- Granen

Merknamen:
- CAPRI
- CAPRI TWIN
- FENCADE
- REXADE

Picolinafen

Toegestaan in:
- Granen

Merknamen:
- PICO
- PONTOS

Prosulfuron

Toegestaan in:
- Mais

Merknamen:
- CASPER
- DINIRO
- PEAK
- ROSAN
- SPANDIS

Tembotrione

Toegestaan in:
- Mais
- Vlas
- Bloembollen
- Potplanten
- Snijbloemen
- Laanbomen

Merknamen:
- CAPRENO
- ITINERIS
- LAUDIS
- RAMBO
- SOBERAN

PFAS-FUNGICIDEN

Cyflufenamide

Toegestaan in:
- Fruitteelt
- Granen
- Vruchtgroenten
- Sierteelt

Merknamen:
- NISSODIUM
- TAKUMI
- CYFLAMID
- WOPRO CYFLUFENAMID
- VSM CYFLUFENAMID

Fluazinam

Toegestaan in:
- Aardappel
- Uien
- Aardbei
- Bloembollen

Merknamen:
- BANJO
- DALIMO
- ESPONTEL
- EXACTO 500
- FLUZAM 500
- GADAROCK
- GRECALE
- KUNSHI
- LEVANTA 500
- OHAYO
- SANTOX
- SHIRLAN GOLD
- VAMOS
- VENDETTA
- WINBY
- ZIGNAL 500
- ZETANIL GOLD

Fluopicolide

Toegestaan in:
- Aardappel
- Groenteteelt
- Vaste plantenteelt

Merknamen:
- INFINITO

Fluopyram

Toegestaan in:
- Akkerbouw
- Fruitteelt
- Sierteelt
- Bloembollen

Merknamen:
- ASCRA XPRO
- EXTERIS STRESSGARD
- LUNA CARE
- LUNA EXPERIENCE
- LUNA PRIVILEGE
- LUNA SENSATION
- PROPULSE
- SLIVRON XPRO
- VELUM PRIME
- VERANGO

Flutianil

Toegestaan in:
- Bloembollen
- Bloemisterijgewassen

➔ Alleen in bedekte teelt!

Merknamen:
- GATTEN

Flutolanil

Toegestaan in:
- Aardappelen
- Bloembollen
- Trek- en sierheesters

Merknamen:
- FARAO
- FLIM
- MONARCH
- SYMPHONIE

Mefentrifluconazool

Toegestaan in:
- Akkerbouw
- Fruitteelt

Merknamen:
- BALAYA
- BELANTY
- BELANTY FL
- DIADEM
- LENVYOR
- LENVYOR PLUS
- REVYSTAR
- REVYTREX
- XENIAL

Oxathiapiproline

Toegestaan in:
- Aardappelen
- Bladgroenten
- Uien

Merknamen:
- DPX-QGU42
- ORONDIS
- ZORVEC ENICADE
- ZORVEC ENTECTA
- ZORVEC EPICALTRIN

Penthiopyrad

Toegestaan in:
- Appel
- Peer
- Vruchtbomen

Merknamen:
- FONTELIS

Trifloxystrobin

Toegestaan in:
- Fruitteelt
- Granen
- Vollegrondsgroente
- Bloembollen
- Laanbomen

Merknamen:
- DELARO
- FLINK
- FLINT

3. GEBRUIK VAN PFAS-PESTICIDEN IN DIVERSE GEWASSEN

In dit hoofdstuk geven we de resultaten weer van een analyse van het gebruik van PFAS-pesticiden in verschillende gewassen. De analyse is uitgevoerd met de meest recente CBS-data (2020) die gecorrigeerd zijn voor de afzetgegevens. De data geven een globale indicatie van het gebruik in diverse gewassen en in de provincies die deelnemen aan het onderzoek. Het ontbreken van recente registratiegegevens vormt echter een groot knelpunt voor betrouwbaar inzicht in gebruik en risico's in de verschillende gewassen.

3.1 Aantal PFAS-pesticiden toegepast in diverse gewassen

Om een inschatting te maken van het gebruik van PFAS-pesticiden in diverse gewassen, is allereerst het aantal PFAS-pesticiden dat in 2020 is toegepast in diverse gewassen op een rij gezet (zie
Figuur 3.1). Deze informatie is gebaseerd op de CBS enquête 2020[25]. Deze enquête is gebaseerd op vrijwillige deelname en geeft gemiddelde gebruikscijfers per gewas, voor een veertigtal gewassen. De data zijn een onderschatting van het werkelijk gebruik want de afzet (verkoop-) cijfers van 2020 blijken gemiddeld een factor 2 hoger dan de CBS cijfers. Door de CBS-cijfers te corrigeren voor deze afzetcijfers ontstaat een redelijke inschatting van het gemiddelde landelijke gebruik per gewas per hectare. In dit rapport worden deze data aangeduid met 'gecorrigeerde CBS gegevens 2020'. Wel zijn de data inmiddels 5 jaar oud, en daarmee loopt de informatie sterk achter. Verder is controle en handhaving op gebruik beperkt en constateert de NVWA bij steekproeven dat de naleving van voorschriften ten aanzien van gebruik onvoldoende is[26].

[25] https://opendata.cbs.nl/?searchKeywords=85130ned#/CBS/nl/dataset/85130NED/table
[26] https://www.nvwa.nl/onderwerpen/gewasbescherming/inspectieresultaten/inspectieresultaten-gewasbeschermingsmiddelen-2023/inspectieresultaten-toepassing-van-gewasbeschermingsmiddelen-2023#:~:text=De%20NVWA%20houdt%20toezicht%20op,buiten-teelt%20van%20land%2D%20en%20tuinbouwgewassen.

Uit de analyse blijkt dat in 2020 in bladplanten onder glas, chrysanten onder glas, pootaardappelen en potplanten onder glas de meest PFAS-pesticiden zijn toegepast (N=7), gevolgd door appels, bloemkwekerijgewassen, en gerbera's onder glas (N=6). In 14 gewassen zijn 5 PFAS-pesticiden toegepast. In andere gewassen gaat het om vier PFAS-pesticiden of minder. In koolzaad is geen enkele PFAS-pesticide toegepast.

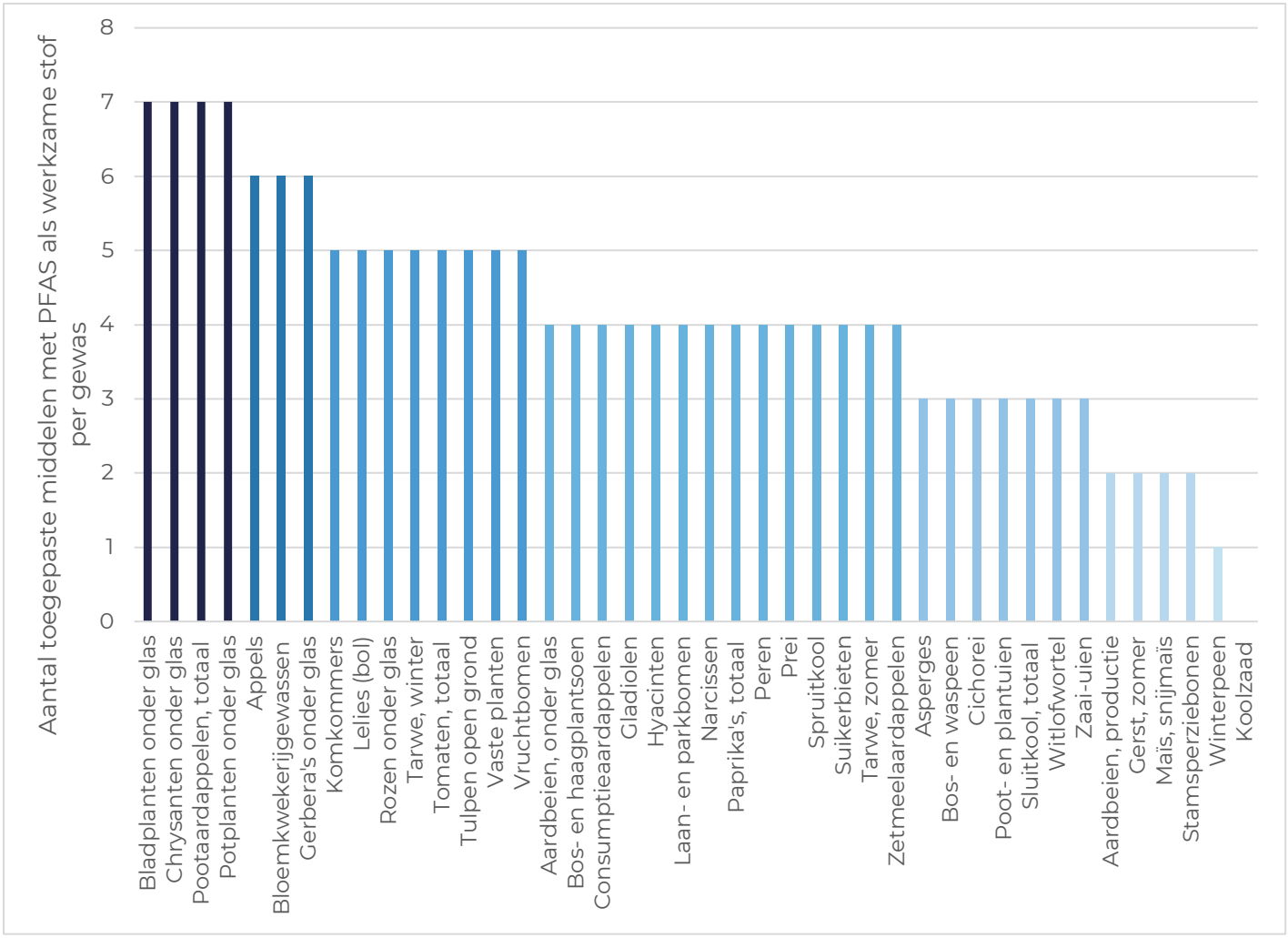

Figuur 3.1 Aantal toegepaste PFAS-pesticiden (werkzame stoffen) per gewas (op basis van gebruiksdata van het CBS 2020).

3.2 Gebruik van PFAS-pesticiden in diverse gewassen

Vervolgens is op basis van de gecorrigeerde CBS-data (2020) het gemiddelde gebruik per ha van de PFAS-pesticiden in diverse gewassen op een rij gezet.

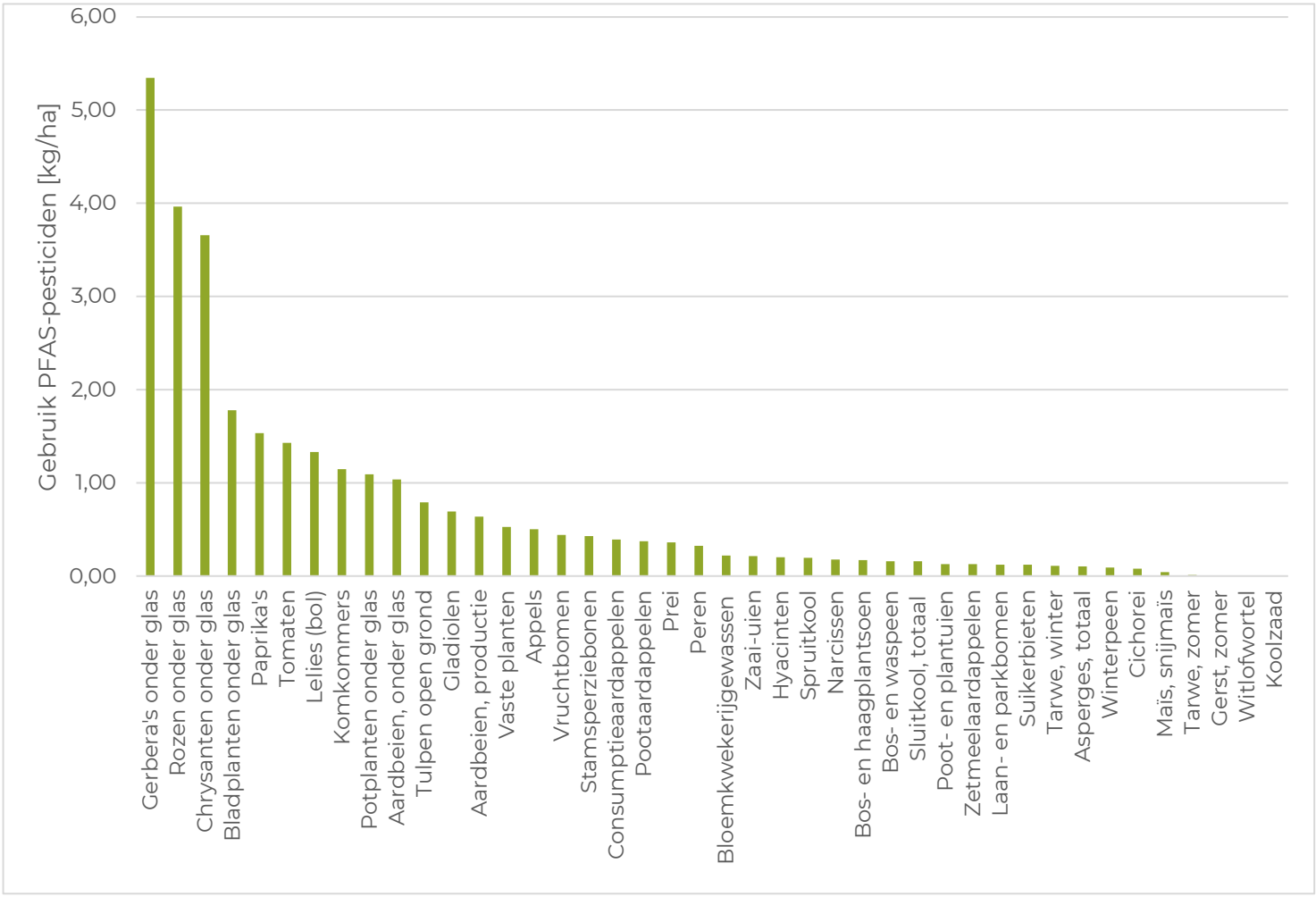

Figuur 3.2 Gebruik van PFAS-pesticiden in diverse gewassen in kg/ha in 2020 (gebaseerd op gecorrigeerde CBS-data.

In Figuur 3.2 is de inschatting van het gebruik van de PFAS-pesticiden in kg/ha weergegeven voor de gewassen die onderdeel zijn van de gecorrigeerde CBS- data. De numerieke data zijn weergegeven in Bijlage 3.
Het gebruik van PFAS-pesticiden per hectare is op basis van deze berekening veruit het hoogst in gerbera's, chrysanten en rozen onder glas (5,4-3,7 kg/ha). Daarop volgen gewassen die eveneens (hoofdzakelijk) onder glas worden geteeld: bladplanten, paprika's, tomaten, komkommers, potplanten en aardbeien, en daarnaast ook siergewassen als lelies (bol), tulpen en gladiolen.

3.3 Gebruik van PFAS-pesticiden in relatie tot gewasarealen

Het totale gebruik per gewas hangt vanzelfsprekend af van de arealen waarop de diverse gewassen geteeld worden. In een vervolganalyse zijn daarom de data over gebruik in kg/ha (zie paragraaf 3.2) vermenigvuldigd met de landelijke gewasarealen van 2020 (op basis van CBS-data).

Het resultaat van deze analyse is weergegeven in Figuur 3.3. De numerieke data zijn weergegeven in Bijlage 3.

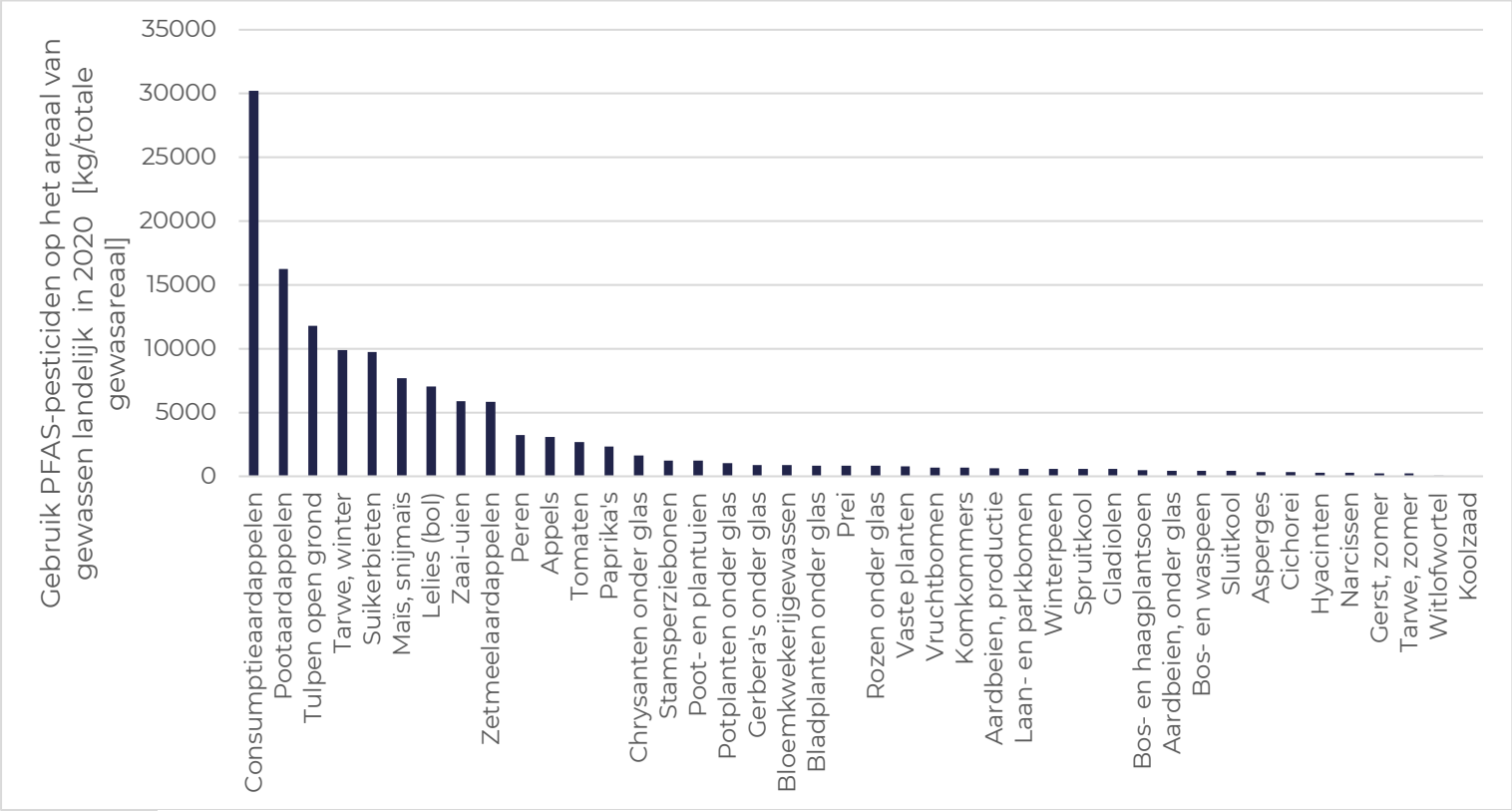

Figuur 3.3 Gebruik PFAS-pesticiden op het areaal van gewassen landelijk in 2020 (kg/totale gewas-areaal)

Het beeld is dat met name in akkerbouwgewassen als consumptie- en poot-aardappelen, wintertarwe, suikerbieten en maïs, en in de teelt van bollen als tulpen en lelies, het totale gebruik hoog is.

Inmiddels zijn er veranderingen opgetreden in de afzet (en het gebruik) van middelen. Na 2020 is de afzet van PFAS-pesticiden aanmerkelijk gestegen (zie paragraaf 2.3.1). Verwachting is dan ook dat onze inschatting van gebruik van PFAS-pesticiden in diverse gewassen in 2020 een onderschatting vormt van het huidige gebruik. CBS heeft in 2024 opnieuw een enquête uitgevoerd. Wanneer de CBS-gegevens van 2024 worden gepubliceerd (naar verwachting eind 2025) is een update mogelijk.

3.4 Gebruik van PFAS-pesticiden in relatie tot gewasarealen per provincie

Tot slot is een inschatting gemaakt van het gebruik van PFAS-pesticiden (kg) op de arealen van diverse gewassen in alle deelnemende provincies. De

indicatie van het gebruik per provincie is uitgevoerd op basis van de gecorrigeerde CBS-gegevens van 2020 en het gewasareaal van de diverse gewassen in de deelnemende provincies (gewasarealen per provincie zijn bepaald via de Basisregistratie Percelen (BRP), eveneens voor 2020). De resultaten van deze analyse zijn weergegeven in Tabel 3.1.

Aanname bij deze analyse is dat de PFAS-pesticiden in alle provincies in dezelfde mate zijn toegepast. Door verschillende manieren van werken, kan in de praktijk het gebruik sterk variëren. Binnen deze studie kunnen we deze spreiding echter niet in beeld brengen vanwege het gebrek aan (recente) registratiegegevens. Ook hier geldt dat onze inschatting van gebruik van PFAS-pesticiden in diverse gewassen in 2020 een onderschatting vormt van het huidige gebruik.

Tabel 3.1 Schatting van het totale gebruik per gewasareaal voor alle 7 deelnemende provincies tezamen en per provincie in 2020 (kg/totale gewasareaal). Op basis van gecorrigeerde CBS-data 2020 en BRP-data 2020 t.a.v. arealen per provincie.

Gewasareaal	Totaal	DR	FR	GL	GR	NH	OV	UT
Pootaardappelen	11.124	1.072	2.845	660	3.813	2.432	303	0
Consumptie-aardappelen	6.796	1.757	591	1.393	850	1.067	1.121	17
Tulpen	6.038	234	163	20	192	5.410	19	0
Zetmeel-aardappelen	5.218	2.726	44	96	1.879	0	471	1
Lelies	4.943	1.980	453	206	112	1.290	903	0
Suikerbieten	4.676	1.520	337	344	1.667	562	240	6
Snijmaïs	4.576	652	620	1.371	286	166	1.243	238
Wintertarwe	4.519	194	401	527	2.623	658	94	21
Zaai-uien	1.835	411	281	109	700	218	114	1
Peren	1.553	0	3	884	4	200	4	457
Appels	1.528	1	5	1.193	13	58	5	252
Bloemkwekerij-gewassen	857	100	13	39	12	677	11	4
Vaste planten	331	71	13	24	8	84	77	55
Sluitkool	304	2	3	1	2	295	0	0
Gladiolen	303	97	35	54	10	53	54	0
Laan- en parkbomen	238	1	1	218	5	0	2	11
Poot- en plantuien	219	52	20	14	13	108	13	0
Hyacint	195	2	0	0	0	193	0	0
Narcissen	195	3	0	0	0	192	0	0
Zomergerst	162	61	10	13	55	10	11	1
Zomertarwe	126	30	18	14	30	20	12	2

Knolselderij, productie	87	0	8	0	6	73	0	0
Spruitkool/spruitjes	77	0	16	3	34	24	0	0
Winterpeen, productie	75	3	6	1	23	36	6	0
Bos- en waspeen	69	23	3	10	15	16	2	0
Cichorei	58	25	0	3	26	1	2	1
Vruchtbomen	53	1	0	33	3	0	3	12
Bos- en haagplanten	53	5	0	13	18	1	14	1
Aardbeien	52	17	0	1	2	1	31	0
Asperges	14	3	0	3	3	1	3	0
Prei	10	5	0	1	2	2	0	0
Witlofwortel, productie	1	0	0	0	0	1	0	0
Spinazie, productie	0	0	0	0	0	0	0	0
Koolzaad	0	0	0	0	0	0	0	0
Totaal	**56.283**	**11.050**	**5.891**	**7.252**	**12.405**	**13.846**	**4.758**	**1.080**

Het totale gebruik van PFAS-pesticiden op het totale gewasareaal blijkt – op basis van de uitgevoerde berekening met data van 2020 – het hoogst te zijn in Noord-Holland (bijna 14.000 kg), Groningen (ruim 12.000 kg) en Drenthe (11.000 kg) en het laagst in Utrecht (1.080 kg).

Per provincie zijn verschillende teelten en gewasarealen bepalend voor het totale gebruik van PFAS-pesticiden. In de volgende subparagrafen lichten we dit per provincie kort toe.

3.4.1 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Drenthe

In de Provincie Drenthe worden naar verwachting in kwantitatieve zin (kg) veel PFAS-pesticiden gebruikt (in 2020 naar schatting 11.000 kg op het totale gewasareaal). Alleen in de Provincies Noord-Holland en Groningen gaat het om grotere hoeveelheden.
De meeste kilo's werden toegepast op het areaal zetmeelaardappelen (2.726 kg). Daarnaast komen vooral de gewasarealen lelies, consumptieaardappelen, suikerbieten, pootaardappelen in beeld. In mindere mate worden er PFAS-pesticiden toegepast op de arealen waar zaai-uien, tulpen en wintertarwe worden geteeld (zie Figuur 3.4).

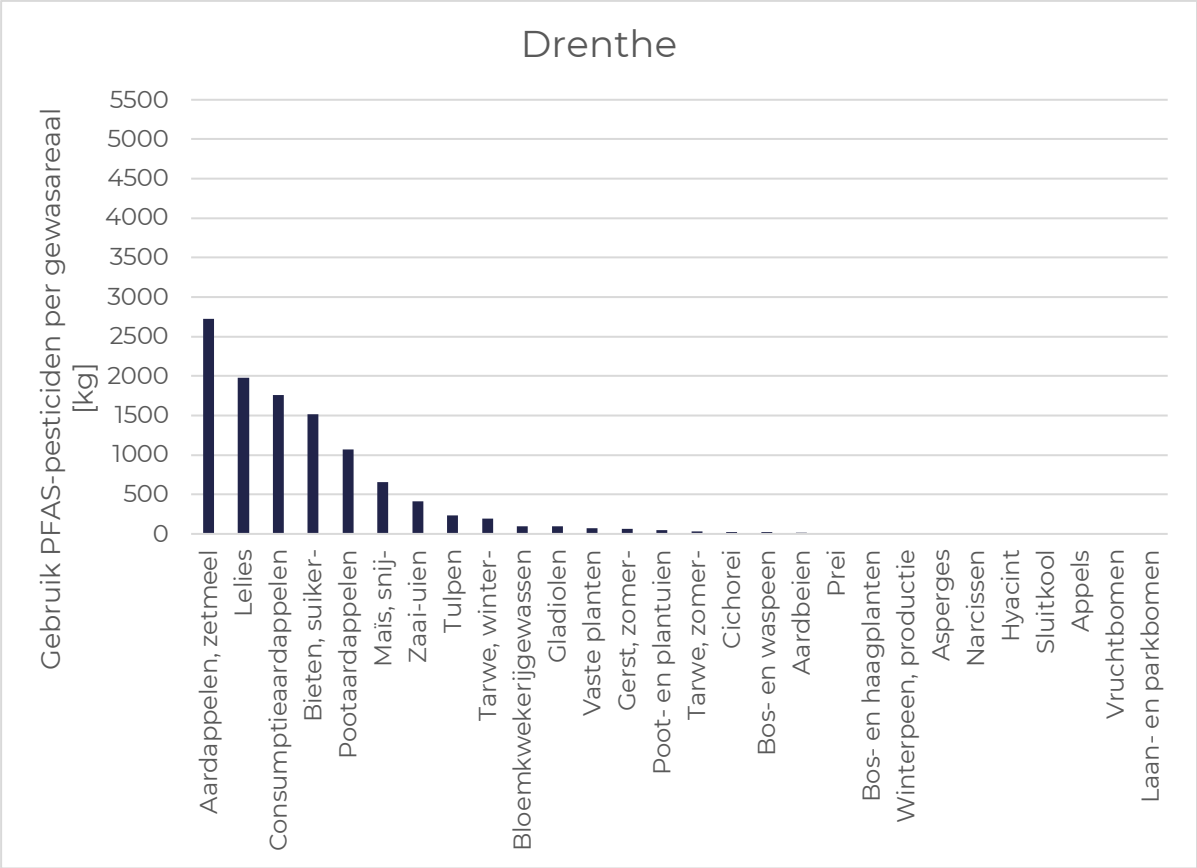

Figuur 3.4 Indicatie van het gebruik van PFAS-pesticiden per gewasareaal in de Provincie Drenthe in 2020 (Schatting op basis gecorrigeerde CBS-data en BRP-arealen).

3.4.2 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Fryslân

In tabel 3 was al te zien dat naar verwachting het totale gebruik (in kg) in Fryslân bijna de helft is van het gebruik in Drenthe. Terwijl in de Provincie Drenthe het areaal zetmeelaardappelen omvangrijk is, is in de Provincie Fryslân juist het areaal pootaardappelen groot. Het gebruik van PFAS-pesticiden op het areaal pootaardappelen ligt op hetzelfde niveau als het gebruik in de zetmeelaardappelen in Drenthe.

In andere teelten, die in Fryslân op een kleiner areaal plaatsvinden, is het gebruik van PFAS-pesticiden (in kg) geringer dan in Drenthe. Onze inschatting is dat er op het gewasareaal snijmaïs en het areaal pootaardappelen elk ca. 600 kg wordt gebruikt. Daarnaast worden er ook PFAS-pesticiden ingezet op de gewasarealen met lelies, wintertarwe, suikerbieten, zaaiuien en tulpen (zie Figuur 3.5)

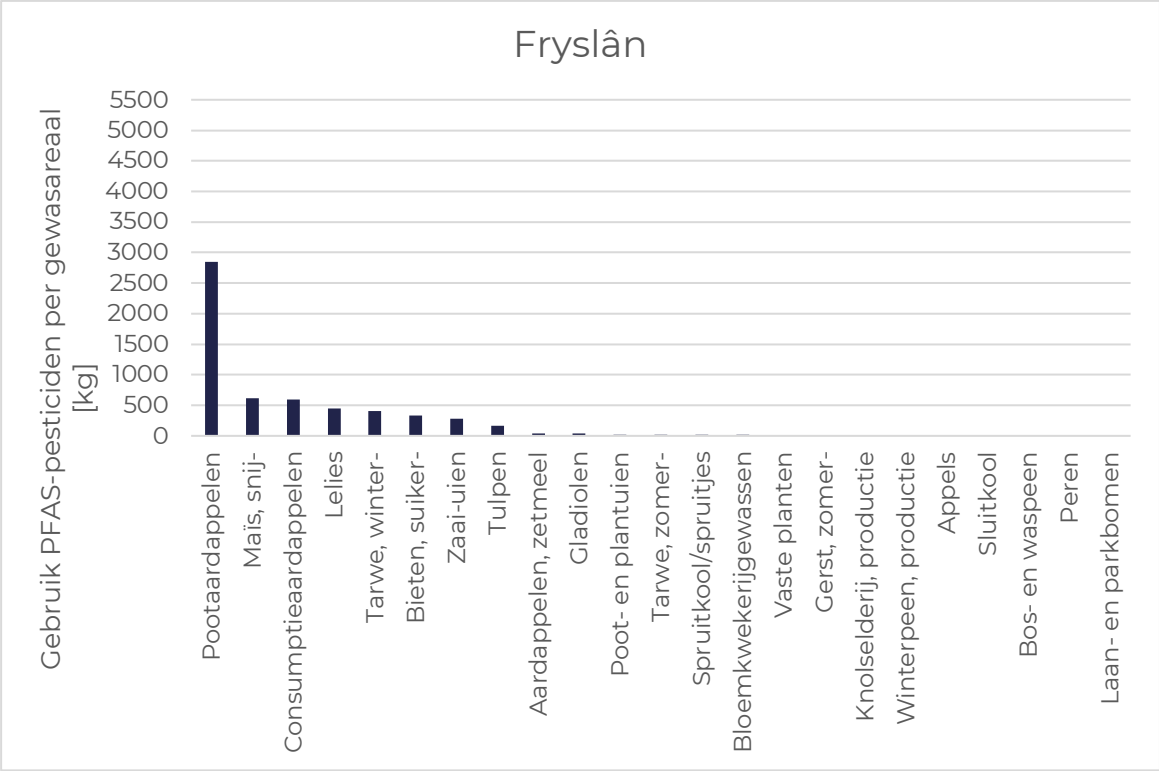

Figuur 3.5 Indicatie van het gebruik van PFAS-pesticiden per gewasareaal in de Provincie Fryslân in 2020 (Schatting op basis gecorrigeerde CBS-data en BRP-arealen).

3.4.3 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Gelderland

Zoals al te zien was in Tabel 3.1 neemt de Provincie Gelderland in het totale gebruik van PFAS-pesticiden een middenpositie in, met een totaal gebruik op het gehele gewasareaal van 7.252 kg.
Het grootste aandeel in dit gebruik hebben consumptieaardappelen en snijmaïs (respectievelijk 1.393 en 1.371 kg). Vervolgens de hardfruitteelt met een verbruik van bijna 1.200 kg in de appelteelt en bijna 900 kg in de perenteelt (figuur 3.6). Gezien het relatief kleine areaal pootaardappelen, wintertarwe en suikerbieten in de Provincie Gelderland is het gebruik van PFAS-pesticiden in deze gewassen van kleinere omvang in vergelijking met bijvoorbeeld Groningen, Fryslân en Noord-Holland.
Een relatief hoog gebruik doet zich voor in de laan- en parkbomenteelt. Van alle 7 provincies heeft de Provincie Gelderland hiervan het grootste areaal.

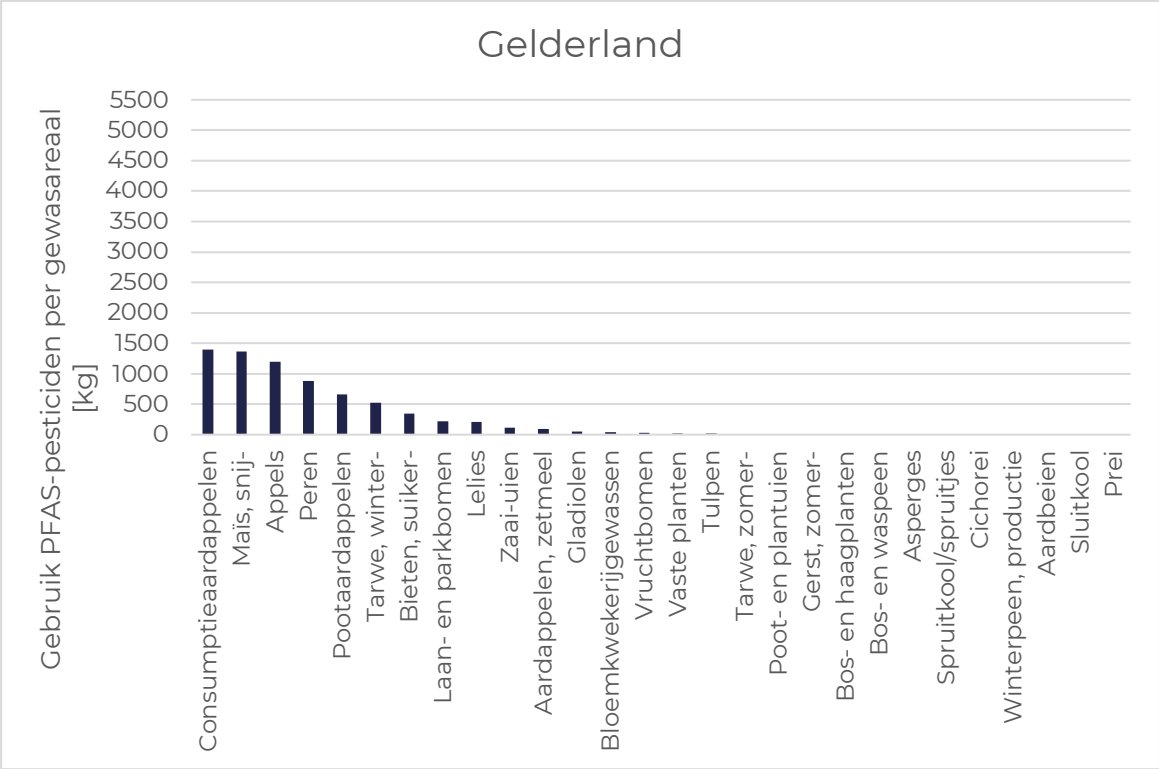

Figuur 3.6 Indicatie van het gebruik van PFAS-pesticiden per gewasareaal in de Provincie Gelderland in 2020 (Schatting op basis gecorrigeerde CBS-data en BRP-arealen)

3.4.4 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Groningen

Op Noord-Holland na worden er in de Provincie Groningen de meeste PFAS-pesticiden gebruikt. Dit hangt samen met het feit dat in Groningen op een groot areaal aardappels worden geteeld, vooral pootaardappelen, maar zeker ook zetmeel- en consumptieaardappelen. Ook in andere frequent geteelde gewassen als wintertarwe, suikerbieten en zaai-uien, worden PFAS-pesticiden ingezet.
Het gebruik van PFAS-pesticiden in gewassen als snijmaïs, tulpen en lelies was in Groningen in 2020 beperkt omdat deze gewassen op een klein areaal geteeld zijn (zie Figuur 3.7).

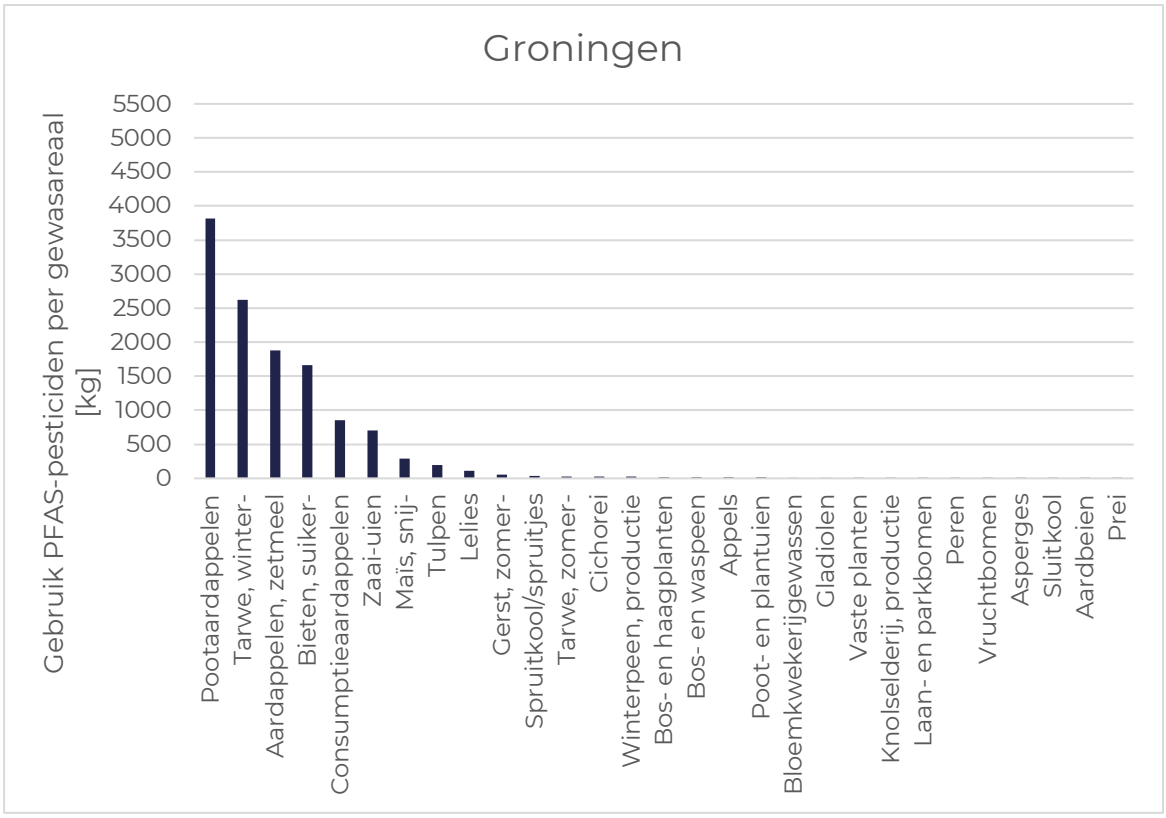

Figuur 3.7 Indicatie van het gebruik van PFAS-pesticiden per gewasareaal in de Provincie Groningen in 2020 (Schatting op basis gecorrigeerde CBS-data en BRP-arealen)

3.4.5 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Noord-Holland

Van de onderzochte provincies heeft provincie Noord-Holland, met bijna 14.000 kg op het totale landbouwareaal, op basis van de gegevens uit 2020, te maken met het meest omvangrijke gebruik van PFAS-pesticiden. 40% van de PFAS-pesticiden worden toegepast in de teelt van tulpenbollen, dat in de provincie op een aanzienlijk areaal plaatsvindt. De teelt van aardappelen, met name pootaardappelen, maar in mindere mate ook consumptieaardappelen, beslaan in Noord-Holland ook een aanzienlijk areaal en leveren daarmee ook een aanzienlijk aandeel in het totale gebruik van PFAS-pesticiden. Daarnaast worden PFAS-pesticiden gebruikt in gewassen als lelies, bloemkwekerijgewassen, wintertarwe, suikerbieten en een aantal kleinere teelten (zie Figuur 3.8).

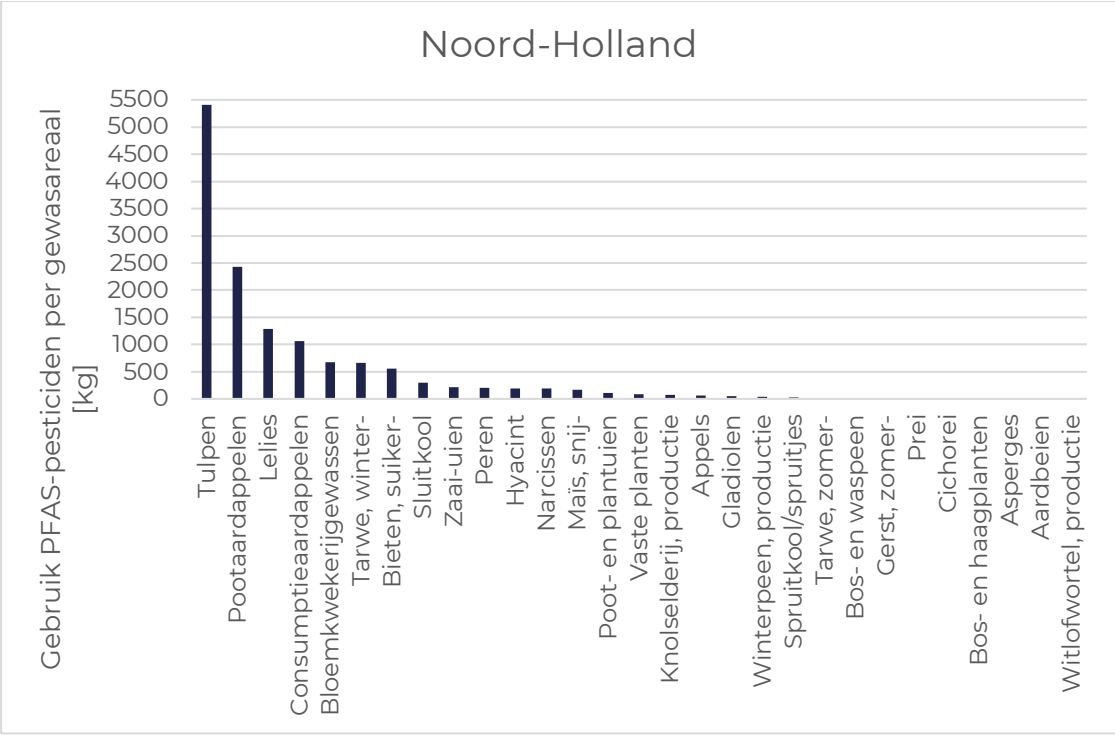

Figuur 3.8 Indicatie van het gebruik van PFAS-pesticiden per gewasareaal in de Provincie Noord-Holland in 2020 (Schatting op basis gecorrigeerde CBS-data en BRP arealen).

3.4.6 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Overijssel

In vergelijking met de andere onderzochte provincies is het gebruik van PFAS-pesticiden in Overijssel beperkt. In Overijssel worden relatief kleine arealen van gewassen geteeld waarin de meeste PFAS-pesticiden worden gebruikt. Van het totale gebruik aan PFAS-pesticiden is twee derde toegepast in snij-maïs, consumptieaardappelen en lelies. (zie Figuur 3.9).

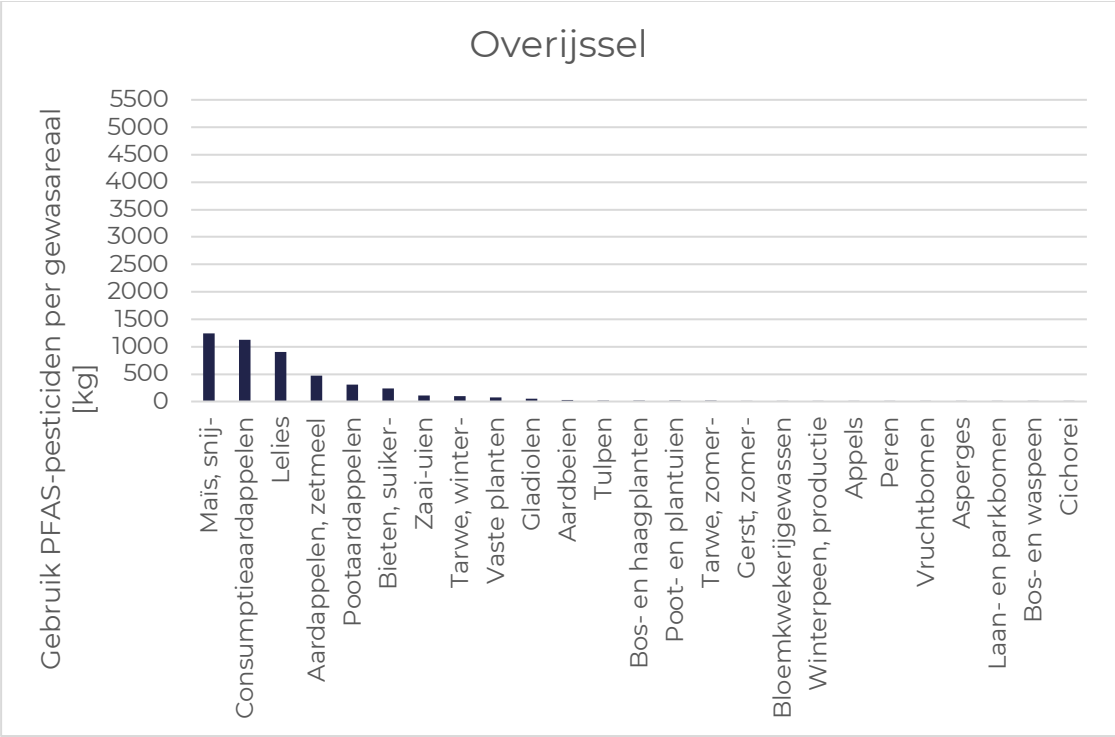

Figuur 3.9 Indicatie van het gebruik van PFAS-pesticiden per gewasareaal in de Provincie Overijssel in 2020 (Schatting op basis gecorrigeerde CBS-data en BRP-arealen).

3.4.7 Gebruik PFAS-pesticiden per gewasareaal Provincie Utrecht

Van alle zeven onderzochte provincies is in Utrecht het gebruik van PFAS-pesticiden, met 1.080 kg in 2020, het laagst. In de teelt van hard fruit (peren en in mindere mate appels) en snijmaïs is het gebruik het hoogst (zie Figuur 3.10).

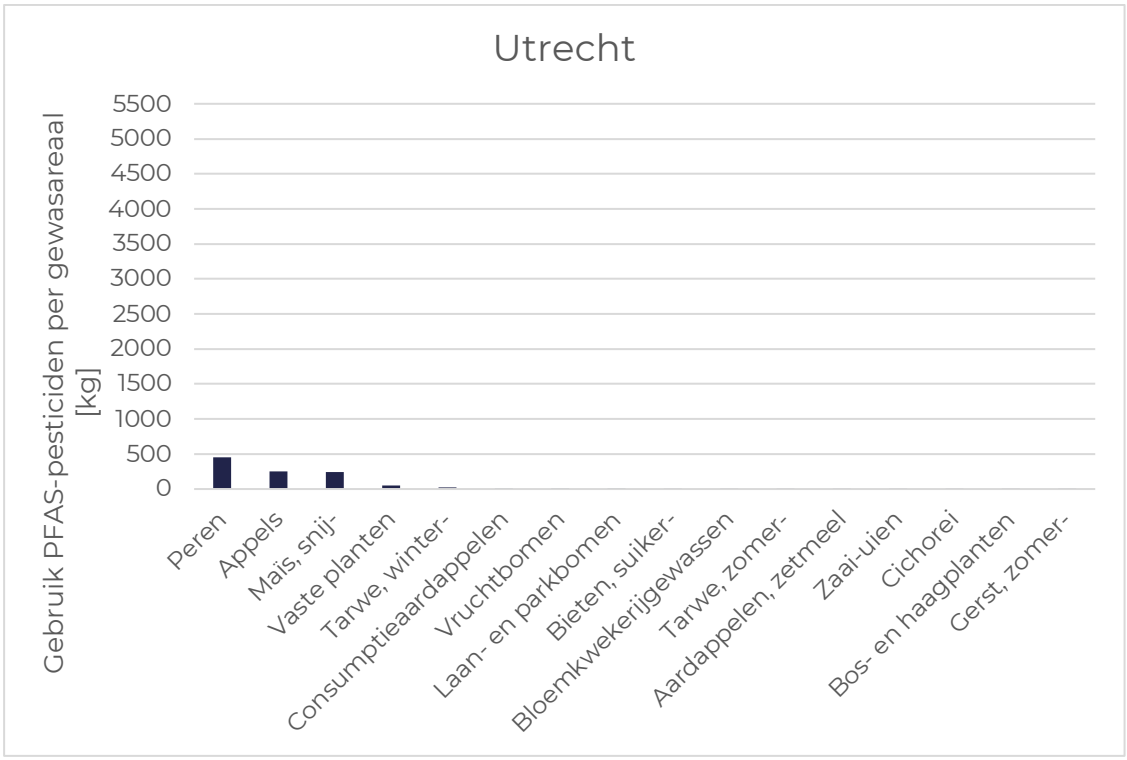

Figuur 3.10 Indicatie van het gebruik van PFAS-pesticiden per gewasareaal in de Provincie Utrecht in 2020 (Schatting op basis gecorrigeerde CBS-data en BRP-arealen).

3.4.8 Gebruik PFAS-pesticiden in de glastuinbouw per provincie

Het gebruik van PFAS-pesticiden in de glastuinbouw is geschat op basis van de gecorrigeerde CBS-gebruiksgegevens 2020 gekoppeld aan de glasarealen voor de verschillende kasteelten[27]. Het hoogste gebruik is in Noord-Holland te vinden, op de voet gevolgd door Gelderland (met name in de chrysantenteelt). In Groningen is glastuinbouw zeer beperkt en het gebruik laag (Tabel 3.2).

Tabel 3.2 Schatting van het totale gebruik per areaal glastuinbouwgewas per provincie in 2020 (kg). Op basis van gebruik per ha via gecorrigeerde CBS data 2020 en glastuinbouwarealen per provincie op basis van CBS Statline)

Glastuinbouwgewas	Totaal	DR	FR	GL	GR	NH	OV	UT
Bloemkwekerijgewassen | Potplanten | Blad	169	13	1	14	19	121	0	1
Bloemkwekerijgewassen | Potplanten voor de bloei	240	29	0	92	11	94	4	10
Bloemkwekerijgewassen | Snijbloemen | Chrysanten	248	5	1	204	0	38	0	0
Bloemkwekerijgewassen | Snijbloemen | Gerbera's	37	5	0	20	0	7	0	5
Bloemkwekerijgewassen | Snijbloemen | Rozen	12	3	0	3	0	5	0	1
Glasgroenten | Aardbeien | Aardbeien onder glas	104	1	0	96	2	1	2	2
Glasgroenten | Komkommers	104	36	8	6	0	17	33	4
Glasgroenten | Paprika's | Paprika's totaal	419	13	15	50	0	258	45	38
Glasgroenten | Tomaten | Tomaten totaal	346	4	71	0	0	231	29	11
Totaal areaal glastuinbouwgewassen	**1.679**	**109**	**96**	**485**	**32**	**772**	**113**	**72**

[27] De arealen glastuinbouw zijn geen onderdeel van de BRP. Daarom zijn deze gegevens apart weergegeven op basis van CBS.

4. METABOLIETEN VAN DE PFAS-PESTICIDEN

Wanneer de PFAS-pesticiden in de bodem terechtkomen vindt afbraak plaats en worden metabolieten gevormd. Per pesticide worden meerdere metabolieten gevormd, die zelf ook PFAS-verbindingen kunnen zijn. Stapsgewijs breekt het molecuul verder af: er vormen zich vanuit de metabolieten ook weer nieuwe metabolieten. Een deel hiervan zal de PFAS-verbinding nog bevatten, een ander deel breekt los van dit deel van het molecuul. Momenteel is er veel aandacht voor de metaboliet TFA die vaak een eindstation is van de afbraak van PFAS-verbindingen. TFA is ook een PFAS-verbinding. Data over aantallen en identificatie van metabolieten zijn op een rij gezet.

4.1 Metabolieten van PFAS-pesticiden

Voor alle 25 PFAS-pesticiden is onderzocht welke metabolieten worden gevormd en in hoeverre de metabolieten ook nog PFAS-verbindingen zijn. Als bron is gebruik gemaakt van de EFSA-dossiers van elk van de PFAS-pesticiden.

Het aantal metabolieten dat wordt gevormd en met de huidige technieken geïdentificeerd kan worden, varieert tussen nul en dertien. In totaal betreft het minstens 134 metabolieten, waarvan 130 uniek.[28] Het gemiddelde aantal metabolieten per PFAS-pesticide is ruim vijf en van deze metabolieten is 75% zelf ook nog een PFAS-verbinding (Tabel 4.1 en Bijlage 1).

[28] Tijdens de risicobeoordeling van werkzame stoffen worden *major* metabolieten beoordeeld, dat wil zeggen: metabolieten die meer dan 10% van de werkzame stof vormen, of meer dan 5% in 2 opeenvolgende metingen in de studies, of meer dan 5% aan het einde van een studie en toenemen. Voor deze metabolieten wordt bepaald waar ze terechtkomen (bv. bodem, water, (volg)gewassen) en in welke concentratie. Afhankelijk van de stofeigenschappen volgt dan een milieubeoordeling en/of een humane toxicologische beoordeling

Tabel 4.1 Het aantal geïdentificeerde metabolieten dat per PFAS-pesticide (moederstof) wordt gevormd in bodem, sediment en water, inclusief het aantal van deze metabolieten dat nog een PFAS-verbinding is (bron: EFSA-dossiers van de stoffen).

Moederstof	Aantal metabolieten	Waarvan PFAS	Moederstof	Aantal metabolieten	Waarvan PFAS
Cyflumetofen	10	8	Mefentriflu-conazool	6	2
Cyflufenamide	7	4	Metaflumi-zone	3	1
Diflufenican	3	2	Oxathiapi-proline	9	1
Fluazinam	7	7	Penthiopy-rad	7	7
Fludioxonil	5	5	Picolinafen	2	1
Fluopyram	2	2	Prosulfuron	9	7
Fluopicolide	9	8	Pyridalyl	5	5
Fluazifop-P-butyl	4	2	Pyroxsulam	5	3
Flufenacet	7	4	Sulfoxaflor	4	4
Flutianil	4	4	Tefluthrin	3	1
Flutolanil	0	0	Tembotri-one	5	4
Isoxaflutool	3	3	Trifloxystro-bin	13	13
Lambda-cyhalo-thrin	2	1			
			Totaal	**134**	**99**

Belangrijke parameters voor de afbraak van metabolieten zijn het vormingspercentage en de halfwaardetijd ($t_{½}$).[29] Beide verschillen sterk tussen de verschillende metabolieten. Regelmatig blijkt van een of beide parameters geen informatie beschikbaar. De metabolieten en deze parameters zijn weergegeven in Bijlage 1. Ter illustratie zijn de metabolieten van cyflumetofen en fluopicolide weergegeven in Tabel 4.2. Van cyflumetofen zijn 10 metabolieten bekend die stapsgewijs worden gevormd (waarvan 8 nog PFAS zijn). De vormingspercentages variëren tussen 10% en 53,2% en de halfwaardetijd tussen 15 en 83 dagen. Fluopicolide heeft zes metabolieten (waarvan vijf nog PFAS zijn). De vormingspercentages variëren tussen 16% en 40% en de halfwaardetijd tussen 5 en -minstens- 1831 dagen.

[29] De halfwaardetijd is een gebruikelijk maat voor afbraak en geeft aan hoe lang het duurt voordat de helft van de stof is afgebroken. Het is afhankelijk van het type pesticide en bodemomstandigheden.

Tabel 4.2 Metabolieten van cyflumetofen en fluopicolide inclusief vormingspercentage en halfwaardetijd ($t_{1/2}$) in dagen. De percentages tellen op tot hoger dan 100%, omdat sommige metabolieten de precursor zijn van een volgende. Dit zijn dus niet allemaal eindmetabolieten. PFAS-metabolieten zijn dikgedrukt (bron: EFSA-dossiers).

Moederstof	Metaboliet	Vormings%	$t_{1/2}$ bodem (d)
Cyflumetofen	α,α,α-trifluoro-o-toluic acid	max 53,2	16,8
Cyflumetofen	α,α,α-trifluoro-o-toluic anhydride	28	onbekend
Cyflumetofen	2-(trifluoromethyl) benzamide	onbekend	15,1
Cyflumetofen	(RS)-2-(4-tert-butylphenyl)-3-oxo-3-(α,α,α-trifluoro-o-tolyl)proprionontrile	21,6	82,99
Cyflumetofen	2-methoxyethyl (RS) – [4-tert-butyl-2-(α,α,α-trifluoro-o-toluoyl)phenyl]cyanoacetate	10,8	onbekend
Cyflumetofen	isopropyl (RS)-2-(4-tert-butylphenyl)-2-cyano-3-oxo-3-(α,α,α-trifluoro-o-tolyl)proprionate	10	onbekend
Cyflumetofen	5-tert-butyl-2-(2-cyano-1-(2-(trifluoromethyl)phenyl)-4-methoxy-1-oxobutan-2-yl)benzoic acid	54,7	onbekend
Cyflumetofen	(4-tert-butylphenyl) acetonitrile	18,4	onbekend
Cyflumetofen	(4-tert-butylphenyl) cyanoacetic acid	max 48,8	onbekend
Cyflumetofen	ethyl 2-(4-tert-butylphenyl)-3-oxo-3-[2-(trifluoromethyl)phenyl]propanoate	10,7	onbekend
Fluopicolide	4-N-[3-chloro-5-trifluoromethylpyridin-2-yl)(hydroxyl)methyl]-2,6-dichlorobenzamide	10,6	5
Fluopicolide	3-chloro-5-trifluoromethylpyridine-2-carboxylic acid	16	4,6
Fluopicolide	2,6-dichlorobenzamide	40,2	1831
Fluopicolide	3-methylsulfinyl-5-trifluoromethylpyridine-2-carboxylicacid	onbekend	130
Fluopicolide	3-sulfo-5-trifluoromethylpyridine-2-carboxylic acid	onbekend	253
Fluopicolide	isomers x-hydroxy -y-sulfo-5-trifluoromethylpyridine-2-carboxylic acid	onbekend	onbekend

4.2 PFAS-pesticiden en TFA-vorming

Er is -ook in de literatuur- veel aandacht voor de metaboliet TFA die vaak een eindstation is van de afbraak van PFAS-verbindingen. Waterbeheerders maken zich ernstig zorgen over de hoge gehalten TFA die in oppervlakte- en grondwater worden aangetroffen. Ook het gebruik van PFAS-pesticiden kan een bron zijn van TFA in water (zie ook H6 t.a.v. grondwater).

Opvallend is dat TFA in de EFSA-dossiers[30] bij een aantal PFAS-pesticiden niet als (eind-) metaboliet wordt genoemd. De inschatting is dat TFA voor alle PFAS-pesticiden eindmetaboliet is. Op basis van de studie van Bhat et al. (2022) wordt de maximale vorming geschat op 53% voor de PFAS-pesticiden met een benzeenring. Voor de PFAS-pesticiden zonder benzeenring zal dit percentage waarschijnlijk hoger liggen.

[30] Ctgb heeft t.a.v. TFA het volgende laten weten: De standaardmethode om de vormingsfractie te bepalen blijkt niet altijd geschikt voor TFA. Daarom is in veel stofdossiers vastgesteld dat TFA geen *major* metaboliet is terwijl dat mogelijk wel zo is. Daarnaast werd TFA lange tijd als niet relevant beschouwd voor de menselijke gezondheid. Inmiddels zijn er studies uitgevoerd op basis waarvan Duitsland een voorstel heeft ingediend om TFA te classificeren als reprotoxisch. Binnen Europa wordt TFA nu dus wél als relevant beschouwd.

5. HULPSTOFFEN

In toenemende mate worden hulpstoffen die de werking van gewasbeschermingsmiddelen aanvullen op de markt gebracht. Er worden drie categorieën hulpstoffen onderscheiden, te weten co-formulanten, beschermstoffen/synergisten en toevoegingsstoffen. In deze studie is onderzocht in welke mate deze hulpstoffen ook PFAS-verbindingen zijn of bevatten. Opmerkelijk is dat informatie over de stoffen moeilijk te vinden is en niet altijd openbaar gemaakt mag worden door het Ctgb. Ook ontbreekt voor de toevoegingsstoffen nog steeds een beoordeling van risico's voor mens en milieu.

5.1 Hulpstoffen: definities en (niet) beschikbare informatie

Er wordt in Verordening 1107/2009[31] onderscheid gemaakt in drie categorieën *hulpstoffen* :

- **(Formulerings)hulpstoffen** (ook wel co-formulanten[32] genoemd): stoffen die onderdeel uitmaken van de samenstelling van een gewasbeschermingsmiddel of biocide. Deze worden meegenomen bij de beoordeling van middelen.
- **Beschermstoffen (ook wel safeners genoemd) en synergisten:** net als de formuleringshulpstoffen zijn deze onderdeel van de samenstelling van een gewasbeschermingsmiddel of biocide. Beschermstoffen beschermen het gewas tegen schadelijke bijwerkingen van het middel zelf en synergisten versterken de werking van de werkzame stof. Voor beschermstoffen en synergisten is net als voor werkzame stoffen een Europese goedkeuring nodig.[33]

[31] https://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009R1107

[32] niet alle informatie over co-formulanten mag openbaar gemaakt worden op basis van artikel 63 van Vo 1107/2009.

[33] Beschermstoffen staan vermeld onder 'stoffen' op de toelatingendatabank, zie bijvoorbeeld BASIS FLEX https://toelatingen.ctgb.nl/nl/authorisations/25590 met als beschermstof isoxadifen-ethyl. Synergisten staan vermeld in het hoofdstuk identity.

- **Toevoegingsstoffen** (ook wel adjuvantia genoemd): stoffen of mengsels van stoffen die als afzonderlijk product op de markt worden gebracht. Een teler kan deze dus zelf bij het spuiten vermengen met een gewasbeschermingsmiddel. Toevoegingsstoffen hebben een eigen toelating.

Ten aanzien van de bovenste twee categorieën is geen overzicht beschikbaar van merknamen of identiteit van de stoffen.

Ten aanzien van de derde categorie, toevoegingsstoffen, is een overzicht beschikbaar van de merknamen die het Ctgb als toevoegingsstof heeft toegelaten in Nederland:
In Nederland zijn 181 toevoegingsstoffen toegelaten volgens de website van het Ctgb (https://toelatingen.ctgb.nl/nl/authorisations). In de besluiten wordt soms de identiteit van de stof(fen) genoemd, echter lang niet altijd. CLM heeft voor dit onderzoek daarom naast de besluiten van het Ctgb ook in openbare bronnen gezocht naar de identiteit. De toevoegingsstoffen en identiteit zijn weergegeven in Bijlage 2. Helaas bleek van 20% van deze hulpstoffen geen informatie te vinden over de identiteit. De toevoegingsstoffen waar wel informatie over bekend is bevatten geen PFAS-verbindingen en zijn meestal stoffen zoals minerale of plantaardige oliën, gemodificeerd zetmeel, alcoholen, vetzuren, plantextracten (yucca, guar en eucalyptus).

Naar aanleiding van vragen over PFAS heeft Ctgb alle toegelaten toevoegingsstoffen gescreend. Daaruit is naar voren gekomen dat tussen de toegelaten toevoegingsstoffen geen stoffen zitten die aan de PFAS-definitie voldoen.

Los hiervan is het opmerkelijk dat de 181 toevoegingsstoffen niet beoordeeld zijn door het Ctgb op risico's voor mens en milieu, maar wel zijn toegelaten. Ook is geen informatie bekend over het gebruik en de afzet van deze stoffen in de landbouw. Voor drinkwaterbedrijven en provincies is dit een ongewenste situatie omdat onduidelijk is of er toevoegingstoffen zijn die voor grondwater als bron voor drinkwater een knelpunt kunnen vormen.

Het ontbreken van een risicobeoordeling wordt bij elk van de 181 hulpstoffen als volgt toegelicht in de besluiten:

Aangezien de regels voor toevoegingsstoffen nog in Europese procedures moeten worden vastgelegd, is er uitsluitend gekeken of de toevoegingsstof geen formuleringshulpstoffen bevat die in Bijlage III van verordening (EG) 1107/2009 zijn opgenomen, of het middel geen werkzame stoffen bevat die genoemd zijn op de werkzame stoffen lijst voor gewasbeschermingsmiddelen van EFSA (tenzij deze niet werkzaam zijn), of het middel geen

beschermstoffen of synergisten bevat, en of het Wettelijk Gebruiksvoorschrift aan de basisvereisten voldoet.
Het door de aanvrager ingediende wettelijk gebruiksvoorschrift, de gebruiksaanwijzing en de etikettering zijn dus niet beoordeeld op mogelijke risico's voor mens en milieu. Ook de werkzaamheid is niet beoordeeld.

5.2 Hulpstoffen die een PFAS-verbinding zijn

In 2024 gaf het ministerie van LVVN aan dat 5 toegelaten gewasbeschermingsmiddelen en 1 toegelaten biocide PFAS als hulpstof bevatte[34]. Dit betrof de volgende 3 PFAS-hulpstoffen: Trans-1,3,3,3-tetrafluoroprop-1-ene, bis(perfluoroalkyl (C6-C12)) fosforzuur-, en perfluoroalkyl (C6-C12) fosforzuur.

Bij navraag door CLM heeft Ctgb in augustus 2025 laten weten dat er op dat moment nog 3 gewasbeschermingsmiddelen en 1 biocide toegelaten waren die minstens één van deze PFAS-hulpstoffen bevatten. Dit betreft waarschijnlijk bis(perfluoroalkyl (C6-C12)) fosforzuur-, en perfluoroalkyl (C6-C12) fosforzuur. Het is niet openbaar welke gewasbeschermingsmiddelen deze PFAS-stoffen bevatten. Ctgb geeft aan deze informatie niet te kunnen delen: "*De samenstelling van gewasbeschermingsmiddelen en biociden betreft vertrouwelijke informatie*." (e-mail Ctgb servicedesk 3 juni 2025).

De voorgestelde derogatie voor gewasbeschermingsmiddelen en biociden van het restrictievoorstel geldt uitsluitend voor werkzame stoffen. De hulpstoffen vallen niet onder de voorgestelde derogatie en zullen verboden gaan worden zodra het restrictievoorstel (vermoedelijk in 2026) van kracht wordt.

[34] https://zoek.officielebekendmakingen.nl/ah-tk-20232024-1052.pdf en aanvullende mededeling van Ctgb email 25 augustus 2025

6. RISICO'S VOOR UITSPOELING NAAR HET GRONDWATER

PFAS-pesticiden verschillen in de gevoeligheid voor uitspoeling naar het grondwater. In dit hoofdstuk wordt eerst met behulp van de CLM-milieumeetlat het risico op uitspoeling naar grondwater in kaart gebracht. De mate waarin de PFAS-pesticiden worden gebruikt is daarin meegewogen. Dit geeft een modelmatige voorspelling van het risico op uitspoeling. Daarnaast zijn ook meetgegevens van PFAS-pesticiden en metabolieten in grondwater op een rij gezet. Dat geeft inzicht in het daadwerkelijk aantreffen in het grondwater. Data uit de grondwateratlas en grondwatergegevens van de provincies uit 2024 zijn geanalyseerd.

6.1 Risico's voor uitspoeling naar het grondwater: milieumeetlat

De mate waarin de PFAS-pesticiden gevoelig zijn voor uitspoeling naar het grondwater is onderzocht met behulp van de CLM-milieumeetlat.[35] Daarbij is uitgegaan van een gemiddeld organischestofgehalte van 1,5-3% en toepassing in de periode 1 maart-1 september. Voor zandige duingronden is het organischestofgehalte soms lager dan 1,5%. Dan zal de uitspoeling hoger zijn omdat minder binding aan organisch materiaal plaatsvindt.
Voor alle individuele PFAS-pesticiden zijn de milieubelastingspunten (MBP) voor grondwater vermenigvuldigd met de afzet van het middel in 2023.[36]

[35] De milieumeetlat heeft als basis de stofeigenschappen en risicobeoordeling voor uitspoeling naar het grondwater zoals die door EFSA en Ctgb wordt gehanteerd. De milieumeetlat is een vereenvoudiging maar blijkt een goede indicatie van uitspoelingsrisico te geven (Leendertse et al. 2019). In enkele gevallen blijken stoffen met een laag uitspoelingsrisico toch in grondwater te worden aangetroffen.
[36] Deze methode is bruikbaar om de trend in uitspoeling weer te geven.

Om inzicht te geven in de uitspoelingsgevoeligheid van de 26 PFAS-pesticiden die in 2023 waren toegelaten is aan elke stof een kleurcode gegeven (zie Tabel 6.1 en de onderstaande legenda). De rood gemarkeerde stoffen hebben meer dan 1.000 MBP grondwater en zijn daarmee het meest gevoelig voor uitspoeling. De oranje gemarkeerde stoffen vallen in de categorie 100-1.000 MBP grondwater. De groen gemarkeerde stoffen hebben minder dan 100 MBP grondwater.
9 van de groen gemarkeerde stoffen hebben 0 MBP grondwater en zijn niet gevoelig zijn voor uitspoeling naar het grondwater.

In de derde kolom is voor alle PFAS-pesticiden het aantal MBP grondwater vermenigvuldigd met de totale afzet van de betreffende werkzame stof in 2023.

Tabel 6.1 Milieubelastingspunten (MBP) grondwater per kg en vermenigvuldigd met de afzet in 2023 voor 26 PFAS-pesticiden, gerangschikt van hoogste naar laagste milieubelasting grondwater x afzet.

Werkzame stof	MBP grondwater per kg	MBP grondwater x afzet in 2023
Fluopyram	7.665	2,74E+08
Mefentrifluconazole	1.596	4,77E+07
Fluopicolide	500	1,98E+07
Fluazinam	260	1,07E+07
Tritosulfuron*	5.600	8,50E+06
Triflusulfuron-methyl*	10.000	7,92E+06
Flufenacet*	279	6,43E+06
Fluazifop-P-butyl	800	3,22E+06
Flutolanil	50	6,78E+05
Prosulfuron	4.800	3,60E+05
Tembotrione	29	3,81E+05
Flonicamid	2	6,33E+04
Trifloxystrobin	1	8,80E+03
Pyroxsulam	1	7,98E+02
Cyflumetofen	0,1	1,46E+02
Isoxaflutool	860	0**
Penthiopyrad	366	0**
Sulfoxaflor	0	0**
Diflufenican	0	0
Pyridalyl	0	0
Lambda-cyhalothrin*	0	0
Oxathiapiproline	0	0
Metaflumizone	0	0
Cyflufenamide	0	0
Flutianil	0	0
Picolinafen	0	0
Totaal	**32.901**	**3,80E+08**

*Voor deze middelen gelden wijzigingen in de toelating. Zie het onderschrift bij Tabel 2.1.

**= geen afzet in 2023

Legenda

	>= 1000 MBP grondwater
	100-1.000 MBP grondwater
	<= 100 MBP grondwater

Niet alle PFAS-pesticiden zijn even gevoelig voor uitspoeling naar het grondwater. Vijf PFAS-pesticiden komen uit op meer dan 1.000 MBP grondwater. Het gaat om twee fungiciden en drie herbiciden. De bovenste twee, fluopyram en mefentrifluconazole, leveren, in combinatie met de mate waarin deze middelen in 2023 zijn afgezet, de hoogste risico's op voor uitspoeling naar het grondwater.
De fungicide fluopyram is van alle PFAS-pesticiden het meest bepalend voor het risico op uitspoeling. Fluopyram kent een brede toepassing in de volle grond groententeelt, in tomaten (onder bescherming), in de sierteelt en in de teelt van hard en zacht fruit. De fungicide mefentrifluconazole, nog maar een paar jaar op de markt, speelt een groeiende rol in het uitspoelingsrisico.[37] De afzet van dit middel is in een korte tijd sterk toegenomen.

6.2 Ontwikkeling risico's voor het grondwater

In Figuur 6.1 is voor de periode 2010-2023 de ontwikkeling van de milieubelasting grondwater x afzet van alle PFAS-pesticiden weergegeven met een donkerblauwe lijn. Daartegen is de milieubelasting x afzet afgezet van de vijf PFAS-pesticiden met een aantal milieubelastingspunten grondwater dat meer dan 1.000 bedraagt.

[37] Sommige pesticiden, waaronder fluopyram en ook mefentrifluconazole kennen deels wettelijke beperkingen in grondwaterbeschermingsgebieden. Reden is dat in de toelatingsbeoordeling van het Ctgb duidelijk naar voren komt dat fluopyram een verhoogd risico voor uitspoeling heeft. Hoewel de NVWA heeft gerapporteerd dat de naleving van beperkingen in grondwaterbeschermingsgebieden tekortschiet, zal de wettelijke beperking betekenen dat de werkelijke uitspoeling in deze gebieden lager zal zijn dan deze eerste inschatting op basis van milieubelasting en afzet.

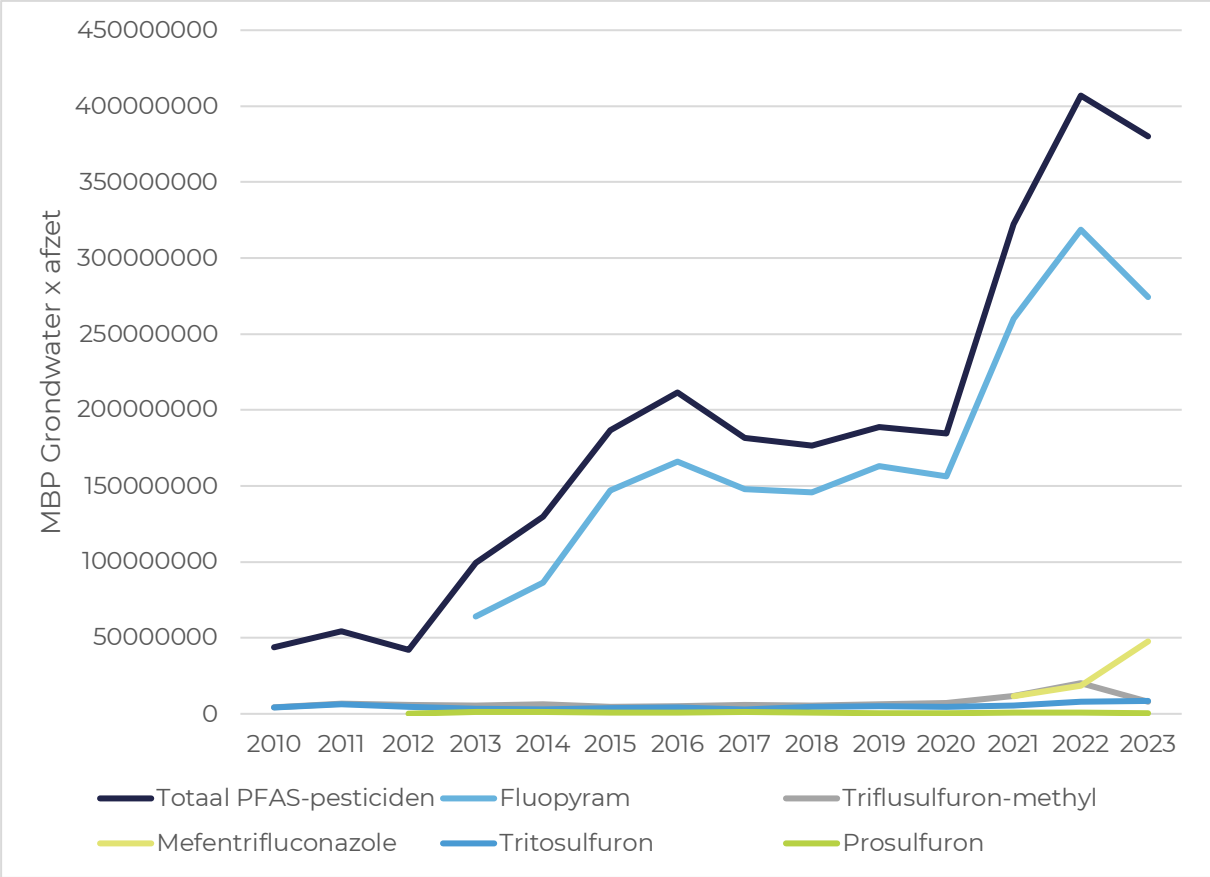

Figuur 6.1 Ontwikkeling milieubelastingspunten grondwater x afzet voor alle PFAS-pesticiden (donkerblauwe lijn) en voor de vijf PFAS-pesticiden waarvan het aantal MBP grondwater meer dan 1.000 bedraagt, 2010-2023.

Tussen 2012 en 2016 vindt een sterke stijging plaats van het risico van uitspoeling. Tussen 2020 en 2022 treedt opnieuw een sterke stijging op, met in 2023 een beperkte daling. Dit hoeft niet te betekenen dat er sprake is van een trendbreuk. Er kan ook sprake zijn van een jaareffect als gevolg van verschillen in schimmeldruk en gebruik van de fungiciden tussen de jaren.

6.3 Monitoring PFAS-pesticiden in het grondwater: grondwateratlas

Als eerste indicatie is via de Grondwateratlas[38] nagegaan welke PFAS-pesticiden afgelopen jaren zijn gemonitord en zijn aangetroffen in grondwatermetingen. Er is gezocht op alle jaren, op alle dieptes en alle meetlocaties.
Er blijken grote verschillen te zijn in meetfrequentie tussen de stoffen. Sommige stoffen zijn slechts in enkele jaren gemonitord, andere gedurende een aantal jaren. Van sommige stoffen (9) is recente informatie (2021), van andere stoffen (10) is 2016 het meest recente jaar.

[38] Nieuwste versie 4.3.2. https://www.pesticidemodels.eu/groundwateratlas/home

Zes van de 25 pesticiden blijken niet in de grondwateratlas te zijn opgenomen en worden -blijkbaar- niet gemonitord. Ook zijn de data in de atlas een doorsnede van diverse -sterk verschillende- meetlocaties, inclusief meetlocaties met gronden die niet gevoelig zijn voor uitspoeling. Grondwaterbeschermingsgebieden zijn over het algemeen gevoelig voor uitspoeling; al zijn er regionale verschillen die samenhangen met grondsoort en hydrologie. De grondwateratlas is niet representatief is voor al deze gebieden en kan daardoor - gemiddeld - een onderschatting van de uitspoeling laten zien.

Om toch een eerste indicatie te geven is nagegaan welke stoffen zijn aangetroffen en welke de drinkwaternorm (van 100 ng/l) overschrijden. Acht PFAS-pesticiden zijn aangetroffen, variërend van 1 (trifloxystrobin), 7 (fluopyram) tot 24 keer (flutolanil). Drie van de stoffen (flutolanil, diflufenican en lambda-cyalothrin) zijn elk drie keer boven de drinkwaternorm aangetroffen, en fluazifop-B-butyl eenmaal.

6.4 Monitoring PFAS-pesticiden in het grondwater: metingen provincies 2024

Door het InformatieHuis Water (IHW) zijn van alle provincies grondwatergegevens 2024 beschikbaar gesteld. Uit deze database blijkt dat slechts 6 van de 25 PFAS-pesticiden (te weten diflufenican, fluazifop-P-methyl, fluopyram, fluopicolide, flutolanil en triflusulfuron-methyl) in het meetpakket zaten, alsmede de metaboliet TFA (trifluorazijnzuur). TFA is een metaboliet van diverse PFAS-verbindingen, ook van PFAS-pesticiden.

Op een tiental meetpunten in Nederland zijn PFAS-pesticiden boven de drinkwaternorm aangetroffen. Op deze punten zijn tevens verhoogde concentraties TFA[39] geconstateerd. De meetpunten zijn via GIS gekoppeld aan de gewassen boven het meetpunt (in een straal van 500 meter). Dit om te zien of het aantreffen van PFAS-pesticiden en/of TFA in de meetpunten gerelateerd kan zijn aan (het gebruik van de PFAS-pesticiden in) de gewassen.

Als voorbeeld zijn grafisch drie van deze punten weergegeven.

Bij het meetpunt in Dinteloord zijn op twee dieptes vier PFAS-pesticiden en TFA aangetroffen, bijna alle boven de drinkwaternorm (Tabel 6.2). Er zijn boven het meetpunt gewassen geteeld waarin de PFAS-pesticiden worden gebruikt (met name granen en aardappelen, Figuur 6.2).

[39] regenwater bevat 0,1-0,2 µg/l TFA.

Tabel 6.2 PFAS-pesticiden en TFA in ondiep en diep grondwater in grondwatermeetpunt bij Dinteloord (ug/l).

	Ondiep	Diep
diflufenican	**0,01**	**0,19**
fluopicolide	**0,63**	**0,16**
fluopyram	**0,37**	**0,25**
flutolanil	**0,52**	**1,00**
TFA	**0,63**	**0,3**

Dinteloord

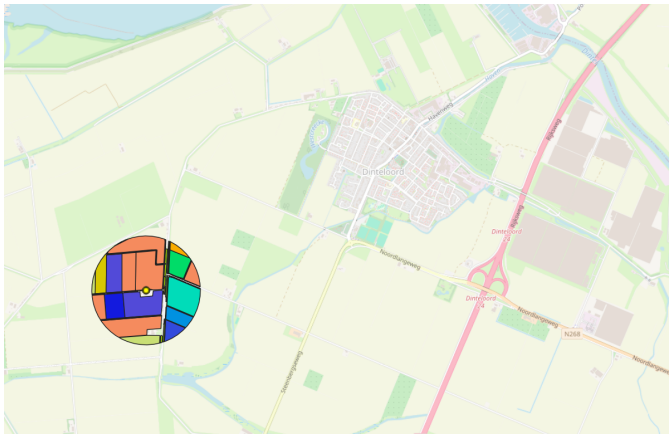

2024

Gewas	Opp	Landbouw	Totaal
Aardappelen, consumptie	124356	17%	16%
Agrarisch natuurmengsel	17714	2%	2%
Bieten, suiker-	28460	4%	4%
Gerst, winter-	27147	4%	3%
Gerst, zomer-	20651	3%	3%
Grasland, blijvend	15557	2%	2%
Groene braak, spontane opkomst	1008	0%	0%
Mais, suiker-	36341	5%	5%
Pompoen, productie	8975	1%	1%
Rietzwenkgras, graszaad	77193	10%	10%
Sloot	15583	2%	2%
Stamsperziebonen (=stamslabonen), productie	30102	4%	4%
Tarwe, winter-	301182	41%	38%
Uien, gele zaai-	39327	5%	5%

Figuur 6.2 Aandeel van gewassen (%) in een straal van 500 meter boven het grondwatermeetpunt bij Dinteloord.

Bij het meetpunt bij Ter Apel is de PFAS-pesticide flutolanil en TFA aangetroffen (Tabel 6.3). TFA ver boven de drinkwaternorm.

Tabel 6.3 PFAS-pesticiden en TFA in ondiep en diep grondwater in grondwatermeetpunt bij ter Apel (ug/l).

	Ondiep	Diep
diflufenican	**< 0,05**	**< 0,05**
fluopycolide	**< 0,05**	**< 0,05**
fluopyram	**< 0,03**	**< 0,03**
flutolanil	**0,026**	**<0,02**
TFA	**2,30**	**1,14**

Er zijn boven het meetpunt gewassen geteeld waarin PFAS-pesticiden worden gebruikt (met name zetmeelaardappelen, suikerbieten en bollen, zie Figuur 6.3).

Ter Apel

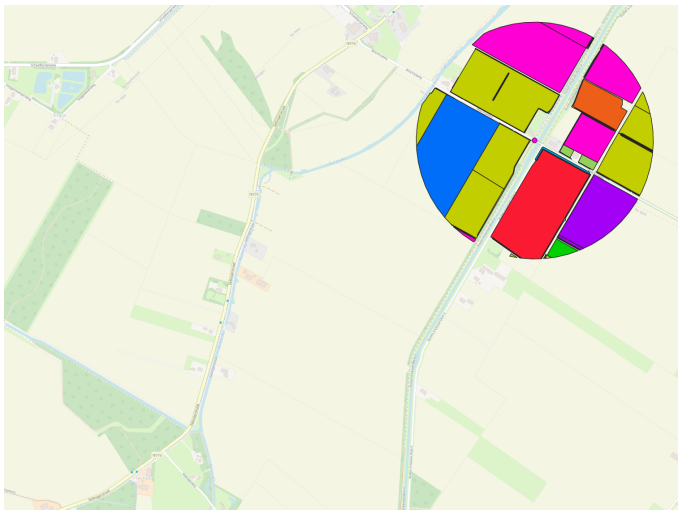

	2024		
Gewas	Opp	Landbouw	Totaal
Aardappelen, poot TBM	25762	4%	3%
Aardappelen, zetmeel	141002	21%	18%
Agrarisch natuurmengsel	6076	1%	1%
Bieten, suiker-	215805	33%	27%
Bossingel	133	0%	0%
Cichorei	99531	15%	13%
Groene braak, spontane opkomst	2157	0%	0%
Koolzaad, winter (incl. boterzaad)	54514	8%	7%
Krokus, bloembollen en -knollen	96646	15%	12%
Landschapselement, overig	389	0%	0%

Figuur 6.3 Aandeel van gewassen (%) in een straal van 500 meter boven het grondwatermeetpunt bij Ter Apel.

Bij het meetpunt bij de Keukenhof zijn ondiep twee PFAS-pesticiden en TFA aangetroffen (Tabel 6.4). In het diepere grondwater liggen de gehalten van de PFAS-pesticiden onder de detectielimiet en wordt daarnaast TFA aangetroffen.

Tabel 6.4 PFAS-pesticiden en TFA in ondiep en diep grondwater in grondwatermeetpunt bij de Keukenhof (ug/l).

	Ondiep	Diep
diflufenic	<0,05	<0,05
fluopicoli	<0,05	<0,05
fluopyram	0,05	<0,03
flutolanil	0,12	<0,02
TFA	1,99	0,79

Er zijn boven het meetpunt gewassen geteeld waarin PFAS-pesticiden worden gebruikt (met name bollen zoals hyacinth, narcis en tulp, zie Figuur 6.4.

Keukenhof

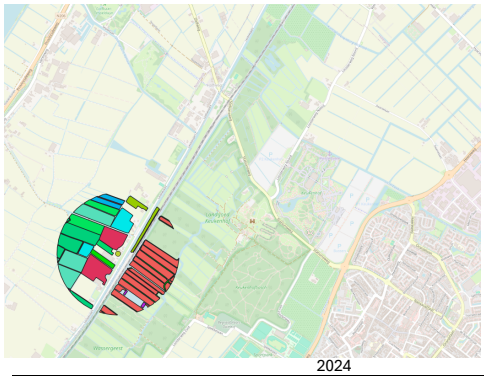

2024

Gewas	Opp	Landbouw	Totaal
Dahlia, overige bloemkwekerijgewassen	8242	2%	1%
Grasland, blijvend	17381	4%	2%
Grasland, natuurlijk. Met landbouwactiviteiten.	152494	31%	19%
Hyacint, bloembollen en - knollen	73374	15%	9%
Krokus, bloembollen en - knollen	179	0%	0%
Mais, snij-	16297	3%	2%
Narcis, bloembollen en -knollen	59100	12%	8%
Narcis, overige bloemkwekerijgewassen	6555	1%	1%
Sloot	24806	5%	3%
Stroken wild gras	2564	1%	0%
Tulp, bloembollen en -knollen	60150	12%	8%
Vaste planten, open grond	32028	7%	4%
Water, overig	2070	0%	0%
Zonnebloemen	36952	8%	5%

Figuur 6.4 Aandeel van gewassen (%) in een straal van 500 meter boven het grondwatermeetpunt bij de Keukenhof.

Deze voorbeelden sluiten aan bij de bevindingen die eerder (inter)nationaal zijn gepubliceerd. Zo gaven Joerss et al. (2024) aan dat PFAS-pesticiden behorend tot de C-CF_3 groep een substantiële bron vormen voor grondwaterverontreiniging met TFA. Ook Bakker (2024) signaleerde in het “Memorandum Toelichting Rapportage Freatisch Grondwaterkwaliteit Meetronde 2023 uitgevoerd in de Provincie Utrecht " hoge gehalte TFA onder landbouwpercelen, met waarden tot 4000 ng/l.

6.5 Monitoring van TFA in het grondwater en landgebruik

De grondwatergegevens 2024 van alle provincies zijn gebruikt voor een verdiepende analyse van TFA-concentraties in het grondwater en landgebruik. Dit om te zien of het landgebruik en de aanwezigheid van landbouw invloed heeft op de TFA-concentraties. In totaal waren 1575 monsters beschikbaar van locaties in alle provincies. Bij 608 van deze monsters (39%) is TFA niet boven de rapportagegrens aangetroffen, bij 966 van de monsters (61%) was dit wel het

geval. Werkwijze en uitkomsten zijn weergegeven in bijlage 4. Deze paragraaf vat de aanpak en uitkomsten samen.

6.5.1 Aanpak

Het landgebruik en mogelijke invloed van landbouw in de buurt van elk meetpunt op TFA-concentraties is op twee manieren geschat:

1. Schatting via GIS en de Bedrijfsregistratie Percelen (BRP): De meetpunten zijn via GIS gekoppeld aan de gewassen die zijn geteeld boven het meetpunt. Er is berekend welk percentage landbouw en natuur in een straal van 500 meter boven met meetpunt aanwezig was in de periode 2014-2023. Het gemiddelde van deze periode is als maat van landgebruik genomen. Aansluitend zijn de gewassen gegroepeerd en zijn de volgende gewassen aangemerkt als 'hoog risico' voor het gebruik van PFAS-pesticiden: pootaardappelen, consumptie- en zetmeelaardappelen, uien, vollegrondsgroente, fruit, bloembollen en sierteelt. Deze dataset is aangevuld met dieptecategorie, provincie, en gemeten TFA-concentratie.

2. Schatting via aantal aangetroffen pesticiden: Aan de dataset zijn het aantal aangetroffen pesticiden per meetpunt toegevoegd. Meetpunten waar pesticiden worden aangetroffen zijn in de regel sterk door landbouw beïnvloed. Aantal pesticiden is afgezet tegen wel of geen aantreffen van TFA en tegenover TFA-concentraties[40].

Op basis van deze dataset zijn analyses uitgevoerd in RStudio.

6.5.2 Resultaten

TFA op verschillende dieptes

Het percentage monsters met TFA is het hoogst is in de bovenlaag van de grond, en neemt af naarmate de diepte toeneemt (Tabel 6.5). De gemiddelde concentratie is het hoogst in de bouwvoor en in dieptelaag 1, en neemt af naarmate de diepte toeneemt. De gemiddelde concentraties liggen ver boven de drinkwaternorm van 0,1 µg/L voor relevante metabolieten.

[40] Als de gemeten concentratie van een stof boven de rapportagegrens ligt, spreken we van "aantreffen" van de stof. Een stof is aangetroffen als de gemeten concentratie gelijk is aan of hoger is dan de rapportagegrens. Verschillende analysetechnieken kunnen worden toegepast om een bepaalde stof te meten en afhankelijk van de analysetechniek varieert de rapportagegrens. Als een stof niet wordt aangetroffen dan betekent dit dus niet dat met zekerheid kan worden gesteld dat de stof niet aanwezig is, maar wel dat de concentratie van de stof in ieder geval beneden de bij de analysetechniek behorende rapportagegrens ligt.

Tabel 6.5 Aantal monsters en % en gemiddelde concentratie TFA op verschillende dieptes in grondwater in 2024 (Grondwatermetingen provincies).

Dieptelaag	Aantal monsters	Aantal monsters > rapportagegrens (% van totaal)	Gemiddelde TFA concentratie bij monsters met TFA > rapportagegrens
Bouwvoor	43	41 (95%)	1.53 (µg/L)
0 (< 5 m)	25	24 (96%)	0.69 (µg/L)
1 (5-10 m)	769	566 (74%)	1.36 (µg/L)
2 (10-25 m)	251	140 (56%)	0.879 (µg/L)
3	346	142 (41%)	0.814 (µg/L)
4	100	40 (40%)	0.807 (µg/L)
5	1	0 (0%)	-

Gemiddelde areaal landbouwgrond met of zonder TFA

Per dieptelaag is nagegaan of bij meetpunten met en zonder TFA het areaal landbouwgrond boven het meetpunt van elkaar verschilt. Voor de meeste dieptes is geen verschil aangetroffen. Alleen bij dieptelaag 1 is een hoger aandeel landbouwgrond aangetoond rondom meetpunten zonder TFA. Hiervoor is geen duidelijke verklaring te geven. Wellicht speelt het aandeel grasland een rol. Het aandeel grasland is bij de meeste punten hoog en in grasland vindt geen gebruik van PFAS-pesticiden plaats.

Aandeel landbouwgrond en de concentratie TFA

Via een regresie-analyse is nagegaan of er een lineaire relatie is tussen het aandeel landbouwgrond boven de meetpunten en de gemeten concentratie TFA. De resultaten laten zien dat voor het aandeel landbouwareaal geen lineair verband met de TFA-concentratie is vast te stellen. Vervolgens is nagegaan of er een relatie is tussen het aandeel hoog-risicogewassen en de gemeten concentratie TFA. Er blijkt een beperkt verband tussen hoog-risicogewassen en de TFA-concentratie, in enkele dieptelagen, met name bij diepte 2 en 4 .

Vergelijking TFA-concentraties tussen provincies

De metingen van TFA-concentraties in verschillende provincies zijn op een rij gezet om na te gaan of er verschillen zijn. Het aantal metingen dat per provincie is verzameld, wisselt sterk en alleen in dieptelaag 1 is het aantal geschikt voor het maken van een (statistische) vergelijking.

In dieptelaag 1 valt op dat regelmatig sprake is van uitschieters, metingen met relatief hoge TFA-concentraties (Figuur 6.5). Flevoland en Zeeland komen naar voren als provincies met een relatief hoge concentratie TFA, terwijl Utrecht een relatief lage concentratie TFA heeft in vergelijking met andere provincies (Tabel 6.6).

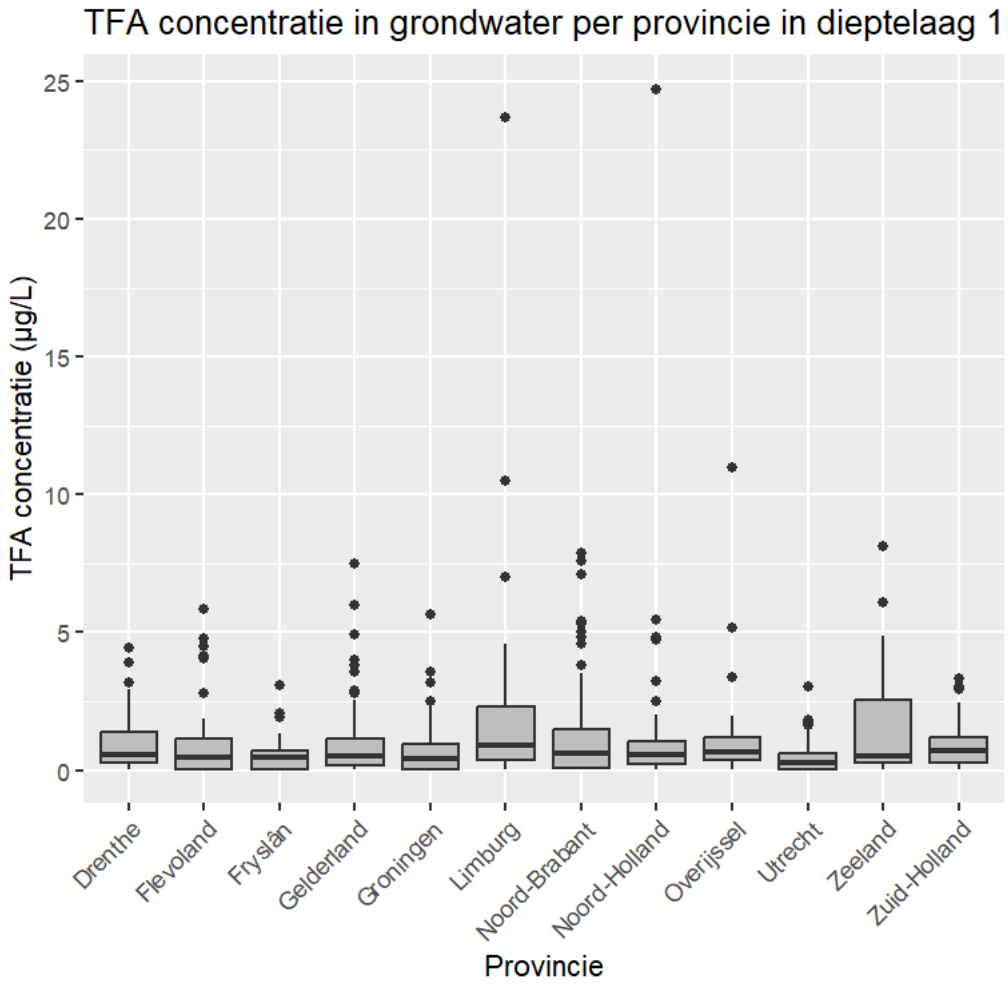

Figuur 6.5 Boxplot van TFA-concentraties in grondwater (dieptelaag 1) in alle 12 provincies (µg/L, data IHW 2024).

Tabel 6.6 Mediane TFA concentratie in grondwater (meetpunten dieptelaag 1) in alle 12 provincies (µg/L, data IHW 2024).

Provincie	Mediane TFA concentratie
Drenthe	0.86
Flevoland	1.16
Friesland	0.8
Gelderland	0.63
Groningen	0.77
Limburg	1.12
Noord-Brabant	0.99
Noord-Holland	0.74
Overijssel	0.70
Utrecht	0.52
Zeeland	1.86
Zuid-Holland	0.94

De TFA-concentraties in dieptelaag 1 zijn ook op de kaart van Nederland weergegeven (zie Figuur 6.6). Het valt op dat zich in alle provincies diverse meetpunten met concentraties TFA boven de 0,5 µg/L bevinden.

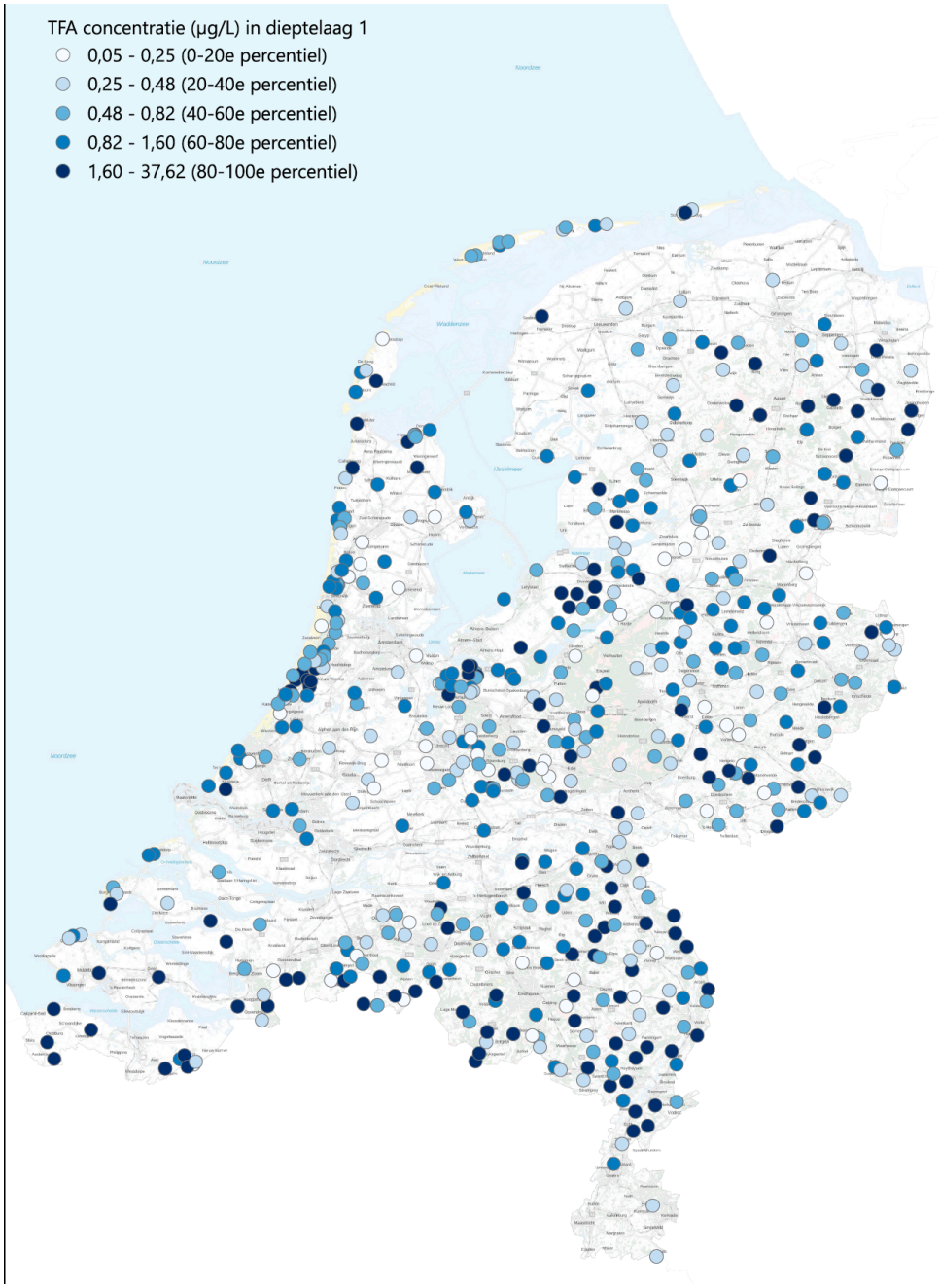

Figuur 6.6 Ruimtelijk overzicht van TFA-concentraties in grondwater (dieptelaag 1) op de meetpunten in Nederland (µg/L, data IHW 2024). De intensiteit van de blauwe kleur reflecteert de hoogte van de concentraties.

Aantreffen van pesticiden en van TFA

Voor elke unieke meting (locatie en dieptelaag) is eerst in beeld gebracht hoeveel pesticiden zijn aangetroffen. Vervolgens is per dieptelaag getoetst of er een verband is tussen aanwezigheid van pesticiden en TFA. Aantreffen van pesticiden is een indicatie dat het meetpunt door landbouw is beïnvloed. In alle dieptelagen bleek op punten met één of meer pesticiden, de kans groter dat daar ook TFA wordt aangetroffen. Als er geen pesticiden worden aangetroffen, is de kans groter dat er ook geen TFA wordt aangetroffen.

Een kwantitatieve relatie tussen het aantal aangetroffen pesticiden en de concentratie TFA via lineaire regressie is niet aangetoond (zie Figuur 6.5).

Discussie
De uitgevoerde analyse met de dataset laat een -beperkte- relatie zien tussen hoog-risicogewassen en de TFA-concentratie, en geen relatie tussen landbouw en niet landbouw. De analyse kent enkele belangrijke beperkingen. Allereerst is standaard boven elk meetpunt het grondgebruik in een straal van 500 meter in beeld gebracht. Het is niet bekend in hoeverre dit representatief is voor de verschillende meetpunten. Ook is alleen de relatie tussen het gehalte TFA en grondgebruik geanalyseerd. De metingen zonder TFA zijn hierbij buiten beschouwing gelaten. Ook dit kan een bias geven in de analyse, doordat we alleen inzoomen op plekken waar TFA wordt aangetroffen.

6.6 Beperkingen van grondwatermetingen

Bij het onderzoek naar een mogelijke relatie tussen PFAS-pesticiden en milieubelasting van het grondwater hebben we te maken met een aantal beperkingen.

Allereerst is er de vraag in hoeverre de meetpunten representatief zijn voor de regionale variatie in grondsoort en grondgebruik. Ten tweede wordt niet op alle locaties even frequent gemeten, waardoor de meetfrequentie sterk uiteen loopt. Ten derde hebben we te maken met een PFAS-belasting vanuit een aantal bekende puntbronnen, naast de diffuse belasting vanuit de landbouw. Ten vierde, staat het grondwater niet stil; het kan zich zowel verticaal als horizontaal verplaatsen. En ten vijfde spoelen niet alle stoffen uit; stoffen die zich hechten aan bodemdeeltjes en/of organische stof zullen zich vooral ophopen in de bodem.

De complexiteit van hoe opkomende stoffen in het grondwater terechtkomen en zich vanuit het grondwater verder kunnen verspreiden is door Stowa inzichtelijk gemaakt in onderstaande infographic.

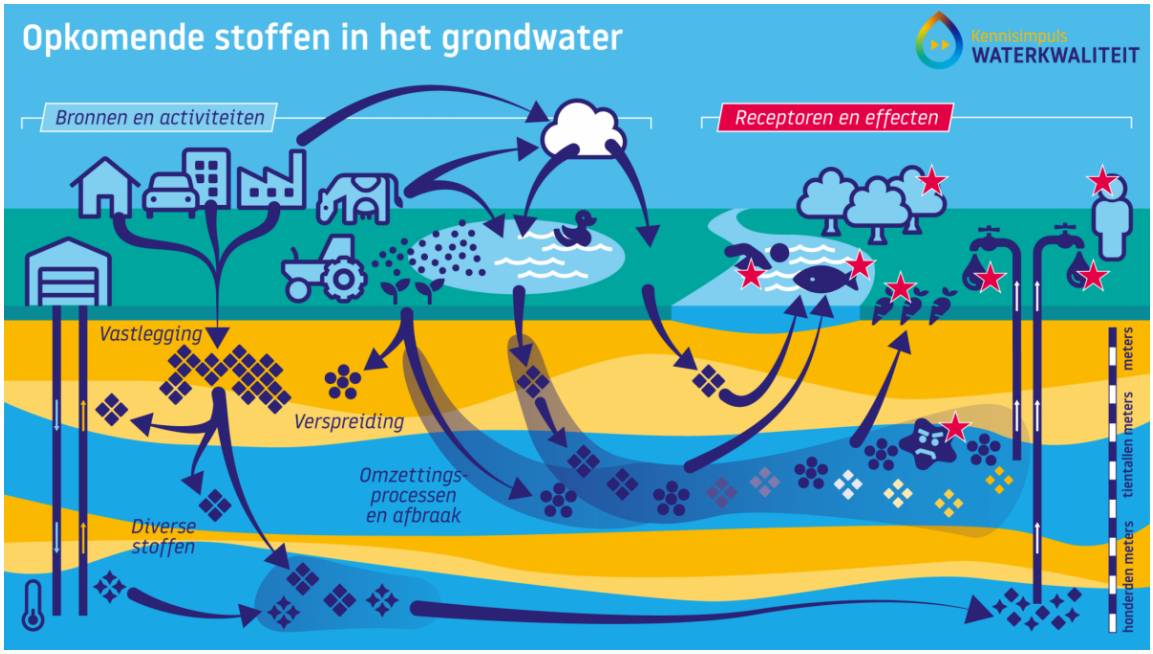

Figuur 6.7 Infographic opkomende stoffen in grondwater. Opkomende stoffen komen vanuit diverse bronnen het grondwater in, gaan via verschillende paden in de ondergrond en hebben op diverse receptoren effecten. N.B. de weergave van bronnen, paden en effecten is niet uitputtend. https://www.stowa.nl/delta-facts/waterkwaliteit/kennisimpuls-waterkwaliteit/opkomende-stoffen-grondwater

Grondwatermetingen vinden op een aantal momenten per jaar plaats; de frequentie tussen verschillende meetpunten loopt uiteen.
Waar zich grondwaterstromen voordoen - zowel verticaal als horizontaal – zullen ook de PFAS die in het grondwater worden aangetroffen, ook de metabolieten, zich verplaatsen. Stoffen die in het grondwater worden aangetroffen kunnen dus niet zonder meer worden gerelateerd aan de agrarische activiteiten (of andere activiteiten) die in het gebied plaatsvinden. Met een reeks van grondwatermetingen kan wel met een grotere mate van zekerheid een correlatie tussen grondgebruik en gehaltes van stoffen in het grondwater worden gelegd. Waar metabolieten worden vastgesteld in het grondwater is echter niet meer te herleiden of deze het gevolg zijn vanuit de landbouw of vanuit een andere bron.

In deze studie kunnen we niet voor alle meetpunten grondwatermodellen gebruiken om de grondwaterstromen in verschillende gebieden in beeld te brengen. In algemene zin kan wel worden gesteld dat grondwaterstromingen worden beïnvloed door de horizontale waterdoorlatenheid (Kh) en de verticale waterdoorlatendheid (Kv) van bodemlagen.

Bodems die zijn opgebouwd uit sedimenten die in lagen zijn afgezet (zand- en kleibodems) hebben een horizontale gelaagdheid. Water kan zich in dergelijke bodems gemakkelijk horizontaal (zijwaarts) verplaatsen, bijvoorbeeld in een watervoerende zandlaag. De kans dat grondwater zich horizontaal verplaatst is extra groot als zich dieper in de bodem ondoordringbare lagen voordoen. Dat zijn vaak klei- of leemlagen. Door agrarische activiteiten (berijden van de percelen) kan de bodem (zowel in de bovengrond als in de ondergrond) verder worden verdicht. Naarmate er minder verticaal transport van water mogelijk is, zal het grondwater zich vooral horizontaal verplaatsen.

Een ander belangrijk onderscheid moet worden gemaakt tussen grondwatersystemen die gevoed worden door regen (infiltratiegebieden) en kwel gevoede systemen. In infiltratiegebieden vindt veel verticaal transport van water plaats. Het meest duidelijke voorbeeld in Nederland zijn de hoge zandgronden. Het regenwater kan zich in een zandbodem gemakkelijk verticaal verplaatsen, totdat het water in de verzadigde zone terecht komt. In de verzadigde zone zijn alle poriën gevuld met water, waardoor het water zich zijwaarts en opwaarts gaat verplaatsen en zich in een aanpalend gebied als kwelwater manifesteert.

6.7 Onderzoek naar TFA in onttrokken grondwater

In Nederland heeft KWR onderzoek gedaan naar risico's van TFA en andere ultrakorte PFAS voor de kwaliteit van het grondwater dat wordt gebruikt voor de bereiding van drinkwater (Amato et al. 2025). Zij stellen vast dat TFA steeds vaker in drinkwater wordt gemeten. Concentraties blijven wel consequent onder de indicatieve drinkwater richtlijnwaarde van 2200 ng/l.
In ruw grondwater wordt TFA in veel hogere mate wordt vastgesteld dan andere PFAS-verbindingen. TFA wordt vooral aangetroffen in grondwaterwinningen uit watervoerende pakketten die zijn geclassificeerd als 'kwetsbaar' (in 89% van de winningen werd TFA vastgesteld), maar ook in winningen in de categorie 'matig kwetsbaar' (41%) en 'niet kwetsbaar' (15%).
Zes andere PFAS met ultrakorte ketens zijn onder de kwantificeringslimiet aangetroffen. PFPrA en TFMS werden juist in resp. 17% en 13% van de monsters aangetroffen. Van deze verbindingen zijn weinig toxicologische gegevens beschikbaar.
Amato et al. (2025) stellen een correlatie vast tussen water jonger dan 25 jaar en TFA-concentraties in grondwater (enkele 'uitbijters' uitgezonderd). Dit duidt op input vanuit diffuse bronnen met een piek in de jaren 1975-2000. In onttrokken grondwater ouder dan 50 jaar werd geen TFA boven de rapportagegrens aangetroffen. Zij vermoeden dat TFA nog onderweg is naar deze winningen.

Bij het benoemen van mogelijke bronnen van de TFA baseren Amato et al. (2025) zich voor een groot deel op Arp et al. (2024), die voor Duitsland ook het aandeel van PFAS-pesticiden kwantificeerden (zie paragraaf 2.1). Aanvullend maken Amato et al. (2025) ook melding van het grondwateronderzoek in de Provincie Utrecht, waarin TFA ook in hogere concentraties werd aangetroffen dan andere PFAS en een relatie werd gelegd met het landgebruik akkerbouw en boomgaard (Provincie Utrecht, 2023).
In de analyse die wij met de beschikbare grondwaterdata hebben uitgevoerd, kan een correlatie met landbouwkundig grondgebruik niet worden vastgesteld. Wel blijkt er een verband tussen hoog risico gewassen en de TFA concentratie, in enkele dieptelagen, met name bij diepte 2 en 4. Tevens blijkt op meetpunten waar 1 of meer pesticiden zijn aangetroffen ook TFA te worden aangetroffen. Dit wijst op een relatie met gewassen waarin hoog gebruik van (PFAS-)pesticiden plaatsvindt
Verder is duidelijk dat PFAS-pesticiden die tot de C-CF_3 groep behoren precursor zijn voor de vorming van TFA en daarmee bijdragen aan TFA-concentraties in grondwater en andere media. (Johnsen, Henriksen en Albers, 2024) (Joerss et al. 2024).
In Denemarken is die constatering voldoende grond geweest om de toelating van alle PFAS-pesticiden uit deze groep te beëindigen. Zoals in hoofdstuk 1 al is aangegeven heeft ook het Ctgb zorgen geuit over mogelijke precursors van TFA in een adviesbrief aan de minister.

6.8 Normering van PFAS in drinkwater

In het drinkwater wordt PFAS uit verschillende bronnen aangetroffen. Verschillende instanties hebben uiteenlopende richtlijnen opgesteld over de hoeveelheid PFAS die drinkwater mag bevatten.

In 2020 is de Europese Drinkwaterrichtlijn (DWR) aangescherpt, op 12 januari 2021 trad deze in werking. De DWR kent geen normen voor individuele PFAS, maar stelt de norm voor de som van PFAS, ook wel '20PFAS' genoemd, op 100 nanogram per liter (ng/l) en de minimale kwaliteitseis voor 'totaal-PFAS' op 500 ng/l (Kools, Meekel en Béen (2022).

In 2022 stelde het RIVM dat het Nederlandse drinkwater al voldoet aan de nieuwe Europese norm.

In de tussentijd heeft de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid (EFSA) echter, op basis van nieuwe wetenschappelijke kennis over gezondheidsrisico's van PFAS, een 'gezondheidskundige grenswaarde' vastgesteld. Zij heeft een 'tolereerbare wekelijkse inname' (TWI) afgeleid voor de som van vier soorten PFAS, ook wel 'de EFSA-4' genoemd. Op basis van deze EFSA TWI is door

RIVM een drinkwaterrichtwaarde voor PFAS vastgesteld van 4,4 ng/l, uitgedrukt in PFOA-equivalenten.

Volgens het RIVM ligt de hoeveelheid PFAS die de Nederlandse bevolking via drinkwater binnenkrijgt beneden deze gezondheidskundige grenswaarde. Het RIVM stelt tegelijkertijd vast dat de inname van PFAS via voedsel veel hoger ligt dan via drinkwater. Via voedsel krijgen mensen in Nederland drie keer zoveel PFAS binnen als via drinkwater. En die totale inname via voedsel en drinkwater ligt boven de 'gezondheidskundige grenswaarde'.[41]
De Wereldgezondheidsorganisatie hanteert als uitgangspunt dat mensen maximaal 20% van de gezondheidskundige grenswaarde via drinkwater binnen mogen krijgen. Die garantie is er nu in Nederland niet. Bij metingen van drinkwater uit rivierwater blijken in ruim de helft van de monsters de concentraties te hoog, bij metingen grondwater gaat het om 10% van de monsters.[42]
Zoals aangegeven in het eerste hoofdstuk, wil het RIVM de blootstelling van de Nederlandse bevolking aan PFAS verminderen. In 2022 is daarom een drinkwaterrichtwaarde voor PFAS vastgesteld van 4,4 ng/l, uitgedrukt in PFOA-equivalenten. Deze drinkwaterrichtwaarde zal op termijn in het Drinkwaterbesluit worden vastgelegd.
PFOA (perfluoroctaanzuur) is een van de vele vormen van PFAS. Van PFOA zijn de schadelijke effecten voor o.a. het immuunsysteem, de voortplanting en de ontwikkeling van het ongeboren kind bekend.
Om andere PFAS mee te nemen in de richtlijn én de effecten van stapeling van verschillende PFAS te beoordelen, vergelijkt het RIVM andere PFAS met PFOA. Voor zoveel mogelijk PFAS wordt een 'relatieve potentie factor (RPF)' bepaald[43], waarmee de aanwezigheid van een PFAS wordt gelijkgesteld aan de aanwezigheid van een bepaalde hoeveelheid PFOA. Voor toetsing aan de drinkwaterrichtwaarde van 4,4 ng/l wordt vervolgens gekeken naar de totale som van deze PFOA-equivalenten.
Momenteel zijn de RPF's bepaald voor een dertigtal PFAS, waar de gewasbeschermingsmiddelen in dit rapport niet onder vallen. Deze worden dus (nog) niet meegenomen in de drinkwaterrichtwaarde. Voor de normering van het Nederlandse drinkwater maakt de bron van de PFAS overigens niet uit.

Voor TFA in drinkwater geldt nog geen Europese richtlijn. Het RIVM hanteert een 'indicatieve drinkwaterrichtwaarde' van 2200 ng/l (Janssen en Affourtit, 2022). Als (relevante) metaboliet van PFAS-pesticiden geldt voor TFA overigens de drinkwaternorm van 100 ng/l.

---

[41] https://www.rivm.nl/nieuws/nieuw-onderzoek-bevestigt-mensen-in-nederland-krijgen-te-veel-pfas-binnen
[42] Deze metingen hebben plaatsgevonden in de periode 2015-2021. Zie: Van der Aa et al. (2022).
[43] https://www.rivm.nl/pfas/rpf

7. PFAS-PESTICIDEN IN DE BODEM

Afhankelijk van stofeigenschappen en bodemeigenschappen kunnen PFAS-pesticiden zich ophopen in de bodem door binding aan organisch stof en/of bodemdeeltjes. Naast PFAS-pesticiden zijn er andere PFAS-verbindingen die in landbouwbodems terecht kunnen komen. PFAS kunnen vervolgens worden opgenomen door het (volg)gewas en door bodemorganismen, met als risico dat ze onderdeel worden van de voedselketen van mens en dier en er bio-accumulatie optreedt. Metingen aan PFAS-pesticiden in de bodem zijn schaars. Normen voor PFAS in de bodem zijn vooralsnog gebaseerd op metingen van de zg. PFAS-4.

7.1 PFAS in landbouwbodems

In landbouwbodems kunnen verschillende PFAS-verbindingen terecht komen. Biswas et al. (2025) hebben in onderstaande figuur een aantal belangrijke bronnen weergegeven, waaronder het gebruik van PFAS-pesticiden. Ook het gebruik van compost en het beregenen met door PFAS verontreinigd water kunnen bijdragen aan ophoping van PFAS in landbouwbodems. Via diverse andere routes, ook door depositie vanuit de lucht en met regen, kunnen PFAS in landbouwbodems terecht komen.

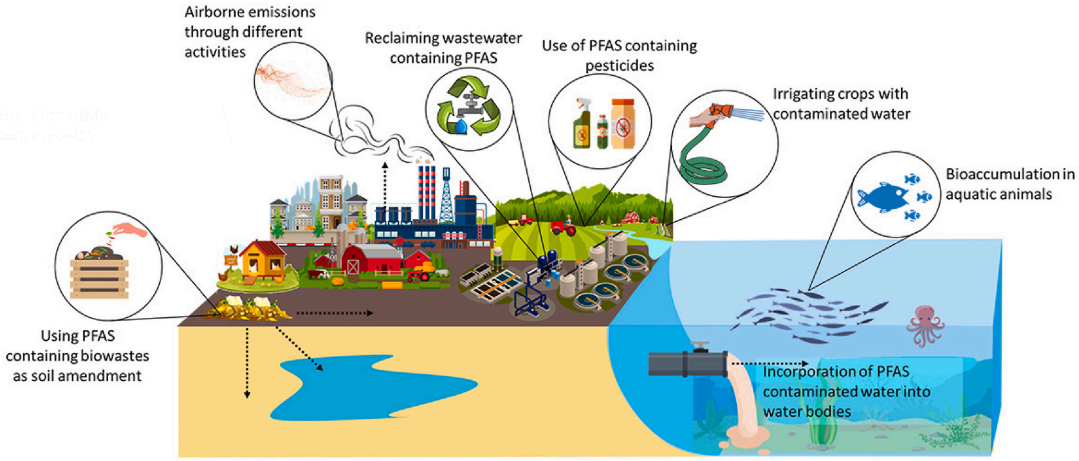

Figuur 7.1 Bronnen van PFAS in landbouwgrond en in de voedselketen (Biswas et al. 2025)

7.2 RIVM-Metingen van PFAS-verbindingen in de bodem

In het meerjarige PFAS-onderzoeksprogramma door het RIVM zijn in 2020 PFAS-gehaltes 29 verschillende PFAS-verbindingen in de bodem gemeten op meer dan 100 locaties, zowel stedelijke en industriële locaties als landbouw- en natuurlocaties, geselecteerd op vier verschillende grondsoorten. Bij de selectie van meetpunten is ook gezorgd voor een representatie van '(potentieel) beïnvloede' en 'onbeïnvloede' meetlocatie, waar geen sprake is van verontreiniging vanuit een bekende puntbron.[44] (Wintersen et al., 2020).

In de analyse lijken de landbouwlocaties te worden gekenschetst als 'onbeïnvloed'. De landbouw wordt niet genoemd als een mogelijke bron van PFAS. Hoewel in de afbakening van het RIVM-onderzoeksprogramma de toepassing van gewasbeschermingsmiddelen wel wordt genoemd als één van de bronnen van waaruit mensen kunnen worden blootgesteld aan PFAS, is deze bron niet meegenomen in de aanpak van het onderzoek (Bulder, et al., 2024).

Op basis van de bodemmetingen op '(potentieel) beïnvloede' en 'onbeïnvloede' meetlocaties heeft het RIVM **achtergrondwaarden** bepaald voor uitsluitend de som-PFOS en de som-PFOA (zie Tabel 7.1).

Tabel 7.1 Door het RIVM vastgestelde achtergrondwaarden voor PFOS en PFOA op basis van in 2020 gemeten concentraties in relatief onbelaste gebieden (Bron: Wintersen et al. 2020)

Stof	Achtergrondwaarde (microgram/kg ds)
Som-PFOS	1,4
Som-PFOA	1,9

Wintersen et al. (2020) stellen een hogere diffuse belasting [45] van de grond vast op industriële/stedelijke locaties dan op landbouw/natuurlocaties. In de toplaag van de bodem (0-20 cm) zijn hogere concentraties PFOS en PFOA vastgesteld dan dieper in de bodem (50-100 cm). Een duidelijk verband tussen het percentage organische stof en de concentraties PFOS en PFOA kan niet worden vastgesteld, vermoedelijk als gevolg van atmosferische depositie. In bodemsoorten met een lagere soortelijke massa, zoals humusrijke veengronden, worden de hoogste concentraties gevonden. Verhoogde concentraties worden vooral vastgesteld in het westen van het land. Concentraties PFOA

[44] Het gaat om PFAS die door fabrieken zijn uitgestoten, door incidenten zijn vrijgekomen of door toepassing of gebruik van brandblusschuim, textiel of andere producten in de bodem terecht zijn gekomen.
[45] Diffuse belasting betekent belasting van de bodem over een groot oppervlak.

zijn vooral sterk verhoogd binnen een straal van 50 km van Chemours in vergelijking met die op meetpunten op grotere afstand van deze fabriek.

Achtergrondwaarden vormen een bovengrens. Grond met een lagere concentratie PFAS dan de achtergrondwaarde, mag worden verplaatst binnen de regels van het Besluit bodemkwaliteit. Vanwege de onduidelijkheden over de verspreiding van PFAS in grond en grondwater kunnen Wintersen et al. niet aangegeven of toepassing van grond of bagger tot het niveau van de achtergrondwaarden voldoende bescherming biedt voor het gebruik van grondwater voor de winning van drinkwater. Het RIVM adviseert daarom om in grondwaterbeschermingsgebieden uitsluitend gebiedseigen grond of bagger te gebruiken.

Risicogrenzen, maximale waarden en interventiewaarden
Het RIVM heeft **risicogrenzen** vastgesteld ter onderbouwing van twee soorten bodemnormen: de maximale waarden en de interventiewaarden. De **maximale waarden** vormen de bovengrens van concentraties van stoffen in grond en bagger om deze nog te kunnen gebruiken. De **interventiewaarden** vormen het startpunt van een beoordeling waarin beoordeeld wordt of bodemverontreiniging voor onaanvaardbare risico's zorgt. Voor landbouwgrond zijn specifieke risicogrenzen opgesteld, om overheden te helpen bij het maken van beleid over hergebruik van grond en bagger in landbouwgebieden.[46]

Het RIVM stelt dat er op het niveau van de achtergrondwaarden geen risico's zijn "voor de gezondheid of voor overschrijding van effectniveaus voor het ecosysteem." (Wintersen et al. 2020, p. 9) De risicobeoordeling door het RIVM met behulp van achtergrondwaarden en risicogrenzen is echter vooralsnog gebaseerd op metingen van concentraties van som-PFOS en som-PFOA, waarbij natuur- en landbouwlocaties worden beschouwd als onbeïnvloed. De belasting door andere PFAS-verbindingen zoals de PFAS-pesticiden en PFAS-metabolieten, waaronder TFA, maakt vooralsnog geen onderdeel uit van het meetprogramma en speel eveneens geen rol bij het vaststellen van waarden en risicogrenzen.
Bij PFAS-pesticiden gaat het om andere typen verbindingen die niet tot de som-PFOS of som-PFOA gerekend. Ook TFA behoort niet tot deze groepen.

7.3 Ophoping van PFAS-verbindingen in de bodem

Voor zover bekend zijn geen specifieke studies uitgevoerd naar de aanwezigheid en mogelijke ophoping van PFAS-pesticiden in de bodem. Onderzoek naar het gedrag van PFAS in de bodem is doorgaans gebaseerd op PFAS-

[46] https://www.rivm.nl/pfas/bodem

verbindingen vanuit 'bekende puntbronnen'. Hoewel het bij PFAS-pesticiden om andere verbindingen gaat, geven we in deze paragraaf kort de bestaande inzichten over het gedrag van PFAS in de bodem weer.

De mate waarin ophoping van PFAS in de bodem op kan treden is afhankelijk van verschillende variabelen, met name de eigenschappen van de PFAS-verbindingen en de eigenschappen van de bodem.

PFAS-verbindingen zullen zich vooral hechten aan bodemdeeltjes als ze **hydrofoob** zijn, dat wil zeggen dat ze niet goed oplosbaar zijn in water en water afstoten, en/of als de **electrostatische lading** van de PFAS tegengesteld is aan die van de bodem (Feng, et al., 2024).

Wat de hydrofobe eigenschappen betreft: PFAS die relatief goed oplosbaar zijn in water (hydrofiel) vertonen een lage adsorptie[47] aan de bodem. In dat geval vindt bij regenval of beregening verticaal transport plaats van de PFAS en is de kans groot dat stoffen uitspoelen naar het grondwater. PFAS die hydrofobe eigenschappen vertonen zijn minder gevoelig voor uitspoeling en hechten zich sterker aan bodemdeeltjes.
Deze algemene uitspraak vraagt meteen om een nuancering. PFAS-verbindingen zijn immers niet zonder meer te kenschetsen als ofwel hydrofiel ofwel hydrofoob, ze zijn zowel hydrofiel als hydrofoob. PFAS-verbindingen hebben namelijk een hydrofiele polaire kop en een hydrofobe apolaire staart en worden daarom ook wel amfifiel genoemd.[48]

Korte ketenverbindingen hebben sterkere hydrofiele eigenschappen dan verbindingen met langere ketens, die sterkere hydrofobe eigenschappen hebben. PFAS met langere ketens hechten zich sterker aan bodemdeeltjes dan PFAS met korte ketens. PFAS met langere ketens hechten zich niet alleen aan bodemdeeltjes, maar ook aan organisch materiaal (van Leeuwen, van der Grift, & Been, 2022).

De mate waarin PFAS zich hechten aan de bodem is ook afhankelijk van de eigenschappen van de bodem. Adsorptie van PFAS lijkt in sterkere mate op te treden in bodems met een hoog **organischestofgehalte**. Wintersen et al. (2020) benoemden al dat de hoogste gehaltes aan PFAS werden vastgesteld in bodem met een lage soortelijke massa, zoals humusrijke veengronden. Dat kan te maken hebben met het feit dat PFAS zich hecht aan bodemdeeltjes, en ook aan organische stof.

---

[47] Adsorptie is het proces waarbij bestanddelen van een oplossing (ionen of moleculen) zich hechten aan het oppervlak van bodemdeeltjes.
[48] https://www.lenntech.nl/processes/pfas.htm

Daarnaast lijkt ook de **zuurgraad** van de bodem van invloed te zijn.
De meeste PFAS zijn in de bodem aanwezig als anion, dat wil zeggen als een ion met een negatieve lading. In zure bodems zijn bodemdeeltjes veelal positief geladen waardoor de PFAS zich sterker zal hechten.

De **aanwezigheid van aluminium- en ijzeroxides** kan ook een rol spelen bij de hechting van PFAS aan bodemdeeltjes, omdat de aluminium- en ijzeroxides (afhankelijk van de zuurgraad van de bodem) positief geladen kunnen zijn, met een sterke adsorptie van PFAS tot gevolg.

Verder wordt **de mobiliteit van bodemorganische stof** als factor genoemd. Als organische stof mobiel is (opgeloste organische koolstof of opgeloste humuszuren), dan kunnen PFAS gebonden mee migreren.

Ook het **klei/lutumgehalte** is van invloed: bij een hoger lutumgehalte kan er meer adsorptie optreden, waardoor er minder verticaal transport plaatsvindt.

Tot slot benoemen Wintersen et al. (2020) dat - vanwege de specifieke zeepachtige eigenschappen van PFAS-stoffen zich kunnen ophopen op het **grensvlak van water en bodemlucht**. Bodemlucht is de lucht die de poriën in de bodem vult, die niet door water worden ingenomen. De PFAS is dan in de bodem aanwezig, zonder dat het zich hecht aan bodemdeeltjes en/of organische stof.

7.4 PFAS-pesticiden in de bodem: meetresultaten SPRINT

Naast bovengenoemde algemene inzichten over PFAS in de bodem, kunnen bestaande studies naar de aanwezigheid van pesticiden in de bodem gebruikt worden, daar waar in die studies PFAS-pesticiden onderdeel zijn van het monitoringspakket. De meest recente studie naar pesticiden in de bodem is het EU-project SPRINT (https://sprint-h2020.eu). In deze studie zijn pesticiden in bodems in verschillende EU-landen bepaald, waaronder Nederland.

Aloui et al. (2024) onderzochten gehaltes van 20 pesticiden in bodem, gewas, water en sediment, waaronder 4 PFAS-pesticiden. In de bodem werden deze vier in 10,5-14% van de monsters aangetroffen (tabel 11). Voor alle pesticiden werd een duidelijke correlatie vastgesteld tussen contaminatie van bodem en gewassen. Gehaltes van fungiciden in zowel bodem als gewas lagen hoger dan gehaltes van insecticiden en herbiciden. De fungiciden bleken vooral in de bodem redelijk tot sterk persistent te zijn.
Bij een analyse van de gehaltes in gewassen werd bij de metingen op gangbare aardappelakkers in Noord-Nederland redelijk hoge gehaltes vastgesteld

van alle vier de PFAS-pesticiden: lambda-cyhalothrin, fluopyram, diflufenican en fluopicolide, naast veelvuldige waarneming van een groot aantal andere pesticiden (zonder PFAS). De onderzoekers pleiten voor meer onderzoek naar de effecten van combinaties van middelen, inclusief biociden (Alaoui, Christ, Abrantes, Silva, & et al., 2024).

Tabel 7.2 PFAS-pesticiden in bodems in het SPRINT onderzoek in Europa en Argentinië (Alaoui, Christ, Abrantes, Silva, & et al., 2024)

Werkzame stof	Totaal aantal monsters (N)		Monsters waarin stoffen zijn gedetecteerd		Type & status	
	Geanalyseerd	Gedetecteerd	% gangbaar	% biologisch	Type	Status
Lambda-cyhalothrin	215	30	13	1	Insecticide	App
Fluopyram	215	26	11	1	Fungicide	App
Diflufenican	215	23	10	1	Herbicide	App
Fluopicolide	215	23	9	2	Fungicide	App

Knuth et al. (2024) hebben op 10 Europese onderzoekslocaties in totaal 201 bodemmonsters genomen, in het groeiseizoen van 2021. Zij vonden combinaties tot 21 verschillende pesticiden in 96% van de monsters genomen op gangbare landbouwpercelen en tot 12 verschillende pesticiden in 79,2% van de bodemmonsters. Onder de gemeten residuen bevinden zich de volgende PFAS-pesticiden en enkele metabolieten daarvan:

- Cyflufenamide (fungicide)
- Diflufenican (herbicide)
  - Diflufenican AE-B107137
- Flonicamid (insecticide)
- Fluazifop (herbicide)
- Fluazinam (fungicide)
- Flufenacet (herbicide)
- Fluopicolide (fungicide)

- Fluopyram (fungicide)
  - Fluopyram benzamide
- Flutolanil (fungicide)
- Isoxaflutool (herbicide)
- Lambda-cyhalothrin (insecticide)
- Pyroxsulam (herbicide)
- Trifloxystrobin (fungicide)
  - Trifloxystrobin metabolite CGA 321113

De aangetroffen pesticiden (PFAS en niet-PFAS) werden in zeer uiteenlopende concentraties gemeten op 5 of 20 cm diepte, tot 28,7 mg kg^{-1} op

gangbare percelen en tot 5,46 mg kg^{-1} op biologische percelen. De gevonden gehaltes in de bodem zijn vervolgens gerelateerd aan de toegepaste hoeveelheid en de datum waarop de middelen zijn toegepast. 79% van de gevonden stoffen bleken niet in het betreffende groeiseizoen op de bemonsterde percelen te zijn toegepast, terwijl van 48,5% van de toegepaste pesticiden die wel in het groeiseizoen van 2021 op de percelen zijn toegepast geen residuen in de bodem zijn gevonden. (Knuth, Gai, Silva, Harkes, & et al., 2024)

Residuen van PFAS-pesticiden zijn gevonden in 69 van de 201 bodemmonsters, waaronder 10 monsters genomen op biologische percelen.

- De volgende vier PFAS-pesticiden werden regelmatig aangetroffen in de bodem (19 tot 26 keer):
- Diflufenican (waarvan 1x de metaboliet)(herbicide)
- Fluopicolide (fungicide)
- Fluopyram (fungicide)
- Lambda-cyhalothrin (insecticide)

Twee PFAS-pesticiden werden slechts enkele keren aangetroffen:

- Cyflufenamide 1x (fungicide)
- Trifloxystrobin 3x (fungicide)

De gehalten van deze PFAS-pesticiden in de bodem variëren tussen 0,5 en 161 microgram/kg. Fluopicolide en Lambda-cyhalothrin hebben de hoogste waarden.

Voor verschillende landbouwpercelen konden de gemeten concentraties van PFAS-pesticiden worden gerelateerd aan de toepassing ervan in specifieke gewassen (zie Tabel 7.3).

Tabel 7.3 PFAS-pesticiden in bodem (op basis van de door Knuth aangeleverde ruwe data)

Werkzame stof	Gemeten concentratie in bodem (µg/kg)	Diepte (cm?)	Gewas waarin stof is toegepast	Application rate	Land	Status
Cyflufenamide	3,9	5	Druiven	14,1	Frankrijk	Toegelaten
Fluopicolide	120,2	5	Druiven	90,132	Frankrijk	CFS
Fluopicolide	85,2	5	Druiven	133,2	Frankrijk	CFS
Fluopicolide	48,3	5	Druiven	133,2	Frankrijk	CFS
Diflufenican	12,5	20	Voorjaarsgerst	15	Denemarken	CFS
Diflufenican	11,8	20	Wintertarwe	50	Denemarken	CFS
Diflufenican	17,6	20	Wintertarwe	40	Denemarken	CFS
Diflufenican	19,1	20	Winterrogge	60	Denemarken	CFS
Diflufenican	29,0	20	Winterrogge	30	Denemarken	CFS
Diflufenican	17,8	20	Winterrogge	30	Denemarken	CFS
Fluopyram	31,7	20	Raapzaad	100	Tsjechië	Toegelaten
Fluopyram	2,9	20	Voorjaarsgerst	50	Denemarken	Toegelaten
Fluopyram	7,1	20	Voorjaarsgerst	50	Denemarken	Toegelaten
Fluopyram	13,6	5	Druiven	36,5	Frankrijk	Toegelaten
Lambda cyhalothrin	2,4	20	Raapzaad	7,5	Tsjechië	CFS
Lambda cyhalothrin	2	20	Paprika	170	Italië	CFS
Lambda cyhalothrin	7,6	20	Aardappelen	5	Nederland	CFS
Lambda cyhalothrin	5,8	20	Aardappelen	5	Nederland	CFS
Lambda cyhalothrin	0,5	20	Aardappelen	5	Nederland	CFS
Lambda cyhalothrin	5,2	20	Broccoli	40	Spanje	CFS
Lambda cyhalothrin	17,9	20	Broccoli	25	Spanje	CFS
Lambda cyhalothrin	161,1	20	Broccoli	40	Spanje	CFS
Lambda cyhalothrin	30	20	Broccoli	25	Spanje	CFS
Trifloxystrobin	3,1	5	Druiven	62,5	Frankrijk	Toegelaten
Trifloxystrobin	9,6	5	Druiven	62,5	Frankrijk	Toegelaten

Knuth et al. hebben ook de MEC/PEC -ratio bepaald om te onderzoeken of de gemeten concentraties en de modelberekeningen overeenkomen. Bij het bepalen van deze ratio stellen zij vast dat de 'predicted environmental concentrations' (PEC), die in EU-dossiers worden gebruikt voor de toelating van werkzame stoffen, niet goed corresponderen met de 'measured environmental concentrations' (MEC) in de bodems op de onderzoekslocaties in 2021 (zie Figuur 7.2).

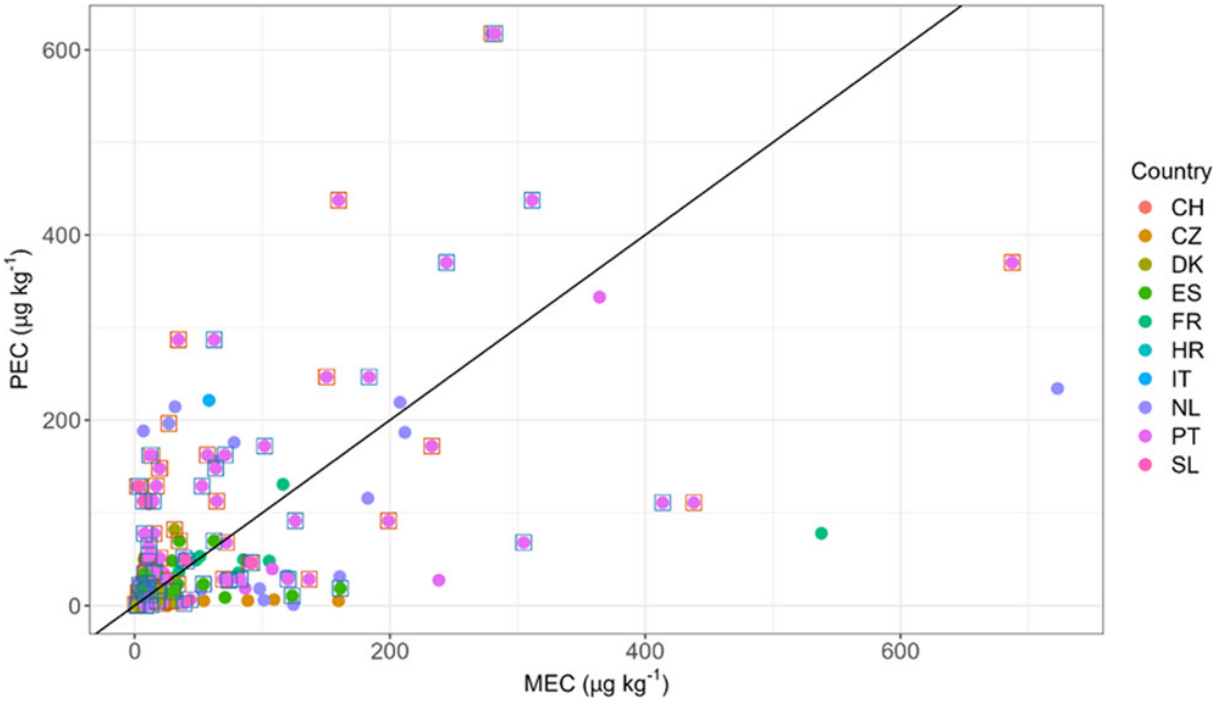

Figuur 7.2 MECs versus PECs van alle gemeten pesticiden. De stippen representeren de gecombineerde data van aangetroffen residuen en toegepaste middelen. (Knuth et al., 2024)

Deze analyse is uitgevoerd voor alle aangetroffen pesticiden. Knuth et al. (2024) hebben ook gekeken naar de MEC/PEC ratio voor verschillende klassen van pesticiden met een uiteenlopende persistentie. Op basis van die analyse concluderen zij dat via de PEC de levensduur van niet- of matig-persistente pesticiden wordt onderschat.

Met behulp van de ruwe data aangeleverd door Knuth hebben we zelf de MEC/PEC-ratio voor uitsluitend de PFAS-pesticiden in beeld gebracht (Figuur 7.3).

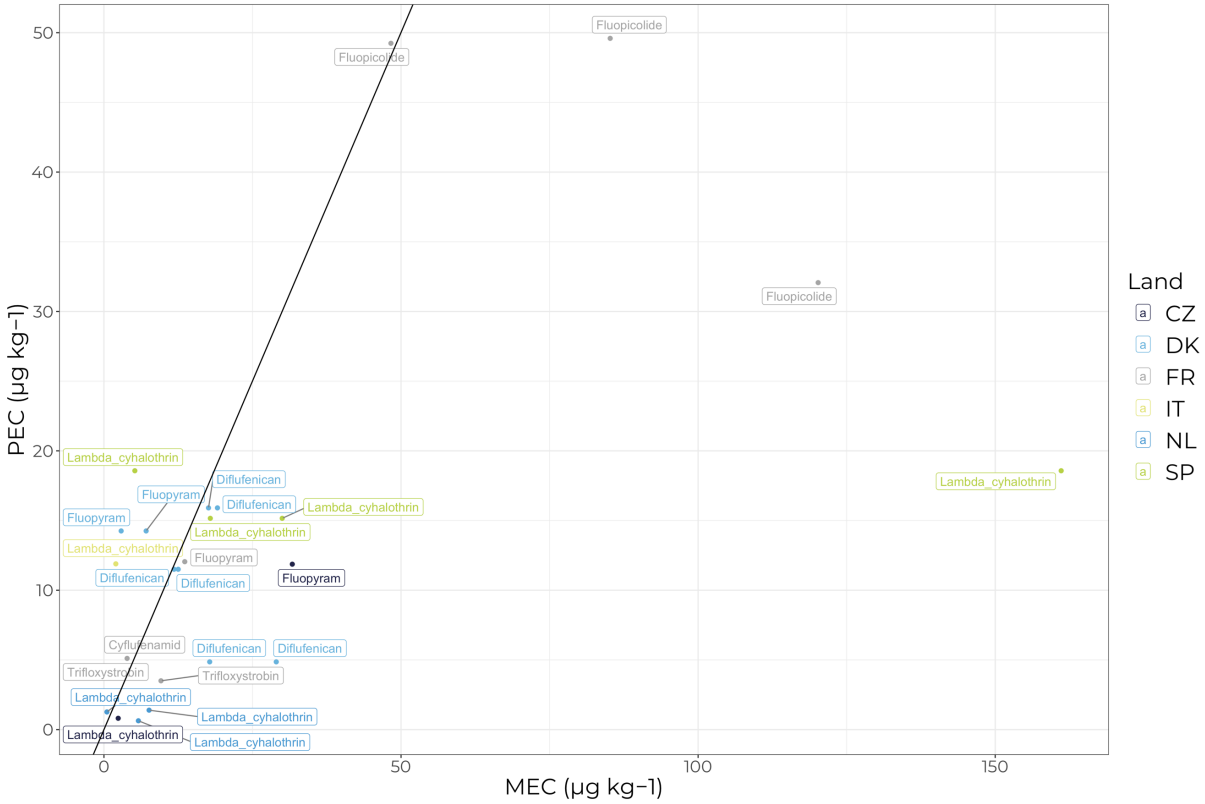

Figuur 7.3 MECs versus PECs van alleen de gemeten PFAS-pesticiden. De stippen representeren de gecombineerde data van aangetroffen residuen en toegepaste middelen. (Knuth et al., 2024)

Hieruit blijkt eveneens dat ook voor PFAS-pesticiden de PEC niet zonder meer een goede voorspeller is van de MEC. Metingen zijn nodig om goed inzicht te krijgen in de concentraties van PFAS-pesticiden in de bodem. Modelmatige voorspellingen zijn ontoereikend.

7.5 Risico's van PFAS-pesticiden en -metabolieten in de bodem

Accumulatie van PFAS-pesticiden en metabolieten in de bodem kan de volgende risico's met zich meebrengen:

1. **Opname in het (volg)gewas**
   PFAS kunnen vanuit de bodem worden opgenomen door gewassen in de wortel of knol, in de stengel en/of in het blad. PFAS met kortere ketens worden makkelijker opgenomen dan PFAS met langere ketens. Bij meerjarige gewassen kunnen PFAS zich ophopen in de plant. Na de oogst kunnen bij de afbraak van gewasresten of bij het onderwerken van gewasresten, mechanisch dan wel door regenwormen, de PFAS weer in de bodem terecht komen. (Schilling Costello & Slee, 2024)

De mate waarin gewassen PFAS opnemen is – naast de lengte van de koolstofketen van de PFAS - van veel factoren afhankelijk, zoals bijvoorbeeld het zoutgehalte, de temperatuur en de pH. (Biswas et al., 2025) Mei et al. (2021) stellen dat het nodig is om meer inzicht te krijgen in de rol van 3 functionele groepen PFAS bij de opname van PFAS door planten. Ze onderscheiden cationische, neutrale en zwitterionische PFAS. Hydrofobe reacties zijn het meest typisch voor zwitterionische PFAS. Deze hechten zich daarmee het sterkst aan bodemdeeltjes (Kabiri et al. 2024).
Bij opname van de PFAS-pesticiden in de bodem door het volggewas kunnen de PFAS (of metabolieten daarvan) in de voedselketen van mens en dier terechtkomen. Zo accumuleert metaboliet TFA in allerlei gewassen[49] en worden diverse PFAS-pesticiden in toenemende mate in groente en fruit aangetroffen[50]. Bij teelt van veevoedergewassen is er kans op accumulatie in melk, vlees en eieren. Bij toename van PFAS-gehaltes in producten voor humane consumptie kan de inname van PFAS door de bevolking boven de door de EFSA vastgestelde 'gezondheidskundige grenswaarde' te komen.

2. **Effecten op bodemleven**
   Effecten van PFAS op het bodemleven zijn nog niet goed onderzocht. Wel zijn er diverse onderzoeken uitgevoerd naar PFAS in eieren van hobbykippen (Nederlof, Vrijenhoek en Boon, 2025) (Arcadis, 2024) (Geerlings, Bestman en van Eekeren, 2024). In het onderzoek voor de regio Zuid-Holland-Zuid en de gemeente Altena bleek dat regenwormen een belangrijke bron zijn van PFAS in de eieren. In het landelijke onderzoek naar PFAS in eieren van hobbykippen legt het RIVM een relatie met diverse bronnen, zoals bodem, water, voer en omgevingsfactoren.
   Van regenwormen is dus bekend dat er bioaccumulatie plaatsvindt. Dit ligt ook wel voor de hand, gezien hun rol als opruimer van onder andere gewasresten en ander organisch afval in het bodemecosysteem. Effecten van PFAS pesticiden op bodemleven zijn deels af te leiden uit de Europese en Nederlandse toelatingsdossiers, waarin risico's voor bodemleven een van de parameters is. In de milieumeetlat zijn voor bodemleven -naast grondwater en waterleven-milieubelastingspunten vastgesteld, gebaseerd op deze toelatingsdossiers. PFAS pesticiden zoals cyflufenamide, sulfoxaflor, teflutrhin en tritosulfuron hebben een hoge milieubelasting (>1000 mbp) voor het bodemleven.

[49] https://cdnmedia.eurofins.com/european-east/media/uxcnaa2c/eurofins_tfa_tfms_juice_24_final.pdf
[50] https://www.pan-europe.info/sites/pan-europe.info/files/public/resources/reports/Report_Toxic%20Harvest%20The%20rise%20of%20forever%20PFAS%20pesticides%20in%20fruit%20and%20vegetables%20in%20Europe%2027022024%20%281%29.pdf

3. **Uitspoeling naar het grondwater**
   Dit risico is al uitgebreid aan bod geweest in hoofdstuk 6. Aanvullend is het goed om te weten dat PFAS die zich heeft opgehoopt in de bodem op een later stadium alsnog kan uitspoelen. Dit effect kan vooral worden verwacht waar PFAS zich heeft gehecht aan organische stof die mobiel is of wordt. Als er verticaal transport plaatsvindt van opgeloste organische koolstof of opgeloste humuszuren, dan kunnen de PFAS mee migreren.

7.6 Afbraak van PFAS-pesticiden in de bodem

Vanuit de toelatingsdossiers van de PFAS-pesticiden is informatie bekend over de afbraak van deze pesticiden in de bodem. De afbraaksnelheid varieert tussen de verschillende stoffen, en er vindt vorming van metabolieten plaats (zie hoofdstuk 5), waarbij -uiteindelijk- bij de meeste PFAS-pesticiden de metaboliet TFA wordt gevormd.

8. CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

Tot voor kort was er in Nederland nog weinig bekend over PFAS-pesticiden. Deze studie geeft inzicht in de toelating en afzet van PFAS-pesticiden in de periode 2010-2023. De afzet van PFAS-pesticiden is afgelopen drie jaar (2020-2023) sterk toegenomen. Op basis van diverse data is een inschatting gemaakt van het gebruik van PFAS-pesticiden in diverse open teelten en in de glastuinbouw in de zeven provincies. Informatie over de impact van het gebruik van deze middelen is nog onvolledig. De meetpakketten in grondwater zijn incompleet; bij bodemmetingen en drinkwatermetingen worden voornamelijk PFAS-verbindingen gemeten die afkomstig zijn uit andere bronnen dan de landbouw. De beschikbare data en literatuur die in deze studie zijn onderzocht bevestigen de zorgen dat ongewenste verspreiding van PFAS-pesticiden naar grondwater en bodem plaatsvindt. In dit hoofdstuk worden de belangrijkste conclusies getrokken, gevolgd door een aantal aanbevelingen.

8.1 Conclusies

1. In Nederland zijn sinds begin jaren '90 PFAS-pesticiden toegelaten. In augustus 2025 gaat het om 25 PFAS-pesticiden (werkzame stoffen). Het betreft tien fungiciden, acht herbiciden en zeven insecticiden. In totaal zijn er 116 middelen op de markt die deze 25 PFAS-pesticiden bevatten. Sommige PFAS-pesticiden zijn slechts toegelaten in één of enkele gewassen (zoals pyroxsulam) en anderen in een groot aantal gewassen (zoals fluopyram en flonicamid).

2. De laatste drie jaar (2020-2023) is een sterke stijging te zien in de afzet van PFAS-pesticiden (tot 67% toename in 2023). De grootste afzet van PFAS-pesticiden betreft de groep van fungiciden. Ook de sterkste stijging in de afzet doet zich voor binnen deze groep. De drie meest verkochte fungiciden zijn fluazinam, fluopyram en fluopicolide. Deze middelen kennen een brede toepassing in diverse teelten. Het aandeel

PFAS-pesticiden in de totale afzet van gewasbeschermingsmiddelen is toegenomen van 1,5% in 2010 naar 3,6% in 2023.

3. Inzicht in het gebruik van PFAS-pesticiden in verschillende gewassen en provincies is volstrekt onvoldoende. De meest recente data van de CBS-enquête zijn van het jaar 2020 en zijn een factor 2 lager dan de afzetcijfers die de rijksoverheid jaarlijks openbaar maakt. Om toch een globale indicatie te krijgen zijn de gegevens gecorrigeerd voor de afzet en is een inschatting gemaakt van gebruik in gewassen en provincies, met de volgende indicatie:

4. Het aantal PFAS-pesticiden in de gewassen varieerde in 2020 tussen 0 (koolzaad) en 7 (blad- en potplanten onder glas en pootaardappelen). In gewassen zoals appels, gerbera's, lelies, granen en tulpen is het aantal 5-6 PFAS-pesticiden. De gebruikte kilogrammen PFAS-pesticiden per hectare geven een enigszins ander beeld. Met name in gerbera's, chrysanten en rozen onder glas was het gebruik per hectare in 2020 hoog (3,7 – 5,4 kg/ha).

5. Het totale gebruik per gewas hangt af van de arealen van het gewas. Op basis van de arealen van de Basisregistratie Percelen (BRP) in 2020 is het totale gebruik met name in de akkerbouwgewassen (aardappelen, wintertarwe, suikerbieten, maïs) en bollen (lelies en tulpen) het hoogst.

6. Vanuit de 25 momenteel toegelaten PFAS-pesticiden blijken minstens 134 metabolieten gevormd te kunnen worden. Per pesticide worden meerdere metabolieten gevormd, die zelf ook PFAS-verbindingen kunnen zijn. Stapsgewijs breekt het molecuul verder af: er vormen zich vanuit de metabolieten ook weer nieuwe metabolieten. Het aantal metabolieten dat wordt gevormd verschilt per PFAS-pesticide en varieert tussen 0 en 13. Van de 134 metabolieten is 75% zelf ook nog een PFAS-verbinding.

7. De in Nederland toegelaten hulpstoffen bestaan uit drie categorieën, te weten co-formulanten, beschermstoffen/synergisten en toevoegingsstoffen. Op dit moment zijn volgens het Ctgb alleen nog 3 gewasbeschermingsmiddelen en 1 biocide toegelaten die als co-formulanten PFAS-verbindingen bevatten. Opmerkelijk is dat informatie over de stoffen moeilijk te vinden is en deels niet openbaar mag worden gemaakt

door het Ctgb[51]. Ook ontbreekt voor de 181 toevoegingsstoffen die nu zijn toegelaten nog steeds een beoordeling van risico's voor mens en milieu.

8. De mate van uitspoeling naar het grondwater van de PFAS-pesticiden varieert. Op basis van de milieumeetlat geven vijf PFAS-pesticiden (twee fungiciden en drie herbiciden) het grootste uitspoelingsrisico.

9. In de periode 2010-2022 is de milieubelasting voor het grondwater van de PFAS-pesticiden - die in deze periode of in een deel daarvan waren toegelaten - gezamenlijk sterk toegenomen. De cijfers voor 2023 laten een lichte afname zien, die kan samenhangen met fluctuaties in schimmeldruk en gebruik tussen de jaren. De recent toegelaten fungicide mefentrifluconazole speelt een groeiende rol in het uitspoelingsrisico. De afzet van dit middel is in een korte tijd snel gestegen.

10. Raadpleging van de grondwateratlas geeft een eerste indicatie van het aantreffen van de PFAS-pesticiden in het grondwater. In de atlas worden verschillende PFAS-pesticiden aangetroffen. Een gering aantal PFAS-pesticiden is in de grondwateratlas aangetroffen boven de drinkwaternorm voor pesticiden van 100 ng/l. Er blijken echter grote verschillen te zijn in de meetfrequentie van de stoffen. Een aantal PFAS-pesticiden en metabolieten (waaronder TFA) is niet in de grondwateratlas opgenomen en wordt niet gemonitord. Ook zijn de meetlocaties zeer divers en mogelijk onvoldoende representatief. De grondwateratlas biedt daarom slechts beperkt informatie.

11. In het grondwatermeetnet van de provincies zijn in 2024 slechts zes van de 25 PFAS-pesticiden geanalyseerd. Vijf van de zes PFAS-pesticiden zijn aangetroffen, soms boven de drinkwaternorm. Dit laatste is het geval op een tiental punten in Nederland. Op deze punten zijn tevens verhoogde concentraties TFA geconstateerd en is sprake van grondgebruik van gewassen waarin PFAS-pesticiden worden gebruikt. Dit komt overeen met de bevindingen in onderzoeken in Duitsland, Denemarken en Utrecht. De uitgevoerde statistische analyse van TFA-concentraties en grondgebruik bij de provinciale meetpunten in 2024 laat geen verband zien tussen landbouwkundig grondgebruik en TFA-concentraties. Wel blijkt er een beperkt verband tussen hoog risico gewassen en de TFA concentratie, in enkele dieptelagen, met name bij diepte

[51] Het Ctgb geeft aan dat informatie over de volledige samenstelling van toegelaten gewasbeschermingsmiddelen en toevoegingsstoffen volgens Verordening 1107/2009 (artikel 63) niet zonder toestemming van de toelatinghouders openbaar gemaakt mag worden.

2 en 4. Tevens blijkt op meetpunten waar 1 of meer pesticiden zijn aangetroffen ook TFA te worden aangetroffen. Dit wijst op een relatie met gewassen waarin hoog gebruik van (PFAS-)pesticiden plaatsvindt.

12. Vanuit verschillende bronnen (naast PFAS-pesticiden gaat het om industrie, brandbluslocaties, gebruik van verontreinigd water, slib of compost en bijvoorbeeld ook depositie vanuit de lucht) kunnen PFAS zich ophopen in de bodem en accumuleren in gewassen, in het bodemleven en/of alsnog uitspoelen naar het grondwater. Metingen van PFAS-concentraties in de bodem door het RIVM betreffen uitsluitend PFAS die tot de som-PFOS en de som-PFOA kunnen worden gerekend. Landbouwlocaties zijn - samen met natuurlocaties - aangemerkt als 'onbeïnvloed'. Achtergrondwaarden, risicogrenzen, maximale waarden en interventiewaarden zijn enkel gebaseerd op gemeten concentraties op gronden die vanuit puntbronnen met PFAS zijn belast. Kennis over het gedrag van PFAS in de bodem is gebaseerd op dezelfde groepen PFAS.

13. Metingen van concentraties PFAS-pesticiden zijn schaars. In het EU-project SPRINT waren in bodemmetingen de helft van de in Nederland toegelaten PFAS-pesticiden onderdeel van het analysepakket. Vier PFAS-pesticiden werden regelmatig aangetroffen in de bodem (19 tot 26 keer), te weten diflufenican, fluopicolide, fluopyram en lambda-cyhalothrin. Twee PFAS-pesticiden (cyflufenamide en trifloxystrobin) werden slechts enkele keren aangetroffen. Dit waren cyflufenamide en trifloxystrobin. De gehalten van deze PFAS-pesticiden in de bodem varieerden tussen 0,5 en 161 microgram/kg. Flupicolide en lambda-cyhalothrin hadden de hoogste waarden.

14. De normering van Normering drinkwater in de Europese Drinkwaterrichtlijn (EU), in de vorm van de tolereerbare wekelijkse inname (EFSA) en de drinkwaterrichtwaarde (RIVM) zijn gebaseerd op een beperkte groep PFAS. Voor TFA geldt nog geen Europese richtlijn, maar heeft het RIVM wel een indicatieve drinkwaterrichtwaarde bepaald. De Nederlandse bevolking krijgt via alleen drinkwater niet meer PFAS binnen dan de gezondheidskundige grenswaarde toestaat. Als het gaat om de inname van de combinatie van drinkwater en voedsel is dat wel het geval.

8.2 Aanbevelingen

1. Het advies is actief te communiceren naar de sector om gebruikers inzicht te geven in welke PFAS-pesticiden in welke middelen op de markt zijn, bijvoorbeeld via vakbladen en de milieumeetlat.

2. Het advies aan de Rijksoverheid is de verplichte registratie[52] van gewasbeschermingsmiddelen centraal beschikbaar te maken voor analyse en evaluatie van risico's voor mens en milieu. . Hiermee wordt het mogelijk een betrouwbare analyse van bronnen uit te voeren en een koppeling te maken met gerichte maatregelen, ook voor de PFAS pesticiden.

3. Het verdient aanbeveling de belangrijkste metabolieten onderdeel te maken van het meetpakket in grondwater en bij de Rijksoverheid en Ctgb aan te dringen op een grondige analyse van de PFAS-metabolieten.

4. We adviseren de Rijksoverheid de toelating van PFAS-hulpstoffen in gewasbeschermingmiddelen zo spoedig mogelijk te beëindigen. En tevens in Europa te bepleiten om de identiteit van toevoegingsstoffen verplicht openbaar te maken en aan te dringen op een snelle toelatingsbeoordeling van deze stoffen ten aanzien van risico's voor mens en milieu.

5. We adviseren de monitoring via provinciale grondwatermetingen en de Grondwateratlas uit te breiden met alle PFAS-pesticiden en met relevante PFAS-metabolieten, en de resultaten te rapporten en evalueren.

6. Het verdient aanbeveling gericht metingen van alle PFAS-pesticiden in landbouwbodems uit te voeren om het risico voor het bodemleven en de doorwerking van PFAS in de voedselketen beter in te kunnen schatten. Advies is deze metingen uit te voeren in bodems waar gewassen met intensief gebruik van PFAS-pesticiden geteeld worden (zoals aardappelen, wintertarwe, suikerbieten, maïs, bollen- en fruitteelt).

7. We bevelen provincies en Vewin aan de bevindingen van het rapport te agenderen bij de ministeries van LVVN en I&W en het Ctgb. En aan te geven dat actie vanuit het beleid en de toelating gewenst is. Aanbeveling aan de ministeries en Ctgb is actie te ondernemen met als aandachtspunten de noodzaak van centrale registratie van

[52] Gebruikers hoeven nu het gebruik slechts op het bedrijf beschikbaar te hebben bij controle. Door de registraties in een centraal register beschikbaar te maken is analyse van bronnen te koppelen aan maatregelen.

gebruiksgegevens, uitbreiding van het meetpakket, het gebrek aan transparantie t.a.v. hulpstoffen, PFAS-metabolieten (TFA en andere metabolieten) en de risico's van de stoffen voor grondwater, bodem en gewas. De Rijksoverheid kan het grondwater als bron voor drinkwater beter beschermen door het gebruik van risicovolle (PFAS-)pesticiden in te perken. Provincies[53] zelf kunnen via de omgevingsverordening de grondwaterbescherming versterken door het gebruik van risicovolle (PFAS-)pesticiden in te perken[54].

[53] Natuur & Milieu en Urgenda 2025

[54] Een deel van de PFAS pesticiden past goed in IPM (geïntegreerde gewasbescherming) omdat ze een beperkt effect hebben op biologische bestrijders. Bij verbieden of inperken van PFAS pesticiden is het aan te bevelen hier rekening mee te houden.

REFERENTIES

Aa, N.G.F.M. van der, J. Hartmann en C.E. Smit (2022), *PFAS in Nederlands drinkwater vergeleken met de nieuwe Europese Drinkwaterrichtlijn en relatie met gezondheidskundige grenswaarde van EFSA*. Bilthoven: RIVM-briefrapport 2022-0149.

Alexandrino, D.A.M., C.M.R. Almeida, A.P. Mucha, M.F. Carvalho (2022), *Revisiting pesticide pollution: the case of fluorinated pesticides*. In: Environmental Pollution 292 (Part A): 118315.

Aloui, A. et al. (2024), Assessing pesticide residue occurrence and risks in the environment across Europe and Argentina. In: Environmental Pollution, Volume 363, p. 125056.

Amato, E., D. Vughs, S.M. Shaikh, J. van Leeuwen (2025), Trifluoroacetic acid (and other short chain PFAS) in abstracted groundwater for drinkwater production. Nieuwegein: KWR.

Arcadis (2024), Rapportage onderzoek PFAS in eieren en mogelijke bronnen in de regio Zuid-Holland-Zuid en gemeente Altena. Arnhem: Arcadis Nederland BV.

Arp, H.P.H., A. Gredelj, J. Glüge, M. Scheringer en A.T. Cousins (2024), The Global Threat from the Irreversible Accumulation of Trifluoroacetic Acid (TFA). In: Environmental Science & Technology 2024, 58, 19925-19935.

Bakker, H. (2024), Memorandum Toelichting Rapportage Grondwaterkwaliteit 2024. Utrecht: Provincie Utrecht.

Bhat, A.P., Pomerantz, W.C.K., Arnold, W.A., 2022. Finding Fluorine: Photoproduct Formation during the Photolysis of Fluorinated Pesticides. Environ. Sci. Technol. 56, 12336–12346. https

Biswas, B. et al. (2025), *Contamination of per- and poly-fluoroalkyl substances in agricultural soils, A review*. In: Journal of Environmental Management, Volume 380, p. 124993.

Buck R.C. et al. (2011), *Perfluoroalkyl and polyfluoroalkyl substances in the environment: terminology, classification, and origins*. Integrated Environmental Assessment and Management 7(4), 513–541. https://doi.org/10.1002/ieam.258

Bulder, A. et al. (2024), *PFAS-onderzoeksprogramma RIVM; Inventarisatie beschikbare informatie en afbakening onderzoek*. Bilthoven: RIVM.

CBS, 2020. https://opendata.cbs.nl/?searchKeywords=85130ned#/CBS/nl/dataset/85130NED/table

Dekker, A., P. Leendertse, H. Bosland en S. Holleman (2024), *PFAS pesticiden en grondwater*. CLM rapport 1193. Culemborg: CLM Onderzoek en Advies.

EU (2025), *Uitvoeringsverordening (EU) 2025/910 van de Commisie van 20 mei 2025.* http://data.europa.eu/eli/reg_impl/2025/910/oj

Feng, G. et al. (2024), *Influence of soil composition and environmental factors on the adsorption of per- en polyfluoroalkyl substances: A review*. In: Science of The Total Environment, Volume 925 (15 May 2024), p. 171785.

Geerlings, E., M. Bestman en N. van Eekeren (2024), Verkenning van PFAS in eieren van hobbykippen en mogelijke oorzaken. Bunnik: Louis Bolk Instituut.

Internationale commissie ter bescherming van de Rijn (2019). Trifluoracetaat in (TFA) in oppervlaktewater, drinkwater en afvalwater. Koblenz: ICBR.

Janssen, P. en F. Affourtit (2022), Advies Drinkwaterrichtwaarde voor Trifluorazijnzuur. Bilthoven: RIVM.

Johnsen, A.R., T. Henriksen en C.N. Albers (2024), TriFluPest, Trifluoreddikesyre (TFA) fra pesticider. Kopenhagen: Miljøstyrelsen.

Jonker, M.T.O. (2024), PFAS-bronnen in Nederland. Bronnenonderzoek op basis van monitoringsdata. Utrecht: Utrecht University, Institute for Risk Assessment Sciences (IRAS).

Kabiri, S., Monaghan, C., Navarro, D. en M. McLaughlin (2024), *Hydrophobic interaction is the dominant mechanism of zwitterionic PFAS adsorption to carbon-based sorptive materials in water and soil*. In: Environmental Science: Water Research & Technology, Volume 2.

Kools, S. N. Meekel en F. Béen (2022). *PFAS in Europees water ….een verkenning. Rapport KWR 2022.130*. KWR Nieuwegein

Knuth, D. et al. (2024), *Pesticide Residues in Organic and Conventional Agricultural Soils across Europe: Measured and Predicted Concentrations*. In: Environmental Science & Technology, Volume 58, pp. 6744-6752.

Leendertse, P.C., E. Hoftijser en L. Lageschaar (2019). *Milieumeetlat voor bestrijdinsmiddelen in de open teelten. Achtergrondnotitie*. CLM rapport 1007. Culemborg: CLM Onderzoek en Advies.

Leerdam, R.C., K.S. As en N.G.F.M. van der Aa (2025), De drinkwatervoorziening van de toekomst, Ontwikkeling bronnen, zuiveringstechnologie en klimaatrisico's 2030 tot 2050. Bilthoven: RIVM.

Leeuwen, J. van, B. van der Grift en F. Been (2022), *Kennisdocument PFAS gedrag in bodem*. Nieuwegein: KWR Water.

Mark, J. et al. (2024), *Selected farm-level crop protection practices in Europe and Argentina: Opportunities for moving toward sustainable use of pesticides*. In: Journal of Cleaner Production, Volume 477, p. 143577.

Mei, W. et al. (2021), *Per- and polyfluoroalkyl substances (PFASs) in the soil-plant system: Sorption, root uptake, and translocation*. In: Environment International, Volume 156, p. 106642.

Natuur & Milieu en Urgenda (2025), Provinciale handleiding Regulering bestrijdingsmiddelen. Utrecht: Natuur & Milieu.

Nederlof, R., N.G. Vrijenhoek en P.E. Boon (2025), Risk assessment of PFAS through consumption of home-produced eggs in the Netherlands. Bilthoven: RIVM.

Negash, N. (2021), *Fate and Transport of Per- and Polyfluoroalkyl Substances in the Unsaturated Zone*. Bilthoven: RIVM.

Oviedo-Vargas, D., J. Anton, S. Coleman-Kammula en X. Qin (2025), Quantification of PFAS in soils treated with biosolids in ten northeastern US farms. In: Scientific reports 15, article number: 5582.

Pancras, T., E. van Bentum en H. Slenders (2018), *Per- en PerFluor Alkyl Stoffen (PFAS), Kennisdocument over stofeigenschappen, gebruik, toxicologie, onderzoek en sanering van PFAS in grond en grondwater*. Expertisecentrum PFAS.

PAN Europa en PAN Nederland (2024), *Giftige oogst, De toename van PFAS-pesticiden in groenten en fruit in Europa*. Assen: PAN Nederland.

Pesticide Action Network Europe and Générations Futures (2023), *Europe's toxic harvest, unmasking PFAS pesticides authorized in Europe*. Brussel: PAN, Parijs: Générations Futures.

Provincie Utrecht (2023), *Memorandum Toelichting Rapportage Freatische Grondwaterkwaliteit Meetronde 2023 uitgevoerd in de Provincie Utrecht*.

Röhler, K., A.A. Haluska, B. Susset, B. Liu en P. Grathwohl (2021), Long-term behavior of PFAS in contaminated agricultural soils in Germany. In: Journal of Contaminant Hydrology, Volume 241, August 2021, 103812.

Rijksoverheid (2025), Gewasbeschermingsmiddelen met PFAS. Den Haag: Nederlandse Arbeidsinspectie, Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Saliu, T.J. en S. Sauvé (2024), A review of per- and polyfluoroalkyl substances in biosolids: geographical distribution and regulations. In: Frontiers in Environmental Chemistry, Volume 5, 10.3389.
https://doi.org/10.3389/fenvc.2024.1383185

Schilling Costello, M. en L. Slee (2024), *Sources, Fate, and Plant Uptake in Agricultural Systems of Per- and Polyfluoroalkyl Substances*. In: Current Pollution Reports, Volume 10, pp. 799-819.

Scheurer, M., Nödler, K., Freeling, F., Janda, J., Happel, O., Riegel, M., Müller, U., Storck, F.R., Fleig, M., Lange, F.T., Brunsch, A., Brauch, H.-J., 2017. Small, mobile, persistent: Trifluoroacetate in the water cycle – Overlooked sources, pathways, and consequences for drinking water supply. Water Res. 126, 460–471.
https://doi.org/10.1016/j.watres.2017.09.045

Slagter, L. et al. (2024), Koepelrapport tussenevaluatie KRW. AT Osborne, Witteveen en Bos en FLO Legal in opdracht van het Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat.

Wang, Y., U. Munir en Q. Huang (2023), Occurrence of per- and polyfluoroalkyl substances (PFAS) in soil: Sources, fate, and remediation. In: Soil & Environmental Health 1 (2023) 100004.

Wintersen, A., J. Spijker, P. van Breemen en H. van Wijnen (2020), *Achtergrondwaarden perfluoralkylstoffen (PFAS) in de Nederlandse landbodem*. Bilthoven: RIVM.

BIJLAGEN

Bijlage 1. Start- en expiratiedatum van de 27 PFAS-pesticiden

Let op: In rood zijn de werkzame stoffen aangegeven die reeds verboden zijn. In oranje de werkzame stoffen die een opgebruiktermijn hebben (en daarna niet meer gebruikt mogen worden. Voor de andere werkzame stoffen betekent de expiratiedatum niet dat dan de toelating definitief wordt beëindigd. Vóór die datum vindt namelijk meestal herbeoordeling of procedurele verlenging plaats.

Fungiciden	Startdatum	Expiratiedatum
Cyflufenamide	24-08-2012	30-06-2028
Fluazinam	16-11-1990	15-04-2027
Fluopyram *(tevens nematicide)*	18-01-2013	30-06-2027
Fluopicolide	01-06-2007	15-06-2026
Flutianil	04-05-2023	14-04-2030
Flutolanil	14-12-2008	15-06-2027
Mefentrifluconazole	31-07-2020	20-03-2030
Oxathiapiproline	10-08-2018	03-03-2028
Penthiopyrad	06-11-2015	31-10-2028
Trifloxystrobin	29-03-2002	31-07-2034

Herbiciden	Startdatum	Expiratiedatum
Diflufenican	10-10-1991	15-01-2027
Fluazifop-P-butyl	20-10-1992	31-05-2027
Flufenacet	26-04-2002	10-12-2026
Isoxaflutool	20-02-1998	31-07-2035
Picolinafen	09-01-2019	30-06-2032
Prosulfuron	03-02-2012	01-05-2026
Pyroxsulam	06-11-2009	30-09-2028
Tritosulfuron	09-01-2009	31-07-2025
Tembotrione	05-03-2010	31-12-2027
Triflusulfuron-methyl	14-10-1996	20-02-2024

(vervolg volgende pagina)

Insecticiden	Startdatum	Expiratiedatum
Cyflumetofen	22-04-2011	01-06-2026
Flonicamid	16-12-2005	30-11-2027
Lambda-cyhalothrin	07-04-1992	31-08-2027
Metaflumizone	03-05-2019	30-06-2026
Pyridalyl	30-07-2010	31-12-2025
Sulfoxaflor	23-05-2020	18-05-2029
Tefluthrin	28-09-1992	31-05-2028

Bijlage 2. Metabolieten van de PFAS-pesticiden

Moederstof	Metaboliet	PFAS?	Vormingsperc	T1/2 bodem. (
Cyflumetofen	α,α,α-trifluoro-o-toluic acid	Ja	53,20%	16,8
	α,α,α-trifluoro-o-toluic anhydride	Ja	28%	
	2-(trifluoromethyl) benzamide	Ja		15,1
	(RS)-2-(4-tert-butylphenyl)-3-oxo-3-(α,α,α-trifluoro-o-tolyl)proprionon	Ja	21,60%	82,99
	2-methoxyethyl (RS) – [4-tert-butyl-2-(α,α,α-trifluoro-o-toluoyl)phenyl](	Ja	10,80%	
	isopropyl (RS)-2-(4-tert-butylphenyl)-2-cyano-3-oxo-3-(α,α,α-trifluoro-	Ja	10%	
	5-tert-butyl-2-(2-cyano-1-(2-(trifluoromethyl)phenyl)-4-methoxy-1-oxo	Ja	54,70%	
	(4-tert-butylphenyl) acetonitrile	Nee	18,40%	
	(4-tert-butylphenyl) cyanoacetic acid	Nee	48,80%	
	ethyl 2-(4-tert-butylphenyl)-3-oxo-3-[2-(trifluoromethyl)phenyl]propan	Ja	10,70%	
Cyflufenamide	N-cyclopropylmethoxy-2,3-difluoro-6-trifluoromethylbenzamidine	Ja	34,70%	8,9
	(Z)-N-(-cyclopropylmethoxyimino-2,3-difluoro-6-trifluoromethylbenzyl	Ja	18,50%	2,3
	2,3-difluoro-6-trifluoromethylbenzamidine	Ja	22,90%	168,5
	2,3-difluoro-6-trifluoromethylbenzamide	Ja	9%	1247
	N-{(Z)-[(cyclopropylmethoxy)imino][2,3-difluoro-6-	Ja		
	N-{(Z)-[(cyclopropylmethoxy)imino][2,3-difluoro-6-	Ja		
	N-{(Z)-[(cyclopropylmethoxy)imino][2,3-difluoro-6-	Ja		
	N-{(Z)- [2,3-difluoro-6-trifluoromethy -(-glucopyranosylimino)benzyl]}-	Ja		
	phenylacetic acid	Nee		
	cyclopropanecarboxylic acid	Nee		
	cyclopropylmethanol	Nee		
Diflufenican	2-[3-(trifluoromethyl)phenoxy]pyridine-3-carboxamide	Ja	15,7	22,9
	2-[3-(trifluoromethyl)phenoxy]pyridine-3-carboxylic acid	Ja	8,79	10,3
	2,4-difluoroaniline	Nee		
Flonicamid	N-(4-trifluoromethylnicotinoyl)glycine	Ja	3,9	0,5
	4-trifluoromethylnicotinic acid	Ja	36,4	0,4
	4-trifluoromethylnicotinamide	Ja	7,6	0,5
	N-(4-trifluoromethylnicotinoyl)glycinamide	Ja	10,2	0,5
	6-hydroxy-4-trifluoromethylnicotinic acid	Ja	21,3	1,6
	4-trifluoromethylpyridine	Ja		
Fluazinam	5-(3-chloro-5-trifluoromethyl-2-pyridylamino)- α,α,α- trifluoro-4,6-dinit	Ja	13,9	117,6
	2-chloro-6-(3-chloro-5-trifluoromethyl-2-pyridylamino)-α,α,α--trifluoro	Ja	31,2	
	4-chloro-2-(3-chloro-5-trifluoromethyl-2-pyridylamino)-5-trifluorometl	Ja	12	
	5-chloro-6-(3-chloro-2,6-dinitro-4-trifluoromethylanilino) nicotinic aci	Ja	95,1	
	4,9-dichloro-6-nitro-8-(trifluoromethyl)-pyrido-[1,2-a]benzimidazole-2	Ja	17,1	
	4-chloro-6-(3-chloro-5-trifluoromethyl-2-pyridylamino)-α,α,α-trifluoro-	Ja	10	
	trifluoro acetic acid			
Fluopicolide	4-N-[3-chloro-5-trifluoromethylpyridin-2-yl)(hydroxyl)methyl]-2,6-dich	Ja	10,6	5
	3-chloro-5-trifluoromethylpyridine-2-carboxylic acid	Ja	16	4,6
	2,6-dichlorobenzamide	Nee	40,2	1831
	3-methylsulfinyl-5-trifluoromethylpyridine-2-carboxylicacid	Ja		130
	3-sulfo-5-trifluoromethylpyridine-2-carboxylic acid	Ja		253
	isomers x-hydroxy -y-sulfo-5-trifluoromethylpyridine-2-carboxylic acid	Ja		
	3-mesyl-5-(trifluoromethyl)pyridin-2-ol	Ja		
Fluopyram	N-{2-[3-chloro-5-(trifluoromethyl)-2-pyridinyl]-2-hydroxyethyl}-2-(triflu	Ja	4	8,1
	2,9-bis(trifluoromethyl)-6,7-dihydropyrido[2,3-e][2]benzazocin-8(5H)-	Ja		
Fluazifop-P-butyl	fluazifop-P		80	9,1
	5-(trifluoromethyl)-2(1H)-pyridinone	Ja	25	
	4-{[5-(trifluoromethyl)-2-pyridinyl]oxy}phenol	Ja	12,9	
	4H-pyrano[2,3-b]pyridine-6-carboxylic acid	Nee	12,4	
	6-(trifluoromethyl)-2-azabicyclo[2.2.0]hex-5-en-3-one	Nee	10,8	

Moederstof	Metaboliet	PFAS?	Vormingsperc	T1/2 bodem. (
Flufenacet	[(4-fluorophenyl)(propan-2-yl)amino](oxo)acetic acid	Nee	26	
	2-[(4-fluorophenyl)(propan-2-yl)amino]-2- oxoethane-1-sulfonic acid	Nee	26	
	trifluoroacetic acid	Ja	81	
	N-(4-fluorophenyl)-2-(methanesulfonyl)-N-(propan-2-yl)acetamide	Nee	7,6	
	5-(trifluoromethyl)-1,3,4-thiadiazol-2(3H)- one	Ja	82	
	2,2,2-trifluoroethane-1-sulfonic acid	Ja	6	
	N-(4-fluorophenyl)-2-(methylsulfanyl)-N-(propan-2-yl)acetamide		8	
Flutianil	(2Z)-{[2-fluoro-5-(trifluoromethyl)phenyl]sulfanyl}[3-(2-methoxyphenyl)	Ja	18,9	119
	(2Z)-{[2-fluoro-5-(trifluoromethyl)phenyl]sulfinyl}[3-(2-methoxyphenyl)-	Ja	8,6	
	2-fluoro-5-(trifluoromethyl)benzenesulfonicacid	Ja	10,7	
	(2Z)-{[2-fluoro-5-(trifluoromethyl)phenyl]sulfanyl}[4-hydroxy-3-(2-meth	Ja	15,8	
Flutolanil	Mineralization		0,4-27	
	Unextractable		3-27,9	
Isoxaflutool	(2RS)-3-cyclopropyl-2-[2-(methylsulfonyl)-4-(trifluoromethyl)benzoyl]-	Ja	96,4	44,9
	2-mesyl-4-trifluoromethylbenzoic acid	Ja	90	49
	2-aminomethylene-1-cyclopropyl-3-(2-mesyl-4-trifluoromethylphenyl)-	Ja	28	
lambda-cyhalothrin	(1RS,3RS)-3-[(1Z)-2-chloro-3,3,3-trifluoro-1-propen-1-yl]-2,2-	Ja	22,9	19,1
	(RS)-α-cyano-3-(4-hydroxyphenoxybenzyl (1RS,3RS)-3-[(Z)-2-chloro-3,	Ja	12,1	24,2
	3-phenoxybenzoic acid	Nee	31,4	61,9
Mefentrifluconazool	1H-1,2,4-triazole	Nee	5,1	67,1
	4-[2-hydroxy-1-(1H-1,2,4-triazol-1-yl)propan-2-yl]-3-(trifluoromethyl)p	Ja	3,8	
	4-{4-[2-hydroxy-1-(1H-1,2,4-triazol-1-yl)propan-2-yl]-3-(trifluoromethy	Ja	32,2	
	6-(4-chlorophenoxy)-3-methyl-3-[(1H-1,2,4-triazol-1-yl)methyl]-2-ben	Nee	30,7	
	6-(4-hydroxyphenoxy)-3-methyl-3-[(1H-1,2,4-triazol-1-yl)methyl]-2-be	Nee	43,9	
	6-(5-chloro-2-hydroxyphenyl)-3-methyl-3-[(1H-1,2,4-triazol-1-yl)meth	Nee	7,3	
Metaflumizone	4-{(5RS)-5-hydroxy-3-oxo-4-[4-(trifluoromethoxy)phenyl]-6-[3-(trifluoro	Ja	8,1	685
	4-cyanobenzoic acid	Nee	8,4	0,634
	3-(trifluoromethyl)benzoic acid	Ja	21,1	4,1
	4-{2-oxo-2-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethyl}benzonitrile	Ja	minor	
Oxathiapiproline	1-[2-(4-{4-[(5RS)-5-(2,6-difluorophenyl)-4,5-dihydro-1,2-oxazol-3-yl]-1,	Ja	13,5	60,5
	1-(4-{4-[(5RS)-5-(2,6-difluorophenyl)-4,5-dihydro-1,2-oxazol-3-yl]-1,3-t	Ja		160
	4-{4-[(5RS)-5-(2,6-difluorophenyl)-4,5-dihydro-1,2-oxazol-3-yl]-1,3-thia	Nee		75,9/564,9
	3-(trifluoromethyl)-1H-pyrazole-5-carboxylic acid	Ja		310,2
	2-(1-{[5-methyl-3-(trifluoromethyl)-1H-pyrazol-1-yl]acetyl}piperidin-4-	Ja	14	
	1-(4-{4-[(1RS,3RS)-3-(2,6-difluorophenyl)-1,3-dihydroxypropyl]-1,3-thia	Ja	14,7	
	1-(4-{4-[5-(2,6-difluorophenyl)-1,2-oxazol-3-yl]-1,3-thiazol-2-yl}piperid	Ja	10,5	
	1-(4-{4-[(1RS)-3-(2,6-difluorophenyl)-1-hydroxypropyl]-1,3-thiazol-2-yl	Ja	7	
	(3RS)-3-(2,6-difluorophenyl)-3-hydroxy-1-[2-(1-{[5-methyl-3-(trifluoron	Ja	10,4	
Penthiopyrad	3-trifluoromethyl-1H-pyrazole-4-carboxylic acid	Ja	10	90,4
	N-[2-(3-hydroxy-1,3-dimethylbutyl)thiophen-3-yl]-1-methyl-3-trifluoror	Ja		23,1
	N-[5-hydroxy-5-(1,3-dimethylbutyl)-2-oxo-2,5-dihydrothiophen-4-yl]-1-	Ja		25,9
	3-methyl-1-{3-[(1-methyl-3-trifluoromethyl-1H-pyrazole-4-carbonyl)an	Ja		
	N-[2-(1-hydroxymethyl-1,3-dimethylbutyl)thiophen-3-yl]-1-methyl-3-tr	Ja		
	1-methyl-3-trifluoromethyl-1Hpyrazole-4-carboxamide	Ja	47	19,9
	1-methyl-3-trifluoromethyl-1Hpyrazole-4-carboxylic acid	Ja	36	13,7
Picolinafen	6-(3-trifluoromethylphenoxy)-pyridine-2-carboxylic acid	Ja	66,4	
	4-fluoroaniline	Nee	7,6	

Moederstof	Metaboliet	PFAS?	Vormingsperc	T1/2 bodem. (
Prosulfuron	2-(3,3,3-trifluoropropyl)benzenesulfonamide	Ja	47	
	4-methoxy-6-methyl-1,3,5-triazin-2-amine	Nee	40,6	
	N-[(4-methyl-6-oxo-1,6-dihydro-1,3,5-triazin-2-yl)carbamoyl]-2-(3,3,3-	Ja	24	
	N-[(4-amino-6-methyl-1,3,5-triazin-2-yl)carbamoyl]-2-(3,3,3-trifluorop	Ja	17,4	
	4-methoxy-6-[({[2-(3,3,3-trifluoropropyl)phenyl]sulfonyl}carbamoyl)ami	Ja	9,9	
	N-{[({[2-(3,3,3-trifluoropropyl)phenyl]sulfonyl}carbamoyl)carbamoyl]ca	Ja		
	6-methyl-1,3,5-triazine-2,4(1H,3H)-dione	Nee		
	N-(carbamimidoylcarbamoyl)-2-(3,3,3-trifluoropropyl)benzenesulfonai	Ja	22,6	
	N-[(N-carbamoylcarbamimidoyl)carbamoyl]-2-(3,3,3-trifluoropropyl)be	Ja	30,8	
Pyridalyl	5-(trifluoromethyl)pyridin-2(1H)-one	Ja	15	46
	2-[3-(2,6-dichloro-4-methoxyphenoxy)propoxy]-5-(trifluoromethyl)-pyr	Ja	12	
	3,5-dichloro-4-(3-{[5-(trifluoromethyl)pyridin-2-yl]oxy}propoxy)phenol	Ja	12	
	3-{[5-(trifluoromethyl)pyridin-2-yl]oxy}propan-1-ol	Ja	6,1	
	[3,5-dichloro-4-(3-{[5-(trifluoromethyl)pyridin-2-yl]oxy}propoxy)phenox	Ja	10,6	
Pyroxsulam	N-(7-hydroxy-5-methoxy[1,2,4]triazolo[1,5-a]pyrimidin-2-yl)-2-methoxy	Ja	13,7	
	N-(5-hydroxy-7-methoxy[1,2,4]triazolo[1,5-a]pyrimidin-2-yl)-2-methoxy	Ja	24,4	
	N-(6-chloro-7-hydroxy-5-methoxy[1,2,4]triazolo[1,5-a]pyrimidin-2-yl)-2	Ja	26,2	
	pyridine sulfonamide	Nee	13,2	
	pyridine sulfonic acid	Nee	5	
Sulfoxaflor	1-[methyl(oxido){(1RS)-1-[6-(trifluoromethyl)-3-pyridinyl]ethyl}-(RS)λ6	Ja	96	370
	5-[(1RS)-1-(methylsulfonyl)ethyl]-2-(trifluoromethyl)pyridine	Ja	11	1155
	5-[(1RS)-1-(S-methylsulfonimidoyl)ethyl]-2-(trifluoromethyl)pyridine	Ja	8,5	
Tefluthrin	1R,3R;1S,3S)-3-((Z)-2-chloro-3,3,3-trifluoroprop-1-enyl)-2,2-dimethylc	Ja	7,1	
	2,3,5,6-tetrafluoro-4-methylbenzoicacid	Nee	17,5	
	2,3,5,6-tetrafluoroterephthalic acid	Nee	22,6	
Tembotrione	2-Chloro-4-(methylsulfonyl)-3-[(2,2,2-trifluoroethoxy)methyl]benzoica	Ja	72	63,9
	2-Chloro-4-(methylsulfonyl)-3-[(2,2,2-trifluoroethoxy)methyl]phenol	Ja	15	34,8
	6-(Methylsulfonyl)-5-[(2,2,2-trifluoroethoxy)methyl]-3,4-dihydro-1H-xa	Ja	16	6,2
	2-Chloro-1-methoxy-4-(methylsulfonyl)-3-[(2,2,2-trifluoroethoxy)meth	Ja	8,7	
	2-Chloro-3-(hydroxymethyl)-4-(methylsulfonyl)benzoic acid	Nee		15,6
Trifloxystrobin	(2E)-(methoxyimino)[2-({[(E)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethylidene}a	Ja	97	
	(2Z)-[({2-[(E)-carboxy(methoxyimino)methyl]benzyl}oxy)imino][3-(triflu	Ja	5,3	
	2-({[(E)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethylidene}amino]oxy}methyl)ben	Ja	5,6	
	(2E)-(methoxyimino)[2-({[(Z)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethylidene}a	Ja	42	
	methyl (2E)-(methoxyimino)[2-({[(Z)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethyl	Ja	15	
	2-({[(Z)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethylidene}amino]oxy}methyl)ben	Ja	9,3	
	(2Z)-(methoxyimino)[2-({[(Z)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethylidene}a	Ja	6,2	
	(2E)-[({2-[(E)-carboxy(methoxyimino)methyl]benzyl}oxy)imino][3-(triflu	Ja	6	
	(2E)-(methoxyimino)[2-({[(E)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethylidene}a	Ja	77/51	
	1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethanone	Ja	21	
	methyl (2E)-(methoxyimino)[2-({[(Z)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethyl	Ja	35-52	
	(2E)-(methoxyimino)[2-({[(Z)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethylidene}a	Ja	17-44	
	methyl (2Z)-(methoxyimino)[2-({[(Z)-{1-[3-(trifluoromethyl)phenyl]ethyl	Ja	10,2	
triflusulfuron-methyl	N2,N2-dimethyl-6-(2,2,2-trifluoroethoxy)-1,3,5-triazine-2,4-diamine	Ja	92,3	
	7-methyl-1H-1λ6,2-benzothiazole-1,1,3(2H)-trione	Nee	88,1	
	N2-methyl-6-(2,2,2-trifluoroethoxy)-1,3,5-triazine-2,4-diamine	Ja	54,7	
	6-(2,2,2-trifluoroethoxy)-1,3,5-triazine-2,4-diamine	Ja	31,7	
	1,1,3-trioxo-2,3-dihydro-1H-1k6,2-benzothiazole-7-carboxylic acid	Nee	15,8	
	N-[4-(methylamino)-6-(2,2,2-trifluoroethoxy)-1,3,5-triazin-2-yl]urea	Ja	13,5	
	N-[4-(dimethylamino)-6-(2,2,2-trifluoroethoxy)-1,3,5-triazin-2-yl]urea	Ja	9,6	
	methyl 3-methyl-2-({[4-(methylamino)-6-(2,2,2-trifluoroethoxy)-1,3,5-t	Ja	14	
Tritosulfuron	N-[(N-carbamoylcarbamimidoyl)carbamoyl]-2-(trifluoromethyl)benzen	Ja	62,5	
	2-(trifluoromethyl)benzene-1-sulfonamide	Ja	25,5	
	N-(carbamimidoylcarbamoyl)-2-(trifluoromethyl)benzene-1-sulfonami	Ja	17,3	
	4-methoxy-6-(trifluoromethyl)-1,3,5-triazin-2-amine	Ja	6	
	N-{[6-methoxy-4-(trifluoromethyl)-4,5-dihydro-1,3,5-triazin-2-yl]carbai	Ja	9	
	trifluoroacetic acid	Ja	34	
	N-{[4-hydroxy-6-(trifluoromethyl)-1,3,5-triazin-2-yl]carbamoyl}-2-(triflu	Ja	16	

Bijlage 3. In Nederland toegelaten toevoegingsstoffen

Middelnaam	Toelatingsnr	Actieve ingredient(en)
ABION-E	15127	op basis van paraffine
ACCESS	16395	?
ACTIROB	13795	geësterde koolzaadolie 812 g/l (92,8%)
ACTIROB B	13796	geësterde koolzaadolie 812 g/l (92,8%)
ADDIT	15116	*Koolzaadtriglyceriden*
Adhere	16191	An emulsifiable concentrate formulation containing 747.8 g/l oil (rapeseed fatty acid esters) and 99.64 g/l rosin and resin esters.
Adigor	15745	47 % w/w. methylated rapeseed oil
ADNEM	16515	hechtmiddel op basis van gemodificeerd zetmeel
Adpro ADDIT	15382	
Agral Gold	14658	sulfosuccinaat (750 g/l)
Agro-Vital FoliFix	16806	Styrene-butadiene co-polymer 10.0% w/w, Polyoxyethylene (7) tridecyl ether 5.0% w/w
Agro-Vital Guard	14385	een mengsel van organische polymeren
Agro-Vital Intake	14866	?
Agro-Vital Rhino	16812	Polyalkyleenoxide gemodificeerd heptamethyltrisiloxaan 85%
AgroFix	16061	?
AgroSpred Citra	16815	(4R)-1-methyl-4-prop-1-en-2-ylcyclohexene, Secundair alcohol ethoxylaat, Terpenes
Align	16062	?
Amelio	15769	?
Amelio L	16281	?
Aminosol	14232	?
AMPLI	16716	467 g/L esters méthyliques d'acides gras, C16-C18 et C18 insaturés et 152,2 g/L de sulfate d'ammonium
Amulix S F8349 Yellow	16636	
Amulix S F8359 Green	16635	
Anti Foam	14238	
AQUASCOPE	14160	?
Arrest P	16379	?
ASSIST M36	15658	veresterde raapzaad olie (80%) en een emulgator systeem (20%).
ASSISTANT	16432	polyalkyleneoxide modified heptamethyltrisiloxane
Astuss	14206	?
Atplus MSO-HS-500	15908	hybride oli
ATPLUS UCL 1007	14375	Ethoxylated alcohol and urea blend
ATTAK	14830	citric acid
BCP OIL 850	14907	Minerale olie
Bellagio	15635	Amines, tallow alkyl, ethoxylated propoxylated
Biopower	13760	?
BioSyl	14831	ALCOHOLS, C12-C15, ETHOXYLATED (7 EO), 2-(2-BUTOXYETHOXY)ETHANOL, TRISILOXANE, POLYETHER MO
BOND	14146	?
BOOSTER	15131	2,6-Dimethyloct-7-en-2-ol
Buffer Protect	15623	?
Buffer Protect NT™	15954	?
BUZZ	14545	?
Carrier	14686	2,2'-oxydiethanol
Certain	14685	Alcohol, alkoxylated
Certis onkruidolie	16093	?
Certis onkruidolie Plus	16115	Paraffine olie
Chrysal Surflow	16657	uitvloeier op basis van een organische silicone
Cloak Spray Oil	14961	omega-3 visolie met koud geperste koolzaadolie
Codacide	13843	95% plantaardige olie, 5% emulgatoren
combi-protec	14919	lokstof op basis van eiwitten
Companion Gold	14305	16% w/w ammonium sulphate, 0.95% w/w polyacrylamide
Concrete HF	13980	?
CropCover CC-2000	15928	gemodificeerd zetmeel en meel in waterige oplossing
CropCover-1000	15546	gemodificeerd zetmeel en meel in waterige oplossing
Crusade HF	16157	?
CTRL-PLUS	16126	bevat o.a. polyglycerol
Dash	13951	46,5 g/l Oliezuur, 209,25 g/l Vetalcoholen, 348,75 g/l Methylesters van vetzuren
Delicate	15671	Mengsel van vetzuuresters
Deruned FungaBlock	16818	Tetrahydroxysilane
DESIGNER	14159	An emulsifiable concentrate formulation containing 25.0% w/w styrene-butadiene co-polymer and 8.44% p
DETONE	16658	synergie van de twee oppervlakte-actieve stoffen,
Drop Keeper	14378	guar gum based
Drop-Kick	13981	een organische uitvloeier op silicone basis
DYNETIC	14156	?
DYNEX	16164	?
EKO-MIST	13761	Diethyleenglycol
Elan Xtra	14832	Poly(oxy-1,2-ethanediyl), amethyl- w-[3-[1,3,3,3- tetramethyl-1- [(trimethylsilyl)oxy]disiloxanyl] propoxy]
Elasto G5	14377	een op polyglycerol gebaseerde hulpstof

Middelnaam	Toelatingsnr	Actieve ingredient(en)
ABION-E	15127	op basis van paraffine
ACCESS	16395	?
ACTIROB	13795	geësterde koolzaadolie 812 g/l (92,8%)
ACTIROB B	13796	geësterde koolzaadolie 812 g/l (92,8%)
ADDIT	15116	*Koolzaadtriglyceriden*
Adhere	16191	An emulsifiable concentrate formulation containing 747.8 g/l oil (rapeseed fatty acid esters) and 99.64 g/l rosin and resin esters.
Adigor	15745	47 % w/w. methylated rapeseed oil
ADNEM	16515	hechtmiddel op basis van gemodificeerd zetmeel
Adpro ADDIT	15382	
Agral Gold	14658	sulfosuccinaat (750 g/l)
Agro-Vital FoliFix	16806	Styrene-butadiene co-polymer 10.0% w/w, Polyoxyethylene (7) tridecyl ether 5.0% w/w
Agro-Vital Guard	14385	een mengsel van organische polymeren
Agro-Vital Intake	14866	?
Agro-Vital Rhino	16812	Polyalkyleenoxide gemodificeerd heptamethyltrisiloxaan 85%
AgroFix	16061	?
AgroSpred Citra	16815	(4R)-1-methyl-4-prop-1-en-2-ylcyclohexene, Secundair alcohol ethoxylaat, Terpenes
Align	16062	?
Amelio	15769	?
Amelio L	16281	?
Aminosol	14232	?
AMPLI	16716	467 g/L esters méthyliques d'acides gras, C16-C18 et C18 insaturés et 152,2 g/L de sulfate d'ammonium
Amulix S F8349 Yellow	16636	
Amulix S F8359 Green	16635	
Anti Foam	14238	
AQUASCOPE	14160	?
Arrest P	16379	?
ASSIST M36	15658	veresterde raapzaad olie (80%) en een emulgator systeem (20%).
ASSISTANT	16432	polyalkyleneoxide modified heptamethyltrisiloxane
Astuss	14206	?
Atplus MSO-HS-500	15908	hybride oli
ATPLUS UCL 1007	14375	Ethoxylated alcohol and urea blend
ATTAK	14830	citric acid
BCP OIL 850	14907	Minerale olie
Bellagio	15635	Amines, tallow alkyl, ethoxylated propoxylated
Biopower	13760	?
BioSyl	14831	ALCOHOLS, C12-C15, ETHOXYLATED (7 EO), 2-(2-BUTOXYETHOXY)ETHANOL, TRISILOXANE, POLYETHER MO
BOND	14146	?
BOOSTER	15131	2,6-Dimethyloct-7-en-2-ol
Buffer Protect	15623	?
Buffer Protect NT™	15954	?
BUZZ	14545	?
Carrier	14686	2,2'-oxydiethanol
Certain	14685	Alcohol, alkoxylated
Certis onkruidolie	16093	?
Certis onkruidolie Plus	16115	Paraffine olie
Chrysal Surflow	16657	uitvloeier op basis van een organische silicone
Cloak Spray Oil	14961	omega-3 visolie met koud geperste koolzaadolie
Codacide	13843	95% plantaardige olie, 5% emulgatoren
combi-protec	14919	lokstof op basis van eiwitten
Companion Gold	14305	16% w/w ammonium sulphate, 0.95% w/w polyacrylamide
Concrete HF	13980	?
CropCover CC-2000	15928	gemodificeerd zetmeel en meel in waterige oplossing
CropCover-1000	15546	gemodificeerd zetmeel en meel in waterige oplossing
Crusade HF	16157	?
CTRL-PLUS	16126	bevat o.a. polyglycerol
Dash	13951	46,5 g/l Oliezuur, 209,25 g/l Vetalcoholen, 348,75 g/l Methylesters van vetzuren
Delicate	15671	Mengsel van vetzuuresters
Deruned FungaBlock	16818	Tetrahydroxysilane
DESIGNER	14159	An emulsifiable concentrate formulation containing 25.0% w/w styrene-butadiene co-polymer and 8.44% p
DETONE	16658	synergie van de twee oppervlakte-actieve stoffen,
Drop Keeper	14378	guar gum based
Drop-Kick	13981	een organische uitvloeier op silicone basis
DYNETIC	14156	?
DYNEX	16164	?
EKO-MIST	13761	Diethyleenglycol
Elan Xtra	14832	Poly(oxy-1,2-ethanediyl), amethyl- w-[3-[1,3,3,3- tetramethyl-1- [(trimethylsilyl)oxy]disiloxanyl] propoxy]
Elasto G5	14377	een op polyglycerol gebaseerde hulpstof

Middelnaam	Toelatingsnr	Actieve ingredient(en)
ErosionControl EC-1000	15930	waterige oplossing gering gemodificeerd zetmeel/tarwemeel van 10%
ErosionControl EC-2000	15929	waterige oplossing gering gemodificeerd zetmeel/tarwemeel van 10%
ErosionControl-EC 3000	15951	waterige oplossing gering gemodificeerd zetmeel/tarwemeel van 10%
Evident	15670	glycolipide
Evoque	14833	TRISILOXANE, POLYETHER MODIFICATED, ALCOHOLS, C12-C15, ETHOXYLATED (3 EO), POLYETHYLENE GLYC
EVR	15114	Yucca schidigera (98%), citric acid (preservative/
FIELDOR MAX	14960	Alkypolyglucoside
FOAM FIGHTER	14148	?
FoamEx	14241	Alkohol, C12-14, geëthoxyleerd 1,2-benzisothiazolin3-(2H)-on
Foliar Performer Fungone	16247	Fungone uses atomair oxygen (O3) to oxidize bacteria and fungi.
Foliar Performer Insect Ca	16248	?
Fortuna	15018	emulgeerbare olie op basis van koolzaadolie
Fulvic 25	16060	?
GAON	14149	?
GONDOR	14732	Lecitina di soia
GONDOR	14150	?
Greenoil	13982	methylated rapeseed
Greenoil AX	14416	?
Grounded	14234	Long chain oils
Hasten	14376	?
Hasten EA Spray Adjuvant	15743	veresterde koolzaad olie en een emulgator systeem
Hasten Spray Adjuvant	16052	veresterde koolzaad olie en een emulgator systeem
HELIOSOL	15133	Terpineol Multiconstituent (CAS 8000-41-7)
HELIOTERPEN FILM	15130	terpeenhoudende oligomeren
Helm Surfer Plus	15914	**Alcools gras, C9-11, éthoxylé propoxylé** 998 g/l
Herbi Safe	15002	fuvinezuur + vis-olie + koolzaad-olie
HI WETT	14151	mengsel van non-ionische organosiliconen
HI-WETT	14731	?
Hydrovant-fA	16282	?
Imex-Antischuim	13805	methyl isothiazol en chloor ethyl isothialozine
Imex-Antischuim Concent	13806	methyl isothiazol en chloor ethyl isothialozine
Inferno	15678	?
Intra Eco Boost	16303	?
Kantor	13983	The triglyceride structure
Kona	14808	suikerderivaat en gemodificeerd vetzuuramine
KYLIX	15628	?
LE 846	16449	Alkohol, C16-18 en C18- onverzadigd, geethoxyleerd
LI 700	14152	?
LINK	16743	eucalyptus, sulfonic aacid en meer
Liposam	16529	een in water oplosbare gel op basis van Enposam, een natuurlijk biopolymeer (polysaccharide).
Liquidseal post harvest	14700	Copolymeer uit vinylacetaat + ethyleen, Glycerol
MaximalFlow	13950	?
Mero	16744	?
Minerale Olie HF	13984	? Vreemd dat dit mag
MOTTO	14339	?
Nelson	16144	?
Oil 827	16478	Witte minerale olie
OIL 850	14171	?
OLEO	14456	?
OLIWAR	16552	C12-18-alkyldimethyl, N-oxides, 30 % in water, Alcohols, C12-14, ethoxylated, (>2-5 EO),
Onkruidolie	13985	Paraffine olie
Onkruidolie AX	14410	D-Glucopyranose, oligomers, decyl octyl glycosides, 70% in water, D-Glucopyranose, oligomers, decyl octyl
pHixer	16081	Bevat fosforzuur; Alcohol C6-C12 geëthoxyleerd
Plantolie HF	13986	Bevat 5% kokosnootolie
POD-STIK	14551	ALCOHOLS, C9-C11, ETHOXYLATE
POD-STIK ULTRA	14730	Alcohol C6-C12 geëthoxyleerd
Pottok	16553	Vet alcohol alkoxylaat
Poweroil	14239	?
Predict	14795	AMIDES, COCO, N,N-BIS(HYDROXYETHYL)
PREV-MAGNUM	14174	een met magnesium versterkte toevoegingsstof
Prolong	14306	synthetische latex
Prolong XP	13987	een micro-emulsie van alkylpyrrolidones met een gehalte van 29,2%
Prolong®Xtra	16291	Is een micro-emulsie van alkylprrolidones en ligno-sulfonaten.
Prolong flex		synthetische latex
ProMix DMA	14236	N,N-dimethyldekan-1-amid (N,N-dimethyldecan-1-amide) 880 g/l
Promotor	14340	modified fatty amine polymer with a sugar based surfactant
ProNet-Alfa	14296	op basis van natuurlijke melk-eiwitten
Quantum	15636	?
Rino	14865	?
ROBBESTER	13797	842 g/l veresterde koolzaadolie
Roller	16146	Non-ionic surfactants and humectants

Middelnaam	Toelatingsnr	Actieve ingredient(en)
Rose Protect	16037	?
SAS 90	14796	POLY(OXY-1,2-ETHANEDIYL), ALPHA, METHYL, OMEGA -[3-[1,3,3,3-TETRAMETHYL-1-, [(TRIMETHYLSILYL)O>
Schuimblocker HF	14415	?
SCORCH	14729	Solução de ácido fosfórico, Ácido acético
Secompla Hechter	15677	
Segol A/7	16171	Witte minerale olie
Sepiret Lemon	15676	(R)-p-mentha-1,8-diene; d-limonene.
Signaal rood	13803	?
Silwet Gold	14657	polyalkaleneoxide modified heptamethyl trisiloxane
Silwet Stik	16006	?
Sinergy GrowShield	16179	op basis van raapzaadolie en tetrahydroxysilane(= siliciumverbinding)
Sinergy ImmuneSupport	16479	?
SIPSPRAY12E	15028	?
Solar Plus	14797	ALCOHOLS, C9-C11, ETHOXYLATE (6 EO), 2-PHOSPHONOBUTANE-1,2,4-TRICARBOXYLIC ACID
SPECTRE	15979	?
Spodnam	14237	di-1-p-menthene polymer, emulsifiers, and surfactants
Spoiler	13802	?
Spray Synergizer PRO RS	16250	?
Spray Synergizer PRO SF	16249	?
Sprayfix	13988	?
Spur	14947	een organische uitvloeier op siliconen basis
SQUAD	14959	Alkypolyglucoside
Squall	14341	oplossing van een langdradig polymeer molecuul.
STICMAN PRO	16010	?
STIKA	14552	22.5% w/w styrene butadiene co-polymer and 10% w/w alcohol alkoxylate
SUP4FYT	16079	C16-18 en C18-onverzadigde verzuur-methylesters
Super AA Oil	16517	?
Thibault	15460	?
TIPO	13952	842 g/l geësterde koolzaadolie Fatty alcohol alkoxylate
TORPEDO	14158	
TREND 90	13830	Polyethylene oxide monoisodecyl ether (**CAS-Nr.61827-42-7)**
Trips-flow	14297	?
Tulipfoam	15344	?
Uitvloeier H	14240	*2-Propylheptanol ethoxylate*
Uni Drop	16630	? (glastuinbouw0
UpTake	15017	Propaan-2-ol CAS-nr. 67-63-0 10.0 %, Didecyldimethylammoniumchloride CAS-nr. 7173-51-5 7.5 %
Uptake pH	16664	?
V Synthetisch Zand	15362	[(trimethylsilyl)oxy]-1-disiloxanyl]propyl] ether
Vector	16633	?
Vegoil	15570	plantaardige olie?
Velocity	14235	Organosilicone surfactants and humectants
VEXTASIL	16049	Oxirane, 2-methyl-, polymer with oxirane, mono[3-[1,3,3,3-tetramethyl-1-[(trimethylsilyl)oxy]-1-disiloxanyl
VEXZONE	16050	Fatty acids, coco, ethoxylated ; Poly[oxy(methyl-1,2-ethanediyl)], alpha.-hydro-.omega.-hydroxy- ;Poly(oxy-1
VIVOLT	15915	Poly(oxy-1,2-ethanediyl), .alpha.-isodecyl-.omega.-hydroxy-
Webo Wett	13799	Alcohols, C12-15, ethoxylated
WellPower	16343	Alcohols, C11, branched, ethoxylated
WETCIT	14036	The product contains a blend of natural plant derived extracts with bio-degradable wetting agents
WETCIT NEO	15975	technology comprehends a unique blend of botanic oils, proprietary surfactants and other ingredients
Wilicon	15742	Polyalkyleneoxide Modified Heptamethyl trisiloxane
X WET	14157	?
X-CHANGE	14153	AMMONIUM PROPIONATE , ETHOXYLATED ALCOHOL PHOSPHATE, CITRIC ACID
Yuccah	15505	Yuccah Shidigera
Zentero SPR	16507	45% sophorolipiden
Zipper	14684	organic modified trisiloxane

Bijlage 4. Aantal PFAS-pesticiden (werkzame stoffen) in diverse gewassen

Aantal PFAS-pesticiden (werkzame stoffen) in diverse gewassen, het gebruik van de PFAS-pesticiden (in kg/ha) en het totale gebruik per gewas op Nederlands areaal in 2020, gerangschikt van hoog naar laag (kleurverloop rood -oranje-groen). Op basis van gecorrigeerde CBS-data 2020 en CBS-areaal overzichten.

aantal PFAS middelen	gewas		totale kg PFAS/ha	gewas	Totaal	gewas
7	Bladplanten onder glas		5,35	Gerbera's onder glas	30230	Consumptieaardappelen
7	Chrysanten onder glas		3,97	Rozen onder glas	16231	Pootaardappelen
7	Pootaardappelen, totaal		3,66	Chrysanten onder glas	11806	Tulpen open grond
7	Potplanten onder glas		1,78	Bladplanten onder glas	9893	Tarwe, winter
6	Appels		1,54	Paprika's	9759	Suikerbieten
6	Bloemkwekerijgewassen		1,43	Tomaten	7684	Maïs, snijmaïs
6	Gerbera's onder glas		1,33	Lelies (bol)	7040	Lelies (bol)
5	Komkommers		1,14	Komkommers	5881	Zaai-uien
5	Lelies (bol)		1,09	Potplanten onder glas	5832	Zetmeelaardappelen
5	Rozen onder glas		1,04	Aardbeien, onder glas	3218	Peren
5	Tarwe, winter		0,79	Tulpen open grond	3107	Appels
5	Tomaten, totaal		0,69	Gladiolen	2672	Tomaten
5	Tulpen open grond		0,64	Aardbeien, productie	2355	Paprika's
5	Vaste planten		0,53	Vaste planten	1627	Chrysanten onder glas
5	Vruchtbomen		0,50	Appels	1232	Stamsperziebonen
4	Aardbeien, onder glas		0,44	Vruchtbomen	1224	Poot- en plantuien
4	Bos- en haagplantsoen		0,43	Stamsperziebonen	1044	Potplanten onder glas
4	Consumptieaardappelen		0,39	Consumptieaardappelen	879	Gerbera's onder glas
4	Gladiolen		0,37	Pootaardappelen	865	Bloemkwekerijgewassen
4	Hyacinten		0,36	Prei	817	Bladplanten onder glas
4	Laan- en parkbomen		0,32	Peren	813	Prei
4	Narcissen		0,22	Bloemkwekerijgewassen	810	Rozen onder glas
4	Paprika's, totaal		0,22	Zaai-uien	787	Vaste planten
4	Peren		0,20	Hyacinten	702	Vruchtbomen
4	Prei		0,20	Spruitkool	681	Komkommers
4	Spruitkool		0,18	Narcissen	646	Aardbeien, productie
4	Suikerbieten		0,17	Bos- en haagplantsoen	587	Laan- en parkbomen
4	Tarwe, zomer		0,16	Bos- en waspeen	577	Winterpeen
4	Zetmeelaardappelen		0,16	Sluitkool, totaal	573	Spruitkool
3	Asperges		0,13	Poot- en plantuien	561	Gladiolen
3	Bos- en waspeen		0,13	Zetmeelaardappelen	470	Bos- en haagplantsoen
3	Cichorei		0,12	Laan- en parkbomen	436	Aardbeien, onder glas
3	Poot- en plantuien		0,12	Suikerbieten	435	Bos- en waspeen
3	Sluitkool, totaal		0,11	Tarwe, winter	414	Sluitkool
3	Witlofwortel		0,10	Asperges, totaal	348	Asperges
3	Zaai-uien		0,09	Winterpeen	309	Cichorei
2	Aardbeien, productie		0,08	Cichorei	285	Hyacinten
2	Gerst, zomer		0,04	Maïs, snijmaïs	270	Narcissen
2	Maïs, snijmaïs		0,01	Tarwe, zomer	230	Gerst, zomer
2	Stamsperziebonen		0,01	Gerst, zomer	209	Tarwe, zomer
1	Winterpeen		0,01	Witlofwortel	25	Witlofwortel
0	Koolzaadaal		0,00	Koolzaad	0	Koolzaad

Bijlage 5. Werkwijze en statistische analyse van TFA-metingen in grondwater, grondgebruik en aantal pesticiden

Aanpak
De grondwatergegevens 2024 van alle provincies zijn gebruikt voor een verdiepende analyse van TFA-concentraties in het grondwater en landgebruik. De basis voor deze analyse is de dataset met metingen van verontreinigingen in het grondwater. In totaal zijn 1575 monsters beschikbaar van locaties in alle provincies. Bij 608 van deze monsters is TFA niet boven de rapportagegrens aangetroffen, bij 966 van de monsters was dit wel het geval.
Enkele monsters bevatten incomplete of niet bestaande GPS coördinaten en zijn buiten beschouwing gelaten. Na exclusie van deze punten is gewerkt met een dataset met 582 metingen met TFA onder de rapportagegrens en 953 metingen met TFA boven de rapportagegrens. De monsters zijn verzameld op verschillende dieptes, categorisch weergegevens als 'diepte 1', 'diepte 2', etc.

De dataset met TFA-metingen bevat een GPS-coördinaat en informatie over het gehalte TFA, maar geen informatie over het grondgebruik in recente jaren. In samenwerking met Koen Verhoeven (Terralytics) hebben we een cirkel met een straal van 500 m getrokken rondom elk GPS punt waar een meting beschikbaar is (vanaf nu te noemen: 'de directe omgeving', zowel voor de locaties waar TFA boven als onder de rapportagegrens is gemeten). Voor elk jaar in de periode 2014-2023 is bepaald hoe groot het aandeel landbouwgrond binnen de directe omgeving was, en welke gewassen er werden geteeld op basis van de Bedrijfsregistratie Percelen (BRP). Vervolgens hebben we een gemiddelde waarde berekend voor deze periode.

Aansluitend zijn de gewassen gegroepeerd (aanvankelijk was er sprake van een groot aantal gewascodes, die slechts één of enkele keren voorkwamen in de dataset). De groepering is als volgt:

1. Pootaardappelen
2. Consumptie- en zetmeelaardappelen
3. Suikerbieten
4. Granen
5. Uien
6. Vollegrondsgroente
7. Maïs
8. Grasland
9. Fruit
10. Bloembollen
11. Sierteelt (inclusief boomkwekerij)

12. Overige landbouwgewassen
13. Overige elementen en niet-productief grondgebruik. Hieronder vallen o.a. landschapselementen, natuurmengsels, (voeder)hagen), braak, randen en andere oppervlaktes met agrarische grond waar geen gewas op wordt verbouwd.

Van bovenstaande gewasgroepen zijn een aantal aangemerkt als 'hoog risico' voor het gebruik van PFAS-pesticiden (gebaseerd op de gecorrigeerde data CBS 2020). Het betreft pootaardappelen, consumptie- en zetmeelaardappelen, uien, vollegrondsgroente, fruit, bloembollen en sierteelt. De optelsom van de arealen van deze gewassen is in de dataset opgenomen.

In aanvulling op het gemiddelde aandeel van bovenstaande gewasgroepen in de afgelopen 10 jaar in de directe omgeving van het meetpunt is ook een kolom toegevoegd met de provincie waarin het meetpunt is gelegen.

Het resultaat is een dataset met een unieke meetobjectcode, GPS coördinaat, dieptecategorie, provincie, bodemsoort, gemeten TFA-concentratie (of: uitslag 'onder rapportagegrens') en het gemiddelde oppervlak totale landbouwgrond en losse gewasgroepen binnen de directe omgeving van het GPS coördinaat. Op basis van deze dataset hebben we diverse analyses uitgevoerd. De data-analyse is uitgevoerd in RStudio.

Vragen

De volgende vragen hebben centraal gestaan bij het analyseren van de data:

1. Zit er een verschil in het aandeel landbouwgrond in de directe omgeving tussen de groep monsters met TFA boven en onder de rapportagegrens?
2. Is er een verband tussen het aandeel landbouwgrond in de directe omgeving en de concentratie TFA in het grondwater?
3. Is er een verband tussen het aandeel hoog risicogewassen in de directe omgeving en de concentratie TFA in het grondwater?
4. Is er een verschil tussen het gehalte TFA in grondwater in provincies?
5. Is er een relatie tussen het aantreffen van pesticiden en het aantreffen van TFA?

Resultaten

TFA-metingen op verschillende dieptelagen

De metingen zijn verzameld op verschillende dieptes. Het totale aantal monsters per dieptelaag verschilt sterk. In de tabel hieronder is het aantal monsters per diepte weergegeven, samen met het aantal en percentage monsters waarbij de TFA-concentratie boven de rapportagegrens uitkomt.

Aantal monsters en % en gemiddelde concentratie TFA op verschillende dieptes in grondwater in 2024.

Dieptelaag	Aantal monsters	Aantal monsters > rapportagegrens (% van totaal)	Gemiddelde TFA concentratie bij monsters met TFA > rapportagegrens
Bouwvoor	43	41 (95%)	1.53 (µg/L)
0	25	24 (96%)	0.69 (µg/L)
1 (5-10 m)	769	566 (74%)	1.36 (µg/L)
2	251	140 (56%)	0.879 (µg/L)
3	346	142 (41%)	0.814 (µg/L)
4	100	40 (40%)	0.807 (µg/L)
5	1	0 (0%)	-

Uit bovenstaande tabel blijkt duidelijk dat het percentage monsters met TFA boven de rapportagegrens het hoogst is in de bovenlaag van de grond, en afneemt naarmate de diepte toeneemt. In de volgende stappen is onderzocht of een relatie met agrarisch grondgebruik is vast te stellen (voor elke dieptelaag waarvan de data zich voor de specifieke deelvragen leent). Dieptelaag 5 is buiten beschouwing gelaten omdat dit maar 1 waarneming betreft.

Is er een verschil tussen het gemiddelde areaal landbouwgrond voor de monsters met een TFA-concentratie boven versus onder de rapportagegrens?

Per dieptelaag kijken we naar monsters met een TFA-gehalte boven versus onder de rapportagegrens: hebben deze twee groepen een gemiddeld totaal areaal landbouwgrond dat van elkaar verschilt? De data voldoen niet aan de voorwaarden om statistische analyse met een t-toets uit te voeren. Daarom is gekozen voor de non-parametrische Mann-Whitney test, waarbij we vergelijken of de mediane waarde (in plaats van de gemiddelde waarde) van het totale landbouwareaal verschilt tussen de groep met metingen boven of onder de rapportagegrens voor TFA. In de tabel hieronder vatten we de resultaten voor deze procedure voor elke dieptelaag samen:

Diepte-laag	toets waarde	Conclusie
Bouwvoor		Geen test uitgevoerd, omdat vrijwel alle metingen op deze diepte in categorie 'TFA > rapportagegrens vallen
0		Geen test uitgevoerd, omdat vrijwel alle metingen op deze diepte in categorie 'TFA > rapportagegrens vallen
1	Mann-Whitney, p=0.0005	Metingen met TFA < rapportagegrens hebben een significant hoger aandeel landbouwgrond (M=0.63) dan metingen met TFA > rapportagegrens (M=0.51)
2	Mann-Whitney, p=0.13	Metingen met TFA < rapportagegrens hebben een mediaan aandeel landbouwgrond van 0.6 en metingen met TFA > rapportagegrens een mediaan aandeel van 0.49 maar dit verschil is niet significant.
3	Mann-Whitney, p=0.79	Metingen met TFA < rapportagegrens wijken niet significant af in het mediane aandeel landbouwgrond (M=0.65) t.o.v. metingen met TFA > rapportagegrens (M=0.68)
4	Mann-Whitney, p=0.19	Metingen met TFA < rapportagegrens hebben een mediaan aandeel landbouwgrond van 0.48 en metingen met TFA > rapportagegrens een mediaan aandeel van 0.64 maar dit verschil is niet significant.

De enige dieptelaag waar een significant verschil is aangetoond in het aandeel landbouwgrond rondom meetpunten met TFA boven dan wel onder de rapportagegrens, is dieptelaag 1. Hier is sprake van een hoger aandeel landbouwgrond in de groep metingen met TFA onder de rapportagegrens. Een mogelijke verklaring kan zijn dat een groot deel van de arealen grasland betreft waar geen PFAS-pesticiden op worden gebruikt

Is er voor de monsters met TFA > rapportagegrens een relatie tussen het aandeel landbouwgrond in de directe omgeving en de concentratie TFA die is gemeten?

Met de waarnemingen waar TFA boven de rapportagegrens is gemeten is een regressie analyse uitgevoerd. We verkennen of er een lineaire relatie is tussen het totale aandeel landbouwgrond en de gemeten concentratie TFA. Vervolgens kijken we of er een relatie is tussen het aandeel hoog risicogewassen en de gemeten concentratie TFA. Dit doen we met behulp van een model voor lineaire regressie, waarbij de TFA concentratie wordt geplot als een afgeleide van het totale landbouwareaal of areaal hoog risicogewassen. De sterkte van het verband tussen deze variabelen beoordelen we met behulp van R^2, de determinatiecoëfficient. Dit getal ligt tussen 0 en 1. Bij een waarde van 1 is er een compleet eenduidig, lineair verband. Bij een waarde van 0 is er geen lineair verband tussen x (landbouwareaal) en y (TFA-concentratie). Er zijn geen harde grenswaardes voor R^2, maar over het algemeen wordt gesproken van een beperkt verband $R^2 > 0.3$, bij een matig verband bij een $R^2 > 0.5$, en redelijk verband als $R^2 > 0.7$ en een sterk verband als R^2 0.8 of hoger is.

In de figuur hieronder is een voorbeeld te zien van de relatie tussen het aandeel totale landbouwgrond en de concentratie TFA in dieptelaag 1. De determinatiecoëfficient is ook weergegeven en heeft een waarde van 0.06. Er is dus geen lineair verband tussen het aandeel landbouwgrond en de concentratie TFA.

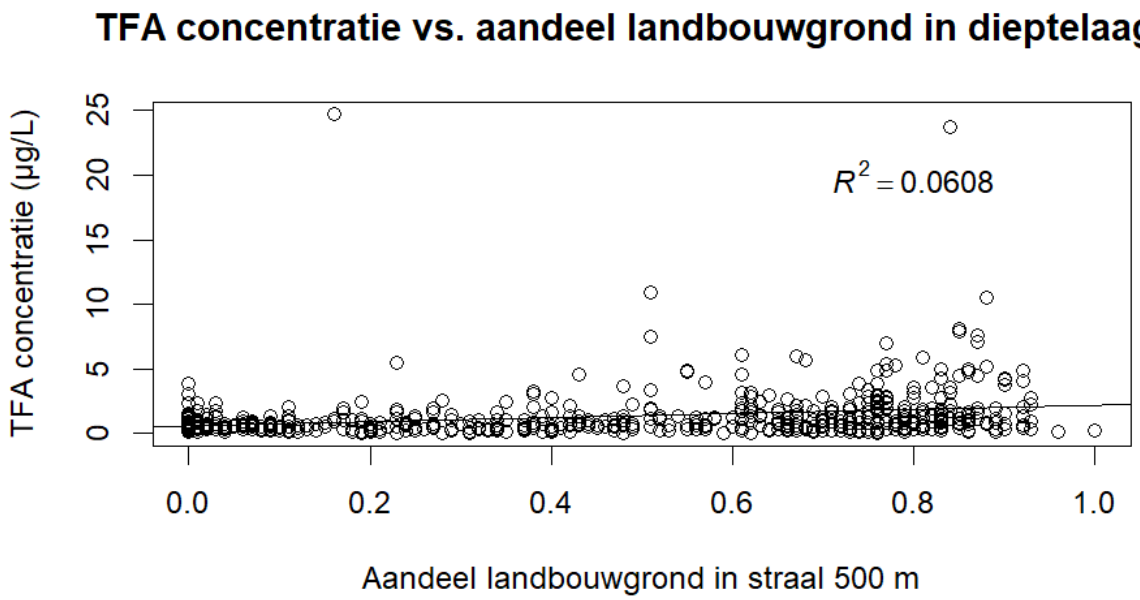

In de tabel hieronder hebben we de relevante resultaten samengevat voor de verschillende dieptelagen. Zowel de R^2 voor de relatie tussen totale aandeel landbouwgrond en TFA concentratie als het aandeel hoog risicogewassen en TFA-concentratie is weergegeven.

Dieptelaag	Relatie totale aandeel landbouwgrond en TFA-concentratie	Relatie aandeel hoog risicogewassen en TFA-concentratie
Bouwvoor	R2 = 0.00	R2 = 0.02
0	R2 = 0.15	R2 = 0.24
1	R2 = 0.06	R2 = 0.10
2	R2 = 0.05	R2 = 0.31
3	R2 = 0.01	R2 = 0.00
4	R2 = 0.00	R2 = 0.30

De resultaten in de tabel laten zien dat voor het aandeel totaal landbouwareaal geen lineair verband is met de TFA-concentratie. Voor het aandeel hoog risicogewassen is een beperkt verband voor dieptelaag 2 en 4.

Is er sprake van een verschil in TFA-concentraties tussen provincies?
In de tabel hieronder is weergegeven hoe per dieptelaag metingen van TFA-concentraties boven de rapportagegrens zijn verdeeld over verschillende provincies. Tussen haakjes staat het totale aantal metingen dat in een dieptelaag is verzameld, inclusief metingen met TFA onder de rapportagegrens.

	Bouw-voor	Diepte 0	Diepte 1	Diepte 2	Diepte 3	Diepte 4
Drenthe			54 (62)	2 (4)	22 (45)	
Flevoland			28 (56)	3 (18)	1 (12)	1 (3)
Friesland			26 (50)	16 (32)	11 (43)	4 (8)
Gelderland	41 (43)		77 (95)	40 (57)	20 (46)	
Groningen			15 (32)	0 (6)	5 (22)	
Limburg		24 (25)	42 (47)	6 (7)	22 (41)	0 (1)
Noord-Brabant			90 (118)	1 (1)	25 (49)	9 (19)
Noord-Holland			76 (101)	8 (15)	3 (18)	0 (3)
Overijssel			58 (64)	23 (27)	24 (38)	8 (17)
Utrecht			36 (53)	7 (21)	8 (17)	2 (5)
Zeeland			23 (37)	13 (19)	0 (5)	
Zuid-Holland			41 (54)	21 (44)	1 (10)	16 (44)

Het aantal metingen dat per provincie is verzameld, wisselt sterk. In dieptelagen met een heel sterk wisselend aantal waarnemingen, is het lastig om vergelijkingen te maken tussen provincies.

Met name dieptelaag 1 lijkt geschikt voor het maken van een vergelijking, omdat hier de meeste metingen in liggen en alle provincies in redelijke mate vertegenwoordigd zijn in de data. In dieptelaag 2 en 3 zijn er diverse provincies waar slechts enkele meetpunten liggen, en soms geen enkel meetpunt een TFA-concentratie boven de rapportagegrens heeft. We zoomen dus in op dieptelaag 1.

In de boxplot hieronder is de verdeling van de concentratie TFA per provincie weergegeven, voor metingen uit dieptelaag 1 met een TFA gehalte boven de rapportagegrens. Wat opvalt is dat vaak sprake is van uitschieters omhoog, dit zijn metingen met relatief hoge TFA-concentraties.

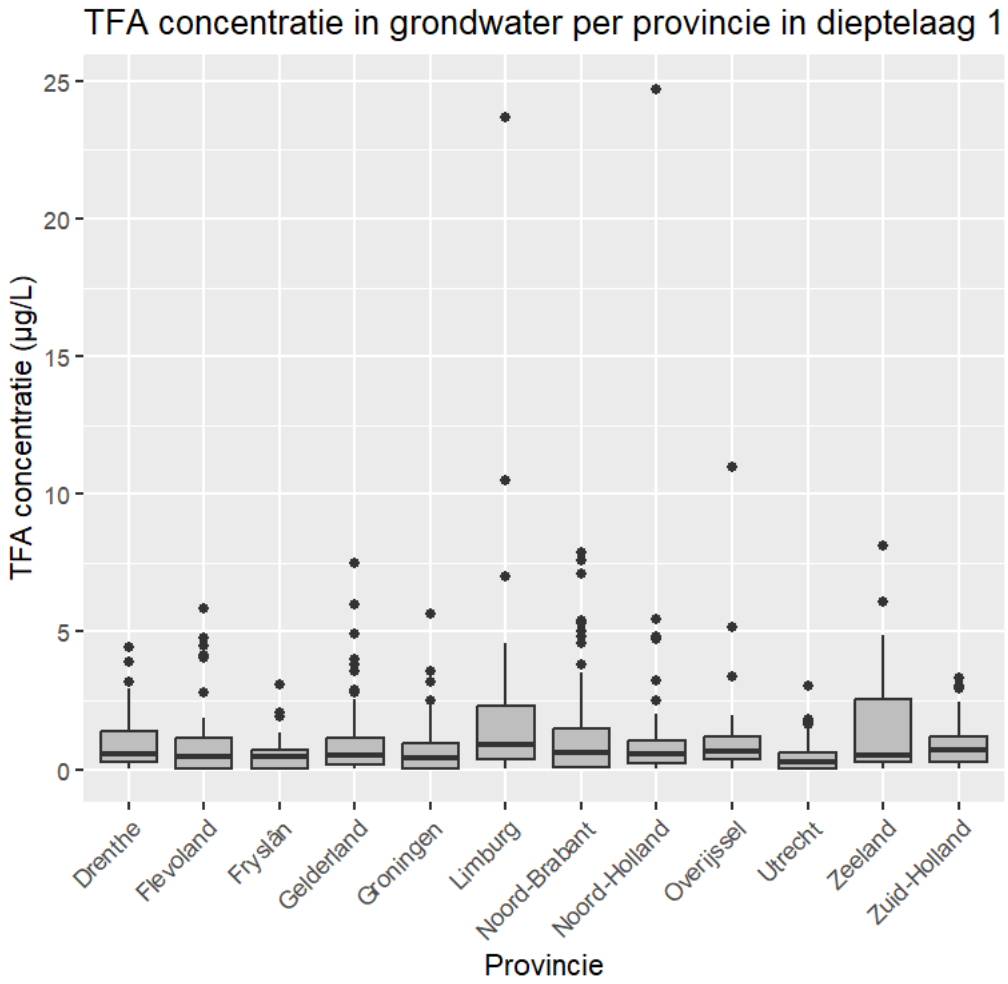

De vergelijking tussen provincies is getoetst met de non-parametrische variant: de Kruskall-Wallis test.

De mediane concentratie TFA per provincie op dieptelaag 1 is als volgt:

Provincie	Mediane TFA concentratie
Drenthe	0.857
Flevoland	1.16
Friesland	0.578
Gelderland	0.627
Groningen	0.773
Limburg	1.12
Noord-Brabant	0.989
Noord-Holland	0.738
Overijssel	0.7
Utrecht	0.521
Zeeland	1.86
Zuid-Holland	0.942

De Kruskal-Wallis test levert een p-waarde op van 0.0001. Er is dus significant aangetoond dat er verschillen zijn in de TFA concentratie van provincies, gemeten op dieptelaag 1. Vervolgens hebben we paarsgewijs getoetst welke provincies significant van elkaar verschillen (a=0.05).

De metingen uit Flevoland hebben een significant hogere concentratie TFA dan de metingen uit Friesland, Gelderland, Noord-Holland, Overijssel en Utrecht. Utrecht verschilt daarnaast significant van Limburg, Zuid-Holland en Noord-Brabant, waarbij Utrecht een lagere concentratie TFA heeft. Tot slot wijken de metingen uit Zeeland significant af van die in Friesland, Gelderland, Noord-Holland, Overijssel en Utrecht, waarbij Zeeland relatief hoge TFA-concentraties heeft. Samengevat: op dieptelaag 1 komen Flevoland en Zeeland naar voren als provincies met een relatief hoge concentratie TFA, terwijl Utrecht een relatief lage concentratie TFA heeft in vergelijking met andere provincies.

Discussie

De uitgevoerde analyse met de dataset laat geen relatie zien met het landbouwgrondgebruik, wel een beperkt verband voor het aandeel hoog-risicogewassen voor dieptelaag 2 en 4. De analyse kent enkele belangrijke beperkingen. Allereerst is standaard boven elk meetpunt het grondgebruik in een straal van 500 meter in beeld gebracht. Het is niet bekend in hoeverre dit representatief is voor de verschillende meetpunten. Ook is alleen de relatie tussen het gehalte TFA en grondgebruik geanalyseerd. De metingen met waardes onder de rapportagegrens zijn hierbij buiten beschouwing gelaten omdat er geen waarde beschikbaar is. Ook dit kan een bias geven in de analyse, doordat we alleen inzoomen op plekken waar TFA wordt aangetroffen.

Is er een relatie tussen het aantreffen van pesticiden en het aantreffen van TFA?

Op de meetpunten waar TFA is gemeten, is ook gecontroleerd op de aanwezigheid van andere pesticiden. In voorgaande deelvragen hebben we de relatie tussen TFA en agrarisch grondgebruik verkend door te kijken naar 'de directe omgeving van een meetpunt', dat wil zeggen de zone van 500 m rondom de meetlocatie. In deze deelvraag benaderen we het op een andere manier: op locaties waar in het grondwater veel soorten pesticiden uit de landbouw worden aangetroffen, is het redelijk om te zeggen dat de invloed van landbouw en gebruikte bestrijdingsmiddelen daar groot is. Het is dan interessant om te kijken of op diezelfde plekken ook relatief hoge concentraties TFA worden aangetroffen. Voor elke unieke meting (locatie en dieptelaag) hebben we in beeld gebracht hoeveel pesticiden boven de rapportagegrens zijn waargenomen. Vervolgens hebben we op twee manieren verkend of een relatie zichtbaar is:

Kwalitatief met behulp van een chi-kwadraat test.

Alle monsters vallen onder de volgende categorieën: TFA is wel of niet boven de rapportagegrens aangetroffen; en er zijn wel of geen pesticiden aangetroffen boven de rapportagegrens. Er zijn dus 4 mogelijke combinaties waarbinnen een meetpunt kan vallen:

1. Wel TFA > rapportagegrens, geen pesticiden > rapportagegrens
2. Wel TFA > rapportagegrens, wel pesticiden > rapportagegrens
3. Geen TFA > rapportagegrens, geen pesticiden > rapportagegrens
4. Geen TFA > rapportagegrens, wel pesticiden > rapportagegrens

Als er sprake is van een verband tussen de aanwezigheid van TFA en van pesticiden, verwacht je relatief veel metingen in categorie 2 en 3. Of dit het geval is, testen we met behulp van een chi-kwadraat test (a=0.05). Deze test verkent of er een relatie is tussen de aanwezigheid van TFA en van pesticiden. De test is per dieptelaag uitgevoerd en de resultaten zijn in de tabel hieronder beschreven. Een voorwaarde voor de test is dat er in elke 'groep' met mogelijke uitkomsten minimaal 5 waarnemingen vallen.

Dieptelaag	Uitkomst chi-kwadraat test	Conclusie
Bouwvoor	Voldoet niet aan Eisen test, in 2 van de 4 groepen met mogelijke uitkomsten zitten minder dan 5 metingen.	-
0	Voldoet niet aan eisen test, in 3 van de 4 groepen met mogelijke uitkomsten zitten minder dan 5 metingen.	-
1	X2 = 24.073, p=0.00	Er is een verband tussen aanwezigheid TFA en pesticiden boven rapportagegrens. Als er pesticiden zijn aangetroffen, is de kans ook groter dat TFA wordt aangetroffen. Als er geen pesticiden worden aangetroffen, is de kans groter dat er ook geen TFA wordt aangetroffen.
2	X2 = 32.02, p=0.00	Er is een verband tussen aanwezigheid TFA en pesticiden boven rapportagegrens. Als er pesticiden zijn aangetroffen, is de kans ook groter dat TFA wordt aangetroffen. Als er geen pesticiden worden aangetroffen, is de kans groter dat er ook geen TFA wordt aangetroffen.
3	X2 = 51.72, p=0.00	Er is een verband tussen aanwezigheid TFA en pesticiden boven rapportagegrens. Als er pesticiden zijn aangetroffen, is de kans ook groter dat TFA wordt aangetroffen. Als er geen pesticiden worden aangetroffen, is de kans groter dat er ook geen TFA wordt aangetroffen.
4	X2 = 11.1, p=0.001	Er is een verband tussen aanwezigheid TFA en pesticiden boven rapportagegrens. Als er pesticiden zijn aangetroffen, is de kans ook groter dat TFA wordt aangetroffen. Als er geen pesticiden worden aangetroffen, is de kans groter dat er ook geen TFA wordt aangetroffen.

Er komt in alle dieptelagen waar de data zich leent voor een chi-kwadraat test een duidelijk beeld naar voren, dat op punten waar één of meer pesticiden boven de rapportagegrens worden gemeten, de kans relatief groter is dat men daar ook TFA boven de rapportagegrens zal aantreffen in vergelijking met meetpunten waar géén pesticiden zijn aangetroffen boven de rapportagegrens.

Kwalitatief met een lineaire regressie-analyse

In deze stap hebben we verkend of er ook een kwantitatieve relatie kan worden aangetoond tussen het aantal pesticiden dat boven de rapportagegrens is gemeten en de concentratie TFA. Omdat we naar de concentratie TFA kijken, focussen we ons op de metingen waar TFA boven de rapportagegrens is gemeten. Per dieptelaag hebben we een lineaire regressie toegepast en de determinatiecoëfficient bepaald (zie de paragraaf over de relatie tussen TFA concentratie en aandeel landbouwgrond voor een uitleg bij deze methode).

Als voorbeeld is hieronder de relatie tussen aantal aangetroffen pesticiden en de concentratie TFA in dieptelaag 1 weergegeven. Zoals de grafiek en de waarde van R^2 (0.07) laten zien, is er geen duidelijk verband.

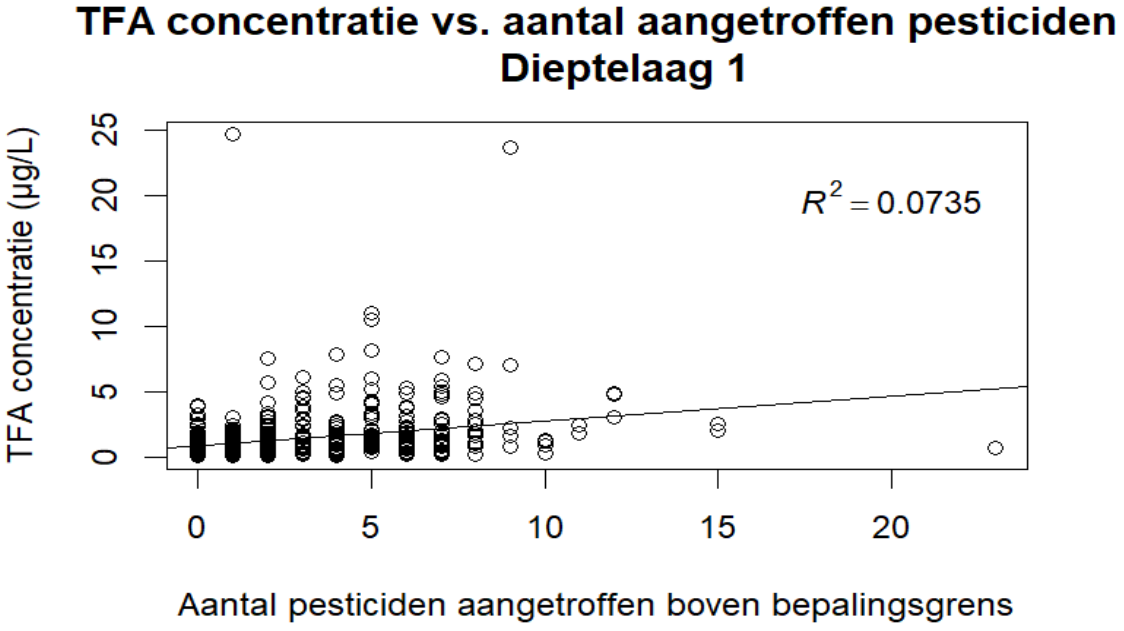

In de tabel zijn de uitkomsten van de regressie-analyse voor alle dieptelagen weergegeven. Alleen in dieptelaag vier is een beperkt verband tussen het aantal aangetroffen pesticiden en de TFA-concentratie.

Dieptelaag	Relatie aantal aangetroffen pesticiden en TFA-concentratie
Bouwvoor	R2 = 0.01
0	R2 = 0.23
1	R2 = 0.07
2	R2 = 0.18
3	R2 = 0.01
4	R2 = 0.30

CLM Onderzoek en Advies

Postadres
Postbus 62
4100 AB Culemborg

Bezoekadres
Gutenbergweg 1
4104 BA Culemborg

T 0345 470 700

www.clm.nl

Laat het goede groeien.

Geachte mevrouw, geachte heer,

Met genoegen bied ik u hierbij Jaaroverzicht Natuur & Beleving 2024 aan: Jaaroverzicht.
In dit overzicht blikken we vanuit PWN's sector Natuur en Beleving terug op de belangrijkste ontwikkelingen, activiteiten en resultaten van het afgelopen jaar, 2024.

Het extreem natte weer vanaf najaar 2023 maakt extra duidelijk dat we ons als maatschappij moeten aanpassen aan de gevolgen van klimaatverandering. Dat geldt ook voor PWN. Door de extreem hoge grondwaterstanden in 2024 werden ook wij verrast, en vervolgens hebben we maatregelen genomen om cruciale drinkwatergebouwen in de duinen droog te houden, campings veilig en toegankelijk te maken en de gevolgen voor duinbezoekers te beperken.

In dit jaaroverzicht leest u onder meer over deze klimaatadaptieve maatregelen in het door PWN beheerde duingebied, maar ook over onze omgang met andere uitdagingen op het gebied van natuurbeheer en natuurgerichte recreatie waarvoor de sector Natuur en Beleving van PWN verantwoordelijk is gesteld.

We hopen dat het Jaaroverzicht u een goed beeld geeft van onze aanpak in 2024. Uiteraard zijn wij beschikbaar voor een toelichting of verdere bespreking.

Met vriendelijke groet,
Sjakel van Wesemael
Sectordirecteur Natuur en Beleving

Leeswijzer
Boven aan de website ziet u verschillende tabbladen.
U kunt tussen de tabbladen navigeren door bovenaan de tabbladen één voor één te openen, of gebruik te maken van de pijltjes rechts onderin het scherm.
Mocht u de printbare versie willen gebruiken met alleen de teksten, dan kunt u deze printversie downloaden.

- **Welkom:** Hier vindt u het voorwoord en de toelichting op het jaaroverzicht.
- **Ontwikkelingen 2024:** Per seizoen geven wij een overzicht van de uitdagingen waar wij mee te maken kregen, welke gevolgen dit had en welke maatregelen wij hierop hebben genomen.
- **Natuur:** Hier beschrijven wij een aantal van onze grootste uitgevoerde projecten, delen we beelden uit onze prachtige gebieden en krijgt u inzicht in de onderzoeken die wij uitvoeren.
- **Beleving:** Wij ontvangen gemiddeld 8 miljoen bezoekers per jaar in ons beheergebied. Hoe wij hiermee omgaan, kunt u hier lezen.
- **Aanpak:** Hier leest u hoe wij onze duinen weerbaar houden.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

M.T. Hoekzema

BEL/WBL

Telefoonnummer +31235144378

hoekzemam@noord-holland.nl

Verzenddatum

18 DEC. 2025

Kenmerk

2206928/2467756

Uw kenmerk

Betreft: Informeren over de aangehouden motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143/PS18-11-2024)

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
aangehouden motie duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen (M143/PS18-11-2024)

Inleiding
In deze motie werd samengevat verzocht de juridische ruimte te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie 'ongebouwd' (van de geborgde zetels in de waterschapsbesturen) versterkt kan worden.

Motie Utrecht en uitkomsten onderzoek Utrecht
Omdat er in Utrecht een soortgelijke motie is ingediend in hetzelfde traject van reglementswijziging, is in PS van 18 november 2024 afgesproken de uitkomsten van het onderzoek in Utrecht van deze – vrij juridische – vragen af te wachten. Om die reden is de motie aangehouden in Noord-Holland.

Inmiddels is in Utrecht onderzoek gedaan (zie ook de bijlage met de Uitwerking van de motie uit Utrecht) en daaruit volgt het volgende over de juridische ruimte aanwijzing benoemende organisatie.

Juridische ruimte
Door de wetgever is geen vaste organisatie aangewezen die de geborgde zetels invult. De benoeming van de geborgde zetels wordt gedaan door een organisatie die bij reglement wordt aangewezen (art. 14 Waterschapswet). De reglementen van de waterschappen worden door de provincies vastgesteld. Het staat dus niet op voorhand vast welke organisatie de geborgde zetels benoemt, dit kan per waterschap verschillen.

<u>Memorie van Toelichting Waterschapswet</u>
Wetstechnisch is het mogelijk om een andere organisatie aan te wijzen dan LTO. Hierbij moet echter wel rekening gehouden worden met de mate van representativiteit. Uit de Memorie van Toelichting op de

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Waterschapswet blijkt dat sprake moet zijn van een bestuurssamenstelling op grondslag van vertegenwoordiging van categorieën van belangen. Het gaat erom dat de vertegenwoordiging, van in dit geval de agrariërs, zich verhoudt tot de verdeling en aanwezigheid binnen het gebied van het waterschap. Hierbij speelt het achterliggende idee van de geborgde zetels en de trits van het waterschap een rol: belang, betaling, zeggenschap. Degene die een belang heeft bij het waterschap betaalt daarvoor een evenredig bedrag naar de mate van het belang en krijgt daarvoor in ruil zeggenschap terug in het algemeen bestuur van het waterschap. Omdat agrarische en ook natuurbelangen goed moeten worden vertegenwoordigd, zijn er geborgde zetels. Die geborgde zetels ongebouwd moeten wel een afspiegeling zijn van de agrariërs in het gebied. Dit is ook de reden dat de aanwijzing van de benoemde organisatie bij reglement geschiedt, het kan namelijk per waterschap verschillen welk type agrariërs actief is in het grondgebied.

In de Memorie van Toelichting staat dat de provincie, gezien haar algemene belangenvertegenwoordiging, het best in staat is bij de keuze van de organisatie(s) rekening te houden met de verschillende te vertegenwoordigen belangen en de organisatiegraad. De provincie moet dus met de keuze voor een organisatie rekening houden met alle verschillende belangen van agrariërs en mag dus niet een kleine groep agrariërs bevoordelen ten opzichte van andere.
Kortom, de geborgde zetels moeten representatief zijn voor de agrariërs in het gebied en de organisatie die aangewezen wordt, zal aanwezig moeten zijn in het beheergebied van het waterschap en een afspiegeling moeten vormen van de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor het goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via een geborgde zetel. Daarnaast vertegenwoordigt LTO veel verschillende agrarische sectoren, waaronder ook de biologische sector.

Unie van Waterschappen
De juridisch expert van de Unie van Waterschappen geeft aan dat als er voor een andere organisatie gekozen wordt die een kleinere groep agrariërs vertegenwoordigt, die voor een meer duurzame aanpak kiezen, dat er discussie zou kunnen ontstaan of die organisatie wel genoeg agrariërs vertegenwoordigt. Het aandeel duurzame agrariërs in Noord-Holland is momenteel namelijk nog relatief beperkt en het is daarmee maar de vraag of een dergelijke organisatie wel *alle* verschillende belangen van agrariërs kan behartigen.

Procedure LTO
LTO Noord doet voor de geheel of gedeeltelijk in Noord-Holland gelegen waterschappen de benoeming van de geborgde zetels voor de categorie 'ongebouwd'. De LTO heeft hiervoor, een regeling opgesteld voor de selectie en de benoeming van de bestuursleden 'ongebouwd'. In die regeling staat de procedure uitgebreid beschreven en de profielschets en selectiecriteria zijn daarin terug te lezen.

LTO geeft aan dat het benoemen van de geborgde zetels via een open sollicitatieprocedure loopt, deze staat ook open voor niet LTO-leden. LTO geeft verder aan dat de vacatures voor de geborgde zetels altijd breed worden uitgezet. Dit wordt gepubliceerd in veel verschillende vakbladen en niet alleen in eigen publicaties van LTO. De kandidaatstelling is dus open en LTO mag en kan ook buiten de eigen organisatie benoemen. Het gaat LTO vooral om kwaliteit. De belangrijkste selectiecriteria zijn onder andere het hebben van

bestuurlijke ervaring en het hebben van kennis van de landbouw en het waterbeheer. Daarnaast wordt ook gelet op representativiteit: bijvoorbeeld van het type agrariër, regionale spreiding, maar ook leeftijd, geslacht en het vermogen om vernieuwend en innovatief te denken. Dit is ook expliciet opgenomen in de regeling van de LTO.

Tot slot
Gelet op het voorgaande vertrouwen wij erop dat bij de benoeming door de LTO voldoende aandacht is voor een representatieve vertegenwoordiging, ook voor duurzame agrariërs. Dit betekent dat er geen wijziging van de waterschapsreglementen hierop nodig is.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

1 bijlage

Uitwerking motie PS Utrecht

PROVINCIALE STATEN :: UTRECHT

☒ Motie (RvO artikel 53) | ☐ Actualiteitenmotie (RvO artikel 54) | ☐ Agenderingsmotie (RvO artikel 55)

Partij voor de Dieren | ChristenUnie | Volt

Titel motie: Duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen
Motienummer: M24-130

Provinciale Staten van Utrecht vergaderen op 13 november 2024 en bespreken het SV Wijziging Reglement voor waterschap Amstel, Gooi en Vecht

Provinciale Staten verzoeken het college:

1. Te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie "onbebouwd" (geborgde zetels) versterkt kan worden;
2. daarbij te kijken naar verschillende mogelijkheden, maar in elk geval de juridische ruimte in kaart te brengen voor een wijziging in het waterschapsreglement, met oog op het aanwijzen van organisaties die verantwoordelijk zijn voor de invulling van de geborgde zetels;
3. afstemming te zoeken met de betrokken overheden (waterschappen en Provincies) en met duurzame agrarische organisaties die koplopers in de landbouw vertegenwoordigen, en
4. de uitkomsten van dit onderzoek uiterlijk Q1 2025 te leggen aan PS zodat een mogelijke aanpassing van de Waterschapsreglementen in elk geval vóór de waterschapsverkiezingen in 2027 kan worden doorgevoerd.

Aanleiding:
Provincies moeten vóór de waterschapsverkiezingen van 2027 de reglementen van de waterschappen in lijn brengen met de Wijzigingswet Waterschapswet. De aanpassing van het aantal geborgde zetels in het reglement van de waterschappen (nu Amstel, Gooi en Vecht – volgend jaar die van waterschappen Vallei en Veluwe en Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden) geeft de mogelijkheid om te onderzoeken op welke manier de agrarische representatie in de waterschapsbesturen verbreed en duurzamer gemaakt kan worden.

Argumenten:

- In het voorliggend Reglement Waterschap voor Amstel Gooi en Vecht (en ook in die van Vallei en Veluwe en HDSR) worden beide geborgde zetels voor de categorie "onbebouwd" door LTO-Noord benoemd, een koepel die met name reguliere boerenbedrijven vertegenwoordigt. Echter, slechts een deel van de boeren wordt door LTO vertegenwoordigd, iets meer dan de helft.[1] Terwijl er ook duurzame, natuurinclusief-gerichte boeren zijn die óf niet vertegenwoordigd zijn, óf zich hebben aangesloten bij andere koepels of collectieven.
- Het verduurzamen van agrarische vertegenwoordiging kan op verschillende manieren vorm krijgen. De motie verzoekt GS om deze mogelijkheden in kaart te brengen. Zo zou de benoeming van zetels voor de categorie "onbebouwd" kunnen worden verdeeld tussen LTO en een duurzame agrarische koepel. Zo valt te denken aan de koepel Caring Farmers[2], maar ook aan de koepel van agrarische collectieven in Utrecht.
- Provincies hebben de mogelijkheid om zelf invulling te geven aan benoemende organisaties voor de categorie "onbebouwd" blijkt uit de reglementen van andere Waterschappen. Zo zijn er voorbeelden

[1] https://www.lto.nl/meerderheid-boeren-en-tuinders-is-lid-van-lto-nederland/
[2] Caring Farmers is "een boerenbelangenbehartiger voor boeren die op weg zijn naar natuurinclusieve kringlooplandbouw". De koepelorganisatie wil haar aangesloten leden met elkaar verbinden en streeft ernaar om "samen met Caring Vets, Caring Doctors, consumenten, ketenpartners, wetenschappers en NGO's sneller tot een volhoudbaar voedselsysteem te komen." https://caringfarmers.nl/over-ons/wat-doen-we/

van andere waterschappen waar de zetels bestemd voor de agrarisch sector benoemd worden door uiteenlopende organisaties of koepels.[3]

- In het coalitieakkoord van de Provincie Utrecht staat dat een gezonde bodem, een goede waterpeil- en huishouding, het tegengaan van bodemdaling en genoeg schoon en veilig water de uitgangspunten vormen bij beleid omdat alleen op die manier de natuur-, water- en klimaatdoelstellingen behaald kunnen worden (pagina 14 ev). De rol van de waterschappen is daarbij essentieel.
- Duurzame agrarische organisaties (zoals Caring Farmers, maar ook Utrechtse agrarische collectieven) streven in hun bedrijfsvoering naar meer natuurinclusieve en diervriendelijke vormen van bedrijfsvoering en kunnen daarmee een positieve bijdrage leveren aan doelen die de Provincie Utrecht heeft op het vlak van natuur, water, milieu en een schone leefomgeving.

Beoogd effect:
Een betere vertegenwoordiging van duurzame agrarische koplopers in de waterschappen om daarmee de Utrechtse doelen op natuur, water, milieu en biodiversiteit sneller te bereiken.

Indiener(s)
Naam/namen en fractie/fractie
Jesseka Batteau, Partij voor de Dieren
Arne Schaddelee, ChristenUnie
Anneloes Blekxtoon, VOLT

[3] In het waterschap Hunze en Aa wordt op dit moment de categorie "onbebouwd" ingevuld door LTO en Boer en Natuur: https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR92663#hoofdstuk_1_paragraaf_3
In het waterschap Wetterskip Fryslan wordt de categorie "onbebouwd" ingevuld door drie organisaties: LTO , de Melkveehoudersvakbond en Nederlandse Akkerbouwvakbond regio Noord: https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR74645#hoofdstuk_3

PROVINCIE UTRECHT

Statenbrief

Aan Provinciale Staten

Onderwerp	Uitwerking Motie 24-130 (Duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen)
Datum	08-07-2025
Documentnummer	UTSP-1399819799-11519
Van	Janneke Mulder
Telefoonnummer	+31641798485
E-mailadres	janneke.mulder@provincie-utrecht.nl
Domein/opgave	LLO
Team	WEB
Portefeuillehouder	Bakker
Bijlagen	Geen

Geachte leden van Provinciale Staten,

Essentie / samenvatting:
Met deze statenbrief informeren wij u over de uitwerking van de Motie M24-130 (Duurzame agrarische vertegenwoordiging in de waterschappen). Ter uitvoering van deze motie is:
-De juridische ruimte in kaart gebracht voor het aanwijzen van de organisatie die de invulling van de geborgde zetels benoemd. Hiervoor is er contact geweest met een juridisch expert van de Unie van Waterschappen op het gebied van waterschapsdemocratie. Daaruit blijkt dat de geborgde zetels representatief moeten zijn voor het aandeel agrariërs in het gebied van het waterschap, waarbij het goed uitlegbaar is dat LTO als grootste agrarische organisatie in Utrecht voor deze representatie zorgt.
-De uitwerking van de motie besproken met de andere provincies in de IPO-expertgroep Bestuurlijke en Juridische Zaken Water. De waterschappen zullen bestuurlijk op de hoogte worden gesteld van de uitwerking van demotie.
-Contact gezocht met een aantal duurzame agrarische organisaties, namelijk Biohuis, Boerennatuur, Wijland en Caring Farmers, om ze te vragen naar hun ervaringen met de benoeming van de geborgde zetels en om verbeterpunten op te halen.
-Met LTO overleg geweest over de procedure voor de benoeming van de bestuursleden voor de geborgde zetels.
-Met LTO afspraken gemaakt over het verspreiden van de vacatures voor de geborgde zetels via kanalen gericht op duurzame agrariërs, onder andere via de eerdergenoemde duurzame agrarische organisaties.

Inleiding:
Met het aannemen van motie M24-130 hebben provinciale staten aan gedeputeerde staten verzocht om:
1. Te onderzoeken hoe de vertegenwoordiging van duurzame agrarische bedrijven in de categorie "onbebouwd" (geborgde zetels) versterkt kan worden;

2. daarbij te kijken naar verschillende mogelijkheden, maar in elk geval de juridische ruimte in kaart te brengen voor een wijziging in het waterschapsreglement, met oog op het aanwijzen van organisaties die verantwoordelijk zijn voor de invulling van de geborgde zetels;
3. afstemming te zoeken met de betrokken overheden (waterschappen en provincies) en met duurzame agrarische organisaties die koplopers in de landbouw vertegenwoordigen, en
4. de uitkomsten van dit onderzoek uiterlijk Q1 2025 te leggen aan PS zodat een mogelijke aanpassing van de waterschapsreglementen in elk geval vóór de waterschapsverkiezingen in 2027 kan worden doorgevoerd.

Wettelijk kader geborgde zetels
Geborgde zetels zijn zetels in het algemeen bestuur van de waterschappen die niet ingevuld worden naar aanleiding van verkiezingen, maar die een bepaald belang vertegenwoordigen. Het idee achter de geborgde zetels is dat er bepaalde groepen zijn die een dusdanig groot belang hebben bij het waterbeheer, dat deze in ruil voor betaling zeggenschap krijgen in het waterbeheer. Sinds de *Wet van 9 december 2022 tot wijziging van de Waterschapswet in verband met het schrappen van de geborgde zetels voor de categorie bedrijven, het schrappen van de eis dat ten minste één lid van het dagelijks bestuur houder is van een geborgde zetel en het introduceren van een vaste verdeling van de resterende geborgde zetels*, staat het aantal geborgde zetels vast. Er zijn twee zetels voor de categorie natuurterreinen en twee zetels voor de categorie ongebouwd (art. 12 en 13 lid 2 Waterschapswet).

Juridische ruimte aanwijzing benoemende organisatie
Er is door de wetgever geen vaste organisatie aangewezen die de geborgde zetels invult, de benoeming van de geborgde zetels wordt gedaan door een organisatie die bij reglement wordt aangewezen (art. 14 Waterschapswet). De reglementen van de waterschappen worden door de provincies vastgesteld. Het staat dus niet op voorhand vast welke organisatie de geborgde zetels benoemt, dit kan per waterschap verschillen. Wetstechnisch is het dus mogelijk om een andere organisatie aan te wijzen dan LTO.[1]

Hierbij moet echter wel rekening gehouden worden met de mate van representativiteit. Uit de Memorie van Toelichting op de Waterschapswet blijkt dat er sprake moet zijn van een bestuurssamenstelling op grondslag van vertegenwoordiging van categorieën van belangen. Het gaat erom dat de vertegenwoordiging van in dit geval de agrariërs zich verhoudt tot de verdeling en aanwezigheid binnen het gebied van het waterschap. Hierbij speelt het achterliggende idee van de geborgde zetels en de trits van het waterschap een rol: belang, betaling, zeggenschap.[2] Degene die een belang heeft bij het waterschap betaalt daarvoor een evenredig bedrag naar de mate van het belang en krijgt daarvoor in ruil zeggenschap terug in het algemeen bestuur van het waterschap. Omdat men zeker wil zijn dat agrarische, en ook natuur, belangen goed vertegenwoordigd zijn, zijn er dus de geborgde zetels, maar deze moeten dus wel een afspiegeling zijn van de agrariërs binnen het gebied. Dit is ook de reden dat de aanwijzing van de benoemde organisatie bij reglement geschiedt, het kan namelijk per waterschap verschillen welk type agrariërs actief is in het grondgebied. In de Memorie van Toelichting staat dat de provincie, gezien haar algemene belangenvertegenwoordiging, het best in staat is bij de keuze van de organisatie(s) rekening te houden met de verschillende te vertegenwoordigen belangen en de organisatiegraad.[3] De provincie moet dus met de keuze voor een organisatie rekening houden met alle verschillende belangen van agrariërs, en mag dus niet een kleine groep agrariërs bevoordelen ten opzichte van andere.

Kortom, de geborgde zetels moeten representatief zijn voor de agrariërs in het gebied en de organisatie die aangewezen wordt, zal aanwezig moeten zijn in het beheergebied van het waterschap en een afspiegeling moeten vormen van de agrariërs in het gebied. LTO heeft een grote achterban waardoor het goed te verantwoorden is dat deze organisatie wordt aangewezen om agrariërs te vertegenwoordigen via een geborgde zetel. Het aantal LTO-leden in de provincie Utrecht zijn er 1325 (waarvan 324 mede-ondernemers), er zijn

[1] In het reglement voor Wetterskip Fryslan staat bijvoorbeeld dat de Nederlandse Melkveehoudersvakbond en de Nederlandse Akkerbouwvakbond regio Noord gezamenlijk één van de drie zetels benoemen. Dit reglement is nog niet gewijzigd naar aanleiding van de wijziging van de Waterschapswet.
[2] Zie https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kjg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vi3aphokoazw/f=/kst98762.pdf
[3] Zie https://www.parlementairemonitor.nl/9353000/1/j4nvgs5kjg27kof_j9vvij5epmj1ey0/vi3aphokoazw/f=/kst98762.pdf

ongeveer 2250 landbouwbedrijven in totaal in onze provincie. Daarnaast vertegenwoordigt LTO veel verschillende agrarische sectoren, waaronder ook de biologische sector.[4] De juridisch expert van de Unie van Waterschappen geeft aan dat als er voor een andere organisatie gekozen wordt die een kleinere groep agrariërs vertegenwoordigt die voor een meer duurzame aanpak kiezen, dat er discussie zou kunnen ontstaan of die organisatie wel genoeg agrariërs vertegenwoordigt. Het aandeel duurzame agrariërs is momenteel namelijk nog relatief beperkt en het is daarmee maar de vraag of een dergelijke organisatie wel *alle* verschillende belangen van agrariërs kan behartigen.[5]

Procedure LTO toebedeling geborgde zetels
Er is een gesprek geweest met LTO over de wijze waarop de geborgde zetels toebedeeld worden. Door LTO Noord, die voor de Utrechtse waterschappen de benoeming van de geborgde zetels voor de categorie 'ongebouwd' doet, is een regeling opgesteld voor de selectie en de benoeming van de bestuursleden 'ongebouwd'. De procedure staat hierin uitgebreid beschreven en de profielschets en selectiecriteria zijn hierin terug te lezen.[6]

LTO geeft aan dat het benoemen van de geborgde zetels via een open sollicitatieprocedure loopt, deze staat ook open voor niet LTO-leden. LTO geeft aan dat de vacatures voor de geborgde zetels altijd breed worden uitgezet. Dit wordt gepubliceerd in veel verschillende vakbladen, niet alleen in publicaties van LTO. De kandidaatstelling is dus open en LTO mag en kan ook buiten de eigen organisatie benoemen. Het gaat LTO vooral om kwaliteit; de belangrijkste selectiecriteria zijn onder andere het hebben van bestuurlijke ervaring en het hebben van kennis van de landbouw en het waterbeheer. Daarnaast wordt er ook gelet op representativiteit: bijvoorbeeld van het type agrariër, regionale spreiding, maar ook leeftijd, geslacht en het vermogen om vernieuwend en innovatief te denken. Dit is ook expliciet opgenomen in de regeling van de LTO.

Gelet op het voorgaande vertrouwen wij erop dat in de benoeming door LTO voldoende aandacht is voor een representatieve vertegenwoordiging, ook voor duurzame agrariërs. In de daadwerkelijke benoeming is dit ook terug te zien, bij HDSR heeft een biologische agrariër een geborgde zetel gekregen, die overigens ook hoogheemraad is geworden in het dagelijks bestuur. Wel zijn er afspraken gemaakt met LTO over het breed uitzetten van de vacatures, waarbij er extra aandacht is voor het uitzetten van de vacatures bij kanalen waar duurzame/biologische agrariërs gebruik van maken. Dit zal worden ingezet vanaf de eerstvolgende benoemingsprocedure, voor de verkiezingen van 2027.

Duurzame agrarische organisaties
Daarnaast is er contact gezocht met een aantal duurzame agrarische organisaties, namelijk Biohuis, Boerennatuur, Wijland en Caring Farmers, om ze te vragen naar hun ervaringen met de benoeming van de geborgde zetels en om verbeterpunten op te halen. Naar aanleiding van de ontvangen input van deze organisaties is aan de LTO meegegeven om in de vacatures specifiek in te gaan op duurzame/biologische boeren en om expliciet in de vacatures te benoemen dat deze ook open staan voor niet LTO-leden. Daarnaast gaven enkele organisaties aan open te staan om de vacatures te verspreiden onder hun leden, dus die zullen als onderdeel van de brede uitzet van de vacatures aan deze organisaties gestuurd worden.

Vervolgprocedure / voortgang:
GS beschouwt deze motie als afgedaan en zal voorstellen deze motie af te doen in het eerstvolgende Statenvoorstel Motielijst. De statenvoorstellen voor wijziging van de reglementen van Vallei en Veluwe en Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden staan gepland in Q4, hierbij zal onder andere het aantal geborgde zetels moeten worden aangepast, LTO blijft hierin de benoemende organisatie voor de categorie ongebouwd.

---

[4] De LTO heeft tien dierlijke, zeven plantaardige, een multifunctionele en een biologische vakgroep, zie https://www.lto.nl/sectoren/
[5] Het aandeel biologische landbouw in de provincie bedroeg in 2023 bijvoorbeeld 6%.
[6] *Regeling benoeming bestuursleden in de categorie ongebouwd van het waterschapsbestuur door het Bestuur van LTO Noord*, zie: https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR680520#intitule

Gedeputeerde Staten van Utrecht,

Voorzitter,
mr. J.H. Oosters

Secretaris,
mr. drs. A.G. Knol-van Leeuwen

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
E.C. Wijers
BEL/NR

Telefoonnummer +31235144787
wijerse@noord-holland.nl

Verzenddatum
13 NOV. 2025

Kenmerk
2441730/2441739

Uw kenmerk

Betreft: openstelling ANLb 2026

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Openstellingsbesluit ANLb 2026.

Inleiding

Op 4 november jongstleden hebben wij het openstellingsbesluit ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer) 2026 vastgesteld. Doel van deze brief is u te informeren over de achtergrond van dit besluit.

Op 30 september 2025 hebben Gedeputeerde Staten het Natuurbeheerplan en de bijbehorende regelingen en openstellingsbesluiten in een jaarlijks terugkerend proces vastgesteld (2379736/2426988). Normaal gesproken zou de voorgenomen openstelling voor de subsidie Agrarisch natuurbeheer hier ook in meegaan. Wij hebben u bij onze eerdere brief over het Natuurbeheerplan 2026 gemeld dat hier nog nader overleg tussen provincies over zou plaatsvinden.

Reden voor dat overleg was onder meer de vraag of het ministerie van LVVN tegenover haar wens om meer open te stellen, ook de bijbehorende financiële zekerheid biedt. Daarover is in de Bestuurlijke Adviescommissie Landelijk Gebied op 9 oktober geprobeerd een gezamenlijke lijn voor alle 12 provincies te vinden. Op 16 oktober is er tussen agrarische collectieven uit Noord-Holland en onze provincie overeenstemming bereikt over een volledige openstelling onder voorbehoud van financiering. Dit betekent dat de subsidie kan worden beschikt maar dat gebeurt op voorwaarde dat PS in haar begroting hiervoor middelen beschikbaar stelt. Dit zal alleen gebeuren als LVVN op haar beurt daarvoor de middelen beschikbaar stelt.

Deze uitbreidingsopenstelling is anders ten opzichte van voorgaande openstellingen voor de subsidie ANLb omdat er voor het budget volledig van rijksgeld gebruik gemaakt wordt. Eerder zat er altijd een deel cofinanciering vanuit de Europese Unie in, en een bijdrage vanuit de waterschappen. Deze aanvullende openstelling wordt gedaan vanuit het ANB (agrarisch Natuurbeheer) programma van het rijk waarmee de

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

rol van agrariërs bij het behoud en ontwikkelen van natuur in Nederland wordt versterkt. Onze provincie neemt haar verantwoordelijkheid bij de uitwerking en implementatie van deze inzet. De ambitie richt zich onder andere op de infractieprocedure voor de grutto, de KRW en de Natuurherstelverordening. Het rijk heeft hier in het 'startpakket stikstof' structureel geld voor beschikbaar gesteld. Het ANLb (subsidie agrarisch natuur-en landschapsbeheer) is een van de instrumenten die nu al beschikbaar is. In de praktijk wordt er met het instrument ANLb gestreefd naar een uitbreiding van het areaal beheerd gebied van landelijk 110.000 ha op dit moment naar 280.000 in 2030.
Deze openstelling is daarvoor de eerste stap. Specifiek wordt er met de subsidie o.a. het versterken van akker- en weidevogels nagestreefd. Ook wordt behoud en versterking van landschapselementen met hoge natuurwaarden, cultuurhistorisch landschap en bestuivers en graslandvlinders op landbouwgrond er mee bevorderd.

Met de bedragen die wij nu openstellen, in totaal ruim 21 miljoen euro, kunnen wij de huidige deelnemers aan het ANLb ook actuele (hogere) beheervergoedingen verstrekken. Dat is nodig omdat de (niet-geïndexeerde) vergoedingen achterliepen bij de gestegen beheerkosten voor de agrariërs. Daarnaast is in een flinke uitbreiding met nieuwe pakketten voorzien.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Aan: Provincie Noord Holland
T.a.v.: Alle commissie en statenleden
Van: Bestuur Familiecamping Sandevoerde
Datum: 11-11-2025
Betreft: *Dringend verzoek tot overleg inzake situatie Familiecamping Sandevoerde – natuurvergunning en lopende procedures*

Geachte heer/mevrouw,

Graag vragen wij opnieuw uw aandacht voor de urgente situatie rondom onze **familiecamping Sandevoerde**.
Inmiddels hebben wij **twee rechtszaken gewonnen**, één verloren, een **kort geding gewonnen** en daarnaast **hoger beroep ingesteld** naar aanleiding van de rechtszaak die we hebben verloren tegen Kennemer Park B.V.
Belangrijke uitspraak in het kort geding van 10 september 2025
In de uitspraak van de voorzieningenrechter is een **cruciale bepaling** opgenomen: De ontruimingsmaatregel is geschorst totdat een definitief ontwerpbesluit over de benodigde natuurvergunning is genomen.
Dit betekent dat de huurders van camping Sandevoerde mogen blijven staan zolang er géén natuurvergunning is verleend.
Samenvattend:

- De huurders hebben het kort geding **gewonnen** van Kennemer Park B.V.
- De ontruimingsdatum van **1 oktober 2025 is geschorst**.
- De schorsing geldt **totdat een definitief ontwerpbesluit** voor de natuurvergunning is genomen en ter inzage ligt.
- Daarnaast loopt er momenteel een **hoger beroep**.

Reden van ons dringende verzoek
Wij proberen al geruime tijd contact met u te krijgen om deze kwestie nader toe te lichten, maar tot op heden **zonder resultaat**.
Ondertussen vernemen wij dat **Kennemer Park B.V. wel overleg** met u heeft gehad.
Wij vinden het van groot belang dat **ook onze kant van het verhaal gehoord wordt** — zeker gezien:

- De ligging **direct naast het Natura2000-gebied**;
- De **voortdurend wijzigende plannen** van Kennemer Park B.V.;
- De **onduidelijkheid over de daadwerkelijke eigenaar**;
- De **onjuiste informatie en stikstofberekeningen** die in de aanvragen van Kennemer Park B.V. zijn opgenomen.

Enkele maanden geleden hebben wij u nog een **stikstofrapport** gestuurd met daarin de **juiste berekeningen** inzake de stikstofcasus van Sandevoerde. Hiervan hebben wij een **ontvangstbevestiging** ontvangen maar daarna hebben wij hiervan **niets** meer vernomen.
Ook hebben wij u concrete vragen gestuurd inzake Aerius stikstofberekening herontwikkeling park Sandevoerde met zaaknummer: D100031_I63454978. Het antwoord van [redacted] op deze vragen was: "Wij zijn nog bezig met de beoordeling van de aanvraag omgevingsvergunning Natura 2000-activiteit. Tijdens deze beoordeling kunnen wij de initiatiefnemer en de adviseur verzoeken om de aanvraag verder aan te vullen en toe te lichten. Om deze reden kunnen wij **niets** voor u doen.

Pas als het **ontwerpbesluit** is afgegeven (**DAN IS HET VOOR ONS TE LAAT!)** zal het ter inzage worden gelegd waarna er bezwaar gemaakt zou kunnen worden (wat voor ons **nul zinvol** is omdat dat wij dan al zijn **ontruimt**).

Verder heeft mevrouw H.J Bouhlel-Lascaris (SP**) schriftelijke vragen** ingediend aan de leden van de Gedeputeerde staten op 4 juli 2025 (NR: 61-2025) over stikstofcijfers voor de bouw van Park Sandevoerde.
De antwoorden zijn op 14 oktober 2025 ontvangen. Ook daar is de strekking dat **vooraf niet** gekeken wordt naar andere **bewijsstukken** over de stikstofberekeningen dan ingeleverde informatie van de aanvrager Kennerpark BV. Ook hier wordt vermeld dat pas ten alle tijden **NA** besluitvorming op de aanvraag en ontwerpbesluit de tegenrapporten worden beoordeeld. En dan zijn we **ten onrechte ontruimd** en dit is dan **onomkeerbaar**.

Ons dringende verzoek
Wij verzoeken u **met klem en met spoed** om een **persoonlijk overleg** met ons in te plannen.
Het is essentieel dat wij onze bevindingen kunnen toelichten vóórdat er een **definitief ontwerpbesluit** over de natuurvergunning wordt afgegeven.
Een dergelijk besluit zou voor ons – en voor de omwonenden – **onomkeerbare gevolgen** hebben. Wanneer dit besluit eenmaal is genomen, zijn wij feitelijk **gedwongen te vertrekken**, ondanks dat de juridische procedures nog lopen.
Wij vragen u daarom met nadruk om:

- **Binnen zeer korte termijn een gesprek met ons te plannen**;
- **Het ontwerpbesluit niet definitief te maken** zolang er serieuze vragen en bezwaren bestaan over de juistheid van de informatie in de aanvraag.

Op maandag 17 november om 10.00 uur zullen wij gebruik maken van ons inspreekrecht. En het liefst spreken we dan direct een datum om voor ons persoonlijk overleg.

Met vriendelijke,

Bestuur Sandevoerde

Geachte bestuurders van de Provincie Noord-Holland,

Nederland kent vele Natura 2000 gebieden bedoelt om de achteruitgang in biodiversiteit te stoppen. De Oostelijke Vechtplassen is zo'n gebied dat de Provincie Noord-Holland deelt met de Provincie Utrecht. Beide provincies steken terecht vele miljoen euro's in behoud en verbetering van dit prachtige gebied en werken hard aan plannen ter ondersteuning van de Europese natuur herstelverordening die lidstaten verplicht tot opstellen van nationale natuur herstelplannen.

Naast de Natura 2000 gebieden kent Nederland ook nog unieke natuur gebieden die helaas nog niet vallen onder de Europese regelgeving. De Hoeker-Garstenpolder is zo'n uniek gebied, gelegen aan de rand van de Provincie Utrecht aangrenzend aan het Natura 2000 gedeelte Oostelijke Vechtplassen wat tot de Provincie Noord-Holland behoort. De Provincie Utrecht is voornemens om deze Hoeker-Garstenpolder op te offeren voor haar doelstelling ten aanzien van opwekking groene energie middels de plaatsing van vele windturbines tot 280 meter (!) hoogte. Als je op een heldere dag in de Hoeker-Garstenpolder staat, dan is in de verte het hoogste gebouw van Amsterdam waar te nemen zijnde de 140 meter hoge Rembrandttoren. Qua visualisatie betekent het dus dat er in de Hoeker-Garstenpolder meerdere bouwwerken worden geplaatst met een hoogte van 2x de Rembrandttoren. Bizar.

Als doorsnee burger kan ik er dan ook niet bij dat er vele miljoenen door Provincies worden uitgegeven aan het behouden en verbeteren van prachtige beschermde natuurgebieden en er gelijktijdig niet-beschermde maar ook prachtige landschappen worden verkwanseld en daarmee de natuurwaarden van direct aanpalende gebieden ook significant verslechteren want wat is nu de waarde van het open landschap van de Oostelijke Vechtplassen als je vanuit het gehele gebied uitkijkt op torenhoge windturbines in de aangrenzende polder?

Wij zijn vele jaren geleden komen wonen aan het buitengebied van Vreeland (Provincie Utrecht, direct grenzend aan Provincie Noord-Holland) en genieten dagelijks van de Hoeker-Garstenpolder waar vele natuurliefhebbers gebruik maken van het Vredelantsepad, een klompenpad bij ons voor de deur. Klompenpaden zijn **cultuurhistorische wandelroutes** die particuliere terreinen, zoals landgoederen en boerenland, toegankelijk maken voor de wandelaar. Ze gaan zoveel mogelijk over historische tracés en onverharde paden. Rust, kleinschaligheid en de combinatie van cultuur en natuur bepalen de sfeer. Ook het landschap heeft voordeel van de ontwikkeling en behoud van Klompenpaden: vaak worden landschapselementen hersteld en aangelegd. Door aan te sluiten bij lokale initiatieven als landwinkels, horeca en kamperen bij de boer wordt de economie van de streek versterkt.

In verband met het **Weidevogelbeheer** is het Vredelantsepad tijdens het broedseizoen enkele maanden niet toegankelijk: grutto's, kieviten, tureluurs en nog veel meer prachtige weidevogels zijn echte oerbewoners van deze graslanden. Ten behoeve van de grutto's moeten Provincies via uitbreiding ANLb zelfs extra maatregelen nemen waar in dit Vreelandse buitengebied veehouders en vrijwilligers al werken aan de bescherming van deze weidevogels om ze in stand te houden. Als zij dat niet zouden doen, verdwijnen ze.

Weidevogels hebben namelijk rust in het broedseizoen nodig. Ze zijn erg gevoelig voor verstoring: wanneer bijvoorbeeld een wandelaar het nest van een weidevogel passeert, ook al is dat op honderd meter afstand, geven de oudervogels een signaal af. Kuikens in het veld verstoppen zich en stoppen met eten zoeken of raken onderkoeld.Wij laten daarom dit gebied met rust zodat alle weidevogels hier in alle veiligheid hun jongen kunnen grootbrengen.

Provincie Utrecht heeft de Hoeker-Garstenpolder inmiddels aangewezen voor mogelijke plaatsing torenhoge windturbines, dit zoekgebied doorsnijdt het prachtige Vredelantsepad waarmee zowel deze cultuurhistorische wandelroute maar ook de unieke broedplek van weidevogels zoals de grutto's compleet wordt vernietigd. Voor mij onbegrijpelijk dat Provincie Utrecht geen enkele waarde hecht aan wat er door de jaren heen zorgvuldig aan natuurwaarde is opgebouwd en ook feitelijk 'onbeschoft' naar de 'buren' zijnde het gedeelte van Natura 2000 gebied Oostelijke Vechtplassen ven de Provincie Noord-Holland. Ik zie de Provincie Utrecht dan ook absoluut niet acteren als een goede buur, wat de Provincie Noord-Holland aan natuurwaarde probeert op te bouwen, breekt de Provincie Noord-Holland weer af.

Hierbij dan ook mijn dringende oproep aan de bestuurders van de Provincie Noord-Holland om spoedig n gesprek te gaan met 'uw buur' zijnde de Provincie Utrecht aangaande het onzalige plan om torenhoge windturbines in de unieke Hoeker-Garstenpolder te plaatsen: beter ten halve gekeerd dan ten hele gedaald, nu kunnen we nog voorkomen dat we kostbare natuurwaarden vernietigen.

Met vriendelijke groet,

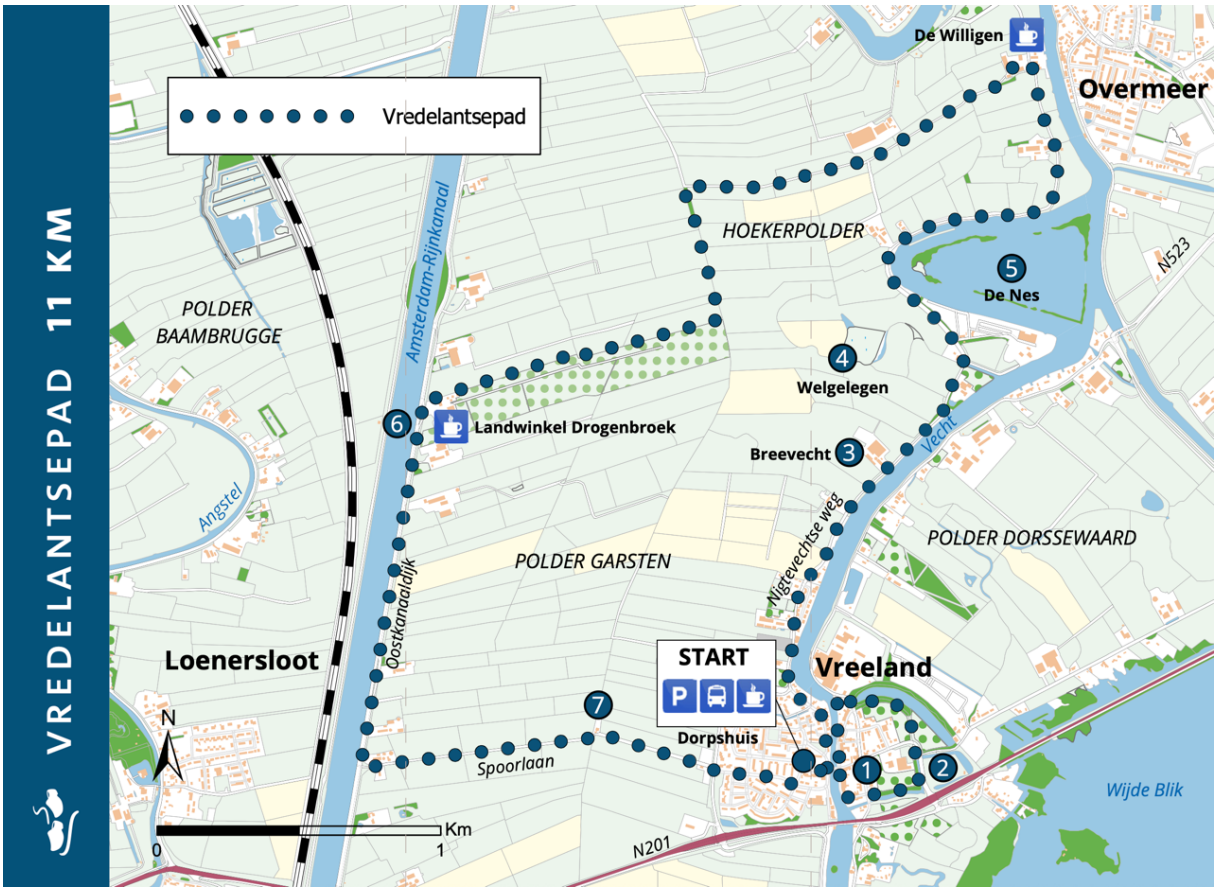
VREDELANTSEPAD 11 KM
Vredelantsepad
De Willigen
Overmeer
HOEKERPOLDER
N523
5
De Nes
POLDER
BAAMBRUGGE
Amsterdam-Rijnkanaal
4
Welgelegen
6
Landwinkel Drogenbroek
Breevecht
3
Vecht
Angstel
Nigtevechtse weg
POLDER DORSSEWAARD
POLDER GARSTEN
Oostkanaaldijk
Loenersloot
START
Vreeland
N
7
Dorpshuis
Spoorlaan
1
2
Wijde Blik
0
Km
1
N201

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier dhr. R. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon
R.D. van Weissenbruch
BEL/GRN

Telefoonnummer +31235145162
weissenbrucr@noord-holland.nl

Verzenddatum

Kenmerk
2457973/ 2460021

Uw kenmerk

Betreft: Natuurcompensatieovereenkomst NNN reconstructie afsluiterschema aardgastransportnetwerk Gasunie - gemeente Laren

Geachte leden,

Graag informeren wij u dat wij op 25 november 2025 jl. hebben besloten de "Natuurcompensatieovereenkomst NNN Reconstructie Afsluiterschema aardgastransportnetwerk Gasunie - gemeente Laren" (hierna: de natuurcompensatieovereenkomst) tussen provincie Noord-Holland en N.V. Nederlandse Gasunie (hierna: Gasunie) aan te gaan voor het uitvoeren van werkzaamheden aan een nieuw te realiseren afsluiterschema S-6210 in Natuur Netwerk Nederland (NNN) van de gemeente Laren. In deze brief lichten wij dit nader toe. De natuurcompensatieovereenkomst zelf treft u aan als bijlage bij deze brief.

Werkzaamheden afsluiterschema
Gasunie gaat werkzaamheden uitvoeren aan afsluiterschema S-6210. Het plangebied voor de werkzaamheden ligt binnen de begrenzing van NNN in de gemeente Laren. Deze werkzaamheden zijn van belang voor het veiligstellen van de toekomstige gasvoorziening voor de regio en kunnen enkel op deze locatie worden uitgevoerd. Om dit plan mogelijk te maken vindt natuurcompensatie plaats op basis van Groot Openbaar Belang (artikel 6.54 eerste lid onder a) van de Provinciale Omgevingsverordening (OV NH2022). De aantasting van het NNN wordt gecompenseerd in een ander gebied (wat nu nog geen NNN is) met een minstens gelijkwaardige oppervlakte, kwaliteit en samenhang.

Compensatie NNN met Groot Openbaar Belang
Ten gevolge van de werkzaamheden voor het afsluiterschema vindt er tijdelijke en permanente aantasting plaats van het NNN-gebied Gooi Midden en Zuid (A18). Volgens de OV NH2022 mogen nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen in de provincie het NNN niet aantasten in oppervlakte, samenhang en kwaliteit. De aantasting van het NNN in Laren in de westelijke berm van de Dr. Albert Schweitzerweg (planlocatie) wordt

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

daarom gecompenseerd met een nieuw stuk natuur in Hilversum aan de Soestdijkerstraatweg 151 (de compensatielocatie), waardoor de oppervlakte, kwaliteit en samenhang van het NNN niet afneemt en dus voldaan wordt aan de compensatieregels in OV NH2022 (artikel 6.54 eerste lid onder a).

Kaarten van de exacte locaties (planlocatie en compensatielocatie) zijn te vinden in de bijlage.

Het totaal van het plangebied waarin NNN wordt aangetast van natuurbeheertype N15.02 (Dennen-, eiken-, en beukenbos) beslaat een oppervlakte van 1725 m2.

- Hiervan is 1551,5 m2 een tijdelijke aantasting die weer hersteld wordt met beplanting, passend bij de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN-gebied Gooi Midden en Zuid (A18) met als natuurtype dennen-, eiken-, en beukenbos (N15.02). Deze tijdelijke aantasting heeft geen oppervlakteafname van het NNN tot gevolg en hoeft dus niet te worden gecompenseerd.
- De overblijvende 173,5 m2 is een permanente aantasting en moet dus volgens de regels van de OV2022 minstens gelijkwaardig worden gecompenseerd. De permanente aantasting wordt door de Gasunie fysiek gecompenseerd op de compensatielocatie.

In totaal wordt er op de compensatielocatie een oppervlakte van 304 m2 natuur (natuurtype N17.03 Park- en stinzenbos) ontwikkeld, aansluitend bij het aangrenzende NNN. Dit is meer dan de vereiste 173,5 m² voor de permanente aantasting. Op de compensatielocatie wordt nieuwe natuur aangelegd, zoals beschreven in het "NNN *Compensatieplan* afsluiterschema S-6210 gemeente Laren d.d. 2 juni 2025" (hierna "natuurcompensatieplan") van de Gasunie. De inrichting is zodanig vormgegeven dat het geheel van activiteiten — zowel de werkzaamheden aan het afsluiterschema als de aanleg van de nieuwe natuur — de kwaliteit, oppervlakte en samenhang van het NNN niet aantast. Hiermee voldoet het plan voor de werkzaamheden aan het afsluiterschema in Laren aan de regels van artikel 6.54 eerste lid onder a van de Provinciale Omgevingsverordening NH2022. De planlocatie waar de aantasting plaatsvindt, wordt ontgrensd uit het NNN en de compensatielocatie wordt begrensd binnen NNN.

Tot slot

In de compensatieovereenkomst is opgenomen dat Gasunie zich verplicht jegens de provincie om het compensatiegebied in te richten en te ontwikkelen binnen twee jaar na ondertekening van de natuurcompensatieovereenkomst. Ook verplicht Gasunie zich jegens de provincie om

in het compensatiegebied natuurbeheer uit te voeren conform het natuurcompensatieplan (zie hoofdstuk 4). Hiermee wordt geborgd dat de natuurcompensatiemaatregelen tijdig worden uitgevoerd en dat het nieuwe NNN in gemeente Hilversum wordt geborgd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Bijlage: kaarten plan- en compensatielocatie

Bijlage: Natuurcompensatieovereenkomst NNN Reconstructie Afsluiterschema aardgastransportnetwerk Gasunie - gemeente Laren

Bijlage: NNN compensatieplan afsluiterschema S-6210 gemeente Laren

Kaart 1: Planlocatie Laren

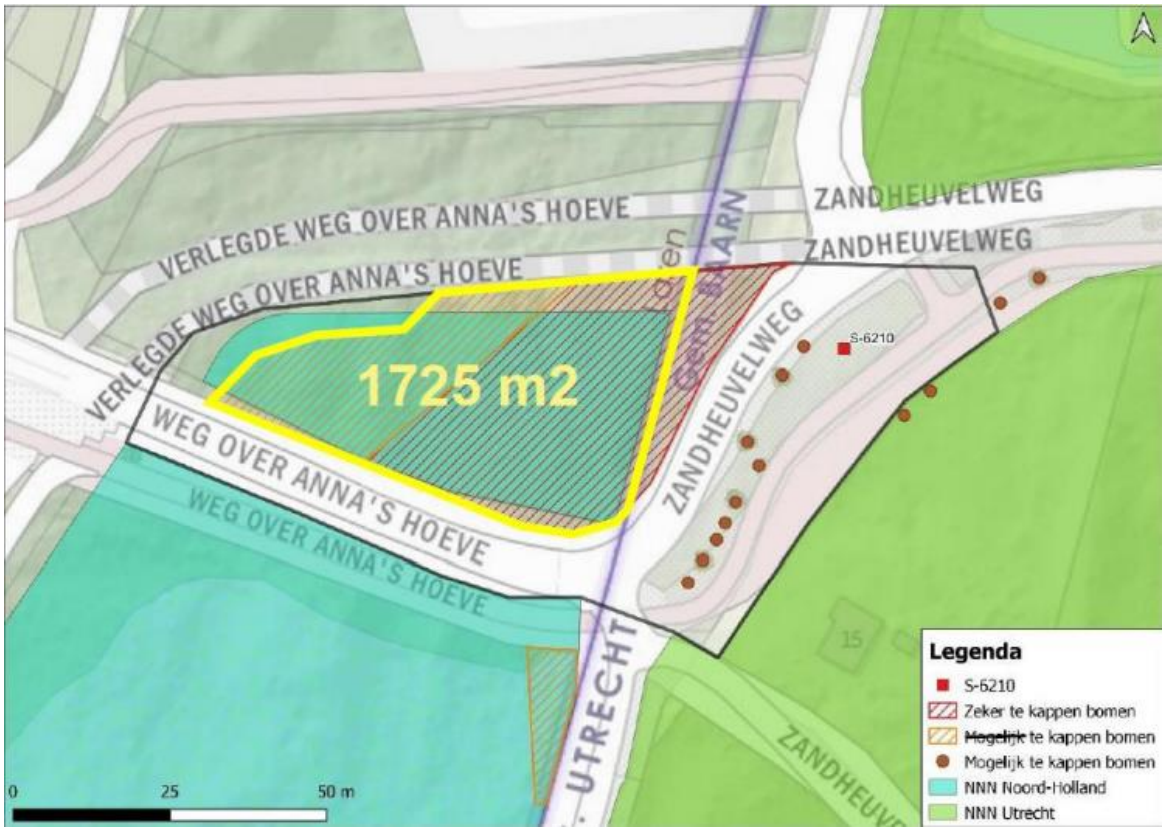

De oppervlakte van het plangebied betreft 1725m2. De permanente aantasting bedraagt 173,5m2.

Kaart 2: Compensatielocatie Hilversum

De oppervlakte van het compensatiegebied betreft 304 m2.

Kaart 3: beide locaties (planlocatie en natuurcompensatielocatie)

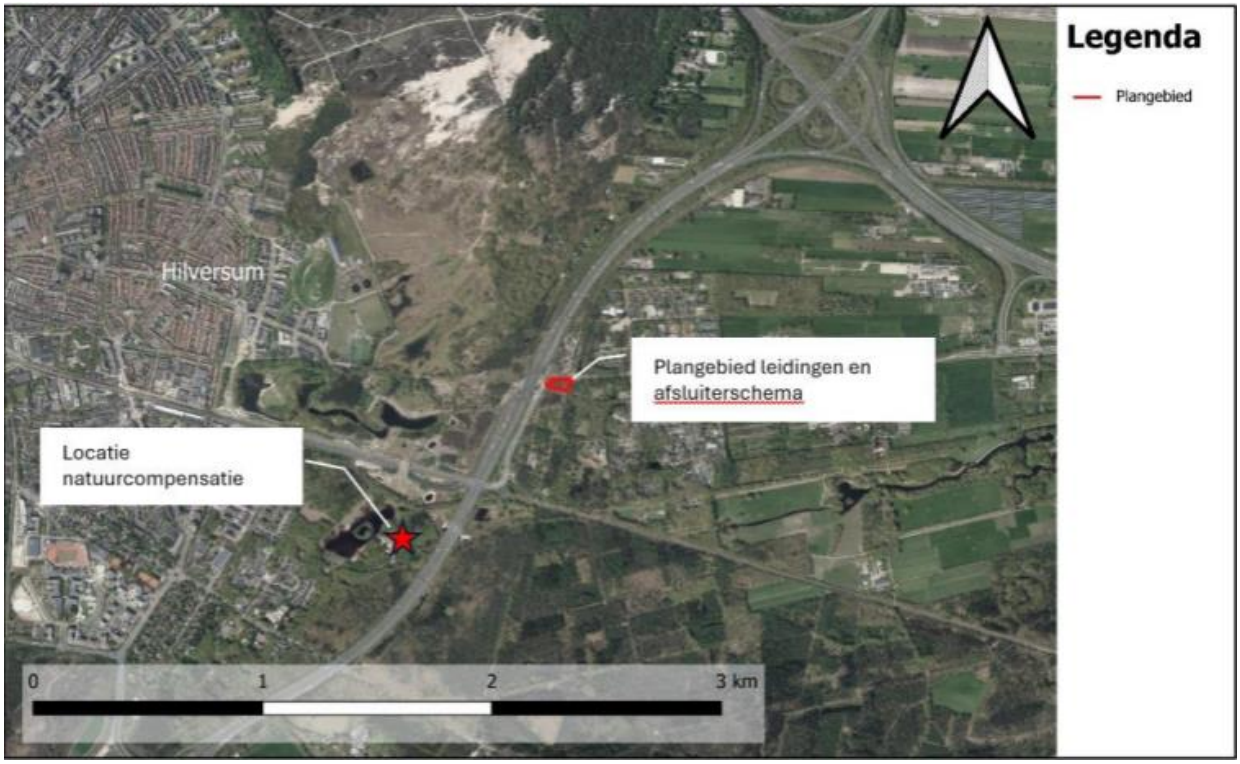

De planlocatie ligt in het noorden, de compensatielocatie meer in het zuiden. Zie hiervoor ook de viewer: Werkingsgebieden OV NH2022 en beschrijvingen beschermingsregimes

COMPENSATIEOVEREENKOMST NNN Reconstructie Afsluiterschema aardgastransportnetwerk Gasunie – gemeente Laren

Overeenkomst krachtens artikel 6.54, eerste lid, onder a, van de Omgevingsverordening NH2022 waarmee partijen de uitvoering van compensatiemaatregelen zekerstellen.

Partijen

I. De **Provincie Noord-Holland**, vertegenwoordigd door de Commissaris van de Koning, die krachtens opdracht ex artikel 176, tweede lid, Provinciewet rechtsgeldig wordt vertegenwoordigd door mevrouw A. Gielen, hierna te noemen: “Provincie”;

en

II. De besloten vennootschap met beperkte aansprakelijkheid: **Gasunie Transport Services B.V.**, rechtsgeldige vertegenwoordiging door de heer mr. J. Dekker, gemachtigde, hierna te noemen: “Gasunie”;

Hierna gezamenlijk te noemen: “Partijen”.

Overwegende dat:

A. de Gasunie voornemens is het plan “Reconstructie Afsluiterschema aardgastransportnetwerk Gasunie – gemeente Laren” uit te voeren. De activiteit wordt gecategoriseerd als een ‘nieuwe activiteit van groot openbaar belang’, die alleen ter plaatse van de huidige locatie kan worden uitgevoerd. Bij de reconstructie worden de schema’s S-6210 en S-6365 samengevoegd. De werkzaamheden moeten uitgevoerd worden om de toekomstige gasvoorziening voor de regio veilig te stellen. Voor deze werkzaamheden dienen de aanwezige bomen en struiken gekapt te worden. Het plangebied ligt in gemeente Laren in het NNN-gebied Gooi Midden en Zuid (A18) met als kenmerk “dennen-, eiken-, en beukenbos” (N15.02). Door middel van natuurcompensatie worden de negatieve effecten op kwaliteit (de wezenlijke kenmerken en waarden), samenhang en het oppervlak van het NNN gecompenseerd op de compensatielocatie, die in gemeente Hilversum ligt.

B. uit de ten behoeve van het project opgestelde rapport “NNN compensatieplan afsluiterschema S-6210 gemeente Laren, 4e revisie” dd. 2 juni 2025 (hierna te noemen: “het compensatieplan”) (zie bijlage 1) blijkt dat de aanleg van het afsluiterschema op een locatie die is gelegen in het Natuurnetwerk Nederland (hierna: NNN) leidt tot aantasting van oppervlakte, kwaliteit en samenhang van het NNN.

C. op grond van artikel 6.54, eerste lid, onderdeel a, onder 3, van de Omgevingsverordening NH2022 (hierna: OV NH2022) de activiteiten die leiden tot aantasting van de wezenlijke kenmerken en waarden gelijkwaardig en tijdig worden gecompenseerd.

D. de Provincie oordeelt dat de activiteit voldoet aan artikel 6.54, eerste lid, onderdeel a, van de OV NH2022 en dat de uitvoering van de compenserende maatregelen zoals opgenomen in het

compensatieplan in overeenstemming is met het bepaalde in afdeling 3 (Natuur- en landschapscompensatie) van Bijlage 11 (Regels Gedeputeerde Staten) bij de OV NH2022.

E. Partijen zich in deze compensatieovereenkomst conformeren aan de uitvoering van de compenserende maatregelen die zijn opgenomen in het compensatieplan.

Verklaren te zijn overeengekomen:

Artikel 1: doel van de compensatieovereenkomst
Het doel van deze Overeenkomst is het vastleggen van de rechten en verplichtingen van Partijen met betrekking tot de ten behoeve van de verwezenlijking van het project te nemen compensatiemaatregelen**.**

Artikel 2: uitvoering compensatiemaatregelen
1. De Gasunie verbindt zich jegens de Provincie om voor eigen rekening en risico de inrichtingsmaatregelen zoals omschreven in het compensatieplan te realiseren.
2. De Gasunie verbindt zich jegens de Provincie om de inrichtingsmaatregelen genoemd in het eerste lid binnen twee jaar na ondertekening van deze overeenkomst te hebben afgerond.
3. De Gasunie verplicht zich jegens de Provincie om in het compensatiegebied natuurbeheer uit te voeren conform de inrichtings- en beheermaatregelen zoals beschreven in hoofdstuk 4 van het compensatieplan.

Artikel 3: wijziging begrenzing NNN
De Provincie zal zich, met inachtneming van haar wettelijke verplichtingen, inspannen om zo spoedig mogelijk de begrenzing van het NNN hierop aan te passen.

Artikel 4: financiële onderbouwing
Uitvoering van de in artikel 2 genoemde maatregelen wordt niet gefinancierd uit middelen die beschikbaar zijn op grond van een subsidieregeling.

Artikel 5: rapportage en meldingen
1. Initiatiefnemer zal, tot het moment dat de maatregelen zoals omschreven in het compensatieplan zijn voltooid, vanaf de start van de inrichtingsmaatregelen als bedoeld in artikel 2, de provincie jaarlijks schriftelijk verslag uitbrengen van haar inspanningen en van de resultaten met betrekking tot de uitvoering van bedoelde maatregelen.
2. Initiatiefnemer verbindt zich jegens de provincie om per brief te melden wanneer met de uitvoering van de in artikel 2 genoemde maatregelen wordt gestart.
3. Partijen verplichten zich elkaar schriftelijk te melden wanneer zij aan de in artikel 2 vermelde verplichtingen hebben voldaan.
4. Initiatiefnemer verplicht zich om na onherroepelijke besluitvorming over de wijziging van het omgevingsplan de provincie daarover per omgaande te informeren.

Artikel 6: inwerkingtreding en duur compensatieovereenkomst
1. Deze overeenkomst treedt in werking op de datum van ondertekening door de twee Partijen.
2. De overeenkomst eindigt op het moment dat Initiatiefnemer aan de Provincie schriftelijk heeft bericht dat de in artikel 2 genoemde inrichtingsmaatregelen zijn gerealiseerd.
3. Op verplichtingen die doorlopen na beëindiging van deze overeenkomst als bedoeld in het tweede lid blijven de bepalingen uit deze overeenkomst onverkort van toepassing.

Artikel 7: geschillenregeling

1. Alle geschillen in verband met deze overeenkomst of met afspraken die daarmee samenhangen, worden beslecht door de bevoegde burgerlijke rechter te Haarlem. Een partij kan zich echter pas op andere wijze dan in kort geding tot de rechter wenden, indien het geschil niet volgens de procedure van het tweede tot en met vierde lid binnen 8 weken is opgelost.
2. Een partij die meent dat een geschil bestaat, deelt dat schriftelijk aan de andere partij mee. De mededeling bevat een aanduiding van het geschil.
3. Binnen 21 werkdagen na de dagtekening van de in het tweede lid bedoelde mededeling zendt elke partij zijn zienswijze omtrent het geschil, alsmede een voorstel voor een oplossing daarvan, aan de andere partij.
4. Binnen 21 werkdagen na afloop van de in het derde lid genoemde termijn overleggen partijen over een oplossing van het geschil. Elke partij kan zich door deskundigen doen bijstaan. Indien één van de partijen binnen 21 werkdagen na afloop van de in het derde lid genoemde termijn de wens daartoe kenbaar maakt, wordt het overleg voorgezeten door een door partijen gezamenlijk te benoemen voorzitter.
5. Elke partij draagt haar eigen kosten, voortvloeiend uit de procedure van het tweede tot en met het vierde lid. De kosten van de in het vierde lid bedoelde voorzitter worden door elke partij voor een gelijk deel gedragen.

Aldus overeengekomen en in tweevoud ondertekend

Provincie,	**Gasunie,**
Mevrouw A. Gielen	De heer J. Dekker
Gedeputeerde Provincie	Jurist Corporate Legal
Noord-Holland	
.....	.....
datum:	*datum:* .....
plaats:	*plaats:* .....

Bijlage

De bij deze overeenkomst behorende bijlage:

NNN compensatieplan afsluiterschema S-6210 gemeente Laren, 4e revisie, 2 juni 2025

NNN compensatieplan afsluiterschema S-6210 gemeente Laren

I.014413.01 Vervangen schema`s Hilversum S-6210 + S-6365

Antea Group

Understanding today.
Improving tomorrow.

projectnummer 0496049.100
definitief revisie 04
2 juni 2025

www.anteagroup.nl

NNN compensatieplan afsluiterschema S-6210 gemeente Laren

I.014413.01 Vervangen schema`s Hilversum S-6210 + S-6365

projectnummer 0496049.100
documentnummer 496049-ECO-NNN-01
definitief revisie 04
2 juni 2025

Auteur(s)
W.J.M. van Looijengoed

Opdrachtgever
N.V. Nederlandse Gasunie
Postbus 19
9700 MA GRONINGEN

Gecontroleerd
L. Koks

datum	beschrijving	vrijgave
2 juni 2025	definitief	A. Wiegersma

Inhoudsopgave

1. Inleiding 4
1.1 Aanleiding 4
1.2 Doel 5
1.3 Leeswijzer 5

2. Actuele situatie 6
2.1 Begrenzing NNN 6
2.2 Actuele natuurwaarde 6
2.3 Potentiële natuurwaarde 8

3. Effecten op NNN 9
3.1 Planvoornemen 9
3.2 Effecten op NNN 9

4. Compensatieopgave 12
4.1 Compensatieopgave 12
4.2 Wijze van compensatie 12
4.3 Locatie ten behoeve van compensatieopgave 12
4.4 Planning van de realisatie van compensatie 13
4.5 Invulling compensatieopgave 15
4.6 Beheer 15
4.7 Beschermde houtopstanden 16

Bronnen 17

Bijlage 1 18

1. Inleiding

1.1 Aanleiding

NNN in twee provincies

N.V. Nederlandse Gasunie is voornemens om werkzaamheden uit te voeren aan afsluiterschema's S-6363 en S-6210. Het betreft een reconstructieproject aan het aardgastransportnetwerk van de N.V. Nederlandse Gasunie, waarbij de schema's S-6210 en S-6365 worden samengevoegd op een nieuwe nabij gelegen locatie. De werkzaamheden moeten uitgevoerd worden om de toekomstige gasvoorziening voor de regio veilig te stellen. Het plangebied voor de werkzaamheden aan beide afsluiterschema's ligt verspreid over de provincies Noord-Holland en Utrecht. De huidige afsluiterschema's S-6210 en S-6365 liggen beide in de gemeente Baarn van provincie Utrecht. De toekomstige nieuw te realiseren afsluiterschema S-6210 komt te liggen in Natuur Netwerk Nederland (NNN) van de gemeente Laren in provincie Noord-Holland (zie ook figuur 1.1). De werkzaamheden en nieuwe inrichting leiden hier tot permanente effecten op het NNN, zodat voor deze locatie een NNN compensatieplan dient te worden opgesteld.

Een gedeelte van het plangebied, in de oostelijke berm van de Zandheuvelweg, is gelegen in de provincie Utrecht met NNN-gebied *Droog bos met productie* (N16.03). De werkzaamheden en nieuwe inrichting leiden hier niet tot permanente effecten in het NNN en dus niet tot een compensatieopgave. In voorliggende rapportage NNN-compensatie wordt aandacht besteed aan zowel de onderdelen die leiden tot een compensatieopgave als de onderdelen met slechts tijdelijke effecten in het NNN.

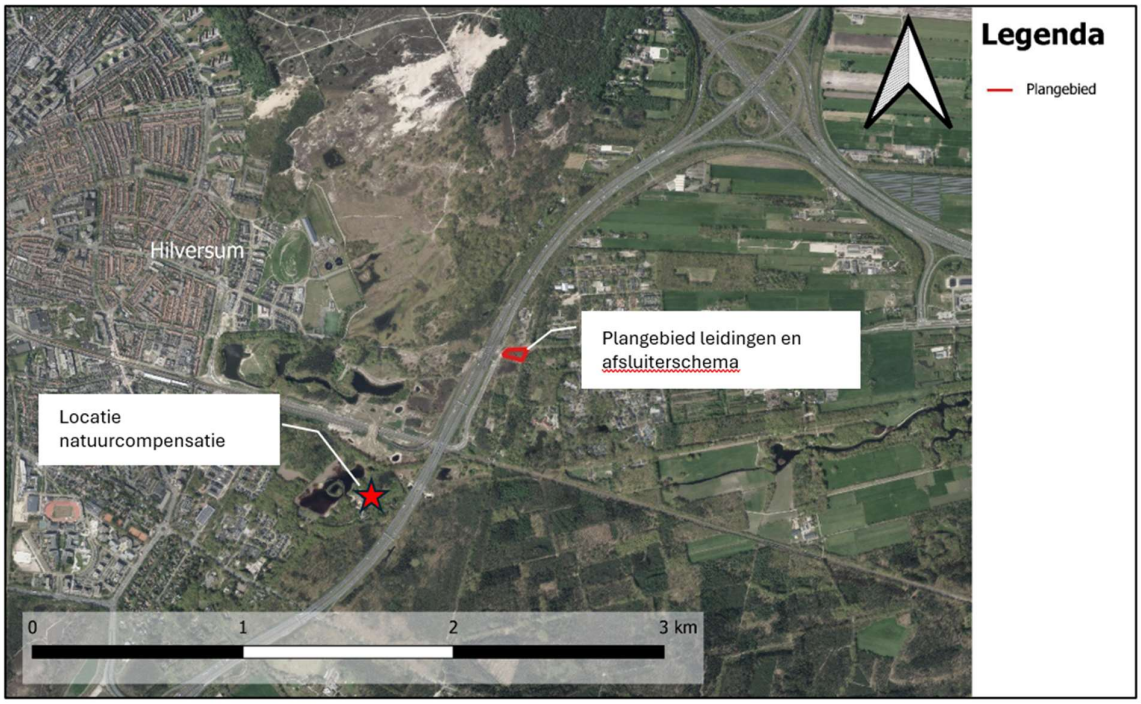

Figuur 1.1. Globale ligging plangebied (rood omkaderd en rode ster) ten opzichte van de omgeving. Bron: QGIS, 2024.

Aanpassing bestemmingsplan

Voor de geplande werkzaamheden dient het bestemmingsplan van de huidige aardgastransportleiding aangepast te worden. Er wordt een nieuw afsluiterschema gerealiseerd in de westelijke berm van Dr. Albert Schweitzerweg. Hiervoor dient een deel van de bestaande leidingen verlegd te worden (door middel van open ontgraving) en wordt tijdelijk een werkterrein ter plaatse gerealiseerd. Voor deze werkzaamheden dienen de aanwezige bomen en struiken gekapt te worden. Het plangebied ligt in beschermd NNN-gebied met als kenmerk *Dennen-, eiken-, en beukenbos* (N15.02).

Voorgenoemde ontwikkeling leidt tot aantasting van gebieden die zijn beschermd in het NNN. Bij ruimtebeslag binnen het NNN is herbegrenzing van het NNN en compensatie van het verlies aan oppervlak vereist. De activiteit van het voornemen wordt geschaard onder een 'nieuwe activiteit van groot openbaar belang' dat alleen ter plaatse van de huidige locatie kan worden uitgevoerd (van toepassing hierbij is Omgevingsverordening NH2022). In geval van de reconstructie van de gastransportleiding kan worden gesteld dat er sprake is van groot openbaar belang. Op grond van de Omgevingsverordening provincie Noord-Holland kunnen nieuwe activiteiten en wijziging van bestaande activiteiten, waarbij sprake is van een groot openbaar belang, mogelijk gemaakt worden als:

- er geen reële alternatieven zijn en
- de negatieve effecten op de wezenlijke kenmerken en waarden, oppervlakte en samenhang worden beperkt en de overige effecten gelijkwaardig worden gecompenseerd.

De afsluiterschema's S-6210 en S-6365 zijn beide verouderd en aan vervanging toe. Met artikel 14 Besluit externe veiligheid buisleidingen (Bevb) is bepaald dat een 40 bar (en hoger) hoge druk gastransportleiding planologische relevantie kent. De meest voor de hand liggende locatie voor het nieuwe gecombineerde schema is de huidige locatie van het schema S-6210. Keuze van dit alternatief zou in lijn zijn met het beleid om te kiezen voor het alternatief met de laagste TCO. Doordat de ruimte op deze bestaande locatie beperkt is, is er vastgesteld dat de ruimte op de huidige locatie niet voldoende is voor het nieuwe schema. De kwalitatieve kenmerken maken dat het samenvoegen van de schema's het voorkeursalternatief is, dit met als reden omdat er in deze situatie 200 m leiding minder beheert en onderhouden hoeft te worden. Daarnaast heeft de tracébeheerder aangegeven dat de handhaving van de bestaande locatie met oog op te plegen onderhoud geen optimale situatie is op het gebied van veiligheid.
Voor onderhavig planvoornemen is herbegrenzing van het NNN aan de orde, op basis van fysieke compensatie met een kwaliteitstoeslag voor het compenseren van een bosgebied. In voorliggend rapport is het compensatieplan uitgewerkt dat dient als bijlage bij het Bestemmingsplan. Dit rapport dient in samenhang met de Natuurtoets (Natuurbalans, 2023) gelezen te worden.

1.2 Doel

Het doel van dit compensatieplan is om de aantasting van NNN inzichtelijk te maken, evenals de benodigde maatregelen om voor deze effecten te compenseren.

1.3 Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de actuele situatie van het gebied. Vervolgens wordt in hoofdstuk 3 een toelichting gegeven van de effecten op NNN ten gevolge van het planvoornemen. In hoofdstuk 4 wordt de compensatieopgave inzichtelijk gemaakt en nader toegelicht.

2. Actuele situatie

2.1 Begrenzing NNN

In onderstaande kaart (figuur 2.1) is de begrenzing van het NNN weergegeven ter plaatse van het plangebied. Binnen het plangebied betreft enkel het natuurbeheertype 'N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos'. In de directe omgeving van het plangebied komen ook andere natuurdoeltypen voor. Het betreft onder andere beheertypen 'N07.01 Droge heide en N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland. Aangezien er geen externe werking geldt in de provincie Noord-Holland wordt alleen getoetst op het NNN dat binnen het plangebied valt.

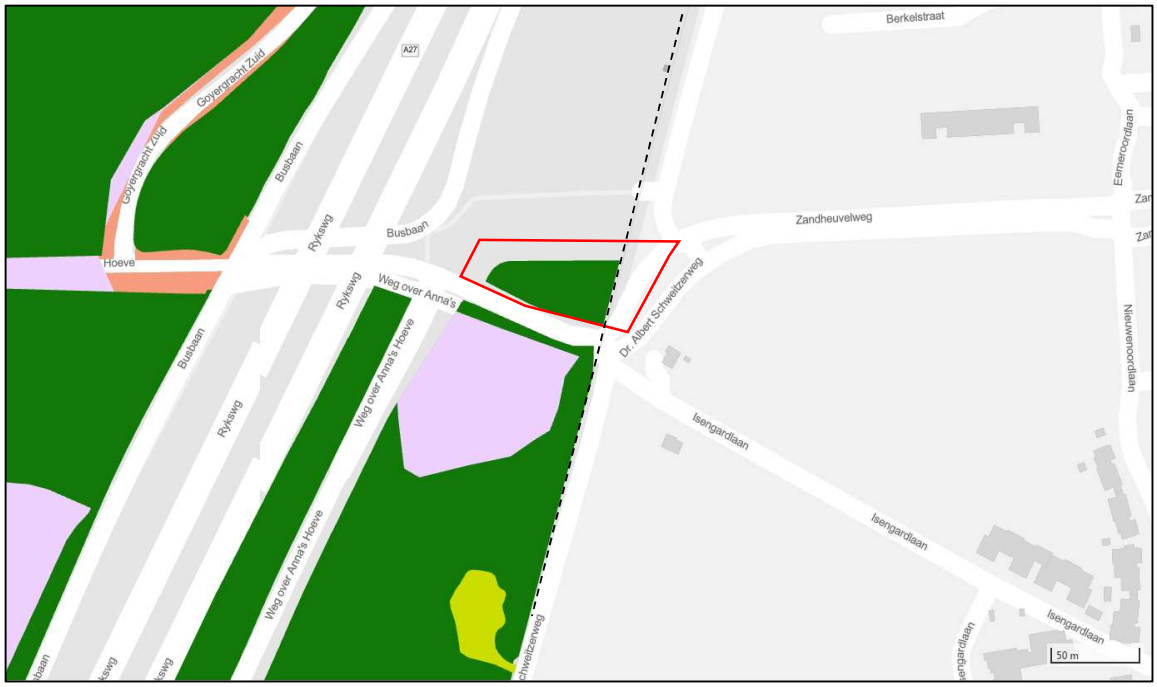

Figuur 2.1. NNN (gekleurde vlakken) in de omgeving van het plangebied (rood omkaderd). De zwarte gestippelde lijn geeft de grens aan tussen provincie Noord-Holland en Utrecht. Toelichting kleuren: Donkergroen: N15.02 Dennen- eiken- en beukenbos, Roze: N07.01 Droge heide, Lichtgroen: N12.02 Kruiden- en faunarijk grasland, Oranje: Ambitie gebied realisatie Natuurnetwerk. Bron: Natuurbeheerplannen Provincie Noord-Holland, 2024. (de kaart is noordelijk gericht)

2.2 Actuele natuurwaarde

Voor een algemene beschrijving van het plangebied wordt verwezen naar de natuurtoets. Het deel van het plangebied dat NNN betreft ligt in Ambitietype N15.02; Dennen-, eiken- en beukenbos. De huidige situatie bestaat voornamelijk uit berken- en dennen bos (leeftijd / ontwikkelstadium van circa 15 jaar of minder, zie figuur 2.3 en 2.4) en ligt binnen NNN-gebied Gooi Midden en Zuid (A18). In de loop der tijd is het bosgebied dat valt binnen het plangebied meerdere keren gekapt. Er zijn, ten tijde van het uitvoeren van de natuurtoets, geen jaarrond beschermde nesten aangetroffen in het NNN-bos. Voor de aanwezigheid en de te treffen maatregelen voor andere beschermde soorten die vallen onder de soortenbescherming wordt verwezen naar de natuurtoets. Uit vervolgonderzoek is gebleken dat er geen beschermde soorten zijn aangetroffen in het plangebied. Daarnaast ligt het plangebied binnen een wijdere omkadering van Bijzonder Provinciaal Landschap Het Gooi. De kernkwaliteiten van het BPL worden door het voornemen niet aangetast. Namelijk, de huidige situatie wordt voor het overgrote deel hersteld na de werkzaamheden. Dezelfde grond wordt weer teruggebracht en er zullen geen hoogteverschillen nadien plaats vinden. Door het doorvoeren van het voorliggende NNN-compensatieplan zullen er dus geen significante effecten ontstaan op het BPL. Voorliggende rapportage gaat daarom enkel over de effectbeoordeling en zo mogelijk het compenseren van het NNN-gebied. Figuur 2.2 geeft een impressie van het NNN-bos.

Figuur 2.2. Impressie van het plangebied ter plaatse van het NNN-bos. Bron: Natuurtoets, 2023.

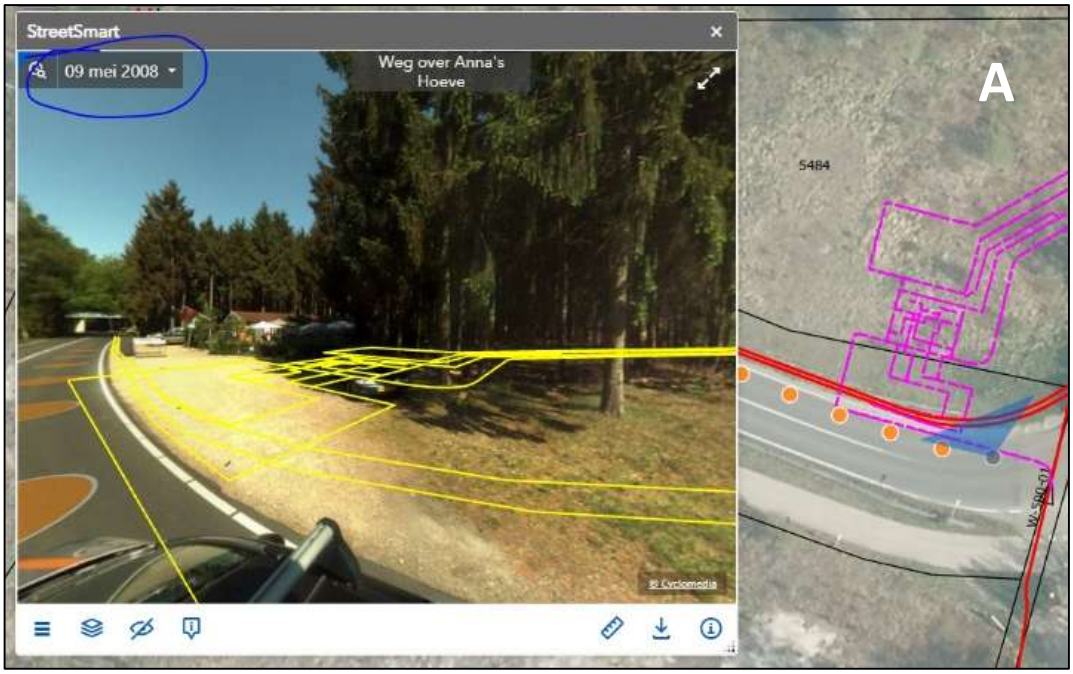

Figuur 2.3. Impressie van het plangebied in de loop der tijd, 2008. Bron: Streetsmart.

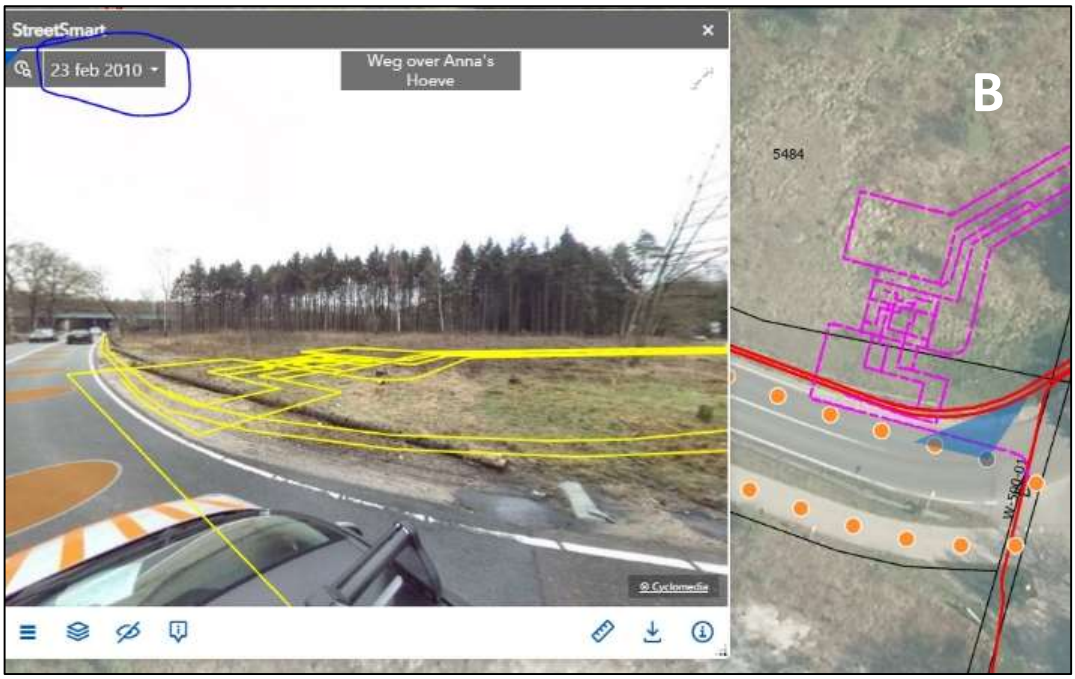

Figuur 2.4. Impressie van het plangebied in de loop der tijd, 2010. De aanwezige bomenrij valt buiten het plangebied. Bron: Streetsmart.

2.3 Potentiële natuurwaarde

Het plangebied dat in N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos valt behoort tot een groter gebied genaamd Gooi Midden en Zuid. Het totale oppervlakte NNN is ca. 2200 hectare en is beheerd door Stichting Goois Natuurreservaat, Natuurmonumenten en particulieren. De samenhang binnen het gebied wordt vooral bepaald door aaneensluiting van afwisselend bossen en heidegebieden rondom Hilversum. Potentiële natuurwaarde van het betreffende NNN kan zijn door droog bos om te vormen naar heideterrein c.q. een heideverbinding. Dit gebeurt met name voor gebieden die al langs bestaande heide liggen om het heideterreinen te vergroten (Bron: Provincie Noord-Holland. Om dit te kunnen beheren speelt begrazing door schaapskudden een grote rol. Gezien de ligging van het plangebied, omringd door wegen en niet aangesloten met bestaand heideterrein, zal de potentiële natuurwaarde vermoedelijk niet in het plangebied gerealiseerd worden. De compensatieopgave zal zich met name concentreren op het huidige NNN beheertype en het compensatiegebied op het omliggende NNN aldaar.

3. Effecten op NNN

3.1 Planvoornemen

Ten gevolge van het planvoornemen worden bomen gekapt en struiken verwijderd die binnen het plangebied vallen. Er wordt, in worst-case scenario, alle bomen gekapt in een gebied van 1.725 m² (zie figuur 3.1). Er blijft waarschijnlijk wel een strook bomen bestaan binnen het plangebied, ten westen/zuidwesten van geel gearceerd gebied (zie figuur 3.1). Daarnaast valt een deel van het bosgebied buiten het plangebied. Het tijdelijk verlies van opgaande groenstructuren in het gebied wordt daarmee opgevangen. Na de werkzaamheden wordt de oorspronkelijke situatie weer (voor zover mogelijk) hersteld (zie ook hoofdstuk 4) met de aanplant van dezelfde soort bomen. Met deze aanpak zal de connectiviteit van het WKW Gooi Midden en Zuid op lange termijn geborgd blijven. Verder worden binnen het plangebied leidingen aangelegd door middel van open ontgraving (zie voor locaties figuur 3.2). Voor dit ruimtebeslag, boven de leidingen tot een strook van 4 meter aan weerszijden van de hartlijn van de leidingen, kunnen geen diep wortelende bomen terug geplaatst worden. Aldaar worden struiken aangeplant. Daarnaast wordt een nieuw afsluiterschema en een pad van grasbeton gerealiseerd en kan voor deze aangebrachte verharding (zie ook figuur 3.3) geen aanplant van bomen plaats vinden. Voor dit ruimtebeslag dient een compensatie gebied elders te worden ingericht.

3.2 Effecten op NNN

De effecten op het NNN worden in een drietal categorieën onderverdeeld:

1. Permanent ruimtebeslag met compensatie;
2. Tijdelijk ruimtebeslag met wijziging beheertype;
3. Tijdelijk ruimtebeslag met herplant bosvegetatie.

Deze verdeling is opgenomen in Tabel 3.1 en wordt onderstaand nader toegelicht.

Tabel 3.1. Overzicht effect op NNN i.v.m. behoud, herinrichting en compensatie NNN.

Plangebied totaal:					**1.725**	**m2**		N15.02	Dennen-, eiken- en beukenbos
Tijdelijk ruimtebeslag:									
- werkterrein; na afloop herplant bomen en struiken	1.045,5	m2						N15.02	Dennen-, eiken- en beukenbos
- leidingstroook incl. belemmeringstrook 4 m.: herplant struiken	506	m2						N17.02	Droog hakhout
Subtotaal			*1.551,5*	*m2*			= behoud NNN		
Permanent ruimtebeslag:									
- nieuw afsluiterschema	89	m2							
- pad van grasbeton	84,5	m2							
Subtotaal:			*173,5*	*m2*			= input compensatie NNN		
Totaal:			**1.725**	**m2**					

Ad 1. Permanent ruimtebeslag NNN voor afsluiterschema en pad van grasbeton

Ten gevolge van het planvoornemen is er sprake van ruimtebeslag binnen het NNN van de provincie Noord-Holland. Ter plaatse wordt de aanwezige bosbeplanting gekapt en komt er verharding voor terug van circa 89 m² in de vorm van een afsluiterschema en 84,5 m² voor de aanleg van een pad van grasbeton. Voor de permanente aantasting dient herbegrenzing van het NNN plaats te vinden.
De provincie Noord-Holland hanteert voor de oppervlaktecompensatie geen kwaliteitstoeslag voor de ontwikkelingstijd van de betreffende vegetatie (zie Omgevingsverordening NH2022, Bijlage 11, Artikel 3.2 lid c). De compensatie dient te voldoen aan de eisen voor herstel van de wezenlijke waarden en kenmerken van het NNN dat verloren gaat. De aanplant en het beheertype zullen op termijn tot dezelfde waarden en kenmerken worden ontwikkeld; de tijdelijke vermindering van waarden is onvermijdelijk gekoppeld aan de verjonging van de betreffende bosvegetatie.

Ad 2. Tijdelijk ruimtebeslag NNN aanleg leidingen, geen herplant van bomen

Naast de nieuwe inrichting met permanent ruimtebeslag worden nieuwe leidingen gelegd, met een totale oppervlakte van ongeveer 506 m². Dit is berekend minus de verhardingen (zie Tabel 3.1 en figuur 3.2). Boven

deze ondergrondse leidingen, inclusief belemmerende strook van 4 meter rondom, mogen geen diep wortelende bomen terug worden geplant. Struikvormende soorten zijn hier wel toegestaan.
De aanduiding als NNN-gebied kan worden gehandhaafd, maar niet in de vorm van hert huidige beheertype, aangezien ter plekke boven de leidingen geen vrij uitgroeiende bomen meer mogen groeien. Het NNN-beheertype zal worden omgezet naar N17.02 Droog hakhout. De 'wezenlijke waarden en kenmerken' van beheertype N17.02 Droog hakhout betreffen met name de aanwezige broedvogelsoorten (als indicatoren van de biotische kwaliteit) die zijn gebonden aan de omstandigheden die ontstaan na uitvoeren van het periodiek beheer als hakhout.

Beheer
Het beheer als hakhout betreft het begeleiden van de nieuwe aanplant naar een hakhoutvorm waarbij voor de verschillende soorten zoals inlandse eik, berk, hazelaar, lijsterbes en haagbeuk, een gelijkmatige spreiding van hakhoutstoven ontstaat. Voor behoud van de ecologische waarden is het daarbij gewenst dat het terugzetten van de stoven gefaseerd gebeurt. Bij een kapbeheer van 1 x per ca. 15 jaar terugzetten van de stoven, zijn periodieke kap van eens per 3 jaar op 33% van de oppervlakte, of eens per 4 jaar 25%, mogelijke vormen van fasering.
Het beheer als hakhout vindt plaats binnen de contour van waar de leidingstrook met bufferzone in de bodem is aangebracht. Dit betreft het groen omkaderd deel in figuur 3.2.

Ad 3. Tijdelijk ruimtebeslag op werkterrein, herplant bos

Voor de rest van het plangebied, dus het tijdelijke werkterrein, kunnen wel diep wortelende bomen terug worden geplant en zal voor dat gebied de wezenlijke kenmerken en waarden van het NNN op termijn weer worden hersteld. Het tijdelijk effect als gevolg van kap van het bos en gebruik als werkterrein heeft wel een negatief effect op de waarden en kenmerken van het NNN ter plaatse, met name door het wegvallen van het huidige bosklimaat in het bestaande bos. De mitigatie van dit tijdelijke effect is niet wettelijk vastgelegd, maar in dit concrete geval vertaald naar mitigatie-opgave in de vorm van een oppervlakte-overmaat op de gekozen compensatie-locatie (zie Tabel 3.1).

Voor de tijdelijke aantasting van het bestaande bos, dat tijdelijk als N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos verloren gaat voor tijdelijk gebruik als werkterrein, wordt na afloop het terrein weer ingericht als 'bos' door aanplant van boomvormende soorten. Voorgesteld wordt om de aanplant in te vullen met boomsoorten uit het beheertype N15.02 Dennen-, eiken- en beukenbos, zoals door eiken, dennen, beuken, berken, lijsterbes, ratelpopulier of vuilboom.
Het beheer als opgaand bos betreft het deel binnen de gele contour in fig. 3.1 minus de delen met het afsluiterschema en de leidingenstrook (zoals aangeduid in fig. 3.2).

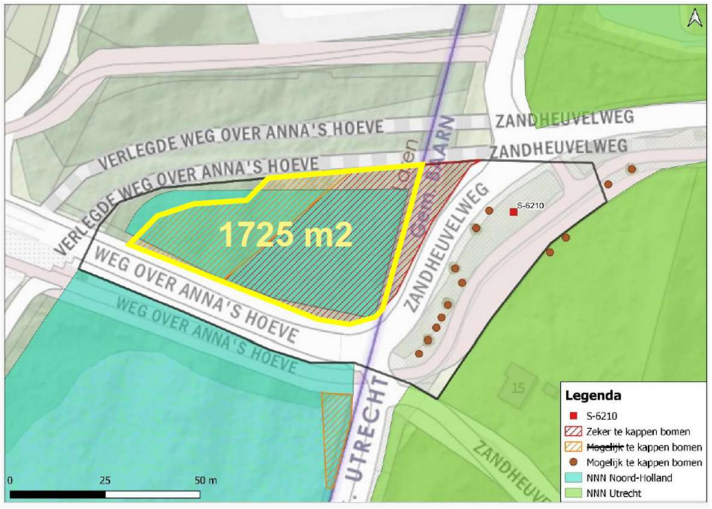

Figuur 3.1. Planvoornemen met het plangebied dat tijdelijk wordt ingericht als werkterrein, waar de aanwezige bomen gekapt dienen te worden (zie omkadering met aantal m² oppervlak). Waar eerst mogelijk voor staat (zie zwarte lijn) wordt nu ook definitief te kappen bomen. Bron: Gasunie, 2024.

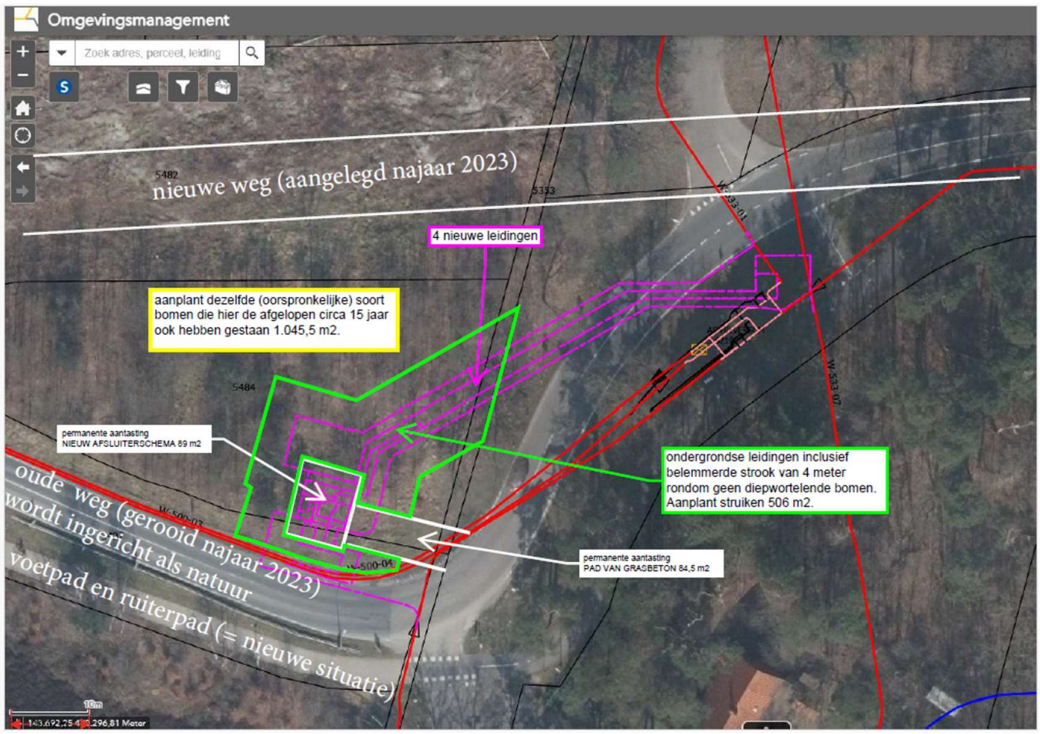

Figuur 3.2. Schetsontwerp van het planvoornemen. Bron: Gasunie, 2024.

Figuur 3.3. Impressie ruimtelijke ontwikkeling: voorbeeld van een kleiner afsluiterschema bekleed met graskeien. Bron: Gasunie, 2020.

4. Compensatieopgave

4.1 Compensatieopgave

Te compenseren oppervlakte

Ten gevolge van het voornemen is sprake van fysieke aantasting van bos binnen de grenzen van het NNN. Voor een deel betreft het een tijdelijke en voor een deel een permanente aantasting. Voor de permanente aantasting ter grootte van het afsluiterschema en het pad van beton geldt een compensatie-opgave die gelijk is aan de oppervlakte die verloren gaat (zie ook figuur 3.2 en figuur 4.1).

Voor het afsluiterschema (89 m^2) en pad van grasbeton (84,5m^2) is dus een compensatieopgave van 173,5 m^2 vereist zoals vermeld in tabel 3.1 en figuur 3.2). De opgave wordt ingevuld door inrichting van een beschikbaar perceel van een grotere oppervlakte, zodat sprake is van een overmaat in de compensatie. Deze overmaat is niet wettelijk verplicht (zie Omgevingsplan 2022), maar kan wel worden beschouwd als een mitigatie van de tijdelijke afname van de wezenlijke waarden en kenmerken van het NNN als gevolg van de ingreep.

Tabel 4.1. Berekening benodigd compensatieoppervlak. Oppervlaktes zijn afgeleid van Omgevingsverordening Art. 6.54.

Compensatielocatie			
- Compensatie-opgave	173,5 m^2		N17.03 Park- en stinzenbos
- mitigatie van tijdelijke effect door middel van overmaat	130,5 m^2		N17.03 Park- en stinzenbos
Totaal:	304 m^2		

4.2 Wijze van compensatie

Conform de Omgevingsverordening NH2022 dienen effecten op de ecologische waarden en kenmerken van het NNN te worden gecompenseerd (art. 6.54). Hierbij wordt de keuze gegeven tussen fysieke compensatie en financiële compensatie en geldt een compensatietoeslag op basis van de ontwikkeltijd van het vernietigde areaal (in dit geval bosgebied). Bij onderhavig voornemen is gekozen voor fysieke compensatie.

4.3 Locatie ten behoeve van compensatieopgave

In het kader van het planontwerp zijn afspraken gemaakt over de compensatielocatie, namelijk ter plaatse van de Soestdijkerstraatweg 151 te Hilversum (zie figuur 4.1). Een aangrenzende locatie als compensatie gebied was niet mogelijk, vandaar dat er elders in de omgeving voor een geschikte locatie is gezocht. Het betreft hier een gebied dat nog geen bestemmingsplan heeft als het gaan om NNN (zie figuur 4.2). Dit is enkel toegestaan als er geen versnippering van het NNN ter plaatse van het plangebied plaats vindt (het gaat hier om een relatief klein gebied). Een geschikte locatie is elders gevonden met een minimale oppervlak van 304 m^2 die nu als bestemming ‘bebouwd gebied’ heeft, waar voorheen een schuur heeft gestaan (zie ook figuur 4.3). De schuur is inmiddels verwijderd en de grond is kaal gemaakt. Vanuit het planontwerp is dit een geschikte locatie, aangezien het direct grenst aan natuurbeheertype NNN (N17.03 Park- en stinzenbos), en met een oppervlakte van 304 m^2 ook voldoet aan de compensatieopgave (zie ook tabel 3.1 en tabel 4.1). De grondeigenaar, het Goois Natuurreservaat, heeft het voorstel goedgekeurd om deze locatie te gebruiken. Indien alle betrokkenen met dit compensatieplan instemmen, dan dient het compensatiegebied planologisch te worden geborgd.

Borging NNN

De wijziging van de begrenzing van het NNN dient te worden vastgelegd in een passende procedure. De wijziging vindt plaats aan de hand van het NNN-Compensatieplan, i.c. het voorliggende rapport. De daarmee samenhangende wijziging in het NNN kan het beste plaatsvinden door middel van een formele bestemmingsplanwijziging. Daarmee wordt zowel de locatie, als ook de toekomstige eigenaar / beheerder en het beoogde beheer geborgd. Het voorliggende rapport vormt daarin de basis van de planologische procedure voor de natuurcompensatie.

Figuur 4.1. Gedetailleerde ligging van het beoogde compensatie gebied. Bron foto's: Gasunie.

Figuur 4.2. Voortgangskaart NNN, noordelijke rode cirkel is plangebied en zuidelijke is compensatie locatie. Bron: geoportaal Provincie Noord-Holland.

4.4 Planning van de realisatie van compensatie

In onderstaand overzicht zijn de werkzaamheden die een relatie hebben in de tijd geplaatst. Het betreft:

- Rooien beplanting t.b.v. werkzaamheden leidingverlegging en afsluiterschema's (februari 2025). Dit heeft eerder moeten plaats vinden in verband met broedseizoen en mogelijkheid om archeologisch onderzoek uit te voeren in de vorm van proefsleuven en ten aanzien van bodemsanering alvorens aan het schema gewerkt kan worden in de periode juli-okt 2025;
- Herplant van de werklocatie na inrichting (plantseizoen '25-'26);
- Aanleg van de compensatielocatie NNN; deze zijn reeds uitgevoerd en staan dus als eerste in de tijdlijn (plantseizoen '23-'24);
- Beheer beplanting na herinrichting en natuurcompensatie.

Winter 2023 - 2024
Inplanten compensatielocatie: reeds uitgevoerd

Figuur 4.3. Ligging van het oppervlak waar de compensatieopgave NNN wordt gerealiseerd (rood omkaderd) Zie ook figuur 1.1 voor globale ligging.

Februari 2025 (vóór broedseizoen)
Kappen 1.725 m^2 werkterrein door aannemer Gasunie (MVOI)

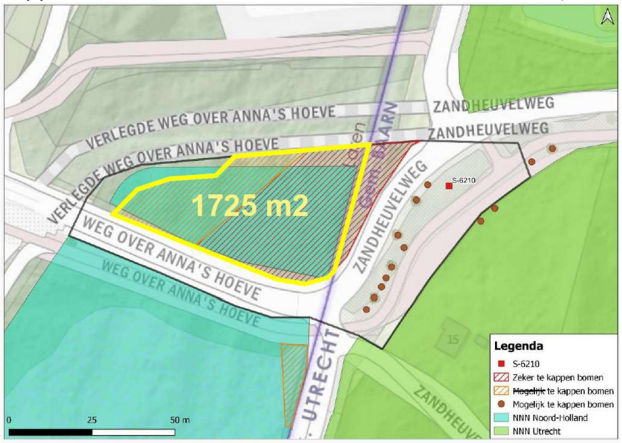

Figuur 4.4. Planvoornemen met het plangebied dat tijdelijk wordt ingericht als werkterrein, waar de aanwezige bomen gekapt dienen te worden (zie omkadering met aantal m^2 oppervlak). Bron: Gasunie, 2024.

November 2025 (6/11)
Aanleg nieuwe beplanting, na uitvoering werkzaamheden op werkterrein en leidingenstrook, door Goois Natuurreservaat (GNR) na november 2025 in plantseizoen ’25 – ’26.

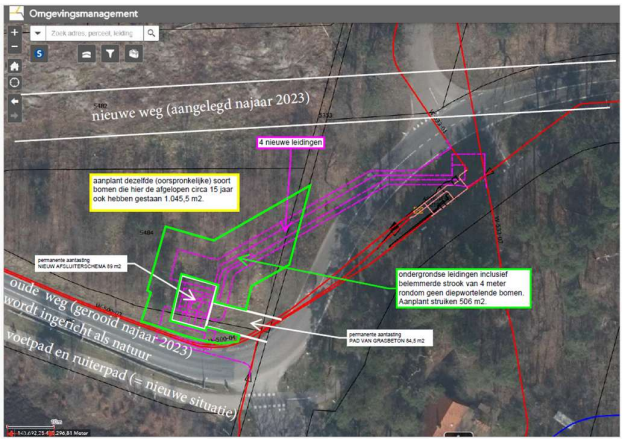

Figuur 4.5. Schetsontwerp van het planvoornemen en aanduiding herplantlocaties. Bron: Gasunie, 2024.

Vanaf winter ’25 – ‘26
Beheer beplanting in compensatielocatie en op het voormalig werkterrein.

4.5 Invulling compensatieopgave

De compensatielocatie is ingericht met een gevarieerd sortiment bosplantsoen, met onder andere hondsroos (Rosa canina), meidoorn (Craetegus monogyna) en Europese vogelkers (Prunus padus). Deze soorten zijn inheems en zowel bloeiend als vruchtdragend interessant voor bijen, hommels en vogels, wat goed aansluit met de functie van het omliggende bos- en natuurgebied. Daarnaast zijn er ook kardinaalsmuts en vlier opgenomen in het sortiment. De soorten zijn aangeplant in kleine groepjes om de menging zo goed mogelijk in stand te houden. Vrijwel alle soorten zijn bloeiend of besdragend en inheems voor het Nederlandse landschap.

4.6 Beheer

Eigenaar / beheerder
Met het oog op de duurzame instandhouding van het compensatie gebied als natuurperceel dient het eigendom en beheer te worden ondergebracht bij de terreinbeherende organisatie. Gezien de locatie lijkt aansluiting op de beheersituatie van de naastgelegen (bos)percelen voor de hand te liggen. In dit geval betreft het de organisatie van Goois Natuurreservaat. De beherende organisatie is op het moment van schrijven van plan om het gebied te gaan beheren zoals onderstaand wordt beschreven.

Beheermaatregelen
De aanplant van de compensatielocatie met het sortiment bosplantsoen zoals beschreven in par. 4.4, krijgt een beheer dat is gericht op instandhouding van de variatie aan boom- en struiksoorten. Vooral in de beginfase moet daartoe de ‘vinger aan de pols’ worden gehouden om tijdig in te grijpen zodra een boomvormende soort de overige vegetatie gaat domineren en wegconcurreren. Deze periode bedraagt ongeveer de eerste 10 à 15 jaar. Beheermaatregelen kunnen worden omschreven als: vrijstellen van gewenste soorten, selectief dunnen van ongewenste soorten, en bijsturen in ongewenst hoge dichtheden van boomvormende soorten.

Aangezien het beheertype is aangeduid als bos (N17.03 Park- en stinzenbos) zal op termijn de struikenvegetatie in bedekking afnemen en zich concentreren langs de rand van het perceel, waar sprake is van meer inval van zijlicht. Desalniettemin komt het de natuurfunctie van het bos ten goede als de dichtheid aan schaduwgevende boomsoorten in het perceel ruimte laat voor behoud van een struiklaag. Het moment van ingrijpen in de boomstructuur kan moeilijk op voorhand worden aangegeven, maar een richtinggevend percentage bedekking van bomen is maximaal circa 80%.
Beheermaatregelen zijn selectieve dunning in de kroonlaag waarbij ongewenste soorten worden bestreden en gestuurd wordt op behoud van een zekere menging van boomsoorten in de kroonlaag. Richtinggevend daarin is het streven naar een variatie van circa 5 boomsoorten (in de kroonlaag) en 5 à 10 inheemse boom- en struiksoorten in de boom- en struiklaag.

Monitoring
Na herplant van de plantvakken in de werklocaties en de compensatielocatie zal de betreffende vegetatie als onderdeel van het NNN worden gemonitord in overeenstemming met de eisen die zijn gekoppeld aan de NNN-registratie.

Figuur 4.6. Ligging van het oppervlak waar de compensatieopgave NNN zal worden gerealiseerd (rood omkaderd), waarbij het verschil in gebruik van het oppervlak is weergegeven over de tijd.

Figuur 4.7. Ligging van plangebied (rode pijl) en het compensatie gebied (zwarte pijl) ten opzichte van het NNN van de provincie Noord-Holland. Bron: GeoWeb viewer NNN-Noord Holland. (de kaart is noordgericht).

4.7 Beschermde houtopstanden

Naast compensatie van NNN, is er eveneens een compensatieopgave vanuit de beschermde houtopstanden van de Omgevingswet (voorheen: Boswet). Hiervoor geldt een compensatie-opgave van 1:1 van de te kappen houtopstand en wordt met voorliggend compensatieplan aan voldaan.

Bronnen

Natuurbalans – Limens Divergens, 2023. Natuurtoets Laren en Baarn (S-6365 en S-6210). Auteur: S. van der Koppel. Projectnummer: 23-086; SOL022574 (WSP).

Natuurbalans – Limens Divergens, 2024. Vervolgonderzoek reptielen S-6210 en S-6365 Laren en Baarn. Auteur: N. van der Pol, projectnummer: 22-162; SOL022574 (WSP).

Natuurbeheerplan Noord-Holland, 2024.

Provincie Noord-Holland, 2022. Omgevingsverordening Noord-Holland, 2022.

Digitale bronnen – websites:

Bij12.nl.

Bijlage 1

N15.02 Dennen-, eiken-, en beukenbos

Bijgewerkt op: 19 december 2023

Dennen-, eiken-, of beukenbos omvat bossen met dennen, eiken, beuken en/of berken en zijn vaak eenvoudig van structuur.

Algemene beschrijving

Veel van deze bossen komen voor op zure, droge en zandige bodems. Wanneer de bodem meer leem bevat, kennen de bossen een grotere floristische rijkdom. Ook vochtiger typen van deze bossen met pijpenstrootje in de ondergroei behoren hiertoe. Vegetatiekundig behoren deze bossen tot het Zomereikenverbond of het Verbond der naaldbossen.

Dennen-, eiken of beukenbos is te vinden in het Zandlandschap zoals op de Veluwe en delen van Drenthe. Plaatselijk komt het ook voor in het Heuvellandschap en op oude strandwallen. Veel van de bossen zijn vorige eeuw ontstaan als gevolg van aanplant of natuurlijke successie. De cultuurlijke invloed is vaak te merken aan bijvoorbeeld ingevoerde boomsoorten en sporen van hakhoutbeheer. Hoewel Dennen-, eiken-, of beukenbos algemeen voorkomt ontbreekt vaak een hoge diversiteit aan flora en fauna. Oorzaken betreffen een geringe structuurrijkdom in voormalige productiebossen, de jonge leeftijd en gevolgen van verzuring en vermesting. Dennen-, eiken- en beukenbos kan zowel combinaties van boomsoorten bevatten als een sterke dominantie van één soort. Door het zure en voedselarme karakter is er bij ongestoorde ontwikkeling sprake van ophoping van strooisel wat zich met name voordoet bij bossen zonder leem in de ondergrond en bij sterke dominantie van eiken en beuken die zuur strooisel produceren. Hierdoor is bodemvegetatie vaak beperkt aanwezig. Aanwezigheid van soorten met rijker en makkelijker afbreekbaar strooisel, zoals linde op leemhoudende bodems, zorgt voor een milde humus, en daardoor een beter ontwikkelde bodemvegetatie. Het kronendak is minder gesloten en er is meer variatie tussen lichte en donkere delen. Op open plekken ontwikkelen zich vaak braamstruwelen en vestigen zich struiken als lijsterbes en vuilboom. In late stadia kan hulst dominant aanwezig zijn. Bij begrazing zijn ook grazige heidevegetaties aanwezig. Begrazing heeft een sterk effect op omvang en samenstelling van de boomverjonging. Natuurlijke processen zoals windworp kunnen voor variatie in structuur zorgen, maar vaak is (een aanvullend) menselijk beheer nodig om gevarieerde bossen te verkrijgen. Begrazing kan voorkomen dat open plekken weer snel dichtgroeien.

De betekenis voor de biodiversiteit is met name gelegen in grote aantallen (vaak bedreigde) paddestoelen, blad- en korstmossen en enkele vaatplanten. Structuurrijke bossen met enige buffering in de bodem, bossen met een hoge luchtvochtigheid en bossen met oude bomen kennen vaak een hogere biodiversiteit.

N17.03 Park- en stinzenbos

Parkbossen zijn alle vormen van bos die vallen binnen een historisch park- of tuinaanleg. Stinzenbossen bestaan veelal uit oude bossen bij landgoederen met een karakteristieke stinzenflora, vaak bolgewassen en kruidachtige overblijvende gewassen, in de ondergroei.

Algemene beschrijving

Sinds het ontstaan van landhuizen en landgoederen in Nederland vanaf de late middeleeuwen is er ook aandacht voor de omgeving van het huis. In de zeventiende en achttiende eeuw ontwikkelen zich tuinstijlen, maar worden ook de omliggende bossen meegenomen in de aanleg. In de landschappelijke parkstijl hebben parkbossen een nadrukkelijke rol. Sommige van deze parkbossen krijgen een rijke struiklaag en veel kruiden, die vooral in het voorjaar bloeien. Deze planten zijn oorspronkelijk aangeplant, maar inmiddels verwilderd en inheems geworden. Ook zijn in dit bostype veel uitheemse bomen te vinden, door landgoedeigenaren aangeplant ter verfraaiing van het bos. De naam van dit type, Stinzenbos, komt van het woord stins, de Friese benaming voor kasteel/landhuis.

Beheer is gericht op het behouden van de bijzondere (uitheemse) bomen en het handhaven van de karakteristieke struiklaag en kruiden. Dit kan betekenen het vrijstellen van bijzondere bomen, het vrijhouden van opslag van delen waar de bijzondere stinzenflora voorkomt en het behouden van de struiklaag. In sommige bossen gaat het om bollen of kruiden van de stinzenflora, maar het kan ook gaan ook om bloeiende struiken zoals azelea en rhododendron.

Landgoederen komen voor in geheel Nederland, maar vooral voor in het zand-, rivieren-, zeeklei- en duingebied. Park- en stinzenbos komt voornamelijk voor op min of meer kalkrijke zand-, zavel- en kleigronden op oeverwallen langs rivieren, op Friese stinzen en in de binnenduinrand.

Dit beheertype hangt steeds samen met een cultuurhistorisch waardevol landgoed. Vaak is de samenhang groot met andere landgoedelementen zoals een huis, tuin, lanen en overige bossen op het landgoed. Stinzenbossen kennen een bijzondere aan actief beheer gekoppelde stinzenplantenflora. Park- en stinzenbossen kennen tegenwoordig vaak een actief beheer gericht op het in stand houden van oude bomen en boomholten en de daaraan gekoppelde aanwezigheid van broedvogels en vleermuizen.

N17.02 Drooghakhout

Bijgewerkt op: 19 december 2023

Droog hakhout is een loofbos bestaande uit houtgewas dat men niet hoog laat opschieten, maar dicht bij de grond afzet om de stronken weer te laten ontspruiten en de gevormde opslag te kunnen oogsten. Hakhoutbossen komen al eeuwen voor in Nederland.

Algemene beschrijving

Door hakhoutbeheer kan een voortdurende houtopbrengst gewaarborgd worden. Door het dicht bij de grond afzetten van de bomen ontstonden de kenmerkende stobben of stoven, die vele eeuwen oud kunnen zijn. Verschillende boomsoorten zorgden voor hout voor verschillende doeleinden: brandhout, gebruikshout voor bijvoorbeeld gereedschapsstelen, schors voor de leerlooierij.

Droog hakhout komt met name voor op de hogere en drogere zandgronden van Nederland en aan de kust in de binnenduinrand. Het bestaat meestal uit eiken en ook wel berk en beuk. Het beheertype betreft hakhoutcomplexen die machinaal te verwerken zijn doordat ze op goed bereikbare droge gronden staan.

Overal in de zandgebieden komen (eiken)hakhoutbossen voor, vaak omgeven door wallen en hierdoor afgeschermd van heide en ander open terrein, maar nu dikwijls omgeven door jonger bos en daardoor landschappelijk minder herkenbaar. Met name oud hakhout kan aan oude groeiplaats, dunne strooisellaag en hakhoutbeheer samenhangende bosplanten van droge standplaatsen herbergen zoals bijvoorbeeld fraai hertshooi en aan oude stoven gebonden mossen en insecten.

Over Antea Group

Antea Group is het thuis van 1800 trotse ingenieurs en adviseurs. Samen bouwen wij elke dag aan een veilige, gezonde en toekomstbestendige leefomgeving. Je vindt bij ons de allerbeste vakspecialisten van Nederland, maar ook innovatieve oplossingen op het gebied van data, sensoring en IT. Hiermee dragen wij bij aan de ontwikkeling van infra, woonwijken of waterwerken. Maar ook aan vraagstukken rondom klimaatadaptatie, energietransitie en de vervangingsopgave. Van onderzoek tot ontwerp, van realisatie tot beheer: voor elke opgave brengen wij de juiste kennis aan tafel. Wij denken kritisch mee en altijd vanuit de mindset om samen voor het beste resultaat te gaan. Op deze manier anticiperen wij op de vragen van vandaag en de oplossingen voor morgen. Al 70 jaar.

Contactgegevens

Tolhuisweg 57
8443 DV Heerenveen
Postbus 24
8440 AA Heerenveen

Copyright ©
Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteurs.

De informatie die in dit rapport is opgenomen is uitsluitend bestemd voor geadresseerde(n) en kan persoonlijke of vertrouwelijke informatie bevatten. Gebruik van deze informatie, door anderen dan de geadresseerde(n) en gebruik door hen die niet gerechtigd zijn van deze informatie kennis te nemen, is niet toegestaan. De informatie is uitsluitend bestemd om te worden gebruikt door de geadresseerde, voor het doel waarvoor dit rapport is vervaardigd. Indien u niet de geadresseerde bent of niet gerechtigd bent tot kennisneming, is openbaarmaking, vermenigvuldiging, verspreiding en/of verstrekking van deze informatie aan derden niet toegestaan, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group en wordt u verzocht de gegevens te verwijderen en direct een melding te maken bij security@antegroup.nl. Derden, zij die niet geadresseerd zijn, kunnen geen rechten aan dit rapport ontlenen, tenzij na schriftelijke toestemming door Antea Group.

www.anteagroup.nl

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
M. van der Aarsen
BEL/GLG

Telefoonnummer +31235143055
Mariska.van.den.aarsen@noord-holland.nl

Verzenddatum
18 DEC. 2025

Kenmerk
2468724 / 2468730

Uw kenmerk

Betreft: concept gebiedsvisie Weidse Polders gereed

Geachte leden,

Met deze brief informeren wij u over de stand van zaken van het gebiedsproces Weidse Polders.

Aanleiding
Op 23 oktober 2024 hebben de provincie Noord-Holland, gemeente Bergen, HHNK, Natuurmonumenten, PWN, LTO Noord en KAVB een intentieovereenkomst getekend waarmee de processamenwerking voor het gebiedsproces Weidse Polders werd geformaliseerd. De ondertekening was de start van een intensieve samenwerking met de bijgevoegde concept gebiedsvisie nu als resultaat.

Besluitvormingsproces
De gemeente Bergen legt de visie ter inzage in januari 2026. De stuurgroep heeft hiermee ingestemd. Naar verwachting zullen wij de definitieve visie in juni 2026 vaststellen.

Gebiedsvisie
De gebiedsvisie is straks het richtinggevend document dat de basis vormt voor het door ons en onze samenwerkingspartners toekomstig handelen in de Weidse Polders.
Het biedt een langetermijnperspectief van ongeveer 50 jaar. Vanuit de verschillende thema's is richting gegeven aan het invullen van de opgaven die er liggen op het gebied van water, natuur, landbouw, recreatie en cultuurhistorie.

Aan onder andere de volgende afspraken uit het coalitieakkoord wordt met deze concept gebiedsvisie invulling gegeven:
- een deel van de beoogde 300 hectare extra NNN wordt als zoekgebied in de Weidse Polders gevonden.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

- het ondersteunen waar mogelijk van de agrariërs in het kader van hun agrarische structuurverbetering.

De eerstvolgende fase is dat wij als partners met elkaar verkennen op welke wijze wij de gedefinieerde opgaven gaan concretiseren. Dit wordt opgepakt in de komende maanden zodat na definitieve vaststelling verder doorgepakt kan worden.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

1 bijlage(n)

Concept gebiedsvisie Weidse Polders

2468724 / 2468731

Gebiedsvisie Weidse Polders

Samen op weg naar een vitaal en betekenisvol landelijk gebied

December 2025

Colofon ›

Opdrachtgevers

Provincie Noord-Holland en gemeente Bergen
Contactpersoon:
Pieter Korstanje (gemeente Bergen)
Mariska van den Aarsen (provincie Noord-Holland)

Uitvoering

Inge Kersten, Liesa van de Wolde | Wing

Ontwerp en vormgeving

Rapport: Simone Mink & Inge Kersten | Wing
Kaarten: Liesa van de Wolde | Wing
Foto's: Wing & Provincie Noord Holland (Marco Krijthe)
December 2025

wing partner in ruimte en ontwikkeling

gemeente BERGEN

Provincie Noord-Holland

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

Gebiedsvisie Weidse Polders

Samen op weg naar een vitaal en betekenisvol landelijk gebied

December 2025

Samenvatting

Ten oosten van het Noordhollands Duinreservaat ligt tussen Bergen, Alkmaar en Egmond aan den Hoef de 'Weidse Polders'. Een waardevol gebied met bijzondere natuur en agrarisch landschap waar mensen fijn wonen, werken en recreëren.

Door klimaatverandering en bevolkingsgroei is het gebied niet meer toekomstbestendig. Er is steeds meer ruimtegebrek en steeds vaker sprake van te veel of te weinig en onvoldoende schoon water. Als daar niets aan gedaan wordt, verdwijnen diverse soorten planten en dieren, verandert het historisch landschap en kunnen agrariërs hun brood niet meer verdienen. Er liggen dus grote opgaven in het gebied. Daarom is er een gebiedsproces gestart. Het doel hiervan is met verschillende belanghebbenden te werken aan een duurzaam toekomstperspectief voor de Weidse Polders.

De samenwerkingspartners in het gebiedsproces zijn provincie Noord-Holland, gemeente Bergen en het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier (HHNK), Natuurmonumenten, LTO-Noord, KAVB en PWN. In 2024 tekenden alle partijen een intentieovereenkomst. De start van een intensieve samenwerking met als resultaat voorliggende gebiedsvisie.

De gebiedsvisie is een richtinggevend document dat de basis vormt voor toekomstig handelen in de Weidse Polders. Het biedt een langetermijnperspectief van ongeveer 50 jaar. Om hiertoe te komen zijn eerst alle opgaven geïnventariseerd op het gebied van water, natuur, landbouw, recreatie en cultuurhistorie.

Door al deze opgaven op kaart in te tekenen, kwamen vier belangrijke opgaven naar boven:

- Het inrichten van een robuust watersysteem dat bestand is tegen weersextremen, een goede waterkwaliteit heeft en zorgt voor de bescherming van de zoetwatervoorraad ten behoeve van de natuur en de drinkwatervoorziening;
- Het versterken van de biodiversiteit, het behalen van de natuurdoelen en het ontwikkelen van 10% groenblauwe dooradering;
- Het ontwikkelen van een vitaal en toekomstbestendig platteland met een goede economisch duurzame landbouwstructuur;
- Het behouden van een uniek landschap waar mensen kunnen recreëren, verblijven en ondernemen.

Door het ruimtegebrek moet een goede afweging worden gemaakt om de juiste balans tussen de verschillende gebruiksfuncties in het gebied te vinden. Een ingewikkelde ruimtelijke puzzel.
Om de puzzel te leggen is eerst vanuit de verschillende thema's richting gegeven aan het invullen van de opgaven. Op basis van een gebiedsanalyse, een scenariostudie, bijeenkomsten met gebiedspartners en verschillende participatiesessies zijn vier thematische visiekaarten ontwikkeld.

Door deze thematische visiekaarten met elkaar te combineren, is een integrale gebiedsvisie ontstaan met de volgende uitgangspunten:

1. Een natuurlijke binnenduinrand

In de binnenduinrand zijn de potenties voor natuur en water het grootst. Hier wordt ingezet op herstel van het natuurlijk systeem. De geleidelijke overgang van het duingebied naar het polderland wordt daarbij optimaal ingezet. Waar kansen liggen voor recreatief medegebruik, worden deze benut.

2. Robuust watersysteem

Centraal in het gebied ligt het voormalige vliegveld. Dit blijft een belangrijke functie houden in de waterhuishouding. Verder blijft de natuurfunctie hier centraal staan. Naast de aandacht voor waterkwantiteit wordt ook ingezet op het verbeteren van de waterkwaliteit in het hele gebied.

3. Toekomstbestendige landbouw

De melkveehouderij blijft hier in de toekomst aanwezig, met goed geoutilleerde bedrijven, afgewisseld door akkerbouw, bollenteelt, ingebed in een aantrekkelijk landschap van vaarten, kades, natuurgebieden en een robuust watersysteem.

4. Recreatief aantrekkelijk

Wandelaars en fietsers kunnen hier genieten. Langs de dorpsranden van Egmond aan den Hoef en Bergen wordt ingezet op de verbinding tussen stedelijk gebied en buitengebied. De westrand van Alkmaar sluit hierop aan. Uitbreiding van de routenetwerken biedt extra recreatieve mogelijkheden en versterkt de betrokkenheid van inwoners bij het landelijk gebied.

Na vaststelling van de gebiedsvisie is het tijd voor de inkleuring. Dat zal begrip vragen en geduld, want niet alles kan direct worden gerealiseerd. De volgende fase zal voor het ene deel van de Weidse Polders sneller komen dan voor het andere deel. Dit is afhankelijk van verschillende factoren. Beschikbaarheid van het budget is er een, maar ook urgentie en de initiatiefnemer voor een plan spelen een rol.

Inhoud ›

1.	**Inleiding**	**8**
2	**Aanleiding**	**10**
	Wat als we niets doen	13
3.	**Gebiedsanalyse**	**14**
	Ligging en context	15
	Kwaliteiten van het gebied	16
	De opgaven	18
	Beleid	
	Bodem- en watersysteem	
	Natuurlijk systeem	
	Landschap en cultuurhistorie	
	Landbouw	
	Recreatie	
4	**Visie**	**30**
	Stapeling van opgaven	31
	Het watersysteem	33
	Het ecologisch systeem	34
	De landbouw	36
	De recreatie en cultuurhistorie	38
	De integrale visie	40
5.	**Vervolg**	**47**
6.	**Begrippenlijst**	**48**
7	**Literatuurlijst**	**50**
	Bijlage 1: Gebiedsproces	52
	Bijlage 2: Gebiedsanalyse	60
	Bijlage 3: Participatieverslag	68

1 › Inleiding

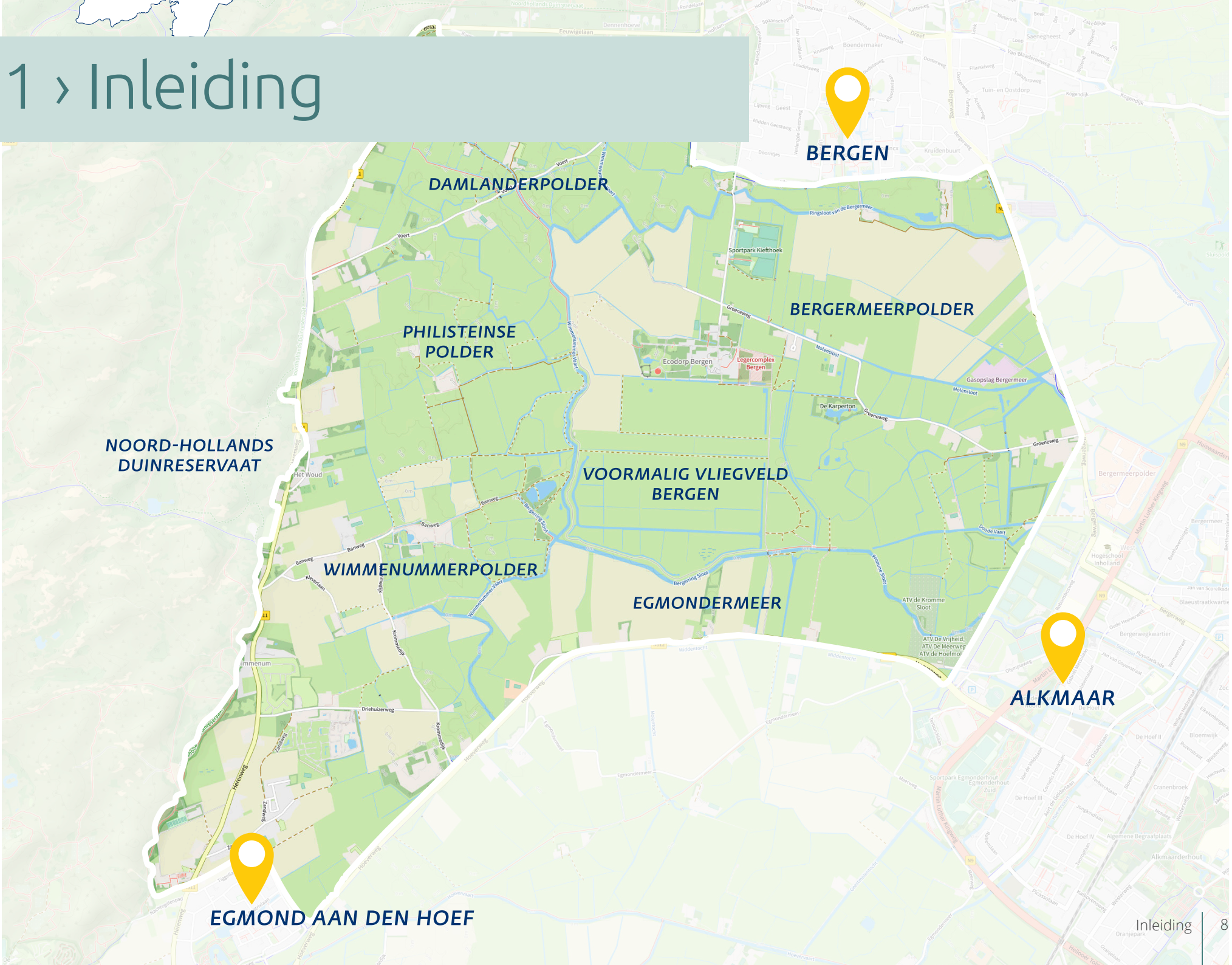
BERGEN
DAMLANDERPOLDER
BERGERMEERPOLDER
PHILISTEINSE POLDER
NOORD-HOLLANDS DUINRESERVAAT
VOORMALIG VLIEGVELD BERGEN
WIMMENUMMERPOLDER
EGMONDERMEER
ALKMAAR
EGMOND AAN DEN HOEF
Sportpark Kiefthoek
Ecodorp Bergen
Legercomplex Bergen
Gasopslag Bergermeer
De Karperton
Het Woud
ATV de Kromme Sloot
ATV De Vrijheid, ATV De Meerweg ATV de Hoefmol

Weidse Polders

Ten oosten van het Noordhollands Duinreservaat ligt tussen Bergen, Alkmaar en Egmond aan den Hoef de 'Weidse Polders'. Een waardevol gebied met natuur en agrarisch landschap waar mensen fijn wonen, werken en recreëren. Door klimaatverandering en bevolkingsgroei is het gebied niet meer toekomstbestendig. Er is steeds meer ruimtegebrek en steeds vaker sprake van te veel of te weinig en onvoldoende schoon water. Er liggen dus grote opgaven in het gebied. Daarom is deze gebiedsvisie opgesteld.

Historie

De totstandkoming van de gebiedsvisie kent een lange aanloop. In 2019 is begonnen met het verkennen van de landbouwkundige kansen in de Weidse Polders. In 2020 is de provincie in de binnenduinrand gestart met de opgave om het Natuur Netwerk Nederland (NNN) af te ronden. In juni 2022 heeft het rijk een startnotitie voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) vastgesteld, waarin de verschillende opgaven staan benoemd die in samenhang met elkaar opgepakt moeten worden binnen het landelijk gebied. Deze opgaven waren onderverdeeld in klimaat, water, stikstof en natuur. Het rijk vroeg de provincies om de opgaven verder uit te werken in provinciale programma's. De provincie Noord-Holland stelde op 27 juni 2023 een startversie voor het Provinciaal Programma voor het Landelijke Gebied (PPLG) vast als sturend beleidskader voor de opgaven in het landelijke gebied. In september 2024 schrapte het kabinet het NPLG en het transitiefonds waarin de middelen voor uitvoering van het NPLG waren opgenomen. Provincie Noord-Holland heeft zich daarom in eerste instantie gericht op de doelen en projecten waar financiële middelen voor beschikbaar zijn. In de Korte Termijn Agenda staan deze maatregelen beschreven. Voor de middellange en lange termijn is het programma landelijk gebied (PLG) opgesteld ter vervanging van het PPLG, waarin de provincie aangeeft welke doelen met voorrang worden aangepakt, nu de rijksmiddelen grotendeels zijn weggevallen. Het PLG is dus het meest recente beleidsstuk dat richting geeft aan het gebiedsproces in de Weidse Polders.

Gebiedsproces

Het doel van het gebiedsproces is om samen met verschillende belanghebbenden te werken aan een duurzaam toekomstperspectief voor de Weidse Polders. Dit gebeurt in verschillende fases. In de eerste fase, de verkenningsfase, wordt onderzocht op welke wijze de opgaven het beste in samenhang met elkaar kunnen worden aangepakt en welke mogelijkheden er zijn om hiermee gezamenlijk aan de slag te gaan. Vervolgens worden in de planvormingsfase concrete plannen gemaakt.

Samenwerking

De samenwerkingspartners zijn provincie Noord-Holland, gemeente Bergen en HHNK. Zij nemen uiteindelijk de bestuurlijke besluiten. Natuurmonumenten, PWN, LTO Noord en KAVB zijn ook partner in het gebied, maar hebben een adviserende rol. In 2024 tekenden alle partijen een intentieovereenkomst. Daarnaast zijn er diverse informatiebijeenkomsten georganiseerd en een klankbordgroep is geraadpleegd. De start van een intensieve samenwerking met als resultaat voorliggende gebiedsvisie.

Gebiedsvisie

De gebiedsvisie is een richtinggevend document dat de basis vormt voor toekomstig handelen in de Weidse Polders. Het biedt een langetermijnperspectief van ca. 50 jaar. Vanuit de verschillende thema's is richting gegeven aan het invullen van de opgaven die er liggen op het gebied van water, natuur, landbouw, recreatie en cultuurhistorie. Niet alles wordt direct gerealiseerd. De volgende fase, de planvormingsfase, zal voor het ene deel van de Weidse Polders sneller komen dan voor het andere deel. Dit is afhankelijk van verschillende factoren. Beschikbaarheid van het budget is er een, maar ook urgentie en de initiatiefnemer voor een plan spelen een rol.

Leeswijzer

Hoofdstuk 2 beschrijft de noodzaak voor een toekomstbestendige Weidse Polders. In hoofdstuk 3 wordt het gebied geanalyseerd. Vanuit deze analyse zijn de kwaliteiten van het gebied in kaart gebracht en is een ruimtelijke vertaling gemaakt van de opgaven die er voor de Weidse Polders liggen. Vervolgens zijn er voor de thema's natuur, water en bodem, landbouw, recreatie en cultuurhistorie visiekaarten ontwikkeld. De integratie hiervan heeft geleid tot de integrale gebiedsvisie. De visie is te vinden in hoofdstuk 4.

Meer informatie over het proces, de gebiedsanalyse en het participatieverslag,is te vinden in de bijlagen.

2 › Aanleiding

Alkmaar aangewezen als locatie voor grootschalige woningbouw

Nieuws vr 11 jul, 09:54

ALKMAAR – In de regio Alkmaar moeten de komende jaren minstens 3500 nieuwe woningen verrijzen. Dat staat in de nieuwe Nota Ruimte van het kabinet, waarin de toekomstvisie op de ruimtelijke inrichting van Nederland uiteen wordt gezet, aldus RTL Nieuws.

https://www.rodi.nl/alkmaar/nieuws/454304/alkmaar-aangewezen-als-locatie-voor-grootschalige-woningbouw

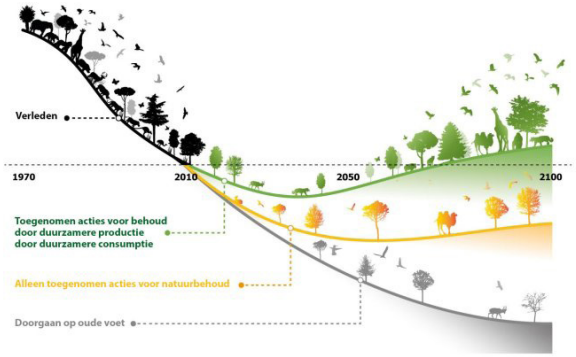

credit Adam Islaam https://iiasa.ac.at/news/sep-2020/bending-curve-of-biodiversity-loss

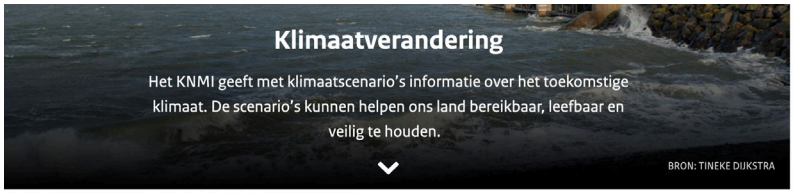

https://www.knmi.nl/producten-en-diensten/klimaatverandering

NOS Nieuws • Woensdag 22 mei 2024, 19:35 •
Aangepast donderdag 23 mei 2024, 15:11

Nederland kampioen biodiversiteitsverlies, 'de natuur staat er dramatisch voor'

Snel actie nodig om drinkwatertekort in 2030 te voorkomen

Publicatiedatum 03-04-2023 | 07:00

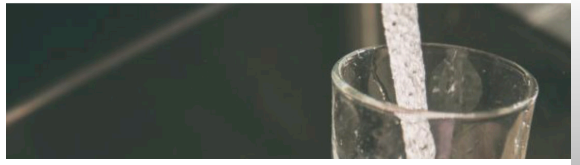

https://www.rivm.nl/nieuws/snel-actie-nodig-om-drinkwatertekort-in-2030-te-voorkomen

Ondergelopen wegen, een tunnel als zwemparadijs en de rioolinhoud die de straat bevuilt; Alkmaar pompt miljoenen in maatregelen om wateroverlast te voorkomen

bron: Noord-Hollands Dagblad 21-09-21, 12:50 | update: 21-09-21, 16:05

Figuur 6 Grondprijsontwikkeling provincies Utrecht, Noord-Holland en Zuid-Holland
Bron: Kadaster en Wageningen Social & Economic Research

https://www.clo.nl/indicatoren/nl212214-bedrijfsgrootte-en-economische-omvang-landbouwbedrijven-2000-2024

Tussenevaluatie: KRW-doelen dreigen buiten bereik te blijven

27 december 2024

https://www.drinkwaterplatform.nl/tussenevaluatie-krw-doelen-dreigen-buiten-bereik-te-blijven/

Het gebied is niet meer toekomstbestendig door een aantal ontwikkelingen.

Bevolkingsgroei
De verwachting is dat de bevolking in de gemeente Bergen met 1,9% groeit tussen 2021 en 2035 en 5-10% tussen 2035 en 2050. Voor de gemeenten Alkmaar en Heiloo is de verwachting dat deze groeien met 5-10% tussen 2021 tot 2035 en 2,5-5% tussen 2035 tot 2050. Met deze groei neemt de vraag naar woningen toe en daarmee ook de druk op de openbare ruimte. Onder andere door een groeiende recreatiebehoefte. *(Bron: PBL/CBS)*

Klimaatverandering
Het Nederlandse zeeklimaat verandert naar een klimaat waarin het warmer wordt, de winters natter zijn en de zomers droger. Lang aanhoudende droogtes worden afgewisseld met zware piekbuien. In de Weidse Polders is er een reëel risico op wateroverlast bij een piekbui. Er kan slechts 0-50 mm water in de bodem worden geborgen totdat het boven het maaiveld uitkomt. Dit staat in relatie tot het grondwaterpeil, welke hier al hoog staat ten opzichte van het maaiveld.
Sommige natuurtypen zijn afhankelijk van grondwater, de mate van deze grondwaterafhankelijkheid bepaalt de potentiële kwetsbaarheid bij droge omstandigheden. De grondwaterafhankelijke natuur in de Weidse Polders is 'gevoelig' tot 'zeer gevoelig' voor droogte. Het risico op de afname van biodiversiteit, met de toenemende natte en droge periodes is hier dus groot.
(Bron: Onderzoeksresultaat PWN, 2024)

Waterkwaliteit en drinkwaterbehoefte
De Bergermeer en omringende polders vormen één van de prioritaire gebieden voor de Kader Richtlijn Water (KRW) in het beheergebied van Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier.
Het doel is om hier in 2027 een situatie met helder water van goede ecologische en chemische kwaliteit te bereiken. In de Weidse Polders lopen meerdere KRW-watergangen die scoren als 'ontoereikend'. Enkele delen worden zelfs als 'slecht' gedefinieerd.
In de ondergrond van de duinen ligt een zoetwaterbel die van groot belang is voor de drinkwatervoorziening, de kwelafhankelijke natuur en de achterliggende polders. Door klimaatverandering wordt de druk op de zoetwaterbel steeds groter. In combinatie met het groeiende bevolkingsaantal neemt de vraag naar drinkwater alleen maar toe. Er zal meer drinkwater beschikbaar moeten komen in de toekomst, terwijl de trend nu is dat dat deze hoeveelheid afneemt. *(Bron: Onderzoeksresultaat PWN, 2024)*

Bodem
Het merendeel van de Weidse Polders heeft een groot risico op ondergrondverdichting als gevolg van grondbewerking. Het resultaat is dat er meer kans is op wateroverlast, afspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen en dat gewassen minder diep kunnen wortelen en zo minder goed bij voedingsstoffen kunnen komen.
Bodemdaling komt in een groot deel van Noord-Holland voor, het gaat hierbij meestal om veengebieden waarin de bodem oxideert. In de Weidse Polders komt er enkel veen op een zandige ondergrond voor. Deze dunne laag veen kan bij een hoog klimaatscenario oxideren en tot een beperkte bodemdaling van 3 tot 10 cm zorgen. Ten zuidwesten van Bergen is het veenpakket dikker, welke kan zorgen voor een sterkere bodemdaling tot 60 cm.

Ontwikkeling van de landbouw
Aan het begin van de eeuwwisseling was er een grote diversiteit aan agrarische bedrijven, waarvan de tuinbouw- en graasdierbedrijven in de ruime meerderheid waren. Er zijn tegenwoordig nog enkele akkerbouwbedrijven, bollenbedrijven en gewas-vee combinaties aanwezig in de gemeente Bergen. Naast de afname van het aantal bedrijven en de diversiteit in bedrijfstypen is het areaal landbouwgrond in de gehele gemeente Bergen tussen 2010-2021 afgenomen met ongeveer 240 ha.
De landelijke trend is dat het merendeel van de landbouwproducten uit deze sectoren wordt geëxporteerd naar omliggende landen. De vraag naar duurzamere producten met meer aandacht voor dierenwelzijn en biologische productiemethoden neemt wel toe, maar het marktaandeel daarvan blijft nog zeer beperkt. Voor beide marktvragen is meer ruimte nodig.
(Bron: Landbouwkundig onderzoek Weidse Polders, SWECO, 2023)

Natuur en biodiversiteit
Het verlies aan biodiversiteit is op wereldwijde schaal een groot probleem. Voor de provincie Noord-Holland is er sinds de oorspronkelijke gemeten situatie rond 1700 een biodiversiteits-afname van 85% waargenomen. *(Bron: Omgevingsvisie NH2050, 2018)*

In het Noordhollands Duinreservaat zijn er verschillende habitattypen. Daaronder vallen een aantal stikstofgevoelige typen, zoals de grijze duinen, die op basis van de Vogel- en Habitatrichtlijn worden beschermd. Per habitattype kan het verschillen wat het natuurtype aan maximale stikstofdepositie aan kan. Dit wordt de kritische depositie waarde (KDW) genoemd. Vrijwel het hele duingebied langs de Weidse Polders heeft te maken met een stikstofdepositie die de KDW overschrijdt.

Meer ondersteunend beeld- en leesmateriaal is te vinden in bijlage 2: Gebiedsanalyse

Wat als we niets doen?

o-scenario

De binnenstedelijke ontwikkeling van de stad Alkmaar neemt in de komende 10-15 jaar een grote vlucht. Het toenemend aantal woningen in de stad legt meer druk op de stadsrand. De rand bij de Weidse Polder verrommelt verder en de grondprijzen stijgen.

Door het toenemende aantal inwoners in de stad neemt ook de recreatiedruk in het gebied toe. De Noord-Hollandse kust is een steeds aantrekkelijker wordend recreatiegebied. De recreatiebehoefte vraagt om meer luxe en de recreatieparken breiden verder uit. Het aantal (vakantie)woningen op voormalige boeren erven neemt toe, met een toename van verkeer tot gevolg. Het landschap verrommelt en verliest zijn karakteristieke openheid.

De agrariërs die nog in het gebied zitten, voelen van alle kanten druk. Dit speelt zowel in het verkeer als tussen de percelen als vanuit de regelgeving. De weersextremen zorgen vaak voor mislukte oogsten of hoge voerprijzen.

Het watersysteem staat onder druk. Het is vaker extreem nat en extreem droog. De piekberging moet zeer regelmatig worden ingezet, maar alsnog is er veel wateroverlast op het maaiveld in de diepe delen van de polders. De waterkwaliteit is ook nog steeds niet op orde.

De natuur heeft veel te lijden onder de weersomstandigheden en het tekort aan water doordat de waterlopen en het watersysteem niet zijn ingesteld op het vasthouden van water.

Zonder visie voor dit gebied is er een reëel risico dat:

- De urgente keuzes te lang worden uitgesteld;
- De helderwater doelen (KRW) niet worden gehaald;
- De drinkwatervoorziening niet toereikend is;
- De huidige functies veel vaker met wateroverlast en -tekort te maken krijgen;
- De landbouw geen toekomstperspectief heeft;
- De biodiversiteits- en de natuurkwaliteit gaat verder achteruit;
- Vergunningen voor ontwikkelingen niet worden verleend.

  En daarmee het gebied op slot komt te zitten en de kwaliteiten onvoldoende worden benut.

Verbeelding o-scenario

3 › Gebiedsanalyse

3.1 Ligging en context

Een uniek landschap in Noord-Holland
De provincie Noord-Holland is voor een groot deel omgeven door water. Van west naar oost liggen kust-landschappen met duinen en strandwallen, de polders in lagergelegen strandwalvlaktes, de droogmakerijen en polders op de veen- en kleigronden, waarna ten slotte de oevers van het IJsselmeer worden bereikt.
De Weidse Polders ligt ten oosten van het Noordhollands Duinreservaat, tussen Bergen, Alkmaar en Egmond aan den Hoef. Het gebied bevindt zich deels in de duinzoom en vooral in het landschap van strand-wallen en strandvlaktes. Binnen dit gebied ligt ook de droogmakerij Bergermeer.
Het gebied van de duinzoom en de strandvlaktes wordt de binnenduinrand genoemd. Het behouden en het versterken van het landschap is van groot belang voor de leefbaarheid in de provincie. De sterke verweven-heid tussen stad en landschap is zichtbaar in de Weidse Polders 'het groene buitengebied tussen de kernen van Egmond, Bergen en Alkmaar'.

Regionale context
De Weidse Polders heeft een unieke kwaliteit door de ligging in en aan de binnenduinrand. Ingeklemd tus-sen de stedelijke band van Heiloo en Alkmaar en het Noordhollands Duinreservaat. Met in de directe om-geving verschillende economische concentratiegebie-den, Natura 2000-gebied, NNN-gebieden, provinciaal Beschermd landschap, recreatieve knooppunten en grootschalige woningbouwlocaties. Daarmee ligt de Weidse Polders zowel in een regio met veel ontwik-kelingen in de economie, wonen, natuur, recreatie en landbouw.

Gebiedsafbakening
De Weidse Polders is 1 van de 24 door de provincie benoemde deelgebieden (2019) met als speerpunt het realiseren van de NNN. De Weidse Polders is een verza-melnaam voor de volgende gebieden:
» de Damlanderpolder
» de Philisteinse polder
» de Bergermeerpolder
» de Wimmenummerpolder
» een deel van de Egmondermeer
» een deel vrij afwaterend gebied langs de duinen.

Na de start van het PPLG (later het PLG) is de begrenzing uit 2019 aangepast. Er is beter naar de afgrenzing met de duinen gekeken en de relatie met het watersysteem is gelegd. De definitieve begrenzing is bepaald door de gebiedspartners. Er is een afbakening voor het gebied Weidse Polders in relatie tot de opgaven voor natuur, landbouw, recreatie en cultuurhistorie en een iets bre-dere afbakening voor het effectgebied voor water. Dit is te zien in de figuur hieronder.

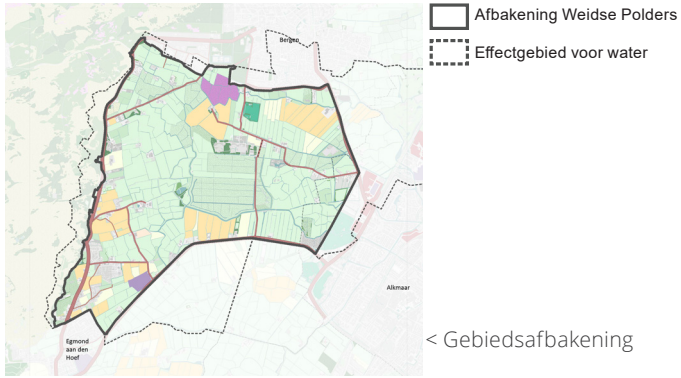

< Gebiedsafbakening

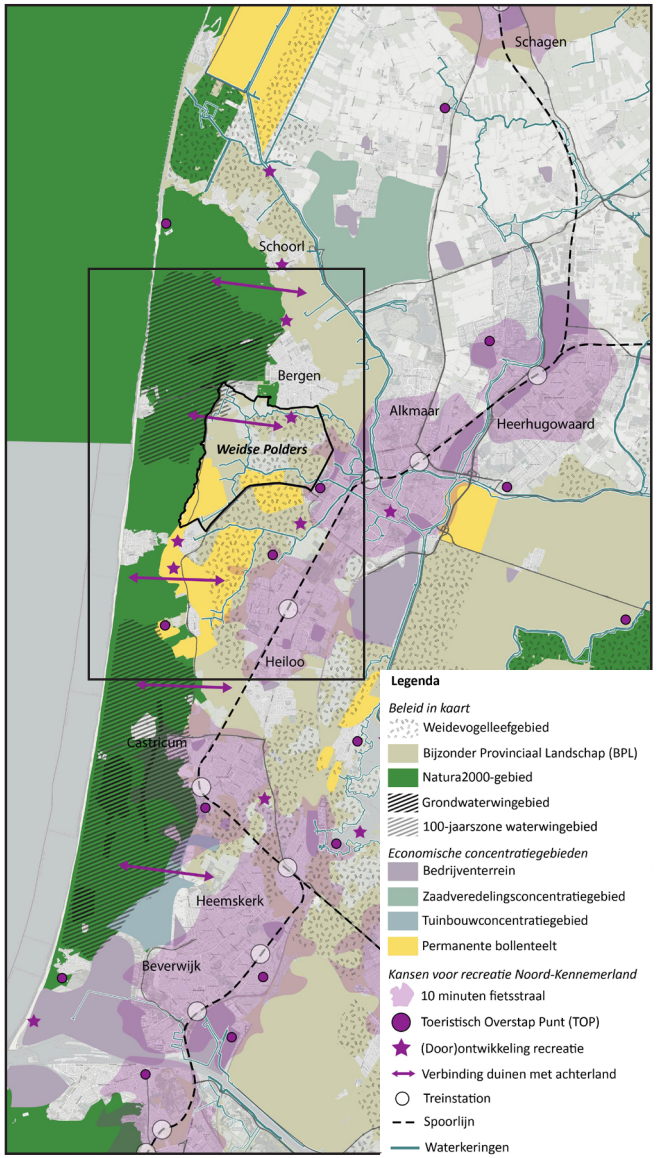

∧ De Weidse Polders in regionale context

3.2 Kwaliteiten van het gebied

Aan het begin van het proces is bestaande informatie geïnventariseerd en zijn aanvullende onderzoeken uitgevoerd, namelijk een Landschap ecologische systeemanalyse, een landbouwkundig onderzoek en een recreatie-analyse. Meer informatie hierover is te vinden in bijlage 2: gebiedsanalyse. Uit de inventarisatie, de onderzoeken, een openbare informatiemarkt, verschillende bijeenkomsten en gesprekken met eigenaren en partners uit het gebied zijn meerdere (kern)kwaliteiten van de Weidse Polders naar voren gekomen. Niet alles hoeft zo te blijven zoals het is, maar het vormt de basis om op door te ontwikkelen en kansen te grijpen.

De Weidse Polders ligt op een unieke plek te midden van een **diverse en drukke regio**. Richting het westen ligt het Natura-2000 gebied het **Noordhollands Duinreservaat**, een uniek en aantrekkelijk natuurgebied. Ten oosten van de polder ligt een stedelijke band met Alkmaar als grootste kern, waarna de lagere natte klei- en veenpolders liggen.

In het gebied ligt de **binnenduinrand** met zijn **bijzondere gradiënten** en een verscheidenheid aan bodemsoorten en hoogteverschillen en waterkwaliteit. Daarnaast zijn hier unieke **natuurwaarden**, zoals de **duinrellen** en de **grondwater gevoede graslanden** waar weidevogels op afkomen. Grote aaneengesloten natuurgebieden worden afgewisseld met kleinere natuur-stapstenen. Op **Europese schaal** zijn de duinen langs de kust die overgaan in een onbebouwde binnenduinrand zeldzaam en daarom bijzonder.

In de polders is vooral de beleving van de **weidsheid** een veel genoemde kwaliteit. De vlakke gras-, akker- en bollenvelden bieden **vergezichten** helemaal tot aan de glooiende duinen in het westen of tot aan de stads- en dorpsranden van Bergen, Alkmaar en Egmond aan den Hoef. Deze weidsheid is te danken aan de combinatie van het bodem- en watersysteem en het landgebruik.

Het polderzicht over het landschap met zijn **unieke blokverkaveling**, met lage vegetatie en gewassen, waar de weilanden worden afgewisseld met kleurrijke bollenvelden. Het gebied herbergt een verscheidenheid aan functies, waarbij **natuur** en **landbouw** beeldbepalend zijn.

Het gebied heeft een eeuwenoude traditie van het geschikt maken van land voorlandbouw. De **oude geestgronden** en polderstructuren met kenmerkende **molens** en een **grillig boezemsysteem** laten deze geschiedenis nog altijd zien. Net als andere cultuurhistorische elementen, zoals **relicten** van landgoederen, bosschages, het voormalig 'Militair Vliegveld Bergen' en bunkers.

' Voormalig Vliegveld Bergen ligt in het hart van de Weidse Polders. Dit is van 1937 tot 1944 in gebruik geweest. Sommige onderdelen van dit vliegveld zijn nog steeds aanwezig en zichtbaar in het open veld, zoals de bunkers, een hangar en restanten van de startbaan, daarnaast is het zuidelijk deel ingericht als boezem- en polderberging en geeft het op een andere manier bescherming aan het gebied. '

De weidsheid van de polders is vanaf het water goed te beleven door een **aantrekkelijke vaarroute** die over het unieke boezemsysteem loopt. Het naastgelegen duingebieden de polder zelf trekt **verschillende soorten recreanten** aan. In het gebied vind je zowel dagrecreanten, zoals bezoekers voor een ommetje, aan kano- of fietstocht, als verblijfsrecreanten op campings of in B&B 's. Het is daarmee een belangrijke recreatieve bestemming voor bewoners uit de omgeving en toeristen.

De polder wordt 'omlijst' door de **duidelijke randen** met de bebouwde kernen en de duingebieden.

Op de kaart op de volgende pagina zijn de kenmerken van de Weidse Polders te zien. De foto's laten de verschillende aanwezige kwaliteiten zien.

Bergen
Alkmaar
Egmond
aan den
Hoef

3.3 De opgaven

Voor de Weidse Polders zijn verschillende opgaven te onderscheiden. Het realiseren van het NNN, het toekomstbestendig maken van het watersysteem, het ontwikkelen van een toekomstbestendige landbouw, het behalen van de helderwaterdoelen voor de Kaderrichtlijn water, het behouden en versterken van het bijzondere landschap en de cultuurhistorische waarden en het omgaan met de recreatiedruk op het gebied.

De impressie op de kaart op pagina 31 laat zien dat er veel verschillende opgaven en ruimtevragers zijn binnen het gebied. Duidelijk is dat het niet allemaal past in de beschikbare ruimte. Op de volgende pagina's worden de huidige situatie en de opgaven, potenties en dilemma's per thema omschreven.

Foto met zicht op de Groeneweg met zowel rereatief als landbouw verkeer rechts de loterijlanden (natuur), de waterlopen, Op de achtergrond de duinen .

3.3.1 Beleid

De volgende beleidsdoelen gelden in de Weidse Polders:

Beschermd landschap
Een provinciaal beschermingsregime welke de waardevolle landschappelijke structuren beschermt.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)
Doel van de NNN is het vergroten van de hoeveelheid natuur, het versterken van de kwaliteit van de bestaande natuur en het verbinden van natuurgebieden en moet in 2029 gerealiseerd zijn.

Natura 2000
Het Noordhollands Duinreservaat is een Natura 2000-natuurgebied en ligt buiten de Weidse Polders. Om de gunstige staat van instandhouding van het natuurgebied te waarborgen, is in de Weidse Polders een overgangszone ingericht waar de stikstofbelasting moet worden verminderd.

Kaderrichtlijn Water
Voor een aantal polders zijn op basis van de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) helderwater doelen vastgesteld voor 2027. Door de natuurlijke ligging, met aanvoer van voedselarm water van goede kwaliteit uit de duinen, is dit een prioritair gebied voor de KRW.

Grondwaterbescherming
De grondwaterbeschermingsgebieden rondom de waterwinning in de duinen zijn aangewezen om de grondwaterkwaliteit te beschermen. Dit houdt in dat het landgebruik en activiteiten die plaatsvinden in deze gebieden de kwaliteit van het grondwater niet mogen aantasten.

Permanente bollenteelt
Binnen de Weidse Polder liggen gebieden met in de provinciale verordening de aanwijzing permanente bollenteelt. Dit houdt in dat binnen deze gebieden het toegestaan is om omwille van bollenteelt grondbewerkingen uit te voeren zoals bezanden, omzetten en opspuiten. Deze gebieden bevinden zich voornamelijk aan de zuidzijde.

Weidevogelleefgebied
De provincie wil het leefgebied van bedreigde weidevogels beschermen. Onder deze bescherming zijn principes opgesteld om de impact op het gebied te verkleinen. Het weidevogelleefgebied ligt in de Bergermeerpolder en Egmondermeerpolder.

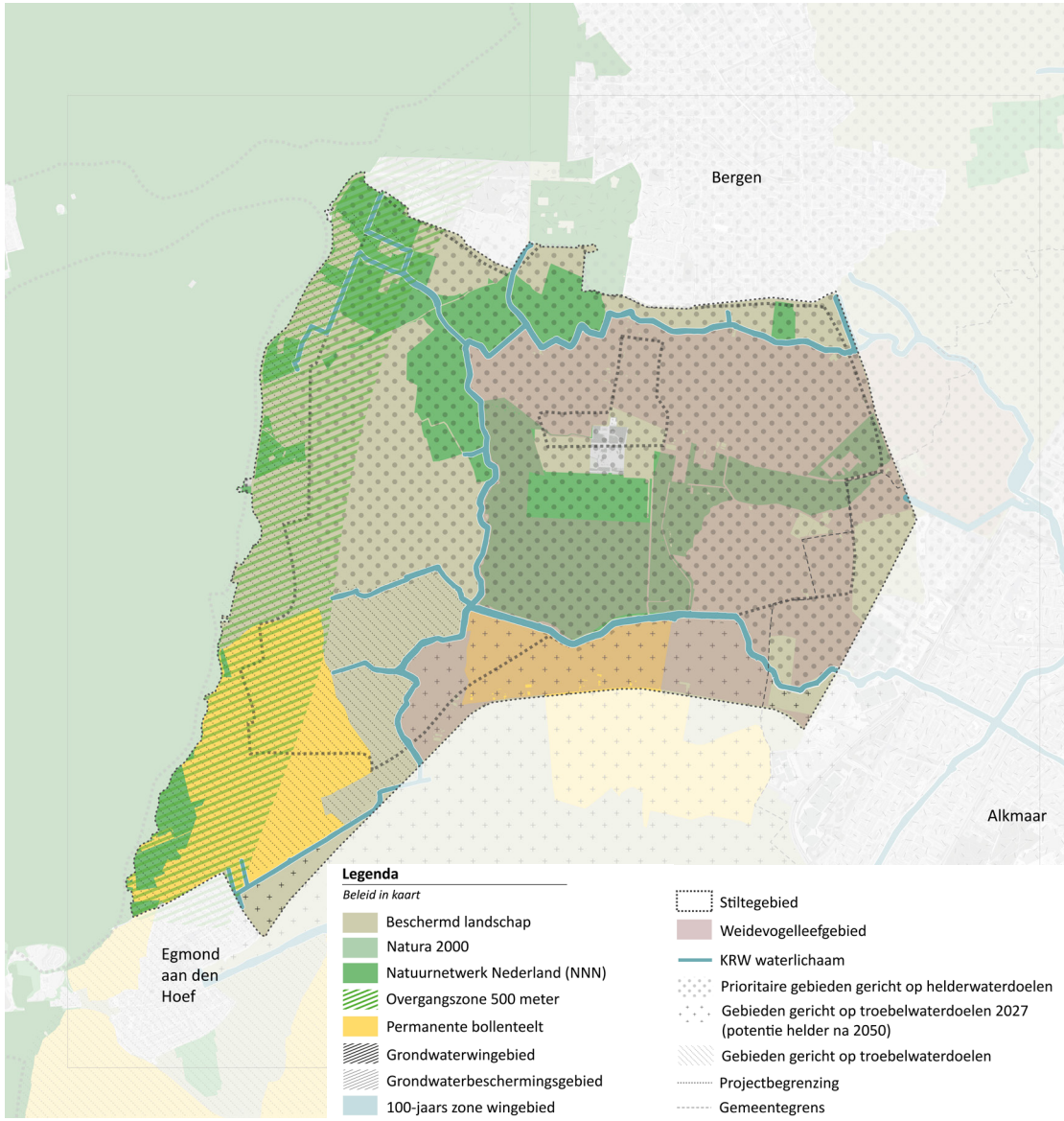

3.3.2 Bodem- en watersysteem

Huidige situatie

(Grond)watersysteem
Door mariene afzettingen is er veel brak en zout grondwater aanwezig in de ondergrond. Onder de jonge duinen bevindt zich een zoetwaterbel die redelijk dicht onder het maaiveld ligt. Op de lage plekken treedt daardoor kalkrijke kwel op. Het grondwater bestaat uit zeer zoet water. Ook in de droogmakerij (Bergermeerpolder) komt er kwel voor. De Bergermeerpolder is natter dan de omliggende polders.

Bodem
In de poldergebieden overheersen matig fijne zandbodems met een klei- en/of veendek. De toplaag is kalkarm en bestaat uit klei met daaronder zand. De Philisteinse & Wimmenumer Polder, liggen in een strandvlakte. Deze bestaan uit vlaktes en welvingen waardoor er lokaal kleine hoogteverschillen zijn.
Bron: Landschap ecologische systeem analyse (LESA, 2024)

Waterberging
Bij extreme wateroverlast kan de waterberging op het voormalig vliegveld Bergen worden benut als boezemberging. Water vanuit de boezem wordt ingelaten bij de Kolonel Sneepweg.

Boezemsysteem
De Weidse Polders is onderdeel van een groter systeem ten westen van Alkmaar van ongeveer 5.000 hectare poldergebieden en boezemlanden. In dat systeem voeren twee niet verbonden boezemtakken al het overtollig water door of langs Alkmaar af.

De ringvaart rondom de Bergermeer voert het water uit het noordelijk deel van het gebied af. De Hoevervaart voert het water voor het zuidelijk deel van het systeem af. Het noordelijk en zuidelijk deel zijn momenteel niet verbonden met elkaar. Wel beginnen ze beiden bij Egmond aan de Hoef.

Waterstanden
Gebieden met van oudsher hoge grondwaterstanden en kwel tot aan het maaiveld, die overgingen in poldergebied met schoon water, zijn nu veranderd in drogere gebieden met weinig grondwaterinvloed en water van mindere kwaliteit. In de meeste gebieden van de Weidse Polders is de gemiddelde grondwaterstand is 20-40 cm onder het maaiveld. De oppervlaktepeilen worden strak gereguleerd. Er wordt voor zowel de winter- als zomertijd vrijwel hetzelfde peil gehanteerd. Het waterbergingsgebied in het zuiden van het voormalig vliegveld Bergen heeft een flexibel peilbeheer.

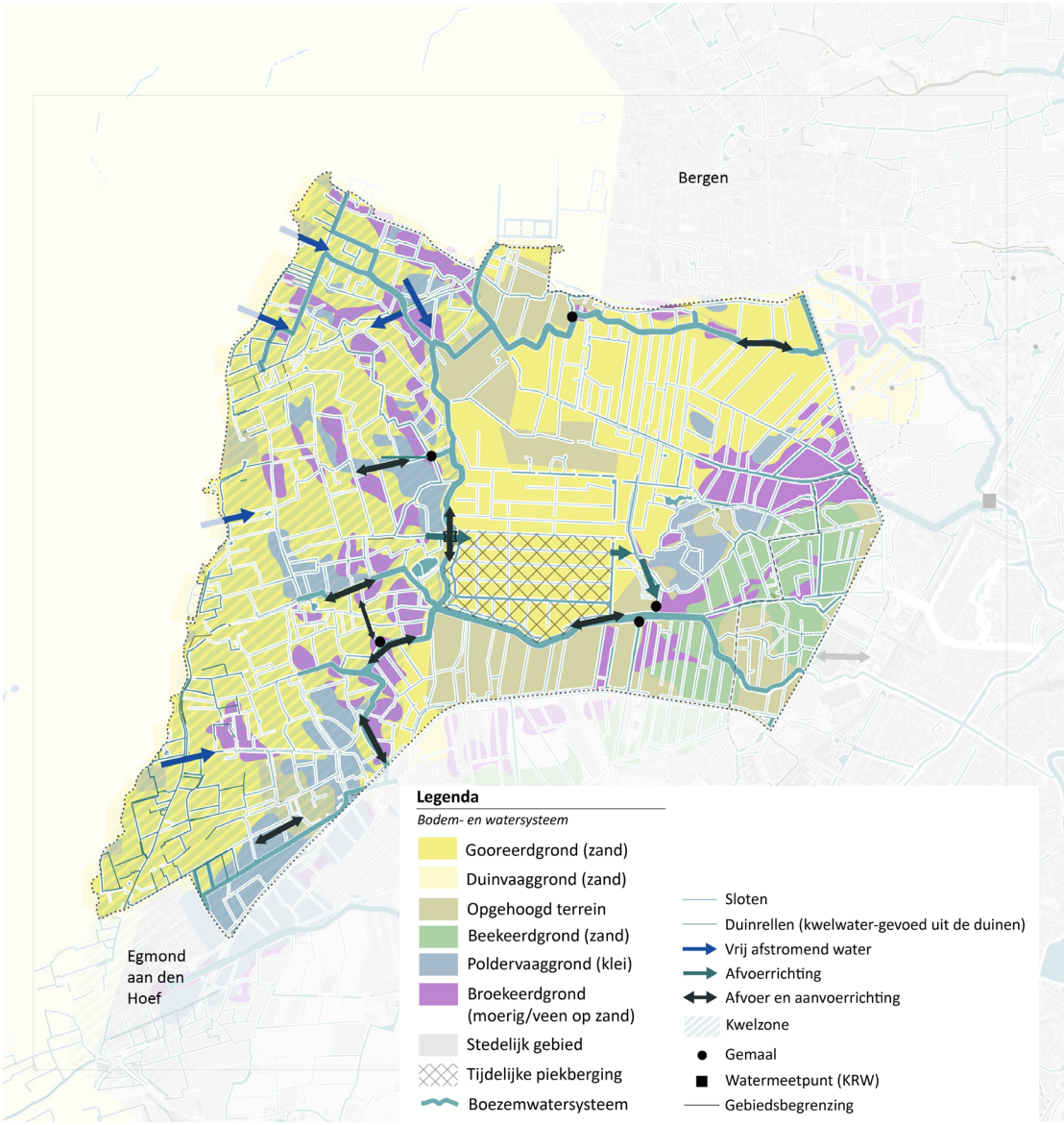

Kaart met het huidige water- en bodemsysteem

Opgaven, potenties en dilemma's

Omgaan met weersextremen
Een van de opgaven is het ontwikkelen van een robuust watersysteem dat om kan gaan met grote extremen; het zoveel mogelijk beperken van wateroverlast en watertekorten. Het systeem moet in staat zijn om grote hoeveelheden neerslag op te vangen en af te voeren, en waar mogelijk water langer vast te houden.

Zorgen voor voldoende drinkwater
De vraag naar geschikt drinkwater neemt in de toekomst alleen nog maar toe. Het bestendigen en handhaven van het grond-waterbeschermingsgebied en de bufferzone voor grondwaterreservering is dan ook van groot belang om zo de grond- en drinkwaterkwaliteit te borgen. Hieronder valt ook het vergroten en het versterken van de zoetwaterbel als strategische grondwaterreserve in de binnenduinrand.

Zorgen voor goede waterkwaliteit
De ecologische en chemische waterkwaliteit moet voor 2027 verbeterd zijn zodat de doelen van de KRW worden behaald. In de kaart zijn de zogenaamde prioritaire gebieden voor de KRW zichtbaar. In deze gebieden geldt het doel om helder oppervlaktewater van een goede ecologische waterkwaliteit te realiseren. Los van de watergangen ligt er op een groot gedeelte van de Weidse Polders een beschermde status vanuit KRW voor de drinkwaterwinning. *(Bron: KRW)*

Werken aan systeemherstel
In de binnenduinrand zijn er van nature hoge grondwaterstanden en kwel tot in het maaiveld, met een overgang naar een poldergebied met schoon water. Door menselijk ingrijpen en het huidige grondgebruik zijn de gebieden droger geworden met weinig grondwaterinvloed en te veel nutriënten in het water. Vanuit het principe 'Water en bodem sturend' is de vraag hoe houdbaar het huidige systeem nog is. Hydrologisch gezien is het wenselijk om hier meer water vast te houden en weer naar een dynamisch en kwelgevoed watersysteem te gaan.

Kwelwater benutten
De historische duinrellen en plekken waar het kwelwater naar boven komt, zijn plekken met een potentieel hoge natuurwaarde. Gezien de opgave voor het ontwikkelen van de NNN én van groenblauwe dooradering, loont het om deze locatie nader te onderzoeken.

Vergroten van het watersysteem
Maatregelen om de capaciteit van het boezemsysteem te vergroten zorgen voor een verbetering van het watersysteem. Dit kan door de twee boezemtakken ter hoogte van Egmond aan de Hoef (zie kaart) te verbinden. Dan ontstaat een twee keer zo robuust boezemsysteem ten westen van Alkmaar dat zeker bij lokaal gevallen clusterbuien leidt tot een forse verbetering in klimaatbestendigheid. De bergings- en afvoercapaciteit van beide boezemdelen kan dan namelijk ingezet worden voor het gehele gebied. Door die grotere robuustheid ontstaat dan ook meer flexibiliteit om in droge omstandigheden water aan te voeren en niet direct bij een zomerbui te hoeven afvoeren.

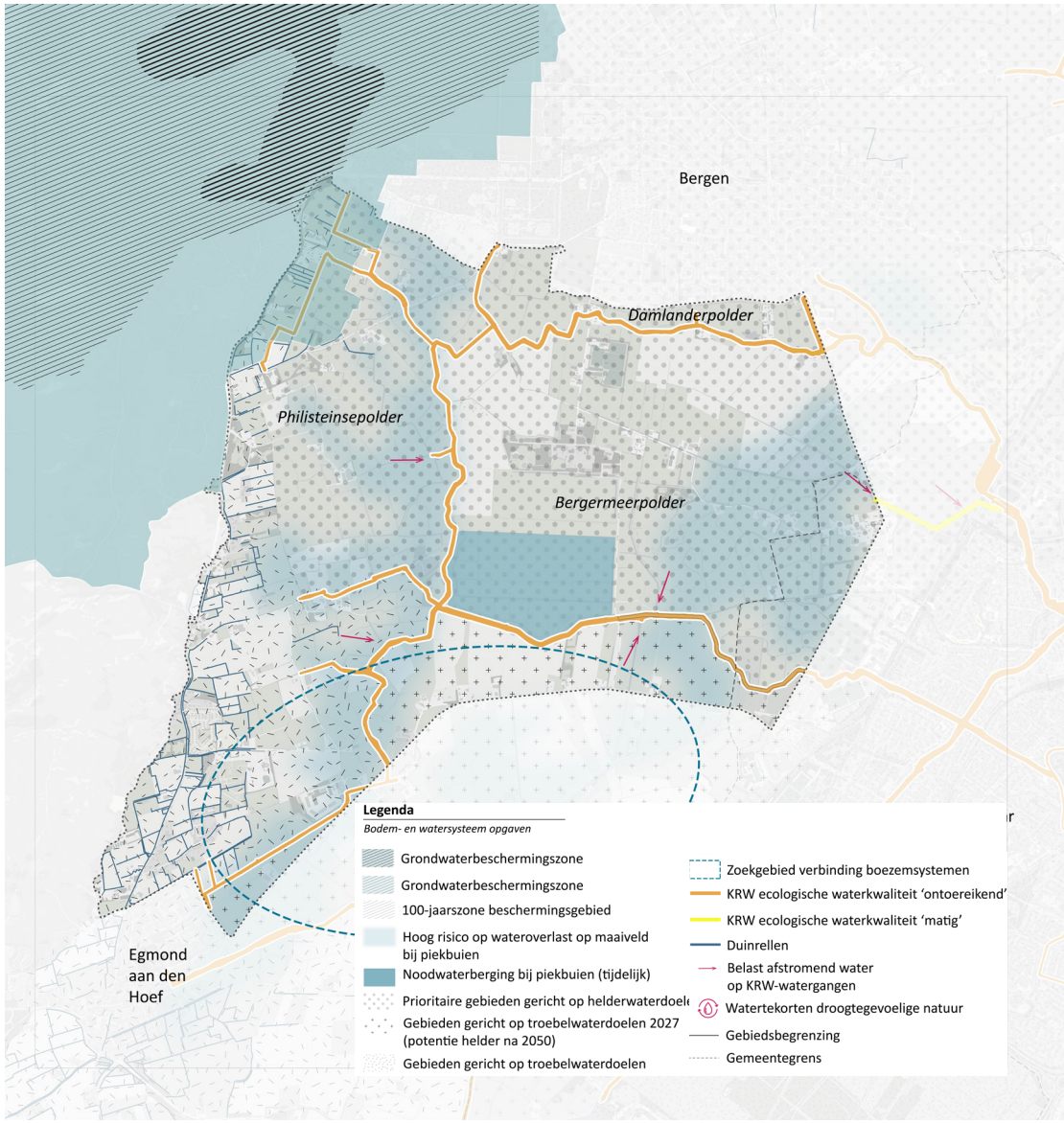

Kaart met de opgaven, potentie en dilemma's voor het water en bodemsysteem

3.3.3 Natuurlijk systeem

Huidige situatie

Natura 2000

Ten westen van de Weidse Polders ligt het Natura 2000-gebied het Noordhollands Duinreservaat. Dit reliëfrijke landschap bestaat uit loofbossen en duinbossen afgewisseld met open duinen, vochtige duinvalleien en duinheide. Gelegen naast een groot aaneengesloten natuurgebied heeft de polder een belangrijke functie om het droge milieu van het duinlandschap te verbinden met het natte karakter van de laaggelegen polder.

Natuurnetwerk Nederland (NNN)

In de Weidse Polders liggen de verbonden natuurgebieden van de duinen tot in de Bergermeerpolder. Gezamenlijk vormen ze een uniek natuurgebied dat de gradiënt van de binnenduinrand benut en in de toekomst nog meer kan benutten, als onderdeel van het NNN. Nog niet het gehele NNN is gerealiseerd waardoor de verbinding nog gaten bevat. Daarnaast is het mogelijk dat extra hectares NNN in de binnenduinrand worden gelegd, zoals verwoord in de realisatiestrategie van de provincie.

De binnenduinrand

Het strandvlaktelandschap in de binnenduinrand dat staat onder invloed van kwel, is een ecologische kernkwaliteit. De gradiënten die aanwezig zijn tussen de duinen en de natte polders, zorgen voor waardevolle natuur en zeer bijzondere habitats die alleen in de binnenduinrand voorkomen. In de grotendeels open polders liggen met name vochtige graslanden en kruiden- en faunarijke graslanden met enkele bosschages van loofbos.

Soorten

De bijzondere (natte en voedselarme) omstandigheden zorgen voor vegetatie als blauwe knoop, brede orchis, veenmos en koningsvaren. Op de drogere gronden komen soorten voor als vleugeltjesbloem, duindoorn en galigaan. Zeker rondom de duinrellen komen waardevolle en specifieke plant- en diersoorten voor. In de duinen die grenzen aan de Weidse Polders komen belangrijke amfibieënpopulaties voor, die ook de natte omstandigheden van de polders opzoeken. Om de over en weer bewegingen van deze dieren te bevorderen zijn er meerdere faunatunnels aangelegd.

Unieke gebieden

Langs de Voert liggen schrale hooilandjes met o.a. brede orchis en gewone dotterbloem. Deze graslanden zijn in beheer bij Natuurmonumenten. PWN heeft hier ook gronden in eigendom, waarvan de voedselrijke bovenlaag is afgegraven en reliëf aangebracht in de Damlanderpolder ligt een uniek duinheidegebied, dat door omzetting van de grond (t.b.v. de bollenteelt) is ontstaan. Er zijn hier soorten als kraai- en struikheide, gevlekte orchis, korstmossen en zeldzame paddenstoelen als vuurzwammetje en heideknotszwam te vinden.
Het is het enige hei schraal grasland in de polders van Kennemerland. Langs de Groeneweg liggen de Loterijlanden. Dit zijn soortenrijke natte graslanden, die al heel lang niet worden bemest.

Weidevogels

Een groot gedeelte van de Weidse Polders is aangewezen als weidevogelleefgebied.

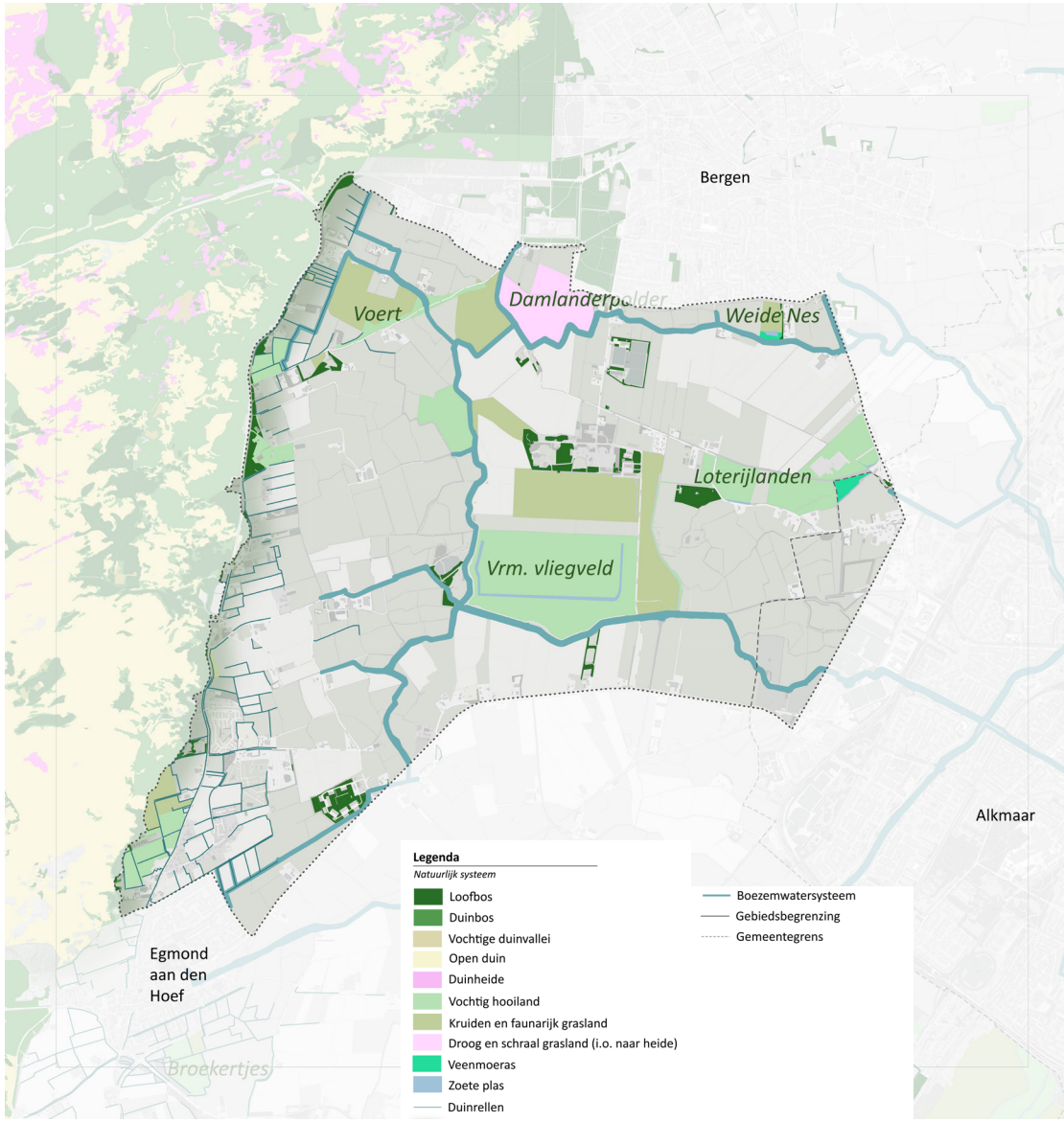

Kaart met het huidige natuurlijksysteem

Opgaven, potenties en dilemma's

Weidevogels

Het leefgebied wordt beschermd voor activiteiten en elementen die tot verstoring kunnen leiden van weidevogels. Het in stand houden en het verbeteren van de kwaliteit van het leefgebied is een landelijke en provinciale opgave.

Systeemherstel

Bij systeemherstel gaat het om het herstel van de biodiversiteit en het hydrologische systeem. Inzet is het verbeteren van de natuurlijke relaties tussen het bodem- en watersysteem, welke hier van origine voorkomt. Daarmee gaat het over het hydrologisch verbinden van de duinen en de polder door het herstellen van natuurlijke gradiënten en overgangen. Hierbij is het belangrijk dat verdroging wordt tegengegaan door het instellen van hogere water-peilen, het vasthouden van water en het herstellen van de invloed van grondwater in de wortelzone van graslanden. Als dit systeemherstel wordt gerealiseerd in de binnenduinrand wordt aan de voorwaarden voor kwel gevoede natuur voldaan.

Versterken biodiversiteit

Naast de aangewezen natuurgebieden biedt het landelijk gebied met landbouwpercelen ook een plek voor andere natuurwaarden. Zo zijn er verschillende akker- en weidevogels te vinden. De graslanden waren vroeger zeer aantrekkelijk voor weidevogels. Vandaag de dag is er meer opgaande vegetatie, is het droger en is het landgebruik minder divers. Vanuit het provinciaal Masterplan Biodiversiteit worden bronaanpak maatregelen genoemd.
Deze opgaven zijn het versterken van de kwaliteit in natuurgebieden, versterken van de biodiversiteit in het landelijke en agrarisch gebied, versterken van biodiversiteit in en rond het water en het beschermen van kwetsbare soorten en het bestrijden van invasieve exoten.

NNN

Er liggen in de Weidse Polders NNN-opgaven waarin behoud, versterken maar ook het ontwikkelen van nieuwe natuur een opgave is. Binnen de huidige NNN-begrenzing gaat het nog om 88 ha te realiseren natuur. Daarnaast is in de realisatiestrategie NNN opgenomen dat de natuur in de hele binnenduinrand in Noord-Holland moet worden versterkt. Daarvoor is 300 ha aangewezen. Een deel hiervan kan mogelijk in de Weidse polders worden gerealiseerd.

Natura 2000

Voor het Natura 2000-gebied ten westen van de Weidse Polders ligt de verplichting van de gunstige staat van instandhouding. Er zijn verschillende habitattypen in het gebied aanwezig die lijden onder een te hoge stikstokdepositie. In juli 2025 is een overeenkomst gesloten tussen de provincie en de agrarische sector om generiek bij alle (melkvee)bedrijven te komen tot een gemiddelde 30% reductie van stikstofuitstoot in 2030 (t.o.v. 2019). Meer informatie over het stikstofbeleid is te vinden in bijlage 2: gebiedsanalyse.

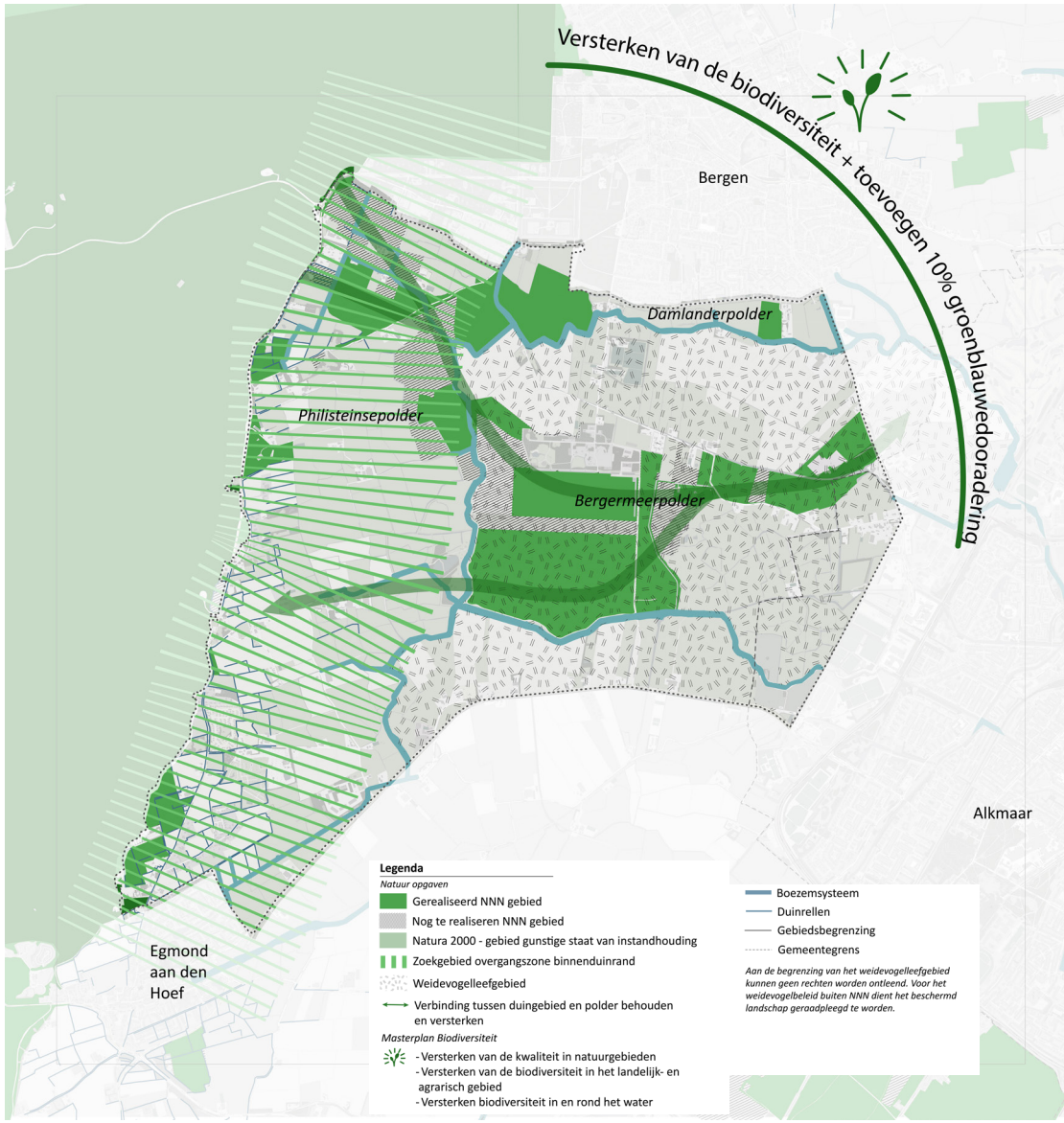

Kaart met de opgaven, potentie en dilemma's voor het natuurlijksysteem

3.3.4 Landschap & Cultuurhistorie

Huidige situatie

Beschermd landschap

De Weidse Polders is een uniek gebied waarin het eeuwenoude open landschap nog grotendeels in oorspronkelijke staat aanwezig is. De afwisseling van kleinere zandige afzettingen, laaggelegen graslanden en kleine droogmakerijen, zoals het Egmondermeer en Bergermeer. Het heeft een hoge cultuur-historische waarde door de duinrellen en kronkelende kreken, de kaden en dijken, de onregelmatige en kleinschalige blokverkaveling en de vele molens. Het oorspronkelijke laatmiddeleeuwse verkavelingspatroon is hier nog vrijwel geheel intact. De kleine droogmakerijen hebben een strokenverkaveling die loodrecht op de weg staat.

Polders en droogmakerijen

Tot aan het einde van de middeleeuwen bestond dit gebied voornamelijk uit ondiepe meren afgewisseld met opgehoogde akkercomplexen: 'geestgronden'. Regelmatig overstroomde de zee het laaggelegen land. Midden 16e eeuw is besloten deze meren droog te gaan leggen. Dit deed men door aanleg van een stelsel van dijken en afvoerkanalen rondom de meren. Vervolgens werden op strategische plekken molens gebouwd die het water vanuit de meren in de kanalen pompten. De Bergermeer is een van de oudste droogmakerijen in Nederland. Deze polder is in 1565 drooggemalen om de sterk groeiende bevolking van Alkmaar van voldoende voedsel te kunnen voorzien.

Molens

De cultuurhistorische elementen en oude cultuurlandschappen zijn bijzondere bezienswaardigheden. De vier molens laten zien hoe dit landschap ooit ontgonnen is.

Monumenten

In dit gebied staan meerdere stolpboerderijen, welke kenmerkend zijn voor het Noord-Hollandse platteland en geven uiting aan de Noord-Hollandse agrarische geschiedenis. De stolp was het karakteristieke bouwtype voor boerderijen vanaf halverwege de 16e eeuw en is toegepast tot ca. 1950 en zijn veelal rijks- of provinciaal monument. Op plekken waar meer dan zes stolpboerderijen bij elkaar in de buurt staan, vormen deze door hun ruimtelijke samenhang een zogenaamde 'stolpenstructuur'; de visuele relatie tussen de stolpen onderling en tussen de stolp, het erf en het landschap eromheen.

Militaire geschiedenis

In het hart van het gebied ligt het voormalig militair vliegveld Bergen. Welke van 1937 tot 1944 in gebruik is geweest. Sommige onderdelen van dit vliegveld zijn nog steeds aanwezig en zichtbaar in het open veld, zoals de bunkers, een hangar en restanten van de startbaan. Door de aanleg van de waterberging is het gebied in tweeën gedeeld. De aanwezige bunkercomplexen zijn ook een onderdeel van de militaire geschiedenis, net als de aanwezige tankmuur en de drakentanden langs de Groeneweg.

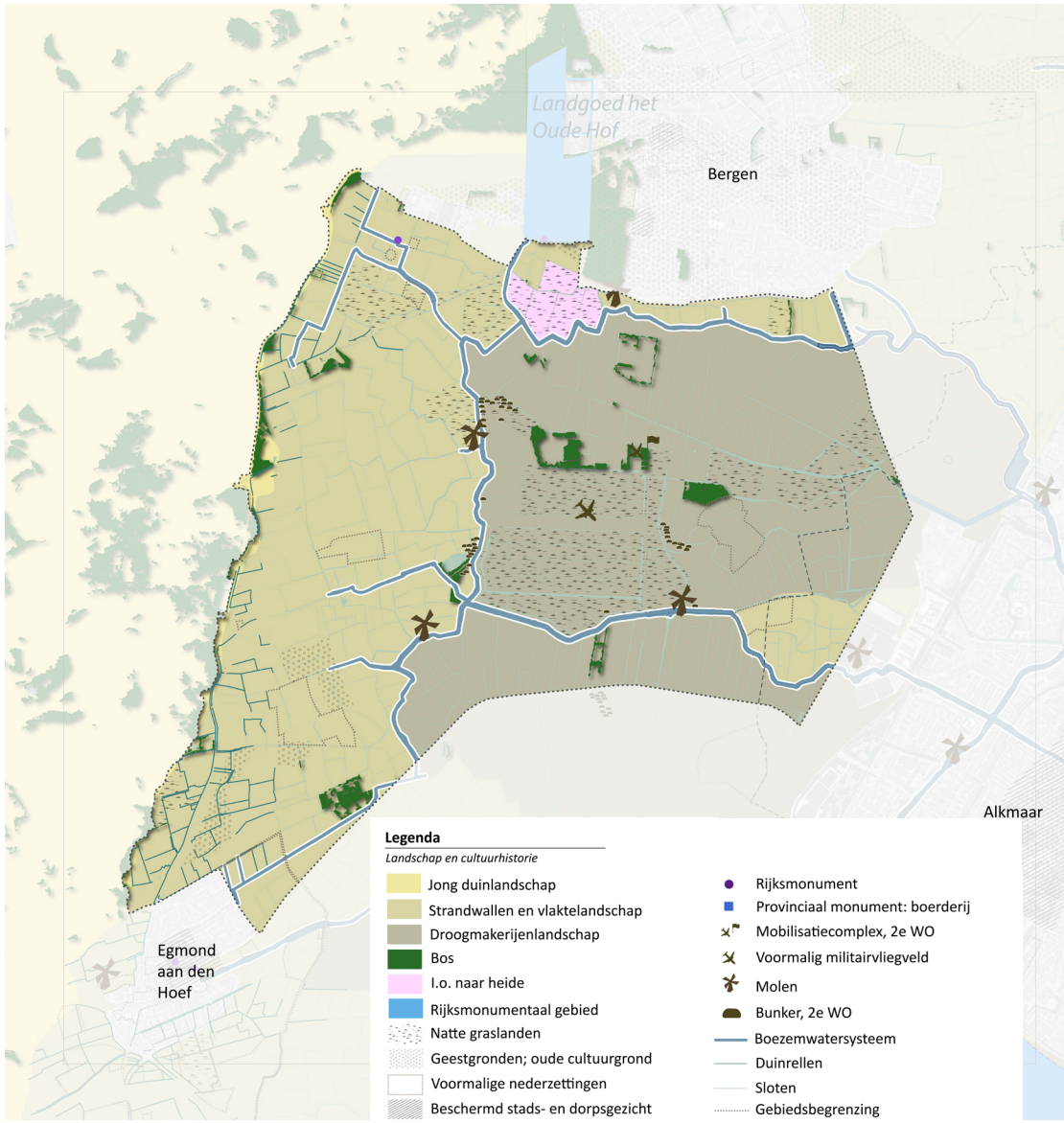

Kaart met de huidige landschappelijke en cultuurhistorische waarden

Opgaven, potenties en dilemma's

Behouden, versterken, ontwikkelen
De opgave is het behouden, versterken en ontwikkelen van de landschappelijke- en erfgoedwaarden.

Belangrijke aandachtspunten bij de landschappelijke waarden zijn: het behouden van de weidsheid en openheid, de grillige en blokkige structuren van de kavels, het unieke verloop van het boezemwater, waterlopen, dijken en het kleinschalige karakter van de binnenduinrand. Een van de zogenaamde kernkwaliteiten van het gebied.

Ook gaat het om het behoud van het kleinschalige en bosrijke karakter met bebouwing en vrij veel beplanting met zijn afwisseling van open en beboste ruimte. Voorkom inbreuken op het kleinschalige en bosrijke karakter. Dit is de overgang van strandwal naar strandvlakte.

Door andere opgaven, zoals verbeteringen aan het watersysteem, verbetering van de landbouwstructuur en ontwikkeling van recreatie en natuur, die een ruimteclaim op het gebied vormen, komt het bestaande landschap onder druk te staan. Het bestaande landschap maar ook de cultuurhistorie, de identiteit van de plek, mag niet uit het oog worden verloren.

Het verhaal
De Weidse Polders heeft een uniek landschap en watersysteem met daarin nog duidelijk herkenbare historische objecten, zoals molens, de mobilisatiecomplexen van de Tweede Wereldoorlog en het militaire vliegveld. Samen visualiseert dit de gelaagdheid en historie van het gebied, het verhaal van de Weidse Polders. Door toekomstige ontwikkelingen mag niet verhaal niet verloren gaan.

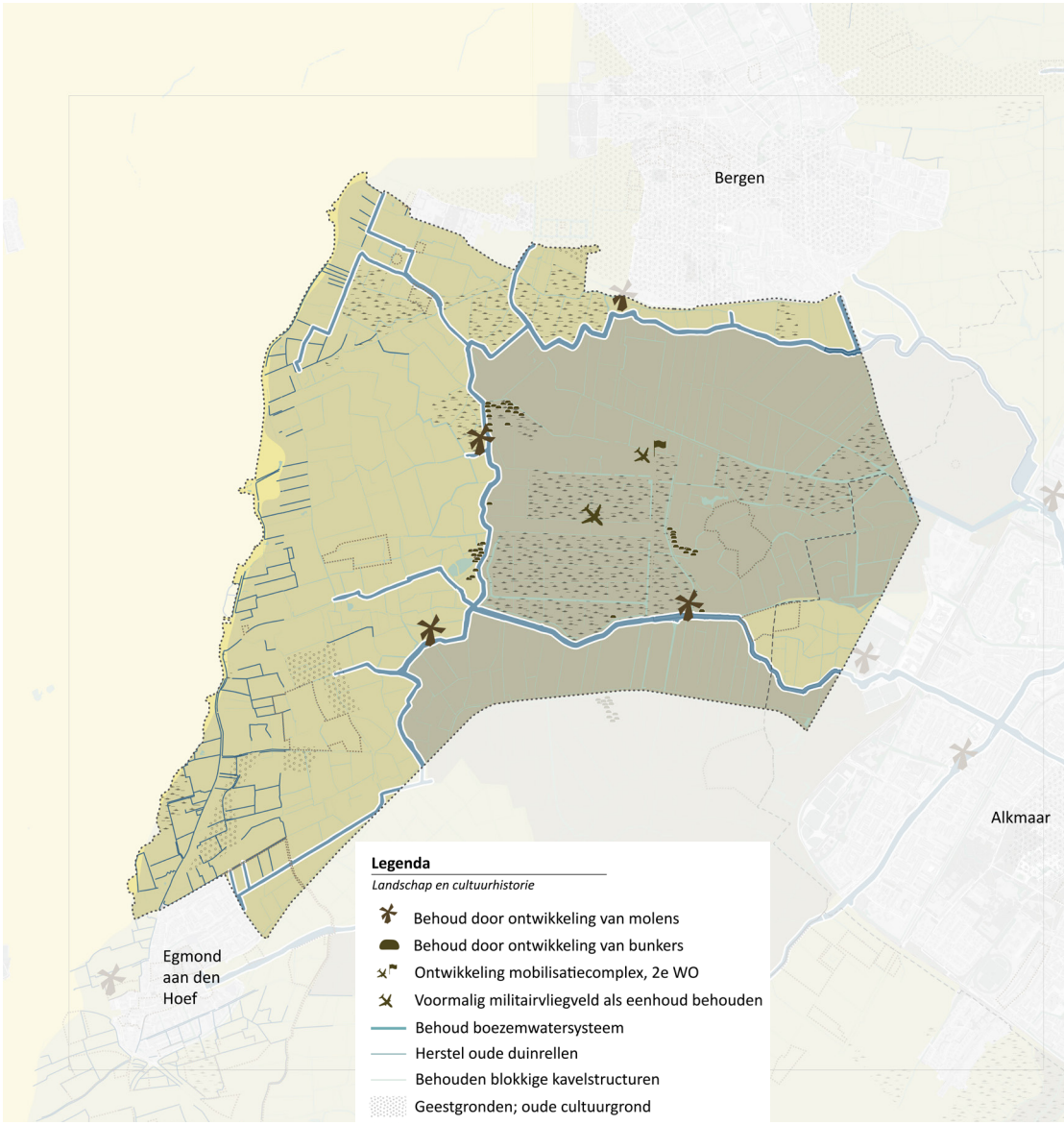

Kaart met de opgaven, potentie en dilemma's voor de cultuurhistorie

3.3.5 Landbouw

Huidige situatie

Gewassen en grasland

Het merendeel van de Weidse Polders bestaat uit agrarisch grasland, afgewisseld met velden met bloembollen en tuin- en akkerbouw. Het gebied ziet er niet ieder jaar hetzelfde uit. Op de bollenpercelen vindt vruchtwisseling plaats. Naast bollen worden hier andere gewassen geteeld.

Op de percelen bouwland vindt soms ook bollenteelt plaats. Op een deel van de graslanden zijn ANLb (agrarisch natuurbeheer) contracten afgesloten. Naast weidegronden zijn er ook natuurgraslanden aanwezig, welke in eigendom zijn bij natuurorganisaties en ook wel worden beheerd door agrarische bedrijven.

Agrarische bedrijven

In de Weidse Polders zitten een twintigtal agrarische bedrijven. De bedrijven in het gebied bestaan uit grondgebonden extensieve (melk)veehouderijen, gemengde bedrijven met tuin-, akkerbouw en veeteelt, paardenhouderijen en bollenteelt. Er zijn verschillende agrarische ondernemers met nevenfuncties en/of agrarische natuur-beheerpakketten in de Weidse Polders.

De bedrijven hebben over het algemeen een goede huiskavel en relatief weinig veldkavels.

Verkaveling

De percelen hebben twee typerende structuren, namelijk de strokenverkaveling in de droogmakerijen en de onregelmatige blokverkaveling in de andere gebiedsdelen.

Agrarische gebieden & ontsluiting

Bij agrarische ontsluiting gaat het om de toegang tot landbouwpercelen en -bedrijven via wegen en infrastructuur. In de Weidse Polders vormt de Herenweg, Hoeverweg, Bergerweg en Nesdijk een 'ringweg' voor de agrarische ontsluiting waarbij de Herenweg en Bergerweg verweven met het doorgaande verkeer en belangrijk voor de hoofdontsluiting met betrekking tot bevoorrading en melkwagens. De Voert, de Krommedijk, de Groeneweg en de Nesdijk zijn belangrijk voor de verplaatsing binnen het gebied. Vanzelfsprekend wordt daarnaast gebruik gemaakt van het onderliggende wegennet om naar aanliggende percelen te gaan.

Vanuit de landbouwkundige bereikbaarheid is de Weidse Polders te verdelen in vier deelgebieden.

1. *Het Noordwesten*; Omsloten door de Herenweg en Bergen, met de Voert als belangrijkste route door het gebied.
2. *De Wimmenummer- en Philisteinsepolder;* Hier gaat de hoofdroute langs de Krommedijk en Driehuizerweg
3. *De Egmondermeer;* ten noorden van de N512. Hier bevinden agrarische erven zich direct aan de Hoeverweg.
4. *De Bergermeer en Damlanderpolder*; Hier is de Groeneweg de belangrijkste ontsluitingsweg.

De toegangswegen en bijbehorende gebiedsindeling zijn op de kaart hiernaast aangegeven.

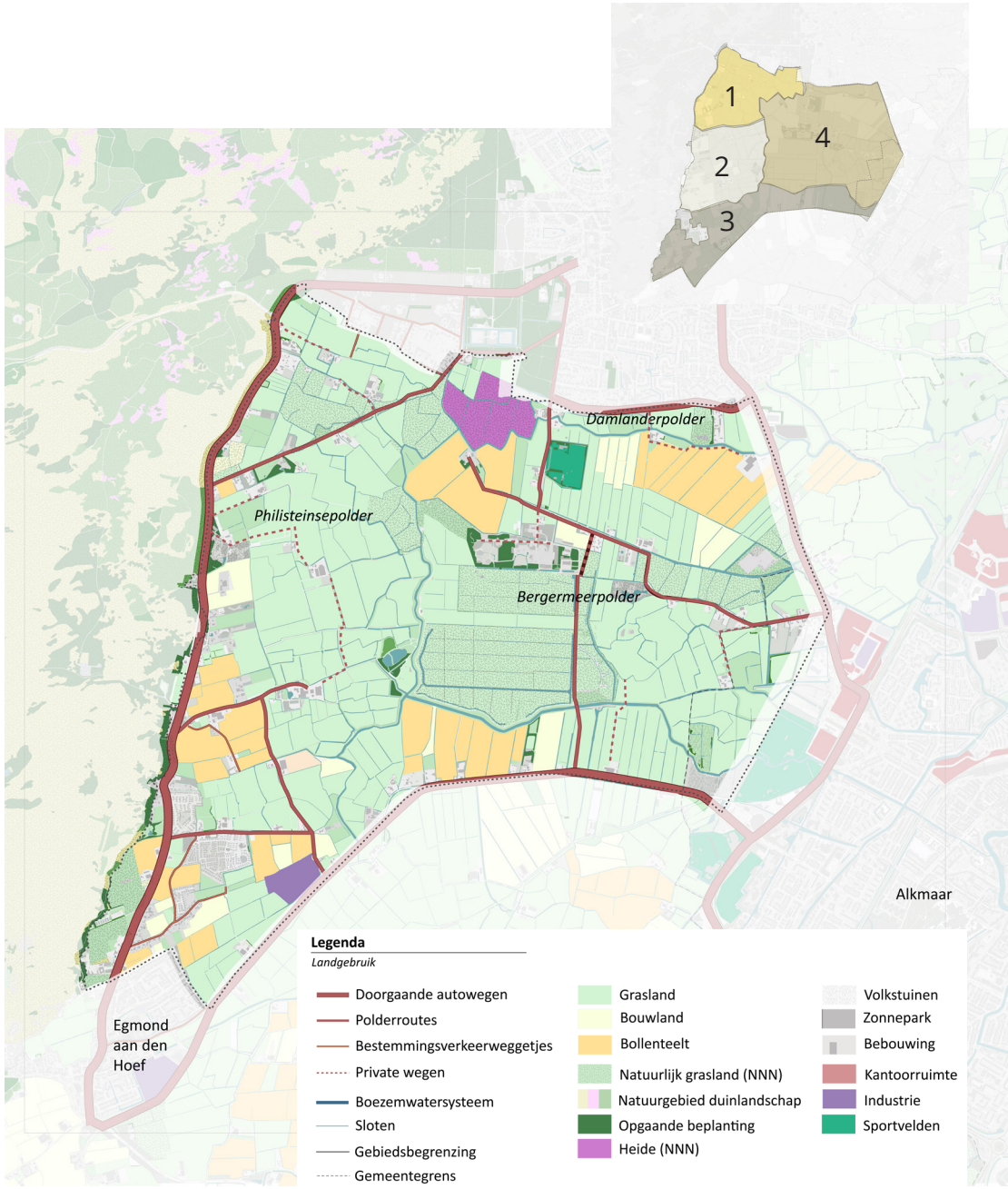

Kaart met het huidig landgebruik

Opgaven, potenties en dilemma's

Structuurverbetering
Er zijn verschillende opgaven voor de ontwikkeling van een economisch duurzame landbouw, zowel voor de (melk) veehouderij, de tuin- en akkerbouw als de bollenteelt. Voor het verbeteren van de agrarische structuur zijn verschillende onderdelen van belang. Het gaat om de waterhuishouding, bodemkwaliteit, bodemstructuur, passende opstallen, verkaveling en de toegankelijkheid van bedrijfserven en percelen. Deze onderdelen moeten goed aansluiten bij de bedrijfsvoering.

Hoge gronddruk
Zoals in heel Nederland is de druk op een grondpositie hoog. Weidse Polders is een aantrekkelijk gebied om grond te bezitten, ook voor niet agrarische grondeigenaren en ontwikkelaars. Dat terwijl de verdere extensivering van de veehouderij ook vraagt om meer ruimte, vooral voor grasland. Maar ook de verduurzaming van de open teelten vraagt extra ruimte door o.a. bufferstroken, ruimere vruchtwisseling en bijdrage aan biodiversiteit. Ook is ruimte nodig voor eigen energievoorziening en voorzien in de waterbehoefte.

Verduurzaming
Er ligt een opgave voor verdere verduurzaming van de agrarische bedrijven en hun gronden om duurzame ketens, circulariteit en duurzaamheid te bevorderen. Het verduurzamen van agrarische sector vraagt om ruimte voor productie, technische innovaties, akkerranden en groenblauwe dooradering, energievoorzieningen en mogelijke extensivering.

Bereikbaarheid onder druk
Middels de bestaande infrastructuur zijn er slechts enkele routes door het gebied. Het is alleen mogelijk om via de kernen van Bergen, Egmond en Alkmaar, van het oosten naar het westen van het gebied te komen. En op deze wegen, m.u.v. eigen wegen, bevinden zich zowel recreatief, bestemmings- als landbouwverkeer. Met een verdere toename van het verkeer kan dit tot onveilige situaties leiden.

Toekomstbestendig watersysteem
De landbouw is afhankelijk van de kwaliteit van de grond en het water, alsook van de beschikbaarheid van water. Het omgaan met toenemende weersextremen en voorkomen van schade door deze extremen is een uitdaging. De beschikbaarheid van voldoende zoet water staat onder druk. Nagedacht zal moeten worden over hoe hier mee omgegaan wordt voor de landbouw.

Toekomstbestendig verdienmodel
Voor iedere agrarische ondernemer is een (financieel) gezond bedrijf en een goede boterham verdienen van het grootste belang. In de zoektocht naar een toekomstbestendig verdienmodel moet de agrariër zelf keuzes maken. Eén van de ontwikkelingen is het inzetten op nevenactiviteiten en daarmee spreiding van de inkomstenbronnen.
Deze nevenactiviteiten kunnen bijvoorbeeld bestaan uit: het inzetten op ecosysteemdiensten, lokale energieopwekking en (uitbreiding van) recreatiemogelijkheden. Daarvoor mist nu een planologisch kader dat duidelijkheid geeft voor de mogelijkheden van verbreding.

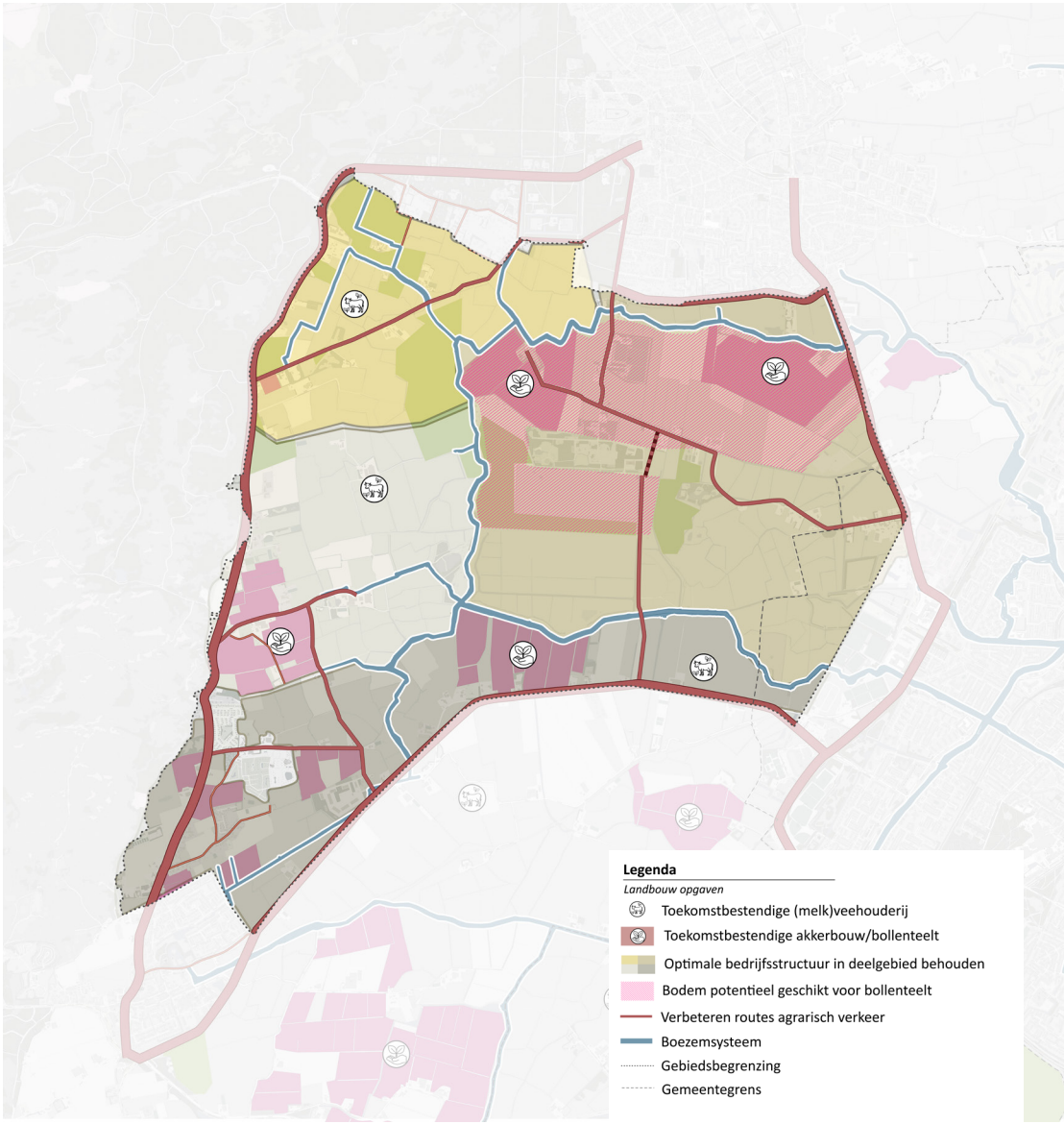

Kaart met de opgaven, potentie en dilemma's voor de landbouw

3.3.6 Recreatie

Huidige situatie

Wandel-, fiets- en vaarroutes
Vanuit de kernen zijn er een aantal wandel- en fietsroutes te nemen door het gebied. Vanuit Alkmaar loopt een deel van het fietsknooppuntennetwerk ten zuiden van de N-weg naar Egmond aan den Hoef, van daaruit is het mogelijk om voor een deel langs het agrarisch landschap van de Weidse Polders te fietsen middels het fietspad van de duinrandroute. De duinrandroute ligt langs de doorgaande weg en zorgt voor de fietsverbinding naar Bergen. Vanuit Bergen ligt er een fietsroute langs sportvelden en een museum door de agrarische polder naar Alkmaar. Er kan ook langs het voormalig vliegveld Bergen naar het zuiden door worden gefietst.

Het is voor wandelaars mogelijk om iets meer in het hart van de Weidse Polders te komen. Langs een deel van de boezem is het mogelijk om vanuit Alkmaar naar Bergen te wandelen, namelijk ten zuiden van het waterbergingsgebied en ten westen van het voormalig vliegveld. Er is een gemarkeerd wandelnetwerk uitgezet in de Weidse Polders. In het gebied is momenteel slechts de mogelijkheid voor stationaire recreatie in de vorm van een bankje, een picknickplek of een informatiebord over de cultuurhistorie.
Het boezemsysteem is bevaarbaar er kan vanuit Alkmaar een rondje over de primaire watergang gevaren worden.
(Bron: Omgevingsvisie gemeente Bergen, 2023)

Bestemmingen
De unieke landschappelijke- en natuurwaarden van de Weidse Polders en het Noordhollands Duinreservaat trekken verschillende vormen van recreatie. Zo zijn er ten noorden van Egmond aan den Hoef meerdere vakantieparken en campings te vinden.

Ten westen van de Weidse Polders ligt het grote natuurgebied van het Noordhollands Duinreservaat. Met verschillende ingangen zijn dit de hoofdentrees van het natuurgebied.
In de randzone van Bergen en Alkmaar liggen meerdere sportvelden.

Verblijven
Voor de recreanten is het naast de dagrecreatie ook mogelijk om langer te verblijven in het gebied. Zo zijn er meerdere vakantieparken en campings in de Weidse Polders.
(Bron: Natuur- en recreatiegebeiden Noord-Holland, Bureau BUITEN, 2022)

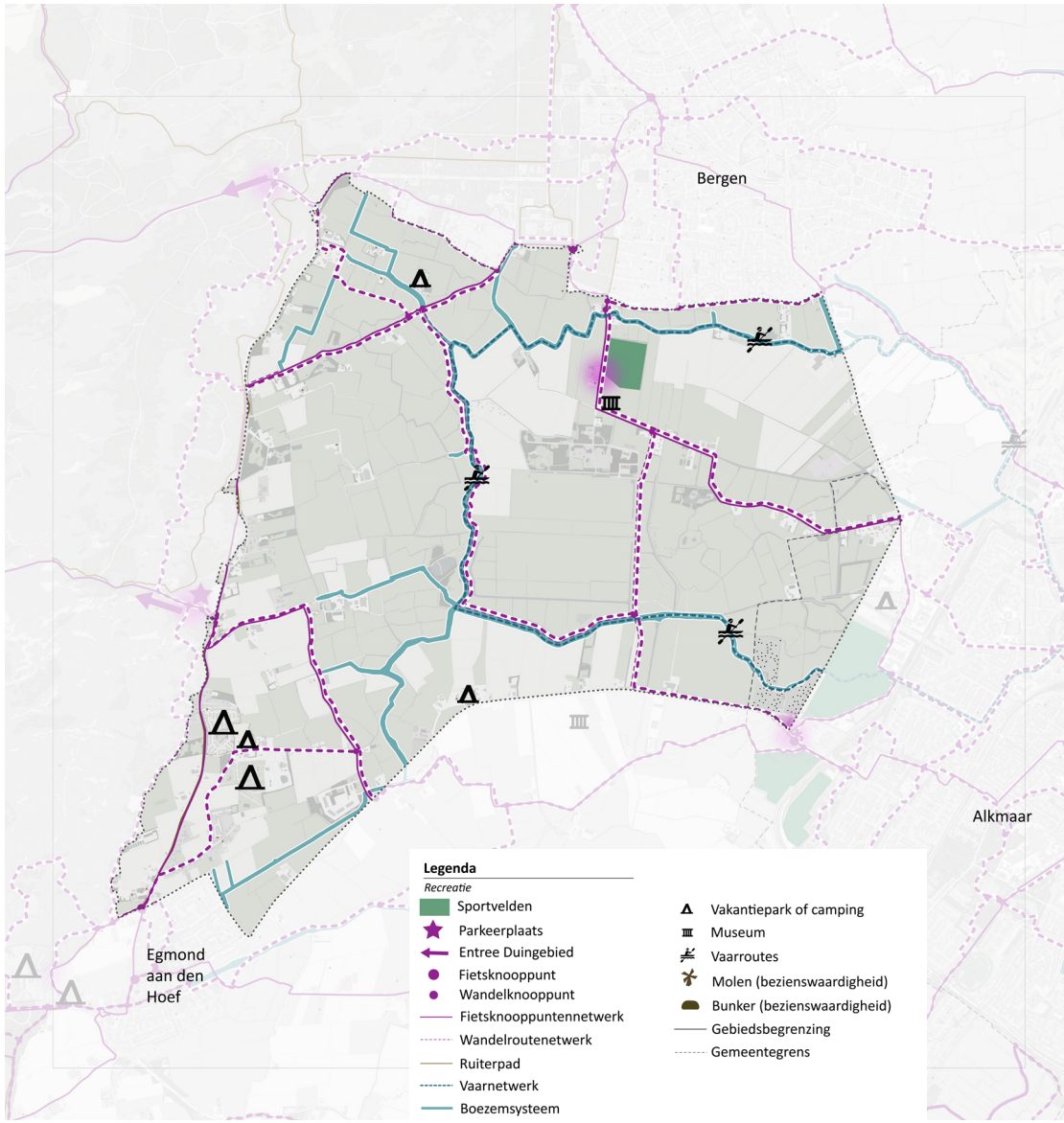

Kaart met de huidige recreatiemogelijkheden

Opgaven, potenties en dilemma's

Toegankelijkheid

Er ligt een opgave in het creëren van meer ruimte voor dagrecreatie in de Weidse Polders door bijvoorbeeld het wandel- en fietspadennetwerk uit te breiden. Daarnaast speelt ook de uitdaging om dagrecreatie in kwaliteit te verbeteren, middels het plaatsen van een bankje, een picknickplek of een informatiebord. Deze opgave voor kwaliteitsverbetering geldt ook voor het aanbod voor toerisme.

De verbinding van de boezemtakken kan tevens ingezet worden voor een recreatief vaarrondje rond de Egmondermeer. Daarvoor zou een duiker bij de Hoeverweg aangepast moeten worden.

Er zijn verschillende Toeristische Overstap-punten (TOP) en grote entrees die naar het natuurgebied van het Noordhollands Duinreservaat toe gaan. Echter, de herkenbaarheid van de entree in de Weidse Polders is nog een aandachtspunt.

Omgaan met de recreatiedruk

De Weidse Polders is de achtertuin van Alkmaar en Bergen. Met het toenemende aantal inwoners in met name Alkmaar, zal de hoeveelheid recreanten in dit gebied toenemen. Niet alleen de lange routes, maar ook de vraag voor korte wandelommetjes is daarbij van belang.

Landschapswaarde behouden

Veel recreanten komen voor de bijzondere landschappelijke en natuurlijke kwaliteiten van de polder en zijn onderweg door de polder naar of van het duingebied. De opgave is om natuur en recreatie in balans te brengen en de groeiende recreatiebehoefte goed op te vangen.

Inzetten op spreiding

Er ligt een kans om een verbinding te leggen tussen recreatie en landbouw. Dit zou de belevingswaarde van het gebied kunnen verhogen en de toegankelijkheid van het landschap verbeteren. Hierbij is het belangrijk dat er een duidelijke scheiding is tussen enerzijds een meer toegankelijk landelijk gebied voor recreatief gebruik en anderzijds het eigen niet-toegankelijke werkterrein van de agrarische ondernemers.
Cultuurhistorische elementen kunnen ook een recreatieve bestemming krijgen, waarmee recreatie kan worden verspreid.

Druk vanuit specifieke groepen

Twee specifieke gebruiksvormen van het gebied die nu veel voorkomen en die een grote impact hebben zijn de paardenhouderij en de hondenuitlaat. Een thema dat zeer specifiek is, maar wel een grote impact op het gebied heeft en kan leiden tot conflicten met ander gebruik en opgaven zoals landbouw, natuur en waterkwaliteit.

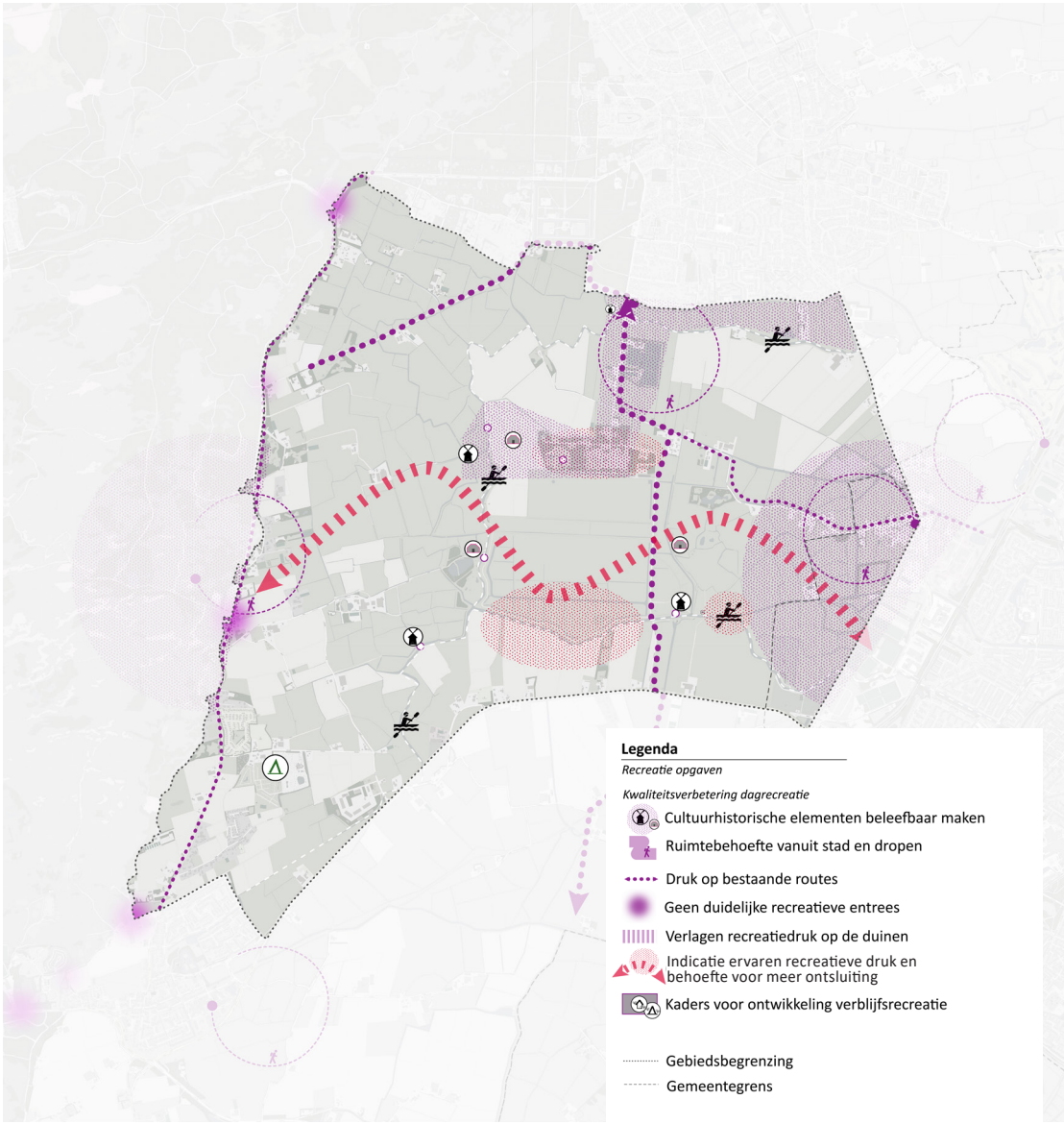

Kaart met de opgaven, potentie en dilemma's voor recreatie

4 › Visie

4.1 Stapeling van opgaven

In het voorgaande hoofdstuk zijn veel opgaven voorbijgekomen, maar ze zijn nog onvoldoende op elkaar afgestemd. De impressiekaart van de opgaven laat dat zien.

Uit alle opgaven over elkaar zijn vier belangrijke opgaven te halen:

1. Het inrichten van een robuust watersysteem dat bestand is tegen weersextremen, een goede waterkwaliteit heeft en zorgt voor de bescherming van de zoetwatervoorraad.
2. Het versterken van de biodiversiteit, het behalen van de natuurdoelen en het ontwikkelen van 10% groenblauwe dooradering.
3. Het ontwikkelen van een vitaal en toekomstbestendig platteland met een economisch duurzame landbouw.
4. Een herkenbaar en gelaagd landschap, waarin de historie zichtbaar is en waar binnen de capaciteit van de plek ruimte is voor de recreant.

Ook wordt door de kaart duidelijk dat de ruimte schaars is. Er moet daarom een goede afweging worden gemaakt om de juiste balans tussen de verschillende gebruiksfuncties in het gebied te vinden. Een ingewikkelde ruimtelijke puzzel want niet alle betrokkenen hebben dezelfde

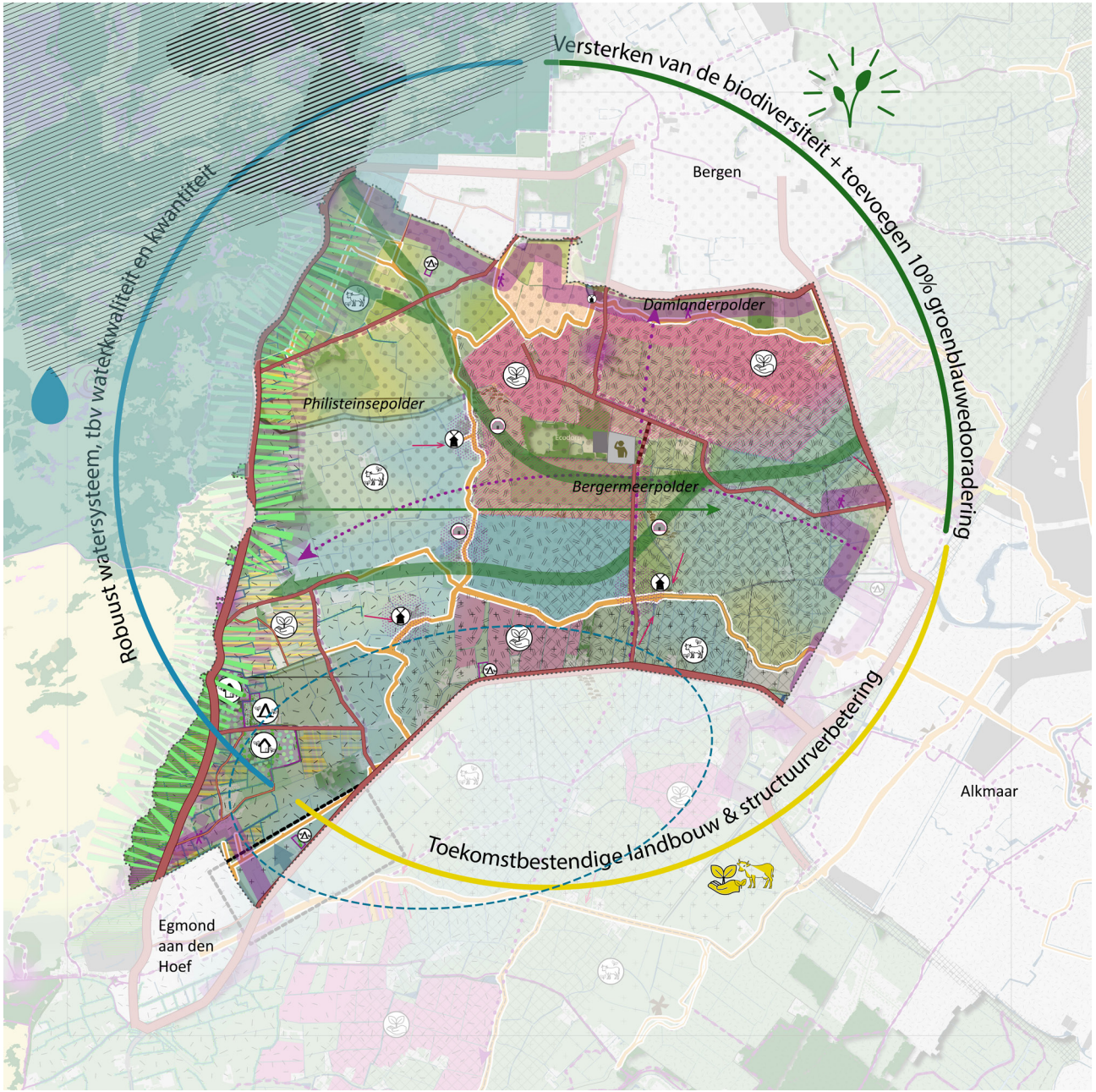

Impressie van alle opgaven die op het gebied afkomen. Dit is geen coherent beeld en vraagt om keuzes en een visie op het gebied

» De provincie zet in op het behalen van de gestelde doelen voor het behalen van de natuur- en biodiversiteitsdoelen, door realisatie van het NNN, verbeteren van de kwaliteit in de Natura 2000 gebieden, het stimuleren van de groenblauwe dooradering en de KRW-doelen te behalen.
» De agrarische grondeigenaren willen een duurzaam en toekomstbestendig landschap, waarin ze kunnen blijven werken.
» De stedeling wil fijn wonen in een stad met o.a. voldoende drinkwater, energie en een gezond landschap waar ze ook kunnen recreëren, verblijven en waar voedsel kan verbouwd worden.
» De natuurorganisaties willen de biodiversiteit in de Weidse Polders en haar omgeving beschermen en verhogen, en de specifieke natuurwaarden van hun gebieden behouden en versterken.
» PWN wil ervoor kunnen blijven zorgen dat we op een duurzame manier voldoende schoon drinkwater hebben, nu en in de toekomst.
» Het waterschap zet zich in voor een toekomstbestendig watersysteem met voldoende water van een goede kwaliteit.
» De gemeente Bergen zet zich in voor de leefbaarheid en behoud van het uniek landschap dat we hier terugvinden. In de gemeentelijke omgevingsvisie is aangegeven dat voor het buitengebied de inzet op natuur, landschap en cultuurhistorie wordt versterkt.

Speerpunten zijn daarbij:

1. ontwikkelen met respect voor de aanwezige waarden;
2. het buitengebied is vitaal en aantrekkelijk;
3. ondernemen in het buitengebied is toekomstbestendig én lonend;
4. het buitengebied is goed toegankelijk voor wandelen, fietsen, watersport en andere vormen van dagrecreatie;
5. de openbare ruimte in het buitengebied richten we zo in en beheren we zo dat onze maatschappelijke opgaven hier samen komen.

Hoe deze gezamenlijke toekomst het beste kan worden vormgegeven staat in deze visie.

Het doel van deze visie is om een eerste stap te zetten in het vormgeven van een gezamenlijke toekomst voor de Weidse Polders tot 2050. Om hiertoe te komen zijn op basis de landschapsanalyse, een scenariostudie (zie bijlage 2: gebiedsanalyse), de bijeenkomsten met gebiedspartners en de participatiesessies, eerst vier thematische visiekaarten ontwikkeld. Voor de vier structurerende opgaven zijn eerst losse visiekaarten ontwikkeld. Om te komen tot de integrale visie, is rekening gehouden met de volgende kaders en uitgangspunten:

» Het water- en bodemsysteem is de basis. De ruimte die nodig is voor een robuust watersysteem, zowel het grondwater, drinkwater als het oppervlaktewater, is daarmee de basis voor de (on)mogelijkheden in het gebied.
» De richting waarin de Weidse Polders zich ontwikkelt wordt mede bepaald door de dynamiek en ruimte die ontstaat door de keuzes en ambities van de ondernemers.
» Het beleid van het rijk, de provincie, de gemeente en het waterschap is voorwaardenscheppend en soms richtinggevend. Voor de uitvoering en mogelijkheden in de toekomstige ontwikkeling van het gebied hebbende gebiedspartners elkaar nodig.

4.2 Het watersysteem

Er zijn weinig gebieden in Noord-Holland waar de kansen om het natuurlijke watersysteem te herstellen nog zo groot zijn als in de Weidse Polders. Beschikbaarheid van schoon, nutriëntenarm water is van groot belang voor herstel van natuurwaarden. Het vasthouden van schoon regenwater in de binnenduinrand door een hoger waterpeil en flexibeler peilbeheer waar dat kan, draagt hier verder aan bij. Vervolgens is het belangrijk het voedselarm water zo lang mogelijk in het watersysteem vast te houden en te benutten in het gebied. Waar mogelijk vindt in het gebied scheiding van voedselarm en voedselrijk water plaats.

De manier waarop dit kan is divers. Hiervoor zijn wel systeemingrepen nodig: verbeteren van de bodemstructuur, vasthouden van het schone kwelwater in de binnenduinrand, voeden van het grondwater en/of het verminderen van de af-en aanvoer naar het lange boezemstelsel van HHNK. Daarmee kan het verloop in het watersysteem vanaf west naar oost, van voedselarme naar meer voedselrijkere omstandigheden ook beter in stand gehouden worden. Dit levert potentie op voor de ecologische waterkwaliteit.

Voor de landbouw is beschikbaarheid van voldoende water van goede kwaliteit eveneens van belang. Meer opslag/buffering van water in het gebied verkleint de behoefte aan inlaat van water van voedselrijk, meer belast water vanuit de boezem.

Herstel van het watersysteem in de binnenduinrand heeft verder een positief effect op het tegengaan van de verdroging van het naastgelegen duingebied.

Een verbinding van de boezemtakken van de Bergermeer en Egmondermeer levert flexibiliteit op in de bergingsmogelijk-he-den van het watersysteem. Vliegveld Bergen blijft hierbij belangrijk als boezemberging en polderberging. Wanneer op termijn het systeem in de binnenduinrand zodanig is hersteld dat de functie die het vliegveld heeft als polderberging kan komen te vervallen, kan het waterpeil op het voormalig Vliegveld Bergen omhoog. De functie van boezemberging blijft dan wel gehandhaafd. Dit levert kansen op voor verbetering van de natuurwaarden op het vliegveld.

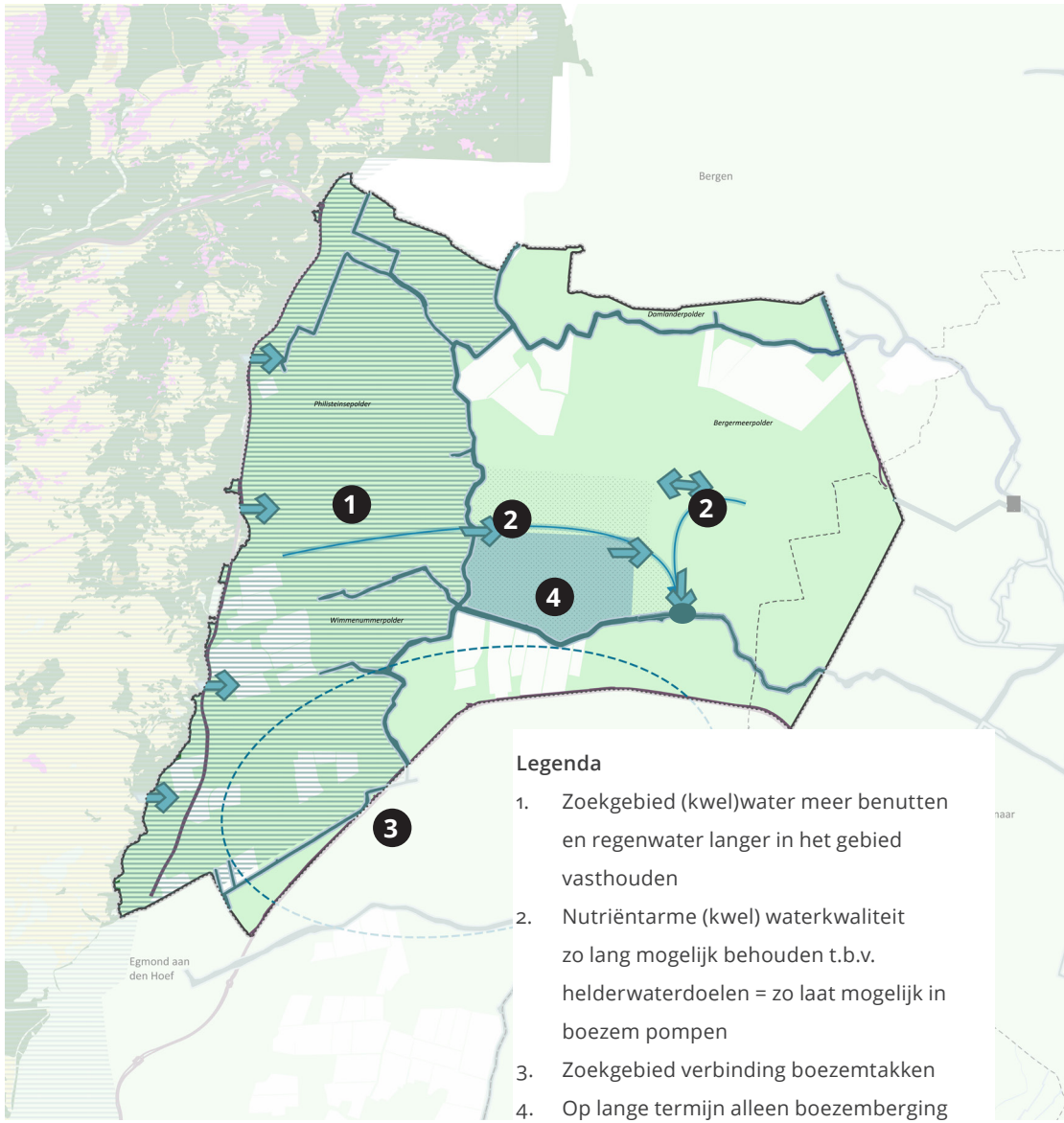

Thematische visiekaart voor het watersysteem

4.3 Het ecologisch systeem

De zone tegen de duinen aan leent zich voor het ontwikkelen van hoogwaardige natuur. Het streven is het verkrijgen van een reeks van aaneengesloten natuurgebieden vanaf de duinen die de kansrijke gradiënt naar de polder benutten. Natuurtypen met grondwaterinvloed, schoon water, afstromend water in duin-rellen, sloten, poelen, moerasjes, graslanden maar ook struwelen en bosjes. Door de verschillende omstandigheden in de gradiënt kunnen dan karakteristieke soorten ontstaan.

Wanneer aaneengesloten gronden beschikbaar komen, ontstaat ruimte voor systeemherstel. Het waterpeil kan omhoog en mag meer fluctueren. Hiertoe worden watergangen deels gedempt of in profiel verkleind. Het beheer wordt afgestemd op vochtige vegetatietypen, die profiteren van de bijzondere kwel-omstandigheden. Natuurherstel in de binnenduinrand heeft ook een positief effect op de natuurwaarden van het naastgelegen duingebied, waar een natuurlijke buffer voor ontstaat.

Duinrellen vormen een belangrijk onderdeel van het ecologisch systeem. Ze hebben een hoge potentie voor het vergroten van de natuurwaarden. Enerzijds wordt ingezet op het herstel; het openmaken van de duinrellen. Door ze een verbreed stroombed te geven en het beheer af te stemmen op natuurwaarden, krijgt de karakteristieke natuur die hiermee samenhangt een kans om tot ontplooiing te komen. Anderzijds kan het ook zo zijn dat duinrellen en sloten worden gedempt om de grondwaterstand omhoog te krijgen (tot in de wortelzone van de graslanden).

Inspelen op natuurontwikkeling in de binnenduinrand gaat goed samen met andere veranderingen die daar noodzakelijk zijn zoals de drinkwatervoorziening, het beperken van wateroverlast, het verminderen van stikstofdepositie op de duinen en het reguleren van de recreatiedruk.

Voor de al gerealiseerde natuurterreinen staat kwaliteitsverbetering voorop. Het tegengaan van verdroging en instroom van een teveel aan nutriënten doet de natuurwaarden toenemen.

Voor de realisatie van de resterende 88 hectare NNN-opgave binnen de Weidse Polders wordt zowel gekeken naar de al begrensde gebieden als daarbuiten. Bij dit laatste gaat het om de verplaatsing van nog niet gerealiseerde NNN en de extra ha NNN, waarbij bij voorkeur op minnelijke wijze met de grondeigena(a)r(en) overeenstemming wordt bereikt. Voor meer informatie over de realisatie van NNN vanuit de provincie, kan via bijlage 2: gebiedsanalyse, de ‘NNN-realisatiestrategie’ geraadpleegd worden. Ook het verbeteren/behouden van de kwaliteit van gerealiseerde NNN-gebieden maakt een belangrijk onderdeel uit van de NNN-realisatie.

Groenblauwe dooradering van het poldergebied geeft een extra impuls aan herstel van de biodiversiteit en de waterkwaliteit. Natuurontwikkeling langs de hoofdwaterlopen, in combinatie met aanleg van natuuroevers die de structuur van de poldersloten volgen, is van betekenis voor de algemene flora en fauna van de polder.

De aantallen weidevogels zijn sterk achteruitgegaan in dit gebied, meer dan gemiddeld in Noord-Holland. Ze maken weinig kans bij de huidige ontwikkelingen, maar nader onderzoek moet uitwijzen of het kansrijk is om in te zetten op het behoud en ontwikkelen van weidevogels.

Daarvoor zijn maatregelen nodig als het vernatten van gronden, het open maken van het landschap, het tegengaan van verstoring en een aangepast en minder intensief graslandbeheer.

Legenda

1. Zoekgebied voor ontwikkelen van kwelgevoede unieke natuur in de binnenduinrand als onderdeel van de NNN gebieden
2. Duinrellen zijn een belangrijk onderdeel van dit zoekgebied, met hoge potentie voor vergroten van de natuurwaarden
3. Verbeteren/behouden kwaliteit gerealiseerde NNN gebieden
4. Aanvullende verbetering van de biodiversiteit door inrichten van groenblauwe dooradering vooral langs de vele waterlopen.

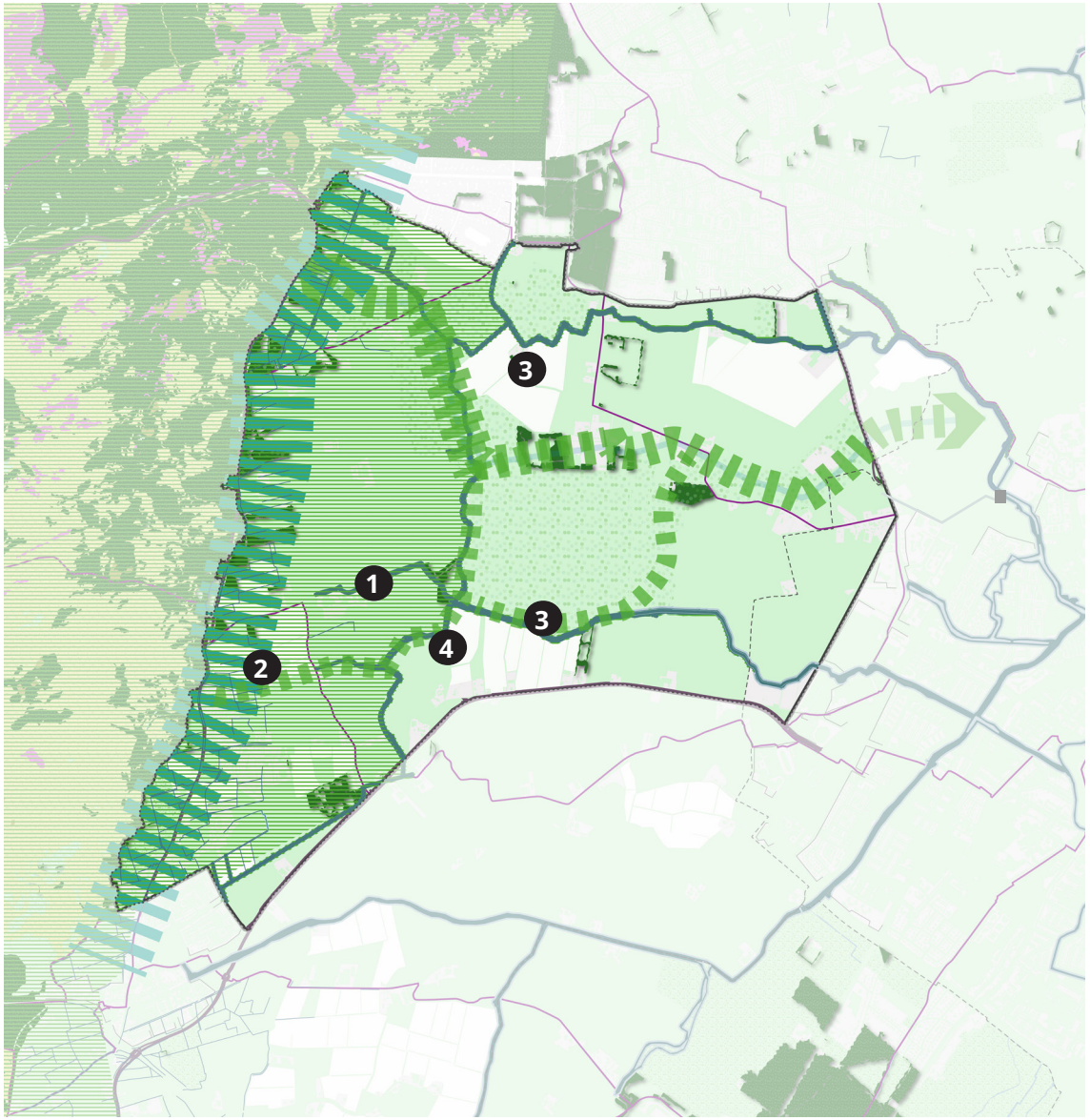

Thematische visiekaart voor het ecologische systeem

4.4 De landbouw

Er wordt ingezet op een vitaal landelijk gebied met economisch perspectief voor grondeigenaren en agrarische ondernemers in de Weidse Polders. Om agrarische bedrijven toekomstbestendig te maken, wordt ingezet op structuurverbetering en ruimte voor innovatie. Verdere extensivering en omschakeling naar een meer natuur inclusieve bedrijfsvoering brengt een extra ruimtebehoefte met zich mee.

Agrarische structuurverbetering

Verbetering van de uitgangspositie van agrarische bedrijven kan betekenen: het vergroten van de huiskavel, het vergroten en beter bereikbaar maken van veldkavels, het ruilen van gronden voor agrarische bedrijfsoptimalisatie, de inpassing van andere functies en het optimaal benutten van gronden van agrariërs die stoppen. De mogelijkheden tot kavelruil, ter verbetering van de ligging van kavels dragen bij aan het behalen van de integrale doelen en dient ook ter verbetering van de uitgangspositie van agrariërs voor hun beoogde bedrijfsontwikkeling. De waterhuishouding (ook kwaliteit, zoet-waterbeschikbaarheid, waterpeil), bewerkbaarheid, bodemkwaliteit, goede en toereikende opstallen, verkaveling en de toegankelijkheid van bedrijfserven en percelen en bodemstructuur zijn op de bedrijfsvoering afgestemd.

Divers verdienmodel

De overgangszone van Natura 2000-gebieden krijgt (landelijk) prioriteit bij het werven van nieuwe deelnemers voor Agrarisch Natuur en Landschapsbeheer (ANLB-subsidies). De komende jaren komt er fors meer budget beschikbaar. Hier ligt een opgave voor de agrarische natuurvereniging eed d agrarisch ondernemers in het gebied.

Onderdeel van de bedrijfsvoering kan verbreding van activiteiten zijn. Het gaat dan om activiteiten die in aard en omvang passen in het landelijk gebied. Het naastgelegen stedelijk gebied biedt kansen om diensten aan te bieden aan inwoners. Nieuwe passende vormen van verbreding kunnen planologisch worden vastgelegd ten behoeve van een duurzaam verdienmodel (toekomstbestendige bedrijfsvoering).

Ruimte voor bollenteelt

In een smalle zone aan de binnenduinrand zet de trend van omvorming van bollenteelt naar natuur zich door. Hiertoe is ondersteuning beschikbaar om vrijwillige verplaatsing te faciliteren en mogelijk te maken. Voor de overige bollenteelt geldt dat de door de sector ingezette weg naar weerbare planten en teeltsystemen en het ontwikkelen van een nagenoeg emissie-vrije teelt zich eveneens verder doorzet. Het uitgangspunt hierbij sluit aan bij de landelijke ambitie: Telen met een minimale impact op het milieu, nagenoeg geen emissies en positieve bijdragen aan natuur en landschap. Ook in de toekomst zullen deze bedrijven een plek hebben en een onderdeel van de toekomstbestendige Weidse Polders zijn. Op de visiekaart Landbouw is aangeduid waar in potentie gronden geschikt zijn (of geschikt te maken zijn) voor bollenteelt. In de volgende fase kan onderzocht worden of de bollenteelt hier in potentie planologisch inpasbaar is, met name op de milieuruimte (toetsing aan KRW-eisen, geen emissie-risico's van gewasbeschermingsmiddelen en nutriënten). Er gaat geen uitbreiding van het huidige aantal ha bollengrond in de Weidse Polders plaatsvinden.

Legenda

Visie landbouw

- Toekomstperspectief voor agrarisch ondernemer
- Ruimte voor agrarische structuurverbetering & verduurzaming (melk)vee- en gemengde bedrijven
- Ruimte voor structuurverbetering & verduurzaming bollenteelt binnen permanente bollenteelt gebied
- Ruimte voor structuurverbetering bestaande bollent buiten permanente bollenteelt gebied
- Bodem potentieel geschikt voor bollenteelt
- Perspectief landbouw in regionale context bepalen
- Ontwikkeling richting wonen en natuur
- Garantie goede waterhuishouding door robuust watersysteem
- NNN-gebieden
- Gebiedsbegrenzing
- Gemeentegrens

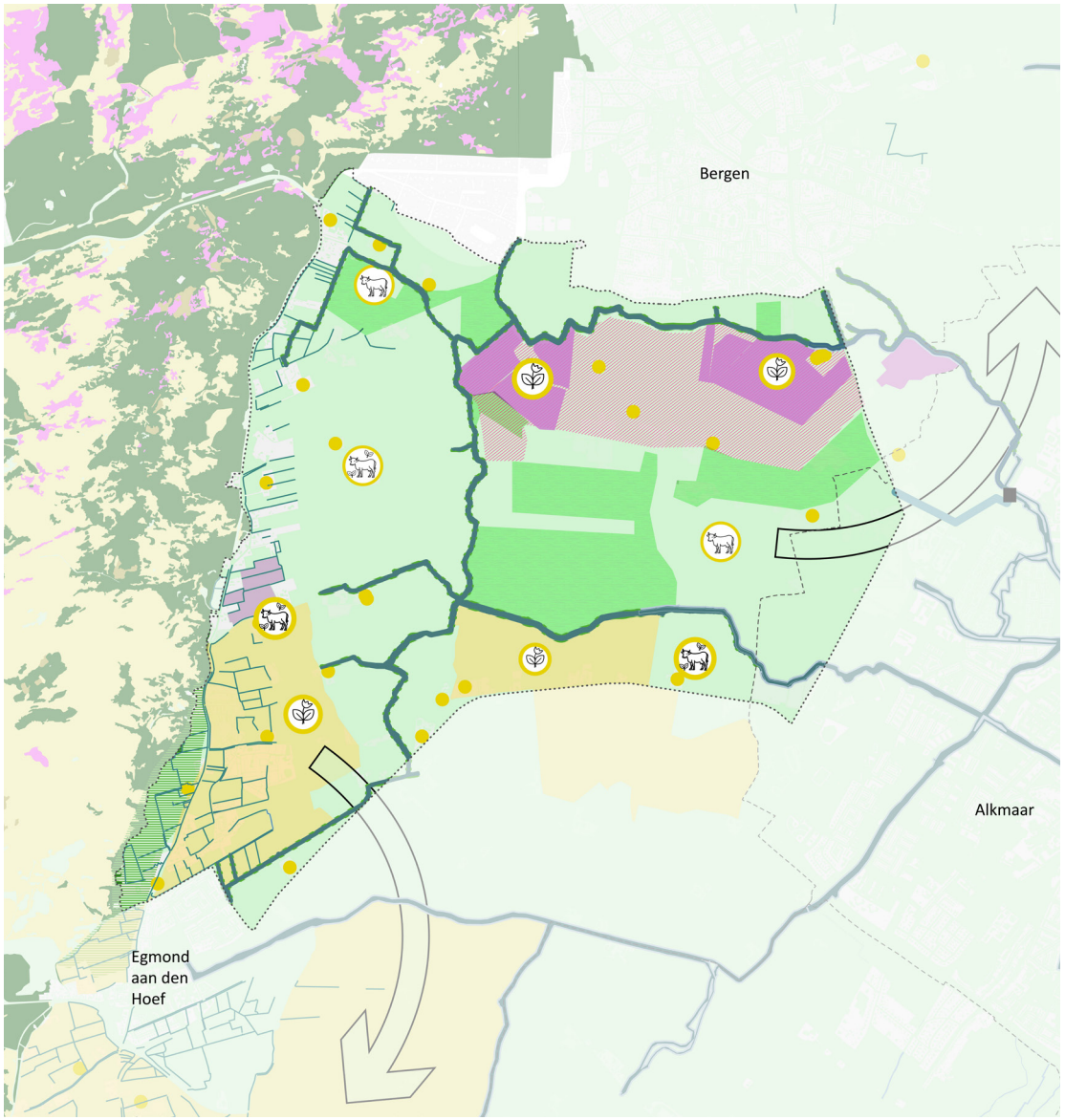

Thematische visiekaart voor de landbouw

4.5 De recreatie & cultuurhistorie

Voor de inwoners van Egmond aan de Hoef en de kern Bergen is de uitbreiding van de recreatieve verbindingen tussen het stedelijk en het landelijk gebied van belang, zodat het buitengebied beter toegankelijk en beleefbaar wordt. Nieuwe routes en paden maken het aantrekkelijk om direct vanaf de woonplek een ommetje te maken door de polder. Dit geldt ook voor de Westrand van Alkmaar. Door in te zetten op extra fietsroutes van noord naar zuid en van oost naar west wordt het fietsnetwerk fijnmaziger. De polderwegen worden door de betere scheiding van fietsverkeer, agrarisch verkeer en sluitverkeer veiliger.

De recreatieve entrees van het gebied bieden parkeergelegenheid en moeten uitnodigen om op pad te gaan. Meer tegen de duinen aan maken aanvullingen van het wandelpadennetwerk het mogelijk om een wandeling door de duinen te combineren met een wandeling door het poldergebied. Wanneer er meer natuur in de binnenduinrand wordt gecreëerd, ontstaan er hier eveneens extra kansen voor recreatieve routes. Bijvoorbeeld door duinrellen, kades en overige groenblauwe dooradering te volgen.

Dijken, vaarten, molens, boerderijen, WOII-erfgoed en overige landschapselementen in het cultuurhistorische landschap maken het gebied aantrekkelijk en nodigen uit tot ontdekken. Samen met eigenaren en beheerders is een verdiepingsslag nodig waarbij onderzocht wordt hoe de recreatieve beleving en ontsluiting verder versterkt kan worden. Hoe worden de kwaliteiten van natuur, landschap, cultuur en ondernemerschap zo goed mogelijk ingezet voor duurzame toeristisch-recreatieve ontwikkeling.

Met betrekking tot verblijfsrecreatie wordt ingezet op kwaliteitsverbetering van bestaande voorzieningen (campings en huisjesterreinen) en minder op uitbreiding. De inzet op recreatieve ontwikkeling van het gebied heeft daarnaast effect op de toeristische mogelijkheden, wat positief is voor inwoners en recreatieondernemers.

Door de verbinding van de boezemtakken ontstaat de mogelijkheid een recreatief vaarrondje Egmondermeer te ontwikkelen. Daarnaast is het ook mogelijk om de kades rondom die boezemverbinding in te richten als wandelroutes en daarmee bestaande wandelroutes aan elkaar te knopen.

Legenda

Recreatie visie

Kwaliteitsverbetering dagrecreatie

- Cultuurhistorische elementen beleefbaar maken
- Ommetjes vanuit de stads- en dopskernen
- extra fietsverbindingen noordzuid en oostwest
- Recreatieve entrees versterken
- Uitbreiding wandelpadennetwerk in binnenduinrand
- Kwaliteitsverbetering verblijfsrecreatie

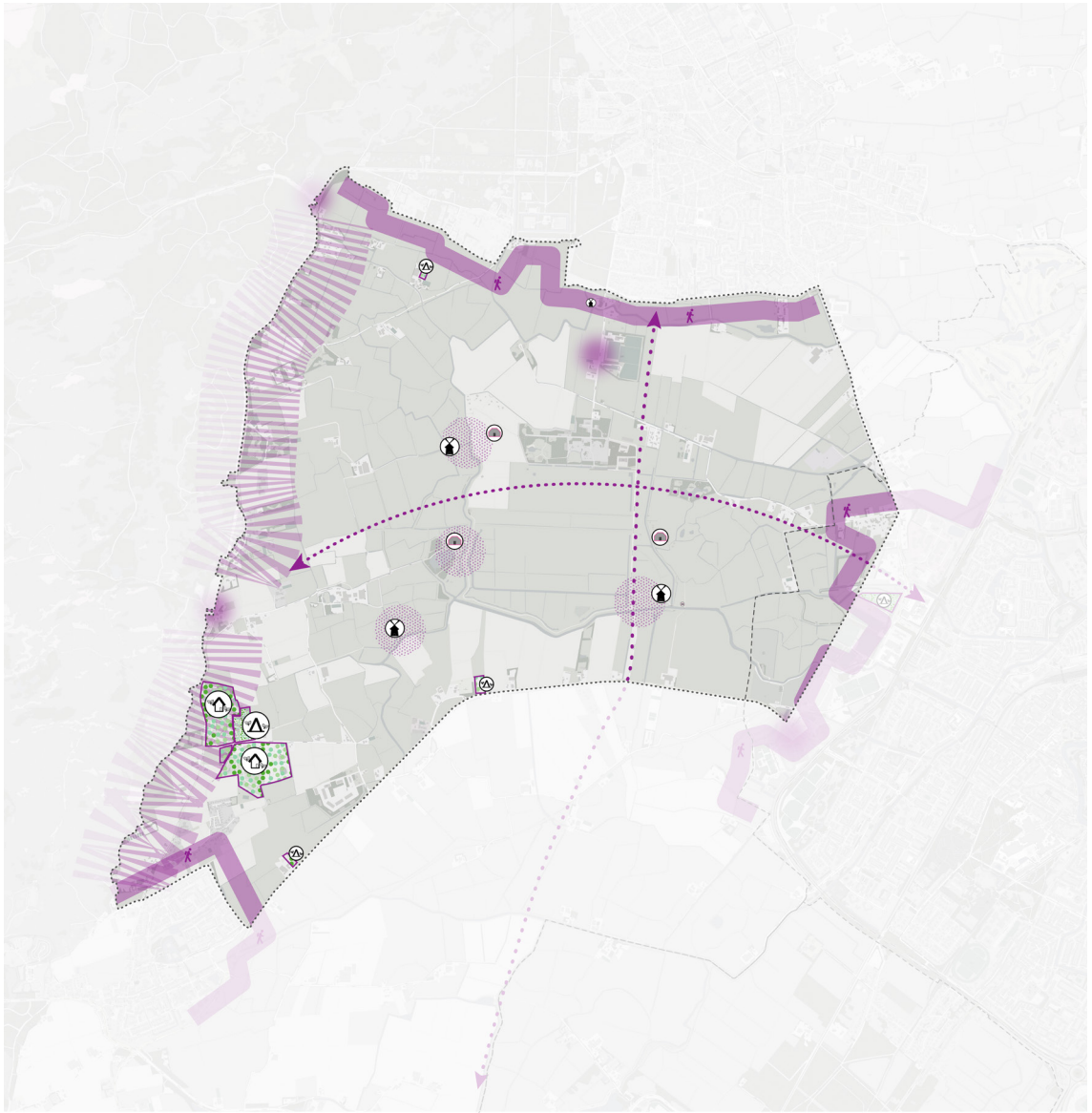

Thematische visiekaart voor het ecologische systeem

4.6 De Integrale visie

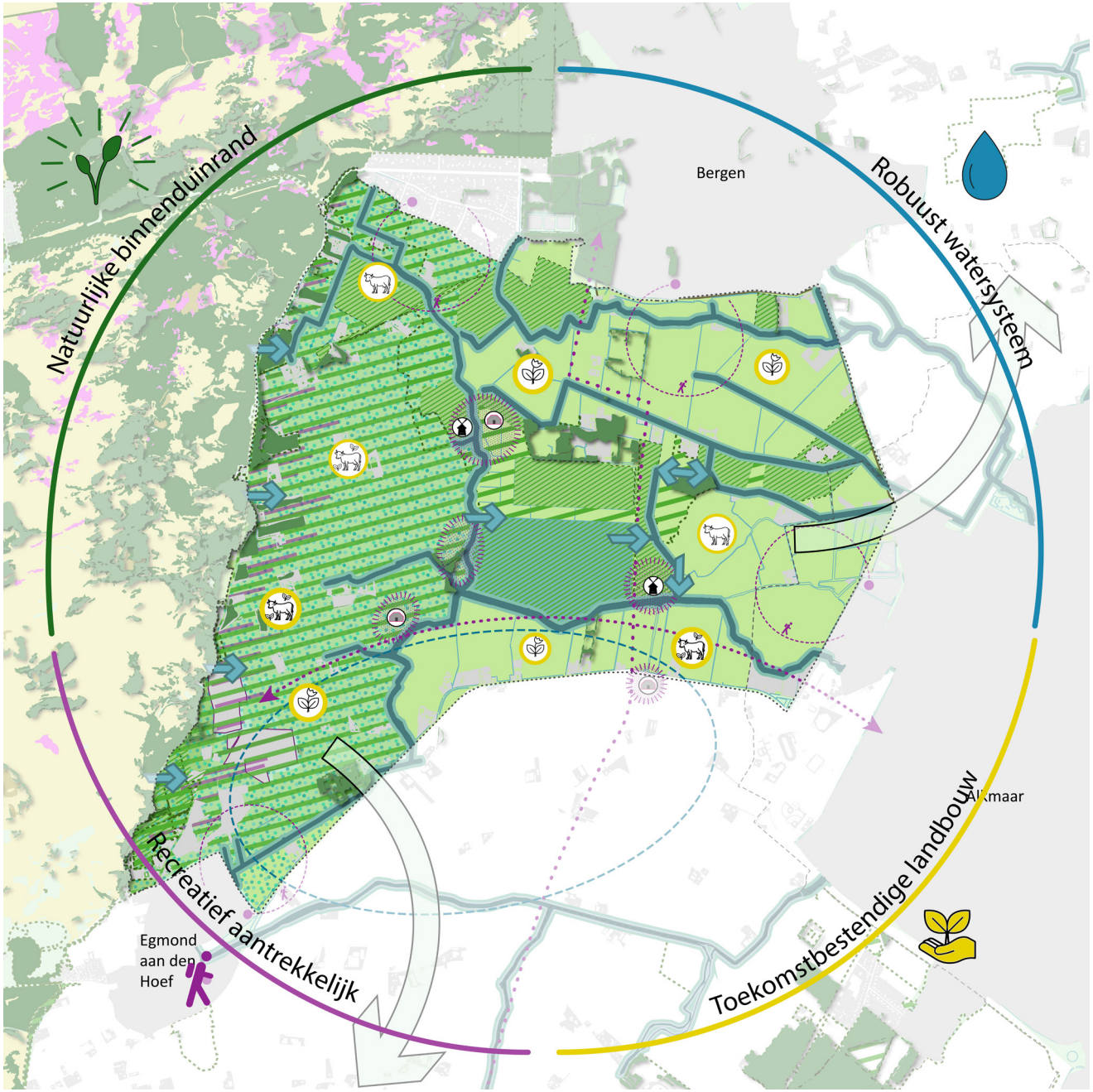

Legenda

Integrale visie

- Zoekgebied natuurontwikkeling in combinatie met vertragend afvoeren van 'schoon' water, recreatieve verbindingen en landbouw
- Inrichten en verbeteren Natuur Netwerk Nederland
- 'Schoon' water scheiden ten behoeve van helder water doelen
- Zoekgebied verbinding boezemtakken
- Ruimte voor toekomstbestendige landbouw
- Perspectief landbouw in regionale context bepalen
- Zoekgebied recreatief uitloopgebied kernen met veilige en aantrekkelijke wandelroutes
- Cultuurhistorische ensembles ontwikkelen, behouden en bereikbaar maken voor de recreant

De visiekaart laat verschillende bewegingen zien

Door alle thematische visiekaarten met elkaar te combineren, ontstaat een integrale visiekaart. De visiekaart laat verschillende ontwikkelingen zien.

Natuurlijke binnenduinrand
In de binnenduinrand zijn de potenties voor natuur en water het grootst. Hier wordt ingezet op herstel van het natuurlijk systeem. De geleidelijke overgang van het duingebied naar het polderland wordt daarbij optimaal ingezet. Waar kansen liggen voor recreatief medegebruik, worden deze benut. Deze geleidelijke overgang is in de kaart weergegeven als zoekgebied voor natuurontwikkeling in combinatie met een vertragende afvoer van schoon water, recreatieve verbindingen en landbouw. Om dit goed te kunnen realiseren zijn er robuuste oppervlaktes nodig die als hydrologische eenheid functioneren. Dit houdt in dat er grotere aaneengesloten brokken van 'donkergroene' natuur, zoals kwelgraslanden met duinrellen, zijn waarop het grondwaterpeil omhoog wordt gebracht. Deze natuurbrokken worden afgewisseld met grotere oppervlaktes aan landbouwgebied met 'lichtgroene' natuur in de vorm van groenblauwe dooradering. In de binnenduinrand wordt gewerkt aan systeemherstel waarbij het landgebruik beter in relatie wordt gebracht met het natuurlijke bodem- en watersysteem en er meer biodiversiteit wordt toegevoegd. De melkveehouderij blijft hier in de toekomst aanwezig, met goed geoutilleerde bedrijven, afgewisseld door akkerbouw, bollenteelt, ingebed in een aantrekkelijk landschap van vaarten, kades, natuurgebieden en een robuust watersysteem.

De zone waar meerdere kleuren strepen bij elkaar komen in dit zoekgebied duidt een gebied aan waar meerdere functies samenkomen. Het in stand houden van het huidige kavelpatroon is een vereiste voor deze ontwikkeling. Binnen het kader van dit zoekgebied is herbegrenzing van nog niet gerealiseerde NNN-gebieden mogelijk. Voor het gerealiseerde Natuurnetwerk Nederland geldt het verbeteren van de huidige kwaliteit.

Recreatief aantrekkelijk
Wandelaars en fietsers kunnen hier genieten. Langs de dorpsranden van Egmond aan den Hoef en Bergen wordt ingezet op de verbinding tussen stedelijk gebied en buitengebied. De westrand van Alkmaar sluit hierop aan. Uitbreiding van de routenetwerken biedt extra recreatieve mogelijkheden en versterkt de betrokkenheid van inwoners bij het landelijk gebied. In het ontwikkelen van meer ruimte voor de recreant zijn er kansen om landschappelijke waarden te versterken en cultuurhistorische ensembles bereikbaar te maken voor de recreant.

Robuust watersysteem
Centraal in het gebied ligt het voormalige vliegveld Bergen, dat een belangrijke functie blijft houden in de waterhuishouding. In de toekomst worden boezemtakken met elkaar verbonden, waardoor er een gelijkwaardigere verdeling gaat plaatsvinden van het oppervlaktewater. Onderzoek moet aantonen wat functieverandering voor invloed heeft op de mogelijke veranderende functie van de waterberging van het voormalig vliegveld. In de toekomst zou het voormalig vliegveld een bergingsgebied kunnen worden waarin het waterpeil kan worden opgezet als de functie als polderberging kan vervallen. Verder blijft de natuurfunctie hier centraal staan.

Het bergingsgebied van het voormalig vliegveld is onderdeel van de overkoepelende visie voor een robuust watersysteem in de polders. Hieronder valt ook het versterken van de natuurwaarden van watergangen, het scheiden van 'schoon' kwelwater van 'meer belast' boezemwater en het vertraagd afvoeren van gebiedseigen water.

Toekomstbestendige landbouw
In de polder is er ruimte voor de agrarische ondernemer om zich de ontwikkelen naar een toekomstbestendig bedrijf. Er geldt een overkoepelende ambitie voor structuurverbetering in het landelijk gebied. Dit houdt in dat er kansen zijn om de huiskavel te vergroten en gronden zo dicht mogelijk bij het bedrijf te positioneren voor een efficiënter gebruik. Wanneer omwille van realisatie van niet-landbouwkundige functies, compenserende kavels verder van het bedrijf komen te liggen, is het van belang om de bereikbaarheid van de kavels in het oog te houden. Mogelijk ontstaan er kansen om tegelijkertijd te werken aan bereikbaarheid en veiligheid van (nieuwe) landbouwwegen. Waar mogelijk kan worden onderzocht of deze landbouwwegen ook ingezet kunnen worden als veilige recreatieve verbindingen.

4.7 Impressies

Op basis van de integrale visiekaart zijn er landschappelijk impressies uitgewerkt van vier te onderscheiden deelgebieden. Deze impressies geven een beeld van hoe de visie er in de praktijk uit zou kunnen zien. Het geeft niet de werkelijke situatie weer, maar een beeld van de verschillende mogelijkheden en keuzes.

1. Het optimaal benutten van de gradiënt
2. Omarm de diversiteit van de open agrarische polder
3. Vergroot de mogelijkheden in de dorps- en stadsranden
4. Het voormalig vliegveld Bergen als sleutel in het systeem

Op de kaart hiernaast is ingetekend hoe de impressies op de kaart zouden kunnen landen als mogelijke deelgebieden. Deze zijn ruimtelijk verschillend en te onderscheiden van elkaar, maar er is geen harde rand tussen de deelgebieden, ze gaan in elkaar over. De deelgebieden zijn gedefinieerd op basis van de verschijningsvorm, het landgebruik en de opgaven die er spelen.

Voor ieder deelgebied is op de volgende pagina's een impressie van de mogelijkheden die deze visie biedt als een 3D-tegel weergegeven.

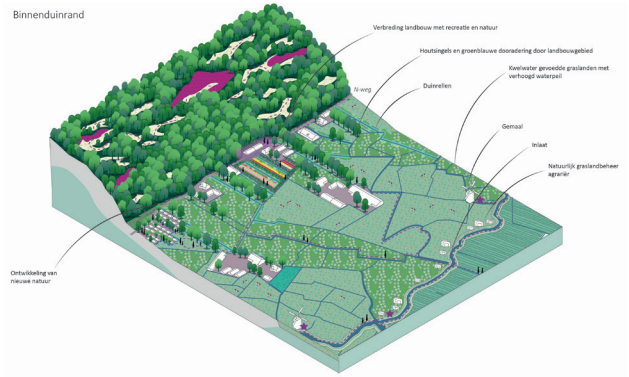

1. Optimaal benutten van de gradiënt

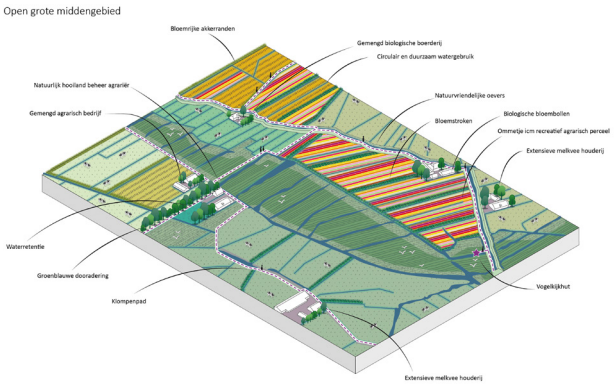

2. Omarm de diversiteit van de open agrarische polder

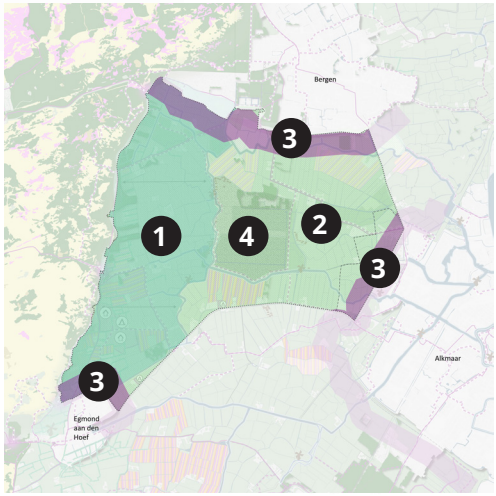

3. Vergroot de mogelijkheden in de dorps- en stadsranden

4. Voormalig vliegveld Bergen, als sleutel in het systeem

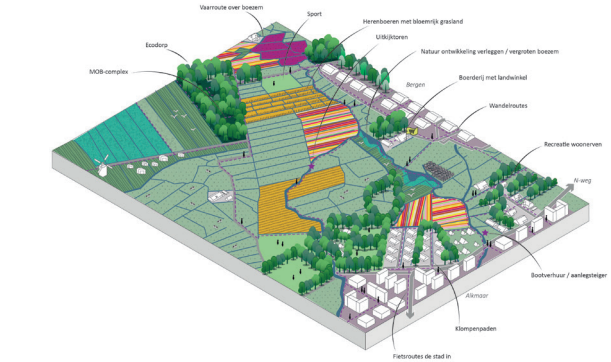

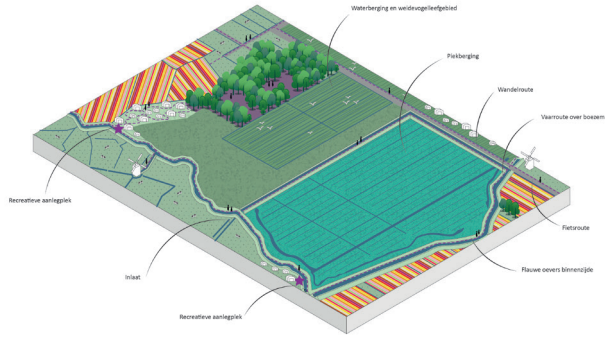

Het optimaal benutten van de gradiënt

In het deel tussen de duinen en de boezem wordt de natuurlijke gradiënt, het (kwel)watersysteem en de diversiteit van de ondergrond meer benut en zichtbaar. Het blijft een divers gebied, met veel verschillende gebruikers en grondeigenaren. Het meest afwisselende landschap van de Weidse Polders vind je hier.

De combinatie van de oudste bollenvelden, de extensieve melkveehouderij, de recreatieve voorzieningen in het duin en in de polders, het watersysteem met kwel vanuit de duinen en daarmee unieke natuur, de bijzondere blokverkaveling en cultuurhistorische objecten, maken dit een divers gebied dat zich heel goed kan doorontwikkelen in de loop der tijd.

De tegel geeft een impressie van de manier waarop dit gebied zich kan doorontwikkelen en welke onderdelen hierbij horen.

1. Natuurlijke zones. Met daarin ook ruimte voor ontwikkeling van nieuwe percelen natuur, verbreding van de landbouwbedrijven met recreatie en /of natuurbeheer, herstel van duinrellen en aanleg van groenblauwe dooradering.
2. Agrarisch grasland. Met extensieve melkveehouderij, groenblauwe dooradering en ruimte voor kleinschalige waterberging.
3. Kwelgraslanden. De plekken waar de meeste kwel naar boven komt, benutten voor het vasthouden van water en realiseren van kwelwater gevoede graslanden.

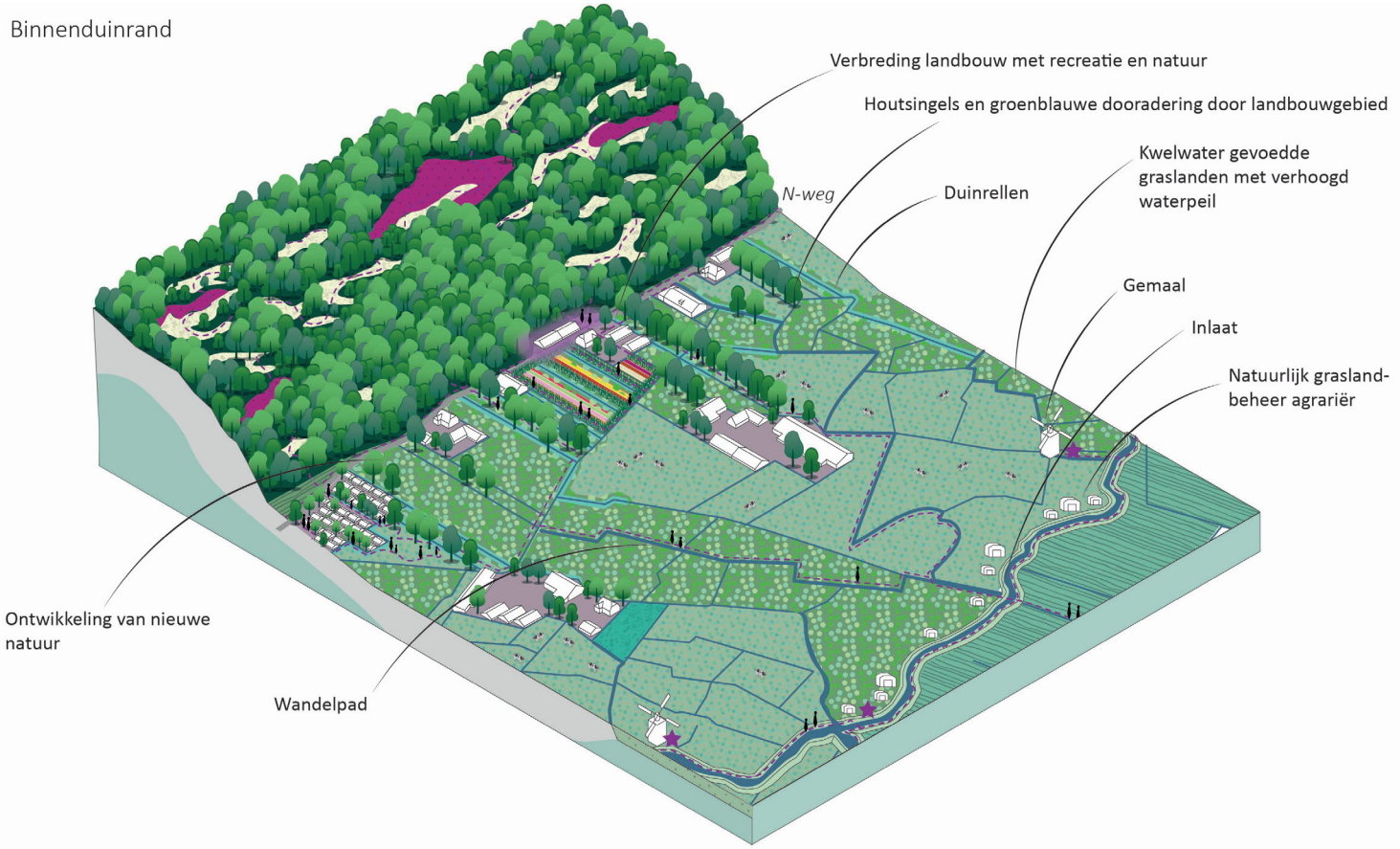

Omarm de diversiteit van de open agrarische polder

De Weidse Polders herbergt een diverse groep aan agrarische ondernemingen. Ook in de toekomst is er ruimte voor deze diverse bedrijven. De impressie laat de grote mogelijkheden voor de agrarische bedrijven in het landschap van de Weidse Polders zien.

Op de tegel worden als voorbeeld zes verschillende bedrijven getoond. Een duurzaam bloembollen bedrijf, een gemengd biologisch agrarisch bedrijf, een (agrarisch) natuurbeheerder, twee extensieve melkveehouders en een gemengd duurzaam agrarisch bedrijf. Het is aan de ondernemer om in te zetten op het type bedrijfsvoering, maar deze tegel geeft een impressie van de diensten die de agrarische bedrijven aan kunnen bieden.

De impressie laat een toename van akkerranden, wisselteelten, bloemstroken, heggen en brede oeverzones zien. Dit alles zorgt voor een groenblauwe dooradering van het gebied.
Daar waar de ambitie er is wordt aangesloten op het NNN, door in de bedrijfsvoering het gebruik van een aantal percelen aan te passen ontstaat ruimte voor de natuur.

Er is ruimte voor waterretentie op eigen grond. Waardoor er wordt ingezet op circulair en duurzaam watergebruik.

De intensiever gebruikte recreatieroutes liggen langs de boezem en worden benut om de agrarische toegangswegen te verbeteren. Daarnaast is er ruimte voor klompenpaden, als dit past bij de agrarische bedrijfsvoering.

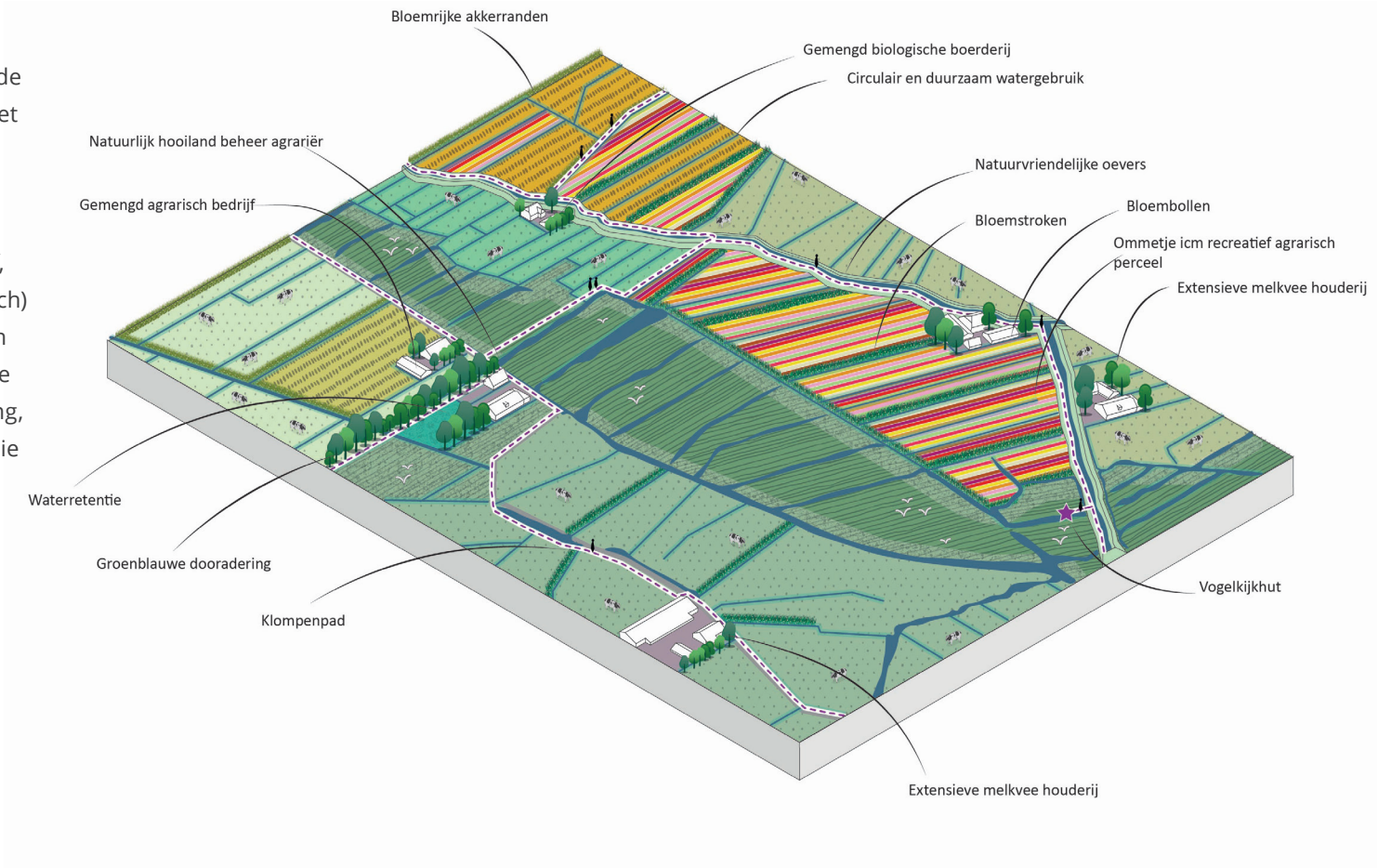

Vergroot de mogelijkheden in de de stad- en dorpsranden

Aan de stedelijke randen is er behoefte aan korte ommetjes voor inwoners uit de aangrenzende wijken. Hier kan verder ruimte worden geboden aan initiatieven die passen bij het landelijk gebied en de recreatiebehoefte van de stedelingen en daarmee de verbinding tussen stad en land verbeteren. Het zichtbaar en beleefbaar maken van de (voedsel) productie, ruimte voor ommetjes en waardering van dit weidse landschap, zonder daarmee de kwaliteiten van het landschap te verliezen.

De randen worden daarmee drukker en diverser. Door slimme keuzes in de mogelijke routes en aanleg van stedelijke voorzieningen in de randen, zoals hondenuitlaatvelden, sportvelden, landwinkels en bootverhuur wordt ingezet op een logische zonering. Vanaf Bergen loopt er langs de sportvelden, via de Herenboeren naar het Ecodorp een recreatieve as. Waarlangs sport, lokale voedselproductie en natuureducatie een plek krijgt. Ook is er ruimte voor verbreding van de agrarische bedrijven met een landwinkel en activiteiten.

De vrij 'harde' rand van Egmond aan den Hoef vraagt om een landschappelijke verzachting, waarbij inpassing voor woningbouw niet onmogelijk wordt gemaakt. Ook hier is behoefte aan ruimte voor ommetjes, waarmee verbinding ontstaat tussen het stedelijk en landelijk gebied.

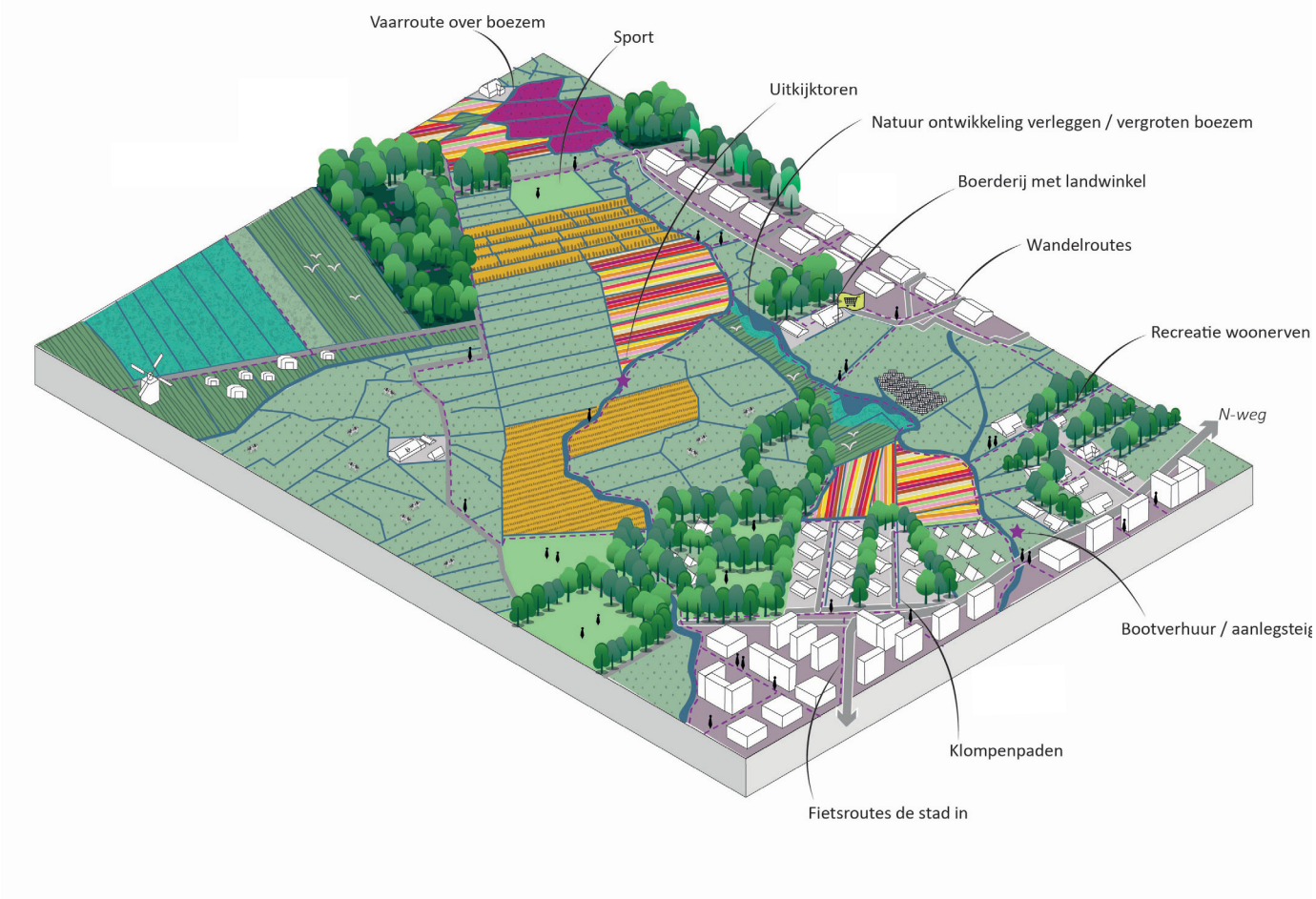

In de randzone van Alkmaar kunnen recreatie en natuur een plek krijgen. Langs de boezem en andere waterlopen is ruimte voor verbindende paden en routes.

Het voormalig vliegveld Bergen als sleutel in het systeem

Het voormalig vliegveld Bergen is een plek waar nu al veel samenkomt. Om de natuurpotentie van de plek te realiseren moeten er duidelijkere keuzes worden gemaakt.

Het zuidelijk deel functioneert op termijn alleen nog als boezemberging en kan een meer fluctuerend waterpeil krijgen. Een hoger en fluctuerend waterpeil is een voorwaarde om de beoogde natuurwaarde te realiseren van vochtig hooiland. Door de systeemingrepen in de binnenduinrand komt er water met minder nutriënten het gebied in, wat een positieve impact heeft op de natuurontwikkeling.

Alleen langs het natuurgebied is ruimte voor recreatie, met het bunkercomplex en Ecodorp als een recreatieve plek inclusief faciliteiten. Het gaat hier om extensieve recreatie.

Door de herinrichting van de Kolonel Sneepweg als fietspad ontstaat een veiligere verbinding voor fietsers en wandelaars en minder verstoring voor de natuur.

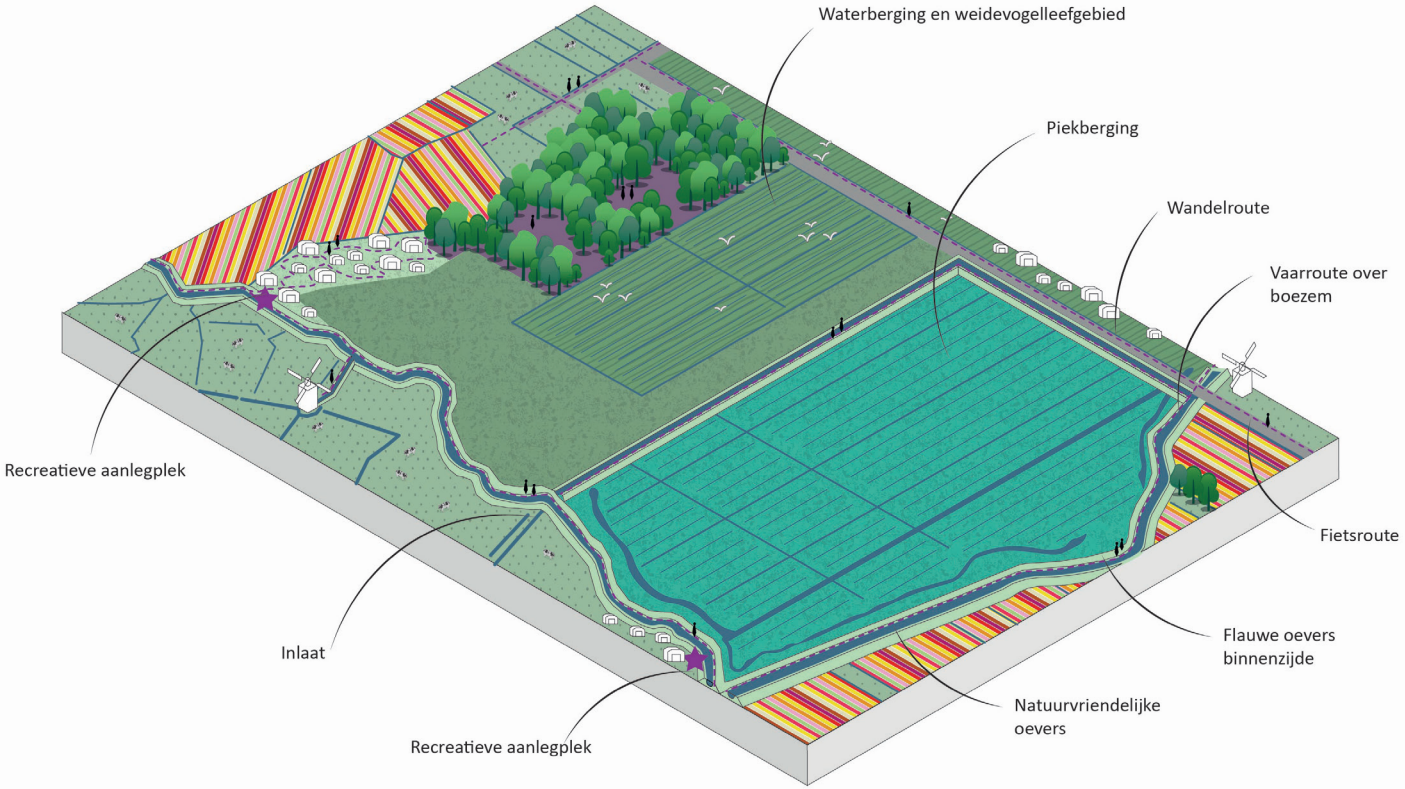

5 › Vervolg

Als er één ding duidelijk is geworden tijdens het proces van de totstandkoming van de gebiedsvisie, is dat er een vorm van samenwerking nodig is om het gebied toekomstbestendig te maken. De opgaven die er liggen vragen om een lange adem. Het eindbeeld is een poldergebied dat tegen een stootje kan. Waar herstel van de biodiversiteit optreedt, waar schoon water de ruimte krijgt, waar agrariërs een goede boterham verdienen. Een gebied dat droge en natte perioden aan kan en waar recreanten nog meer mogelijkheden hebben om van het mooie landschap te genieten.
De realisatie hiervan vraagt om inzet van alle betrokkenen. Sommige bewegingen zijn al ingezet. Voor andere is meer tijd, geld en inzet nodig. De kaders zijn in deze visie geschetst. Nu is het tijd voor de inkleuring. Dat zal begrip vragen en geduld, want niet alles kan direct worden gerealiseerd. De volgende fase van dit gebiedsproces zal voor het ene deel van de Weidse Polders sneller komen dan voor het andere deel. Dit is afhankelijk van verschillende factoren. Beschikbaarheid van het budget is er een, maar ook urgentie en de initiatiefnemer voor een plan spelen een rol. Daarom is de eerste stap na vaststelling van de visie te kijken waar concrete plannen voor kunnen worden gemaakt. Dat doen we met elkaar.

Aanpak

Met de gebiedsvisie als basis ontstaan er mogelijkheden in het landelijke gebied van de Weidse Polders. Tot die mogelijkheden behoren de concrete stappen die in dit hoofdstuk benoemd staan. De integrale opzet, met de verschillende belangen van de betrokken partners in het gebied, zorgt ervoor dat de initiatieven een gedragen aanpak krijgen. Onlosmakelijk zijn de opgaven in het gebied met elkaar verbonden en zo zal dat ook geborgd worden richting planvorming en uitvoering. Een instrumentenkoffer is nog in ontwikkeling en volgt tezamen met het plan van aanpak voor de volgende fase.

Provinciale rol

Volgens de Leidraad gebiedsgerichte aanpak, opgesteld door de provincie Noord-Holland, dient zich de planvormingsfase aan. Voor de volgende fase neemt de provincie een meer faciliterende rol, waarbij de provincie zich richt op uitvoeringskansen van particulieren en water, naast de prioriteit van de provincie die gericht is op realiseren van NNN en de stikstof-maatregelen. Meer informatie is te vinden in bijlage 2: gebiedsanalyse.

Plan van Aanpak planvormingsfase

Het Plan van Aanpak vormt de verkenning naar en concretisering van de opgaven en wensen in de Weidse Polders. In de visie is gekozen voor een integrale benadering. In dit plan van aanpak wordt met de partners inzichtelijk gemaakt hoe we omgaan met:

» De initiatieven en kansen in het gebied, zoals de inzet van het Vliegveld Bergen, verbinding boezemtakken, etc.
» Aanvullend onderzoek, waarvan de resultaten nodig zijn om tot concrete plannen te kunnen komen, zoals een hydrologische modelstudie t.b.v. het waterpeil i.r.t. natuurontwikkeling, toekomst van de weidevogels in de provincie, etc.
» Een beschikbare en gezamenlijke instrumentenkoffer voor de Weidse Polders.
» Meekoppelkansen, met de verschillende partners en de verschillende ambities die elkaar overlappen kunnen we met elkaar inventariseren waar de kansen liggen om samen op te trekken en wat dat betekent voor de planvorming.
» Prioritering tussen de verschillende initiatieven en kansen.

6 › Begrippenlijst

Agrarische structuurverbetering
In de Weidse Polders draagt de provincie zorg voor de randvoorwaarden voor duurzaam agrarisch grondgebruik. De basis hiervoor zijn de doelen voor kringlooplandbouw vanuit de provincie: circulariteit, verbeteren van waterkwaliteit en -beheer, bodemkwaliteit, het tegengaan van en omgaan met klimaatverandering, het herstellen van biodiversiteit/ natuur, plant- en diergezondheid, en het verbeteren van de sociaaleconomische positie van de agrariërs in de keten. Het is aan de ondernemer om binnen deze randvoorwaarden de bedrijfsstrategie te kiezen die bij hem of haar past. Agrariërs worden, waar mogelijk ondersteund, bij het toekomstbestendig maken van hun bedrijf door middel van het verbeteren van de agrarische structuur. Desondanks kan de situatie zich voordoen dat bedrijven met hun kavels in de NNN of in de toekomst in herbegrensde NNN terechtkomen. Dit kan effect hebben op deze bestaande bedrijven. Ook verplaatsing, financiële compensatie en dergelijke zijn daarom mogelijkheden om met dat effect om te gaan. Hiertoe wordt een gereedschapskist ingericht voor de Weidse Polders.

Een van de randvoorwaarden voor het verbeteren van de agrarische structuur is een goede verkavelingsstructuur. De mogelijkheden tot kavelruil worden verkend, ter verbetering van de ligging van kavels om bij te dragen aan het behalen van de integrale doelen en ter verbetering van de uitgangspositie van agrariërs voor hun beoogde bedrijfsontwikkeling. Verbetering van de uitgangspositie van agrarische bedrijven kan betekenen: het vergroten van de huiskavel, het vergroten en beter bereikbaar maken van veldkavels, het ruilen van gronden voor agrarische bedrijfsoptimalisaties en de inpassing van andere functies alsmede het goed benutten van gronden van agrariërs die stoppen. De structuurverbetering is ondersteunend aan alle gebiedsopgaven.

Binnenduinrand
Het gebied van de duinzoom en de strandvlaktes wordt de binnenduinrand genoemd.

Extensivering
Bij extensivering wordt ingezet op een lagere veebezetting per hectare of minder intensieve teelten. Het verdienmodel richt zich op het stapelen van vergoedingen en beloningen voor natuur- en landschapsbeheer, verbredingsactiviteiten, eco-regelingen, het verlagen van de kosten en inzetten op schaalvergroting.

Groenblauwe dooradering
Onder groenblauwe dooradering (GBDA) verstaan we de ‘kleine’ natuurelementen die ons landschap in belangrijke mate vormgeven. Als bovengrens wordt een omvang van maximaal 1,5 hectare genomen.
De GBDA bestaat uit verschillende kleine, droge en natte landschapselementen. De kracht van de GBDA is dat deze bijdraagt aan veel verschillende doelen en opgaven in het landelijk gebied, zoals versterking van de biodiversiteit, bestuiving en natuurlijke plaagbestrijding, verbeteren van de waterkwaliteit (KRW), behalen klimaatdoelen, verbeteren van bodem- en luchtkwaliteit, en een recreatief aantrekkelijk landschap.
Qua elementen moet de GBDA passen bij de bodem, de aanwezigheid van water en de gewenste natuurbeheertypen in een gebied. Voor de nadere uitwerking wordt zoveel mogelijk aangesloten bij bestaande typologieën, waarbij die van Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer (ANLb) leidend zijn.

Natuurherstel-maatregelen
Dit zijn acties die nodig zijn voor het in stand houden, herstellen of verbeteren van habitattypen, populaties en leefgebieden van soorten, met als doel om het habitattype of de soort in gunstige staat van instandhouding te brengen. Ze zijn in eerste instantie voor de Natura 2000 gebieden.

KRW
De Kaderrichtlijn Water (afgekort: KRW) is een Europese richtlijn die ervoor moet zorgen dat in 2027 al het

grond- en oppervlaktewater schoon en gezond is zodat dieren, planten én mensen er goed van kunnen profiteren.

Kwel
Kwel is grondwater dat van nature uit de ondergrond naar de oppervlakte komt, meestal via een bron, beek of duinrel, maar het kan ook in percelen naar boeven komen. Kwelwater is mineraalrijk, heeft een constante temperatuur en is helder en voedselarm. Dit levert kansen op voor bijzondere natuur, bijvoorbeeld in de vorm van soortenrijke graslanden.

Landschapsecologischen systeemanalyse (LESA)
Een LESA is een gebiedsdiagnose op maat. Patronen en trends van soorten en omgevingsfactoren zoals bodem en water worden geïntegreerd tot een samenhangend beeld van de ecologisch relevante sturende factoren in een gebied. Dat inzicht in sturende factoren wordt gebruikt voor oplossingsrichtingen voor problemen bij natuurbehoud-, beheer, of -herstel.

Natura 2000
Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde natuurgebieden. In deze Natura 2000-gebieden worden bepaalde dieren, planten en hun natuurlijke leefomgeving beschermd om de biodiversiteit te behouden. Ze zijn aangewezen omdat ze op Europese schaal een belangrijke rol hebben voor de instandhouding van de soorten die erin voorkomen.

NNN
NNN staat voor Natuurnetwerk Nederland (tot 2013 heette het de ecologische hoofdstructuur - EHS) en is een samenhangend netwerk van bestaande en toekomstige natuurgebieden in Nederland. Het doel van het NNN is om de biodiversiteit te vergroten en karakteristieke natuur te behouden, natuurgebieden met elkaar te verbinden en dieren en planten voldoende ruimte te geven om te overleven en zich te verplaatsen.

7 › Literatuurlijst

Rijk

» Kamerbrief over rol Water en Bodem bij ruimtelijke ordening | Kamerstuk | Rijksoverheid.nl,
» Nationaal Deltaprogramma 2025
» Kaderrichtlijn Water (KRW), Informatiepunt Leefomgeving
» Natura 2000 gebieden | natura 2000 en Habitat Richtlijn, VHR (Europees)

Provincie Noord-Holland

Beleid/visies

» Omgevingsverordening NH2022
» Programma Landelijk Gebied (PLG)
» Natuur beheerplan Provincie Noord-Holland
» Natuurdoelanalyses Provincie Noord-Holland
» Beschermd landschap (voorheen Bijzonder Provinciaal Landschap)
» Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027
» Masterplan biodiversiteit, Provincie Noord-Holland, 1 feb 2021
» Voedselvisie, Boer & Business in Balans 'naar een duurzaam voedselsysteem 2020-2030
» Coalitieakkoord 2023 -2027
» Uitgangssituatie, opgaven en oplossingsrichtingen voor water en bodem in 3 PPLG-gebieden, provincie Noord-Holland (TAUW)

Onderzoeken

» Recreatieve kansen Noord-Kennemerland, Bureau BUITEN, Economie & Omgeving en Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, 13 maart 2024
» Landbouwkundig onderzoek Weidse Polders, Sweco, 18 april 2024
» Landschapsecologische systeemanalyse Weidse Polders (LESA), Witteveen + Bos, 13 december 2024
» Natuur en recreatiegebieden Noord-Holland Deel A: Bovenregionale analyse Eindrapportage, Bureau BUITEN en Bureau voor Ruimte & Vrije Tijd, gecorrigeerde versie, augustus 2022

Gemeente Bergen

Beleid en visies

» Omgevingsplan/visie (11 november 2023)
» Landschapsontwikkelingsplan Bergen (2011)
» Structuurvisie Landelijk Gebied (2010)
» Groenbeleidsplan 2021-2031
» Fietsbeleidsplan 2016
» Economische Visie Bergen 2016 -2030, 30 maart 2017
» Ambitiedocument Programma Klimaat (2021)
» Visie Toerisme en Recreatie Regio Alkmaar 2025-2035, mei 2024

HHNK

» Waterplan 2022-2027, december 2021
» Maatregelenpakket Kaderrichtlijn Water Gezond Water 2022-2027:
  * Document HHNK - CHI Voorstel maatregelenpakket Kaderrichtlijn Water _ Gezond Water 2022-2027
  * Document HHNK - Bijlage 1 - Verantwoording en onderbouwing maatregelenpakket KRW Gezond Water 2022-2027
  * Handelingskader Wateroverlast Beperken (2022)
  * Strategie Waterverdeling HHNK (2024)
» Grondwaterbeleidskader (2015),
» Samen naar een klimaatbestendige toekomst, visie van HHNK op ruimtelijke adaptatie

PWN

» Perspectief Binnenduinrand 2040

Natuurmonumenten

» Natuurvisie van Natuurmonumenten van de Weidse Polders 2019 -2037

LTO/KAVB

» Delta Agrarisch Water Beheer
» Vitale teelt 2030. Visie van de bloembollensector
» Samen werken aan water: Visie van de bloembollensector op waterkwaliteit en waterbeschikbaarheid
» Toekomstvisie-2030 LTO Nederland
» Strategische visie LTO Noord-afdeling Kennemerland-Zaanstreek
» Position Paper Multifunctionele Landbouw LTO NL

Landbouwkundig onderzoek Weidse Polders
SWECO

Landschapsecologische systeemanalyse Weidse polders

NATUUR- EN RECREATIEGEBIEDEN NOORD-HOLLAND
Deel A: Streekgerichte analyse
Eindrapportage

TAUW
Uitgangssituatie, opgaven en oplossingsrichtingen voor water en bodem in 3 prioritaire PPLG-gebieden, provincie Noord-Holland

Provincie Noord-Holland
Masterplan biodiversiteit

NATIONAAL DELTAPROGRAMMA 2025
NAAR EEN NIEUWE BALANS IN DE LEEFOMGEVING: RUIMTE VOOR LEVEN MET WATER

Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022 - 2027

Provincie Noord-Holland
Buitengewoon Noord-Holland!
Startversie

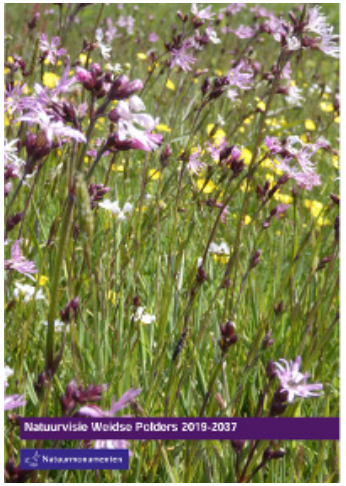
Natuurvisie Weidse Polders 2019-2037

Omgevingsvisie
Gemeente Bergen

Bijlage 1: Gebiedsproces

Aanleiding

De totstandkoming van de gebiedsvisie kent een lange aanloop. In 2019 is begonnen met het verkennen van de landbouwkundige kansen in de Weidse Polders. In 2020 is de provincie in de binnenduinrand gestart met de opgave om het Natuur Netwerk Nederland (NNN) af te ronden. In juni 2022 heeft het rijk een startnotitie voor het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) vastgesteld, waarin de verschillende opgaven staan benoemd die in samenhang met elkaar opgepakt moeten worden binnen het landelijk gebied. Deze opgaven waren onderverdeeld in klimaat, water, stikstof en natuur. Het rijk vroeg de provincies om de opgaven verder uit te werken in provinciale programma's. De provincie Noord-Holland stelde op 27 juni 2023 een startversie voor het Provinciaal Programma voor het Landelijke Gebied (PPLG) vast als sturend beleidskader voor de opgaven in het landelijke gebied. Naast klimaat, water, stikstof en natuur omvatte het PPLG ook extra provinciale opgaven op het gebied van recreatie, landbouw en landschap en cultuurhistorie.

In september 2024 schrapte het kabinet het NPLG en het transitiefonds waarin de middelen voor uitvoering van het NPLG waren opgenomen. Provincie Noord-Holland heeft zich daarom in eerste instantie gericht op de doelen en projecten waar financiële middelen voor beschikbaar zijn. In de Korte Termijn Agenda staan deze maatregelen beschreven. Voor de middellange en lange termijn is het programma landelijk gebied (PLG) opgesteld ter vervanging van het PPLG, waarin de provincie aangeeft welke doelen met voorrang worden aangepakt nu de rijksmiddelen grotendeels zijn weggevallen.

Het PLG is dus het meest recente beleidsstuk dat richting geeft aan het gebiedsproces in de Weidse Polders. De ambitie die in het PLG wordt uitgesproken is om toe te werken naar 'een landelijk gebied waarin natuur en landbouw met elkaar in balans zijn en mensen kunnen wonen, werken en recreëren. Waarin we samen met de waterschappen zorgen voor voldoende en kwalitatief goed water, de biodiversiteit versterken en zorg dragen voor de kwaliteit van het landschap. En waar we tegelijkertijd werken aan een leef¬baar platteland met voldoende voorzieningen. Een landelijk gebied waar mensen toekomstperspectief hebben en een goede boterham kunnen verdienen.'

Ook wordt in het PLG de ambitie uitgesproken dat de hele agrarische sector in Noord-Holland in 2040 is omgeschakeld naar kringlooplandbouw, volgens de landelijke definitie. Dit gaat verder dan kringlopen sluiten: het richt zich ook op een beter verdienvermogen voor boeren, minder schadelijke emissies en meer biodiversiteit.

Deze opgave sluit aan bij de visie van de gemeente Bergen op het buitengebied, zoals die is verwoord in de Omgevingsvisie Bergen: "Specifiek voor het buitengebied versterken we het beleid en de inzet op natuur, landschap en cultuurhistorie in samenwerking met ketenpartners, ondernemers en bewoners. De insteek is daarbij om de ontwikkeling naar kringlooplandbouw zoveel mogelijk te ondersteunen."

Scenario-analyse

Na de landschapsanalyses is samen met de partners in het gebied de scenario-analyse uitgevoerd. Hierbij zijn een viertal scenario's opgesteld, waarin alle thema's zijn meegenomen. Ieder scenario is anders en onderzoekt de invloed van de te maken keuzes op de verschillende thema's. Daarmee weerspiegelt ieder scenario zowel kansrijke onderdelen, alsook dilemma's. Met de scenario's worden uitersten onderzocht, maar deze verbeelden niet de werkelijke toekomst van de Weidse Polders. Het zijn extremen om het gesprek te kunnen voeren over wat wel en niet wenselijk is in de toekomst. De scenario's hebben tot de volgende inzichten geleid, welke de basis vormen voor de visie.

- De binnenduinrand is een plek waar veel samen komt. Het is in een waardevol en kwetsbaar natuurgebied, herbergt bollenteelt, veeteelt, recreatie en er wordt gewoond. Dit is een belangrijk gebied om met elkaar een richting voor te bepalen.
- Een robuust en gezond water- en bodemsysteem is voorwaardenscheppend voor alle gebruiksfuncties. Wel is er een groot verschil in de maatregelen die genomen kunnen worden om hiertoe te komen.
- Inzicht in de draagkracht en kantelpunten van het watersysteem is noodzakelijk.
- Het ontwikkelen van natuur buiten de NNN-begrenzing, met groenblauwe dooradering, agrarisch natuurbeheer of het aanwijzen van locaties waar de natuur meerdere doelen kan dienen, is de moeite waard om verder te onderzoeken.
- De landbouw heeft in alle scenario's een plek, maar in sommige scenario's treedt een verschuiving op, om meer natuur mogelijk te maken. De daarbij horende vraag is 'Hoe kan de agrarische sector zich toekomstbestendig ontwikkelen? Wat houdt structuurverbetering daarbij in?' In de volgende stap van het gebiedsproces wordt dit maatwerk.
- Ontwikkelen met gevoel voor de plek, en onderzoeken zorgvuldig welke verandering past. Het gesprek over de toekomst van het gebied en wat daarbij past (functies, de mate van openheid, verstoring etc.) is een belangrijk gesprek dat gevoerd moet blijven worden.

Verbeelding scenario's

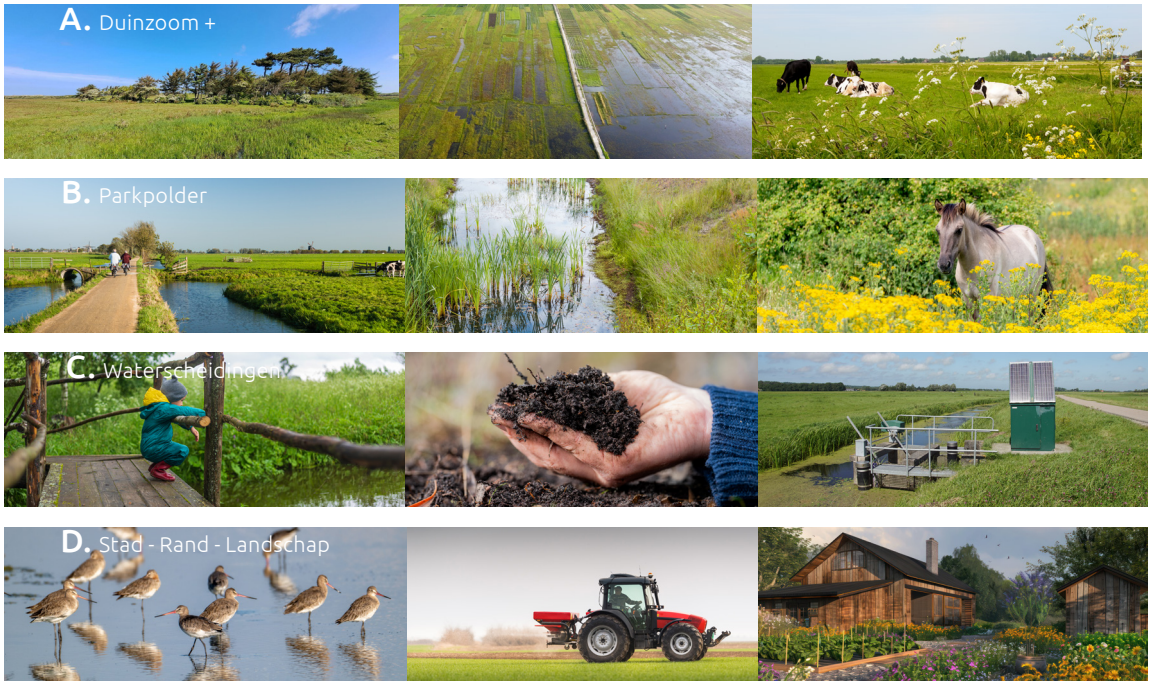

De vier scenario's

Scenario 1: Duinzoom+
Uitgangspunt. water en bodem zijn sturend, er wordt geproduceerd voor de regionale/landelijke markt. De overheden hebben een sturende en investerende rol en hanteren een actief grondbeleid. Functies worden gescheiden.
Hierbij stonden de volgende vragen/stellingen centraal:

- *De binnenduinrand inzetten op zo lang mogelijk vasthouden van het kwel- en regenwater.*
- *Dit gebied inzetten als regionale piekwaterberging voor het boezemwatersysteem?*
- *Inzetten op het ontwikkelen en herstellen van de karakteristieke natuur van de binnenduinrand; duinrellen en grondwatergevoede graslanden?*
- *Er een rendabele markt en behoefte is aan regionaal/ lokaal voedsel (coöperatieve agrarische bedrijven, diverse melkstromen)?*
- *De grootschalige bollenteelt concentreren in de kop van Noord-Holland*
- *De Weidse Polders inzetten op een toeristische en biologische bollenteelt?*
- *De bereikbaarheid van de duinen niet meer voorop zetten?*
- *Bijdragen aan de bossenstrategie door meer bomen te planten in de binnenduinrand?*

Dit scenario gaat daarmee uit van het uitbreiden van de duinzone en ligt de focus op het water- en bodemsturend principe. Er wordt geproduceerd voor de regionale markt. De overheid stelt zich sturend en investerend op. Er is een actief grondbeleid waarin functies van elkaar worden gescheiden.

De binnenduinrand wordt ingezet voor het lang vasthouden van schoon, zoet water. Dit vraagt om een duidelijke scheiding van functies. Grootschalige bollenteelt concentreert zich in de kop van Noord-Holland of elders in de provincie. Bereikbaarheid van de duinen staat niet centraal, want de recreatiedruk is in het Natura 2000 gebied te groot.

Scenario 2: Parkpolder
Uitgangspunt: water en bodem sturend, er wordt geproduceerd voor de regionale/landelijke markt. De overheid faciliteert maar heeft geen actief grondbeleid. De functies worden met elkaar verwerven.
Hier stonden de volgende vragen/stellingen centraal:

- *De bestemming in het buitengebied voor de regio Alkmaar en Bergen worden?*
- *Dit voor de stedeling de koele plek tijdens hitte is?*
- *Dit de recreatiebestemming voor ommetjes, voor verblijf en activiteiten die bij het landelijk gebied horen?*
- *Inzetten op uitbreiden en verbeteren van de rereatieroutes (wandel, fiets en vaarroutes)?*
- *Inzetten op behoud van een divers landschap waar landschapsbeleving centraal staat?*
- *De landbouw zien als landschapsbeheerder en als basis voor recreatieve activiteiten?*

Dit scenario zet in op het ontwikkelen van een kleinschalig en divers landschap. Ook hier geldt het water- en bodemsturend principe en wordt er geproduceerd voor de regionale markt. De overheid heeft echter geen actief grondbeleid en laat veel marktwerking toe. Er is ruimte voor verweving van functies. De stedeling staat centraal. Zo ontstaat een scenario waarbij de Weidse Polders als een recreatieve functie voor het omliggende stedelijk gebied wordt. Er is een sterke verwevenheid van functies die bijdragen aan deze recreatieve functies. Voor de landbouw zijn er kansen voor verdere verbreding. Recreatie en landbouw zijn hier sterk met elkaar verweven. Het landschapsbeeld verandert, onder andere door ontwikkeling van bos en recreatieve voorzieningen. Recreatieve routenetwerken en voorzieningen worden geïntensiveerd.

Scenario 3: Waterscheidingen
Uitgangspunt: water en bodem zijn de basis maar zijn technisch aanpasbaar waar nodig. Er wordt geproduceerd voor de wereldmarkt. De overheid heeft een sturende en investerende rol en hanteert een actief grondbeleid. Functies worden gescheiden.
Hier stonden de volgende vragen/stellingen centraal:

- *De hoge waterkwaliteit in de binnenduinrand als uitgangspunt voor het landgebruik nemen.*
- *Inzetten op het scheiden nutriëntenarm en nutriëntenrijk water?*
- *Een zo een efficiënt mogelijk watersysteem ontwikkelen?*
- *Het watersysteem de basis is voor de indeling van het landschap. Niet alleen het grondgebruik, maar ook de recreatieroutes?*
- *Inzetten op scheiden van functies, percelen voor landbouw functioneel ingericht naast grote natuurlijk ingerichte percelen, met slimme maatvoering?*
- *Openheid vooropzetten en weer inzetten op het open weidelandschap?*
- *Alleen aan de binnenduinrand langs de waterlopen meer vegetatie toestaan?*

Door zonering de rust te waarborgen en conserveren van wat er is, dat is in dit scenario belangrijk. Het water- en bodemsysteem dient als basis maar is technisch aanpasbaar. Er wordt geproduceerd voor de (inter) nationale markt. De overheid stelt zich sturend en investerend op en hanteert een actief grondbeleid. Een scenario met duidelijke scheiding van functies op basis van het watersysteem. Door een duidelijke scheiding van functies ontstaat ruimte voor innovatieve, efficiënte landbouw en zones bestemd voor natuur. Recreatieve routes zijn volgend. Het landschap blijft open en weids.

Scenario 4: Stad - Rand - Landschap
Uitgangspunt: water en bodem zijn de basis maar zijn technisch aanpasbaar waar nodig. Er wordt geproduceerd voor de wereldmarkt. De overheid faciliteert maar hanteert geen actief grondbeleid. De functies worden verwerven.
Hier stonden de volgende vragen/stellingen centraal:

- *Uitgaan van ondernemers die doen wat het beste is voor de bodem en het watersysteem?*
- *Aan de westzijde tot aan de boezem meer ruimte voor 'Recreatieboeren' met groenblauwe dooradering?*
- *Aan de oostzijde van de boezem ruimte voor innovatieve landbouw behouden (eventueel met uitruil van gronden)?*
- *Inzetten op ondergrondse opslag bij een neerslag overschot (duinen) en dit weer oppompen bij en neerslag te kort?*
- *Inzetten op een scheiding van recreatie en landbouwverkeer?*
- *De bestaande kwaliteit van de openheid van de Weidse Polders echt versterken en hiermee een weidevogelparadijs maken?*

Bij dit scenario staat efficiëntie en ruimte voor ondernemen centraal; water en bodem is de basis maar ook hier technisch aanpasbaar. Er wordt geproduceerd voor de (inter)nationale markt. De overheid faciliteert maar hanteert geen actief grondbeleid, de markt bepaald. Een scenario waarin verschillende soorten ondernemingen zich kunnen ontwikkelen. Zo ontstaat er in de binnenduinrand een besloten en kleinschalig, recreatief, natuurrijk verdienlandschap. Terwijl de overige polders zich verder ontwikkelen; door slimme grondruil, innovaties en een op de bedrijfsvoering aangepast watersysteem, tot een efficiënt en aaneengesloten landbouwgebied.

A.
Duinzoom +

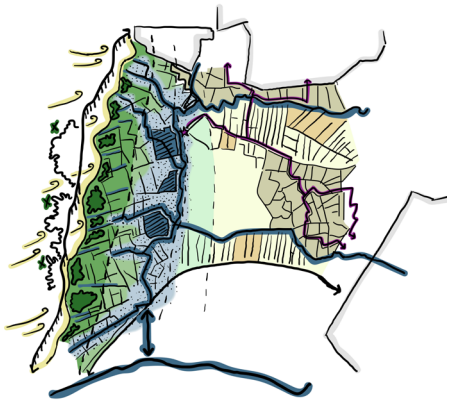

B.
Parkpolder

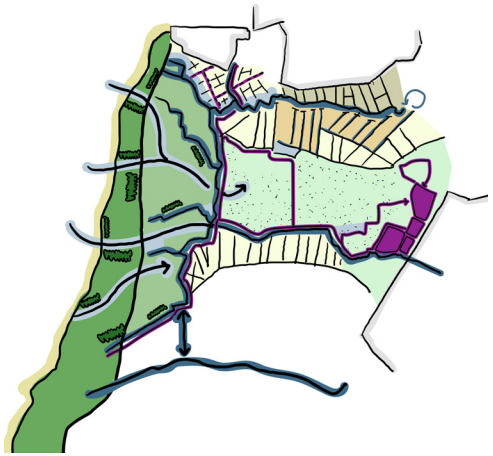

C.
Waterscheidingen

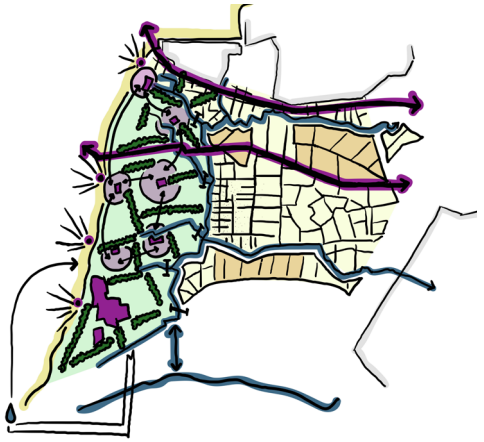

D.
Stad - Rand - Landschap

De evaluatie van de scenario's

» Evaluatie aan de hand van vijf perspectieven die horen bij een viaa

Dynamisch & verbonden met het verleden

A. Duinzoom +

- Natte gradiënt van de duinzoom versterken en omarmen, uniek landschap met hoge natuurwaarden (op Europese schaal) ontwikkelen.
- Duinrellen als historische waarde terug brengen.
- Inzetten op behoud van verkavelingsstructuur en vergroten beleving boezem.

B. Parkpolder

- Objecten/ relicten worden een bestemming, krijgen een recreatieve functie.
- Verbonden door recreatieve routes, incl. boot als vervoersmiddel.
- Loslaten van het open karakter, meer park, dan open landbouwgebied.

C. Waterscheidingen

- Herstel van de kwelwaterstromen
- Verandering van het karakter van de binnenduinrand.
- Meer ruimte voor natuur afname bollenteelt
- Het historische kavelpatroon in het gebied blijft behouden, maar krijgt deels andere invulling

D. Stad - rand - landschap

- Waardering van het landschap op basis van individuele betrokkenheid.
- Het behoud van kavel- en slootpatroon wordt op grote lijnen gehandhaafd maar er is ruimte voor aanpassingen

Klimaatbestendig	Gezond en biodivers	Economisch veerkrachtig	Van betekenis voor iedereen
	A. Duinzoom +		
• Realiseren van de boezemaantakking • Vergroten infiltratiecapaciteit in de duinrand = vasthouden. • Vergroten van de piekwaterberging	• Landbouwgronden liggen dicht bij de stad, • Ontwikkeling van nieuwe natte natuur die aansluit bij de natuurlijke processen en die uniek is in Europa. • Gradiënt van bossen naar open weide, NNN loslaten, overal natuurwaarden, focus vooral op de binnenduinrand	• Maatschappelijke investering nodig om gewenste inrichting te behalen. • Nog geen financiële stabiele basis in huidige economie. • Markt voor biologische bollen & regeneratief boeren is onzeker • Andere financiële stromen nodig • Voor overige teelten voldoende areaal in oosten met kansen voor uitwisseling van gronden.	• Risico op barrières voor recreatie en daarmee ontoegankelijk voor stedeling. • Indien voldoende areaal dan van betekenis voor de voedselproductie in de regio. • Zet in op een verdeling voor natuur, werk,wonen en recreatie. Dus veel maatschappelijke waarden maar ook een verlies van bollenareaal
	B. Parkpolder		
• Groene zones rondom wandelroutes en waterlopen voor beschutting. • Ruimte voor verbreding van de (oevers van) de waterlopen • Meer peilfluctuatie van het grondwater of inundatie van het maaiveld mogelijk	• Groene zones rondom wandelroutes en waterlopen voor beschutting en mooie ommetjes. • Natuurontwikkeling in aangewezen NNN gebieden. • Kleinere en losse natuurgebieden (versnipperd), overal natuur • De hoge recreatiedruk is een risico voor verstoring van weidevogels, Veel kleinschalige natuurlijke structuren (singels,heggen, waterlopen).	• Door versnippering van arealen en recreatiedruk geen financiële basis voor bedrijfsvoering puur vanuit landbouw. • Natuurinclusieve landbouw vraagt om grote omslag in bedrijfsvoering. • Nevenfuncties als recreatie (verhuur, logies etc.) en landschapsbeheer worden primaire financiële basis. Of deze basis voldoende is, is onzeker. • Maatschappelijke investering nodig om de gewenste inrichting te behalen	• Grote meerwaarde voor de stedeling. • De vraag is of dit ook meerwaarde heeft voor de bewoners van de Weidse Polders. • Het is niet meer wonen in een rustige polder, maar in een park dat veel toegankelijker is dan het gebied nu. • De werkfuncties zullen veranderen, dat is niet voor iedereen acceptabel
	C. Waterscheidingen		
• Vergroten inflitratiecapaciteit binnenduinrand • Hergebruik van water door gesloten waterkringloop op bedrijfs(cluster) niveau. • Lokale innovatieve aanpassingen afhankelijk van gebruiksfunctie (landbouw/ natuur/wonen)	• Scheiding waterstromen, nutriëntarm vs. nutriënt rijker. • Natuurinclusief landgebruik, • Ruimte voor weidevogels, • Gezonde bodem.	• Vraagt investering en functieverandering van agrariërs in de binnenduinrand en in het middengebied , • haalbaar op lange termijn en • Nieuwe clustering van deel van het areaal permanente bollengronden • Recreatie cluster kan investeerders aantrekken.	• Concentratie van recreatie langs de kernen zorgt voor voldoende ruimte voor de stedelingen • grotere percelen landbouw geeft ruimte voor de agrariërs. • Het middengebied en binnenduinrand vraagt verandering van grondeigenaren
	D. Stad - rand - landschap		
• Technische innovaties – grotere pompen, verbinding boezemtakken. • IJsselmeer & duinen als zoetwaterbron • Risico op verzilting (oost) verdroging (west) door meer wateronttrekking t.b.v. landbouw wordt individueel opgelost	• Groter risico voor weidevogels, meer vegetatie en predatie. • Sterke scheiding in (onderwater) natuur tussen oost en west. • Risico op minder duurzaam grondgebruik in oosten. • Cascolandschap zorgt voor meer variatie of juist voor meer versnippering	• Diverse financiële zekerheden voor de agrariër. Er is keuzeruimte • Bedrijfsvoering met de basis vanuit landbouw kan,(westen) maar kan ook op basis van recreatie • Afhankelijk van de wereldmarkt en consumentenbehoefte zullen de bedrijven veranderen	• Vooral ruimte voor veeteelt, akkerbouw en sierteelt. • Maar ook ruimte voor de recreatie en andere woon en werkvormen • Zet in op ontwikkelingskracht van de regio en ondernemers

Bijlage 2: Gebiedsanalyse

Kader Kaartverhaal Weidse Polders

uit Vitaal Landelijk Gebied - trends en ontwikkelingen

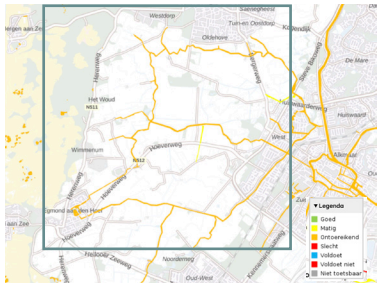

Ecologische waterkwaliteit Kaderrichtlijn Water (KRW)

In de Weidse Polders lopen meerdere KRW-watergangen waarvan de ecologische kwaliteit ontoereikend is. De waterlichamen in de Egmondermeer en Bergermeer hebben een matige ecologische kwaliteit en hebben potentie voor het behalen van de helderwaterdoelen.

(Bron: Het Waterkwaliteitsportaal)

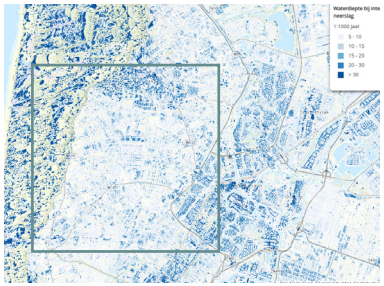

Wateroverlast bij piekbui

Over het gehele landelijk gebied van de Weidse Polders is er een risico op wateroverlast bij een piekbui.

(Bron: Atlas Vitaal Landelijk Gebied, Provincie Noord-Holland, LIWO)

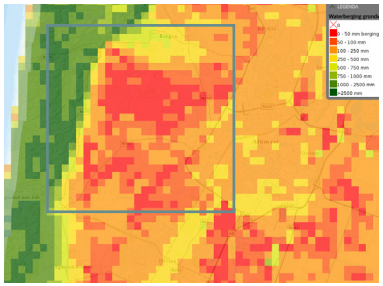

Waterbergend vermogen

Het tijdelijk opvangen van (regen) water in de bodem, wateren en waterbergingsgebieden wordt waterberging genoemd. De Weidse Polders kleurt grotendeels rood: er kan slechts 0-50mm water in de bodem worden geborgen totdat het boven het maaiveld uitkomt. Dit staat in relatie tot het grondwaterpeil, die hier al hoog staat ten opzichte van het maaiveld.
(Bron: Atlas Vitaal Landelijk Gebied, Provincie Noord-Holland, Deltares, NHI en Helpdesk Water)

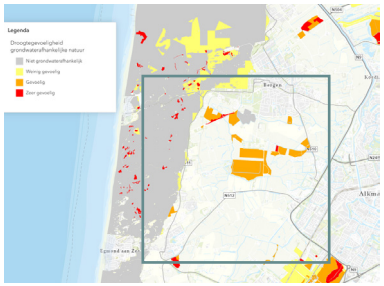

Droogtegevoelige natuur

Sommige natuurtypen zijn afhankelijk van grondwater, de mate van deze grondwaterafhankelijkheid bepaald de potentiële kwetsbaarheid bij droge omstandigheden. De grondwaterafhankelijke natuur in de Weidse Polders is grotendeels oranje: en op enkele plekken zijn ze zelfs rood. De natuur is 'gevoelig' tot 'zeer gevoelig' voor droogte. Het risico op de afname van biodiversiteit, met de toenemende natte en droge periodes is hier dus groot.

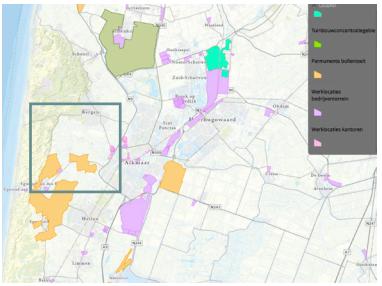

Economische gebieden

De economische concentratiegebieden duiden waar de zwaartepunten voor bollenteelt, glastuinbouw, tuinbouw en bedrijventerreinen liggen. Deze sectoren leveren een economische belangrijke bijdrage aan Noord-Holland.

In de Weidse Polders liggen gebieden waar permanente bollenteelt mag plaats vinden. Het is een economisch concentratiegebied. Aan de rand van Alkmaar ligt ook een concentratiegebied werklocaties bedrijven en kantoren.

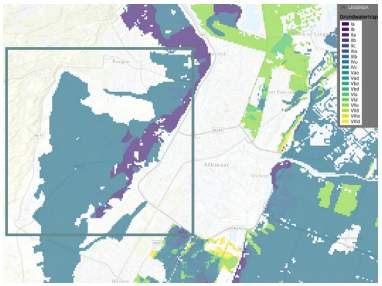

Grondwatertrap

In de Weidse Polders is een blauwe kleur te zien, dit houdt in dat het grondwater zich hier relatief vlak onder het maaiveld bevindt. Door dit schone grondwater vlak onder het maaiveld is er een grote potentie voor bijzonder kwelgevoedde natuur.

(Bron: Atlas Vitaal Landelijk Gebied, Provincie Noord-Holland, Alterra, WUR 2021)

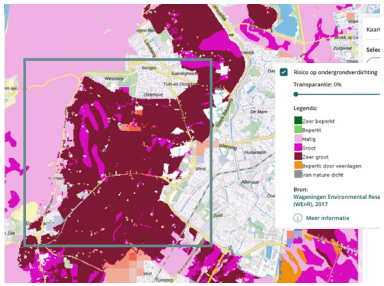

Risico ondergrondverdichting

Ondergrondverdichting zorgt ervoor dat het infiltratievermogen, doorlatenheid en het vochtbergend vermogen van de bodem afneemt. Het resultaat is dat er meer kans is op wateroverlast, afspoeling van nutriënten en gewasbeschermingsmiddelen en dat gewassen minder diep kunnen wortelen en zo minder goed bij voedingsstoffen kunnen komen. Het merendeel van de Weidse Polders heeft een 'zeer groot' risico op ondergrondverdichting.

(Bron: Atlas Vitaal Landelijk Gebied, Provincie Noord-Holland, NIS en LGN, WUR

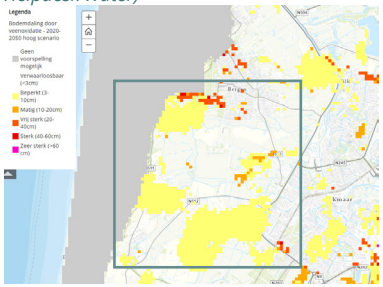

Risico op bodemdaling

Bodemdaling komt in een groot deel van Noord-Holland voor, het gaat hierbij meestal om veengebieden waarin de bodem oxideert. In de Weidse Polders komt er alleen veen op een zandige ondergrond voor. Deze dunne laag veen kan bij een hoog klimaatscenario oxideren en tot een beperkte bodemdaling van 3 tot 10 cm zorgen in de gele gebieden. Ten zuidwesten van Bergen is het veenpakket dikker en kan dat zorgen voor een sterkere bodemdaling tot 60cm .

(Bron: Atlas Vitaal Landelijk Gebied, Provincie Noord-Holland, Climate

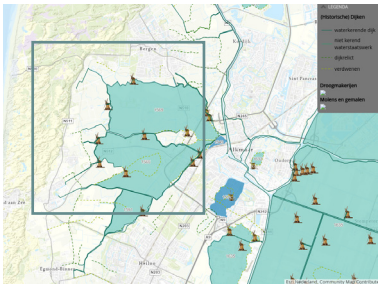

Dijken en polders

De Weidse Polders heeft nog een grote hoeveelheid intacte historische watergangen (de boezem) en molens. In het zuiden is nog een aantal dijkrelicten aanwezig, maar er is ook al een aantal historische dijken verdwenen. Ook vinden we nog veel monumentale stolpboerderijen in het gebied met haar pyramide hoofdvorm een uniek agrarisch bouwtype en belangrijke identiteitsbepaler.

(Bron: Atlas Vitaal Landelijk Gebied, Provincie Noord-Holland, provincie Noord-Holland, 2022)

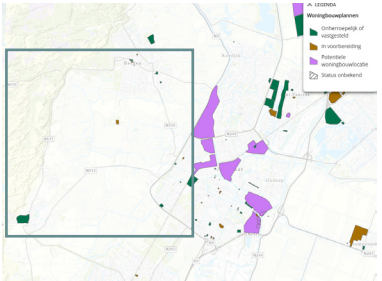

Woningbouwopgave

De vraag naar woningen in Noord-Holland is hoog. In de hele provincie zijn er tot 2030 zo'n 233.000 woningen nodig. In

de Weidse Polders is alleen bij Ecodorp Bergen een woningbouwplan in voorbereiding. In de kern Bergen zijn er enkele plekken die onherroepelijk zijn vastgesteld voor woningbouwplannen. Ook zijn er woningbouwplannen bij Egmond aan de Hoef. En is Alkmaar aangewezen als kansrijke locatie voor grootschalige woningbouw. In de komende 10 jaar worden er 3500 extra woningen worden gebouwd, door een impuls vanuit het rijk.

(Bron: Atlas Vitaal Landelijk Gebied, Provincie Noord-Holland, Monitor plancapaciteit)

Historische ontwikkeling

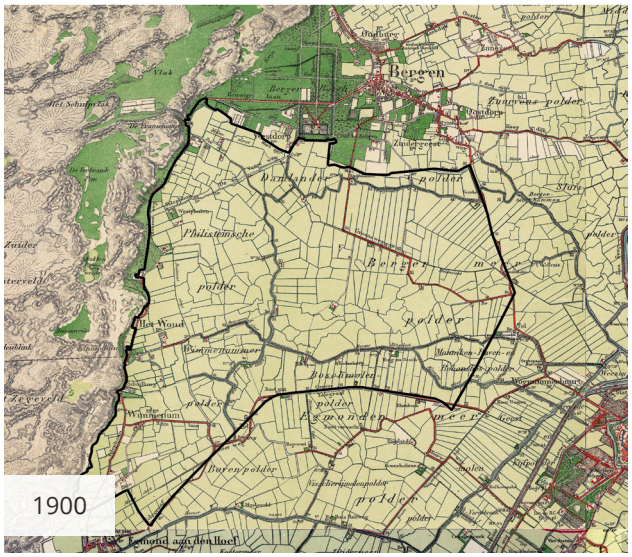

1900
Op de kaart uit 1900 is te zien hoe verschillende kleine kernen aan de randen van de polder liggen. Bergen, Alkmaar en Egmond aan den Hoef zijn de grotere. Op de overgang van duingebied naar de lagere en nattere polder liggen de kernen Westdorp, Het Woud en Wimmenum. Er is een aantal landgoederen aanwezig. Daarnaast bevinden zich lang aaneengesloten boslandschappen op de hogere duingronden en rondom Bergen. De waterlopen van de boezem lopen in hoekige vormen door het landschap. De duinrandroute en de N-weg hebben een kronkeliger verloop dan vandaag de dag.
De erven liggen aan de wegen, aan de rand van het gebied en langs de boezem. De wegen lopen kronkelend door de polder heen en verbinden
Egmond aan den Hoef, via de duinrand, met Bergen.

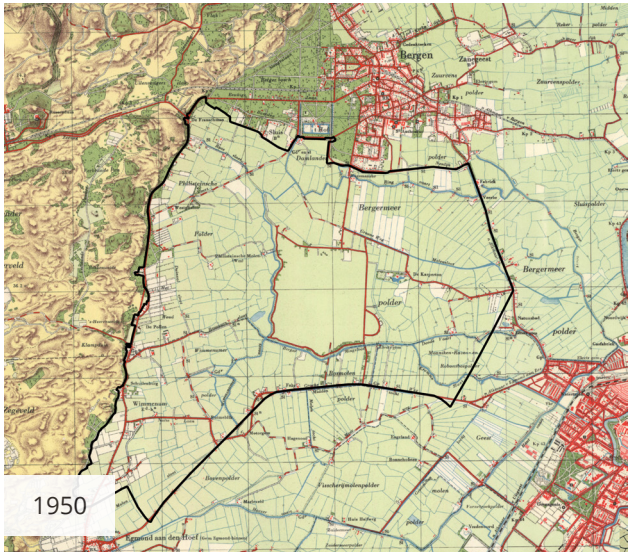

1950
Na het begin van de eeuwwisseling wordt een stoomtramverbinding aangelegd tussen
Egmond aan den Hoef, Alkmaar en Bergen. Deze stoomtramverbinding wordt rond 1950 weer afgebroken. De Bergermeerpolder wordt doorsneden door een wegverbinding van noord naar zuid. Er worden meer wegen vanaf de binnenduinrand richting de polder aangelegd. Ook vindt een schaalvergroting plaats van de agrarische erven en de eerste bollenpercelen zijn zichtbaar op de kaart. Op stedelijk gebied vindt er uitbreiding plaats. Rondom Bergen betekent dit een afname van het bosgebied.
De aanleg van het vliegveld start in 1938, dat in 1939 in gebruik wordt genomen. Het is dan een erg nat grasland, waar vliegtuigen moeilijk in kunnen landen en opstijgen. In WO2 richten de Duitsers het nog verder in. Veel duinzand wordt ernaar toegebracht en veel klei afgevoerd. Verder wordt veel geïnvesteerd in de drainage van het vliegveld. Hierdoor is dus weinig van natuurlijke bodemopbouw meer over.

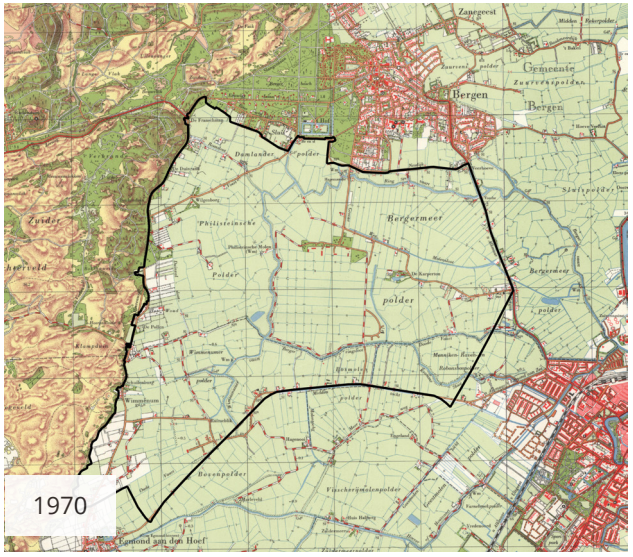

Het vliegveld is aan het eind van WO2 intensief gebombardeerd waardoor er nog veel niet gesprongen explosieven in de grond liggen. Na de bevrijding werd het terrein niet meer als vliegveld gebruikt, maar bleef een deel nog wel militair terrein.

1970
Na de WO2 neemt het areaal bosgebied in het duingebied bij Bergen toe. De bollengronden in de Bergermeerpolder zijn verdwenen, daar tegenover staat de toename van bollengronden in de binnenduinrand. Het mobilisatiecomplex van Bergen wordt aangelegd. Ook is er bos ontwikkeld te midden van de open polder. Het voormalig vliegveld van Bergen krijgt een afwateringsgrid aan sloten die ervoor moet zorgen dat het gebied gebruikt kan worden voor de landbouw. Bergen gaat een tijd in van grote uitbreiding met nieuwe wijken als Zanegeest, Nessen en Bloemenbuurt. Alkmaar ‘rukt’ op richting de polder.

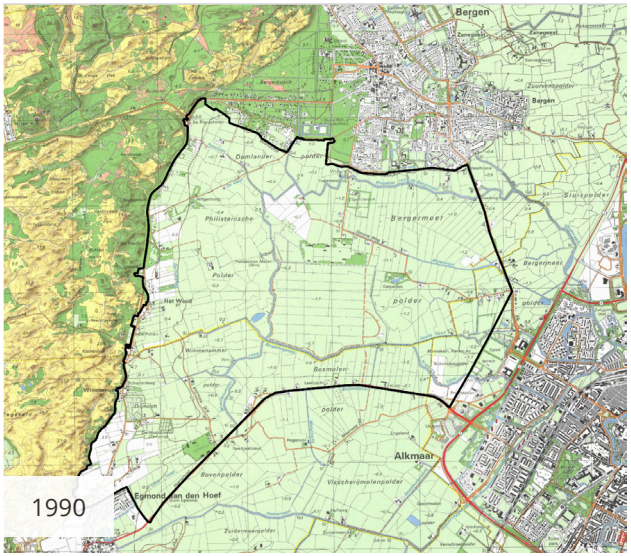

1990
Er vindt een toename plaats van bosschages verspreid door de polder. Daarnaast een schaalvergroting in de landbouw. De kavels worden groter en meer aaneengesloten percelen worden efficiënt benut voor landbouw en bollenteelt.
De bollengronden bevinden zich in grotere clusters bij elkaar. Naast de binnenduinrand, liggen er nu ook weer bollengronden in de Bergermeerpolder.
De campings zijn in opkomst, op meerdere plekken wordt er ruimte gemaakt voor de recreant die wil genieten van de Weidse Polders en het duingebied.
Rondom Alkmaar is een ringweg aangelegd waardoor een duidelijke rand ontstaat tussen polder en stad.
De bebouwing van Alkmaar gaat ook over de ringweg verder en raakt aan de polders.

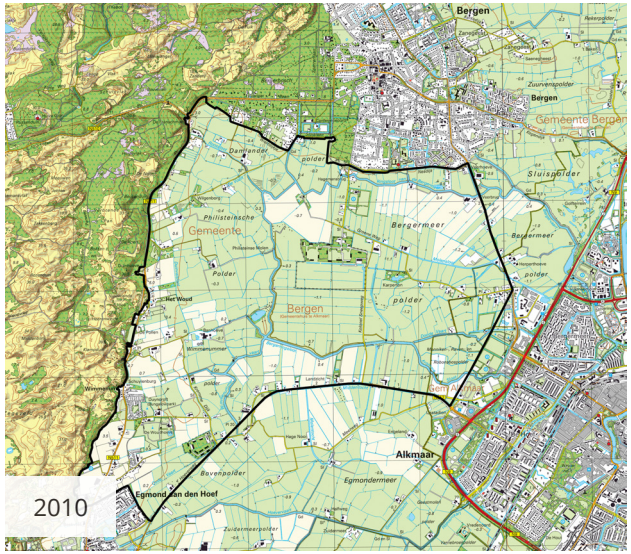

2010
De plukjes bos uit 1990 zijn samengevoegd tot één grote bosschage als onderdeel van het mobiliteitscomplex van Defensie.
De oppervlakte aan bollengrond breidt zich uit in meerdere grote clusters over de polder heen. Ook hierbij heeft er een schaalvergroting plaatsgevonden.
In de randzone van de duinen is meer bebouwing bijgekomen. Aan de andere kant van de polder lijkt Alkmaar langzaamaan richting Bergen te groeien.

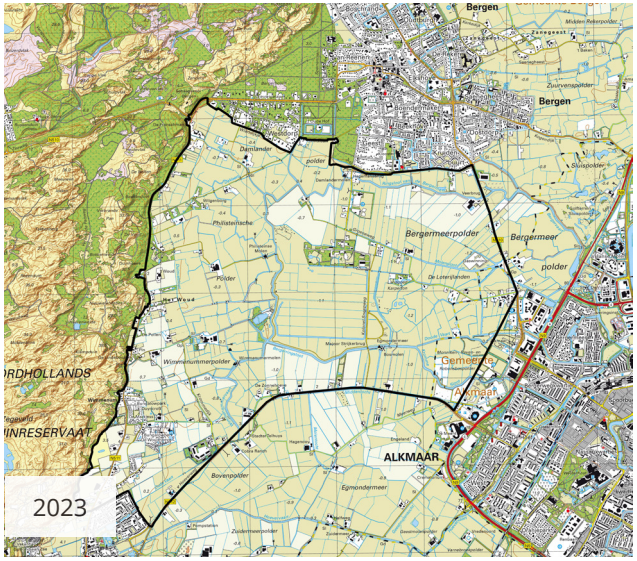

2023
Er vindt een afname plaats van de oppervlakte van bollengrond, met name in de duinrandzone.
Het mobiliteitscomplex met de ruimte eromheen gaat in herontwikkeling waardoor er plek ontstaat voor de ontwikkeling van het Ecodorp.
De campings worden ingeruild voor huisjesparken. Op de erven vindt er een schaalvergroting plaats van de gebouwen.

Stikstof

Huidige situatie

In juli 2025 is een overeenkomst gesloten tussen de provincie en de agrarische sec-tor om generiek bij alle (melkvee) bedrij-ven te komen tot een gemiddelde 30% reductie van stikstofuitstoot in 2030 (t.o.v. 2019). In de Korte Termijn Agenda zijn middelen gereserveerd om de landbouw hierbij te ondersteunen, en om een goe-de borging te organiseren via een stoffen-balans (REMAS).
De generieke reductie in de landbouw is onderdeel van de Noord-Hollandse programmatische aanpak en gaat uit van doelsturing. Boeren krijgen de ruimte om zelf te bepalen hoe zij hun emissies terugdringen – via bijvoorbeeld managementmaatregelen, technische innovaties, extensivering of een combinatie daarvan. Die ruimte past bij de kennis en ervaring binnen de landbouwsector en bovendien bij de behoefte aan maatwerk per gebied. De provincie neemt daarbij de verantwoordelijkheid om het beoogde herstel van de natuur te monitoren.
De programmatische aanpak stikstof en natuurherstel wordt in 2026 uitgewerkt voor vaststelling en juridische verankering in de Omgevingsverordening. In deze aanpak onderbouwt de provincie hoe haar inzet bijdraagt aan het geborgd natuurherstel voor de stikstofgevoelige Natura 2000 gebieden. Dat vraagt inzet op alle drukfactoren die van invloed zijn op de natuurdoelen. Gelet op de huidige stikstofcrisis wordt in de programmatische aanpak zwaar ingezet op de drukfactor stikstof. De programmatische aanpak bestaat uit drie pijlers; de (1) generieke geborgde emissiereductie in de landbouwovereenkomst, de (2) gebieds-gerichte geborgde emissiereductie en (3) geborgd natuurherstel. De gebiedsge-richte emissiereductie doelt op maatre-gelen die genomen worden in de directe nabijheid van de stikstofgevoelige natuur waar het terugdringen van de stikstofemissie het meest effectief is. Het betreft intensieve stikstofbeperkende maatregelen zoals verminderen van mestgebruik, het stoppen van drijfmesttoepassing en het verplaatsen van agrarische bedrijven in een zone rondom de stikstofgevoelige hexagonen.

Opgaven, potentie en dilemma's

In het Noordhollands Duinreservaat zijn er verschillende habitattypen waaronder een aantal stikstofgevoelige typen die op basis van de Habitatrichtlijn en de Vogelrichtlijn worden beschermd.
Per habitattype verschilt wat de natuur aan maximale stikstofdepositie aan kan. Dit wordt de kritische depositie waarde (KDW) genoemd. De grijze duinen hebben in het Noordhollands Duinreservaat de laagste KDW, namelijk 714 mol N/ ha/jaar. In 2023 was de gemiddelde stikstofdepositie op het Noordhollands Duinreservaat 1039 mol N/ha/j. Op hexagoonniveau verschillen deze depositiewaarden sterk. In de duinrandzone is de lokale stikstofdepositie en de overschrijding ten opzichte van de KDW het hoogst (zie het donkerder paars op bijgaande kaart). Dit betekent dat er voor het Noordhollands Duinreservaat een opgave ligt om de

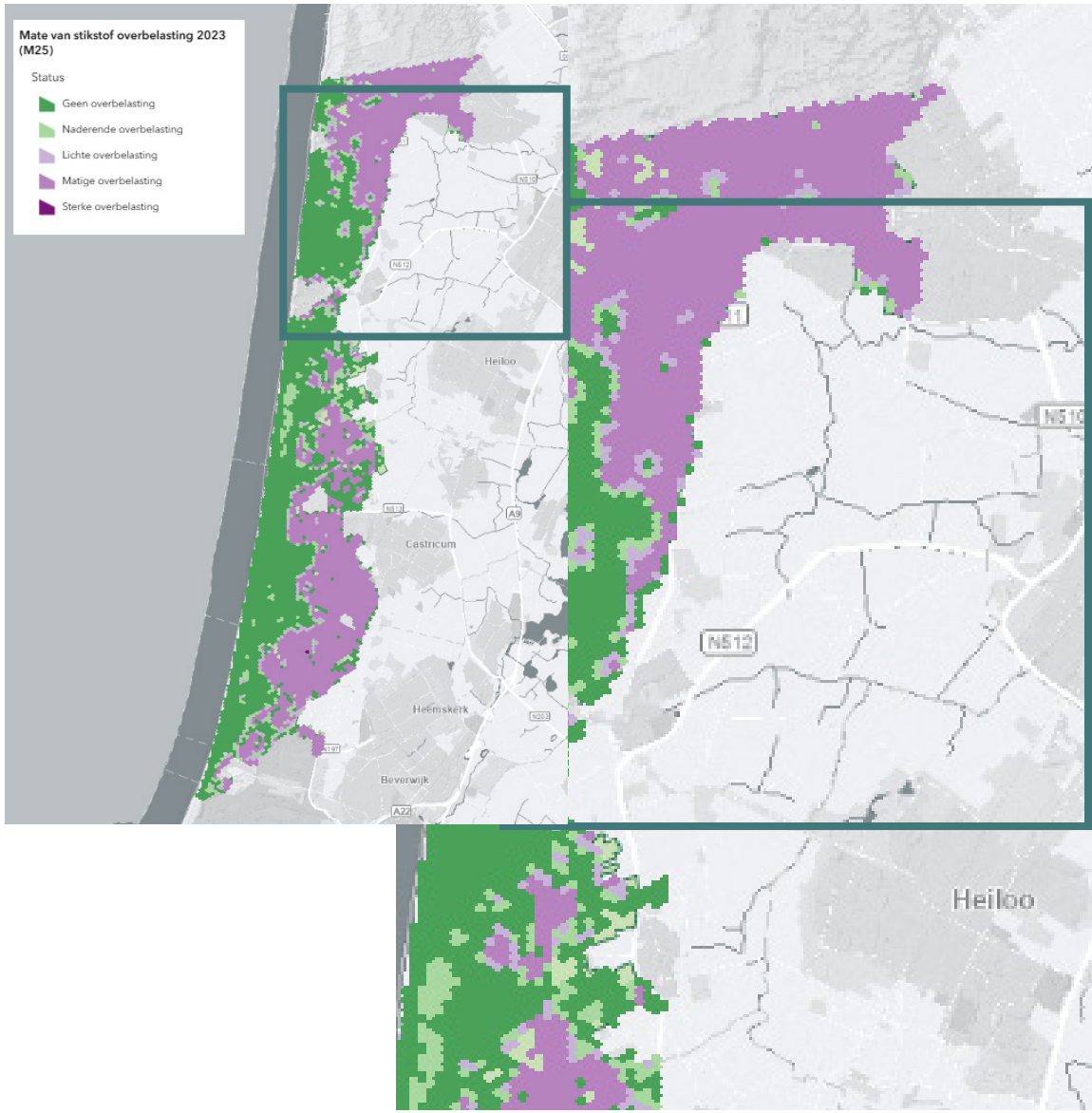

stikstofdepositie onder de KDW te krijgen. (Bron: AERIUS, 2023)

Gebiedsgerichte emissiereductie
In de programmatische aanpak stikstof en natuurherstel is een evenredige bijdrage van alle sectoren het vertrekpunt en de kapstok voor de nodige ondersteuning van uitstootbeperking. De agrarische sector heeft in de aanpak een bijzondere positie met generieke bestuurlijke afspraken naast gebiedsgerichte maatregelen dichtbij kwetsbare natuur waar dat nodig is. De provincie zet daarbij fors in op natuurherstelmaatregelen en realiseren van NNN om met de stikstofreductie ook daadwerkelijk een gunstige staat van natuur (en daarmee vergunningsruimte) te realiseren. De door de provincie gevraagde aanpak en middelen van het Rijk zijn kaderstellend voor de feitelijke uitvoering.

Een belangrijk onderdeel is de gebiedsgerichte emissiereductie. Hiermee worden maatregelen bedoeld in de directe nabijheid van de kwetsbare natuur waar het terugdringen van de stikstofemissie het meest effectief is. Dit wordt aangeduid met de term 'stikstofzone'. Als vertrekpunt voor de stikstofzone wordt een afstand aangehouden van 250 meter rondom stikstofgevoelig habitat binnen een Natura 2000-gebied. In de uitvoering is deze afstand maatwerk omdat rekening dient te worden gehouden met lokale omstandigheden zoals de windrichting en aanwezigheid van bos. Ook voor het Noordhollands Duinreservaat en Weidse Polders geldt dat deze stikstofzone in overleg met de gebiedspartners zullen worden ingericht bij de uitwerking van de programmatische aanpak.

Stikstofzones en overgangszones
De 'stikstofzones' onderscheiden zich van de bestaande 'overgangszones' rondom de stikstofgevoelige Natura 2000 gebie-den waarin de overgang tussen natuur en landbouw centraal staat. Waar de stikstofzone gericht is op maatregelen die een directe bijdrage leveren op de reductie van de stikstofdepositie, zijn de overgangszones gericht op het verzachten van de overgang tussen de natuur en landbouwfuncties.

Maatregelen
In de overgangszones worden maatregelen gestimuleerd die de natuur versterken zoals de inzet van agrarisch natuurbeheer, subsidies voor investeringen in een emissiearme bedrijfsvoering of het nemen van hydrologische maatregelen zoals groenblauwe dooradering. In de overgangszones zet de provincie actief in op het promoten van dergelijke regelingen onder agrariërs omdat hier de meeste effecten wpverwacht. In de Korte Termijn Agenda zijn de overgangszones gedefinieerd als een kring van 500 meter rondom het Natura 2000-gebied zoals weergegeven in deze gebiedsvisie rondom het Noordelijk Duinreservaat.

Stikstofdepositie Noordhollands Duinreservaat 2023

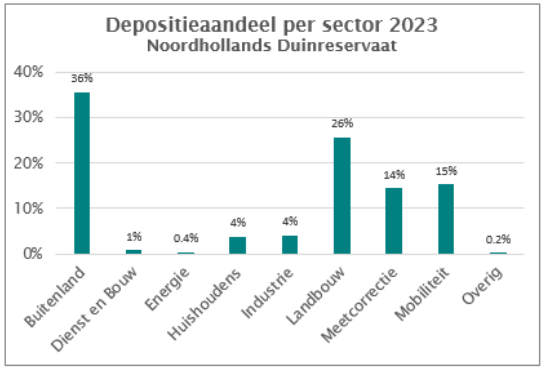

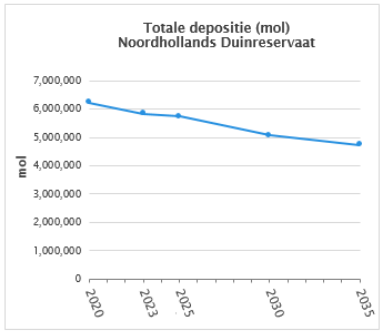

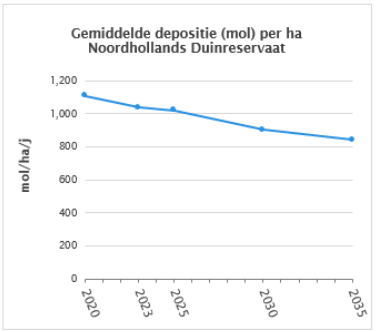

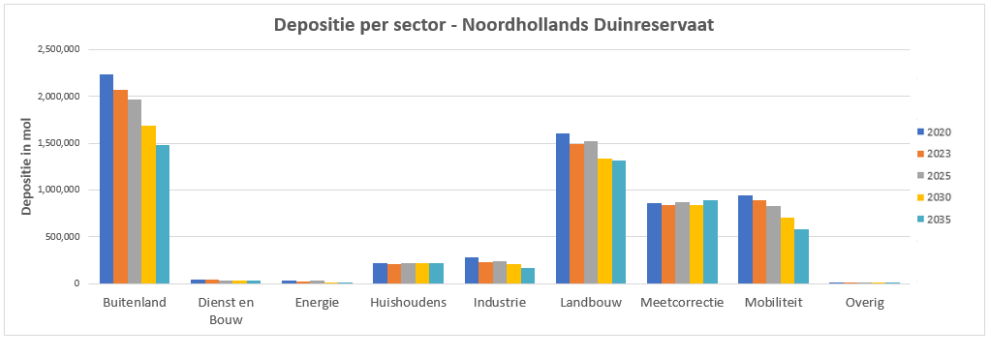

Meest recente informatie over de stikstofdepositie uit,....

Documentenanalyse

Landbouwkundig onderzoek Weidse Polders
Er komen in 2022 in totaal 16 agrarische bedrijven met de bedrijfslocatie in de Weidse Polder voor. Drie agrarische bedrijven hebben een grondpositie binnen de Weidse Polders en de bedrijfsgebouwen daarbuiten. Drie (voormalige agrarische) bedrijven hebben alleen een grondpositie en geen agrarische bedrijfsvoering. Agrarische gronden worden verpacht aan bedrijven binnen en buiten het gebied. 85% van de agrarische bedrijven generen inkomsten uit nevenactiviteiten (verbreding).
Landbouwkundig onderzoek Weidse Polders.pdf

Buitengewoon Noord-Holland, PLG
Het PLG wordt het samenhangende beleidskader voor het landelijk gebied van Noord-Holland. De prioriteit van de provincie ligt op het vergroten van de biodiversiteit en de draagkracht van het water- en bodemsysteem.

Op deze manier wordt er ook invulling gegeven aan het economisch belang van de agrarische sector en ontstaat er ruimte voor economisch vitale en innovatieve kringlooplandbouw.

Natuur- en recreatiegebieden Noord-Holland
'Er is een te hoge druk op de huidige natuur- en recreatiegebieden in de provincie. De gebieden hebben niet voldoende draagkracht om de hoge bezoekerscapaciteit op te vangen. Daarom is er meer groene recreatieruimte nodig. Door verschillende vormen van aantrekkingskracht kunnen de bezoekers worden verspreid over verschillende gebieden.'

De recreatiekansenkaart
Ten behoeve van de gebiedsprocessen in Noord-Kennemerland zijn mogelijke kansen en beleidsvoornemens voor recreatie en toerisme van de regio geïnventariseerd. Deze kansen zijn geclusterd tot 6 thema's: meer fysieke ruimte voor recreatie, versterken van recreatievoorzieningen, betere balans tussen natuur en recreatie, versterken synergie landbouw en recreatie, verduurzamen van de sector en vergroten beleefbaarheid cultuurhistorische waarden landschap. Door in te zetten op deze kansen wordt vanuit recreatie maximaal bijgedragen aan de doelen van de Weidse Polders. Recreatie en toerisme vragen ruimte in de Weidse Polders, maar de kansen zijn relatief gemakkelijk te koppelen aan andere opgaven.

Omgevingsvisie gemeente Bergen
De kernprincipes van de gemeente zijn het ontwikkelen van leefbare kernen, een toekomstbestendig buitengebied, een gezonde omgeving, een inclusieve samenleving en een duurzaam en bereikbare gemeente.

Nationaal Deltaprogramma 2025
In 2050 is Nederland weerbaar zijn tegen watertekort en overschot. Door het meer vasthouden van regenwater en daarmee slimmer doorspoelen om verzilting van de poldergebieden tegen te gaan. Daarnaast is een zuiniger gebruik van water in alle sectoren noodzakelijk en mogelijk een verandering van landgebruik nodig.

Landschapsecologische systeemanalyse Weidse Polders
Herinrichting en landbouwkundige optimalisatie heeft als resultaat dat het water- en bodemsysteem en oorspronkelijke polderstructuren aanzienlijk zijn veranderd. De wijze van afwatering vanuit de duinen en de nog intacte duinrellen zijn uniek. Al is er veel veranderd er is hier nog steeds de belangrijkste potentie voor kwel gevoede natuurgebied in de binnenduinrand van Noord-Holland, dit is vrijwel de enige locatie waar dit kan. In de Weidse polders is het streven naar een aaneengesloten reeks van natuurgebieden vanaf de duinen. Deze natuurgebieden herbergen diverse natuurtypen met grondwaterinvloed, schoon water, afstromend water; zoals duinrellen, sloten, poelen, moerasjes, graslanden maar ook struweel en bosjes. Hierdoor kunnen de verschillende omstandigheden in die gradiënt worden benut door populaties van de karakteristieke soorten in de robuuste aaneengesloten natuurgebieden. Dat is de achtergrond van de bestaande NNN begrenzing en die kan nog verder worden geoptimaliseerd, met name in het deel dicht tegen de duinen aan.

Landbouwkundig onderzoek Weidse Polders
Voor een goede invulling van het gebiedsproces is het van belang beter zicht te krijgen op de kansen en knelpunten voor de agrarische sector in het gebied en de wensen en ambities van de ondernemers en de agrarische sector.

Natuurvisie Weidse Polder 2019-2037
De natuurgebieden van de Weidse Polders liggen verspreid in een polderlandschap tussen een stedelijke randzone en een grote natuurkern van het Noordhollands Duinreservaat. Er is veel verscheidenheid in bodemsoorten en waterkwaliteit, dit maakt de natuurgebieden heel divers. Het overkoepelende doel is het verbinden van de natuurgebieden, dit leidt tot een vergroting van de natuurwaarden.

Uitgangssituatie, opgaven en oplossingsrichtingen voor water en bodem, provincie Noord-Holland
De binnenduinrand kent als voornaamste opgaven de zoetwaterbeschikbaarheid ten behoeve van drinkwater en grondwaterafhankelijke natuur, opvangen van wateroverlast bij hevige piekbuien en waterveiligheid bij zeespiegelstijging. De kansen voor een goede waterkwaliteit zijn hier hoog vanwege de invloed van regenwater en voedselarme kwel. Naast de opgave vanuit de Kaderrichtlijn water (KRW) om de waterkwaliteit te verbeteren, zijn er ook opgaven voor natuurdoelen. Een vitale bodem voor landbouwgrond en natuurfuncties is van groot belang. Er zullen ruimtelijke keuzes gemaakt moeten worden die kunnen vragen om omvorming en aanpassing ten behoeve van een gezond water- en bodemsysteem.

Regionaal Waterprogramma Noord-Holland 2022-2027
Het doel is om het oppervlaktewater te optimaliseren in ecologische- en chemische toestand, het ontwikkelen van een (water)vitaal landelijk gebied, watervervuiling door nieuwe stoffen tegengaan, verbetering recreatiemogelijkheden op/in water, geen uitputting van grondwatervoorraden, voldoende toevoer van niet verontreinig grondwater, een kwalitatief goede grondwaterstand en veiligheid door klimaatadaptieve maatregelen en waterkeringen.

Masterplan biodiversiteit provincie Noord-Holland
Om de biodiversiteit te verbeteren moet de kwaliteit van natuurgebieden worden versterkt. Het vergroten van de biodiversiteit in het landelijk- en stedelijk gebied en rondom infrastructuur en water. Kwetsbare soorten moeten worden beschermd.

Omgevingsvisie provincie Noord-Holland
Omgevingswet, -visie en -verordening.

Overeenkomst stikstof en natuurherstel (juli 2025)
De Noord-Hollandse aanpak is gebaseerd op doelsturing en stelt natuurherstel centraal.
Boeren krijgen de ruimte om zelf te bepalen hoe zij hun emissies terugdringen – via bijvoorbeeld managementmaatregelen, technische innovaties, extensivering of een combinatie daarvan. Die ruimte past bij de kennis en ervaring binnen de landbouwsector én bij de behoefte aan maatwerk per gebied. De provincie neemt daarnaast de verantwoordelijkheid op zich om het herstel van de natuur te monitoren. De natuurmonitoring wordt hiervoor doorontwikkeld en vormt de basis om op vaste momenten de staat van de aangewezen Natura 2000-gebieden geborgd vast te stellen. Met deze gegevens kan, indien nodig, tijdig worden bijgestuurd.

Bijlage 3: Participatieverslag

Inleiding

De Weidse Polders kenmerkt zich door een versnipperde eigendomssituatie en vele belangenorganisaties. In veel gevallen zijn de eigenaren agrarische ondernemers. Met de opgaven die er liggen in het gebied is het een risico dat deze ondernemers voor een bedrijfskundige uitdaging komen te staan. Dit maakt het extra belangrijk om samen met hen de uiteindelijke plannen voor het gebied te maken. Daarnaast kent het gebied vele gebruikers; mensen wonen, werken en recreëren er. Tijdens het maken van de visie is betrokkenheid van de omgeving dan ook van belang geweest. Dit participatieverslag beschrijft het proces hiervan, de deelnemende groepen en de inbreng die zij hebben gegeven.

Proces

De gebiedsvisie van de Weidse Polders is het eindresultaat van de verkenningsfase van het gebiedsproces.

In 2019 is begonnen met het verkennen van de landbouwkundige kansen in de Weidse Polders. In 2020 is een procesteam van de provincie in de binnenduinrand gestart met de opgave om het Natuur Netwerk Nederland (NNN) af te ronden. De opdracht werd vervolgens integraal opgepakt en met het oprichten van vier werkgroepen voor de thema's landbouw, natuur, water en recreatie. Hierin zaten vertegenwoordigers van belanghebbende organisaties in het gebied. Doel van de werkgroepen was om per thema de historie, de huidige situatie en de opgaven te inventariseren.

Om de thema's met elkaar te verbinden en de integraliteit op te zoeken, organiseerde het procesteam van de provincie, werkgroepen eens per zeven weken en liet de resultaten samenkomen in zogenaamde integratiesessies. Deze integrale insteek kwam goed van pas toen in 2022 de startnotitie van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG) werd vastgesteld en in 2023 het Provinciaal Programma Landelijk gebied (PPLG). Hierin stond dat de verschillende opgaven binnen het landelijk gebied in samenhang met elkaar opgepakt moesten worden. Hoewel niet lang hierna het politieke landschap en daarmee het beleid veranderde, heeft het gebiedsproces aan de integrale benadering vastgehouden. Een intentieovereenkomst werd getekend, er werd een plan van aanpak gemaakt en er werd gewerkt aan de gebiedsvisie die er nu ligt. De gebiedsvisie wordt ter vaststelling voorgelegd aan Gedeputeerde Staten van Noord-Holland en aan het college van B&W en de gemeenteraad van Bergen. HHNK zal de gebiedsvisie ter kennisname inbrengen in het college van dijkgraaf en hoogheemraden. Hierna zal gestart worden met de planvormingsfase.

Stakeholders: deelnemers en betrokkenen Stakeholderanalyse

In de Weidse Polders zijn verschillende stakeholders betrokken. Deze zijn in kaart gebracht door middel van een stakeholderanalyse die gedaan is voor de verkenningsfase (zie figuur 1 'Ringen van invloed'). Het kwadrant geeft aan welke rol de stakeholders hebben: beïnvloeders, beslissers, uitvoerders of gebruikers. De plek op de ringen van invloed geeft aan waar de stakeholders nodig zijn om tot het gewenste resultaat te komen.

- Meebepalen: dit gaat over de stakeholders die niet zozeer vanuit hun formele rol ('bevoegd gezag') besliskracht hebben, maar van belang zijn vanuit hun doorslaggevende invloed op het project of in de uitvoering.
- Meewerken: dit betreft stakeholders die daadwerkelijk mee zullen werken aan het project.
- Meedenken: dit zijn de stakeholders waarvan het projectteam een bepaalde inhoudelijke inbreng wil krijgen.
- Meeweten: de stakeholders in deze cirkel spelen, in deze fase, geen actieve rol in het project. Maar moeten wel op de hoogte gehouden worden, mogelijk omdat ze later een formele beslisser zijn.

De stakeholders in de ring kunnen in een volgende fase een andere plek krijgen. Vaak veranderen ze dan niet van kwadrant, maar wel van positie tussen de ringen van invloed. Zo zitten in de verkenningsfase vertegenwoordigers van grondeigenaren aan tafel en is het voldoende als grondeigenaren meeweten en/of meedenken. Maar zodra het gaat om inrichting in de planvormingsfase, verschuiven de grondeigenaren naar de ring van meewerken.

Figuur 1 Ringen van invloed

Figuur 2 Organogram deelnemers gebiedsproces

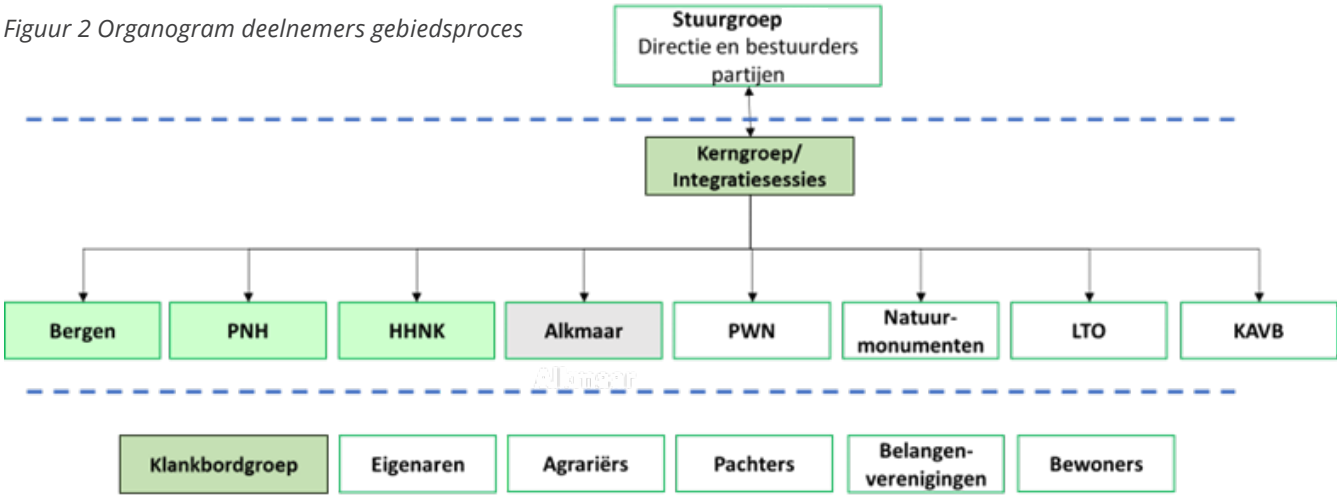

Deelnemers en betrokkenen

Op basis van de stakeholderanalyse is onderstaand organogram van het gebiedsproces ingericht.
De samenwerkingspartners van het gebiedsproces zijn provincie Noord-Holland, gemeente Bergen en HHNK. Zij nemen, tot vaststelling van de gebiedsvisie, de bestuurlijke besluiten met elkaar. Natuurmonumenten, PWN, LTO en KAVB zijn ook partner in het gebied, waarbij hun rol als adviseur wordt ingevuld. Gemeente Alkmaar is agenda-lid. Van alle partners zitten ambtelijke vertegenwoordigers in de werkgroepen, de integratiegroep en de kerngroep. De bestuurders van de partners hebben zitting in de stuurgroep.

Werkgroepen

In het begin van het gebiedsproces zijn vier werkgroepen opgericht. Doel van de werkgroepen was om door middel van "Joint Fact Finding" per thema de historie, de huidige situatie en de opgaven te inventariseren. In elke werkgroep zaten ambtelijke vertegenwoordigers van de samenwerkingspartners en experts op het gebied van landbouw, natuur, water en/of recreatie.

- Werkgroep Landbouw: LTO, KAVB, HHNK, Gemeente Bergen, Provincie Noord-Holland, Stivas/Sweco adviseurs namens PNH
- Werkgroep Natuur: Natuurmonumenten, PWN, Gemeente Bergen, Provincie Noord-Holland
- Werkgroep Water: PWN, HHNK, Gemeente Bergen, Provincie Noord-Holland
- Werkgroep Recreatie: PWN, Gemeente Alkmaar, Gemeente Bergen, Provincie Noord-Holland

Om de thema's met elkaar te verbinden en de integraliteit op te zoeken, kwamen alle werkgroepen eens per zeven weken samen in zogenaamde integratiesessies.

Integratiegroep
De integratiegroep bestaat uit alle leden van de werkgroepen. Zij namen deel aan de integratiesessies die zich in eerste instantie richtten op het samenwerkingsproces. Daarnaast boden de sessies ruimte voor dialoog, gezamenlijke denkkracht en samenwerking aan de visievorming.

Kerngroep
Van alle leden die deelnemen in de werkgroepen en integratiegroep zit van elke organisatie één iemand ook in de kerngroep. Rol van de kerngroep is het voorbereiden van integratiesessies, voorbereiden van de stuurgroep-vergaderingen, het begeleiden van processen en het opstellen van producten.

Stuurgroep
In de stuurgroep zitten de bestuurders van de samenwerkingspartners. Dit zijn:
» Namens provincie Noord-Holland: gedeputeerde mw. A. Gielen (voorheen mw. R. Kocken)
» Namens gemeente Bergen: wethouder dhr. E. Briët of mw Y. Roos
» Namens HHNK: dhr. J. Beemsterboer
» Namens LTO: dhr. J. Rijlaarsdam
» Namens KAVB: dhr. C. van Schagen
» Namens PWN: mw. S. van Wesemael
» Namens Natuurmonumenten: mw. N. Vermeer

Rol van de stuurgroep is het richting geven, bespreken van dilemma's en het vrijgeven van stukken voor besluitvorming. Formele besluitvorming vindt altijd in de daartoe behorende gremia plaats (colleges, raden en staten). De leden van de stuurgroep zijn daarbij in het gebied de ambassadeurs voor de ontwikkelingen voortkomend uit het gebiedsproces en zijn als bestuurder aanspreekbaar voor betrokken organisaties in de Weidse Polders.

Klankbordgroep
Om het hele proces van samenwerking, visievorming en planontwikkeling goed te laten verlopen is een klankbordgroep in het leven geroepen. Het doel van deze klankbordgroep is om het hele proces kritisch te volgen en adviezen te geven voor stroomlijning en/of bijsturing van het proces. Daarnaast wordt op initiatief van het procesteam van de provincie en partners de klankbordgroep inhoudelijk geraadpleegd.

De klankbordgroep geeft adviezen aan het procesteam met eventuele vermelding van afwijkende standpunten van leden van de klankbordgroep. Het procesteam geeft terugkoppeling richting klankbordgroep over de vraag wat zij heeft gedaan met de adviezen van de klankbordgroep (en op welke wijze dit is meegewogen in de besluitvorming binnen de stuurgroep).

De deelnemende organisaties zijn Stichting Duinbehoud, de Fietsersbond, Gebiedscoöperatie Weidse Polders, Vogelwerkgroep Alkmaar & Omstreken, Groen Platform Bergen, Overleg Landelijk Gebied Bergen, Federatie Particulier Grondbezit, Stichting Behoud Historisch Landschap, IVN Noord-Kennemerland, KNNV, Regio Alkmaar, Recron, B&B houders en landhuiseigenaren en een agrariër.

(Agrarische) grondeigenaren
Omdat de Weidse Polders voor een groot deel bestaat uit gronden van agrarische ondernemers en veel opgaven op hun gronden landen, zijn zij al vroeg in het proces betrokken, onder andere door het houden van keukentafelgesprekken. Doel hiervan was begrip te krijgen voor het proces, maar vooral ook beter zicht te

krijgen op de kansen en knelpunten voor de agrarische sector en de wensen en ambities van de ondernemers en de agrarische sector. Bij het ontwikkelen van de gebiedsvisie is namelijk geprobeerd rekening te houden met deze wensen en ambities omdat in de visie juist ook het toekomstperspectief voor de agrariërs heel belangrijk is. Al wil dit niet zeggen dat alle wensen van alle agrariërs gerealiseerd kunnen worden. Er liggen nu eenmaal veel opgaven in het gebied waardoor er keuzes gemaakt moeten worden die voor een aantal agrariërs consequenties kunnen hebben. Daarnaast is de gebiedsvisie van een abstractieniveau waar niet alle concrete wensen e ambities een plek in kunnen krijgen. Die kansen zijn wel mogelijk in de aankomende periode, tijdens de planfase. Wanneer deze keuzes in de volgende fase leiden tot concrete plannen, zal een intensiever participatieproces van start gaan.

Overige belanghebbenden
Overige belanghebbenden zoals inwoners, ondernemers, belangenverenigingen en recreanten zijn in deze fase minder betrokken om echt mee te denken. Wel hadden zij de mogelijkheid geïnformeerd te worden over het proces door zich in te schrijven voor de nieuwsbrief of door langs te komen op de Weidse Polders Informatiemarkt.

Participatie

Bij participatie is het belangrijk dat belanghebbenden zijn geïnformeerd en de kans hebben om hun bijdrage of mening te geven over een plan of een voornemen. En dat deze vervolgens zorgvuldig worden afgewogen door de verschillende partijen. Alle geïnteresseerde belangenorganisaties is de mogelijkheid geboden om betrokken te worden bij het gebiedsproces.
Het doorlopen participatieproces sluit aan op het participatiebeleid van de gemeente Bergen en op de uitgangspunten die de provincie hanteert aan participatie. In dit hoofdstuk wordt een beschrijving gegeven van de participatie per stakeholdergroep.

Werkgroepen en integratiesessies
De werkgroepen en de integratiesessies vonden eens per zeven weken plaats. In de werkgroepen gingen de gebiedspartners aan de slag om per thema de historie, de huidige situatie en de opgaven te definiëren. Om de thema's met elkaar te verbinden en de integraliteit op te zoeken, kwamen alle werkgroepen samen in de integratiesessies. Deze sessies richtten zich in eerste instantie op het samenwerkingsproces, met als doel het opstellen van een intentieovereenkomst die door alle partners in 2024 werd ondertekend. Daarnaast boden de sessies ruimte voor dialoog, gezamenlijke denkkracht en samenwerking aan de visievorming van de Weidse Polders.

In het begin van het proces is in de werkgroepen en de integratiesessies door de vertegenwoordigers en de experts bepaald dat voor een aantal thema's nog te weinig informatie beschikbaar was. Daarom zijn een aantal onderzoeken uitgevoerd: de Landschap Ecologische Systeem Analyse (LESA) door Witteveen & Bosch, het landbouwkundig onderzoek door Stivas/Sweco en de kansen voor recreatie in Noord-Kennemerland door Bureau Buiten.

De onderzoeken zijn belangrijke bouwstenen geweest voor de landschapsanalyse. Na de afronding hiervan konden de opgaven op kaart over elkaar heen worden gelegd. Hieruit bleek dat de ruimte schaars is en dat niet alles kan. Er moest een goede afweging worden gemaakt om de juiste balans tussen de verschillende gebruiksfuncties in het gebied te vinden. Om deze ingewikkelde puzzel te leggen is met de leden van de integratiegroep een scenario-analyse uitgevoerd.

In de scenario-analyse zijn vier scenario's opgesteld, waarin alle thema's zijn meegenomen. Ieder scenario was anders en onderzocht de invloed van de te maken keuzes op de verschillende thema's. Daarmee weerspiegelde ieder scenario zowel kansrijke onderdelen, als dilemma's. Op deze manier zijn verschillende uitersten onderzocht. Daarbij moet vermeld worden dat de onderzochte scenario's niet de werkelijke toekomst van de Weidse Polders verbeelden. Het waren extremen om het gesprek te kunnen voeren over wat wel en niet wenselijk is in de toekomst. De scenario's hebben tot de inzichten geleid, welke de basis vormen voor de visie.

Klankbordgroep
Doel van de klankbordgroep was om het hele proces kritisch te volgen en adviezen te geven voor stroomlijning en/of bijsturing van het proces. De klankbordgroep kwam eens per kwartaal bij elkaar.

Keukentafelgesprekken
Voor het landbouwkundig onderzoek is Stivas/Sweco het gebied ingegaan om keukentafelgesprekken te voeren met 21 (agrarische) grondeigenaren. Doel hiervan was draagvlak te krijgen voor het proces, maar vooral ook beter zicht te krijgen op de kansen en knelpunten voor de agrarische sector en de wensen en ambities van de ondernemers en de agrarische sector.

In het kader van het onderzoek hebben twee bijeenkomsten plaatsgevonden (waarbij ook pachters waren uitgenodigd). Een bijeenkomst ter introductie van het gebiedsproces en het onderzoek wat zou gaan plaatsvinden, en een bijeenkomst om de onderzoeksresultaten te bespreken. Later in het proces is gestart met een vervolg van het landbouwkundig onderzoek. Stivas/Sweco is toen opnieuw het gebied ingegaan om keukentafelgesprekken te houden. Dit keer niet alleen met agrarische grondeigenaren maar ook met particuliere groot grondeigenaren.

Informatiesessie
Recent is een informatiesessie georganiseerd om input op te halen voor de gebiedsvisie. Ondanks dat er geen concrete conceptvisie op tafel lag, heeft er een open gesprek met alle aanwezigen plaatsgevonden. Tijdens de bijeenkomst zijn veel waardevolle punten benoemd. Na de presentaties zijn we in groepen aan de slag gegaan per thema het volgende opgehaald.

» **Algemeen:** Er is sterke behoefte aan duidelijkheid en concrete plannen. Lang praten zonder beslissingen heeft geleid tot laag vertrouwen in de overheid, maar er worden ook kansen gezien, zoals natuuromzetting.
» **Landbouw:** Zowel bollenteelt als veehouderij willen voldoende grond, grotere huiskavels en robuuste waterhuishouding. Er is behoefte aan behoud van land, compensatie dichtbij bij verlies, en mogelijkheden tot verduurzaming op bedrijfsniveau.
» **Water:** Positieve reacties op voorstellen om boezemtakken te verbinden en lokale waterproblemen op te lossen, zoals het herstellen van sloten en duinrellen bij de Heereweg. Belangrijke wens: voorkomen van vervuiling van omgeving en grondwater door gewasbeschermingsmiddelen.
» **Natuur**: Niet iedereen ziet noodzaak voor meer natuur; focus liever op verbeteren van bestaande natuur en overzicht creëren. Voorstellen: zonering van natuurfuncties en ‘Ruimte voor Ruimte’-aanpak.
» **Recreatie**: Twijfel over aanleg oost-west recreatieve route vanwege verwachte drukte en onveiligheid. Recreatie kan kansen bieden voor bedrijfsverbreding mits goed georganiseerd.
» **Cultuurhistorisch landschap**: Lage prioriteit, maar wel ideeën voor recreatief gebruik, zoals oude bunkers.
» **Vliegveld Bergen**: Afzien van gebruik als weidevogelgebied door te intensief beheer en omgevingsactiviteiten.

Overige belanghebbenden
Overige belanghebbenden zoals inwoners, ondernemers, belangenverenigingen en recreanten zijn in deze fase minder betrokken om echt mee te denken. Wel hadden zij de mogelijkheid geïnformeerd te worden over het proces door zich in te schrijven voor de nieuwsbrief of door langs te komen op de Weidse Polders Informatiemarkt.

Informatiemarkt

De informatiemarkt vond plaats in maart 2025 en was bedoeld om iedereen uit het gebied kennis te laten maken met het gebiedsproces. Naast veel agrariërs, eigenaren en overige bewoners in het plangebied die waren uitgenodigd, waren vertegenwoordigers van lokale belangenorganisaties aanwezig. De opzet met ‘kraampjes’ met themagerichte informatie, maakte het voor iedereen mogelijk om zich te laten informeren, in gesprek te gaan en vragen te stellen. Verder werd veel gebruik gemaakt van de mogelijkheid om schriftelijk een vraag of reactie achter te laten. Er werden zo’n veertig reacties verzameld. De informatiemarkt voorzag duidelijk in een behoefte.

Onderwerpen waar veel vragen over gesteld werden zijn:

» De relatie met gebiedsproces Egmondermeer;
» De toekomst van de landbouw in het gebied;
» Hoe het water en bodemsysteem nu precies werkt in relatie met het aangrenzend duingebied;
» De mogelijkheden voor verblijfsrecreatie in het gebied.

Voor belanghebbenden die zich betrokken voelden bij de hondenoverlast op het vliegveld is er een extra participatiemogelijkheid geweest. Zij hebben de kans gekregen actief mee te denken over een oplossing van dit probleem. Hiervoor zijn in 2022 meerdere bijeenkomsten georganiseerd in de Meent in Alkmaar. De uitkomsten zijn meegenomen in het gebiedsproces.

Alle stakeholders

Tot slot is er nog de formele tervisielegging van de gebiedsvisie, waarmee alle belanghebbenden de mogelijkheid hebben om een zienswijze in te dienen. Om iedereen te informeren en de mogelijkheid te geven om vragen te stellen, zal nog een informatiemarkt worden georganiseerd.

Gebiedsvisie Weidse Polders

Samen op weg naar een vitaal en betekenisvol landelijk gebied

December 2025

wing partner in ruimte en ontwikkeling

gemeente BERGEN

Provincie Noord-Holland

hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier

2019baken@gmail.com

Vereniging Baken

Belangen van **A**nkeveense en **K**ortenhoefse (grond) **E**igenaren inzake **N**atuurgronden

Geachte leden van de Provinciale Staten

Sinds 6 jaar zet zich onze Vereniging in voor de belangen van de leden- grondeigenaren in het gebied Kortenhoef en Ankeveen. Op grond van kennis en ervaring van de leden hebben wij de projectgroep voor de effectuering van het Gebiedsakkoord Oostelijke Vecht Plassen (OVP) gedurende 5 jaar met raad en daad ondersteund totdat in maart 2024 door de Provincie onze medewerking werd beëindigd. Bijgevolg werden onze 54 leden met 240 ha. grond in eigendom niet meer over activiteiten en maatregelen van de Provincie geïnformeerd.

De in oktober 2025 door de Provincie geaccordeerde rapporten Realisatiestrategie en Programmering moesten wij op de website van De Provincie ter kennis nemen, alhoewel verreikende plannen m.b.t. natuurontwikkeling en – beheer alsmede ingrepen in het grondbezit van agrariërs en particulieren worden ontvouwd. Het eigendoms- en zelfbeschikkingsrecht van (grond)-eigenaren wordt niet gerespecteerd. De onzerzijds als dringend noodzakelijk gestelde sanering van de Belt Groenewoud wordt in de stukken niet genoemd.

Het in de afgelopen jaren bij herhaling door vertegenwoordigers van Provincie toegezegde concept-inrichtingsplan voor het deelgebied Kortenhoef-Oost wordt klaarblijkelijk niet meer aan onze leden voorgelegd. Het inrichtingsplan wordt door een extern ingenieursbureau opgesteld en daarna door de Provincie geaccordeerd. Naar schriftelijke mededeling (d.d.12 november j.l.) wordt onze Vereniging niet meer gekend en stoelt het inrichtingsplan op in de Programmering voorziene individuele 'keukentafelgesprekken' met landeigenaren, die aangegaan worden zonder voorafgaande kennisgeving van activiteitenplannen, ambitiekaarten, overgangszones en zonder de o.i. noodzakelijke verdergaande sanering van de Belt. Een lappendeken van wensen, voorstellen en bevindingen doemt op, dat door genoemde externe bureau tot een inrichtingsplan wordt gevormd en ter accordering aan de Provincie wordt voorgelegd.

Tijdens de op 10 december j.l. gehouden Algemene Leden Vergadering van onze Vereniging hebben aanwezige leden ernstige twijfels over de handelwijze van en gevolgtrekking door de Provincie geuit en wijzen carte-blanche gesprekken met de Provincie aan de 'keukentafel' af en wensen nadrukkelijk onverwijlde betrokkenheid van de Vereniging bij de voorbereiding en omzetting van natuurbeheer- en -ontwikkelingsplannen van de Provincie.

Het Bestuur van de Vereniging BAKEN verzoekt u dan ook de projectgroep en de projectmanager/coördinator op te dragen dat de Vereniging als vertegenwoordiger van direct belanghebbenden actief bij de voorbereiding en uitvoering van maatregelen in het kader van het Gebiedsakkoord OVP betrokken blijft, ook en vooral opdat de Vereniging de statutair vastgelegde taken ter behartiging van de belangen van de leden en desbetreffende advisering kan blijven uitoefenen.

Namens het Bestuur van Vereniging BAKEN Dr. [redacted] - Voorzitter

Politiek Den Haag wil boeren uit Nederland verbannen

Politiek Den Haag laat op een slimme, voor hun kosteloze manier, onze boeren uit Nederland verdwijnen.

Wat is er aan de hand?
Door allerlei ondoorzichtige maatregelen komen de inkomsten van onze boeren steeds negatiever uit tot zelfs ver onder nul, zodat het financieel niet meer mogelijk is om een boerenbedrijf over te nemen of voort te zetten en zo verplicht wordt te stoppen.

Enkele ingevoerde zorgwekkende maatregelen op een rij:
- De linkse politieke partijen omarmen het wetsvoorstel van dhr. Holman en het lijkt erop dat dit wetsvoorstel zelfs een meerderheid krijgt onder de Kamerleden. Er staat o.a. in dat de boeren hun mest niet verder mogen vervoeren dan 50 kilometer. Het gevolg is dat de mest dan niet meer naar de akkerbouwgebieden getransporteerd kan worden, want de afstand is vaak meer dan 50 kilometer. Zo ontstaat een mesttekort in de akkerbouwgebieden en voor de veehouders wordt de mestafzet onbetaalbaar en vaak zelfs onmogelijk.
Stelt u zich voor, een koe produceert 28 m3 mest per jaar. De afzetkosten zijn nu al opgelopen tot € 35 euro per m3 en meer. 28 m3 x € 35 = 980 euro kosten per koe, maar er moet wel plek zijn binnen de 50 kilometer. Zo niet: de boer moet stoppen.
Wanneer een koe 10.000 liter per jaar produceert, is dit een kostenpost van bijna 10 cent per liter melk. De prijs die de boer nu ontvangt, is 45 cent per liter melk.

- Alternatief zelf extra land kopen, maar kan dat uit en wie financiert deze extra kosten. Tot op heden mocht de boer zijn land bemesten met per ha 250 kilo stikstof uit dierlijke mest. Omdat Nederland heel vruchtbare grond en voldoende water heeft, halen onze boeren veel meer producten van een ha. land af, dan in de rest van de wereld. Als je veel producten afvoert, voer je ook veel mineralen af. De 250 kilo stikstof uit de mest is al te weinig om de gewassen voldoende te voeden. Daarom kopen de boeren kunstmest om deze tekorten aan te vullen. Maar bijna alle veeboeren hadden voldoende land om 250 kilo stikstof per ha. uit hun mest te plaatsen en waren dus grondgebonden. Echter nu moeten zij terug naar 170 Kilo stikstof en kunnen hun mest dus niet meer op hun eigen land plaatsen. Gevolg, zij moeten extra grond kopen om hun mest te plaatsen. Het wetsvoorstel van Holman eist ook volledige grondgebondenheid. De opbrengst van de extra grond kunnen zij vaak niet gebruiken, omdat zij nu al meer dan voldoende voer hebben. De boer, die niet van plan is te stoppen, wordt door het wetsvoorstel van de heer Holman en de mestplaatsingsruimte verplicht, grond te kopen.
Een gemiddelde boer levert 1,15 miljoen liter melk per jaar met 115 koeien op ca 60 ha land. Nu moet hij terug van 250 naar 170 kilo stikstof uit dierlijke mest per ha. Dus heeft hij 30% meer grond nodig. In dit voorbeeld moet hij18 ha extra grond kopen. De prijs is nu al gestegen naar meer dan € 100.000 per ha .Gevolg 18 x 100.000= 1,8 miljoen euro extra investering.
Gemiddelde rente aflossing = € 95.000 per jaar 30 jaar lang
Wanneer hij1,15 miljoen liter melk per jaar levert is dit een extra kostenpost van meer dan 8 cent per liter melk. Dan moet het land bewerkt worden en heeft grond vaste lasten b.v. waterschapslasten. Gevolg gaat meer dan een dubbeltje per liter melk kosten.

- De wens van de overheid om natuur inclusief te boeren, waardoor de boeren nog meer grond moeten kopen met als gevolg een verdubbeling van hun grondkosten.

- De geopolitiek zorgt voor grote onzekerheid over de opbrengstprijzen voor de boer. Immers de landbouwproducten worden nu vaak ingezet om de handelsoorlogen tussen verschillende continenten te beslechten. Vroeger werden de prijzen alleen bepaald door vraag en aanbod, maar daar komen nu de handelsoorlogen overheen met als gevolg dat er geen pijl meer te trekken valt, wat een product opbrengt. Daarbovenop hebben wij een steeds wispelturiger beleid van de overheid, die telkens weer andere spelregels bedenkt. Deze spelregels sluiten steeds minder aan bij de boerenwerkelijkheid. Het gevolg is, dat je als boer steeds minder begrip hebt voor dit gevoerd beleid. Helaas met heel kleine marges kun je als boer dergelijke prijsschommelingen en wispelturig beleid, niet meer opvangen en heeft het een faillissement van je bedrijf tot gevolg.

-Verplicht rustgewas telen om de 4 jaar volgens het nu ingevoerde 7 de actieprogramma Nitraat op zand en löss gronden. Dus ook meer extra kosten voor bewerkingen.

-Bij te laat of niet zaaien van vanggewas (door b.v. weersomstandigheden), tot 20 kilo korting stikstof uit dierlijke mest per ha met grote financiële gevolgen, omdat de boer dan nog meer mest moet afvoeren.

- Bij graslandvernieuwing korting op gebruik dierlijke mest van 30 kilo per ha.
Wanneer je nu een boer vraagt, hoe het zit, weet bijna geen boer meer een antwoord te geven. Zij zeggen allemaal, ik moet het aan de mestspecialist van mijn boekhouder vragen, want ik weet het niet meer. Verschrikkelijk als je als boer de voor jouw geldende spelregels van de overheid niet meer kan volgen.

-Het slechte imago van de boer veroorzaakt door de media. Allereerst een metafoor.
Er is een grote kettingbotsing waar veel auto's bij betrokken zijn. De ambulances komen van alle kanten aanrijden om de gewonden te verzorgen. In de krant wordt dan geschreven: De ambulances (zijnde de boeren) reden onverantwoord hard, haalden in, waar het verboden was, vlogen over doorgetrokken strepen, kortom verschrikkelijk wat zij gedaan hebben. Weg met de roekeloze ambulances aldus de media. Het zou heel anders klinken als de media zou schrijven: Van alle kanten kwamen de ambulances aanrijden om zo snel mogelijk de slachtoffers te kunnen helpen. Hier en daar werd wel de geldende maximum snelheid overtreden, maar zo zijn wel veel levens van de slachtoffers gered. De media kan dus het nieuws maken en breken. Over de landbouw wordt alleen negatieve berichtgeving verspreid. De wetenschap met de onderzoekinstituten doen er nog een schepje bovenop om ons burgers bang te maken door te zeggen, de natuur staat op omvallen. Heel begrijpelijk dat zij dit zeggen, want hoe slechter het gaat met de natuur, hoe meer miljoenen geld zij voor onderzoek krijgen.
Dit staat in schril contrast met de groep wetenschappers die daadwerkelijk in de natuur gelopen hebben en constateerden, dat het helemaal niet zo slecht met de natuur gaat. Alleen hier en daar een kleine correctie zou goed zijn, maar deze groep wetenschappers wordt in de media stil gezwegen. De media schrijft dat de bouw stil ligt door een teveel aan stikstof, ook veroorzaakt door de landbouw. Allerlei ziektes ontstaan door de gewasbeschermingsmiddelen, die de boeren gebruiken, terwijl er geen enkel bewijs is of dit terecht is. Onze waarschijnlijk toekomstige minister president dhr. Jetten maakt het nog erger. Hij vertelde tegen de pers, dat de landbouw alleen maar veel ruimte nodig heeft en weinig toegevoegde waarde voor de schatkist heeft.

Dus weg landbouw uit Nederland. Hij begrijpt niet, dat wanneer de landbouw verdwijnt uit Nederland, dan ook de bedrijven die de landbouwproducten verwerken, verhandelen en vervoeren verdwijnen. Elke agrariër geeft aan 10 mensen werk en gezamenlijk zorgen zij met de boeren voor een zeer stabiele en belangrijke poot onder onze handelsbalans.
Heer Jetten, probeer eerst uw huishoudboekje te begrijpen, alvorens u dergelijke uitspraken doet. Je moet als boer er wel tegen kunnen, om telkens maar weer weggezet te worden als een niet in Nederland gewenste milieucrimineel.

- Dan hangt nu de Kader Richtlijn Water, afgekort de KRW, boven het hoofd van de boeren. Uiteraard wordt nu al geschreven, al het oppervlakte water is vervuild in Nederland.
De boer is de veroorzaker. Niemand staat stil bij het feit, dat Nederland het laagste putje van Europa is en daarom al het water uit het buitenland naar Nederland stroomt. Duitsland is nu in het nieuws, dat hun oppervlaktewater niet aan de Europese normen voldoet en dat water stroomt naar Nederland. Nederland hanteert zelfs veel strengere normen dan Europa. Daarom is het water, wat Nederland binnenkomt, al volgens onze normen vervuild. Bovendien worden ook de riool overstorten, die bij zware regenval open gaan en dan ongezuiverd water lozen op het oppervlaktewater, stil gezwegen. Zo ook als er 1 stofje gevonden wordt met een te hoge concentratie, is al het water vervuild. De boer heeft het weer gedaan. Als de overheid daadwerkelijk al het oppervlakte water zo schoon wilt hebben als zij hun normen gesteld hebben, dan moeten zij bij een groep boeren helofytenfilters met grote rietvelden aanleggen om zo het water te zuiveren. Hier zal wel een prijskaartje aanhangen, maar dan voldoet wel het oppervlaktewater aan onze normen.

- Een nieuwe landbouwvisie, samengesteld door de achterban van D66, CDA, VVD en GL-PvdA. Gewasbeschermingsmiddelen en kunstmest mogen bijna niet meer gebruikt worden. Strokenlandbouw zou de oplossing zijn. In theorie een goed plan. Helaas in de praktijk onwerkbaar en duur. De opbrengsten zullen drastisch minder worden en de kosten zullen veel hoger worden. Het in Nederland geproduceerd voedsel zal dan alleen voor de rijke mensen nog te betalen zijn. Zelfs voor ons voedsel wordt Nederland ook afhankelijk van import uit het buitenland.

Kortom alle nieuwe door de overheid bedachte regels hangen als het zwaard van Damocles boven onze boeren en ontnemen hun de lust om verder te boeren. Dan te bedenken dat onze wereldbevolking waarschijnlijk groeit naar 10 miljard mensen, het oppervlak landbouwgrond op de wereld sterk afneemt, door klimaatveranderingen de opbrengsten steeds onzekerder worden en zelfs compleet kunnen mislukken, het gebruik van bestrijdingsmiddelen veel minder worden, kunstmeststoffen als Kali en Fosfaat opraken. Alle oorlogen om ons heen met gevolgen die niet te overzien zijn, waardoor er geen garantie is voor voldoende voedsel, zeker wanneer het voedsel van verder weg moet komen. Kortom zeer zorgwekkende ontwikkelingen en toch wil onze overheid de boeren letterlijk verbannen, terwijl Nederland inmiddels allerlei technieken in huis heeft om eventuele voor het milieu schadelijke effecten, te voorkomen.

Boer hou vol, want wij mensen van het platteland, waarderen jullie wel en je moet maar denken, de mensen uit de grote stad weten niet beter.

[redacted] Laag Zuthem

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

L.M. van Dijk

BEL/WBL

Telefoonnummer +31235145704

luka.van.dijk@noord-holland.nl

Verzenddatum

04 DEC. 2025

Kenmerk

2459210/2459278

Uw kenmerk

Betreft: Openstellingsbesluit subsidie uitvoering samenwerking integrale gebiedsontwikkeling 2026

Geachte leden,

Op 2 december 2025 hebben wij een besluit genomen in het kader van het Nationaal Strategisch Plan voor het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid (NSP-GLB). Het betreft het openstellen van het onderdeel uitvoering samenwerking integrale gebiedsontwikkeling in de eerste helft van 2026.

Samenwerking integrale gebiedsontwikkeling
Deze openstelling is bedoeld voor het uitvoeren van een gebiedsplan dat bijdraagt aan de NSP-doelen op het gebied van klimaat, bodem, water, biodiversiteit en landschap. Er kan door middel van een enkele aanvraag subsidie worden verkregen voor verschillende soorten activiteiten die binnen één gebiedsplan worden uitgevoerd: investeringen, kennisoverdracht, innovatie, ruilverkaveling en samenwerkingsactiviteiten. Met deze openstelling geven we uitvoering aan de landelijk gemaakte afspraken over de uitvoering van het NSP-GLB en dragen we bij aan de Uitvoeringsagenda voor het Landelijk Gebied.

Subsidieplafond en openstellingsperiode
Het subsidieplafond voor deze openstelling is bepaald op €6.200.000,-. Hiervan is € 2.456.000 afkomstig van het Rijk en toegekend aan deze subsidie via de regeling provinciale maatregelen landelijke gebied als een van de koplopersprojecten PLG. De overige €3.744.00,- is voor 43% afkomstig uit het Europees Landbouwfonds voor Plattelandsontwikkeling en 57% uit provinciale middelen. Aanvragen kunnen worden ingediend van 24 februari tot en met 3 juni 2026. Het maximale subsidiebedrag is €2.000.000,- per aanvraag.

Vereisten
De subsidie kan worden aangevraagd door een samenwerkingsverband van gebiedspartijen, waar ten minste één agrariër aan deelneemt. Andere partijen in het samenwerkingsverband kunnen onder andere landbouworganisaties, agrarische collectieven, natuur- en landschapsorganisaties en waterschappen zijn. Tenminste 75% van de totale subsidie dient te gaan naar investeringen gericht op de uitvoering van het plan, activiteiten voor kennisoverdracht en innovatie. Maximaal 25% van de subsidie kan worden besteed aan ruilverkaveling, draagvlakontwikkeling en samenwerkingsactiviteiten.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Dreef 3
2012 HR Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Vervolg
De subsidieaanvragen worden na de sluitingsdatum beoordeeld en gerangschikt door een onafhankelijke adviescommissie.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris

M.J.H. van Kuijk

voorzitter

A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

K. Groenevelt

BEL/NR

Telefoonnummer +31235144942

koen.groenevelt@noord-holland.nl

Verzenddatum

27 NOV. 2025

Kenmerk

2415940/2459032

Uw kenmerk

Betreft: Nieuwe Beleidsregel tegemoetkoming faunaschade Noord-Holland 2025, Faunabeheerplan Houtduif, tegemoetkoming houtduiven, aanpak ganzen

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende:

Nieuwe Beleidsregel tegemoetkoming faunaschade

Op 25 november 2025 hebben Gedeputeerde Staten met terugwerkende kracht vanaf 1 november 2025 de Beleidsregel tegemoetkoming faunaschade Noord-Holland 2025 vastgesteld. Deze beleidsregel vervangt de Beleidsregel tegemoetkomingschade Noord-Holland[1].

De nieuwe beleidsregel is in opdracht van het IPO door BIJ12 ontwikkeld. De modelset die BIJ12 hiervoor heeft gemaakt wordt momenteel in de twaalf provincies geïmplementeerd. Het betreft in belangrijke mate een beleidsneutrale aanpassing naar de Omgevingswet. De toelichting op de regels is verduidelijkt en uitgebreider onderbouwd op basis van wetsgeschiedenis en de meest actuele jurisprudentie. Hiermee sluit de beleidsregel weer goed aan op de huidige situatie.

Faunabeheerplan Houtduif 2026-2032

Tot 2023 konden agrariërs houtduiven verjagen via ondersteunend afschot. Dit vond plaats op grond van de landelijke vrijstelling. Sinds het vervallen van deze vrijstelling[2] was dat niet meer mogelijk, en is de provincie in de faunaschade tegemoet gekomen. De faunaschade is hierdoor aanzienlijk toegenomen, ondanks de inzet van veel preventieve maatregelen. In 2024 was er sprake van 8,5 miljoen euro schade veroorzaakt door houtduiven, in met name akkerbouwpercelen.

Na een periode van onderzoek om de benodigde data te verzamelen, werkt de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland (FBE) daarom nu aan het Faunabeheerplan Houtduif 2026-2032. Het concept plan heeft

[1] https://lokaleregelgeving.overheid.nl/CVDR612013/
[2] https://www.raadvanstate.nl/uitspraken/@136844/201905176-1-a3/

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

van 26 september 2025 tot en met 26 oktober 2025 voor iedereen ter inzage gelegen.[3] Als het plan definitief is vastgesteld door het bestuur van de FBE en vervolgens door ons is goedgekeurd, zal de FBE een vergunning aanvragen bij de Omgevingsdienst Noord-Holland Noord (OD NHN).

De vergunning is er nog niet. Naar verwachting kan de OD NHN in februari 2026 een besluit nemen op de vergunningaanvraag. Dit is voor de start van het groeiseizoen van de nieuwe gewassen. Bij een positieve uitkomst zal verjaging via ondersteunend afschot van houtduiven vanaf februari 2026 weer toegestaan zijn. Agrariërs kunnen dan weer aan de slag met de werkwijze die ze tot 2023 al kenden: schade tegengaan door tijdig ingrijpen.

Tegemoetkoming houtduiven stopt

Zodra houtduivenschade met de vergunning weer actief bestreden kan worden, zullen wij de financiële tegemoetkoming voor schade door houtduiven stoppen. De focus komt hiermee, net als voorheen, te liggen op schade voorkómen in plaats van achteraf compenseren.

In de nieuwe Beleidsregel geldt dit uitgangspunt voor alle schadeveroorzakende diersoorten: schade bestrijden staat voorop. Alleen wanneer dat niet is toegestaan, kan een financiële tegemoetkoming worden verstrekt. Wel blijft de regeling voor ganzenschade ongewijzigd. Voor soorten waarvoor geen tegemoetkoming meer wordt verleend omdat bestrijding mogelijk is, kunnen agrariërs wel kosteloos een taxatieaanvraag indienen bij BIJ12. Zo wordt goed zicht gehouden op het schadebeeld. Het resultaat van deze taxaties evalueren we na twee jaar.

Ondersteuning in uitvoering en monitoring

Hoewel de vergunning voor houtduiven nog niet is verleend, roepen we agrariërs en jagers op om zich nu al voor te bereiden en onderling afspraken te maken over de aanpak voor het komende groeiseizoen, om straks direct aan de slag te kunnen, zoals dat voor 2023 ook gebeurde. We willen samen met de LTO de betrokkenen ondersteunen om zelf meteen optimaal aan de slag te gaan en zelf verantwoordelijkheid te gaan nemen om aan de slag te gaan om schade te bestrijden. Als eerste stap hierin zijn wij voornemens om de LTO Noord te ondersteunen bij een pilot bedoeld om de samenwerking tussen agrariërs en jagers op de agrarische percelen nog verder te verbeteren voor de schadebestrijding van houtduiven. Na afronding van de pilot wordt bezien of deze aanpak vervolgd zou kunnen worden.

Ook gaan we samen met de FBE onderzoeken hoe de monitoring van de houtduivenpopulatie nog verder kan worden verbeterd. We bespreken met de FBE en de LTO periodiek de resultaten van de bestrijding en de monitoring. Waar nodig kunnen de plannen op basis van de laatste inzichten worden bijgesteld.

Voor de uitwerking van deze pilot in de vorm van concrete maatregelen en de (monitoring-) onderzoeken, zoeken we ruimte binnen de

[3] https://www.houtduivenplan.nl/denk-mee/

begroting en doen u zo nodig een aanvullend begrotingsvoorstel voor in totaal maximaal 1 miljoen.

Aanpak ganzen verandert niet

Sinds 2016 is er in Noord-Holland vrijwel onafgebroken sprake geweest van vrijstellingen, ontheffingen en vergunningen die het agrariërs en jagers mogelijk maken om ganzen in het kader van schadebestrijding en populatiebeheer te doden. Alle inspanningen hebben ertoe geleid dat de groei van de ganzenpopulatie in Noord-Holland sinds 2017 is gestabiliseerd. De FBE heeft met het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 een ambitieuze aanpak ontwikkeld om deze stabilisatie naar significante reductie om te zetten. De provincie heeft vertrouwen in het plan en investeert ter ondersteuning hiervan daarom in de periode 2025-2028 in totaal 9,5 miljoen euro extra in de uitvoering. Hiermee wordt de uitvoering geïntensiveerd, kunnen uitvoerders worden gefaciliteerd en ondersteund, en wordt geïnvesteerd in onderzoek om ganzenbeheer nog beter te kunnen onderbouwen. De provincie zet hiermee maximaal in op de aanpak van de ganzenschade.

Met het oog op alle beschikbare bestrijdingsmogelijkheden, de stabilisatie van de populatiegroei, het nieuwe Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 en de extra investeringen in de uitvoering daarvan, hebben wij er vertrouwen in dat het succes van het Faunabeheerplan Ganzen uiterlijk in 2028 duidelijk zichtbaar is. We zullen daarom uiterlijk in 2028 evalueren in hoeverre het redelijk is om terug te keren naar het reguliere tegemoetkomingsbeleid wat geldt voor alle andere diersoorten. We zullen hierbij het succes van het ganzenbeheer, de ontwikkelingen in de getaxeerde schade en de grootte van de ganzenpopulatie op dat moment betrekken. Voor nu blijft het huidige tegemoetkomingsbeleid voor ganzen ongewijzigd.

Tot slot

Wij benadrukken dat voor het behalen van de doelstellingen een intensieve en effectieve samenwerking tussen alle stakeholders cruciaal is. De FBE faciliteert als centrale coördinerende spil in de ganzenaanpak, en de provincie investeert daar stevig in. Het slagen van het plan is ook afhankelijk van de inzet van agrariërs, jagers en andere stakeholders om gezamenlijk in het veld de schouders te zetten onder de uitvoering van het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031. Dat vergt van iedereen begrip en respect voor andermans positie, en vraagt van iedereen durf, motivatie en vertrouwen om verder te kijken dan de belangen van het eigen veld door een helpende hand uit te steken. We hebben er alle vertrouwen in dat we gezamenlijk goede resultaten gaan zien.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
E.A.S. Rommel

1 bijlage

Beleidsregel tegemoetkoming faunaschade Noord-Holland 2025

Besluit 2415940/2415947, d.d. 25 november 2025

Intitulé

Beleidsregel tegemoetkoming faunaschade Noord-Holland 2025

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

Gelet op artikel 15.53 van de Omgevingswet;

Gelet op artikel 4:81 van de Algemene wet bestuursrecht;

overwegende dat Gedeputeerde Staten in het kader van rechtvaardiging van de staatssteun, de volgende steunmaatregelen van toepassing achten:

Artikel 29 van Verordening (EU) nr. 2022/2472 van de Commissie van 14 december 2022 waarbij bepaalde categorieën steun in de landbouw- en bosbouwsector en in plattelandsgebieden op grond van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie met de interne markt verenigbaar worden verklaard (PbEU L327/71) (Landbouwvrijstellingsverordening);

overwegende dat Gedeputeerde Staten het wenselijk achten vast te leggen op welke wijze zij uitvoering en invulling geven aan hun bevoegdheid tot het verlenen van een tegemoetkoming in schade als bedoeld in artikel 15.53 van de Omgevingswet opdat alle betrokkenen daar in hun beleid, initiatieven en besluitvorming rekening mee kunnen houden;

Besluiten vast te stellen:

Beleidsregel tegemoetkoming faunaschade Noord-Holland 2025

Artikel 1. Begripsbepalingen

In deze beleidsregels wordt verstaan onder:

a. aanvrager: grondgebruiker of dierhouder die een aanvraag om een tegemoetkoming in de schade indient als bedoeld in artikel 15.53 van de wet;

b. bedrijfsmatig: economische activiteiten gericht op het hebben van een hoofdbestaan of een substantieel gedeelte van het bestaan;

c. begrensd maatregelengebied: door Gedeputeerde Staten aangewezen gebied waarin schade door wolven voorzienbaar is.

d. BIJ12: uitvoeringsorganisatie van de gezamenlijke provincies, zijnde onderdeel van de Vereniging het Interprovinciaal Overleg, belast met het mandaat om de aanvragen om een tegemoetkoming in faunaschade, als bedoeld in artikel 15.53 van de Omgevingswet, namens Gedeputeerde Staten te behandelen;

e. bijproduct: een product dat ontstaat als gevolg van de productie van het in het Handboek Kwantitatieve Informatie (KWIN van de Wageningen University & Research) beschouwde hoofdproduct; in elk geval hooi en stro, en producten die door de KWIN als zodanig worden aangemerkt;

f. Faunaschade Preventiekit: overzicht van effectieve preventieve maatregelen per diersoort om gewasschade of veeschade door dieren te voorkomen en beperken, te vinden op de website van BIJ12;

g. Faunaspot: het door de Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland in gebruik zijnde registratiesysteem als bedoeld in de Omgevingsverordening, en wat onder meer wordt gebruikt voor de invulling van artikel 6.3, vierde lid, van het Omgevingsbesluit.

h. ganzenfoerageergebieden: de gebieden zoals aangewezen op de kaart in bijlage 1 bij deze beleidsregel;

i. kapitaalintensieve/hoogsalderende gewassen: kwetsbare gewassen of teelten die meerdere jaren op een plek staan en/of eenjarige teelten die per hectare hoge financiële opbrengsten opleveren;

j. kwetsbare gewassen: de bij 'landbouw' en 'vollegrondsgroenteteelt' beschreven teelten, met uitzondering van weide-, hooi-, en graszaadpercelen waarvan het grasgewas minimaal zes maanden oud is, en granen en graszaad in de periode waarin het gewas afrijpt;

k. landbouw: veehouderij, akkerbouw, vollegrondgroenteteelt, griendhout, riet, weidebouw, en tuinbouw waaronder begrepen fruitteelt, het telen van vruchten, groenten, paddenstoelen en bloembollen-, bloemen- en bomenteelt;

l. Landbouwvrijstellingsverordening: Verordening (EU) nr. 2022/2472 van de Commissie van 14 december 2022 waarbij bepaalde categorieën steun in de landbouw- en de bosbouwsector en in plattelandsgebieden op grond van de artikelen 107 en 108 van het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie met de interne markt verenigbaar worden verklaard, PBEU L327/1 van 21 december 2022;

m. MijnFaunazaken: systeem van BIJ12 waarin een aanvrager digitaal de aanvraag om een tegemoetkoming indient, en de verdere communicatie gedurende de procedure plaatsvindt;

n. Omgevingsverordening: de omgevingsverordening van de provincie Noord-Holland;

o. taxateur: taxateur die werkzaam is voor een door BIJ12 aangewezen taxatiebureau, of een consulent faunazaken van BIJ12;

p. taxatierichtlijnen: de door de directeur van BIJ12 vastgestelde protocollen en richtlijnen ten behoeve van de uitvoering van faunaschade taxaties;

q. vollegrondsgroententeelt: de teelt in open grond van groentegewassen;

r. wet: de Omgevingswet.

Artikel 2. Schade aan bedrijfsmatige landbouw

Gedeputeerde Staten verlenen een tegemoetkoming, als bedoeld in artikel 15.53 van de wet, uitsluitend met inachtneming van de hiernavolgende bepalingen:

1. Voor een tegemoetkoming komt alleen in aanmerking directe schade die door betreden, vreten, graven, wroeten, vegen, pikken of predatie aan bedrijfsmatige landbouw is aangericht aan gewassen of aan gehouden landbouwhuisdieren.

2. In afwijking van het eerste lid, komt ook schade die door de wolf is aangericht aan hobbymatig gehouden hoefdieren in aanmerking voor een tegemoetkoming.

3. De percelen waarop schade is aangericht, moet een aanvrager op titel van eigendom, (erf)pacht, dan wel een door de grondkamer goedgekeurde of ter registratie ingezonden (teelt)pachtovereenkomst, in gebruik hebben voor de uitoefening van bedrijfsmatige landbouw. De landbouwhuisdieren waaraan schade is aangericht, moet een bedrijfsmatige aanvrager aantoonbaar in eigendom hebben voor de uitoefening van bedrijfsmatige landbouw.

Artikel 3. Te treffen maatregelen

1. Gedeputeerde Staten verlenen slechts een tegemoetkoming indien en voor zover naar hun oordeel de aanvrager de schade niet had kunnen voorkomen en beperken door het treffen van

maatregelen of inspanningen waartoe de aanvrager naar eisen van redelijkheid en billijkheid was gehouden.

Preventieve maatregelen

2. Maatregelen of inspanningen ter voorkoming en beperking van schade, waarvan Gedeputeerde Staten van oordeel zijn dat deze redelijkerwijs van een aanvrager verlangd kunnen worden, zijn in elk geval:

    a. voor hoog en midden salderende gewassen: de inzet van twee verschillende middelen als bedoeld in de Faunaschade Preventiekit;
        i. voor schade specifiek *door zoogdieren* aan hoog salderende gewassen: het tijdig plaatsen van een raster, als beschreven in de Faunaschade Preventiekit

    b. voor laag salderende gewassen: verjaging door menselijke aanwezigheid of middelen als bedoeld in de Faunaschade Preventiekit;
        i. voor laag salderende gewassen specifiek *in de kwetsbare periode*: de inzet van twee verschillende middelen als bedoeld in de Faunaschade Preventiekit;

    c. voor schade door zoogdieren aan gehouden landbouwhuisdieren: het tijdig plaatsen van een raster als bedoeld in de Faunaschade Preventiekit;
        i. specifiek voor schade *door wolven aan gehouden landbouwhuisdieren*, enkel *binnen door de provincie aangewezen begrensde maatregelengebieden:* het tijdig plaatsen van een raster als bedoeld in de Faunaschade Preventiekit;

    d. alternatieve middelen waarvan het gebruik vooraf schriftelijk aan BIJ12 is voorgelegd en zij daarmee hebben ingestemd.

Ter ondersteuning van de preventieve maatregelen:

3. Een tegemoetkoming in de schade veroorzaakt door natuurlijk in het wild levende dieren van bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten, waarvoor ingevolge artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g van de wet een omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit kan worden verleend, wordt slechts verleend indien:

    a. de omgevingsvergunning op deugdelijke wijze en uiterlijk op de dag van schadeconstatering is aangevraagd en op inhoudelijke gronden door Gedeputeerde Staten is geweigerd of niet in behandeling is genomen, en dit de aanvrager niet te verwijten is; of

    b. de omgevingsvergunning op deugdelijke wijze en uiterlijk op de dag van schadeconstatering is aangevraagd en, nadat deze is verleend, daarvan op adequate wijze gebruik is gemaakt en er desondanks schade is opgetreden.

4. Om het adequaat gebruik van de omgevingsvergunning of vrijstelling van de vergunningplicht te toetsen geeft de aanvrager akkoord in MijnFaunazaken om gegevens van de tegemoetkomingsaanvraag (TKA) door te sturen naar Faunaspot. Vervolgens levert de aanvrager tijdig, binnen twee weken nadat aanvrager de bevestiging taxatie heeft ontvangen, bij BIJ12 een kopie/afschrift aan van de verrichte bejaagacties zoals deze in Faunaspot zijn geregistreerd. Het niet tijdig en/of niet volledig aanleveren van de gevraagde gegevens kan tot afwijzing van de aanvraag leiden.

5. De tegemoetkoming in de schade wordt in de situatie, bedoeld in het derde lid, onder b, verleend voor schade die is opgetreden vanaf het moment van schadeconstatering tot en met de eindtaxatie.

Artikel 4. Aanvraag en taxatie

1. Een aanvraag om tegemoetkoming in faunaschade wordt bij BIJ12 digitaal ingediend via MijnFaunazaken, uiterlijk binnen zeven werkdagen nadat de aanvrager de schade heeft geconstateerd.

2. In afwijking van het eerste lid wordt een aanvraag bij vermoedelijke wolvenschade zo snel mogelijk ingediend, uiterlijk binnen 24 uur na constatering van de schade, telefonisch bij BIJ12 of via het formulier op de website van BIJ12.

3. De schadeveroorzakende diersoort en de omvang van de schade worden door de taxateur vastgesteld met inachtneming van de *protocollen en richtlijnen taxatie faunaschade*, te vinden op de website van BIJ12.
4. Een taxateur taxeert alleen verse schade, dat wil zeggen schade die is opgetreden tot tien dagen voor de schadeconstatering. Oudere schade wordt niet bij de taxatie betrokken.

5. Na de taxatie wordt een 'bevestiging taxatie' aan de aanvrager gestuurd via MijnFaunazaken. Als de aanvrager het niet eens is met de taxatie kan deze binnen acht werkdagen na ontvangst van de bevestiging taxatie, zijn bedenkingen aan BIJ12 kenbaar maken. BIJ12 kan de taxateur vragen te reageren op de bedenkingen, en stuurt de aanvrager zo spoedig mogelijk, uiterlijk binnen tien werkdagen na ontvangst van de bedenkingen, een reactie op de bedenkingen.

6. De taxateur stelt van zijn bevindingen een (eind)taxatierapport op en zendt dat, na interne controle en goedkeuring door de eindverantwoordelijke van het bureau waarvoor de taxateur werkzaam is, aan BIJ12.

7. Gedeputeerde Staten kunnen besluiten om door hen aangewezen typen faunaschade te laten taxeren via automatische taxaties (autotax). In dat geval wordt het gereedmelden van de betreffende percelen door de deelnemende grondgebruiker aangemerkt als een tijdige aanvraag om een tegemoetkoming in de schade, waarop deze beleidsregels eveneens van toepassing zijn.

Artikel 5. Hoogte tegemoetkoming; eigen risico

1. Nadat op basis van de aanvraag, taxatierapport en eventuele andere op de aanvraag betrekking hebbende stukken, is beoordeeld dat aan de voorwaarden voor verlening is voldaan, bepalen Gedeputeerde Staten de hoogte van de tegemoetkoming.

2. De bij de berekening van de tegemoetkoming gehanteerde prijzen van gewassen en vee, worden vastgesteld door de directeur van BIJ12 en zijn te vinden op de website van BIJ12.

Eigen risico

3. Op de te verlenen tegemoetkoming wordt een eigen risico van 5% ingehouden, met een minimum van € 250,00 per bedrijf per kalenderjaar.

4. In afwijking van het derde lid, wordt geen eigen risico ingehouden als het gaat om:

    a. schade door een wolf, bever, das, edelhert, goudjakhals, wilde kat, lynx;

    b. schade die is aangericht in een ganzenfoerageergebied en de daaromheen liggende bufferzone in de periode dat de schadeveroorzakende diersoort niet mag worden verontrust en gedood;

    c. schade door een schadeveroorzakende diersoort die niet mag worden verontrust of gedood in een Natura 2000-gebied in de periode van 1 november tot 1 april.

5. In afwijking van het derde lid, wordt een eigen risico van 40% ingehouden als het gaat om schade door vogels aan pitvruchten.

6. Voor gewassen of bedrijfsmatig gehouden landbouwhuisdieren die door de plaats, het moment of de wijze van telen of houden, bijzonder kwetsbaar zijn voor schade, kunnen Gedeputeerde Staten een verhoogd eigen risico instellen.

7. Tegemoetkomingen lager dan € 50,00 worden niet uitgekeerd.

Artikel 6. Gevallen waarin geen tegemoetkoming wordt verleend
Geen tegemoetkoming wordt verleend:

Uitsluitingen in verband met diersoort

a. indien de schade is aangericht door een diersoort met betrekking waartoe krachtens artikel 5.2, derde lid, van de wet, flora- en fauna-activiteiten zijn vrijgesteld van de omgevingsvergunningplicht;

b. indien de schade is aangericht door een diersoort met betrekking waartoe krachtens artikel 5.2, eerste lid, van de wet, flora- en fauna-activiteiten bij Omgevingsverordening zijn vrijgesteld van de omgevingsvergunningplicht;

c. indien de schade is aangericht door een diersoort met betrekking waartoe een omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit krachtens artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, van de wet is verleend;

d. voor schade veroorzaakt door een diersoort, vermeld in artikel 8.3, vierde lid, van de wet, waarop de minister de jacht heeft geopend, met uitzondering van de wilde eend en de houtduif buiten de periode waarin de jacht op deze diersoorten is geopend;

e. indien de schade is aangericht door de huisspitsmuis, bosmuis, veldmuis of de mol, en voor flora- en fauna-activiteiten met betrekking tot deze soorten een omgevingsvergunning of een vrijstelling van de omgevingsvergunningplicht geldt in verband met de bestrijding van schade aan landbouwgewassen.

Uitsluitingen in verband met locatie/functie percelen

f. voor schade aangericht op gronden gelegen binnen een in het omgevingsplan of de omgevingsverordening begrensde bebouwingscontour;

g. voor schade op gronden binnen een straal van 500 meter van een vuilstortplaats, tenzij de schade is aangericht op gronden die zijn aangewezen als ganzenfoerageergebied door een schadeveroorzakende soort die, in de periode dat de schade is veroorzaakt, niet mocht worden verontrust of gedood;

h. voor schade aangericht aan geteelde gewassen in een kas, of gehouden dieren in een stal;

i. indien de schade is aangericht aan gewassen op gronden:

   i. waaraan beperkingen ten aanzien van het bestrijden van schadeveroorzakende diersoorten zijn verbonden;
   ii. die feitelijk niet voor landbouwkundige doeleinden worden gebruikt; of
   iii. die een functie hebben als waterkering;

Uitsluitingen in verband met (het moment van) de teelt

j. indien de schade is aangericht aan blijvend grasland in de maand oktober (najaarsgras);

k. indien de schade is aangericht aan blijvend grasland in de periode 1 oktober tot en met 31 januari daaropvolgend, en het grasgewas bestemd is voor beweiding met schapen;

l. voor schade aan knol-, bol- en wortelgewassen die na 30 november ontstaat en waarvoor de tegemoetkomingsaanvraag na 30 november wordt ingediend; met uitzondering van onderdekkersteelten en bloembollen;

m. voor schade door vogels aan steenvruchten, zacht fruit en kleinfruit;

n. indien de schade is aangericht aan gewassen die geteeld worden voor de verbetering van een ras (veredeling), of vermeerdering van het veredelde gewas;

o. indien de schade is aangericht aan bijproducten van gewassen; aan geoogste gewassen, aan opgeslagen voedergewassen, groenbemesters, verpakte voedergewassen;

Uitsluitingen in verband met overige redenen

p. indien door handelen of nalaten van de aanvrager de taxateur de schade niet meer kan taxeren, in elk geval als aanvrager het beschadigde gewas al geoogst of heringezaaid heeft, of als er vee is ingeschaard;

q. indien de aanvrager het beschadigde gewas niet meer zal oogsten, of het betreffende perceel niet meer in gebruik zal nemen;

r. voor schade aangericht aan materialen die worden aangewend voor het (tijdelijk) afdekken van gewassen;

s. indien het risico van faunaschade door een beschermde diersoort verzekerbaar is, bij tenminste twee in Nederland werkzame verzekeringsmaatschappijen;

t. indien de schade is veroorzaakt door een ziekte;

u. in andere gevallen, waarin Gedeputeerde Staten oordelen dat de schade redelijkerwijs ten laste van de aanvrager behoort te blijven;

v. aan een aanvrager ten aanzien van wie een bevel tot terugvordering (artikel 1, vierde lid, onder a, van de Landbouwvrijstellingsverordening) uitstaat vanwege een eerder besluit van de Europese Commissie waarbij eerder verleende steun onrechtmatig en onverenigbaar met de interne markt is verklaard;

w. aan een aanvrager wiens onderneming in moeilijkheden verkeert, tenzij de onderneming een onderneming in moeilijkheden is geworden door verliezen of schade als gevolg van het herstel van door beschermde dieren veroorzaakte schade (artikel 1, vijfde lid 5 jo. artikel 29 van de Landbouwvrijstellingsverordening).

Artikel 7. Afwijkende regels

1. In afwijking van artikel 6, aanhef en onderdeel b en c, stellen Gedeputeerde Staten voor de volgende diersoorten een tegemoetkoming in schade vast:
   i. Grauwe gans (*Anser anser*)
   ii. Brandgans (*Branta leucopsis*)
   iii. Kolgans (*Anser albifrons*)

2. Voor de diersoorten, genoemd in het eerste lid, moet adequaat gebruik zijn gemaakt van geldige vrijstellingen of omgevingsvergunningen, om voor een tegemoetkoming in aanmerking te komen. Het betreft adequaat gebruik als beschreven in artikel 3, derde en vierde lid.

3. De tegemoetkoming in schade, bedoeld in het eerste lid, bedraagt 95% van de getaxeerde schade.

4. In afwijking van het derde lid, bedraagt de tegemoetkoming in schade, bedoeld in het eerste lid, 100% van de getaxeerde schade als het gaat om schade, bedoeld in artikel 5, vierde lid, onder b of c.

Artikel 8. Bekendmaking en inwerkingtreding

Deze beleidsregel treedt met terugwerkende kracht in werking op 1 november 2025.

Artikel 9. Intrekking

De Beleidsregel tegemoetkomingschade Noord-Holland wordt met terugwerkende kracht ingetrokken per 1 november 2025.

Ondertekening
Haarlem, 25 november 2025

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A.Th.H. van Dijk, voorzitter
M.J.H. van Kuijk, provinciesecretaris

Toelichting

Algemeen

In artikel 15.53 van de Omgevingswet is bepaald dat Gedeputeerde Staten in voorkomende gevallen een tegemoetkoming verlenen in de schade, geleden in hun provincie, aangericht door van nature in het wild levende dieren van, bij algemene maatregel van bestuur aangewezen soorten. Waarbij die soorten worden aangewezen die op grond van artikel 5.1, tweede lid, onder g, van de Omgevingswet worden beschermd tegen flora- en fauna-activiteiten.

Ter invulling van deze taak en bevoegdheid hebben Gedeputeerde Staten beleidsregels vastgesteld op grond van artikel 4:81, eerste lid van de Algemene wet bestuursrecht.

Hoewel de faunaschade door in het wild levende dieren en niet door de overheid wordt veroorzaakt, wordt een tegemoetkoming in de schade in bepaalde gevallen op zijn plaats geacht. Regelgeving van overheidswege kan immers met zich meebrengen dat een grondgebruiker wordt beperkt in de mogelijkheden om zijn landbouwgewassen of gehouden dieren te beschermen; denk aan het verbod om aangewezen beschermde soorten te verjagen of doden. Een vergunningvrij geval of omgevingsvergunning (ook bekend als vrijstelling respectievelijk ontheffing onder de Wet natuurbescherming) kan een dergelijke beperking ook weer wegnemen. Er is dus een rechtstreeks verband tussen de mate waarin een grondgebruiker wordt beperkt in diens mogelijkheden tot schadebestrijding, en de mate waarin in een tegemoetkoming zou moeten worden voorzien. De schade dient te worden vergoed voor zover een burger in zijn mogelijkheden tot schadebestrijding wordt beperkt en de schade (mede daardoor) redelijkerwijs niet of niet geheel voor rekening van de burger dient te blijven. Zo blijkt ook uit de wetsgeschiedenis van de Wet natuurbescherming (nu Omgevingswet):

"Uitgangspunt van het beleid daarbij is dat de bescherming van eigendommen tegen schade door dieren primair de verantwoordelijkheid van de burger zelf is. Deze moet waar mogelijk (...) maatregelen nemen en inspanningen verrichten om schade aan zijn eigendommen te voorkomen. Als preventieve maatregelen tekort schieten, kunnen maatregelen in het kader van schadebestrijding en populatiebeheer uitkomst bieden. Jacht kan daarbij een ondersteunende functie hebben. […]
Wanneer schadebestrijding, beheer en jacht niet in enigerlei vorm zijn of kunnen worden toegestaan, zal [Gedeputeerde Staten] op verzoek van degene die schade heeft geleden, kunnen besluiten tot toekenning van schadevergoeding als de schade redelijkerwijs niet ten laste van een grondgebruiker behoort te blijven."

In beginsel is het uitgangspunt dan ook dat er geen tegemoetkoming wordt verleend wanneer jacht, schadebestrijding of populatiebeheer wordt toegestaan.

Artikel 15.53 van de Omgevingswet bepaalt voorts dat een tegemoetkoming slechts wordt verleend als een belanghebbende schade lijdt, welke redelijkerwijs niet of niet geheel voor diens rekening behoort te blijven. De bepaling biedt geen recht op een volledige schadevergoeding, het betreft een tegemoetkoming die naar billijkheid wordt bepaald. Het moet voorts gaan om schade die niet tot het normale bedrijfsrisico of normale maatschappelijke risico van een aanvrager behoort. Een zekere mate van schade door in het wild levende dieren dient eenieder voor lief te nemen.

Aanknopingspunt voor het beleid is dat een aanvrager alles wat redelijkerwijs mogelijk is in het werk moet stellen om schade te voorkomen of beperken. Daarbij is het treffen van preventieve maatregelen, gericht op het *voorkomen* van schade de eerste inzet. Als dergelijke maatregelen te kort schieten, is schadebestrijding of populatiebeheer (schadebeperking door het bestrijden van schadeveroorzakende diersoorten) aan de orde. Schade die men had kunnen voorkomen of beperken, komt niet voor een tegemoetkoming in aanmerking.

<u>Interprovinciaal Overleg</u>
In IPO-verband hebben de gezamenlijke provincies ervoor gekozen het verlenen van tegemoetkomingen in faunaschade te mandateren aan de uitvoeringsorganisatie BIJ12. Uit oogpunt van efficiëntie is een landelijke uitvoering met één loket en gebundelde kennis te prefereren. Daarnaast wordt uniformiteit in de uitvoering, en rechtsgelijkheid over heel Nederland nagestreefd. Daar waar in de beleidsregels of in deze toelichting sprake is van Gedeputeerde Staten moet in veel

gevallen dan ook 'BIJ12' worden gelezen. In een afzonderlijk besluit worden de bevoegdheden met betrekking tot het verlenen van tegemoetkomingen, gemandateerd aan BIJ12.

Doelgroep van de regeling
De doelgroep van deze regeling bestaat uit kleine, middelgrote en micro-ondernemingen (kmo's) die actief zijn in de landbouwsector als bedoeld in artikel 1, lid 1 onder a, van de LVV.

Artikelsgewijze toelichting

Artikel 1 (Begripsomschrijvingen)

In artikel 1 wordt aangegeven wat onder bepaalde begrippen wordt verstaan. Voor zover een begrip maar een enkele keer wordt gebruikt, is dit begrip in het artikel zelf gedefinieerd.

Artikel 2 (Schade aan bedrijfsmatige landbouw)

In artikel 2 hebben Gedeputeerde Staten, ter invulling van artikel 15.53 Omgevingswet, bepaald welke schade in aanmerking wordt genomen. Het gaat hierbij om directe vraat-, graaf-, wroet-, veeg-, pik-, of predatieschade aan bedrijfsmatige landbouw.

Directe schade
Directe schade is schade die is aangericht door het vreten, graven, wroeten, vegen, pikken of predatie door de dieren, aan de landbouwgewassen zelf of aan landbouwhuisdieren. Geen tegemoetkoming wordt dus verleend voor indirecte schade of gevolgschade. Daaronder wordt verstaan, alle schade die geen directe schade is. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft meermaals bevestigd dat het niet onredelijk is dat alleen schade die door dieren aan de gewassen zelf is aangericht, voor een tegemoetkoming in aanmerking komt.[1] En dat bijvoorbeeld meer- en vervolgschade, zoals een lagere omzet of kosten die gemaakt zijn voor sortering en extra onkruidbestrijding, slechts een afgeleide is van schade veroorzaakt door dieren, en dat het verband tussen het schadeveroorzakende gedrag en die schade te ver is verwijderd om van een rechtstreeks gevolg te kunnen spreken. Die schade is niet direct gerelateerd aan de bedrijfsmatig uitgeoefende landbouw. Denk hierbij bijvoorbeeld ook aan structuurschade aan gronden doordat dieren die gronden hebben betreden. Schade aan materialen die worden aangewend voor het (tijdelijk) afdekken van gewassen behoren ook niet tot directe schade die voor een tegemoetkoming in aanmerking komt.

Directe schade door wolven
Net als bij schade door beschermde dieren aan gewassen, moet het bij schade door de wolf gaan om directe schade. Bij schade door een wolf is directe schade dus de schade door predatie aan gehouden landbouwhuisdieren. Dit zijn dieren die worden gehouden voor de productie van bijvoorbeeld melk en vlees, of die bijvoorbeeld worden ingezet voor begrazing.

In beginsel komt bijkomende schade of indirecte schade niet in aanmerking voor tegemoetkoming. Om dierhouders de tijd te gunnen om zich aan te passen aan de terugkomst van de wolf, is ervoor gekozen om bij schade door wolven toch enkele aanvullende schadeposten te vergoeden. Dit zijn dierenartskosten, afvoerkosten en verworpen lammeren door spontane abortus veroorzaakt door de wolvenaanval. Hierop wordt in de BIJ12-taxatierichtlijn voor wolvenschade nader ingegaan.

In de taxatierichtlijn voor wolvenschade zijn duidelijkheidshalve ook enkele indirecte c.q. vervolgschadeposten benoemd die niet bij de taxatie en de tegemoetkoming betrokken worden.[2] Deze schadeposten, bijvoorbeeld materiaalkosten of uren besteed aan de schadeafwikkeling zijn een afgeleide, een (deels onbepaald en niet controleerbaar) indirect gevolg, waarbij de relatie tussen de wolvenaanval en het gevolg niet altijd duidelijk aanwezig is, dan wel in een te ver verwijderd verband staat tot de wolvenaanval om van rechtstreekse, directe schade aan de landbouw (aan de gehouden dieren) te kunnen spreken. Deze indirecte kosten stijgen ook niet uit boven hetgeen tot het normale bedrijfsrisico of normaal maatschappelijk risico behoort, en

[1] ABRvS, 23 maart 2005, 200407023/1, r.o. 2.5, ECLI:NL:RVS:2005:AT1995; en
ABRvS, 26 maart 2008, 200705890/1, r.o. 2.6.4, ECLI:NL:RVS:2008:BC7605; en
ABRvS, 8 augustus 2018, 201707597/1/A2, r.o. 4.1 en 4.2, ECLI:NL:RVS:2018:2636.
[2] ABRvS 19 oktober 2022, 202100668/1/A2, r.o. 13, ECLI:NL:RVS:2022:3024; en
Rb. Noord-Nederland, LEE 23/2261, 3 september 2024, r.o.13.

Gedeputeerde Staten achten het niet onbillijk of onevenredig dat deze voor rekening van de dierhouder blijven.

Landbouw
Onder landbouw wordt verstaan: veehouderij, akkerbouw, vollegrondgroenteteelt, griendhout, riet, weidebouw, tuinbouw. Tuinbouw is een intensieve vorm van landbouw, waaronder begrepen fruitteelt, het telen van vruchten, groenten, paddenstoelen en bloembollen-, bloemen- en bomenteelt. Het moet gaan om (met het oogmerk) te oogsten gewassen, afkomstig van voorgenoemde teelten, die bedrijfsmatig worden geteeld in de vollegrond en in de open lucht.

Niet in de vollegrond en open lucht, zijn bijvoorbeeld gewassen die worden gekweekt in kassen en containerteelt waarbij het gewas gekweekt wordt in een pot op de grond op een teeltdoek.
Niet onder landbouw wordt verstaan: de visserij, mossel- zeekraal- en oesterteelt en andere vormen van schelpdierenkwekerij, omdat deze activiteiten niet op het land plaatsvinden. Ook is hier geen sprake van teelten die in de vollegrond en open lucht plaatsvinden. Tevens wordt niet verstaan onder landbouw: houtteelt en bosbouw omdat dit geen landbouwkundig gebruik is.

Bedrijfsmatige landbouw
Met bedrijfsmatige landbouw wordt bedoeld: aanvragers die hun hoofdbestaan of een substantieel gedeelte van hun bestaan (plegen te) vinden in de landbouw. Als een aanvrager staat ingeschreven bij de KVK met SIBI-code gereserveerd voor landbouwbedrijven, en verplicht is bij de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO) een gecombineerde opgave te doen, zijn dat duidelijke aanwijzingen dat sprake is van bedrijfsmatige landbouw. Alleen als sprake is van bedrijfsmatige landbouw, komt een aanvrager voor een tegemoetkoming in aanmerking.

Daartoe is besloten op grond van de overweging dat door het hoge beschermingsniveau van de wet bepaalde individuen in de samenleving schade lijden, doordat bij wet beschermde natuurlijk in het wild levende diersoorten schade toebrengen aan gewassen, bepaalde teelten of gehouden dieren. Als die personen voor wat betreft hun inkomen (mede) afhankelijk zijn van de opbrengsten van die gewassen of teelten, dan achten Gedeputeerde Staten het redelijk dat die personen (gedeeltelijk) voor die schade worden gecompenseerd.

Bedrijfsmatig en hobbymatig gehouden dieren
Bij schade door wolven aan gehouden dieren gelden enkele, van gewasschade, afwijkende bepalingen. Bij wolvenschade komt, behalve schade aan bedrijfsmatig gehouden landbouwhuisdieren, ook schade aan hobbymatig gehouden hoefdieren, zoals schapen, geiten, runderen, paarden en varkens, in aanmerking voor een tegemoetkoming. Dit beleid om ook hobbyhouders met wolvenschade tegemoet te komen is tijdelijk en kan in de toekomst veranderen. In beginsel komt Gedeputeerde Staten slechts tegemoet voor schade door beschermde dieren aan bedrijfsmatige landbouw.

Ook bedrijfsmatig gehouden, door de wolf gedode of verwonde kuddebewakingshonden of hoedhonden, komen in aanmerking.

Gebruikstitel percelen
Verder bepaalt artikel 2 dat een aanvrager de percelen waarop schade is aangericht, op titel van eigendom, (erf)pacht, of een door de grondkamer goedgekeurde of ter registratie ingezonden (teelt)pachtovereenkomst, in gebruik moet hebben voor de uitoefening van bedrijfsmatige landbouw. Ingeval van een mondelinge overeenkomst is het aan de aanvrager om dit aan te tonen. Voor schade door predatie aan landbouwhuisdieren, geldt dat de aanvrager aantoonbaar eigenaar is van het betreffende dier.

In het aanvraagformulier tegemoetkoming faunaschade in MijnFaunazaken, geeft een aanvrager de schadepercelen op, op basis van de actuele perceelsregistratie van de Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (RVO). Als de (eigendom/pacht) status van de percelen daaruit onvoldoende blijkt, kan BIJ12 de aanvrager in het kader van de beoordeling van de tegemoetkomingsaanvraag om de schriftelijke (pacht)overeenkomsten vragen.

Artikel 3 (Te treffen maatregelen)

Artikel 3 bevat de voorwaarden, ten aanzien van het voorkomen en beperken van schade, waaraan getoetst wordt en waaraan een aanvrager moet voldoen om voor een tegemoetkoming in aanmerking te komen. Gedeputeerde Staten verlenen een tegemoetkoming slechts als een aanvrager zelf al het mogelijke, dat in redelijkheid van hem kan worden verwacht, heeft

ondernomen om schade zoveel mogelijk te voorkomen en beperken. Het gaat hierbij om te treffen maatregelen ter voorkoming van schade - de preventieve maatregelen -, en maatregelen ter (verdere) beperking van de schade door de schadeveroorzakende diersoort te bestrijden.

Artikel 3 spreekt over maatregelen of inspanningen waartoe een aanvrager, naar de eisen van redelijkheid en billijkheid, is gehouden om schade te voorkomen en beperken. De inspanningen die worden verwacht hangen samen met een aantal factoren.

De gevraagde inspanning moet in verhouding staan tot de opbrengst van een gewas. Bij een kapitaalintensief gewas met hoge opbrengst mag redelijkerwijs meer worden verwacht van een aanvrager. Een andere factor is de kwetsbaarheid van een gewas, in een bepaalde periode of voor bepaalde dieren, of op een bepaalde locatie. Ook de voorzienbaarheid speelt een rol. Als een aanvrager redelijkerwijs kan voorzien dat de kans op schade groot is, bijvoorbeeld omdat een net ingezaaid gewas erg aantrekkelijk (dus kwetsbaar) is, of omdat er op dezelfde locatie aan hetzelfde gewas door dezelfde dieren al vaker schade is aangericht, dan verwachten Gedeputeerde Staten een maximale inspanning van de aanvrager om zijn gewassen of dieren te beschermen.

Standaardopbrengst van het gewas (tweede lid)
Bij de vraag wat van een grondgebruiker verwacht mag worden, achten Gedeputeerde Staten het redelijk om de standaardopbrengst van een gewas mee te wegen. De categorie (hoog-midden-laag) is dus (mede) bepalend voor wat redelijkerwijs van een grondgebruiker verwacht wordt, om voor een tegemoetkoming in aanmerking te komen. Het overzicht van de gewascategorieën is te vinden op bij12.nl.

Hoog en midden salderend (tweede lid, onder a)
Onder hoog salderend wordt in elk geval verstaan: de teelt van bloemen, bloembollen, boom- en kwekerijgewassen, fruit, en kapitaalintensieve groenten en akkerbouwgewassen, zoals aardbeien, asperges, kolen en ijsbergsla. Het gaat bij kapitaalintensieve gewassen om eenjarige gewassen die per hectare hoge financiële opbrengsten opleveren (hoog salderen), ofwel om teelten die meerdere jaren op een plek staan c.q. meerjarige gewassen, waarbij schade een opbrengstderving over meerdere jaren kan veroorzaken. Een voorbeeld hiervan is schade door bevers aan fruitbomen. Onder midden salderend worden bijvoorbeeld uien en aardappelen verstaan.

Gedeputeerde Staten verlangen niet dat een aanvrager álle in de Faunaschade Preventiekit opgesomde maatregelen treft, om voor een tegemoetkoming in aanmerking te komen.
Wel kan bij hoog en midden salderende teelten en gewassen, in redelijkheid worden verlangd dat een aanvrager twee verschillende maatregelen treft, voor de betreffende schadeveroorzakende diersoort, zoals beschreven in de Faunaschade Preventiekit. De maatregelen moeten gevarieerd en in voldoende aantallen worden aangewend.[3] De taxateur vermeldt bij zijn taxatie de door de aanvrager toegepaste maatregelen in zijn taxatierapport. Bij beoordeling van een aanvraag wordt dus getoetst of twee maatregelen uit de FPK zijn toegepast.

Het kan voorkomen dat voor de combinatie van de schadeveroorzakende diersoort en het gewas geen twee preventieve maatregelen beschikbaar zijn uit de FPK die effectief zijn en (qua investering) redelijkerwijs gevraagd kunnen worden. In dat geval wordt getoetst of minimaal één, althans die maatregelen zijn genomen die volgens de FPK redelijkerwijs wel mogelijk zijn.

Bij schade *door zoogdieren* aan een hoogsalderende gewassen, kan in redelijkheid verlangd worden dat er tijdig een deugdelijk raster geplaatst wordt om het gewas te beschermen en schade te voorkomen.[4] Een deugdelijk raster staat omschreven in de Faunaschade Preventiekit.

Laag salderende gewassen (tweede lid, onder b)
Voor niet-kwetsbare laag salderende gewassen (zoals weide-, hooi-, en graszaadpercelen waarvan het grasgewas minimaal zes maanden oud is) wordt verjaging door menselijke aanwezigheid gevraagd, of middelen als bedoeld in de Faunaschade Preventiekit. Dit betreft de blijvende/overjarige graslanden, en granen en graszaad in de niet-kwetsbare periode.

Granen en graszaad zijn vanaf de aarvorming niet meer kwetsbaar. Naarmate het gewas zich verder ontwikkelt wordt het dus minder aantrekkelijk voor dieren, groter en gaat het een stengel vormen met zaad erin.

---

[3] ABRvS, 9 januari 2013, 201112788/1/A3, r.o. 2.1, ECLI:NL:RVS:2013:BY7999
[4] ABRvS 29 mei 2013, 201205424/1/A3, r.o. 4.1, ECLI:NL:RVS:2013:CA1340; en
ABRvS, 18 januari 2012, 201103944/1/H3, r.o. 2.3.1, ECLI:NL:RVS:2012:BV1191

Laag salderende gewassen in de kwetsbare periode (tweede lid, onder b)
Het gaat hier om nieuw ingezaaide graslanden jonger dan zes maanden. En pas ingezaaide granen, met name wintergraan, en graszaad in de kwetsbare periode tot aarvorming.
Deze gewassen zijn kwetsbaar vlak na het inzaaien als het plantje gekiemd is en net boven de grond staat. Het gewas is op dat moment eiwitrijk en heeft veel voedingswaarde wat het erg aantrekkelijk maakt voor dieren. Deze gewassen zijn in een relatief korte periode vatbaar voor faunaschade. Deze gewassen zijn aantrekkelijk voor vogels maar niet hoog salderend.

Er wordt in de kwetsbare periode wel verwacht dat men twee effectieve maatregelen treft, als beschreven in de Faunaschade Preventiekit (tegen de betreffende schadeveroorzakende diersoort). Als in deze kwetsbare periode ingezet wordt op preventie, kan veel schade voorkomen worden. Door de korte periode van inspanning blijft de totale inspanning, ter voorkoming van faunaschade, gezien over de hele teeltperiode, nog steeds beperkt, en kan dit ondanks de lage standaardopbrengst van het gewas redelijkerwijs gevraagd worden.

In ganzenfoerageergebieden zijn preventieve maatregelen die ganzen verstoren niet wenselijk in verband met het doel van de gebieden. Redelijkerwijs wordt van een grondgebruiker in die gebieden dan ook niet gevraagd om die preventieve middelen in te zetten.

Voorzienbaarheid
Naast de vraag of een gewas hoog-, midden-, laag salderend is, speelt de voorzienbaarheid van de schade een rol in de afweging wat in redelijkheid van een aanvrager verwacht mag worden. Als bijvoorbeeld in opeenvolgende jaren steeds schade optreedt op een bepaald perceel met een hoog/midden salderend gewas, mag van aanvrager worden verwacht dat die méér maatregelen treft om die schade te voorkomen en beperken. Ook als een gewas op een zodanige locatie geteeld wordt, waardoor het risico op faunaschade voorzienbaar is, kunnen Gedeputeerde Staten hogere eisen aan het beschermen van gewassen stellen.

Bij de afweging welke preventieve middelen in redelijkheid gevraagd kunnen worden, wordt voornamelijk naar voornoemde factoren gekeken. Wat voor teelt is het, zijn gewassen extra aantrekkelijk voor een bepaalde diersoort, is er al meerdere malen eenzelfde schade ontstaan, betreft het een schadegevoelige locatie. Dan zijn dat omstandigheden op grond waarvan in redelijkheid extra maatregelen en inspanningen van een aanvrager verlangd kunnen worden om schade te voorkomen en beperken.

Maatregelen: veeschade (tweede lid, onder c)
Bij schade door zoogdieren aan gehouden landbouwhuisdieren, gaat het in Nederland vooralsnog met name om schade door wolven aan vee. Ook komt schade door vossen en, incidenteel, door goudjakhalzen voor.

De situatie rondom de wolf in Nederland is continu in ontwikkeling. Het beleidskader is het Interprovinciaal Wolvenplan van de samenwerkende provincies, vastgesteld door het IPO-bestuur in 2025. Het wolvenplan is te vinden op www.bij12.nl. Deze beleidsregels zijn de provinciale uitwerking van het wolvenplan voor wat betreft tegemoetkomingen in schade aan gehouden landbouwdieren.

Dierhouders zijn zelf verantwoordelijk voor het nemen van preventieve maatregelen om hun gehouden dieren te beschermen tegen schade door beschermde diersoorten zoals de wolf. Bescherming van vee tegen aanvallen van buitenaf is niet nieuw. Van honden of vossen is bekend dat zij bijvoorbeeld schapen kunnen aanvallen. Waar het gaat om het voorkomen van schade aan gehouden dieren, gaat het dus in principe om het nemen van aanvullende maatregelen om ook schade door wolven te voorkomen. Evenals bij gewasschade, is het uitgangspunt dat de faunaschade die een grondgebruiker of dierhouder had kunnen voorkomen en beperken door maatregelen te treffen, niet voor een tegemoetkoming in aanmerking komt.

Sinds 2015 komt de wolf voor in Nederland. In 2019 vestigden zich voor het eerst ‘definitief’ wolven met een territorium. Inmiddels hebben meerdere wolvenroedels zich in Nederland gevestigd. In die context achten Gedeputeerde Staten het redelijk om voor wolvenschade het uitgangspunt van het tegemoetkomingsbeleid toe te passen, dat preventieve maatregelen worden vereist om voor een tegemoetkoming in aanmerking te komen. Door het vee beter te beschermen leert een wolf om geen vee aan te vallen in een gebied waar vee grotendeels goed beschermd is.

Gedeputeerde Staten kunnen een begrensd maatregelengebied aanwijzen waar wolvenschade aan landbouwhuisdieren voorzienbaar is, als bekend is dat zich daar één of meerdere wolven gevestigd

hebben. In zulke gebieden achten Gedeputeerde Staten het redelijk om van dierhouders te verwachten dat zij preventieve maatregelen nemen.

In sommige gevallen is het binnen zulke begrensde gebieden redelijkerwijs niet mogelijk om een raster te plaatsen. Bijvoorbeeld door de locatie of vorm van de bedrijfsvoering. In dat geval wordt minstens één andere effectieve maatregel uit de Faunaschade Preventiekit gevraagd. In het uitzonderlijke geval dat dit ook niet mogelijk is, ontvangt een dierhouder een tegemoetkoming ondanks het ontbreken van preventieve maatregelen. Na de tegemoetkomingsaanvraag beoordeelt een consulent van BIJ12 deze (on)mogelijkheid en het recht op tegemoetkoming.

Buiten zulke begrensde gebieden is het onvoldoende voorzienbaar dat wolvenschade optreedt, om van dierhouders te verlangen dat zij het risico nader beperken met preventieve maatregelen. Bovendien staan buiten zulke begrensde gebieden de kosten van de preventieve maatregelen niet in verhouding tot de kans dat de schade optreedt. Het gaat hier bijvoorbeeld om schade door zwervende wolven.

Binnen de gehele provincie Noord-Holland hebben zich echter nog geen wolven gevestigd. Uiteraard kan wel wolvenschade voorkomen, bijvoorbeeld door zwervende wolven. Maar Gedeputeerde Staten achten dit vooralsnog onvoldoende voorzienbaar om van dierhouders te verlangen dat zij het risico nader beperken met preventieve maatregelen. Bovendien staan de kosten van de preventieve maatregelen niet in verhouding tot de kans dat de schade optreedt. Om die redenen hebben Gedeputeerde Staten nog geen gebied begrensd in de provincie waarbinnen preventieve maatregelen vereist zijn om voor een tegemoetkoming in aanmerking te komen.

Welke preventieve maatregelen tegen wolvenschade (onder c)
Als preventieve maatregel geldt: een raster dat voldoet aan de adviesnormen uit de Faunaschade Preventiekit. De FPK beschrijft naast rasters (zowel vast als flexibel) ook andere mogelijkheden om dieren te beschermen tegen wolven, zoals nachtkralen, nachtelijk opstallen, en elektrische fladderlinten.[5] Omdat de effectiviteit van die alternatieve maatregelen (nog) onvoldoende is onderzocht, worden deze nog niet geaccepteerd als preventieve maatregel waarmee men voldoet aan de voorwaarden voor een tegemoetkoming. Het 'tijdig' plaatsen in deze bepaling betekent: voorafgaand aan het optreden van de schade. De FPK beschrijft verder ook kuddebewakingshonden als een effectieve maatregel. In voorkomende gevallen kan de inzet van deze honden voldoende worden geacht voor een tegemoetkoming in wolvenschade. Dit wordt meegenomen in de beoordeling van de tegemoetkomingsaanvraag door BIJ12. Het uitgangspunt blijft het plaatsen van een raster.

Bij hoog salderende gehouden dieren kan gedacht worden aan dieren van een speciale afkomst of ras, of zeer kostbare specifieke dieren voor speciaal gebruik. Ook hier mag van dierhouders redelijkerwijs een grotere inspanning worden verlangd om schade door wolven te voorkomen en beperken.

Faunaschade Preventiekit & Innovatie (onder a tot en met c)
BIJ12 heeft ter voorlichting van grondgebruikers en dierhouders de Faunaschade Preventiekit opgesteld, te vinden op www.bij12.nl. Daarin worden voor de diverse schadeveroorzakende diersoorten per gewas en gehouden diersoort maatregelen opgesomd die de agrariër, of diens jachthouder, kan treffen om faunaschade zoveel mogelijk te voorkomen en beperken.

Om innovatieve maatregelen te stimuleren bestaat de mogelijkheid om ook andere, niet in de Faunaschade Preventiekit vermelde maatregelen toe te passen. Wel is het daarbij noodzakelijk dat de aanvrager, vóór het testen van een nieuwe maatregel, de verwachte effectiviteit schriftelijk motiveert aan BIJ12. Eventueel kan een consulent faunazaken van BIJ12 ter plaatse nader onderzoek doen. Als BIJ12 de aanvrager toestemming verleent het voorgestelde middel te testen, zal de Faunabeheereenheid in wiens werkgebied het schadeperceel ligt, van die toestemming in kennis worden gesteld.

[5] Voor meer achtergronden: Interprovinciaal Wolvenplan 2025, paragraaf 4.2.3 en 4.2.4. Te raadplegen via ipo.nl.

Artikel 3, derde lid

Ter ondersteuning van de preventieve maatregelen: s*chadebestrijding met omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit of schadebestrijding met vrijstelling van de vergunningplicht*

Blijkens de wetsgeschiedenis is de aanvrager degene die verantwoordelijk is voor het voorkomen en beperken van, door natuurlijk in het wild levende dieren aangerichte schade, met uitzondering van schade veroorzaakt door de vijf bejaagbare soorten. Voor die bejaagbare soorten draagt de jachthouder mede een verantwoordelijkheid.

Tijdig aanvragen omgevingsvergunning (voorheen: ontheffing)
Als de grondgebruiker de schade niet heeft kunnen voorkomen geldt de verplichting om de schade, vanaf het moment van schadeconstatering, in elk geval zoveel mogelijk te beperken door het bestrijden van de schadeveroorzakende diersoort. Om schadeveroorzakende dieren te doden in het kader van schadebestrijding is een omgevingsvergunning voor een flora- en fauna-activiteit, krachtens artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g van de wet, in samenhang met artikel 8.74j, derde lid (soorten vogelrichtlijn), 8.74k, derde lid (soorten habitatrichtlijn) of 8.74l, derde lid (andere soorten) noodzakelijk.

GS achten het doden van dieren de meest vergaande vorm van bestrijding of beheer. Wanneer een omgevingsvergunning het verbod om schadeveroorzakende dieren te doden opheft, menen GS dat een aanvrager daarmee beschikt over alle mogelijkheden om schade te voorkomen of beperken. Immers, een dergelijke omgevingsvergunning kan op grond van de Omgevingswet slechts worden verleend als vooraf blijkt dat er geen andere bevredigende alternatieven beschikbaar zijn, en wanneer duidelijk is dat de omgevingsvergunning effectief bijdraagt aan het voorkomen of beperken van de schade.

Zoals in de algemene toelichting reeds is beschreven, hanteren GS daarom het uitgangspunt dat er geen tegemoetkoming wordt verleend wanneer het doden van dieren in het kader van schadebestrijding of populatiebeheer is toegestaan. GS beschouwen het de verantwoordelijkheid van de aanvrager (of diens jacht(akte)houder) om hiervan, binnen de kaders van de omgevingsvergunning, adequaat gebruik te maken. GS beschouwen het de verantwoordelijkheid van aanvragers en hun jacht(akte)houders om onderling met elkaar af te stemmen, als dat nodig is om verder invulling te geven aan de omgevingsvergunning. Schade die na het verlenen van de omgevingsvergunning desondanks optreedt, beschouwen GS in beginsel als schade die behoort tot het normale bedrijfsrisico of normale maatschappelijk risico van de aanvrager. Voor deze schade verlenen GS dus geen tegemoetkoming.

Er zijn twee situaties mogelijk wanneer schade ontstaat: er is op dat moment al een vergunning (of vrijstelling) voor schadebestrijding beschikbaar, of nog niet.

Omgevingsvergunning al beschikbaar bij ontstaan schade
Meestal heeft de provincie op voorhand al een omgevingsvergunning verleend aan de Faunabeheereenheid voor het doden van een bepaalde schadeveroorzakende diersoort. In dat geval achten GS het risico op schade voorzienbaar en moet een aanvrager (of diens jacht(akte)houder) tijdig een *toestemming of machtiging* bij de Faunabeheereenheid aanvragen, om van de reeds verleende omgevingsvergunning gebruik te maken. In dit geval wordt er in beginsel geen tegemoetkoming verleend. Dit is bepaald in artikel 6, onder c.

In sommige schadegevallen beschikt een individuele aanvrager (of diens jacht(akte)houder) op dat moment al over een eigen vergunning voor het doden van schadeveroorzakende dieren. Bijvoorbeeld wanneer deze dieren alleen zo lokaal schade veroorzaken, dat het geen faunabeheerplan of provinciebrede vergunning rechtvaardigt. In zulke individuele gevallen achten GS het voorzienbaar dat vergelijkbare schade optreedt als waar de vergunning op ziet. Het is de verantwoordelijkheid van de aanvrager om hiermee rekening te houden. Ofwel door, bij een schadegeval, adequaat gebruik te maken van de nog resterende looptijd van de verleende omgevingsvergunning. Ofwel door, vóórdat de vergunningsperiode afloopt, tijdig en deugdelijk een verlenging of nieuwe vergunning bij het bevoegd gezag aan te vragen. GS achten het redelijk om van een aanvrager te verwachten dat een aanvraag voor een verlenging of nieuwe vergunning tenminste veertien weken voor de afloop van de geldende vergunningsperiode wordt ingediend. Hiermee sluiten GS aan bij de beslistermijn van de reguliere voorbereidingsprocedure die geldt voor een aanvraag om een omgevingsvergunning als bedoeld in artikel 16.64 van de wet.

Wanneer schade optreedt die op grond van een (eerder) verleende individuele omgevingsvergunning had kunnen worden bestreden, verlenen GS geen tegemoetkoming. Bij een verlengde of vernieuwde omgevingsvergunning wordt, vanwege de voorzienbaarheid van toekomstige schade, eveneens uitgegaan van artikel 6 onder c en wordt dus geen tegemoetkoming verleend.

Omgevingsvergunning nog niet beschikbaar bij ontstaan schade
Het is mogelijk dat schade wordt aangericht door een diersoort waarvoor, vooraf, nog geen omgevingsvergunning is verleend aan de Faunabeheereenheid of een individuele aanvrager (of diens jacht(akte)houder). Gedeputeerde Staten menen dat het tijdig aanvragen van een omgevingsvergunning in zulke gevallen een van de mogelijkheden is om (dreigende) belangrijke faunaschade in het lopende schadeseizoen verder te voorkomen en beperken. Als de aanvrager een dergelijke vergunning niet of niet tijdig ten behoeve van diens jacht(akte)houder heeft aangevraagd, zal in beginsel geen tegemoetkoming worden verleend. Dit is beschreven in artikel 3, derde lid.

Tijdig aanvragen van deze omgevingsvergunning houdt in dat deze indien mogelijk vooraf, doch uiterlijk op de dag dat de schade van enige omvang is geconstateerd, wordt aangevraagd. Op dat moment wordt van een aanvrager verwacht dat deze direct actie onderneemt. Dat tijdig, uiterlijk op de dag van schadeconstatering, een vergunning (voorheen: ontheffing) moet worden aangevraagd wordt in bestendige jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State niet onredelijk geacht.[6]

Als een omgevingsvergunning (of machtiging) tijdig en deugdelijk is aangevraagd maar door Gedeputeerde Staten of Faunabeheereenheid wordt geweigerd en dit de aanvrager niet te verwijten is, dan achten Gedeputeerde Staten een tegemoetkoming op zijn plaats.

Wordt een omgevingsvergunning wel verleend, dan zal een tegemoetkoming in de schade worden verleend tot en met de eerstvolgende eindtaxatie. Dit is beschreven in artikel 3, vijfde lid. Na de eindtaxatie achten Gedeputeerde Staten het voorzienbaar dat vergelijkbare schade als waar de vergunning op ziet zich opnieuw kan voordoen. Het is de verantwoordelijkheid van de grondgebruiker om daar rekening mee te houden. Ofwel door, bij een schadegeval, adequaat gebruik te maken van de nog resterende looptijd van de verleende omgevingsvergunning. Ofwel door, vóórdat de vergunningsperiode afloopt, tijdig en deugdelijk een verlenging of nieuwe vergunning bij het bevoegd gezag aan te vragen. GS achten het, zoals hiervoor opgemerkt, redelijk om van een aanvrager te verwachten dat een aanvraag voor een verlenging of nieuwe vergunning tenminste veertien weken voor de afloop van de geldende vergunningsperiode wordt ingediend.

Na de eerste toegekende aanvraag wordt het risico op toekomstige schade, die op grond van de (eerder) verleende omgevingsvergunning had kunnen worden bestreden, voorzienbaar geacht en wordt teruggevallen op artikel 6, onder c. Bij een verlengde of vernieuwde omgevingsvergunning wordt, vanwege de voorzienbaarheid van toekomstige schade, eveneens uitgegaan van artikel 6 onder c.

Gedeputeerde Staten zullen bezien in welke gevallen een vergunningaanvraag achterwege kan blijven. Als op voorhand duidelijk is dat geen omgevingsvergunning kan of zal worden verleend, wordt niet verwacht dat men (toch) een aanvraag moet doen.

<u>Adequaat gebruik</u>
GS toetsen niet aan adequaat gebruik van omgevingsvergunningen die al zijn verleend op het moment van het optreden van schade en waarvoor dus geen tegemoetkoming wordt verleend. Immers, de aanvrager ontvangt in dat geval geen tegemoetkoming en hoeft dus ook niet aan te tonen dat er adequaat gebruik wordt gemaakt van de omgevingsvergunning. Het is de eigen verantwoordelijkheid van de aanvrager en diens jacht(akte)houder om de omgevingsvergunning naar eigen inzicht adequaat te benutten.

Van een omgevingsvergunning die pas wordt verleend ná het eerste schadegeval moet adequaat gebruik worden gemaakt, anders bestaat geen recht op een tegemoetkoming. Dit geldt tot aan de eerstvolgende eindtaxatie.

---

[6] Zie o.a. ABRvS, 27 februari 2008, 200705729/1, r.o. 2.4.1, ECLI:NL:RVS:2008:BC5263. En ABRvS, 16 maart 2005, 200406967/1, r.o. 2.4, ECLI:NL:RVS:2005:AT0522

Adequaat gebruik houdt in dat er minstens tweemaal per week (op twee verschillende dagen) verjaging met ondersteunend afschot moet plaatsvinden, vanaf het moment van schadeconstatering tot en met de eindtaxatie. Bij het bepalen van deze periode wordt er vanuit gegaan dat een omgevingsvergunning, uiterlijk, wordt aangevraagd op de dag van constateren van schade van enige omvang. De verplichting om de schade, als deze niet (geheel) voorkomen kon worden, dan in elk geval zoveel mogelijk te beperken door middel van het bestrijden van de schadeveroorzakende dieren, loopt door tot en met de eindtaxatie.

Bejaagacties moeten zijn verricht op, of in een buffer van 200 meter rondom, de schadepercelen. Ook bejaagacties waarbij geen dieren zijn gedood, tellen mee voor het adequaat gebruik en moeten worden geregistreerd. Als de jager aanwezig is geweest, maar geen schadeveroorzakende dieren heeft aangetroffen, kan dit apart worden vermeld. Van belang is dat concreet de geleverde inspanning én het resultaat per datum van uitvoering wordt vermeld in het registratiesysteem.

Bij het gebruik maken van de omgevingsvergunning moeten de acties dus gericht zijn op het plegen van afschot. Het verjagen en verontrusten van de schadeveroorzakende dieren (zoals gebruik van het vogelafweerpistool of verjaging anderszins) worden niet meegenomen in de beoordeling in het kader van het adequaat gebruik van de omgevingsvergunning. De invulling die wordt gegeven aan wat wel en wat niet adequaat is, wordt in bestendige jurisprudentie van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State niet onredelijk geacht.

Na de eindtaxatie wordt het eerstvolgende schadegeval voorzienbaar geacht, en wordt teruggevallen op artikel 6 onder c. Het is vanaf dat moment niet meer verplicht om adequaat gebruik toe te passen. Immers, de vergunninghouder ontvangt vanaf dat moment niet langer een tegemoetkoming en hoeft dus ook niet langer aan te tonen dat hij adequaat gebruik maakt van de vergunning.

<u>Controle gegevens</u>
Om aan te tonen dat sprake is van adequaat gebruik, wordt van een aanvrager verlangd te rapporteren over het gebruik van de omgevingsvergunning of vrijstelling.

Het is de verantwoordelijkheid van de aanvrager om de bedoelde informatie tijdig, binnen twee weken na bevestiging van de taxatie-aanvraag, en volledig beschikbaar te stellen aan BIJ12. Dit kan men doen door de gegevens over de bejaagacties c.q. verjaagacties met ondersteunend afschot, te rapporteren in een voor BIJ12 toegankelijk registratiesysteem.

In de provincie Noord-Holland wordt voor de registratie van bejaagacties het systeem Faunaspot gebruikt. Om het adequaat gebruik van de omgevingsvergunning of vrijstelling van de vergunningplicht te toetsen geeft de aanvrager akkoord in MijnFaunaZaken om gegevens van de tegemoetkomingsaanvraag (TKA) door te sturen naar Faunaspot. De aanvrager dient een kopie/afschrift van de in Faunaspot geregistreerde afschot-/bejaaggegevens. Als de gegevens niet volledig of niet tijdig, binnen twee weken nadat de grondgebruiker de bevestiging taxatie ontvangen heeft, worden aangeleverd, kan de aanvraag worden afgewezen.

Artikel 4 (Aanvraag en taxatie)

Artikel 4 bepaalt de termijn waarbinnen een aanvraag moet worden ingediend.

Een aanvraag moet binnen zeven werkdagen, na constatering van schade (van enige omvang), worden ingediend. Een aanvraag die niet binnen deze termijn is ingediend, wordt afgewezen. De termijn van zeven dagen wordt redelijk geacht en is nodig, omdat door tijdsverloop het oorzakelijk verband tussen de opgetreden schade (de omvang, schadeveroorzakende diersoort, eventueel in het veld getroffen maatregelen) steeds minder goed is vast te stellen door een taxateur. Daarnaast is van belang dat met de schadebestrijding, dus het beperken van schade door de schadeveroorzakende dieren te bestrijden met ondersteunend afschot, zo snel mogelijk na constatering van de schade wordt begonnen (tot aan de eindtaxatie).

<u>Aanvraag bij wolvenschade</u>
Bij vermoedelijke wolvenschade aan gehouden landbouwhuisdieren moet de aanvraag voor tegemoetkoming zo snel mogelijk, uiterlijk binnen 24 uur na constatering van de schade, ofwel telefonisch ofwel via het formulier op de website van BIJ12 aangevraagd worden. De snelheid is van belang voor een zorgvuldige taxatie.

Voorjaarsgras
Als de schade door ganzen aan voorjaarsgras, bijvoorbeeld, begin maart wordt geconstateerd, wordt verwacht van de grondgebruiker om, vanaf het moment van schadeconstatering, direct aan schadebestrijding te doen en binnen zeven dagen na de constatering van de schade (van enige omvang) een aanvraag in te dienen, zodat een taxateur de diersoort nog goed en betrouwbaar kan vaststellen en de schade goed kan volgen en eventueel na meerdere bezoeken definitief kan vaststellen en aftaxeren.

Een taxateur taxeert alleen verse gewasschade, dat wil zeggen schade die is opgetreden tot tien dagen voor de datum van schadeconstatering. Als sprake is van 'oudere schade' die al eerder is ontstaan, maar waarvoor pas later een aanvraag om tegemoetkoming is gedaan, wordt deze oudere schade niet bij de taxatie betrokken. Deze schade en de oorzaak daarvan kan niet meer op zorgvuldige, betrouwbare wijze vastgesteld worden.

Verder is van belang dat een aanvrager het gewas waar de aanvraag op ziet, niet mag oogsten of anderszins handelingen verrichten waardoor de schade niet meer kan worden getaxeerd, totdat de schade definitief door de taxateur is vastgesteld. Als de schade niet meer is vast te stellen, doordat een aanvrager het gewas voor het bezoek van de taxateur heeft geoogst, het perceel heeft bewerkt of heringezaaid al of niet met een ander gewas, dan komt deze schade niet voor een tegemoetkoming in aanmerking. In artikel 6 is dit ook expliciet benoemd als reden voor afwijzing.

Taxatie zonder aanvraag (autotax)
Gedeputeerde Staten kunnen besluiten om bepaalde door hen aangewezen typen faunaschade 'automatisch' te laten taxeren. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om schade op percelen die gelegen zijn in een door Gedeputeerde Staten aangewezen en begrensd ganzenfoerageergebied. Om deelnemers aan deze gebieden te faciliteren kan besloten worden om de schade op deze percelen jaarlijks sowieso 'automatisch' te laten taxeren, zonder aanvraag van een grondgebruiker. Wel moet een grondgebruiker om deel te nemen aan de 'autotax' bij BIJ12 de relevante percelen aanmelden in MijnFaunazaken. Wanneer een automatische taxatie wordt verricht, wordt het vaststellen van de schade door de taxateur gelijkgesteld aan een tijdige aanvraag om een tegemoetkoming, waarop de beleidsregels van toepassing zijn. Automatisch taxeren betekent niet automatisch uitbetalen, er vindt nog wel een toetsing plaats.

Taxatiewerkwijze
BIJ12 heeft een raamovereenkomst met taxatiebureaus die de schade taxeren. De taxaties worden uitgevoerd conform de door de directeur van BIJ12 vastgestelde taxatierichtlijnen voor gewassen en vee. Die zijn te vinden op www.bij12.nl.

Taxatiewerkwijze gewasschade
Na ontvangst van een aanvraag stuurt BIJ12, nadat een eerste beoordeling van de aanvraag heeft plaatsgevonden, zo snel mogelijk maar uiterlijk binnen zeven werkdagen de opdracht aan het taxatiebureau om de schade te taxeren. Aanvragen waarvan op voorhand duidelijk is dat deze niet voldoen aan de regelgeving, worden niet doorgezonden aan een taxatiebureau. Bijvoorbeeld als het gaat om schade door een diersoort met betrekking waartoe flora- en fauna-activiteiten zijn vrijgesteld van de omgevingsvergunningplicht, welke schade sowieso niet voor tegemoetkoming in aanmerking komt; of als sprake is van een veel te late aanvraag. Het is niet mogelijk om, alvorens het taxatiebureau de opdracht te geven, al te toetsen of de aanvraag volledig voldoet aan de voorwaarden, omdat niet zo lang gewacht kan worden met het taxeren van de schade in het veld, omdat de taxateur ook de in het veld aangetroffen maatregelen noteert in zijn rapport, en de schade nog kan doorzetten als de dieren nog aanwezig zijn, en bestreden (moeten) worden.

Het taxatiebureau geeft een taxateur de opdracht om de schade op de opgegeven percelen vast te stellen. Soms kan dit in één bezoek, soms volgt de taxateur de schade gedurende meerdere bezoeken, mede afhankelijk van het gewas.

De taxateur stelt van diens bevindingen een taxatierapport op en zendt dat, na interne controle door de eindverantwoordelijke van het bureau waarvoor de taxateur werkzaam is, aan BIJ12. Ook wordt na de (eind)taxatie een 'bevestiging taxatie' aan de aanvrager gestuurd via MijnFaunazaken. Er is voorzien in de mogelijkheid dat de aanvrager diens bedenkingen op de taxatie kenbaar kan maken. De aanvrager moet dan, binnen acht werkdagen na ontvangst van de bevestiging van de taxatie, de bedenkingen aan BIJ12 kenbaar te maken. Deze termijn van acht werkdagen is bepaald, omdat achteraf onder meer het oorzakelijke verband tussen de diersoort(en) en de schade, of de verdeling van diersoorten niet, althans niet meer betrouwbaar en objectief kunnen worden vastgesteld. Ook kan door tijdsverloop de situatie in het veld veranderen. Wanneer BIJ12

van een aanvrager bedenkingen op de taxatie ontvangt, kan BIJ12 indien nodig een toelichting aan de taxateur vragen. Uiterlijk tien dagen na ontvangst van de bedenkingen op de taxatie, zal BIJ12 aan de aanvrager een reactie daarop sturen, eventueel met opmerkingen van de taxateur.

Taxatiewerkwijze wolvenschade
Als de melding van vermoedelijke wolvenschade, op basis van het gesprek met en foto's van de melder, redelijkerwijs doet vermoeden dat een wolf niet uit te sluiten is, wordt zo snel mogelijk na de melding een taxateur gestuurd. Bij twijfel wordt ook een taxateur gestuurd.
Geen taxateur wordt gestuurd als taxeren niet meer mogelijk of zinvol is; bijvoorbeeld als duidelijk is dat het een andere diersoort betreft (denk aan vos of hond) of als het gedode dier al te lang ligt waardoor een DNA-afname niet meer zinvol is. Het niet-langskomen door een taxateur gebeurt in overleg met de dierhouder.

De taxateur legt de situatie ter plekke vast, zoals de vindplaats/locatie van het getroffen dier, verwondingen, eventuele sporen en dergelijke. Tevens noteert de taxateur of er preventieve wolfwerende maatregelen aanwezig waren, zoals een deugdelijk raster, alsmede de kenmerken daarvan. De taxateur neemt (een) DNA-monster(s) af van het/de gedode/verwonde dier(en). Dit monster wordt door de taxateur voor analyse opgestuurd naar een door BIJ12 aangewezen laboratorium. De taxateur maakt een rapport van de bevindingen en stuurt het taxatierapport naar BIJ12. De dierhouder ontvangt een bevestiging taxatie.

Artikel 5 (Hoogte tegemoetkoming; eigen risico)

Artikel 5 gaat over het bepalen van de hoogte van de tegemoetkoming, nadat is beoordeeld dat een aanvrager voldoet aan de voorwaarden voor uitbetaling.

KWIN-prijzen
De prijzen die worden gehanteerd bij de berekening van de hoogte van de tegemoetkoming, worden door de directeur van BIJ12 vastgesteld. De directeur van BIJ12 kan besluiten om de prijzen, zoals aangegeven in de Kwantitatieve Informatie Akkerbouw en Vollegrondsgroenteteelt, en de Kwantitatieve Informatie Veehouderij (KWIN) te hanteren. De KWIN is opgesteld door de Wageningen Universiteit (WUR) en vormt een objectieve maatstaf om als basis te fungeren voor schadeberekeningen, aangezien deze maatstaf controleerbaar is en uitgaat van op een juiste en eenduidige wijze vastgestelde prijzen. Door het hanteren van KWIN-cijfers is BIJ12 niet afhankelijk van sterk fluctuerende marktprijzen en ontstaat er geen vertraging bij het beslissen op aanvragen vanwege het (nog) niet beschikbaar zijn van marktprijzen. In jurisprudentie wordt bevestigd dat met het hanteren van normprijzen een voldoende objectieve maatstaf voor de schadebepaling wordt gebruikt.[7] Dat de marktprijs fluctueert en soms hoger of lager ligt dan de vastgestelde prijs, vormt geen aanleiding om af te wijken van deze vastgestelde prijzen. Er is sprake van een tegemoetkoming en niet van een volledige schadevergoeding.[8]
Om administratieve lasten te beperken worden tegemoetkomingen lager dan € 50,00 niet uitgekeerd.

Eigen risico
Op de te verlenen tegemoetkoming wordt een eigen risico ingehouden van 5%. De tegemoetkoming bedraagt dus 95% van de getaxeerde schade. Het kan zijn dat een deel van de getaxeerde schade niet voor tegemoetkoming in aanmerking komt, bijvoorbeeld als dat deel niet door een beschermde diersoort is veroorzaakt. De tegemoetkoming bedraagt dus 95% van de getaxeerde schade die voor tegemoetkoming in aanmerking komt. Een eigen risico van 5% wordt in de jurisprudentie niet onredelijk geacht.[9]

Gedeputeerde Staten kunnen ook een ander percentage eigen risico bepalen. Ook dan geldt het minimum van € 250,00 per bedrijf per kalenderjaar.

Uit de uitspraken van de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State van 16 juni 2021 en 4 mei 2022 volgt, dat de keuze van de provincie Friesland om een forfaitair eigen risico van 20% toe te passen op te verlenen tegemoetkomingen, in beginsel niet onevenredig wordt geacht.[10] Wel overweegt de Afdeling dat, ingeval een individuele grondgebruiker kan aantonen dat diegene,

[7] ABRvS, 27 februari 2008, 200705146/1, r.o. 2.5.2, ECLI:NL:RVS:2008:BC5237, en ABRvS, 29 juli 2009, 200808282/1, r.o. 2.8.2, ECLI:NL:RVS:2009:BJ4074.
[8] ABRvS, 16 december 2009, 200903657/1/H3, r.o. 2.4, ECLI:NL:RVS:2009:BK6698.
[9] ABRvS, 19 maart 2014, 201301893/1/A2, r.o. 4.1, ECLI:NL:RVS:2014:930
[10] ABRvS, 4 mei 2022, 202002592/2/A2, ECLI:NL:RVS:2022:1291 en tussenuitspraak ABRvS, 16 juni 2021.

ondanks dat het in het algemeen redelijk is het eigen risico van 20% te hanteren, in diens geval onevenredig zwaar wordt geraakt wordt door toepassing van die 20%, dan verder tegemoetgekomen moet worden.

Geen eigen risico
Voor diersoorten die op geen enkele wijze mogen worden verjaagd of bejaagd kunnen Gedeputeerde Staten besluiten geen eigen risico te hanteren en een volledige tegemoetkoming – dus 100% van de getaxeerde schade – toe te kennen.

Daarnaast geldt in bepaalde perioden, in ganzenfoerageergebieden en/of Natura 2000-gebieden, rust voor aangewezen dieren. Deze periodes zijn vastgesteld in de provinciale besluiten over de aanwijzing van ganzenfoerageergebieden. Dat wil zeggen dat er dan geen gebruik mag worden gemaakt van omgevingsvergunningen of vrijstellingen van de omgevingsvergunningplicht voor flora- en fauna-activiteiten waarbij de aangewezen diersoorten verontrust of gedood worden. Er bestaat dan, in de regel, geen mogelijkheid om de schadeveroorzakende dieren te bestrijden. Om die reden moet de schade niet ten laste van de aanvrager blijven en wordt geen eigen risico gehanteerd. Overigens moeten alle relevante percelen in het betreffende gebied liggen en is het moment van indienen van de aanvraag leidend.

Daarnaast kunnen Gedeputeerde Staten in bijzondere gevallen besluiten geen eigen risico te hanteren.

Eigen risico bij schade door vogels aan pitvruchten
Op tegemoetkomingen in schade aangericht door vogels aan pitvruchten (zoals appels en peren), wordt een eigen risico van 40% ingehouden. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft op 9 mei 2018 geoordeeld over tegemoetkomingen in schade door vogels aan appels en peren. Deze uitspraak laat zien dat, gezien het aantal aanvragen om een tegemoetkoming, het begrijpelijk en redelijk is dat wordt overgegaan tot standaardisering van het normaal maatschappelijk risico bij de tegemoetkoming van faunaschade. Deze standaard moet wel passend zijn en mag niet leiden tot een onevenredig zware last voor fruittelers. Volgens de Afdeling kunnen Gedeputeerde Staten ervoor kiezen om standaard 60% van de geleden schade te vergoeden, maar zij kunnen ook voor een afwijkend percentage kiezen mits goed gemotiveerd en toegespitst op de specifieke omstandigheden van de fruittelers. Voor dat laatste is niet gekozen.[11]

Verhoogd eigen risico
Gedeputeerde Staten kunnen in incidentele gevallen besluiten een verhoogd eigen risico (ten opzichte van het algemeen toegepaste eigen risico) te hanteren. Dit zal in het algemeen alleen gebeuren bij schade aan hoog salderende, kapitaalintensieve gewassen en -dieren.

In de afweging of aan een individuele aanvrager in de toekomst een verhoogd eigen risico kan worden opgelegd, speelt in ieder geval mee: handelingen of keuzes van de aanvrager die de schade voorzienbaar maken, het soort teelt, de locatie, het type bedrijfsvoering, de mogelijkheid om preventieve maatregelen te treffen.

Ook de vraag of de schade (steeds) is veroorzaakt op percelen die tijdelijk (één teeltseizoen) in gebruik zijn, of op percelen in eigendom of op basis van langjarige contracten in gebruik zijn, kan daarbij een rol spelen. In de eerste situatie is ondernemer in staat om zelf een afweging te maken welke voordelen, maar ook risico's diegene heeft om op een bepaalde plaats percelen te huren en een (schadegevoelig en/of kapitaalintensief) gewas te telen of bijzondere, kapitaalintensieve dieren te houden. Dit moet voor de aanvrager een aanleiding vormen om een risico-inschatting (rendement versus kans op schade) te maken. Het risico op schade kan vervolgens niet (onbeperkt) worden afgewenteld op de provincie, omdat de aanvrager dit risico zelf willens en wetens heeft genomen.

Het besluit van GS om in een individueel geval een verhoogd eigen risico op te leggen, wordt in elk geval vooraf kenbaar gemaakt aan een aanvrager.

Artikel 6 (Gevallen waarin geen tegemoetkoming wordt verleend)

Artikel 15.53 van de Omgevingswet bevat het uitgangspunt dat een tegemoetkoming slechts wordt verleend voor zover de schade redelijkerwijs niet of niet geheel ten laste van een belanghebbende

[11] ABRvS, 9 mei 2018, 201800199/1/A2, r.o. 7.3, ECLI:NL:RVS:2018:1539 en ABRvS, 9 mei 2018, 201707374/1/A2, r.o. 8.3, ECLI:NL:RVS:2018:1530.

behoort te blijven. In artikel 6 van de beleidsregels is een aantal gevallen vastgesteld waarvoor Gedeputeerde Staten geen tegemoetkoming verlenen. Deze gevallen sluiten aan bij de voorzieningen die de wet of provinciale Omgevingsverordening bieden om schade te voorkomen of te beperken.

Uitsluitingen in verband met diersoort (onder a tot en met d)
Voor schade aangericht door diersoorten met betrekking waartoe voor flora- en fauna-activiteiten een landelijke of provinciale vrijstelling van de omgevingsvergunningplicht geldt, wordt geen tegemoetkoming verleend.[12]

Geen tegemoetkoming wordt verleend indien er sprake is van een verleende omgevingsvergunning, op basis van artikel 5.1, tweede lid, aanhef en onder g, van de wet.

Geen tegemoetkoming wordt verleend als de schade veroorzaakt is door de huisspitsmuis, bosmuis, de veldmuis of de mol, en voor flora- en fauna-activiteiten waarbij deze dieren worden gedood, een vrijstelling van de omgevingsvergunningplicht geldt in verband met de bestrijding van schade aan landbouwgewassen. Als gevolg van een vrijstelling van de vergunningplicht bestaan voldoende mogelijkheden om de schade te voorkomen dan wel te beperken. Gelet op eerdere veldmuizenplagen, is het bovendien niet bijzonder dat muizen grote schade aan grasland toebrengen.[13]

Als de schade veroorzaakt wordt door dieren waarop de minister de jacht heeft geopend, wordt evenmin een tegemoetkoming verleend. In het jachtseizoen zijn er voldoende bestrijdingsmogelijkheden om de populatie te beheren en daarmee faunaschade te voorkomen en beperken. Uitzondering wordt gemaakt voor de wilde eend en de houtduif. Voor deze diersoorten wordt ten aanzien van schadebestrijding, vergunningverlening en tegemoetkoming buiten het jachtseizoen teruggegrepen op artikel 3, derde tot en met het vijfde lid. De reden hiervoor is dat de wilde eend en houtduif niet plaatsgebonden zijn, waardoor jacht binnen het jachtseizoen onvoldoende soelaas kan bieden om schade buiten het jachtseizoen te voorkomen.

Het kan zijn dat er wel tot betaling van een tegemoetkoming wordt overgegaan, als de percelen gelegen zijn binnen het kooirecht van een geregistreerde eendenkooi en er daarom geen mogelijkheden bestaan om de schade te voorkomen of beperken. Voor die gevallen dient een afweging gemaakt te worden of het redelijk is om af te wijken van deze beleidsregel.

Uitsluitingen in verband met locatie of functie van de percelen (onder e tot en met h)
Binnen een in het omgevingsplan of de omgevingsverordening begrensde bebouwingscontour kan worden voorzien dat bepaalde maatregelen om schade te voorkomen of beperken, niet mogen worden aangewend.

Schade veroorzaakt op gronden die zijn gelegen binnen een straal van 500 meter afstand van een vuilstortplaats, komt evenmin voor een tegemoetkoming in aanmerking. In geval van een vuilstortplaats is de aanwezigheid van deze schadeveroorzakende dieren voorzienbaar.

Schade door beschermde dieren aan dieren in een stal komt niet voor een tegemoetkoming in aanmerking. Voordat een schadeveroorzakend dier de stal of het gebouw bereikt, kunnen er voldoende barrières opgeworpen worden om de schade te voorkomen. Bovendien zijn stallen en andere bouwwerken af te sluiten en is het voor rekening van een grondgebruiker indien dit niet goed gebeurt. Ook zijn op grond van het Besluit houders van dieren, dierhouders verplicht om hun dieren te beschermen tegen roofdieren.

Er wordt geen faunaschade uitgekeerd op gronden waaraan, bijvoorbeeld via de pachtovereenkomst, beperkingen zijn verbonden ten aanzien van het bestrijden van schadeveroorzakende soorten.

Schade op gronden waarvan het feitelijk gebruik niet agrarisch is of op gronden die een functie als waterkering hebben, komt evenmin in aanmerking voor een tegemoetkoming.
Hierbij gaat het bijvoorbeeld om schade aan sport- en golfvelden, of op zeedijken die door schapen worden begraasd. Reden hiervoor is dat op die gronden geen sprake is van normale agrarische productie en dat de kans op schade door natuurlijk in het wild levende beschermde diersoorten op

[12] ABRvS, 29 juni 2011, 201011648/1/H3, r.o. 2.4.1, ECLI:NL:RVS:2011:BQ9654
[13] ABRvS, 9 december 2015, 201504239, r.o. 4.2, ECLI:NL:RVS:2015:3741

die gronden voorzienbaar is, dan wel dat de grondgebruiker zelf zich bij overeenkomst heeft verbonden bepaalde schadebestrijdingsmaatregelen niet toe te passen. Gedeputeerde Staten achten het redelijk dat de schade in dergelijke gevallen tot het ondernemersrisico behoort, en niet wordt gecompenseerd.

Uitsluitingen in verband met (moment van) de teelt (onder i tot en met n)
Gedeputeerde Staten verlenen geen tegemoetkomingen voor grasschade aan blijvend grasland in de maand oktober (najaarsgras). Dit is een gevolg van, bij het decentralisatieakkoord, gemaakte afspraken tussen het Rijk en het IPO om een aantal besparingen door te voeren. Hierbij is getracht de versobering door te voeren op plekken die in de gangbare bedrijfsvoering de minste impact hebben, waarbij het volgende is overwogen. In de meeste gevallen worden landbouwhuisdieren vanaf begin oktober binnen gehuisvest.
Omdat de veehouder er vanuit goed graslandbeheer naar streeft zijn grasland kort de winter in te laten gaan, worden sommige percelen – afhankelijk van de weersomstandigheden – in oktober nog wel gemaaid of beweid. De grasopbrengst van dergelijke percelen levert dan in principe echter geen substantiële bijdrage meer aan de ruwvoedervoorziening van het bedrijf.[14] Het gaat hier alleen om vraatschade voornamelijk veroorzaakt door vogels, die niet voor een tegemoetkoming in aanmerking komt. Schade door wroeten en graven, bijvoorbeeld door dassen en wilde zwijnen, komt wel voor een tegemoetkoming in aanmerking.

Evenmin wordt een tegemoetkoming verleend voor schade aan blijvend grasland in de herfst- en winterperiode, bestemd voor de voederwinning van schapen. De tegemoetkomingen die in het verleden zijn verstrekt op grond van de schapengrasregeling zijn beperkt van omvang, terwijl de beoordeling van de aanvragen relatief veel beoordelings- en controlewerkzaamheden vereisen. Gedeputeerde Staten heeft daarom besloten dat geen tegemoetkoming meer wordt verleend voor schade door overwinterende ganzen aan blijvend grasland, aangericht in de periode van 1 oktober tot en met 31 januari daaropvolgend en waarvan het gras dient voor de beweiding met schapen.

Indien de schade is aangericht aan knol-, bol- en wortelgewassen, die langer dan gebruikelijk op het land hebben gestaan en daarom ook later dan gebruikelijk worden geoogst, komt deze niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Als de aanvrager het risico neemt om de gewassen langer dan gebruikelijk op het land te laten staan, stijgt de kans dat dieren schade aan de gewassen toebrengen. De mogelijkheden om te foerageren nemen elders immers af. Tevens wordt het kwaliteitsverlies bij deze gewassen later in het seizoen door nattigheid en vorst steeds groter. De verhoogde kans op schade die dit oplevert, dient voor rekening van de grondgebruiker te blijven. Grondgebruikers ontvangen daarom geen tegemoetkoming voor schade aan deze gewassen die na 30 november is ontstaan, en waarvoor na 30 november een tegemoetkoming is gevraagd. Het aftaxeren van de schade vindt plaats uiterlijk 1 december.
Dit is anders bij bloembollen en onderdekkersteelten, waarbij de gewassen juist in de wintermaanden worden geteeld en waarbij de gewassen met bijvoorbeeld plastic, folie en/of stro worden afgedekt ter bescherming tegen vorst.

Geen tegemoetkoming wordt verleend in schade door vogels aan steenvruchten, en zacht fruit/klein fruit. Onder steenvruchten valt onder meer: kers, pruim, perzik, nectarine, abrikoos. Onder zacht en kleinfruit wordt onder meer verstaan: bessen, aardbeien, frambozen, druiven/ wijnbouw. Het hoge risico op deze schade is algemeen bekend bij ondernemers. Desondanks zijn de arealen van zeer schadegevoelige teelten zoals bessen, kersen en druiven uitgebreid, waarmee bewust risico op schade is genomen. Het is de keuze van de ondernemer en niet de beperkingen van de overheid, die tot de schade leiden. De schade door vogels aan genoemde teelten is met zekerheid te voorkomen door de percelen met netten af te dekken. De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State heeft geoordeeld dat de verwachting dat percelen met netten worden afgedekt niet kennelijk onredelijk is en daarmee het risico van schade aan deze teelten in redelijkheid voor rekening van de aanvrager kan laten.[15]

Verder wordt geen tegemoetkoming verleend voor schade aan bijproducten. Voorbeelden daarvan zijn, stro (bij het hoofdproduct granen en peulvruchten) en hooi (bij het hoofdproduct graszaad).[16]

---

[14] ABRvS, 11 maart 2015, 201406313/1/A2, r.o. 3.2, ECLI:NL:RVS:2015:759
[15] Zie o.a. ABRvS, 29 april 2009, 200806283/1, r.o. 2.4.1, ECLI:NL:RVS:2009:BI2640 en ABRvS, 5 maart 2014, 201302488/1/A2, r.o.4.3, ECLI:NL:RVS:2014:728
[16] ABRvS, 19 juni 2013, 201205557/1/A2, r.o. 3.1, ECLI:NL:RVS:2013:CA3647 en ABRvS, 19 juni 2013, 201207378/1/A3, r.o. 3.1, ECLI:NL:RVS:2013:CA3648

Evenmin wordt schade vergoed aan materialen die gebruikt worden om gewassen af te dekken, ter bescherming tegen vorst of om daarmee een vroegere en naar verwachting hogere opbrengst te krijgen. Het risico van die schade dient voor rekening van de grondgebruiker te blijven. Eventuele schade dient gecompenseerd te worden geacht door een hogere opbrengst voor het betreffende gewas. Wordt die hogere opbrengst niet gerealiseerd, dan is dat ondernemersrisico.

Schade die is aangericht aan gewassen die geteeld worden voor de verbetering van een ras, of vermenigvuldiging of vermeerdering van dat veredelde gewas, komt niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Het gaat dan om een gewas, met name een variëteit(ras), dat door een gespecialiseerd bedrijf (veredelingsbedrijf) wordt verbeterd (veredeld) op het gebied van bijvoorbeeld ziekteresistentie, opbrengst, smaak, suikergehalte, ongevoeligheid voor bepaalde bestrijdingsmiddelen en nachtvorstresistentie.
De gewassen zijn in dit geval van zeer hoge, niet te bepalen, waarde waar al langere tijd intensief en kostbaar onderzoek naar is gedaan. Bij schade aan een dergelijk gewas wordt daarom het nemen van preventieve maatregelen in die mate verlangd van aanvrager, dat er geen faunaschade kan ontstaan. Ook vanwege de hoge en praktisch niet te bepalen waarde van deze gewassen dient faunaschade daarom geheel voor het risico van de veredelingsbedrijven te blijven, en komt deze schade niet in aanmerking voor een tegemoetkoming. Vermeerderingsteelt wordt niet geacht hetzelfde te zijn als veredelingsteelt. Hierbij gaat het om het vermenigvuldigen van hetzelfde gewas zoals bijvoorbeeld zaaizaad (gras, koolzaad en granen), pootaardappelen en bloembollen, welke in beginsel voor een tegemoetkoming in aanmerking komen.

<u>Uitsluitingen in verband met overige redenen (onder o tot en met v)</u>
Daarnaast is bepaald dat, als de aanvrager handelingen verricht of nalaat handelingen te verrichten waardoor de taxateur niet (meer) in staat is de omvang van de schade en schadeveroorzakende diersoort te beoordelen, de aanvrager zijn aanspraak op een tegemoetkoming verliest. Voorbeelden zijn, als er al geoogst is of als er vee ingeschaard is op de relevante percelen.

Een tegemoetkoming wordt ook niet verleend in het geval dat de aanvrager het gewas niet meer oogst, of dat het beschadigde perceel niet meer in gebruik wordt genomen en dit (mede) het gevolg is van andere omstandigheden dan schade door dieren. Voorbeelden zijn, het niet oogsten maar onderploegen van gewassen, of het niet meer beweiden van grasland met vee vanwege natte omstandigheden.

Schade veroorzaakt door ziektekiemen valt niet onder de reikwijdte van artikel 15.53 van de wet. Vaak zal het causale verband tussen een ziekte en de aanwezigheid van een beschermde diersoort niet aanwezig zijn of (achteraf) te bepalen zijn. Voor de duidelijkheid is besloten om in de beleidsregels de uitsluiting van ziekte voor tegemoetkomingen op te nemen.

Schade die in redelijkheid verzekerbaar is bij minimaal twee in Nederland werkzame verzekeringsmaatschappijen, komt niet voor een tegemoetkoming in aanmerking. Als tegen gebruikelijke voorwaarden en een redelijke premie een verzekering tegen faunaschade kan worden afgesloten, mag van de aanvrager worden verwacht dat die zijn gewassen tegen faunaschade verzekert. Het afsluiten van een verzekering tegen schade door natuurlijk in het wild levende dieren, moet in het verlengde van de hagelschadeverzekering worden gezien. Gedeputeerde Staten menen dat deze verzekeringsmogelijkheid kan worden gezien als een voorzorgsmaatregel die een grondgebruiker in redelijkheid kan treffen.

De beleidsregels bevatten geen limitatieve opsomming van situaties waarin geen tegemoetkoming wordt verleend. In de beleidsregels kunnen niet op voorhand alle (toekomstige) situaties worden benoemd waarin de schade voor rekening van de aanvrager behoort te blijven. Uit artikel 15.53 van de wet vloeit voort dat een tegemoetkoming alleen wordt verleend als de schade redelijkerwijs niet, of niet geheel ten laste van de aanvrager behoort te blijven. Het is dan ook niet met de wet te verenigen dat Gedeputeerde Staten een tegemoetkoming zouden verlenen voor schade die ten laste van aanvrager behoort te blijven. In de beleidsregels is dit uitgangspunt expliciet vastgelegd.

Artikel 7 (Afwijkende regels)

Sinds de inwerkingtreding van de eerste Beleidsregel tegemoetkoming faunaschade Noord-Holland in 2016 is er sprake geweest van specifiek afwijkend beleid ten aanzien van tegemoetkomingen voor schade veroorzaakt door grauwe ganzen, brandganzen en kolganzen. Er werd, naast het bestaan van een provinciale vrijstelling en vergunningen voor schadebestrijding en populatiebeheer, ook tegemoetkoming van de schade verleend.

Bij het vaststellen van het afwijkende beleid werd toentertijd overwogen dat juridische beperkingen in het verleden hadden geleid tot een groei van de ganzenpopulaties. Gedeputeerde Staten achtten het op dat moment niet redelijk om van een agrariër te verwachten dat hij in die omstandigheden voldoende in staat zou zijn schade aan gewassen te voorkomen. Zodra sprake zou van een beheersbare situatie, waarbij het redelijkerwijze binnen de mogelijkheid van een agrariër lag om zijn schade te voorkomen of minimaliseren, zou het artikel worden herzien.

Sindsdien is er in Noord-Holland vrijwel onafgebroken sprake geweest van vrijstellingen, ontheffingen en vergunningen die het grondgebruikers mogelijk maken om ganzen in het kader van schadebestrijding en populatiebeheer te doden. Alle inspanningen hebben ertoe geleid dat de groei van de ganzenpopulatie in Noord-Holland sinds 2017 is gestabiliseerd. De Stichting Faunabeheereenheid Noord-Holland heeft met het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 een ambitieuze aanpak gemaakt om deze stabilisatie naar significante reductie om te zetten. GS hebben vertrouwen in het plan en de provincie investeert ter ondersteuning hiervan daarom tussen 2025 en 2028 9,5 miljoen euro extra in de uitvoering van het Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031. Hiermee wordt de uitvoering geïntensiveerd, kunnen uitvoerders worden gefaciliteerd en ondersteund, en wordt geïnvesteerd in onderzoek om ganzenbeheer nog beter te kunnen onderbouwen. De provincie zet hiermee maximaal in op de aanpak van de ganzenschade.

Met het oog op de beschikbare bestrijdingsmogelijkheden, de stabilisatie van de populatiegroei, het nieuwe Faunabeheerplan Ganzen 2025-2031 en de extra investeringen in de uitvoering daarvan, hebben GS vertrouwen dat op termijn significante resultaten in het beheer te zien zullen zijn. GS zullen uiterlijk in 2028 bezien in hoeverre het redelijk is om terug te keren naar het standaard uitgangspunt dat agrariërs voldoende in zullen staat zijn om schade van ganzen te voorkomen of te minimaliseren, om de ganzentegemoetkomingen zo weer te laten aansluiten bij de algemene tegemoetkomingssystematiek die voor alle soorten geldt.

Voor nu geldt het afwijkende beleid dus nog steeds, waarbij in beginsel 95% van de getaxeerde schade tegemoetgekomen wordt. Van de beschikbare vergunningen moet adequaat gebruik worden gemaakt zoals dat is beschreven in artikel 3, derde en vierde lid.

Bijlage 1 – Kaart ganzenfoerageergebieden

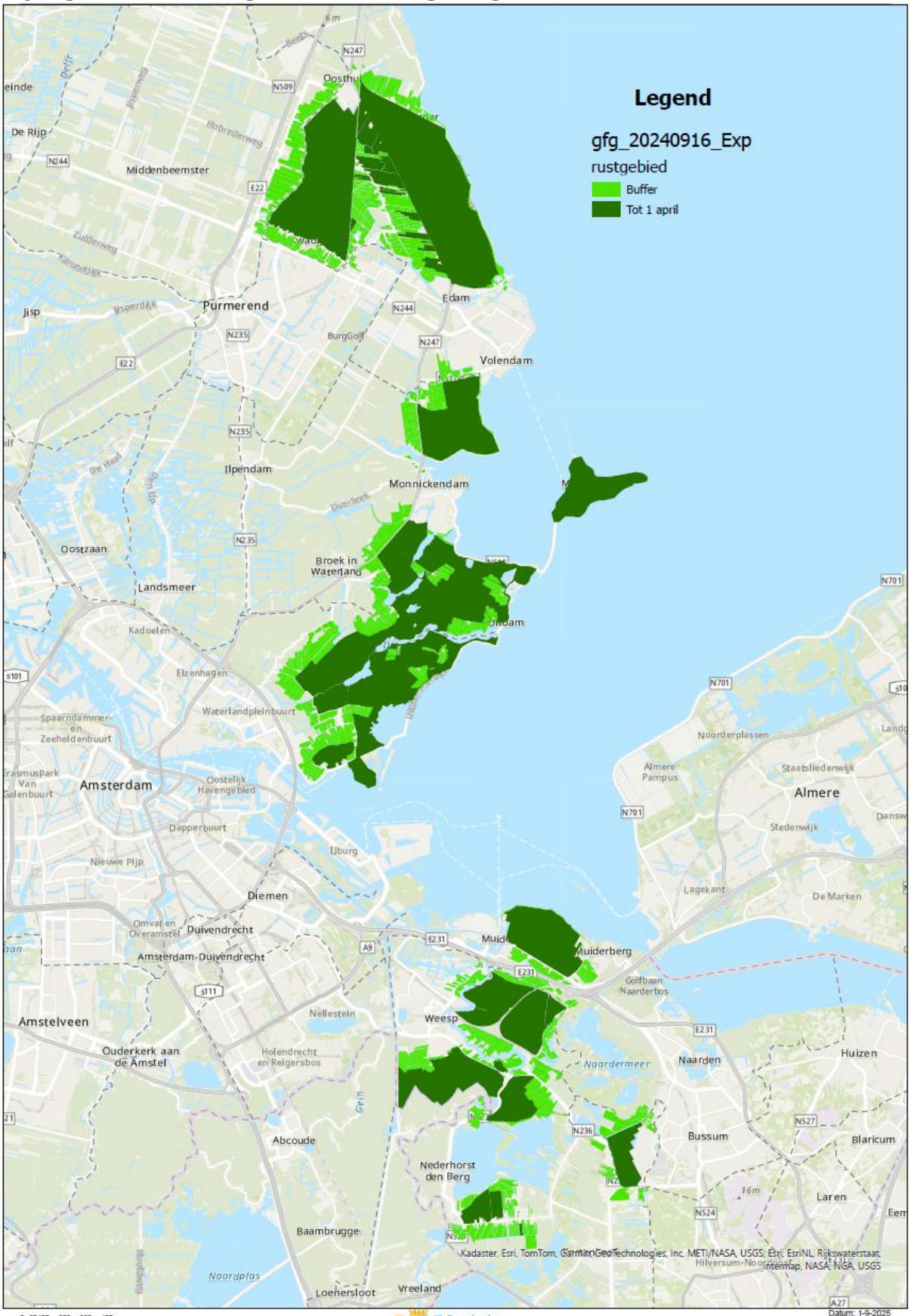

Bericht Gedeputeerde Staten over voortgang pilot pasmelders Texel

Geachte leden van Provinciale Staten,

In lijn met de door u op 29 september 2025 aangenomen motie informeren Gedeputeerde Staten u hierbij over de voortgang van de pilot PAS-melders Texel en de daarin opgenomen deadline. Zoals afgesproken zouden wij, als er in december geen oplossing zou zijn, duiden waarom het langer duurt.

De afgelopen weken is het ecologisch onderzoek van Witteveen en Bos afgerond. Hier worden nu de technische beoordelingen van zowel de vraag van PAS-melders als het aanbod van saldo, aan toegevoegd. Hierover is zorgvuldige afstemming nodig met de PAS-melders en saldogevers. Hiermee kan vervolgens een passende beoordeling gemaakt worden. Er bestaat nog een kleine kans dat er ook veldonderzoek door ecologen nodig is.

Wij zullen de voortgang en het verdere tijdpad nader toelichten in de Commissie Landelijk Gebied van 12 januari 2026, waar uitgebreider wordt ingegaan op de stand van zaken en de vervolgstappen .

Gedeputeerde Staten blijven u informeren over de voortgang van de pilot.

Met vriendelijke groet,
Gedeputeerde Staten van Noord-Holland
namens dezen,
J. Beemsterboer

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten

Uw contactpersoon

N.M. van Kuijeren

BEL/OMK

Telefoonnummer +31235144232

kuijerenn@noord-holland.nl

Verzenddatum

27 NOV. 2025

Kenmerk

2443548/2451555

Uw kenmerk

Betreft: Overdracht verhalenplatform Oneindig Noord-Holland naar provincie

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Overdracht verhalenplatform Oneindig Noord-Holland naar provincie

Inleiding

In het Beleidskader Erfgoed en Cultuur 2022 is opgenomen dat de provincie het verhalenplatform Oneindig Noord-Holland (ONH) als instrument inzet om verhalen over cultuurhistorische structuren en provinciale monumenten toegankelijk te maken voor alle Noord-Hollanders. De activiteiten van ONH werden van 2019 tot en met 2025 uitgevoerd door het Noord-Hollands Archief (NHA). Het NHA heeft GS aangegeven deze activiteit niet voort te kunnen zetten vanaf 1-1-2026 en heeft om die reden verzocht om de activiteiten van ONH naar de provincie over te dragen.

Wij vinden de activiteiten van ONH belangrijk. Het verhalenplatform verrijkt als communicatiemiddel provinciale culturele, ruimtelijke en economische projecten met cultuurhistorische informatie.

Om die reden hebben wij ingestemd met het verzoek van het NHA om de activiteiten van ONH per 1 januari 2026 weer terug over te dragen aan de provincie. Dit besluit heeft geen financiële consequenties. Voor de activiteiten van ONH is het budget beschikbaar dat eerder aan het NHA beschikbaar werd gesteld via een subsidie buiten uitvoeringsregeling.

Wij zullen per brief positief reageren op het verzoek van het NHA.

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

Tot slot

Het publiek zal op 1 januari 2026 worden geïnformeerd met een bericht op de websites van de provincie, het NHA en ONH. De overgang zal voor de gebruikers van het verhalenplatform en van andere producten van ONH verder niet merkbaar zijn.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
A.Th.H. van Dijk

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
N.C. van Goor
BEL/OMK

Telefoonnummer +31235143595
GOORN@Noord-Holland.nl

Verzenddatum
11 DEC. 2025

Kenmerk
2456706/2456709

Uw kenmerk

Betreft: Actualisatie 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' en convenant Geniedijk Oost

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het door ons op 9 december 2025 genomen besluit met betrekking tot het vaststellen van de geactualiseerde 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' en het aangaan van een convenant met de gemeente Haarlemmermeer met betrekking tot het deelgebied Geniedijk Oost.

Voorgeschiedenis

De Stelling van Amsterdam, grotendeels gelegen binnen de provincie Noord-Holland, is in 1996 door UNESCO aangewezen als werelderfgoed. Er is toen ook een begrenzing voor dit werelderfgoed vastgesteld door UNESCO.
De provincie Noord-Holland is 'siteholder' (eerstverantwoordelijke) voor dit werelderfgoed voor zover het op Noord-Hollands grondgebied ligt. In 2021 is de Stelling van Amsterdam uitgebreid als werelderfgoed met de Nieuwe Hollandse Waterlinie (tezamen Hollandse Waterlinies geheten) en deelt Noord-Holland het siteholderschap met de provincies Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant.

Al sinds jaren zijn wij in gesprek met het ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap (OCW) en de Rijksdienst Cultureel Erfgoed (RCE) over het aanpassen van de begrenzing van de Stelling op enkele locaties, omdat deze begrenzing niet altijd klopt of niet (meer) passend

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

is met de werkelijkheid ter plekke. OCW/RCE zijn formeel de gesprekspartner voor UNESCO.
In 2019 is er een voorstel voor grenswijziging van een aantal locaties van de Stelling van Amsterdam door het ministerie van OCW ingediend bij UNESCO. In 2021 is UNESCO, gelijktijdig met het voorstel tot uitbreiding van de Stelling van Amsterdam met de Nieuwe Hollandse Waterlinie, akkoord gegaan met de voorgestelde grenswijzigingen, met uitzondering van de voorgestelde grenswijziging voor het deelgebied Geniedijk Oost in de gemeente Haarlemmermeer.

Deelgebied Geniedijk Oost Haarlemmermeer, onderdeel van het UNESCO-werelderfgoed

Het deelgebied Geniedijk Oost, lopende van station Hoofddorp in het westen, tot aan de ringvaart bij Fort bij Aalsmeer in het oosten, ligt pal ten zuiden van de luchthaven Schiphol. De Geniedijk, met een lengte van 12 km., is daarbij een ordenend principe binnen de polder Haarlemmermeer.
Dit deelgebied Geniedijk Oost kent een brede werelderfgoed-begrenzing: aan weerszijden van de Geniedijk Oost ligt een zone van 1 kilometer breedte die tot het UNESCO-werelderfgoed behoort. In dit hele gebied gelden de ruimtelijke regels die op werelderfgoed van toepassing zijn (kortweg: geen ontwikkelingen toegestaan die de waarde van het werelderfgoed aantasten).
Toen in 1996 deze ruime begrenzing werd vastgelegd door UNESCO, is daarbij geen rekening gehouden met reeds bestaande economische ontwikkelingen c.q. reeds planologisch vastgelegde ontwikkelingen in dit economisch belangrijke gebied ten zuiden van Schiphol. Ook waren er op dat moment al (bindende) afspraken tussen gemeente Haarlemmermeer en ontwikkelaars. Hierdoor is het niet mogelijk gebleken om de brede werelderfgoed-grens op deze plek vrij te houden van ontwikkelingen. Dat was ook de reden waarom het ministerie van OCW aan UNESCO heeft voorgesteld om de begrenzing van het werelderfgoed op deze locatie te versmallen.

Toen in 2021 UNESCO niet akkoord ging met het voorstel tot een grenswijziging van het werelderfgoed op de locatie Geniedijk Oost, bleef de brede werelderfgoedbegrenzing op deze locatie van kracht. Deze brede werelderfgoedbegrenzing in dit deels bebouwde deelgebied

leidt in de praktijk tot planologische onduidelijkheid. De RCE heeft daarom het initiatief genomen tot het opstellen van zogenaamde 'ontwikkelprincipes' voor dit deelgebied. Daarmee wordt helderheid geboden welke ontwikkelmogelijkheden er zijn binnen dit gebied, passend bij de bestaande kaders van het werelderfgoed.

Actualisatie 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West'

De RCE heeft afgelopen jaren, samen met de provincie en de gemeente Haarlemmermeer, gewerkt aan het opstellen van 'ontwikkelprincipes' voor het deelgebied Geniedijk Oost.
Deze 'ontwikkelprincipes' zijn op 26 juni 2025 per brief door de directeur van de RCE aangeboden aan zowel gedeputeerde Beemsterboer (zie bijlage) als aan wethouder Van Straten van de gemeente Haarlemmermeer.
De aangeboden 'ontwikkelprincipes' betreffen een indeling van het gebied Geniedijk Oost in een aantal deelgebieden met daarbij per deelgebied een beschrijving van de ontwikkelruimte passend binnen de bestaande regelgeving voor het werelderfgoed.

De basis voor deze 'ontwikkelprincipes' is het bestaand beleid voor het werelderfgoed in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) als ook de Omgevingsverordening NH2022.
De kernkwaliteiten van het werelderfgoed Hollandse Waterlinies moeten volgens instructie in het Bkl op provinciaal niveau nader uitgewerkt worden. Deze uitwerking is vastgelegd in de 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' welke door ons is vastgesteld op 16 mei 2023. De gebiedsanalyses zijn sinds 1 januari 2024 opgenomen in bijlage 8b van de Omgevingsverordening NH 2022.
De kernkwaliteiten zijn nu nader uitgewerkt naar 'ontwikkelprincipes' die zowel duiding geven aan de ruimtelijke ontwikkelmogelijkheden per deelgebied, als aan de bescherming van de nu nog aanwezige en beleefbare kernkwaliteiten in deze deelgebieden. De 'ontwikkelprincipes' vormen zodoende een nadere uitwerking voor het gebied Geniedijk Oost en een basis voor een afwegingskader dat kan worden gehanteerd bij de uitwerking in planologische regelgeving.
In de brief van de RCE d.d. 26 juni 2025 wordt voorgesteld om deze 'ontwikkelprincipes' toe te voegen aan een geactualiseerde versie van

de 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West'. Hierdoor worden de ontwikkelprincipes juridisch verankerd als bijlage bij de provinciale omgevingsverordening en wordt voor de gemeente Haarlemmermeer een juridisch toetsbaar kader geboden.

Wij hebben op 9 december jl. de geactualiseerde versie van de 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' vastgesteld en zenden u deze hierbij ter kennisname toe.

Over de aanpassingen in deze gebiedsanalyse hebben wij op 9 juli jl. een informatiebijeenkomst georganiseerd voor belanghebbenden. Er zijn tijdens deze informatiebijeenkomst geen bezwaren kenbaar gemaakt tegen de actualisatie van de gebiedsanalyse. Belanghebbenden waren positief over de duidelijkheid die hen geboden werd met de 'ontwikkelprincipes'.

Geniepark

In de brief van 26 juni 2025 stelt de RCE dat een groen-blauwe ontwikkeling van de directe omgeving van de Geniedijk, noodzakelijk is om de 'ontwikkelprincipes' te kunnen toepassen. De RCE doelt daarmee op het reeds in 2011 door de gemeente Haarlemmermeer vastgestelde plan voor de aanleg van een Geniepark rondom de Geniedijk in dit deelgebied.

De aanleg van het Geniepark ter weerszijden van de Geniedijk is volgens de RCE een mogelijkheid om de kernkwaliteiten van het werelderfgoed alhier te versterken en dient als kwaliteitsimpuls voor het gebied. Dit is positief voor het werelderfgoed en maakt dat het voor de RCE richting UNESCO uitlegbaar is waarom er in sommige deelgebieden van het werelderfgoed rondom de Geniedijk Oost, ontwikkelingen worden toegelaten conform de 'ontwikkelprincipes'. De RCE stelt de verdere aanleg van het Geniepark als voorwaarde voor het toepassen van de 'Ontwikkelprincipes' en vraagt aan de provincie en de gemeente Haarlemmermeer om in een convenant afspraken vast te leggen rondom de verdere uitwerking en inrichting van het Geniepark.

Convenant: inspanningsverplichtingen voor de provincie

Omdat wij het belangrijk vinden dat de opgestelde 'ontwikkelprincipes' voor het gebied Geniedijk Oost kunnen worden toegepast, hebben wij samen met de gemeente Haarlemmermeer toegewerkt naar het opstellen van een convenant (zie bijlage).

Dit convenant hebben we vastgesteld op 9 december jl. en gaan we aan voor 5 jaar. We hebben onze portefeuillehouder Erfgoed gemachtigd om dit convenant te tekenen.

In dit convenant zijn nadere afspraken tussen gemeente en provincie vastgelegd over het verder realiseren van het Geniepark en de verdere samenwerking van partijen op dit dossier.
Dit convenant bevat uitsluitend inspanningsverplichtingen, vanuit zowel de provincie- als gemeentezijde. Het gaat in dit convenant om inspanningen die vanuit zowel de gemeente als provincie gedaan kunnen worden om, binnen de kaders van de beide organisaties, te bevorderen dat het Geniepark ook daadwerkelijk, en met oog voor kwaliteit van de omgeving, verder aangelegd gaat worden.

Voor ons betekent dit dat we inspanningsverplichtingen aangaan om het Geniepark, zover dat binnen onze mogelijkheden en beïnvloedingssfeer ligt, gerealiseerd te krijgen.
Concreet betekent dit:

a. dat wij ons inspannen om het gebied ten zuiden van de Geniedijk en ten oosten van de A4, dat deels is aangewezen als provinciale glastuinbouwconcentratie-contour (deelgebied B op de kaart van de 'ontwikkelprincipes'), te ontgrenzen als glastuinbouw-concentratiegebied. Deze contour is om meerdere redenen niet meer wenselijk of passend in dit gebied. Het weghalen van de glastuinbouwconcentratie-contour in dit deelgebied zal een positief effect hebben voor het werelderfgoed alhier. Wel moet eerst nog worden onderzocht wat het effect is van het verwijderen van deze glastuinbouwcontour in dit gebied. Dit heeft namelijk consequenties voor het gehele areaal aan glastuinbouw in het gebied. Mocht er door het verwijderen van dit concentratiegebied een tekort ontstaan, dan zullen we elders in de regio ruimte moeten vinden voor glastuinbouw;

b. dat we als eigenaar van een kavel grond ten noorden van de Geniedijk (kavel AL 934), voornemens zijn deze kavel in te brengen voor de verdere aanleg van het Geniepark. We onderzoeken komende maanden hoe wij deze kavel grond mogelijk 'om niet' kunnen overgedragen aan de gemeente Haarlemmermeer met als doel deze kavel daadwerkelijk tot Geniepark in te richten. Wij zullen hierover 1e helft 2026 een besluit nemen;
c. wij zullen ons inspannen om de recreatieve, cultuurhistorische en ecologische potentie van het gebied Geniepark, verder door te ontwikkelen passend binnen onze doelstellingen zoals vastgelegd in de Omgevingsvisie. Er wordt bij de aanleg van het Geniepark ook rekening gehouden met de alhier geplande NNN-verbindingszone en de daaraan verbonden voorwaarden;
d. Wij zullen ons, waar mogelijk, inspannen om financiële dekking te vinden voor de verdere aanleg, inrichting en beheer van het Geniepark, als ook om kavels grond die niet in ons eigendom zijn maar welke wel binnen de contour van het Geniepark liggen, ingericht te krijgen tot Geniepark.

Tot slot

De geactualiseerde versie van de 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West', welke is opgenomen in bijlage 8b bij de Omgevingsverordening, zal komend half jaar meegaan in de halfjaarlijkse wijzigingsronde van de werkingsgebieden & bijlagen van de Omgevingsverordening NH2022. De wijziging treedt naar verwachting in werking per 1 juli 2026. PS worden hierover te zijner tijd geïnformeerd.

Het door ons vastgestelde convenant zal op korte termijn door onze portefeuillehouder Erfgoed worden ondertekend, als ook door de verantwoordelijk wethouder van de gemeente Haarlemmermeer.

Aan de Rijksdienst Cultureel Erfgoed laten wij met bijgaande brief, die ook door ons is vastgesteld op 9 december jl, weten hoe wij verder gaan met de door hen opgestelde ontwikkelprincipes en de voorwaarden die zij verbinden aan het inzetten van deze ontwikkelprincipes.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
E.A.S. Rommel

4 bijlagen:

1. Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West;
2. Convenant Geniedijk Oost Haarlemmermeer;
3. Brief Rijksdienst Cultureel Erfgoed d.d. 26-06-25;
4. Brief van GS aan Rijksdienst Cultureel Erfgoed.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Mevrouw S. Lammers
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
N.C. van Goor
BEL/OMK

Telefoonnummer +31235143595
GOORN@Noord-Holland.nl

Verzenddatum
11 DEC. 2025

Kenmerk
2456706/2456710

Uw kenmerk
1721164

Betreft: Ontwikkelprincipes gebied Geniedijk Oost/Stelling van Amsterdam en convenant

Geachte mevrouw Lammers,

Wij danken u hartelijk voor uw brief d.d. 26 juni 2025 (kenmerk: 1721164), waarin u ons de mede door u uitgedachte 'ontwikkelprincipes' voor het gebied Geniedijk Oost aanbiedt als ook voorwaarden stelt waaronder wij deze ontwikkelprincipes kunnen inzetten voor dit deelgebied van het UNESCO-werelderfgoed Stelling van Amsterdam.

Na vele jaren van overleg met uw organisatie, het ministerie van OCW en UNESCO, is er een werkbare oplossing gevonden voor de complexe situatie van het gebied Geniedijk Oost. In dit gebied, waar de ruimtelijke druk enorm hoog is, botsen regelmatig de belangen van het werelderfgoed vs.de noodzaak van ruimtelijke ontwikkelmogelijkheden. De 'ontwikkelprincipes' maken het voor ons mogelijk om per deelgebied binnen de zone Geniedijk Oost, gedifferentieerd om te gaan met ruimtelijke regelgeving. Hiermee zetten we in op behoud van de kernkwaliteiten van het werelderfgoed waar deze nog aanwezig zijn, en bieden we ontwikkelruimte onder voorwaarden in die deelgebieden waar het werelderfgoed niet meer beleefbaar is.

Zoals in uw brief geadviseerd, hebben wij de 'ontwikkelprincipes' verwerkt in de 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West', die een bijlage is bij de provinciale omgevingsverordening. De geactualiseerde versie van de Gebiedsanalyse hebben wij op 9 december jl. vastgesteld en zal komend half jaar meegaan in de halfjaarlijkse wijzigingsronde van de werkingsgebieden & bijlagen van de Omgevingsverordening NH2022. De geactualiseerde Gebiedsanalyse treedt daarmee naar verwachting in werking per 1 juli 2026.
Met deze 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' wordt dan een voor de gemeente juridisch toetsbaar kader geboden.

In uw brief stelt u aan het inzetten van de 'ontwikkelprincipes' voorwaarden.
Een van deze voorwaarden is dat er door provincie en gemeente actief wordt ingezet op een verdere uitwerking en inrichting van het Geniepark. De verdere ontwikkeling van het Geniepark als groen-blauwe

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354
Btw-nummer NL.0010.03.124.B.08

structuur in dit gebied ter weerszijden van de Geniedijk, betekent namelijk een versterking van de kernkwaliteiten van het Werelderfgoed. Tevens verzoekt u om de afspraken daaromtrent vast te leggen in een convenant tussen gemeente en provincie.

Wij hebben op 9 december jl. dan ook ingestemd met een convenant tussen gemeente Haarlemmermeer en de provincie met betrekking tot het deelgebied Geniedijk Oost en hebben onze portefeuillehouder Erfgoed gemachtigd om dit convenant op korte termijn te tekenen.

Het convenant kent een looptijd van 5 jaar, met mogelijkheid tot verlenging, en legt inspanningsverplichtingen met betrekking tot de verdere realisatie van het Geniepark en omgeving vast voor zowel de gemeente Haarlemmermeer als voor onszelf.
Een van de belangrijkste afspraken in het convenant is dat wij ons zullen inspannen om de glastuinbouwcontour, welke is gelegen ten zuiden van de Geniedijk in deelgebied B van de ontwikkelprincipes, van het gebied af te halen.
Daarnaast hebben wij de intentie om de kavel (AL 934) die in ons bezit is en is gelegen ten noorden van de Geniedijk, in te brengen ten behoeve van de verdere aanleg van het Geniepark. Onder welke voorwaarden en hoe deze kavel wordt ingebracht, wordt komende maanden nader door ons onderzocht.
Tevens hebben wij als inspanningsverplichting in het convenant opgenomen dat wij, waar mogelijk, ons zullen inspannen om financiële dekking te vinden voor de verdere aanleg, inrichting en beheer van het Geniepark.

Wij willen u nogmaals danken voor uw inzet om tot de geboden oplossing te komen voor het werelderfgoed Hollandse Waterlinies en specifiek het deelgebied Geniedijk Oost. En wij hopen dat u voldoende vertrouwen heeft in onze intenties om, samen met de gemeente Haarlemmermeer, ons maximaal in te zetten om het Geniepark als versterking voor het werelderfgoed, komende jaren verder te realiseren.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
E.A.S. Rommel

Provincie Noord-Holland

HOLLANDSE WATERLINIES
UNESCO WERELDERFGOED

Gebiedsanalyse kernkwaliteiten Hollandse Waterlinies

Kernkwaliteiten, uitgangspunten en ontwikkelingsrichting Stelling van Amsterdam Zuid

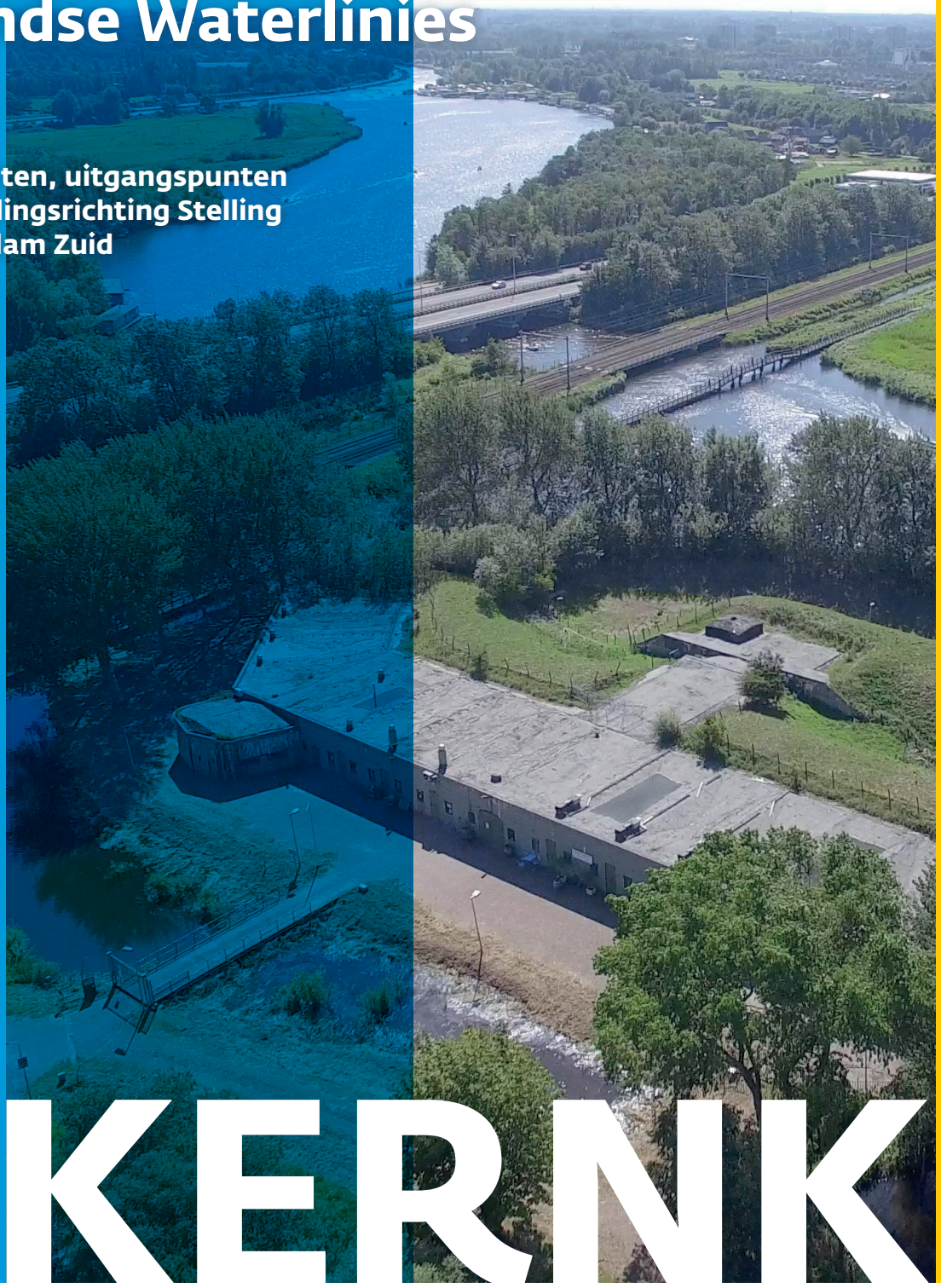

KERNKW

Gebiedsanalyse kernkwaliteiten Hollandse Waterlinies

Kernkwaliteiten, uitgangspunten en ontwikkelingsrichting Stelling van Amsterdam Zuid.

Opgesteld door:
Cultuurhistorische Projecten: Marinus Kooiman
Feddes/Olthof Landschapsarchitecten: Yoran van Boheemen
Sweco: Rolien de Jong en Durk de Vries

In nauwe samenwerking met en in opdracht van de Provincie Noord-Holland
Geactualiseerd door het Programmateam Hollandse Waterlinies d.d. 1.11.2025

INHOUD

5 **1 INLEIDING**

8 **2 KARAKTER VAN HET GEBIED**

10 **3 DE HOLLANDSE WATERLINIES**

12 **4 DE STELLING VAN AMSTERDAM WEST**
12 4.1 Een stukje geschiedenis: Posten van Krayenhoff en de Haarlemmermeerpolder
14 4.2 Linielandschap
18 4.3 Kernkwaliteiten op hoofdlijnen

19 **5 DE STELLING VAN AMSTERDAM – WESTELIJKE DUINRAND EN DROOGMAKERIJ HAARLEMMERMEER**
19 5.1 Het landschap voor WOII
21 5.2 Het landschap van de Stelling – indeling in twee deelgebieden
23 5.3 Deelgebied Westelijke Duinrand
31 5.5 Ruimtelijke dynamiek na WOII
34 5.6 Kernkwaliteiten Westelijke Duinrand
35 5.7 Deelgebied Droogmakerij Haarlemmermeer
40 5.8 Ruimtelijke dynamiek na WOII
43 5.9 Kernkwaliteiten Droogmakerij Haarlemmermeer
43 5.9.1 Twee deelgebieden
43 5.9.2 Kernkwaliteiten Stelling van Amsterdam in Droogmakerij Haarlemmermeer
44 5.9.3 Nadere uitwerking kernkwaliteiten Geniedijk Oost (Station Hoofddorp – Fort bij Aalsmeer - Aalsmeerderdijk)

49 **6 UITGANGSPUNTEN**
49 6.1 Algemeen
50 6.2 Schaalniveau 1 herkenbaarheid van de Hollandse Waterlinies als geheel
52 6.3 Schaalniveau 2 herkenbaarheid van de Hollandse Waterlinies in de Westelijke Duinrand en de droogmakerij Haarlemmermeer
55 6.4 Schaalniveau 3 ensembles en aandachtsgebieden
64 6.4.1 Uitgangspunten bij ontwikkelingen Geniedijk-Oost
66 6.5 Schaalniveau van de losse elementen

67 **BRONNEN**

Legenda
BEGRENZING
grens Unesco Werelderfgoed 'Hollandse Waterlinies'
STRATEGISCH LANDSCHAP
hoofdweerstandslijn Stelling van Amsterdam
hoofdweerstandslijn Nieuwe Hollandse Waterlinie
acces
verboden kringen
(verdwenen) liniewal
opgehoogde hoofdweerstandslijn
(verdwenen) gedekte gemeenschapsweg
compartimentering inundatiekom Beemster
WATERMANAGEMENT
inundatiegebied
kanaal
gracht
rivier
inundatiesluis / hevel
damsluis
doorvaartbeschoeiing
MILITAIRE WERKEN
fort
(groeps)schuilplaats
kazemat
batterij / buskruitmagazijn

1 INLEIDING

De Hollandse Waterlinies zijn uniek én op een bijzondere manier verbonden aan het Nederlandse Landschap. Nederland heeft daarom in 2019 bij Unesco in Parijs het Nominatiedossier ingediend om de Hollandse Waterlinies op de werelderfgoedlijst te laten plaatsen vanwege de unieke waarden. De Hollandse Waterlinies worden gevormd door de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) en de Stelling van Amsterdam (SvA).

De SvA is al sinds 1996 Werelderfgoed, de NHW is een uitbreiding van het Werelderfgoed van de Stelling van Amsterdam. De voordracht tot inschrijving van de uitbreiding op de Werelderfgoedlijst is door UNESCO goedgekeurd in juli 2021. Samen vormen beide linies nu één Unesco Werelderfgoed: de Hollandse Waterlinies.

Doel gebiedsanalyse

In het nominatiedossier zijn de unieke waarden (OUV; Outstanding Universal Value) van de Hollandse Waterlinies uitgewerkt in kernkwaliteiten. De Gebiedsanalyse Hollandse Waterlinies werkt die kernkwaliteiten van het Unesco Werelderfgoed verder uit. Dit heeft als doel de kernkwaliteiten duurzaam in stand te houden.

De uitwerking van de kernkwaliteiten vindt plaats per (samenhangend) deelgebied. De kernkwaliteiten worden toegespitst naar het deelgebied en geconcretiseerd (in woord en in beeld).

Bij ontwikkelingen binnen de begrenzing van het Unesco werelderfgoed moet met deze specifieke kernkwaliteiten rekening gehouden worden. Daartoe geeft de gebiedsanalyse, op basis van de specifieke kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies in het deelgebied, uitgangspunten voor ontwikkelingen.

Naast bescherming, benoemd de gebiedsanalyse ook kansen die de kernkwaliteiten kunnen versterken. De gebiedsanalyse maakt dus de kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies in een deelgebied concreet om deze in stand te houden en zo mogelijk te versterken, en is een bouwsteen voor verdere visie en planvorming in het deelgebied.

Harmonisatie beleid ruimtelijke ontwikkeling in de Hollandse Waterlinies

Het Werelderfgoed ‘Hollandse Waterlinies’ loopt van de provincie Noord-Holland, via Utrecht, Gelderland, en een stukje Zuid-Holland, tot in Noord-Brabant. De linieprovincies zijn als siteholder verantwoordelijk voor het behoud en de bescherming van dit unieke erfgoed.

Om het erfgoed ook in de toekomst goed te kunnen beschermen wordt het ruimtelijk beleid voor het toekomstige Werelderfgoed in de provincies op elkaar afgestemd. Deze harmonisatie van het ruimtelijk

beleid maakt het mogelijk om ruimtelijke ontwikkelingen overal binnen de Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam op een zelfde manier af te wegen.

De Gebiedsanalyses zorgen voor deze harmonisatie door de kernkwaliteiten via dezelfde systematiek uit te werken en op basis daarvan uitgangspunten voor ontwikkeling te formuleren. Deze Gebiedsanalyse doet dat voor het deelgebied 'Stelling van Amsterdam West'[1].

De begrenzing van het Unesco Werelderfgoed Hollandse Waterlinies en aanduiding van het deelgebied 'Stelling van Amsterdam West. .

Systematiek en leeswijzer

De gebiedsanalyse 'Stelling van Amsterdam West' komt tot stand via de volgende stappen:

- Korte gebiedsbeschrijving: typeren van het huidig ruimtelijk karakter van het gebied Stelling van Amsterdam West.
- Systeem: beschrijving van hoe het systeem van de SvA is opgebouwd.
- Objecten en elementen: beschrijving van de verschillende objecten en elementen waaruit het systeem bestaat.
- Kernkwaliteiten: beschrijving en analyse van de bestaande kernkwaliteiten in het gebied op het niveau van de linie als geheel en de kernkwaliteiten op het niveau van twee deelgebieden in Amsterdam West. De Outstanding Universal Value (OUV) vormen de basis.
- Uitgangspunten voor ontwikkelingen: de samenhang tussen de kernkwaliteiten binnen het gebied en uitgangspunten bij ontwikkelingen.

1 De gebiedsanalyse richt zich op de cultuurhistorische waarden van de Nieuwe Hollandse Waterlinie (NHW) en de Stelling van Amsterdam (SvA). Uiteraard zijn er in het gebied ook andere cultuurhistorische kwaliteiten, maar deze komen slechts zijdelings aan bod, dit geldt ook voor de landschappelijke kwaliteiten.

De stappen zijn als volgt uitgewerkt:

- Hoofdstuk 1, deze inleiding, legt uit wat de aanleiding en het doel van de Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West is.
- Hoofdstuk 2 is een typering van het huidige ruimtelijke karakter van Amsterdam West.
- Hoofdstuk 3 legt uit hoe het verdedigingssysteem van de Hollandse Waterlinies werkt en wat de kenmerken en bijbehorende elementen van de Hollandse Waterlinies als geheel zijn.
- Hoofdstuk 4 beschrijft vervolgens hoe de Stelling van Amsterdam in het landschap van Amsterdam West is ingepast en wat de belangrijkste kenmerken van de Stelling in Amsterdam West zijn.
- Hoofdstuk 5 licht toe waarom er met twee deelgebieden wordt gewerkt, en analyseert de specifieke kenmerken en kernkwaliteiten van de Stelling van Amsterdam West per deelgebied.
- Hoofdstuk 6 geeft uitgangspunten en ruimtelijke principes aan die helderheid geven hoe er bij ontwikkelingen voor gezorgd kan worden dat de kernkwaliteiten duurzaam in stand worden gehouden, niet worden aangetast en hoe deze kunnen worden ingezet ter versterking van de waarde en kwaliteit van het gebied. Deze uitgangspunten worden beschreven op verschillende schaalniveaus: de Hollandse Waterlinies als geheel, het specifieke deelgebied, ensembles en aandachtsgebieden binnen het deelgebied, en voor de losse linie-elementen.

Deelgebied 'Stelling van Amsterdam West met begrenzing Werelderfgoed (rood).

2 KARAKTER VAN HET GEBIED

‘Stelling van Amsterdam West’ ligt tussen de kustzone van de Noordzee en het stedelijke gebied van Amsterdam. Het gebied sluit vrijwel direct aan op de dichtbebouwde woonwijken van Heemskerk, Beverwijk, Velsen en Haarlem. Deze steden en dorpen liggen achter de duinen en zijn in de loop van de tijd steeds verder het binnenland opgeschoven richting de Stelling.

Huidige situatie

Ten zuiden van Haarlem, in de Haarlemmermeer, ligt de Stelling midden tussen de woonwijken en bedrijventerreinen van Hoofddorp. Een flinke hoeveelheid infrastructuur doorsnijdt de ‘Stelling van Amsterdam West’ ; de snelwegen A9, A4 en A5, de spoorlijnen Amsterdam-Haarlem en Haarlem-Alkmaar en de Hogesnelheidslijn (HSL). En het Noordzeekanaal doorsnijdt de Stelling rondom Amsterdam en deelt deze op in twee stukken. Langzaam verkeer maak vooral gebruik van de dijken en polderwegen in het gebied.

Zicht op de Geniedijk en bedrijventerrein bedrijventerreinen van Hoofddorp.

Landschappelijk karakter

Globaal bekeken zijn in de ‘Stelling van Amsterdam-West’ twee typen landschappen te onderscheiden; het landschap van de kust, met duinen, strandwallen en strandvlakten, en het landschap van de droogmakerij van de Haarlemmermeer.

Het kustlandschap van Noord- en Zuid Kennemerland, gaat in het binnenland over naar de droogmakerijen van de Wijkermeer en het IJ, en de nog vrij open veenpolderlandschappen bij Assendelft en Spaarnwoude. Dit is, vooral boven het Noordzeekanaal, een relatief rustige agrarische ruimte midden in de agglomeratie van Amsterdam. Onder het kanaal bestaat de ruimte uit met een mix van veenweiden en begroeide recreatieterreinen in de oorspronkelijke open IJpolders. De dichtbebouwde woonwijken tussen de Stelling en de kustzone worden grotendeels begrensd door de A9.

De Haarlemmermeerpolder is een grote droogmakerij, helder begrensd door de Aalsmeerderdijk. Daarbinnen is de polder opgebouwd uit en rationele en regelmatige structuur van wegen en watergangen. De oorspronkelijke landbouwpolder is deels nog open en in agrarisch gebruik, vooral ten westen en zuiden van de Stelling. In de rest van het gebied overheerst het stedelijke karakter met woonwijken en bedrijvigheid. Aan de noordoostzijde van de Stelling ligt de luchthaven Schiphol, dat vanwege de functie ook een zekere openheid geniet. De aanwezigheid van de luchthaven heeft er toe geleid dat er veel infrastructuur door de droogmakerij heen loopt.

De ‘Stelling van Amsterdam West’ valt duidelijk binnen de invloedsfeer van de Metropoolregio Amsterdam. Kenmerkend is de dynamische en verstedelijkte buitenzijde van de Stelling en het meer rustige en groene karakter aan de binnenzijde. De hoge dynamiek en de uitgebreid aanwezige infrastructuur, zorgen voor druk op de ruimte, welke ook als uitloopgebied een zeer belangrijke rol vervult voor de regio.

In dit landschap liggen belangrijke cultuurhistorische waarden die iets over de oorsprong en de ontwikkeling van het gebied vertellen. Een dynamische geschiedenis, waarin ook de Stelling van Amsterdam een bijzondere plek in neemt. De Stelling heeft bewust gebruik gemaakt van de landschappelijke kenmerken en maakt deze op haar manier leesbaar.

Gebied boven Noordzeekanaalgebied (uit Landschapsplan of rond Spaarndam) bij Sint Aagtendijk (foto Hanno Lans).

3 DE HOLLANDSE WATERLINIES

Hollandse Waterlinies, hoe werkt het systeem

Zowel de Nieuwe Hollandse Waterlinie als de Stelling van Amsterdam zijn waterlinies. Het belangrijkste principe daarvan is onderwaterzetting (inundatie) van land, zodat de vijand het te verdedigen gebied niet kan doortrekken. Het water houdt de vijand letterlijk op afstand.

Een waterlinie heeft een 'veilig'binnengebied en een 'onveilig' gebied daarbuiten. Het onveilige gebied kon onder water worden gezet. Daartussen ligt een lijn (hoofdweerstandslijn of hoofdverdedigingslijn) die vaak samenvalt met de grens tussen het wel en niet onder water te zetten gebied (inundatiekering). De hoofdweerstandslijn sluit het veilige gebied af. Op kwetsbare plekken, zoals bij doorgaande (water-)wegen en spoorlijnen werden verdedigingswerken (fort, batterij e.d.) gebouwd om zo de potentiële toegang te beveiligen met geschut, kanonnen en manschappen. Deze accessen waren vaak niet te inunderen. Het inundatiewater werd via een stelsel van sluizen in rivieren en kanalen aangevoerd.

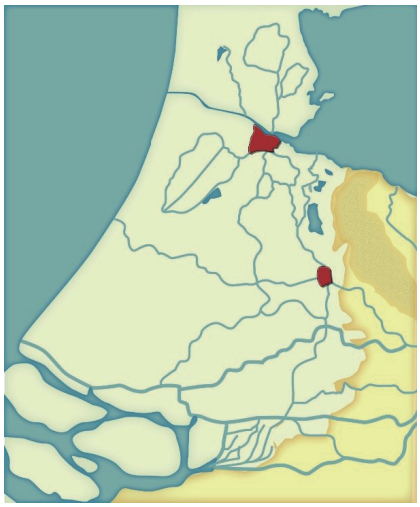

Bestaande landschap en terreinkenmerken als basis.

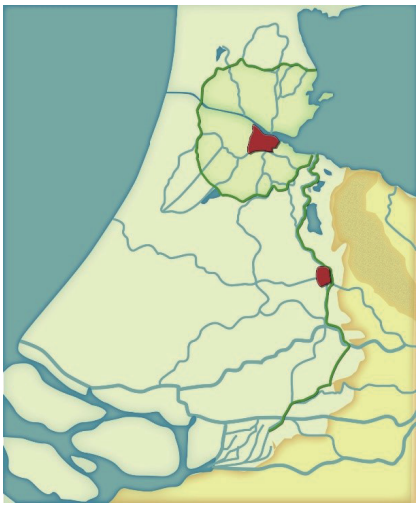

Hoofdweerstandlijn als grens tussen 'veilig' binnengebied en een 'onveilig' buitengebied.

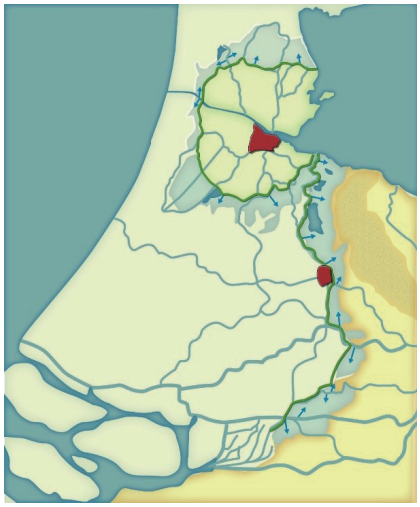

Stelsel van sluizen en watergangen voor inundatie van het 'onveilige' buitengebied.

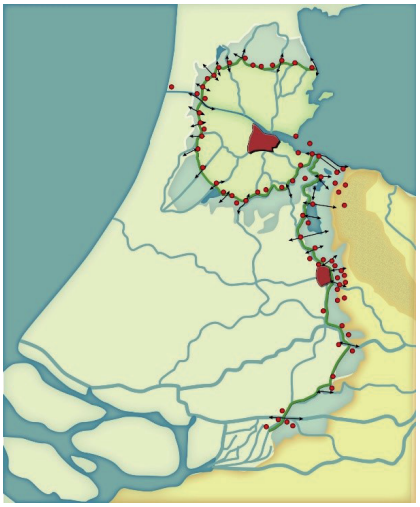

Forten en batterijen op kwetsbare plekken en accessen.

Over grote lengte zijn deze hoofdlijnen van de Hollandse Waterlinies in het Nederlandse landschap terug te vinden. Toch laten de linies zeker geen uniform beeld zien. Het systeem moest in de praktijk steeds worden aangepast en verfijnd, als gevolg van de terreinkenmerken van de verschillende landschapstypen en de aanwezigheid van steden en dorpen, maar ook als reactie op ontwikkelingen in militaire techniek.

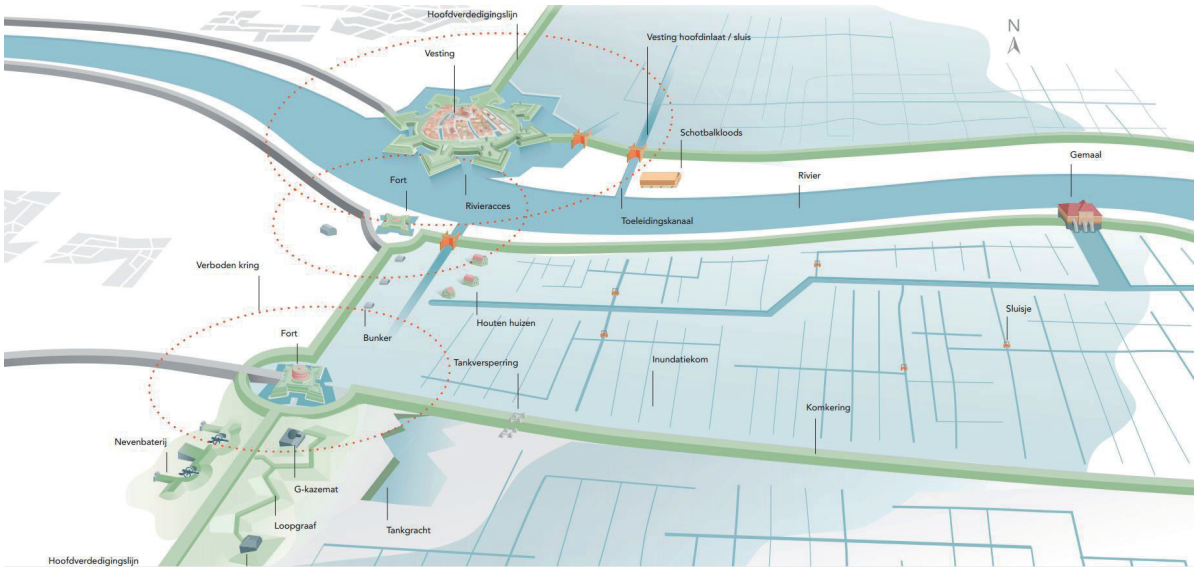

De hoofdlijnen van het defensief systeem van de Nieuwe Hollandse Waterlinie.

Kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies op basis van de OUV

Om de status van werelderfgoed te krijgen, moet een erfgoedsite (cultuur, natuur of combinatie van beide) van Outstanding Universal Value (OUV) zijn, van uitzonderlijke universele waarde. Het erfgoed is dan uniek en onvervangbaar. De OUV wordt bepaald aan de hand van een set specifieke criteria.
In het Nominatiedossier van de Hollandse Waterlinies (zie hoofdstuk 1) is een Statement of Outstanding Universal Value (SOUV) opgenomen, een motivatie waarom de site werelderfgoed-waardig is. Deze SOUV sluit aan bij de eerder geformuleerde SOUV van de Stelling van Amsterdam, aangewezen als werelderfgoed in 1996, en geeft de toegevoegde waarde van de Nieuwe Hollandse Waterlinie ten opzichte van de Stelling aan.

De SOUV noemt voor de Hollandse Waterlinies drie hoofdkenmerken die samen de OUV bepalen: het strategisch landschap, de waterstaatkundige werken en de militaire versterkingen. De hoofdkenmerken zijn vervolgens, met het oog op de doorwerking in Nederlandse ruimtelijke context, uitgewerkt in drie kernkwaliteiten. De drie kernkwaliteiten zijn:

1. **Strategisch landschap:** hoofdweerstandslijn, inundatiekommen en komkeringen, accessen, verboden kringen en houten huizen;
2. **Watermanagementsysteem:** waterwegen en inundatiekanalen (rivieren, inundatie- en toevoerkanalen), dijken en kaden (rivierdijken en polderkaden), inundatiesluizen (hoofdinlaatsluizen en verspreidingsluizen), ondersteunende waterwerken (dammen, duikers, gemalen, inundatiekommen, doorlaatsluizen, schotbalkenloodsen, plofsluizen/duikers);
3. **Militaire werken:** vestingen, forten, werken, batterijen, stellingen, kazematten, groepsschuilplaatsen, andere militaire objecten (loopgraven, tankgrachten, versperringen, gedekte wegen).

Alle landschappelijke en gebouwde elementen samen (de attributen) geven uitdrukking aan de OUV/ kernkwaliteiten.

De drie kenmerken van de Hollandse Waterlinies volgens het Nominatiedossier (2019).

4 DE STELLING VAN AMSTERDAM WEST

We zoomen nu in op het gebied 'Amsterdam West' dat onderdeel van de Stelling vormt. Dit hoofdstuk gaat in op hoe de Stelling hier in hoofdlijnen is opgebouwd en welke kenmerken en kernkwaliteiten het heeft.
En het geeft een beeld van hoe de Stelling een plek heeft gekregen binnen de karakteristieken en mogelijkheden die het landschap bood.

4.1 Een stukje geschiedenis: Posten van Krayenhoff en de Haarlemmermeerpolder

De Stelling van Amsterdam werd aan het eind van de 19e eeuw aangelegd. Amsterdam maakte al ruim daarvoor gebruik van versterkte steden en punten in het omliggende gebied voor haar eigen bescherming, zoals Haarlem, Amstelveen of Abcoude. Ook werden de stad en de omliggende landbouwgronden die waardevol waren voor de voedselproductie in tijden van beleg, beschermd door de Oude Hollandse Waterlinie. In het begin van de 19e eeuw is deze linie meer naar het oosten verlegd; de Nieuwe Hollandse Waterlinie. Daarnaast was er de verdedigingslinie de 'Posten van Krayenhoff'. Deze posten zijn vanaf 1799 – in opdracht van generaal Krayenhoff-, in een cirkel rondom Amsterdam aangelegd met als doel de stad te kunnen verdedigen tegen de Engelsen. Oorlogsdreiging en de doorgaande ontwikkeling van wapens, voornamelijk geschut, leidden tot het besluit de verdediging van Amsterdam steviger neer te zetten en de Stelling van Amsterdam aan te leggen. Posities van de forten en batterijen van de Posten van Krayenhoff werden daarbij vooral in het westfront hergebruikt, omdat de verdedigingslinie hier vanwege de hoger liggende kustzone niet verder naar buiten geschoven kon worden. In de Stelling van Amsterdam West waren dat onder meer de posten bij Spaarndam, langs de Liede bij Haarlem en forten langs de ringdijk van de Haarlemmermeerpolder en de Linie van Beverwijk.

De Posten van Krayenhoff in 'Amsterdam West' rond 1840 (bron: geoapps.noord-holland.nl).

In Amsterdam West was er nog een belangrijke reden tot de aanleg van de Stelling. In 1840 was men begonnen met het drooglegen van de Haarlemmermeerpolder: de 'Waterwolf' die stad en ommeland bedreigde. In 1852 was deze drooggelegd. Om te voorkomen dat de mogelijke vijanden hierdoor makkelijker toegang hadden tot het veilige gebied, zijn tussen 1843 en 1852 de forten Aan de Liede, Aan de Nieuwe Meer en bij Cruquius aangelegd. Daarnaast zijn tussen 1865 en 1872 het IJ en de Wijkermeer drooggelegd, samen met de aanleg van het Noordzeekanaal, een nieuwe, beter bevaarbare en kortere toegang naar de havens van Amsterdam. Daarmee ging de natuurlijke barrière dat het open water aan de west- en noordflank vormde, verloren en werden mogelijke vijanden nieuwe toegangen verschaft naar het hart van Amsterdam.

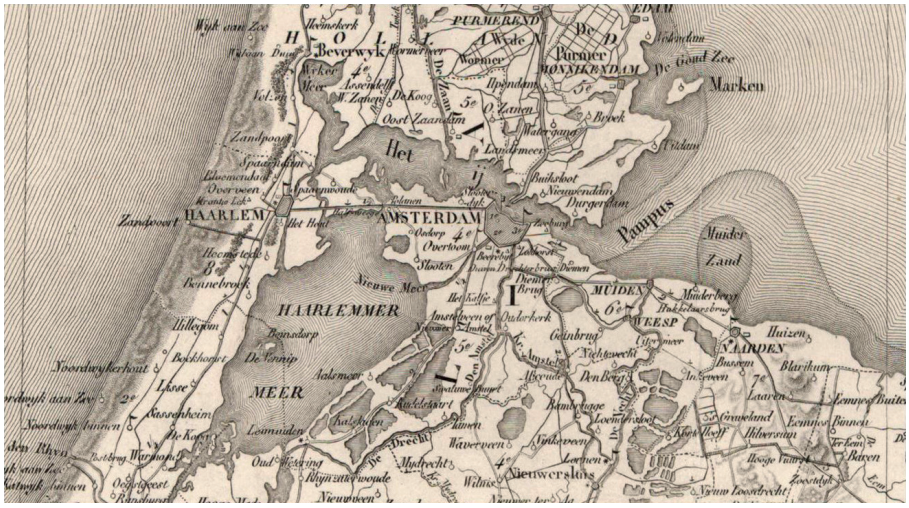

De Haarlemmermeerpolder en het IJ rond 1840 (bron: topotijdreis).

De Haarlemmermeermeerpolder en het IJ rond 1860 (bron: topotijdreis).

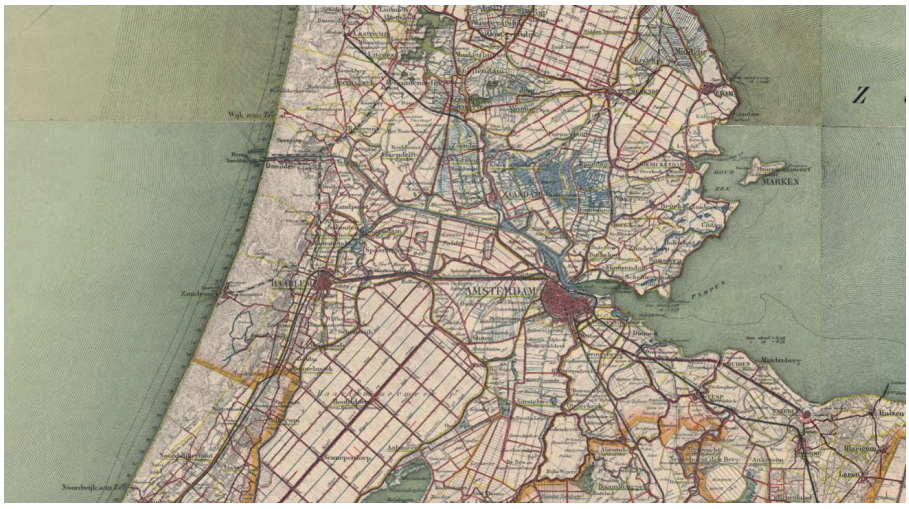

De Haarlemmermeerpolder en het Noordzeekanaal rond 1880 (bron: topotijdreis).

4.2 Linielandschap

De ligging van de hoofdverdedigingslijn en het bijbehorende linielandschap werden bepaald door twee factoren. Ten eerste moest de linie voldoende afstand houden tot Amsterdam (ca. 15-20 km vanuit het centrum van Amsterdam), in verband met vijandelijk geschut en wilde men voldoende landbouwgrond binnen de verdedigingsring opnemen.

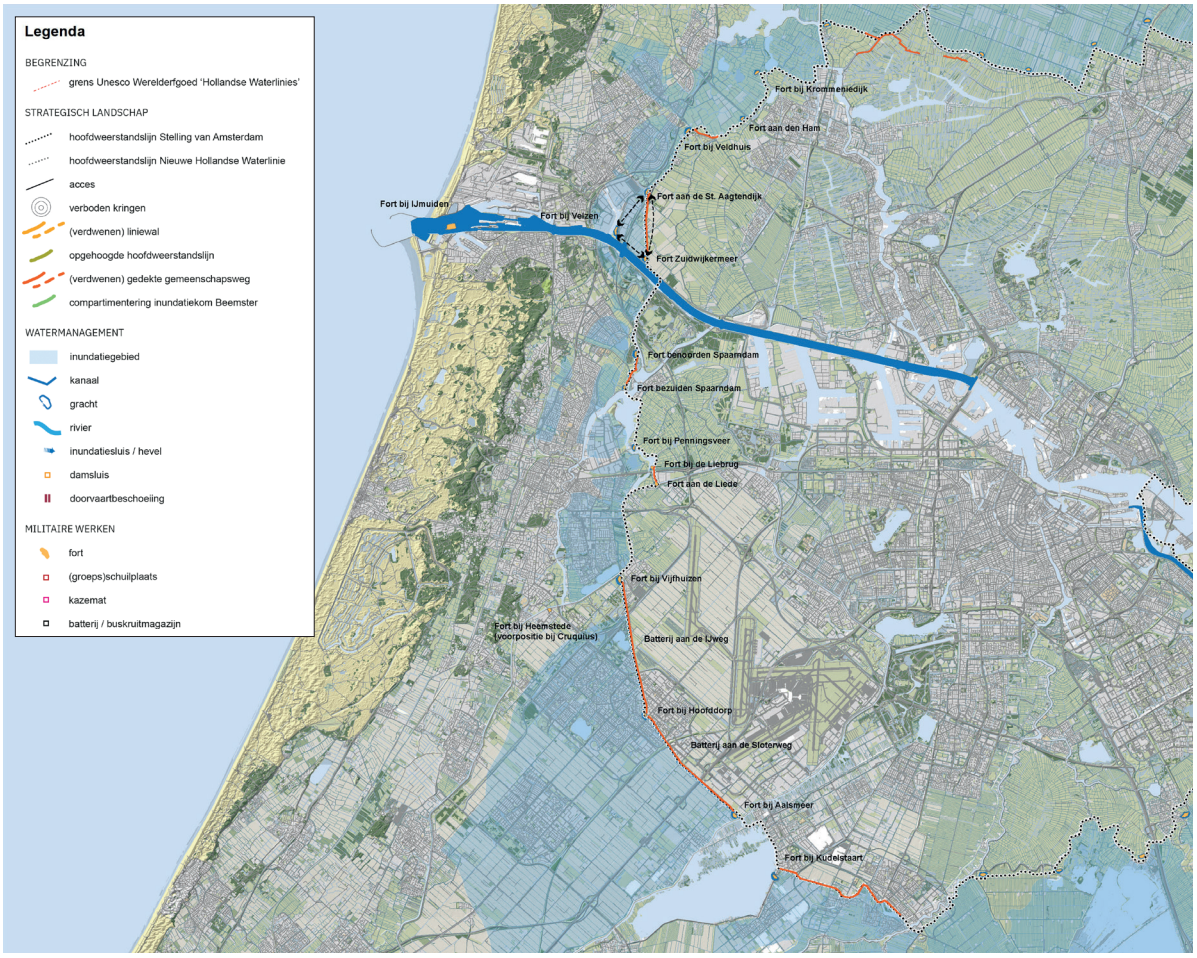

Smalle inundatievelden langs de kust, ruim inundatieveld in de Haarlemmermeerpolder & afwisselend uit oorspronkelijke dijken en speciaal aangelegde liniewallen samengestelde hoofdweerstandslijn.

Ten tweede moesten er mogelijkheden zijn voor inundatie. Ten westen van Amsterdam lag de kustzone (strandwal- en strandvlaktelandschap). De gronden lagen te hoog voor inundatie, waardoor de Stelling iets moest worden teruggelegd om een voldoende breed inundatiegebied te kunnen waarborgen en toch ook geschut op afstand te houden. De verdedigingszone is daardoor relatief smal. De hoogtelijn van het gemiddeld zeeniveau (o m NAP) aan de westzijde en de ringdijk van de Haarlemmermeerpolder vormden de buitengrens van de Stelling. Vanwege de smalle inundatievelden en de vele verbindingen (accessen) die de hoofdverdedigingslijn doorsnijden, liggen er naar verhouding veel militaire werken (forten, geschut en batterijen) langs dit deel van de Stelling van Amsterdam. Dat wordt vooral goed zichtbaar langs de Liede bij Haarlem met meerdere belangrijke accessen naar Amsterdam.

De Stelling loopt in het zuiden dwars door de diep liggende droogmakerij van het Haarlemmermeer, een heel ander landschap. In de Haarlemmermeerpolder ligt juist één van de meest omvangrijke inundatiekommen.

Hoofdweerstandslijn

De hoofdweerstandslijn is samengesteld uit bestaande (oorspronkelijk) waterkerende dijken en speciaal voor de Stelling aangelegde liniewallen. De dijken en liniewallen zijn nog aanwezig. Het onderscheid tussen beide is ook herkenbaar. De liniewallen zijn strak en recht en doorsnijden het landschap. De waterkerende dijken begrenzen gebieden of scheiden water en land, waarbij het tracé een kronkelend of bochtig verloop heeft. Bij het brede acces van het Noordzeekanaal en bij het Spaarne wordt de hoofdweerstandlijn onderbroken en het is verloop ervan lastig waar te nemen.

Dubbele dijken, één weerstandslijn
Vanaf Fort Veldhuis lopen twee dijken vrijwel parallel naar het zuiden tot aan het Noordzeekanaal. De St. Aagtendijk in het westen en de Assendelverzeedijk ten oosten daarvan. Lang is gedacht dat dit samen met de forten Veldhuis, St. Aagtendijk, Velsen en Zuidwijkermeer een dubbele weerstandslijn vormde. Deze zou anticiperend op de smalle inundatievelden.

Uit defensief en strategisch oogpunt was niet wenselijk om de weerstandslijn op de Assendelver Zeedijk te dicht bij Amsterdam te leggen. Daarom werd bij Fort St. Aagtendijk een liniedijk dwars door de Wijkermeerpolder aangelegd, de Vuurlinie, die fungeerde als hoofdweerstandslijn. De daar achter liggende Assendelver Zeedijk leek daarmee te fungeren als tweede 'reserve' linie. Recentelijk is echter vastgesteld dat de Assendelver Zeedijk niet als weerstandslijn kan worden bestempeld. De dijk fungeerde wel als militaire transport route en er werden enkele kruitmagazijnen langs gebouwd[2].

Acces Noordzeekanaal
Het Noordzeekanaal vormde over water, en via de kades ook over land, een belangrijk acces door de Stelling. Dit vroeg om extra verdediging met onder meer het vooruitgeschoven Kustfort bij IJmuiden, Fort bij Velsen, eveneens een vooruitgeschoven post en het Fort Zuidwijkermeer aan de hoofdweerstandslijn. Omdat het Fort bij de St. Aagtendijk, de forten bij Velsen en Zuidwijkermeer flankeert, ontstaat een 'driehoek' en wordt de verdediging verder verstevigd. Het Noordzeekanaal was daarnaast ook strategisch belangrijk voor de aanvoer van water voor het stellen van de smalle inundatiekommen. Temeer een reden om de verdediging daar stevig neer te zetten.

Acces Noordzeekanaal bij Fort Velsen (foto Hanno Lans, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

Geniedijk Haarlemmermeerpolder
Zeer opvallend in Amsterdam-West is de 10,5 km lange liniewal door de Haarlemmermeerpolder; de Geniedijk. De kunstmatige hoofdweerstandslijn ligt los van het polderstramien en vormt daarmee een scherp contrast. Door de (nabije) afstanden en eenduidigheid in het vertoon van forten en batterijen langs de hoofdweerstandslijn, is er een hoge onderlinge samenhang. Ondanks dat de Geniedijk op een reguliere dijk lijkt, is het voor vele passanten van de coupure met markante brug bij de A4[3] een herkenbaar symbool van de Stelling van Amsterdam.

Linielandschap na WOII
De (ruimtelijke) samenhang van de Stelling van Amsterdam in het gebied komt voort uit de toepassing van eenduidige militair-strategische doelen en verankering in de wetgeving (zoals de Vestingwet, Kringenwet, Inundatiewet). De Vestingwet en de Kringenwet, ter bescherming van het functioneren van de verdedigingslinie, zijn na de Tweede Wereldoorlog buiten werking gesteld en vervangen door een diversiteit

2 De Assendelver Zeedijk valt buiten het Werelderfgoed gebied. De daaraan grenzende kruitmagazijnen zijn daarentegen wel beschermd.
3 Op de locatie van de voormalige damsluis in de Slotertocht.

aan ruimteclaims en beschermingsregimes. Maar de grote ruimtelijke beperkingen waren echter niet langer van kracht. Vooral aan de onveilige zijde tussen de Stelling en de kust rukte de bebouwing van Heemskerk, Beverwijk, Velsen en Haarlem op, de oorspronkelijke inundatiegebieden in. De A9 doorsnijdt tussen Heemskerk en Spaarndam de hoofdweerstandslijn en de inundatiegebieden. De snelweg vormt nu het grensgebied tussen de bebouwing en de nog resterende ruimte tot de hoofdweerstandslijn. Achter de hoofdweerstandlijn, aan de veilige zijde, is het gebied grotendeels open, behoudens de grote groene uitloopgebieden van recreatiegebied Spaarnwoude. Haarlem is bij de Liede en de Ringdijk van de Haarlemmermeerpolder, bijna tot aan de hoofdweerstandslijn, doorgegroeid. De ruimte rondom de hoofdweerstandslijn door de Haarlemmermeerpolder is zowel aan de onveilige als de veilige zijde van de Stelling geheel verdicht met woongebieden bedrijventerreinen en recreatiegebieden.

Verstedelijking en infrastructuur in de Stelling van Amsterdam West rond 1950 (bron: topotijdreis).

Verstedelijking en infrastructuur in de Stelling van Amsterdam West rond 2020 (bron: topotijdreis).

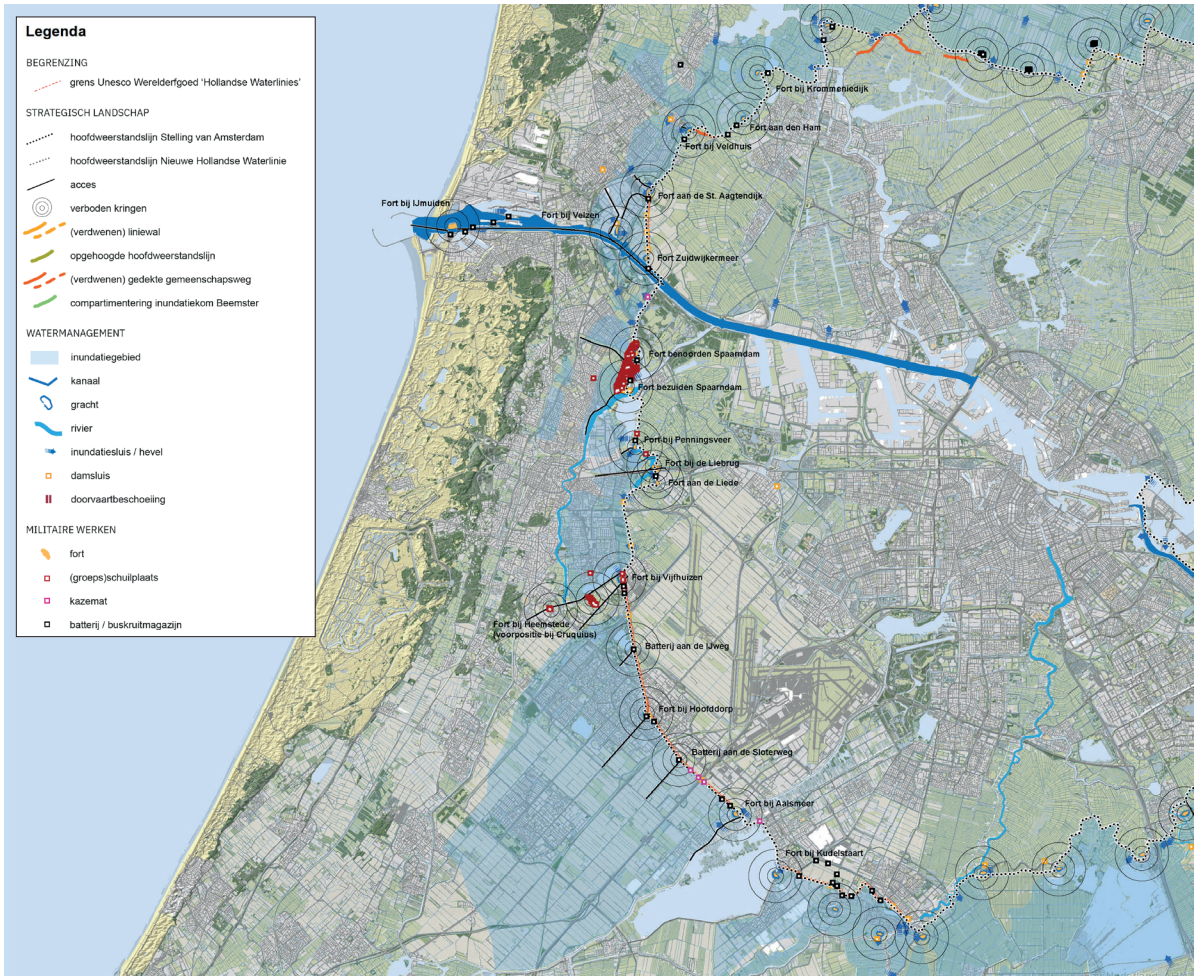

De Stelling van Amsterdam: actueel overzicht strategisch landschap, watermanagement en militaire werken binnen 'Amsterdam West'.

4.3 Kernkwaliteiten op hoofdlijnen

De kernkwaliteiten van de Nieuwe Hollandse Waterlinie voor Stelling van Amsterdam West zijn overgenomen uit het Nominatiedossier Hollandse Waterlinies uit 2019 (2.A.2 Landschappelijk karakter van de Nieuwe Hollandse Waterlinie). De kernkwaliteiten staan daarin onder Westelijke Duinrand en Droogmakerij Haarlemmermeer.

Strategisch Landschap:
- De hoofdweerstandslijn is grotendeels herkenbaar.
- De doorlopende hoofdverdedigingslijn in de Haarlemmermeerpolder is grotendeels omgeven door stedelijk gebied, wel herkenbaar dankzij de duidelijke expressie van de lijn (Geniedijk).
- De binnen en buitenzijden zijn hier omgekeerd: De stad ligt in het onveilige gebied en binnen de Stelling ligt het open landschap.
- Sterk verstedelijkt gebied in de Haarlemmermeerpolder, waardoor er geen herkenbare binnen- en buitenzijde is.
- Forten hebben een bijzondere relatie met accessen.

Watermanagement:
- Het oorspronkelijke inundatiegebied is ten noorden van het IJ aan de westzijde bebouwd geraakt, de stad en snelweg vormen aan de westzijde een harde grens.
- De noordoost zijde van de inundatievlakte is duidelijk begrensd door liniewal (vuurlinie).
- Ten zuiden van het IJ wordt het inundatiegebied deels gevormd door open water.
- Inundatiegebied in de Haarlemmermeerpolder is grotendeels bebouwd. Het oorspronkelijke inundatiegebied is wel duidelijk herkenbaar begrensd door ringdijk/vaart van de Haarlemmermeerpolder.

Militaire werken:
- Veelheid aan Militaire werken, deels zichtrelaties nog aanwezig, onderlinge zichtrelaties tussen fortendriehoek ten noorden van het Noordzeekanaal aangetaste en verboden kringen niet meer open.
- Fort aan de St. Aagtendijk en Fort bij Velsen zijn door verstedelijking geïsoleerd komen te liggen.
- Forten gekoppeld aan de hoofdverdedigingslijn (kralensnoer), zichtrelaties tussen de forten verdwenen, wel relatie via de Geniedijk (hoofdverdedigingslijn).

De kernkwaliteiten voor Stelling van Amsterdam West worden in het volgende hoofdstuk uitgewerkt en aangescherpt voor de twee deelgebieden Westelijke Duinrand en Droogmakerij Haarlemmermeer.

5 DE STELLING VAN AMSTERDAM – WESTELIJKE DUINRAND EN DROOGMAKERIJ HAARLEMMERMEER

Dit hoofdstuk gaat in op de specifieke kenmerken en kernkwaliteiten van het gebied Stelling van Amsterdam West. Dat wordt uitgewerkt in twee gebieden; de Westelijke Duinrand en Droogmakerij Haarlemmermeer. De verschillende landschappelijke eigenschappen van beide hebben geleid tot een daarop toegesneden uitwerking van het verdedigingssysteem. De Stelling heeft daardoor in de westelijke Duinrand een andere vorm gekregen dan in de Haarlemmermeerpolder.

Bij de uitwerking van de kernkwaliteiten volgen we de drie hoofdkenmerken die uitdrukking geven aan de Outstanding Universal Value (OUV) voor de Hollandse Waterlinies: het strategisch landschap; hoe is gebruik gemaakt van het landschap en hoe zijn de linies daarin gelegd, het watermanagement; op welke manier werd het gebied vervolgens onder water gezet, en militaire werken; wat voor versterkingen zijn toegevoegd aan de waterhindernis om de vijand tegen te houden.

5.1 Het landschap voor WOII

Binnen de begrenzing van de Stelling van Amsterdam West zijn verschillende typen landschap aanwezig: het veenpolderlandschap en de droogmakerijlandschappen van de IJpolders en de Haarlemmermeerpolder. Aan de westzijde gaat het gebied over in het strandwallen en -vlaktelandschap van Noord- en Zuid-Kennemerland.

Oer-IJ

Het veenpolderlandschap en de IJpolders zijn sterk verbonden met het Oer-IJ. Het Oer-IJ is een aftakking van de Rijn die in het verleden uitmondde bij Castricum. Het oorspronkelijke verloop hiervan is onder meer terug te zien in de Noordelijke- en Zuidelijke IJ-en Zeedijken. Het Oer-IJ stroomde vanuit het westen langs Amsterdam richting Spaarnwoude om vervolgens naar het noorden af te buigen, dicht langs het hoger liggende strandwallen en -vlaktelandschap, en in zee uit te stromen bij Castricum. De monding van het Oer-IJ slibde rond het jaar 0 langzaam dicht en er ontstonden binnenmeren, het IJ en het Wijkermeer, die vanaf toen beïnvloed werden vanuit de Zuiderzee.

Veenpolderlandschap

Door het afnemen van de dynamiek van de zee en de stroming van het Oer-IJ, kon op de afgezette klei en zandgronden van het estuarium veen groeien, aansluitend op de omliggende uitgestrekte veengebieden. De veenkussens ten westen en zuiden van het IJ waterden af via veenrivieren zoals de Schermer en de Bamestra en het Spaarne. Vanaf de Middeleeuwen werd het veen ten behoeve van landbouwgronden ontgonnen. Als eerste vanaf de binnenduinrand. De verkavelingsstructuur was afwisselend blokvormig en langgerekt. Daarna werden de ontginningen op meer planmatige wijze uitgevoerd beginnende vanuit de veenrivieren en randen van het IJ en de Wijkermeer. Loodrecht

hierop ontstonden langgerekte verkavelingsstructuren. De ontginningen trokken vervolgens steeds dieper de veengebieden in. Het veen op de hogere randen van het strandwallen en -vlaktelandschap en het voormalige estuarium vormden een dunne laag die door oxidatie en afkalving inmiddels verdwenen is. De langgerekte verkavelingsstructuren zijn grotendeels nog steeds aanwezig.

Door de ontwatering voor de landbouw klonk het veen in en daalde de bodem. In combinatie met de stijging van de zeespiegel is ter bescherming van de landbouwgronden het steeds groter groeiende IJ en de Wijkermeer bedijkt. Langs het IJ en het Wijkermeer zijn hoge zeedijken aangelegd: de Noordelijke IJ-en Zeedijk aan de noordzijde, de Sint Aagtendijk aan de Westzijde en de Zuidelijke IJ- en Zeedijken aan zuidzijde[4].
De omliggende veenrivieren moesten ook bedijkt worden vanwege de bodemdaling. Bij de monding op het IJ werden dammen en later sluizen aangelegd in de zeedijk om het water bij eb te kunnen spuien, zoals bij Spaarndam, en bij Busch en Dam, de verbinding tussen het Alkmaarder Meer en het IJ. Deze werd later naar het zuiden verschoven en heet de Nieuwe Dijk. Achter de zeedijken zijn tevens polderkades en -dijken aangebracht als peilscheiding tussen hoger en lager gelegen gebieden.

Het Spaarne en De Liede, de veenrivieren die het water afvoerden vanuit het zuiden, kwamen steeds meer onder invloed van de wind. Door de golfslag kalfde veel van de veengrond af. Bedijking moest het water buiten houden, maar dat lukte niet altijd. In combinatie met turfwinning groeiden de meren en veenrivieren hier vanaf de 15e eeuw steeds verder uit tot het Leidse Meer, het Haarlemmermeer en het Spieringmeer. Samen groeiden deze meren uit tot het uiteindelijke grote Haarlemmermeer. De enorme watervlakte werd slechts met een dam bij Halfweg van het zeewater in het IJ gescheiden. De Spaarndammerdijk bleef behouden, maar de landverbinding tussen Amsterdam en Haarlem was ook in het water verdwenen. De twee steden besloten in 1631 daarom een trekvaart aan te leggen, de eerste in Nederland. In 1839 werd langs hetzelfde traject een spoorlijn aangelegd.

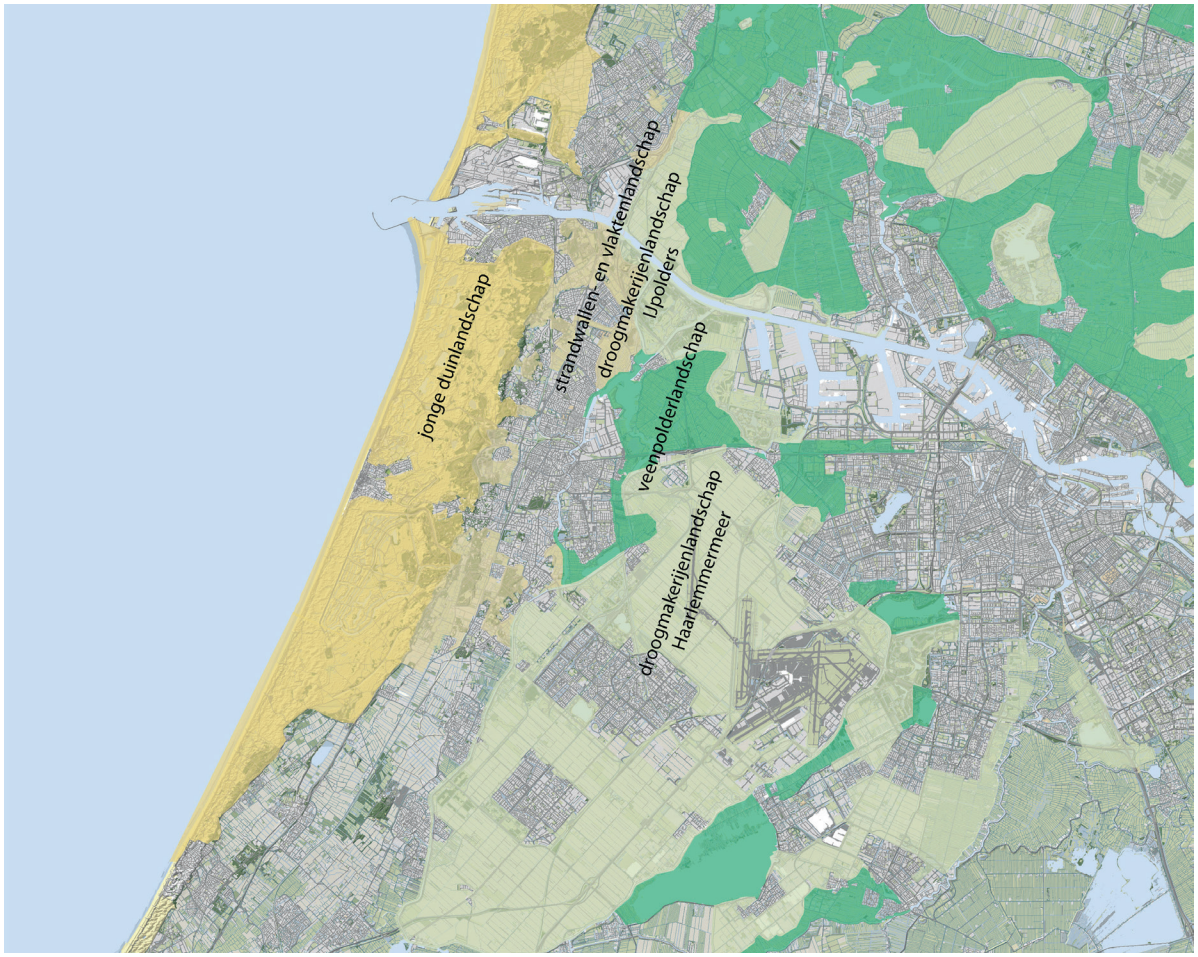

In Stelling van Amsterdam West aanwezige Landschapstypen.

4 Aan de dijk lagen op diverse plekken buitendijkse landen, zoals 'De Buitenlanden', 'Buitenhuizen' en 'Hofambacht Buiten en Binnen' die ook bedijkt werden en een functie hadden de kracht van het water te breken.

Droogmakerijlandschap Haarlemmermeer
De omvang van het Haarlemmermeer en het steeds krachtiger wordende water vormden ondanks de steeds aangepaste en versterkte dijken een bedreiging voor de aanliggende dorpen en voor de steden Amsterdam en Haarlem. Het meer was echter te groot om te worden beteugeld en drooggelegd met windmolens, zoals de grote meren Schermer en Purmer. Tot aan de uitvinding van het stoomgemaal. Met het stoomgemaal ontstond voldoende capaciteit om het Haarlemmermeer droog te leggen. Er werd een ringdijk met- vaart aangelegd waarbij deels ook land mee werd ingedijkt (druiplanden). In 1852 waren de gemalen Leeghwater, Lynden en Cruquius klaar met het leegpompen van het meer en kon de inrichting van de polder beginnen.

De polder is destijds ontwikkeld tot een gebied met een sobere en zeer pragmatische opzet en verkavelingsstructuur. De Hoofdvaart ligt centraal in het gebied. Dwars daarop ligt de Kruisvaart. Van daaruit zijn regelmatige blokken van tochten en wegen uitgezet waarbinnen het slotenpatroon vrijwel recht tot aan de ringdijk doorlopen. Aan de randen van de ringdijk, vooral op de hoger liggende druiplanden bij de aansluiting op het oude land, ontwikkeld zich bewoning. Ook op het kruispunt van de Hoofdvaart en Kruisvaart is Hoofddorp ontwikkeld en ten zuiden daarvan Nieuw Vennep bij de kruising van de Hoofdvaart met de Vennepertocht. Bij de aanleg zijn tevens een aantal torenforten langs de Haarlemmer Aalsmeerderdijk mee-ontworpen voor het verdedigen van de zuidwestflank van Amsterdam: Fort aan de Liede, Fort bij Heemstede[5], Fort aan het Nieuwe Meer en Fort aan het Schiphol (bij het latere Amsterdamse Bos). Deze torenforten zijn echter niet allemaal afgebouwd.

Droogmakerijlandschap IJpolders
Met de aanleg van het Noordzeekanaal (1865-1876) werden de Wijkermeer en het IJ drooggelegd en ingericht als landbouwpolders. Omdat de waterverbindingen met het achterland in stand moesten worden gehouden voor de afwatering en scheepvaart, zijn zijkanalen aangelegd die zorgen voor afzonderlijke polders, allemaal omgeven door dijken. In de Stelling van Amsterdam West gaat het onder meer om de Noord Wijkermeerpolder, de Zuid Wijkermeerpolder, de Noord Spaarndammerpolder, de Zuid Spaarndammerpolder en de Houtrakpolder. Deze droogmakerijen kregen een rationele verkavelingsstructuur, haaks op het Noordzeekanaal. Zijkanaal A werd aangesloten op 'De Pijp' de vaarweg van de Wijkermeer naar de haven van Beverwijk. Zijkanaal B werd samen met Zijkanaal C aangesloten op het Spaarne bij Spaarndam. Het Noordzeekanaal werd tussen Beverwijk en Velsen doorgetrokken naar de kust, en door de duinen heen gegraven. Bij de zeesluis ontwikkelde zich IJmuiden. De sluizen en ook het Noordzeekanaal zijn vrij snel na aanleg uitgebreid en verbreed vanwege de steeds grotere schepen en toenemende drukte. Het Fort bij IJmuiden bijvoorbeeld, is vanaf 1929 een eiland omdat het kanaal aan de noordzijde verbreed werd.

5.2 Het landschap van de Stelling – indeling in twee deelgebieden

Op basis van het landschap, het verdedigingssysteem en de aanwezige dynamiek geeft het nominatiedossier een onderverdeling in deelgebieden. In de Stelling van Amsterdam West zijn dat de Westelijke Duinrand en Droogmakerij Haarlemmermeer. In de Westelijke Duinrand is de Stelling sterk gekoppeld aan het landschap van het Oer-IJ met de dijken, de IJpolders en het Noordzeekanaal, en aan het veenpolderlandschap langs de veenrivieren Spaarne en Liede bij Haarlem. De Haarlemmermeerpolder wordt gekenmerkt door het drooggelegde gebied met ringdijk en een totaalontwerp met een rationele structuur van ontwatering en ontsluiting. De kernkwaliteiten werken we daarom uit in de volgende twee deelgebieden: Westelijke Duinrand en Droogmakerij Haarlemmermeer.

Binnen de Droogmakerij Haarlemmermeer kan nog het gebied tussen station Hoofddorp en het fort bij Aalsmeer tot aan de Aalsmeerderdijk, hierna aangeduid als **Geniedijk-Oost**, worden onderscheiden van de rest van het deelgebied. Dit deel is uniek door enerzijds de overwegend weidse openheid aan de onveilige zuidzijde van de Geniedijk en anderzijds de bedrijven- en kantorenterreinen en de grote kassencomplexen. Om die reden zijn voor de kernkwaliteiten voor dit specifieke gebied nader uitgewerkt.

5 Fort bij Heemstede is ook wel bekend als Fort bij de Cruquius.

Indeling deelgebieden, Noord: Westelijke Duinrand, Zuid: Droogmakerij Haarlemmermeer (NB. de begrenzing Unesco Werelderfgoed zal aan de zuidzijde rond de A4 nog wijzigen).

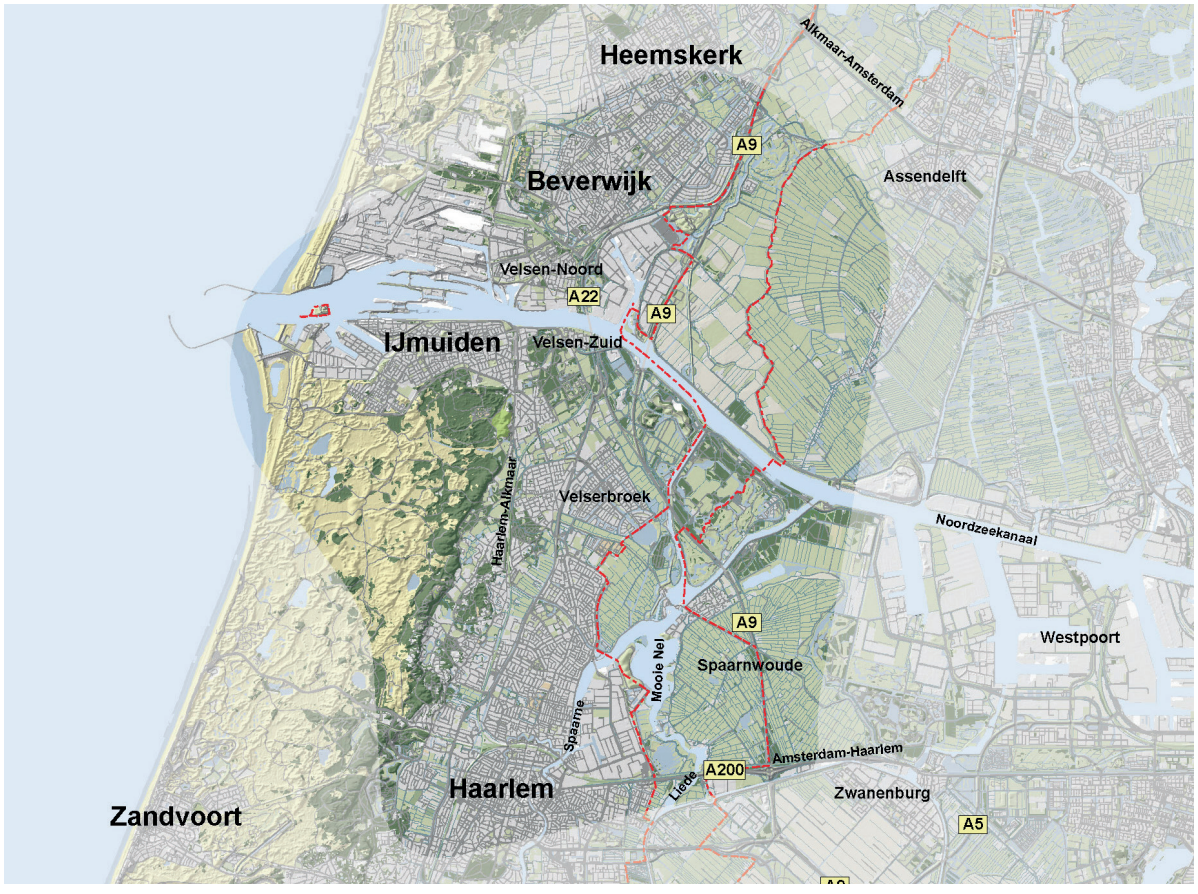

Stelling van Amsterdam in Amsterdam West – Westelijke Duinrand en begrenzing Werelderfgoed (rood).

5.3 Deelgebied Westelijke Duinrand

Strategisch landschap

De hoofdweerstandslijn bestaat uit aanwezige dijken die vanaf de middeleeuwen zijn opgeworpen om het water te keren, en speciaal voor de stelling aangelegde liniewallen. De dijken en liniewallen vormen de begrenzing van het door de Stelling beschermde land, de veilige zijde. De hoofdweerstandslijn heeft daarom een sterk samengesteld karakter. Het bestaat uit de St Aagtendijk, de oude zeedijk van het Wijkermeer, de Liniewal Aagtendijk - Zuidwijkermeer dwars door de Wijkermeerpolder, de noordelijke dijk van het Noordzeekanaal, de ringdijk van de Zuid Spaarndammerpolder langs zijkanaal B, en de veendijken langs het Spaarne en de Liede.

De Liniewal Aagtendijk - Zuidwijkermeer tussen de forten St. Aagtendijk en Zuidwijkermeer staat ook wel bekend als de Vuurlinie. De wal vormde een belangrijk onderdeel van de hoofdweerstandslijn en is met een lengte van 2,5 kilometer, dwars over het wegen en slotenpatroon van de Wijkermeerpolder gelegd. De liniewal had twee functies. Als waterkering hield deze het oostelijk deel van de Wijkermeer droog bij inundatie en als verdedigingslijn voorzag de wal in opstelplaatsen voor verrijdbaar geschut en maakte het veilig transport van troepen en materieel achter de wal mogelijk. Bij Spaarndam ligt ook een liniewal. Aangezien de mogelijkheden voor inundatie in het gebied rondom Spaarndam zeer gering waren, diende de verdediging van de sluis in het dorp versterkt te worden. Het leger legde daarom een extra zware wal aan ten westen van Spaarndam. Ook tussen Fort aan de Liebrug en Fort aan de Liede is een liniewal aangelegd voor een directe verbinding tussen beide forten en ten behoeve van een breder inundatieveld.

De dijken zijn als element goed herkenbaar, en vanwege de forten, grachten en andere werken herkenbaar als verdedigingslijn van de Stelling. Ter hoogte van het Noordzeekanaal is er geen duidelijke lijn of visuele verbinding herkenbaar, evenals ten zuiden van Spaarndam, waar de hoofdweerstandslijn verspringt naar de oostkade van de Liede.

Het linielandschap is over het algemeen smal en ingenomen door de in de inundatievelden opgerukte bebouwing en stadsrandactiviteiten uit het westen. Het inundatiegebied was van oorsprong al smal vanwege de beperkte ruimte tussen de hoofdweerstandslijn en de hogere gronden van het strandwallen- en vlaktelandschap dat reikte tot ongeveer de 0 m NAP-lijn. De tussenliggende polders en droogmakerijen werden gebruikt als inundatiekommen. Daarbij kon gebruik gemaakt worden van de dijken en kades als komkeringen. Bij Fort bij Veldhuis werd een extra inundatiekering richting Heemskerk aangelegd, op het traject van de Zuidermaatweg. Zo kon ten noorden en ten zuiden van fort bij Heemskerk het inundatiewater op de juiste hoogte gesteld worden om de vijand de doortocht te belemmeren.

Accessen doorsnijden de hoofdweerstandslijn en vormen een toegang door de linie naar het veilige gebied. Accessen vroegen extra aandacht op het gebied van verdediging. In de Westelijke Duinrand is een duidelijke relatie tussen accessen en de hoofdweerstandslijn zichtbaar. De accessen liggen voornamelijk in oost-west richting. Op de knooppunten met de hoofdweerstandslijn zijn forten en batterijen gesitueerd.

In het noordelijke deel van de Westelijke Duinrand zijn de twee accessen: de Communicatieweg met de inundatiekering van de Zuidermaatweg bij Fort bij Veldhuis, en, bij Fort aan de St. Aagtendijk de samenkomst van de ringdijk van de Zuidwijkermeer (huidige N246) en de St. Aagtendijk zelf.

Het Noordzeekanaal vormt een belangrijk acces dat helemaal doorloopt tot aan Amsterdam. Aan het kanaal zijn meerdere forten gelegen; het Kustfort bij IJmuiden, Fort bij Velsen en Fort Zuidwijkermeer. Fort bij Velsen verdedigd ook te toegang vanaf Beverwijk via het kanaal ‘De Pijp’.

Ten zuiden van het Noordzeekanaal kwamen verschillende accessen samen bij Spaarndam. Het gaat voornamelijk om de Slaperdijk (onderdeel van de Zuider IJ- en Zeedijk die doorloopt tot Amsterdam), maar ook om de dijken en het vaarwater van Zijkanaal B en het Spaarne. De hoofdweerstandslijn langs de Liede (de Lagedijk en de Liedeweg) wordt doorsneden door de accessen van de Oude Haarlemse weg bij Fort bij Penningsveer, en de zeer belangrijke verbinding tussen Haarlem en Amsterdam, met trekvaart, weg (A200) en spoor, bewaakt met twee forten (Fort bij de Liebrug en -aan de Liede).

Acces trekvaart Haarlem-Amsterdam, provinciale weg en spoorlijn bij Fort aan de Liebrug (foto Hanno Lans, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

Verboden kringen rondom forten en batterijen waren bedoeld om een vrij waarnemings- en schootsveld te waarborgen en de vijand geen gelegenheid tot dekking te geven. De openheid van de verboden kringen is rond veel forten en batterijen verdwenen of er is een smalle strook over gebleven. Alleen de verboden kring rond het Kustfort bij IJmuiden is nog open met ruim zicht op de omgeving. Nog redelijk open zijn de kringen rond Fort bezuiden Spaarndam en Fort Zuiderwijkermeer. Voor dit fort ligt de houten kringwetboerderij 'De Eersteling' die in geval van oorlogsdreiging direct uit het schootsveld kon worden verwijderd. Rond de twee forten aan de Liede is de ruimte wel verdicht, maar door het brede water van de Liede en de Mooie Nel en de aanliggende groengebieden, is de functie van de kring nog wel voor te stellen.

Het oorspronkelijke strategische landschap voorzag in openheid aan de onveilige zijde. Over het algemeen is de veilige zijde, binnen de ring van de hoofdweerstandslijn om Amsterdam, meer verstedelijkt en verdicht dan de onveilige zijde buiten de ring. In het gebied van de Westelijke Duinrand heeft dat zich juist andersom ontwikkeld. De onveilige zijde is nu grotendeels bebouwd met nog een smalle resterende open zone tot aan de hoofdweerstandslijn. Op enkele plekken ligt de bebouwing er tegen aan. Opvallend is dat hier juist aan de veilige zijde, binnen de ring, naar verhouding grote open en onbebouwde gebieden zijn.

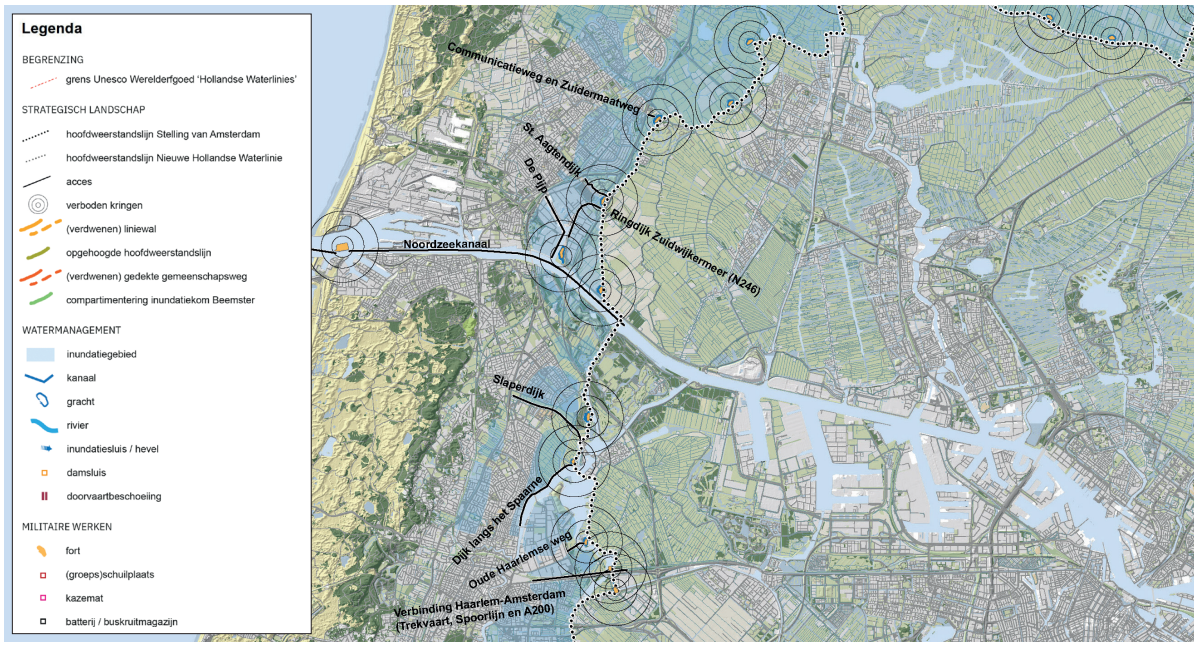

Strategisch Landschap.

Watermanagement en inundatiesysteem

De essentie van de Stelling van Amsterdam bestaat uit de inundatie. In dit deelgebied behelst de inundatie het onder water zetten van de polders en droogmakerijen tussen de de hoofdweerstandslijn en het reliëf van de hoger gelegen gronden in het westen.

Het water voor het vullen van de inundatiekommen van de Westelijke Duinrand werd hoofdzakelijk aangevoerd vanuit de Noordzee via het sluizencomplex bij IJmuiden. De noordelijke kommen – zoals de Uitgeester Broekpolder - werden ook gevoed met water uit de Schermerboezem dat aangevoerd werd via het Alkmaardermeer bij Uitgeest. Vanuit het zuiden konden de kommen bij Haarlem ook worden gevoed vanuit de Aalsmeerderdijk van de Haarlemmermeerpolder. Daarin werd water ontvangen dat bij Katwijk uit de Noordzee werd binnengelaten, en water dat vanuit het rivierengebied aangevoerd werd via een sluis bij Gouda.

Zeesluizen Noordzeekanaal en Kustfort bij IJmuiden (foto Hanno Lans, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

Door de sluizen bij IJmuiden te openen (bij vloed), steeg het waterpeil in het Noordzeekanaal en de daarmee verbonden Zijkanaal A en Zijkanaal B.

Vanuit Zijkanaal A en de Wijkervaart werd het water middels inundatiesluizen ingelaten naar de direct omliggende polders en droogmakerijen ten noorden van het Noordzeekanaal. Vervolgens transporteerde een inundatiekanaal het water naar het Fort aan de St. Aagtendijk.

Ter hoogte van Fort aan de St. Aagtendijk was een stelsel van inundatiesluizen en ook een stenen beer[6] aangebracht zodat het water geschieden kon worden en verder verspreid. Het terrein aan de linkerzijde van de beer werd onder water gezet en aan de rechterzijde van de beer werd water doorgevoerd verder het gebied in. De inundatiesluis bij Fort aan de St. Aagtendijk is inmiddels verdwenen. De kade aan de frontzijde van het fort is daarentegen nog wel zichtbaar. Deze scheidde het water van Zijkanaal A van de fortgracht, zodat bestorming van het fort over water niet mogelijk was.

Voor het doorvoeren en stellen van water over de inundatiekommen, is voor de hoofdweerstandslijn vanaf Fort aan de St Aagtendijk tot aan Fort bij Veldhuis een gracht aangebracht. Deze gracht diende tevens als extra verdedigingsmiddel vanwege de beperkte breedte van de inundatiegebieden. Bij het Fort bij Veldhuis is een inundatiekade aangebracht als scheiding van de inundaties uit de Schermerboezem aan de noorzijde en uit het Noorzeekanaal. Daarin zijn duikers aangebracht voor het geval geen water binnen kon worden gelaten vanuit het Noordzeekanaal.

6 Een stenen beer is een soort muur die twee waterpeilen gescheiden houdt, maar de overtocht over de dijk bemoeilijkt.

Vanaf het verdeelpunt bij Fort aan de St. Aagtendijk werd ook water naar het zuiden gestuurd via de watergang aan de voorzijde van de 'Vuurlinie'.

Vanuit Zijkanaal B kon water naar het gebied ten zuiden van het Noordzeekanaal worden doorgevoerd. In de westelijke dijken en kaden van Zijkanaal B zaten diverse inundatiesluizen om de aanliggende polders en droogmakerij onder water te kunnen zetten. Zijkanaal B komt uit op de sluis bij Spaardam die open kon worden gezet om het water verder via het Spaarne en de Liede te verspreiden, zodat de polders aan de oostzijde van Haarlem onder water konden worden gezet. Ook voor de hoofdweerstandslijn tussen de forten benoorden en bezuiden Spaarndam en tussen Fort aan de Liedebrug en Fort aan de Liede is een gracht aangebracht voor de verspreiding van water en voor een extra verdedigingsmiddel.

Naast inundatiesluizen zijn veel damsluizen aangebracht. Damsluizen liggen in sloten, vaarten en andere waterverbindingen en kunnen dicht worden gezet om water te keren om de inundatie mogelijk te maken of om boezemwater af te sluiten. De eerste soort damsluizen komen vooral voor in liniewallen, zoals de Liniewal Aagtendijk - Zuidwijkermeer. Deze liniewal is dwars over het wegen en slotenpatroon van de Wijkermeerpolder gelegd. In normale tijden, zonder oorlogsdreiging, moesten de damsluizen open zijn voor een goede afwatering en ontsluiting. Bij dreigingen kon de dam, samen met de coupure (doorsnijding) in de liniewal of dijk, dicht worden gezet met schotbalken en zandzakken. De dijk vormde dan weer één geheel en ging als inundatiekering fungeren. Damsluizen werden gemaakt in belangrijke inundatie- of toevoerkanalen om het wegstromen van water uit geïnundeerde gebieden te voorkomen zoals in Zijkanaal A, bij de sluizen van Spaarndam en een voormalige damsluis in de Haarlemmertrekvaart. Ook konden zo buiten bereik van de vijand waterreservoirs worden aangelegd die niet konden worden afgetapt. Bij damsluizen zijn vaak schotbalkloodsen te vinden.

Damsluis met schotbalkenloods in de Molentocht bij de Vuurlinie in de Wijkermeerpolder (foto Kenneth Stamp, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

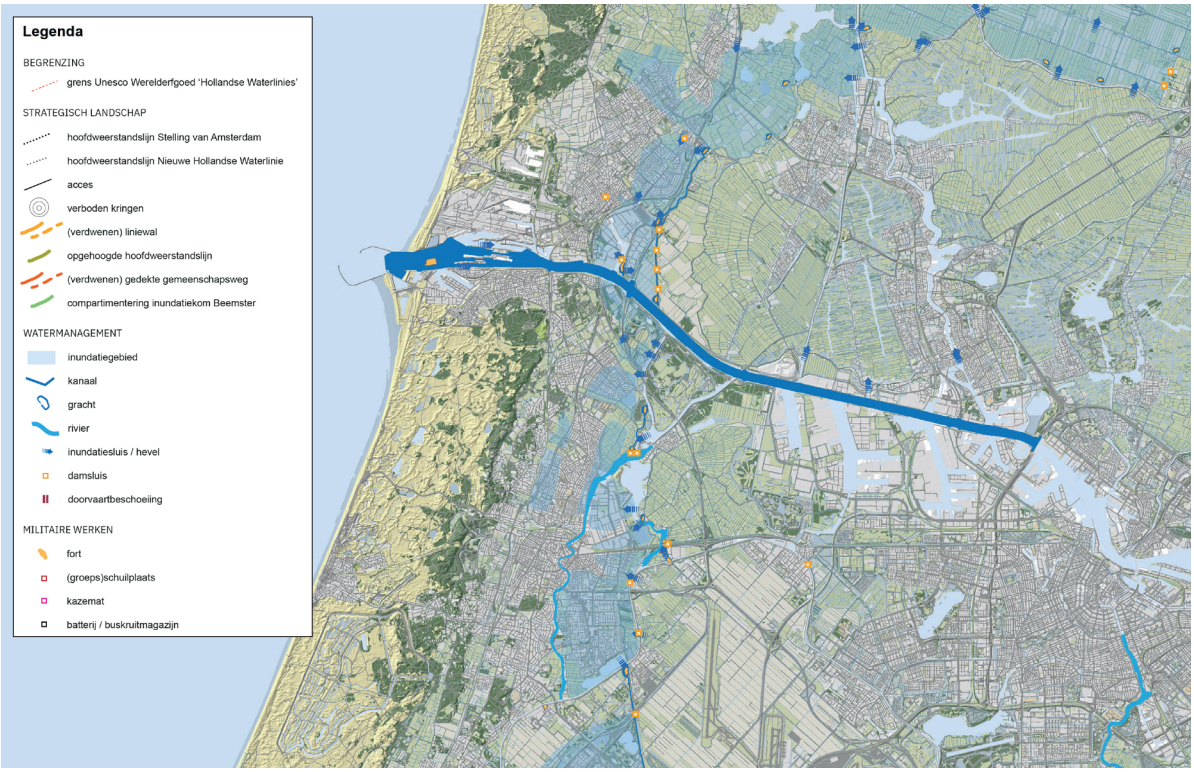

Watermanagement.

Militaire Werken

De Westelijke Duinrand heeft een veelheid aan militaire werken. Aan de noordzijde ligt Fort bij Veldhuis, een schakel op de overgang van de smalle linie dicht bij de kust naar de veenweiden en droogmakerijen van Laag-Holland ten noorden van Amsterdam. Fort bij Veldhuis verdedigd samen met een nevenbatterij de uit Heemskerk/Assumburg komende Zuidermaatweg en Communicatieweg en de voor het fort gelegen inundatiekade met sluizen. Het fort bood zicht op deze accessen én het omliggende inundatievlak, en is – samen met Fort bij Vijfhuizen in de Haarlemmermeerpolder – het oudste betonnen fort naar het eerste ontwerp uit 1897. Bijzonder is ook dat er een zoeklichtremise in de frontwal is gebouwd door de Duitse bezetter.

Fort Veldhuis (foto Hanno Lans, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

Het Kustfort bij IJmuiden vormde samen met een serie batterijen in het sluizencomplex de bescherming van het acces vanaf de Noordzee. Naast een accres was het Noordzeekanaal een belangrijke bron voor het onder water kunnen zetten van omliggende inundatiegebieden. Het kustfort was gelegen op de noordelijke oever van de monding van het Noordzeekanaal. Door verbreding van het kanaal is het kustfort op een eiland voor de sluizen komen te liggen. Het fort beschikte over een unieke pantserbatterij met vijf zware kanonnen voor de kustverdediging en een pantserkoepel met twee kanonnen voor de verdediging van de sluizen en het Noordzeekanaal.

Aan en nabij het Noordzeekanaal ligt tevens de driehoek van forten aan de St. Aagtendijk, bij Velsen en Zuidwijkermeer.

- Fort aan de St. Aagtendijk verdedigde de accessen van de St. Aagtendijk en de westkade van de Zuidwijkermeerpolder. Daarnaast overzag het fort het verdeelpunt van water over de inundatievelden. Bijzonder bij dit fort is de in beton uitgevoerde frontcaponnière, een aan de frontwal gelegen uitbouw, aan weerszijden voorzien van schietgaten voor het verdedigen van de fortgracht. De voorzijde van deze caponnière was tegen granaatvuur beschermd door een zware aarden dekking. Dit extra flankerende vuur werd noodzakelijk geacht omdat de inundatie ter plekke smal was vanwege de nabijheid van het duingebied.
- Fort bij Velsen verdedigde het Noordzeekanaal met zijn oevers. Doordat het een vooruitgeschoven positie ten westen van de hoofdverdedigingslijn had, kon Fort bij Velsen het Kustfort bij IJmuiden ondersteunen. Het fort was onder meer uitgerust met drie pantserkoepels met 15 cm kanonnen. Deze hadden een groot bereik en ze konden zowel de monding van het Noordzeekanaal als het frontgebied tussen Haarlem en Castricum onder vuur nemen om vijandelijke insluitingstroepen te bestrijden en samen met Fort bij IJmuiden de overtocht over het Noordzeekanaal verhinderen. Het fort was daarmee van zeer groot strategisch belang.
- Fort Zuidwijkermeer verdedigde de dijken en droog blijvende stroken langs het Noordzeekanaal.
- Fort bij St. Aagtendijk en Fort bij Velsen zijn door verstedelijking en doorsnijding van de snelweg A9 geïsoleerd komen te liggen. De onderlinge zichtrelaties tussen de fortendriehoek ten noorden van het IJ is daarmee aangetast

Fort St. Aagtendijk met op de achtergrond de Liniewal 'Vuurlinie' (foto Hanno Lans, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

Onder het Noordzeekanaal vormde Fort benoorden Spaarndam samen met Fort bezuiden Spaarndam, de Wal bewesten Spaarndam en de latere Voorstelling bij Spaarndam, samen de Positie bij Spaarndam. De Positie bij Spaarndam diende ter verdediging van de op het gelijknamige dorp aanlopende accessen en de daarin gelegen sluizen (Spaarne, Zuider-IJ en Zeedijk).

- Fort benoorden Spaarndam verdedigde het acces gevormd door de Slaperdijk en de Westlaan. Vanuit het Zijkanaal B werd het inundatiewater in de polders tussen het fort en het Noordzeekanaal ingelaten. Het fort bevindt zich nog in de staat zoals het in 1970 is verlaten.
- Fort bezuiden Spaarndam verdedigde dezelfde accessen en tevens het Spaarne en haar dijkwegen. Vanuit het Spaarne werd hier het inundatiewater in de polders ten westen van het fort ingelaten.
- De positie bij Spaarndam is in 1917 uitgebreid met een voorstelling als extra verdediging van de smalle en belangrijke passage bij Spaarndam. De voorstelling ligt ongeveer 500 meter naar het westen in de polder Westbroek ten noorden van de Slaperdijk en de Oude Spaarndammerpolder ten zuiden daarvan. Van Zijkanaal B tot het Spaarne is een voorkanaal/gracht gegraven met daarachter een frontwal met daarin groepsschuilplaatsen. In de tussenliggende ruimte zijn ook op regelmatige afstand groepsschuilplaatsen aangebracht. Rondom de Slaperdijk is een clustering van groepsschuilplaatsen. De voorpositie is zeer herkenbaar door de vele betonnen werken en maakt de hele positie bij Spaardam nog meer zichtbaar en beleefbaar.

Fort bezuiden Spaarndam met gracht, liniewal en sluizen en gemaal bij Spaarndam (foto Hanno Lans, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

Verder ten zuiden van Fort bezuiden Spaarndam ligt de Positie aan de Liede. Deze bestaat uit de forten bij Penningsveer, bij de Liebrug en aan de Liede.

- Fort bij Penningsveer verdedigde het acces gevormd door de Oude Haarlemmerweg. Op deze plaats lag eerst post nummer 2 aan het Penningsveer. Deze post was onderdeel van de verdedigingswerken rond Amsterdam die Cornelis Krayenhoff in de jaren 1805 - 1810 liet aanleggen.
- Fort bij de Liebrug verdedigde het acces gevormd door de spoorweg, trekvaart en weg tussen Amsterdam en Haarlem. Aangezien de belangrijkste verdedigingstaken werden uitgevoerd door de forten bij Penningsveer en aan de Liede, kon hier met een kleiner verdedigingswerk worden volstaan.
- Fort aan de Liede is een van de vier forten die werd aangelegd bij drooglegging van het Haarlemmermeer (1848-1852). De forten waren onderdeel van de Posten van Krayenhoff en werden opnieuw benut in de periode 1843- 1852 om een vrije doorgang van een vijandelijk leger door de nieuwe polder te verhinderen. Fort aan de Liede kreeg later een functie in de Stelling van Amsterdam.

Bij de forten in de Westelijke Duinrand is een veelheid aan batterijen en nevenbatterijen te vinden. Deze waren bedoeld voor het opstellen van geschut en zijn nog terug te zien in het landschap. De batterijen op de oude spoorbrug bij Velsen en de nevenbatterij bij Fort Zuidwijkermeer zijn met de verbreding van het Noordzeekanaal verdwenen.

In het gebied zijn verschillende keelkazematten terug te vinden, die dienden als achterwaartse verdediging van de terreinen tussen de forten in. Zo zijn er keelkazematten gelegen bij Fort Veldhuis, St. Aagtendijk, en bij Fort Zuidwijkermeer. Bijzonder aan dit laatste fort is dat zich onder beide keelkazematten kelders bevinden, voorzien van geglazuurde tegels ten behoeve van vleesopslag. Via het Noordzeekanaal vond de aanvoer plaats, waarna het van hieruit werd gedistribueerd over de andere forten van de Stelling. Ook de keelkazematten bij Fort bij de Liebrug zijn uniek. In tegenstelling tot veel andere forten verschillen de keelkazematten hier in grootte. De rechter keelkazemat is klein en diende alleen voor de nabij verdediging. De linker keelkazemat was groot en van belang voor de verdediging van het gebied tot aan de Fuikvaart bij Haarlem.

De grote keelkazemat bij Fort bij de Liebrug (foto Hanno Lans, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

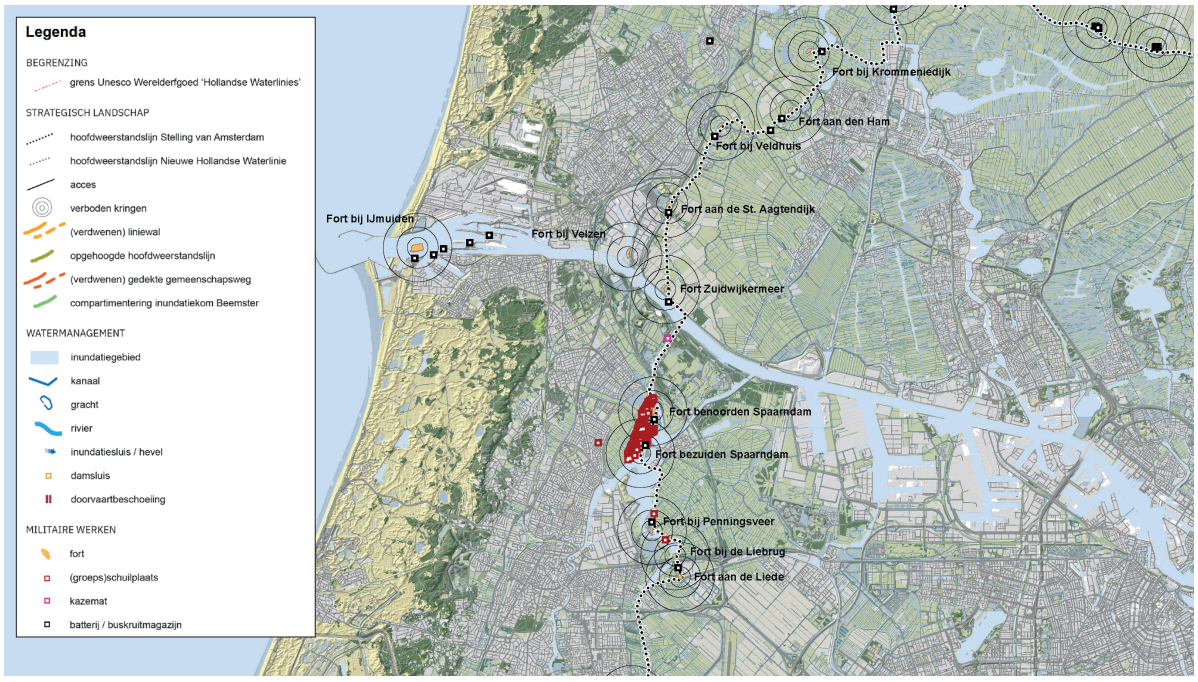

Militaire werken.

5.5 Ruimtelijke dynamiek na WOII

De Stelling van Amsterdam werd na de 2e Wereldoorlog buiten werking gesteld als verdedigingswerk. Daarmee vervielen ook de beschermingsregimes van de Kringenwet. Dat heeft onder meer gevolgen gehad voor de openheid en leegte van verboden kringen en inundatiekommen, het doorsnijden van de hoofdweerstandslijn en de functie van militaire werken.

Na het vervallen van de functie als verdedigingswerk hebben veel forten een nieuwe functie gekregen. Zo hebben Fort bij Veldhuis, Fort aan de St. Aagtendijk en Fort Zuidwijkermeer vlak na de oorlog, in 1947 en 1948, als gevangenis voor politieke delinquenten gefungeerd. Ook Fort Penningsveer heeft enige tijd na de oorlog deze functie gehad. Fort bij Velsen is in 1978 aan een particulier verkocht. Na gedeeltelijke afbraak van het fort in 1981-1983 besefte de provincie Noord-Holland dat de Stelling van Amsterdam bewaard diende te blijven. Zo heeft de sloop van dit fort de monumentale bescherming van de Stelling van Amsterdam in gang gezet. Bescherming door het Rijk van delen van de Stelling volgden.

In tegenstelling tot de forten bleef het linielandschap tot de jaren '60 van de vorige eeuw vrij onaangeroerd. Het Noordzeekanaal werd verbreed, waarbij onder meer de nevenbatterij ten zuiden van Fort Zuidwijkermeer is verdwenen.

Vanaf de jaren '60 breiden Heemskerk, Beverwijk, Driehuis en Santpoort Noord zich flink uit, onder de rook van de steeds groter wordende Hoogovens. De spoorbrug over het Noorzeekanaal bij Velsen met batterijen, wordt vervangen door een spoortunnel. Ook het pontveer bij Velsen wordt vervangen door de 'Velsertunnel' waar onderlangs de provinciale weg N99, en kort daarop de rijksweg A9, het Noordzeekanaal passeert. Ten zuiden van de afslag naar Beverwijk wordt in De Meerwijden en de Noordwijkermeerpolder een haven en bedrijventerrein ontwikkeld.

De Spaarndammerpolders en een deel van de Polder Velserbroek krijgen een nieuwe functie als uitloop- en recreatiegebied waarbij de openheid ingeruild wordt voor beplantingen. In de Waarderpolder tussen Haarlem en de Liede wordt een groot bedrijventerrein ontwikkeld en een vuilstort.

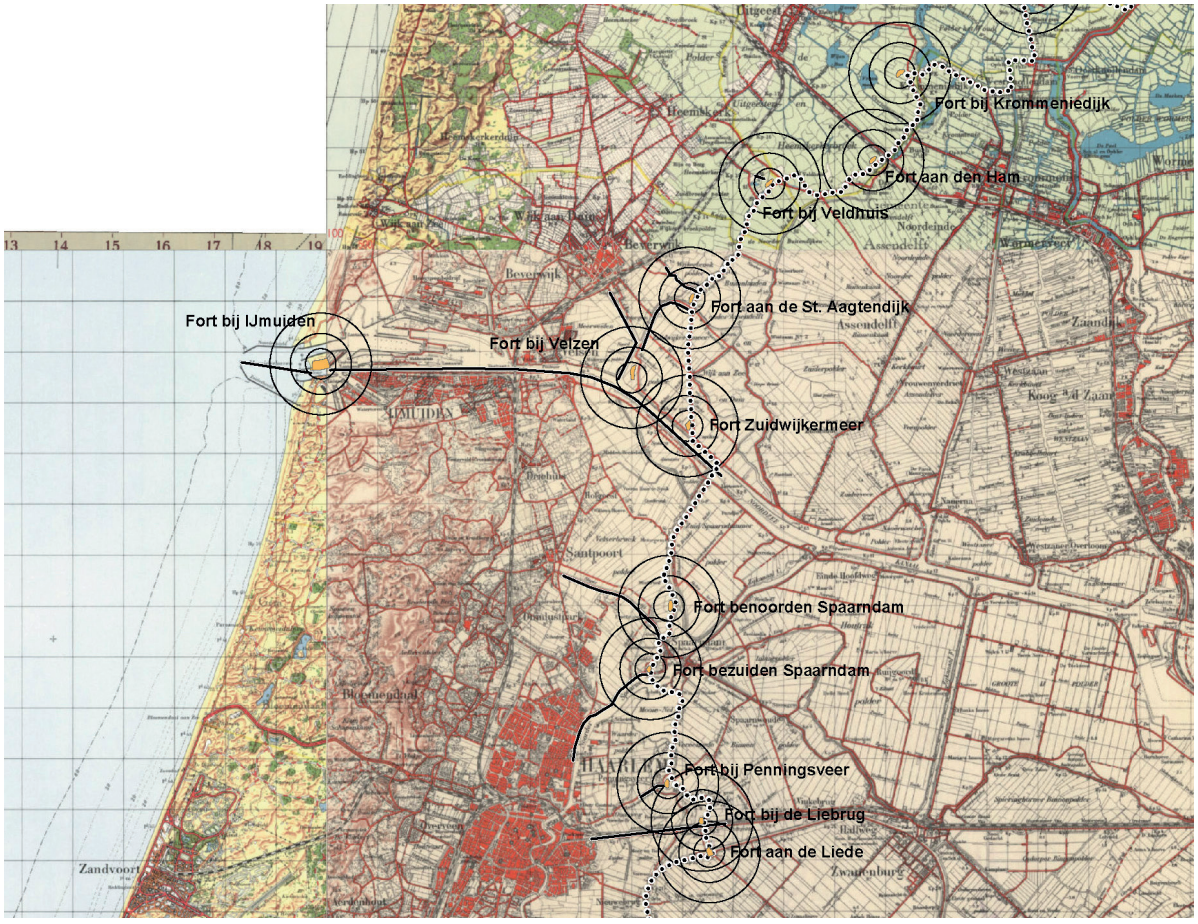

Kaart uit 1960 (bron: topotijdreis).

Na 1990 komt het gebied in een stroomversnelling door de verlegging van de A9 naar het oosten en de nieuwe Wijkermeertunnel onder het Noordzeekanaal. De snelweg schuift daarmee vrijwel tegen de hoofdweerstandslijn van de Stelling aan en doorsnijdt deze bij het Fort aan de St Aagtendijk door hier achterlangs te passeren. Dit vormt de aanzet voor het opvullen van de ruimte tussen de A9 en Velsen, Beverwijk en Heemskerk met woonwijken en bedrijventerreinen vanaf ongeveer het jaar 2000. De open ruimte van de inundatiekommen en verboden kringen zijn hierdoor vrijwel overal verdwenen.

Kaart uit 1990 (bron: topotijdreis).

Door diverse kleinere ontwikkelingen is het gebied nog verder verdicht, ook aan de veilige zijde van de hoofdweerstandslijn. Onder meer door een golfbaan, een aardgaslocatie, benzinestations en vuilstorten tussen Heemskerk en Spaarndam. En ook tvanaf Spaarndam tot aan de Aalsmeerderdijk van de Haarlemmermeer, met een munitiemagazijn bij Spaarndam en aan de westoevers van de Liede een zone van recreatiegebieden. Daarnaast zijn elementen als hoogspanningsleidingen en grondlichamen voor bijvoorbeeld langszaamverkeersroutes zijn toegevoegd. Het is een gebied geworden van stadsranden en stadsrandactiviteiten.

Aan de ‘veilige zijde’ ten oosten van Noorder IJ- en Zeedijk en ligt de nog open ruimte van Assendelverpolder. Ten oosten van de Liede liggen ligt het open veenweidegebied van de Vereenigde Binnenpolder, midden tussen Haarlem en de Amsterdamse havengebied.

Kaart uit 2020 (bron: topotijdreis).

Totaaloverzicht strategisch landschap, watermanagement en militaire werken.

5.6 Kernkwaliteiten Westelijke Duinrand

De analyse van het strategisch landschap, het watermanagement en de militaire werken geeft een specifiek beeld van kernkwaliteiten van de Stelling van Amsterdam in het Westelijk Duingebied. Op basis daarvan zijn de kernkwaliteiten op regionaal niveau uit het Nominatiedossier in hoofdstuk 4 verder uitgewerkt en aangescherpt.

De specifieke kernkwaliteiten van de Stelling van Amsterdam in Westelijk Duingebied zijn:

Strategisch landschap:

- Openheid aan de veilige zijde van hoofdweerstandslijn met een hoofdzakelijk landelijk en agrarisch karakter.
- De smalle nog resterende open inundatiekommen en verboden kringen tussen de hoofdweerstandslijn en harde stedelijke en infrastructurele begrenzing aan de onveilige zijde.
- Herkenbare hoofdweerstandslijn, samengesteld uit in het landschap aanwezige dijken, welke vanaf de middeleeuwen zijn opgeworpen om het water te keren, en speciaal voor de Stelling aangelegde liniewallen.
- Herkenbaar onderscheid tussen bestaande dijken met veelal een meer slingerend karakter en wisselende profielen die inspelen op het landschap, en liniewallen die over het landschap heen liggen, lineair zijn en een eenduidig profiel hebben.
- Liniewallen 'Vuurlinie' door de Zuidelijke Wijkermeerpolder, de 'Wal' ten westen van Spaarndam, en tussen Fort aan de Liebrug en Fort aan de Liede.
- Parallel lopende dijken vanaf Fort bij Veldhuis tot aan Fort Zuidwijkermeer, met de hoofdweerstandslijn meest westelijk, en de achterliggende Noorder-IJ en Zeedijk als transport- en bevoorradingsroute met magazijnen.
- Duidelijke relatie van de hoofdweerstandslijn met accessen, de Zuidermaatweg, St Aagtendijk en rindijk Zuid Wijkermeerpolder, het Noordzeekanaal, Slaperdijk (Zuidelijke IJ-en Zeedijk), Oude Haarlemse Weg, Verbinding Haarlem-Amsterdam (Trekvaart, Spoorweg en autoweg).
- Accessen waar 2 of 3 forten samen het acces afsluiten: forten langs het Noordzeekanaal met fortendriehoek, positie bij Spaarndam bij de Slaperdijk en positie bij de Liede bij de verbinding Haarlem-Amsterdam.
- Open verboden kringen rond Kustfort bij IJmuiden, Fort Zuidwijkermeer (met kringwetboerderij) en Fort bezuiden Spaarndam, en de nog bestaande smalle open ring rond de overige forten.

Watermanagement:

- Hoofdinundatie via het Noordzeekanaal met inundatiekanalen; Zijkanaal A naar het noorden richting het verdeelpunt bij Fort aan de St Aagtendijk, en Zijkanaal B naar het zuiden richting de sluizen bij Spaarndam met aansluitend het Spaarne en de Liede voor verdere verspreiding van het water.
- Inundatiekanalen en grachten voor de hoofdweerstandslijn tussen Fort aan de St Aagtendijk en Fort Veldhuis, voor de 'Vuurlinie' voor de liniewal bij Spaarndam en voor de liniewal tussen Fort aan de Liedebrug en Fort aan de Liede.
- Waterverdeelpunt met stenen beer bij Fort aan de St Aagtendijk.
- Damsluizen en schotbalkloodsen, en specifiek het ensemble van damsluizen in de 'Vuurlinie'.
- Inundatiesluizen langs de toevoerkanalen en -vaarten.
- De inundatiekade met sluizen bij Fort bij Veldhuis.

Militaire werken:

- Veelheid aan forten met een duidelijke positie aan of ten opzichte van de hoofdweerstandslijn veelal op korte afstand van elkaar: Fortendriehoek met Fort bij Velsen, Fort Zuidwijkermeer en Fort aan de Sint Aagtendijk, Positie bij Spaarndam met Fort benoorden en Fort bezuiden Spaarndam, en Positie aan de Liede met Fort bij Penningsveer, Fort bij de Liebrug en Fort aan de Liede.
- Positie bij Spaardam met duidelijke voorpositie met voorgracht, wal en grote concentratie betonnen werken met de smalle passage over de brede monding van het Spaarne.
- Vooruitgeschoven positie van Fort bij Velsen (ter bescherming van inundatie via het Noordzeekanaal en flankvuur voor Kustfort bij IJmuiden) en vooruitgeschoven positie Kustfort bij IJmuiden, nu een forteiland in de monding van het sluizencomplex en de daarmee samenhangende batterijen (ter bescherming tegen bedreiging vanuit de Noordzee).

Stelling van Amsterdam in Amsterdam West – Droogmakerij Haarlemmermeer en begrenzing Werelderfgoed (rood).

5.7 Deelgebied Droogmakerij Haarlemmermeer

Strategisch landschap

De hoofdweerstandslijn hangt sterk samen met de droogmakerij en bestaat uit de ringdijk van de Haarlemmermeerpolder (Vijfhuizerdijk en Cruquiusdijk) en de Geniedijk dwars door de polder. De dijk en liniewal vormen de begrenzing van het door de Stelling beschermde land, de veilige zijde. De dijken zijn als element goed herkenbaar en vanwege de forten en andere werken herkenbaar als verdedigingslijn van de Stelling. De hoofdweerstandslijn volgt de ringdijk van het Fort aan de Liede tot aan Fort bij Vijfhuizen. Dit punt lag ook ongeveer op de gewenste afstand tot Amsterdam en in het verleden liep hier de spoorlijn tussen Hoofddorp en Haarlem, een acces dat verdedigd moest worden. Nu gaat hier de tunnel voor het R-net onder de Aalsmeerderdijk door.

Vanuit Fort bij Vijfhuizen is een liniewal dwars door de Haarlemmermeerpolder getrokken tot aan de Westeinderplassen bij Aalsmeer. De liniewal is de langste inundatiekering die speciaal voor de Stelling van Amsterdam werd aangelegd. De Haarlemmermeerpolder wordt erdoor in tweeën gedeeld. De liniewal is met knikpunten om Hoofddorp heen getrokken, dat zo binnen de Stelling kwam te liggen. ‘De Geniedijk’, zoals de liniewal hier heet, is één van de meest markante elementen van de Stelling, door de duidelijke expressie van de lijn in de vlakke polder.

De Geniedijk heeft een kenmerkend profiel. Over de hele lengte zijn voor- en achterkanalen aangelegd. Ze geven de dijk een heldere ruimtelijke begrenzing. Aan het binnentalud werd een transportweg toegevoegd om troepen en materieel onder dekking te kunnen verplaatsen. Een bomenrij begeleidde de weg. Deze was bedoeld als camouflage van de liniewal, die zo op een reguliere dijk zou lijken. Nu benadrukken de bomenrijen aan zowel buiten- als binnenzijde van de Geniedijk de markante lijn door de droogmakerij. De weg is verdwenen. Een fietspad ligt nu wisselend aan de voor- of achterzijde van de Geniedijk.

De Geniedijk bij Batterij aan de Sloterweg (foto Kenneth Stamp, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

Het te inunderen gebied buiten de Haarlemmermeerpolder was vrij smal en lag in de oude polders tussen de ringdijk van de Haarlemmermeerpolder en het Zuider Spaarne. De inundatiekom in het zuiden van de Haarlemmermeerpolder was juist ruim en uitgestrekt. Het inundatieveld liep tot aan de Ringdijk en de hoger gelegen randen van de droogmakerij. Het huidige linielandschap is smal door de in de inundatiekommen opgerukte bebouwing en stadsrandactiviteiten bij Haarlem en de vele uitbreidingen van woonwijken en bedrijventerreinen in de Haarlemmermeerpolder. Zowel aan de onveilige zijde als de veilige zijde is het gebied grotendeels verdicht. Enige openheid is nog wel in het zuidwestelijke traject te vinden als een zone langs de hoofdweerstandslijn.

Accessen doorsnijden de hoofdweerstandslijn en vormen een toegang door de linie naar het veilige gebied. Accessen vroegen extra aandacht op het gebied van verdediging. Er is een duidelijke relatie tussen accessen en de hoofdweerstandslijn in de Haarlemmermeerpolder.

De belangrijke accessen zijn de Aalsmeerderdijk en -dijk van de Haarlemmermeerpolder (Cruquiusdijk) met de aanliggende hoge gronden. Deze doorsnijden de hoofdweerstandslijn bij Vijfhuizen. Aan de noordwestzijde passeert hier de voormalige spoorlijn tussen Haarlem en Hoofdorp de Stelling. Waar deze met de Aalsmeerderdijk kruiste, is het Fort bij Vijfhuizen gepositioneerd. De hoge gronden op het oude land bij Heemstede, vormden een droge positie voor de Stelling. Hiertegenover staat het gemaal Cruquius, belangrijk voor de waterbeheersing van de Haarlemmermeerpolder. Daarom is Fort bij Heemstede hier als vooruitgeschoven post op het acces gepositioneerd, als onderdeel van de ‘voorpositie bij Cruquius’. Daar maken ook de groepsschuilplaatsen op de golfbaan bij, die tussen beide forten in zijn gebouwd. Aan de zuidoostzijde van de Haarlemmermeer, waar de Geniedijk aansluit op de Ringdijk, verdedigde het Fort bij Aalsmeer het acces van de Aalsmeerderdijk en -dijk (Aalsmeerderdijk).

In de Haarlemmermeerpolder kruist de Geniedijk de diverse wegen in het ritme van de polder. Deze lagen wat hoger dan de omliggende landen. De Hoofdvaart vormt het belangrijkste acces dat door het Fort bij Hoofddorp werd afgesloten. Deze heeft begeleidende kades en er kon overheen gevaren worden.

Verboden kringen rondom forten en batterijen waren bedoeld om een vrij waarnemings- en schootsveld te waarborgen en de vijand geen gelegenheid tot dekking te geven. De openheid van de verboden kringen is rond de meeste forten en batterijen verdwenen. De ruimtes rondom Fort bij Hoofddorp, Fort bij Heemstede, Fort bij Aalsmeer, Batterij aan de IJweg en Batterij aan de Aalsmeerderweg zijn dichtgebouwd. Fort bij Vijfhuizen en Batterij aan de Sloterweg bezitten nog redelijk wat vrije ruimte aan de voorzijde. De in 2005 opgeleverde houten huizen bij Fort bij Vijfhuizen wijzen op de voormalige verboden kring rond dit fort.

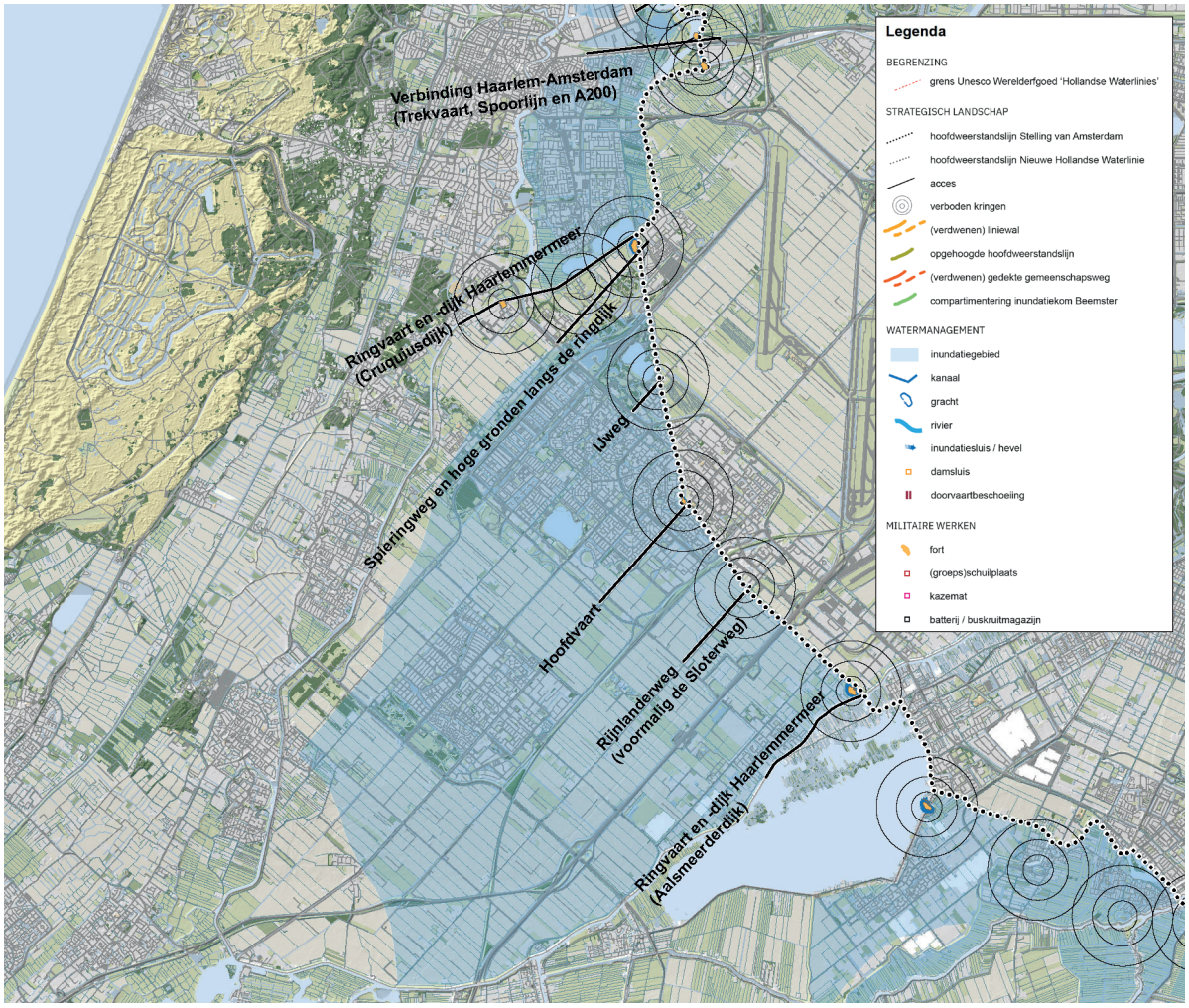

Strategisch Landschap.

Watermanagement en inundatiesysteem droogmakerij Haarlemmermeer

De essentie van de Stelling van Amsterdam bestaat uit de inundatie. In dit deelgebied gaat het om het onder water zetten van de polders en droogmakerijen ten westen van de Haarlemmermeerpolder, tussen de Ringdijk van de Haarlemmermeerpolder en het Zuider Spaarne, én het vol laten stromen van de Haarlemmermeerpolder ten zuiden van de Geniedijk. Het water ten behoeve van het stellen van de inundatiekommen kon zowel vanuit het zuiden als het noorden worden aangevoerd. Vanuit de Noordzee werd water ingelaten door het sluizencomplex bij IJmuiden. Ook ten zuiden van de Stelling kon, via de uitwateringswerken van de Oude Rijn bij Katwijk, water uit zee worden ingelaten. Daarnaast was er de mogelijkheid vanuit de Hollandse IJssel bij Gouda water uit het rivierengebied aan te voeren.

Door de sluizen bij IJmuiden te openen (bij vloed), steeg het waterpeil in het Noordzeekanaal en de daarmee verbonden Zijkanalen A en B. Zijkanaal B komt uit op de sluis bij Spaardam die vervolgens open werd gezet om het water verder via het Spaarne en de Liede te verspreiden richting de Aalsmeerderdijk van de Haarlemmermeerpolder. Via inundatiesluizen konden de aanliggende polders onder water worden gezet. Bij Fort bij Vijfhuizen en Fort bij Aalsmeer waren inlaten aangelegd om de zuidzijde van de Haarlemmermeer polder te kunnen inunderen. Met deze positionering hielden de verdedigers controle over het inlaten van water in de inundatiekom.

Damsluizen in de Aalsmeerderdijk van de Haarlemmermeerpolder speelden een belangrijke rol. De damsluizen liggen bij Halfweg en bij Vijfhuizen. Samen met de damsluizen in de Fuikvaart, de Trekvaart van Haarlem naar Halfweg (verdwenen) en de damsluizen bij Penningsveer, vormden ze een aparte Liedeboezem, een soort waterreservoir buiten bereik van de vijand. De damsluizen werden dicht gezet om wegstromen van water uit de boezem te voorkomen, zodat deze niet konden worden afgetapt.

Damsluis bij Vijfhuizen (foto Kenneth Stamp, bron: https://www.stellingvanamsterdam.nl/nl/toolkit/fotos).

Een ander type damsluis ligt in sloten, vaarten en andere waterverbindingen door de hoofverdedigingslijn. Deze komen vooral voor in de Geniedijk. In normale tijden, zonder oorlogsdreiging, moesten deze damsluizen open zijn voor de afwatering en ontsluiting. Bij een dreiging kon de dam, samen met de coupure (doorsnijding) van de weg in de liniewal of dijk, dicht worden gezet met schotbalken en zandzakken. De dijk vormde dan weer één geheel en ging als inundatiekering fungeren. Damsluizen zijn er in de IJtocht en de Hoofdvaart. De damsluis in de Slotertocht is gesloopt voor de verbreding van de A4 en aansluiting van de N201. Bij wegdoorsnijdingen zijn coupures gemaakt die op een zelfde wijze dichtgezet konden worden. In de weg is dit ook merkbaar omdat deze hier enigszins omhoog gaan. Bij damsluizen en coupures zijn vaak ook nog schotbalkloodsen te vinden.

Langs de gehele Geniedijk zijn voor- en achterkanalen aangelegd. Via het voorkanaal kon water verspreid worden over de hele breedte van de Haarlemmermeerpolder om vervolgens via de tochten en sloten de inundatiekom te vullen. Het voorkanaal had ook de functie als barrière om een massale stormloop onmogelijk te maken en is om die reden extra breed gemaakt. Het achterkanaal is smaller en diende, net als de verbindingsweg achter de liniedijk, als verbindingsroute tussen de forten. Onder dekking van de dijk kon onder meer munitie vervoerd worden over het kanaal.

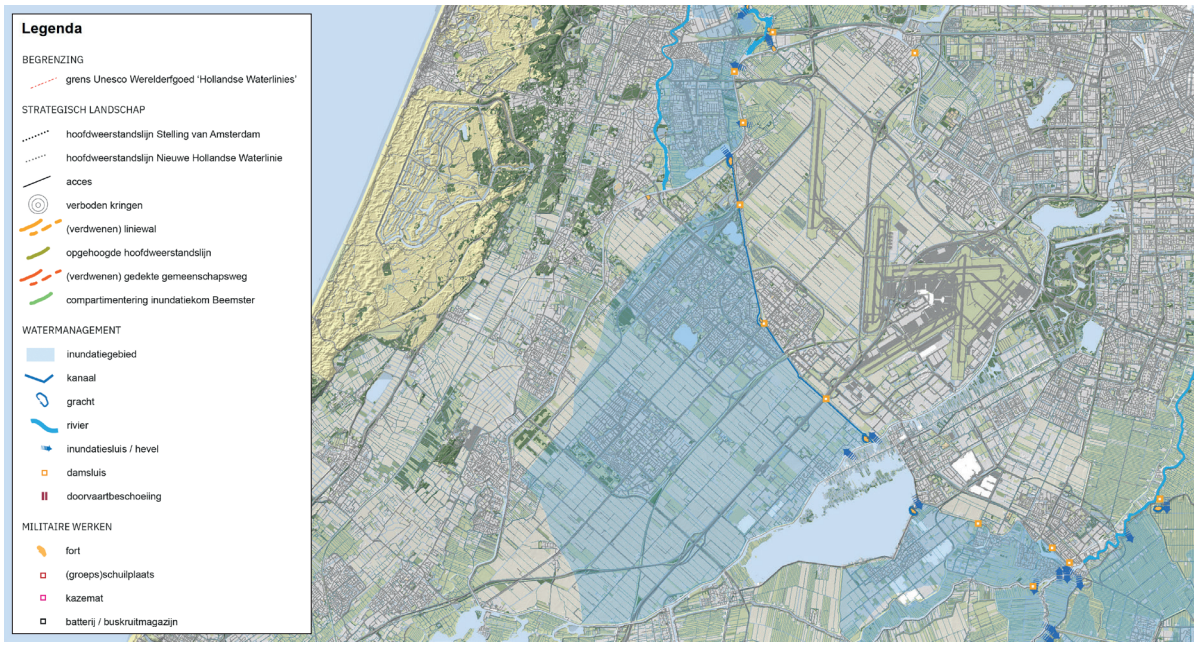

Watermanagement.

Militaire Werken

De forten in de Haarlemmermeerpolder zijn duidelijk gekoppeld aan de Geniedijk, de hoofdweerstandslijn. Er is een hoge onderlinge samenhang tussen de batterijen en forten langs deze liniewal. Het gaat om onder andere het Fort bij Vijfhuizen, Fort bij Hoofddorp en Fort bij Aalsmeer:

- Fort bij Vijfhuizen verdedigde de Aalsmeerderdijk en -dijk van de Haarlemmermeerpolder, alsmede de droog blijvende terreinstrook aan de ringdijk. Het ontwerp van Fort bij Vijfhuizen is gebaseerd op het oudste betonnen ontwerp uit 1897 waarbij de hefkoepels een zelfstandige plek op de flankhoeken hadden. De bij de restauratie van het fort gereconstrueerde metalen genieloods is het enige bewaard gebleven exemplaar van dit type. Om het fort ligt een dubbele gracht als extra barrière, die door een nog aanwezige inundatiesluis of hevel van water uit de Aalsmeerderdijk werd voorzien. Op de droog blijvende strook werden in 1917-1919 twee vóórstellingen aangelegd, bij Fort bij Heemstede en bij de huidige golfbaan. Deze voorstellingen waren vooruitgeschoven posten van het Fort bij Vijfhuizen en dienden als extra verdedigingswerken. Beide zijn voorzien van betonnen onderkomens en mitrailleurblokken.
- Fort bij Hoofddorp verdedigde het acces gevormd door de Hoofdvaart en de aan beide kanten lopende wegen. Het fort ligt op een knik in de Geniedijk. Zo kon met één kazemat aan de achterzijde (keel) naar beide kanten flankerend vuur langs de Geniedijk worden gegeven. Om de fortgracht te kunnen verdedigen aan de frontzijde werd een caponnière[7] toegevoegd. De gietstalen caponnière is een uniek element binnen de Stelling.
- Fort bij Aalsmeer verdedigde de dijk van de Haarlemmermeerpolder, Aalsmeerderdijk en de droog blijvende terreinstrook. Ook diende het ter verdediging van de Aalsmeerderweg met Aalsmeerdertocht. Het fort heeft een dubbele fortgracht vanwege de oplopende gronden aan de rand van de polder die bij onderwaterzetting droog bleven. Dit is een extra barrière, die van water uit de Aalsmeerderdijk Ringvaart werd voorzien

De droogmaking van de Haarlemmermeer, tussen 1848 en 1852, maakte een eind aan de bedreiging van Amsterdam door de ‘waterwolf’. Maar het gewonnen land maakte een vijandelijke aanval op de hoofdstad wel gemakkelijker. Met name via de belangrijkste wegen en de Aalsmeerderdijk. Een eerste oplossing voor dit probleem was de aanleg van vier forten als aanvulling op de Posten van Krayenhoff, een waterlinie rond de hoofdstad uit de periode 1805-1810: Fort bij Heemstede (Voorpositie bij Cruquius), Fort aan de Liede, Fort aan het Nieuwe Meer en Fort aan het Schiphol (gesloopt in 1934). Deze forten moesten de belangrijkste wegen en de Aalsmeerderdijk verdedigen en werden in het noordelijk deel van de polder langs de Aalsmeerderdijk gebouwd. Fort aan de Liede en Fort bij Heemstede zijn opgenomen in de Stelling. Fort bij de Liede als onderdeel van de verdediging van het acces tussen Amsterdam en Haarlem; de ‘Positie aan de Liede’. Fort bij Heemstede als voorpositie voor de verdediging van gemaal Cruquius en het acces via de Aalsmeerderdijk en -dijk. Fort bij Heemstede kreeg geen gemetseld gebouw en is nooit voltooid.

Er bevinden zich diverse batterijen in de Haarlemmermeerpolder. De Batterij aan de IJweg en de Batterij aan de Sloterweg dienden als flankering van de Geniedijk. De Batterij aan de IJ-weg uit 1906, diende als een soort tussenfort. Door de grote afstand tussen de forten bij Vijfhuizen en bij Hoofddorp – circa vijf km – was dit noodzakelijk om ondersteuningsvuur te kunnen geven aan de twee buurforten. Omdat een brede onderwaterzetting voor de batterij mogelijk was, behoefde het niet als groot fort opgezet te worden.
De batterij is tegenwoordig nauwelijks nog herkenbaar. De Batterij aan de Sloterweg (tegenwoordig Rijnlanderweg) uit 1906 is, in tegenstelling tot Batterij aan de IJ-weg, goed bewaard gebleven. De batterij is gelegen tussen de forten bij Hoofddorp en bij Aalsmeer, met dezelfde reden en functie als de Batterij aan de IJweg. Ook aan de Aalsmeerderweg ligt nog een batterij als ondersteuning van Fort bij Aalsmeer en de verdediging van het acces via de Aalsmeerderweg. Bij de aanleg van de A4 zijn aan de westzijde extra bunkers gebouwd voor de verdediging. Ze liggen in de Geniedijk tussen de A4 en de Rijnlanderweg.

7 De caponnière is een lage uitbouw in de gracht, die door een gang met het hoofdgebouw is verbonden. Vanuit de caponnière kan een fortgracht met mitrailleurvuur worden verdedigd.

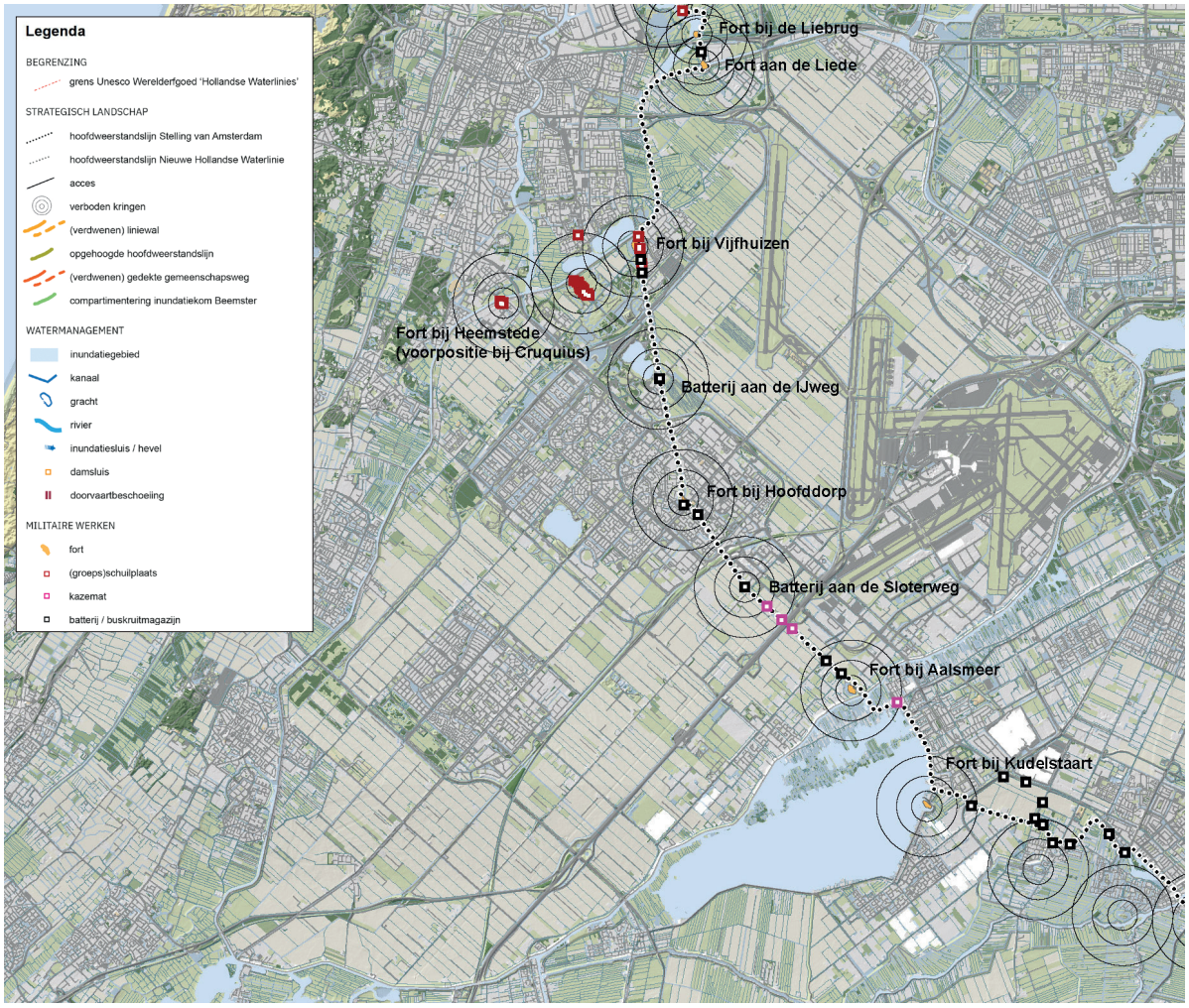

Militaire Werken.

5.8 Ruimtelijke dynamiek na WOII

De Stelling van Amsterdam werd na de 2e Wereldoorlog buiten werking gesteld. Daarmee vervielen ook de beschermingsregimes. Dat heeft onder meer gevolgen gehad voor de openheid en leegte van verboden kringen en inundatiekommen, het doorsnijden van de hoofdweerstandslijn en de functie van de militaire werken.

In de Haarlemmermeerpolder bleef het in de jaren '50 en '60 van de vorige eeuw vrij rustig. Badhoevedorp, Hoofdorp, Nieuw-Vennep, Zwanenburg en Rijssenhout breidden langzaam uit. Het traject langs de Slotertocht werd gebruikt voor de Rijksweg 4 tussen Amsterdam en 's Gravenhage. Daarbij is de damsluis in de Geniedijk bij verwijderd en is een coupure in de liniewal is gemaakt, een nieuw en onbewaakt acces. Daarmee wijzigde de situatie ter hoogte van de Slotertocht ingrijpend. Ter verdediging van dit nieuwe acces dat de linie evenwijdig aan en westelijk naast de poldertocht doorsneed, legde de landmacht in de liniewal één kanonkazemat en tweemitrailleurkazematten aan, geconstrueerd in gewapend beton volgens de Voorschriften tot het Inrichten van Stellingen (V.I.S.) no.77.

Schiphol kwam tot ontwikkeling en groeide gestaag door. In de jaren '60 werd de Kaagbaan aan het zuiden toegevoegd. Tien jaar later zijn daar ook de Buitenveldertbaan en de Zwanenbrugbaan aan de noordwestzijde bijgekomen. De Rijksweg 4 is omgevormd tot de snelweg A4 en tussen de banen van Schiphol door gelegd met een tunnel onder de Buitenveldertbaan. Schiphol kreeg daarbij grote terminals in de noordelijke Haarlemmermeerpolder en trekt allerlei andere bedrijvigheid aan die zich daar en om de landingsbanen heen ontwikkelen.

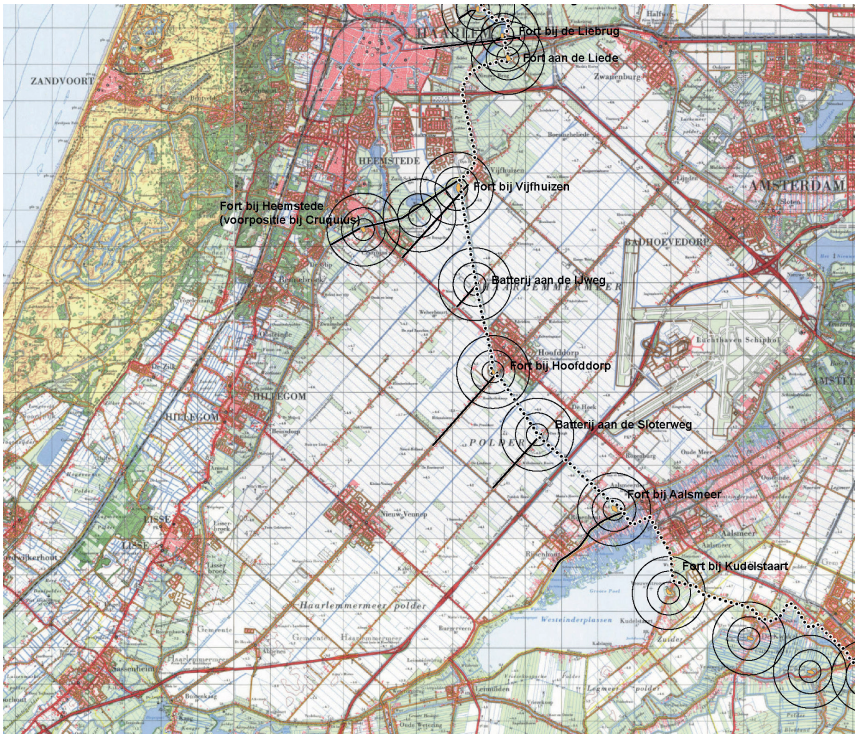

Kaart uit 1970 (bron: topotijdreis).

Vanaf 1980 breidt Hoofddorp steeds verder uit. Eerst achter de Geniedijk en rondom de Hoofdvaart. Vervolgens, na opheffing van de Vestingwet, ook over de Geniedijk heen, het 'onveilige' gebied in. In diezelfde periode groeit ook Nieuw-Vennep steeds verder door. Er wordt een spoorverbinding tussen Amsterdam en Leiden aangelegd die Schiphol en Hoofdorp aandoet. Daarbij is de Geniedijk met een coupure doorsneden en ontstaat wederom een onbewaakt acces in de Stelling.

Groei van woonwijken was vooral mogelijk ten zuiden van Schiphol, ook omdat rond 2000 de Polderbaan ten noorden van Hoofddorp is aangelegd. Tussen de Polderbaan en de Zwanenburgbaan door worden de A4 en de A9 door de A5 aan elkaar verbonden en vanwege Schiphol wordt de HSL door de Haarlemmermeerpolder getrokken richting Amsterdam. De Haarlemmermeerpolder heeft daarmee een flinke laag aan infrastructuur in zich opgenomen, wat sterk meedoet in de beleving van het gebied. Hoofddorp en Nieuw Vennep groeien in diezelfde periode door naar de westflank van de Haarlemmermeerpolder. Deze ruimte hier verdicht zich steeds verder tot aan de Aalsmeerderdijk.

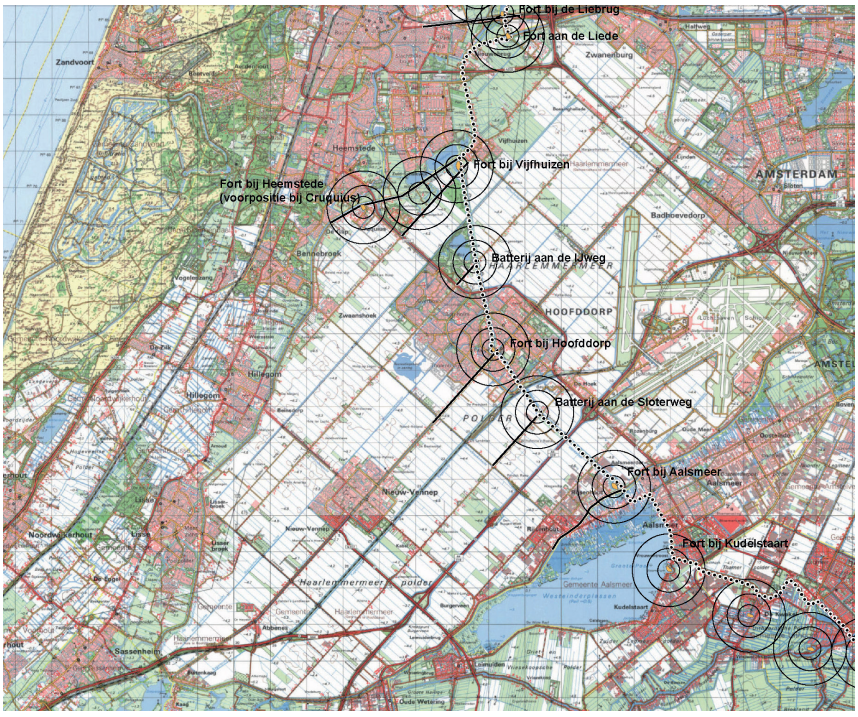

Kaart uit 2000 (bron: topotijdreis).

Kaart uit 2020 (bron: topotijdreis).

De Geniedijk en de forten zijn hierdoor over vrijwel de hele lengte ingekaderd door bebouwing en groengebieden. Alleen ten zuidoosten van Hoofddorp ligt de linie nog enigszins vrij. Door de verbreding van de A4 is deze met een flinke coupure doorsneden. De Geniedijk is hier met een fietsbrug kunstmatig weer doorgetrokken; een herkenbaar element dat nadrukkelijk refereert naar de Stelling van Amsterdam. In materiaal en ontwerp is gezocht naar een verwijzing naar de militaire functie, en beide zijden van de coupure zijn zichtbaar gemaakt vanaf de A4.

Momenteel is hier het Geniepark in ontwikkeling. Dit is een (nieuw) groen hart tussen Station Hoofddorp naar het zuiden tot aan de Aalsmeerderdijk. Aan de onveilige zijde wordt een strook open gehouden en aan de veilige zijde worden bomen geplant, in een gelid als wachters achter de Geniedijk.

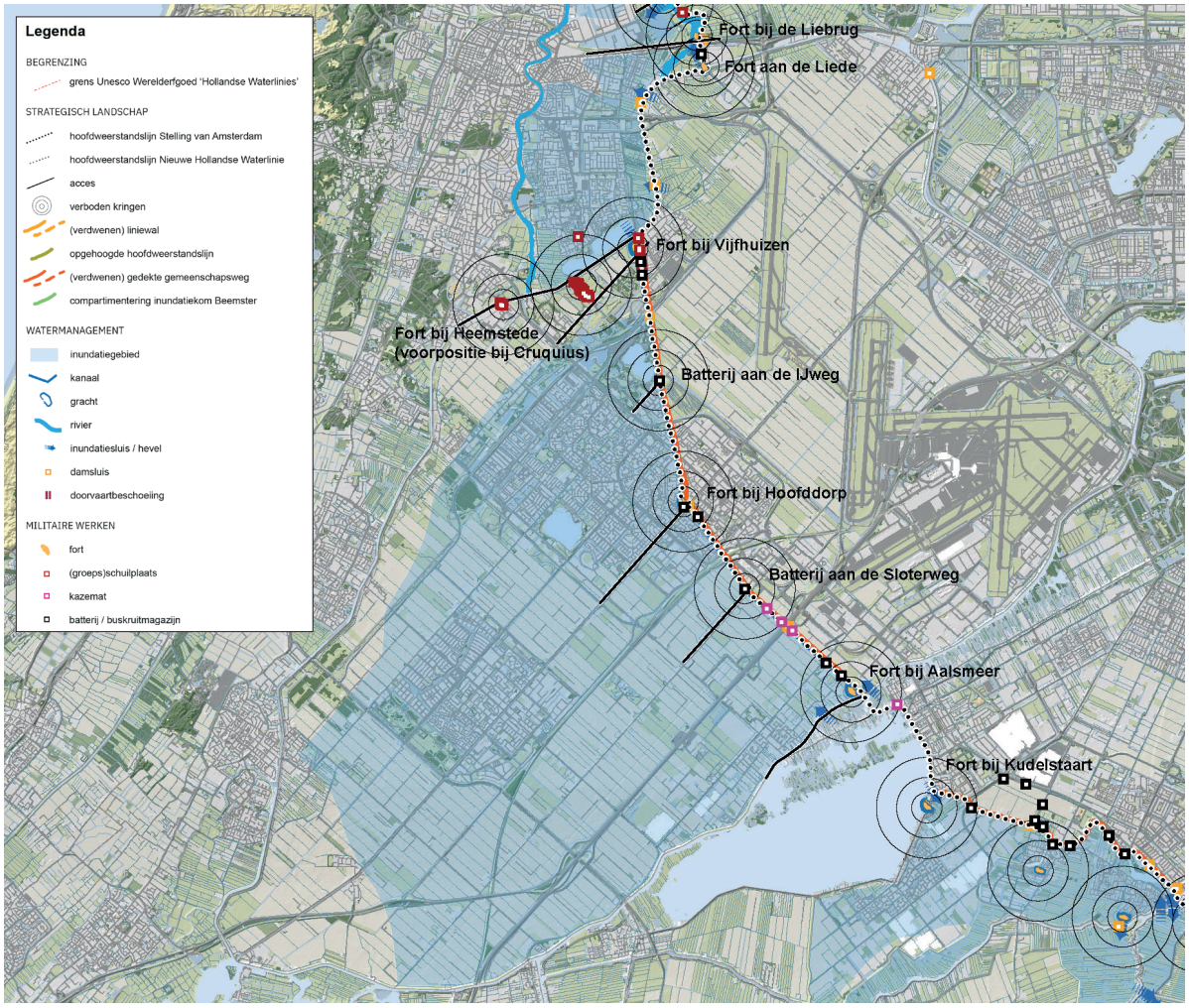

Totaaloverzicht strategisch landschap, watermanagement en militaire werken.

5.9 Kernkwaliteiten Droogmakerij Haarlemmermeer

5.9.1 Twee deelgebieden

De analyse van het strategisch landschap, het watermanagement en de militaire werken geeft een specifiek beeld van kernkwaliteiten van de Stelling van Amsterdam in de Droogmakerij Haarlemmermeer. Op basis daarvan zijn de kernkwaliteiten op regionaal niveau uit het Nominatiedossier in hoofdstuk 4 verder uitgewerkt en aangescherpt. Vanwege de dynamiek van het gebied vanaf station Hoofddop - Fort bij Aalsmeer - Aalsmeerderdijk, hierna aangeduid als Geniedijk-Oost, zijn de kernkwaliteiten voor dit specifieke gebied nader uitgewerkt in paragraaf 5.9.3 .

5.9.2 Kernkwaliteiten Stelling van Amsterdam in Droogmakerij Haarlemmermeer

De specifieke kernkwaliteiten van de Stelling van Amsterdam in Droogmakerij Haarlemmermeer zijn:

Strategisch landschap:

- Herkenbare en doorlopende hoofdweerstandslijn door stedelijk en agrarisch gebied met smalle open zones aan beide zijden.
- Geniedijk dwars door de Haarlemmermeerpolder, herkenbaar dankzij de duidelijke expressie van de lijn: autonoom over het landschap heen getrokken, met een sterk lineair karakter, een eenduidig profiel met begeleidend voorkanaal, achterkanaal en bomenrijen aan weerzijde van de liniewal (bedoeld als camouflage). Geniedijk met forten, batterijen en damsluizen, vormen een totaalontwerp.
- Duidelijke relatie van de hoofdweerstandslijn met accessen, de Aalsmeerderdijk en Ringdijk van de Haarlemmermeerpolder, de Hoofdvaart, IJweg, Rijnlandweg en Aalsmeerderweg.
- Voorstelbaarheid van de inundatiekom door de eenvoudige opbouw van ringdijk en de Geniedijk die de droogmakerij in tweeën deelt.
- Nog bestaande smalle open ring rond de forten en batterijen.

Watermanagement:

- De Geniedijk is de langste inundatiekering die speciaal voor de Stelling van Amsterdam werd aangelegd.
- Voorkanaal ten behoeve van de waterverdeling en als verdedingsgracht, en achterkanaal voor transport langs de Geniedijk.
- Waterreservoir Liedeboezem met damsluizen bij Vijfhuizen, Halfweg, in de Fuikvaart, en bij Penningsveer.
- Damsluizen in de IJtocht en de Hoofdvaart.
- Inundatiesluizen en dubbele fortgrachten bij fort bij Vijfhuizen en fort bij Aalsmeer.

Militaire werken:

- Sterke onderlinge samenhang van forten en batterijen als een kralensnoer aan de Geniedijk.
- Ritmiek van forten en batterijen waarin het stramien van het droogmakerijlandschap terug is te lezen.
- Vooruitgeschoven post Fort bij Heemstede (Voorpositie bij Cruquius), ter ondersteuning van Fort bij Vijfhuizen en als bescherming van het gemaal.
- Forten en batterijen hebben een duidelijke positie aan de hoofdweerstandslijn en zijn daar zeer nauw mee verweven, Fort bij Vijfhuizen, Batterij aan de IJweg, Fort bij Hoofddorp, Batterij aan de Sloterweg, Batterij aan de Aalsmeerderweg en Fort bij Aalsmeer.
- Forten en aanvullende werken als capponières hebben een herkenbare samenhang.

5.9.3 Nadere uitwerking kernkwaliteiten Geniedijk Oost (Station Hoofddorp – Fort bij Aalsmeer - Aalsmeerderdijk)

Naast de algemene kernkwaliteiten die gelden voor de Droogmakerij Haarlemmermeer in het algemeen, worden in deze paragraaf de specifieke aanwezige kernkwaliteiten van de Geniedijk-Oost nader geduid. Het gebied Geniedijk-Oost kan ten aanzien van de kernkwaliteiten worden onderverdeeld in de volgende gebieden:

1. Gebied van de Geniedijk-Oost
2. Gebied van de Veilige zijde
3. Gebied aan de Onveilige zijde A4
4. Gebied van de Afvalverwerking, waterzuivering, kassen en bedrijvigheid
5. Gebied Onveilige zijde West
6. Gebied Onveilige zijde ten westen van de Aalsmeerderweg
7. Gebied Onveilige zijde ten oosten van de Aalsmeerderweg

De zuidelijke en noordelijke begrenzing volgt de begrenzing zoals vastgesteld in het Nominatiedossier van de Hollandse Waterlinies. De zuidelijk grens is gelegen 1000 meter vanaf het hart van de Geniedijk. Een tweede grens is een afstand van 200 meter vanaf het hart van de Geniedijk. Deze laatste grens is ook planologisch vastgelegd in de vigerende bestemmingsplannen.

Ad. 1 Station Hoofddorp – Fort bij Aalsmeer - Aalsmeerderdijk (Geniedijk-Oost)

De zuidelijke grens van dit gebied is de 200 meter afstand vanaf het hart van de Geniedijk. Ter hoogte van de Aalsmeerderweg tot en met het fort wordt het voorkanaal gevolgd om vervolgens via de Aarbergerweg te eindigen bij de Aalsmeerderdijk. Via de Aalsmeerderdijk ter hoogte van Aalsmeerderdijk 438 begint de noordelijke begrenzing en sluit deze aan het nu deels aanwezige Geniepark.

De volgende kernkwaliteiten zijn aanwezig:

Strategisch landschap

- Het gebied Geniedijk-Oost wordt nu gekenmerkt door een gebied rondom de Geniedijk die deels landschappelijk is ingericht met het Geniepark. Oorspronkelijk lag in de middenas van de A4 de Slotertocht en was hier geen acces aanwezig. Deze ontstond in de jaren '30 bij de aanleg van de snelwegverbinding tussen Amsterdam en Den Haag. Ter verdediging van het nieuwe acces werden hier kazematten in de liniewal (Geniedijk) aangelegd.
- De Geniedijk wordt centraal in het gebied doorsneden met een flinke coupure door snelweg A4. De bijzonder vormgegeven fiets-/voetgangersbrug markeert hier de hoofdverdedigingslijn en het verdwenen deel van de Geniedijk.

Watermanagement

- Het gebied wordt aan de zuid- en noordzijde begrensd door respectievelijk het voor- en achterkanaal. Beide kanalen zijn nog relatief gaaf in tact. Wel is bij het westelijk deel van het achterkanaal, dat dienst deed als transportkanaal, het strakke profiel verdwenen door inrichting met ecologische oevers. Hier bevinden zich nog de oorspronkelijke genieloods en de inundatiesluis. Deze laatste is niet meer functioneel en grotendeels dicht geslibd.

Militaire werken

- Het Fort Aalsmeer met de dubbele fortgracht en omwalling is nog relatief gaaf aanwezig. De relatie met het schootsveld aan de zuidzijde is de afgelopen decennia verdwenen door uitbreiding van bebouwing en bedrijfsgebouwen aan de Aalsmeerderweg. Aan de keelzijde is het fort nog goed beleefbaar.
- De andere grotere nog aanwezige militaire versterkingen in het gebied zijn de Batterij aan de Sloterweg en de Batterij aan de Aalsmeerderweg. De batterijen zijn beide nog relatief gaaf bewaard gebleven. Bij de Batterij aan de Sloterweg gelegen aan de Rijnlanderweg is het schootsveld nog deels beleefbaar en markeert de relatie met het acces van de Rijnlanderweg (voorheen Sloterweg), maar stuit verder naar het zuiden op de bebouwing van Schiphol Trade Park. Het schootsveld van de Batterij aan de Aalsmeerderweg is niet aanwezig door bebouwing van de waterzuiveringsinstallatie en de andere aanwezige bebouwing. Dit beperkt nu de beleefbaarheid hiervan en de relatie met het Fort bij Aalsmeer en daarmee het geheel van de militaire eenheid.

Ad. 2 Gebied Veilige zijde Geniedijk

Dit gebied is gelegen aan de noordzijde van het deels aanwezige Geniepark en wordt aan de oostzijde begrensd door de Aalsmeerderdijk, aan de noordzijde door de Kruisweg (N201 / N196) en aan de westzijde is het spoor Hoofddorp – Schiphol de grens. De noordgrens is gelijk aan de Unescobegrenzing.

Dit gebied is de veilige zijde van de verdedigingslinie. Het gebied kenmerkt zich door kantoor- en bedrijfsbebouwing (Beukenhorst) en weginfrastructuur. Enkele delen van het gebied zijn nog open met hier en daar restanten van agrarische bebouwing en akkerland.

In het voormalige te verdedigen gebied was in de oorspronkelijke situatie bebouwing toegestaan of reeds aanwezig.

Aanwezige kernkwaliteiten zijn:

Strategisch landschap:

- De schootsvelden van de batterijen en het fort bij Aalsmeer waren gericht op de onveilige zijde of de flanken van de militaire versterkingen. Het 'veilige' gebied hoefde immers niet verdedigd te worden, met uitzondering van de directe omgeving aan de keelzijde van de forten en versterkingen.

- Haaks op de Geniedijk bevinden zich hier nog grotendeels herkenbaar de accessen van de Rijnlanderweg (voorheen Sloterweg), Aalsmeerderweg en Ringvaart / Aalsmeerderdijk, die doorlopen naar de onveilige zijde in zuidwestelijke richting.
- Hoewel de schootsvelden/verboden kringen op de kaarten van de gebiedsanalyse en de kaarten zoals bekend bij Unesco als volledige cirkels zijn weergegeven, waren de oorspronkelijke verboden kringen op de militaire stafkaarten lang niet overal volledig rond en waren de afstanden verschillend, afhankelijk van het te verdedigen gebied.

Watermanagementsysteem:
- Het Achterkanaal is duidelijk zichtbaar en vervult nog steeds een belangrijke waterstaatkundige functie alsmede het Aalsmeerderdijk.

Militaire werken:
- In het gebied zijn geen militaire werken.

Ad. 3 Gebied Onveilige zijde A4

Dit gebied wordt begrensd aan de zuidzijde in het verlengde van afrit 3a Hoofddorp-Zuid ter hoogte Contour Avenue nummer 81. Dit is ook de 1000 meter afstand vanaf de Geniedijk en de officiële zuidelijke Sitebegrenzing. De westelijke grens wordt gevormd door Contour Avenue. De 200 meter grens vanaf de Geniedijk is de noordelijke grens. De oostzijde bestaat uit de achterzijden van de percelen aan de Aalsmeerderweg en sluit aan op gebied 6.

Weliswaar wordt het gebied door de A4 doorsneden wat als een verstoring van de beleefbaarheid kan worden gezien. Tegelijkertijd is de snelweg echter ook een soort waarborg voor het behouden van de openheid van het gebied, onder andere door de milieucontouren aan weerszijden van de snelweg.

Nog aanwezige kernkwaliteiten zijn:

Strategisch landschap:
- In het centrale deel ten zuiden van de Geniedijk (onveilig gebied) is de openheid van het landschap - en daarmee de voorstelbaarheid van wat ooit het inundatiegebied was - nog goed beleefbaar.

Watermanagementsysteem:
- Het inundatiegebied met de aanwezige tochten geven ondanks de doornsnijding door de A4 een duidelijk beeld van het watersysteem, waarbij de toevoer van het voorkanaal een belangrijke rol speelt.

Militaire werken:
- In dit gebied zijn er geen militaire werken aanwezig, omdat dit gebied onder water gezet kon worden.

Ad. 4 Gebied Genieparkstrook Afvalverwerking, waterzuivering, kassen en bedrijvigheid

Dit gebied is een feitelijk onderdeel van de Geniepark en sluit aan bij het voorkanaal van de Geniedijk tot ongeveer aan de Aarbergerweg ter hoogte van nummer 9a. De 200 meter grens vanaf de Geniedijk loopt parallel aan de Aarbergerweg en is de zuidelijke begrezing. De Aalsmeerderweg is de westelijke afbakening van het gebied.

De verbinding met en beleving van de Geniedijk en het deels nog open inundatiegebied aan de zuidzijde is hier verdwenen door de bedrijfsmatige activiteiten en bebouwing van het afvalverwerkingsbedrijf en de waterzuiveringsinstallatie. Beide industriële functies bevinden zich ook binnen de schootscirkel en voormalige verboden kring van Fort Aalsmeer en Batterij aan de Aalsmeerderweg. Daarmee is niet alleen de beleving van de schootscirkels aangetast, maar ook de onderlinge zichtrelaties met de andere versterkingen langs de Geniedijk, Batterij a/d Sloterweg en Fort Hoofddorp. Al is deze laatste verbinding al langer geleden verdwenen door de bebouwing in Hoofddorp en het dijktalud van de spoorweg.

De aanwezige kernkwaliteiten zijn:

Strategisch landschap
- De Geniedijk is als onderdeel van de hoofdverdedigingslijn een belangrijk element in het geheel. Het schootsveld fort Aalsmeer is niet echt beleefbaar, maar is van wel van toepassing. Het acces dat de Aalsmeerderweg is als toevoerfunctie is nog steeds goed beleefbaar.

Watermanagementsysteem
- Het inundatiegebied ten zuiden van de Geniedijk is hier en daar nog wel beleefbaar, maar wordt wel bemoeilijkt door de vele bebouwing. Het voorkanaal is prominent aanwezig en door het recreatieve fietspad in samenspel met de Geniedijk beleefbaar. Het maakt nog steeds onderdeel uit van het watersysteem van de Linie.

Militaire werken:
- De Batterij aan de Aalsmeerderweg is aanwezig, maar vanuit het gebied slecht beleefbaar.

Ad. 5 Gebied Onveilige zijde west

Het gebied is het ten zuidwesten van de Geniedijk gelegen inundatiegebied vanaf het middengebied van de A4 (3). Het gebied start in het zuiden ter hoogte van ongeveer Contour Avenue 81 gelijk aan de 1000 meter afstand vanaf de Geniedijk en de Unesco begrenzing. De Kagertocht is de westelijke grens. Ongeveer ter hoogte van het Intercity Hotel Amsterdam begint de noordelijke grens van het gebied op 200 meter afstand vanaf de Geniedijk. De oostelijke grens is het verlengde van ongeveer de Contour Avenue tot aan de Contour Avenue 81.

Vanwege de reeds aanwezige en geplande bedrijfsbebouwing (Schiphol Trade park) is de openheid en daarmee de beleefbaarheid als inundatiegebied nog maar deels aanwezig. Het oorspronkelijk open polderlandschap is flink ingeperkt door de hoteltoren (Intercity Hotel) en de wand van bedrijfsbebouwing (Schiphol Trade park in zuidelijke richting.

Nog aanwezige kernkwaliteiten:

Strategisch landschap:
- De Batterij a/d Sloterweg en het acces Rijnlanderweg is nog redelijk goed beleefbaar, maar staat ook onder druk van toenemende bedrijfsactiviteiten aan de Rijnlanderweg en is heel goed zichtbaar. Daarnaast is er een goed behouden kringenwetboerderij aan Rijnlanderweg 1011, die de oude Kringenwet doet beleven, want het houtenbouwwerk ten tijde van oorlog kan makkelijk verplaatst of afgebroken worden.

Watermanagementsysteem:
- Het inundatiegebied ten zuiden van Geniedijk is ondanks de bebouwing goed beleefbaar en indenkbaar.

Militaire werken:
- De Batterij aan de Sloterweg had als functie de verdediging van het acces dat door de Sloterweg (nu Rijnlanderweg) werd gevormd. Het schootsveld van de Batterij is nog goed beleefbaar ten westen van de Rijnlanderweg

Ad. 6 Gebied Onveilige zijde westelijk deel Aalsmeerderweg

Aan de noordzijde wordt dit gebied begrensd door de 200 meter lijn vanaf de Geniedijk. In het westen sluit dit gebied aan op het middengebied van de A4. De zuidelijke grens is de 1000 meter lijn en de begrenzing van het Unescogebied. De Aalsmeerderweg is de oostelijke oost.

Uitdijende bedrijfsmatige activiteiten en gebouwen, hoofdzakelijk glastuinbouw, aan de Aalsmeerderweg vertroebelen de openheid en daarmee de beleefbaarheid van het inundatiegebied en schootsveld.

Nog aanwezige kernkwaliteiten zijn:

Strategisch landschap:
- Het innundatiegebied In het deel ten westen van de Aalsmeerderweg en ten oosten van de A4 grenzend aan gebied 3 is de openheid van het landschap - en daarmee de voorstelbaarheid van wat ooit het inundatiegebied was - nog deels beleefbaar. Het schootsveld batterij a/d Aalsmeerderweg is deels nog beleefbaar.

Watermanagementsysteem:
- Dit gebied maakt deel uit van het inundatiegebied.

Militaire werken:
- In dit gebied zijn er geen militaire werken aanwezig.

Ad. 7 Gebied Onveilige zijde ten oosten van de Aalsmeerderweg

De Aalsmeerderweg is de westelijke begrenzing van dit gebied. De Aarbergerweg is de noordelijke grens en sluit aan op het gebied van de waterzuivering. De Aalsmeerderdijk tot circa van Aalsmeerderdijk 564 is de oostelijke grens. De zuidelijke grens is de Unescobegrenzing, die gelijk is aan de 1000 meter afstand vanaf de Geniedijk.

Het gebied is gelegen ten zuidoosten van de Geniedijk met het inundatiegebied ten oosten van de Aalsmeerderweg en overlapt grotendeels met het schootsveld van fort Aalsmeer. Ten oosten van de Aalsmeerderweg en ten westen van de Aalsmeerderdijk is de oorspronkelijke, vooral agrarische, bebouwing de afgelopen decennia flink uitgedijd waardoor van een open schootsveld en inundatiegebied al lang geen sprake meer is. Momenteel zijn hier veel leegstaande kassen. Het gebied oogt hierdoor ongeordend. Deze ontwikkeling was feitelijk al in gang gezet voor de inschrijving van de Stelling van Amsterdam op de werelderfgoedlijst in 1996. De beleefbaarheid als inundatiegebied en voormalig schootsveld is daarmee volledig verdwenen, onherkenbaar en zo goed als onherstelbaar.

Nog aanwezige kernkwaliteiten zijn:

Strategisch landschap:
- Het schootsveld van fort bij Aalsmeer is in beperkte mate beleefbaar door de aanwezige kassen. De accessen Aalsmeerderweg en Ringvaart / Aalsmeerderdijk zijn zelf nog aanwezig, maar de relatie met de verdedigingswerken aan de geniedijk, fort Aalsmeer en de batterij aan de Aalsmeerderweg, is door de later gerealiseerde bebouwing onherkenbaar geworden.

Watermanagementsysteem:
- Het inundatiegebied ten zuiden van Geniedijk en de Ringvaart Haarlemmer zijn onderdeel van dit gebied en deels beleefbaar.

Militaire werken:
- In het gebied zijn er geen militaire werken aanwezig.

6 UITGANGSPUNTEN

De gebiedsanalyses geven inzicht in hoe de uitzonderlijke universele waarde van het Werelderfgoedgebied, (die is vertaald naar de kernkwaliteiten), zich manifesteert in het specifieke gebied. Tevens geven ze inzicht in hoe hiermee om te gaan om te voorkomen dat er bij ontwikkelingen sprake zal zijn van aantasting.

Daartoe zijn uitgangspunten en ontwikkelingsrichtingen aangegeven in dit hoofdstuk. Deze gelden alleen voor het Werelderfgoedgebied (property), en niet voor andere erfgoedwaarden. De uitgangspunten zijn in dit hoofdstuk onderverdeeld per schaalniveau. Deze uitgangspunten zijn leidend en bindend bij eventuele ontwikkelingen. Naast deze uitgangspunten per schaalniveau, zijn op het schaalniveau van de ensembles ook ambities en kansen geformuleerd. Deze dienen voornamelijk als bron van inspiratie voor eventuele ontwikkelingen.

6.1 Algemeen

De Nieuwe Hollandse Waterlinie en de Stelling van Amsterdam hebben een samengestelde structuur van militaire en landschappelijke objecten, die zijn unieke waarde dankt aan de manier waarop het militaire systeem op de topografie van het landschap is geprojecteerd. De vernuftige manier waarop controle werd uitgeoefend op het watersysteem, om dit tot bondgenoot te maken in de strijd tegen de vijand, is typerend voor de Hollandse omgang met het cultuurlandschap. De planmatige aanpak van dit 19e- / 20ste-eeuwse 'grand project' dwingt nog steeds bewondering af. Het behouden van de Waterlinies moet verder gaan dan alleen het bewaren van militaire objecten: het gaat om het verdedigingssysteem als geheel in samenhang met het cultuurlandschap waarin de linies zijn ingebed.

Omdat de Waterlinies hun militaire functie hebben verloren, moet er bovendien een stap verder worden gegaan dan alleen beschermen wat er nu is. Het relatief open gebied met militaire en waterstaatkundige objecten vervult een recreatieve functie voor bewoners en bezoekers en zorgt voor 'lucht' tussen de steeds toenemende bebouwing. Daarbij is publiek draagvlak een voorwaarde voor duurzaam behoud.

Op hoofdlijnen bevat de gebiedsanalyse, naast de uitwerking van de in de Hollandse Waterlinies aanwezige kernkwaliteiten en uitzonderlijke universele waarde van het UNESCO Werelderfgoed, inzicht in de uitgangspunten en ontwikkelingsruimte bij planvorming.

Uitgangspunten voor ontwikkeling (Nominatiedossier)
Op basis van de OUV/kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies, zoals beschreven in het nominatiedossier, zijn twee uitgangspunten geformuleerd voor ruimtelijke ontwikkelingen die van invloed zijn op de kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies:

1. 'de kernkwaliteiten mogen niet worden aangetast'
2. 'eventuele ontwikkelingen versterken de kernkwaliteiten'.

Verlies van visuele integriteit betekent dat het Werelderfgoed visueel wordt aangetast door nieuwe ontwikkelingen, of die nu binnen of buiten de begrenzing van het Werelderfgoed gesitueerd zijn. Instandhouding van de visuele integriteit bestaat uit het bewaren van de zichtbaarheid van de samenhang in het systeem en van de zichtrelaties tussen de elementen. Bij ontwikkelingen is het ook van belang dat de schaal aansluit op die van de linie-elementen[8].

Het tweede uitgangspunt betreft de potentie om middels ontwikkelingen de kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies te versterken. Dit gaat over het inspelen op aanwezige kernkwaliteiten, zodat een ontwikkeling kwaliteit toevoegt aan het gebied en de beleefbaarheid daarvan. Plannen maken bijvoorbeeld niet alleen gebruik van het groene en open karakter van een groot deel van het gebied, maar versterken de kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies.

Betekenis van de Stelling van Amsterdam op vier schaalniveaus
Maar hoe voorkom je aantasting van de kernkwaliteiten, en hoe zorg je ervoor dat de beschreven kernkwaliteiten worden versterkt bij ontwikkelingen in het gebied? Om daar concrete handvatten voor te kunnen bieden, benoemen we ruimtelijke principes voor de verschillende schaalniveaus waarop de Waterlinies ruimtelijke betekenis hebben:

1. de schaal van de Hollandse Waterlinies als totaalsysteem (zie achtergrond H3). Hierin worden algemeen geldende principes voor het verdedigingssysteem als geheel besproken;
2. de schaal van het deelgebied; Westelijke Duinrand en Droogmakerij Haarlemmermeer (zie achtergrond H5). Hierin worden de principes specifiek gemaakt voor het betreffende deelgebied;
3. het schaalniveau van het ensemble en aandachtsgebied. Ruimtelijke principes voor plekken waar de linie-elementen samen een logisch ensemble vormen, of waar om andere redenen specifieke ruimtelijke principes gelden, bijvoorbeeld vanwege de ruimtelijke dynamiek;
4. de schaal van de individuele elementen van de Waterlinie: de militaire werken, de waterstaatswerken, de accessen, en de hoofdverdedigingslijn

Deze vier schaalniveaus komen ook aan de orde in eerdere hoofdstukken van deze gebiedsanalyse, en zijn afgeleid uit bestaande beleidsstukken zoals het Beeldkwaliteitsplan Stelling van Amsterdam. Spelregels uit dit beeldkwaliteitsplan, en uit de Leidraad Landschap en Cultuurhistorie zijn indien relevant voor deze gebiedsanalyse overgenomen. Ook zijn bestaande uitgangspunten zoals beschreven in de Omgevingsverordening NH2020 (in verordening uitgewerkt als stellingzone, kernzone en monumentenzone) meegenomen. De ruimtelijke principes van de hoogste schaalniveaus worden steeds vertaald naar, en concreter gemaakt in, het onderliggende schaalniveau.

Specifiek voor het deelgebied Droogmakerij is voor het gebied Geniedijk vanwege de dynamiek van het gebied nadere ontwikkelingsprincipes opgesteld, welke zijn opgenomen in paragraaf 6.4.1. De kernkwaliteiten zijn in paragraaf 5.9.3 besproken.

Deze gebiedsanalyse concentreert zich gezien het doel uitsluitend op de Hollandse Waterlinies. Andere cultuurhistorische kwaliteiten komen zeer beperkt aan de orde. Ook de ruimtelijke principes zoals hieronder geformuleerd hebben alleen betrekking op -kernkwaliteiten van de Hollandse Waterlinies, en geven geen afgewogen en integraal beeld.

6.2 Schaalniveau 1 herkenbaarheid van de Hollandse Waterlinies als geheel

Op het schaalniveau van de Hollandse Waterlinies als geheel, vormt de Nieuwe Hollandse Waterlinie een verdedigingssysteem gelegen op de overgang van laag veengebied naar de hogere gronden, en is de Stelling van Amsterdam over het landschap gelegd in een ring rond de hoofdstad. De hoofdverdedigingslijn rijgt de forten aaneen, en verbindt de verschillende landschappen: de droogmakerijen, de veenpolders, het IJmeer, de Vechtplassen, de stedelijke omgeving van Utrecht en Amsterdam, en het rivierengebied.

Op dit schaalniveau is het van belang om de waarde van de Waterlinies als continue landschappelijke zone herkenbaar te houden en waar mogelijk te versterken.

8 De principes voor visuele integriteit zijn uitgewerkt in: Visuele Integriteit Waterlinies. Advies Kwaliteitsteam Nieuwe Hollandse Waterlinie, 2018.

Uitgangspunten voor ontwikkeling binnen het schaalniveau van de Hollandse Waterlinies als geheel

- Bij nieuwe ontwikkelingen wordt bijzondere aandacht besteed aan het realiseren van kwaliteit in dit waardevolle gebied.
- Maak het samenhangende stelsel van strategisch landschap, watermanagement en de militaire werken beter zichtbaar en beleefbaar.
- De maat, schaal en vorm van nieuwe ontwikkelingen is passend in het landschap en wordt afgestemd op de elementen van de linie.
- Behoud en herstel de continuïteit van de hoofdweerstandslijn als lineaire hoger gelegen structuur in het landschap, als begrenzing van de inundatiekommen (onveilige zijde) en het te verdedigen gebied (veilige zijde).
- Behoud en versterk de herkenbaarheid van het aanwezige contrast tussen de veilige en onveilige zone.
- Behoud de openheid van de inundatiekommen waar deze nog aanwezig is.

Hoofdweerstandslijn als ruggegraat en doorgaande lijn.

Contrast tussen veilige en onveilige zijde.

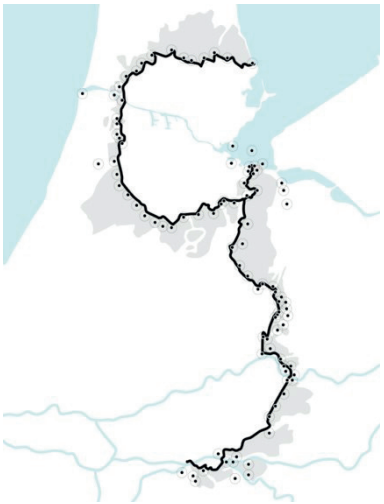

Openheid schootsvelden, zicht op accessen.

- Behoud de openheid van de verboden kringen en schootsvelden waar deze nog aanwezig is.
- Behoud de zichtlijnen vanuit de militaire werken op het acces en, indien relevant, naar andere militaire werken.
- Behoud de accessen in samenhang met de bijbehorende militaire werken.
- Behoud de herkenbaarheid van het watermanagementsysteem.

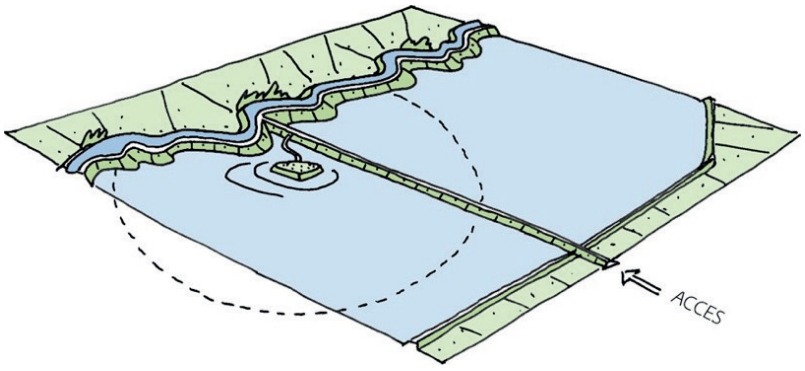

Behouden en herstellen van het zicht vanuit het fort op het acces en vrijhouden van (bestaande) openheid binnen verboden kringen en schootsvelden (bron: Leidraad Landschap en Cultuurhistorie).

6.3 Schaalniveau 2 herkenbaarheid van de Hollandse Waterlinies in de Westelijke Duinrand en de droogmakerij Haarlemmermeer

Stelling van Amsterdam-West kent twee typen landschappen, het landschap van de kust, met duinen, strandwallen en strandvlakten, en de droogmakerij van het Haarlemmermeer. De manier waarop de Stelling van Amsterdam zich in dit landschap manifesteert verschillen in deze deelgebieden. Daarom krijgen de ruimtelijke principes bij ontwikkeling per deelgebied een andere nadruk, gericht op specifieke kernkwaliteiten zoals die zijn geanalyseerd en benoemd in hoofdstuk 5.

Westelijke Duinrand

In de Westelijke Duinrand is de Stelling sterk gekoppeld aan het landschap van het Oer-IJ met de dijken, de IJpolders en het Noordzeekanaal, en aan het veenpolderlandschap langs de veenrivieren Spaarne en Liede bij Haarlem. De hoofdweerstandslijn heeft een samengesteld karakter en in de vorm van oudere dijken en specifiek voor de Stelling aangelegde liniedijken en is op veel plekken, met name in het deel ten noorden van het Noordzeekanaal, goed herkenbaar. De forten liggen op logische plekken waar waterwegen, wegen en spoorwegen de hoofdweerstandslijn snijden.

De beleving van de openheid van de Stelling is in dit deelgebied omgekeerd; aan de 'onveilige' buitenzijde wordt het zicht begrensd door de stadsrand van Beverwijk in het noorden van het deelgebied, en de stadsrand van Haarlem in het zuiden. Aan de 'veilige' binnenzijde is juist het open landschap van de Assendelverpolder en de Vereenigde Binnenpolder bij Spaarnwoude.

De Stelling van Amsterdam vormt een groene en open waterrijke zone met herkenbare dijken en een veelheid aan militaire werken. Dit is van grote waarde voor het drukke stedelijk gebied. De ruimtelijke principes bij ontwikkeling richten zich op het openhouden van het bestaande groene en open landschap, op het vergroten van de herkenbaarheid en continuïteit van de hoofdweerstandslijn, en op de zichtlijnen tussen de forten onderling, en op hun accessen.

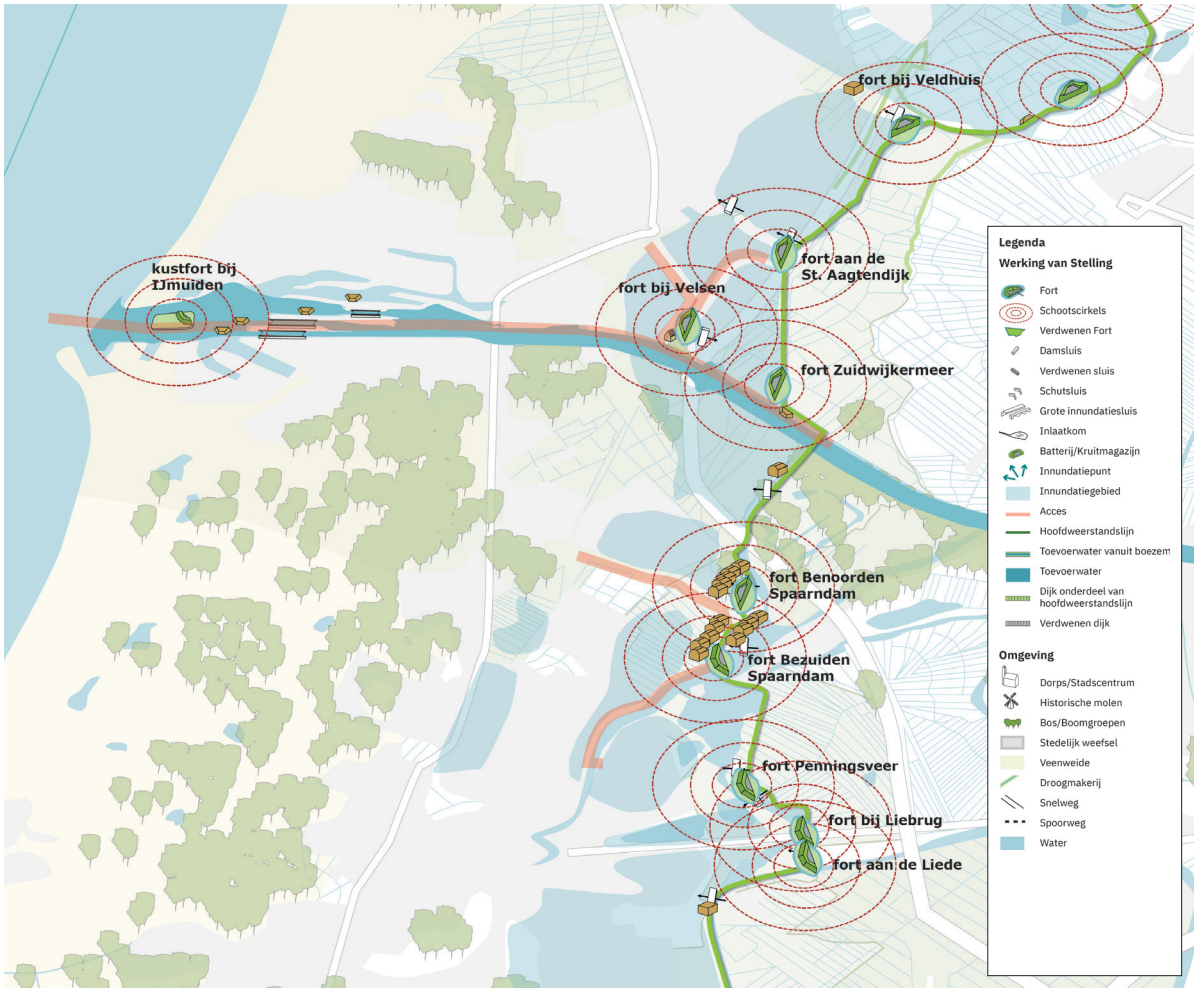

Hoofdkenmerken van het stellingsysteem in de Westelijke Duinrand met hoofdweerstandslijn, forten en accessen.

Uitgangspunten voor ontwikkelingen op het schaalniveau van de Westelijke Duinrand

- Zet in op de beleefbaarheid van het doorlopende, maar samengestelde karakter van de hoofdweerstandlijn, bestaande uit middeleeuwse dijken en specifieke liniewallen.

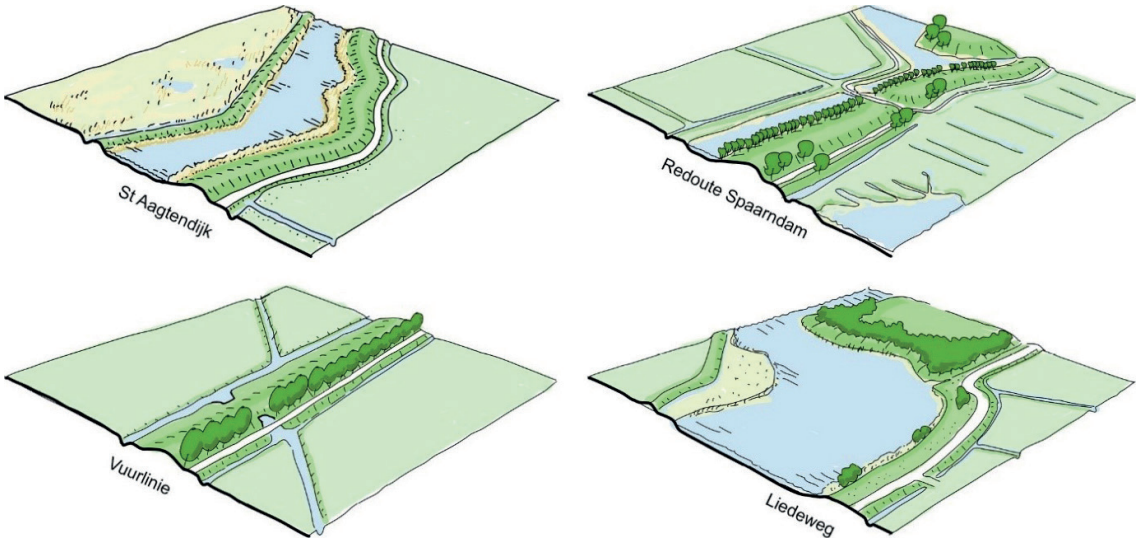

Kenmerkende dijkprofielen binnen het samengestelde karakter van de hoofdweerstandslijn.

- Geen nieuwe bebouwing in gebieden die nu nog open zijn in zone van 100 meter aan weerszijden van de hoofdweerstandslijn. Hierdoor blijft herkenbaarheid van de hoofdweerstandslijn in haar landschappelijke context behouden (Dit was als kernzone opgenomen in de Omgevingsverordening NH2020).

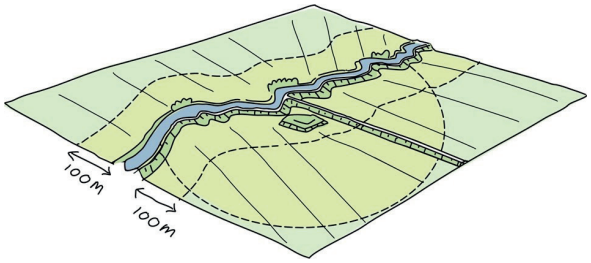

- Behoud de openheid in het inundatiegebied en de schootsvelden in de nog aanwezige smalle zone aan de onveilige zijde van de hoofdweerstandslijn. en daarmee de voorstelbaarheid van de inundatie;
- Behoud de grote openheid aan de veilige zijde van de hoofdweerstandslijn ten behoeve van ademruimte voor de Stelling welke aan de onveilige zijde ontbreekt.
- De aanwezigheid van het liniesysteem is sturend op eventuele nieuwe ontwikkelingen. Deze dragen bij aan de leesbaarheid van het liniesysteem.
- Geen nieuwe bebouwing in de verboden kringen (kring van 1000m rond een fort (Dit was als kernzone opgenomen in de Omgevingsverordening NH2020).
- Vergroot indien mogelijk de relatie tussen de forten en het landschap, door functies met natuur of waterberging in de schootsvelden van de forten te ontwikkelen.
- Behoud en versterk de relatie tussen de forten waar mogelijk door zichtlijnen te behouden of creëren.

Droogmakerij Haarlemmermeer

Om te voorkomen dat bij inundatie de hele Haarlemmermeerpolder zou onderlopen is halverwege de polder de Geniedijk aangelegd. De manier waarop deze dijk door de orthogonaal opgezette droogmakerij snijdt, geeft het een monumentale expressie. Door deze autonome ligging van deze lijn, is de Stelling in dit verstedelijkte en met infrastructuur doorsneden gebied, nog goed herkenbaar. Het voormalige inundatiegebied langs de dijk is grotendeels bebouwd, maar de omgeving van Nieuw Vennep is nog open, alhoewel de relatie met Geniedijk niet meer herkenbaar is.

De ruimtelijke principes bij ontwikkelingen richten zich op het behouden en waar mogelijk accentueren van de doorgaande lijn van de Geniedijk, als structurerende lijn in de droogmakerij. De forten zijn, net als de Geniedijk, grotendeels opgenomen in het stedelijk weefsel, waardoor het behouden van openheid over een grote lengte lastig is. Wel is het behouden van een groen kader rond de forten en nadrukkelijke zichtrelatie met het acces een belangrijk aspect.

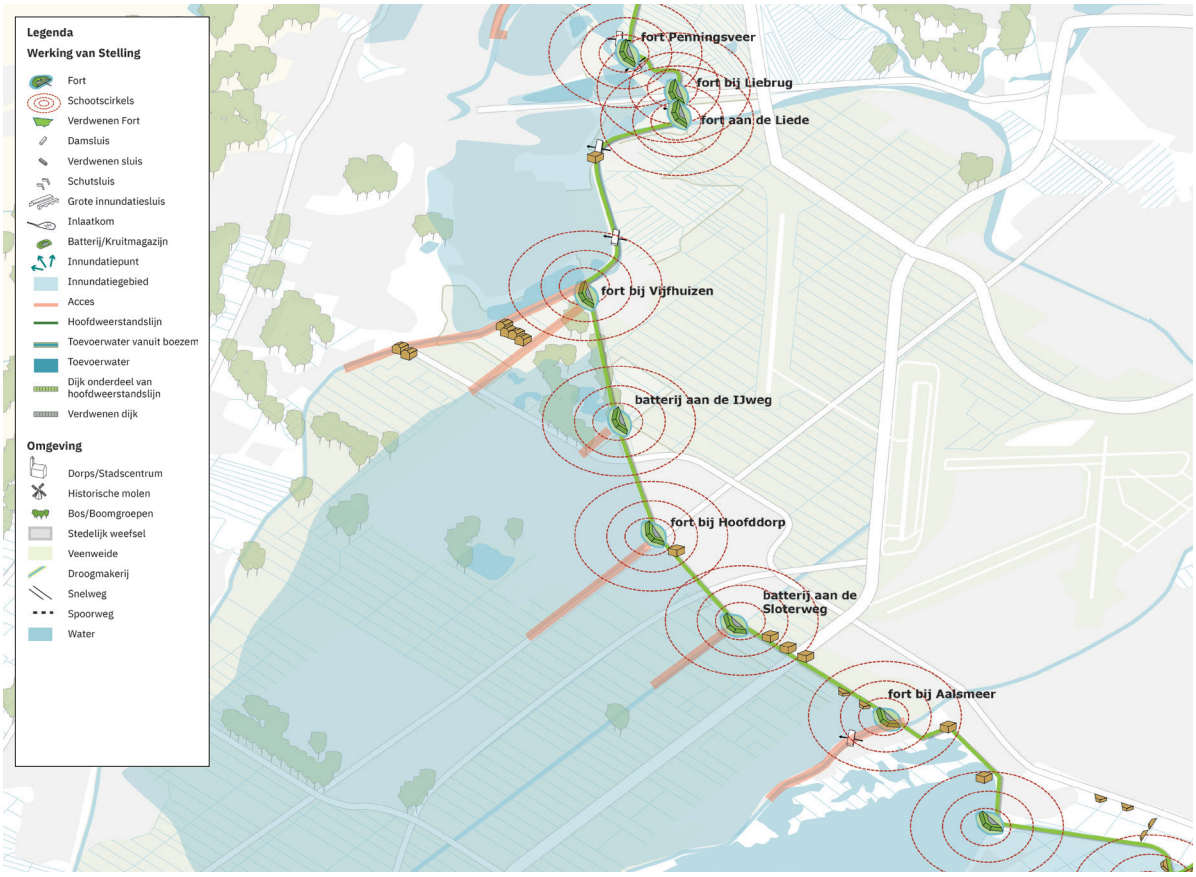

Hoofdkenmerken van het stellingsysteem in de droogmakerij Haarlemmermeer met hoofdweerstandslijn, forten en accessen.

Uitgangspunten voor ontwikkelingen op het schaalniveau van de Haarlemmermeerpolder

- Behoud de herkenbaarheid van de Geniedijk en Vijfhuizerdijk als hoofdweerstandslijn.

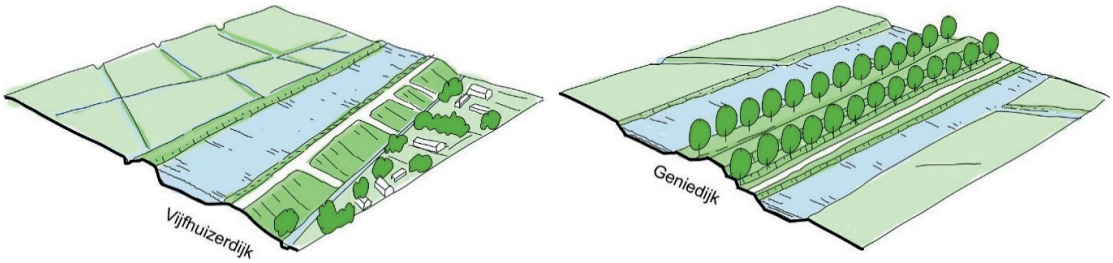

Kenmerkende dijkprofielen binnen het samengestelde karakter van de hoofdweerstandslijn.

- Behoud de openheid langs de hoofdweerstandslijn ten behoeve van de herkenbaarheid, waarneembaarheid en continuïteit.
- Geen nieuwe bebouwing in gebieden die nu nog open zijn in een zone van 100 meter aan weerszijden van de hoofdweerstandslijn.
- Behoud het lineair karakter van de Geniedijk, een eenduidig en uniform profiel met voorkanaal, achterkanaal en bomenrij. Eventuele ingrepen volgen over de hele lijn dezelfde ruimtelijke spelregels.
- Bij eventuele nieuwe doorsnijdingen van de hoofdweerstandslijn wordt een zo smal mogelijke heldere coupure gecreëerd met parallelle wanden die de dwarsdoorsnede van de dijk verbeelden, waarbij de dijk als recreatieve verbinding behouden blijft.
- Versterk de continuïteit van de hoofdweerstandslijn in de Haarlemmermeerpolder en aangrenzende deelgebieden.
- Behoud en versterk de ruimtelijke kwaliteit van de Ringdijk rond de Haarlemmmermeerpolder, als structurerend landschapselement en als inundatiekade dat de Haarlemmermeerpolder als inundatiepolder definieert.
- Behoud de groene ruimte rondom de forten. Geen nieuwe bebouwing in de verboden kringen (kring van 1000m rond een fort).
- De aanwezigheid van het liniesysteem is sturend op eventuele nieuwe ontwikkelingen. Deze dragen bij aan de leesbaarheid van het liniesysteem.

Voor het gebied in de Haarlemmermeer tussen het station Hoofddorp en de Ringvaart bij het fort bij Aalsmeer gelden vindt een specificatie van de kernkwaliteiten en de uitgangspunten voor ontwikkeling in dit gebied plaats. Deze specificatie is opgenomen in het Ontwikkelkader Erfgoed en Ruimte Geniedijk. De specificatie is noodzakelijk vanwege de ruimtelijke druk in dit gebied.

6.4 Schaalniveau 3 ensembles en aandachtsgebieden

Op de schaal van de landschappelijke ensembles markeren de elementen van de Waterlinies knooppunten en gradiënten in het landschap, en zorgen daarmee voor expressie van de samenhang tussen de linie -en het landschap. Dit is het schaalniveau waarop je de werking van het verdedigingssysteem het best zichtbaar kunt maken.

In de deelgebieden Westelijk Duinrand en Droogmakerij Haarlemmermeer zijn op veel plekken de samenhang tussen de verschillende linie-elementen nog goed zichtbaar. Daarom worden de plekken beschreven die een logisch ensemble vormen en aandachtsgebieden aangegeven, waar om andere redenen specifieke ruimtelijke principes gelden, bijvoorbeeld vanwege de ruimtelijke dynamiek.

Voor dit schaalniveau worden ruimtelijke principes gegeven om de relatie tussen de militaire elementen onderling, en de relatie met het landschap te behouden en te versterken.

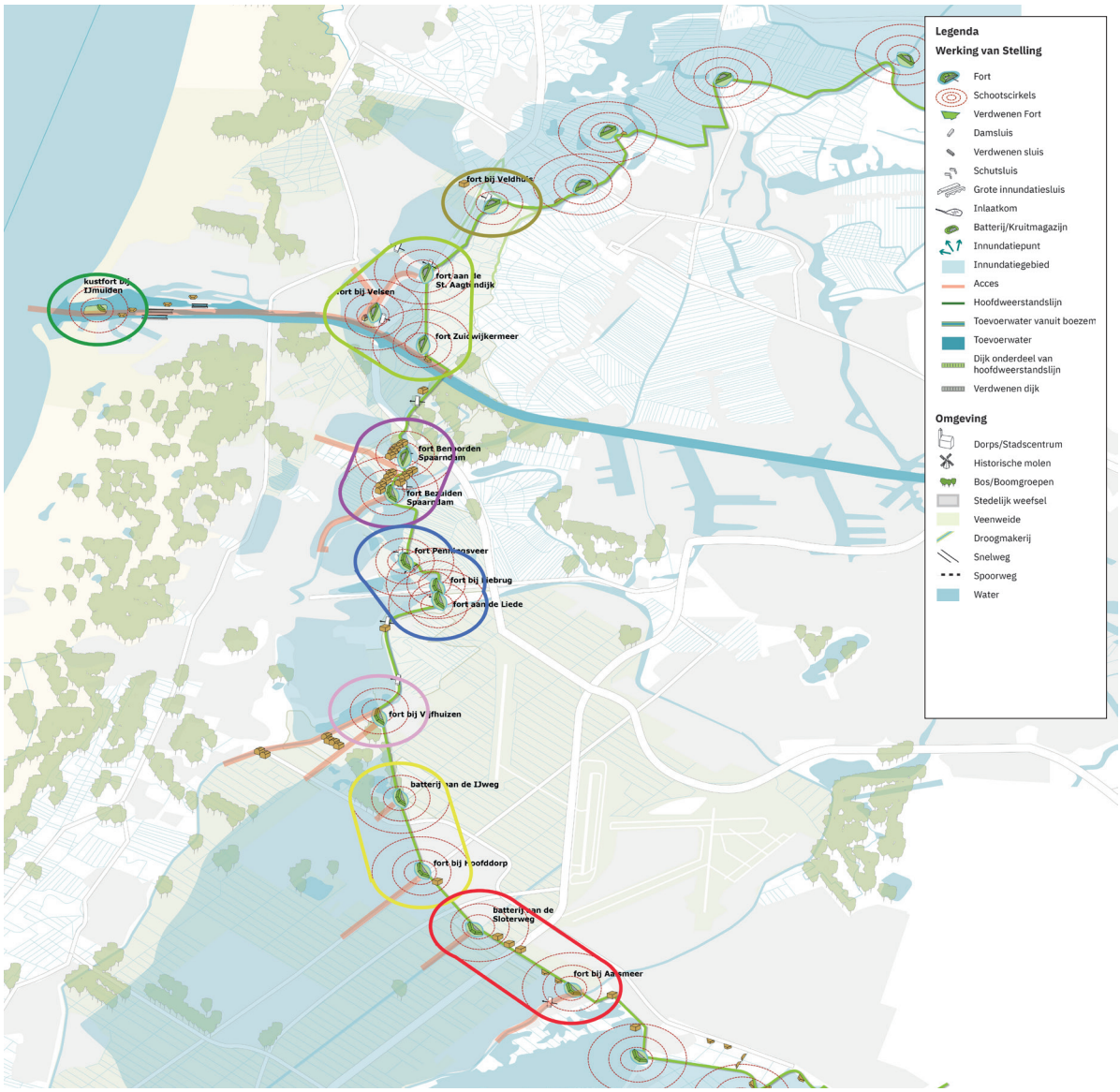

Logische ensembles en aandachtsgebieden in Amsterdam West.

Fort bij Veldhuis
Fortendriehoek
Positie bij Spaarndam
Kustfort IJmuiden
Positie aan de Liede
Fort bij Vijfhuizen
Omgeving Fort bij Hoofddorp
Omgeving Fort Aalsmeer

Fort bij Veldhuis

Fort bij Veldhuis is een van de oudste betonnen forten in de Stelling naar het ontwerp uit 1897. Het fort bewaakte het acces Zuidermaatweg, de inundatiekade met sluizen, het omliggende inundatievlak en de spoorverbinding tussen Haarlem en Alkmaar in het 'onveilige' gebied . Op dit moment resteert een smalle open groene zone rondom het fort en er is weinig of geen lucht tussen de hoofdweerstandslijn en de A9 met aanliggend bebouwd gebied van Beverwijk en Heemskerk. Het behouden van deze zone is van belang voor de leesbaarheid van het Liniesysteem. In dit gebied is ook het omgekeerde ruimtelijke beeld rondom de hoofdweerstandslijn goed herkenbaar; een smalle vrije zone aan de inundatiezijde van de hoofdweerstandslijn, en juist een breed open en groen gebied aan de veilige zijde. Deze openheid aan de veilige zijde is van belang als een soort "ademruimte" voor de Stelling.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen Fort bij Veldhuis.

- Behoud de resterende smalle groene strook aan de onveilige zijde tussen Fort bij Veldhuis en de A9.
- Eventuele nieuwe ontwikkelingen vergroten de leesbaarheid van het stellingsysteem, door inundatiegebied opnieuw herkenbaar te maken, door bijvoorbeeld de verkavelingsstructuur, vernatting etc.
- Behoud het open groene gebied aan de veilige zijde van de hoofdweerstandslijn tot aan de Assendelverzeedijk (ademruimte voor de Stelling).
- Behoud het kenmerkende profiel van de Assendelverzeedijk met voorliggende inundatiekanaal en gracht.
- Behoud de inundatiekade met sluizen.
- Eventuele nieuwe ontwikkelingen aan de veilige zijde passen in het groene karakter van het landschap. Het oorspronkelijke verkavelingspatroon wordt zoveel mogelijk gehandhaafd, en waar mogelijk teruggebracht.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen omgeving Fort bij Veldhuis.

Fortendriehoek

De extra versterking die nodig was bij de doorsnijding van de Stelling door het Noordzeekanaal, is herkenbaar in de fortendriehoek met Fort bij Velsen in een vooruitgeschoven positie. Verstedelijking, industrie en infrastructuur hebben de onderlinge samenhang tussen de linie-elementen, en ook de relatie met het Noordzeekanaal vertroebeld. De Vuurlinie (liniewal tussen de forten St. Aagtendijk en Zuidwijkermeer) als hoofdweerstandslijn vormt een zeer karakteristiek landschappelijk element dwars over het wegen en slotenpatroon van de Wijkermeerpolder.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen Fortendriehoek

- Geen nieuwe bebouwing in de nog vrije ruimte in de “driehoek”.
- Behoud het open groene gebied aan de veilige zijde van de hoofdweerstandslijn, geen nieuwe bebouwing tot aan de Assendelverzeedijk (ademruimte voor de Stelling).
- Behoud het karakteristieke profiel van de Vuurlinie met voor- en achterkanaal, met daarin ook de herkenbaarheid van de verschillende damsluizen.
- Behoud de herkenbaarheid van het inundatiekanaal bij Fort bij Velsen en bij Fort aan de St. Aagtendijk.
- Versterk de onderlinge relatie tussen de forten, door zichtlijnen tussen de forten vrij te houden.
- Versterk de relatie tussen de forten en het acces gevormd door het Noordzeekanaal.

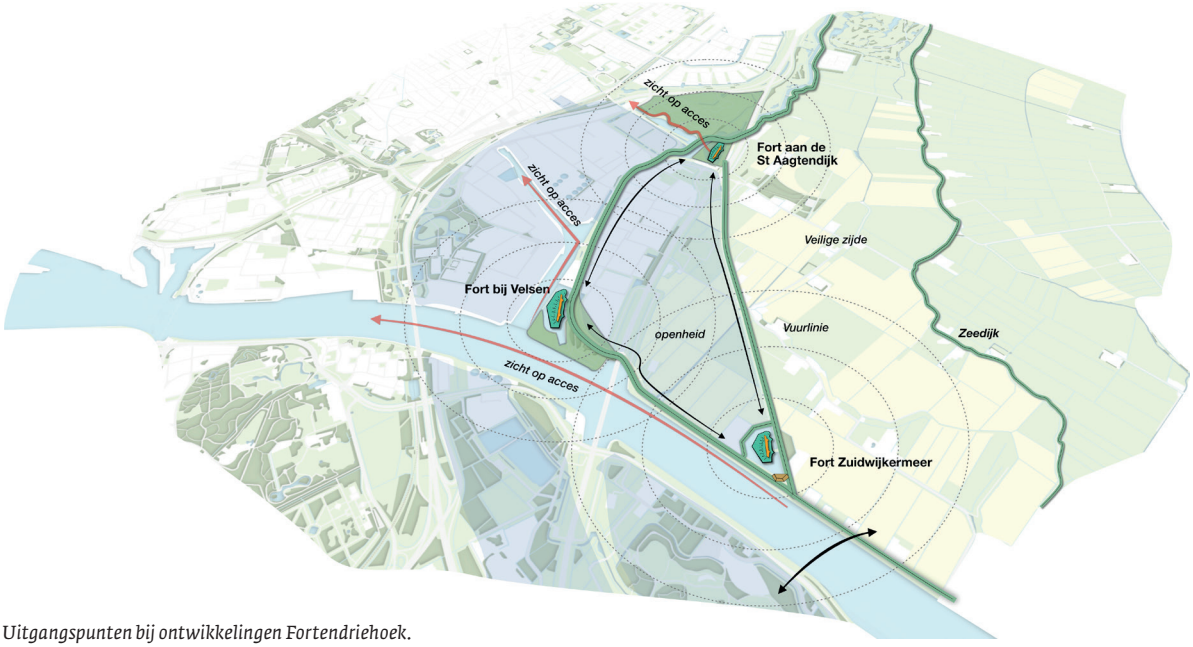

Uitgangspunten bij ontwikkelingen Fortendriehoek.

Kustfort bij IJmuiden

Als bescherming tegen dreiging vanuit de Noordzee werd in de monding van het sluizencomplex bij IJmuiden een fort aangelegd. Dat is nu gelegen op een eiland door een latere verbreding van het Noordzeekanaal en uitbreiding van de sluizen. Dit kustfort en samenhangende batterijen op het sluizencomplex vormt een vooruitgeschoven post van de Stelling van Amsterdam.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen Kustfort bij IJmuiden.

- Behoud de herkenbaarheid van de relatie tussen forteiland en sluizen.
- Behoud het zicht vanuit het fort op de monding van het Noordzeekanaal.
- Behoud het fort als eiland in de monding van het Noordzeekanaal, met breed water rondom.

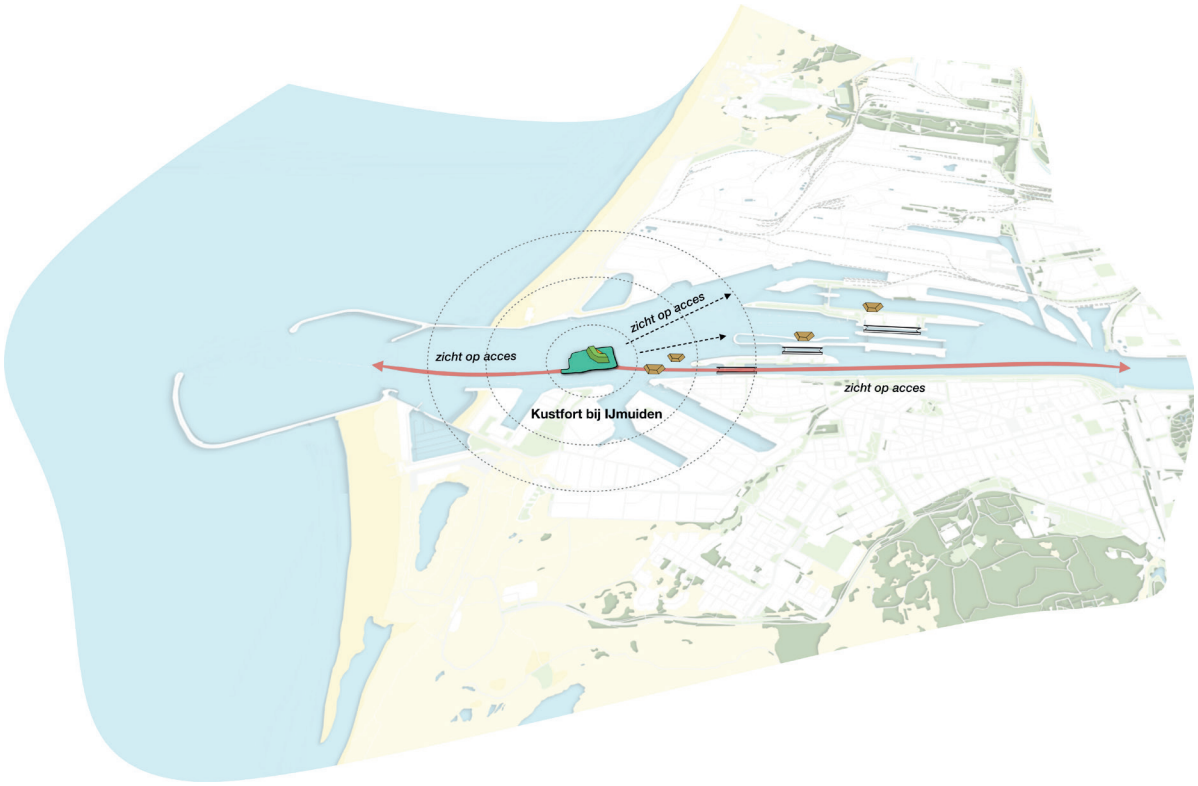

Uitgangspunten bij ontwikkelingen rondom Kustfort IJmuiden.

Positie bij Spaarndam

Bij Spaarndam, dat ooit de smalle passage vormde tussen IJ en het Spaarne, komen verschillende accessen samen. Het gaat voornamelijk om de Slaperdijk (onderdeel van de Zuider IJ- en Zeedijk die doorloopt tot Amsterdam), maar ook om de dijken en het vaarwater van Zijkanaal B en het Spaarne. Tussen de forten benoorden en bezuiden Spaarndam is een liniewal aangelegd om het dorp met belangrijke sluis aan de veilige zijde te houden. Deze is nog goed herkenbaar. Het schootsveld van Fort bezuiden Spaarndam is nog relatief open. De smalle landschappelijke strook die de linie hier vormt is van groot belang voor de herkenbaarheid en de continuïteit van de Stelling van Amsterdam.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen Positie bij Spaarndam.

- Behoud de groene en relatief open kwaliteit van de Stellingzone in dit gebied. Geen nieuwe bebouwing rond hoofdweerstandslijn of in de verboden kringen.
- Behoud de karakteristiek van de Positie bij Spaardam met duidelijke voorpositie met voorgracht, wal en grote concentratie betonnen werken met de smalle passage over de brede monding van het Spaarne.
- Behoud de karakteristiek van de liniewal tussen de forten.
- Behoud en versterk de openheid rond het acces Slaperdijk. Versterk de zichtrelatie tussen Fort benoorden Spaarndam en het acces door storende elementen te verwijderen.
- Eventuele nieuwe ontwikkelingen in het schootsveld zijn gericht op natuurontwikkeling of waterberging.
- Zorg voor een herkenbare en heldere continuering van de hoofdweerstandslijn, ook naar aangrenzende deelgebieden.

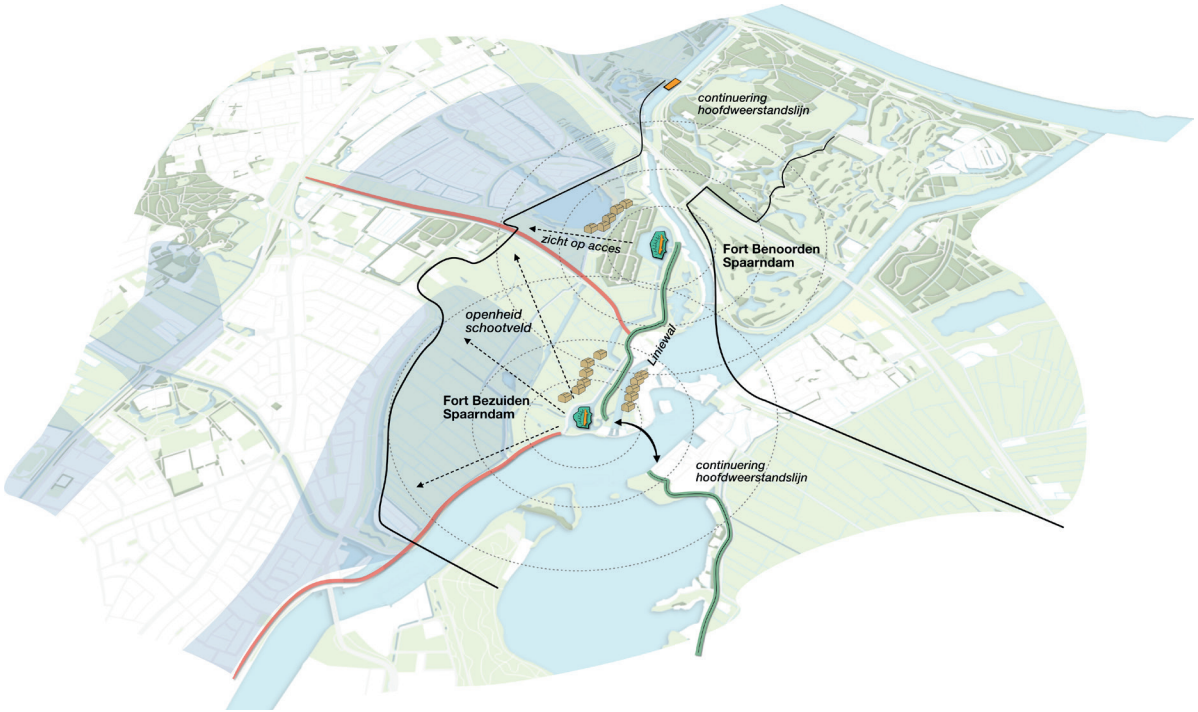

Uitgangspunten bij ontwikkelingen rondom de Positie bij Spaarndam.

Positie aan de Liede

Ten zuiden van de Positie bij Spaarndam ligt de Positie aan de Liede. Deze bestaat uit Fort Penningsveer, Fort bij de Liebrug en Fort aan de Liebrug. De hoofdweerstandslijn langs de Liede wordt doorsneden door de accessen van de Oude Haarlemse weg bij Fort Penningsveer en de zeer belangrijke verbinding tussen Haarlem en Amsterdam, met trekvaart, weg en spoor, met twee forten (Fort bij de Liede en -aan de Liede). Met name de relatie tussen fort bij de Liebrug en de spoorlijn is zeer goed herkenbaar. De voormalige schootsvelden van de forten bestaan grotendeels uit water en relatief open (recreatie)landschap. De relatie tussen Fort bij de Liebrug en Fort aan de Liede is vertroebeld door de bedrijvigheid die ten zuiden van spoor en snelweg is ontwikkeld. Het openhouden van bestaand groen landschap, het vergroten van de herkenbaarheid van de relatie tussen de forten onderling als samenhangende Positie, en het zicht van de forten op hun accessen zijn hier van groot belang.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen Positie aan de Liede.

- Behoud de resterende openheid binnen de schootsvelden. Geen nieuwe bebouwing rond hoofdweerstandslijn of in de schootsvelden.
- Zet in op het opruimen van storende elementen in de open schootsvelden.
- Versterk de relatie tussen forten en acces door zichtlijnen te creëren vanuit het fort richting het acces.
- Behoud het open groene gebied aan binnenzijde van de hoofdweerstandslijn tot aan de A9, (ademruimte voor de Stelling).
- Versterk de relatie tussen Fort bij de Liebrug en Fort aan de Liede door een continue route, en ruimte rond de hoofdweerstandslijn.
- Versterk de continuïteit van de hoofdweerstandslijn door een (recreatieve) verbinding te creëren richting de Vijfhuizerdijk.

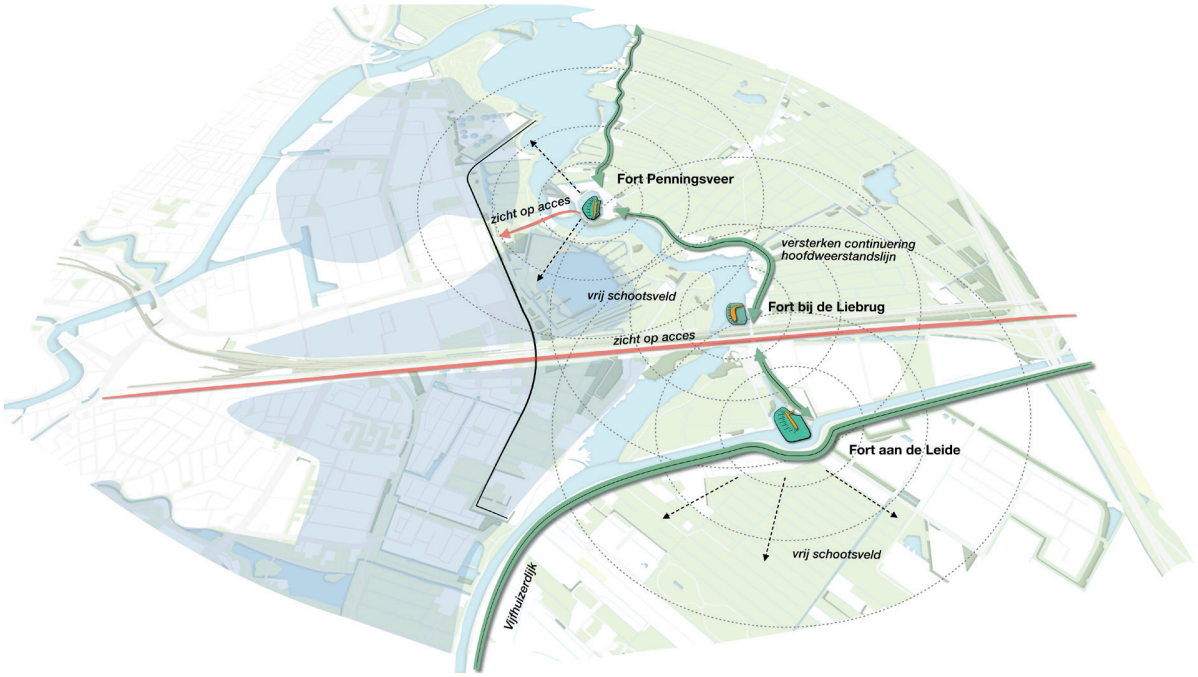

Uitgangspunten bij ontwikkelingen rondom de Positie aan de Liede.

Fort bij Vijfhuizen

Bij Vijfhuizen gaat de hoofdweerstandslijn over van de Ringdijk van de Haarlemmermeer (Vijfhuizerdijk) richting de Geniedijk. Het fort heeft nog duidelijk zicht op de te bewaken accessen. Aan de achterzijde van het fort zijn houten kunstenaarswoningen gerealiseerd. Deze plek vormt een soort scharnierpunt tussen de speciaal ten behoeve van de Stelling aangelegde Geniedijk en de Ringdijk.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen Fort bij Vijfhuizen.

- Versterk het gebied rond het fort als “entree” voor de Geniedijk vanaf de Vijfhuizerdijk.
- Behoud de openheid rond het fort, geen nieuwe bebouwing in de verboden kringen.

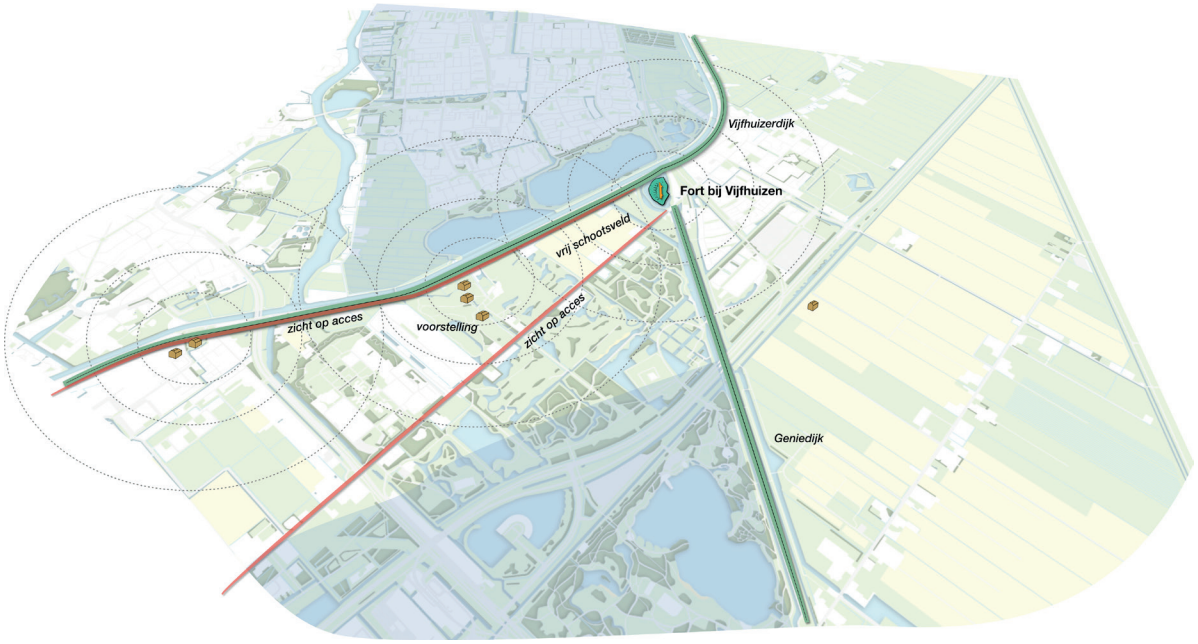

Uitgangspunten bij ontwikkelingen rondom Fort bij Vijfhuizen.

Omgeving Fort bij Hoofddorp

De Geniedijk loopt door Hoofddorp als een continue herkenbare en doorlopende lijn, met een eenduidig dijkprofiel. De dijk vormt niet alleen een cultuurhistorisch element, maar heeft ook grote waarde als recreatieve (groene) ruimte, als route en als structurerend element in stedelijk gebied.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen omgeving Fort bij Hoofddorp.

- Behoud de nog bestaande open groene ruimte langs de Geniedijk, en rond Fort bij Hoofddorp.
- Behoud en versterk de waarde van de Geniedijk en Fort Hoofddorp als groen, recreatief en structurerend element in stedelijk gebied.
- Behoud en versterk de relatie met Fort Hoofddorp en het acces, de Hoofdvaart en Batterij aan de IJweg met de IJweg.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen omgeving Fort bij Hoofddorp.

Omgeving Fort Aalsmeer tot en met de Aalsmeerderdijk

Tussen Hoofddorp en Fort Aalsmeer loopt de Stelling door een gebied met een zeer hoge dynamiek. Er is ruimte en openheid rondom de Geniedijk met een zeer gevarieerde invulling.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen omgeving Fort Aalsmeer.

- Behoud de nog bestaande smalle vrije zone langs de Geniedijk.
- Behoud de relatie tussen Fort (of batterij) en het acces.
- Behoud en versterk de waarde van de Geniedijk als groen, recreatief en structurerend element.
- Zorg voor een herkenbare continuering van de Stelling ten oosten van de Aalsmeerderdijk.

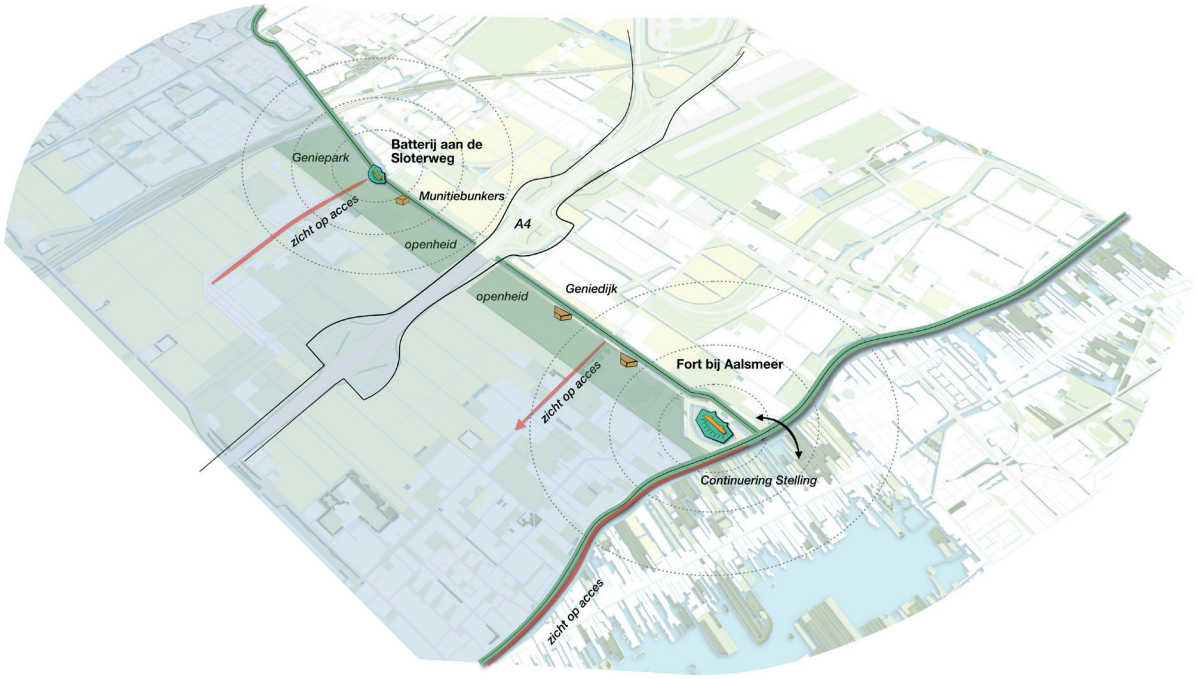

Uitgangspunten bij ontwikkelingen omgeving Fort bij Aalsmeer.

6.4.1 Uitgangspunten bij ontwikkelingen Geniedijk-Oost

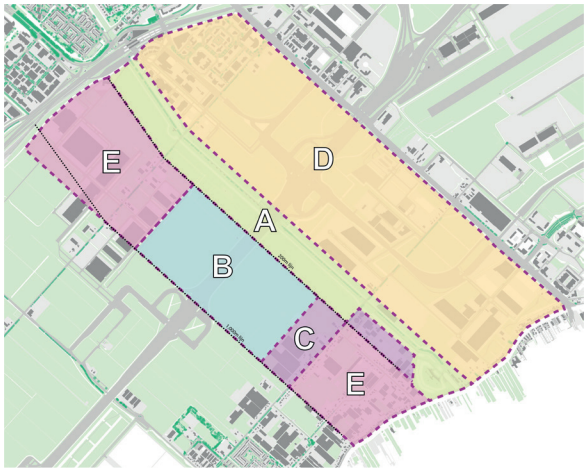

Ontwikkelingprincipes

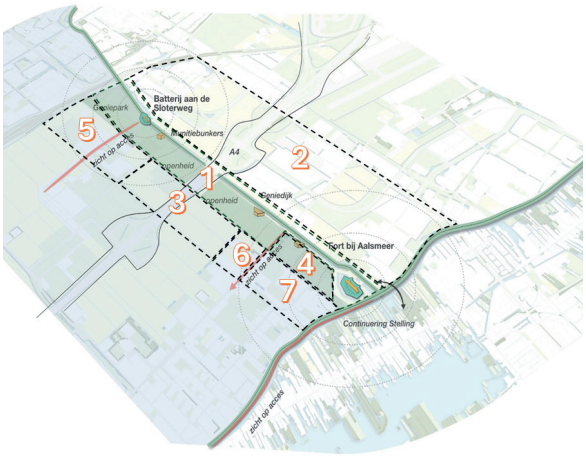

Deelgebieden

Voor de deelgebieden binnen het gebied Geniedijk-Oost zoals aangeduid in paragraaf 5.9 en op bovenstaande afbeeldingen zijn vijf verschillende ontwikkelprincipes A, B, C, D en E opgesteld. Voor al deze deelgebieden geldt in het algemeen dat nog aanwezige kernkwaliteiten waar mogelijk worden gerespecteerd en versterkt met een hoge kwalitatieve inrichting. Daar waar kernkwaliteiten niet meer aanwezig of beleefbaar zijn en voor de reeds bebouwde en gereserveerde (met bebouwing bestemde) gebieden wordt gestreefd naar een optimale ontwerpkwaliteit.

Ontwikkelprincipe A (groen): actief behoud en herstel
Hier geldt onverkort het uitgangspunt van behoud en herstel. Nieuwe bebouwing of ingrepen in het gebied hebben negatieve gevolgen voor de kernkwaliteiten.

Dit ontwikkelprincipe is van toepassing op deelgebied Genieparkstrook (1). In deze zone is het nodig dat geïnvesteerd wordt in verbetering van de beleefbaarheid van de kernkwaliteiten en omgevingskwaliteit. In het bijzonder de verdere inrichting van het Geniepark, het schootsveld van Batterij aan de Sloterweg en de directe omgeving (ruimte aan keelzijde) van fort Aalsmeer.

Ontwikkelprincipe B (blauw): behoud nog aanwezige kernkwaliteiten
Hier geldt het algemene uitgangspunt van het behouden en mogelijk verbeteren van de nog aanwezige kernkwaliteiten en beleefbaarheid, met name van het voormalige inundatiegebied. (Nieuwe) gebouwde ontwikkelingen hebben hier negatieve gevolgen voor de kernkwaliteiten. Functies die de verbetering van beleefbaarheid niet in de weg staan zijn eventueel wel mogelijk zonder negatieve gevolgen voor de kernkwaliteiten.

Dit ontwikkelprincipe is van toepassing op deelgebied Onveilige zijde Midden (3). In deze zone is het van belang om de voorstelbaarheid van inundatie te handhaven en waar mogelijk te versterken en te voorkomen dat bebouwing en andere inrichtingselementen de openheid verstoren.

Ontwikkelprincipe C (paars): streven naar herstel en beleefbaar maken
Bestaande functies/activiteiten blijven mogelijk zolang dit noodzakelijk is voor de voortgang van deze activiteit of functie. Nieuwe bebouwing (uitbreidingen) of ingrepen in het gebied zijn niet mogelijk zonder negatieve gevolgen voor de kernkwaliteiten. Bestaande onderdelen en bebouwing met een negatief effect op de kernkwaliteiten worden indien mogelijk op termijn uitgeplaatst of wegbestemd.

Dit ontwikkelprincipe is van toepassing op de deelgebieden Geniedijk Afvalverwerking (4) en Westelijk deel (6). In deze zones is het nodig om te investeren in verbetering van de beleefbaarheid van de kernkwaliteiten en omgevingskwaliteit. Dit is een lange termijn wensbeeld wanneer in de toekomst de gelegenheid zich voordoet om de industriële activiteiten te verplaatsen.

Ontwikkelprincipe D (oranje): ontwikkeling met kwaliteit ten noorden van de Geniedijk
Gebouwde ontwikkelingen zijn in beginsel mogelijk mits ruim aandacht wordt besteed aan ontwerpkwaliteit en landschappelijke inpassing. Bijzondere ontwerpaandacht voor bebouwing wordt gegeven aan de noordrand van het Geniepark. Er wordt rekening gehouden met het contrast tussen de veilige en onveilige zijde.

Dit ontwikkelprincipe is van toepassing op deelgebied Veilige zijde (2). In deze zone wordt het algemene principe van de 'veilige' binnenzijde gehanteerd. Het behouden van openheid is hier geen algemeen uitgangspunt, met uitzondering van een open strook van 75 meter aan de binnenzijde van de Geniedijk voor beleving van de hoofdverdedigingslijn. Dat biedt aan de noordzijde meer ruimte voor ontwikkelmogelijkheden en verdichting met bebouwing dan het gebied aan de zuidkant van de Geniedijk.

Ontwikkelprincipe E (rood): ontwikkeling met kwaliteit ten zuiden van de Geniedijk
Gebouwde ontwikkelingen zijn mogelijk mits ruim aandacht wordt besteed aan ontwerpkwaliteit en landschappelijke inpassing. Bijzondere ontwerpaandacht voor bebouwing wordt gegeven aan de zuidrand van het Geniepark. Er wordt rekening gehouden met het contrast tussen de veilige en onveilige zijde. Delen die nog open zijn en waarvoor nu geen bestemming geldt die bebouwing toelaat, blijven open (onbebouwd) om schootsvelden en inundatiegebied beleefbaar te houden.

In uitzondering hierop geldt dat, voor plandelen waarvoor bindende contractuele afspraken zijn gemaakt voor het toevoegen van programma, gezocht wordt naar een optimale balans tussen ontwikkelruimte en het behouden en versterken van de kernkwaliteiten in het gebied. Dit uit zich met name in het behoud of versterken van het genoemde contrast tussen veilig en onveilig gebied. Uitgangspunten worden vastgelegd voor maximale bouwhoogtes, maatvoering van de bebouwing en bebouwingsafstand tot aan de Geniedijk.

Dit ontwikkelprincipe is van toepassing op deelgebieden Onveilige zijde West (5) en Oost (7): In deelgebied Onveilige zijde West dient rekening te worden gehouden met het contrast tussen de veilige en onveilige zijde. Hierbij geldt onder meer dat de voorstelbaarheid van inundatie en voormalige schootsvelden aanwezig blijft door een respectabele afstand te behouden tussen (nieuwe) bebouwing en Geniedijk en dat aantasting van de visuele integriteit moet worden tegengegaan. Versterking van contrast kan ook inzichtelijk worden gemaakt door architectuur en materialisering van de bebouwing waarbij een consequente aanpak wordt nagestreefd. Bij nieuw te realiseren functies (bijv. wandelgebied voor kantoren, open plinten, waterpark, etc). is aandacht voor optimale beleefbaarheid van het werelderfgoed nodig.

6.5 Schaalniveau van de losse elementen

De elementen van de linie worden als monument beschermd. Bij eventuele nieuwe ontwikkelingen dient met de volgende algemene ruimtelijke principes rekening worden gehouden.

Uitgangspunten bij ontwikkelingen op het schaalniveau van de losse elementen.

- Laat investeringen in herontwikkeling van forten samenvallen met een integrale aanpak van fortterrein en schootsvelden.
- Behoud de herkenbaarheid van de groepsschuilplaatsen door de zichtbaarheid te handhaven en de onmiddellijke omgeving open te houden, handhaaf bij 'zwermen' groepsschuilplaatsen het onderling verband.
- Behoud van de karakteristiek van forten als vermomd landschapselement, met onderscheid tussen voorkant (frontzijde) en achterkant (keelzijde).
- Benadruk het contrast tussen de front- (aarde, water) en de keelzijde (baksteen, beton, staal) van de forten en (kust)batterijen.

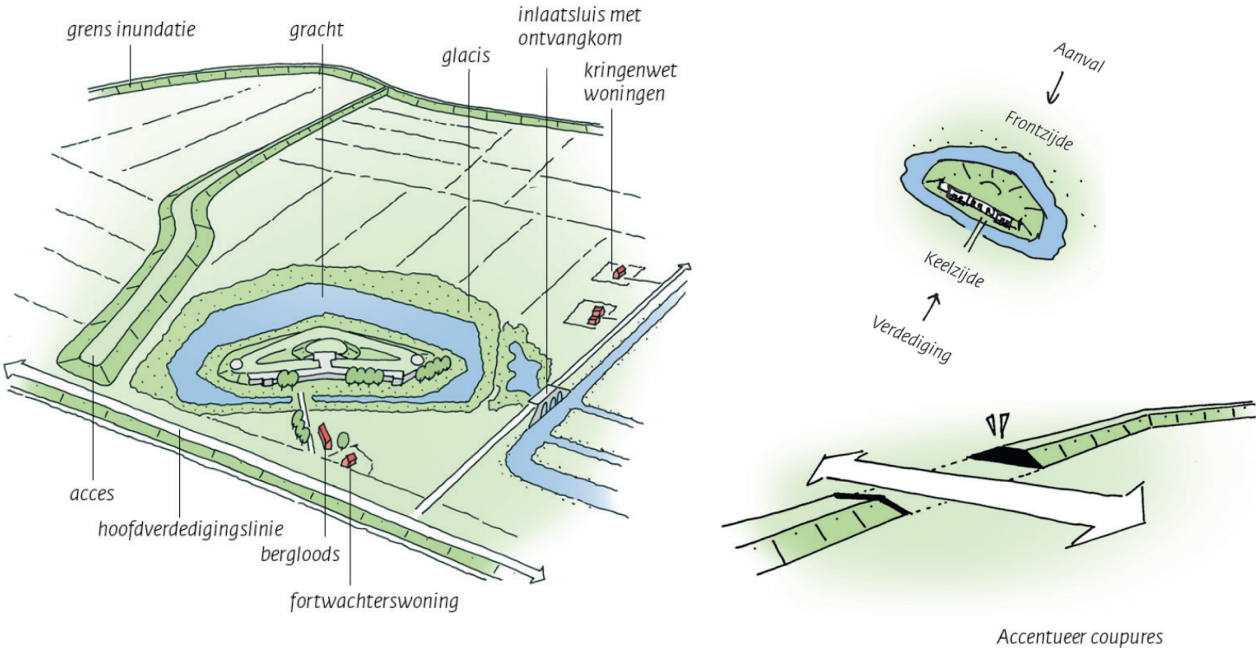

- Gebruik historisch verantwoorde beplanting. Hierbij verwijzen we naar de studie Verscholen in het Groen, Een onderzoek naar de geschiedenis van beplantingen op de Stelling van Amsterdam (Nicky Schuurman, Landschap Noord-Holland).

7 BRONNEN

- Nieuwe Hollandse Waterlinie Uitbreiding van de Stelling van Amsterdam. UNESCO Nominatiedossier, Nationaal Project Nieuwe Hollandse Waterlinie. April 2019.
- Unesco nominatiedossier, bijlage 2 attributen., deel 1: strategisch landschap. Mei 2017.
- Dutch Water Defence Lines, Appendices Part II, Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en Projectbureau Stelling van Amsterdam. December 2018.
- Historische Kaart Stelling van Amsterdam, Provincie Noord-Holland, via: https://geoapps.noord-holland.nl/app/sva/desk.htm
- Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie, Provincie Noord-Holland. Via: Informatiekaart Landschap en Cultuurhistorie (noord-holland.nl)
  - Kaartlagen: Cultuurhistorische objecten, militaire structuren
- Provinciaal militair erfgoed, provincie Utrecht. Via: Provinciaal thema Militair erfgoed (arcgis.com)
  - Kaartlagen: Stelling van Amsterdam (lijnen, vlakken, punten), Nieuwe Hollandse Waterlinie (lijnen, vlakken, punten)
- Verkenning Linieperspectief 2030. Linielint in de Delta. Feddes Olthof landschapsarchitecten & Marinus Kooiman | Cultuurhistorische projecten. Februari 2017
- Leidraad Landschap en Cultuurhistorie 2018. Provincie Noord-Holland.
- Bijzonder Provinciaal Landschap, 32 landschappen en kernkwaliteiten, Provincie Noord-Holland. November 2020.
- Provinciale Ruimtelijke Verordening, Provincie Noord-Holland. Juni 2019
- Provinciaal Beeldkwaliteitsplan Stelling van Amsterdam, DHV en Feddes/Olthof landschapsarchitecten. September 2008.

HAARLEM, NOVEMBER 2025

Colofon

Uitgave
Provincie Noord-Holland
Postbus 123 | 2000 MD Haarlem
Tel.: 023 514 31 43 | Fax: 023 514 40 40
www.noord-holland.nl
post@noord-holland.nl

Fotografie
Provincie Noord-Holland

Grafische verzorging
The Creative Hub

Haarlem, november 2025

Nr. 2456706/2456708

CONVENANT

tussen

Provincie Noord-Holland

en

Gemeente Haarlemmermeer

inzake

Geniedijk-Oost Haarlemmermeer

INHOUDSOPGAVE:

PARTIJEN

OVERWEGINGEN

1. VASTLEGGEN ONTWIKKELPRINCIPES IN RUIMTELIJKE REGELGEVING 5
2. ONTWIKKELING GENIEPARK 6
3. SUPERVISOR EN GEBIEDSCOÖRDINATOR 6
4. OVERLEG PARTIJEN 7
5. AANVANG, DUUR EN BEEÏNDIGING 7
6. PUBLIEKRECHTELIJK VOORBEHOUD 7
7. AFDWINGBAARHEID EN UITSLUITING VAN AANSPRAKELIJKHEID 7
8. WIJZIGEN CONVENANT 7
9. KOSTEN 8
10. RECHTS- EN FORUMKEUZE 8

BIJLAGEN 8

HANDTEKENINGEN 9

BIJLAGE 1 - SPECIFICATIE GEBIED 10

BIJLAGE 2 - BRIEF RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED 11

DE ONDERGETEKENDEN:

(1) De Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland, in hoedanigheid van bestuursorgaan, handelend krachtens besluit [@] van Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland, te dezen vertegenwoordigd door de gedeputeerde de heer J.C.J. Beemsterboer, hierna te noemen: "**de Provincie**";

(2) Het college van Burgemeester en Wethouders van de Gemeente Haarlemmermeer, in hoedanigheid van bestuursorgaan, te dezen vertegenwoordigd door de wethouder [@], hierna te noemen: "**de Gemeente**";

hierna gezamenlijk te noemen "**Partijen**",

OVERWEGEN HET VOLGENDE:

(A) Het Rijk is in 1992 toegetreden tot het UNESCO Werelderfgoedverdrag. De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed is onderdeel van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap en voert het Nederlandse werelderfgoedbeleid uit. Ten behoeve hiervan onderhoudt zij ook contact met UNESCO;

(B) De Stelling van Amsterdam en de Nieuwe Hollandse Waterlinie vormen samen het UNESCO Werelderfgoed ‘de Hollandse Waterlinies’. De Stelling van Amsterdam staat sinds 1996 op de werelderfgoedlijst. De Nieuwe Hollandse Waterlinie is daar in 2021 aan toegevoegd. De Hollandse Waterlinies vormen een (historische) verdedigingslinie bestaande uit een uniek samenspel van onder meer landschap, water, dijken, sluizen en forten;

(C) De Provincie is - samen met de provincies Utrecht, Gelderland en Noord-Brabant - door het Rijk aangewezen als siteholder van de Stelling van Amsterdam. De Provincie is daarmee verantwoordelijk voor de coördinatie van het beschermen van dit werelderfgoed op haar grondgebied;

(D) De rijksregels met betrekking tot de bescherming van de Hollandse Waterlinies zijn thans opgenomen in het Besluit Kwaliteit Leefomgeving. Dit besluit is een Algemene Maatregel van Bestuur op grond van de Omgevingswet. Hierin wordt gewerkt met getrapte instructieregels. Het Rijk geeft aan de Provincie instructieregels voor haar omgevingsverordening, waarna de Provincie op haar beurt instructieregels geeft aan de Gemeente voor haar omgevingsplan. Hierbij wordt de uitzonderlijke universele waarde van de Hollandse Waterlinies als werelderfgoed vertaald naar kernkwaliteiten. De Provincie heeft ten behoeve van de bescherming van de Hollandse Waterlinies ruimtelijke regels vastgelegd in haar Omgevingsverordening NH2022;

(E) Het onderhavige convenant ziet toe op het deel ‘Stelling van Amsterdam’ en specifiek op het deelgebied gelegen in de Gemeente tussen station Hoofddorp en de ringvaart van de Haarlemmermeer oost (zie overweging (G)). De Provincie, de Gemeente en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed werken - ieder vanuit hun eigen rol - samen aan het waarborgen van het behoud van de werelderfgoedwaarden van de Stelling van Amsterdam in dit deelgebied;

(F) De Gemeente is verantwoordelijk voor het opstellen van een omgevingsplan binnen haar gemeente en volgt met betrekking tot de Stelling van Amsterdam de in overweging (D)

bedoelde ruimtelijke regels in de Omgevingsverordening NH2022;

(G) Aan weerszijden van de Geniedijk-Oost ligt een zone van 1 kilometer breed ("**het Gebied**"). Het betreft de zone tussen station Hoofddorp en de Ringvaart bij het Fort bij Aalsmeer. Dit Gebied is gespecificeerd in **Bijlage 1**. In dit Gebied zijn afgelopen decennia - vanuit het belang van andere beleidslijnen - door de overheden economische ontwikkelingen toegelaten. Om die reden hebben de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en de Provincie bij UNESCO een verzoek ingediend voor een versmalde begrenzing van het Gebied. Dit voorstel voor een grenswijziging is in 2021 door UNESCO afgewezen;

(H) Door de afwijzing van UNESCO dient de oorspronkelijke brede begrenzing van de Stelling van Amsterdam in het Gebied te worden gehandhaafd. De Provincie heeft hierop begin 2022 - in lijn met de wettelijke bescherming voor werelderfgoed - de brede begrenzing vastgelegd in de Omgevingsverordening NH2022;

(I) Omdat lange tijd door zowel Gemeente, Provincie en Rijk is uitgegaan van een smallere begrenzing voor het Gebied - vooruitlopend op de aan UNESCO voorgestelde grenswijziging - zijn bestemmingsplannen vastgesteld en overeenkomsten tussen Gemeente en ontwikkelaars aangegaan die ruimte gaven aan realisatie van kantoor- en bedrijfsbebouwing in de brede zone. De afwijzing van UNESCO zoals bedoeld in overweging (H) heeft tot gevolg dat de Provincie en de Gemeente in hun regelgeving moeten borgen dat ruimtelijke ontwikkelingen in het Gebied niet zonder meer mogelijk zijn;

(J) Om partijen in het Gebied meer planologische duidelijkheid te bieden, hebben de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, de Provincie en de Gemeente overleg gevoerd en zijn in gezamenlijkheid ontwikkelprincipes opgesteld. Deze beogen duiding te geven aan zowel de ruimtelijke ontwikkelmogelijkheden als aan het veiligstellen van de nog aanwezige kernkwaliteiten van het oostelijke deel van de Geniedijk. Deze ontwikkelprincipes vormen zodoende een nadere uitwerking van de kernkwaliteiten voor het Gebied en een basis voor een afwegingskader bij de uitwerking in de planologische regelgeving en besluitvorming en het kwaliteitskader;

(K) De Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed heeft bij brief van 26 juni 2025 ('*UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies - Voorstel ontwikkelprincipes Geniedijk Oost Haarlemmermeer*') in verband hiermee een voorstel toegelicht (**Bijlage 2**). Uit deze brief volgt dat de gekozen methodiek met verschillende ontwikkelprincipes ruimte biedt voor toekomstige ontwikkelingen in het Gebied, maar hierbij hoge eisen stelt aan ontwerp en aan de (omgevings-)kwaliteit. De ontwikkelprincipes zijn beschreven in de bijlage bij deze brief. De geboden ontwikkelruimte stelt volgens de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed als vereiste dat aan een aantal voorwaarden wordt voldaan. Deze voorwaarden worden benoemd onder het kopje 'afspraken' in de brief en deze worden door de Provincie en de Gemeente onderschreven. De nadere uitwerking zal in het najaar van 2025 door de Provincie worden toegevoegd aan de gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam-West, waardoor de ontwikkelprincipes juridisch worden verankerd als bijlage bij de Omgevingsverordening NH2022 en er voor de Gemeente een juridisch toetsbaar kader wordt geboden;

(L) Een belangrijke voorwaarde in de in overweging (K) bedoelde brief van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, is dat er door de Provincie en de Gemeente actief wordt

ingezet op een verdere uitwerking en inrichting van het Geniepark in het Gebied en dat de Gemeente en de Provincie de aanleg van het Geniepark vastleggen in een convenant en uitvoeringsplan. Het Geniepark is gelegen tussen station Hoofddorp en het Fort bij Aalsmeer. Het park is gesitueerd in een zone van 200 meter ten zuiden van de Geniedijk en 50 meter ten noorden van de Geniedijk. Hierbinnen bevindt zich ook een NNN-verbindingszone. De aanleg van het Geniepark is belangrijk voor het behoud en de versterking van de beleefbaarheid van het werelderfgoed.

(M) Voor het deelgebied 'Mixity' aan de noordrand in het plangebied 'A4 Zone West' in het Gebied is een aanpassing van het omgevingsplan noodzakelijk, waarin de nadere uitwerking in ontwikkelprincipes van dit deelgebied wordt uitgewerkt en in balans wordt gebracht met de aanwezige ontwikkelopgave;

(N) Bij uitvoering van de in overweging (K) bedoelde voorwaarden zal de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed de in haar brief voorgestelde aanpak steunen, ook in een eventuele melding richting UNESCO;

(O) Partijen hebben overleg gehad over het voorgaande en wensen opvolging te geven aan de voorwaarden in de brief van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed, in het bijzonder de voorwaarde over de aanleg van het Geniepark, en wensen ten behoeve daarvan het onderhavige convenant aan te gaan;

KOMEN ALS VOLGT OVEREEN:

1. VASTLEGGEN ONTWIKKELPRINCIPES IN RUIMTELIJKE REGELGEVING

1.1. De Provincie spant zich in om:

a) in de tweede helft van 2025 de ontwikkelprincipes vast te leggen als actualisatie van de 'Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam West' (uit 2023) en deze door Gedeputeerde Staten vast te laten stellen, waarna deze onderdeel zijn van de Omgevingsverordening NH2022 en per 1 juli 2026 in werking kunnen treden;

b) het belang van het UNESCO-Werelderfgoed 'Hollandse Waterlinies' op te nemen in de actualisatie van de omgevingsvisie van de Provincie;

c) het in Bijlage 1 gespecificeerde deelgebied B in het Gebied uit het werkingsgebied Glastuinbouwconcentratiegebied van de Omgevingsverordening NH2022 door Gedeputeerde Staten te laten ontgrenzen.

1.2. De Gemeente spant zich in om:

a) de conform artikel 1.1 a) vastgelegde ontwikkelprincipes op gebiedsniveau nader uit te werken met als oogmerk dat deze voldoende toetsbaar zijn in omgevingsplannen en kwaliteitskaders. Hierin worden ook de voorwaarden uit beeldkwaliteitsplannen voor het Gebied verwerkt;

b) daar waar nodig of nuttig nieuwe beeldkwaliteitsplannen voor het Gebied op te (laten) stellen en de doelen voor het Gebied op te nemen in de omgevingsvisie van de Gemeente;

c) het in overweging (M) met betrekking tot deelgebied 'Mixity' bedoelde aangepaste omgevingsplan met uitgewerkte ontwikkelprincipes tot stand te brengen, waarbij de daar genoemde balans kan worden gevonden in een goed ontwerp met ruim aandacht voor kwaliteit;

d) de Gemeente spant zich in om het omgevingsplan zodanig aan te passen dat geen verdere planologische medewerking wordt verleend aan het realiseren van nieuwe bovengrondse bebouwing in het in Bijlage 1 gespecificeerde deelgebied B in het Gebied.

2. ONTWIKKELING GENIEPARK

2.1. Partijen spannen zich in voor de verdere aanleg, inrichting en beheer van het Geniepark. Zij spannen zich in om financiële dekking te vinden ten behoeve van de (aanzienlijke) kosten die hiermee verband houden.

2.2. De Gemeente spant zich in om de verdere aanleg, inrichting en beheer van het Geniepark vast te leggen in een uitvoeringsplan.

2.3. De Provincie spant zich in om de kavel AL 934, gelegen binnen de Gemeente ten noorden van de Geniedijk en die in haar bezit is, 'om niet' over te dragen aan de Gemeente met als doel dat deze kavel wordt ingericht als Geniepark en (langdurig) zal worden beheerd. De Gemeente zal aan deze overdracht meewerken.

2.4. In de zone bedoeld in overweging (L) liggen kavels waarvan het de bedoeling is dat die tot Geniepark worden ingericht, maar die niet in eigendom van Partijen zijn. Partijen spannen zich in om deze kavels tot Geniepark in te richten.

2.5. Partijen spannen zich in om ieder vanuit hun eigen beleidsopgaven, de recreatieve, cultuurhistorische en ecologische potentie van het Gebied verder door te ontwikkelen passend bij de doelstellingen uit beide omgevingsvisies. Hierbij wordt rekening gehouden met de in overweging (L) bedoelde NNN-verbindingszone en de daaraan verbonden voorwaarden.

3. SUPERVISOR EN GEBIEDSCOÖRDINATOR

3.1. De Gemeente spant zich in om:

a) een supervisor aan te stellen voor de omgevingskwaliteit in het Gebied met als taak om zicht te houden op het behouden en versterken van de kwaliteit en beleving van het Gebied en meer in het bijzonder de kernkwaliteiten; en

b) om een gebiedscoördinator aan te stellen die zicht houdt op het behoud en het versterken van de kwaliteit en beleving van het gehele gebied rondom de Geniedijk en die de afstemming verzorgt tussen de Gemeente, de ontwikkelaars en de eigenaren. De gebiedscoördinator is belast met het bewaken van de samenhang en de voortgang van de verschillende projecten die in het Gebied aanwezig zijn. Hieronder zijn begrepen het bewaken van de voortgang van de aanleg van het Geniepark, het gebruik van de forten, de aanpassing van het omgevingsplan, het opstellen van beeldkwaliteitsplannen, de afstemming in verband met het beschermen/beleven van de Stelling van Amsterdam en met de

voortgang van de omliggende vastgoedprojecten.

4. OVERLEG PARTIJEN

4.1. Partijen verzorgen elk een ambtelijk aanspreekpunt ten behoeve van het Gebied met als doel minimaal twee keer per jaar te overleggen over de voortgang van de met dit convenant beoogde doelen en afspraken en eventuele relevante nieuwe ontwikkelingen en beleidsvoornemens.

4.2. Partijen zullen minimaal één keer per jaar de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed uitnodigen om de stand van zaken en de ontwikkelingen rondom het Regiepark te bespreken.

5. AANVANG, DUUR EN BEEÏNDIGING

5.1. Dit convenant komt pas tot stand, nadat het college van Gedeputeerde Staten van de Provincie en het College van Burgemeesters en Wethouders van de Gemeente goedkeuring hebben verleend aan het aangaan van dit convenant.

5.2. Dit convenant treedt in werking op de datum van ondertekening door alle Partijen en wordt aangegaan voor de duur van vijf (5) jaar. Na het verstrijken van deze duur van vijf (5) jaar, eindigt dit convenant van rechtswege, tenzij Partijen beslissen het convenant te verlengen. Partijen zullen uiterlijk zes (6) maanden voor het verstrijken van de duur overleg hebben over een eventuele verlenging en de voorwaarden en duur daarvan.

6. PUBLIEKRECHTELIJK VOORBEHOUD

6.1. Alle in dit convenant aangegane verplichtingen gelden binnen de beperkingen van de bevoegdheden van Partijen en hun bestuursorganen en laten hun publiekrechtelijke verantwoordelijkheden en de uitoefening van hun publiekrechtelijke bevoegdheden onverlet.

6.2. Het gebruik van publiekrechtelijke bevoegdheden, het uitoefenen van verantwoordelijkheden en de uitvoering van wettelijke taken door Partijen geldt niet als tekortkoming in de nakoming van dit convenant.

7. AFDWINGBAARHEID EN UITSLUITING VAN AANSPRAKELIJKHEID

7.1. De bepalingen in dit convenant zijn niet in rechte afdwingbaar.

7.2. Partijen zijn jegens elkaar niet aansprakelijk voor schade, uit welke hoofde dan ook, die voortvloeit uit (i) nakoming van dit convenant, (ii) een tekortkoming in de nakoming van verplichtingen uit hoofde van dit convenant of (iii) vorderingen die verband houden met dit convenant, zoals onrechtmatige daad.

8. WIJZIGEN CONVENANT

8.1. Indien een Partij zich ervan bewust wordt dat zich een onvoorziene omstandigheid in de zin van artikel 6:258 van het Burgerlijk Wetboek voordoet, meldt deze Partij dat binnen een redelijke termijn aan de andere Partij. Partijen treden vervolgens in overleg over de gevolgen van de onvoorziene omstandigheid en trachten te komen tot

vaststelling en schriftelijke vastlegging van een (gewijzigde) afspraak die zoveel mogelijk aansluit bij de inhoud van dit convenant.

8.2. Indien een bepaling van dit convenant ongeldig zou zijn, laat dit de geldigheid van enige andere bepaling van dit convenant onverlet. Partijen trachten in dat geval de ongeldige bepaling te vervangen door een bepaling die geldig wordt geacht en de strekking van de ongeldige bepaling zo dicht mogelijk nadert.

8.3. Indien nakoming van (delen van) dit convenant niet mogelijk blijkt te zijn, zullen Partijen dit convenant zodanig wijzigen dat uitvoering daarvan wel mogelijk is en het convenant zoveel mogelijk blijft beantwoorden aan de (oorspronkelijke) strekking ervan, de daarin geformuleerde uitgangspunten en de daarin besloten liggende afwegingen.

9. KOSTEN

9.1. Elke Partij draagt de eigen kosten in verband met de totstandkoming en de nakoming van dit convenant.

10. RECHTS- EN FORUMKEUZE

10.1. Op dit convenant is Nederlands recht van toepassing.

10.2. Alle geschillen omtrent de interpretatie, de geldigheid en/of de nakoming van deze overeenkomst worden, met uitsluiting van andere bevoegde rechterlijke instanties, ter beslechting voorgelegd aan de daartoe bevoegde rechter van de rechtbank Noord-Holland.

BIJLAGEN

(1) Specificatie Gebied;

(2) Brief Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed d.d. 26 juni 2025.

[handtekeningen op de volgende pagina's]

HANDTEKENINGEN

Aldus ondertekend door de Partijen bij dit convenant:

Gedeputeerde Staten van de Provincie Noord-Holland

_____
Door: de heer J.C.J Beemsterboer
In hoedanigheid van: gevolmachtigd gedeputeerde Cultureel Erfgoed
van de Provincie Noord-Holland
Plaats:
Datum:

Het college van Burgemeester en Wethouders van de Gemeente Haarlemmermeer

_____
Door: [@]
In hoedanigheid van: [gevolmachtigd wethouder [@]
Plaats:
Datum:

BIJLAGE 1 - SPECIFICATIE GEBIED

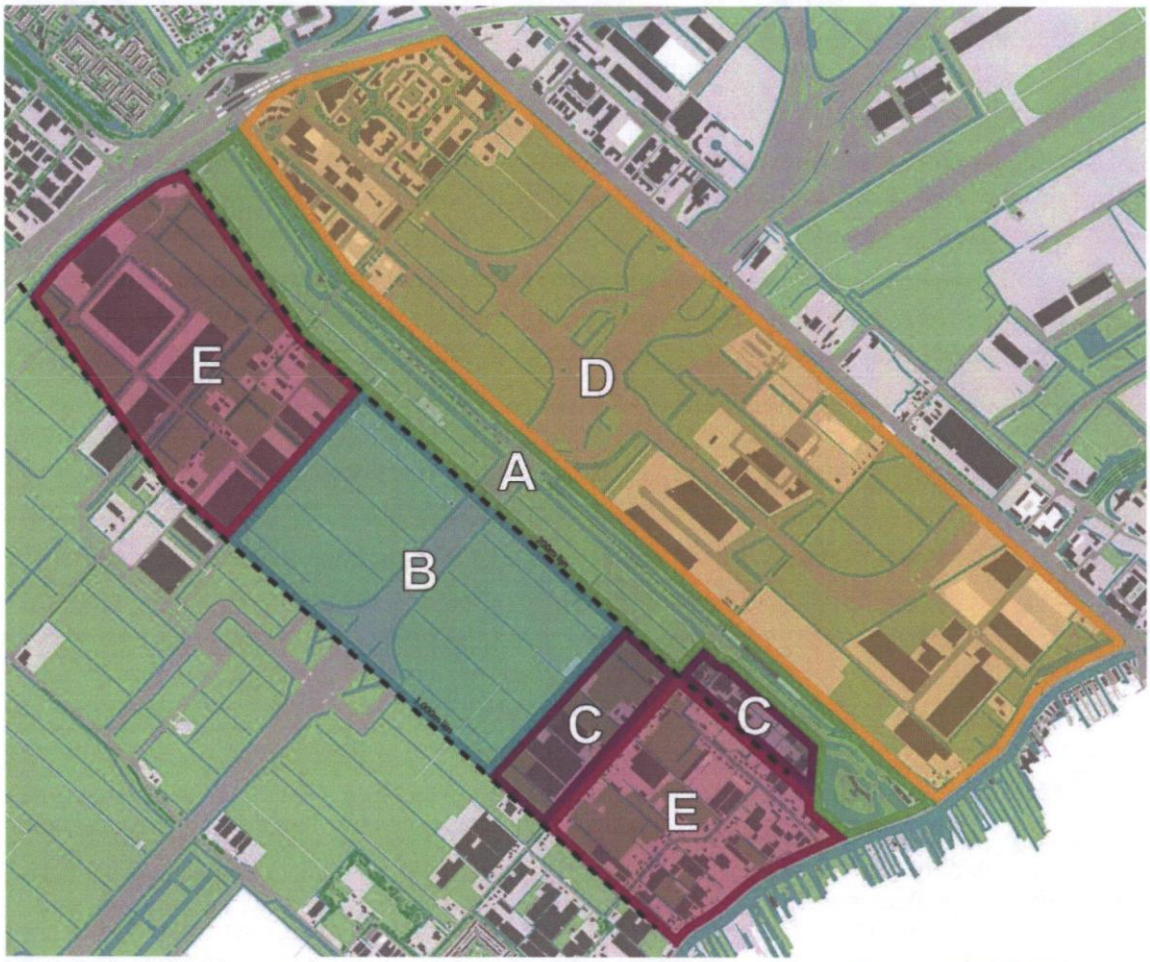

Voor de deelgebieden worden vijf ontwikkelprincipes A, B, C, D en E met elk een verschillend regime voorgesteld:

BIJLAGE 2 - BRIEF RIJKSDIENST VOOR HET CULTUREEL ERFGOED

Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed
Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

INGEKOMEN 26 JUNI 2025

> Retouradres Postbus 1600 3800 BP Amersfoort

Provincie Noord-Holland
t.a.v. Gedeputeerde Jelle Beemsterboer
Postbus 3007
2001 DA HAARLEM

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

Contactpersoon
drs. Lodewijk van Roij
T +31615879392
F (033)4217799
l.van.roij@cultureelerfgoed.nl

Onze referentie
1721164

Aantal Bijlagen
1 bijlage

Datum
Betreft UNESCO Werelderfgoed Hollandse Waterlinies – voorstel ontwikkelprincipes Geniedijk Oost Haarlemmermeer

Geachte heer Beemsterboer,

Voor het gebied Geniedijk Oost in de Haarlemmermeer zijn Ontwikkelprincipes opgesteld die tot doel hebben om duiding te geven aan zowel de ruimtelijke ontwikkelmogelijkheden als aan het veilig stellen van de hier nog aanwezige kernkwaliteiten van het UNESCO-werelderfgoed Hollandse Waterlinies.
Deze principes zijn in gezamenlijkheid opgesteld door de projectgroep van de drie betrokken overheden, gemeente Haarlemmermeer, provincie Noord-Holland en Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE). De principes en de voorgestelde aanpak zijn aan u toegelicht tijdens het bestuurlijk overleg van 16 april 2025. U heeft instemmend op het voorstel gereageerd.

Context
In een eerder stadium is in een gezamenlijk voorstel van de provincie Noord-Holland en de RCE bij UNESCO een versmalde begrenzing voor het gebied Geniedijk Oost ingediend. Dit voorstel voor een grenswijziging is in 2021, gelijktijdig met de toekenning van de Hollandse Waterlinies als werelderfgoed, door het Comité van UNESCO verworpen. Door deze uitspraak dient de oorspronkelijk brede begrenzing van de Stelling van Amsterdam (werelderfgoed sinds 1996) voor het gebied Geniedijk Oost te worden gehandhaafd. De provincie Noord-Holland heeft begin 2022, in lijn met de wettelijke bescherming voor werelderfgoed, de brede begrenzing bestendigd in de provinciale verordening. Omdat lange tijd is uitgegaan van een smalle begrenzing zijn in de afgelopen decennia voor het gebied bestemmingsplannen vastgesteld en overeenkomsten tussen gemeente en ontwikkelaars getekend die ruimte gaven aan realisatie van kantoor- en bedrijfsbebouwing in de brede zone. Het terugbrengen van de werelderfgoedbegrenzing als brede zone in de verordening heeft tot gevolg dat ruimtelijke ontwikkelingen in het gebied niet langer zonder meer mogelijk zijn, hetgeen tot op heden heeft geleid tot planologische onduidelijkheid in het gebied.

Om meer zicht te geven op de ontwikkelmogelijkheden en tegelijkertijd rekening te houden met de nog aanwezige erfgoedwaarden is in opdracht van de drie betrokken overheden een gezamenlijke projectgroep opgericht om toe te werken naar een ontwikkelkader voor het gebied Geniedijk Oost.
Het daartoe ingeschakelde bureau heeft met het eind 2023 opgeleverde ontwikkelkader helaas niet de gewenste duidelijkheid opgeleverd. Vervolgens is door de projectgroep opnieuw toegewerkt naar een oplossing. Ook is vanuit de RCE aangeboden om een nadere duiding te geven welke ontwikkelruimte nog aanwezig is binnen de bestaande kaders van het werelderfgoed in het gebied. Dit heeft geresulteerd in de nu aan u voorgelegde ontwikkelprincipes.

Inhoudelijke koers
De kernkwaliteiten van het werelderfgoed de Hollandse Waterlinies worden volgens instructie in het Besluit kwaliteit leefomgeving (Bkl) op provinciaal niveau nader uitgewerkt. Op grond van het Bkl moet het hierbij gaan om een nadere uitwerking in concrete en toetsbare kwaliteiten op basis van de lokale omstandigheden. Voor de uitwerking wordt in de Omgevingsverordening NH2022 verwezen naar de Gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam – West.
De schaal van de gebiedsanalyse is voor het gebied echter ontoereikend om als kader te dienen voor toekomstige ontwikkelingen. Zo zijn op een aantal plekken rondom de Geniedijk de kernkwaliteiten van het werelderfgoed niet meer aanwezig of beleefbaar. De kernkwaliteiten zijn daarom verder uitgewerkt naar ontwikkelprincipes die zowel recht doen aan de huidige lokale situatie, als aan bescherming van de nu nog aanwezige en beleefbare kernkwaliteiten.
Het aan u voorgelegde voorstel is een indeling van het gebied Geniedijk Oost in een aantal deelgebieden met elk een eigen mate aan ontwikkelruimte. De ontwikkelprincipes vormen zodoende een nadere uitwerking voor het gebied Geniedijk Oost en een basis voor een afwegingskader dat kan worden gehanteerd bij de uitwerking in planologische regelgeving en kwaliteitskader.

Juridische verankering
De projectgroep stelt voor de nadere uitwerking toe te voegen aan een geactualiseerde gebiedsanalyse Stelling van Amsterdam - West. Hierdoor worden de ontwikkelprincipes juridisch verankerd als bijlage bij de provinciale omgevingsverordening. Het voorstel is om deze geactualiseerde gebiedsanalyse in het najaar van 2025 door Gedeputeerde Staten van Noord-Holland te laten vaststellen. Vervolgens kan deze mee in de halfjaarlijkse aanpassingsronde van de omgevingsverordening. Hiermee wordt ook voor de gemeente een juridisch toetsbaar kader geboden.
In het gebied ten oosten van de A4 bevindt zich de huidige provinciale glastuinbouwconcentratie-contour. Deze is om meerdere redenen niet meer wenselijk of passend in dit gebied. Het voorstel van de projectgroep is om deze bestemming hier van af te halen hetgeen een positief effect heeft op het behoud van de beleefbaarheid van het werelderfgoed. Idealiter verloopt besluitvorming hierover parallel met het traject van de vaststelling van de bijlage op de omgevingsverordening.

Het traject richting vaststelling van de nadere duiding van de kernkwaliteiten en bijbehorende ontwikkelprincipes is zodoende een aanvulling op de Omgevingsverordening NH2022.

Van afspraken naar ontwikkeling
Naast de reeds in gang gezette economische ontwikkeling is ook een groen-blauwe ontwikkeling van de directe omgeving van de Geniedijk noodzakelijk conform het plan voor een Geniepark. De aanleg van een Geniepark aan weerszijden van de Geniedijk, betekent een versterking van de kernkwaliteiten van het Werelderfgoed. De ontwikkeling van het Geniepark is gecombineerd met de ontwikkeling van de aanliggende werklocaties. De werklocaties hebben de parken opgenomen in de totale ontwikkeling. Grote delen van het park zijn al aangelegd en andere delen staan nog in de planning, een deel nog niet. Voor het deel waar geen werklocatie is gepland (zuidelijk deel ten oosten van de A4), is er nog geen kostendrager voor het Geniepark. Daar zijn gronden in eigendom van particulieren. Er moet nog bepaald worden hoe met dit deel wordt omgegaan. Daarnaast bezit de provincie Noord-Holland een kavel ten noorden van de Geniedijk (tussen Rijnlanderweg en fort bij Aalsmeer). Deze kavel is aangeduid als Geniepark, maar nog niet als zodanig ingericht. Voor de hele Genieparkontwikkeling zal een uitvoeringsplan noodzakelijk zijn. Dit loopt parallel met het uitwerken van de ontwikkelprincipes.

Kansen
De benadering met een nadere uitwerking in ontwikkelprincipes geeft een kwaliteitsimpuls aan het gebied waar de openheid niet meer beleefbaar is. Ook biedt het ruimte voor bebouwing aan de veilige zijde van de Geniedijk (Beukenhorst en verder oostelijk) en maakt het mogelijk om de ingezette ontwikkeling van Schiphol Trade Park te sturen en de multimodale knoop Hoofddorp NS te benutten. Daarnaast biedt het toestaan van bebouwing in gebieden waar de kernkwaliteiten niet meer beleefbaar zijn financiële mogelijkheden voor de aanleg van het Geniepark.
Deze benadering creëert een aantrekkelijke verblijfsplek voor (toekomstige) bedrijven en Hoofddorp, biedt planologische duidelijkheid naar alle partijen in het gebied en geeft op langere termijn perspectief op behoud en een betere beleefbaarheid van het werelderfgoed.

Risico's
De gekozen methodiek met verschillende ontwikkelprincipes biedt ruimte voor toekomstige ontwikkelingen, maar stelt hoge eisen aan ontwerp en (omgevings-) kwaliteit. Als die kwaliteit uitblijft, verbeteren de waarden rond de Geniedijk niet. Een kwetsbare plek is het terrein van Meerlanden, waar betere beleefbaarheid gewenst is. Zolang er geen middelen zijn om Meerlanden te laten verhuizen, blijft dit deel van de zone moeilijk toegankelijk en beperkt in kwaliteit.
Blijft uitwerking van het Geniepark of de omgevingskwaliteit achter – door bijvoorbeeld gebrek aan financiering of ambtelijke capaciteit – dan komt het behoud van de beleefbaarheid van dit werelderfgoed in het geding. In dat geval kunnen we UNESCO niet overtuigen van de Nederlandse benadering van behoud door ontwikkeling en komt instemming met de gekozen aanpak in gevaar.

Afspraken
De nu geboden ontwikkelruimte stelt dan ook als vereiste dat voldaan wordt aan de volgende onderdelen:

- Uitgangspunt is behoud van de uitzonderlijke universele waarde op het schaalniveau van de Hollandse Waterlinies. Voor de kernkwaliteiten kiezen we een realistische benadering met behoud en versterking waar mogelijk. De ontwikkelprincipes geven hier richting in aan.
- Er wordt actief ingezet op een verdere uitwerking en inrichting van het Geniepark. Gemeente en provincie leggen de aanleg van het Geniepark in 2025 vast in een convenant en uitvoeringsplan.
- Voor de ontwikkelprincipes is noodzakelijk dat deze op gebiedsniveau door de gemeente nader worden uitgewerkt zodat deze voldoende toetsbaar zijn in omgevingsplannen en kwaliteitskaders.
- De provincie brengt eind 2025 de ontwikkelprincipes in besluitvorming als nadere uitwerking van de gebiedsanalyse, in een bijlage op de Omgevingsverordening NH 2022.
- De gemeente verwerkt dit tot regels in het omgevingsplan en voorwaarden in de beeldkwaliteitsplannen van de ontwikkellocaties.
- De provincie spant zich in om de bestemming Glastuinbouwconcentratiegebied uit de verordening te schrappen.
- De provincie spant zich in om de kavel die in haar bezit is, in te richten als Geniepark. Daarbij moet bekeken worden hoe het beheer van deze kavel te regelen.
- Voor het deelgebied 'Mixity' aan de noordrand in het plangebied A4 Zone West is een aangepast omgevingsplan noodzakelijk waarin de nadere uitwerking in ontwikkelprincipes van dit deelgebied worden uitgewerkt en in balans worden gebracht met de aanwezige ontwikkelopgave. De balans kan gevonden worden in een goed ontwerp met ruim aandacht voor kwaliteit.
- De provincie Noord-Holland en RCE worden tijdig geïnformeerd over nieuwe grotere ontwikkel- en inrichtingsplannen in het gebied.

Wanneer aan het voorgaande uitvoering wordt gegeven zal de RCE de voorgestelde aanpak ondersteunen, ook in een eventuele melding richting UNESCO.

Vervolg
Het verdient aanbeveling om een gebiedscoördinator aan te wijzen. Deze coördinator houdt zicht op het behoud en versterken van de kwaliteit en beleving van het gehele gebied rondom de Geniedijk en stemt af tussen gemeente en ontwikkelende partijen en eigenaren. Daarnaast is het van belang om naast nieuwe omgevingsplannen beeldkwaliteitsplannen voor het gebied op te stellen. Dit helpt de gebiedscoördinator ook om een consequente kwalitatieve inrichting en vormgeving na te streven voor het gebied.

Op 6 mei jl. heeft een bijeenkomst plaatsgevonden met leden van de projectgroep en ontwikkelende partij SADC over het gebied A4 Zone west. Doel was om de ontwikkelprincipes als een soort 'botsproef' in ateliervorm te testen. Uit deze bijeenkomst kwam onder meer naar voren dat de afstand van de

voorgestelde bebouwing tot aan de Geniedijk, in combinatie met de voorgestelde bebouwingshoogte van met name het deelgebied Mixity, een weerslag heeft op de nu nog open ruimte en daarmee beleefbaarheid van het werelderfgoed ten zuidwesten van de Geniedijk. Tegelijk zal een kwalitatieve bebouwingsstrook als buffer kunnen werken tussen al gerealiseerde grootschalige logistiek en het Geniepark. Met een goede inpassing kan de herkenbaarheid van het werelderfgoed hier behouden blijven.
De ontwikkelprincipes geven voor dit deelgebied algemene richtlijnen die voor de uitwerking van het betreffende deelgebied verder moeten worden uitgewerkt. Dit vergt een aanpassing van de plannen voor de noordrand van A4 Zone West en daarmee de zuidrand van het Geniepark. Het omgevingsplan kent zodanig een motivering vanuit het werelderfgoed voor de bebouwingshoogte en afstand tot de Geniedijk. Dit is noodzakelijk voor het behoud van de hier deels nog aanwezige en beleefbare kernkwaliteiten. Hierbij merk ik op dat de hoogte van 25 en 30 meter direct aan het Geniepark te hoog is. Afspraken hierover kunnen worden vastgelegd in een nieuw op te stellen omgevingsplan voor het gebied.

Voor de komende periode zal nog op geregelde momenten afstemming binnen de projectgroep benodigd zijn om een aantal onderdelen, zoals de verankering van de ontwikkelprincipes in de verordening en het nader definiëren van de gewenste omgevingskwaliteit verder gestalte te geven. Vanuit de RCE bied ik hierbij aan de coördinatie voor de projectgroep de komende periode voort te zetten.

Ik hoop dat we met de gegeven ontwikkelprincipes het proces in dit gebied op gang kunnen brengen om ruimte te bieden aan passende ontwikkelingen en tegelijkertijd waarborgen te bieden voor bescherming van het werelderfgoed. Mogelijk biedt de geboden werkwijze ook kansen voor de aanpak van opgaven in andere delen van het werelderfgoed. Het Gemeenschappelijk Orgaan voor de Hollandse Waterlinies werkt de komende periode in afstemming met het Rijk aan een Ruimtelijk Perspectief. De intentie hierbij is om de maatschappelijke meerwaarde van de Hollandse Waterlinies voor toekomstig Nederland in beeld te brengen, afgestemd op de actuele en toekomstige ruimteclaims. Hiermee willen we het proces voor de omgang met de ruimtelijk-maatschappelijke opgaven verbeteren en de kansrijkheid voor deze opgaven beter inzichtelijk maken.

Met vriendelijke groet,

de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed,

Susan Lammers
algemeen directeur

Bijlage: Ontwikkelprincipes Geniedijk Haarlemmermeer

Deze brief is tevens verstuurd aan gemeente Haarlemmermeer, wethouder Beryl van Straten

ONTWIKKELPRINCIPES OMGEVING GENIEDIJK (gedeelte spoorknooppunt-Aalsmeerderdijk)

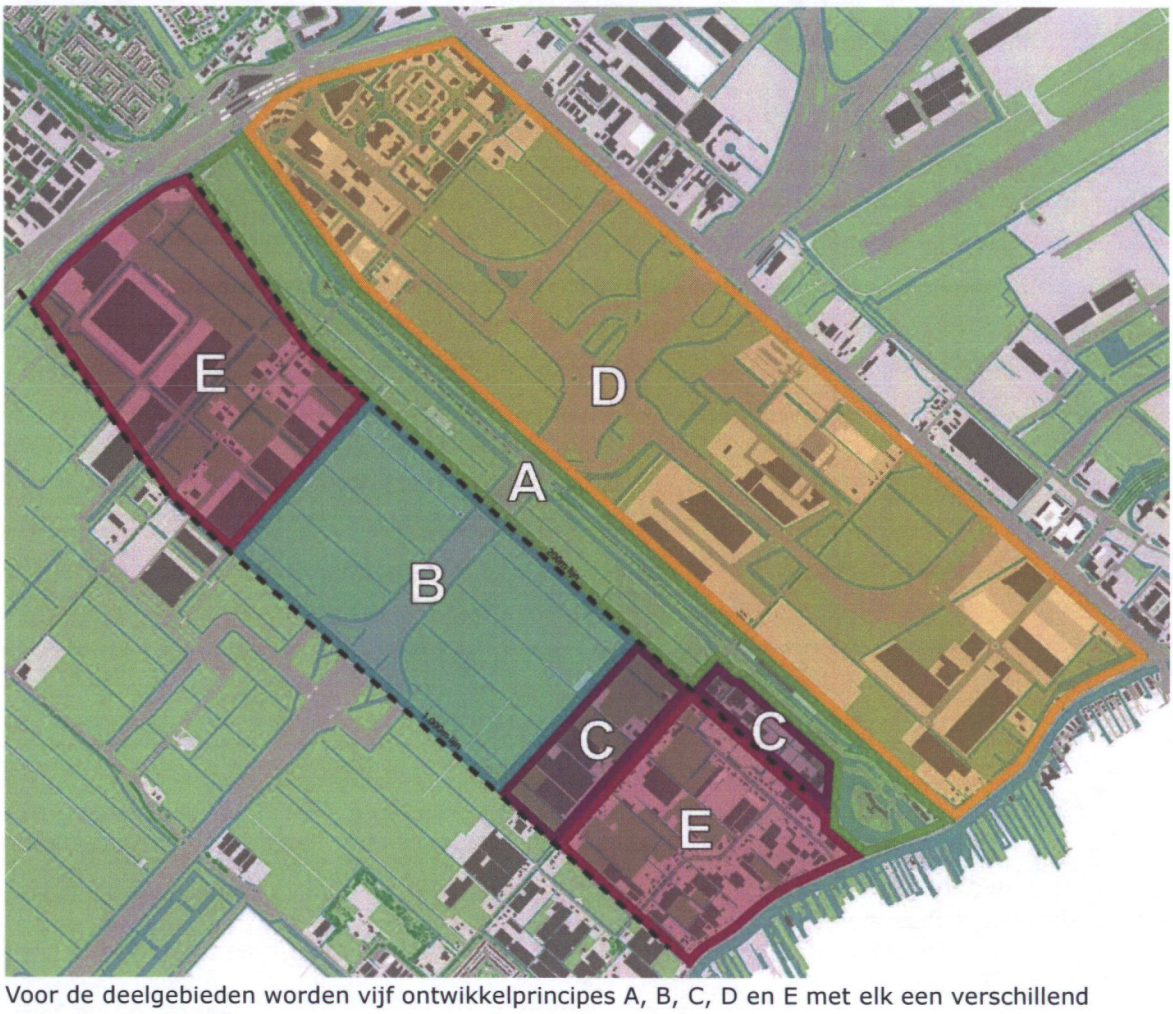

Voor de deelgebieden worden vijf ontwikkelprincipes A, B, C, D en E met elk een verschillend regime voorgesteld:

Algemeen: Nog aanwezige kernkwaliteiten worden waar mogelijk gerespecteerd en versterkt met een hoge kwalitatieve inrichting. Daar waar kernkwaliteiten niet meer aanwezig of beleefbaar zijn en voor de reeds bebouwde en gereserveerde (met bebouwing bestemde) gebieden wordt gestreefd naar een optimale ontwerpkwaliteit.

Ontwikkelprincipe A (groen): actief behoud en herstel
Hier geldt een zwaar regime voor behoud en herstel. Nieuwe bebouwing of ingrepen in het gebied die negatieve gevolgen hebben voor de kernkwaliteiten zijn onder geen enkele voorwaarde toegestaan.

Van toepassing op deelgebied Genieparkstrook: *In deze zone is het nodig dat geïnvesteerd wordt in verbetering van de beleefbaarheid van de kernkwaliteiten en omgevingskwaliteit. In het bijzonder de verdere inrichting van het Geniepark, het schootsveld van Batterij aan de Sloterweg en de directe omgeving (ruimte aan keelzijde) van fort Aalsmeer.*

Ontwikkelprincipe B (blauw): behoud nog aanwezige kernkwaliteiten
Hier geldt het algemene uitgangspunt van het behouden en mogelijk verbeteren van de nog aanwezige kernkwaliteiten en beleefbaarheid, met name van het voormalige inundatiegebied. (Nieuwe) gebouwde ontwikkelingen zijn daarom niet mogelijk. Functies die de verbetering van beleefbaarheid niet in de weg staan zijn toegestaan.

Van toepassing op deelgebied Onveilige zijde Midden: *In deze zone is het van belang om de voorstelbaarheid van inundatie te handhaven en waar mogelijk te versterken en te voorkomen dat bebouwing en andere inrichtingselementen de openheid verstoren.*

Ontwikkelprincipe C (paars): streven naar herstel en beleefbaar maken
Bestaande functies/activiteiten blijven mogelijk zolang dit noodzakelijk is voor de voortgang van deze activiteit of functie. Nieuwe bebouwing (uitbreidingen) of ingrepen in het gebied die negatieve gevolgen hebben voor de kernkwaliteiten zijn niet toegestaan. Bestaande onderdelen en bebouwing met een negatief effect op de kernkwaliteiten worden indien mogelijk op termijn uitgeplaatst of wegbestemd.

Van toepassing op deelgebieden Geniedijk Afvalverwerking en Westelijk deel Aalsmeerderdijk:
In deze zones is het nodig om te investeren in verbetering van de beleefbaarheid van de kernkwaliteiten en omgevingskwaliteit. Dit is een lange termijn wensbeeld wanneer in de toekomst de gelegenheid zich voordoet om de industriële activiteiten te verplaatsen.

Ontwikkelprincipe D (oranje): ontwikkeling met kwaliteit ten noorden van de Geniedijk
Gebouwde ontwikkelingen zijn mogelijk mits ruim aandacht wordt besteed aan ontwerpkwaliteit en landschappelijke inpassing. Bijzondere ontwerpaandacht voor bebouwing wordt gegeven aan de noordrand van het Geniepark. Er wordt rekening gehouden met het contrast tussen de veilige en onveilige zijde.

Van toepassing op deelgebied Veilige zijde.
In deze zone wordt het algemene principe van de 'veilige' binnenzijde gehanteerd. Het behouden van openheid is hier geen algemeen uitgangspunt, met uitzondering van een open strook van 75m. aan de binnenzijde van de Geniedijk voor beleving van de hoofdverdedigingslijn. Dat biedt de noordzijde meer ruimte voor ontwikkelmogelijkheden en verdichting met bebouwing dan het gebied aan de zuidkant van de Geniedijk.

Ontwikkelprincipe E (rood): ontwikkeling met kwaliteit ten zuiden van de Geniedijk
Gebouwde ontwikkelingen zijn mogelijk mits ruim aandacht wordt besteed aan ontwerpkwaliteit en landschappelijke inpassing. Bijzondere ontwerpaandacht voor bebouwing wordt gegeven aan de zuidrand van het Geniepark. Er wordt rekening gehouden met het contrast tussen de veilige en onveilige zijde. Delen die nog open zijn en waarvoor nu geen bestemming geldt die bebouwing toelaat, blijven open (onbebouwd) om schootsvelden en inundatiegebied beleefbaar te houden. In uitzondering hierop geldt dat, voor plandelen waarvoor bindende contractuele afspraken zijn gemaakt voor het toevoegen van programma, gezocht wordt naar een optimale balans tussen ontwikkelruimte en het behouden en versterken van de kernkwaliteiten in het gebied. Dit uit zich met name in het behoud of versterken van het genoemde contrast tussen veilig en onveilig gebied. Uitgangspunten worden vastgelegd voor maximale bouwhoogtes, maatvoering van de bebouwing en bebouwingsafstand tot aan de Geniedijk.

Van toepassing op deelgebieden Onveilige zijde West en Oost
In deelgebied Onveilige zijde West dient rekening te worden gehouden met het contrast tussen de veilige en onveilige zijde. Hierbij geldt onder meer dat de voorstelbaarheid van inundatie en voormalige schootsvelden aanwezig blijft door een respectabele afstand te behouden tussen (nieuwe) bebouwing en Geniedijk en dat aantasting van de visuele integriteit moet worden tegengegaan. Versterking van contrast kan ook inzichtelijk worden gemaakt door architectuur en materialisering van de bebouwing waarbij een consequente aanpak wordt nagestreefd. Bij nieuw te realiseren functies (bijv. wandelgebied voor kantoren, open plinten, waterpark, etc). is aandacht voor optimale beleefbaarheid van het werelderfgoed nodig.

Provincie Noord-Holland

POSTBUS 3007 | 2001 DA HAARLEM

Provinciale Staten van Noord-Holland
door tussenkomst van de statengriffier R.J.C. van der Laan
Dreef 3, tweede etage
2012 HR HAARLEM

Gedeputeerde Staten
Uw contactpersoon
C.U. Bakker
BEL/OMK

Telefoonnummer +31235143428
cherlisa.bakker@noord-holland.nl

Verzenddatum
11 DEC. 2025

Kenmerk
2051917/2051935

Uw kenmerk

Betreft: Uitvoeringsregeling subsidie restauratie provinciale monumenten Noord-Holland 2023 en Uitvoeringsregeling subsidie onderhoud provinciale monumenten Noord-Holland 2023

Geachte leden,

Graag informeren wij u over het volgende onderwerp:
Wijzigen van 'Uitvoeringsregeling subsidie restauratie provinciale monumenten Noord-Holland 2023' en 'Uitvoeringsregeling subsidie onderhoud provinciale monumenten Noord-Holland 2023'.

Op 11 juli 2023 hebben wij besloten de Uitvoeringsregeling subsidie restauratie provinciale monumenten Noord-Holland 2023, met het bijbehorende subsidieplafond 2023, vast te stellen. Het subsidieplafond wordt jaarlijks via een bulkbesluit opnieuw vastgesteld. Voor 2025 bedroeg het subsidieplafond € 400.000,-.

Daarnaast hebben wij op 11 juli 2023 besloten de Uitvoeringsregeling subsidie onderhoud provinciale monumenten Noord-Holland 2023, met het bijbehorende subsidieplafond 2023, vast te stellen. Het subsidieplafond van deze regeling bedroeg voor 2025 € 150.000,-.

De provincie hanteert al lange tijd succesvolle uitvoeringsregelingen om eigenaren van provinciale monumenten te ondersteunen bij de extra kosten die een monument met zich meebrengt. Eigenaren kunnen via deze regelingen subsidie ontvangen voor onderhoud of restauratie van hun monument. De regelingen worden regelmatig geëvalueerd en, waar nodig, aangepast.

Vanwege het afschaffen van de algemene reserves kunnen aanvragen die na 1 oktober worden ingediend niet meer ten laste komen van de begroting van datzelfde jaar. Daarom moeten aanvragen voortaan

Postbus 3007
2001 DA Haarlem
Telefoon (023) 514 3143

Houtplein 33
2012 DE Haarlem
www.noord-holland.nl
Kvk-nummer 34362354

eerder worden toegekend. Omdat de beoordeling tijd kost, is besloten de jaarlijkse sluitingsdatum van beide uitvoeringsregelingen te vervroegen van 31 december naar 1 oktober. Deze wijziging zal, net als het subsidieplafond, jaarlijks via een bulkbesluit opnieuw worden vastgesteld. Momenteel wordt alleen het subsidieplafond via het bulkbesluit ieder jaar bepaald. Om ook de indieningstermijn jaarlijks te kunnen wijzigen, is de volgende aanpassing doorgevoerd:

Artikel 6 luide als volgt:

Gedeputeerde Staten stellen jaarlijks een subsidieplafond vast.

Dit is voor beide regelingen gewijzigd naar:

Gedeputeerde Staten stellen een subsidieplafond en de periode waarbinnen de aanvragen kunnen worden ingediend, vast.

De reden hiervoor is het eerdergenoemde jaarlijkse bulkbesluit, waarin zowel het subsidieplafond als de indieningstermijn kunnen worden gewijzigd.

De Uitvoeringsregeling subsidie restauratie provinciale monumenten Noord-Holland 2023 en de Uitvoeringsregeling subsidie onderhoud provinciale monumenten Noord-Holland 2023 treft u hierbij ter informatie aan.

Hoogachtend,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

provinciesecretaris
M.J.H. van Kuijk

voorzitter
E.A.S. Rommel

2 bijlage(n)

Uitvoeringsregeling subsidie restauratie provinciale monumenten Noord-Holland 2023

Uitvoeringsregeling subsidie onderhoud provinciale monumenten Noord-Holland 2023

Provincie Noord-Holland

2025 *

PROVINCIAAL BLAD

Besluit van Gedeputeerde Staten van Noord-Holland van 9 december 2025, nr. 2460186, tot wijziging van de Uitvoeringsregeling subsidie restauratie provinciale monumenten Noord-Holland 2023 en van de Uitvoeringsregeling subsidie onderhoud provinciale monumenten Noord-Holland 2023

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland;

Overwegende dat het wenselijk is om het mogelijk te maken de jaarlijkse openstellingsperiode van de Uitvoeringsregeling subsidie restauratie provinciale monumenten Noord-Holland 2023 en van de Uitvoeringsregeling subsidie onderhoud provinciale monumenten Noord-Holland 2023 niet een volledig kalenderjaar te laten duren, maar eerder te sluiten:

Gelet op artikel 2 van de Algemene subsidieverordening Noord-Holland 2011;

Besluiten:

ARTIKEL I

De Uitvoeringsregeling subsidie restauratie provinciale monumenten Noord-Holland 2023 wordt als volgt gewijzigd:

A.

Artikel 5 komt te luiden:

Artikel 5

1. Een aanvraag om subsidie is tijdig ingediend indien de aanvraag is ontvangen binnen de periode, bedoeld in artikel 6.
2. Een aanvraag die buiten deze periode wordt ontvangen, wordt geweigerd.
3. Gedeputeerde Staten beslissen binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag om subsidie.

B.

Artikel 6 komt te luiden:

Artikel 6

Gedeputeerde Staten stellen een subsidieplafond en de periode waarbinnen de aanvragen kunnen worden ingediend, vast.

ARTIKEL II

De Uitvoeringsregeling subsidie onderhoud provinciale monumenten Noord-Holland 2023 wordt als volgt gewijzigd:

A.

Artikel 5 komt te luiden:

Artikel 5
1. Een aanvraag om subsidie is tijdig ingediend indien de aanvraag is ontvangen binnen de periode, bedoeld in artikel 6.
2. Een aanvraag die buiten deze periode wordt ontvangen, wordt geweigerd.
3. Gedeputeerde Staten beslissen binnen 13 weken na ontvangst van de aanvraag om subsidie.

B.

Artikel 6 komt te luiden:

Artikel 6
Gedeputeerde Staten stellen een subsidieplafond en de periode waarbinnen de aanvragen kunnen worden ingediend, vast.

ARTIKEL III

Dit besluit treedt in werking met ingang van de dag na de datum van uitgifte van het provinciaal blad waarin het wordt geplaatst.

Haarlem,

Gedeputeerde Staten van Noord-Holland,

A.Th.H. van Dijk, voorzitter

M.J.H. van Kuijk, provinciesecretaris

Bundel - Bestuurlijke Adviescommissie Landelijk Gebied van 27 november 2025

1.b Vaststelling agenda regulier overleg BAC Landelijk gebied 27 november 2025
251127 BAC LG 1b.1 Conceptagenda BAC Landelijk Gebied 27 november 2025

Bestuurlijke Adviescommissie Landelijk Gebied

27 november 2025

Interprovinciaal Overleg
van, voor en door provincies

Conceptagenda

Betreft	Regulier overleg
Vergaderdatum en -tijd	27 november 2025, 15.00-17.00 uur
Locatie	Provinciehuis Utrecht
Deelnemers	Leden BAC Landelijk Gebied J. Beemsterboer (NH; voorzitter), Harold Hofstra (Fl; vicevoorzitter) L. Wenneger (Gr), A. Kooistra (Fr), M. de Vries (Fr), E. van Dijk (Dr), G.J. Schuinder (Dr), G.H. ten Bolscher (Ov), M. von Martels (Ov), A. Mol (Gld), H. Zoet (Gld), J. Klopman (Fl), H. Bakker (Ut), M. Sterk (Ut), A. Gielen (NH), A. Bonte (ZH), M. van Leeuwen (ZH), A. Straathof (ZH), W. Nielen (Ze), A. Vael (Ze), W. Dirken (NB), M. Oudenhoven (NB), H. Roijackers (NB), L. Faassen (Li). J. Kuntzelaers (Li) Ambtelijke vertegenwoordiging W. Brenkman (voorzitter AAC LG), S. van Wely (voorzitter AAC LG), J.W. van der Vegte (BIJ12), T. van den Heuvel, M. Hoevenaars, C. Rodenburg, M. Gildemacher, S. Westdijk, P. van Oort (IPO)
Verhinderd	PM

1. Opening en vaststelling agenda

a. Opening

b. Vaststelling agenda

U wordt verzocht de agenda voor het overleg van de BAC Landelijk Gebied van 27 november vast te stellen.

2. Bespreekpunten

Landelijk Gebied/Natuur

a. Vervolg MCEN/Bestuurlijke IPO-kopgroep

U wordt ter vergadering bijgepraat over het op 18 november plaatsgevonden strategische gesprek met de bestuurlijke IPO-kopgroep Economie & Natuurherstel over het vervolgproces. In die bespreking ligt op tafel op welke wijze de dossiers en bouwstenen landing kunnen krijgen in de reguliere BAC-portefeuilles, en welke mogelijke rol voorzien is voor de Kopgroep. Definitief besluit over het vervolg van de Kopgroep zal genomen worden door het IPO-bestuur.

b. Ambities en middelen IPO

U wordt, ter advisering van het IPO-bestuur in haar overleg van 3 en 4 december, verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de ambities en middelen van het IPO.

Natuur

c. Voortgang toepassing standaardkostprijzen bij natuurbeheer
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de voortgang van de toepassing van de standaardkostprijzen bij natuurbeheer.

d. Invulling NHV-Natuurplanatikelen
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de invulling van de Natuurplanartikelen 4.0 en 4.4 van de Natuurherstelverordening (NHV).

Strategie

e. Voedselzekerheid
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de provinciale beleidsvorming over voedselzekerheid en te reflecteren op wat de BAC LG gezamenlijk op wil pakken.

Gebiedsgerichte aanpak

f. Uitvoeringsaanpak Landelijk Gebied
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de uitvoeringsagenda Landelijk Gebied.

VTH

g. Voorbereiding BO rekenkundige ondergrens
U wordt verzocht in te stemmen met de in de (na te zenden) IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de voorbereiding van het in december met de minister van LVVN te voeren bestuurlijke overleg over de rekenkundige ondergrens.

h. Verdeling RPMP-middelen 2024 4e tranche
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de verdeling van de 4e tranchemiddelen 2024 van de Regeling provinciale maatregelen PAS-melders (RPMP).

3. Hamerstukken

Natuur

a. Ambitiedocument invasieve exoten
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van met het ministerie van LVVN te maken afspraken over het ambitiedocument invasieve exoten.

b. Governance Landelijke Aanpak Wolven
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de governance van de Landelijke Aanpak Wolven (LAW).

c. 11e Voortgangsrapportage Natuur
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de 11e Voortgangsrapportage Natuur (VRN).

VTH

d. Internetconsultatie AMvB vergunningvrije verduurzamingsactiviteiten
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van de internetconsultatie AMvB vergunningvrije verduurzamings-activiteiten

e. Brief Centrale Commissie Gegevensgebruik
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van het verzoek van de provincies aan de Centrale Commissie Gegevens-gebruik zich in te zetten voor een proceswijziging die een breder gegevensgebruik mogelijk maakt.

Europa

f. Werkplan HNP 2026
U wordt verzocht in te stemmen met de in de IPO-notitie opgenomen beslispunten ter zake van het werkplan van het Huis van de Nederlandse Provincies (HNP) 2026.

4. Mededelingen

a. Herziening Noord-Brabants stikstofbeleid voor stallen (mondeling)

b. Stand van zaken IPO-inbreng kabinetsformatie (mondeling)

5. Ter informatie

a. Evaluatie verbeterplan toezicht en handhaving gebiedsbescherming
U wordt verzocht kennis te nemen van de evaluatie van het verbeterplan toezicht en handhaving gebiedsbescherming.

b. Afronding POP3
U wordt verzocht kennis te nemen van de overheveling van vrijgevallen middelen naar andere maatregelen binnen het derde plattelandsontwikkelingsprogramma (POP3) en van de bij enkele provincies bestaande zorgen over de tijdige vaststelling van POP3-projecten door RVO.

c. Groene BOA's
U wordt verzocht kennis te nemen van de voor het overleg van de BAC Ruimte en Leefomgeving van 20 november geagendeerde beslisnotitie ter zake van groene buitengewone opsporingsambtenaren (BOA's).

d. Stand van zaken Europese onderwerpen
U wordt verzocht kennis te nemen van de IPO-notitie ter zake van voor het domein landelijk gebied relevante Europese onderwerpen.

e. Kamerstukken Landelijk Gebied
U wordt verzocht kennis te nemen van de Kamerstukken met betrekking tot het domein landelijk gebied.

6. Vaststelling verslag BAC Landelijk Gebied
U wordt verzocht het verslag het reguliere BAC-overleg van 9 oktober vast te stellen.

7. Rondvraag en sluiting